με περιεχόμενων 1869-1914
ΕΦΣΚ Πεντηκονταετηρίς Χ.Π.Τ.
1017
1017

Β'

ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ

Πιττάκιον τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Ἰωακείμ.

Ἐξοχώτατε κύριε Ἀλέξανδρε Ζωηρὲ πασᾶ, πρόεδρε τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τέκνον ἐν κυρίῳ ἀγαπητὸν τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἴη τῇ αὐτῆς Ἐξοχότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἄσμενοι ἐλάβομεν καὶ εὐαρέστως ἐν συνεδρίᾳ καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς Δύο Σωμάτων ἀνέγνωμεν τὴν ἀποσταλεῖσαν ἀγγελτήριον ἐπιστολὴν περὶ τοῦ πανηγυρικοῦ ἑορτασμοῦ ὑπὸ τοῦ γεραροῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς αἰσίως συμπληρωθείσης πεντηκονταετοῦς ἀμφιετηρίδος τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ. Ἐγκάρδια δέ, κοινῇ ἀποφάσει, καὶ ἀπὸ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας διαβιβάζοντες ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ γεγονότι συγχαρητήρια, ἐνθέρμως ἐν πρώτοις εὐχόμεθα ὅπως ὁ ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ σκέπην τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας συμπαγεὶς καὶ αἰσίως τῇ τοῦ Θεοῦ εὐλογίᾳ ἐν τῷ εὐγενεῖ σταδίῳ τῆς θεραπείας καὶ διαδόσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης τὸν εὔσιμμον δόλιχον ἡμίσεος ὅλου αἰῶνος διανύσας γεραρὸς καὶ περικλεὴς Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αὔξῃ καὶ κραταιῶται καὶ προάγηται ἐν ταῖς ἀγασταῖς καὶ τιμηέσσαις ἀσχολίαις καὶ μελέταις αὐτοῦ, πλουσίαν καὶ εὔχυμον ἀποφέρων ἐν πᾶσιν ἐπάνθησιν καὶ καρποφορίαν καὶ ὡς φάρος τηλαυγὴς ζηλωτὰς περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐργασίας ἐγγύς τε καὶ μακρὰν σελαγίζῃ ἐν τῇ βασιλευούσῃ ταύτῃ τῶν πόλεων. Εὐφροσύνως δ' εἶτα ἐξαγγέλλομεν ὅτι ἡ Συνέλευσις τῶν Δύο ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Σωμάτων, ἀξιοχρέως τεκμηριοῦσα τὴν πρὸς τὸν γεραρὸν Σύλλογον, ἐφ' οἷς ἄχρι τοῦδε δοκίμως ἐπετέλεσε, δικαίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους τιμήν, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ καλὰ καὶ γενναῖα εὐκαίρως παραθαρρύνουσα, ἔγνω ὁμοφώνως ψηφίσασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου ἐπίδομα ἐτήσιον ἑκατὸν λιρῶν ὀθωμανικῶν, πρὸς ἐνίσχυσιν ἐν αὐτῷ τῶν περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Γένους τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ ἐντεῦθεν μελετῶν. Καὶ ἐπὶ τούτῳ δὲ ὁλοθύμως συγχαίροντες, πεποίθαμεν ὅτι ὁ γεραρὸς Σύλλογος, ὁ ἱκανὰ ἤδη καὶ ἐν τῷ θέματι τῆς περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν κάτω χρόνων τοῦ ἡμετέρου Γένους ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης προνοήσας καὶ ἐργασάμενος, ἔτι μᾶλ-

λον ἐντενεῖ τὰς περὶ τὸ θέμα τοῦτο ζηλωτὰς μελέτας καὶ ἐργασίας αὐτοῦ, ὑπ' ὄψει ἔχων ὅτι ἡμῶν πρώτιστα ἔργον, καὶ ἔργον οὐχ ἧσσον τίμιον καὶ ἐπεῖγόν ἐστι, καὶ ἡ τῆς κάτω ταύτης περιόδου τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας ἐπιστημονικὴ διεξερεύνησις καὶ διαφώτισις. Ταῦτα μετὰ χαρᾶς ἐγκαρδίου, κοινῇ ἀποφάσει, διὰ τοῦ παρόντος εὐχετικοῦ ἡμῶν πιττακίου ἀποκρινόμενοι καὶ ἐξαγγέλλοντες, ἐξαιτούμεθα πᾶσαν ἐν πᾶσιν εὐόδωσιν παρὰ Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ τῆς περισπουδάστου ἡμῖν Ἐξοχότητος αὐτῆς.

αφνβ' Φεβρουαρίου κθ'.

Ὁ Κων/πόλεως ἐν Χῷ διάπυρος εὐχέτης.

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Κυρίου Κωνσταντίνου.

Ἐλλόγιμε καὶ Ἐξοχώτατε πρόεδρε τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, κύριε Ἀλέξανδρε Ζωηρὲ πασᾶ.

Εὐλογητὴ καὶ μακαριστὴ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν εἴη ἡ εὔσημος ἐκείνη ἡμέρα, καθ' ἣν ὑμᾶς ἐπιλέκτων παρ' ἡμῖν ἀνδρῶν ἀλκίμων οὐχ ἧττον ἐν λόγοις ἢ ἐν ἔργοις, καὶ σοφῶν ἐν παντὶ εἴδει, καὶ μετ' ἀγαστῆς συμπνοίας καὶ ζήλου ἀκαταπονήτου ἀνέλαβε καὶ διέθρεψε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, καὶ εἰς πάνοπλον Ἀθηνᾶν ἀπέτεκε, καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον εἰς φάλαγγα ἄλλου ἱεροῦ λόγου, καὶ ταῦτα ἐν Κράτει ἀπολυταρχικῷ τότε, διέπλασε. Ναί· εὐλογημένοι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι οἱ τοσοῦτον καὶ τοσαῦτα θαυμαστώσαντες ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει, ὥστε καὶ ἄλλους ἀναδεῖξαι συλλόγους καὶ τοσοῦτον ἐπιδράσαντες, ὥστε τὴν κίνησιν αὐτῶν μεγίστην οὐ μόνον ἐν αὐτῷ τῷ Βυζαντίῳ γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σοφῇ Εὐρώπῃ. Αἱ μελέται, αἱ διαλέξεις, αἱ διδασκαλίαι, αἱ πραγματεῖαι αὐτῶν ἐγνώσθησαν πανταχοῦ διὰ πολυαρίθμων συγγραφῶν συναπαρτισασῶν σειρὰν ὅλην βιβλιοθήκης συλλογικῆς, καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως φιλολογικῶν, ἱστορικῶν, ἠθικῶν, ἀρχαιολογικῶν, παιδαγωγικῶν, ἰατρικῶν καὶ παντοίων ἄλλων ἐπιστημονικῶν μελετημάτων ἐκάλλυναν καὶ ἐπλούτισαν τὰς διανοίας τῶν νεωτέρων ἐκ τῶν ἡμετέρων φιλομαθῶν καὶ καθωδήγησαν πολλοὺς εἰς τοὺς λειμῶνας τῆς γνώσεως καὶ ἀληθείας. Οὕτω δὲ

ἡ μικρὰ ἐκείνη λυχνία ἡ συμβολίσασα κατ' ἀρχὰς τὸν Σύλλογον ἀνήφθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς φάρον ἔκλαμπρον καὶ φωτοβόλον, καταυγάζοντα τοὺς ὁμογενεῖς ὅπου τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἠκούετο.

Τὴν δρᾶσιν ταύτην τοῦ Συλλόγου ἀνασκοποῦντες κατὰ τὴν Πεντηκονταετηρίδα αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπόντες μὲν τῷ σώματι, παρόντες δὲ τῷ πνεύματι ἀποτίνομεν ὄφλημα εὐγνωμοσύνης, φόρον ἁγνῆς λατρείας καὶ τιμῆς ἐκείνων, ὅσοι ἵδρυσαν καὶ ἐστερέωσαν καὶ κατελάμπρυναν αὐτόν. «Ἡ δὲ δόξα αὐτῶν οὔτε ἐξαλειφθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὀνομαστοὶ ἔσονται ἐν ταῖς χώραις τῶν γραμμάτων.»

Δέξασθε, κύριε πρόεδρε μετὰ τῶν συγχαρητηρίων ἡμῶν ἐπὶ τῇ Πεντηκονταετηρίδι καὶ δεκάλιρον συνδρομήν, καὶ εὐχὰς ἐγκαρδίους ὅπως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἑορτάζῃ καὶ πανηγυρίζῃ ὁ Σύλλογος μετὰ καυχήσεως ἱερᾶς καὶ ἐθνοπρεποῦς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ.

Ἐν Χάλκῃ, 1911 Δεκεμβρίου 2.

Εὐχέτης πρὸς Θεὸν διάπυρος

† *Ὁ πρώην Κων/πόλεως* **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

Τῆς Α. Θ. Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίου Δαμιανοῦ.

Ἐξοχώτατε κύριε Ἀλέξανδρε Ζωηρὲ πασᾶ, πρόεδρε τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, υἱὲ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὲ τῆς Ἡμῶν Μετριότητος. Τὴν Ὑμετέραν περισπούδαστον Ἐξοχότητα πατρικῶς εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν.

Μεγάλης πληροῖ καὶ Ἡμᾶς χαρᾶς τὸ εὔσημον γεγονὸς τῆς συμπληρώσεως πεντηκονταετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ γεραροῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου πανηγυριζόμενον σήμερον ὑπὸ τῇ ἐπαξίᾳ προεδρίᾳ τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου Ἐξοχότητος, ἥτις, εὐτυχήσασα βουλεύσασθαι καὶ συμβαλεῖν εἰς τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκείνων φιλομούσων καὶ φιλογενῶν ἀνδρῶν, δικαίαν ἔχει σήμερον τὴν καύχησιν, ἀναμιμνησκομένη μὲν μετὰ τῶν ἐπιζώντων ἐξ ἐκείνων ὀλιγίστων τῶν μικρῶν ἀφορμῶν, ἀφ' ὧν ἤρξατο ὁ Σύλλογος, εὐφροσύνως δὲ καθορῶσα τὸ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα ἐπιτελεσθὲν ὑπ' αὐτοῦ λαμπρὸν καὶ κοινωφελὲς ἔργον. Καὶ γὰρ πολυτίμους παρέσχεν ὁ Σύλλογος οὗτος τῷ Γένει ὑπηρεσίας, ἀπασχοληθεὶς μὲν πάνυ ἐπιτυχῶς περὶ τὴν μελέτην τῆς πατρίου ἱστορίας ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρό-

νοις, θεραπεύσας δὲ παντοίως τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας τῆς ὁμογενείας καὶ πολλαπλῶς εἰς ἀγαθὸν αὐτῆς συντελέσας, ἐκπληρώσας δ' ἐν γένει ἔργον βαρυσήμαντον, οὗπερ μαρτύρια ἄλλα τε πολλὰ πρόκεινται καὶ αἱ πολυάριθμοι αὐτοῦ καὶ κάλλισται ἐκδόσεις.

Διὰ ταῦτα καὶ χαίρομεν ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ εὐλογοῦμεν ὁλοψύχως τὸν εὐαγῆ τοῦτον καὶ εὐεργετικώτατον Σύλλογον, δεόμενοι λιπαρῶς τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς καθοδηγεῖν αὐτὸν καὶ ἐν τῇ περαιτέρω σταδιοδρομίᾳ ἀσφαλῶς πρὸς τὸν ἄξιον σκοπόν, ὃν ἑαυτῷ προδιέγραψε, καὶ γονιμώτατον ἀποφαίνειν τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς ὄφελος τοῦ φιλομούσου ἡμῶν Γένους.

Εὐχόμενοι δ' ἀπὸ καρδίας τῇ Ὑμετέρᾳ ἐριτίμῳ Ἐξοχότητι ἀξιωθῆναι παρὰ Κυρίου καὶ ἄλλας παραπλησίας ἑορτὰς τοῦ εὐκόσμου Συλλόγου ἑορτάσαι, καταστέφομεν καὶ αὖθις αὐτὴν ταῖς πατρικαῖς Ἡμῶν εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις καὶ διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλὴμ αφιβ' Μαρτίου δ'.

Τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου Ἡμῖν Ἐξοχότητος θερμὸς πρὸς Θεὸν εὐχέτης

† *Ὁ Ἱεροσολύμων* **ΔΑΜΙΑΝΟΣ**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

Ἀριθμ. γεν. 142444
» *εἰδ. 3*

Πρὸς τὸ Προεδρεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Ἔχω ὑπ' ὄψει τὴν πρόσκλησιν ὑμῶν εἰς τὴν τελετὴν τὴν γενησομένην τῇ Κυριακῇ, 4ῃ τρέχοντος μηνός, ἐπὶ τῇ Πεντηκονταετηρίδι τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τότε θὰ εὑρίσκωμαι ἀποδημῶν, ἀγγέλλεται ὑμῖν ὅτι ἐνετάλη ἵνα παραστῇ εἰς τὴν εἰρημένην τελετὴν ὁ ἐκ τῶν τακτικῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Παιδείας γενικὸς ἐπόπτης τῶν ἰδιωτικῶν σχολῶν κύριος Χαλὴλ μπέης, τοῦθ' ὅπερ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ σεβασμοῦ ἔστω.

1 Μαρτίου 1328 (1912).

Ὁ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
(Ὑπογρ.) **ΕΜΡΟΥΛΛΑΧ**

(Ἐκ μεταφράσεως)

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

4661

Πρὸς τὸ Ἔντιμον Προεδρεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Ἐξοχώτατε,

Μετὰ πλείστης εὐχαριστήσεως ἔλαβον τὴν τιμητικήν μοι πρόσκλησιν εἰς τὴν ἐπὶ τῇ Πεντηκονταετηρίδι τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, οὗ προεδρεύετε, τελετήν.

Εὐχόμενος ἵνα ὁ Σύλλογος, ὡς μέχρι τοῦδε παρέσχεν ὑπηρεσίας εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἔτι ἐπιτυχέστερον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δράσῃ εἰς ἄνύψωσιν καὶ προαγωγὴν τῶν γνώσεων καὶ τῆς σοφίας τῆς χώρας ἡμῶν, δράττομαι τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἀγγείλω ὑμῖν εὐχαρίστως ὅτι, ἕνεκα ἀπροόπτου κωλύματος μὴ δυνάμενος αὐτοπροσώπως νὰ παραστῶ, ἀνέθηκα εἰς τὸν τμηματάρχην μου κύριον Ἐτχὲμ μπέην ἵνα ὑποβάλῃ ὑμῖν τὰ εἰλικρινῆ μου συγχαρητήρια.

3 Μαρτίου 1328 (1912).

Ὁ ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
(Ὑπογρ.) **ΧΑΛΗΛ ΜΠΕΗΣ**

(Ἐκ μεταφράσεως)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1912.

Ἀριθ. $\frac{\text{Πρωτ. } 743}{\text{Διακ. } 209}$

Α'

Κύριε Πρόεδρε,

Μετὰ δικαίου ἐνδιαφέροντος ἡ Πρυτανεία τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ἐκομίσατο τὰ ὑμέτερα γράμματα περὶ τῆς κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον προσεχοῦς τελέσεως τῆς ἀμφιετηρίδος τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου.

Ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐθνικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπῆρξεν ἐν Τουρκίᾳ οἱονεὶ συμπλήρωμα τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἅτινα ὡς πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐπετεύχθησαν ὑπὸ τοῦ

Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν ἑβδομηκονταπενταετίαν, ἧς τὴν συντέλεσιν θέλομεν ἑορτάσει περὶ τὰ τέλη τοῦ προσεχοῦς Μαρτίου.

Διὰ τοῦτο εὐλόγως οὐ μόνον παρωτρύναμεν τοὺς ἡμετέρους συναδέλφους ὅπως ἀποστείλωσι διατριβὰς διὰ τὴν ὑμετέραν Ἐπετηρίδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὰ σωματεῖα ἀνελάβομεν νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι εὐκταῖον εἶναι νὰ ἀντιπροσωπευθῶσι κατὰ τὰς ὑμετέρας ἑορτάς.

Ἐπὶ τούτοις δὲ ἡ Σύγκλητος ἐψήφισεν ὅπως καὶ αὐτὸ τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἀντιπροσωπευθῇ κατὰ τὴν ὑμετέραν πεντηκονταετηρίδα, καὶ ἀντιπρόσωπον ὡρίσαμεν τὸν διαπρεπῆ συνάδελφον καὶ καθηγητὴν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς κ. Νικόλαον Γ. Πολίτην, ὅστις, ἐρχόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν, ὧν περιμένομεν παρ' ὑμῶν τὸν ἀκριβέστερον καθορισμόν, θέλει φέρει εἰς ὑμᾶς τὸν ἀδελφικὸν ἡμῶν ἀσπασμὸν καὶ τὰ συγχαρητήρια τῶν δύο Πανεπιστημίων τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῷ συντελεσθέντι μέχρι τοῦδε ὑφ' ὑμῶν ἔργῳ, καὶ τὰς εὐχὰς ἡμῶν καὶ εὐλογίας πρὸς εὐόδωσιν τοῦ μέλλοντος ὑμῶν ἔργου ἐπὶ κοινῷ ἀγαθῷ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τοῦ Γένους.

Τέλος δὲ πρὸς πλείονα σύσφιγξιν τῶν ἐνούντων τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον δεσμῶν, καθ' ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου παρακαλοῦμεν ὑμᾶς νὰ μετάσχητε τῆς ἑβδομηκονταπενταετηρίδος αὐτοῦ, ἧς αἱ ἑορταὶ ἄρχονται τῇ 25 Μαρτίου 1912, ἀποστέλλοντες ἕνα εἰδικὸν ὑμῶν ἀντιπρόσωπον.

Τῶν ἑορτῶν τούτων τὸ εἰδικὸν πρόγραμμα θέλομεν ἀποστεῖλει εἰς ὑμᾶς προσεχῶς.

Μετὰ πολλῆς ὑπολήψεως

Ο ΠΡΥΤΑΝΙΣ
ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ

Β'

Πρὸς τὸν Κύριον Πρόεδρον
τοῦ Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου

εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1911.

Ἀξιότιμε κ. πρόεδρε,

Ἀπαντῶ εἰς τὴν ὑμετέραν ἀπὸ 16 Σεπτεμβρίου ἐγκύκλιον περὶ τῆς Πεντηκονταετηρίδος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου σας, ἥτις δικαίως ὤφειλε νὰ κινήσῃ ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον πάντων ἡμῶν ἐνταῦθα.

Ὡς μικρὸν δεῖγμα τῆς μεγάλης μου ἐκτιμήσεως πρὸς τὴν ἐθνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου δὲν θέλω ἀμελήσει νὰ στεῖλω

κἀγὼ ἐπιστημονικὴν πραγματείαν διὰ τὴν ἐπετηρίδα σας. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθην εἰς τοῦτο. Ἐθεώρησα ὡς πρύτανις τῶν Πανεπιστημίων μας καθῆκον νὰ διενεργήσω ζωηρὰν καὶ τούτων συμμετοχὴν εἰς τὴν ὑμετέραν ἀμφιετηρίδα, ὡς καὶ ἐπισήμως θὰ σᾶς ἀγγείλω. Καὶ δὴ παρώρμησα μὲν δι' ἐγκυκλίου τοὺς καθηγητὰς ἀμφοτέρων τῶν Πανεπιστημίων νἀποστείλωσιν εἰς ὑμᾶς ἐπιστημονικὰς διατριβάς, ἀπευθύνω δὲ καὶ εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν φιλολογικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς Συλλόγους ἔγγραφα ὅπως συμμετάσχωσι τῆς ὑμετέρας ἑορτῆς διὰ καθορισμοῦ ἀντιπροσώπου. Καὶ τὰ ἡμέτερα δὲ πανεπιστήμια ἐψήφισαν τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτῶν. Καὶ προέτεινέ μοι μὲν ἡ Σύγκλητος νὰ ἔλθω αὐτὸς εἰς Κων/πολιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναί μοι ἀδύνατον ἕνεκα τῶν πολλῶν ἔργων, ἅτινα μοι ἐπιβάλλει ἡ ἐκτέλεσις τῶν νέων Πανεπιστημιακῶν Νόμων, ὡρίσαμεν ὡς ἡμέτερον ἀντιπρόσωπον τὸν συνάδελφον κ. Ν. Γ. Πολίτην. Παρακαλοῦμεν δὲ νὰ μᾶς γνωρίσητε ἐν ἀπαντήσει εἰς τὸ σταλησόμενόν μοι ἐπίσημον ἔγγραφον τὸν ἀκριβῆ ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ χρόνον τῶν ἑορτῶν σας, εἰς ἃς εὔχομαι τελείαν ἐπιτυχίαν.

Μετὰ πολλῆς ὑπολήψεως πρόθυμος
ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ

Τῆς πρυτανείας τοῦ ἐν Erlangen Πανεπιστημίου.

Erlangen, den 2 Februar 1912.

An
den Griechisch-Philologischen Verein
in Konstantinopel.
Pera Topsilar 18.

Ihr sehr verehrlicher Verein hat uns eine freundliche Einladung zu seinem demnächst stattfinden den 50jährigen Stiftungsfeste zu teil werden lassen.

Indem wir für diese Aufmerksamkeit verbindlichst Dank sagen, bedauern wir zu Ihrem Feste einen Vertreter nicht entsenden zu können.

Mit den besten Wünschen für den Verlauf des Festes.

In vorzüglicher Hochachtung

DR. BINDER
DERZEIT PROREKTOR

SISMANOGLIO MEGARO

Τῆς Πρυτανείας τοῦ ἐν Münster Πανεπιστημίου.

Münster, den 11 November 1911.

Dem Vorstande

spreche ich namens der Westfälischen Wilhelms - Universität für die freundliche Einladung zu der Feier des 50jährigen Bestehens des dortigen Griechisch - philologischen Vereins den verbindlichsten Dank aus.

Den Wunsch des dortigen Vereins, dass zu dem aus Anlass seines 50jährigen Jubiläums erscheinenden Festbande auch von hier aus wissenschaftliche Beiträge und Abhandlungen geliefert werden möchten, habe ich den Herrn Fachprofessoren unserer Universität zur Kenntnis gebracht. Seitens dieser Herren sind keine Beiträge angemeldet worden.

Zu unserem Bedauern sind wir nicht in der Lage, einen Delegierten zu der dortigen Jubelfeier entsenden zu können.

MEISTER

An
den Griechisch-Philologischen Verein
Konstantinopel.
Pera, Toptsilar, 18.

Τῆς Πρυτανείας τοῦ ἐν Στρασβούργῳ Πανεπιστημίου.

Strassburg i. E., den 25 November 1911.

Zu dem Feste des 50jährigen Bestehens entbietet die Universität Strassburg dem Griechisch - Philologischen Verein Glückwunsch und Gruss. Sie dürfen mit stolzer Freude auf die Tätigkeit zurückblicken, die Sie im Laufe eines halben Jahrhunderts zum Segen der eigenen Stammesgenossen und zum Nutzen der Wissenschaft entwickelt haben. Was Ihre Organisation für das Griechentum des Orients bedeutet, das zu würdigen muss dem Urteil Ihrer eigenen Volksgenossen vorbehalten bleiben. Indem Sie für die geistigen Interessen Ihres Volkes einen

Mittelpunkt schufen und die geistigen Güter der griechischen Nation in beharrlicher und erfolgreicher Arbeit mehrten, haben Sie auch der internationalen Wissenschaft wertvolle Dienste geleistet. Die stattliche Reihe Ihre Veröffentlichungen zeigt, wie Sie bestrebt waren, alle Gebiete des Wissens zu pflegen. Als Griechen an die Traditionen des oströmischen Reiches anknüpfend, haben Sie Ihre besondere Aufgabe darin gesehen, das Erbe der Vergangenheit dem heutigen griechischen Geschlecht lebendig zu erhalten, indem Sie dem Studium der Antike und der byzantinischen Zeit eine würdige Heimstätte bereiteten. Dabei vergassen Sie nicht, dass auch das Lebender Gegenwart seine eigenen wissenschaftlichen Aufgaben hat. Ergebnisse der heutigen Naturwissenschaft und Medizin sind durch Ihre Vermittlung in den griechischen Orient gelangt. Indem Sie das Leben des eigenen Volkes erforschten, haben Sie in Ihren Veröffentlichungen und Archiven viele und bedeutsame Zeugnisse Ihrer lebenden Volkskultur gesammelt und bearbeitet. Diese Tätigkeit sichert Ihnen den ganz besonderen Dank aller jener Gelehrten, welche der Erforschung der gesamten Entwicklung des griechischen Volkes ihre freudige Arbeit widmen.

Wir drücken daher bei Ihrem Jubelfeste den Wunsch und die Hoffnung aus, dass es Ihrem Vereine auch fernerhin vergönnt sei, in gleich erspriesslicher Weise weiterzuwirken. Möge er, insbesondere wie in den verflossenen fünfzig Jahren so auch in der Zukunft, stets Förderung seiner Ziele finden durch die Hilfsbereitschaft opferwilliger und edelgesinnter Volksgenossen.

REKTOR UND SENAT
DER UNIVERSITÄT STRASSBURG
EHRHART

Τῆς πρυτανείας τοῦ ἐν Königsberg i. Pr. Πανεπιστημίου.

Königsberg i. Pr., den 16 Dezember 1911.

Dem griechisch-philologischen Verein zu Konstantinopel beehre ich mich, namens der *Albertus* - Universität den verbindlichsten Dank für die liebenswürdige Einladung zur 50jährigen Jubelfeir des Vereins auszusprechen.

Das gefällige Schreiben vom 16/29. September 1911 ist sämtlichen Herren Dozenten der Universität zur Kenntnis gebracht worden.

Mit der Versicherung vorzüglichster Hochachtung

ganz ergebenst

KRAUSKE

An
den griechisch-philologischen Verein
zu Konstantinopel
Pera, Topsilar 18.

Τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νεοελληνικοῦ Φροντιστηρίου τοῦ ἐν Μονάχῳ Πανεπιστημίου.

München, 25 November 1911.

An das hochgeehrte Präsidium
der
Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος
in Konstantinopel.

In diesen Tagen vollendet sich ein halbes Jahrhundert, seidem der ***Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*** in Konstantinopel ins Leben gerufen wurde. Hochgesinnte Männer, von edelster Begeisterung für die griechische Litteratur und Wissenschaft durchdrungen, beseelt von glühender Begeisterung für die geistige Wohlfahrt des griechischen Volkes, standen an seiner Wiege. Die gewaltigsten Schwierigkeiten, die ihnen gleich anfangs im Wege standen und auch fernerhin stets aufs neue überwunden werden mussten, haben nur dazu gedient immer aufs neue die Kräfte anzuspornen. So ist dem ***Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον*** ein halbes Jahrhundert reichster Arbeit, aber auch glänzender Erfolge im Dienste der Wissenschaft und im Dienste der griechischen Nation beschieden gewesen.

Das mittel- und neugriechische Seminar an der Universität München, das ebenso wie der ***Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*** der Pflege griechischen Geisterlebens in der Gegenwart und dem Studium

seiner Geschichte in der Vergangenheit dienen will, nimmt an dem Jubelfeste den wärmsten Anteil und wünscht den Bestrebungen des ***Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*** auch für die Zugunft den reichten Segen.

In ausgezeichneter Hochachtung ganz ergebenst

Prof. Dr. AUGUST HEISENBERG
Vorstand der mittel- und neugriechischen Seminars
an der Universität München.

Τῆς Κοσμητείας τοῦ ἐν Λιβερπούλῃ Πανεπιστημίου.

Πρὸς τὸν Πρόεδρον, τὸ Συμβούλιον καὶ τὰ Μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

18 Δεκεμβρίου 1911.

Ὁ Πρύτανις, ὁ Κοσμήτωρ καὶ τὰ Μέλη τῆς Σχολῆς τῶν Τεχνῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λιβερπούλης, μαθόντες ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρόκειται νὰ πανηγυρίσῃ τὴν πεντηκονταετηρίδα ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, ἐπεθύμησαν νὰ συγχαρῶσι τὸν Σύλλογον ἐπὶ τῇ χαρμοσύνῳ ταύτῃ περιστάσει, ἀνομολογοῦντες ἅμα τὴν ἀξίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ προϋγενομένων τῇ Ἐπιστήμῃ ἐκδουλεύσεων καὶ ἐκ τῶν προτέρων διορῶντες τιμητικὸν καὶ εὐτυχὲς ὑπὲρ αὐτῆς στάδιον ἐν τῷ μέλλοντι.

Ε. Τ. CA.
ΚΟΣΜΗΤΩΡ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

(Ἐκ μεταφράσεως)

Τῆς Συγκλήτου τοῦ ἐν Σκωτίᾳ Πανεπιστημίου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

Α'

Τῷ Γενικῷ Γραμματεῖ, τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου

εἰς Κων/πολιν.

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ἡ ἀπὸ 16/29 Σεπτεμβρίου ἐπιστολὴ ὑμῶν ὑπεβλήθη ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὸ Σάββατον,

Δηλῶ δ' ὑμῖν ὅτι ἡ Σύγκλητος ἐνέθετο τῷ καθηγητῇ Van Millingen τὴν διαβίβασιν τῷ Συλλόγῳ τῶν συγχαρητηρίων αὐτῆς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου ὑμῶν. Ὅλως ὑμέτερος,

(ὑπογρ.) ANDREW BENNET
ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

(Ἐκ μεταφράσεως)

Β'

Πρὸς τὸν Ἐντιμότατον Πρόεδρον τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. Κων/πόλεως

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐν Ροβερτείῳ Λυκείῳ τῇ 4/17 Μαρτίου 1912.

Ἐντιμότατε Κύριε,

Ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τοῦ ἀρχαιοτάτου Πανεπιστημίου τῆς Σκωτίας, μοὶ ἔκαμε τὴν μεγάλην τιμὴν νὰ μὲ διορίσῃ ἀντιπρόσωπον, ὅπως διαβιβάσω Ὑμῖν, ἐν ὀνόματι τῆς Συγκλήτου, τὰ συγχαρητήρια τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντηκονταετοῦς καρποφόρου δράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκφράσω τὴν ἐλπίδα τῆς Συγκλήτου, ὅτι ὁ εὐκλεὴς Ὑμῶν Σύλλογος θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκμάζων καὶ συνεχίζων ἐπιτυχῶς τὸ πολύτιμον ἔργον ὅπερ ἀνέλαβε, παρέχων προφανεῖς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀσχολουμένους, διὰ τῆς σπουδῆς καὶ διευκρινήσεως πολλῶν ἀντιλεγομένων σημείων τοῦ ἀρχαίου βυζαντινοῦ καὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ.

Ἐκτελῶν τὸ ἀνατεθέν μοι καθῆκον μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως, δράττομαι, Κύριε Πρόεδρε, τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐκφράσω ὑμῖν τὸν βαθύτατον σεβασμὸν καὶ τὰς ἀρίστας εὐχάς μου,

καὶ διατελῶ τῆς Ὑμετέρας Ἐντιμότητος
ταπεινὸς θεράπων
ALEXANDER VAN MILLINGEN

Τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἰατρικῆς Ἑταιρείας.

Monsieur le Président du Syllogue Litteraire Hellénique
Péra.

Monsieur le Président,

L'heureux événement, la fête du cinquantenaire du Syllogue Hellénique, que vous nous avez annoncé par votre honorée, a été accueilli avec la plus grande joie de la part de notre société.

Votre illustre corporation, notre cadette de quelques années seulement, a suivi de parallèle avec la Notre, son œuvre civilisatrice, guidée par des personnes vaillantes dont le souvenir nous est aussi cher et ineffaçable qu'à vous-mêmes.

La Société Impériale de Médecine, en acceptant avec empressement et plaisir votre très aimable invitation, croit s'acquitter d'un devoir de reconnaissance envers une corporation, qui durant un demi-siècle a accompli vaillamment son rôle de Profectrice des lettres et des sciences, et a ainsi bien mérité les honneurs et les témoignages d'admiration et d'estime, qui lui sont de toutes parts vetroyés, en cette solennité.

Nous avons donc, l'honneur, Monsieur le président, de vous présenter, au nom de la Société Impériale de Médecine, nos félicitations les plus sincères et nos vœux, d'un avenir aussi glorieux que son passé.

Veuillez agréer, Monsieur le président, l'expression de nos sentiments les plus distingués.

LE PRÉSIDENT
Dr YAHOUB

LE SECRÉTAIRE GÉNÉRAL
Dr PAPADOPOULOS

Τοῦ Ῥωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κων/πόλεως.

Τὸ Ῥωσικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορταζομένης πεντηκονταετηρίδος ἔχει τὴν τιμὴν νὰ χαιρετίσῃ τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον ὡς ἐπιστημονικὸν κέντρον, ἐπιδιῶκον μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν μελέτην τῶν εἰδικῶν ἐκείνων προβλημάτων, τὴν διασαφήνισιν τῶν ὁποίων ἔχει ὡς σκοπόν του τὸ Ἰνστιτοῦτον. Ἐν τῷ τῆς Ἀρχαιολογίας κλάδῳ ὁ Σύλλογος παρέσχε τοιαύτας ὑπηρεσίας ὥστε τὸ ὄνομά του εἶναι γνωστὸν παντὶ βυζαντιολόγῳ ἐν Εὐρώπῃ. Ἰδιαιτέρως πολύτιμοι εἶναι αἱ κατὰ καιροὺς δημοσιευθεῖσαι ἐν τῷ ὀργάνῳ τοῦ Συλλόγου ἐργασίαι, αἱ ὁποῖαι σχετίζονται μὲ τὴν τοπογραφίαν, τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ τὴν περιγραφικὴν τῶν ἀρχαίων χειρογράφων. Πλειὰς σεβαστῶν καὶ σοβαρῶν λογίων, τῶν ὁποίων μόνον ἡ μικροτέρα μερὶς τὴν σήμερον εὑρίσκεται ἐν τῇ ζωῇ, ἀνύψωσε καὶ ἀμεταπτώτως ἐκράτει ἐπὶ τοῦ ἁρμόζοντος ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου τὸ Ἀρχαιολογικὸν τμῆμα τοῦ ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ Συλλόγου περιοδικοῦ τεύχους. Ἡ περισυλλεγεῖσα καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξηγηθεῖσα παρὰ τῶν εὐγενῶν

τούτων ἐργατῶν ὕλη, ἡ συχνάκις φωτιζομένη ὑπὸ τῶν ἀνεκτιμήτων συμπερασμάτων καὶ κρίσεων τοῦ αὐτόχθονος, καὶ ὡς ἐκ τούτου γνώστου τοῦ τόπου, ἐπιστήμονος κατέχει βεβαίως πρωτίστην θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαιολογικῆς δράσεως τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου. Πλεῖσται εὐφυεῖς ἰδέαι καὶ ἐπιτυχεῖς παρατηρήσεις, ἐν ταῖς ὁποίαις διαλάμπει ἡ ἀγχίνοια καὶ ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν πηγῶν, μᾶς ἑδραιοῦσιν ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἡ ἀσύγκριτος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀγάπη πρὸς τὰ κειμήλια τῆς πατρῴας ἀρχαιότητος δύναται ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας νὰ φέρῃ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Τὸ Ἰνστιτοῦτον εὔχεται εἰς τὴν νέαν γενεάν, εἰς τοὺς μέλλοντας τοῦ Συλλόγου συνεργάτας νὰ ὑψώσουν ἔτι ὑψηλότερον τὴν ἔνδοξον σημαίαν τῶν ἱδρυτῶν τοῦ Συλλόγου, τῶν χρηστῶν καὶ ἀφιλοκερδῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐνεφοροῦντο ἐνθουσιώδους διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους των ζήλου.

Τὸ Ἰνστιτοῦτον ἐνθέρμως καὶ φιλικῶς προσαγορεύει τὸν γείτονά του Σύλλογον καὶ εὔχεται αὐτῷ ὅπως νέοι συνεργάται ὁδεύσουν διὰ τῶν πάλαι χαραχθεισῶν καὶ δεδοκιμασμένων πλέον ὁδῶν τῆς ἀδιακόπου καὶ ἀκαμάτου δράσεως ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ὁμοεθνῶν των.

Θ. ΟΥΣΠΕΝΣΚΗΣ

(Ἐκ μεταφράσεως).

Τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἠπειρωτικοῦ Συλλόγου.

Ἐν τῷ Πέραν Κων/πόλεως, τῇ 4 Μαρτίου 1912.

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Προεδρεῖον
τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου
ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Σεβαστὲ Κύριε Πρόεδρε,

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἠπειρωτικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος ἀπευθύνει θερμότατα συγχαρητήρια τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ ἐπὶ τῇ πεντηκονταετεῖ εὐεργετικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ. Συμπανηγυρίζων δὲ μεθ' ἅπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, χαιρετίζει ὑπὲρ πάντα ἄλλον γηθοσύνως τὴν ἐπίσημον ἑορτὴν τοῦ πρεσβυτέρου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, μεθ' οὗ κοινοὺς ἔχει τοὺς φιλομούσους γεννήτορας· μεθ' ὑπερηφανείας δὲ καὶ ἀνυποκρίτου χαρᾶς ἀναμιμνήσκεται κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην στιγμὴν ὅτι ὁ Ἠπειρωτικὸς κόσμος αὐτεπαγγέλτως προσέφερεν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου πᾶν ὅ,τι πρὸς θεμελίωσιν αὐτοῦ ἀπῃτεῖτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ πνεῦμα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀειμνήστου Ἡροκλέους Βασιάδου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὕλην, τὸν Μαικήναν ἐν τῇ ἡγεμονικῇ δωρεᾷ τοῦ μεγαθύμου Χρηστάκη Ζωγράφου, ἀλλὰ καὶ τὴν

καρδίαν ἐκ τρίτου ἐν τῇ ἀμερίστῳ ἀγάπῃ, δι' ἧς πάντες οἱ Ἠπειρῶται τὸν περιβάλλουσι. Τῶν αὐτῶν δὲ ἀγλαῶν ἱδρυτῶν ἔργον ὑπάρχων καὶ ἀδελφικῶς συνεργαζόμενος μετ' αὐτοῦ, οὐ ἀποτελεῖ οἱονεὶ παράρτημα ἐν τῇ δράσει καὶ συμπλήρωμα διὰ τῆς ἀπὸ τεσσαρακονταετίας πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀνὰ τὴν Ἤπειρον ἐνδελεχοῦς ἐργασίας του, εὔχεται ἐγκαρδίως ὅπως ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ὄχι μόνον ἐξακολουθήσῃ ἀπροσκόπτως καὶ ἐπ' ἄπειρον ἀποτελῶν τὸν τηλαυγῆ ἐκεῖνον φάρον, ἐξ οὗ ἐκπέμπονται καὶ ἐκλαϊκεύονται αἱ κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ ἠνδρωμένος ἤδη καταστῇ εἰς τὸ μέλλον τὸ κέντρον καὶ ἡ ἕδρα ἀληθινῶν καὶ πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν τίτλων ἐθνικῶν, ἡ μικρὰ οὕτως εἰπεῖν τοῦ ὀθωμανικοῦ ἑλληνισμοῦ ἀκαδημία, ὅπως τὸν ὠνειρεύθησαν οἱ μεγάλοι του ἱδρυταί.

Ἐπὶ τούτοις δέξασθε, σεβαστὲ Κύριε Πρόεδρε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς Ὑμᾶς ὑπολήψεώς μας.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Α. ΤΡΑΝΤΑΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Β. Κ. ΚΩΝΟΣ

Τῆς ἐν Ταταούλοις Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος.

Ἀξιότιμε Κύριε,

Τὸ εὐφρόσυνον ἄγγελμα τοῦ σήμερον ἑορτασμοῦ πεντηκονταετοῦς ἐπετείου τοῦ Ὑμετέρου πρεσβυγενοῦς Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, πληροῖ παντὸς ἕλληνος τὴν καρδίαν ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, καθόσον ὡς ἀναμφιςβητήτου καὶ βαρυσημάντου σημασίας πασίγνωστος εἶναι ἀνὰ πᾶν τὸ ἑλληνικὸν ἡ πεντηκονταετὴς ἐθνωφελὴς καθ' ὅλα ἐργασία καὶ δρᾶσις αὐτοῦ.

Εὐτυχεῖς λογιζόμεθα, Ἀξιότιμε Κύριε, διότι εὐγενεῖ Ὑμῶν προσκλήσει συμμετέχομεν τῆς λαμπρᾶς ταύτης πανηγύρεως, ἀποστέλλοντες ἐπὶ τούτῳ ὡς ἀντιπροσώπους τῆς Ἀδελφότητός μας τοὺς κ. κ. Ἰωάν. Κωζαδῖνον, Ἀντ. Καρυστηνὸν καὶ Ἀναστ. Ἀσημακόπουλον, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ μεταβιβάσωσιν Ὑμῖν τὴν εἰλικρινῆ χαρὰν συμπάσης τῆς ὁλομελείας τῆς Ἀδελφότητος καὶ τὴν μυχίαν εὐχήν, ὅπως ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Γένους ὁ ὑφ' Ὑμῶν ἐπαξίως προεδρευόμενος Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος εὐτυχήσῃ καὶ ἑκατονταετηρίδα νὰ πανηγυρίσῃ.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἄκρας ὑπολήψεως διατελοῦμεν.

Ἐν Ταταούλοις, τῇ 4 Μαρτίου 1912.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ι. Π. ΚΩΖΑΔΙΝΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Α. Φ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Τῷ Ἀξιοτίμῳ Κυρίῳ Προέδρῳ
τοῦ Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου κτλ. κτλ. *Πέραν.*

Τῆς ἐν Φαναρίῳ «Λέσχης Μνημοσύνης».

Ἐν Φαναρίῳ, τῇ 2/15ῃ Μαρτίου 1912.

Ἐρίτιμε Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ ἐν Φαναρίῳ «Λέσχη Μνημοσύνη» μεθ' ὑπερηφανείας ἑνωτισαμένη ἐκ τοῦ ἐπὶ τούτῳ προσκλητηρίου τὴν ἐπικειμένην τελετὴν τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ πρεσβυγενοῦς Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, καθῆκον αὐτῆς ἡγήσατο ἵνα σπεύσῃ νἀντιπροσωπευθῇ κατ' αὐτὴν καταλλήλως διὰ τῶν ἀξιοτίμων κυρίων Βασιλείου Παλαμήδους, προέδρου, Ἰσαὰκ Ἰσαακίδου, ἀντιπροέδρου ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης καὶ Στυλιανοῦ Ἀντωνιάδου, ἀντιπροέδρου ἐπὶ τῆς διακοσμήσεως, οἷς καὶ ἀνέθετο τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιδόσεως τοῦ παρόντος γράμματος.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, στοιχειώδει συναδελφικῷ καθήκοντι στοιχοῦντες, διερμηνεύομεν τὰ θερμὰ καὶ εἰλικρινῆ τῆς «Μνημοσύνης» συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ δαψιλεστάτῃ εἰς ἀγλαοὺς καὶ εὐχύμους καρποὺς συγκομιδῇ, ἣν μακρά, σοβαρὰ καὶ γόνιμος ἐργασία ἐξησφάλισεν αὐτῷ, καὶ τὰς διαπύρους αὐτῆς εὐχὰς ἵνα καταξιωθῇ, διαιωνίζων οὕτως εἰπεῖν τὸν εὐγενῆ αὐτοῦ ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ διαθερμαίνῃ διαρκῶς καὶ ἀνελλιπῶς διὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ πυρὸς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπὶ δὲ τούτοις διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Β. ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Ν. ΧΟΥΖΑΡΙΔΗΣ

Τῷ ἐριτίμῳ Προέδρῳ
τοῦ Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου κτλ. κτλ.

Τῆς ἐν Κων/πόλει Φιλεκπ. καὶ Φιλανθρ. Ἀδελφότητος «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Τῇ Α. Ἐξοχότητι τῷ Ἀλ. Ζωηρῷ πασᾷ
προέδρῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου

Ἐνταῦθα.

Κύριε Πρόεδρε,

Πεντήκοντα συνεπληρώθησαν ἔτη, ἐξ οὗ ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἱδρύθη, καθ' ἃ πολλὰ καὶ σοβαρὰ ἐξετέλεσεν οὗτος ἔργα, ἐκτιμηθέντα

μὲν καὶ ἐκτιμώμενα ἔν τε τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ, ἄξια δὲ τῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν εὐγνωμοσύνης λογιζόμενα. Τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀνὰ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν σκοπὸν αὐτοῦ τάξας, τὰ μάλιστα ὑπὲρ αὐτῶν ἐμόχθησε καὶ μοχθεῖ καὶ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως τῶν μελῶν αὐτοῦ τήν τε παίδευσιν προήγαγεν ἐν ταῖς ἡμετέραις χώραις καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν καθόλου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀνάπτυξιν συνεβάλετο διὰ τῶν ἐν ταῖς συνεδρίαις ἀνακοινώσεων, τῶν δημοσίων διαλέξεων καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἐνεργειῶν.

Τούτων ἕνεκα, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἡ ἐνταῦθα Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», ἐργαζομένη καὶ αὕτη ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας, γηθόσυνος προσαγορεύει τὸν πρεσβύτερον αὐτῆς ἀδελφὸν καὶ εὔχεται αὐτῷ ὅπως ἑορτάσῃ ἐνδόξως τὴν ἑκατονταετηρίδα, διαχέων τὸ φῶς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀείποτε προβάλλων τό: «θαρσεῖν χρή· τάχ' αὖριον ἔσσετ' ἄμεινον».

Ἐν Κων/πόλει, τῇ 21 Ἰανουαρίου 1912.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ε. ΕΥΓΕΝΙΔΗΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Α. Β. ΠΗΝΙΑΤΩΡΟΣ

Τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Διδασκαλικοῦ Συνδέσμου.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 2 Μαρτίου 1912.

Τῷ ἐριτίμῳ Κυρίῳ Κῳ Α. Ζωηρῷ πασᾷ, Προέδρῳ
τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολ. Συλλόγου.

Ἐρίτιμε Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ ἐνταῦθα Διδασκαλικοῦ Συνδέσμου διερμηνεῦον καὶ τὴν γνώμην ἁπάντων τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ ἀγομένῳ πανηγυρισμῷ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ γεγαροῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, οὗτινος ἐπαξιώτατα προΐστασθε, θεωρεῖ ἱερὸν αὐτοῦ καθῆκον ὅπως τοῦτο μὲν εὐλαβῶς ὑποβάλῃ αὐτῷ τὰ εἰλικρινέστατα αὐτοῦ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ ἐκλάμπρῳ καὶ ἐθνικωτάτῃ Αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ, πρωτοστατήσαντος ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς ἐν πᾶσι τοῖς ἀφορῶσι τὴν ἐκπαιδευτικὴν καὶ καθόλου πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἡμετέρας ὁμογενείας, γενομένου δὲ ἀρχηγέτου καὶ

πολυτίμου ὁδηγοῦ εἰς ἅπαντα τὰ ὁμότροπα Σωματεῖα, τοῦτο δὲ ὅπως ἐκφράσῃ τὴν διάπυρον εὐχὴν ἵνα ἡ φωτοβόλος αὕτη τῶν γραμμάτων ἑστία, τὸ περίβλεπτον καὶ μοναδικὸν παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὸν τοῦτο κέντρον, μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ ἔτι μείζονος δυνάμεως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐκπληροῖ τὸν μέγαν καὶ ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμόν, ἐπ' ἀγαθῷ καὶ τιμῇ τοῦ τε γένους καθ' ὅλου καὶ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων.

Ἐπὶ τούτοις διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ ἐξόχου τιμῆς.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ καὶ ὁ. α.
Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
ΦΙΛΙΠ. ΣΙΑΜΠΑΝΙΔΗΣ

Τοῦ Συνδέσμου τῶν ἐν Κων/πόλει Ἑλλήνων ἰατρῶν.

Ἐξοχώτατε,

Ὁ Σύνδεσμος τῶν ἐν Κων/πόλει Ἑλλήνων ἰατρῶν συγχαίρων θερμῶς τῷ γεραρῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι αὐτοῦ εὔχεται αὐτῷ ὁλοψύχως ὅπως εὐκλεῶς πάνυ καὶ ἄλλας πεντηκοντάδας ἐνιαυτῶν πανηγυρίσῃ.

Μὴ λησμονῶν δὲ ὅτι οἱ πλείους τῶν ἱδρυτῶν, προέδρων καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπωφελέστατα δρασάντων ἀνδρῶν, εἰς τὸ ἐνταῦθα ὁμογενὲς ἰατρικὸν σῶμα ἀνῆκον, ὡς καὶ ὁ κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν λίαν ἐπαξίως αὐτοῦ προεδρεύων, (ὁ καὶ ἡμέτερος πρόεδρος), καθῆκον αὐτοῦ ἱερὸν θεωρεῖ ὅπως παρίσταται αὐτῷ πάντοτε φρουρὸς ἄγρυπνος καὶ ἠθικὸς αὐτοῦ ἀρωγός.

Τὰ εἰλικρινῆ δὲ ταῦτα συγχαρητήρια ἀποτείνοντες ὑμῖν, διατελοῦμεν μετ' ἐξιδιασμένης πρὸς ὑμᾶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως.

Ἐν Κων/πόλει τῇ 3ῃ Μαρτίου 1912.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ καὶ ὁ. α.
Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
Κ. ΜΑΚΡΗΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ ΚΟΚΚΟΛΑΤΟΣ

Τῇ Α. Ἐξοχότητι
τῷ κ. Ἀλ. Ζωηρῷ πασᾷ
προέδρῳ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου
κτλ. κτλ. κτλ.

Τῆς Ἀδελφότητος «Ἐννέα Μουσῶν».

Ἐν Ξυλοπόρτῃ, τῇ 6 Μαρτίου 1912

Ἐξοχώτατε κύριε πρόεδρε,

Ἡ ἐν Ξυλοπόρτῃ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης «Ἐννέα Μοῦσαι» ἐπὶ τῷ εὐφροσύνῳ γεγονότι τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ πατρὸς τῶν Συλλόγων καὶ Ἀδελφοτήτων, θερμὰ συγχαρητήρια διαβιβάζει καὶ ραίνει δι' εὐωδῶν ἀνθέων ἐπὶ τῇ σοβαρᾷ καὶ ἐπιστημονικῇ πεντηκονταετεῖ δράσει αὐτοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Εἴθε ὁ τηλαυγὴς φάρος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος νὰ ἐπιχέῃ τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ φῶς ἐσαεὶ ἐπὶ τοῦ πολυτλήμονος ἡμῶν Γένους.

Ἠλγήσαμεν μέσην τὴν καρδίαν, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιπροσωπευθῇ ἡ Ἀδελφότης ἡμῶν, ὡς μὴ ἔχουσα εἰσιτήριον.

Σὺν τοῖς θερμοῖς συγχαρητηρίοις τῆς Ἀδελφότητος δέξασθε καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξιδιασμένης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, μεθ' ἧς διατελοῦμεν

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Π. ΤΕΡΛΙΚΤΣΙΔΗΣ

Τῷ σεβαστῷ προεδρείῳ
τοῦ ἐν Πέραν Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου
κτλ. κτλ. κτλ.

Τῆς ἐν Ταταούλοις Φιλεκπ. Ἀδελφότητος «Προόδου».

Ἐν Ταταούλοις, τῇ 3 Μαρτίου 1912.

Ἐρίτιμε κύριε πρόεδρε,

Βαθεῖαν ἔχοντες ἐπίγνωσιν τῶν πολλαπλῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς ὁ πρεσβυγενὴς Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἀπέδωκεν εἰς τὰ γράμματα, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν πολιτισμόν, τιμήσας τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, ὁμόθυμον δὲ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἀδελφότητος ἐκπληροῦντες πόθον, λαμβάνομεν τὴν τιμήν, ὅπως καθυποβάλωμεν ἐγκάρδια συγχαρητήρια τῷ γεραρῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς πεντηκονταετη-

ρίδος αὐτοῦ, ἐπευχόμενοι ὅπως καὶ ἐφεξῆς ἡ σταδιοδρομία του ἀποβῇ ἐξ ἴσου γόνιμος, ὡς ἄχρι τοῦδε εἰς πνευματικοὺς τῆς ἑλληνικῆς διανοίας καρποὺς ἀναδεικνυομένη, ἐξασφαλίσῃ αὐτῷ μείζονας θριάμβους καὶ ἐξάρῃ ἔτι μᾶλλον τὸ τόσον ἐπαξίως κτηθὲν γόητρον.

Ἐπὶ τούτοις διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΑΝΤ. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Χ. ΜΠΕΚΕΣ

Τῷ ἐριτίμῳ προέδρῳ
τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου
Ἐξοχωτάτῳ κ. Ἀλ. Ζωηρῷ πασᾷ *Πέραν.*

Τῆς ἐν Χάσκιοϊ Ἀδελφότητος «Ἁγίου Νικολάου».

Πρὸς τὸ ἀξιότιμον Δ. Συμβούλιον
τοῦ ἐν Πέραν Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Οἱ Σύλλογοι καὶ τὰ Σωματεῖα ἔχουσιν ἀνάγκην ὄχι ἀπολύτου τινὸς συγκεντρώσεως, ἥτις ἠδύνατο νὰ βλάψῃ τὴν ἐλευθέραν ἑκάστου ἐνέργειαν, ἀλλὰ συστηματικῆς τινος συνεννοήσεως καὶ συνδέσμου, ὅστις νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἁμοιβαίαν αὐτῶν βοήθειαν καὶ ὁδηγίαν. Τοῦτο δὲ θέλει ἐπιτευχθῇ, ἐὰν οἱ διάφοροι Σύλλογοι τεθῶσιν εἰς ἄμεσον συνάφειαν καὶ ἔλθωσιν εἰς ἐκτενεῖς καὶ συνεχεῖς σχέσεις μετὰ τοῦ Κεντρικοῦ Συλλόγου, τοῦ γενικοῦ τούτου ἐπόπτου καὶ ἰθύντορος τῆς πνευματικῆς τοῦ ἡμετέρου Γένους κατὰ τὴν Ἀνατολὴν κινήσεως, τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Τοιουτοτρόπως ὀργανιζομένη ἡ ἐργασία τῶν Συλλόγων θὰ διευκολύνῃ τὰς προσπαθείας τῶν ἀτόμων ὑπὲρ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ ὅλου ὑπὲρ τῶν ἀτόμων καὶ θὰ φέρῃ τὸ μέγα ἐκπολιτιστικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον πάντες ἐναγωνίως ἀναμένομεν.

Τῆς ἰδέας ταύτης ἔνθερμος ὀπαδὸς καὶ ζηλωτὴς τυγχάνων καὶ τὸ νεωστὶ τὰ ἤνια τοῦ ἐν Χάσκιοϊ παλαιφάτου καὶ γεραροῦ σωματείου ἀναλαβὼν προεδρεῖον δὲν ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ ἡ λαμπρὰ αὕτη εὐκαιρία ὅπως ἐφαρμόσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην.

Ἐφ' ᾧ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ πανηγυριζομένου ἰωβηλαίου τοῦ Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου, τοῦ διεγείροντος ἐντυπώσεις χαρμοσύνους καὶ ἀναμνήσεις προσφιλεῖς, συνελθὸν ἐν τακτικῇ συνεδρίᾳ τῇ 2 Μαρτίου τοῦ 1912 σωτηρίου

ἔτους, παμψηφεὶ ἀπεφάσισεν ὅπως ἀντιπροσωπευθῇ εἰς τὴν τελετὴν ὑπὸ τῶν κυρίων Στεφάνου Στεφανάκη (ἀντιπροέδρου), Φιλίππου Στεφ. Φιλιππίδου (γεν. γραμματέως) καὶ Ι. Παναγιωτίδου (συμβούλου), οἵτινες νὰ ἐπιδώσωσι καὶ τὴν παροῦσαν συγχαρητήριον ἐπιστολήν.

Συγχαίροντες τοίνυν τὸ γεραρὸν προεδρεῖον τοῦ παλαιφάτου Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ χάριτας ἀποδίδοντες πᾶσι τοῖς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως Αὐτοῦ προκατόχοις προεδρείοις, ὡς καὶ παντὶ ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς καὶ παγιώσεως Αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισαμένῳ, ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς φύλακα ἄγγελον καὶ ὁδηγὸν τὸν Πατέρα τῶν φώτων καὶ τὰς θεοπειθεῖς εὐχὰς τοῦ προεξάρχοντος τῆς πανηγύρεως ταύτης Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Δεσπότου καὶ Πατριάρχου Κου Κου Ἰωακεὶμ καὶ πάσης τῆς περὶ Αὐτὸν γεραρᾶς καὶ σεβαστῆς τῶν ἀρχιερέων χορείας, ὅπως τὸ ἀρχόμενον τοῦτο νέον ἰωβηλαῖον καὶ ἕτερα πάμπολλα μετ' αὐτὸ διέλθῃ ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, συγκεντρώνων πάσας Αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας εἰς τὸ διανοητικὸν καὶ ἠθικὸν Αὐτοῦ οἰκοδόμημα, ὅπως ἀπ' αὐτοῦ ὡς ἀπὸ φαεινῆς ἑστίας ἐκπέμπηται ἀεὶ διαλάμπον τὸ φῶς τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ οὕτως ἄφθονον ἑκάστοτε τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Γένει ἀμητὸν παρασκευάζων. Εἶεν.

Ἐν Χάσκιοϊ, τῇ 3 Μαρτίου 1912.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ καὶ Δ. α.
Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
Σ. ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΤ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἐθνικοῦ Ἑλληνογαλλικοῦ Λυκείου.

Ἐν τῷ Πέραν, τῇ 20 Μαρτίου 1912.

Τῇ Αὐτοῦ Ἐξοχότητι τῷ Κυρίῳ Ἀλεξ. Ζωηρῷ πασᾷ
Προέδρῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κτλ. κτλ. κτλ.

Ἐξοχώτατε,

Ἡ Ἐφορεία τοῦ ἐνταῦθα Ἐθνικοῦ Ἑλληνογαλλικοῦ Λυκείου ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ γεραροῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, οὗ ἐπαξιώτατα προΐστασθε, συγχαίρουσα αὐτῷ διανύσαντι ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς σταδιοδρομίαν λαμπρὰν καὶ ἐθνωφελεστάτην, εὔχεται ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὁ τηλαυγὴς οὗτος φάρος τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπιστημονικῆς, ἐκπαιδευτικῆς καὶ καθόλου πνευματικῆς κινήσεως διηνεκῶς διυχῇ ἀνέσπερον

τὸ φῶς αὐτοῦ ἀνὰ τὴν ἡμετέραν ὁμογένειαν, ποδηγετῶν αὐτὴν εἰς τὸν εὐγενῆ πνευματικὸν δόλιχον συνῳδὰ ταῖς πατρίοις ἡμῶν παραδόσεσιν, ἐπ' ἀγαθῷ καὶ τιμῇ τοῦ ἡμετέρου γένους.

Εὐχαριστοῦσα δ' ἡ Ἐφορεία τῷ ἐριτίμῳ προεδρείῳ τοῦ Συλλόγου, εὐαρεστηθέντι ὅπως λίαν εὐγενῶς προσκαλέσῃ αὐτὴν νὰ παρασταθῇ ἐπισήμως εἰς τὴν χαρμόσυνον τῆς πεντηκονταετηρίδος ἑορτήν, λαμβάνει τὴν τιμὴν ὅπως δηλώσῃ ὅτι ἀσμένως θὰ μετάσχῃ αὐτῆς μετὰ τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν καθηγητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἑλληνογαλλικοῦ Λυκείου.

Ἐπὶ τούτοις διατελοῦμεν μετ' ἐξόχου τιμῆς καὶ ὑπολήψεως.

Ἐν τῷ Πέραν τῇ 2 Μαρτίου 1912.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ο ΒΙΖΥΗΣ ΑΝΘΙΜΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Ι. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ

Τῆς Ἐφορείας τοῦ Κεντρ. Παρθεναγωγείου Σταυροδρομίου.

Πέραν, τῇ 1 Μαρτίου 1912.

Πρὸς τὸ Ἀξιότιμον Προεδρεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλ. Συλλόγου.

Ἐνταῦθα.

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Ἡ Ἐφορεία τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Σταυροδρομίου συγχαίρει θερμότατα τὸν γεραρὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον ἐπὶ τῇ πανηγυριζομένῃ πεντηκονταετηρίδι αὐτοῦ καὶ ὁλοψύχως εὔχεται ὅπως, κραταιούμενος, συνεχίσῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τελεσφόρως ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Πατρίδος τὴν πολυτιμοτάτην ἐκπαιδευτικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν.

Μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως.

ΟΙ ΕΦΟΡΟΙ
Κ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἀπουσιάζοντος προέδρου
τῆς ἐφορείας κ. Δ. Γ. Ζορίφη.
Σ. ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ
Α. Ν. ΑΥΛΩΝΙΤΗΣ
Γ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ

Τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1911.

Ἐρίτιμε κύριε Πρόεδρε,

Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι συσταθὲν ἐπιστημονικὸν καθίδρυμα, ἀποστολὴν ἔχον τὴν ἀνεύρεσιν καὶ μελέτην τῶν κειμηλίων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τὴν διάδοσιν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων, ἀποστέλλει πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον θερμὰ καὶ ἐγκάρδια συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ.

Αἱ πολύτιμοι ὑπηρεσίαι, ἃς προσήνεγκεν εἴς τε τὰ γράμματα καὶ τὸ Ἔθνος διὰ τῆς μακρᾶς καὶ εὐδοκίμου ἐργασίας αὐτοῦ τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀνώτατον τοῦτο ἐπιστημονικὸν κέντρον, εἶναι τοιαῦται καὶ τηλικαῦται, ὥστε δικαίως προκαλοῦσι τὴν ζωηρὰν συμπάθειαν καὶ διεγείρουσι τὸν εἰλικρινῆ θαυμασμὸν πάντων τῶν φιλογενῶν καὶ φιλομούσων.

Διὰ ταῦτα τελοῦντες φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης τῷ ἐθνικῷ καθιδρύματι ὑμῶν εὐφροσύνως πάντες συνεορτάζομεν ὑμῖν καὶ ὁλοψύχως εὐχόμεθα ἵνα ὁ Ὕψιστος ἐπιτρέψῃ αὐτῷ, ὅπως ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἐξακολουθήσῃ τελεσφόρως τὸ ἔνδοξον καὶ βαρὺ ἔργον αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν.

Διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
Γ. ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

Πρὸς τὸν ἐν Κων/πόλει
Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον.

Τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ»

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 25 Φεβρουαρίου 1912.

Κύριε πρόεδρε,

Ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος «Παρνασσὸς» ἀποβλέπων εἰς τὰς ὑπερόχους ἀληθῶς ὑπηρεσίας, ἃς ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος παρέχει εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν καθόλου σπουδαιοτάτην δρᾶσιν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνα-

τολῆ, ὥρισεν εἰδικοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ ὅπως μετάσχωσι τῶν ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἑορτῶν τὸν κύριον Νικόλαον Πολίτην, καθηγητὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τέως πρόεδρον τοῦ Συλλόγου καὶ τὸν κύριον Εὐστάθιον Εὐγενείδην, μέγαν αὐτοῦ εὐεργέτην.

Δυστυχῶς ὁ χρόνος δὲν ἐπήρκεσεν ὅπως καὶ ἄλλως μετάσχῃ ὁ «Παρνασσὸς» τῶν ἑορτῶν δι' ἔργων ἐπιστημονικῶν ἢ φιλολογικῶν τῶν μελῶν αὐτοῦ.

Διαβιβάζοντες δὲ πρὸς Ὑμᾶς τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήρια ἁπάντων τῶν μελῶν τοῦ «Παρνασσοῦ» καὶ τὰς ὁλοψύχους αὐτῶν εὐχάς,

Διατελοῦμεν μετὰ πάσης τιμῆς.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Σ. Κ. ΠΑΠΑΦΡΑΓΚΟΣ

Τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Α'

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 28 Φεβρουαρίου 1912.

Πρὸς τὸν κ. πρόεδρον τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου.

Κωνσταντινούπολιν.

Κύριε πρόεδρε,

Κατόπιν τῆς κατὰ Σεπτέμβριον παρελθόντα ληφθείσης ὑμετέρας ἐπιστολῆς ἐγκαίρως πληροφορηθέντες περὶ τῆς ἀναβολῆς τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου, δὲν προέβημεν τότε εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ ἡμετέρου ἀντιπροσώπου. Ἤδη δὲ μαθόντες εὐχαρίστως ὅτι ὁ πανηγυρισμὸς οὗτος θέλει τελεσθῇ τὴν 4ην Μαρτίου ἐ. ἔ., λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν, ὅτι παρεκλήθη παρ' ἡμῶν ὅπως παραστῇ κατὰ τὴν εἰρημένην ἑορτὴν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἔγκριτος ὁμογενὴς κύριος Ἀθ. Πηνιατῶρος.

Εὐχόμενοι δὲ ὅπως ἡ εὐεργετικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου δρᾶσις ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ μήκιστον παρέχουσα τἀγαθὰ αὐτῆς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνισμόν, οὗτινος ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὑπῆρξεν ὁ ἀκοίμητος φάρος ὑπὸ περιστάσεις μάλιστα κατ' ἐξοχὴν δυσμενεῖς, ἐκφράζομεν τὰ θερμὰ συγχαρητήρια ἡμῶν καὶ πάντων τῶν μελῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Συμβουλίου ἐπὶ τῇ τελουμένῃ ἑορτῇ καὶ τῇ μέχρι τοῦδε ἐθνωφελεστάτῃ ἐργασίᾳ τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου.

Ἐπὶ τούτοις παρακαλοῦμεν, κύριε πρόεδρε, νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν περὶ τῆς ἐξαιρέτου καὶ ἀδελφικῆς ἡμῶν ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Μ. ΒΡΥΖΑΚΗΣ

Β'

Ἀθῆναι 15/3/1912.

Φιλολογικὸν Σύλλογον, Τοπτσιλὰρ 18.

Πέραν — Κωνσταντινούπολιν.

Ἀντιπρόσωπος Συλλόγου ἑλληνικῶν γραμμάτων ἑορτὴν πεντηκονταετηρίδος παρασταθήσεται Ἀθανάσιος Πηνιατῶρος. Ταχυδρομικῶς ἐγράψαμεν.

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Γ'

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα
τὸν κύριον Ἀλέξανδρον Ζωηρὸν πασᾶν
πρόεδρον τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου.

Κύριε πρόεδρε,

Ὁ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Σύλλογος διαβιβάζει δι' ἐμοῦ θερμὰ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἑορτῇ τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, οὗτινος τὸ κατὰ τὴν λήγουσαν ταύτην μακρὰν χρονικὴν περίοδον πολύμοχθον καὶ ἐθνωφελὲς ἔργον πάντες οἱ τῶν γραμμάτων εἰλικρινεῖς φίλοι δικαίως ἀποθαυμάζουσι.

Ἄνευ ὑπερβολῆς τινος, κύριε πρόεδρε, τὸ ἔργον τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου δύναται νὰ ἐπικληθῇ Μέγα, ὅταν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ ἀσθενῆ μέσα, δι' ὧν πρὸ πεντηκονταετίας κατήρξατο αὐτοῦ, καὶ αἱ ἄπειροι δυσχέρειαι καὶ τὰ παντὸς εἴδους καὶ φύσεως προσκόμματα, καθ' ὧν εἶχε νὰ παλαίσῃ καὶ ἅτινα ὅμως τὸ σθένος καὶ ἡ εἰς τὰ γράμματα ἀφοσίωσις τῶν τε ἱδρυτῶν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς φιλομούσων κοσμητόρων τοῦ Συλλόγου κατώρθωσαν ἐπιτυχῶς νὰ ὑπερβῶσι. Καὶ ἐὰν τοιαύτη ἐγένετο ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν δρᾶσις τοῦ γεραροῦ τούτου Σωματείου, ἀσφαλῶς δικαιοῦταί τις νὰ προσδοκᾷ ὅτι λαμπροτέρα ἔτι ἔσται αὕτη εἰς τὸ μέλλον.

Δὲν θὰ λείψωσι τῷ ὑμετέρῳ Συλλόγῳ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἡ ἀγάπη τῶν ἁπανταχοῦ ἀληθῶν τῶν γραμμάτων φίλων, οὐδ' ἡ συμπάθεια παντὸς ἓν γένει

φιλομούσου, σὺν τούτοις δὲ τὸ ἔργον ὑμῶν θὰ εὕρῃ νῦν προθυμότεραν τὴν ἀντίληψιν τῆς σεβαστῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν, ὑφ' ὧν ἡ εὐγενὴς καὶ ὡραία αὕτη χώρα ἀπό τινος διέπεται. Οὕτω, ὅταν σὺν Θεῷ θὰ ἑορτάσῃ τὴν 100ετηρίδα αὐτοῦ ὁ ὑμέτερος Σύλλογος, βεβαίως θὰ ἔχῃ νὰ ἐπιδείξῃ ἐργασίαν ἄφθονον καὶ ὠφέλιμον, ἀνάλογον δὲ πρὸς τὴν γοργῷ τῷ βήματι βαίνουσαν πρόοδον εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Τοῦτο διακαῶς εὔχεται εἰς τὸ πρεσβυγενὲς ἀδελφὸν Σωματεῖον ὑμῶν ὁ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Σύλλογος, ὃν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀντιπροσωπεύσω.

Ἐν Κων/πόλει, τῇ 4 Μαρτίου 1912.

ΑΘ. ΠΗΝΙΑΤΩΡΟΣ

Τῆς ἐν Ἀθήναις Βυζαντιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1911.

Ἐρίτιμε κύριε,

Ἡ καθ' ἡμᾶς Βυζαντιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ πρὸς τὸν εἰδικὸν σκοπὸν ἱδρυθεῖσα τῆς ἐρεύνης καὶ μελέτης τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου κατὰ τὴν μακραίωνα καὶ ἔνδοξον, οὐκ ἔλαττον πάσης ἄλλης, ἐποχήν, τὴν ἀπὸ τῆς Πόλεως, ἐν ᾗ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἱδρυται, τὴν ἐπωνυμίαν σχοῦσα, ἐν χαρᾷ ἰδίᾳ τὰ γράμματα ὑμῶν, τἀγγέλλοντα τὴν κατὰ τὸν προσεχῆ Νοέμβριον ἑορτὴν τῆς πεντηκοστῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ καθ' ὑμᾶς Συλλόγου, ἐδέξατο.

Ἡ ἐπὶ ὅλας πέντε δεκαετηρίδας ἐπιτυχὴς τοῦ ἀδελφοῦ Συλλόγου ἐργασία, ἐν αὐτῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους τῇ μητροπόλει, τιμᾷ ἀληθῶς τοὺς ἄνδρας, οἵτινες, συνεργάται ἁπλοῖ ἢ τὸν Σύλλογον διευθύνοντες, ἤγαγον τὸ πολύμοχθον καὶ πολύμορφον αὐτοῦ ἔργον εἰς οὕτω περίοπτον σταθμόν, κατὰ τὸν ἀνάντη δρόμον τῆς καλλιεργείας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐρεύνης τῆς πατρίου ἱστορίας.

Ἀπὸ τοῦ Ἄστεως, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, γηθόσυνον ἀποστέλλει χαιρετισμὸν ἡ καθ' ἡμᾶς Ἑταιρεία πρὸς τὸν ἑορτάζοντα πρεσβύτερον ἀδελφὸν Σύλλογον τὴν πεντηκοστὴν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ ἐπέτειον εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Κωνσταντίνων καὶ τῶν Βασιλείων, τῶν Φωτίων καὶ τῶν Γρηγορίων. Ἂν δὲ παράσχωσι τὴν εὐκαιρίαν οἱ περιεστῶ-

τες καιροί, ἀσμένως ἀποδεχόμενοι τὴν πρόσκλησιν ὑμῶν, θέλομεν μετάσχει καὶ τῶν ἑορτῶν διά τινος τῶν ἡμετέρων ἑταίρων.

Ἐπὶ τούτοις προσαγορεύοντες ὑμᾶς ἥδιστα διατελοῦμεν μετὰ πάσης τιμῆς.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Κ. ΖΗΣΙΟΥ

Πρὸς τὸν Κύριον Πρόεδρον
τοῦ ἐν Κων/πόλει
Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Τοῦ συλλόγου τῶν Μικρασιατῶν «Ἀνατολῆς».

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 18 Μαρτίου 1912.

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Πρόεδρον
τοῦ ἐν Κων/πόλει
Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κ. κ. Α. Ζωηρὸν πασᾶν
Εἰς Κων/πολιν.

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ καθ' ἡμᾶς Συλλόγου, καίπερ μὴ λαβὸν ἐπίσημον γνῶσιν τῶν ἑορτῶν τῆς Πεντηκονταετηρίδος τοῦ ὑπὸ τὴν ὑμετέραν προεδρίαν γεραροῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ἀνομολογοῦν ὅμως καὶ βαθέως ἐκτιμῶν τὰς λαμπρὰς ὑπηρεσίας, ἃς παρέσχεν οὗτος κατὰ τὴν διαρρεύσασαν πεντηκονταετίαν τῷ τε Γένει καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔγνω ὁμοφώνως ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτοῦ τῆς 15ης τρέχοντος νὰ ἐκφράσῃ Ὑμῖν τε καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς ἑταίροις ἐγκάρδια μὲν συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ αἰσίως συμπληρωθείσῃ πεντηκοστῇ ἀμφιετηρίδι τοῦ Ὑμετέρου Συλλόγου, διαπύρους δ' εὐχὰς ὑπὲρ τῆς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι προόδου αὐτοῦ καὶ τοῦ πανηγυρισμοῦ καὶ τῆς ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ αἰσιωτέρας συνθήκας.

Δέξασθε, ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε, τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξόχου πρὸς Ὑμᾶς ὑπολήψεως, μεθ' ἧς διατελοῦμεν προθυμότατοι.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ε. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Ο Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
ΣΤΕΦ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας.

Α΄

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 5 Νοεμβρίου 1911.

Πρὸς τὸ Προεδρεῖον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντηκονταετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου εὔχεται ὅπως ὁ τηλαυγὴς οὗτος τῆς Ἀνατολῆς φάρος, ὁ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη σύμπαν φωτίσας τὸ ἑλληνικόν, ἐπὶ μακρότατον ἔτι καὶ ἐς ἀεὶ διατελέσῃ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς παιδείας τοῦ Γένους.

Τὴν ἐν ταῖς τελεσθησομέναις ἑορταῖς τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Συλλόγου παράστασιν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας τὸ Συμβούλιον ἀνέθηκε τῷ κ. Βασιλείῳ Μυστακίδῃ καὶ τῷ κ. Δημοσθένει Οἰκονομίδῃ, καθηγηταῖς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ι. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
ΘΕΟΦ. ΒΟΡΕΑΣ

Β΄

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε,

Τυχὼν τῆς μεγάλης τιμῆς τοῦ ἐκπροσωπῆσαι τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴν Ἑταιρείαν ἐν τῇ λαμπρᾷ ἑορτῇ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, λίαν ἀσμένως ἐκπληρῶ τὴν ἀνατεθειμένην μοι ἐντολὴν καὶ θερμότατα συγχαίρω αὐτῷ ἐξ ὀνόματος ἐκείνης ἐν τῇ πανηγυρικῇ ταύτῃ ἡμέρᾳ, ὅτι ἐπὶ πεντήκοντα ὁλόκληρα ἔτη ἐν μέσῳ πολλῶν περιπετειῶν καὶ ποικίλων δυσχερειῶν ἀθορύβως καὶ μετὰ τῆς ἐλπίδος πάντοτε, ὅτι «Τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον» τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καλλιεργήσας καὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς διαδοὺς αὐτὰ ηὐτύχησεν ἵνα ἴδῃ ἀγλαοὺς τοὺς καρποὺς τοῦ ἀληθῶς γιγαντείου αὐτοῦ ἔργου, ἅμα δὲ καὶ ἐπαξίως ἐκτιμηθεῖσαν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πλείστων

ἐν Ἑσπερίᾳ καὶ Ἀμερικῇ διακεκριμένων σοφῶν ἀνδρῶν, ὑπὸ Πανεπιστημίων, Ἀκαδημειῶν, ἐπιστημονικῶν σωματείων καὶ ἄλλων τὴν μέχρι τοῦδε ἐπιδειχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ φιλολογικήν, ἐπιστημονικὴν καὶ λοιπὴν ἐθνωφελῆ δρᾶσιν. Ἀποβλέπων τις εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ γεραρὸς Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἅμα τῇ ἱδρύσει αὐτοῦ νέαν ἐνεκαίνισε περίοδον ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως παρ' ἡμῖν διὰ τῆς εὐρείας μεταδόσεως τῶν φώτων τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς καλλιεργείας, ὑποστηρίξεως καὶ ἐνισχύσεως τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν δικαίως ἐπευλογεῖ μὲν τὸ κλεινὸν ὄνομα τῶν ἱδρυτῶν αὐτοῦ, ἐπαινεῖ δέ, ἐξαίρει καὶ θαυμάζει τὸν θερμὸν ζῆλον πάντων, ὅσοι φιλοτίμως πάντοτε ἐπὶ τὰ ἴχνη ἐκείνων βαίνοντες καὶ τὴν λυχνίαν τὴν συμβολίζουσαν τὸ φῶς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἀληθοῦς ἐπιστήμης ἄσβεστον τηροῦντες παντὶ σθένει εὐδοκίμως προήγαγον τὸ σὺν τῷ χρόνῳ πολυμερέστερον καὶ πολυμοχθότερον καταστὰν ἔργον τοῦ Συλλόγου. Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία μεταξὺ τοσούτων ἄλλων τὰ μάλιστα τιμῶσα καὶ αὕτη καὶ γεραίρουσα τὸν πρύτανιν τοῦτον τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπιστημονικῶν σωματείων, τὸν ἀκάματον σκαπανέα τῆς τῶν εὐκλεῶν ἡμῶν προγόνων σοφίας καὶ ἀρετῆς, τὸν μεγάλως τηρήσαντα καὶ τηροῦντα τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα τῆς ἀληθοῦς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἄξιον ἐπιδειχθέντα, ἀπὸ καρδίας συμμετέχει τῆς πανταχόθεν ἐκδηλουμένης ζωηρᾶς χαρᾶς ἐπὶ τῇ σήμερον πανηγυριζομένῃ ἑορτῇ αὐτοῦ. Εἴθε οὗτος τῇ θείᾳ ἀντιλήψει κρατυνόμενος ἐπιδιδόναι καὶ προκόπτειν εἰς πᾶν ἀγαθόν, καταξιωθείη μετὰ δαψιλεστέρου ἀμήτου ἑορτάσαι καὶ τὴν ἑκατονταετηρίδα αὐτοῦ.

Διατελῶ μετὰ τῆς ἐξιδιασμένης πρὸς ὑμᾶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως.

Ἐν τῷ Πέραν, τῇ 4 Μαρτίου 1912.

Δ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΝ ΤΗ Μ. ΤΟΥ Γ. ΣΧΟΛΗ

Τῷ ἐξοχωτάτῳ Κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ Ζωηρῷ Πασᾷ, Προέδρῳ τοῦ Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου κτλ.

Ἐνταῦθα.

Τῆς ἐν Ἀθήναις Βρεττανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς.

Νοεμβρίου 19/2 Δεκεμβρίου 1911.

Ἐλλόγιμε Κύριε,

Τὴν μὲν ὑμετέραν ἐπιστολήν, διακηρύσσουσαν τὴν προσεχῆ ἑορτὴν τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ περιωνύμου ἐν Κων/πόλει Συλλόγου ἀπέστειλα ἤδη

πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐδρεύουσαν Ἐπιτροπὴν τῆς ἡμετέρας Σχολῆς· ἰδιαίτερα δὲ συγχαρητήρια, οἶμαι, καὶ δὴ θερμότατα, ἐπὶ ταῖς πολυγόνοις ἐργασίαις τοῦ παρελθόντος ὀφείλω νὰ προσφέρω ὑμῖν ἐκ μέρους τοῦ Διευθυντοῦ (ἀποδημοῦντος) καὶ τῶν μελῶν τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, ὡς καὶ τὰς εὐλαβεστάτας εὐχὰς ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ εὐπότμου μέλλοντος τοῦ Συλλόγου.

Διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως ὑμέτερος

F. W. HASLUCK
ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Πρὸς τὸν ἐλλόγιμον
Κύριον Ὀδυσσέα Ἀνδρεάδην
Γραμματέα τοῦ ἐν Κ/πόλει Φιλ. Συλλόγου.

Τῆς Α. Ἐξοχότητος τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας.

Péra, le 14 Mars 1912.

Monsieur le Président,

J'ai l'honneur d'accuser réception de votre lettre du 11 courant par laquelle vous avez bien voulu m'inviter à la célébration du 50ème anniversaire du Syllogue Grec.

En vous remerciant de votre aimable invitation, j'ai le regret de vous informer que par cause d'un deuil de famille il ne sera impossible de m'y rendre.

Je me serai cependant representer par un des Secrétaires de cette Ambassade qui assistera en mon nom à cette intéressante cérémonie.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma considération la plus distinguée.

GERARD LOTTNER

Τῆς Α. Ἐξοχότητος τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας.

Péra, le 15 Mars 1912.

Monsieur le Président,

Je vous remercie de l' invitation que vous avez bien voulu m' adresser pour la réunion extraordinaire qui aura lieu Dimanche prochain

4/17 Mars en l'honneur du cinquantième anniversaire du Syllogue Litteraire Grec.

Je ne pourrai, à mon grand regret, me rendre à votre invitation, mes occupations ne m'en laissant pas le loisir, mais je ne manquerai pas de me faire représenter parmi vous par un des secrétaires de mon Ambassade.

Agréez, Monsieur le Président, les assurances de ma considération la plus distinguée.

M. BOMBAR.

Τοῦ κ. Βαλλιάνου Κομποθέκρα, ἰατροῦ.

Ἐρίτιμε κύριε πρόεδρε,

Μετ' ἄκρας συγκινήσεως καὶ ἐθνικῆς ἅμα ὑπερηφανείας παρακολουθήσας τὰ τῆς ἑορτῆς τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ ἐνταῦθα Φιλολογικοῦ Συλλόγου, καίπερ μὴ δυνηθεὶς νὰ παραστῶ κατ' αὐτήν, ἑπόμενος δὲ τῇ ἐκκλήσει, ἣν πρὸς τοὺς νεαροὺς ἰδίᾳ ἐπιστήμονας ἀπηυθύνατε καὶ ὑπείκων εἰς τὴν φωνὴν τῆς καρδίας μου, τολμῶ νὰ εἰσφέρω κἀγὼ ὑπὲρ τοῦ πολλαχῶς ἐθνωφελοῦς ἔργου τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τὸν ὀβολὸν τῆς χήρας.

Φρονῶν, κύριε πρόεδρε, ὅτι ὁ Ἕλλην ἄνευ τῆς κλασικῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἄνευ τῆς μελέτης καὶ σπουδῆς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὄγκος μαρμάρου ἐστὶν ἀκατέργαστος, ὃν ὡς ἄλλη σμίλη καλλιτέχνου μόνον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία θὰ διαμορφώνωσι καὶ διαπλάττωσιν εἰς ἀριστούργημα, καὶ ὅτι διὰ τούτων μόνων ἐξανθρωπιζόμενος μορφοῦται κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν προγόνων ἡμῶν, οἵτινες διὰ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των ἐφώτισαν καὶ ἐδίδαξαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, παρακαλῶ ὅπως γένηται δεκτὴ ἡ σμικρά μου αὕτη προσφορά.

Β. ΚΟΜΠΟΘΕΚΡΑΣ

Σημ. Παρὰ τῷ κ. Μ. Διαμαντῇ, ἐπικαταλλάκτῃ ἐν Γαλατᾷ, κατετέθη ὑπὲρ τοῦ Φιλ. Συλλόγου τὸ ποσὸν Λ. Τ. πεντήκοντα (50).

Τηλεγράφημα τοῦ ἄρχοντος Μ. Λογοθέτου κ. Στ. Ἀριστάρχου.

Ἀσθενῶν λυποῦμαι μὴ δυνάμενος ἵνα παραστῶ σήμερον εἰς ἣν ἀδροφρόνως ἐκλήθην πανηγυρικὴν ἀπονομὴν ὀφειλομένης δικαιοσύνης εἰς διάφορα

προεδρεῖα τοῦ Συλλόγου καὶ εἰς τὸ μετὰ πανωλεθρίαν αὐτοῦ ἐργασθὲν πρὸς συλλογὴν γενναίων ὑπὲρ τοῦ κτιρίου συνδρομῶν, ἀνάστασιν βιβλιοθήκης, περισυναγωγὴν καὶ ἔκδοσιν ἀπολεσθέντων τετραετῶν μελετημάτων· εὔχομαι δὲ ἵνα οἱ νεώτεροι ἡμῶν συνεργαζόμενοι πανηγυρίσητε ἑκατονταετηρίδα αὐτοῦ.

ΜΕΓΑΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Τοῦ Διευθυντοῦ τῶν ἐν Χαλκηδόνι Assomptionistes.

Monsieur le Président,

A l'occasion du cinquantenaire du Syllogue Litteraire Grec de Constantinople, veuillez permettre au Superieur des Assomptionistes de Kadi-keui de vous offrir, au nom de la Rédaction de «Echos d'Orient» les souhaits les plus sincères et les plus respectueux.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'hommage de ma religieuse consideration.

P. SÉVÉRIEN SALAVILLE

SUPERIEUR DES AUGUSTINS DE L'ASSOMPTION KADI-KEUI

Τοῦ καθηγητοῦ κ. Μ. Κεφάλα.

Τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ
τὴν πεντηκονταετηρίδα αὐτοῦ πανηγυρίζοντι.

Ἑλλάδα γῆν, διψῶσαν ἄδην σοῖς, Σύλλογ', ἔδευσας
νάμασι ζειδώροις, ἔζτε νέος πέλεο,
νῦν τ' εἰς ἡλικίην ἐλθὼν ἀκμῆς ἀμότοιο,
Ἑλλάδι καρποφόρει ἄδρῶς καὶ λιπαρῶς.

Ἐν Χάλκῃ, τῇ 4 Μαρτίου 1912.

Μ. Ι. ΚΕΦΑΛΑΣ

Τοῦ κ. Γεωργίου Βεγλερῆ.

Ἐν Σμύρνῃ, τῇ 6 Δεκεμβρίου 1911.

Πρὸς τὸν ἐν Κων/πόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον.

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Πειθόμενος τῇ τιμητικῇ προσκλήσει τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου παρακελευσαμένου μοι διὰ τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 7/βρίου ἐνεστῶτος ἔτους ὑπ' ἀριθ. 124/122 ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ὅπως παραθέσω κἀγὼ ἐν τῇ πνευματικῇ ταύτῃ πανδαισίᾳ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν πρωτάνεως Φιλολογικοῦ Συλλόγου πνευματικήν τινα τροφήν, ἀνεδέχθην εὐχαρίστως ἵνα προσενέγκω ἐκ τῶν ἐνόντων τοιαύτην προσφιλῆ τοῖς πᾶσιν ἡμῖν — περὶ τοῦ ἀνεξαντλήτου ἐκείνου πνευματικοῦ πλούτου τῶν προγόνων ἡμῶν, περισῳζομένου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεραΐου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἵνα δὲ ἐμφαντικώτερον ἐκτιμηθῇ ἡ ὑπὲρ τοῦ ἔργου τοῦ Συλλόγου διάθεσίς μου κατώρθωσα κατ' ἐπίμονον αἴτησίν μου νὰ λάβω μίαν τοιαύτην μελέτην καὶ παρὰ τοῦ πολυσεβάστου μοι διδασκάλου γηραιοῦ Ματθαίου Παρανίκα, ἀφορῶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος.

Εὔελπις ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐπισυνημμέναι τῇ παρούσῃ μου μελέται αὗται γενήσονται δεκταὶ ὑπὸ τοῦ ἀξιοσεβάστου Προεδρείου τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ ἰδιαιτέρως ἐκδοθησομένῳ ἀναμνηστικῷ τόμῳ αὐτοῦ,

Διατελῶ μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως ὁλοπρόθυμος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΒΕΓΛΕΡΗΣ

Τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀναστ. Ζάκα.

Ἐν Σμύρνῃ, 4 Νοεμβρίου 1911.

Κύριε Πρόεδρε,

Πρὸ δύο περίπου μηνῶν ἔλαβον ἔντυπον ὑμετέραν ἐπιστολήν, δι' ἧς προσεκαλούμην νὰ μετάσχω τῆς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ ὑφ' ὑμῶν προεδρευομένου Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἑορτῆς.

Ἐὰν ἤμην πλούσιος, ἐγίνωσκον πῶς ὤφειλον νὰ μετάσχω τῆς ἑορτῆς

ταύτης. Ἀλλὰ νῦν περιορίζομαι εἰς τὴν διάπυρον πρὸς τὸν Θεὸν εὐχήν, νὰ καταξιώσῃ ὑμᾶς πάντας νὰ ἑορτάσητε τὴν ἑβδομηκοστὴν πέμπτην ἀμφιετηρίδα τοῦ Συλλόγου τούτου μεταβεβλημένου εἰς περιφανῆ Ἀκαδήμειαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

Μετὰ τῆς εὐχῆς ταύτης πέμπω ὑμῖν καὶ μικρὰν πραγματείαν ἀσχολουμένην εἰς τὴν κριτικὴν ἐξέτασιν χωρίων τινῶν τῶν πρώτων ὁκτὼ πολιτικῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, δεόμενος ἅμα ὑμῶν, ἂν τυχὸν ἐκδοθῇ πανηγυρικὸν τεῦχος τῆς πεντηκονταετηρίδος καὶ ἐγκριθῇ νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ πραγματεία αὕτη ἐν αὐτῷ, νὰ διατάξητε νά μοι ἀποστείλωσι τὴν τρίτην διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων, διότι τοιαύτης φύσεως ἡ πραγματεία αὕτη εἶνε, ὥστε καὶ τὸ ἐλάχιστον σφάλμα νὰ φθείρῃ τὴν ἔννοιαν.

Περαίνων τὴν ἐπιστολήν μου μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας περὶ ὑμῶν εὐχῆς, νὰ εὐτυχήσητε νὰ ἦτε πρόεδρος τῆς μελλούσης Ἀκαδημείας καὶ κατὰ τὴν ἑβδομηκονταπεντετηρίδα, ὑποσημειοῦμαι μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

ΑΝΑΣΤ. Ι. ΖΑΚΑΣ

Τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκη.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1911.

Σεβαστέ μοι κύριε πρόεδρε,

Ἀσμένως ὑπείκων τῇ ὑμετέρᾳ προσκλήσει καὶ ἐπιθυμῶν ἵνα συντελέσω καὶ ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὸν ὅσον οἷόν τε λαμπρότατον ἑορτασμὸν τοῦ πρώτου ἐν τοῖς Ἕλλησι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων Συλλόγου, πέμπω ὑμῖν διατριβήν τινα περὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, ὅπως δημοσιευθῇ ἐν ᾧ παρασκευάζετε πανηγυρικῷ τεύχει. Παρακαλῶ δέ, ἵνα εὐαρεστούμενος παραγγείλητε νὰ μοὶ ἀποσταλῇ μία τοὐλάχιστον διόρθωσις.

Μετὰ τῆς παρούσης μου λαμβάνετε καὶ δύο μικρὰς διατριβὰς διὰ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Συλλόγου.

Δέξασθε, κύριε πρόεδρε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, μεθ' ἧς διατελῶ ὅλως ὑμέτερος

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

Τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Μιστριώτου.

Ἐρίτιμε κύριε πρόεδρε,

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἔμαθον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος τελεῖ προσεχῶς τὴν ἑαυτοῦ πεντηκονταετηρίδα. Τὸ μεγαλώνυμον τοῦτο καθίδρυμα ὄντως διεφώτισε τὸ ἡμέτερον Γένος, ὅπερ ὀφείλει εὐγνωμοσύνην τοῖς τε ἱδρυταῖς καὶ τοῖς διευθυνταῖς αὐτοῦ.

Καὶ ἐγὼ μετέχων τῆς ἑορτῆς τοῦ Πανελληνίου ἱδρύματος, συντάσσω ἐπιστημονικὴν διατριβὴν *Περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων* ὡς ἁρμόζουσαν τῷ τε Συλλόγῳ καὶ ἐμοί, ἣν θέλω πέμψει προσεχῶς.

Παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς τιμῆς μεθ' ἧς διατελῶ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1911.

Γ. ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

Τῷ Ἐριτίμῳ Προέδρῳ τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κ. Α. Ζωηρῷ.

Τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Ν. Παπαγεωργίου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1911.

Σεβαστὲ κύριε πρόεδρε,

Ἀποστέλλω ὑμῖν σήμερον ἐπὶ ταχυδρομικῇ συστάσει τὸ χειρόγραφον τῆς χάριν τοῦ πανηγυρικοῦ τόμου τοῦ Συλλόγου συνταχθείσης διατριβῆς μου, περὶ ἧς ἔγραψα πρὸς ὑμᾶς πρὸ ἑβδομάδος.

Ἐκ μέσης δὲ ψυχῆς εὐχόμενος ὅπως ὁ δεδοξασμένος Σύλλογος ἡμῶν, οὗ ἐπαξίως προΐστασθε, πολλὰς τὰς πεντηκονταετηρίδας διατελῇ ἑορτάζων ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐπὶ τιμῇ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, διατελῶ ἔξόχως ὑμᾶς καὶ τοὺς περὶ ὑμᾶς ἄνδρας τιμῶν.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Πρὸς τὸν ἀξιότιμον κύριον Α. Ζωηρόν, πρόεδρον τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν.

SISMANOGLIO MEGARO

Τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου, πρώην πρεσβευτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14/27 Ὀκτωβρίου 1911.

Κύριε πρόεδρε,

Εὐχαριστῶν ὑμᾶς διὰ τὴν ἀπὸ ὃ λήξαντος εὐμενῆ ὑμῶν ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ προσεχοῦς ἑορτασμοῦ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως, σᾶς παρακαλῶ νὰ συγχωρήσητε τὴν βραδύτητα τῆς εἰς αὐτὴν ἀποκρίσεώς μου, εἰς ἣν με ἠνάγκασεν ἡ εἰς τὸ βάρος τοῦ γήρατος προστεθεῖσα ἐσχάτως ἐλαφρὰ ἀσθένεια. Δι' αὐτὴν δὲ καὶ σήμερον ἔτι βαθέως λυποῦμαι, ὅτι ἁπάντων εἰς τὴν ὑμετέραν ἐπιστολὴν οὐδὲν ἄλλο ἔχω νὰ εἰσφέρω εἰς τὴν προσεχῆ εὐοίωνον ὑμῶν ἑορτήν, ἢ θερμὰ μὲν συγχαρητήρια διὰ τὴν μέχρι τοῦδε τοσοῦτον καρποφόρον δρᾶσιν τοῦ Συλλόγου, ἐγκαρδίους δ' εὐχὰς διὰ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν.

Μετὰ πλείστης τιμῆς

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ

Τοῦ καθηγητοῦ κ. Σ. Μενάρδου.

Oxford, 167 Issley Road, 27/10 Νοεμ. 1911.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἀπὸ καρδίας μετέχω τῆς χαρᾶς τοῦ γεραροῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ὅστις εὐλόγως ἑορτάζει τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς ἱδρύσεώς του.

Ἀλλὰ δυστυχῶς, ἕνεκα διπλῶν ἤδη καθηκόντων, οὔτε τὸν Σύλλογον οὔτε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλπίζω ἐφέτος νὰ ἴδω καὶ μόνον μακρόθεν θὰ μετάσχω τῆς ἑορτῆς.

Ἐὰν μάθω πότε θὰ δημοσιευθῇ ὁ πανηγυρικὸς τόμος, θἀποστείλω ἔστω καὶ συντομωτάτην πραγματείαν, ὥστε τοὐλάχιστον τὸ ὄνομά μου νὰ φανῇ ὅπου διαρκῶς ποθῶ ἐγὼ αὐτὸς νὰ ἔλθω.

Διατελῶ, Κ. Πρόεδρε, ὅλως Ὑμέτερος

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Τοῦ καθηγητοῦ κ. Ulrich von Wilamowitz Mœllendorff.

Α'

Berlin, 24 Ὀκτωβρίου 1911.

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς τὴν φιλόφρονα ἐπιστολὴν ὑμῶν ἐδεξάμην, ὦ ἄνδρες ἑταῖροι, καὶ συγχαίρω ἐπὶ τῇ ἑορτῇ, ἣν ἐπαγγέλλει, πολλῶν μὲν καὶ σοφῶν ἔργων μνήμην ἐπανακαλούσῃ, ἀναζωπυρούσῃ δὲ πλειόνων ἔτι καὶ καλλιόνων ἐλπίδας. Οὐ γὰρ μὰ τὸν Δία με λανθάνει ὡς χαλεπὸν πολλάκις καὶ ἦν καὶ ἔσται τὸ γνησίως ἑλληνίζοντα διατελεῖν, ἀλλ' ὅτι ὁ γνήσιος τῶν τῷ ὄντι καλῶν ἔρως ἐκνικᾷ, καὶ ἐδείξατε καὶ τῇ πείρᾳ μανθάνομεν ἅπαντες ἁπανταχοῦ. Ὅθεν οὐ νέμεσις, εἰ πεποίθαμεν καὶ φαιδροτέραν τοῖς ἐκγόνοις ἐπανατελεῖν ποτὲ τὴν τῆς ἑκατοντετηρίδος ἑορτήν· ὅτι δὲ κἀμέ τι συμβαλεῖν ἠξιώσατε συγγραμμάτιον ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἑορτῇ, λίαν πολλαῖς πανταχόθεν κατέχομαι ἀσχολίαις· σύγγνωτε δή, ὅτι ἀρκοῦμαι δι' ἐπιγραμματίου ἀφοσιούμενος.

Ἔρρωσθε διευτυχεῖτε

ULRICH VON WILAMOVITZ MOELLENDORFF

Β'

Πεντήκοντα πετρῶν ἀπὸ Κυανέων λυκάβαντας
κύματα τὸ χρυσοῦν πλῆσε κελαινὰ κέρας,
ἐξ οὗ καὶ πατέρων ζήλῳ σπουδῇ τε συνέστη
Ἑλλαδικῶν Μουσέων Σύλλογος ὑμέτερος·
οὐδ' ἐμέγηρε θεῶν ἔργῳ φθόνος· ἴσα δὲ δένδρῳ
εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος νόστιμ' ἐκαρποφόρει.
Χαίρετε Βύζαντος Κωνσταντίνου τε πολῖται·
ἶληοι εἶεν κοίστορες ἀμφότεροι.

SISMANOGLIO MEGARO

Πρὸς τούτοις ἐλήφθησαν συγχαρητήρια τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Βερολινείου Πανεπιστημίου Dr *Conze*, τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς Dr *E. Dreusse*, τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ Dr *Bürchner*, τοῦ ἐν Μονάχῳ Π. Ἀρχιμανδρίτου κ. *Γερμανοῦ*, τοῦ προϊσταμένου τῆς ἐν Λονδίνῳ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας Π. Ἀρχιμανδρίτου κυρίου *Κ. Παγώνη*, τοῦ ἐν Λονδίνῳ λόρδου *E. Cromer*, τῆς ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου Ἀδελφότητος *Προνοίας*, τῆς ἐν Μουδανίοις Ἀδελφότητος *Ἀπαμείας*, τοῦ ἐν Ἀμισῷ γυμνασιάρχου κ. *Ἀρ Ἱεροκλέους*, τοῦ ἐν Βραΐλᾳ κ. *Ἀλεξάνδρου Λαμπρινοῦ*, τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κ. *Μ. Κέπετζη*, τοῦ ἐν Weimar καθηγητοῦ κ. *P. Mitschke*, τοῦ ἐν Βερολίνῳ καθηγητοῦ κ. *I. Hirschberg* καὶ ἄλλων πρὸς δὲ καὶ δηλώσεις ἀποστολῆς τῶν καταχωριζομένων *Ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν*.

ΕΚΤΑΚΤΟΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

ΕΠΙ ΤΗι

ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

τῇ 4 Μαρτίου 1912

Ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου καταλλήλως διακεκοσμημένῃ τῇ 2 1/2 μ. μ. ἀκριβῶς τὸ προεδρεῖον καταλαμβάνει τὴν ἐν τῇ ἐξέδρᾳ νενομισμένην θέσιν. Παρίστανται δὲ ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ **Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης** *κύριος* **Ἰωακεὶμ** *μεθ' ἁπάντων τῶν Σεβασμιωτάτων μελῶν τῆς* **Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου**, *ὁ* **Ἐτὲμ** *καὶ ὁ* **Μεμδοὺχ βέης**, *ἀντιπρόσωποι τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς κυρίας* **Ι. Ἀλεξανδροπούλου**, *ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίων κύριος* **Ν. Πολίτης**, *οἱ α' γραμματεῖς τῆς ἀγγλικῆς, γαλλικῆς, ρωσικῆς καὶ βουλγαρικῆς πρεσβείας, ἀντιπροσωπεύοντες τοὺς οἰκείους πρεσβευτάς, ὁ κ.* **Γ. Τσορμπατζόγλους**, *γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς κυρίας του, ὁ πρόεδρος τοῦ Ἑλλην. Προξενικοῦ Δικαστηρίου κ.* **Πασχαλίγκος**, *ὁ α' διερμηνεὺς τῆς Ἑλλην. πρεσβείας κ.* **Ἀλ. Ναούμ**, *ὁ γραμματεὺς κ.* **Ε. Κανελλόπουλος**, *ὁ ναυτικὸς ἀκόλουθος κ.* **Κριεζῆς**, *ὁ πάρεδρος δικαστὴς κ.* **Α. Λάμπρος**, *ὁ διευθυντὴς τοῦ Ροβερτείου φὰν* **Μίλλιντζεν**, *ἐκ τῶν συμβούλων οἱ κ κ.* **Λ. Λιμαράκης, Ν. Πασχαλίδης, Στ. Καραθεοδωρῆς, Ἀλ. Σινιόσογλους**, *ἡ Α. Σ. ὁ Σχολάρχης τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς κ.* **Μ. Κλεόβουλος**, *ὁ Σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Παν. Ἀρχ.* **Γερμ. Στρινόπουλος**, *οἱ ἐπίτροποι τῶν Ἁγίων Τόπων, ὁ Μ. Ἀρχιφύλαξ, ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος μετὰ τῶν ἀνωτέρων γραμματέων τῶν Πατριαρχείων κυρίων* **Π. Νικολοπούλου** *καὶ* **Χρ. Παπαϊωάννου**, *ἡ Α. Ε. ὁ κ.* **Κ. Βαγιάνης**, *ἡ Α. Ε. ὁ* **Ἀλ. Παντζείρη βέης**, *ἡ Α. Ε. ὁ κ.* **Ι. Βιθυνός**, *ὁ διευθυντὴς τοῦ «Λεβάντ Ἑραλ» κ.* **Λ. Μίτση**, *ὁ κ.* **Α. Πηνιατῶρος**, *οἱ κ. κ.* **Γ.** *καὶ* **Α. Ἀποστολίδαι**, *ὁ ἰατρὸς κ.* **Σίμων Ἀποστολίδης**,

ὁ κ. καὶ ἡ κ. ***Ἠλ. Ἠλιάσκου,*** *ὁ ἰατρὸς κ.* ***Γ. Σγουρδαῖος,*** *ὁ κ.* ***Ν. Πανταζόπουλος*** *μετὰ τῶν δύο θυγατέρων του, ὁ Ἄγγλος δικηγόρος κ.* ***Ἔδουϊν Πῆαρς*** *μετὰ τῆς κυρίας του, ὁ κ.* ***Β. Ἐλευθεριάδης,*** *ὁ κ.* ***Β. Σγούτας,*** *ὁ κ.* ***Γ. Α. Ζαρίφης,*** *ὁ κ.* ***Στ. Εὐγενίδης,*** *ὁ κ.* ***Α. Μαυρογορδᾶτος,*** *ὁ κ.* ***Γ. Ἀρβανιτίδης,*** *ὁ κ.* ***Κ. Κωνσταντινίδης,*** *οἱ Pères Supérieurs Assomptionistes κ. Cayré καὶ Salaville, ἡ διευθύντρια τοῦ Ζαππείου κ.* ***Εὐθαλία Ἀδάμ,*** *ἡ ὑποδιευθύντρια κ.* ***Ἑλένη Στρούβαλη,*** *ἡ διευθύντρια τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου κ.* ***Σμαράγδα Χατζηδαῆ,*** *οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων ἡμετέρων τε καὶ ξένων καὶ πλεῖστοι ἄλλοι λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες καὶ πολὺς ἄλλος κυριῶν τε καὶ κυρίων ἐπίλεκτος κόσμος κατέκλυζε τὴν αἴθουσαν.*

Ἡ Α. Ε ὁ πρόεδρος κ. ***Ἀλέξανδρος Ζωηρὸς πασᾶς,*** *κηρύττων τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκτάκτου ταύτης πανηγυρικῆς συνεδρίας, ἀναγινώσκει τὴν ἑξῆς* ***εἰσήγησιν·***

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Σεβαστὴ ὁμήγυρις,

Πεντήκοντα λοιπὸν παρῆλθον ἔτη ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἐκείνης τοῦ φθίνοντος Μαρτίου, καθ' ἣν στενοί τινες τῆς οἰκογενείας ***Μαυρογένους*** φίλοι, συνελθόντες καὶ πάλιν εἰς τὰς τακτικὰς ἐν τῇ μικρᾷ αἰθούσῃ τῆς ἐν ὁδῷ Μπουγιοὺκ Παρμὰκ Καποῦ μικρᾶς ξυλοτεύκτου οἰκίας τοῦ ***Σπυρίδωνος Μαυρογένους,*** διὰ μακρῶν συνεζήτουν περὶ τῶν πολλαπλῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀναγκῶν, καὶ τῆς κατὰ τὸ ἐνὸν θεραπείας αὐτῶν. Μετὰ τὴν συνήθη ἀνταλλαγὴν σκέψεων ποικίλων, ἐπανερχόμενοι καὶ πάλιν εἰς θέμα πλειστάκις εἰς τὰς ἑσπερινὰς ἐκείνας συνεντεύξεις συζητηθέν, κατεδείκνυον τὴν ἄμεσον ἀνάγκην τῆς συστάσεως κέντρου φιλολογικοῦ, «***φιλολογικῆς ἑταιρείας***», ἐν ᾗ, ἐν ὡρισμέναις ἡμέραις, νὰ συνέρχωνται οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἠὔξανεν ὅσημέραι.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῷ προγράμματι τούτῳ συνελθόντων ἀνήρχετο εἰς ἑπτά, ἐξ οὗ καὶ τὰ μετέπειτα μέλη τοῦ Συλλόγου, ἐπωνόμαζον αὐτοὺς «***οἱ ἑπτά***». Κατόπιν πολλῶν, ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς προτεινομένης ἰδέας συζητήσεων, ἀπεφασίσθη τέλος νὰ γίνωσι τὰ ἀναγκαῖα διαβήματα διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σωματείου, καὶ ἕκαστος τῶν παρεστώτων ἀνέλαβεν ἵνα πείσῃ τοὺς γνωστοὺς καὶ φίλους αὐτοῦ πρὸς παραδοχὴν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου. Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ἑβδομάδες τινὲς παρῆλθον καὶ περὶ τὸ μέσον τῆς τρίτης ἑβδομάδος τοῦ Ἀπριλίου, 26 τὸν ἀριθμὸν συμμέτοχοι τῆς ἰδέας, συνήλθομεν ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ τοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ φιλοξενήσαντος ἡμᾶς, μακαρίτου ***Γ. Χ΄΄ Κωνσταντινίδου,*** τῇ κειμένῃ ἐν τῇ ὁδῷ Ἀγᾶ Χαμὰμ καὶ τὴν σήμερον ὡς πρεσβεία τῆς Ἑλλάδος χρησιμοποιουμένῃ. Ἐν τῇ συνελεύσει ἐκείνῃ ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις τῆς ***Ἑλληνικῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας,*** *πρόεδρος ἐξελέγη ὁ γηραιὸς*

Στέφ. Καραθεοδωρῆς, καὶ ἡ συνέλευσις ἐκείνη ἐτάχθη ὡς ***πρώτη συνεδρία*** τοῦ σωματείου. Μετά τινας ἡμέρας ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ συνῆλθον οἱ αὐτοὶ ἑταῖροι καί τινες νέοι προσήλυτοι. Ἀνηγγέλθη δὲ αὐτοῖς ὅτι ὁ σεβαστὸς πρεσβύτης μετά τινας δυσκολίας ἐδέχθη τέλος τὴν προεδρίαν, τὸ δὲ σωματεῖον ὠνομάσθη διὰ λόγους οὓς κρίνω περιττὸν νἀναφέρω ἐνταῦθα, οὐχὶ πλέον ἑταιρεία ἀλλὰ Σύλλογος. Ἐτέθησαν δὲ παμψηφεὶ ὡς πρώτισται καὶ ἀμετάτρεπτοι βάσεις τῆς δράσεως αὐτοῦ, πρῶτον ἡ ἀπόλυτος ἀποχὴ παντὸς πολιτικοῦ ὡς καὶ θρησκευτικοῦ ζητήματος καὶ δεύτερον ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Συλλόγου ἔσται ἔν τε ταῖς ἀνακοινώσεσι καὶ ἐν ταῖς συζητήσεσιν ἡ *καθαρεύουσα ἑλληνική.*

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐν ἐκ τῶν διακεκριμένων μελῶν τοῦ Συλλόγου θέλει ἐκθέσει ὑμῖν τὰς κατὰ τὰ πεντήκοντα παρελθόντα ἔτη ἐργασίας τοῦ Σωματείου ἡμῶν. Ἐὰν δὲ ἐπιτρέπητε καὶ εἰς ἐμὲ θὰ ἐκθέσω ὑμῖν ἐν ὀλίγαις καὶ λίαν βραχείαις γραμμαῖς ὑλικάς τινας, ὡς οὕτως εἰπεῖν, λεπτομερείας, καὶ τὴν ὑλικὴν τοῦ Συλλόγου σταδιοδρομίαν. Θὰ πράξω δὲ τοῦτο ὡς ἁπλῆν εἰσαγωγήν, ὡς βραχὺ διήγημα, τῶν περὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συλλόγου ἀναμνήσεών μου.

Μετὰ τὴν ἐπίσημον ἵδρυσιν τοῦ Συλλόγου καὶ τὴν κατάρτισιν τοῦ προεδρείου αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ ἐλήφθη ἡ *νόμιμος παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἄδεια* τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ, εὐρύχωρος αἴθουσα μετὰ παραρτημάτων τινῶν ἐν τῇ μεγάλῃ ὁδῷ κειμένη ἐλήφθη ὑπ' ἐνοίκιον, αἱ δὲ συνεδρίαι ὡρίσθησαν νὰ γίνωνται ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγραφομένων μελῶν ηὔξανε. Μετὰ τὰς ἀνακοινώσεις ἀριθμοῦ τινος πραγματειῶν περὶ διαφόρων σπουδαίων ζητημάτων καὶ μετά τινας οὐχ' ἧττον σπουδαίας συζητήσεις, ἡ παρ' ἡμῖν ὁμογενὴς κοινωνία ἤρξατο πολὺ νὰ αἰσθάνηται πρὸς τὸν Σύλλογον τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν μελῶν οὐκ ὀλίγοι προσήρχοντο ἀκροαταί Μετ' ὀλίγον τὸ πρῶτον τοῦτο ἐνδιαφέρον εἰς ἀληθῆ μετετράπη ἐνθουσιασμόν, καὶ ἄνδρες λίαν σπουδαῖοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐνεγράφοντο ὡς μέλη αὐτοῦ. Πραγματεῖαι πολλῆς ἀξίας ἀνεγνώσθησαν καὶ συνεζητήθησαν. Αἱ συζητήσεις ἦσαν πάντοτε λίαν εὐπρεπεῖς, σοβαραί, εὔσχημοι, αἱ ἀντιρρήσεις εὐπροσήγοροι, μετριοπαθεῖς καὶ ἔμπλεοι τοῦ πρὸς ἀλλήλους ὀφειλομένου σεβασμοῦ. Οὐδέποτε ἀσχημία τις συνέβη, οὐδὲ διένεξις. Τὰ πάντα ἦσαν λίαν σοβαρὰ καὶ ἀξιοπρεπῆ, ὡς ἁρμόζει εἰς τοιαύτης κατηγορίας σωματεῖα.

Ἴσως αἱ περιγραφαὶ καὶ αἱ κρίσεις μου αὗται φανῶσιν εἴς τινας ὡς αἱ συνήθεις τῶν προβεβηκότων εἰς τὴν ἡλικίαν περὶ τῶν πραγμάτων καὶ ἠθῶν τῆς νεότητος αὐτῶν κρίσεις καὶ θὰ ἐφαρμόσωσί τινες ἴσως καὶ εἰς ἐμὲ τὴν συνήθη καὶ παροιμιώδη εἰρωνικὴν λατινικὴν ἐπίκλησιν:

«Laudator temporis acta».

Ἀλλὰ σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι, ὅσα περιγράφω ἐνταῦθα, εἶναι ἡ πιστὴ καὶ ἀλη-

θὴς ἔκθεσις τῶν πραγμάτων. Δύναμαι δὲ νὰ εἴπω ὡς ὁ ἀρχαῖος ἕλλην ἱστορικὸς «Οὐκ ἀκοὴν λέγω, ἀλλ' ἱστορίαν».

Ὁ θαυμάσιος καὶ χαριέστατος χρονογράφος τῶν Παρισίων καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας *Jules Claretie*, ἔγραφε πρὸ δύο ἑβδομάδων ἐν τῇ ἐφημερίδι «ὁ Χρόνος» τὰ ἑξῆς: «Ὅλοι οἱ ζήσαντες πολλοὺς χρόνους, ὅταν ἀφιχθῶσι πλησίον τῆς γωνίας τουτέστιν τοῦ τέρματος τῆς ὁδοῦ, αἰσθάνονται τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συλλέξωσιν ὡς πεπτωκότα φύλλα τοῦ δάσους, ἢ ὡς μαρανθέντα ἄνθη τὰς ἀναμνήσεις αὐτῶν. Αἱ δὲ νέαι γενεαὶ αἰσθάνονται ζωηρὰν εὐχαρίστησιν, μανθάνουσαι ἐκ τῶν προσωπικῶν τούτων μαρτυριῶν ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπεθύμουν νὰ γνωρίζωσιν. Φαίνεται ὅτι ὁ νέος αἰὼν ἔχει ἀνάγκην νὰ γνωρίσῃ τί ἐσκέφθησαν, τί προσεπάθησαν νὰ πράξωσιν, τί ἔπραξαν, τί ἠγάπησαν, τί ὑπέφερον οἱ ἄνθρωποι οἱ ζήσαντες κατὰ τὸν λήξαντα αἰῶνα».

Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ χαρίεντος Ἰουλίου Κλαρετῆ, (οὗτινος καὶ ἡ συνδιάλεξις εἶναι τόσον χαρίεσσα καὶ μαγευτικὴ ὅσον καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα γράφει), εἶναι λίαν ἀκριβής. Βεβαίως αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη βιωσάντων ἀνθρώπων εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσαι καίπερ οὐχὶ πάντοτε φαιδραί, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν μέρει λίαν θλιβεραί. Ἀλλὰ τοιαύτη εἶναι ἡ ζωή. Ἄνδρες περίβλεπτοι τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ὠνομάσθησαν μέλη ἐπίτιμα τοῦ Συλλόγου. Ὁ πρῶτος ὃν ἐξελέξατο ὁ Σύλλογος, κατὰ πρότασιν ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ὁ περικλεὴς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων καὶ ἔνθερμος φίλος τοῦ γένους ἡμῶν *Saint-Marc Girardin*. Ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ἐγένετο ἐν μιᾷ ἐκ τῶν πρώτων συνεδριῶν τοῦ Συλλόγου. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ὠνομάσθησαν ἐπίτιμα μέλη καὶ πολλοὶ ἄλλοι μεταξὺ τῶν διαπρεπῶν σοφῶν, φιλολόγων καὶ ἐπιστημόνων διαφόρων χωρῶν. Ἄλλοι δέ, ἐπίσης διαπρεπεῖς ἄνδρες, ὠνομάσθησαν προτάσει μελῶν τοῦ Συλλόγου ἢ καὶ ἰδίᾳ ἑαυτῶν αἰτήσει, μέλη ἀντεπιστέλλοντα. Ὑπουργοὶ περίβλεπτοι τῆς Αὐτ. Ὀθ. Κυβερνήσεως ἀπεδέξαντο μετ' εὐχαριστήσεως νὰ ὀνομασθῶσι μέλη ἐπίτιμα τοῦ Συλλόγου. Ἡ κυβέρνησις τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδεμίαν ποτὲ ἐπέφερε δυσκολίαν, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον ἀντίστασιν εἰς τὴν ὑπόστασιν ἢ τὴν λειτουργίαν τοῦ Συλλόγου.

Ἡ δὲ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ ὁ κλῆρος ἡμῶν κατ' ἀρχὰς μὲν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συλλόγου ἔδειξεν ἀπέναντι αὐτοῦ στάσιν οὐχὶ βεβαίως ἐχθρικήν, ἀλλὰ ἐπιφυλακτικήν. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν προσῆλθον εἰς τὸν Σύλλογον καὶ ἐγένοντο μέλη αὐτοῦ διαπρεπῆ. Ἀπὸ ἐτῶν δὲ ἅπασαι αἱ ἑορταὶ τοῦ Συλλόγου προεδρεύονται ὑπὸ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ ***Οἰκ. Πατριάρχου***. Καὶ τὴν σήμερον τὸ Πατριαρχεῖον θεωρεῖ ἐπισήμως τὸν Σύλλογον ὡς ἓν τῶν κυριωτέρων ἡμῶν καθιδρυμάτων, στενοὺς ἔχον πρὸς αὐτὸν δεσμούς. Ἐνταῦθα σπεύδω ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου, ἐν ὀνόματι ἁπάντων τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ ἐν ὀνόματι τῶν λογίων ἡμῶν νὰ ὑποβάλω τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν, πρῶτον τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τῇ λαβούσῃ τὴν πρωτοβουλίαν, καὶ τοῖς Δύο Σώμασι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἡμῶν, διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Συλ-

λόγου ἀπόφασιν αὐτῶν τῆς 24 λήξαντος Φεβρουαρίου περὶ τοῦ ἓξ ἑκατὸν (100) λιρῶν ***ἐτησίου χορηγήματος*** ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου. Ὁ Σύλλογος βεβαίως θὰ προσπαθήσῃ νὰ φανῇ ἄξιος τῆς γενναίας ταύτης ἀποφάσεως τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν κέντρου. Ἀλλ' αὕτη καὶ εἰς τὸ σεβαστὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προστίθησι νέαν αἴγλην.

Ἡ εὐεξία τοῦ Συλλόγου διετέλει κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη καθ' ὅλα ὡς ἐπεθύμουν οἱ πλέον ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸν φίλοι. Ἀλλ' ὡς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ὁ Σύλλογος μετά τινα ἔτη ἐπέπρωτο νὰ ὑποστῇ πολλὰς δυσκολίας καὶ μάλιστα ἐπῆλθεν ἐποχὴ καθ' ἣν ἅπαντες ἐνομίσαμεν μετὰ λύπης βαθείας, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διατηρηθῇ. Ἐπί τινα καιρὸν ἡ ἐξακολούθησις τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ κατέστη ἀμφίβολος. Τινὲς ἐξ ὑμῶν ἐνθυμοῦνται ἴσως τὸ τοῦ λατίνου συγγραφέως περὶ τῶν συγγραφῶν καὶ βιβλίων ἀπόφθεγμα, τὸ παροιμιῶδες καταστὰν

«Habent sua fata libelli».

τουτέστιν· ἔχουσι καὶ τὰ συγγράμματα τὰς τύχας των. Ἀλλ' ἔχουσι καὶ τὰ ἱδρύματα καὶ οἱ σύλλογοι τὰς τύχας των.

Habent sua fata institutiones.

Μετ' ὀλίγον τύχη ὀλεθρία ἔμελλε νὰ ἐνσκήψῃ καὶ νὰ ἐκραγῇ ἐπὶ τοῦ Συλλόγου. Ἡ γνωστὴ ***μεγάλη πυρκαϊὰ*** τοῦ Σταυροδρομίου ἀτετέφρωσε καὶ τὸ οἴκημα, ὡς καὶ τὰ ἀρχεῖα, τὰς συλλογὰς καὶ πολλὰ βιβλία αὐτοῦ. Ὀλίγα μόνον ἠδυνήθησαν νὰ περισῴσωσιν, ὁ δὲ Σύλλογος ἔμεινεν ἄστεγος. Προτάσει καὶ προσπαθείαις τοῦ ἔχοντος τὴν τιμὴν νὰ διηγῆται ὑμῖν ταῦτα διατελοῦντος τότε ἀντιπροέδρου τῆς αὐτοκρατορικῆς (γαλλοφώνου) ***Ἰατρικῆς Ἑταιρείας,*** ἡ ἑταιρεία ἐκείνη ἐφιλοξένησεν ἐν ταῖς αἰθούσαις αὐτῆς τὸν Σύλλογον ἐπὶ πλέον τῶν ἓξ μηνῶν. Εἶτα ἡ ὀρθόδοξος κοινότης τοῦ Σταυροδρομίου ἐφιλοξένησεν αὐτὸν ἐπὶ πολὺν χρόνον, δι' ἑκάστην ἑβδομαδιαίαν συνεδρίαν αὐτοῦ, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἐνοριακῆς τῶν ἀρρένων Σχολῆς. Ἀλλ' αἱ δυσκολίαι καὶ οἱ κίνδυνοι αὐτοῦ ἐξηκολούθουν. Ἀγαθῇ ὅμως τύχῃ τὸ ἔθνος ἡμῶν κατέχει μεταξὺ τῶν ἐντίμων καὶ ἀξιοτίμων πλουσίων ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν αὐτοῦ οὐχὶ μόνον πολλοὺς τοὺς φιλοπάτριδας καὶ τοὺς φιλανθρώπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς φιλομούσους. Διὰ τῆς ἀρωγῆς καὶ τῶν δωρημάτων τινῶν ἐξ αὐτῶν, ἰδίως δὲ τοῦ ἀοιδίμου ***Χρησιάκη ἐφέντη Ζωγράφου,*** ᾠκοδομήθη κτίριον ὡς κτῆμα ἰδιαίτερον καὶ ἀποκλειστικὸν τοῦ Συλλόγου, καὶ ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ, τῷ χρονολογουμένῳ ἀπὸ τὸ 1873 ἑορτάζομεν σήμερον τὴν πεντηκονταετηρίδα αὐτοῦ[1].

Ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ κτιρίου τούτου ὁ Σύλλογος παρέσχε καὶ ἐξακολουθεῖ παρέχων ἑκάστοτε τὴν φιλοξενίαν αὐτοῦ εἰς διάφορα ἐθνικὰ ἡμῶν

1. Τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου ***Ἀνθίμου τοῦ ΣΤ'*** τὴν 13 Μαΐου 1873.

καθιδρύματα, τὰ ἔχοντα, ἐννοεῖται, ἄμεσον σχέσιν μετὰ τῶν διαφόρων κλάδων τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς παιδείας.

Ὁ μέλλων μετ' ὀλίγας στιγμὰς νὰ λάβῃ τὸν λόγον κ. ***Χρ. Πανταζίδης,*** θὰ ἀφηγηθῇ ὑμῖν ὅτι ὁ Σύλλογος ὑπεστήριξεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ ἐποχὰς καὶ ἐξακολουθεῖ ὑποστηρίζων πολλὰ ἐθνικὰ ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα καὶ ὅτι ὁ Σύλλογος ἔσχε καὶ πολλὰ τέκνα, τοντέστιν ὅτι διὰ τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῶν προσπαθειῶν μελῶν τινων τοῦ Συλλόγου κατωρθώθη ἡ ἵδρυσις τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ Φιλεκ. Συλλόγου*, τῆς *Μακεδονικῆς Ἀδελφότητος*, τοῦ *Θρᾳκικοῦ Συλλόγου*, τοῦ *ὑπὲρ τῆς Γυναικείας παιδεύσεως*, ὅστις ἐγέννησε τὸ *Ζάππειον*, καὶ ἄλλων γνωστῶν φιλεκπαιδευτικῶν σωματείων.

Ἡ διὰ τῆς παρουσίας Αὐτῆς τιμῶσα σήμερον τὴν τελετὴν ταύτην Ὑμ. Θ. Παναγιότης ἐνθυμεῖται, πιστεύω, καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἱδρύσεως *Ἱερατικοῦ Συλλόγου* πρὸς μόρφωσιν τοῦ δευτεροβαθμίου κλήρου, ὡς καὶ τὴν μικτὴν ἐξαμελῆ ἐπιτροπήν, ἥτις ὠνομάσθη, ὅπως ἐπεξεργασθῇ τὸ πρόγραμμα τοῦ Συλλόγου ἐκείνου, καὶ ἥτις συνέκειτο ἐκ τριῶν ἀρχιερέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τότε ἦτο ὡς *Μητροπολίτης Βάρνης*, καὶ τριῶν λαϊκῶν τοῦ *Ἠροκλ. Βασιάδου*, τοῦ *Σταύρου Βουτυρᾶ* καὶ τοῦ *Ἀλεξ. Ζωηροῦ*. Δυστυχῶς ἡ ἵδρυσις τοῦ Συλλόγου τούτου δὲν ἐπετεύχθη. Περὶ τῶν διαφόρων μερικῶν ἢ τοπικῶν συλλόγων φιλεκπαιδευτικῶν, οἵτινες κατὰ μίμησιν εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ἱδρύθησαν κρίνω περιττὸν νὰ εἴπω τι ἐνταῦθα ὡς γνωστῶν ὄντων. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀποσιωπήσω καὶ τὸ ἑξῆς: Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Φιλολογικοῦ ἡμῶν Συλλόγου συμπατριῶται ἡμῶν Τοῦρκοι τῆς Κων/πόλεως ἐμπνευσθέντες ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Συλλόγου ἡμῶν ἵδρυσαν διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ ἐν Κων/πόλει οἰκοῦντος *Μουσταφᾶ Φαζὴλ πασᾶ*, ἀδελφοῦ τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν Χεδίβου τῆς Αἰγύπτου Ἰσμαὴλ πασᾶ καὶ τοῦ *Μουνὴφ ἐφέντη* τοῦ μετέπειτα Μουνὴφ πασᾶ, τοῦ χότζα *Τιχσὶν ἐφέντη* καὶ τινων ἄλλων μίαν φιλολογικὴν ὀθωμανικὴν ἑταιρείαν, ἣν ὠνόμασαν «***Τζεμιέτ-ι-Ἰλμιέ-ι-Ὀσμανιέ***». Ὀλίγον χρόνον ὅμως ἔζησεν αὕτη.

Ἤλθομεν νῦν εἰς ἄλλο ζήτημα. Ἡ ἵδρυσις τοῦ Συλλόγου ἡμῶν ἦτο ἀναμφιλέκτως μία ψυχολογικὴ ἀνάγκη. Εἶναι γνωστὸν ὑμῖν πᾶσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, εἰς οἱανδήποτε τάξιν τῆς κοινωνίας καὶ ἂν ἀνήκῃ, αἰσθάνεται ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς κέντρου, ἑνὸς μέρους συνεντεύξεων ὅπως ἀνταλλάσσῃ μετὰ τῶν ὁμοίων τὰς ἰδέας καὶ σκέψεις του. Κατὰ μείζονα δὲ λόγον τὴν ἀνάγκην ταύτην αἰσθάνεται ὁ λόγιος καὶ ὁ καλλιτέχνης. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχον ἑταιρείας, οὐδὲ συλλόγους, οὐδὲ ἀκαδημίας φιλολογικὰς ἢ ἐπιστημονικάς, ἀλλ' εἶχον ἄλλα συνεντευκτήρια. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχεν ἡ Πνὺξ καὶ ἡ Ἀγορὰ καὶ ἄλλα τινὰ μέρη, ἐν οἷς οἱ ῥήτορες ἐξήσκουν τὴν εὐγλωττίαν των, οἱ δὲ φιλόσοφοι ὡς καὶ οἱ σοφισταὶ ἐδίδασκον τὰς δοξασίας των, τὰς ἐπινοήσεις των καὶ τὰς φιλοσοφικάς των θεωρίας. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ καὶ εἴς τινας πόλεις τῆς Ἰταλίας ὑπῆρχε τὸ *Forum*.

Περὶ φιλολογικῶν ἐπιστημονικῶν ἀκαδημιῶν καὶ συνελεύσεων προκειμένου γνωρίζετε ἅπαντες ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις περίφημος Ἀκαδημία (ἐκ τοῦ πρώτου κτίτορος αὐτῆς τοῦ Ἀκαδήμου) δὲν ἦτο φιλολογικὸς σύλλογος ἀλλ' ὅτι ἦτο μικρόν τι πεδίον πλησίον τῶν Ἀθηνῶν κείμενον, εἶτα περιτοιχισθὲν καὶ χρησιμοποιηθὲν ὡς γυμναστήριον. Ἀνεγέρθησαν ἐν αὐτῷ ἔπειτα βωμοὶ εἰς διαφόρους θεὰς καὶ θεούς, ἐφυτεύθησαν ἐν αὐτῷ, ἰδίως ὑπὸ τοῦ Κίμωνος, δένδρα πολλὰ καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὡς τόπος ἀναψυχῆς. Κατέστη δὲ ἀκολούθως περιβόητος, διότι ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ εἰς τὸ ἄλσος τοῦτο ὁ *Πλάτων* ἐσύχναζε μετὰ τῶν μαθητῶν του καὶ ἐκεῖ ἐδίδασκεν αὐτοὺς συνήθως τὴν φιλοσοφίαν του. Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἰδίως κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴν ἡ λέξις ἀκαδημία, ἔλαβε τὴν σημασίαν ἐντευκτηρίου πρὸς διδασκαλίαν ἢ διδακτηρίου. Καὶ ἐκτὸς τῆς τοῦ Πλάτωνος ἡ ἱστορία ἀναφέρει τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ *Πτολεμαϊκὴν Ἀκαδημίαν*, τὴν *Ἰουδαϊκήν*, ὡς καὶ τὰς ἐν Βαγδάτῃ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἱδρυθείσας Ἀκαδημίας, ἃς ὠνόμαζον *Ἐντζουμένις Δερὶς* καὶ *Ἐντζουμένι Οὐλούμ*. Ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ὁ πρῶτος ἱδρύσας ἀκαδημίαν κατὰ τὴν σημασίαν, ἣν σήμερον δίδομεν εἰς τὰ τοιαῦτα ἱδρύματα, εἶναι *Κάρολος ὁ Μέγας* εἶτα ὁ *Μέγας Ἀλφρέδος* τῆς Ἀγγλίας καὶ μετέπειτα τοιαῦται ἱδρύθησαν πολλαὶ καὶ διάφοροι πρὸ παντὸς ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐκ τῶν τῆς τελευταίας ταύτης χώρας ἡ μᾶλλον γνωστὴ εἶναι ἡ τῆς Φλωρεντίας ἡ περιβόητος ***Κρούσκα.***

Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν 17ην ἑκατονταετηρίδα ὁ πρωθυπουργὸς Καρδινάλιος *Richelieu* ἔπεισε τὸν βασιλέα *Λουδοβῖκον τὸν ΙΓ'* νὰ ἱδρύσωσι μίαν ἀκαδημίαν πρὸς διοργάνωσιν, ἐκκαθάρισιν καὶ τακτοποίησιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Ἡ ἀκαδημία αὕτη εἶναι ἡ ἐπικληθεῖσα ***Γαλλικὴ Ἀκαδημία,*** ὑφίσταται δὲ καὶ τὴν σήμερον, μέγα ἔχουσα τὸ κῦρος καὶ τὴν αἴγλην. Ἐπὶ τῆς Ὑπατείας τοῦ *Ναπολέοντος Βοναπάρτου*, ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν μεγάλην γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789, ἱδρύθησαν ἐν Παρισίοις τέσσαρες νέαι ἀκαδημίαι, ἔχουσαι ἑκάστη τὴν εἰδικότητα αὐτῆς· τὸ σύνολον τῶν πέντε ἀκαδημιῶν τούτων (τῆς Γαλλικῆς συμπεριλαμβανομένης) ἐσχημάτισε τὸ *Institut*, ἤτοι τὸ Πανακαδήμιον τῆς Γαλλίας. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας *Καρόλου τοῦ Ι'* ἱδρύθη καὶ ἡ ἰατρικὴ Ἀκαδημία (κατὰ τὸ 1826). Αὕτη ὅμως δὲν ἀποτελεῖ μέρος τοῦ Ἱνστιτούτου.

Σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἄλλας χώρας καὶ εἰς ἐποχὰς διαφόρους ἱδρύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοιαῦται ἀκαδημίαι. Κατὰ δὲ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐπενοήθησαν καὶ ἱδρύθησαν εἰς διαφόρους χώρας ἁπάσης τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ αἱ ***Ἑταιρεῖαι,*** οἱ ***Σύλλογοι*** Φιλολογικοί, Ἐπιστημονικοὶ καὶ ἄλλοι. Αἱ ἑταιρεῖαι αὗται εἶναι λοιπὸν γεννήματα τῶν νεωτέρων χρόνων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ ἀποτελοῦσιν ὡς προεῖπον μίαν ἀνάγκην κοινωνικήν. Κατὰ τὰς παραδεδεγμένας δὲ ἰδέας, ὑπάρχει διαφορὰ οὐσιώδης μεταξὺ ἀκαδημίας καὶ ἑταιρείας φιλολογικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς. Ἡ ἀκαδημία εἶναι ἐπίσημον καὶ οὕτως εἰπεῖν κυβερνητικὸν ἵδρυμα, καὶ βαθμολογικῶς ἀνωτέρα τῶν ἑταιρειῶν.

SISMANOGLIO MEGARO

Οἱ ἀναδεξάμενοι λοιπὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συλλόγου καὶ οἱ συνεργάται αὐτῶν προσήνεγκον ἀληθῆ καὶ σπουδαίαν ἐκδούλευσιν καὶ εὐπραγίαν τῇ Ἑλληνικῇ τῆς πόλεως ἡμῶν κοινωνίᾳ, καὶ ἐν γένει τοῖς ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ταύτῃ ὁμογενέσιν ἡμῶν, διότι οὐχὶ μόνον ἐθεραπεύθη διὰ τῆς συστάσεως αὐτοῦ μία ψυχολογικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο ὁ Σύλλογος ἓν περίαμμα, ἓν περίαπτον, οὕτως ὥστε δύο ἔχομεν σήμερον ἡμεῖς ἐνταῦθα τοιαῦτα: Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸν Φιλολογικὸν ἡμῶν Σύλλογον.

Ὁ τοσαύτας παρασχὼν καὶ παρέχων ἐκδουλεύσεις Σύλλογος οὗτος πολλάς, ὡς προεῖπον, ἔσχε τὰς τύχας, καὶ πολλάκις σπουδαίως ἐκινδύνευσεν ἀλλὰ πάντοτε ἐσώθη καὶ ἑορτάζει σήμερον τὴν πεντηκονταετῆ αὐτοῦ δρᾶσιν. «*E pur se muove!*» Ὡς δὲ ἓν τινι δημοσιεύματί μου ἔγραφον πρό τινων ἐτῶν περὶ αὐτοῦ, δυνάμεθα λίαν καταλλήλως νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὸν Φιλολογικὸν ἡμῶν Σύλλογον τὴν ἐμβληματικὴν ῥήτραν τῆς πόλεως τῶν Παρισίων:

«*Fluctuat nec mergitur!*»

τουτέστι: κυμαίνεται, ἀλλὰ δὲν καταβυθίζεται.

Περαίνων ἤδη τὸν λόγον μου, ἐξαιτοῦμαι τὴν συγγνώμην τῆς σεβαστῆς ὁμηγύρεως, ἂν διὰ τῆς μακρηγορίας μου ἐξήντλησα τὴν προσοχὴν αὐτῆς. Πρὶν ὅμως καταλίπω τὸ βῆμα τοῦτο, εἰς ὃ ἀνεβίβασέ με ἡ κοινὴ ἐπιλέκτων συμπολιτῶν μου ψῆφος, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω εἰς τοὺς οὕτω τιμήσαντάς με, τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν, ἣν αἰσθάνομαι, παρουσιαζόμενος κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, ὡς πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ ἡμῶν Συλλόγου, τοῦ Συλλόγου τούτου, εἰς οὗ παρέστην τὴν γένεσιν, καὶ οὗτινος τὴν σταδιοδρομίαν μετὰ στοργῆς καὶ μεγίστου ἐνδιαφέροντος παρηκολούθησα.

Ὡς ὁ κατάκοπος γεωργὸς ἐν ὥρᾳ θέρους ἀγάλλεται ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ὡριμάσαντος ἀγροῦ του, οὕτω καὶ ἐγὼ σήμερον σκαπανεὺς μιᾶς ἰδέας ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ἐπισκοπῶν τὸ παρελθὸν τὸ πλῆρες μόχθων ἀλλὰ καὶ ἐλπίδων, ἅφατον αἰσθάνομαι εὐχαρίστησιν νῦν, ὅτε ὁ ἀμητὸς ἄφθονος συγκομίζεται εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Ἔθνους.

Ἐν τῷ οὐδῷ τοῦ τέρματος τοῦ σταδίου μου ἴσως καὶ τῆς ζωῆς μου εὑρισκόμενος μίαν ἔχω νὰ ἐκφράσω εὐχὴν τὴν ἑξῆς: Εὔχομαι ὅπως ὁ Σύλλογος ἡμῶν οὗτος, ὅστις παράδειγμα ἐγένετο καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς τῶν ἄλλων συνοίκων λαῶν προσπαθείας διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, εὔχομαι, λέγω, νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ εἶναι τὸ ὑπόδειγμα, ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ οὕτως εἰπεῖν πάσης παρομοίας ἱερᾶς προσπαθείας. Εὔχομαι ἡ νέα γενεὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ περιβάλλουσα τὸ γεραρὸν τοῦτο καθίδρυμα διὰ τῆς αὐτῆς ἣν καὶ ἡμεῖς βαθείας καὶ ἀκραδάντου στοργῆς θεωροῦσα αὐτὸν ὡς ἐθνικὸν περίαπτον. Διὰ σοβαρῶν δὲ ἔργων καὶ σπουδαίων ἐν αὐτῷ ἀνακοινώσεων οὐ μόνον τὸ πρὸς αὐτὸν ἐνδιαφέρον τοῦ παρ' ἡμῖν δημοσίου νὰ διατηρήσῃ ἀλλὰ καὶ τὸ κλέος αὐτοῦ παρὰ τοῖς ξένοις ἔθνεσι νὰ αὐξήσῃ. Καὶ

ἡ εὐχή μου αὕτη ἀποτείνεται εἰς ὑμᾶς, σεβαστοὶ τοῦ Γένους καθηγηταί, οἵτινες ἐτάχθητε διὰ τὴν διάπλασιν τῆς τρυφερᾶς τῆς νεολαίας ψυχῆς! Εἰς ὑμᾶς, ὦ νεαροὶ ἐπιστήμονες, ἀφ' ὧν πολλὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν δικαιοῦται νὰ ἐλπίζῃ! Εἰς ὑμᾶς, μουσοτραφὴς ὁμήγυρις, ἥτις διὰ τῆς παρουσίας της τιμᾷ τὴν εὐγενῆ ταύτην τῶν γραμμάτων τελετήν· καὶ κράζω πρὸς ὑμᾶς σήμερον μετὰ τοῦ Ὁρατίου.

Θαρρεῖτε, ὦ νέοι! .... macte animo!

Εἰς τοῦτο σᾶς προτρέπει ὁ γηραιὸς τοῦ Συλλόγου πρόεδρος, εἰς τοῦτο σᾶς προτρέπει καὶ ἡ ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῆς αἰθούσης ταύτης ἐπιγεγραμμένη ῥήτρα.

Θαρσεῖν χρή· τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον.

Μετὰ ταῦτα ὁ ***γενικὸς γραμματεὺς*** *κ.* ***Ὀδ. Ἀνδρεάδης*** *ἀναγινώσκει περίληψιν τῶν ἀποσταλέντων* ***συγχαρητηρίων,*** *ὁλόκληρον τὸ Πατριαρχικὸν* ***πιττάκιον, συγχαρητήριον τῶν Δύο Διοικητικῶν Σωμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους,*** *ὡς καὶ τὰ τοῦ Μ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου* ***Δαμιανοῦ*** *καὶ τοῦ Πατριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως κυρίου* ***Κωνσταντίνου τοῦ Ε'*** *(πρβ. σελ. 3—40 τοῦ παρόντος τόμου) καὶ τὸ ἀκόλουθον* ***συγχαρητήριον ψήφισμα τῶν ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίων:***

Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῶν καθηγητοῦ Νικολάου Πολίτου διανέμουσι τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἑορτάζοντι τὴν πεντηκοστὴν ἀμφιετηρίδα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ, τοὺς ἀδελφικοὺς αὐτῶν ἀσπασμοὺς καὶ τὰ συγχαρητήρια ἐπὶ τῷ ἔργῳ τῷ ἐκτελεσθέντι μέχρι τοῦδε ὑπ' αὐτοῦ, μίννμα εὐχῆς καὶ εὐλογιῶν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ ἔργου ἐπὶ κοινῷ ἀγαθῷ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τοῦ Γένους.

Τὰ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμια ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντηκονταετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως ὑπηδσύνως ἀναμιμνήσκονται τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ δράσεως κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ὡς πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τὴν ἀπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν διάδοσιν αὐτῶν.

Καθαρὰν ἔχων συνείδησιν τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ἀποστολῆς ὁ Σύλλογος ἐπεδείκνυε τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πᾶσαν τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν περὶ τὰ κύρια ἐκεῖνα σημεῖα, ἅτινα, ὡς εἰκὸς, ἀποτελοῦσι τὸ ἰδεῶδες φυλῆς βαρυσήμαντον μαχούσης κληρονομίαν.

Ἐπεστάτησε τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ὄφελος τοῖς φιλολογοῦσι καὶ πάντὶ τῷ ἐχομένῳ ἀκραι-

φνοῦς ἀνθρωπικῆς μορφώσεως, κατέγινεν εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν οὐ μόνον ἀρχαίων ἐπιγραφῶν καὶ μεσαιωνικῶν χειρογράφων, ἀλλὰ καὶ τῶν ζώντων μνημείων τοῦ λαοῦ, δι' ὧν μαρτυρεῖται ἡ διὰ τῶν αἰώνων καὶ τῶν ποικίλων καιρικῶν μεταβολῶν ἀδιάσπαστος ἑνότης τῆς πατρίου ψυχῆς, διὰ ποικίλων ἐπιτροπειῶν, συζητήσεων καὶ διαγωνισμῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν βελτίονα διαρρύθμισιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ποικίλως δ' ἐμόχθησε πρὸς ἀναζωπύρησιν καὶ ἄσβεστον συντήρησιν τῆς φλογός, ἧς ἄνευ οἱ λαοὶ ἀδυνατοῦν νὰ χωρήσωσιν ἐπὶ τὰ πρόσω ἐν τῷ δυσβάτῳ καὶ πολυμόχθῳ δρόμῳ πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν.

Τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ἐν εὐγνώμονι ἀναμνήσει τῶν εὐγενῶν ἀγώνων, ἐν οἷς ἐπρωτοστάτησεν ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῇ πεποιθήσει, ὅτι οὐχὶ ἐπὶ ματαίῳ ἐγένετο τὸ ἐκπολιτιστικὸν αὐτοῦ ἔργον, συγχαίρει τούτῳ πανηγυρίζοντι, καὶ εὔχεται ὅπως συνεχίσῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς προόδου.

Ὁ πρύτανις

ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ

Εἶτα ἐγερθεὶς ὁ ἀντιπροσωπεύων τὰ Πανεπιστήμια καὶ τὸν Σύλλογον Παρνασσὸν καθηγητὴς κ. ***Νικ. Πολίτης*** *εἶπε τὰ ἑξῆς·*

Εὐχάριστον καὶ εὐφρόσυνον καθῆκον ἐκπληρῶ κομίζων τοὺς ἀσπασμοὺς τῶν ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίων, τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ τοῦ Καποδιστριακοῦ, τὰ ὁποῖα γηθοσύνως χαιρετίζουσι τὸ ἀδελφὸν αὐτῶν παρὰ τὸν Βόσπορον ἵδρυμα, πανηγυρίζον τὴν πεντηκονταετηρίδα λαμπροῦ καὶ ἁγλαοῦ βίου.

Εἰς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐπιδίδω ὑμῖν τὴν στιγμὴν ταύτην, τὰ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμια ἐκφράζουσι θερμὰ συγχαρητήρια διὰ τὸ ἐπιτελεσθὲν ἔργον μετὰ θερμῶν εὐχῶν ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ ἔργου τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ ὑμέτερος Σύλλογος, πεποιθὼς εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις, διὰ σειρᾶς ἀγωνισμάτων καὶ ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν συντόνους κατέβαλε προσπαθείας πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀμαθείας. Ἡ ἔκδοσις τῆς Ζωγραφείου Βιβλιοθήκης, ἡ ἐξερεύνησις τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ βιβλιοθηκῶν, ἡ ἔκδοσις ἀρχαίων μνημείων καὶ τῶν διὰ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ φερομένων, αἱ ἐπιστημονικαὶ μελέται, αἵτινες περιέχονται εἰς τοὺς τόμους τοῦ Συλλόγου, αἱ ἔρευναι τῆς Βιολογικῆς Ἐπιτροπῆς, μαρτυροῦσι τρανῶς τὸ συντελεσθὲν ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ὅστις σκοπὸν ἔθηκε τὴν θεραπείαν καὶ τὴν μετάδοσιν τῶν ἐπιστημῶν· ἀφ' ἑτέρου αἱ διδακτικαὶ διαλέξεις, ἡ ἵδρυσις συλ-

λόγων, ἡ περιωτισμένη σύνταξις βιβλίων, ἀποτελοῦσιν ἐπίσης τεκμήρια ἱκανά, πόσον καρποφόρος καὶ πρακτικὴ ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου. Τὴν ροπὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐκδηλοῖ ἡ φιλότιμος ὁρμή, μεθ' ἧς ὁποίας διάφοροι ὁμογενεῖς κοινότητες ἔσπευδον νὰ ἱδρύσωσι φιλολογικοὺς συλλόγους κατὰ μίμησιν τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου, ὅστις καὶ *πατὴρ τῶν συλλόγων* ὠνομάσθη, διατηρήσας καὶ μεταδώσας τὸ ζώπυρον, τὸ ὁποῖον ἐξήγειρεν εἴκοσι πέντε ἔτη πρὸ αὐτοῦ τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, καὶ καταστὰς ἑτέρα ἑστία φωτὸς φωτίζοντος καὶ θερμαίνοντος τὰς ψυχάς.

Ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἑορτῇ τῆς πεντηκονταετηρίδος εὐχόμεθα, ὅπως ὁ ὑμέτερος Σύλλογος ἀναλάμψῃ ἐπὶ μήκιστον, προαγόμενος διὰ τοῦ συντόνου ζήλου τῶν ἑταίρων αὐτοῦ.

Εἰς τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τῶν ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίων ἔχω ἐντολὴν νὰ προσθέσω καὶ τὰς τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ***«Παρνασσοῦ»,*** ἐπίσης διακαεῖς καὶ εἰλικρινεῖς. Ὁ Σύλλογος «Παρνασσὸς» πέντε ἔτη μετὰ τὸν ὑμέτερον Σύλλογον συσταθεὶς ὑπὸ μειράκων, οἵτινες τὴν ἔλλειψιν ὑλικῶν πόρων ἐζήτουν νὰ καλύψουν μὲ ὄνειρα παράτολμα, κατώρθωσεν, ἔχων πρότυπον τὸν ὑμέτερον Σύλλογον, νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, ὅσον καὶ ὅτε οἱ μείρακες ἀνδρωθέντες ἠδυνήθησαν νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸν σκοπὸν ὃν ἐπεδίωκον, ἐνηδρύνοντο νὰ ὀνομάζωνται τέκνα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου., μεθ' οὗ τὸν αὐτὸν ἐπεδίωκον σκοπόν. ***Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος !***

Κατόπιν ὁ λόγος δίδεται τῷ καθηγητῇ κυρίῳ ***Χρ. Γ. Πανταζίδῃ,*** *ὅστις ἀναγινώσκει «****Συνοπτικὴν Ἔκθεσιν τῶν κατὰ τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ Συλλόγου πεπραγμένων****», μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ὁποίας ὁ κ.* ***Μ. Αὐθεντόπουλος,*** *καθηγητής, ἐκφωνεῖ τὸν* ***Πανηγυρικὸν*** *τῆς ἡμέρας θέμα λαβὼν «****τὴν ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἑρμηνείαν τῆς ἀλληγορίας τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου****».*

Τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὡραίαν καὶ ἐπιβλητικὴν τελετὴν τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Συλλόγου ἐπεσφράγισεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης διὰ τῆς ἑξῆς προσφωνήσεως :

Ἐξοχώτατε κύριε πρόεδρε, Ἐξοχώτατε ἀντιπρόσωπε τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, Ἐξοχώτατοι ἐπιτετραμμένοι, Ἐλλόγιμε κύριε ἀντιπρόσωπε τῶν δύο ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίων, τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ τοῦ Καποδιστριακοῦ, καὶ λοιπὸν φιλόχριστον ἄθροισμα.

Δόξαν καὶ αἶνον ἀναπέμπω τῷ παναγάθῳ Θεῷ, τῷ ἀξιώσαντι ἡμᾶς ἵνα παραστῶμεν σήμερον εἰς τὴν ***μεγάλην ἑορτὴν τῆς πεντηκονταετηρίδος*** τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τοῦ σεμνώματος τούτου τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους.

Πρὶν ἢ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν προφορικὴν καὶ γραπτὴν πρόσκλησιν τοῦ ἐξοχωτάτου προέδρου, ἐθεωρήσαμεν καλὸν διὰ τοῦ ὁσιολογιωτάτου ἀρχειοφύλακος νὰ ἀναδιφήσωμεν τὰ ἀρχεῖα τοῦ Πατριαρχείου πρὸς εὕρεσίν τινος ἐγγράφου σχετικοῦ πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου. Ἀτυχῶς οὐδὲν εὑρέθη.

Ἀποβλέπων εἰς τὴν μέχρι τοῦδε εὐδόκιμον δρᾶσιν τοῦ Συλλόγου, ἀπεδέχθην τήν τε γραπτὴν καὶ προφορικὴν πρόσκλησιν τοῦ ἐξοχωτάτου προέδρου. Ἐγὼ δὲ καὶ ἡ περὶ ἐμὲ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον παριστάμεθα ἐνταῦθα, ὅπως ἐκπροσωπήσωμεν τὴν ἀνωτάτην Ἐκκλησιαστικὴν καὶ Ἐθνικὴν ἡμῶν Ἀρχήν. Αἰσθάνομαι χαρὰν ἐπὶ τῷ ἐπιτελεσθέντι ἔργῳ τοῦ Συλλόγου καὶ εὔχομαι, ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι βαίνῃ οὗτος πρὸς τὰ πρόσω, προκόπτων καὶ μὴ ἀμφιβάλλων, ὅτι πάντοτε θὰ ἔχῃ τὴν ἀρωγὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες συνέστησαν τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον· αἰωνία ἡ μνήμη ἐκείνων, οἵτινες εἰργάσθησαν διηνεκῶς καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ Συλλόγου. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ καταταξῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν σκηναῖς δικαίων, καταστέφων διὰ τῆς δάφνης τῆς δόξης. Δι' εὐχῶν καταστέφω καὶ τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, οἵτινες ἐργάζονται ἤδη ἐν τῷ Συλλόγῳ.

Θερμὰς ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἐκφράζω εὐχαριστίας πρὸς πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἐτίμησαν τὴν σημερινὴν ἑορτὴν τοῦ Συλλόγου. Εὐχαριστίας ἐκφράζω πρὸς τὴν Α. Ε. τὸν ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, ὅστις εὑρεστήθη νὰ ἀντιπροσωπευθῇ ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ, καὶ πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ Ἐτέμβεην, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπληροφορήθην ὅτι εἶναι γνώστης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ χαίρω διὰ τοῦτο, διότι ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀκούσῃ ὅ,τι σήμερον ἐλέχθη ἐνταῦθα.

Μὲ τὰς πατριαρχικὰς εὐλογίας καταστέφω τὸν ἀντιπρόσωπον τῶν ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίων, τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ, καὶ τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ καὶ τὸν παρακαλῶ ὅπως προσφέρῃ τοὺς ἀδελφικοὺς ἡμῶν ἀσπασμοὺς πρὸς πάντας τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένους. Θερμὰς εὐχαριστίας ἐκφράζω πρὸς τὸν ἐπιτετραμμένον τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς τοὺς εὐγενεῖς ἀπεσταλμένους τῶν πρεσβειῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Βουλγαρίας, οἵτινες παρέστησαν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην τῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι κοινὸν κτῆμα πάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Εὐχαριστῶ πάντας τοὺς ἐργάτας τῶν γραμμάτων, οἵτινες δὲν ἀποκνοῦσι μεθ' ὅλους τοὺς κόπους αὐτῶν, ὅπως ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς προκοπῆς τοῦ Συλλόγου. Εὐχαριστῶ ἐπίσης καὶ τὸν τύπον, ὅστις μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ μετὰ τόσου κόπου ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων.

Συγχαίρω τὸν σεβαστὸν πρόεδρον ἐπὶ τῇ ὡραίᾳ ταύτῃ τελετῇ καὶ ***κηρύττω τὴν λῆξιν αὐτῆς.***

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ (1861—1911)
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

Ἀναγνωσθεῖσα κατὰ τὴν ἔκτακτον πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 4ης Μαρτίου 1912 ὑπὸ Χρήστου Γ. Πανταζίδου, διδάκτορος καθηγητοῦ.

Ὅτι ἐκ παλαιοῦ τὸ φιλομαθὲς[1] προσήκει εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ ἱστορικὴ γνῶσις, ὅτι οὐδέποτε ἐξ αὐτοῦ ἐξέλιπεν ἡ πρὸς μάθησιν τάσις, ἀλλὰ καὶ ἐν καιροῖς χαλεποῖς πάντες μετὰ ζήλου ἀγωνιζόμενοι προσεπάθουν φιλοτίμως καὶ εὐσυνειδήτως τὸ φῶς τῆς ὑγιοῦς παιδεύσεως καὶ τῆς ἀρετῆς εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν νὰ ἐξαπλώσωσιν. Ἀλλ' ὅτε περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐν Ἀνατολῇ τῶν Ἑλλήνων παίδευσις ἤρχισεν ἀναντιρρήτως ἐπὶ εὐρύτερα νὰ ἐπεκτείνηται ὅρια, ἐστερεῖτο γενικοῦ τινος πνεύματος καθοδηγοῦντος αὐτήν. Πολλοὶ δὲ τότε ὁμογενεῖς ἀλλαχόθεν ἀντλήσαντες τὰς ἀναγκαίας γνώσεις καὶ μαθήσεις καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς κατιδόντες τὴν περιωπὴν εἰς ἣν τὰ ἔθνη εὑρίσκοντο, καὶ οἱονεὶ ἐπεκτείνοντες τὸν ἀξιέπαινον ἐκεῖνον θεσμόν, δι' ὃν κατὰ τοὺς κάτω χρόνους κοινότητές τινες διὰ γενναίας εἰσφορᾶς τῶν μελῶν αὐτῶν κατέλαβον ***ἔνδοξον*** σελίδα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ***τῆς παρ' ἡμῖν τῶν γραμμάτων ἀναγεννήσεως,*** ὑπὸ εὐγενοῦς κατελήφθησαν ἁμίλλης καὶ ἀδελφικῆς συμπράξεως πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἤδη πολλαπλασιαζομένων σχολείων ἢ καὶ πρὸς ἀνταλλαγὴν ἐπιστημονικῶν, φιλολογικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν γνώσεων, ἵνα καὶ ἡ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἐκπαιδευτικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις ***περί τι κέντρον*** στρεφομένη προσλάβῃ νέαν καὶ σοβαρωτέραν πρὸς τὰ πρόσω ὥθησιν.

Ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1860 πολλοὶ τῶν ἐν Κων/πόλει λογάδων ὁμογενῶν συνελθόντες συνέστησαν πανελλήνιόν τι σωματεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ***Ἐκπαιδευτικὸν Φροντιστήριον,*** οὗτινος ***σκοπὸς*** καὶ κυριώτατον μέλημα ὡρίζετο «ἡ διάδοσις τῶν γραμμάτων ἐν γένει εἰς τοὺς ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει ὀρθοδόξους λαοὺς καὶ μάλιστα εἰς τὸ γυναικεῖον φῦλον ἄνευ διακρίσεως καταγωγῆς καὶ γλώσσης», ***μέσα*** δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐθεωροῦντο 1) ἡ σύστασις σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων, ὅπου ἀνάγκη, 2) ἡ βοή-

1. Πρβ. *Πλάτ.* Πολιτ. Δ' 436 α.

θεια ἀπόρων κοινοτήτων πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν διατηρουμένων παρ' αὐτῶν ἐκπαιδευτηρίων, 3) ἡ συνδρομὴ εἰς ἔκδοσιν βιβλίων διδακτικῶν πρὸς χρῆσιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, 4) ἡ σύστασις ἱερατικῶν σχολῶν ἐν ταῖς κυριωτέραις πόλεσι τοῦ κράτους, 5) ἡ σύστασις διδασκαλείου ἐν Κων/πόλει πρὸς μόρφωσιν διδασκαλισσῶν, λαμβανομένων τῶν ὑποτρόφων μαθητριῶν κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ 6) ὑποτροφίαι πρὸς καταρτισμὸν ἱεροδιδασκάλων καὶ ἱεροκηρύκων.

Ἀλλὰ τῆς ἐκτελέσεως τοιούτων καὶ τοσούτων ἔργων ἕνεκα διαφόρων λόγων τότε ἀνασταλείσης, οἱ τὰ τῆς διανοητικῆς παρ' ἡμῖν κινήσεως διέποντες οὐδαμῶς ἀποδειλιάσαντες ἄλλως ἔγνωσαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν ὄντως ***ὑψηλὸν σκοπὸν*** τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Φροντιστηρίου, καταμερίζοντες τὴν ἐργασίαν δι' ἱδρύσεως ***εἰδικῶν σωματείων.*** Καὶ οὕτω, μεσοῦντος Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1861 ἱδρύθη ὁ ***Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος,***[2] πρῶτος λαβὼν τὸ ὄνομα τοῦτο «Σύλλογος», ὅπερ ἔκτοτε πάγκοινον κατέστη, πρὸς ἔρευναν καὶ συζήτησιν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν θεμάτων, σὺν αὐτῷ δὲ πρὸς μελέτην ἰδίως τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ἰατρῶν καὶ ὁ ***Ἰαιρικός,*** ὅστις μετ' οὐ πολὺ συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ Φιλολογικοῦ. Καὶ τὸ πρῶτον μὲν ὁ σκοπὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἦτο περιωρισμένος εἰς τὴν ἔγγραφον ἢ προφορικὴν ἐν αὐτῷ διακοίνωσιν φιλολογικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἅμα στερεωθεὶς ἀπέβλεπε κατὰ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Φροντιστήριον εἰς τὴν συνένωσιν καὶ συγκέντρωσιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἐπαρχιῶν καὶ εἰς τὴν σκόπιμον σύμπραξιν πασῶν τῶν ἐν αὐταῖς κοινωνικῶν τάξεων, μὲ τὴν γλυκύθυμον ἐλπίδα ἵνα καὶ αὖθις εἰς ταύτας τῆς Ἀνατολῆς τὰς χώρας ἀναλάμψωσι τὰ γνήσια τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος γνωρίσματα, τὸ φιλάπατρι, τὸ φιλομαθές, τὸ φιλόκαλον καὶ τὸ μεγαλόψυχον, τῶν ὁποίων ἀγλαοὶ καρποὶ πρόκεινται τὰ τοῦ τε πεζοῦ καὶ τοῦ ποιητικοῦ λόγου, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν θαυμάσια ἀριστουργήματα καὶ ἀπαράμιλλα πρότυπα, γενναιοδώρως τῇ ἀνθρωπότητι ἅπάσῃ κληροδοτηθέντες.

Καὶ μέχρι μὲν τοῦ 1870 αἱ κύριαι τοῦ Συλλόγου ἐργασίαι συνίσταντο ἐκ τῶν κατὰ τὰς τακτικὰς συνεδρίας *ἀναγινωσκομένων* καὶ *συζητουμένων ἐπιστημονικῶν μελετῶν,* αἵτινες ἀνεφέροντο εἴτε εἰς τὴν ἀρχαιότητα, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα προσεπάθουν νἀναζωογονήσωσι πρὸς ἀναζωπύρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, εἴτε εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν, εἴτε τὰ κατὰ τοὺς κάτω χρόνους ὑπὸ τῶν μηδέποτε τοῦ πνευματικοῦ βίου ἀμελη-

2. Περὶ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου καθόλου ὅρα: ***Περιοδικὸν*** Συλλόγου, Τόμ. ΙΒ' σελ. 6—19. *Πρακτικὰ* τοῦ Συνεδρίου τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων. Ἐν Ἀθήναις. 1879, σελ. 101—155, *G. Chassiotis* L' instruction publique chez les Grecs. Paris. 1881 σελ. 448—463.

σάντων πατέρων ἡμῶν πραχθέντα καὶ διανοηθέντα, εἴτε τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην, εἴτε καὶ ἄλλα γενικώτερα, καθ' ἣν ἕκαστος τῶν ἀνακοινουμένων ἐκέκτητο εἰδικότητα καὶ προαίρεσιν. Ἐν τούτοις δὲ καὶ τὰ περὶ ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας καὶ τὰ περὶ τῶν παρ' ἡμῖν διδακτικῶν μεθόδων οὐκ ὀλίγον ἀνηρευνῶντο. Ἀλλὰ παρὰ τὰς μελέτας ταύτας ὁ Σύλλογος ἐξηκολούθει ἐπιμελούμενος καὶ τῶν ***δημοσίων μαθημάτων,*** ὅπως οἱ ἀγορηταὶ ἀποφεύγοντες τὴν διαπραγμάτευσιν ζητημάτων ἁπτομένων τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐφημέρου πολιτικῆς καὶ τὸ ὠφέλιμον μετὰ τοῦ εὐχαρίστου ἐπιδιώκοντες καθιστῶσι κοινὰς τὰς πολυειδεῖς τοῦ αἰῶνος μαθήσεις καὶ συναγείροντες εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Συλλόγου τοὺς πολλούς, τὸ μὲν ἀποτρέπωσι τούτους ἄλλων ὀλισθηρῶν διασκεδάσεων καὶ φοιτήσεων, τὸ δὲ διδάσκωσι τὸν νοῦν καὶ συντελῶσιν εἰς τὴν τῶν καρδιῶν μόρφωσιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπόλυτος παρέστη ἀνάγκη σχηματισμοῦ ***ὀργανοθήκης,*** τῆς ὁποίας ἡ συγκρότησις ὀφείλεται πρώτιστα εἰς τὴν φιλότιμον προθυμίαν τῶν ἀκροατῶν τῶν μαθημάτων τούτων. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν καὶ τὴν συγκρότησιν ***βιβλιοθήκης*** καὶ ***ἀναγνωστηρίου*** τοῦ Δημοσίου, ἔχομεν τὰς πρώτας ἐνεργείας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Συλλόγου.

Ἀλλὰ Σωματεῖον ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τοσοῦτον λαμπροὺς οἰωνοὺς συνεκροτήθη καὶ ὑπὸ τοσούτων θερμῶν ἐλπίδων ὑφ' ἁπάντων ἐχαιρετίσθη, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὰ ὅρια ταῦτα. Τὴν δ' ἐπέκτασιν τῶν ἐργασιῶν τούτου οἱονεὶ προεξητήσαντο καὶ προανήγγειλαν ***ἄνδρες φιλόμουσοι,*** καθορῶντες τὰς πολλὰς τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας καὶ ἐπιθυμοῦντες ὅπως ὁ ἡμέτερος Σύλλογος καταστῇ ὁ ***ὁδηγὸς τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐνεργείας*** ἁπάντων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων καὶ τὸ κέντρον ὅλων τῶν περὶ αὐτοῦ πόθων καὶ πράξεων. Τὸ εὐρὺ τοῦτο πνεῦμα καθορᾶται ἐν τῇ πρώτῃ ***ἐκπαιδευτικῇ προτάσει,*** τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ὁ ***Μ. Νεγρεπόντης*** κατὰ Μάρτιον τοῦ 1867 προσενεγκὼν λίρας ἑκατὸν πρὸς διάδοσιν ἰδίως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὸ γυναικεῖον φῦλον καὶ τὴν βράβευσιν τεσσάρων νεωστὶ συνεστώτων παρθεναγωγείων, δύο κατὰ τὴν Ἀσιατικήν, καὶ δύο κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Τὸ ***Νεγρεπόντειον ἀγωνοθέτημα*** ἐπηκολούθησεν ἕτερον ἐπίσης ἐκπαιδευτικὸν προταθὲν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1868 ὑπὸ τῶν ἐφόρων τῆς ἐν Χάλκῃ Ἑλληνικῆς ***Ἐμπορικῆς Σχολῆς,*** ὑποβαλόντων ὅπως ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν καὶ κρίσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου συσταθῶσιν ἐκ τῶν πόρων τῆς εἰρημένης σχολῆς ***πέντε βραβεῖα,*** δύο μὲν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκ γροσίων χιλίων τὸ πρῶτον καὶ πεντακοσίων τὸ δεύτερον, δύο δὲ τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐκ γροσίων χιλίων ὡσαύτως καὶ πεντακοσίων καὶ ἓν τῆς γαλλικῆς ἐκ χιλίων γροσίων, δεκτῶν γινομένων εἰς τὰ διαγωνίσματα ταῦτα τῶν μαθητῶν ἁπασῶν τῶν ἐν Κων/πόλει ἑλληνικῶν σχολῶν. Ἤδη δὲ τῷ 1863 ὁ μὲν ἀείμνηστος ***Χρηστάκης Ζωγράφος*** ἔθηκε διαγώνισμα ἱστορικῆς καὶ ἐθνογραφικῆς ***περιγραφῆς τῆς Ἠπείρου*** προσενεγκὼν λίρας

75, ὁ δὲ ἀρχιμανδρίτης ***Εὐγένιος Ξηροποταμηνὸς*** παρόμοιον διαγώνισμα ***περιγραφῆς τῆς Θεσσαλίας*** καταβαλὼν ἐπίσης 75 λίρας, τῷ δὲ 1868 καὶ ἕτερον τοιοῦτον προεκηρύχθη διαγώνισμα ***περιγραφῆς τοῦ Πόντου*** χορηγοῦντος ἆθλον, 500 ρούβλια ἀργυρᾶ, τοῦ ἰατροῦ ***Γεωργίου Συμβουλίδου.***

Ἐνῷ δ' οὕτω ἡ δρᾶσις τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου ὁσημέραι ἐναργεστέρα καὶ λυσιτελεστέρα κατεδεικνύετο καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ παρὰ πᾶσιν ἐκραταιοῦτο, σκέψις δ' ἐγίνετο περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ Συλλόγου καὶ ἐπεκτάσεως τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, παρὰ προσδοκίαν κατὰ τὸ συλλογικὸν ἔτος 1869—70 ἐπῆλθε στιγμὴ ψυχικῆς τινος νάρκης καὶ τῇ 21 Μαΐου 1870 ἐξερράγη καὶ ἡ ὀλεθριωτάτη ἐκείνη τοῦ Πέραν ***πυρκαϊὰ*** πάντα τὰ τοῦ Συλλόγου καταστρέψασα καὶ ἀποτεφρώσασα καὶ οὐδὲν ἄλλο καταλιποῦσα αὐτῷ ἢ τέφραν καὶ κενὸν ὄνομα. Ἀλλ' ὁ Σύλλογος ὡς φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἀνεγεννήθη καὶ ἀντλήσας νέαν ζωήν, νέας δυνάμεις καὶ θάρρος ἀκατάβλητον ἀπέβλεψεν εἰς τὸν σύνδεσμον τῶν ἠθικῶν καὶ διανοητικῶν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους δυνάμεων, εἰς τὴν συμμαχίαν πλούτου καὶ παιδείας, εἰς τὴν σύμπραξιν τῶν ὀπαδῶν τοῦ τε λογίου καὶ τοῦ ἐμπολαίου Ἑρμοῦ, τῆς ὁποίας πρωτόλεια περιφανῆ ἡ ἀνέγερσις τοῦ κτιρίου τούτου, τῆς ὁποίας ἡ ὑλικὴ δαπάνη ἀνῆλθεν εἰς 6.780 λίρας Τουρκίας[3].

Καὶ δὴ ἀρχομένου τοῦ 1871 ἀνηγγέλθη ἡ ἐπιψήφισις τοῦ νέου μετερρυθμισμένου ***Κανονισμοῦ*** καὶ τὸ ἡμέτερον Σωματεῖον ἀνεκήρυττε τὴν ἐπαγγελίαν του ὅπως συνδεθῇ μὲν μὲ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἑλληνικὰ σχολεῖα, συλλόγους, ἀδελφότητας καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα, μεριμνᾷ δὲ περὶ αὐτῶν οὐ μόνον ἠθικῶς ἀλλὰ καὶ δι' ὑλικῶν κατὰ τὸ δυνατὸν συνδρομῶν. Γενναῖαι τότε παρὰ φιλομουσοτάτων ἀνδρῶν χορηγίαι συνεσωρεύθησαν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων σχολῶν.

Καὶ ὁ μὲν μεγάθυμος τοῦ Συλλόγου εὐεργέτης ***Χρηστάκης Ζωγράφος*** ἀνήγγειλε δι' ἐπιστολῆς ὅτι προσφέρει κατ' ἔτος διακοσίας λίρας, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν προσφορὰν ταύτην ἕτερος ἐπὶ φιλομουσίᾳ διαπρεπέστατος ὁμογενὴς ὁ ***Γεώργιος Ζαρίφης*** προσέφερεν ἐπίσης διακοσίας κατ' ἔτος λίρας πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπόν. Ἡ δ' εὐγενὴς ἓξ ἑκατὸν λιρῶν τοῦ Μ. Νεγρεπόντη προσφορά, τὴν ὁποίαν εἶχε τέως ὡρισμένην πρὸς βράβευσιν τεσσάρων παρθεναγωγείων, ἐχορηγεῖτο ἐναυσίως πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπόρων σχολείων· καὶ ἕτερος τῶν γραμμάτων προστάτης ὁ ***Ἀνδρέας Βαλλιᾶνος*** ἀνήγγειλεν ἐτησίαν ἓξ ἑκατὸν λιρῶν προσφορὰν πρὸς τὴν αὐτὴν φιλογενῆ πρόθεσιν. Τὸ παράδειγμα δὲ τῶν γενναίων τούτων ἐνεργειῶν τοσούτων ταχέως καὶ προθύμως ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι φιλόμουσοι καὶ φιλοπάτριδες ἄνδρες οἷοι οἱ ***Μαυρογορδᾶτοι, Ζ. Στεφάνοβικ, οἱ*** ἀδελφοὶ ***Ἀντωνιάδαι, Ἀ. Βλαστός, Ἀ. Συγγρός, Γ. Κορωνιός, Στ. Σκουλίδης, Ἀ. Ἡφαιστίδης, Ζ. Κλεάνθης,*** ὥστε εἰς τὰ ἄπορα σχολεῖα τῆς τε Εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ἐπὶ ἑπταετίαν 1872 – 78 διενεμήθησαν πεντακισχίλιαι λίραι[4]. Καὶ ἦσαν μὲν μικραὶ αἱ χορηγούμεναι βοήθειαι, ἀλλὰ μεγάλη ἦτο ἡ παρὰ τοῦ Συλλόγου δοθεῖσα ἐκπαιδευτικὴ κίνησις καὶ ὁ Ἑλλην. Φιλ. Σύλλογος ἀπὸ τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ τῇ 2ᾳ Ἰουνίου 1871 ἐκδοθέντος Κανονισμοῦ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον προυτίθετο, καταστὰς οἱονεὶ ***ὑπουργεῖον τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμογενῶν.*** Πανταχοῦ τότε ἐξηγέρθη ἡ φιλοτιμία, ὑπεξεκαύθη ὁ ζῆλος καὶ ἐπερρώσθησαν αἱ διανοητικαὶ τοῦ Ἔθνους δυνάμεις. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ τοὺς εὐποροῦντας καταλαβοῦσα ἀγνὴ φιλομουσία, ὥστε λόγιοι μετὰ πλουσίων συνερχόμενοι, εἴτε εἰς τὰ τῶν πρώτων σπουδαστήρια εἴτε εἰς τὰ γραφεῖα τῶν τραπεζιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν καταστημάτων, τοῦ αὐτοῦ ἀείποτε ἐστοχάζοντο σκοποῦ, τῆς καλλιεργίας καὶ διαδόσεις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατὰ τὰς ἑλληνικὰς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπαρχίας. Εὐθὺς δὲ τότε ὁ Σύλλογος στερεώσας ὅπερ ἀνέλαβε ἀξίωμα ἤρχισε νὰ παραινῇ τὰ δέοντα καὶ τὰς καταλλήλους ὅπου δεῖ νὰ παρέχῃ ὁδηγίας καὶ ἀπήτει παρὰ τῶν κατὰ τόπους δημογεροντιῶν καὶ ἐφορειῶν καὶ παρὰ τῶν μητροπολιτῶν νὰ πέμπωνται τακτικῶς χρησιμώταται πληροφορίαι ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας, πόλεως καὶ κώμης. Ἐκ τούτου δὲ ἐν ζωηροτάτῃ ἐπικοινωνίᾳ εὑρισκόμενος πρὸς τὰ ἑκασταχοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας πνευματικὰ κέντρα ἐλάμβανεν ἐτησίως πληθὺν αἰτήσεων ἀλλὰ καὶ πληροφοριῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, πρὸς δὲ καὶ ἀναγγελιῶν περὶ συστάσεως νέων φιλεκπαιδευτικῶν σωματείων, τῶν ὁποίων ἡ σύμπραξις πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς οὕτως ἐπολλαπλασιάσθη, ὥστε τῷ 1874 ἤδη ἠριθμοῦντο 75 τοιαῦτα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ὀθ. Αὐτοκρατορίας σωματεῖα συνεπικουροῦντα εἰς τὴν τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἐκπαιδευτικὴν ἐνέργειαν. Καὶ πρὸς τὰ σωματεῖα ταῦτα ἔγραφεν ὅσα ἐνόμιζεν ὅτι ὤφειλον ταῦτα νὰ ἐκτελῶσιν ἐν αἷς ἤδρευον ἐπαρχίαις, παρεχόμενος προθύμως ἀρωγὴν καὶ ὀρθοτάτας καὶ πολυτιμοτάτας παραινέσεις καὶ ὁδηγίας[5].

Ὅτι δὲ αἱ ἐνδελεχεῖς τοῦ Συλλόγου μέριμναι περὶ διαδόσεως τῆς παιδεύσεως δὲν ἀπέβησαν μάταιαι, μαρτυροῦσιν ἥ τε σύστασις νέων δημοτικῶν σχολῶν ἢ ἡ βελτίωσις τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν καὶ αἱ ἀποστελλόμεναι αὐτῷ περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῶν ἐπαρχιῶν πολυπληθεῖς ἐκθέσεις. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Κων/πόλει ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἔσχεν ἴδια τέκνα ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ μαιευθέντα καὶ ὑπὸ τῶν διεπόντων τὰ κατ' αὐτὸν σπαργανωθέντα, φιλεκπαιδευτικοὺς Συλλόγους, μάλιστα τὸν ***Θρᾳκικὸν*** (1872).

3. Ἡ ὁλικὴ δαπάνη τοῦ κτιρίου τοῦ Συλλόγου ἀνῆλθεν εἰς λίρ. Τουρκίας 6.779,81 (Πρβλ. *Περιοδικόν*, Τόμ. Η' σελ. 335 καὶ Θ' σελ. 259).

4. Ὅρα τὰς φιλογενεῖς ταύτας προσφορὰς καὶ τὴν τούτων διανομὴν μετὰ τῶν σχετικῶν Ἐκθέσεων ἐν τοῖς Τόμοις Ε' — ΙΒ' τοῦ Περιοδικοῦ.

5. Ὅρα τὰς τοιαύτας ἐγκυκλίους ἐν Τόμ. Η' Περιοδικοῦ σελ. 289—295.

τὸν ***Ἠπειρωτικὸν*** (1872), τὸν ***Θεσσαλικὸν*** (1874 — 81), τὸν ***Ἱερατικόν,*** τὸν ***ὑπὲρ τῆς Γυναικείας παιδεύσεως*** καὶ τὴν ***Μακεδονικὴν Ἀδελφότητα*** (1871[6]). Τοιοῦτοι οἱ ἀπὸ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου ἀδιάσπαστοι κλάδοι βλαστήσαντες καθ' ἃ ἔτη ὁ ἐκπαιδευτικὸς αὐτοῦ βίος ὑπῆρξε γονιμώτατος καὶ ἡ τῶν λογίων μετὰ τῶν βαθυπλούτων ὁμογενῶν σύμπραξις ἀνθηροτάτη· καὶ δικαίως ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος ἐπωνυμεῖτο ***«πατὴρ Συλλόγων καὶ Ἀδελφοτήτων καὶ ἰθύντωρ τῆς παρ' ἡμῖν παιδεύσεως».*** Τὰ φιλεκπαιδευτικὰ δὲ ταῦτα σωματεῖα[7], μάλιστα δὲ οἱ φερώνυμοι τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θρᾴκης Σύλλογοι κατέστησαν αἱ δεξιαὶ χεῖρες τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, ὅστις οὐδαμῶς διὰ τοῦτο ἔπαυσε κηδόμενος πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ διένεμεν ἑκάστοτε κατὰ τὸ ἐνὸν τὰ χρηματικὰ βοηθήματα εἰς τὰ καθ' ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν ἄπορα σχολεῖα, ἰδίως δὲ ἐν Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ Μ. Ἀσίᾳ μέχρι τοῦ ἔτους 1878. Τότε ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων πολιτικῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἐπικρατησάσης οἰκονομικῆς κακεξίας αἱ πρὸς τὸν Σύλλογον δωρεαὶ τῶν πλουσίων καθυστέρησαν· εὐθὺς δὲ κατόπιν καὶ ἕτερον ἐνταῦθα φιλεκπαιδευτικὸν σωματεῖον, ἡ *Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ* ***Ἀδελφότης «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»,*** συγκροτηθὲν συνεκέντρωσε τὰς ὑπὲρ τῶν ἀπόρων σχολείων χρηματικὰς χορη-

6. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ Θρᾳκικοῦ Συλλόγου (1872) ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν ἱδρυτῶν συνεδρίας κηρύττεται πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἡμετέρων ἐκπαιδευτηρίων ἐν Θρᾴκῃ, διὸ καὶ πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἱδρυνται τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Θρᾳκικοῦ Συλλόγου ἐν Φιλιππουπόλει τὰ Ζαρίφεια διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, χορηγοῦντος γενναιοφρόνως τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη. Τοῦ δὲ Ἠπειρωτικοῦ Συλλόγου (1872), ὅστις σπουδαίως ἐμερίμνα ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως ἀπόρων ἐν τῇ Ἠπείρῳ σχολείων καὶ ἱδρύσεως νέων, ὁ κηδεμὼν καὶ προστάτης Χρηστάκης Ζωγράφος ἵδρυσεν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι, τῷ Κεστορατίῳ, τὰ Ζωγράφεια διδασκαλεῖα, ὅπως ἐκπαιδεύωνται ἐν αὐτοῖς ὑπότροφοι, τριάκοντα ἄρρενες καὶ τριάκοντα θήλεις, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτῶν νὰ διδάξωσιν ἐν Ἠπείρῳ ὅπου ἂν ἀποστείλῃ αὐτὸς ὁ Ἠπειρωτικὸς Σύλλογος. Ὁ δὲ Θεσσαλικὸς Σύλλογος καίπερ μικροὺς ἔχων πόρους ἐμερίμνησεν ἐν τούτοις περὶ διαδόσεις τῆς δημοτικῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐκπαιδεύσεως τέσσαρας ἐν αὐτῇ ἱδρύσας σχολὰς καὶ ἐπὶ ἑπταετίαν (1874–81) συντηρήσας. Ὁ δὲ Ἱερατικὸς Σύλλογος (1874—77) μετὰ τῆς ὑπὸ τούτου συστάσεως ἱερατικῆς σχολῆς κατεστράφη κατὰ τὴν τοῦ Φαναρίου πυρκαϊάν. Ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς Γυναικείας παιδεύσεως Σύλλογος ἀγλαὸν παρέσχε καρπὸν τὸ διδασκαλεῖον τῶν θηλέων (1875), τὸ ἀπὸ τοῦ γενναίου ἱδρυτοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα κληθὲν ***Ζάππειον.*** Ὀλίγον δὲ πρότερον (1874) ἱδρύθη ἡ Ἑλλην. Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία ***Παλλάς,*** ἥτις τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὸ ἐν Κων/πόλει γυναικεῖον φῦλον προτιθεμένη συνέστησε τὴν φερώνυμον Παλλάδα τελεσφόρως ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν λειτουργήσασαν. Ἡ δὲ Μακεδονικὴ Ἀδελφότης ἀπὸ τοῦ 1871 συστᾶσα ἐσκόπει τὸ κατ' ἀρχὰς ὅπως περισυνάγουσα ἅπαντας τοὺς ἐν Κων/πόλει ἐργατικοὺς ἐκ Μακεδονίας παῖδας παρέχῃ αὐτοῖς κατὰ τὰς ἑορτὰς πρακτικήν τινα διδασκαλίαν, εἶτα τὴν ἵδρυσιν σχολείου τῆς μέσης ἐν Μακεδονίᾳ παιδεύσεως, ὁποῖον εἶναι τὸ ὑπὸ ταύτης οἰκοδομηθὲν καὶ συντηρούμενον ἐν *Τσοτυλίῳ* παρὰ τὴν Σιάτισταν ἀνεγνωρισμένον γυμνάσιον.

7. Ὅρα G. *Hassiotis*,, Αὐτόθι σελ. 463—468.

γίας τῶν ἁρμοδίων. Μόνον δὲ τῷ 1884 ἡ σεβαστὴ χήρα τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ζαρίφη κληρονομήσασα τὴν πρὸς τὸν Σύλλογον στοργὴν καὶ τὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐκτίμησιν, ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἡμέτερον Σύλλογον νὰ διανείμῃ καταλλήλως τὸ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς ὑπὲρ τῶν ἐν Κων/πόλει ἀπορούντων σχολείων ***κληροδοτηθὲν ποσὸν*** τῶν εἴκοσι χιλιάδων φράγκων.

Εἰς τὰς πρὸς ἵδρυσιν καὶ ὑποστήριξιν σχολείων ἐνεργείας τοῦ Συλλόγου ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ περιπετειώδης δωρεὰ τῆς μακαρίτιδος ***Εὐανθίας Θεοφιλίδου,*** ἥτις ἀπὸ τοῦ 1874 κατέθηκεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος δραχμὰς 10,400 καὶ μετοχὰς διαφόρους ἀξίας 12,000 περίπου δραχμῶν ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως οὗτος ἱδρύσῃ ἐν χώρᾳ ἀπόρῳ, ἀλλογλώσσῳ καὶ πολυανθρώπῳ παρθεναγωγεῖον συντηρηθησόμενον ἐκ τοῦ ἐτησίου τόκου τῆς εἰρημένης καταθέσεως. Καὶ ὁ Σύλλογος τῷ 1891 λαβὼν διαφόρους πληροφορίας περί τινων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπαρχιῶν, ἐνέκρινεν ὅπως ἐν τῇ Νικοπόλει τῆς ἐπαρχίας Κολωνίας ἱδρυθῇ τὸ ***Εὐανθίειον Παρθεναγωγεῖον***[8].

Ὁ Σύλλογος ἀπὸ τοῦ 1871 πρὸς τακτικωτέραν διευθέτησιν τῶν ποικίλων αὐτοῦ ἐργασιῶν ἐφήρμοσε τὸ σύστημα τῆς ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐκλογῆς ***διαρκῶν ἐπιτροπειῶν,*** αἵτινες διὰ τοῦ ἐν ἰσχύι Κανονισμοῦ μετερρυθμίσθησαν εἰς ***διαρκῆ τμήματα.*** Τούτων ἡ ***Ἐκπαιδευτικὴ*** ἔχουσα ἐντολὴν νὰ πραγματοποιῇ τὸν ἀπὸ τοῦ νέου Κανονισμοῦ εὐρὺν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παιδείας προορισμὸν διηρεύνα τὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πνευματικὴν τῶν ἡμετέρων κατάστασιν, ἔκρινε τὰ ὑποβαλλόμενα αὐτῇ πρὸς γνωμοδότησιν διδακτικὰ βιβλία καὶ τὰ ἀνατιθέμενα αὐτῇ ἐκπαιδευτικὰ διαγωνίσματα, ἐφρόντιζε περὶ τῶν ὑποστηρικτέων ἀπόρων σχολείων καὶ συντάσσουσα ἀνεγίνωσκεν ἐν τῷ Συλλόγῳ τὰς ἐπὶ τούτῳ καταλλήλους ἐκθέσεις, πρὸς δὲ καὶ ἐμελέτα τὰ περὶ τῆς πρώτης καὶ τῆς μέσης παιδεύσεως. Καὶ ἅμα γνωσθείσης τῆς ἱδρύσεως τῶν ἐν *Κεστορατίῳ καὶ Φιλιππουπόλει διδασκαλείων* ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος συνενοήθη μετὰ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ καὶ τοῦ Θρᾳκικοῦ καὶ κατηρτίσθη μεγάλη ἐπιτροπεία ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν Συλλόγων, ἥτις μελετήσασα μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβείας τὰ τῆς παιδεύσεως τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ ὑπέβαλε τῷ Συλλόγῳ μετὰ ἐκτενεστάτης ἐκθέσεως πρόγραμμα τῶν τῆς πρώτης παιδεύσεως σχολῶν ἀρρένων καὶ θηλέων, ὅπερ κατέστη ἡ ἀσφαλεστάτη βάσις τῶν προγραμμάτων τῶν ἔκτοτε κυρίως παρ' ἡμῖν διοργανωθεισῶν ἀστικῶν σχολῶν, πρὸς δὲ καὶ ὀργανισμὸν τῶν διδασκαλείων καὶ κρίσεις καὶ ὁδηγίας περὶ ἑκάστου τῶν διδακτέων μαθημάτων. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος κατ' αἴτησιν τῆς χήρας ***Σ. Ἀρχιγένους*** συνέστη ἑτέρα ἐπιτροπεία ἐκ τριῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου καὶ τριῶν τοῦ Θρᾳκικοῦ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν κανονισμῶν καὶ προγραμμάτων τῶν ἐν ***Ἐπιβάταις Ἀρχιγε-***

8. Ὅρα Τόμ. ΚΒ' σελ. 135–136. Σήμερον τὸ καθαρὸν ἐτήσιον προϊὸν τοῦ κληροδοτήματος τούτου εἶναι λίραι Τουρκίας 37.

νείων καθιδρυμάτων καὶ πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν ἐλλιπῶς ἢ κακῶς ἐχόντων. Ἐνταῦθα περὶ συλλογικῆς συνεργασίας προκειμένου ἀνάγκη νὰ προστεθῇ καὶ ἕτερον μεγίστης σημασίας ἔργον τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἡ παρὰ τούτου κατὰ τὸ 1877 πρόσκλησις τῶν προεδρείων τῶν ἄλλων ἐν Κων/πόλει ἑλληνικῶν Συλλόγων, τοῦ Θρᾳκικοῦ, τοῦ Ἠπειρωτικοῦ, τοῦ Θεσσαλικοῦ καὶ τῆς Μακεδονικῆς Ἀδελφότητος πρὸς τὴν ἀπὸ κοινοῦ σύνταξιν γαλλιστὶ ***ὑπομνήματος*** μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἀπογραφικῶν πινάκων πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων τοῦ ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ[9].

Ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ 1873 ηὔχετο χάριν τῆς μορφώσεως τῶν παρ' ἡμῖν διδασκάλων τὴν προσθήκην ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ ἕδρας παιδαγωγικῶν μαθημάτων καὶ διδακτικῶν ἀσκήσεων, ἀλλ' ἐπιθυμῶν ὅπως καταρτισθῇ πρόχειρόν τι σύστημα καθοδηγήσεως τῶν λειτουργῶν τῆς πρώτης παιδεύσεως κατήρτισε τῷ 1876 ἐν ταῖς αἰθούσαις ταύταις ***Κυριακὸν διδασκαλεῖον,*** ἐν ᾧ κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν ἐπὶ τριετίαν εἰδικοὶ καθηγηταὶ καθίστων κοινοτέρας καὶ εὐληπτοτέρας τὰς νέας ἐκπαιδευτικὰς μεθόδους. Θεωρῶν δὲ ὁ Σύλλογος στοιχεῖον οὐσιῶδες καὶ ἀπαραίτητον τοῦ σκοποῦ τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως τὴν σύνταξιν εὐμεθόδων διδακτικῶν βιβλίων ἔτυχε πρὸς τοῦτο τῆς προθύμου καὶ γενναίας ὑποστηρίξεως τοῦ φιλογενεστάτου κ. ***Κωνσταντίνου Καραπάνου,*** ὅστις δεκακισχίλια φράγκα πρὸς τοῦτο ἐχορήγησεν, οὐκ ὀλίγα δὲ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ (1874—97) βιβλία ἐβραβεύθησαν καὶ ὑπολείπεται ὁ ὁδηγὸς τῆς πρώτης παιδεύσεως καί τινα ἄλλα ἔτι ἔργα. Τὰς πολλαπλᾶς δὲ ταύτας παιδευτικὰς ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου Συλλύγου ἐκτιμῶσα καὶ ἡ Μήτηρ ἡμῶν Μεγάλη Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ 1872 ἐπὶ δεκαοκταετίαν διώριζε δύο τῶν μελῶν αὐτοῦ ὡς μέλη τῆς Πατριαρχικῆς Κ. Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῶσι καὶ αἱ «περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀναγεννήσεως τῆς ἐθνικῆς γυμναστικῆς παιδαγωγικῆς τε καὶ δημοσίας»[9] προτάσεις τοῦ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1879 ἀντιπροσωποῦντος τὸν Ἑλλην. Φιλ. Σύλλογον ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις συγκροτηθέντι *Συνεδρίῳ τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων* ἀλήστου *μνήμης* ***Ἡροκλέους Βασιάδου,*** ὅστις ἐπιδείξας τὰ ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς γυμναστικῆς ἀγαθὰ προυκάλεσε τὸ συνέδριον ἐκεῖνο νὰ εὐχηθῇ 1) τὴν ἵδρυσιν ἐν Ἀθήναις κεντρικοῦ γυμναστηρίου[10] 2) τὴν ἵδρυσιν γυμναστηρίου

9. Ὅρα τὸ ὑτόμνημα τοῦτο ἐν Σαββατιαίᾳ Ἐπιθεωρήσει 3/15 Ἰουν. 1878.

9. Ὅρα Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου σελ. 179—188.

10. Ἐν τῷ εἰρημένῳ ὑπομνήματι ὁ ἀοιδιμος Ἡρ. Βασιάδης προβλέπων τὴν εὐδοκίμησιν κεντρικοῦ ἐν Ἀθήναις γυμναστηρίου ἐπάγεται «ὅτι δὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀποφοιτήσοντες γυμνασταὶ καὶ γυμναστικοὶ εὐδοκιμήσουσιν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ περιζήτητοι ἔσονται ὡς γυμνασταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς γυμναστικῆς οὐ μόνον ἐν τοῖς τῶν ἡμετέρων ἐκπαιδευτηρίοις ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τῶν συνοίκων ἐθνῶν, τεκμαίρομαι ἐκ τῆς εὐδοκιμήσεως τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ Κωνσταντινουπόλεως νεωστὶ συσταθέντος *ἑλληνικοῦ γυμναστηρίου* ὑπὸ *Ἡρ. Στάγκαλη,* εἰς ὃ ἡμέτεροί τε φοιτῶσι καὶ Ἀρμενίων καὶ ἐπιφανῶν Ὀθωμανῶν παῖδες καὶ Εὐρωπαῖοι».

ἐν τοῖς διδασκαλείοις καὶ ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, τοῖς ἑλληνικοῖς καὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τὴν πρόςληψιν τακτικῶν γυμναστῶν ἐπὶ ἀγωγῇ καὶ ἀσκήσει τῶν σωματικῶν δυνάμεων τῶν ἐκπαιδευομένων συμφώνως πρὸς τὴν ἡλικίαν, τὴν κρᾶσιν καὶ τὸ φῦλον. Οὐχ ἧττον ὁ ἔνθους Βασιάδης διὰ τοῦ *σοφοῦ ὑπομνήματός του* βαίνων ἔτι περαιτέρω ἐξέθηκε καὶ τὴν ἀνάγκην συστάσεως *μεγάλου γυμναστικοῦ συλλόγου* καὶ συγκλήσεως *πανελληνίου γυμναστικοῦ συνεδρίου.* Καὶ τὸ μὲν Συνέδριον τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων τοῦ 1879 ἐδείχθη ἐφεκτικὸν πρὸς τὰς τότε νεφελώδεις θεωρηθείσας προτάσεις τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, ἀλλὰ τῇ 12 Ἰανουαρίου 1897 προσφωνῶν τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν γυμναστικῶν συλλόγων εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις συγκληθὲν *Πανελλήνιον γυμναστικὸν συνέδριον* ὁ περίπυστος καθηγητὴς καὶ νῦν πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. ***Σ. Λάμπρος***[11] μετὰ δικαίας εὐγνωμοσύνης ἐμνήσθη τοῦ μεγαλεπηβόλου ἀνδρός, ὅστις ὁμολογουμένως πρῶτος ἔρριψε τὴν ἰδέαν ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἐλάχιστος ἄλλως ἐγίνετο λόγος περὶ γυμναστικῆς καὶ συνετέλεσε μεγάλως, ἔστω καὶ κατὰ θεωρίαν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων, μετ' οὐ πολὺ δὲ κατεφάνη ἡ ἠθικὴ τῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῶν Συλλόγων γενομένων θεωρητικῶν περὶ γυμναστικῆς συζητήσεων ἐπίδρασις, καθότι πλεῖστοι ἑλληνικοὶ γυμναστικοὶ σύλλογοι πολλαχοῦ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἱδρυθέντες μαρτυροῦσι πόσον ἡ ***ἀγάπη τῆς γυμναστικῆς*** ἐριζοβόλησεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἔθνους, ὑπερακοντίσασα τοὺς δειλοὺς πόθους τοῦ 1879, ὅτε καὶ ἑνὸς μόνου κεντρικοῦ γυμναστικοῦ συλλόγου ἡ σύστασις ἐθεωρεῖτο ὄνειρον.

Ἐν γένει ὁ Ἑλληνικὸς Φιλ. Σύλλογος οὐδεμίαν παρέλειπεν εὐκαιρίαν ὅπως παραινέσῃ ἢ γνωμοδοτήσῃ τι περὶ τῆς παρ' ἡμῖν καθόλου παιδεύσεως. Πρῶτος[12] ἀπὸ τοῦ 1873 προέτεινε τὴν βελτίωσιν καὶ προαγωγὴν τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν δημοτικῶν καὶ προκαταρκτικῶν ἑλληνικῶν σχολείων πρὸς ἀπαρτισμὸν ἑνὸς αὐτοτελοῦς ὅλου καὶ τὴν *συστηματικὴν διδασκαλίαν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας* καὶ τῶν καλλίστων ***δημοτικῶν ᾀσμάτων*** ἔν τε τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ τοῖς γυμνασίοις παραλλήλως βαίνουσαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη διδασκαλία μόλις τῷ 1884 εἰσήχθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος[13], πολὺ δὲ βραδύτερον εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τῶν γυμνασίων. Προέτι τῷ 1884[14] ὁ Σύλλογος διὰ μακρᾶς ἐγκυκλίου πρὸς τὰς ἐφορείας, πρὸς τοὺς γυμνασιάρχας καὶ τὰς διευθυντρίας τῶν ἁπανταχοῦ ἑλληνικῶν γυμνασίων καὶ ἀνωτέρων παρθεναγωγείων προτείνει τὸν ἐκπαιδευτικὸν σύνδεσμον τῶν καθιδρυμάτων

11. *Σπ. Λάμπρου* Λόγοι καὶ ἄρθρα ἐν Ἀθήναις. 1902. σελ. 248.

12. Περιοδικοῦ Τόμ. Η' σελ. 247.

13. Πρβ. *Ἰ. Πανταζίδου.* Γυμνασιακῆς Παιδαγωγικῆς σελ. 102.

14. Ὅρα Περιοδικοῦ Τόμ. ΙΘ' σελ. 129 καὶ Εἰκοσιπενταετηρίδος σελ. 17—20.

τούτων πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ βελτίωσιν τῆς μέσης παιδεύσεως ἀμφοτέρων τῶν φύλων, φρονῶν ὅτι κατὰ τὰ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς ὀλίγα ἡμέτερα ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια γινόμενα διὰ τῆς ἀναγνώσεως ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου ἢ τινος τῶν καθηγητῶν ἐπιστημονικῆς πραγματείας ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων ἢ τῇ ἑορτῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῆς ἐκτυπώσεως αὐτῆς μετὰ τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων καὶ τῶν προγραμμάτων δύνανται καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκπαιδευτήρια ἀνταλλάσσοντα ταῦτα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, τὴν βελτίωσιν τῶν διδακτικῶν μεθόδων, τὴν ἅμιλλαν τῶν γυμνασίων καὶ τῶν καθηγητῶν καὶ τὴν ὑπέκκαυσιν τοῦ ζήλου αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπαθῆ ἕνωσιν καὶ τὸν στενὸν αὐτῶν σύνδεσμον. Καὶ ὁ μὲν Σύλλογος ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἀνταλλαγὴν ἀνεδέχετο ἰδίᾳ δαπάνῃ νὰ διαβιβάζῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον τὰ ἀνταλλασσόμενα, ἀλλ' ὀλίγοι δυστυχῶς ἐφιλοτιμήθησαν νἀνταποκριθῶσι πρὸς ἔργον οὕτω σπουδαῖον καὶ ἐθνικόν.

Ἐπίσης κατὰ τὸ ἀπὸ πενταετίας ἀρξάμενον σύστημα τῆς συγκλήσεως ***εἰδικῶν συνεδριῶν,*** ἐν εἴδει τοπικοῦ συνεδρίου, ἐν αἷς μετέχουσι καὶ μὴ μέλη τοῦ Συλλόγου ἀλλὰ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν παίδευσιν, συνεζητήθησαν σοβαρώτατα θέματα περὶ τῆς πρώτης καὶ τῆς μέσης παιδεύσεως καὶ ἐξηνέχθησαν σπουδαῖα καὶ ἐμβριθῆ συμπεράσματα, δυνάμενα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως νὰ ἐπιδράσωσιν εἰς τὴν πρὸς τὰ πρόσω καὶ βελτίω ὀργάνωσιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκπαιδευτηρίων.

Τὸ ***Ἀρχαιολογικὸν τμῆμα*** ἔργον ἔχον τὴν συλλογὴν καὶ διευκρίνησιν ἐπιγραφῶν, τὴν μέριμναν περὶ διασώσεως ἀρχαίων μνημείων, τὴν μελέτην τῆς τέχνης καὶ τοῦ βίου ἐν γένει τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, πολλὰ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα ἀναφερόμενα μάλιστα εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν καὶ τὴν σχεδίασιν τοῦ δαπάνῃ τοῦ Συλλόγου ἐκδοθέντος ***συγκριτικοῦ χάρτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*** Τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ τμήματος τούτου, ὅπερ εἰς προγενέστερα ἔτη ἀτετέλει διεθνῆ ἐπιτροπείαν ἀρχαιολογούντων ἐπιστημόνων, οἷοι ἦσαν οἱ ἀείμνηστοι Millingen, Gürtis καὶ Mordtmann συνεργαζομένων ἐν εὐγενεῖ ἁμίλλῃ μετὰ τῶν ἡμετέρων, ἐξεδίδετο καὶ ἰδιαίτερον ***τεῦχος*** περιζήτητον ὑπὸ τῶν ξένων ἐπιστημόνων διὰ τὰς ἐν αὐτῷ πολυτίμους ἐργασίας, καὶ κατηρτίσθη οὐ μόνον ***ἀρχαιολογικὴ συλλογή,*** ἀλλὰ καὶ ***κῶδιξ*** πανομοιοτύπου ἀντιγραφῆς τῶν ἑκάστοτε ἀνακαλυπτομένων ἐπιγραφῶν.

Τὸ ***Φιλολογικὸν*** τμῆμα συμφώνως πρὸς τὸν σκοπόν του ἀσχολεῖται περὶ τὰς νεωτέρας προόδους τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, κρίνει τὰ ὑποβαλλόμενα αὐτῷ φιλολογικὰ καὶ λογογραφικὰ ἔργα, φροντίζει περὶ τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις χειρογράφων καὶ ἐπιμελεῖται τῆς συλλογῆς τῶν ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς ***Ζωγραφείου Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης.*** Ὁ ἐν γενναιοδωρίαις πρὸς τὸν Σύλλογον ἀνεξάντλητος μέγας τοῦ Συλλόγου εὐεργέτης ἀοίδιμος ***Χρ. Ζωγράφος,*** ὁ ἀφειδῶς δαπανήσας καὶ ὑπὲρ τοῦ κτιρίου τοῦ Συλλόγου καὶ δι' ἄλλας αὐτοῦ ἀνάγκας,

παραδεχόμενος τὴν γνώμην τῶν διευθυνόντων τὸ καθίδρυμα τοῦτο, κατ' Αὔγουστον μὲν τοῦ 1872 ἀνήγγειλεν ὅτι χορηγεῖ κατ' ἔτος 100 λίρας πρὸς βράβευσιν δέκα συλλογέων ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μετὰ προηγουμένην δὲ ἀναγγελίαν τῇ 22 Ἀπριλίου 1885 κατέθηκε διαρκῶς ἐν τῇ Ἐθνικῇ τῆς Ἑλλάδος Τραπέζῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου δραχμὰς 182, 974 αὐξηθείσας ἤδη εἰς δραχμὰς 232, 974. Καὶ τὸ μὲν Ζωγράφειον διαγώνισμα τῶν ζώντων μνημείων συνεφόρησεν εἰς τὸν Σύλλογον πολύτιμον γλωσσικὴν καὶ λαογραφικὴν ὕλην, τῆς ὁποίας ἐξεδόθησαν καὶ πλὴν τῆς ἐν τῷ Περιοδικῷ ἐκδιδομένης καὶ δύο *ἰδιαίτεροι τόμοι*, πλείστη δὲ κατακειμένη εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συλλόγου μέλλει ἐκ διαλειμμάτων διὰ τοῦ Περιοδικοῦ νὰ ἐκδίδηται. Τὰ μνημεῖα δὲ ταῦτα ἐκδιδόμενα εἶναι πολύτιμος θησαυρὸς καὶ ἐθνικὴ παρακαταθήκη καὶ ἀσφαλεστάτη φίμωσις ἐκείνων, οἵτινες ἀτοπώτατα ἰσχυρίσθησαν ὅτι οὔτε σταγὼν γνησίου καὶ ἀνοθεύτου αἵματος ῥέει εἰς τὰς φλέβας τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, στεντορείως δὲ ταῦτα κηρύττουσιν, ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι διετήρησαν, ἐξαιρέσει ὀλίγων στιγμάτων, πρωίμως ἐξαλειφθέντων, ***ἀλώβητον τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν*** των, ὅστις ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως καὶ σπουδαῖα γνωρίσματα τῆς καταγωγῆς του ἔχει τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, γνήσιον τέκνον καὶ φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας μητρός, τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, τὰς παραδόσεις, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἐν γένει τὸν ***ἐθνικὸν βίον*** καὶ ***χαρακτῆρα***. Εἰς τὸ Ζωγράφειον δὲ τοῦτο διαγώνισμα παρέσχε τὰς πρώτας ἀπαρχὰς τῶν πολυτίμων καὶ πολυτόμων αὐτοῦ μελετῶν ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς καὶ ἀντιπρόσωπος σήμερον τῶν Ἐθνικῶν Πανεπιστημίων σεβαστὸς κύριος Ν. Πολίτης ***περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.*** Ὁ μεγάθυμος χορηγὸς οὐδὲν γνωρίζων οὔτε ὑψηλότερον, οὔτε ὠφελιμώτερον, οὔτε ἐθνικώτερον τῆς καλλιεργίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων προυτίθετο διὰ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου νὰ καταστήσῃ τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ πεζογράφους κοινότερον ἀνάγνωσμα πρὸς τελείαν κατάληψιν τῶν θαυμασίων ἔργων τοῦ δαιμονίου πνεύματος τῶν ἡμετέρων προγόνων. Πρὸς τοῦτο δὲ προσεκλήθησαν καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνιστῶν καὶ τῶν ἡμετέρων φιλολόγων οἱ ἐξέχοντες καὶ οὕτως τῆς Ζωγραφείου ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης ἐδωρηφορήθησαν ἄχρι τοῦ νῦν ***δέκα καὶ πέντε*** ὀγκώδεις τόμοι ὄχι μόνον εἰς τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας ἐκείνους ὅσοι διακούσαντες τὰ μαθήματα τῆς μέσης παιδεύσεως καὶ τραπέντες ἐπ' ἄλλας ἐπιστήμας ἢ πρακτικὰ ἔργα δὲν εἶναι ἱκανοὶ ἢ στεροῦνται τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου πρὸς κατανόησιν τῶν ἀθανάτων ἀριστουργημάτων τοῦ προγονικοῦ ἡμῶν θησαυροῦ.

Διὰ τὴν ἔρευναν δὲ τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Ἀνατολῆς ἀποκειμένων χειρογράφων προσῆλθε γενναῖος ἀρωγὸς ὁ ἀείμνηστος μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης ***Θεόδωρος Μαυρογορδᾶτος*** διὰ δωρεᾶς 150 λιρῶν κατ' ἔτος ἐπὶ τετραετίαν (1883—7). Ἀνετέθη δὲ ἡ ἐργασία πρὸς σύνταξιν περιγραφικοῦ

καταλόγου εἰς τὸν γνωστὸν λόγιον κ. ***Α. Παπαδόπουλον Κεραμέα*** καὶ εἰς τέσσαρα τεύχη, παραρτήματα τοῦ περιοδικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: «***Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη***», ἐδημοσιεύθησαν ἥ τε ἔκθεσις περὶ τῶν ἀνευρεθέντων καὶ καταγραφέντων χειρογράφων καί τινα ἀνέκδοτα ἐν οἷς καὶ ***ἐπιστολαὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου.***

Εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Φιλολογικοῦ τμήματος εἶναι ἀνατεθειμένος καὶ ὁ ἀπὸ τετραετίας ἱδρυθεὶς ***δραματικὸς ἀγὼν*** ὑπὸ ἐπιλέκτου μέλους,τοῦ ἀοιδίμου ***Γ. Χασιώτου,*** καὶ χορείας φιλομούσων ἀνωνύμων δημοσιογράφων πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς καθ' ἡμᾶς νεωτέρας λογοτεχνίας. Τὸ δὲ ***Βιολογικὸν τμῆμα*** τοῦ Συλλόγου κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν καταρτισθὲν φιλοτιμότατα ἐργάζεται ἀσχολούμενον οὐ μόνον εἰς τὰ ζητήματα τῆς ὑγιεινῆς ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ἐπιδημικὴν κίνησιν καὶ τὴν νοσογραφίαν, πρὸς δὲ καὶ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς. Πολλαὶ σοβαραὶ καὶ ἐπιμεμελημέναι διατριβαὶ εἶναι ἐκδεδομέναι εἴς τε τὸ περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου καὶ εἰς ἰδιαίτερα τεύχη πρὸς ἔπαινον τῶν ὁμογενῶν ἰατρῶν. Ἀνακινηθέντος δὲ ἐν τῷ Βιολογικῷ Τμήματι τοῦ ζητήματος τῆς διδασκαλίας μαθημάτων ὑγιεινῆς ἐν ταῖς ἀστικαῖς σχολαῖς, ὁ Σύλλογος ἐξ ἰδίων προεκήρυξεν ἀγῶνα, εἰς ὃν καὶ ἐβραβεύθη ***ἐν*** κατάλληλον ***ἐγχειρίδιον.*** Ἐπίσης δὲ καθ' ὑπόδειξιν τῶν σεβαστῶν Πατριαρχείων προεκηρύχθη καὶ ἔληξεν ἐπιτυχῶς διαγώνισμα συγγραφῆς ***ἔργου ὑγιεινῆς*** τῶν σχολῶν χάριν τῶν τροφίμων τῶν διδασκαλείων καὶ τῶν διδασκάλων.

Ἐνταῦθα περὶ βραβείων προκειμένου, σημειοῦμεν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν καὶ προέδρων τοῦ Συλλόγου Σπυρ. Μαυρογένους ἐξοχωτάτου ***Ἀλεξάνδρου Μαυρογένους βέη*** τεθὲν ***ἀγώνισμα τῆς ἀρετῆς*** ἐπὶ διετίαν ἤδη λειτουργῆσαν καὶ τὸν διὰ κληροδοτήματος 10 χιλιάδων φρ. τοῦ διακεκριμένου συμπολίτου ἐξοχωτάτου ἰατροῦ ***Δημητρίου Ζαμπακοῦ*** ἱδρυθέντα καὶ προκηρυσσόμενον διαγωνισμὸν ἐπὶ θέματος ἀρχαιολογικοῦ ἢ φιλολογικοῦ ἢ ἱστορικοῦ τῆς μεσαιωνικῆς τοῦ ἔθνους μιας περιόδου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποτελοῦντες προηγουμένως τὴν ***Ἐπιστημονικὴν ἐπιτροπήν,*** ἑταῖροι καὶ εἶτα τὸ ***Νομικὸν τμῆμα*** ἠσχολοῦντο ἑκάστοτε ἐπαινετῶς εἰς διάφορα ζητήματα τῆς εἰδικότητός των. Καὶ ἡ ***Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ*** τοῦ Συλλόγου ἐπιμελεῖται ἀνέκαθεν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Περιοδικοῦ συγγράμματος, ἐν τῷ ὁποίῳ δημοσιεύονται τὰ πρακτικὰ καὶ αἱ ἐκθέσεις τοῦ Συλλόγου καὶ διάφοροι μελέται, διατριβαί, γινόμεναι εἰς τὰς εἰδικὰς συνεδρίας τοῦ Συλλόγου καὶ εἰς τὰ διάφορα τμήματα αὐτοῦ. Εἶναι δὲ ἐκδεδομένοι πλὴν τῶν μνημονευθέντων παραρτημάτων 32 ὀγκώδεις τόμοι τοῦ Περιοδικοῦ καὶ ὀγκωδέστατος τόμος τῆς 25ετηρίδος, ἐν ᾧ ἐμπεριέχονται σπουδαιότατα καὶ ἐμβριθέσταται πρωτότυποι μελέται καὶ πραγματεῖαι ἡμετέρων τε καὶ ξένων, σταλεῖσαι τῷ Συλλόγῳ διὰ τὸ μελετηθὲν ἐπιστημονικὸν Συνέδριον.

Καὶ τότε μὲν ἐματαιώθη τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦτο Συνέδριον. Ἀλλ' ὁ Σύλλογος εἶχεν ἴδει εὐχαρίστως, ὅτι ἡ πρόσκλησίς του ἐγένετο εὐμενέστατα

ἀποδεκτὴ ὑπό τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων ἑλληνιστῶν καὶ ἐπιστημόνων τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικῶν συλλόγων, ἀκαδημειῶν καὶ πανεπιστημίων. Πολλοὶ δὲ κατῆλθον ἐπὶ τούτῳ, πάντες δὲ οὐδέποτε ἔπαυσαν ἀποστέλλοντες τὰς δημοσιεύσεις των, ἐπιθαρρύνοντες καὶ ἐμψυχοῦντες αὐτὸν καὶ πολλὰς ἐνδείξεις φιλίας καὶ εὐνοίας ἐπιδαψιλεύοντες.

Σκοπὸς τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου εἶναι ἡ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν καλλιεργία καὶ διάδοσις κατὰ τὴν Ἀνατολήν· α') διὰ τῆς ἐγγράφου ἢ προφορικῆς ἐν αὐτῷ διακοινώσεως φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μελετημάτων· β') δι' ἐκδόσεως ὁμωνύμου περιοδικοῦ συγγράμματος. γ') διὰ δημοσίων διαλέξεων, λαϊκῶν μαθημάτων καὶ συστάσεως νυκτερινῆς σχολῆς· δ') διὰ φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σχέσεων πρὸς συλλόγους καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ καὶ φιλολογικὰ καθιδρύματα τῆς τε Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὅπως τὰ μὲν φιλολογικά, ἀρχαιολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα τῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καθιστῶνται γνωστὰ τῇ τε Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀμερικῇ, τὰ δὲ τούτων τοῖς ἡμετέροις καὶ οὕτως αἱ φιλολογικαί, ἀρχαιολογικαὶ καὶ λοιπαὶ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις καὶ ἀνακαλύψεις τῆς τε Ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς μετοχετεύωνται παρ' ἡμῖν· ε') διὰ συστάσεως δημοσίας βιβλιοθήκης, ἀναγνωστηρίων καὶ συλλογῶν· ς') διὰ συστάσεως διαγωνισμῶν[15] πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας ἢ πρὸς λύσιν φιλο-

---

15. Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν διαφόρων κληροδοτημάτων, διαγωνισμάτων καὶ χορηγιῶν πλὴν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένων καταλέγομεν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἑξῆς:

Α' **Κληροδοτήματα** τῶν ἀοιδίμων. 1) ***Ἀλεξάνδρου Γεωργιάδου,*** κληροδοτήσαντος εἰς τὸν Σύλλογον διὰ διαθήκης ἐν ἔτει 1903 τὰ 2 ½ ἑκατοστὰ τῆς προσόδου τῆς περιουσίας του, ἀνερχόμενα ἐτησίως εἰς λίρας Τουρκίας 45 – 50. 2) ***Κωνσταντίνου Ε. Σεβαστοπούλου,*** κληροδοτήσαντος διὰ διαθήκης τῷ 1907 φρ. χρ. 27,375 κατατεθειμένα διαρκῶς ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος πρὸς 4 % ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Συλλόγου. 3) ***Ἀναστασίου Δημητριάδου,*** κληροδοτήσαντος 32 λαχειοφόρους Ὁμολογίας Σιδηροδρόμων Ρωμυλίας ἐκτετιμημένας νῦν διὰ λιρῶν Τουρκίας 249.24 ὡς μέρος τοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου τοῦ Συλλόγου· καὶ 4) ***Δημητρίου Κλουμάση,*** ὁρίσαντος μίαν λίραν ἐτησίως ἀπὸ τελλομένην ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Συλλόγου.

Β' **Διαγωνίσματα.** 1) ***Καλλιάδειον*** ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου ***Ἡρακλέους Βασιάδου*** κατατεθέντος ἀπὸ τοῦ 1890 ἐν τῇ Ἐθν. τῆς Ἑλλάδος Τραπέζῃ καὶ ἀνερχομένου νῦν εἰς φρ. χρ. 19,926.85, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως ἡ ἐτησία πρόσοδος, ὅταν ἀνέλθῃ εἰς λίρας Τουρκίας 50, χρησιμεύσῃ ὡς βραβεῖον ***φιλολογικοῦ*** διαγωνίσματος εἰς μνήμην τοῦ Ἄρχοντος Σωτηρίου Καλλιάδου. 2) ***Σάθειον,*** ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἰδιωτικῇ πρωτοβουλίᾳ ὑπὲρ τῆς ἀγορᾶς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μεσαιωνοδίφου κ. ***Κωνστ. Σάθα*** διοργανωθέντος ἐράνου ἀνερχομένου εἰς φρ. χρ. περὶ τὰ 3,500, ἅπερ ὁ κ. ***Κωνστ. Σάθας*** δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐζήτησε νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσις κεφαλαίου πρὸς σύστασιν ἱστορικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ τῆς μεσήλικος τοῦ Ἔθνους ἡμῶν περιόδου διαγωνίσματος, οὗτινος ἡ ἐκτέλεσις ἀνετέθη τῷ Συλλόγῳ· καὶ 3) ***Βιζουκίδειον,*** ὅπερ ἱδρυσεν ὁ ἐκ τῶν ἑταίρων κ. ***Περικλῆς Βιζουκίδης*** δι' ἐτησίας

λογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων· ζ') δι' ὑποστηρίξεως ἀπόρων σχολείων ἢ ἱδρύσεως νέων καὶ διὰ τῆς χορηγίας εἰς σχολὰς καὶ σωματεῖα τῶν ἐκδόσεων· η') δι' ἐπιστημονικῶν συνεδρίων· καὶ θ') διὰ παντὸς ἄλλου μέσου εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Συλλόγου συντείνοντος.

Νομίζει δ' ὅτι ***ἐξετέλεσε*** παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ ***καθῆκόν*** του. Ἐξέλεξεν ἐπίτιμα μέλη διακεκριμένους φιλέλληνας καὶ ἕλληνιστὰς καὶ πάντα ἐξέχοντα ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ πολιτικῇ καὶ ἐτιμήθη πολλαχῶς. Ἀντήχησαν εἰς τὰς αἰθούσας ταύτας οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων ἐξόχων λογίων καὶ ἐπιστημόνων οἱ σοβαροὶ καὶ λιγύφθογγοι λόγοι, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐξοχοτήτων, ὑπουργῶν, πρεσβευτῶν, ἀκαδημεικῶν καὶ ἄλλων αἱ ἐμβριθέσταται μελέται καὶ ὁμιλίαι.

Ἀγάλλονται δὲ σήμερον αἱ ψυχαὶ ἁπάντων τῶν ἀοιδίμων ἱδρυτῶν, εὐεργετῶν, δωρητῶν καὶ ἑταίρων τοῦ Συλλόγου, οἵτινες πάντες μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς συστάσεως καὶ διατηρήσεως τοῦ ἰσχυροῦ τούτου κέντρου τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἐπιστήμης. Κατωρθώθη δ' αὕτη διὰ τῆς συνεννοήσεως καὶ συμπράξεως εὐπόρων τε καὶ λογίων, μάλιστα δὲ τοῦ μεγίστου εὐεργέτου ***Χρηστάκη Ζωγράφου*** καὶ τοῦ ***Ἡροκλέους Βασιάδου,*** τῶν κυριωτάτων τοῦ Συλλόγου παραγόντων.

Οὕτω δὲ ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἐκ μικρῶν ἀφορμηθεὶς καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω χωρήσας, ἐκπληρῶν τὸν θειότερον αὐτοῦ σκοπόν, τὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν καλλιεργίαν καὶ τὴν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν διάδοσιν αὐτῶν, θεωρεῖται παρ' ἡμετέροις τε καὶ ξένοις ***ἰσχυρὸν πνευματικὸν κέντρον*** καὶ λυσιτελὲς προῒὸν τῆς ἀμοιβαίας συνεργασίας τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ἀνδρωθεὶς δὲ ἤδη καὶ βασιζόμενος εἰς τὴν κοινὴν ἁπάντων τῶν μελῶν αὐτοῦ ἀγάπην, εἰς τὴν συμπαθῆ ἐκτίμησιν τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς διεθνοῦς κοινωνίας καὶ εἰς τὴν προστασίαν καὶ ἀρωγὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἃς χωρῇ στερρῷ καὶ θαρραλέῳ τῷ βήματι πρὸς τὰ πρόσω.

ΘΑΡΣΕΙΝ ΧΡΗ· ΤΑΧ' ΑΥΡΙΟΝ ΕΣΣΕΤ' ΑΜΕΙΝΟΝ

δεκαλίρου προσφορᾶς, ἵνα κατὰ τετραετίαν βραβεύωνται πρωτότυποι ἑλληνικαὶ πραγματεῖαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Βυζαντιακὸν ἐν γένει δίκαιον.

Γ' **Χορηγία·** ἐτησία τοῦ ***Ἐθν. Πανεπιστημίου*** ἐκ φρ. χρ. 500.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

ΤΑ

ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΙΕΝΑΙΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΚΑΙ

ΑΝΤΙΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΑΥΤΩΝ

Τῶν παμπόλλων νέων κωδίκων τοῦ Σοφοκλέους[1] εἶναι καὶ ὁ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένης κείμενος, χάρτινος τοῦ ιδ΄ αἰῶνος, περιέχων τοῦ ποιητοῦ τὸν βίον καὶ τὰς τραγῳδίας Αἴαντα καὶ Ἠλέκτραν μετὰ σχολίων εἰς αὐτάς· ἰδὲ τὰ Προλεγόμενα τῆς ἐν τῇ Ζωγραφείῳ Ἑλληνικῇ Βιβλιοθήκῃ ἐμῆς ἐκδόσεως τῆς Ἠλέκτρας σελ. σοζ΄ καὶ τνϐ΄.

Ὁ Ἰεναῖος κῶδιξ ἀνεγνώσθη ὑπὸ πολλῶν, ἐσημειώθησαν δὲ καὶ αἱ διάφοροι αὐτοῦ ἐν τῷ κειμένῳ τῶν τραγῳδιῶν γραφαί. Ὁ κῶδιξ ἐπανορθοῖ μετ' ἄλλων κωδίκων ἐν Ἠλ. στ. 1094, 1127 καὶ 1296 τὰ τοῦ πρώτου καὶ ἀρχαιοτάτου μεμβρανίνου κώδικος L καὶ ἄλλων κωδίκων σφάλματα, ἐν δὲ στ. 885 μόνος ὁ Ἰεναῖος σχολιαστὴς τὸ σφάλμα πάντων τῶν κωδίκων.

Τοῦ Ἰεναίου τὰ σχόλια ἐξέδωκεν ὁ Lud. Purgold, *Observ. crit. in Sophoclem*, τὰ εἰς Αἴαντα ἐν σελ. τοῦ βιβλίου 61—116, τὰ εἰς Ἠλέκτραν σελ. 147—203. Ταῦτα δὲ ἐν ἐλαχίστοις μὲν συμπίπτουσι πρὸς τὰ τοῦ ἀρχαίου σχολιαστοῦ (L), πολλὰ δὲ τὰ κοινὰ ἔχουσι τοῖς τῶν νέων σχολιαστῶν καὶ τοῖς τοῦ Τρικλινίου, πλεῖστα δὲ ὅλως ἴδια ἔν τε τῇ ἑρμηνείᾳ καὶ ἐν τῇ κριτικῇ, οὕτως ὥστε ὁ Ἰεναῖος σχολιαστὴς καθόλου ἰδίαν ἔχει θέσιν ἐν τοῖς σχολιασταῖς τοῦ Σοφολλέους.

Ὁ Purgold ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ λέγει ὅτι πολλὴν τὴν προσοχὴν ἐπέστησεν εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν τῶν σχολίων ἀντιγραφήν. Ἐγὼ δ' ἐν ἔτει 1881 ἐντυχὼν τῷ κώδικι ἀνέγνων αὐτὰ καὶ εὗρον ὅτι ὁ ἐκδότης ἥμαρτε περὶ πολλά. Τῶν σφαλμάτων τοῦ Purgold ἐμνημόνευσά τινα ἐν τοῖς ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἠλέκτρας παρατεθεῖσι σχολίοις τοῦ Ἰεναίου κώδικος, ἐλαχίστοις τούτοις· νῦν δὲ πλήρη καὶ τελείαν ἀνακοινοῦμαι τὴν ἐμὴν ἀντιβολήν, χρήσιμον δήπου

1· Ἐν τοῖς προλεγομένοις μου σελ. οξη΄ κ. ἑ. κατέλεξα τοῦ Σοφοκλέους κώδικας μνημονευομένους ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν 110 τοὺς σύμπαντας, τούτοις δ' ἐγὼ προσέθηκα 9 ἄλλους, σελ. οξθ΄ καὶ 536. Πρόσθες νῦν 120ὸν κώδικα τὸν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῷ ἐν τῇ Πάτμῳ κείμενον, τοῦ ις΄ αἰῶνος, περιέχοντα τὸν Αἴαντα καὶ τὴν Ἠλέκτραν. Duchesne, *Mémoire sur une miss.* p. 242.

ταύτην μέλλοντι ἐκδότῃ τῶν νέων εἰς Σοφοκλέα σχολίων, κατὰ τὰ ἑξῆς κεφάλαια.

Α΄ σχόλια ἐν οἷς ὁ ἐκδότης παρέλιπε λέξεις· Β΄ σχόλια ἐν οἷς προσέθηκε λέξεις Γ΄ σχόλια ἐν οἷς κακῶς ἀνέγνω· Δ΄ σχόλια ἐν οἷς κακῶς ἀναγνοὺς ἄκων διώρθωσε σφάλματα τοῦ κώδικος· Ε΄ σχόλια ἐν οἷς παραχθεὶς ἐκ τῶν σημείων ἀντὶ τοῦ ***ἤγουν*** τὸ ***ἤτοι*** ἀνέγνω.

Α΄.

Στίχ. 10, σελ. 62, 16 ξιφόκτονος δὲ ***ὁ*** ὑπὸ ξίφους φονευθείς.

Στ. 47, σ. 65,4 δόλιος ὁρμᾶται μόνος: ***ἀντὶ*** δολίως.

Στ. 254, σ. 75,6 Ἀτρεῖδαι καὶ ***οἱ*** ἄλλοι Ἕλληνες.

Στ. 271, σ. 76, 4 αὐτὸς ***μὲν*** ἥδετο ἐπὶ τοῖς κακοῖς..., ἡμεῖς δὲ... ἐλύπει.

Στ. 375, σ. 80,8 μεγάλη τις ἦν ***ἡ*** λαφυραγωγία ἐκείνη.

Στ. 393, σ. 81,5 ἀπογνοὺς γὰρ ***διὰ*** τὴν ἑαυτοῦ θανεῖν μᾶλλον βούλεται.

Στ. 496, σ. 85,7 τελευτῶ τὸ ἀποθνήσκω, τούτῳ δὲ συνυπακούεται καὶ ὁ βίος, ἵν' ᾖ τελευτῶ τὸν βίον, ὥσπερ καὶ τὸ καταστρέφω ***ἔστι γὰρ καταστρέφω*** τὸν βίον.

Στ. 548, σ. 87,11 ἔστι δὲ ***τὸ*** ὠμοῖς.

Στ. 652, σ. 91,17 πρὸς τῆδε ***τῆς*** γυναικός.

Στ. 694, σ. 93,20 ἀπὸ ***τῶν*** θεῶν· σὺ γὰρ μόνος ταῦτα ἔχεις.

Στ. 815, σ. 98,16 σφαγεὺς... ὁ διὰ ***τοῦ*** ξίφους τὸν φόνον ἐργαζόμενος.

Στ. 1085, σ. 106,25 δρῶντες ἄτινα εὐφρανώμεθα ***ἄν*** ποιοῦντες.

Στ. 1402, σ. 116,4 ἅλις:... ὅταν εὑρεθῇ μετὰ ῥήματος, ζητεῖ ***ἔξωθεν τὸ ἕνεκεν, ὅταν δὲ ἄνευ ῥήματος ζητεῖ*** εὐθεῖαν.

Στ. 14, σ. 148,22 γενέσθαι ***σε*** δηλονότι τιμωρόν.

Στ. 131, σ. 153,25 οὐ θέλω προλιπεῖν ***τόδε, μὴ θρηνεῖν*** τὸν ἐμὸν πατέρα.

Στ 376, σ 162,3 εἰ γὰρ ἄλλο... εἶπος ***ἐμοί,*** οὐδαμῶς ἂν ἀντείποιμι σοί.

Στ. 484, σ. 167,2 ὃ ***ὑπὸ*** τοῦ χαλκοῦ πληγείς.

Στ. 539, α. 168,21 δύο, ***ἡ*** Ἑρμιόνη καὶ ὁ Νικόστρατος.

Στ. 561, σ. 169,23 ἀντὶ ***τοῦ*** ἐκείνη σὲ καὶ προέτρεψεν.

Στ. 674, σ. 174,2 ἐρθάρην ***ἐν*** ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ.

Στ. 757, σ. 177,3 τῷ ***χαλκέῳ*** τῷ χαλκῷ.

Στ. 802, σ. 178,27 τὸ μὲν ***γὰρ*** εἴρηθι.

Στ. 876, σ. 181,12 τοῦτο καὶ βοηθείας αὐτῇ αἴτιόν πως, ***αἴτιον βοηθείας πρόξενον*** ἔμελλεν εἶναι (ἀντὶ τοῦ δευτέρου ***αἴτιον*** γράφε τὸ ***ἤτοι***).

Στ. 907, σ. 182,19 μὴ ***ἐξ*** ἄλλου τινὸς μολεῖν.

Στ. 923, σ. 183,10 τὸ κάτοιδα ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ βεβαίως καὶ καλῶς γινώσκω, ταὐτὸν δὲ ***καὶ τὸ ἔξοιδα· ποιοῦσι δὲ*** τὰ τοιαῦτα σημαινόμενα αἱ προθέσεις.

Στ. 933, σ. 183,17 μνημεῖα Ὀρέστου: ὅμοιον τῷ μνήματα Τροίας, ὅπερ εἶπεν ἐν τῷ πρώτῳ δράματι, ***ἤγουν εἰς μνήμην τῆς Τροίας***· οἶμαι ἐγὼ μάλιστα κτλ.

Στ. 936, σ. 183,26 καὶ παρὰ ***τοῖς*** ῥήτορσι καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς.

Στ. 953, σ. 184,17 ἐπὶ τούτου γὰρ ***τοῦ*** σημαινομένου τὸ πράκτορα... ἐξέλαβεν.

Στ. 1067, σ. 189,1 τὰ μὲν αὐτῶν..., ***τὰ*** εἰς τιμὴν αὐτοῖς ὄντα.

Στ. 1219, σ. 194,9 τάφος γάρ ἐστιν ὁ τὸν νεκρὸν ὑποδεχόμενος ***τόπος,*** ὁ δὲ κατασκευασθεὶς κτλ.

Στ. 1384, σ. 199,25 ὁρμὴν δέδωκεν Ὀρέστῃ ***καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ μεγάλην*** καὶ ἄμαχον.

Στ. 1437, σ. 201,18 ἢ τὸ λαθραῖον πρὸς ***τὸν ἀγῶνα ἤτοι πρὸς*** τὸν λαθραῖον ἀγῶνα.

Στ. 1451, σ. 201,28 πρόξενος ὁ τοὺς ἀπ' ἄλλης πόλεως ἐρχομένους ἀναδεχόμενος καὶ ***ὁ*** προσόδου φροντίζων.

Αἱ διὰ τῶν παχυτέρων χαρακτήρων ἐκτετυπωμέναι λέξεις παρελείφθησαν πᾶσαι.

Β΄.

Στ. 387, σ. 80,25 ἐπίγονοι δὲ οἱ ἀπὸ ***τοῦ*** τρίτου γάμου γινόμενοι. —

Στ. 5, σ. 148,4 πλανωμένη ***τὰ*** περὶ τὰ ἐκεῖσε μέρη.

Στ. 203, σ. 156,11 ἐκ τῶν δείπνων ***τῶν*** ἐκείνων.

Αἱ λέξεις προσετέθησαν.

Γ΄.

Στ. 42, σ. 64,26 ποίμναις τήν δε: ἀντὶ τοῦ ἐπὶ ταῖς ποίμναις ***ἤγουν*** κατὰ τῶν ποιμνίων.

Purgold ἢ καί.

Στ. 72, σ. 66,19 προσμολεῖν καλῶ: οὐκ ἀπὸ τοῦ μολέω μολῶ τοῦτο, ὥσπερ ***εὑρίσκονται*** ἄλλα ἐξ αὐτοῦ.

Purg. εὑρίσκομαι.

Στ. 96, σ. 67,21 ἀρνούμενος τὸ μὴ βάψαι λέγω ***τὸ*** βάψαι.

P. δέ.

Στ. 103, σ. 68,3 ἐπίθετον δοκεῖ ***ἐνταῦθα τὸ*** ἐπίτριπτον, οἱ τὸ κίναιδος τὸ ἐπίτριπτον.

P. ἐν ταὐτῷ (ἦκασε δὲ ὁ ἐκδότης «ἐνταῦθα τὸ ἐπίτριπτον, ὅτι κίναιδος τὸ ἐπίτριπτον» ἢ «ἐν ταὐτῷ τὸ ἐπίτριπτον, ὅτι κίναιδος τὸ ἐπίτριπτον» ἀναγνωστέον «ἐνταῦθα τὸ ἐπίτριπτον, οἷον τὸ κίναιδος τὸ ἐπίτριπτον»).

Στ. 117, σ. 68,24 πρόμαχος δὲ ὁ ***ἔμπροσθέν*** τινος ἄλλου.... ἀγωνιζόμενος.

P. ἔμπροσθεν (αὕτη δὲ εἶναι ἐν τῷ κώδικι ἡ πρώτη γραφή).

Στ. 136, σ. 70,3 πράσσοντα εὖ ***ἤγουν*** εὐτυχίαν ἔχοντα· ὅταν δὲ ἐπιβῇ ***ἤγουν*** ἐπέλθοι ἐπὶ σὲ πληγή.

P. ἤ (γράφε ***ἐπέλθῃ***).

Στ. 159, σ. 71,7 ἐπισφαλὴς ***ἤγουν*** σαθρά.

P. ἢ καί.

Στ. 175, σ. 72,7 ἢ ἕνεκα ἐνάρων κλυτῶν ***εἴτε*** καὶ ἐν ἐλαφηβολίαις.

P. ἤ τε.

Στ. 238, σ. 74,18 ῥίπτειν δὲ τὸ ἁπλῶς τι κατὰ γῆς ῥίπτειν, ***ῥιπτεῖν*** δὲ τὸ μετὰ σφοδρότητος.

P. ῥίπτειν (ὁ ἐκδότης ἤκασεν ὅτι μεταξὺ τοῦ δευτέρου ***δὲ*** καὶ τοῦ ***τὸ*** ἐξερρύη τὸ ***ἐνταῦθα)***.

Στ. 313, σ. 77,22 φαίνω τὸ δεικνύω καὶ τὸ λάμπω καὶ ἀποφαίνομαι, φαίνομαι δὲ ὑπό τινος ἢ ***λάμπομαι.***

Ὁ ἐκδότης χάσμα μετὰ τὸ ***ἤ*** (ἢ . . . .) ἐκτυπώσας ὡμολόγησεν ἐν τῷ ὑποσημειώματι αὐτοῦ ὅτι καίπερ ἐπανειλημμένως τὸ συντομογραφικὸν σημεῖον τῆς τελευταίας λέξεως διερευνήσας δὲν κατώρθωσε νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐτό.

Στ. 334, σ. 78,15 ὡς ἔοικεν, ***ἐφώνησε*** δηλονότι ὁ Αἴας.

P. ἐφάνη σε (ὁ ἐκδότης ἤκασεν «ἐφώνει σε»).

Στ. 435, σ. 82,12 ἀριστεῖον τὸ ἕνεκεν ἀριστείας γέρας, ***πρωτεῖον*** δὲ τὸ τῆς πρώτης τάξεως γέρας.

P. πρωτεῖα.

Στ. 449, σ. 83,4 ἐνταῦθα ***αὖ τὸ*** ἐνεργητικὸν ἀντὶ παθητικοῦ.

P. αὐτό.

Στ. 470, σ. 84,3 ***πήρα*** δὲ ἡ βλάβη καὶ τὸ σακούλιον (sic).

P. πεῖρα (ὁ ἐκδ. ὁμολογῶν ὅτι δὲν ἐννοεῖ τὴν τελευταίαν λέξιν ἀναγράφει τοῦ *Eichstadt* τὴν διόρθωσιν (!) «καὶ τὸ *πέρας* οὖλιον»).

Στ. 543, σ. 87,2 τὸ δὲ φωνῶ καὶ μετὰ αἰτιατικῆς εὑρίσκεται καὶ μετὰ δοτικῆς, σπανιώτερον δὲ ***καὶ*** μετ' αἰτιατικῆς.

Οὕτως ὁ ἐκδότης· ἐν τῷ κώδικι ὁ τρίτος ***καὶ*** διαγέγραπται.

Στ. 615, σ. 89,26 ***βότωρ*** ὁ βοσκός.

P. βότηρ.

Στ. 618, σ. 90,2 ἔργα . . . ***μέγιστα*** ὄντα ἕνεκεν τῆς ἀρετῆς.

P. μάλιστα.

Στ. 640, σ. 90,18 ἀπὸ τοῦ ὀργάω ὀργῶ τὸ ***ὁρμῶ.***

P. ὁρμή.

Στ. 764, σ. 96,10 τὸ ἐννέπω καὶ τὰ ἀπὸ ***τούτου*** ῥήματα.

P. τοῦ (ὑποσημειούμενος «lege ἀπὸ τούτου aut ἀπ' αὐτοῦ»).

Στ. 775, σ. 96,23 ἵστω: ἀπὸ τοῦ ἵστασο κατὰ συγκοπὴν γίνεται καὶ ***τροπῇ*** τοῦ ο μικροῦ εἰς ω μέγα.

P. τρόπος.

Στ. 805, σ. 98,4 ἀπὸ μὲν τῶν πρὸς ἥλιον μερῶν ***ἀρχόμενοι.***

P. ἀπαρχόμενοι.

Στ. 835, σ. 99,4 ἀρήγω τὸ βοηθῶ καὶ ἐκ ***τούτου*** ἀρηγὼν ποιητικῶς.

P. τρίτου.

Στ. 1131, σ. 108,7 ***ναί,*** ψέξαις ἂν τοὺς τῶν θεῶν νόμους.

P. καί.

Στ. 1147, σ. 108,26 σφοδρὸς χειμὼν ἐκπνεύσας ***ἤτι*** μεγάλη βία.

P. ἤ τι «ni malis ἤτοι». —

Στ. 116, σ. 153,13 ὑποκλεπτομένους ἤτοι λάθρα ***κλέψαντας.***

P. κλέψαντα.

Στ. 147, σ. 154,12 ἡ ὄρνις ***ἡ*** ἀηδών, ***ἡ*** ἄγγελος τοῦ Διός.

P. ἤ, ἤ.

Στ. 408, σ. 163,9 εἰπούσης Ἠλέκτρας ὄντως τῷ ἐχθροτάτῳ ἀνθρώπων αὐτῇ ἔπεμψέ σε τυμβεῦσαι χοάς; φησὶ ***ναί,*** ἐκείνῳ . . . , ὃν ἔκτεινεν αὐτή.

P. καί.

Στ. 418, σ. 163,24 μίξεως ***ἀφροδισίας.***

P. ἀφροδίων (= ἀφροδισίων).

Στ. 636, σ. 172,19 ἀνέχω ἐπὶ χειρῶν τὸ ***ἀνυψῶ.***

P. ἐν ὑψῷ (!).

Στ. 761, σ. 177,6 τοιαῦτα ὄντα ταῦτα . . . , ἐκ τῆς διηγήσεως ***φαινόμενα*** λαμπρά.

P. φαίνομαι (!).

Στ. 784, σ. 178,6 ἡ Ἠλέκτρα . . . ἣν ἐμοὶ μεῖζων βλάβη ***σύνοικος.***

P. γυναικός (!).

Στ. 1030, σ. 187,16 φανήσεται γὰρ τὰ μὲν σὰ κινδυνώδη καὶ ἀπρεπῆ, ***τὰ δ' ἐμὰ*** λυσιτελοῦντα.

P. τὰ δέ μοι.

Στ. 1126, σ. 191,7 ***ἐναπολειφθὲν*** μνημεῖον.

P. ἀπολειφθέν.

Στ. 1131, σ. 191,16 ***ἀνασώσασθαι*** ἤγουν φυλάξαι.

P. ἂν σώσασθαι (!)

Στ. 1458, σ. 202,10 πρὸς βίαν ἤγουν ***βιαίως.***

P. βιαίαν (!)

Στ. 1465, σ. 202,17 ταῖς κρείττοσι μετὰ τοῦ συμφωνεῖν ***ὑποτάσσεσθαι.***

P. ὑπερτάσσεσθαι (!).

Δ'.

Στ. 1, σ. 61,8 τῶν δὲ παθητικῶν παρακειμένων τινὲς ποτὲ μὲν ἐπὶ ἐνεστῶτος, ποτὲ δὲ καὶ ἐπὶ ἀορίστου λαμβάνονται· οἷον πεποίημαι, δηλονότι ἐποιησάμην σε ***ἤτοι*** ποιοῦμαί σε φίλον.

P. ἤ.

Στ. 42, σ. 64,28 ὁ δὲ τὴν βιαίαν **αὐτοῦ** καὶ σφοδρὰν ἐπίθεσιν αὐτοῦ θέλων δηλῶσαι τὸ ἐπεμπίπτειν εἶπε.

Ὁ P. παρέλιπε τὴν λέξιν.

Στ. 75, σ. 66,26 ἵνα μηδὲ δειλίαν ἄρῃς καὶ λάβῃς, οἱονεὶ μέμψιν **οἷα** δειλός.

P. ὅτι.

Ε΄.

Στ. 19, σ. 63,12· στ. 24, σ. 63.26· στ 154, σ. 70,24· στ. 175, σ. 72,5· στ. 175, σ. 72,9 (δίς)· στ. 190, σ. 72,25· στ. 227, σ. 74,1· στ. 353, σ. 79,14· στ. 361, σ. 79,25· στ. 413, σ. 81,18· στ. 499, σ. 85,16· στ. 540, σ. 86,5, στ. 606, σ. 89,19· στ. 615, σ. 89,26· στ. 906, σ. 101,2· στ. 1029, σ. 104,20· στ. 1207, σ. 111,4· στ. 1217, σ. 111,13.14.18 (δίς)· στ. 1273, σ. 113,19· στ 1300, σ. 114,11· στ. 1374, σ. 115,16.17· στ. 1411, σ. 116,11.

Στ. 65, σ. 151,11· στ. 123, σ. 153,22· στ. 147, σ. 154,13· στ. 193, σ. 155,24·25· στ 193, σ. 156,4.6· στ. 249, σ. 157,21· στ. 275, σ. 158,18· στ 357, σ. 161,16.17 στ. 365, σ. 161,20· στ. 380, σ. 162,8· στ. 449, σ. 165,19.34· στ. 449· σ. 166, 3.4· στ. 470, σ. 166,13· στ. 472, σ. 166,20· στ. 497, σ. 167,13 (τὸ πρῶτον). 15 (τὸ πρῶτον). 17· στ. 517, σ. 168,6,7· στ 532, σ. 168,14 (δίς)· στ. 539, σ. 168,21· στ. 558, σ. 169,19· στ. 581, σ. 170,18· στ. 596, σ. 171,8· στ. 624, σ. 172,5· στ. 663, σ. 173,20· στ. 693, σ. 174,20· στ. 761, σ. 177,8· στ. 767, σ. 177,14· στ. 784, σ. 178,8· στ 809, σ. 179,8· στ. 861, σ. 180,25.26.27· στ. 936, σ. 183,27· στ. 958, σ. 184,22· στ. 977, σ. 185,14· στ. 986, σ. 185.23.28, στ. 992, σ. 186,3· στ. 1030, σ. 187,15· στ. 1058, σ. 188,16· στ. 1067, σ. 188, 31· στ. 1067, σ. 189,1· στ. 1071, σ. 189,5.7.10.11· στ. 1090, σ. 190,2· στ. 1126, σ. 191,10· στ. 1131, σ. 191,14· στ. 1162 σ. 192,8.9· στ. 1167, σ. 192, 16· στ. 1171, σ. 192,21· στ. 1200, σ. 193,20.21· στ. 1231, σ. 194,23· στ. 1245, σ. 195,8· στ. 1260, σ. 195,18· στ. 1265, σ. 195,22· στ 1310, σ. 197,10. στ. 1337, σ. 198,10· στ. 1382, σ. 199,18· στ. 1384, σ. 199,23· στ. 1400, σ. 200,11· στ. 1417, σ. 200,22· στ. 1434, σ. 201,7.9· στ. 1437, σ. 201,16· στ 1448, σ. 201,21· στ. 1458, σ. 202,5.9.10.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1911.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ἐρίτιμε Πρόεδρε,

Ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, ὃν τιμᾷ ἡ προεδρία τῆς Ὑμετέρας ἐξοχότητος ἱδρυθεὶς ὑπὸ σοφῶν καὶ μεγατίμων ἀνδρῶν ἐγένετο σελασφόρος πυρσὸς καὶ τηλεφανὴς φάρος τοὺς ζοφεροὺς χώρους τοῦ ἡμετέρου γένους διαφωτίζων καὶ πανταχόσε φαεινὰς τῆς σοφίας ἀκτῖνας διαχέων.

Εὐλόγως ἄρα τελεῖτε ἑορτὰς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ ἐθνωφελοῦς Συλλόγου καὶ δικαίως συνεορτάζει ἡμῖν ὁλόκληρον τὸ γένος, ὡς οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἑώρταζον ἐν Δήλῳ καὶ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός. Βεβαίως τὸ φῶς εἶναι τὸ πολυτιμότατον τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, διότι διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου ἀντιλαμβανόμεθα αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ αἰσθητὸν τοῦτο φῶς ἔχοντες ἄνευ τοῦ φωτὸς τῆς διανοίας οἱ ζῶντες ἄνθρωποι, ἤθελον ὁμοιάζει πρὸς τὰ ***ἀμενηνὰ κάρηνα*** τοῦ Ὁμήρου, ἅπερ οὐδεμίαν νόησιν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν, ἂν μὴ ἔπινον αἷμα. Ὁμολογουμένως ἡ τυφλότης εἶναι δεινὸν τῷ ἀνθρώπῳ ἀτύχημα, ἀλλ' ἡ ἠλιθιότης εἶναι πολὺ δεινότερον. Διὰ ταῦτα τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ὁ Φιλολογικὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σύλλογος, τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀρσάκειον καὶ τὸ ἐν Βυζαντίῳ Ζάππειον, ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ ἡ ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴ καὶ Ἐμπορικὴ Σχολὴ εἶναι σεμνὰ τοῦ φωτὸς τῆς διανοίας ἱερά, οἱ δὲ ἐν τούτοις ἱερεῖς εἶναι οἱ κύκνοι τοῦ Ἀπόλλωνος. Τοιαύτην ἀντίληψιν εἶχεν καὶ ὁ φιλόσοφος ***Σωκράτης,*** ὅπερ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἐνθένδε βίου ἡμέραν ἔλεγεν ἑαυτὸν ὁμόδουλον τῶν κύκνων τοῦ Φοίβου ἔχοντα μαντικὴν δύναμιν. Ἡ ποιητικὴ αὕτη παραβολὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ Ἀπόλλωνος, οὗ τὸ ἄπλετον τῆς διανοίας φῶς διεσπάσθη εἰς πολλὰς ἀκτῖνας, ἃς *φιλοσοφικὰς σχολὰς* οἱ σύγχρονοι ὠνόμασαν, ἐνέχει πολλὴν ἀλήθειαν· διότι καὶ οὗτος μόνον ἐκπέμπει φῶς, ὅπερ διεφώτισε τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ ὅπερ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις μετὰ πάροδον χιλιετηρίδων δὲν ἐσβέσθη, ἀλλὰ καὶ ἔχει μαντικὴν δύναμιν. Δύναταί τις νὰ μαντεύσῃ διὰ τῆς θείας ἐμπνεύσεως, ὡς ὑπετίθετο ἡ ἐν Δελφοῖς μαντεία, ἀλλ' ἡ διὰ τῆς λογικῆς μάντευσις εἶναι ἀσφαλεστέρα. Διότι τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ τελειότατον τοῦ Δημιουργοῦ μηχάνημα, εἶναι ἡ μεμβράνη ἢ τοὺς νόμους τοῦ μεγάλου κόσμου περιέχουσα, καθ' οὓς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὅταν τοῦτο μὴ σκοτίζηται ὑπὸ τῶν κωλυμάτων τῆς ὕλης, συνδέον τὰ αἴτια μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων οἱονεὶ καθήμενον ἐπὶ τοῦ τρίποδος μαντεύεται τὴν

ἀλήθειαν ἀσφαλέστερον τῆς Πυθίας, τῶν χρησμῳδῶν καὶ τῶν μάντεων. Ἀλλ' ὁ φιλόσοφος Σωκράτης εἶναι ὁ πατὴρ τῆς διαλακτικῆς καὶ ἄρα καὶ τῆς λογικῆς.

Τὴν διαλεκτικὴν ἀνέπτυξεν καὶ ἐφήρμοσεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ ***Πλάτων,*** ἀλλ' οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ τοῦτον ἔλεγον[1] υἱὸν οὐχὶ τοῦ Ἀρίστωνος, ἀλλὰ τοῦ Φοίβου καὶ ἐώρταζον τὰ γενέθλια αὐτοῦ τῇ ἑβδόμῃ Θαργηλιῶνος, δηλαδὴ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν, ὡς ἔλεγον οἱ Δήλιοι, ἐγεννήθη ὁ Ἀπόλλων. Τοῦτο ὑπαινίσσεται καὶ τὸ ὄναρ τοῦ Σωκράτους, ὅτι δηλαδὴ εἶχεν ἐν τοῖς γόνασιν νεοσσὸν κύκνου, ὅστις παραχρῆμα πτεροφυήσας ἀπέστη καὶ ἡδέως ἔκλαγξεν[2]. Δὲν ἦτο μὲν ὁ Πλάτων υἱὸς τοῦ Φοίβου, ἀλλ' ἀκτὶς τοῦ ἀνεσπέρου Φωτὸς ζοφεροὺς τοῦ ἠθικοῦ κόσμου τόπους διαφωτίσασα.

Οὕτως ὑψηλὴν ἀντίληψιν ἔχων περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων τῶν φωτιζόντων τὸ γένος καὶ ταῦτα ὡς ἱερεὺς τῆς διανοίας ναοὺς ὑπολαμβάνων προσέρχομαι καὶ ἐγὼ ὡς πρεσβύτης ἱερεὺς τοῦ δαιμονίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὅπως θύσω ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Γεγηθὼς δὲ καὶ χαίρων ποιῶ τοῦτο, διότι καὶ ἐγὼ ἤμισυν αἰῶνα περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀσχολούμενος δύναμαι εἰπεῖν, ὅτε εἰμὶ οἱονεὶ ὁμῆλιξ καὶ ὁμότεχνος τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ. Πραγματεύομαι δ' οὐχὶ περὶ μικροῦ ***τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων*** ζητημάτων, ἀλλὰ ***περὶ τῆς δυνάμεως*** αὐτῶν τούτων. Ἐμελέτησα δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο οὐχὶ κατὰ Πλατωνικήν, ἀλλὰ κατ' Ἀριστοτελικὴν μέθοδον. Διότι ἐκ τῆς μελέτης τῶν κατὰ μέρος, ἣν ἐπέβαλε τὸ ἐμὸν ἐπάγγελμα, καὶ ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀνῆλθον εἰς τὸ ὅλον. Ἡ δ' ἐξέτασις τοῦ μεγάλου τούτου ζητήματος εἶναι ἐπίκαιρος, διότι καὶ ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ἀπό τινος χρόνου ἐγένετο μείωσίς τις τοῦ ζήλου πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τὴν χρησιμοθηρίαν καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν εἴτε κατὰ μίμησιν τῶν ἀλλοδαπῶν εἴτε καὶ διὰ πολιτικοὺς λόγους. Εἶδον πολλοὺς λογίους Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας δυσχεραίνοντας καὶ ἀσχάλλοντας ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὀλιγωρίᾳ. Ὁμολογῶ, ὅτι δὲν μετεῖχον τοῦ πάθους τούτου, διότι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα δὲν ἐξαρτῶσι τὴν ἑαυτῶν ἐπικράτησιν ἐκ τῆς εὐμενείας τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ἀλλ' ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι τὴν δύναμιν τῆς ἐπικρατήσεως, ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις πειρώμεθα ὅπως τοῦτο ἀποδείξωμεν.

Ἐν τῷ Πρυτανικῷ ἡμῶν λόγῳ διείλομεν τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν εἰς ***τρεῖς περιόδους,*** εἰς τὴν ***θεοκρατικήν,*** εἰς τὴν ***πνευματικὴν*** καὶ εἰς τὴν ***ὑλικήν.*** Ἡ μὲν πρώτη ἐκ παλαιοτάτων χρόνων ἀρχομένη ἐξικνεῖται μέχρι τῶν Περσικῶν, ἡ δὲ δευτέρα ἐν τούτοις τὴν ἀρχὴν ἔχουσα διήκει μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ τρίτη καταλήγει εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, ὃς τὴν φιλοσοφικὴν τῶν Ἀθηνῶν Σχολὴν κλείσας συνεβάλετο πρὸς παραγωγὴν τοῦ διανοητικοῦ σκότους τοῦ Μέσου αἰῶνος. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιόδῳ ***ἄρχει τὸ θεῖον,*** οὗ τὴν μορφὴν καὶ τὸ ἦθος διερμηνεύουσιν ὁ ***Ὅμηρος,*** ὁ ***Ἡσίοδος*** καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί, οἱ ἱερεῖς, οἱ μάντεις καὶ οἱ χρησμῳδοί. Ἀλλ' οἱ Ὁμηρικοὶ θεοὶ ἦσαν ἀνθρωποειδεῖς καὶ οὕτως ἀνθρωποπαθεῖς, ὥστε ἐλέχθη, ὅτι εἰ οὗτοι ἐδικάζοντο ἐν τοῖς ἡμετέροις δικαστηρίοις ἤθελον καταβιβασθῇ ἐκ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὸ δεσμωτήριον. Διότι δὲν ὑπῆρχεν ἁμάρτημα, εἰς ὃ οὗτοι δὲν περιέπιπτον. Οἱ φιλόσοφοι ὅμως τὰ ἁμαρτήματα τῶν θεῶν κατιδόντες ἐμείωσαν τὴν παρεκτροπὴν τῆς θεοκρατικῆς περιόδου καὶ δὴ ὁ ***Πυθαγόρας*** ἔλεγεν, ὅτι εἰς Ἅιδην καταβὰς εἶδε τὴν μὲν ψυχὴν τοῦ Ἡσιόδου πρὸς κίονι δεδεμένην καὶ τριζουσαν, τὴν δὲ τοῦ Ὁμήρου ἀπὸ δένδρου κρεμαμένην καὶ ὄφεις περὶ αὐτὴν ἔχουσαν ἀνθ' ὧν εἶπον περὶ θεῶν. Ὁ δὲ ***Ξενοφάνης,*** ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς, ἤλεγχε τοὺς δύο τούτους ποιητάς, διότι ἐποίησαν τοὺς θεοὺς ἀνθρωποφυεῖς, παρατηρῶν, ὅτι καὶ οἱ βόες καὶ οἱ ἵπποι, εἰ εἶχον χεῖρας καὶ ἠδύναντο νὰ γράψωσιν εἰκόνας, ἤθελον εἰκονίσει τούτους ὁμοίους ἑαυτοῖς[1]. Οὕτω καὶοἱ μὲν Αἰθίοπες κατὰ τὸν φιλόσοφον εἰκόνιζον τοὺς θεοὺς σιμοὺς καὶ μέλανας, οἱ δὲ Θρᾷκες γλαυκοὺς καὶ πυρρούς[2]. Ἔψεγε δὲ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Ἡσίοδον, διότι ἀπέδωκαν τοῖς θεοῖς πράξεις καταισχυνούσας τοὺς ἀνθρώπους[3]. Ὡσαύτως ὁ ***Ἡράκλειτος*** κακίζων τὸν Ὅμηρον ἔλεγεν ὅτι οὗτος εἶναι ἄξιος νὰ ἐκβάλληται τῶν ἀγώνων καὶ ῥαπίζηται. Οἱ μεγάλοι οὗτοι φιλόσοφοι ἐλέγξαντες τὰς ἐθνικὰς τῶν Ὁμηρικῶν καὶ Ἡσιοδείων θεῶν ἐλλείψεις συνεβάλοντο ὅπως παρασκευασθῇ ἡ πνευματικὴ περίοδος.

Κατὰ ταύτην δὲν ἄρχουσιν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, οὐδὲ τὰ μαντεῖα καὶ οἱ ἱερεῖς, ὡς λέγομεν ἐν τῷ Πρυτανικῷ ἡμῶν λόγῳ[4], ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον

1. Ὅρα Διογένη Λαερτ. III, 2 καὶ τὴν ἐμὴν Γραμματολογίαν ἐν II, 491.
2. Διογέν. Λαερτ. III, 5.

1. Herman Diels, Fragmenta der Vorsocratiker. Τόμ. I 49.
   Ἀλλ' εἰ χεῖρας ἔχον βόες (ἵπποι τ') ἠὲ λέοντες
   ἢ γράφαι χείρεσσι καὶ ἔργα τελεῖν ἅπερ ἄνδρες,
   ἵπποι μὲν θ' ἵπποισι βόες δέ τε βουσὶν ὁμοίας
   καὶ θεῶν ἰδέας ἔγραφον καὶ σώματ' ἐποίουν
   τοιαῦθ' οἷονπερ καὶ αὐτοὶ δέκα εἶχον ἕκαστοι.
2. Αὐτόθι 49.
3. Αὐτόθι ἐν σελ. 48
   Πάντα θεοῖσι ἀνέθηκαν Ὅμηρός τε Ἡσίοδός τε
   ὅσα παρ' ἀνθρώποισι ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστὶν
   κλέπτειν, μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.
4. Ἐν τόμῳ πρώτῳ τῶν Ρητορικῶν λόγων σελ. 75. «Ἀλλ' ἐν τοῖς Περσικοῖς ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια πρὸς τὴν βαρβαρικὴν ὕλην συγκρουσθεῖσα καὶ ταύτης κρατήσασα τὸ ἦθος τῆς ἡγουμένης περιόδου ἠλλοίωσε. Κατὰ τὴν πνευματικὴν ταύτην περίοδον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἰς τὴν ὑπερτάτην τῆς ἀναπτύξεως βαθμίδα ἐξαρθὲν καὶ παντοειδῶς ἐνταθὲν ἐξεῦρε τοὺς αἰωνίους καὶ ἀναλλοιώτους νόμους τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐν μὲν τοῖς ναοῖς ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν οὐχὶ ἡ εὐσέβεια τῶν ἱερέων, ἀλλὰ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Φειδίου κάλλος, ἐν δὲ τοῖς θεάτροις ἡ λιτρεία τοῦ Διονύσου ἦτο μόνον ἡ βαλβὶς καὶ οὐχὶ τὸ στάδιον τῆς σεμνῆς τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους [μεγαλο-

SISMANOGLIO

πνεῦμα, ὅπερ ἐπειράθη ὅπως τῶν θεῶν τὴν φύσιν βελτιώσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ. Τὴν βελτίωσιν τῶν Ὁμηρικῶν καὶ Ἡσιοδείων θεῶν εὑρίσκομεν παρά τε τῷ ***Πινδάρῳ*** καὶ τῷ ***Αἰσχύλῳ***[1]. Κατὰ μίμησιν δὲ τοῦ Ξενοφάνους καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐξεδήλωσεν ἀμφιβολίας περὶ τῶν ἀποδιδομένων τοῖς θεοῖς ἐλλείψεων[2]. Ἀφ' οὗ δὲ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀνέδειξε τὴν φύσιν τοῦ θείου εὐγενεστέραν, διετήρησε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἀκμαῖον, ὡς τοῦτο καταφαίνεται παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τῷ ***Σοφοκλεῖ*** καὶ δὴ ἐν τῷ «Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ», ἐν ᾧ οἱ γέροντες Κολωνιᾶται μετὰ φρίκης πειρῶνται, ὅπως ἀνεύρωσι τὸν τυφλὸν Οἰδίποδα εἰσελθόντα εἰς τὸ ἄδυτον τῶν Ἐρινύων τέμενος[3]. Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα πολὺ συνεβάλετο πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, διότι οἱ πρὸς τὸ θεῖον εὐλαβεῖς εἶναι γενναῖοι ἀγωνισταί. Ἡ ἀπαλλαγὴ ὅμως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐκ τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων ἀνέδειξε τοῦτο ἱκανώτερον, ὅπως φιλοσοφήσῃ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου.

Τὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παραχθέντα ἔργα τῆς διανοίας διεγείρουσι τὸν θαυμασμὸν διά τε τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα. Δικαίως διεγείρει τὴν ἔκπληξιν τῶν νεωτέρων, ὅτι ἀπὸ τοῦ Θέσπιδος μέχρι τοῦ Ποσειδίππου, δηλαδὴ ἐν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἔτεσιν καὶ ἐν τῷ στενῷ τῶν Ἀθηνῶν χώρῳ ἐποιήθησαν πλείονα τῶν τρισχιλίων δραμάτων. Οὐχὶ ὑποδεεστέρα ὑπῆρξεν ἡ Φιλοσοφικὴ καὶ ἡ Ρητορικὴ παραγωγή. Ὁ Προμηθεὺς δὲ τοῦ Αἰσχύλου, ἡ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους, ὁ Φαίδων, ἡ Πολιτεία καὶ ὁ Γοργίας τοῦ Πλάτωνος εἶναι τὰ μεγαλοπρεπέστατα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος μνημεῖα. Πρὸς παραγωγὴν τοῦ μεγάλου τῆς διανοίας πλούτου συνεβάλοντο μὲν πολλὰ αἴτια, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν ἐν τῷ Πρυτανικῷ ἡμῶν λόγῳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ

φυΐας. Ἐπὶ τῆς Πυκνὸς ἐξήστραπτε καὶ ἐβρόντα ἡ πανσθενὴς τοῦ Περικλέους ῥητορική, ἐν τῇ Ἡλιαίᾳ κατέθελγεν ἡ ἀπέριττος τοῦ Λυσίου χάρις καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐνάρκει τοὺς σοφιστὰς ἡ δαιμονία τοῦ Σωκράτους διαλεκτική, καὶ εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῇ τις, ἂν οἱ κῆποι τοῦ Ἀκαδήμου εἶχον πλείονας τέττιγας ἢ μαθητὰς τοῦ Πλάτωνος. Τότε οἱ Ὁμηρικοὶ θεοὶ ἐφαίνοντο ταπεινοὶ πρὸ τῶν εἰδώλων τοῦ Φειδίου καὶ τὰ θρησκευτικὰ τοῦ παρελθόντος δόγματα ἀπέβαλλον τὴν προτέραν αὐτῶν αἴγλην, εἰ μὴ ἐκυροῦντο ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς τοῦ Σωκράτους διαλεκτικῆς. Καθ' ὅλου εἰπεῖν ὁ κεραυνὸς τοῦ Διὸς ἐσβέσθη, ἀνθ' οὗ ἀνήφθη ὁ πυρσὸς τῆς λογικῆς.

1. Ὅρα εἰσαγωγὴν εἰς Προμηθέα ἐν σελ. 17.

2. Ἐν Ἡρακλ. 1341

> Ἐγὼ δὲ τοὺς θεοὺς οὔτε λέκτρ' ἃ μὴ θέμις
> στέργειν νομίζω, δεσμά τ' ἐξάπτειν χεροῖν
> οὔτ' ἠξίωσα πώποτε οὔτε πείσομαι
> οὐδ' ἄλλον ἄλλου δεσπότην πεφυκέναι.
> Δεῖται γὰρ ὁ θεός, εἴπερ ἔστ' ὀρθῶς θεός,
> οὐδενός· ἀοιδῶν δύστηνοι λόγοι.

3. Ἐν στίχ. 117.

φιλομαθὲς καὶ τὸ ἀφιλοκερδές, πρὸς ὃ κατὰ τὸν Πλάτωνα[1] ἐφέροντο οἱ Ἕλληνες, ἐν ᾧ οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν φιλοχρήματοι.

Ἀλλὰ τὸ ξίφος τοῦ πορθητοῦ τῆς Ἀσίας ***Ἀλεξάνδρου*** καὶ ἡ πρακτικὴ ***τοῦ Ἀριστοτέλους φιλοσοφία*** ἀνέτρεψαν τὸν ἰδεώδη βίον καὶ παρεσκεύασαν τὴν ὑλικὴν περίοδον. Τότε ἡ ἕδρα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν μετετέθη εἰς τὴν ***Ἀλεξάνδρειαν,*** ἔνθα ἡ εὐφορία τῆς χώρας τοῦ Νείλου ἐνίσχυε τὴν ῥοπὴν πρὸς τὸν ὑλισμόν, ὅστις ἔμελλε ταχέως νὰ ἐπενέγκῃ τὴν διαφθορὰν καὶ τὸν ἐξαφανισμὸν τῶν ἐν τῇ πλουσίᾳ ταύτῃ χώρᾳ Ἑλλήνων. Τύχῃ ἀγαθῇ ***Δημήτριος ὁ Φαληρεύς,*** ὅστις ἐγεννήθη τῷ 354—348 π. Χ., ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἔπεισε τὸν Πτολεμαῖον, ἵνα συλλέξῃ τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ κατὰ λογάδην γράψαντας καὶ ἱδρύσῃ ***βιβλιοθήκην.*** Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ Λάγος ἵδρυσε καὶ ***Μουσεῖον***[2], ὅπερ ἐπεξέτεινεν ὁ Φιλάδελφος. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο ὑπό τινα μὲν ἔποψιν ὡμοίαζε πρὸς μοναστήριον, ὑπ' ἄλλην δὲ πρὸς Ἀκαδήμειαν διότι ἐν τούτῳ προΐστατο ἱερεύς, ὑπῆρχε συσσίτιον καὶ διδάσκαλοι μετὰ μαθητῶν ἔλυον ἐπιστημονικὰ ζητήματα, κατ' ἐξοχὴν δὲ κριτικὰ καὶ γραμματικά. Τί ἆρά γε ἐσκόπει ὁ Δημήτριος διὰ τῆς συλλογῆς διανοητικῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ γινώσκῃ τις τὸν σκοπὸν τούτου ἀσφαλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς πιθανότητος δύναται νὰ εἰκάσῃ, ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις σκοποῖς ἐβουλεύσατο, ἵνα διὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καταπραΰνῃ καὶ συγκεράσῃ τὸν ἄγριον καὶ ἄκρατον ὑλισμόν. Βεβαίως προέθετο, ἵνα τὴν Ἀλεξάνδρειαν καταστήσῃ ***ταμιεῖον τῆς παγκοσμίου σοφίας,*** διότι πλὴν τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων συνελέγησαν καὶ μετεφράσθησαν καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὡς ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως Μανέθωνος[3] καὶ ὑπὸ τοῦ Φοίνικος Σαγχονιάθωνος[4]. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ μόνος οὗτος ὁ σκοπὸς Δημητρίῳ τῷ Φαληρεῖ, ὅστις ἦτο ἀνὴρ εὐφυέστατος, ἦρξε τῶν Ἀθηνῶν ὅλην δεκαετίαν καὶ ἦτο περιπατητικὸς φιλόσοφος. Ὡς δ' οἱ στωϊκοὶ φιλόσοφοι ἠσχολοῦντο περὶ γραμματικὰ ζητήματα, οὕτως οἱ περιπατητικοὶ περὶ γραμματολογικὰ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστοτέλους[5].

Ἡ φιλοσοφία ὅμως τοῦ Σταγειρίτου συνεβάλετο πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ ὑλισμοῦ καὶ δὲν εἶναι δ' ἀπίθανον, ὅτι ὁ Ἀριστοτελικὸς οὗτος φιλόσοφος πα-

1. «Ἢ τὸ φιλομαθές, ὃ δὲ περὶ τὸν παρ' ἡμῶν μάλιστ' ἂν αἰτιάσαιτο τόσον ἢ τὸ φιλοχρήματον, ὃ περὶ τούς τε Φοίνικας καὶ τοὺς κατὰ Αἴγυπτον φαίη τις ἂν οὐχ ἥκιστα». Πλάτ. ἐν Πολιτ. 435, Ε.

2. Στράβ. XVII, 794 «Τῶν δὲ βασιλείων μέρος ἐστὶ καὶ τὸ Μουσεῖον ἔχον περίπατον καὶ ἐξέδραν καὶ οἶκον μέγαν, ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλολόγων ἀνδρῶν. Ἔστι δὲ τῇ συνόδῳ ταύτῃ καὶ χρήματα κοινὰ καὶ ἱερεὺς ὁ ἐπὶ τῷ Μουσείῳ τεταγμένος τότε μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων, νῦν δ' ὑπὸ Καίσαρος».

3. Ἑλληνικ. Γραμμ. II 184.

4. Αὐτόθι ἐν σελίδ. 300.

5. Αὐτόθι 760.

ρετήρησεν, ὅτι πρὸς διατήρησιν τῶν λαῶν καὶ προαγωγὴν αὐτῶν δὲν εἶναι ἱκανὴ μόνη ἡ ὕλη, ἀλλὰ ἀπαιτοῦνται καὶ αἱ ἰδέαι καὶ τὰ ἰδεώδη, οἷα τὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σοφοκλέους. Νομίζομεν, ὅτι δὲν ἦτο ἀπίθανον ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος νὰ ἔλθῃ εἰς τοιαύτην γνώμην· διότι παραπλήσιον συνέβη καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις καὶ δὴ πρὸ ὀλίγου ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν ὁ ἐν ἀρχῇ ἐπιρρώσας τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸν ὑλισμὸν χάριν πολιτικῶν λόγων εἰσηγήσατο παρὰ τοῖς σοφοῖς τῆς Γερμανίας, ἵνα εἰς πάντα τὰ πανεπιστήμια αὐτῆς διδάσκωνται τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὡςαύτως ἐν Γαλλίᾳ οὐχὶ οἱ φιλόλογοι, ἀλλ' οἱ μαθηματικοὶ καὶ οἱ μηχανικοὶ οἱ κατάπολεμήσαντες τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀξιοῦσιν, ἵνα ταῦτα ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν. Οὕτως ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς τῷ Τηλέφῳ ***ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται*** ἔχει εὐρυτέραν σημασίαν.

Ἡ ἐπάνοδος τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἦτο ἀναγκαία καὶ ἐπιβεβλημένη, διότι οὔτε οἱ Λῃσταὶ τοῦ Schiller δύνανται νὰ ἀντικαταστήσωσι τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους οὐδ' αἱ ἀσεβεῖς καὶ ἀνόσιοι γνῶμαι νεωτέρων φιλοσόφων, ὡς τοῦ Νίκσε, δύνανται νὰ ἀναπληρώσωσι τὰς χριστιανικὰς καὶ ἀνθρωπιστικὰς τοῦ Πλάτωνος θεωρίας. Καθ' ὅλου εἰπεῖν, αἱ γραμματεῖαι τῶν νεωτέρων χρόνων δὲν ἔχουσι τὴν ἀνθρωπιστικὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων δύναμιν, ὡς γίνεται κατάδηλον τοῦτο, ἂν παραβληθῶσιν οἱ μαθηταὶ τῶν πρακτικῶν σχολείων πρὸς τοὺς τροφίμους τῶν κλασικῶν γυμνασίων.

Κατὰ τὰ εἰρημένα ὁ Φαληρεὺς φιλόσοφος ἐν συνειδήσει εἰσήγαγε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ὅπως διὰ τῆς δυνάμεως αὐτῶν οἱονεὶ διὰ φαρμάκου θεραπεύσῃ τὰς νόσους τοῦ ὑλισμοῦ. Ἀλλ' ὑποτεθείσθω, ὅτι ὁ Δημήτριος δὲν εἶχε τὸν εἰρημένον σκοπόν. Εἶναι ὅμως ἀναντίρρητον, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα συνεβάλοντο πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ πολιτισμοῦ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων διατηρηθέντος τριακόσια περίπου ἔτη. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἡμῶν δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν ἡ ἐπίγνωσις τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως τοῦ φαρμάκου ἢ ἡ ἄγνοια ταύτης· διότι εἶναι ἡμῖν ἱκανόν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐποίησαν ἀντίδρασιν πρὸς τὴν νόσον τοῦ ὑλισμοῦ.

Ἡ ἀντίδρασις ἔμελλε νὰ ἦναι πολὺ μείζων, εἰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκράτουν αἱ γραμματολογικαὶ καὶ οὐχὶ αἱ γραμματικαὶ σπουδαί. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι οἱ μὲν περιπατητικοί, ὡς δὴ καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς τούτων, ἠσχολοῦντο περὶ γραμματικάς. Κατ' ἐξοχὴν ὁ στωϊκὸς ***Χρύσιππος*** γραμματικὰ ζητήματα πραγματευόμενος ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ ἐπιγραφαὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ: ***Περὶ τῶν πέντε πτώσεων. Περὶ τῶν προσηγορικῶν. Περὶ τῆς κατὰ λέξεις ἀνωμαλίας πρὸς Δίωνα. Περὶ σολοικισμῶν. Περὶ σολοικιζόντων λόγων πρὸς Διονύσιον κλπ.***

Ἐκράτησαν λοιπὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἱ γραμματικαὶ σπουδαὶ καὶ ἐδείχθησαν μέγιστοι γραμματικοὶ καὶ κριτικοί, ὡς Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ Ἀρίσταρχος ὁ Σαμόθρᾳξ καὶ ἀπειράριθμοι ἄλλοι οὐχὶ σμικρὸν συμβαλόμενοι

πρὸς ὀρθὴν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ἑρμηνείαν καὶ μόρφωσιν τῆς γραμματικῆς. Ἀλλ' οἱ ἡγήτορες τῆς διανοητικῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κινήσεως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διευθύνωσι ταύτην πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Διὰ τοῦτο οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ταύτης τῆς περιόδου ἀτελῆ ἔργα παρήγαγον καὶ αὐτοὶ οἱ λίαν τιμώμενοι, ὡς Σωσιφάνης ὁ Συρακούσιος καὶ Λυκόφρων ὁ Χαλκιδεύς. Τοὐναντίον ἦρχον ἐν τῷ θεάτρῳ ποιηταὶ τῆς νέας κωμῳδίας καὶ δὴ ὁ Μένανδρος καὶ ὁ Φιλήμων. Ἀλλ' οἱ ποιηταὶ οὗτοι δὲν διεκωμῴδουν μεγάλας τῶν πολιτευτῶν παρεκτροπάς, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης, ἀλλ' οἰκιακὰς περιπετείας, ὧν τὰ πρόσωπα ἦσαν πονηροὶ δοῦλοι, δολοπλόκοι παράσιτοι, δελεάζουσαι ἑταῖραι, ἔκθετα βρέφη, φθοραὶ παρθένων καὶ τὰ παραπλήσια [1].

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι αἱ σπουδαὶ τῶν γραμμάτων τῆς κλασικῆς περιόδου ὠφέλησαν μὲν τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων, ἀλλ' αἱ ὠφέλειαι ἠδύναντο νὰ ἦναι πλείονες καὶ μείζονες, εἰ ἡ διεύθυνσις τῶν σπουδῶν ἦτο σκοπιμωτέρα. Ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ πρακτικοὶ Ῥωμαῖοι μᾶλλον ὠφελήθησαν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Διότι οὗτοι ἐδίδασκον ἐν τοῖς θεάτροις αὐτῶν ἑλληνικὰ δράματα καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Νέρων ὑπεδύθη τὸ πρόσωπον τῆς Εὐριπιδείου Κανάκης τικτούσης ἐν τῷ θεάτρῳ. Καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες ἔμαθον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἔγραψαν δράματα, ὁ δὲ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἦτο στωϊκὸς φιλόσοφος καὶ ἔγραψε «*Τὰ καθ' ἑαυτόν*»[2], ὅπερ μέχρις ἡμῶν διετηρήθη. Ὁ φιλόσοφος οὗτος τῶν Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ οὕτως ἠγάπα τὴν φιλοσοφίαν, ὥστε ταύτην μὲν ὠνόμαζε μητέρα, τὴν δὲ βασιλείαν μητρυιάν. Ὀρθῶς ἄρα ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς καὶ εὐλαβὴς ἱερεὺς τῆς Αὐλῆς τοῦ Μονάχου κ. Ἀρμίνιος Geiger ἄρτι ἔγραφέ μοι[3] ἐν ἀκραιφνεῖ ἑλληνικῇ γλώσσῃ: «Πάνθ' ὅσα ἡμεῖς, οἱ τῆς Λύσεως ἄνδρες, κατωρθώσαμεν καὶ ἔχομεν ἤδη, παρελάβομεν ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου θησαυροῦ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἀληθῶς οἱ Ῥωμαῖοι ὑπῆρξαν οἱ ἄμεσοι διδάσκαλοι ἡμῶν, ἀλλ' ὅμως ἁπλῶς ὡς μεταδόται τοῦ πολιτισμοῦ καὶ οὐχὶ ὡς δημιουργοὶ αὐτοῦ· ***τοῦτο δὲ εἶναι τὸ κάλλιστον γνώρισμα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν Ῥωμαίων κοσμοκρατόρων, ὅτι ἔκυψαν ταπεινὸν τὸν αὐχένα πρὸ τῆς πνευματικῆς μεγαλειότητος μικροτέρου λαοῦ».***

Κατ' ἐξοχὴν οἱ Ῥωμαῖοι ὠφελήθησαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ ῥητορικῇ, ὡς δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ὁ Κικέρων, ὅστις κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἐμορφώθη ὑφ' Ἑλλήνων· καὶ δὴ ἠκροάσατο Δίωνος τοῦ Λαρισαίου. Ὁ Ῥωμαῖος πολιτευτὴς λέγει ὅτι ἀνήκει τῇ Ἀκαδημείᾳ, ἀλλ' εἶναι ἐκ-

1. Ὅρα Ἑλλην. Γραμμ. I, 684

2. Αὐτόθι II, 656.

3. Ὅρα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐν σελ. 178 τοῦ πέμπτου τόμου τῶν Ῥητορικῶν λόγων.

λεκτικός. Οὗτος οὐδὲν ἴδιον παρήγαγεν, ἀλλὰ τὰ τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφήματα μετήνεγκεν εἰς τὴν Λατινικὴν καθ' ὅσον ταῦτα ἐνόει. Διὰ τοῦτο ὁ Zeller[1] ὁ γράψας ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τάσσει τοῦτον ἐν τοῖς Ἕλλησι φιλοσόφοις.

Τῇ Ἀκαδημείᾳ ἀνήκει καὶ ὁ Οὐάρρων τοῦ Ἀντιόχου ἐν Ἀθήναις ἀκροασάμενος. Ὁ δὲ Τυρρηνὸς Μουσώνιος Ῥοῦφος ἦτο στωικὸς φιλόσοφος, οὗ μαθητὴς ἐγένετο ὁ ἐξ Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας ***Ἐπίκτητος,*** ὃν κατεδίωξεν ὁ Νέρων. Διδάσκαλος καὶ μαθητὴς τὴν φιλοσοφίαν περιώριζον ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ δὴ ὁ Ἐπίκτητος, ὅστις ἐδίδασκεν ἐν Νεαπόλει, ἔλεγεν, ὅτι ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ γνῶσις τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ ἀδυναμίας. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἔλεγε τὴν σχολὴν αὐτοῦ ***Ἰατρεῖον.*** Ταῦτα δ' ἔλεγε, διότι εἶχε πρότυπον αὐτοῦ τὸν Σωκράτην καὶ παρέβαλεν ἑαυτὸν πρὸς τὸν Ξενοφῶντα.

Καθ' ὅλου εἰπεῖν, οἱ στωικοὶ φιλόσοφοι ἐκράτησαν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν πολιτευτῶν καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς κοσμοκρατείρας πόλεως. Ἤδη Παναίτιος ὁ Ῥόδιος, ὁ στωικὸς φιλόσοφος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ περικλεοῦς στρατηγοῦ Σκιπίωνος, ἔνθα γνωρίσας τοὺς ἐπιφανεῖς Ῥωμαίους, ὡς τὸν Λαῖλιον, τὸν Φάνην, τὸν Μούκιον Σκαιβόλαν, τὸν Αἴλιον Τιβέρωνα καὶ ἄλλους[2] ἐδίδαξε τούτους τὰ τῆς στοᾶς δόγματα. Διὰ τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν οἱ στωικοὶ φιλόσοφοι ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ὁ δὲ μακαρίτης Ῥενιέρης[3] μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἐπειράθη, ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι ὁ στωικὸς Βλόσσιος ἤγειρε τοὺς Γράκχους κατὰ τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης, ὡς ἄλλοτε ὁ Σφαῖρος παρώρμησε τὸν Κλεομένη ὑπὲρ τοῦ λαοῦ[4]. Ἐπὶ τῆς διανοίας Σκιπίωνος τοῦ Αἰμιλιανοῦ ἐπέδρασεν ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, ὅστις ἦτο στωικός. Τῇ στοᾷ ἀνῆκε καὶ ὁ Ἀπαμεὺς Ποσειδώνιος, ὅστις συνέγραψε συνέχειαν τῆς ἱστορίας τοῦ Πολυβίου.[5]

Τὸ εὐγενὲς καὶ γενναῖον τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν ἦθος μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ στοὰ εἶχε μεγάλην μορφωτικὴν δύναμιν. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ἄλλως νὰ ἔχῃ· διότι ἡ στοὰ ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀγαθὸν καὶ δὴ τὸ ἄκρον, μόνη δὲ ἡ κακία εἶναι κακὸν καὶ ὅτι τὰ πάθη δὲν εἶναι ἀναγκαῖα τοῦ βίου στοιχεῖα, ἀλλὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Κατ' αὐτοὺς ὁ σοφὸς εἶναι ἐλεύθερος, πλούσιος καὶ εὐγενὴς καὶ μόνη ἡ ψυχὴ ἄρχει καὶ εἶναι πρόθυμος, ὅπως ἀγωνισθῇ

1. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην. φιλοσοφ. II[a], 1,544.
2. Ἑλλην. Γραμμ. II, 651.
3. Ἔρευναι καὶ εἰκασίαι περὶ Βλοσσίου καὶ Διοφάνους, Ἀθήν. 1887.
4. Πλουτάρχ. ἐν βίῳ Γράκχ. 8 «ὁ Τιβέριος δὲ δήμαρχος ἀποδειχθεὶς ἐπ' αὐτὴν ὥρμησε τὴν πρᾶξιν, ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι λέγουσι, Διοφάνους τοῦ ῥήτορος καὶ Βλοσσίου τοῦ φιλοσόφου παρορμησάντων αὐτόν, οἷα ὁ μὲν Διοφάνης φυγὰς ἦν Μυτιλαῖος, ὁ δὲ αὐτόθεν ἐξ Ἰταλίας Κυμαῖος».
5. Πλουτάρχ. ἐν βίῳ Κλεομένους 2 καὶ 11. 3. Ἑλλην. Γραμμ. II, 228.

πρὸς ἀντιπάλους καὶ ὑποβληθῇ εἰς θυσίας. Ἐκ τούτων γίνεται κατάδηλον, ὅτι οἱ στωικοὶ ἐπειράθησαν, ὅπως πραγματώσωσι τὴν πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος.

Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι μεγίστη εὐεργεσία τῶν στωικῶν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀθείας ἡ στοὰ ἔθηκε βάσιν τοῦ βίου τὴν ἀρετήν. Ὁ Εὐριπίδης ἠδίκησε καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους Ἕλληνας κηρύξας ἐκ τοῦ λογείου καὶ τῆς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι θεοί.[1] Τοῦτ' αὐτὸ ἐποίησαν καὶ δύο μέγιστοι ἱστορικοί, ὁ Θουκυδίδης[2] καὶ ὁ Πολύβιος[3], οἵτινες τὴν ἑαυτῶν ἀθεΐαν ἐκδηλώσαντες ἀφεῖλον τὴν βάσιν, ἐφ' ὧν ἠρείδοντο αἱ ἑλληνικαὶ κοινωνίαι καὶ αἱ πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἀλλ' ἡ στοὰ ἀνεπλήρωσε τὴν ἀφαιρεθεῖσαν βάσιν καί, καθ' ὅσον ἠδύνατο, ἔσωζε τὸν κόσμον μέχρι τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οὐ μόνον δ' ἡ ἑλληνικὴ σοφία περιφανῶς ὠφέλησε τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ καὶ ἡ ῥητορική. Διότι οὗτοι ὄντες κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸς λαὸς ἐδέοντο τῆς ῥητορικῆς. Τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Ὀρτήνσιος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ῥώμην τὴν Ἀσιανὴν ῥητορικήν, ἀλλ' ὁ Κικέρων καταπολεμήσας ταύτην ἠδυνήθη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Ῥοδίαν, ἥτις πάντως δὲν εἶναι ἡ ἀρίστη, ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος ῥήτωρ ἠκολούθησε τῇ ἰδίᾳ φύσει. Γινώσκει ὅμως ὅτι ὑπερτέρα εἶναι ἡ Ἀττικὴ ῥητορική, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τοῖς θεωρητικοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι δὲν παραπέμπει εἰς Ῥοδίους, ἀλλ' εἰς Ἀττικοὺς ῥήτορας. Ἐπιφανέστατος τῶν Ἀττικιζόντων ῥητόρων ἦτο ὁ Γάιος Λικίνιος Κάλβος, ὅστις διέπρεπεν ὡς ποιητὴς ἅμα καὶ ῥήτωρ. Τοῖς Ἀττικισταῖς ἀνῆκε καὶ ὁ ***Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ,*** ὅστις ἔδωκε διδάσκαλον τῷ Ὀκταβιανῷ Ἀπολλόδωρον τὸν Περγαμηνόν. Οὗτος ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς διανοίας τοῦ Αὐγούστου συνεβάλετο, ἵνα οἱ Ἀττικίζοντες ῥήτορες κρατήσωσιν ἐν Ῥώμῃ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν διέπρεψαν μὲν μεγάλοι ῥήτορες, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο δὲν πταίει ἡ ἀττικίζουσα ῥητορική, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο οἱ ῥήτορες κατέφυγον εἰς τὰς ῥητορικὰς σχολὰς καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις. Οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως ῥήτορες πολὺ συνεβάλοντο πρὸς μόρφωσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, κατ' ἐξοχὴν δ' ὁ ***Κικέρων,*** ὅστις ἀτόπως παρεβλήθη πρὸς τὸν Δημοσθένην. Οὗτος, ὡς εἴρηται, ἀνῆκε τῇ Ῥοδίᾳ ῥητορικῇ Σχολῇ, ἥτις εἶναι ὑποδεεστέρα τῆς Ἀττικῆς. Πάντως ὅμως εἶναι ὁ μέγιστος τῆς Λατινικῆς γλώσσης διαμορφωτής. Κατὰ τὰ εἰρημένα ἡ ἑλληνικὴ ποίησις, ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ῥητορικὴ διεμόρφωσαν τὰ γράμματα καὶ τὸ ἦθος τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀνέδειξαν τούτους λαὸν πεπολιτισμένον. Ἡ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων δύναμις καὶ ἀλλαχοῦ μὲν καταφαίνε-

1. Ἑλληνικ. Γραμματ. I, 532.
2. Αὐτόθι II, 96.
3. Αὐτόθι II, 219.

ται πανσθενής, κατ' ἐξοχὴν δ' ἐν τῇ μεταρρυθμίσει καὶ μεταμορφώσει τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας καὶ διεπράξαντο τοῦτο οἱ Ἕλληνες, ἐν ᾧ ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐγένοντο δοῦλοι αὐτῶν. Μετεμόρφωσαν μὲν οἱ Ἕλληνες ἄλλοτε μέγα τῆς Ἀσίας μέρος καὶ τὴν βόρειον τῆς Ἀφρικῆς παραλίαν, ἀλλὰ τότε ἦσαν δεσπόται καὶ οὐχὶ δοῦλοι. Τοῦτο περιφανῶς μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι ἰσχυροτέρα τοῦ δόρατος.

Τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος κατιφαίνεται καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, καθ' οὓς αἱ τρεῖς εἰρημέναι περίοδοι ἐπανελήφθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἡ θεοκρατικὴ περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 529 π. Χ., ὅτε ὁ μέγας αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἔκλεισε τὴν φιλοσοφικὴν τῶν Ἀθηνῶν σχολὴν καὶ τὴν περιουσίαν ταύτης ἐδήμευσεν. Τότε ἑπτὰ φιλόσοφοι ἀπῆλθον εἰς τὴν Περσίαν πρὸς τὸν Χοσρόην[1] καὶ κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας βαθὺ σκότος ἐκάλυψε τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Διότι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα δὲν ἐσπουδάζοντο καὶ ἡ φιλοσοφία δὲν ἐτιμᾶτο ὡς πρότερον.

Ἡλίκη ἀμάθεια τότε ἐπεγένετο, μαρτυρεῖ ὁ χρονογράφος Μαλάλας, ὅστις μετὰ κομπορρημοσύνης λέγει, ὅτι ὁ Κικέρων καὶ ὁ Σαλούστιος εἶναι οἱ σοφώτατοι τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν, ὅτι ἡ *Καρία ὠνομάσθη ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος* Κάρου καὶ ὅτι ἡ Σαπφὼ ἦζη ἐπὶ Κέκροπος καὶ τοῦ Κραναοῦ. Καὶ ὅμως ὁ ἀμαθὴς οὗτος Σῦρος ἦτο ἱεροκῆρυξ Ἀντιοχείας. Ἀλλὰ τέλειον ἄνθρωπον ποιοῦσιν ἡ ὀξύτης τῆς διανοίας καὶ ἡ εὐγένεια τῆς καρδίας, τὸ ὕψος καὶ ἡ σαφήνεια τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων. Ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ κηρύξας τὸ ***Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους*** ἐβελτίωσε τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα ἔχουσιν ἀνάγκην καὶ τῆς ἀνεπτυγμένης διανοίας. Τὴν μὲν καρδίαν ἐξευγενίζει ὁ Χριστιανισμός, τὴν δὲ διάνοιαν ἐξαίρουσι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἄλλοτε ἐπραγματεύθημεν τὸ ζήτημα: ***Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἶναι τὰ κύρια γνωρίσματα παντὸς ὑγιοῦς πολιτισμοῦ***[2]. Ἐν τῇ θεοκρατικῇ ὅμως περιόδῳ ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας ἦτο ἀτελεστάτη, δι' ὃ τὸ εὐγενὲς θρησκευτικὸν αἴσθημα μετετράπη εἰς θρησκομανίαν καὶ θεοληψίαν. Οὕτως ἡ δύναμις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐδοκιμάσθη οὐ μόνον ὑπὸ θετικήν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀρνητικὴν ὄψιν. Ἐσβέσθη τὸ τηλαυγὲς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων φῶς καὶ πάραυτα ἐπῆλθε σκότος, ἐν ᾧ οὐχὶ ἀηδόνες τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ νυκτερίδες τῆς δεισιδαιμονίας περιίπταντο. Τότε οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἐξήρχοντο τῶν ἀνακτόρων, εἰ μὴ ἠρώτων πρῶτον τὸν ἀστρολόγον, καὶ οἱ πατριάρχαι ἔγραφον ὀνειροκριτικὰ συγγράμματα[3].

Μεγάλοι ὅμως ἄνδρες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὁ πατριάρχης

1. Ἑλλην. Γραμμ. II 730.
2. Ἐν σελίδ. 371 καὶ ἑξῆς τοῦ πρώτου τόμου τῶν ῥητορικῶν λόγων.
3. Ὅρα ἐπὶ Δ. Θερειανοῦ Ἀδαμάντιον Κοραῆν III 2.

Φώτιος, ὁ μητροπολίτης ***Εὐστάθιος***, ***Μιχαὴλ ὁ Ἀτταλειάτης***, ὅστις εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἡ γέφυρα ἡ συνδέουσα τὴν χυδαιότητα τῆς γλώσσης, εἰς ἣν κατέπεσε τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου μέχρι τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος, συνεβάλοντο πρὸς ἀναγέννησιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Αὐτὴ ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας, ἡ ***Ἄννα***, ἀττικίζει ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτῆς ἔργῳ, τῇ Ἀλεξιάδι, καὶ ἔχει πρόσωπα οὐχὶ τὸν Θεοφύλακτον ἢ τὸν Γενέσιον, ἀλλὰ τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Πολύβιον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀλεξιὰς κρίνεται ὡς τὸ περιφανέστατον τῆς ἀναγεννήσεως μνημεῖον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ χρόνος τῆς ἀναγεννήσεως δὲν διήρκεσε μακρὸν χρόνον, δὲν καταδείχθη ὁλόκληρος ἡ μεγαλουργὸς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων δύναμις.

Αὕτη ὅμως περιφανῶς ἐξεδηλώθη, ὅτε οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐν τοῖς πρώτοις ἀπῆλθεν ἐκεῖσε ὁ ***Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς*** ὁ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν μετενεγκὼν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἐνετίαν. Εἰς τὴν Φλωρεντίαν συνέρρεον τότε πολυάριθμοι μαθηταὶ καὶ ἀκροαταί, οἷς ἐνέπνεε τὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τοῦ σοφοῦ τούτου διδασκάλου οἱ μαθηταὶ πορευόμενοι εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκόμιζον χειρόγραφα Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ λογάδην γραφέντων, ὡς ὁ Σικελὸς Ἰωάννης Λάσκαρις καὶ ὁ Φραγκίσκος Φίλελφος. Μετὰ τὸν Χρυσολωρᾶν συνεβάλετο πρὸς διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ***Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς (Πλήθων)***[1] ὁ εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Φλωρεντίαν τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν. Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ ὁ ἐπί τινα χρόνον ἐν Μιστρᾷ διατρίψας καὶ φιλοσοφήσας, ὅτε ἀπῆλθεν εἰς Φλωρεντίαν, ἔτυχε τῆς προστασίας Κοσμᾶ τοῦ ἐκ Μεδίκων, ὅστις δικαίως Περικλῆς τῆς Φλωρεντίας ἐπωνομάσθη. Ἐν Φλωρεντίᾳ διδάσκων ὁ Πλήθων ἤγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ μαθητῶν, ὑφ' ὧν ἐπωνομάζετο Σωκράτης καὶ Πλάτων. Δικαίως δ' ὁ μὲν Schülze[2] λέγει, ὅτι ὁ Πλήθων ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς Γερμανικῆς μεταρρυθμίσεως, ὁ δὲ μέγας ποιητὴς Λεοπάρδης[3] ἀποφαίνεται ὅτι οὗτος οὐχὶ ἐξ ὀργῆς, ὡς ὁ Λούθηρος, ἀλλ' ἐκ φιλοσοφικῶν καὶ πολιτικῶν λόγων ὀλίγον πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ προεῖπε τὴν ἐγκαθίδρυσιν νέων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν ἁρμοζουσῶν εἰς τοὺς καιροὺς καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐθνῶν. Κατὰ ταῦτα ὁ Πλατωνικὸς φιλόσοφος τοῦ Μιστρᾶ εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ Λουθήρου καὶ δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι οὗτος ἐμείωσε τὰς παρανοήσεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἄλλοτε ὁ Ξενοφάνης ὁ Ἐλεάτης, ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Ἡράκλειτος κατέδειξαν τὰς ἐλλείψεις τῶν Ὁμηρικῶν θεῶν.

Πλὴν τῶν δύο εἰρημένων ἀνδρῶν καὶ ἄλλοι μεγαλώνυμοι ἄνδρες συνεβάλοντο πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὡς ὁ ***Ἰάνος Λάσκαρις***, ὅπερ

1. Ἑλλην. Γραμμ. II, 1,175.
2. Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν Ἰένῃ 1874.
3. Ὅρα τὸ σύγγραμμα τοῦ μακαρίτου φίλου Δ. Θερειανοῦ Ἀδ. Κοραῆν, I, 5.

μετὰ τοῦ πάπα Λέοντος ἀποδημήσας εἰς Παρισίους εἰργάσατο μετὰ τοῦ περικλεοῦς Βουδαίου πρὸς ἵδρυσιν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φοντεναιβλώ. Ὁ αὐτὸς σοφὸς ἀνὴρ ἦτο ὁ κύριος μοχλὸς τοῦ τυπογραφείου τοῦ ***Ἄλδου Μανουκίου,*** ἐν ᾧ ἐγένοντο ἄρισται ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Προσφιλὴς τούτου μαθητὴς ἦτο ὁ Κρὴς ***Μᾶρκος Μουσοῦρος,*** ὃν ἡ σύγκλητος τῆς Ἐνετίας ἀνηγόρευσε δημόσιον καθηγητὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ὑπὸ τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρὸς ἐξεδόθησαν πλεῖστοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, ὡς ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Ἀθήναιος καὶ ἄλλοι. Τοιοῦτοι μεγάλοι ἄνδρες μετὰ μεγάλης φιλοπονίας καὶ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ μετέδωκαν τῇ Ἰταλίᾳ, τῇ Γαλλίᾳ, τῇ Ὁλλανδίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἅπερ παρεσκεύασαν τὴν ἐπανάληψιν τῆς πνευματικῆς περιόδου.

Ἡ περίοδος αὕτη ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήκει καθ' ἡμᾶς μέχρι τοῦ πολέμου τῶν Γερμανῶν πρὸς τοὺς Γάλλους. Κατὰ ταύτην ἡ Εὐρώπη εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς βίου, διότι τότε ἔν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Γαλλίᾳ, ἔν τε τῇ Γερμανίᾳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Βρετανῶν ἤκμασεν ἡ ποίησις καὶ ἡ φιλοσοφία. Ναί· τότε μεγάλοι ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι εἶχον ὡς βάσιν τοὺς ὁμοτέχνους Ἕλληνας· διότι ἡ ἑλληνικὴ γραμματεία εἶναι ἡ μήτηρ πασῶν τῶν ἄλλων· καὶ δικαίως ὁ πατριάρχης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἐμὸς διδάσκαλος Βοίκχιος ἔλεγεν ἐξ ἕδρας, ὅτι ὁ Hegel καὶ ὁ Schelling, ὁ Göthe καὶ ὁ Schiller τοὺς πραγματικοὺς αὐτῶν γονεῖς ἔχουσιν ἐν τῷ Πλάτωνι καὶ τῷ Ἀριστοτέλει, τῷ Σοφοκλεῖ καὶ τῷ Εὐριπίδῃ. Ἡ κρίσις αὕτη εἶναι πάνυ ὀρθή, διότι ἡ ἑλληνικὴ γραμματεία εἶναι οὕτως εἰπεῖν αὐτοφυής, ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν νεωτέρων λαῶν ἀλλοτριόχωρος καὶ ἑτερόφωτος. Ὡς ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ πρόπλασμα τῆς νεωτέρας Εὐρώπης, οὕτω καὶ ἡ γραμματεία ἐκείνης ὁμολογεῖται ὡς τὸ ὑπόδειγμα ταύτης. Τὴν ἀλήθειαν τούτων μαρτυρεῖ μέγας τῆς Γερμανίας ποιητὴς καὶ αἰσθητικός, ὁ *Lessing*[1], ὅσπερ λέγει ὅτι γινώσκει τὴν δραματικὴν τέχνην διὰ τοῦτο, διότι ἡ κρίσις αὐτοῦ δὲν εἶναι διάφορος πρὸς τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἣν ἐξ ἀπείρων τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἀριστοτεχνημάτων ἐμόρφωσεν. Ὁ δὲ Ὀλύμπιος τῆς Γερμανίας ποιητής, ὁ *Göthe*[2], πάνυ εἰλικρινῶς ὁμολογεῖ, ὅτι ὀλίγοι Γερμανοὶ καὶ ἴσως μόνον ὀλίγοι ἄνθρωποι πάντων τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἔχουσιν αἰσθησιν πρὸς αἰσθητικὴν ὅλου· ἐπαινοῦσι καὶ ψέγουσι μόνον τμηματικῶς καὶ ἐνθουσιῶσι μόνον ἐκ τῶν τμημάτων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν προσάπτει ὄνειδος τοῖς νεωτέροις, διότι ἡ φιλολογία σκοπεῖ, ἵνα τὰς γνώσεις τῶν προγενεστέρων παρέχῃ τοῖς νεωτέροις, ὡς ἀναπτύσσομεν ἀλλαχοῦ. «Ἡ δαιμονία αὕτη ἐπιστήμη τὰς ἰδέας ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν ἤδη τεθνεώτων παραλαμβάνουσα καὶ εἰς τὰς τῶν

1. Dramaturgie.
2. Ἐν τῷ *W.* Meister· ἴδε καὶ τὴν ἐμὴν ἱστορίαν τῶν Ὁμηρ. Ἐπῶν ἐν σελ. 189.

ζώντων μεταγγίζουσα καὶ διὰ τῆς μετοχετεύσεως τοῦ πνεύματος πολλῶν ὁμοῦ γενεῶν ὑποτρίβουσα καὶ διαπλάσσουσα τὰς πνευματικὰς τῶν διαφόρων λαῶν ἡλικίας προάγει αὐτοὺς ἀπὸ τὴν νηπιακὴν εἰς τὴν παιδικὴν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἀνδρικὴν μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ ἐκείνου βράχου, ὅπερ ***ἀκμὴν τῶν λαῶν*** ὀνομάζομεν. Ὁ χρόνος λοιπὸν καὶ ὁ χῶρος εἶναι δύο τυραννικοὶ φραγμοί, οἵτινες τὰς διαφόρους γενεὰς διαφράσσοντες καὶ τοὺς συγχρόνους λαοὺς ἀπ' ἀλλήλων διαχωρίζοντες διακωλύουσι τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀνάπτυξιν». Ἂν δέ τις ἐρωτήσῃ ἡμᾶς, διὰ τί ἆρά γε οἱ νεώτεροι, καίπερ ἔχοντες ὡς βάσιν τὰ ἀριστοτεχνήματα τῆς ἀρχαιότητος δὲν παρήγαγον μείζονος ἀξίας ἔργα, ἀποκρινόμενα ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συνέρρευσαν παράγοντες ὧν οἱ νεώτεροι λαοὶ στεροῦνται.[1]) Λέγοντες ταῦτα ἐννοοῦμεν, ὅτι ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις μόνον τὸ κράτος εἶχον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, δὲν παραγνωρίζομεν ὅμως καὶ πρωτότυπα πνεύματα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτων ἐμμέσως ἐπέδρασεν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Ὁπωσδήποτε ἡ πνευματικὴ αὕτη περίοδος ἀποτελεῖ ὄντως εἰπεῖν τὸν ***χρυσοῦν αἰῶνα*** τῆς νεωτέρας Εὐρώπης, ἥτις εἰσῆλθεν εἰς τὴν ***ὑλικὴν αὐτῆς περίοδον*** διὰ πολλὰ καὶ διάφορα αἴτια, ἐξ ὧν ἐξαίρομεν τὸν πόλεμον τῆς Γερμανίας πρὸς τὴν Γαλλίαν. Διότι ἡ ἔκβασις αὐτοῦ ἠνάγκασε καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς δυνάμεις, ἵνα ἐντείνωσι τὰς πολεμικὰς αὐτῶν παρασκευὰς καὶ δὴ τὰς ναυτικὰς ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις οὔσας πολυδαπάνους καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις, ἵνα ἀντιπαρασκευασθῶσιν. Αἱ προπαρασκευαὶ ὅμως ἀπῄτησαν, ἵνα ἔτι μᾶλλον ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία, καὶ ἵνα ἐπιβληθῶσι τοῖς λαοῖς πολυειδεῖς φόροι τὴν πενίαν ἐπ' αὐτῶν ἐπιχύσασαι. Ὅταν ὅμως οἱ λαοὶ πεινῶσι, τρέπονται πρὸς τὴν ὕλην καὶ τιμῶνται οὐχὶ αἱ ἰδέαι οὐδ' οἱ διδάσκαλοι τούτων ἀλλ' οἱ χρησιμοθῆραι, ὁσονδήποτε βάναυσοι καὶ ταπεινοὶ καὶ ἂν ὦσιν οὗτοι. Ἀλλ' ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας οἱ μὲν ἰδιῶται τρέπονται εἰς ἡδονὰς καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν ἐκφυλισμόν, αἱ δὲ πολιτεῖαι οὐδὲν ἄλλο δίκτιον ἢ τὸ τῆς ἀλληλοφαγίας ἀναγνωρίζουσιν. Ἐντεῦθεν γεννῶνται φοβεροὶ πόλεμοι τὸν πολιτισμὸν φθείροντες, ὡς ἐφθάρη ἡ Ἑλληνικὴ διὰ τοῦ καλουμένου Πελοποννησιακοῦ. Καὶ νῦν εὑρισκόμεθα ἐν ταῖς παραμοναῖς πανευρωπαϊκοῦ πολέμου διὰ τὸν ἐπικρατήσαντα ὑλισμὸν τὸν ἐμβάλλοντα ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν λαῶν καὶ τῶν πολιτευτῶν κατακτητικὰς ὁρμάς.

Διὰ ταῦτα μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἠκούσθη ὁ λόγος τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν συμβουλεύοντος, ἵνα ἐν πᾶσι τοῖς πανεπιστημίοις διδάσκωνται τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὡς ἔχοντα πολλὴν μορφωτικὴν δύναμιν. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ ἐν τῇ ὑλιστικῇ τῆς ἀρχαιότητος περιόδῳ, καθ' ἣν οἱ Πτολεμαῖοι τῇ

1. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματευόμεθα ἐν τῷ Πρυτανικῷ ἡμῶν λόγῳ. ***Τὰ αἴτια τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.*** Ῥητορικοὶ λόγοι Ι ἐν σελ. 26 καὶ ἑξῆς.

συμβουλῇ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ὑπεστήριζον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Πάνυ δὲ συνετῶς ἔπραξαν καὶ ἐκεῖνοι καὶ ὁ συνετὸς τῆς Γερμανίας αὐτοκράτωρ, διότι ὁ ὑλισμὸς καθαιρεῖ καὶ κατακρημνίζει πάντα τὰ εὐγενῆ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐλατήρια καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων ἀνεγείρει μόνον τὸ βάναυσον καὶ αἰσχροκερδὲς ὑλικὸν συμφέρον. Ἄλλως οἱ ὑλισταὶ καὶ οἱ μελεταὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου δὲν δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὰ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ συμβαίνοντα. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνι (981) λέγων, ὅτι φυσιοδίφης ἐρωτώμενος περὶ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ὁ Σωκράτης κάθηται ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἤθελεν ἀποκριθῇ, ὅτι τὸ σῶμα σύγκειται ἐξ ὀστῶν καὶ νεύρων, ἐξ ὧν ταῦτα χαλῶντα καὶ συντείνοντα τὰ ὀστᾶ ποιοῦσι τὸ σῶμα ἵνα κάθηται. Τούτου ὅμως ἡ ἀληθὴς αἰτία εἶναι ἡ ἰδέα τῆς εὐπειθείας τοῦ φιλοσόφου πρὸς τοὺς νόμους τῆς πόλεως.

Αἱ ἰδέαι λοιπὸν εἶναι αἱ βασίλισσαι αἱ τὸν κόσμον κυβερνῶσαι. Ἂν δέ τις ταύτας ἐκθρονίσῃ καὶ τὰς ἁλουργίδας αὐτῶν διασχίσῃ εἰς ῥάκη, μένουσιν ἄφρονες στασιῶται καὶ κοῦφοι ὄχλοι μὴ ἀνορθοῦντες, ἀλλ' ἀνατρέποντες τὰ μέγαρα τῶν ἐθνῶν εἰς ἐρειπιῶνας. Πάνυ ἄρα συνετῶς οἱ Πτολεμαῖοι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ σοφοῦ τῆς Γερμανίας αὐτοκράτορος ἐπειράθησαν, ὅπως ὑποβαστάσωσι τὰ μέγαρα τῶν ἰδεῶν καὶ συνέστησαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ὡς ἀντηρίδας. Ἂν δ' ὁ ὑλισμὸς παραβληθῇ πρὸς νόσον, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔχουσι θαυμασίαν θεραπευτικὴν δύναμιν. Μή τις ὅμως ὑπολάβῃ ὅτι καὶ τὸ δραστήριον τοῦτο φάρμακον δύναται νὰ ἐκριζώσῃ τὴν νόσον. Διότι καὶ ὁ ὑλισμός, ὡς φαίνεται, εἶναι ὁ ἱστορικὸς νόμος, οἱ δὲ νόμοι τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ δὲν ἀνατρέπονται δι' ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Τὰ ἑλληνικὰ ὅμως γράμματα δύνανται ὡς φάρμακα ἀκεσίπονα νὰ ἀπαλλάξωσι τὸ ἀνθρώπινον γένος πολλῶν πόνων καὶ ὀδυνῶν, διότι ἡ τοῦ ὑλισμοῦ νόσος ἔχει ὀδυνηρὰ συμπτώματα, ὡς τὴν ἀθεΐαν, τὴν ἀκολασίαν καὶ τὸν ἐκφυλισμόν, τὸ ἄπατρι καὶ τὸ τυχοδιωκτικὸν καὶ μυρία ἄλλα. Ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα δὲν δύνανται νὰ ἐκριζώσωσι τὴν νόσον, δὲν πρέπει νὰ διεγείρῃ ἀπελπισμόν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ καταλύσῃ καὶ τὸν χειμῶνα, κατέλυσεν ὅμως τὴν ὀλεθροποιὸν αὐτοῦ ἐπίδρασιν. Ὡς δ' ὁ χειμὼν εἶναι ἀναγκαῖος τῇ λειτουργίᾳ τῆς φύσεως, οὕτω καὶ ὁ ὑλισμὸς ὁμολογεῖται χρήσιμος διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας αὐτοῦ ἀνακαλύψεις.

Ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐδείξαμεν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἅπερ ἐκπροσωποῦσι τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους περίοδον, κολάζουσι τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὰς ἐκκλίσεις τῆς θεοκρατικῆς καὶ τῆς ὑλικῆς περιόδου. Εἶναι ἄρα παγκόσμιον ἀγαθόν, εἶναι φῶς τηλεφανές, ὅπερ ἀναπτόμενον μὲν ποιεῖ ἡμέραν, καθ' ἣν αἱ ἀηδόνες τοῦ πολιτισμοῦ εὐστόμως ᾄδουσι, σβεννύμενον δὲ παράγει μεσαιωνικὸν σκότος, καθ' ὃ νυκτερίδες δεισιδαιμονίας ἀρρύθμως περιίπτανται καὶ οἱ βάτραχοι τῶν σαπρῶν τοῦ ὑλισμοῦ ὑδάτων κοάζουσιν. Οὐαὶ τοῖς λαοῖς ἐκείνοις, ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν ἀνέχονται τὴν λάμψιν τῶν ἀκτί-

νων τοῦ μουσαγέτου θεοῦ τοῦ Παρνασσοῦ, ἀλλ' ὡς οἱ τοὺς ὀφθαλμοὺς πάσχοντες στρέφουσι τὰς ὄψεις πρὸς ἀλαμπεῖς χώρας.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι λαοὶ στερούμενοι τοῦ ἑλληνικοῦ φωτός, ὡς οἱ ἄγριοι τῆς Ἀφρικῆς, καὶ οἱ ἐν τῷ σαπρῷ πολιτισμῷ βιοῦντες Σῖναι. Ἄλλοι λαοὶ παρανοήσαντες τὰ θεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ διδάγματα καὶ εἰς δεισιδαιμονίαν τραπέντες δὲν μετέχουσι τῆς πνευματικῆς περιόδου, ἣν διέρχεται ἡ λοιπὴ Εὐρώπη. Τῆς νόσου δὲ ταύτης ἠδύναντο νὰ ἀπαλλαγῶσιν, ἂν αἱ κυβερνήσεις αὐτῶν ἔπραττον, ὅτι ἔπραξαν οἱ Πτολεμαῖοι, Κοσμᾶς ὁ ἐκ Μεδίκων καὶ ὁ μουσοτραφὴς πάπας τῆς Ῥώμης ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου ζῶν. Ὀφείλομεν δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὴν ἀλήθειαν τῶν ἡμετέρων λόγων μαρτυροῦσι πλεῖστοι τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἱεράρχαι μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου ἀσχολούμενοι περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τιμῶντες αὐτά. Ὅτε δὲ πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἠνώθη ἡ Ἰταλία, ἡ κυβέρνησις αὐτῆς παρατηρήσασα, ὅτι ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως ὑπῆρχε πολλὴ δεισιδαιμονία, ἔπεμψεν εἰς Γερμανίαν δεκάδας φοιτητῶν, ἵνα σπουδάσωσι φιλοσοφίαν, ἧς τὰ σκῆπτρα κατέχουσι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τινὰ ἐκ τούτων *Cantonvi* ὀνομαζόμενον εἶχον γνώριμον ἐν Βερολίνῳ. Ἐν τῇ σπουδῇ ὅμως τῆς φιλοσοφίας ἀπαιτεῖται μεγίστη προσοχή, διότι νέοι κοῦφοι καὶ ἀπαράσκευοι κινδυνεύουσιν, ἵνα γίνωνται ἄθεοι. Διότι ὡς οἱ λαοὶ ἐκ τῆς τυραννίας καταπίπτουσιν εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν, οὕτω καὶ ἐκ τῆς δεισιδαιμονίας μεταπηδῶσιν εἰς τὴν ἀθεΐαν, ἧς οὐδεμία νόσος εἶναι δεινοτέρα.

Ὡσαύτως ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων δύναται νὰ ἦναι ὠφελιμωτάτη τοῖς στρατιωτικοῖς λαοῖς, διότι τὸ φιλάνθρωπον αὐτῶν μαλάσσει τὸ σκληρὸν καὶ αὐθαδες τῶν ἀνδρῶν, οἵπερ ἐκ τοῦ ἑαυτῶν ἐπιτηδεύματος ἐξαγριοῦνται. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην, ἵνα ποιήσωμεν πειράματα πρὸς κύρωσιν τῆς θεωρίας, διότι ἡ ἱστορία παρέχει ἡμῖν πειράματα μεγαλοπρεπέστατα. Ἐκ τῶν δύο μεγάλων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πόλεων ἡ μὲν Σπάρτη ἠσχολεῖτο μόνον περὶ τὰ στρατιωτικά, αἱ δὲ Ἀθῆναι ἦτο φιλόλογος καὶ φιλόσοφος καὶ πρυτανεῖον σοφίας. Διὰ τοῦτο ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν ὑποδεέστεροι τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τὰ στρατιωτικά, ὡς λέγει ὁ φίλος τῶν τεχνῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας ***Περικλῆς***[1]. Αὐτὸς οὗτος ἐφιλοσόφει μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ ἠσχολεῖτο περὶ τὰ ζητήματα τῆς τέχνης μετὰ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτίνου καὶ ὅμως ἦτο γενναῖος στρατηγός, διότι ἡ φιλοσοφία δὲν ἐξεθήλυνε τοὺς Ἀθηναίους, ὡς ὁ αὐτὸς πολιτευτὴς λέγει. «*Φιλοκαλοῦμεν γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας*»[2]. Οὕτως ὁ φιλόσοφος Σωκράτης ἐν τῷ

1. Θουκυδ. II 39,1[α]. Οἱ μὲν (Σπαρτιᾶται) ἐπιπόνῳ ἀσκήσει εὐθὺς νέοι ὄντες τὸ ἀνδρεῖον μετέρχονται, ἡμεῖς δὲ ἀνειμένως διαιτώμενοι οὐδὲν ἧσσον ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν».

2. Αὐτόθι 40,1.

στρατοπέδῳ τῆς Ποτιδαίας διητᾶτο ἐν βαρεῖ χειμῶνι τὸ σύνηθες ἱμάτιον περιβεβλημένος καὶ διὰ τοῦ κρυστάλλου εὐκολώτερον πορευόμενος ἢ οἱ ἄλλοι ὑποδεδημένοι. Ναί· ὁ φιλόσοφος ἐξήρχετο τοῦ οἰκήματος ἀνυπόδητος, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι στρατιῶται ἢ δὲν ἐξήρχοντο ἢ ἐξήρχοντο ἔχοντες τοὺς πόδας ἐνειλιγμένους δι' ἀρνακίδων [1]. Τοιοῦτος ἦτο ὁ φιλόσοφος ὁ ἡρωικῶς ἐν Δηλίῳ ἀγωνισάμενος [2]. Τὴν αὐτὴν ἀντοχὴν καὶ ἴσην γενναιότητα ἔδειξεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ξενοφῶν, ὅσπερ τὴν ἀτέρμονα τῶν Περσῶν κοσμοκρατορίαν διασχίσας κατέδειξε τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος δὲν ἦτο μόνον φιλόσοφος καὶ στρατηγός, ἀλλὰ καὶ ἰατρὸς καὶ γενναῖος στρατιώτης ἔχων τὸ σῶμα μεστὸν τραυμάτων.

Τίνα θαυματουργὸν δύναμιν ἔχουσι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, κατεδείχθη ἐν τῇ ἐπιδράσει ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ. Τίς λαὸς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ἦτο στρατιωτικώτερος τῶν Ῥωμαίων καὶ τίνες στρατηγοὶ δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἐμπειρότεροι τοῦ Γαΐου Καίσαρος, τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Αὐγούστου; Καὶ ὅμως ὁ μὲν Γάιος ἐν Ῥόδῳ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ἀπολλωνίου [3], ὁ δὲ Ἀντώνιος πορευθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠσχολεῖτο περὶ τὴν Ἀσιατικὴν ῥητορικὴν [4] καὶ ὁ Αὔγουστος τὴν ἔδραν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Ῥώμην μετενεγκὼν ἀπετέλεσε τὸν χρυσοῦν ταύτης αἰῶνα. Βεβαίως βάσις τοῦ μεγαλείου τῆς κοσμοκρατείρας πόλεως ἦτο ἡ ἀνδρεία τῶν γενναίων αὐτῆς τέκνων, ἀλλὰ τοὺς κροτάφους αὐτῆς ἔστεψαν αἱ δάφναι τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας.

Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔχουσι καὶ τηλικαύτην ἠθοποιὸν δύναμιν, ἥλίκην ἡ γραμματεία οὐδενὸς ἄλλου λαοῦ. Ἡ Ἑλλὰς ἐδημιούργησε τὴν φιλοπατρίαν, ἥτις διὰ ζωηρῶν χρωμάτων ἀπεικονίζεται ἐν τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους. Ὁ δὲ θεσπέσιος Πλάτων [5] συνέστησε τὴν πρὸς τὴν πατρίδα εὐπείθειαν διὰ λόγων ἀξιομνημονεύτων «*μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερον ἐστὶν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν πατρίδα χαλεπαίνουσαν ἢ πατέρα, καὶ ἢ πείθειν ἢ ποιεῖν ἃ ἂν κελεύῃ, καὶ πάσχειν, ἐάν τι προστάττῃ παθεῖν, ἡσυχίαν ἄγοντα, ἐάν τε τύπτεσθαι ἐάν τε δεῖσθαι, ἐάν τε εἰς πόλεμον ἄγῃ τρωθησόμενον, ἢ ἀποθανούμενον, ποιητέον ταῦτα, καὶ τὸ δίκαιον οὕτως ἔχει, καὶ οὐχὶ ὑπεικτέον, οὐδὲ ἀναχωρητέον, οὐδὲ λειπτέον τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ ποιη-*

1. Πλάτ. ἐν Συμποσ. 220.
2. Ἐν Λάχητ. 181.
3. Πλούταρχος ἐν βίῳ Καίσαρος.
4. Παρὰ τῷ αὐτῷ ἐν βίῳ Ἀντωνίου.
5. Ἐν Κρίτωνι, 51 Α.

τέον ἃ ἂν κελεύῃ ἡ πόλις καὶ ἡ πατρίς, ἢ πείθειν αὐτὴν ἢ τὸ δίκαιον πέφυκε, βιάζεσθαι δ' οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν πατρίδα». Οὐδεὶς ἴσως σαφέστερον ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην καὶ τὴν πρὸς τοὺς νόμους εὐπείθειαν τοῦ μεγάλου τούτου φιλοσόφου. Ἀλλὰ διὰ τί ἄρά γε τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐδημιούργησε τὴν φιλοπατρίαν; Πολλὰ τὰ αἴτια φιλοσοφῶν δύναταί τις νὰ ἀνεύρῃ, ἡμεῖς δὲ ἐξαίρομεν μόνον τὴν εὐφυΐαν τῆς φυλῆς μνημεύοντες τοῦ Περικλέους, ὅσπερ κηρύσσει [1] ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ὅτι περισσότερον ὠφελοῦνται οἱ ἰδιῶται, ἂν εὐπραγῇ ἡ πόλις, ἢ ἂν οὗτοι εὐπραγῶσι καὶ ἡ πόλις δυσπραγῇ. Ἡ παραβολὴ ἐλήφθη ἐκ τοῦ πλοίου, ὡς γίνεται κατάδηλον ἐκ τῶν στίχων τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους.

Ἥ δ' ἔστιν ἡ σῴζουσα, καὶ ταύτης ἔπι
πλέοντες ὀρθῆς τοὺς φίλους ποιούμεθα [2]

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ βασιλικῷ προγράμματι ὁ Κρέων λέγει·

Καὶ μεῖζον ὅστις ἀντὶ τῆς αὑτοῦ πάτρας
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω [3].

Ἡ φιλοπατρία ἀνεπτύσσετο ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ λαῷ, διότι οὗτος διῃρεῖτο κατὰ πόλεις, ἐν ᾧ νῦν οἱ λαοὶ ἀποτελοῦσιν εὐρύτατα κράτη. Τότε ὁ πολίτης ἔβλεπεν ὁλόκληρον τὸ κράτος καὶ ὁ πολιτευτὴς ἠδύνατο διὰ τῆς χειρὸς νὰ δείξῃ αὐτό, ὡς δείκνυσιν ὁ Σοφόκλειος Κρέων, ὑφ' ὃν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λανθάνει ὁ Περικλῆς, ἐν ᾧ νῦν ὁ πολίτης φαντάζεται τὸ κράτος ἢ δύναται νὰ ἴδῃ μόνον ἐν γεωγραφικῷ χάρτῃ. Ἡ αὐτοψία ὅμως ἐμφύει μείζονα ἀγάπην τοῖς πολίταις. Πρὸς δὲ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ἔχουσιν ἄπειρον ποικιλίαν, ἥτις ἐμβάλλει μείζονα ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. Διαφέρει τὸ ἔχειν ἀγρὸν ἐν εὐρυτάτῃ πεδιάδι τοῦ οἰκεῖν ἐν ἀγρῷ παρακειμένῳ εὐγράμμῳ λόφῳ, ὃν στέφουσι ποικιλέρυθροι νεφέλαι χρυσιζόμεναι ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ διφρηλατοῦντος Φοίβου καὶ ἐξ οὗ ἐξέρχεται ἡ ταυροπόλος Ἄρτεμις. Πρὸς ἀγάπην τῆς πατρίδος συμβάλλονται καὶ τὰ μυριοπληθῆ καὶ μυροβόλα ἄνθη τὰ στέφοντα τοὺς κροτάφους τῶν ἑλληνικῶν λόφων καὶ σχηματίζοντα πολυχρόους τάπητας ἐν ταῖς πεδιάσιν. Ἐν τέλει προστιθέμεθα καὶ τὰς πολυχρόους καὶ πολυμόρφους νεφέλας, αἵτινες εἶναι τὰ προπλάσματα τῶν καλλίστων μύθων.

Ταῦτα λοιπὸν πάντα καὶ ἄλλα, ἅπερ ἠδύνατό τις νὰ συλλέξῃ, ἐδημιούργησαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν προγόνων ἡμῶν τὴν φιλοπατρίαν, ἣν κατὰ ποικίλους τρόπους ἀπεικόνισαν ἐν τοῖς γράμμασιν αὐτῶν. Ἡ ἀρετὴ αὕτη τῶν

1. Ἐν βιβλ. II, 60,2 «Ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι πόλιν πλέον ξύμπασαν ὀρθουμένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας μᾶλλον ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἁθρόαν δὲ σφαλλομένην».
2. Ἐν Ἀντιγόν. 185.
3. Ἀντιγόν. 178.

Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶναι μεγίστη τῶν λαῶν δύναμις, ἧς σοφοὶ ἄνδρες μεγάλων λαῶν ἐκαρπώσαντο. Ὅτε οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἄρτι λήξαντος αἰῶνος εἶχον τὸ αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας ἀσθενὲς καὶ ἡττῶντο ὑπὸ τῶν στρατῶν τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, σοφοὶ ἄνδρες μεταφράσαντες τοὺς πολιτικοὺς τοῦ Δημοσθένους λόγους ἐδημοσίευσαν κατὰ μυριάδας, ὅπως ἐπιρρώσωσι τὴν τῶν ὁμοεθνῶν φιλοπατρίαν. Τοῦτ' αὐτὸ σοφοὶ Γάλλοι ἐποίησαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ μεταφράσαντες τοὺς «Πέρσας» τοῦ Αἰσχύλου. Ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα πλὴν τῶν παγκοσμίων ὠφελημάτων ἔχουσι τὴν δύναμιν ἵνα ὠφελήσωσι καὶ τὸ ἡμέτερον Γένος. Οἱ λαοὶ πρὸς ἐναρμόνιον αὐτῶν λειτουργίαν δέονται οὐ μόνον ἀτοθηκῶν σίτου, ἀλλὰ καὶ προϊόντων τῆς διανοίας. Ὁ σῖτος δύναται νὰ συντηρήσῃ μόνον τὸ κτηνῶδες τοῦ ἀνθρώπου μέρος καὶ οὐχὶ τὸν λογικὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο οἱ Πτολεμαῖοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκδιώξαντες τὸν Σέραπιν ἐκ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ καὶ κενώσαντες τὰς σιταποθήκας ἵδρυσαν τὴν ἐν Σεραπείῳ καὶ τὴν ἐν Βρουχείῳ (πυρραχείῳ) βιβλιοθήκην. Τὴν ἀνάγκην τῶν ἀποθηκῶν τοῦ πνεύματος κατανοήσαντες καὶ οἱ νεώτεροι κατέβαλον πόνους πρὸς συγγραφὴν ποιημάτων καὶ πεζῶν ἔργων καὶ ταῦτα συνέλεξαν ἐν ἀποθήκαις. Οἱ Ἰταλοὶ καταθέλγονται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Δάντου, οἱ Γάλλοι ἐκ τοῦ Ῥακίνα, οἱ Βρεττανοὶ ἐκ τοῦ Schakespeare, οἱ Γερμανοὶ ἐκ τοῦ Göthe καὶ τοῦ Shiller. Μεθ' ἡλίκης ἡδονῆς σύνοικός μου Γερμανὸς ἀνεγίνωσκε τὸν Lessing! Ὑπὸ τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ πεζογράφων ἐμπνέονται οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ καὶ διαπλάσσουσι τὸ ἑαυτῶν ἦθος. Καὶ ὅμως τὰ γράμματα τῶν εἰρημένων λαῶν δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἡμεῖς ἄνευ πόνων καὶ μόχθων εὕρομεν πλουσιωτάτην πνευματικὴν κληρονομίαν, ἣν οἱ ἀλλόφρονες τῶν ἡμετέρων ὑβρίζουσιν ὡς κλασικὴν καὶ πειρῶνται ὅπως ἀντικαταστήσωσι τὸν Ὅμηρον διὰ τοῦ Κορνάρου καὶ νὰ ἀποδιώξωσιν ἀπὸ τῶν σχολείων τοὺς μεγάλους τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διδασκάλους καὶ περιτρώγουσι τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Ἄλλοι ἔχοντες πλήρη σεβασμὸν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα νομίζουσιν ὅτι πρέπει οἱ νέοι νὰ ἀσχολῶνται ἐπὶ τοσοῦτον, ἵνα μὴ ποιῶσιν ἀνορθογραφίας καὶ ἀσυνταξίας.

Ἐν τοῖς ἡγουμένοις ὅμως ἐδείξαμεν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔχουσιν ὑψηλότερον καὶ εὐγενέστερον σκοπόν. Ἤθελεν εἶναι αἰσχρόν, εἰ πάντες μὲν οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ μετ' ἀμυθήτου ἐνθουσιασμοῦ ἐμελέτων τοὺς ἡμετέρους ποιητάς, τοὺς ἱστορικούς, τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ῥήτορας καί, καθ' ὅλου εἰπεῖν, πᾶν ἑλληνικόν, ἡμεῖς δὲ ὠκνοῦμεν νὰ ἀναγινώσκωμεν τὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων. Οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἀπεικονίζει τὸ ἦθος τοῦ Ἕλληνος τοσοῦτον σαφῶς, ὅσον τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη. Ὁ Thomas Blachwell πρὸ τριῶν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδων ἔγραφε: «Συνέρρευσαν πολλαὶ περιστάσεις, ὅπως ἀναδείξωσι τὸν ***Ὅμηρον,*** πατέρα τῆς ποιήσεως. Τὸ μέγιστον πνεῦμα μορφωθὲν διὰ τοῦ λαμπροτάτου κλίματος, τῶν φυσικωτάτων ἠθῶν, τῆς τολμηροτάτης

γλώσσης καὶ ἐκφραστικωτάτης θρησκείας, εὗρε πλουσιωτάτην ὕλην περὶ τοῦ κόσμου καὶ ἐδημιούργησε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. Ἔμελλε δ' εἶναι θαῦμα, εἰ οὕτω σπάνιαι περιστάσεις πλέον ἢ ἅπαξ συνέπιπτον. Ὁ Ὅμηρος οὕτω πιστῶς ἐπέμενε τῇ φύσει, ὥστε τὰς ἡμετέρας ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα πάλιν ἐν αὐτῷ ἀνευρίσκομεν. Τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι μέγα δρᾶμα τοῦ βίου, ὅπερ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν διδάσκεται. Τοῦτο κλείζει τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ὑποστηρίζει τὴν θρησκείαν τοῦ λαοῦ καὶ διδάσκει ἡμᾶς, ἵνα ὦμεν μετριοπαθεῖς, πραεῖς καὶ ἀνδρεῖοι». Ἂν ὑπάρχῃ Ἕλλην γινώσκων τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν καὶ δὲν ἐπιλαμβάνηται τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, οἰκτίρω τὸν ὄκνον τούτου, ὡς οἰκτίρω τὴν ἀναισθησίαν τοῦ μὴ ἀνοίγοντος τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα ἀποθαυμάσῃ τὸν ἀστερόεντα καὶ κυανοῦν τῆς Ἰωνίας οὐρανὸν τὸν δημιουργήσαντα τὴν Ὁμηρικὴν ποίησιν καὶ τὸν Ἀττικόν, ὑφ' οὗ ἐνεπνεύσθη ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Φειδίας. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ὁμήρου δὲν εἶναι ἔργον τῶν φιλολόγων, ἀλλὰ παντὸς Ἕλληνος καὶ παντὸς ἀνθρώπου ὀρεγομένου, ὅπως μετάσχῃ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, διότι ὁ Ὅμηρος εἶναι ἑλληνοποιὸς καὶ ἀνθρωποποιός.

Πλὴν τοῦ Ὁμήρου εἶναι ἀναγκαῖον, ἵνα πᾶς Ἕλλην ἀναγινώσκῃ καὶ τὰς περισωθείσας τοῦ Σοφοκλέους τραγῳδίας. Τὸ θέατρον εἶναι μικρόκοσμος, δι' οὗ δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ τὸν μέγαν κόσμον. Ἡ μὲν ἀνάγνωσις τῶν ποιητῶν ἀνήκει παντὶ ἀνθρώπῳ, ἡ δὲ τῶν ἐν πεζῷ λόγῳ γραφάντων δύναται νὰ γίνηται καὶ κατ' ἐπαγγέλματα· ὁ μὲν πολιτευτὴς ἔχει καθῆκον νὰ ἀναγινώσκῃ τὰ πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου, ὁ δὲ στρατηγικὸς τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν Πολύβιον, ὁ δὲ κληρικὸς τὸν θεῖον Πλάτωνα καὶ τοὺς στωικούς, ὁ δὲ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Θεόφραστον, ὁ δὲ ῥήτωρ τοὺς Ἀττικοὺς ῥήτορας καὶ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα.

Πρὸς τὰς τοιαύτας δὲ μελέτας πρέπει νὰ προπαρασκευάζῃ τοὺς Ἕλληνας πολίτας τὸ σχολεῖον καὶ τὸ γυμνάσιον. Δὲν εἶναι δ' ὀρθὴ ἡ γνώμη, ὅτι ἐν τοῖς γυμνασίοις εἶναι ὠφέλιμον, ἂν οἱ συγγραφεῖς διδάσκωνται μόνον γραμματικῶς. Διότι ἡ τοιαύτη διδασκαλία δημιουργεῖ τὸν ***σχολαστικισμόν***. Βεβαίως ἡ γλῶσσα εἶναι σπουδαιότατον ὄργανον πρὸς κατανόησιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀλλ' ἐάν τις καθηγητὴς διαμένῃ ἐν τῷ ὀργάνῳ καὶ ἐὰν μὴ εἰςάγῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν μεγαλοπρεπεστάτην τῶν ἰδεῶν αἴθουσαν, εἶναι ἀνάξιος τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ. Ὁ τοιοῦτος δὲν εἶναι ἀρχιτέκτων δημιουργῶν μεγαλοπρεπῆ τῶν ἰδεῶν μέγαρα ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, ἀλλὰ ταπεινὸς ἐργάτης κομίζων ἀργοὺς λίθους καὶ κεράμους. Ὁμολογῶ, ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἀμυθήτου κάλλους τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἰδεῶν ἀπαιτεῖ πολλὰς γνώσεις· διότι ὁ θέλων νὰ διδάξῃ, φέρ' εἰπεῖν, τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος, πρέπει νὰ γινώσκῃ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, τὴν πλατωνικὴν ἰδεολογίαν, τὴν ψυχολογίαν, τὴν λογικήν, καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ πάλιν ὁ

ἑρμηνεύων τὸν Θουκυδίδην δεῖται τῆς ἱστοριογραφίας, τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος πλὴν τῆς ἑρμηνευτικῆς καὶ τῆς κριτικῆς. Ἂν δέ τις ἑρμηνεύσῃ τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους καὶ πρὸς ἑρμηνείαν μεταχειρίζηται τετριμμένους τῆς γραμματικῆς κανόνας, οὗτος δὲν καθηγεῖται πρὸς κατανόησιν τῆς δραματικῆς τέχνης τοῦ ἀριστοτέχνου ποιητοῦ, ἀλλὰ διακωμῳδεῖ τοῦτον.

Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἑρμηνείας δὲν λέγω μόνον θεωρητικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐφήρμοσα ἐν τῇ μακρᾷ πανεπιστημιακῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἐμαῖς ἐκδόσεσιν. Ἐξέρχομαι δ' ἐκ τοῦδε τοῦ κόσμου διὰ τέσσαρα τοῦτον ἀποθαυμάσας, διὰ τὴν ἁρμονίαν τῶν κινήσεων τῶν κοσμικῶν σφαιρῶν, διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν γηΐνων ὄντων, διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ διὰ τὸ θαυματουργὸν τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων. Ἐκ τούτων τὰ μὲν δύο πρῶτα εἶναι ἔργα τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ, τὰ δὲ δύο τελευταῖα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τελειότης αὕτη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι ἀψευδέστατος μάρτυς, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀκτὶς τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς καὶ τέκνον ἄξιον τοῦ ὑπερτάτου Ὄντος.

Παρακαλῶ δ' Ὑμᾶς, Ἐρίτιμε κύριε Πρόεδρε, ἵνα δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς τιμῆς πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1911.

Γ. ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

ΠΕΡΙ ΒΟΛΤΑΙΡΟΥ

ΚΑΙ ΙΔΙΩΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΣ ΑΥΤΟΥ

«Τὸ κράτος ἐγὼ εἰμί!» Γνωστὴ τοῖς πᾶσι ὑπάρχει ἡ χαρακτηριστικὴ ἔκφρασις αὕτη ***Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'***, ἡ καὶ ἀκριβῶς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἀπεικονίζουσα. Καὶ πράγματι, τὸ πᾶν συνεκεντροῦτο ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτοῦ κυριαρχίᾳ, ἐν τῇ ἰσχυρογνώμονι αὐτοῦ βουλήσει· ὑπὲρ ἄνω δὲ πάντων ἱπτάμενος τὰς ἡνίας κατεῖχε τοῦ κράτους, τούς τε μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὑπερηφάνους τέως πρίγκιπας καταδαμάζων καὶ ἐξευτελίζων, ὡς καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἱδρῶτος προερχόμενα τοῦ λαοῦ χρήματα, παρ' αὐτοῦ παρασύρων καὶ ἀπορροφῶν. Λαὸς καὶ εὐγενεῖς ἐν δουλείᾳ διέκειντο, ὁ μὲν πρὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων, οἱ δέ, καίτοι τοσοῦτον τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας πολλάκις ἀνυψώσαντες καὶ ὑπὸ τοῦ Richelieu πρότερον καταβληθέντες, ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ XIV μόνον ἐξουδενισθέντες ἠτιμάσθησαν, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ τελευταῖοι τῶν Σφενδονιστῶν σπινθῆρες διεσκεδάσθησαν. Ἡ ἀπορροφῶσα ἰσχὺς Λουδοβίκου, τοῦ ἐπικληθέντος Μεγάλου, τοσοῦτον κραταιὰ καὶ ὑπέρμετρος ἐτύγχανεν οὖσα, ὥστε ἐν τῷ βασιλικῷ αὐτοῦ προσώπῳ, ὡς ἐν κέντρῳ, αἱ τοῦ XVII αἰῶνος ἀκτῖνες ἅπασαι διεχέοντο. Ὠφελούμενος ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ Colbert καὶ τοῦ Louvois, περικυκλούμενος ἐκ τῶν διασημοτέρων στρατηγῶν τῆς οἰκουμένης, ἐμψυχῶν τὰ δημόσια ἔργα ἐν τῷ παμμεγέθει βασιλείῳ αὐτοῦ, τακτοποιῶν καὶ κανονίζων τὴν γενικὴν διοίκησιν, προάγων τέλος τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα ὡς ὁ Περικλῆς, ὡς ὁ Αὔγουστος, ὡς Λέων ὁ Χ', ὡς Φραγκῖσκος ὁ Ι, ὁ ἀπόλυτος ἐκεῖνος μονάρχης ἐκὼν ἄκων ἀντεποιεῖτο τὰς νίκας καὶ τὰς ἥττας, τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἀδοξίαν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς πολυετοῦς βασιλείας αὐτοῦ. Αἱ τοιαῦται ὅμως δόξαι ἔν τε τοῖς γράμμασι καὶ τῇ πολιτικῇ ἐνοθεύοντο ἤδη πρὸ τοῦ θανάτου Λουδοβίκου τοῦ XIV, τοῦ Boisquillebert κατὰ τὸ 1697ον ἔτος ἀνακράξαντος «ἡ Γαλλία γάγγραιναν τανῦν ἔχει», ὡς καὶ τοῦ Vauban ταὐτὰ διισχυρισθέντος. Καὶ αὐτὴ ἡ εἰς τὸν Richelieu παρά τινων ἀποδιδομένη πολιτικὴ διαθήκη ἀνεγνώρισε τὸ ἀδύνατον τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐκριζώσεως τῶν τῆς Κυβερνητικῆς ἀρχῆς καταχρήσεων καὶ σπαταλῶν[1]. Ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἡ κατάπτωσις τῆς βασιλείας, τῆς τρόμον καὶ φόβον τοῖς ἄλλοις κράτεσιν ἔναγχος ἐμποιησάσης, κυρίως ἐξεδηλώδη περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς Λουδοβίκου τοῦ XIV. Ποῦ πλέον κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐποχὴν τὰ διανοητικὰ ἐκεῖνα προϊόντα τὰ τοσοῦτον τὴν τῆς Γαλλίας Μοῦσαν ἀνυψώσαντα; Ποῦ ἡ μελιρρύτου χάριτος ἔμπλεως καὶ ἁρμονίας πλήρης τοῦ Ρακίνα γλῶσσα; ποῦ ἡ ὑψίβρομος καὶ ὑψιπέτης τοῦ Κορνηλίου εὐφυΐα; ποῦ ἡ νευρώδης καὶ διδακτικότητος μεστὴ τοῦ Μολιέρου διδασκαλία; Ὁ μὲν Ρακίνας τὰς Μούσας ἐγκαταλείπει, ὁ δὲ Κορνήλιος πένης ἀποθνήσκει καὶ ὁ Μολιέρος ἄνευ τύμβου εἰς τὴν γῆν βάλλεται. Ποῖαι αἱ διαδεχθεῖσαι συνθῆκαι τὰς τῆς Aix-la-Chapelle[2] καὶ τῆς Nimègue;[3] Ἡ συνθήκη τοῦ Ryswich[4] καὶ τῆς Utrecht![5] Οὕτως ὥστε ἥ τε ὑλικὴ ἰσχὺς τῆς Γαλλίας καὶ ἡ διανοητικὴ αὐτῆς ὑπεροχὴ παρακμάζουσι, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ XVIII αἰῶνος ἐπαισθητῶς ἐλαττοῦνται. Οὐδὲν ἄλλο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐκ Βερσαλλιῶν ἀπορρέει ἢ σιγή, σιγὴ θανάτου καὶ ἐρημώσεως, ἥτις διὰ τῶν συνειδοκτόνων πτερύγων αὐτῆς τὴν Γαλλίαν καλύπτει, ἐνῷ ἡ δουλεία, ἀφόρητος καὶ ἀπαισία, ἐπιβαρύνει τὸ δυστυχῆσαν ἔθνος,

1. Ὁ Βολταῖρος ἐδόξαζε, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγραφεῖς τὴν σήμερον δοξάζουσιν, ὅτι ἡ τῷ Καρδιναλίῳ ἀποδιδομένη πολιτικὴ διαθήκη οὐ συνετάχθη παρ' ἐκείνου, ἀλλ' ὅτι ἀπόκρυφόν τι ἔγγραφόν ἐστιν. Ἴδε Ἐκδ. Beuchot τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου Τ. XXXVII σελ. 384 καὶ Τ. LXX σελ. 28.
2. Ἔτος 1668.
3. Ἔτος 1679.
4. Ἔτος 1697.
5. Ἔτος 1713.

τὸ καὶ ἀπομονωθὲν καὶ ἐξαντληθέν. Λουδοβῖκος δὲ ὁ Μέγας, ὁ τὰ κράτη νικήσας καὶ τοὺς λαοὺς δεσπόσας, κεκμηκὼς ἤδη καὶ γεγηρακώς, καὶ τὰς εἰδεχθεῖς τοῦ ἀσελγοῦς γήρως ῥυτίδας κτησάμενος, ἐν μονώσει τὰς τελευταίας τοῦ βίου αὐτοῦ ἡμέρας ζῇ. Τέλος δὲ τῷ κοινῷ ὑπείκων προορισμῷ, *(τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ' ἀδήριτον σθένος* [1]*)*, καὶ τὰς ἀκολασίας αὐτοῦ καὶ τὰς παντοίου εἴδους καταχρήσεις ἔμπροσθεν τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ, παιδὸς τότε ὄντος, ἀτρεκῶς κατακρίνας καὶ στιγματίσας, καταστρέφει τὸν βίον τῇ πρωΐᾳ τῆς πρώτης Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ δεκάτου πέμπτου ἔτους, περὶ τὴν ὀγδόην καὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας, κατὰ τὴν τοῦ ἱστορικοῦ Dangeau λεπτομερῆ σημείωσιν, τῷ ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς ἡλικίας [2] καὶ ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον Λουδοβίκου τοῦ XIV εὐκολώτερον ἀνεφάνη ἥ τε θλιβερὰ κατάστασις εἰς ἣν ἡ Γαλλία περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ ἀπολύτου ἐκείνου ἄνακτος ὑλικῶς ὑπέπεσε, καὶ τὸ ἐπὶ τέλους σαθρὸν καὶ ἄσημον τῆς δεσποτικῆς ἀρχῆς, τῆς βραδέως μέν, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἑαυτὴν καταβροχθιζούσης κατὰ τὴν εὐφυᾶ τοῦ κ. Mignet ἔκφρασιν [3].

Περὶ τῆς δεσποτικῆς ἀρχῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸν λόγον ποιησάμενοι λέγομεν ἐν παρόδῳ ὅτι ἡ ἀρχὴ ἐκείνη ἐν Γαλλίᾳ οὐ πλέον ἔξει ὡς ἀντιπολέμιον τὸν κλῆρον, τὸν τὴν ποιμαντορικὴν ῥάβδον τοῦ Σωτῆρος ἀπορρίψαντα καὶ τὸν εἰς τὴν κτῆσιν τῶν ἐπιζητήτων ἀρκεσθέντα χρημάτων, τῶν καὶ μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν καταστρέψαι ἢ ἀνορθῶσαι μελλόντων, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ Massillon, οὔτε τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, τῶν ὑπὸ τῆς ἀνηθικότητος καταβληθέντων, οὔτε τὰ δικαστικὰ σώματα, τὰ τοσοῦτον τὴν ἀρχαίαν μοναρχίαν δοξάσαντα, καὶ ταῦν, τὸ μὲν ἕνεκα τῶν ἰδίων αὐτῶν σφαλμάτων καὶ ἀτελειῶν, τὸ δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν βασιλέων ἐν πτώσει ἀνεπανορθώτῳ ὑποπεσόντα, ἀλλὰ δύναμίν τινα οἱονεὶ ἄγνωστον ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπάρξασαν, τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μόνον ἀναφανεῖσαν καὶ ἀρκούντως ἀναπτυχθεῖσαν κοινὴν γνώμην [4]. Πρὶν ἢ ὅμως ἀναφανῇ ἡ τοσαύτας γιγαντιαίας πάλας ὑποστᾶσα δύναμις ἐκείνη, καὶ πρὶν ἢ μετ' αὐτῆς ἀναδειχθῇ ἡ κατὰ τὸν XVIII αἰῶνα ἔξοχος γαλλικὴ φιλολογία, ἐποχή τις μεταβατικὴ ὑπάρχει, ἥτις, ὥςπερ αἱ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, μεγαλείου ἀμοιρεῖ. Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος μεταβατικῇ φιλολογικῇ ἐποχῇ διακρίνονται ὁ τοῦ Ρακίνα καὶ Βουαλὼ μιμητὴς J. B. Rousseau, ἔξοχος λυρικὸς ποιητὴς ὑπάρξας, Λουδοβῖκος ὁ Ρακίνας, ποιητὴς καὶ αὐτὸς ἄξιος λόγου γενόμενος, ὁ Crebillon, τραγικὸς ἐξέχων ὤν, ὁ Lagrange-Chancel, ὁ ἐν τοῖς λιβέλλοις αὐτοῦ ἰδίᾳ

1. Αἰσχ. Προμηθ. Δεσμ. σ.τ. 106.
2. Λουδοβῖκος ὁ XIV ἐγεννήθη τὴν 5 Σεπτεμβρίου μηνός, τοῦ 1638 ἔτους.
3. Ἴδε Histoire de la Révolution T. 1 σελ. 10.
4. Ἴδε J. Demogeot, Histoire de la litterature française σελ. 465.

ποιητικὸν οὐ τοῦ τυχόντος οἶστρον ἀναδείξας, ὁ Rollin, ὁ Lesage, ὁ Prevost, οἵτινες οἰκειοποιηθέντες τὴν τοῦ αἰῶνος Λουδοβίκου τοῦ XIV γλῶσσαν διετήρησαν αὐτήν, ὁ βαθύνους Fontenelle, ὁ ἐπίσημος κριτικὸς Lamotte, ὁ καὶ μεταφραστὴς τοῦ Ὁμήρου διατελέσας, καὶ πλεῖστοι ὅσοι, οἵτινες καίτοι ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ ἐπιφανῆ καταλαβόντες θέσιν, οὐχ ἧττον ὅμως ὑποδεέστεροι τῶν προγενεστέρων αὐτοῖς Γάλλων συγγραφέων τυγχάνουσιν ὄντες, διὸ καὶ ἤθελον παραχωρήσει τὸ ἆθλον εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐν ᾗ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ XVIII αἰῶνος ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Leibnitz ἀνεφαίνετο, ἐὰν ἀνήρ τις, ὁ ἐπισημότερος τῶν νεωτεριστῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Λουθήρου, ὁ οἰκειοποιηθεὶς πολλὰς ἄλλων ἰδέας καὶ ὡς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τοῖς πλείστοις τεθείς, ὁ συντελέσας διὰ τῶν ὑπερφυῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων εἰς τὸ ἐπιταχῦναι τὴν σπουδαίαν καίτοι κακουργημάτων μεστὴν ὑπάρξασαν ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν γόνιμον καὶ ψυχοσωτήριον πολιτικὴν μεταμόρφωσιν, τὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ τελευταίου αἰῶνος διαδραματισθεῖσαν, ἐὰν ἐχέφρων τις καὶ σαρκαστικὸς νοῦς, κήρυξ διαπρύσιος τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ δικαίου, ὑπὲρ ὧν πολεμήσας ἄρδην κατεκρήμνισε τὰ θεμέλια τῆς τυραννίας, ἐὰν φιλάνθρωπός τις καρδία, ἐὰν περίδοξός τις συγγραφεὺς ὁ ἐνσαρκώσας τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας τοῦ ἔθνους, οὗ τινος μέλος ἀπετέλει, ὁ παρὰ τοῦ Λαμαρτίνου *Προμηθεὺς ὁ νεώτερος* ἐπικληθείς[1].

οἷος δ' ἐκ νεφέων ἀναφαίνεται οὔλιος ἀστὴρ [2]

ἐὰν ὁ ***Βολταῖρος*** [3] ἐν τῷ φιλολογικῷ καὶ κοινωνικῷ ὁρίζοντι οὐκ ἀνέλαμπεν.

Φραγκίσκος—Μαρία ὁ Arouet, ὁ τοσοῦτον τὸ ὄνομα Βολταίρου δοξάσας, ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις [4] κατὰ τὴν 21ην Νοεμβρίου τοῦ 1694 ἔτους [5]. Εὖ-

1. Ἴδε Cours familier de littérature T 11 σελ. 163.
2. Ὁμήρου Ἰλιάς Α. στ. 62.
3. Οὐ δέον ὅμως παραβλέψαι ὅτι μετὰ τοῦ ἡμετέρου ἥρωος καὶ ἕτεροι ἔξοχοι συγγραφεῖς γάλλοι, ὡς ὁ Buffon, ὁ Montesquieu, ὁ J. J. Rousseau συνετέλεσαν τὰ μάλα εἰς τὴν δόξαν τῆς πατρίδος αὐτῶν κατὰ τὸν XVIII αἰῶνα.
4. Ἴδε H. Martin, Histoire de France. T. XV σελ. 360. Συγγραφεῖς τινες φρονοῦσιν ὅτι ὁ Φραγκίσκος Μαρία ὁ Arouet ἐγεννήθη ἐν Châtenay, πλησίον τῆς πόλεως Sceaux (Condercet. Vie de Voltaire σελ. 118). Τὸ βαπτιστικὸν ὅμως αὐτοῦ ῥητῶς λέγει ὅτι ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις.
5. Ἴδε Berriat Saint-Prix: Oeuvres de Boileau. Essai sur Boileau. T. I. σελ. 10. Παραθέτομεν ἐνταῦθα ἀντίγραφον τοῦ βαπτιστικοῦ τοῦ περιδόξου Arouet ἔχον οὕτω «Le Lundi vingt-deuxième du jour de Novembre 1694, fut baptisé dans l'Eglise Saint-André des arts, par M. Bouché, prêtre-vicaire de la dite Eglise, sous signé, François-Marie, né le jour précédent, fils de Mr François Arouet, conseiller du roi, ancien notaire au châtelet de Paris et de demoiselle Marie-Marguerite Daumart, sa femme. Le parrain messire François de Castagner, abbé commendataire de Varennes, et la marraine dame Marie Parent, épouse de Monsieur Symphorier Daumart, écuyer, contrôleur de la Gendarmerie du Roi». Ἕπονται αἱ ὑπογραφαί·

θὺς ἀπὸ γεννήσεως αὐτοῦ οὐδεὶς ἠδύνατο προβλέψαι τὸ πολυχρόνιον τῆς ἦν ἔμελλε διατρέξαι ζωῆς, ἐπειδή, ὡς καὶ ὁ Fontenelle, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀνεφάνη παρὰ τὸ σύνηθες ἰσχνός, ἀδύνατος καὶ ἀσθενής, ὥστε οἱ περὶ αὐτὸν ὀλιγοήμερον μόνον βίον αὐτῷ ὑπισχνοῦντο. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ, Φραγκίσκος ὁ Arouet μετήρχετο τὸ τοῦ ταμίου ἐν τῷ λογιστικῷ συνεδρίῳ (Chambre des Comptes) ὑπούργημα[1], ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ, ἡ καὶ Μαρία Μαργαρίτα[2] Daumart[3] ἐπικαλουμένη, ἥτις ἄλλως τε καλλιεργημένου καὶ χαρίεντος πνεύματος μετεῖχε[4], κατήγετο ἐξ ἐπισήμου τινὸς τῆς ἐπαρχίας Poitou οἰκογενείας. Προγόνων ἐνδόξων καὶ περιφανῶν ἐν οἱῳδήποτε κλάδῳ διακριθέντων ἡ οἰκογένεια Arouet ἐστερεῖτο. Σημειώσωμεν μολονοτοῦτο ὅτι ἐξ αὐτῶν τις[5] ἀνεδείχθη κάπως, ὡς παρά τισι δοξάζεται, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, ὡς πνεύματος καὶ ποιητικῆς εὐφυΐας κάτοχος οὐκ εὐκαταφρονήτων.

Ὁ νέος Arouet ἐδιδάχθη ἐν τῇ παρὰ τῶν Ἰησουιτῶν τότε διευθυνομένῃ σχολῇ, τῇ Clermont μὲν ἐπικαλουμένῃ, ταυτὸν δὲ «Λύκειον Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου» τοὔνομα φερούσῃ. Μεταξὺ τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ διεκρίνοντο δύο

M. Parent, François de Castagner de Châteauneuf, Arouet, L. Bouché.» Συγγραφεῖς τινες τὴν ἡμερομηνίαν τῆς γεννήσεως τοῦ Φραγκίσκου Μαρία Arouet διαφιλονικοῦσι. Τὸ περίεργον ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Βολταῖρος ἀντιφάσκει ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, διότι ἐν μὲν ἐπιστολῇ αὐτοῦ τινι πρὸς τὸν Damilaville ὑπὸ ἡμερομηνίαν 20 Φεβρουαρίου 1765 γράφει τάδε: «Je suis né en 1694 le 2 Février et non le 20 Novembre comme le disent les commutateurs mal instruits. Ἐν δὲ ἄρθρῳ τινί, ὅπερ ἔπεμψεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Parfaict, ὅπως οὗτοι καταχωρίσωσιν αὐτὸ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτῶν τῷ ἐπικαλουμένῳ Dictionnaire des Théâtres de Paris (T. VI σελ. 288), λέγει ὅτι ἐγεννήθη τὴν 20 Νοεμβρίου· ἐν δὲ τέλος ἐπιστολῇ αὐτοῦ τινι πρὸς τὸν Μέγαν Φρειδερῖκον, ἡμερολογουμένην 25 Νοεμβρίου 1777, εὑρίσκομεν τὴν ἀκόλουθον φράσιν, «J'ai aujourd'hui 84 ans». Ἴδε Em. Le franc, Histoire élémentaire et critique de la littérature σελ. 4 καὶ V. Hugo. Littérature et philosophie mélées T. II σελ. 1.

1. Πρὶν ἢ καθέξῃ τὸ ὑπούργημα τοῦτο, διεκρίθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς συμβουλαιογράφος.

2. Ὁ K. Beuchot ἐν τῷ τόμῳ Ιφ σελ. 119 τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου, λέγει ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ περιβοήτου Γαλάτου ὠνομάζετο *Μαρία Αἰκατερίνη* Daumart καὶ οὐχὶ *Μαρία-Μαργαρίτα* Daumart. Τὴν δοξασίαν ταύτην ἀπορριπτομεν ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὸ κείμενον τοῦ προρρηθέντος βαπτιστικοῦ.

3. Διὰ τὸν ἐν τῇ παρελθούσῃ σημειώσει ἐκφρασθέντα λόγον, οὗ δυνάμεθα ἐπίσης νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἰδέαν τοῦ K. Aubert de Vitry (Dictionnaire de la conversation et de la Lecture T LII σελ. 280) καθ' ἣν τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ Arouet ἦν «Marguerite d'Aumont» ἴδε (Dictionnaire T. XVIII σελ. 113).

4. Ἴδε Aubert de Vitry ἔνθ. ἀνωθ.

5. Ἴδε Aubert de Vitry ἔνθ. ἀνωθ. Κατὰ τὴν δοξασίαν τινῶν, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τοῦ ἡμετέρου ἥρωος ὡς πρόγονος θεωρούμενος René Arouet, οὐκ ἐτύγχανε πράγματι πρόγονος αὐτοῦ ὤν, ἀλλὰ René Adouet καὶ οὐχὶ René Arouet, ἐπικαλούμενος, ἄλλης τῆς ἐπαρχίας Poitou οἰκογενείας μέλος ὑπῆρξεν. (Ἴδε La jeunesse de Voltaire par Desnoiresterres σελ. 6).

τινες ὁ πατὴρ Porée καὶ ὁ πατὴρ Lejay, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ μαθητῇ αὐτοῦ ἔξοχον εὐφυΐαν, ὁ δὲ προυμάντευσεν ὅτι ἐκεῖνος ἤθελεν ἡμέραν τινὰ εἶναι ὁ ὕπατος τῶν ἀσπαζομένων τὸν μονοθεϊσμόν. Ἐξελθὼν τῆς σχολῆς καὶ πάνυ ἐπιτυχῶς διεξαγαγὼν τὰς προκαταρκτικὰς σπουδὰς αὐτοῦ, ἐπανέκαμψεν ὁ νέος Arouet εἰς τὴν πατρικὴν στέγην πλήρης ζωηρότητος· καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν κατὰ τὸν Χαιρωνέα φιλόσοφον πηγὴν οὖσαν καὶ ῥίζαν πάσης καλοκαγαθίας, κτησάμενος οὐ τὴν τυχοῦσαν, συνάμα δεικνύων ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν πολλοὶ δυσκόλως συλλαβίζουσιν ἐξαίρετον πρὸς τὴν ποίησιν κλίσιν, ἥτις καὶ ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς αὐτοῦ ἡλικίας ἀναφαίνεται, διότι ὁ *fou en vers*, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκεῖνον ὠνόμαζε, πρὸς διάκρισιν τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ, τοῦ καὶ πρωτοτόκου, ὅστις ὁ *fou en prose* παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπεκαλεῖτο[1], πρὶν ἢ τὴν ἐφηβικὴν παραλλάξῃ ἡλικίαν εἰς σύνθεσιν τραγῳδίας Amulius et Numitor[2] ἐπονομασθείσης ἐπιδίδεται καὶ τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ φαντασίαν γυμνάζει. Κάποιος δὲ ἐλευθεριαζουσῶν ἰδεῶν καὶ διαφθορᾶς ἔμπλεως ἀββᾶτος de Châteauneuf, ὁ καὶ ἀνάδοχος τοῦ Φραγκίσκου Μαρία Arouet ὑπάρξας, τὴν εὐφυΐαν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ φίλου ἀναγνωρίζων καὶ τρέφων καὶ τὴν πρὸς τὴν ποίησιν ἔμφυτον αὐτῷ διάθεσιν μετὰ χαρᾶς ἀνευρίσκων καὶ ἐξαίρων, ἀφοσιοῦται ἐκείνῳ καὶ εἰς τὴν εὐγενῆ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κοινωνίαν εἰςάγει, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἀνῆλιξ τήν τε Ninon de Lenclos, τὴν ἡμερόεσσαν, γνωρίζει, ἥτις καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτῆς διςχίλια φράγκα πρὸς ἀγορὰν βιβλίων αὐτῷ κληροδοτεῖ[3] καὶ μετ' ἄλλων περιδόξων καὶ κομψευομένων ἀνδρῶν συσχετίζεται, ***οἰκεῖος τῶν πριγκίπων*** ἐπὶ τούτῳ ἐπικληθείς, ὡς μετὰ τοῦ δουκὸς de Sully, τοῦ μαρκησίου de la Farre, τοῦ πρίγκιπος de Conti, τοῦ ἀββάτου Servien, τοῦ ἀββάτου Chaulieu, τοῦ ἀββάτου Courtin καὶ πλείστων ὅσων τῶν ἐν τῇ ἐπιφανεῖ κοινωνίᾳ τῆς τότε ἐποχῆς τὰ πρῶτα φερόντων[4]. Ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ Arouet μαθὼν ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ στίχους ἐποίει καὶ μετὰ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν συνανεστρέφετο, ὡς παρεξοκείλαντα αὐτὸν ἔγνω καὶ ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἐθεώρησε διὸ μὴ δυνηθείς, ὡς ἐπεθύμει, ἕνεκα τῆς ἦν ἀπήντησεν ἐναντιότητος, κατατάξαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἔν τινι δικα-

---

1. Ὁ πρωτότοκος ἀδελφὸς τοῦ ἡμετέρου ἥρωος Armand Arouet τοὔνομα φέρων, ἔνθερμος θιασώτης τῶν δοξασιῶν τοῦ Jansenius ἀνεδείχθη.

2. Δύο μόνον μικρὰ τεμάχια τῆς τραγῳδίας ταύτης τὴν σήμερον σῴζονται· διότι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς τῷ πυρὶ παρέδωκε. Περὶ τὸ 1820ον ἔτος ὁ L. Didot ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτον τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος περισωθέντα τεμάχια. Ἄλλως γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι ὁ Marmontel διεπραγματεύθη ἰδίᾳ τὸ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ Amulius et Numitor διαδραματισθὲν παρὰ τοῦ Arouet θέμα.

3. Κατὰ τὸ 1706ον ἔτος.

4. Ὁ Arouet ἐν συμποσίῳ τινὶ εὑρισκόμενος τοῖς πλησίον αὐτοῦ παρακαθημένοις ἀποτεινόμενος ἔλεγε: «Ne sommes-nous pas tous ici princes ou poètes?» θέσαι βουλόμενος τοὺς ποιητὰς εἰς τὴν τάξιν τῶν πριγκίπων.

στικῷ ἀξιώματι, ἀπέπεμψεν αὐτὸν[1] πλησίον τοῦ μαρκησίου de Châteauneuf, ἀδελφοῦ τοῦ φερωνύμου ἀββάτου ὄντος, καὶ γάλλου πρεσβευτοῦ ἐν Ὁλλανδίᾳ τυγχάνοντος. Ὁ μαρκήσιος ὅμως μετὰ παρέλευσιν μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἠναγκάσθη ἐξαποστεῖλαι τὸν νεωστὶ εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον εἰσελθόντα Arouet ἕνεκα νεανικῶν τινων λοξοδρομιῶν ὡς ἀφετηρίαν ἐχουσῶν ἀθεμίτους τινὰς ἀποπείρας τεινούσας πρὸς ἁρπαγὴν ἐκ τῆς μητρικῆς στέγης τῆς δεσποσύνης Dunoyer, καίτοι ἄλλως οὐκ ἀμώμου καὶ ἀκηλιδώτου ταύτης οὔσης. Εἰς τὴν γενέτειραν γῆν ὁ Arouet ἐπανακάμψας, λησμονεῖ μικρὸν ἔπειτα[2] τὸν ἄρτι καταφλέξαντα αὐτὸν ἔρωτα καὶ παραδίδοται πάμπαν τῇ ποιήσει καὶ ταῖς θορυβώδεσι διασκεδάσεσιν, ἔνθα, ὡς ἐκ τῆς θελκτικῆς αὐτοῦ συμπεριφορᾶς καὶ εὐφυΐας, ἀγαπητὸς καὶ προσφιλὴς τοῖς πᾶσι πάνυ καθίσταται. Ὁ δὲ τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ πράττειν καὶ σκέπτεσθαι ἀποδοκιμάζων πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ὁ τὴν οἰκιακὴν ἠρεμίαν τὴν πρὸς εὐτυχές τι καὶ ἔντιμον ὑπούργημα σπουδὴν ὡς μόνην γήινον εὐτυχίαν θεωρῶν καὶ δοξάζων, τῶν πράξεων τοῦ νέου Arouet ἐξελεγκτὴς καὶ ἀδυσώπητος κατακριτὴς γίγνεται, ἐφ' ᾧ καὶ συμβουλὰς καὶ παραινέσεις καὶ προτροπὰς καὶ ἐπιπλήξεις σφοδρὰς κατ' αὐτοῦ ἐκτοξεύει· ἀλλὰ τούτων μὴ εἰσακουσθέντων καὶ δὴ τοῦ πατρὸς Arouet μένεα πνέοντος καὶ τὸν κίνδυνον ἐγγύτατον καθορῶντος, τῶν ἐσχάτων ἅπτεται μέσων καὶ ἐκ τῆς πατρικῆς ἑστίας τὸν υἱὸν διώκει· ἤθελεν δὲ οὗτος ἀπέλθει εἰς Ἀμερικὴν εἰ μὴ συμφιλίωσίς τις μετὰ τοῦ πατρὸς ἐπήρχετο, ἐπὶ τῇ δεκτῇ γενομένῃ παρὰ τοῦ νέου Arouet συμφωνίᾳ τοῦ εἰσελθεῖν ἐν τῷ γραφείῳ εἰσαγγελέως τινὸς Alain ἐπικαλουμένου, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐργαζόμενος δύο ἐπιστηθίους ἀπέκτησε φίλους, τὸν Chicriot καὶ τὸν Bainast. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ νέος Arouet συνήντησεν ἐν ὑποστατικῷ τινι Saint-Ange ἐπονομαζομένῳ τῷ κ. de Caumartin, γέροντι σώφρονι καὶ λάτρει τῆς ἱστορίας ἰδίᾳ, τῆς περὶ τὴν βασιλείαν Ἑρρίκου τοῦ IV περιστρεφομένης. Τοιαύτην δ' ἐπιρροὴν ἔσχεν ὁ κ. de Caumartin ἐπὶ τῆς νεανικῆς φαντασίας τοῦ Arouet, ὥστε τὴν τῆς ἱστορίας καλλιέργειαν ἐκ τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἠσπάσατο καὶ τὴν Henriade ἐν τῷ νῷ ἀμυδρῶς πως ἐσκιαγράφησεν. Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς Παρισίους ἐπάνοδον τοῦ Arouet, Λουδοβῖκος ὁ XIV ἀποθνήσκει, καταβληθεὶς ἔκ τε τοῦ γήρατος, τῶν ἀταξιῶν καὶ τῆς λύπης, ἣν αὐτῷ ἐνέπνεον τὰ περιξ αὐτοῦ διαδραματιζόμενα συμβάματα, ἅπερ, ὁμολογητέον, ἡ αὐθαιρεσία ἐπεκλώσατο. Μεγίστη ἦν τότε ἐν τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἡ κατακραυγὴ ἐναντίον τῆς μνήμης τοῦ βασιλέως ἐκείνου, τοῦ ἄλλοτε ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἡμιθέου λατρευομένου καὶ *ὁ βασιλεὺς — ἥλιος* ὑπὸ

1. Κατὰ τὸ ἔτος 1713.

2. Ὁ νέος Arouet εὐθὺς μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ εἰς Παρισίους προσεπάθησε καὶ πάλιν, τῇ βοηθείᾳ Ἰησουιτῶν τινων (ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς) τὴν δεσποσύνην Dunoyer ἐκ τῆς μητρικῆς ἁφορπάσαι στέγης.

ἑρπόντων δούλων περικλεῶν τε καὶ ἀδόξων ἐπικαλουμένου· μῶμον δ' ἐπὶ τοῦ ἄρτι ἀνοιχθέντος τάφου αὐτοῦ οἱ πάντες ἔρριπτον, προσάπτοντες τῷ ἀποβιώσαντι βασιλεῖ τὸν δεσποτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐν σιγῇ καὶ τρόμῳ ἄρτι τὸν αὐχένα πειθηνίως ἔκυπτον, ὡς καὶ τὴν ἀνηθικότητα αὐτοῦ, ἣν ἐμιμοῦντο, διότι καὶ κατὰ τὸν Ἰσοκράτην «τὸ τῆς πόλεως ὅλης τὸ ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσιν»[1], καὶ πάλιν «φιλεῖ τὸ πλῆθος ἐν τούτοις τοῖς ἐπιτηδεύμασι τὸν βίον διάγειν, ἐν οἷς ἂν τοὺς ἄρχοντας τοὺς αὐτῶν ὁρῶσι διατρίβοντας».[2] Τοιαῦτα τὰ τοῦ κόσμου ἐν ᾧ βιοῦμεν· ἐκλείψαντος τοῦ ἀνδρὸς τοῦ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐξασκήσαντος καὶ μαγγανείας εἶδος καὶ τρόμον προξενήσαντος, οἱ πάντες κατακρημνίζουσι τὸ εἰς τὴν ἀπωτάτην δόξαν παρ' αὐτοῖς ἀνυψωθὲν πρόσωπον, καταπατοῦσι τὸ εἴδωλον αὐτῶν, πρὸς ὃν τὸ πᾶν ἔθυσίασαν, αἱμά τε καὶ χρήματα καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν τιμὴν αὐτῶν παρέδωκαν εἰς ἄνδρα αὐτοῖς ὅμοιον. Καὶ ὁ νέος Arouet ἀδίκως κατηγορηθεὶς ἐπὶ τῇ συντάξει[3] μιᾶς ἐκ τῶν πολλῶν σατύρων τῶν τὰ ἰοβόλα αὐτῶν βέλη

1. Ἴδε πρὸς Νικοκλέα σελ. 31.

2. Ἴδε αὐτόθι σελ. 37.

3. Συγγραφεῖς τινες ἀποδίδουσι τῳ Βολταίρῳ τὸ ἀκόλουθον σατυρίδιον:

Tristes et lugubres objets,
J'ai vu la Bastille et Vincennes,
Le Châtelet, Bicêtre, et mille prisons pleines
De braves citoyens, de fidèles sujets;
J'ai vu la liberté ravie,
De la droite raison la règle poursuivie;
J'ai vu le *peuple* gémissant
Sous un rigouneux esclavage;
J'ai vu le soldat rugissant
Crever de faim, de soif, de dépit, et de rage;
J'ai vu les sages contredits,
Leurs remontrances inutiles;
J'ai vu des magistrats vexer toutes les villes
Par des impôts criants et d'injustes édits;
J'ai vu sous l'habit d'une femme
Un démon nous donner la loi;
Elle sacrifia son Dieu, sa foi, son âme,
Pour séduire l'esprit d'un trop crédule Roi;
J'ai vu dans ce temps redoutable
Le barbare ennemi de tout le genre humain
Exercer dans Paris, les armes à la main,
Une police épouvantable;
J'ai vu les traitants impunis;
J'ai vu les gens d'honneur persécutés, bannis,
J'ai vu même l'erreur en tout lieu triomphante
La vérité trahie, et la foi chancelante;

ἐκτοξευσασῶν ἐναντίον τῶν ἄρτι πεπτωκότων, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ

J'ai vu le lien saint avili,
J'ai vu Port-Royal démoli ;
J'ai vu l'action la plus noire
Qui puisse jamais arriver ;
L'eau de tout l'Océan ne pourrait la laver,
Et nos derniers neveux auront peine à la croire ;
J'ai vu dans ce séjour par la grâce habité
Des sacrilèges, des profanes,
Remuer, tourmanter les mânes
Des corps marqués au sceau de l'immortalité.
Ce n'est pas tout encore. J'ai vu la prélature
Se vendre, ou devenir le prix de l'imposture;
J'ai vu les dignités en proie aux ignorants;
J'ai vu des gens de rien tenir les premiers rangs;
J'ai vu de saints prélats devenir la victime
Du feu divin qui les anime.
O temps! ô mœurs! j'ai vu dans ce siècle maudit
Ce Cardinal, l'ornement de la France
Plus grand encore, plus saint qu'on ne le dit
Ressentir les effets d'une horrible vengeance;
J'ai vu l'hypocrite honoré,
J'ai vu, *c'est dire tout, le Jésuite adoré*,
J'ai vu ces maux sous le règne funeste
D'un prince que jadis la colère céleste
Accorda, par vengeance, à nos désirs ardents;
J'ai vu ces maux, et je n'ai pas vingt ans.

Ἄλλοι ὅμως διατείνονται ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Βολταῖρος ὁ συντάξας τὸ προμνησθὲν σαρκαστικὸν ποίημα (Ἴδε Oeuvres complètes de Voltaire ἔκδοσις Hachette T. I σελ. 4, E. Lefranc, Histoire étémentaire et critique de littérature T. II σελ. 6. Ὁ Beuchot (ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου T. I σ. 128) φρονεῖ ὅτι ὁ Βολταῖρος ἐφυλακίσθη διὰ τοὺς ἀκολούθους χλευαστικοὺς στίχους:

Regnante puero,
Veneno et incestis famoso
Administrante,
Ignaris et instabilibus Consilii,
Instabiliori religione,
Derario exhausto,
Violata fide publica,
Injustitiæ furore triumphanta,
Generalis imminente seditionis
Periculo,
Iniquae et anticipatæ hereditatis
Spei coronæ, pairia sacrificata
Gallia mox peritura.

ἓν σχεδὸν ὁλόκληρον ἔτος[1] ἐν τῇ περιωνύμῳ τῆς Βαστιλλίας φυλακῇ κρατηθείς, ἔνθα τὸ ἐπικὸν ποίημα αὐτοῦ La Ligue, τὸ La Henriade τοὔπιὸν ἐπικληθέν, ὑπετύπωσε, καθὼς καὶ τὴν τραγῳδίαν Oedipe διώρθωσεν. Ὁ δοὺξ ὅμως τῆς Αὐρηλίας πληροφορηθεὶς περὶ τῆς ἀθῳότητος αὐτοῦ ἠνέῳξε τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἡμέτερος ἥρως εὐχαριστήσας τῷ δουκὶ διὰ τὴν ἣν ἀπέδωκε ἐλευθερίαν αὐτῷ, καθικέτευσε τοῦτον συνάμα ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι φροντίσῃ περὶ τοῦ οἰκήματος αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ 1718ον ἔτος ὁ Arouet, Βολταῖρος πρὸ ἑνὸς ἤδη ἐνιαυτοῦ μετονομασθεὶς[2] καὶ γνωστὸς μόνον τῷ κοινῷ ὑπάρχων ἔκ τινων μικρῶν ποιήσεων[3] παρουσίασεν ἐπὶ τῆς γαλλικῆς σκηνῆς[4] τὴν δι' ἣν τραγῳδίαν ἓξ ἔτη εἰργάσατο, τὴν Oedipe ἐπονομαζομένην. Ἡ τραγῳδία αὕτη ἐπεδοκιμάσθη παρὰ πάντων[5], τοῦ Lamotte μάλιστα ἀναγνωρίσαντος ἐν τῷ Βολταίρῳ διάδοχον ἄξιον τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ρακίνα[6]. Ἀλλ' ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ ὁ Βολ-

---

1. Ὁ Βολταῖρος εἰσῆλθε μὲν εἰς τὴν Βαστιλλίαν τὴν 17 Μαΐου 1717, ἐξῆλθε δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς τὴν 11 Ἀπριλίου 1718, λαβὼν ἐν ταὐτῷ παρὰ τῆς ἀρχῆς διαταγὴν ἵν' ἀπέλθῃ εἰς Chatenay. Τὴν 12 Ὀκτωβρίου ὅμως τοῦ 1718 ἔτους ἀνέκτησε παντελῶς τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ (ἴδε Revue Retrospective T. II σελ. 124).

2. Νομίζουσι συγγραφεῖς τινες ὅτι ὁ νέος Arouet ἐξελέξατο τὸ ὄνομα Βολταῖρος ἵνα διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου τοῖς πᾶσι ἀποδείξῃ τὸ φιλελεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ χαρακτῆρος καὶ πνεύματος αὐτοῦ (esprit *volontaire)*. Ἄλλως γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι κατὰ παραδεδεγμένην τινὰ συνήθειαν, ὁ δευτερότοκος ἔφερεν ἕτερον τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ ὄνομα (ἴδε H. Martin, Histoire de France TXV σελ. 360). Ὁ Βολταῖρος ὅμως ἔλεγεν ὅτι τὸ ὄνομα Arouet ἐγκατέλειψε, διότι ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ ἐὰν μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος ἤθελεν εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐτυχέστερος (ἴδε Dictionnaire-Universel TXVII σελ. 114). Ὁ κ. J. Parton (ἴδε Life of Voltaire T. I. σελ. 113) διατείνεται ὅτι εἶς ἐκ τῶν προγόνων, ἐκ μητρός, τοῦ νέου Arouet τοὔνομα ἔφερε Voltaire.

3. Ὡς π. χ. ᾠδήν τινα, ἣν καὶ ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν ψῆφον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ Ἀκαδημία ὅμως προυτίμησεν ἀσήμαντόν τι ἔργον ἀββάτου τινὸς du Jarri ἐπικαλουμένου.

4. Τὴν 18 Νοεμβρίου.

5. Ὁ πρίγκηψ de Conti συνέθεσεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ στίχους λίαν κολακευτικοὺς διὰ τὸν Βολταῖρον (ἴδε La Harpe Cours de Litterature Ancienne et Moderne T III σελ. 181), οὗτινος ὁ πατὴρ πεισθεὶς περὶ τῆς μεγάλης ἀξίας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πατρικῶς πλέον ἐνεθάρρυνε τὴν τραγῳδικὴν αὐτοῦ μοῦσαν. Διηγοῦνται δ' ἐπίσης ὅτι ὁ στρατάρχης de Villars ἐξερχόμενος ἀπὸ παράστασίν τινα τῆς τραγῳδίας ταύτης εἶπε τῷ Βολταίρῳ: «La nation vous a bien de l'obligation de ce que vous lui conservez ainsi vos veilles». «Elle m'en aurait bien davantage, monseigneur», ἀπήντησεν ὁ Βολταῖρος, «Si je savais écrire comme vons savez parler et agir».

6. Ἰδοὺ ἀκριβῶς πῶς ἐξεφράσθη ὁ συγγραφεὺς τῆς τραγῳδίας *Inès* de Castro· «J'ai lu par ordre de Monseigneur le Garde de Sceaux, Oedipe, tragédie. Le public à la représentation de cette pièce, s'est promis un digne successeur de Corneille et de Racine, et je crois qu'à la lecture il ne rabattra rien de ses espérances. A Paris. ce 2 Décembre 1718. Houdar de la Motte».

ταῖρος ἀναδείξας ἤδη τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ ἑαυτοῦ χαρακτῆρος εὗρεν ὡς ἀντίπαλον τὴν φατρίαν τῶν φανατικῶν καὶ δεισιδαιμόνων, οἵτινες ἐπέπεσον ἐναντίον τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, ὡς μὴ σεβασθέντος δῆθεν θεϊά τε καὶ ἀνθρώπινα. Μηδόλως πτοηθεὶς οὐδὲ προσχὼν εἰς τὰς κατηγορίας τὸν νοῦν, ὁ Βολταῖρος ἐξηκολούθει ἐργαζόμενος εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἐπικοῦ αὐτοῦ ποιήματος La Henriade καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἑτέρας τινὸς τραγῳδίας Artemire [1] ἐπικαλουμένης, ἧς ἡ ἐπὶ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς ἐμφάνισις [2] ἐγένετο αἰτία τῆς εἰς Παρισίους ἐπανόδου τοῦ Βολταίρου, ὅστις συνεπείᾳ σκευωρίας τινὸς ἐναντίον αὐτοῦ ἐγερθείσης, εὑρίσκετο μακρὰν τῆς πρωτευούσης. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν δύο ἐνιαυτῶν τοὺς Παρισίους καὶ πάλιν ὁ Βολταῖρος ἐγκαταλείπει, οὐχὶ πλέον ὑπὸ ῥαδιουργίας τινὸς βιασθείς, ἀλλ' αὐτοθελήτως τοῦτο ἀποφασίσας, τὸ μέν, ἵνα τῇ κυρίᾳ de Rupelmonde ἀκολουθήσῃ, τὸ δέ, ἕνεκα τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐγκυψάσης εἰς τὴν κοινωνίαν γενικῆς καχεξίας. Ἀπέρχεται δὲ πρῶτον εἰς Ὁλλανδίαν πρὸς περιήγησιν τῆς χώρας [3], μετὰ ταῦτα εἰς Βρυξέλλας πορεύεται πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ J. B. Rousseau. Ἀλλ' ἄσπονδοι ἐχθροὶ οἱ δύο ποιηταὶ ἀπεχωρίσθησαν, ἕνεκα τῆς κατακρίσεως, ἣν ὁ J. B. Rousseau πρὸς τὸ τοῦ Βολταίρου Epître à Uranie ποίημα ἐποιήσατο καὶ τῆς τοῦ τελευταίου διαβεβαιώσεως ὅτι *L'ode à la postérité* τοῦ πρώτου οὐκ ἂν φθάσῃ εἰς τὸ παρὰ τοῦ συγγράψαντος τὴν ᾠδὴν ταύτην ὁρισθὲν σημεῖον.

Μικρὸν μετὰ τὴν εἰς Παρισίους ἐπάνοδον τοῦ Βολταίρου καὶ κατὰ τὸ 1724ον ἔτος, ἐν μὲν τῷ θεάτρῳ παρίσταται [4] ἡ τραγῳδία Mariamne [5], ἐν ᾗ ἀνευρίσκει τις τὸ ἐν τῇ Artemire ἀναπτυχθὲν ἤδη θέμα [6], ἐν δὲ τῷ φιλολογικῷ ὁρίζοντι ἀναφαίνεται ἡ Henriade ὑπὸ τὸ ὄνομα La Ligue [7]. Διὰ τοῦ διανοητικοῦ τούτου προϊόντος ἡ Γαλλία ἔσχε τέλος ἐπικόν τι ποίημα, ὅπερ καὶ ἐκεῖνος ὁ φωταυγὴς Λουδοβίκου τοῦ XIV αἰὼν οὐκ ἠδυνήθη παραγαγεῖν. Τὸ ἐπι-

1. Ὁ Βολταῖρος κατὰ τὸ 1724 ἔτος μεταβαλών κάπως τὴν τραγῳδίαν Artemire, αὐτὴν ἐπωνόμασε Mariamne empoisonée par Hérodote.

2. Τὴν 15 Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ 1720 ἔτους.

3. Κατὰ τὸ ἔτος 1722.

4. Τὴν 6 Μαρτίου.

5. Ἡ τραγῳδία αὕτη δὲν ἐπέτυχεν ἐπὶ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς. Κατὰ τὴν πρώτην παράστασιν εἰς ἐκ τῶν θεατῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἡρωὶς τῆς τραγῳδίας ἐλάμβανε τὸ δηλητήριον, ἀνακράξας αἴφνης «La Reine boit» προυκάλεσε τὸν γέλωτα ἁπάντων τῶν θεατῶν, τοῦθ' ὅπερ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς Mariamne.

6. Ἴδε Condorcet. Vie de Voltaire, ἐν τῇ τοῦ Beuchot τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου ἐκδόσει T. I. σελ. 134

7. Τὸ ἐπικὸν τοῦτο ποίημα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὰς πόλεις Λονδῖνον καὶ Ρουάν. Ἀββᾶτός δέ τις, Desfontaines τοὔνομα, παραμορφώσας ἐδημοσίευσε τοῦ La Ligue ποιήματος ἔκδοσίν τινα, ἣν ὁ Βολταῖρος ὡς τάχιστα εὐθὺς ἀπεκήρυξεν, ἐπαρουσίασε δὲ εἰς τὸ κοινὸν ἑτέραν ἀκριβῆ ἔκδοσιν τοῦ ἀρτιουργήματος αὐτοῦ.

κὸν τοῦτο ποίημα [1] τὸ ἀνυψῶσαν τοσοῦτον τὸν Βολταῖρον, ὅστις ἐν ἀκαρεῖ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης αὐτοῦ ἀφίκετο, ὑποδεέστερον μὲν ἐστὶ πλείστων περιδόξων καὶ περιφανῶν ἐπικῶν ποιημάτων, ἐν διαφόροις διαλέκτοις συντεθέντων, κατά τε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸ ποικίλον τῶν γεγονότων καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ὕπαρξιν τοῦ οὗ τινος ἡ Henriade ὁλοτελῶς ἀμοιρεῖ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ τὰ ἐνδόμυχα τῆς ἀνθρωπότητος σπλάγχνα ἄρδην ἀνατρέποντος, ἀλλ' οὐκ ἄρά γε ὑπέρτερον ἐκείνων ἐστὶ τὸ γαλλικὸν ἐπικὸν ποίημα κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐρρωμενεστέρως ἀναδεικνυμένην ἐμπαθῆ ἀγάπην τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς, «ἧς, καθ' Ἕλληνα τινα αὐθωρεὶ μνημονευθέντα συγγραφέα, οὐδὲν κτῆμα σεμνότερον οὐδὲ βεβαιότερόν ἐστιν [2]»; Ὁποία φωτοβόλος ἠθικὴ ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιήματος ἀναλάμπει! Ὁπόσον τὸ μῖσος διὰ τὸν ἀνθρωποκτόνον πόλεμον καὶ διὰ τὸν ἄσπλαγχνον φανατισμὸν ἐν πλείστοις ὅσοις τεμαχίοις ἀναφαίνεται! [3] Βεβαίως ἐν τῇ Henriade ὑπάρχουσιν ὡς πρὸς τοὺς τῆς τέχνης κανόνας ἐλλείψεις πασιφανεῖς, αἵτινες ὅμως, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, οὐδόλως καταβιβάζουσιν εἰς εὐτελῆ τινα θέσιν τὸ ἔξοχον τοῦ Βολταίρου ἐπικὸν ποίημα [4]. Διὸ καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, πάντες μετὰ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ ἀνεγίνωσκον ποίημα, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν τοῦ Louis Blanc ἔκφρασιν, *χρυσοῖς γράμμασιν ἀναλάμπει ἡ ἐποποιία* τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως· καὶ πράγματι ἐν αὐτῷ ὁ Βολταῖρος διακηρύττει [5] κατά τε τῆς τυραννίας καὶ τῶν προλήψεων, τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τοῦ φανατισμοῦ πάθος ἄσπονδον, ἔχθραν ἀμείλικτον. Ἐν αὐτῷ ψάλλει μὲν ὁ ποιητὴς τὸν τοῦ λόγου θρίαμβον ἐναντίον τῆς μισαλλοθρησκείας, διαγράφει δὲ ὑπὸ τῆς φορᾶς τοῦ λόγου παρασυρόμενος, ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ ὕφει τῆς ἐποποιίας, τὰ ἀπόρθητα τῆς φύσεως μυστήρια καὶ εἰκονίζει ἐν αὐτῷ, διὰ φοεινῶν στίχων τὰς τῷ Newton φανερωθείσας ἀληθείας, τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν τὴν τὰ σώματα κινοῦσαν καὶ ἔλκουσαν, ὡς καὶ τὴν ἐν τοῖς ἀπεράντοις πεδίοις

1. Ὁ Βολταῖρος ἀφιέρωσε τὴν Henriade τῇ Βασιλίσσῃ τῆς Ἀγγλίας, Λουδοβίκου τοῦ XV μὴ θελήσαντος παραδεχθῆναι τὴν παρὰ τοῦ συγγραφέως προταθεῖσαν αὐτῷ ἀφιέρωσιν.

2. Ἴδε Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον π. 5.

3. Ἴδε La Harpe: Eloge de Voltaire ἐν τῇ τοῦ K. Beuchot ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου T. I. σελ 37.

4. Ἴδε M. J. Chénier: Tableau de la litterature française σελ. 261. H. Martin. Histoire de France T XV σελ. 371 Τὸ ποίημα τοῦτο μετεφράσθη μετὰ ταῦτα εἰς πολλὰς ἄλλας γλώσσας, εἰς τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Ἰταλικήν· Ἴδε Villemain: Cours de littérature française T. III. σελ. 163. F. D. Bancel· Harangues et Commentaires T. III σελ. 141. A. Dingé· Vue morale de l'Histoire καὶ A. de Vitry, Dictionnaire de la Conversation et de la lecture T. LII σελ. 263—294.

5. Ἴδε Villemain, Cours de la littérature Française T. III. σελ. 163. F. D.Bancel. Harangues et Commentaires, T. III. σελ. 141. A. Dingé. Vue moral de l'Histoire καὶ A. de Vitry, Dictionnaire de la Conversation et de la lecture σελ 283 – 294.

τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου ἐγκύκλιον τῶν οὐρανίων σωμάτων κίνησιν.

Ἀλλὰ γνωστόν τι πραξικόπημα ταραχὴν ἐνεποίησεν ἐν τῇ τοῦ Βολταίρου πολυκυμάντῳ ἤδη ζωῇ. Ὁ ἱππότης de Rohan προσβληθεὶς διὰ τοὺς λίαν σκωπτικοὺς καὶ μεστοὺς ἅλατος λόγους[1], οὓς ὁ Βολταῖρος πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ ὑπεράσπισιν ἔν τινι παρὰ τῷ Sully[2] δοθέντι συμποσίῳ μετεχειρίσατο, βαρβαρικῷ τῷ τρόπῳ καὶ κεχηνότως ἠθέλησεν ἱκανοποιῆσαι τὴν δῆθεν προσβληθεῖσαν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, καθυβρίζων καὶ δὴ ῥαπίζων διὰ χειρὸς ὑπηρέτου τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις, ὡς ἀνατέλλων ἥλιος, μετάρσιος ἀνυψοῦτο ἐν τῷ διανοητικῷ τῆς Γαλλίας ὁρίζοντι. Ὁ Βολταῖρος πλήρης ἀγανακτήσεως τὴν τιμὴν αὐτοῦ καιρίως προσβεβλημένην δοξάζων, βρυχᾶται καὶ παραδειγματικὴν τιμωρίαν αἰτεῖ. Καὶ πρῶτον μὲν παρὰ τῷ Sully, τῷ χθιζὰ καὶ πρώιζα ὡς φίλῳ τοῦ Βολταίρου ἀναγνωριζομένῳ καὶ ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας τοῦ ὁποίου τὸ ἀτόπημα τοῦτο συνέβη. Ἀλλὰ παρ' ἐκείνου οὐδεμίαν ἱκανοποίησιν ἀποκτήσας, πρὸς ἐκδίκησιν, ἂν οὐχὶ πρὸς τιμωρίαν, τὸ ἱστορικὸν τῆς οἰκογενείας Sully ὄνομα ἐκ τῆς Henriade ἐξαλείφει, ἀντικαθιστῶν αὐτὸ διὰ τοῦ τῶν Mornay. Δεύτερον δὲ τὸν ἱππότην de Rohan εἰς μονομαχίαν καλεῖ. Ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἀρνεῖται τὴν μονομαχίαν, ὁ δὲ Βολταῖρος ἂν οὐ διὰ τῆς σπάθης[3], διὰ τῆς φωτοβόλου ὅμως διανοητικῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ ἐλπίζει συντρίψαι καὶ ἀφανίσαι τὴν τοῦ de Rohan ὑπεροψίαν. Τρίτον δὲ τέλος παρὰ τῆς νομίμου ἀρχῆς τιμωρίαν ζητεῖ. Ἀλλ' ἐκείνη εἰς τὴν Βαστιλλίαν αὐτὸν ἐσωκλείει[4] μικρὸν δ' ἔπειτα τὴν ἐκ Παρισίων ἐξορίαν αὐτοῦ ἀποφασίζει[5]. Ὁ Βολταῖρος δὲ πάνυ ὀργίλως καὶ πνέων μένεα εἰς Ἀγγλίαν ἀπέρχεται[6], ἔνθα τρία ἔτη διαμείνας ἐπανακάμπτει εἰς Γαλλίαν ἵνα ἐν αὐτῇ τε καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ διαχύσῃ τὰ τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας καὶ ἐπιστήμης νάματα.

Ὁποία ὅμως ἦν ἡ Ἀγγλία κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν; Ἡ Ἀγγλία συνησθάνθη καὶ αὕτη τὴν τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ἐπιρροὴν τοῦ αἰῶνος Λουδοβίκου τοῦ XIV. Ὁ Rochester, ὁ Roscommon, ὁ Wicherley, ὁ καὶ μιμητὴς τοῦ Μολιέρου ὑπάρξας, ὁ Waller καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ πολὺς Dryden, μετήνεγκον εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν τὴν γαλλικὴν εὐφυΐαν, διατηρήσαντες συνάμα τὴν τῶν Ἄγγλων γνωστὴν ἐλευθερογνωμίαν καὶ διανοητικὴν ἀνεξαρτησίαν. Κατὰ δὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ 1688ου ἔτους ἐπανάστασιν, καίτοι τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας τῇ γαλλικῇ ἐν μέρει καὶ πάλιν ἀκολουθούσης, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ἐποχῆς Καρόλου τοῦ II καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰς δύο ἐπελθούσας βασιλείας, ἡ Ἀγγλία ἀνέδειξεν ἀρκοῦσαν πρωτοτυπίαν καὶ ζωτικότητα ἀξιοσημείωτον. Τῶν ἐλευθέρων κυβερνητικῶν θεσμῶν συντελούντων, ἔξοχοι καὶ περιφανεῖς ἐν τοῖς γράμμασιν ἐλαχίστης καταγωγῆς ἄνδρες ἐκράτουν τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, καθ' ὃν καιρὸν ἐν Γαλλίᾳ, οἱ βουλόμενοι μετέχειν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, τοῦ Destouches ἴσως ἐξαιρουμένου, ἢ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἢ τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν, ἢ τῆς τῶν ἀνωτάτων δικαστηρίων ἔπρεπεν εἶναι, ὡς καὶ ὁ Lanjuinais λίαν εὐστόχως τοῦτο παρατηρεῖ[1]. Οἱ Ἄγγλοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐλευθέρως ἤδη σκεπτόμενοι καὶ ἀτιμωρητὶ δυνάμενοι ἐκφράσαι καὶ ἐν τοῖς συγγράμασιν αὐτῶν ἀναπτύξαι τὰς θρησκευτικὰς καὶ φιλολογικὰς καὶ δὴ πολιτικὰς δοξασίας αὐτῶν, ὑπὸ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας περιεστέλλοντο καὶ περιωρίζοντο, διὸ καὶ οὐ δικαιοῦται τις λέγων ὅτι μόνος ὁ Bolingbroke, ἢ ὁ Collins, ἢ ὁ Tindal, δηλονότι ἡ ἐπικουρικὴ καὶ ἡ σκεπτικὴ σχολὴ τὴν κοινὴν ἐκυρίευσε γνώμην, ἅτε τοῦ Warbuston καὶ τοῦ Larduce καὶ τοῦ Clarke καὶ τοῦ Richardson καὶ πλείστων ἄλλων θιασώτας πολυαρίθμους ἐν Ἀγγλίᾳ εὑρισκόντων. Ὁ Βολταῖρος ὁμολογεῖ πόση μεγίστη ἦτο ἡ ἐντύπωσις ἣν αὐτῷ ἡ Ἀλβιὼν προυξένησε, διά τε τὰς ἰδέας αὐτῆς καὶ διὰ τοὺς θεσμοὺς ὑφ' ὧν ἐκυβερνᾶτο. Τὸ θέαμα λαοῦ ἐλευθέρως σκεπτομένου καὶ αὐτοῦ ἑαυτὸν κυβερνῶντος ἐνετυπώθη ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐνεχαράχθη ὡς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς πάσης κυβερνήσεως, διότι ἐν τῇ διοικήσει ἐκείνου κρᾶμά τι ἀνεύρισκε μεταξὺ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς δημοκρατίας. Ἀληθὲς ὅτι ὁ Βολταῖρος τὴν δημοκρατίαν ἐνίοτε ἐκθειάζει, ἣν καὶ ἐξ ἁπασῶν ἀνεκτοτέραν διοικητικὴν ἀρχὴν ἀποκαλεῖ, ὡς μόνην τὴν ἀνθρωπίνην ἰσότητα ἀναγνωρίζουσαν καὶ θεμελιοῦσαν[2], προσέτι καὶ προαναγγέλλει ἐκείνην ὡς μετὰ πολιτικήν τινα ἐγγὺς ἐπανάστασιν μέλλουσαν ἐν Γαλλίᾳ ἐπελθεῖν[3]. Ἀλλὰ τὰς ἰδέας ταύτας πλειστάκις ἀπορρίπτει, ὑπὸ ἀδικαιολογήτου ἀστασίας περισπώ-

1. Ἴδε Duvernet, Vie de Voltaire σελ. 61.

2. Κατὰ τὸν στρατάρχην de Villars, ὁ ἱππότης de Rohan προσεβλήθη ἐκ τῶν λόγων τοῦ Βολταίρου ἔν τινι συμποσίῳ δοθέντι ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς δεσποσύνης Lecouvreur καὶ οὐχὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ δουκὸς de Sully. Συγγραφεῖς τινες διαχωρίζονται (ἴδε J. Parton, Life of VoltaireT. I. σελ.184) ὅτι ἡ μεταξὺ Βολταίρου καὶ Rohan ἀναφανεῖσα ἔρις ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ οὐχὶ ἐν οἰκίᾳ τινὶ ἔλαβε χώραν.

3. Καὶ μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἄφιξιν αὐτοῦ ὁ Βολταῖρος εἰς Παρισίους κρύφα ἐπέστρεψεν ἵνα τὸν de Rohan ἐκ δευτέρου εἰς μονομαχίαν προσκαλέσῃ. Ἀλλ' ὁ εὐγενὴς ἱππότης καὶ πάλιν ἠρνήθη τὴν παρὰ τοῦ Βολταίρου ἐπιμόνως αἰτουμένην ἱκανοποίησιν ταύτην.

4. Τὴν 17 Ἀπριλίου μηνὸς τοῦ 1726ου ἔτους.

5. J. Delort, Histoire de la détention des philosophes T. II. σελ. 34.

6. Τὴν 2 Μαΐου 1726.

1. Ἴδε Constitution de la nation française T. I. σελ. 2-6, ἔνθα ὁ Lanjuinais γράφει τάδε: «Outre les exemptions d'impôts, la noblesse s'attribue exclusivement les hauts emplois ecclesiastiques et civils; et au XVIIe au XVIII siècles toutes les places des juges dans les cours dites souveraines; enfin en 1781, tous les grades militaires, à commencer par celui de sous-lieutenant. Sans doute, des iustitutions si absurdes et si oppresives ont dû s'anéantir au réveil de la raison».

2. Ἴδε τοῦ Βολταίρου Idées d'un citoyen de Genève καὶ τὸ περὶ δημοκρατίας πραγματευόμενον ἄρθρον αὐτοῦ ἐν τῷ Dictionnaire philosophique.

3. Ἴδε τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Ἀπριλίου τοῦ 1761ου ἔτους ἐπιστολὴν αὐτοῦ.

μενος ὁτὲ μέν, δικτατορικὰς καὶ αὐθαιρέτους ἀρχὰς ὑπερασπίζων, τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας φοβούμενος ὡς καὶ τὴν πολιτικὴν ἰσότητα χίμαιραν ὀλεθρίαν ἀνακηρύττων[1], ὁτὲ δὲ πρὸς συνταγματικόν τι σύνταγμα κλίνων, τὴν συμμέθεξιν ἁπάντων, ἀλλ' ἁπάντων μόνον τῶν ἐγγείων κτηματιῶν εἰς τὰ τῆς πολιτείας προσκαλῶν, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου παραδεχόμενος καὶ τὴν διάκρισιν μεταξὺ εὐγενῶν καὶ ἀγεννῶν ὡς ἀτιμωτικὴν καὶ ψυχώλεθρον διασαλπίζων. Τούτων οὕτως ἐχόντων, δυσχερὲς ἦθελεν εἶναι τὸ κατατάξαι τὸν Βολταῖρον εἰς ὡρισμένην τινὰ τάξιν, ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἐξεταζόμενον. Τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα, ἅπερ τοσαύτην ἔκτασιν ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν ἰδίᾳ ἔλαβον, μετὰ βαθυνοίας οὐ διεπραγματεύσατο ὁ Βολταῖρος, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ πρὸ μικροῦ σημειωθεῖσα ἀστασία βασίζεται. Ἀναμφήριστον ὅμως ὑπάρχει ὅτι ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς αὐθαιρεσίας παρίστατο, ἐξ Ἀγγλίας πρὸ πάντων καθορῶν τὴν πατρίδα αὐτοῦ δούλην τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν προλήψεων[2]. «Ὤμοσε, λέγει ὁ Condorcet, ἵνα γίνῃ διὰ τῆς δραστηρίου εὐφυΐας αὐτοῦ ὁ εὐεργέτης λαοῦ ὁλοκλήρου ἀποσπῶν αὐτὸν τῆς πλάνης»[3]. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ κυρία τοῦ Βολταίρου μέριμνα ἦν ἡ πρόοδος καὶ ἡ διανοητικὴ τοῦ λαοῦ διάπλασις, ἡ «ὡς ἠθικόν τι βάπτισμα τοῦ ἀνθρώπου» παρά τινος θεωρηθεῖσα[4]. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ μέγας ἦτο καὶ ὑπὸ μεγάλων δυσκολιῶν περιεστοιχίζετο· ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ἀμεροληψίας καὶ στοργῆς ὑπὲρ αὐτοῦ εἰργάσατο, μετὰ τοσαύτης δραστηριότητος καὶ τέχνης, ὥστε δυσκόλως ἀνάλογόν τινα ὑπὲρ τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος μαχητὴν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἀνθρωπότητος δύναταί τις ἀνευρεῖν.

Ὁ Βολταῖρος ἐπὶ τρία ἔτη, δηλονότι ἐπὶ ὅλης τῆς ἐν Λονδίνῳ διαμονῆς αὐτοῦ, περισπουδάστως ἐκμαθὼν τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, νέαν καρδίαν, κατὰ τὴν τοῦ Ἐννίου ἔκφρασιν[5] προσεκτήσατο καὶ τὴν φιλολογίαν τῆς Ἀλβιῶνος ἐσπούδασε καὶ τὸν Shakespeare καὶ τὸν Locke καὶ τὸν Newton καὶ τὸν Bacon καὶ πλείστους ἄλλους ἀνεδίφησε, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖ τὴν μετά τινων Ἄγγλων συγγραφέων σχέσιν ἣν ἐν τοῖς φιλολογικοῖς καὶ ἐπιστημονικοῖς αὐτοῦ διορῶμεν συγγράμμασιν. Ὁ Βολταῖρος λοιπὸν μετέδωκε τὰ τῶν Ἄγγλων διανοητικὰ προϊόντα εἴς τε τὴν Γαλλίαν καὶ ἀλλαχοῦ, διαπορθμεὺς ἐξαίρετος γενόμενος. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἔξω τῆς Ἀγγλίας συγγραφεῖς καὶ αὐτὸς ὁ Βολταῖρος ἐπηρεάσθησαν ἐξ ἐκείνης τῆς φιλολογίας μὴ ἐκλάβωμεν τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ὡς ἀπόλυτον καὶ ἐνδελεχῆ οὖσαν, διότι κατὰ τὴν δευτέραν μερίδα ἤδη

1. Ἴδε ἐν τῷ Dictionnaire philosophique τὴν λέξιν Fertilisation.
2. Ἴδε A. Koussaye, le Roi Voltaire σελ. 77.
3. Ἴδε Vie de Voltaire ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ κ. Beuchot τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου T. I σελ. 141.
4. Ἴδε Buret, De la misère de classes laborienses T. II σελ 129.
5. Ὁ Ἔννιος ἔλεγε πολλάκις ὅτι τρεῖς καρδίας εἶχε, διότι κάτοχος τριῶν γλωσσῶν, τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ὀσκωνικῆς ἐγένετο (A. Gellius N. A. XVII 17.

τοῦ XVIII αἰῶνος πολλοὶ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ συγγραφέων συνηθάνθησαν καὶ αὐτοὶ ἐπιροήν τινα ἐκ τῶν τοῦ Βολταίρου συγγραμμάτων, οὕτως ὥστε ὁ Hume, ὁ Roberston, ὁ Gibbon δύνανται ὀπαδοὶ τοῦ περιδόξου Γαλάτου ἐπικληθῆναι[1]. Λίαν τῇ ἀληθείᾳ περίεργός ἐστιν ἡ μελέτη τῆς διαδοχικῆς ἐπιδράσεως μεταξὺ τῶν δύο φιλολογιῶν, τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, καὶ ἐν γένει τῆς ἦν ἐπιρροῆς αἱ διάφοροι φιλολογίαι πρὸς ἀλλήλας ἀσκοῦσι κατὰ τὸ τοῦ χρόνου διάστημα. Ἵνα δὲ μὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀναδράμωμεν φιλολογικῇ ἱστορίᾳ, παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ μόνη Γαλλία, πρὶν ἢ διαχύσῃ, ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὰς ἀκτινοβόλους σελίδας τῆς φιλολογίας αὐτῆς, κατὰ μὲν τὸν XVI αἰῶνα ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ἐπηρεάσθη, κατὰ δὲ τὸν XVII ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας, κατὰ δέ, τέλος, τοῦ XVIII ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν τριῶν τούτων αἰώνων οἰκειοποιηθεῖσα, οὕτως εἰπεῖν, τὰς διασήμους ἀκολούθους τρεῖς φιλολογίας, τὴν τῆς ἀρχαιότητος, τὴν τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν καὶ τὴν τῶν βορείων, διέσπειρε ταύτας, ἐπιπροσθεῖσα τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔξοχον πνεῦμα. Καὶ οὕτω, κατὰ τὴν δευτέραν μόνον τοῦ XVIII αἰῶνος μερίδα τὴν προσοχὴν συγκεντροῦντες, πρὶν ἢ ἀναφανῇ ἡ γιγαντιαία καὶ ῥιζικὴ πολιτικὴ μεταβολή, ἥτις καίτοι κακουργήματα ἀνεξίλαστα διαπράξασα, ἔρριψεν ὅμως χαμαὶ τὴν ἰσχὺν καὶ δύναμιν τοῦ δεσποτισμοῦ, καὶ ἀνεπέτασε τὴν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφότητος καὶ ἰσότητος σημαίαν, πρὶν ἢ διαδραματισθῇ, συνελόντι φάναι, ἡ τοῦ 1789 ἔτους ἐπανάστασις, τὰς γαλλικὰς ὁρῶμεν ἰδέας βασιλευούσας ἔν τε τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βερολίνου καὶ τῇ αὐλῇ τῆς Αἰκατερίνης καὶ τῇ τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ II, ἐν τῷ Μεδιολάνῳ διευθυνούσας τὴν τοῦ κόμητος de Firmian διοίκησιν, ἐμπνεούσας τὴν τοῦ Βεκκαρία ψυχήν, ἀναδεικνυούσας ἐν Νεαπόλει μεταρρυθμιστὰς ὡς τὸν Filangieri, ἐλευθερογνώμονας καὶ κυνικοὺς ὡς τὸν Galiani, ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ τρεῖς διοργανιστὰς μορφούσας τὸν Campomanis, τὸν Aranda καὶ τὸν Florida Blanca, τέλος ἐν Πορτογαλίᾳ ὁ μαρκήσιος de Pombal, ταύτας τὰς ἰδέας ὡς κανόνα παραδεχόμενος, συντελεῖ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν τοῦ Βολταίρου καὶ Diderot, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ γλώσσῃ, συγγραμμάτων, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀντλῶν, ὡς ἐκ φρέατος ἀκενώτου, τὴν χώραν αὐτοῦ μεταρρυθμίζει.

Ὁ Βολταῖρος, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ διαμονῆς του, ἥτις κατά τινα περιώνυμον ἱστορικὸν[2] εἶδος τι ἐγείρας δύναται νὰ ὀνομασθῇ, καὶ ὑπὸ τοῦ ὑφ' οὗ ἐκαίετο παραγωγοῦ οἴστρου ὠθούμενος[3] παρουσιάζει τῷ κοινῷ τὰς

1. Ἴδε A. de Vitry, Dictionnaire de conversation et de lecture T. LII σελ. 269.
2. Ἴδε H. Martin T. XV σελ. 873.
3. Ἀξιοσημείωτόν ἐστι ὅτι ὁ Fontenelle συνεβούλευσε τῷ Βολταίρῳ ἵνα μὴ πλέον εἰς συγγραφὴν τραγῳδιῶν ἐνασχολῆται, ὡς ἄλλοτε ὁ Κορνήλιος μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς τῆς τραγῳδίας «Alexandre» τῷ Ῥακίνᾳ ἐποιήσατο. Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀδικαιολογήτου

ἀκολούθους τραγῳδίας τὴν «Brutus» ἐπονομαζομένην [1], ἐν ᾗ ἥ τε ἰσχὺς τοῦ Κορνηλίου καὶ ἡ χάρις τοῦ Ρακίνα ἀναδείκνυνται, τὴν ἐλάττονος ἀξίαν οὖσαν «Eryphile» [2] καὶ τὴν «Zaïre» [3], ἥτις τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τραγικῆς τοῦ Βολταίρου μούσης ἐστί [4]. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ καθ' ἣν [5] δύο διανοητικὰ προϊόντα τοῦ Βολταίρου Apothéose καὶ Temple du goût ἐπικαλούμενα, ἀδημονίαν γενικὴν οἱονεὶ παρήγαγον, ἑτέρα τις τραγῳδία, ἡ Adélaïde de Guesclin ἐπικληθεῖσα, ἀνεφάνη [6], ἥτις καίτοι τὸ πρῶτον κατακριθεῖσα [7], δὶς τοὐπιὸν τὴν τοῦ κοινοῦ ἐπιδοκιμασίαν ἐκτήσατο, δηλαδὴ κατὰ τὸ 1752ον ἔτος, καθ' ὃ κάπως μεταβληθεῖσα Le Duc de Foix μετωνομάσθη, καὶ κατὰ τὸ 1765ον ἔτος, καθ' ὃ ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς μορφὴν παρουσιάσθη [8]. Κατὰ δὲ τὸ 1735ον ἔτος ὁ Βολταῖρος συνέθετο τὴν τραγῳδίαν La mort de César, ἥτις κατὰ τὸ 1743ον μόνον ἔτος εἰς τὸ κοινὸν ἐγνώσθη, καὶ τὴν κωμῳδίαν Le Mondain, ἥτις ὅμως σκάνδαλον μέγα προυξένησεν.

Ὁ Βολταῖρος, ἐπιθυμῶν ἐπίσης ἵνα ὅσον οἷόν τε δῷ ἀκριβῆ τινα γενικὴν ἰδέαν περὶ τῆς φιλολογίας καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν δοξασιῶν τῶν ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπικρατουσῶν, συνέγραψε ποίημά τι ἐπαγωγὸν Lettres sur les Anglais τοὔνομα. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ Βολταῖρος τὰς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρ' αὐτοῦ γενομένας σπουδὰς ἀνα-

---

ταύτης συμβουλῆς, ὁ Βολταῖρος συνέγραψε τὴν τραγῳδίαν «Zaïre», ἥτις ὡς τὸ ἀριστούργημα αὐτοῦ δύναται θεωρηθῆναι.

1. Τὴν 11 Δεκεμβρίου τοῦ 1730 ἔτους.
2. Τὴν 7 Μαρτίου τοῦ 1732 ἔτους.
3. Τὴν 13 Αὐγούστου τοῦ 1732 ἔτους.
4. Ἴδε Villemain. Cours de littérature française T. III σελ. 186.
5. Ἴδε ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Beuchot τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου La Harpe, Eloge de Voltaire T I σελ. 48. Condorcet, Vie de Voltaire T. I. σελ. 142.
6. Τὴν 18 Ἰανουαρίου τοῦ 1734ον ἔτους. Ἴδε Saint - Marc Girardin, Cours de littérature dramatique T II σελ. 216.
7. Ἐν σκηνῇ τινι τῆς Adélaïde de Guesclin ὅτε ὁ παριστάνων ἠθοποιὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Vendôme ἔφθασεν εἰς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς τραγῳδίας εὑρισκομένην ἀκόλουθον φράσιν «Es-tu content, Couci?» εἷς ἐκ τῶν θεατῶν,διακόψας τὴν παράστασιν, ἀνέκραξε «Couci, Couci». Ἡ αἰφνίδιος καὶ πάνυ ἄτοπος διακοπὴ αὕτη τοῦ ἀγνώστου θεατοῦ συνέτεινεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν παρὰ τοῦ κοινοῦ ἀποδοκιμασίαν τῆς τραγῳδίας Adelaïde de Guesclin. Ὁ Βολταῖρος ἀφῆρεσε μετὰ ταῦτα τὴν προρρηθεῖσαν φράσιν.
8. Ὁ Βολταῖρος, καθορῶν τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ ἐπελθοῦσαν μεταβολήν, ὡς πρὸς τὴν τραγῳδίαν αὐτοῦ Adelaïde de Gueslin, ἔλεγε· «Vous demanderez peut-être auquel des deux jugements je me tiens; je vous répondrai ce que dit un avocat vénitien aux Sérénissimes Sénateurs devant lequels il plaidait: il messe passato, le vostre excellenze hanno judicato cosi; e questo messe nella mededessima causa, hanno judicato tutto il contrario, e sempre bena». Ἴδε τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ Lettre servant de préface à la pièce, καθὼς καὶ Lettre au Comte d'Argental ὑπὸ ἡμερομ. 17 Σεπτεμβρίου τοῦ 1765 ἔτους.

πολῶν, ἔνθεν μὲν τὴν τῶν Shakespeare [1], Locke, Congreve, Addison, Pope καὶ λοιπῶν μεγαλοφυΐαν ἀνιχνεύει, ἔνθεν δὲ περὶ τὰς τῶν Quakers θεωρίας διατρίβει, ἔνθεν δὲ τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις τὰς ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Newton τότε τελεσθείσας, ὡς καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἰδιάζουσαν ὅλως συνταγματικὴν ἀρχὴν ἀναπτύσσει καὶ μετὰ παρρησίας ἐξετάζει. Ἐννοεῖται δ' ὅτι τοιαύτη τις ἀνεξαρτησία τοῦ σκέπτεσθαι καὶ γράφειν πλείστους ὅσους ἔμελλεν ἀπαντῆσαι ἀντιπάλους, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἁπαξαπάντων τῶν ἐχθρῶν τοῦ νεωτερισμοῦ, τῆς μορμολύκης ταύτης τῶν ἡμιμαθῶν, ἀνακραξάντων καὶ διαμαρτυρηθέντων ἐναντίον τοῦ συγγράμματος ἐκείνου, ἐν ᾧ ὁ Βολταῖρος ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὑπέρμαχος τῆς ἐλευθερίας ἀνακηρύττεται, ὑποστηρίζει συνάμα ὅτι οὐδόλως ἀντιφατικὸν ἂν εἶναι τὸ παραδέχεσθαι ὅτι δυνατόν ἐστιν ἐν τῇ τοῦ Ὑπερτάτου Ὄντος βουλήσει τὸ ἐμφυσῆσαι τὴν τῆς σκέψεως ἰδιότητα στοιχείῳ τινὶ τῆς ὕλης, τοῦθ' ὅπερ ὁ Locke ἐδόξαζεν, ὡς καὶ ἀποκρούει τὴν τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν ἰσχυρισμῶν τινων ἐν τῷ Les Pensées συγγράμματι τοῦ Πασχάλου διστάζει παραδέχεσθαι Ὁ κλῆρος καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ὀπισθοδρομικὸν σμῆνος κατώρθωσαν τὴν δῆθεν παντελῆ ἐξάλειψιν τοῦ συγγράμματος ἐκείνου διὰ τοῦ πυρός[2], κατὰ παλαιοπαράδοτόν τινα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Τιβέρου συνήθειαν[3]. Τὸν δὲ Βολταῖρον ἡ ἀρχὴ εἰς ἐξορίαν ἀπέστειλεν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον εἰς Παρισίους ἐπανελθών, ὁ Βολταῖρος τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ L'Epître à Uranie ἐδημοσίευσεν, ὅπερ ὑπὸ τοιούτων καὶ τοσούτων κατακραυγῶν περιεστοιχίσθη, ὥστε ὁ συγγραφεὺς πρὸς καταπραΰνσιν τῆς κοινῆς γνώμης, τὴν γνησιότητα τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἀπαρνησάμενος, ἀπέδωκεν αὐτὸ (ὅπερ λίαν κατακριτέον) τῷ ἀββάτῳ Chaulieu. Ἀλλ' ἡ ἀναμενομένη ἠρεμία οὐκ ἐπανῆλθεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Βολταίρου, νέαν δὲ παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καταδίωξιν ἤθελεν ὑποστῇ ἕνεκα κοινοποιήσεως κατὰ κακὴν τύχην ποιηθείσης τεμαχίων τινῶν τοῦ ποιήματος La Pucelle, ἐὰν οὐκ ἀπήρχετο ἐσπευσμένως ἐκ τῆς πρωτευούσης. Τοῦτο λίαν προθύμως ἐποιήσατο, τὸ μὲν ἐξαντληθεὶς ἐκ τοῦ πολυταράχου βίου αὐτοῦ, τὸ δὲ χρηματικὴν οὐκ εὐκαταφρόνητον κατάστασιν ἐκ κληρονομιῶν καὶ ἐκ τῶν ὧν ἐξέδωκε συγγραμμάτων καθὼς καὶ ἔκ τινων ἐπικερδῶν ἐπιχειρήσεων προελθοῦσαν κτησάμενος, τὸ δὲ τέλος ἔξοχόν τινα σύντροφον πρὸς ἑαυτὸν καθελκύσας καὶ μεθ' ἑαυτοῦ ἀπαγαγών, τὴν

---

1. Ὁ Βολταῖρος οὐκ ἐτύγχανε θαυμαστὴς ὢν τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Shakespeare. Ἄλλως τε, γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι σύγχρονοι Ἄγγλοι συγγραφεῖς τοῦ Βολταίρου, ὡς ὁ Bolingbroke, ὁ Dodington, ὁ Pope, συνεμερίζοντο τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Shakespeare σχηματισθεῖσαν ὅλως ἐσφαλμένην γνώμην.
2. Τὴν 10 Ἀπριλίου τοῦ 1734ου ἔτους.
3. Ἴδε ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ κ. Beuchot τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου, Condorcet, Vie de Voltaire T. I σελ. 153 καὶ 154.

SISMANOGLIO MUSEO

Μαρκησίαν du Châtelet[1] καὶ πράγματι, μετ' αὐτῆς ἀπῆλθεν εἰς Cirey, τὸ ἔκτοτε περιβόητον τοῦτο καταφύγιον τῶν Ἐρώτων καὶ τῶν Μουσῶν γενόμενον ἀγλαΐσμα. Μὴ δὲ εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν ὁρῶντες τοιαύτην τινὰ ἐλευθεριότητα μεταξὺ γυναικός, ἐγγάμου οὔσης, καὶ ἀνδρὸς ἐξόχου μὲν φιλολογικῶς ἐξεταζομένου, ἀλλ' ἐπὶ ἀσκητισμῷ οὐδόλως ἐναβρυνομένου[2]. Τοιαῦτα τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν. Ἡ οἰκογένεια ἐν τῇ εὐγενεῖ πρὸ πάντων τάξει οὐχ ὑπῆρχε, δυνάμεθα εἰπεῖν, ἐπειδὴ ἐν ἐλεεινῇ καὶ ψυχωλέθρῳ ἀποσυνθέσει καὶ καταπτώσει εὑρίσκετο. Ἅπασαι αἱ ἁβρότητες τοῦ αἰσθήματος, ἅπασαι αἱ ἐπιτηδεύσεις τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους, ὥσπερ καὶ ἐν ἐποχῇ τινι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, πρὸς δεύτερόν τινα ἀθέμιτον ὑμέναιον συνεκεντροῦντο· ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Βολταῖρος τῇ γενικῇ τῶν ἠθῶν ὑπείκων παραλυσίᾳ καὶ αὐτὴν ἐξοστρακίσαι μὴ δυνάμενος[3], ὡς ἔφθημεν εἰπόντες ἤδη, καταφεύγει εἰς Cirey μετὰ τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ φίλης καὶ συνεργάτιδος Μαρκησίας du Châtelet

Ἐκεῖθεν ἔδωκε τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ «Les éléments de la philosophie de Newton»[4], ἔργον ἀναδεῖξαν τῇ Εὐρώπῃ τὴν ἐπιφανῆ τοῦ περιβοήτου ἄγγλου ἐπιστήμονος μεγεγαλοφυΐαν, ἔργον σοφόν, οὔτινος ὅμως, ὁμολογητέον, ἡ ὕλη προυτοιμάσθη, κατὰ μέγα μέρος, παρὰ τοῦ Maupertius[5]. Ἐν τῷ προρρηθέντι συγγράμματι ὁ Βολταῖρος προέθετο ἵνα δῷ τὸ μὲν σαφῆ τινα ἀφήγησιν τῶν τοῦ Newton ἀνακαλύψεων ἐπὶ τοῦ κοσμικοῦ συστήματος καὶ ἐπὶ τοῦ φωτός, τὸ δὲ ἀκριβῆ τινα ἔκθεσιν τῶν φιλοσοφικῶν δοξασιῶν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας χρονολογίας ἰδεῶν τοῦ αὐτοῦ περιδόξου ἀνδρός. Ἀλλ' ὁ Βολταῖρος εἰςδύων ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ ἐξιχνιάσει τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας συναμιλλᾶται, ὡς καὶ ἡ Μαρκησία du Châtelet, μετὰ πολλῶν ἐπιστημόνων, ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῷ παρὰ τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν Παρισίων Ἀκαδημίας τεθέντι περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ πυρός. Ὑπὸ τοῦ Euler ὅμως ἥ τε Μαρκησία du Châtelet καὶ ὁ Βολταῖρος ἐντίμως ἡττῶνται, ἐκείνου μὲν βραβευθέντος[6], τούτων δὲ δι' εὐφήμου μνείας ἐπαινεθέντων. Καὶ δευτέραν ὁ

1. Ὁ Βολταῖρος τὸ πρῶτον ἐγνώρισε τὴν μαρκησίαν du Châtelet κατὰ τὸ ἔτος 1733.

2. Ἴδε A. Houssaye ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ le Roi Voltaire τὸ κεφάλαιον «les femmes de Voltaire».

3. Ἴδε Abbé Barthélemy, Voyage du jeune Anacharsis en Grèce. T. I σελ. 242, A. de Lamartine, Civilisateurs et Conquérants. T. I σελ. 112, Ph. Chasles, Encyclopédie du XIX siècle T XXIV, σελ. 488.

4. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Ὁλλανδίᾳ κατὰ τὸ 1738ον ἔτος.

5. Ἴδε τὸ σύγγραμμα τοῦ Maupertius τὸ ἐπονομαζόμενον «Discours sur la figure des Astres».

6. Μετ' ἄλλων δύο ἐπισημόνων τοῦ πατρὸς Lozerande de Fiese καὶ τοῦ κόμητος de Créqui-Canaples. Οἱ δύο οὗτοι ἐπιστήμονες, οἱ νῦν παντελῶς λησμονηθέντες, ἐβραβεύθησαν σὺν τῷ Euler, κυρίως διότι ἐνθερμοι θιασῶται τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τιμῇ μεγάλῃ ὑπαρχούσης φιλοσοφίας τοῦ Καρτεσίου ἀνεκηρύττοντο.

Βολταῖρος τῇ ἐπιστημονικῇ Ἀκαδημίᾳ πραγματείαν παρουσιάζει, περὶ τῆς καταμετρήσεως τῶν δυνάμεων πραγματευομένην, ἐν ᾗ ἀντιθέτως τῇ Μαρκησίᾳ du Châtelet, ἥτις περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ὑπόμνημά τι ὡσαύτως ἐξεπονήσατο, ὑπερασπίζει τὰς τοῦ Descartes καὶ τοῦ Newton ἰδέας καὶ ἀποκρούει τὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τοῦ Leibnitz καὶ Bernouillé δοξασίας. Ἐπὶ τῇ προτροπῇ καὶ παραινέσει τοῦ Clairaut ἰδίᾳ, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐμφύτου κλίσεως λελῃθότως ἑλκόμενος, ὁ Βολταῖρος πρὸς τὴν προτέραν αὐτοῦ πρὸς τὰ φιλολογικὰ ἔργα τάσιν ἐπανέρχεται, ὡς ζείδωρος ἄρουρα, γενναίους καρποὺς καὶ πάλιν ἀναδίδων· οὕτως ὥστε τὰς ἀκολούθους τρεῖς τραγῳδίας συγγράφει, τὴν Alzire ἐπικληθεῖσαν, ἐν ᾗ τὰ ἀκέραια καὶ ἁγνὰ ἤθη τοῦ τῆς φύσεως ἀνθρώπου εἰς πόλεμον πρὸς τὰ μολυνθέντα καὶ σεσηπότα τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς ματαιοφροσύνης ἔθιμα ἐν ἀντιθέσει ἵστανται[1], τὴν Mahomet ὡς τίτλον φέρουσαν, ἥτις τῇ μεσολαβήσει τοῦ d'Alembert, δέκα μόνον ἔτη μετὰ τὴν σύνθεσιν αὐτῆς δημοσιευθεῖσαν[2], ἀφιερώθη τῷ Lambertini, Πάπᾳ Βενουὰ XIV, τῷ ἐν λατινικῇ γλώσσῃ δι' ἐπιστολῆς τινος ὡς πνευματικὸν υἱὸν τὸν Βολταῖρον ἀναγνωρίσαντι, τέλος τὴν Zuline ἐπονομασθεῖσαν, ἐν ᾗ περιστατικῶς εἰκονίζεται γυνή τις, ἥτις καίπερ ἐμπαθὴς οὖσα καὶ εἰς ἐγκληματικὰς παρασυρθεῖσα πράξεις διατηρεῖ τὴν γενναιότητα καὶ ἀμεροληψίαν τοῦ ἔρωτος. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ Βολταῖρος ἐδημοσίευσε le Discours sur l'homme, ποιητικὸν ἀριστούργημα, καὶ ἄλλα παντοίας ὕλης, ἐν οἷς καὶ ἱστορικά τινα συγγράμματα συμπεριλαμβάνονται. Ἀλλὰ περὶ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων συγχωρηθήτω βραχέα τινὰ ἐπὶ στιγμὴν θῖξαι.

Τῆς ἀρίστης τοῦ Bossuet ἱστορικῆς ἀξίας ἐξαιρουμένης, καὶ τοῦ ἐξόχου τῶν ἱστορικῶν πονημάτων τοῦ Saint-Réal, καὶ τοῦ Vertot γνωστοῦ καταστάντος, ἡ ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας κατὰ τὴν Λουδοβίκου τοῦ XIV βασιλείαν παρεξετράπη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὑπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος μεταδοθέντος, καὶ διεφθάρη παραμορφωθεῖσα παρὰ τῶν ἱστοριογράφων, οἵτινες, ἐξαιρουμένων τινῶν ἐκ τῶν ἀπομνημονευματογράφων, ἑκεμμένως παρήλλαττον τὰ γεγονότα ἐπ' ἀγαθῷ ἐσφαλμένης τινὸς ἀρχῆς. Ἡ οἰκογενειακοῦ καὶ ἰδιωτι-

1. Ἴδε ἐν τῇ τοῦ κ. Beuchot ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου. Condorcet. Vie de Voltaire T. I. σελ. 167.

2. Ἡ πρώτη παράστασις τῆς τραγῳδίας Mahomet ἔλαβε χώραν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς πόλεως Lille κατὰ τὸ 1741ον ἔτος. Πρὸ τοῦ πέρατος τῆς παραστάσεως ταύτης ὁ Βολταῖρος κατὰ συγκυρίαν λαβὼν παρὰ τοῦ Φρειδερίκου ἐπιστολήν τινα ἀγγέλλουσαν τὴν μάχην τῆς Molwitz, διέκοψε τοὺς ἠθοποιοὺς καὶ ἀνέγνωσεν εἰς ἐπήκοον πάντων τὴν νέαν νίκην τοῦ φίλου αὐτοῦ καὶ βασιλέως. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ὁ Βολταῖρος ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶξ αὐτοῦ· «Vous verrez que cette pièce de Molwitz fera réussir la mienne».

κοῦ συμφέροντος[1]. Κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, ὁ Βολταῖρος μετ' ἄλλων διασήμων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἐν τῇ ὑπερτάτῃ βαθμίδι ὁ Montesquieu κατατάσσεται, ἐπανήγαγε καὶ τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν[2]. Τὸ πρῶτον ἱστορικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ περὶ Καρόλου τοῦ XII διαπραγματευόμενον, ἐστὶ μεστὸν ἐνδιαφέροντος διαρκοῦς καὶ βαθυνοίας ὀξυδερκοῦς. Ἡ ἔκθεσις καὶ περιγραφὴ τῶν τοῦ τολμηροῦ ἐκείνου στρατηγοῦ, τοῦ *Ἀλεξάνδρου τῆς Ἄρκτου* ἐπικληθέντος, διαφόρων περιπετειῶν, τῶν ἐκ τῆς μάχης Narva ἀρξαμένων, καὶ εἰς τὰς τοῦ Pultava καὶ Frederickshale ληξασῶν, καὶ οἱονεὶ ἐμπεριεχουσῶν τὴν καθ' Ἡρόδοτον *πεπρωμένην μοῖραν*, ἡ ἀφήγησις αὕτη, λέγομεν, παρὰ τοῦ Βολταίρου γίγνεται μετὰ μεγίστης σαφηνείας καὶ καλάμου μαγευτικοῦ. Ἐν τῷ συγγράμματι δὲ τούτῳ πασιφανῶς ἀναδείκνυται τὸ κριτικὸν πνεῦμα τοῦ συγγραφέως, ὅστις οὐ μόνον ἐν τοῖς πράγμασι καὶ τῇ διηγήσει τῶν γεγονότων ἐμμένει, μετὰ τέχνης ἐξαιρέτου αὐτὰ περιγράφων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀναζητήσει τῶν αἰτιῶν περιστρέφεται, τῶν τὰ τοῦ κόσμου διεπουσῶν, ὡς καὶ τῶν μυρίων συνεπειῶν τῶν τὰ ἀπομεμακρυσμένα ἤδη συμβάματα ἐκεῖνα παρακολουθουσῶν[3], ἅπερ ὅμως ὑπὸ τῆς ἐφελκυστικῆς τοῦ ἱστορικοῦ εὐφυΐας ἀναπτυσσόμενα τὸν ζωηρὸν καὶ ἐνεστηκότα τῆς πραγματικότητος ὑποδύονται χαρακτῆρα[4]. Τὴν αὐτὴν καλλιέπειαν ὡς καὶ τὴν αὐτὴν φιλαλήθειαν, αἵτινες ἐν τῷ προειρημένῳ ἱστορικῷ συγγράμματι ἀναφαίνονται, οὐ δυνάμεθα ἀποδοῦναι δυσὶ μεταγενεστέροις τοῦ αὐτοῦ εἴδους πονήμασι «Les annales de l'Empire» καὶ «Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand», ἐν οἷς ἡ τοῦ Βολταίρου ἔξοχος ἀτομικότης ἀναδείκνυται μέν, ἀμαυροῦται δὲ πολλάκις ἐκ τῆς ἣν ἔτρεφε πρός τινας ἡγεμονίδας στενῆς φιλίας, ἢ μᾶλλον προσωποληψίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ τοῦ ἐπικληθέντος «L'essai sur les mœurs et l'esprit des nations»[5] ὁ Βολταῖρος ἀναβιβάζεται εἰς τὴν τῶν

1. Ἴδε Bancel, Harangues et Commentaires T. III. σελ. 95, E. Lefranc, Histoire de la littérature σελ. 21.

2. Ἴδε Dacier, Tableau historique de l'érudition française σελ. 206.

3. Ἴδε J. Demogeot, Histoire de la littérature francaise σελ. 477.

4. Ὁ Μέγας Ναπολέων εὑρισκόμενος ἐν ταῖς χώραις ἐν αἷς διεδραματίσθη ἡ τύχη Καρόλου τοῦ XII καὶ ἀναγνοὺς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱστορικὸν τοῦ Βολταίρου σύγγραμμα, εὗρεν ἐν αὐτῷ τοπογραφικὰ καὶ ἄλλα τινὰ σφάλματα. Μόλα ταῦτα οὐ φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἐπίκρισις αὕτη τοῦ Γάλλου Αὐτοκράτορος καταστρέφει παντελῶς τὴν ἀξίαν συγγράμματος, ἅπερ ἂν οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν τοπογραφικὴν ἀκρίβειαν, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν γλαφυρὰν γλῶσσαν καὶ τὴν τέχνην τοῦ ἱστοριογράφου εἰς τὸ περιγράφειν τὰ πλήρη ἐνδιαφέροντος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γεγονότα, κατέχει θέσιν ὑψηλὴν μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἱστορικῶν πονημάτων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπορρίπτομεν τὴν ἐπὶ τοῦ κλασικοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Βολταίρου ἐσφαλμένην καθ' ἡμᾶς κρίσιν τοῦ Montesquieu, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἱστορία Καρόλου τοῦ XII συνίσταται μόνον ἐκ σειρᾶς ἀσυνεπειῶν καὶ ἀλόγων σκέψεων.

5. Τὸ ἱστορικὸν σύγγραμμα τοῦτο ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1758ον ἔτος.

ἱστορικῶν φιλοσόφων κατηγορίαν, ἔξοχος ἱστοριογράφος ἀναδεικνύμενος, τοῦθ' ὅπερ καὶ παρὰ τοῦ Châteaubriand ὁμολογεῖται, ὅστις εὐθὺς μετὰ τὸν Bossuet τὸν ἡμέτερον συγγραφέα κατατάσσει[1]. Ὁ δὲ Robertson λέγει ὅτι «ὁ Βολταῖρος οὐκ ἔστι μόνον εὐχάριστος συγγραφεύς, ἀλλ' ἐπίσης σοφὸς καὶ βαθύνους ἱστορικός»[2]. Καίπερ δὲ τὸ προσημειωθὲν σύγγραμμα πολλὰ σφάλματα ἐμπεριέχον, τῆς ἐπιστήμης τῆς ἱστορίας μόλις κατὰ τὸν αἰῶνα ἡμῶν ἐπὶ βάσεων στερεῶν στηριχθείσης, ἐπὶ καλῶν διακεχαραγμένων ὅμως ἀρχῶν ἑδραιοῦται, τὸ μὲν τὴν τῷ ἀνθρώπῳ ἔμφυτον ἀγαθότητα ἀναγνωρίζον, ὡς καὶ τὴν τοῦ λόγου κυριαρχίαν καὶ τὴν τῆς προόδου ὕπαρξιν παραδεχόμενον, τὸ δὲ τὰς θεοκρατικὰς ἀρχὰς καταδικάζον καὶ τὴν ἐπὶ τῶν γηΐνων πραγμάτων μὴ ἐπήρειαν τοῦ θείου ὑποστηρίζον. Ὁ Βολταῖρος ἐν αὐτῷ ἐνδιατρίβει μᾶλλον ἐν τῇ ἐξεικονίσει τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἐν τῇ προόδῳ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμοθεσιῶν· διὰ δὲ τῆς τῶν φυλῶν, τῶν θρησκευμάτων, τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, τῶν φιλολογιῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐξετάσεως, διὰ τῆς τῶν πολέμων καὶ ἐχθροπραξιῶν καὶ ἀδικιῶν ἐξιχνιάσεως, τῶν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μεταβιβαζομένων, ὁ ἡμέτερος ἱστοριογράφος τὴν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς μεγαλοφυΐας ὑπεροχὴν ἀναζητεῖ, καὶ τὰ τῆς προόδου ἴχνη ἀνευρίσκει· διὸ καὶ «L'essai sur les mœurs et l'esprit des nations» σοφὸν ἔργον ἐστίν, ἄπειρος πολυμαθείας κυκεών, μέγα ἀπάνθισμα ποικίλων καὶ ὠφελίμων γνώσεων. Ἀναγνώσατε τὰς σελίδας τὰς περὶ τῆς πτώσεως τῆς Ρώμης διαπραγματευομένας, ἐν αἷς ἐκείνη ἀποδίδοται εἴς τε τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων καὶ τὴν παραδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ, τοῦ κατὰ τὸν Βολταῖρον «τὰς οὐρανίους πύλας ἀνοίξαντος καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν κατακρημνίσαντος». Σκέφθητε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μεσαίωνος, ἐπὶ τῆς παπωσύνης, ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπὶ τῆς πάλης τῶν δύο τελευταίων, ἐπὶ τῆς διηνεκοῦς καὶ γιγαντιαίας συγκρούσεως δύο τυραννιῶν, ἐπὶ τῆς ἐμπαθοῦς καὶ διαπύρου ἀντιζηλίας δύο δεσποτισμῶν. Ὁποῖον παμμέγεθες θέαμα διασήμων διδασκαλιῶν γονιμώτατον! Ὅτε δὲ σαθρῶν τινων ἀρχῶν ἀνεπιστρεπτεὶ ἐκκοπεισῶν, ἡ πρόοδος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφαίνεται, καὶ ὡσανεὶ ἀγέρωχός τις νικητής, βάδην καὶ τὴν σημαίαν τοῖς πᾶσι ἀναπεπταμένην δεικνύων, βαίνει καὶ προχωρεῖ, ἡ τοῦ Βολταίρου μεγαλοφυΐα ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τῇ ἐπὶ τὰ κρείττω προβαινούσῃ, εἰσδύουσα, τὴν νίκην ταύτην τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ δικαίου ἐξυμνεῖ καὶ ἐν κομψῷ καὶ ἐνθουσιώδει λόγῳ ἀνυψοῖ, καταπολεμοῦσα καὶ καταδικάζουσα διὰ σαρκαστικοῦ καὶ εἰρωνικοῦ τρόπου τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὸν φανατισμόν, τὰ ἀνοσιουργήματα καὶ τὰς ἐμποδὼν παρεμπιπτούσας βαρβάρους καὶ ἀσεβεῖς πράξεις, τὰς τὴν ἀνθρωπότητα μολυνούσας[3] καὶ

1. Ἴδε Génie du Christianisme Βιβλ. III μέρ. III κεφ. VI.

2. Ἴδε Introduction à l'Histoire de Charlemagne.

3. Ἴδε F. D. Bancel, Harangues et Commentaires T. III σελ. 197.

τὰς τὸν Βεκκαρίαν δικαιούσας λέγειν «ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πέλαγός ἐστιν ἀχανὲς σφαλμάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔστιν ὅτε ἐπιπλέουσιν ὀλίγαι τινὲς ἀλήθειαι ἀμυδραὶ[1]» καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Ἰωσὴφ de Maistre θιξάσας, τούτου εἰπόντος «ἀπὸ τριῶν ἤδη αἰώνων ἡ ἱστορία συνωμοσία τίς ἐστι κατὰ τῆς ἀληθείας». Ἐν γένει ὅμως ὁ Βολταῖρος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ ἐκείνῳ τέλειον οὐ δίδωσιν ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα· τὰ ἐνυπάρχοντα σφάλματα, ὡς ἔφθημεν ἤδη εἰπόντες, πολλά εἰσιν· ἀλλὰ τούτων ἡ αἰτία ἐν τῇ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διανοητικῇ ἀναπτύξει ἢ ἐν τῇ τοῦ Βολταίρου ἀγχινοίᾳ μᾶλλον ἔγκειται· διὸ καὶ μεγάλη ἦν ἡ ἐπιρροή, ἣν τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἐνεποίησεν. Ἀληθὲς ὅτι καὶ ὁ Vico κατὰ τὸ 1725ον ἔτος προεπάθησεν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ «Scienza Nuova» ἐπονομαζομένῳ συστηματοποιῆσαι τὴν ***κοινὴν ταύτην διδάσκαλον,*** τὴν ***ἱστορίαν,*** ἐξ ἧς ὡς ἀπὸ τοῦ κέρατος τῆς Ἀμαλθείας, οἱ πάντες δύνανται φρόνησιν ἐπωφελῆ πορίζεσθαι. Ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἰταλοῦ ἱστορικοῦ ἀρχῆθεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ μόνον ἐπίδρασίν τινα ἐξήσκησε· γενικωτέραν δὲ μᾶλλον ἐπήρειαν τὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ἱστορικὸν πόνημα ἐπενήργησεν, ὅπερ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κορυφαίου τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν, συνετάχθη ***ὅπως ᾖ κτῆμα ἐς ἀεὶ καὶ οὐχὶ ἀγώνισμα εἰς τὸ παραχρῆμα.***

Ὡς συνέχεια τοῦ διανοητικοῦ τούτου προϊόντος τοῦ Βολταίρου δύνανται θεωρηθῆναι τὰ ἀκόλουθα δύο συγγράμματα· «Le Siècle de Louis XIV» καὶ «Précis du Siècle de Louis XV» ἐπικαλούμενα, ἐξ ὧν τὸ μὲν δεύτερον μεγάλης ἀξίας ἀμοιρεῖ, ἐν δὲ τῷ πρώτῳ[2] ἡ τοῦ Βολταίρου ὑπεροχὴ πρὸς τὸ εἰκονίζειν καὶ κρίνειν τὰ πράγματα πολλαχοῦ ἀναφαίνεται, τοσοῦτον ὥστε, κατὰ τὴν τοῦ Condorcet γνώμην[3], «ὁ βουλόμενος ἀκριβῆ τινα ἰδέαν λαβεῖν περὶ τοῦ αἰῶνος Λουδοβίκου τοῦ XIV δέον τὴν περὶ τούτου τοῦ Βολταίρου ἱστορίαν ἀναγνῶναι». Μολονότι ὁ Βολταῖρος ἐν τῷ συγγράμματι ἐκείνῳ ἐπαινεῖ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ μεγάλου τῆς Γαλλίας βασιλέως, οὐδόλως ὅμως κρύπτει τὰ ἐλαττώματα καὶ σφάλματα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν δυστυχίαν καὶ ἠθικὴν κατάπτωσιν ἀποσιωπᾷ, εἰς ἣν ἀριστοκρατικοὶ καὶ λαὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ XIV ὑπέπεσον[4]. Τὰς αἱθαιρεσίας ὁ Βολταῖρος ἐξαιρὲ καταπολεμεῖ, ὥσπερ καὶ ἐκ τοῦ «Histoire du Parlement de Paris» συγγράμματος[5] ἀναδείκνυται. Τὴν ἱστορίαν ταύτην ὁ Βολταῖρος συνέγραψεν

1. Ἴδε Βεκκαρίου «Περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν». Μετάφρ. Σοφιανοπούλου σ. 80.

2. Ὁ Βολταῖρος ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον ἐν Βερολίνῳ κατὰ τὸ ἔτος 1751ον τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα «Le siècle de Louis XIV» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον de Francheville.

3. Ἴδε ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ κ. Beuchot τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου. Condorcet, Vie de Voltaire T. I. σελ. 206.

4. Ἴδε F. D. Bancel, Harangues et Commentaires T. III. σελ. 107.

4. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐδημοσίευσε κατὰ τὸ 1769ον ἔτος.

πρὸς ἰδίαν ὑπεράσπισιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῆς Συγκλήτου τῶν μεγιστάνων τῆς Γαλλίας.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐν Cirey ὁ Βολταῖρος εἰς τὰς μούσας παρεδίδετο, αἰσχροὶ συκοφάνται ἐτάραττον αὐτόν, καίπερ πολλοὺς ἐξ ἐκείνων ὑπερετήσαντα καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν ἀνορθώσαντα, καὶ δὴ ζωήν τινος τούτων σώσαντα, τὴν τοῦ ἀββάτου Desfontaines, ὅστις χαμερπές τι κακούργημα διαπράξας ἐφυλακίσθη, καὶ εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον κατεδικάσθη· διὰ τῶν προσπαθειῶν ὅμως τοῦ Βολταίρου παρὰ τῇ Κ^{α} De Prie ἐν εὐνοίᾳ τότε παρὰ τῇ αὐλῇ οὔσῃ, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος καταδίκη ἀνεκλήθη. Ἀλλ' ὁ Desfontaines οὐδεμίαν χάριν τῷ εὐεργέτῃ αὐτοῦ οἶδε· μάλιστα ὕβρεις καὶ κατηγορίας ἐναντίον αὐτοῦ ἐξεκόντησε, καὶ ὁλόκληρον Συτάβειον σύγγραμμα, «ἡ Βολταιρομανία» ἐπικληθέν, ἐξεπόνησεν, οὗτινος ὅμως τὴν γνησιότητα ἀπηρνήθη, παρὰ τοῦ ὑβρισθέντος εἰς δίκην ἐναχθείς. Ὁ Βολταῖρος ἀπὸ τῶν ὕβρεων καὶ συκοφαντιῶν συνεχῶς ἐπηρεάζετο, πρὸ πάντων περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑαυτοῦ βίου, καθ' ὃ πολλάκις κόνδυλον ἐναντίον τῶν κατηγόρων αὐτοῦ ἐνέτριψε, τιμήσας μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τὴν ἑαυτοῦ ὑπερασπίσας ὑπόληψιν· διότι προτιμότερον τὸ ἐφ' ἡμᾶς ἐστί, τὸ μὴ προσβάλλεσθαι ὑπὸ τῶν ἀσυνειδήτων διαβολῶν καὶ συκοφαντιῶν τῶν ὑπὸ μυσαρῶν καὶ φθονερῶν ἀνθρώπων διαδιδομένων εἴτε διὰ τοῦ προφορικοῦ εἴτε διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ οὗτινος ἡ γνῶσις ***ἀνατρέπει τοὺς στομάχους,*** κατὰ τὸν Ἀλικαρνασέα, ἀλλὰ πρὸς τὰ πρόσω βαδίζειν καὶ εἰς τὴν ἀμερόληπτον τῶν ἀπογόνων κρίσιν παραδίδοσθαι. Εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον ἡ ἀρετὴ πάντως ἐπανορθοῦται βλαβεῖσα καὶ ὁ ἀγαθὸς δεδικαίωται.

Κατ' αὐτὴν περίπου τὴν ἐποχὴν[1] ὁ Βολταῖρος συνεσχετίσθη μετὰ τοῦ Φρειδερίκου, διαδόχου τότε ὄντος τοῦ τῆς Πρωσίας θρόνου. Ὁ πρίγκιψ οὗτος εὑρίσκετο περιωρισμένος ἐν Remusberg, μυρίας ἐπὶ τούτῳ χάριτας χρεωστῶν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, διότι τὴν ἐσχάτην οὐχ ὑπέστη ποινὴν ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ὅτι ἄνευ ἀδείας περιηγήθη που. Ἀλλ' ὁ ἄκαμπτος ἄναξ ὀργῇ ἀπεριγράπτῳ ἐνδούς, ἠνάγκασε τὸν Φρειδερῖκον ἵνα πρὶν ἢ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ ἀπολέσῃ, παρευρεθῇ εἰς τὴν θανάτωσιν τοῦ συνοδοιπορήσαντος αὐτῷ φίλου[2]. Ὁ Βολταῖρος, τὰς ἂς δοκιμασίας ὁ Φρειδερῖκος ἀδίκως ὑπέφερε, πρὸς δὲ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἣν ἐδείκνυε κλίσιν αὐτοῦ, ὡς ἐκ τοῦ «Antimachiavel» ἐπικαλουμένου συγγράμματος[3] ἀναφαίνεται, καθορῶν, καὶ τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ροπὴν γυμνάζων, ἐρείδετο ἐπὶ τῆς φιλελευθερίας τοῦ τότε μὲν διαδόχου ὄντος,

1. Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Φρειδερίκου πρὸς τὸν Βολταῖρον φέρει τὴν ἡμερομηνίαν τῆς 8 Αὐγούστου 1736.

2. Ἴδε ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Beuchot τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου. Condorcet, Vie de Voltaire T. I. σελ. 174.

3. Τοῦ συγγράμματος τούτου ἡ δημοσίευσις, ἥτις τῇ ἐπιτηρήσει τοῦ Βολταίρου ἐγένετο, διεκόπη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάβασιν τοῦ Φρειδερίκου.

τοὐπιὸν δὲ βασιλέως τῆς Πρωσσίας στεφθέντος. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἠπατήθη ὡς παρακατιόντες ὀψόμεθα. Ἀλλ' ἡ φιλία μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν τρανοῖς δείγμασι πολλάκις ἐδηλώθη, ἐπ' ἀγαθῷ καὶ αὐτῆς τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως μετατραπεῖσα, ἅπερ ὁ Βολταῖρος, παρὰ Λουδοβίκου τοῦ XV πλησίον τοῦ τῆς Πρωσσίας βασιλέως ἐπὶ ὑποθέσει τινὶ σταλείς, λίαν ἐπιτυχῶς τὰ τοῦ πρεσβευτοῦ διεξήγαγε καθήκοντα. Ἐπιλίποι δ' ἂν ἡμᾶς ὁ χρόνος εἰ ἀναλυσαίμεθα ἅπασαν τὴν τοῦ Βολταίρου μετὰ Φρειδερίκου, τοῦ ἐπικληθέντος Μεγάλου, ἀλληλογραφίαν, τὴν σπουδαίαν καὶ διεξοδικωτάτην οὖσαν. Ὁ τῆς Πρωσσίας ἄναξ, ὁ καὶ ***θεμελιωτής,*** οὕτως εἰπεῖν, ὑπάρξας, τῆς νῦν εὐκλείας τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, μετ' ἀξιοσημειώτου εἰλικρινείας, ὡς διδάσκαλον αὐτοῦ τὸν Βολταῖρον κατέτατεν, οὕτως ὥστε πᾶν τὸ ἐκ τοῦ καλάμου αὐτοῦ ἐξερχόμενον πρὸς διόρθωσιν πρὸς ἐκεῖνον ἔπεμπεν. Ὁ δὲ Βολταῖρος οὐ μόνον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον ἀνταπεκρίνετο, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς συννασταροφαῖς τῶν Παρισίων παρευρίσκετο τὸ πᾶν τοῖς πᾶσι γιγνόμενος, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐσκόπει, ὑπὸ δραστηριότητος ἀδαμάστου καταφλεγόμενος, διὸ καὶ τὴν ἐπιφανῆ τραγῳδίαν, Mérope τοὔνομα, συνέθετο, ἐν ᾗ ὡς καὶ ἐν ἑτέρᾳ τινὶ *Oreste ἐπικαλουμένῃ*, τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα μετ' ἀκριβείας ζωγραφίζονται μεγίστης[1]. Τοιαύτης ἐπιτυχίας ἡ τραγῳδία Mérope ἠξιώθη, ὥστε οἱ θεαταὶ καταγοητευθέντες τὸν ποιητὴν μετὰ ζητωκραυγῶν ἀνέκραξαν· οὗτος δέ, ἐν θεωρείῳ τινὶ μετὰ τῆς συζύγου τοῦ στρατάρχου Villars παρευρισκόμενος, ἠναγκάσθη ἔμπροσθεν τῶν θεατῶν παρουσιασθῆναι καὶ αὐτοὺς χαιρετίσαι. Ἔκτοτε συνήθεια ἐπεκράτησεν ὅπως ὁ συγγραφεὺς μετακαλούμενος παρουσιάζεται ἔμπροσθεν τῶν θεατῶν. Ἀλλὰ τὸ παραδοξότερόν ἐστιν ὅτι ἐν τῇ ῥηθείσῃ περιστάσει ἡ δούκισσα de Villars, τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσει τῶν ἐν χαρᾷ ἀπεριγράπτῳ καὶ παραφροσύνῃ ἐνθουσιώδει εὑρεθέντων θεατῶν, ἡσπάσατο τὸν Βολταῖρον, ὡς ποτε ἡ Μαργαρίτα τῆς Σκωτίας τὸν Alain Chartier[2]. Καίπερ τοιαύτης τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Βολταίρου οὔσης, ἀδύνατον ὅμως κατ' ἀρχὰς ἐστάθη αὐτῷ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, δι' ἣς ἐκ ταύτης ἀπορριφθέντος. Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἐλύπησεν αὐτὸν σφόδρα, διότι ἤλπιζεν ὅτι μετὰ τὴν εἰσέλευσιν αὐτοῦ ἐν τῷ Πρυτανείῳ ἐκείνῳ τῶν γραμμάτων, ὑπὸ μεγαλειτέρου ἤθελε περιβληθῇ σεβασμοῦ καὶ ἀπολυτρωθῇ καθάπαξ ἐκ τῶν ὅλονὲν ἐκτοξευομένων ἐναντίον αὐτοῦ προσβολῶν. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως χρονικοῦ τινος διαστήματος ὁ Βολταῖρος τῆς εἰσχωρήσεως ἐν τῷ ὑψηλῷ σωματείῳ ἐκείνῳ ἐφικνεῖται[3], χάριν ἀδικαιολογήτου τινὸς ἐγγράφου, ἐν ᾧ διεβεβαίου

1. Ἴδε M. Martin. Examen des tragiques anciens et modernes. T. II σελ. 76.

2. «Ἡ δούκισσα» γράφει ὁ Βολταῖρος πρὸς φίλον αὐτοῦ τινα «μὲ ἠσπάσατο δημοσίᾳ, ὡς ἡ Μαργαρίτα τῆς Σκωτίας τὸν Alain Chartier. Ἀλλ' οὗτος μὲν ἐκοιμᾶτο ἐγὼ δὲ ἔξυπνος ἤμην».

3. Σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι πρῶτος ὁ Βολταῖρος ἐν τῷ περ' αὐτοῦ ἐκφωνηθέντι

τὴν πρὸς τὴν καθολικὴν θρησκείαν καὶ πρὸς τὸ τοῦ Λογιόλα τάγμα ἀφοσίωσιν αὐτοῦ[1], καὶ τῆς προστασίας τοῦ Μαρκησίου d'Argenson καὶ τῆς Κυρίας de Pompadour, διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς ὁποίας τὸ ὑπούργημα βασιλικοῦ θαλαμηπόλου (gentilhomme de la chambre du Roi) καὶ τὸν τίτλον *ἱστοριογράφου τῆς βασιλείας* ὡσαύτως ἀπέκτησεν[2]. Ἀλλ' αἱ τιμαὶ αὗται καὶ ἡ φαινομένη τοῦ ἡγεμόνος εὔνοια — διότι Λουδοβῖκος ὁ XV οὐδεμίαν ποτὲ ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς τὸν Βολταῖρον ἔσχεν — οὐδόλως ἀπεθάρρυναν τοὺς ἐχθροὺς καὶ συκοφάντας τοῦ ἡμετέρου ἥρωος, καίπερ τούτου πολλάκις γενναιοφρόνως πρὸς αὐτοὺς προσενεχθέντος, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀκολούθου ἀναδείκνυται παραδείγματος. Ἄσημός τις λιβελλιστὴς Travenol τοὔνομα πολλὰς ἐναντίον τοῦ Βολταίρου ἀπηύθυνεν ὕβρεις· τούτων ἕνεκα ἐναχθεὶς ἔμπροσθεν τοῦ δικαστηρίου κατεδικάσθη παρὰ τῆς ἀρχῆς. Ἰδοὺ ὅμως ὁ τοῦ Travenol πατήρ, ὀγδοηκοντούτης ὤν, ἔμπροσθεν τοῦ Βολταίρου παρουσιάζεται, εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ προσπίπτει καὶ θερμῶς παρακαλῶν ζητεῖ τὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀπελευθέρωσιν[3]. Θέαμα τοιοῦτον τὴν ἐκδίκησιν ἀφοπλίζει τοῦ Βολταίρου, ὅστις τῇ φωνῇ τῆς ἀνθρωπότητος ἐνδιδοὺς τὸν γέροντα περιθάλπει·

> Ἀλλ' ἄγε δὴ κατ' ἄρ ἔζεο ἐπὶ θρόνου· ἄλγεα δ' ἔμπης
> ἐν θυμῷ κατακεῖσθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ[4]

καὶ κλαίων μετ' αὐτοῦ, ὑπισχνεῖται τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἐγκλήματίου· πράγ-

τῆς ὑποδοχῆς λόγῳ δὲν διεπραγματεύθη ἀποκλειστικῶς, ὥσπερ πρὸ αὐτοῦ ἔθιμον ἦν, περὶ Λουδοβίκου τοῦ XIV καὶ τοῦ Ρισελιώ. Ἔκτοτε οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ περὶ φιλολογίας τὸν λόγον ποιούμενοι ἐπιδίδονται κυρίως εἰς τὸν ἔπαινον τῶν συγγραμμάτων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν προκατόχων αὐτῶν.

1. Ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βολταίρου πρὸς τὸν Père de Latour ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Φεβρουρίου 1746.

2. Αἱ τιμαὶ αὗται παρὰ Λουδοβίκου τοῦ XV παρεχωρήθησαν τῷ Βολταίρῳ μετὰ τὴν παρ' αὐτοῦ συγγραφήν, ἐπὶ τῇ συγκυρίᾳ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ πρωτοτόκου βασιλόπαιδος, τοῦ διανοητικοῦ ἔργου «Princesse de Navarre» ἐπονομασθέντος. Ὁ δὲ Βολταῖρος χλευαστικῶς πως ἐμέμφετο τὰς αὐτῷ ἀπονεμηθείσας τιμάς, λέγων·

> Mon Henri quatre et ma Zaïre
> Et mon américain Alzire
> Ne m'ont valu jamais un seul regard du roi ;
> J'eus beaucoup d'ennemis avec très peu de gloire ;
> Les honneurs et les biens pleuvent enfin sur moi,
> Pour une farce de la foire.

3. Ἴδε ἐν τῇ παρὰ τοῦ κ. Beuchot ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου. Condorcet, Vie de Voltaire T. I. σελ. 186. Ὁ κ. Ph. Chasles πρεσβεύει ὅτι κατὰ λάθος ἐφυλακίσθη ὁ πατὴρ τοῦ Travenol ἀντ' αὐτοῦ· διὸ καὶ κατὰ τὸν δόκιμον συγγραφέα ἐκεῖνον, ὁ γέρων Travenol οὐ μόνον δὲν προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Βολταίρου, ἀλλ' εἰς δίκην τὸν ἡμέτερον συγγραφέα ἐναγαγών, χρηματικὴν παρ' αὐτοῦ ἀποζημίωσιν ἔλαβεν. (Ἴδε Encyclopédie du XIX siècle T. XVIV σελ. 490).

4. Ὁμήρου Ἰλιάδος Ω στιχ. 52 – 53.

ματι δὲ ὁ Βολταῖρος διὰ τῶν ὧν παρὰ τῇ Αὐλῇ εἶχεν ὑποστηρίξεων κατώρθωσε τὴν ἔξωσιν ἐκ τῆς φυλακῆς, τοῦ ἄρτι αἰσχρῶς ὑβρίσαντος αὐτὸν νέου Travenol.

Ἀλλὰ περὶ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ Βολταῖρος ἀπολέσας παντοδαπῶς τὴν βασιλικὴν εὔνοιαν ἀπέρχεται ἐκ νέου εἰς Cirey. Ἐκεῖσε μέγα δυστύχημα περιέμενεν αὐτόν, ἡ ἀπώλεια τῆς συνεργάτιδος καὶ προσφιλοῦς φίλης αὐτοῦ, τῆς Μαρκησίας du Châtelet, διὰ τὸν θάνατον τῆς ὁποίας[1] οὐδεμία ἐκ τῶν παγκοσμίων συλλυπητηρίων προσρήσεων, οὐδ' αὐτὴ ἡ παρουσία Σταν ισλάου τοῦ βασιλέως in partibus τῆς Πολωνίας ὄντος, ὅστις καὶ εἰς τὸ ἴδιον τοῦ Βολταίρου δωμάτιον εἰσέδυσεν ἵνα παρηγορήσῃ αὐτόν, οὐδ' αὐτὸς ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἠδυνήθη αὐτὸν καταπροῦναι. Μὴ βουλόμενος δ' ὁρᾶν τὴν χώραν καὶ τὸ οἴκημα ἐν ᾧ μετὰ τῆς ἀποβιωσάσης φίλης αὐτοῦ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ὥρας σπουδῆς καὶ χαρᾶς διήγαγεν, ὁ Βολταῖρος ἐπιστρέφει εἰς Παρισίους ἵνα ἡ τύρβη καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς τῆς πόλεως ἐκείνης τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ λύπην διασκεδάσῃ. Ἀλλ' ἀντὶ ἡσυχίας εὗρε καταδιωγμοὺς καὶ ὕβρεις· ἀντὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοφυΐας τὴν ἄρνησιν αὐτῆς ἀπήντησεν· ἀντὶ ὑπολήψεως τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων περιφρόνησιν ἑώρα αὐτῶν. Ἡ κοινὴ γνώμη τὸν συγγραφέα τοῦ Rhadamiste ἐπικαλουμένου διανοητικοῦ ἔργου προετίμα[2], διὸ καὶ ὁ Βολταῖρος τὴν ἀποδιδομένην τῷ Crebillon ὑπεροχὴν θέλων νὰ καταπολεμήσῃ, διεπραγματεύθη ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τῇ ὀνομαζομένῃ Oreste, καθὼς καὶ ἐν τῇ Rome sauvée, καὶ ἐν τῇ Sémiramis[3] περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος τοῦ παρὰ τοῦ Crébillon διεξαχθέντος ἐν ἄλλαις

1. Ἡ μαρκησία du Châtelet ἀπεβίωσεν ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸ πέρας τῆς παρ' αὐτῆς ἐκπονηθείσης μεταφράσεως τῶν τοῦ Newton συγγραμμάτων. Ἡ μαρκησία ἐξαιρετικὴ ὑπῆρξε γυνή, καὶ ὑπὸ πολλῶν διανοητικῶν προτερημάτων πεπροικισμένη· ἀλλ' ἐάν μὲν ἐξαίρετος ὑπὸ διανοητικὴν ἔποψιν, λίαν μετρία καὶ κατακρίσεως ἀξία ὑπὸ κοινωνικὴν καὶ οἰκογενειακήν. Γνωστὸν ἐπίσης ὑπάρχει ὅτι αἱ μετὰ τοῦ Βολταίρου στεναὶ καὶ πολυχρόνιοι αὐτῆς σχέσεις, τὴν τοῦ μαρκησίου ἡσυχίαν οὐδὲ κατὰ τὸ παραμικρὸν ἐτάραξάν ποτε. Τὴν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν τοῦ μαρκησίου κατὰ νοῦν ἴσως ἔχων καὶ αὐτὸς ὁ Βολταῖρος παρεδέξατο τὸν περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τῆς κυρίας du Châtelet ἀναφανέντα ζωηρὸν πρὸς τὸν de Saint-Lambert αὐτῆς ἔρωτα. Παράδοξα λίαν τὰ περὶ τῶν ἐρώτων τούτων, παρὰ τοῦ Longchamp ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ Βολταίρου ὑπάρξαντος γραμματέως, σημειωθέντα ἐν τοῖς Mémoires αὐτοῦ, καὶ καλὸν ἴσα συμβουλευθῇ αὐτὰ ὁ ἐπιθυμῶν γνωρίσαι τὸν τρόπον μεθ' οὗ οἱ δύο τῆς μαρκησίας ἐρασταὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν μαρκησίαν ἐφέροντο, καὶ ἣν διαγωγὴν ἡ κ. du Châtelet ἐτήρει πρὸς κατεύνασιν τῶν ἀκοιμήτων παθῶν αὐτῆς. Τὸ περίεργον δὲ ὅτι ὁ θάνατος τῆς μαρκησίας, ἐν ἀρκούντως προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ καίπερ λαβὼν χώραν, προῆλθεν ἐκ τῶν συνεπειῶν τοκετοῦ, τὸ θῆλυ προϊὸν τοῦ ὁποίου ὁ Βολταῖρος μεταξὺ τῶν *ἀναμίκτων τῆς μαρκησίας προϊόντων* ἀκριβῶς πάνυ κατέταττεν.

2. Ἴδε Dictionnaire Universel T. XVIII σελ. 123.

3. Ὁ Βολταῖρος συνέγραψε τὰς τραγῳδίας ταύτας ἐν τῇ πόλει Sceaux παρὰ τῇ δουκίσσῃ du Maine διάγων.

τρισὶ τραγῳδίαις, ὧν ἡ ἀξία, νομίζομεν, ὑποδεεστέρα τυγχάνει τῶν προρρηθεισῶν οὖσα. Ἀλλὰ τὸ μῖσος καὶ αἱ σκευωρίαι ἐν ἀπερισκεψίᾳ διάγουσι, καὶ τὰ ὑποδεᾶ ἔργα, ὑπέρτερα τῶν ἐξόχων ἐκλαμβάνουσιν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Βολταῖρος ἀποθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς ἀποτυχίας αὐτοῦ καὶ τῆς δολιότητος καὶ τῆς ἀχαλινώτου μνησικακίας τῶν τότε κριτικῶν καὶ τῆς τῶν φερεοίκων καὶ ἀνεστίων ὁμάδος, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀλαζονείας τῆς Αὐλῆς, πρὸς δὲ καὶ παραδεχθεὶς τὴν ἣν πρόσκλησιν πρὸ καιροῦ ὁ Φρειδερῖκος αὐτῷ ἀπηύθυνεν, ἀπῆλθε διὰ Βερολῖνον[1], ἔνθα δόξαι καὶ τιμαί, ὁ τίτλος τοῦ θαλαμηπόλου, ὁ μεγαλόσταυρος τῆς τάξεως τῆς ἀξίας καὶ εἴκοσι χιλιάδων φράγκων εἰσόδημα τῷ φίλῳ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας ἀπενεμήθησαν[2].

Λίαν τῇ ἀληθείᾳ ἀξιοσπούδαστός ἐστιν ὁ τρόπος τοῦ ζῆν, ὃν διήγαγεν ὁ Βολταῖρος παρὰ τῷ Φρειδερίκῳ τῆς Πρωσσίας, καὶ χρείαν, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, ἰδίας καὶ ἐκτεταμένης ἔχει μελέτης. Τὸ μόνον ὅπερ ἐνταῦθα κατὰ νοῦν προτιθέμεθά ἐστι τὸ ὑποδεῖξαι ὅτι ὁ Βολταῖρος διήρχετο μετὰ τοῦ Φρειδερίκου καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐν μεγίστῃ καὶ ἀξιοθαυμάστῳ οἰκειότητι, ὁτὲ μὲν ἐλευθέρως μετ' αὐτῆς συνδιαλεγόμενος, ὁτὲ δὲ κωμῳδίας τινὰς συμπαριστάνων[3]. Ἡ Αὐλὴ Φρειδερίκου τοῦ μεγάλου ἐγένετο, κατὰ τὸν Βολταῖρον, ἄλλη τις Αὐλὴ τοῦ Ἀλκίνου. Πολλάκις ὅμως καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰ ἀπόδειπνα, ἅτε ὑπὸ τροφῆς ἀρίστου κεκορεσμένοι καὶ ὑπὸ γενναίου οἴνου ἐμπλησθέντες, παρεξετρέποντο εἰς ὕβρεις καὶ ἐμπαιγμοὺς καθιερωμένων ἀρχῶν καὶ δοξασιῶν. Μολοντοῦτο τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας εἰργάζοντο· καὶ ὁ Βολταῖρος ὁτὲ μὲν διώρθου τὰ τοῦ Φρειδερίκου διανοητικὰ προϊόντα, ὁτὲ δὲ ἐνησχολεῖτο ἐπὶ τῶν ἰδίων πονημάτων αὐτοῦ, εἴτε ἐπανορθῶν αὐτὰ ἢ συγγράφων ἄλλα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡ χαρὰ εὕρηται ἀνάμικτος πάντοτε τῇ λύπῃ,

> Ἀλλὰ γὰρ οὔποτε φῶλα δ' ἐπαθέων ἀνθρώπων
> τερπωλὴς ἐπέβημεν ὅλῳ ποδί· οὐν δέ τις ἀεὶ
> πικρὴ παρεμέμβλωκεν εὐφροσύνην ἀνίη[4]

ἤγγικε καὶ διὰ τὸν Βολταῖρον ἡ ὥρα τῆς μετὰ τοῦ Φρειδερίκου δυσαρεσκείας καὶ τοῦ χωρισμοῦ. Κατ' ἀρχὰς μικραί τινες ἀντιζηλίαι καὶ ἔριδες, παρατηρήσεις ψυχραὶ καὶ δακέθυμοι συζητήσεις ἐψύχραναν στιγμάς τινας τὰς ὅλως φιλικὰς σχέσεις τῶν δύο ἐκείνων μεγάλων ἀνδρῶν[5]. Ἤθελεν ὅμως ἐπανέλθει,

1. Ὁ Βολταῖρος ἔφθασεν ἐν Βερολίνῳ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου μηνὸς τοῦ 1750 ἔτους.

2. Τοιαύτη ἦν ἡ ὑπόληψις, ἣν πρὸς τὸν Βολταῖρον ὁ Φρειδερῖκος κατ' ἀρχὰς ἔσχεν, ὥστε οὗτος ἔλεγεν ἐνίοτε εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν· «Σεο τὸν οὐκ ἔχω πλέον τὸ ἐμὸν βασίλειον ἐπεκτεῖναι πρὸς τὸ μέρος τῆς Γαλλίας. Ἀπὸ Λουδοβίκου τοῦ XV ἀφήρπασα τὸν Βολταῖρον, οὗτινος ἡ ἀξία μεγαλειτέρα ἐπαρχίος τυγχάνει οὖσα».

3. Ἴδε H. Martin, Histoire de France T. XVI σελ 2.

4. Ἴδε Ἀπολλώνιον, Ἀργοναυτικὰ Δ'. 1165 καὶ ἑξῆς.

5. Ὁ Φρειδερῖκος ἡμέραν τινά, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ὑπασπιστὰς αὐτοῦ, εἶπεν· «On suce l'orange et on jette l'écorce», περὶ Βολταίρου τὸν λόγον ποιούμενος. Λέγεται

ἕνεκα τῆς εὐτραπελίας τοῦ Βολταίρου καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνδομύχου ἀγάπης καὶ συμπαθείας τοῦ Φρειδερίκου, εἰς τὴν προτέραν ἠρεμίαν, ἂν ἀπροσδόκητόν τι συμβεβηκὸς μεγάλην δυσπιστίαν ὡς πρὸς τὴν βασιλικὴν φιλίαν τῷ Βολταίρῳ δὲν ἐνέπνεε. Πρόκειται περὶ τοῦ ἀκολούθου ἐπεισοδίου. Ὁ γνωστὸς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ Maupertius περὶ μηχανικῆς, συμφώνως τῷ Euler, ἀρχήν τινα ὑποστηρίξας, εὗρεν ὡς ἀντίπαλον τὸν ἔξοχον ἐπιστήμονα Koënig, ὅστις ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ γενομένῃ συζητήσει διισχυρίσθη πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Maupertius πρωτοφανὴς δὲν ἦτο, ἐπειδὴ ἐν ἐπιστολῇ τινι τοῦ Leibnitz ἐκτεθειμένη εὑρίσκετο. Ἀτυχῶς τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης τοῦ δεινοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου ὁ Koënig οὐ κατεῖχε, τοῦθ' ὅπερ μαθὼν ὁ Maupertius προσεκάλεσε δημοσίᾳ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ὅπως ἐνδείξῃ ἐπισήμως τὰς πηγὰς ἐξ ὧν ἀρυσάμενος ἠρνήθη παραδεχθῆναι τὸ πρωτότυπον τῆς περὶ οὗ ὁ λόγος μηχανικῆς θεωρίας[1]. Τοῦ Koënig μὴ δυνηθέντος τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἐννεοῦν δίκην ἐπὶ τῇ ἀπροόπτῳ ταύτῃ προσκλήσει μείναντος ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Henzy τοῦ πάλαι κατέχοντος τὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Leibnitz πρωτότυπον, τὸ ὁποῖον ἀπωλέσθη, ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου ὡς πλαστογράφον τὸν Koënig ἐκήρυξεν, ἐφ' ᾧ ὀργισθεὶς ἀπέδωκεν οὗτος τὸ ὡς μέλους τῆς προμνησθείσης Ἀκαδημίας πρώην χορηγηθὲν αὐτῷ δίπλωμα. Τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Βολταῖρος ὁ τὴν συζήτησιν ταύτην ἀκριβῶς ἀκολουθήσας καὶ τὸν καταδιωγμὸν τοῦ Koënig ἄδικον νομίσας, τὴν τούτου ὑπεράσπισιν ἀνέλαβε δημοσιεύων τὰ δέοντα ἅπερ ἀντέκρουον ἄρδην τὰ παρὰ τοῦ Maupertius παρουσιασθέντα ἐπιχειρήματα. Ὁ Maupertius καιρίως προσβληθεὶς ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ Βολταίρου καταφεύγει ὑπὸ τὴν βασιλικὴν αἰγίδα, ζητῶν καὶ καθικετεύων ὑπεράσπισιν καὶ προστασίαν. Ὁ Φρειδερῖκος ταύτην ὑπισχνεῖται καὶ τῷ Βολταίρῳ κελεύει ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τὸν λόγον ποιήσηται. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς πρῶτος ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ πεδίον τῆς συζητήσεως ἐκ νέου κατῆλθεν, ὁ Βολταῖρος τὸ ἐπικαλούμενον «Diatride d'Akakia» σύγγραμμα ἐδημοσίευσεν, ἐν ᾧ ὁ Maupertius τοῖς πᾶσι ἐγένετο γελοῖος, τοσοῦτον ὥστε ὁ

δὲ ὅτι καὶ ὁ Βολταῖρος ἀποτεινόμενος εἰς τὸν στρατηγὸν Maustein, ὅστις τὴν διόρθωσιν τῶν ἀπομνημονευμάτων αὐτοῦ παρὰ τοῦ περιδόξου Γαλάτου ἐζήτει, ἔφη· «Le roi m'envoie son linge à blanchir ; il faut que le vôtre attende»· καὶ ἄλλοτε ποίημά τι τοῦ βασιλέως ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔχων «Cet homme là, c'est César et l'abbé Cottin», ἀνέφραξεν. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ θεωρήσωμεν ὡς μίαν τῶν αἰτιῶν τῶν ἀποδεικνυουσῶν τὴν ἐλάττωσιν τῆς πρὸς τὸν Βολταῖρον συμπαθείας τοῦ Φρειδερίκου, τὴν ἣν ὀργὴν οὗτος ἠσθάνθη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δίκης τοῦ Γάλλου φιλοσόφου μετά τινος Ἰουδαίου, Hirsch τοὔνομα φέροντος. Ἡ δίκη αὕτη, ἥτις ὡς ἀφετηρίαν ἔσχε κερδοσκοπικάς τινας ἐργασίας τοῦ Βολταίρου, οὐδεμίαν αὐτῷ περιποιεῖ τιμήν, καίπερ τοῦ γερμανικοῦ δικαστηρίου τὸν Hirsch καταδικάσαντος

1. Ἴδε Bolini, Mon séjour auprès de Voltaire σελ. 34.

Φρειδερῖκος καίπερ τὸ εὐφυὲς καὶ τὸ σαρκαστικὸν τοῦ διανοητικοῦ πονήματος ἐκείνου ἀναγνωρίσας, διέταξε τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ συγγράμματος[1] βουλόμενος οὕτω τὴν ἡγεμονικὴν αὐτοῦ ἐνδεῖξαι ἰσχύν. Ὁ Βολταῖρος προσβληθεὶς λίαν διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην τοῦ φίλου αὐτοῦ ἀλλ' ἡγεμόνος καὶ μὴ θέλων πλέον διατηρῆσαι τὰς παρὰ τῷ βασιλεῖ δοθείσας αὐτῷ χάριτας ἐπιστρέφει εἰς αὐτὸν[2] τὸ παράσημον καὶ τὴν τοῦ Θαλαμηπόλου κλεῖδα, ἅπερ ὁ Φρειδερῖκος ἀπεποιήθη παραδεχθῆναι, ὡς καὶ τὸ διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου χρηματικήν τινα μηνιαίαν ἐπιχορήγησιν ἐλάμβανε[3] πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὁ Βολταῖρος ἐζήτησε τὴν ἄδειαν τοῦ ἐπανακάμψαι εἰς Γαλλίαν. Τοῦ βασιλέως ὅμως μὴ ἀπαντήσαντος εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην, παρ' αὐτῷ ὁ Βολταῖρος προσφεύγει εἰς Potsdam, ἔνθα ἡ ἀφελὴς καὶ ζωηρὰ οἰκειότης ἡ μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν ἐκείνων ἀνδρῶν ὑπάρξασα, ὡς ἐκ μαγικῆς ῥάβδου ἀναφαίνεται καὶ ἀνανεοῦται. Ἀλλ' ὁ Βολταῖρος, τὸν κίνδυνον τῆς τοιαύτης ἡγεμονικῆς φιλίας κατιδὼν καὶ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ ἐκείνου λελησμένως ἀνοιχθὲν ῥῆγμα ὁλοτελῶς καλῦψαι μὴ δυνηθείς, ἀνέλαβε τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐκ τῆς Πρωσσικῆς ἀπομακρυνθῆναι Αὐλῆς, διὸ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ἐπιστροφῆς ἀπέρχεται διὰ Plombières[4], καὶ τὸ πρῶτον διὰ τῆς Leipsick διέρχεται, ἔνθα παρὰ τοῦ Maupertius γελοῖόν τι διὰ μονομαχίαν προσκλητήριον ἔλαβεν. Ἐκ τῆς πόλεως Leipsick εἰς Gotha διευθύνεται, ἐν ᾗ πλησίον τῆς δουκίσσης Saxe-Gotha τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας αὐτοῦ «Les Annales de l'Empire» ἄρχεται, ἣν λίαν μεθοδικῶς ἐξεπόνησεν. Ἐκεῖθεν εἰς Cassel μεταβαίνει[5], μετὰ δὲ τὴν

1. Τὴν 24 Δεκεμβρίου τοῦ 1752ου ἔτους.

2. Ἐπὶ τοῦ φακέλου τοῦ ἐμπεριέχοντος τὸ παράσημον καὶ τὴν κλεῖδα ὁ Βολταῖρος ἔγραψε τοὺς ἀκολούθους στίχους·

Je les reçus avec tendresse
Je vous les rends avec douleur :
C'est ainsi qu'un amant, dans son extrême ardeur,
Rend le portrait de sa maîtresse.

Κατά τινας (ἴδε Commentaire Historique dicté à Wagnière) ὁ γ' στίχος εἶχεν οὕτως·

Comme un amant jaloux, dans sa mauvaise humeur.

Κατ' ἄλλους (ἴδε Dictionnaire Universel T. XVIII σ. 1[e]5) ὁ αὐτὸς στίχος εἶχεν οὕτως

Comme un amant, dans la jalouse ardeur.

3. Ἴδε ἐν τῇ παρὰ τοῦ κ. Beuchot ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου. Condorcet, Vie de Voltaire T. I σελ. 202.

4. Τὴν 26 Μαρτίου τοῦ 1753ου ἔτους.

5. Ὁ Duvernet ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ la Vie de Voltaire διισχυρίζεται ὅτι κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ Βολταίρου ἐν τῇ πόλει Cassel, ὁ Pollnitz προέτεινε τῷ Φρειδερίκῳ ἵνα φονεύσῃ τὸν ἐκ Γαλλίας ἐπιστρέφοντα διάπιστον αὐτοῦ φίλον. Ὁ διισχυρισμὸς οὗτος τοῦ Duvernet φαίνεται ἡμῖν λίαν ἀνυπόστατος, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ὁ συγγραφεὺς οὐδὲν ἐπιχείρημα πρὸς ἀπόδειξιν δίδει τῆς σοβαρᾶς κατηγορίας, ἣν ἐναντίον τοῦ Pollnitz ἐξεκόντησεν.

πόλιν ταύτην εἰς Wabern, ἔνθα δύο ἡμέρας διαμένει μετὰ Γουλιέλμου τοῦ VIII καὶ τοῦ διαδόχου πρίγκιπος τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐπονομασθέντος «δικαίου καὶ ἀγαθοεργοῦ τοπάρχου (landgrave) τῆς Hesse». Ἐκ τῆς πόλεως Wabern ἀναχωρήσας εἰς Marbourg ἀφικνεῖται, ἣν ἐγκαταλείψας διέρχεται τὰς πόλεις Giessen, Batzbach, Friedberg, καὶ εἰς Francfort-sur-le Main φθὰς ἐνδιατρίβει. Ἀλλ' ὁ Maupertius, μὴ δυνηθεὶς λησμονῆσαι τὰ πικρὰ βέλη τῆς εὐφυΐας τοῦ Βολταίρου, κατηγόρησεν αὐτὸν παρὰ τῷ βασιλεῖ λέγων ὅτι ὁ ἡμέτερος ἥρως ἀπελθὼν ἀνεπιστρεπτεὶ ἐκ Πρωσσίας καὶ ἐν Γαλλίᾳ διαμένων ἤθελεν ἀφεύκτως δημοσιεύσει ἀδιόρθωτα τὰ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ εὑρισκόμενα τοῦ Φρειδερίκου μικρὰ ποιήματα. Ὁ τῆς Πρωσσίας βασιλεὺς πιστεύσας τὴν κατηγορίαν ταύτην, εὐθὺς διέταξε τὴν κράτησιν τοῦ Βολταίρου, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἐκείνου συνάμα ὑποχρεωθέντος ἵν'ἀποδώσῃ τὸ παράσημον, τὴν τοῦ θαλαμηπόλου κλεῖδα, ὡς καὶ τὸ ἔγγραφον δι' οὗ χρηματικὴν χορηγίαν τινὰ ἐλάμβανε[1]. Κατὰ κακὴν ὅμως τύχην τὰ ἐκ τῆς βασιλικῆς φαντασίας ἐξελθόντα ποιητικὰ προϊόντα τὰ παρὰ τοῦ Γερμανοῦ Freytag, τοῦ ἐπιφορτισθέντος ἵνα συλλάβῃ τὸν Βολταῖρον, «œuvres *poëschies* du roi mon maître» ἐπικληθέντα[2] εὑρίσκοντο, μετά τινων ἄλλων ἐγγράφων, ἐν Leipsick, ὥστε ὁ Freytag τρεῖς ὁλοκλήρους ἑβδομάδας ὑπὸ κράτησιν σκληρὰν καὶ ἀδικαιολόγητον τὸν ἄρτι ἐπιστήθιον φίλον καὶ συνδαιτυμόνα τοῦ βασιλέως αὐτοῦ ὑπέβαλεν[3], ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Βολταῖρος ἔλεγε· «Μυριάκις ἠσπάσατο ὁ Φρειδερῖκος τὰς χεῖρας ταύτας ἃς νῦν δεσμεύει!» Ἐπὶ τέλους αἱ ποιήσεις αὗται ἐν Φραγκφόρτε ἀφίκοντο, καὶ ὁ Βολταῖρος ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἀναχωρεῖ[4] οὐδέποτε δυνηθεὶς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος βιωσοπραγίαν λησμονῆσαι, καὶ εἰς Ἀλσατίαν[5] διευθύνεται, τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ ἐν Παρισίοις δυσαρέστου τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν οὔσης[6]. Μετὰ πιρέλευσιν δύο ἐτῶν εἰς Γενεύην πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Tronchin πορεύεται, ἀφοῦ πρότερον παρὰ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Λουγδούνου ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς

1. Περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βολταίρου εἰς Παρισίους, ἴδε τὰς τοῦ Colini ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ εὑρισκομένας λεπτομερείας.

2. Τὸ παρὰ τοῦ Freytag ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δοθὲν τῷ Βολταίρῳ ἔγγραφον ἔχει οὕτω· «Monsieur, sitôt le gros ballot de Leipzig sera ici,où l'œuvre de poëschie du roi mon maître, et l'œuvre de poëschie rendu à moi, vous pouvez partir où vous paraîtra bon. A Francfort, 1 Juin 1753. Freytag, résidant du roi mon maître». Ὁ Βολταῖρος προσέθεσε κάτωθεν τοῦ περιέργου ἐγγράφου τούτου τάδε· «Bon pour l'œuvre de *poëschie* du roi votre maître. Voltaire».

3. Ἴδε Colini, mon séjour auprès de Voltaire σελ. 4'.

4. Τὴν 7 Ἰουλίου τοῦ 1753ου ἔτους.

5. Ἔνθα καὶ ἐδημοσίευσε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «Les annales de l'Empire».

6. Εἰς ἐκ τῶν λόγων διὰ τοὺς ὁποίους Λουδοβῖκος ὁ XV ἀπηγόρευσε τὴν τοῦ Βολταίρου εἰς Παρισίους ἔλευσιν ἦν ὅτι ὁ μονάρχης οὗτος ἐπεθύμει εὐχαριστῆσαι τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐναντίον τοῦ Βολταίρου διάγοντα Φρειδερῖκον τῆς Πρωσσίας

γίγνεται· μετὰ τὴν Γενεύην, ἐν Mausin τῆς Λωζάνης διαμένει, ἔπειτα ἐν Délices καὶ τελευταῖον κατὰ τὸ 1758ον ἔτος ἐν Ferney οἰκεῖ.

Ἐν ταῖς διαμοναῖς ταύταις καὶ ἰδίᾳ ἐν Ferney ὁ Βολταῖρος πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ τὰ πάντα ἀναβράζειν καταφλεγόμενος, διακαῆ ἐδαπάνησε ζῆλον πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν ἀδικιῶν. Ἐκεῖθεν γέμων ἀγανακτήσεως ἐναντίον τῆς διαγωγῆς διεφθαρμένου ὑπουργείου τοῦ τὸν θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς Byng αἰτοῦντος ἵνα καλύψῃ τὰ ἑαυτοῦ σφάλματα, καὶ τὴν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ κολακεύσῃ ἔπαρσιν παντοίους κατέβαλε κόπους ἵνα σώσῃ τὸ ἀθῷον ἐκεῖνο θῦμα τῆς πολιτικῆς τοῦ Pitt. Ἐκεῖ τὴν τραγῳδίαν «L'orphelin de Chine» ἐδημοσίευσε[1], τὸ ἐπικὸν ποίημα αὐτοῦ La Pucelle, ὅπερ τεχνικὴν μεγίστην κέκτηται ἀξίαν, καὶ δὴ παρὰ κριτικοῖς τισιν, ὡς ἀνώτερον τῆς Henriade ἀναγνωριζόμενον, καίτοι ἐν ἐκείνῳ ὁ Βολταῖρος ἀνηθίκευς πολλὸς ἀρχὰς ἐξέθεσε καὶ πολλῶν ἐθνῶν πεποιθήσεις ἱερὰς προσέβαλε, ὡς καὶ τὴν ἄφθιτον καὶ ἄμωμον τῆς Αὐρηλίας παρθένον ἀναισχύντως πάνυ ἐκωμῴδησε καὶ καθύβρισε, τὰ συγγράμματα αὐτοῦ «Loi naturelle» καὶ «Destruction de Lisbonne» ἐπικαλούμενα, τὴν παράφρασιν τῶν βιβλίων τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ καὶ τεμάχιά τινα τοῦ «Cantique des Cantiques»[2], τὸ φιλοσοφικὸν μυθιστόρημα «Candide» καὶ ἕτερα τούτῳ παρεμφερῆ, ὡς τὰ «Ladig» καὶ «Micromegas» ἐπονομασθέντα, ἐν οἷς τὴν ἀγγλικὴν τρόπον τινὰ εὐφυΐαν ἀνευρίσκει τις, ὡς καὶ τὸ ἐν τοῖς «Lettres Persanes» τοῦ Montesquieu σαρκαστικὸν καὶ εἰρωνικὸν πνεῦμα. Ἡ γονιμότης αὐτοῦ εἰς τὸ γράφειν ἀπερίγραπτος ἦν. Ἡ *ἀλληλογραφία* καὶ αἱ *σχέσεις* αὐτοῦ μεθ' ὅλων τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης ὁσημέραι ηὔξανον καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς εἰς τὴν τάξιν τῶν φίλων αὐτοῦ ἀσμένως κατετάσσοντο. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ ὁ II, Γουσταῦος ὁ III, Χριστιανὸς ὁ VIII τῆς Δανιμαρκίας, ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας, ὁ Φρειδερῖκος τῆς Πρωσσίας, μεθ' οὗ αἱ σχέσεις μακρόθεν ἀνενεώθησαν, ἐπὶ τῇ τοῦ Βολταίρου φιλίᾳ ἐναβρύνονται καὶ αὐτὴν μετ' ἐπιμονῆς ζητοῦσιν. Οἱ ἐγκυκλοπαιδεικοὶ καὶ μεταξὺ τούτων ὁ Diderot καὶ ὁ d'Alembert ὡς ἀρχηγὸν αὐτὸν ἀναγνωρίζουσιν. Ὁ δὲ Βολταῖρος προθύμως πᾶσαν συνεργασίαν ἠσπάσατο ἐν ἔργῳ, ὡς ἡ ***Ἐγκυκλοπαιδεία,*** ὅτερ ζωτικὸν καὶ ἀναγκαῖον πρὸς ἐξολόθρευσιν ἐθεώρει τῶν τὴν ἀνθρωπότητα μαστιζουσῶν δεισιδαιμονιῶν.

1. Τὴν τραγῳδίαν ταύτην εἶχε συγγράψει ἐν Ἀλσατίᾳ διάγων.

2. Ἡ Ἀρχὴ εἶχεν ἀποφασίσει τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἀφάνισιν τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων τούτων, ἅτινα ὁ Βολταῖρος συνέθετο, ἀφοῦ πρότερον τῇ Pompadour ἠρνήθη ἵνα τὴν διὰ στίχων τῶν τοῦ Δαυὶδ ψαλμῶν τινων μετάφρασιν ποιήσῃ. Ἡ Pompadour ἐσκόπει ἐπαναφέρειν διὰ τοιούτων μέσων τὸν Βολταῖρον εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὑπεσχέθη δὲ μάλιστα κορδινάλιον αὐτὸν ὀνομάσαι. Βεβαίως ὁ Βολταῖρος τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παρὰ τῆς Pompadour δοθείσης ὑποσχέσεως ταύτης οὐδὲ ἤλπιζεν, οὐδὲ ἐπεθύμει. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὁ ἐγκυκλοπαιδεικὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐνησχολήθη, ἵνα νέαν ἀπόδειξιν δῷ τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ.

Ἡ κατακραυγὴ ὅμως καὶ ὁ καταδιωγμὸς ἐναντίον τῶν ἐγκυκλοπαιδεικῶν τοσοῦτον σφοδρὸς ἦτο, οἱ εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀπερισκέπτως ἐμμένοντες τοσοῦτον ἀπρὶξ συνεμάχοντο τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν ἀντιπολεμοῦντες, ὥστε ὀλίγου δεῖν τὸ ἔργον τοῦτο ἀπετύγχανεν, εἰμὴ ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ οὐκ ἐτελειοποιεῖτο καὶ ἐδημοσιεύετο διὰ τῶν προσπαθειῶν πλείστων σοφῶν ἀνδρῶν, καρτερικῶν ἐπιστημόνων καὶ φιλολόγων, μάλιστα τῆς ἀκαμάτου καὶ δραστηρίου ἐνεργείας τοῦ Diderot, τοῦ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀνενδότως καὶ νυχθημερὸν ἐργασαμένου. Καίπερ δὲ ὁ Βολταῖρος περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐχθρικῶς πως πρὸς τοὺς ἐγκυκλοπαιδεικοὺς διακείμενος, τῇ πνευματικῇ ἂν καὶ ἀκουσίῳ ἐνεργείᾳ τοῦ Rousseau ὑπείκων, ἐνίσχυε μολοντοῦτο ἐκείνους πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἐκπεραίωσιν τοῦ διανοητικοῦ αὐτῶν καθιδρύματος, τοῦ κατά τι μὲν ἀτελοῦς, ὥσπερ πᾶν ἀνθρώπινον ὄντος καὶ ἐλαττωμάτων καὶ σαθρῶν τινων ἀρχῶν μετέχοντος, μεγάλην δὲ πρὸς τὰ πρόσω ὥθησιν ἀναμφισβητήτως τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ δόντος, καὶ τοῦ εἰς τὴν ἐξέτασιν παντοίων σοβαρῶν ζητημάτων τὰ μάλα συντελέσαντος. Ἀλλὰ καὶ τὴν τραγικὴν μοῦσαν ὁ Βολταῖρος ἐξακολουθεῖ καλλιεργῶν, ἀρίστην τινὰ τραγῳδίαν, κατὰ τὸ ἑξηκοστὸν ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ποιήσας, τὴν Tancrède τοὔνομα φέρουσαν, ἐξουδενίζων οὕτω τοὺς ὑπαινιγμοὺς καὶ τὰς κατηγορίας τοῦ Pelissot, τοῦ Fréron, τοῦ Desfontaines, τοῦ Franc de Pompignan, τοῦ Nonotte καὶ πάντων ἐκείνων, οὓς οὐκ εἶα καθεύδειν τὰ τοῦ Βολταίρου τρόπαια. Τὰς προσβολὰς ταύτας ὁ Βολταῖρος ὁτὲ μὲν ἀδιαφόρως, ὁτὲ δὲ ὀργίλως ἐδέχετο, διὸ καὶ Ἀριστοφάνεια βέλη μεταχειριζόμενος προσέβαλλε πολλάκις, ἐκωμῴδει καὶ ἐξευτέλιζε τοὺς οὓς διὰ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων καθίστα ἀθανάτους.

Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἀσχολιῶν τούτων αἴφνης ὁ Βολταῖρος μανθάνει παρὰ τοῦ Titon du Tillet ὅτι ἡ ἐξαδέλφη τοῦ ***Κορνηλίου,*** τοῦ δεινοῦ ἐκείνου τραγικοῦ ποιητοῦ, ἐν μεγίστῃ πενίᾳ, τοῦ οὗ ἔφερεν ὀνόματος ἀναξίᾳ, εὑρίσκετο. Ὁ Βολταῖρος φρονῶν, κατὰ τὴν αὐτοῦ ἔκφρασιν[1] ὅτι «καθῆκόν ἐστιν ἑκάστῳ στρατιώτῃ τὸ βοηθεῖν τῷ ἀπογόνῳ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ» προσκαλεῖ εἰς Ferney τὴν δεσποσύνην Κορνηλίου, περιποιεῖται αὐτήν, προικοδοτεῖ, πρὸς δὲ καὶ ἀφιερώνει αὐτῇ τὸ κέρδος ἅπαν τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ σχολιασθέντων ἐξόχων διανοητικῶν τοῦ μεγάλου Κορνηλίου προϊόντων[2]. Ἐν τοῖς σχολίοις τῶν ἔργων τούτων ὁ Βολταῖρος τὴν τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ μεγαλοφυΐαν θαυμάζων, οὐδαμῶς, ὡς τινες διατείνονται, λοίδορος ἀναδείκνυται· ἀπ᾽ ἐναντίας πρὸς *Πέτρον τῆς Ρωσίας*, τὸν ἀναμορφωτὴν καὶ θεμελιωτὴν τῆς Ρωσικῆς

1. Ἴδε τὴν πρὸς τὸν Lebrun ἐπιστολὴν τοῦ Βολταίρου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Νοεμβρίου 1760.

2. Ἴδε ἐν τῇ παρὰ τοῦ Beuchot ἐκδ. τῶν συγγρ. τοῦ Βολταίρου. Condorcet Vie de Voltaire T. I. σελ. 235.

Αὐτοκρατορίας, ὁ Βολταῖρος ἀντιτάσσει τὸν Κορνήλιον, οὗτινος τὴν ὑπεροχὴν ὡς καὶ τὸ ἐν ταῖς ἰδιαζούσαις αὐτῷ ἐκφράσεσιν ἐνυπάρχον ὑψηλὸν νόημα ἀναφανδὸν ἐκθειάζει[1]. Ἀληθὲς ὅμως ἐστὶν ὅτι κάπου ἐκεῖνον αὐστηρῶς πως ἐπικρίνει[2]· ἀλλὰ καταφορὰν γενικὴν ὡς πρὸς τὰ τοῦ Κορνηλίου διανοητικὰ προϊόντα οὐδόλως δείκνυσι, θεωρῶν μᾶλλον αὐτὰ ὡς διασκεδάσαντα τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ τραγῳδίᾳ εὑρισκόμενον χάος[3]. Μολαταῦτα τὴν τοῦ *Ρακίνα* μεγαλοφυΐαν ἐπὶ τοῦ ὅλου προτιμᾷ ὁ Βολταῖρος, διὸ καὶ τὸν ποιητὴν τῆς τραγῳδίας Athalie ὡς ἀληθῆ *ἔξοχον ἄνδρα* ἀνακηρύττει, καὶ ὡς τέλειον συγγραφέα αὐτὸν ἀναγνωρίζει[4], διισχυριζόμενος ὅτι ἡ πρωτίστη μεταξὺ τῆς πλειάδος τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν Λουδοβίκου τοῦ XIV ἀκμασάντων, ὑπεράνω καὶ αὐτοῦ τοῦ Μολιέρου ἡ τοῦ Ρακίνα ὑπερέχει μεγαλοφυΐα[5]. Ἡ συμπάθεια αὕτη πρὸς τὸν Ρακίναν ῥᾳδίως κατανοεῖται, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν Κορνήλιον σχέσεως τῆς τραγικῆς τοῦ Βολταίρου μούσης. Ἀμφότεροι, ὅ τε Ρακίνας καὶ ὁ Βολταῖρος, τῆς καλλιεπείας καὶ ἁρμονίας θιασῶταί εἰσιν· ἀμφότεροι τὸ καλὸν θηρεύουσιν· ἀλλ᾽ ὁ μὲν μᾶλλον ὁμαλὸς καὶ γαληνιαῖος ἀναφαίνεται, ὁ δὲ μᾶλλον ζωηρὸς καὶ ἐνθουσιώδης· ὁ μὲν πιστότερος εἰς τοὺς νόμους τῆς τέχνης διαμένει, ὁ δὲ τραγικώτερος ἀναδείκνυται· οὗτος μὲν τὸ ἐναγώνιον ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐπιδιώκει, ἐκεῖνος δὲ τὴν ἀκριβῆ διατήρησιν τῆς πιθανότητος. Ἀμφότεροι ὅμως ἔξοχοι τραγικοὶ ποιηταὶ τυγχάνουσιν ὄντες, ὁ μὲν Ρακίνας, τὴν ποιητικὴν γλαφυρότητα καὶ ἁρμονίαν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον προάγων, ὁ δὲ Βολταῖρος τὴν ἐλκυστικὴν εὐγλωττίαν καὶ τραγικὴν τέχνην ὑψοῖ ἀναβιβάζων. Ὁ Βολταῖρος ὁ μόνος ἐστὶν ἀληθὴς διάδοχος τῆς τραγικῆς τοῦ XVII αἰῶνος μούσης· καίπερ ἐν ὑποδεεστέρᾳ τινὶ θέσει κατὰ πολλὰ κατατασσόμενος, τοῖς δυσὶ ἐκείνοις ἀνορθωταῖς τῆς γαλλικῆς τραγῳδίας πολλάκις ἐφικνεῖται.

Ἀλλ᾽ ὁποία ἡ οἰκογένεια αὕτη ἡ πρὸς τὴν τοῦ Βολταίρου ἀπόκεντρον διευθυνομένη κατοικίαν; Τί αἰτεῖ, τοὺς ὀδυρμοὺς καὶ κλαυθμοὺς παντοῦ διαχέουσα, τί αἰτεῖ παρὰ τοῦ *πατριάρχου τῆς Ferney;*[6] Ἰδοὺ αὐτὸς περισπουδάστως δέχεται ἐκείνην, ὡς πατὴρ τὰ ἀνευρεθέντα αὐτοῦ τέκνα. Παρηγορίαν ὅμως καὶ περίθαλψιν οὐ ζητεῖ, διότι τὸ ὄνομα ἡ Calas φέρει καὶ δικαιοσύνην

1. Ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βολταίρου πρὸς τὸν Vauvenargues, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Ἀπριλίου 1743.

2. Ἴδε M. J. Chénier, Tableau historique de la littérature francaise σελ. 119.

3. Ἴδε τοῦ Βολταίρου τὸ ἐπικαλούμενον σύγγραμμα Commentaires sur Corneille.

4. Ἴδε τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Βολταίρου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 9 Μαρτίου, 23 καὶ 25 Φεβρουαρίου 1763.

5. Ἴδε τὸν πρόλογον τῆς τραγῳδίας «Irène».

6. Τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ πατριάρχου τῆς Ferny τῷ Βολταίρῳ ἅπαντες ἀπέδιδον, ἕνεκα τῆς ἧς πατριαρχικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐξουσίας καὶ ἐπιρροῆς ἐν Ferny ἐκεῖνος ἐξήσκει.

παρὰ τοῦ Βολταίρου ἱκετεύει. Καὶ μήπως δικαστήρια τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἐν Γαλλίᾳ οὐχ ὑπῆρχον; Ναὶ μέν, ἀλλὰ πολλάκις ἐκ τοῦ φανατισμοῦ κατατυφλούμενα, τὰ πονηρὰ καθιέρουν πάθη καὶ τὴν τοῦ λαοῦ ἐπεσφράγιζον δεισιδαιμονίαν. Σοὶ οὖν, σοί, ὦ Βολταῖρε, ἡ τοῦ δικαίου ὑπεράσπισις ἐναπόκειται, ἥτις μᾶλλον σταθμίσει ἐν τῇ πλάστιγγι τῶν φιλανθρώπων ἀνδρῶν ἢ ἡ τραγῳδία σου ἡ Zaïre, ἢ τὸ ἐπικόν σου ποίημα ἡ Henriade, ἢ τὸ ἱστορικόν σου σύγγραμμα L'Essai sur les mœurs et l'esprit des nations. Ἔξελθε, καὶ διὰ τῆς ἰδιαζούσης σοι πυρώδους εὐγλωττίας, τιμὴν καὶ περιουσίαν ἀπόδος τῇ πολυταλάντῳ καὶ περιπλανωμένῃ τοῦ Calas οἰκογενείᾳ.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐκ τῶν διαμαρτυρομένων ἦν. Τῶν υἱῶν μέν τις αὐτῆς ἠσπάσατο τὸν καθολικισμόν, ὁ δὲ ἕτερος ἠγχονημένος ἡμέραν τινὰ εὑρέθη[1]. Ὁποία ἡ αἰτία τοῦ θανάτου τούτου; οὐδεὶς οἶδεν· ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη τὴν ἀποβίωσιν τοῦ νέου Calas ὡς κακούργημά τι ὑπέλαβε, καὶ ὅπερ χείριστον, αὐτὸ ἀπέδωκε τῷ οἰκογενειάρχῃ Ἰωάννῃ Calas, ὅτι, ἔλεγόν τινες, διὰ παντοίου μέσου, θεμιτοῦ τε καὶ ἀθεμίτου, ὁσίου τε καὶ ἀνοσίου, ἐπόθει ἐμποδίσαι τὴν παρὰ τοῦ δυστήνου υἱοῦ αὐτοῦ παραδοχὴν τῆς καθολικῆς πίστεως. Ἡ δὲ φήμη, ἡ πτερόεσσα, τὴν ἀνυπόστατον ταύτην ἰδέαν, τὴν ἐπὶ τῶν ἰσχυρισμῶν βασιζομένην ἐξημμένου τινὸς καὶ φανατικοῦ γέροντος δημάρχου, David τοὔνομα, πανταχόσε διέδωκε, καίπερ τῶν πιθανοτήτων τὸ ἀνυπόστατον τῆς κατηγορίας ἐμφαινουσῶν, καίπερ οὐδενὸς ὑπάρχοντος δείγματος τὴν πρόθεσιν τοῦ νέου Calas τοῦ ἀσπάζεσθαι τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν δεικνύοντος, πρὸςδέ, ὅπερ σημειώσεώς ἐστιν ἄξιον, τοῦ γέροντος Calas μηνιαῖόν τι δίδοντος εἰς τὸν ἕτερον ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τὸν πρὸ καιροῦ ἤδη τὸν καθολικισμὸν ἀσπασθέντα. Ἀλλ' ὁ ἀμαθὴς καὶ δεισιδαίμων λαὸς τοὺς ἀποχρῶντας λόγους τούτους οὐ λαμβάνων ὑπ' ὄψει, ἀπερισκέπτως πάνυ αὐτοὺς ἀπορρίπτει ὑπερμέτρως δ' ἐξαφθεὶς καὶ τὴν πραγματικότητα τῶν ἀπυθμένων ἐκείνων εἰκασιῶν ὡς βεβαίαν παραδεχθείς, τὸν νέον Calas εἰς τὴν τῶν μαρτύρων τάξιν κατατάττει ἐφ' ᾧ καὶ προείλετο διισχυρίζεσθαι ὅτι ἡ τῶν διαμαρτυρομένων θρησκεία κελεύει τοῖς πατράσι τὴν τῶν υἱῶν αὐτῶν θανάτωσιν ὅταν οὗτοι ἐξομνύσαντες τὰ πάτρια εἰς ἄλλην θρησκείαν μεταβαίνουσιν. Τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ἰωάννης Calas ἐνάγεται εἰς τὸ δικαστήριον, ὑφ' οὗ ὡς ἔνοχος τοῦ θανάτου τοῦ ἑαυτοῦ υἱοῦ θεωρηθείς, εἰς τὸν διὰ τροχοῦ θάνατον καταδικάζεται, καὶ ἡ καταδίκη αὕτη ὑπὸ τῆς συγκλήτου τῶν μεγιστάνων τῆς Γαλλίας ἐπικυροῦται. Ἐκπνέει[2] δὲ ὁ τάλας διαμαρτυρόμενος ἐναντίον τῶν γιγνομένων. Ἡ περιουσία αὐτοῦ δημεύεται, πολλοὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ φυλακίζονται, ἢ ὡς θηρία ἄγρια ἐκ τοῦ κρησφυγέτου αὐτῶν ἐξελθόντα, καταδιώκονται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ γενικοῦ τούτου διωγμοῦ περισωθέντες, ἀποδημοῦσιν ἐκ τῆς πατρί-

1. Τὴν 13 Ὀκτωβρίου τοῦ 1761ου ἔτους.
2. Τὴν 9 Μαρτίου τοῦ 1762ου ἔτους.

δος κατακραυγάζοντες ἐναντίον τῶν ἀνθρωπίνων ἐκείνων νόμων, δυνάμει ὧν τινων προσφιλῆ οἰκογενειάρχην, τιμὴν καὶ περιουσίαν ἀδίκως ἀπώλεσαν.

Ἐν τῇ Γαλλίᾳ ἁπάσῃ ἔνθα ἡ δικαστικὴ ἐκείνη ἀπόφασις μεγίστην ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν, οὐδεὶς ἐκτὸς τοῦ Βολταίρου εὑρέθη ἵνα κατ' αὐτῆς ἐντόνως διαμαρτυρηθῇ. Ἀλλ' ὁ Βολταῖρος ἤρκει. Περὶ τῆς ἧς ὁ λόγος δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐσκεμμένως πληροφορηθεὶς καὶ συμβουλὰς παρὰ τῶν ἐπιφανεστέρων δικηγόρων[1] ἐκείνης τῆς ἐποχῆς λαβὼν καὶ τοὺς καταδιωκομένους λεπτομερῶς ἐξετάσας εἰς δόνησιν διὰ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ τὴν περιέργειαν ἁπάντων ἐμβάλλει, τοῦ τε λαοῦ καὶ τῶν εὐγενῶν, ὡς τοῦ Δουκὸς de Choiseul, τῆς Δουκίσσης d'Enville, τῆς καὶ δισεγγόνου οὔσης τοῦ ἐκπονήσαντος τὸ ἔξοχον σύγγραμμα Les Maximes ἐπικαλούμενον. Καὶ πράγματι, τὴν κοινὴν γνώμην εἰς ἀναβρασμὸν τιθέμενος, διὰ τῆς δημοσιεύσεως διαφόρων διανοητικῶν ἔργων[2], ἐν οἷς στεντορείᾳ τῇ φωνῇ τὴν τοῦ δικαίου ἀνελάμβανεν ὑπεράσπισιν, τὴν παρὰ νέου δικαστηρίου ἐξέτασιν τῆς ἤδη δικασθείσης ὑποθέσεως κατορθοῖ. Τέλος τὸ δίκαιον ἀναγνωρίζεται καὶ τὸ πρῶτον ἡ πρώτη δικαστικὴ ἀνατρέπεται ἀπόφασις· μικρὸν ἔπειτα, ὁ σκληρὸν καὶ ἀπαίσιον θάνατον ὑποστὰς Calas ὡς ἀθῷος ἀνακηρύττεται καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ ὡς καθαρὰ καὶ μακαρία ἀναγνωρίζεται[3]. Ἡ δημευθεῖσα περιουσία εἰς τὴν τοῦ Calas ἀποδίδοται οἰκογένειαν, ἥτις καὶ ἐλευθεροῦται, ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης εὐφημισθεῖσα· πρὸς δὲ ἡ Κυβέρνησις Λουδοβίκου τοῦ XV, ἔνοχον ἑαυτὴν ἀναγνωρίσασα, ἑκατὸν χιλιάδας φράγκων τοῖς περισωθεῖσι δίδωσι πρὸς ἀποζημίωσιν. Καὶ ὁ μὲν δήμαρχος David, ὁ πρωτουργὸς ὑπάρξας τῆς κοινωνικῆς ταύτης συμφορᾶς, ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως καταδιωκόμενος, τὰς φρένας αὐτοῦ ἀπόλλυσι καὶ οἰκτρῶς τὸν βίον τελευτᾷ· ὁ δὲ Βολταῖρος, ὁ τὰ πάντα πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ δικαίου καταβαλών, καὶ τὴν οἰκογένειαν Calas ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ θέσας καὶ περισκεπάσας, δρέπει τοὺς καρποὺς τῶν τριετῶν αὐτοῦ ἀκαμάτων μόχθων· «πᾶν μειδίαμα», ἔλεγεν ὁ φιλάνθρωπος ἐκεῖνος ἀνήρ, «ὅπερ διέφυγέ με καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα, κατεσπάραττε τὴν ἐμὴν καρδίαν». Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μαρκησίου de Villette, ἀνὰ πᾶσαν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ὁ Βολταῖρος ὑπὸ πυρετοῦ κατελαμβάνετο, τηλικαύτη ἡ ἐναντίον

1. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρομεν τὸν ἐν Γενεύῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπίσημον δικηγόρον Végobre, καθὼς καὶ τὸν Elie de Beaumont, ὅστις τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Calas ἀναλαβὼν μετὰ τέχνης ἐξαιρέτου, μέχρι τῆς σήμερον θαυμαστὸς ἐν τῷ δικηγορικῷ τῆς Γαλλίας κλάδῳ εὑρισκούσης, τὴν οἰκογένειαν ἅπασαν ἐκ τοῦ ὀνείδους καὶ τῆς ἀτιμίας ἁφήρπασεν.

2. Ἴδε «Les peuples aux Parlements», «Essai sur les probalités en fait de justice», «Avis au public sur les parricides attribués aux Calas et aux Sirven», «Mémoire de Donat Calas pour son père, sa mère et son frère».

3. Τὴν 9 Μαρτίου τοῦ 1765ου ἔτους.

τοῦ φανατισμοῦ ἀδυσώπητος αὐτοῦ ἔχθρα[1]· διὸ ὡς ἐκ τῶν σπανίων καὶ ἀγνῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων ἡ πρὸς τὴν ἀγαθοεργίαν τοῦ Βολταίρου ροπὴ καὶ ἐνδόμυχος κλίσις παρὰ πάντων ἀνεγνωρίζετο, κυρίως ὅμως τὰ μάλιστα αὐτὸν ἐθαύμαζον οἱ ἄνευ προστασίας εὑρισκόμενοι, οἱ παρὰ δεσποτικῆς ἀρχῆς καταδιωκόμενοι. «Τίς οὗτος», ἠρώτησε ξένος τις εἰς γυναῖκα τοῦ λαοῦ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐσχάτης ἐν Παρισίοις τοῦ Βολταίρου ἀρίξεως· «τίς οὗτος ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἐνθουσιωδῶς παρακολουθούμενος;» «Καὶ μήπως δὲν γνωρίζετε», ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ ἐκείνη, «**τὸν σωτῆρα τῆς οἰκογενείας** Calas;» Λόγοι ἀθάνατοι ἀναδεικνύοντες τὴν πρὸς τὰ καλὰ κἀγαθὰ τάσιν τοῦ Βολταίρου καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ λαοῦ ἀπεριόριστον ἀποδιδομένην εὐγνωμοσύνην.

Μετὰ παρέλευσιν χρονικοῦ μικροῦ διαστήματος, νεᾶνίς τις ἐκ γενετῆς διαμαρτυρομένη οὖσα καὶ ἔν τινι γυναικείᾳ εὑρισκομένη μονῇ μετεπείσθη διὰ τῆς βίας ἵν' ἀλλάξῃ θρήσκευμα· καταβληθεῖσα ὅμως ὑπὸ τῶν σκληρῶν τρόπων, τῶν ὅλως αὐθαίρετον ἐποπτείαν ἐπ' αὐτῆς ἐξασκουσῶν μοναχῶν γυναικῶν, κρύφα ἐκ τῆς μονῆς ἀπέρχεται, καὶ ἔξω φρενῶν καθιστᾶσα εἰς φρέαρ τι ρίπτεται ἔνθα τὸν θάνατον εὑρίσκει[2]. Ὁ θάνατος οὗτος λίαν συνετάραξε τοὺς ἐν τῇ μονῇ κατοικοῦντας· πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ διευθύντρια τῆς μονῆς καὶ τῶν Ἰησουτῶν τινες κατηγόρησαν τὴν τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης νεάνιδος οἰκογένειαν, Sirven τοὔνομα, ὅτι αἰτία καὶ αὐτουργὸς τοῦ θανάτου τῆς ἄρτι τὸν καθολικισμὸν παραδεχθείσης κόρης ἐγένετο. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐναντίον τῶν συγγενῶν τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου θύματος κατακραυγή, ὥστε ὁ δικαστὴς τοῦ χωρίου Castres ἐν ᾧ οἱ Sirven κατῴκουν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως, ἔνταλμα ἐξέδωκε συλλήψεως ἁπάσης τῆς οἰκογενείας. Ὁ κατηγορηθεὶς ἀλλ' ἀθῷος οἰκογενειάρχης κατὰ νοῦν τὸ τοῦ Calas παράδειγμα ἔχων, πρὶν ἢ ἐκτελεσθῇ ἡ προρρηθεῖσα δικαστικὴ ἀπόφασις, τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους αὐτοῦ νύκτωρ πρὸς συμβουλὴν προσκαλεῖ· πάντες ἐπιμόνως καθικετεύουσι καὶ παροτρύνουσι τὸν Sirven ἵνα μὴ ἐκτεθῇ μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἰς τὴν μανίαν τοῦ φανατισμοῦ, ὅστις πρὸ μικροῦ χρόνου νέον διεπράξατο θῦμα. Τὴν συμβουλὴν ταύτην ὁ Sirven ἐκθύμως ἀποδέχεται καὶ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ ἐκ τοῦ χωρίου ἐν ᾧ πρὸ ἐτῶν διέμενε καὶ τὸν βίον ἠρέμα διήγαγεν ἀναχωρεῖ, καίπερ τοῦ χειμῶνος δριμυτάτου ὄντος, μὴ γινώσκων πρὸς ποίαν πορευθῆναι χώραν. Ἔντρομος καὶ περίφοβος

1. Ἡ τοῦ Βολταίρου ἔχθρα ἐναντίον τῆς δεισιδαιμονίας ἐπιτυχῶς λίαν συνοφίζεται ἐν τῇ περιβοήτῳ αὐτοῦ ἐκφράσει· «écrasez l'infâme», ἥτις σύνθημα ἐγένετο τῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως ἀναγνωριζόντων ἀνθρώπων. Διὰ τῆς λέξεως infâme ὁ Βολταίρος ἐνόει τὸν ἄσπλαγχνον φανατισμόν.

2. Τὸ πτῶμα τῆς ἀτυχοῦς νεάνιδος ἐκείνης ἀνευρέθη τὴν 4 Ἰανουαρίου τοῦ 1762ου ἔτους.

ὁ Sirven μετὰ τῆς φιλτάτης οἰκογενείας αὐτοῦ τὴν ὁδὸν τῆς ἐξορίας πορεύεται, καὶ πότε μὲν διὰ πεδιάδων ἐρήμων διέρχεται, τῇ ἀκρασίᾳ τῶν ἀνέμων ὑποκύπτων, πότε δὲ δι' ὀρέων χιονοσκεπῶν διαβαίνει, ἔνθα μεταξὺ τῶν παγετῶν μία ἐκ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ πρὸ ὀλίγου χρόνου νυμφευθεῖσα συλλαμβάνεται ἐκ τῶν τοῦ τοκετοῦ πόνων καὶ τίκτει. Μετὰ πολλοὺς δὲ κόπους καὶ ὀδύνας, ἡ παντοίας θυέλλας καὶ κλύδωνας ὑποστᾶσα οἰκογένεια αὕτη εἰς ἀσφαλῆ τινα χώραν ἀφικνεῖται καὶ ἐκεῖ μανθάνει ὅτι ὁ μὲν Sirven μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ εἰς θάνατον, αἱ δὲ θυγατέρες, δύο τὸν ἀριθμόν, ἔνοχοι καὶ αὗται τοῦ ὑποθετικοῦ κακουργήματος τοῦ ἐναντίον τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν ὡσανεὶ διαπραχθέντος ἀναγνωρισθεῖσαι εἰς ἐξορίαν, ἀφοῦ πρότερον παρασταθῶσιν εἰς τὴν θανάτωσιν τῶν γεννητόρων αὐτῶν, ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς κατεδικάσθησαν. Τοσοῦτον ἐπίπονον ταξίδιον, τοσαύτη ἀδικαιολόγητος καταδρομὴ καὶ ἕτερον ἐπέφερον ἀποτέλεσμα μεγάλης λύπης τῇ οἰκογενείᾳ Sirven πρόξενον· διότι ἡ ἀτυχὴς καὶ παντοιοτρόπως ἐξαντληθεῖσα μήτηρ Sirven, μετὰ τὴν εἰς ἀσφαλές τι μέρος ἄφιξιν αὐτῆς ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, θυγατέρας ἀφήσασα ὀρφανὰς καὶ σύζυγον ἀπαρηγόρητον. Τότε δὲ τὰ μένοντα μέλη τῆς πολυπαθοῦς οἰκογενείας ταύτης τὸν Βολταῖρον ἐνθυμηθέντα, μετὰ σπουδῆς πρὸς αὐτὸν προσέρχονται καὶ ἐμπιστεύονται αὐτῷ πᾶσαν ὑπεράσπισιν πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς ἀδίκου δικαστικῆς ἀποφάσεως. Ὁ Βολταῖρος, τὰς τῶν ἄλλων συμφορὰς ὡς ἰδίας ἐγκολπούμενος καὶ ὡς μείζονα γήινον ἡδονὴν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην αἰσθανόμενος, ἀσμένως καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὴν τοῦ δικαίου ἀναδεχθεὶς ὑπεράσπισιν, ἐμπνέει ἅπασι δικαίαν ἀπέχθειαν καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τὰς ὀλεθρίας σκευωρίας τὰς τὰ θεῖα ἕρμαιον ἐχθροπραξιῶν καὶ ἀνηθίκων παθῶν ποιούσας. Τοσοῦτον δὲ παισιφανὴς ἡ ἀθρότης ἦτο τῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτοῦ προσελθόντων θυμάτων, πρὸς δὲ τοσαύτην ὑπὲρ αὐτῶν προσπάθειαν κατέβαλεν ὁ Βολταῖρος, ὥστις ἐν σταυροφορίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς πάντας, μικρούς τε καὶ μεγάλους, διὰ ζώσης φωνῆς τε καὶ ἐγγράφως[1] συνεσωμάτωσεν, ὥστε ἡ οἰκογένεια Sirven ἐκ δευτέρου δικαιωθεῖσα ἠθρώθη. Τοιαύτη ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Βολταίρου καὶ ἡ ἠχὼ τῆς ἧς ὑπὲρ τῶν ἀναξιοπαθούντων ἀνέπεμπε φωνῆς.

Διὰ λόγου ὅμως μόνον οὐκ ἐβοήθει τοὺς ἀνάγκην αὐτοῦ ἔχοντας, ἀλλὰ καὶ διὰ χρημάτων, ὡς ὅτε ἐδωρήσατο τὸ ἀναγκαῖον αὐτῇ ποσὸν εἰς οἰκογένειάν τινα[1] ὑπὸ τῶν Ἰησουιτῶν καταδιωκομένην, Desprez de Crassy τοὔνομα, καὶ διὰ περιθάλψεως ἐξιδιαζούσης, ὥσπερ ὅταν ὁ Βολταῖρος παρέλαβεν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ οἰκίᾳ ἐπὶ χρόνον πολὺν Ἰησουΐτην τινά, Adam ἐπικαλούμενον, ἐνδεικνύων οὕτως ὅτι τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐσέβετο καὶ ἠγάπα,

1. Ἴδε Avis au public sur les parricides attribués aux Calas et aux Sirven.

2. Ταῖς οἰκογενείαις Calas καὶ Sirven, καθὼς καὶ ἄλλοις θύμασι τοῦ φανατισμοῦ, πολλὰ ἐπίσης χρήματα ἐδωρήσατο ὁ Βολταῖρος.

τὰς δὲ δεσποτικὰς καὶ αὐθαιρέτους ἀρχάς, τὰ ἀνήθικα καὶ ἐξευτελιστικὰ μέτρα κατεπολέμει καὶ ἀπέρριπτεν [1]. Ἀλλ' ἐνταῦθα δέον ὁμολογῆσαι ὅτι πολλάκις καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετηρίδα τοῦ βίου αὐτοῦ, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, διά τε κατακριτέων ἐγγράφων ἅπερ ῥᾳδίως συνέταττε καὶ πρὸς στιγμιαίαν καταπράυνσιν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐδημοσίευε, καὶ διὰ πλείστων ὅσων ἐπικρίσεων, ἅπερ ἐπὶ τῆς θρησκείας τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἐξέφραζεν, ἄγνοιαν χριστιανικῶν τινων ἀρχῶν ἐδείκνυε προφανῆ. Εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα οὐδόλως ἐπίστευε· καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἐκεῖνος οἶδεν· οὐχ ἧττον, οὐ δυνάμεθα ὡς πρέποντας καὶ ψυχοσωτηρίους παραδεχθῆναι τοὺς οὓς διηνεκῶς ἐμπαιγμοὺς ἐπέφερεν ἐπὶ πεποιθήσεων, ὧν τὸ θεῖον παρ' ὁλοκλήρων ἀναγνωρίζεται λαῶν· αἱ δὲ εἰρωνικαὶ καὶ σκωπτικαὶ ἐκφράσεις ἐκεῖναι πολλάκις οὐ μόνον τοὺς τῶν Χριστιανῶν θεσμοὺς καὶ ἱερεῖς ἀπέβλεπον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ Παντὸς δημιουργόν, τὸν *ἀριστοτέχνην*, κατὰ τὴν τοῦ Πινδάρου ἔκφρασιν, προσέβαλον. Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἐξέστω ἡμῖν τὸ ἀκόλουθον ἀνέκδοτον ἀναγράψαι.

Ἡμέραν τινὰ Μαΐου μηνός, ὄρθρου βαθέος, ὁ Βολταῖρος τὸν νέον κόμητα de Latour προσκαλεῖ ἵνα μετ' αὐτοῦ εἰς περίπατον ἐξέλθωσιν. Ὁ de Latour τοιαύτην παράκαιρον πρόσκλησιν οὐδόλως ἀναμένων καὶ ὀνειροπολῶν ἑαυτὸν εἰκάζων εἰς ὕπνον πάλιν παρεδίδετο, ὅτε δευτέρα αὐτῷ ἐλθοῦσα ἀγγελία τὴν ὕπαρξιν τῆς πρώτης ἐπικυροῖ· ἀμέσως δὲ τότε ἐξεγερθεὶς πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦ πατριάρχου τῆς Ferney πορεύεται, ἔνθα μετ' ἐκπλήξεως τὸν Βολταῖρον πολυτελῶς ἐνδεδυμένον ὁρᾷ καὶ ἕτοιμον ἀναχωρῆσαι. «Ἀγαπητέ μοι κόμη, ἔφη· «ἐξέρχομαι ὅπως παρευρεθῶ εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου· σύγγραμμά τι τοῦ Ρουσσὼ ἐνέπνευσέ μοι τὴν ἰδέαν ταύτην [2]· ἀκολουθήσατέ μοι». Καὶ πράγματι ὅ τε Βολταῖρος καὶ ὁ de Latour ἀναχωροῦσι μεθ' ἑνὸς ὁδηγοῦ καὶ περὶ δύο ὥρας τὴν τοῦ ζωογόνου φωτὸς ἐμφάνισιν ἀναμένοντες τῇδε κἀκεῖσε περιστρέφονται· τῆς δὲ ροδοδακτύλου ἠοῦς ἅμα ἀναφανείσης, ὁ Βολταῖρος πλήρης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως τὰς χεῖρας αὐτοῦ κρούων μετὰ τοῦ συντρόφου αὐτοῦ εἰς ὑψηλότερον μέρος διευθύνεται. Ἤδη ζωηρὰ καὶ πυροειδῆ χρώματα μακρὰν εἰς τὸν ὁρίζοντα ἐκτείνονται καὶ αὐτὸν διακοσμοῦ-

1. Ἴδε ἐν τῇ παρὰ τοῦ κ. Beuchot ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου, Condorcet, Vie de Voltaire T. I. σελ. 243. Ὡς ἕτερον παράδειγμα τῆς ἀμεροληψίας τοῦ ἡμετέρου ἥρωος καὶ τῆς ἐναντίον τῶν ἀρχῶν μόνον, ἃς ἐδόξαζεν, ὀλεθρίας, οὐχὶ δὲ καὶ ἐναντίον τῶν ἀτόμων ἀντιπολιτεύσεως αὐτοῦ, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὴν ἣν ἐτησίαν συνδρομὴν ἑξακοσίων φράγκων παρὰ τοῦ de Choiseul ἀπέκτησεν ὑπὲρ τῶν καπουσίνων τῆς ἐν Gex μονῆς. Οἱ καπουσῖνοι τῆς μονῆς ἐκείνης, ἐξ εὐγνωμοσύνης φερόμενοι, ἀπέδωκιν τῷ Βολταίρῳ, δι' ἐπισήμου διπλώματος, τὸν τίτλον τοῦ «*Δαϊκοῦ πατρὸς* τῶν τοῦ Gex καπουσίνων».

2. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐξόχου τοῦ Ρουσσὼ συγγράμματος τοῦ ἐπικαλουμένου Profession de foi d'un Vicaire Savoyard.

σιν. Ὁ Βολταῖρος ἀσθμαίνων στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κόμητος de Latour καὶ ἐπὶ τοῦ ὁδηγοῦ, καὶ πρὸς τὰ πρόσω βαίνοντες ἅπαντες ἐπὶ μικρᾶς ἵστανται ἀκρωρείας, ἔνθεν θέαμα μαγευτικὸν αὐτοῖς παρουσιάζεται. Ἐξ ἑνὸς μέρους αἱ παμμεγέθεις τοῦ Jura πέτραι, ἐξ ἄλλου τὰ πυκνὰ δάση, ὧν ἡ χλωρότης ἀντανεκλᾶτο ἔνθεν μὲν ἐπὶ τοῦ κυανοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἔνθεν δὲ ἐπὶ τοῦ ζωηροῦ τῶν γαιῶν ὠχροῦ· οἱ ἀνθηροὶ λειμῶνες, οἱ ῥύακες, τὰ μύρια ὅσα φυσικὰ φαινόμενα τῆς ἐξαισίας ἐκείνης τοποθεσίας τῆς τὴν Ἑλβετίαν προαναγγελλούσης, ἡ θέα τέλος ἡ ἐντὸς ἀπεράντου ὁρίζοντος ἐκτεινομένη καὶ ὁ ἄπειρος πύρινος κύκλος ὁ τὸν οὐρανὸν ἅπαντα πορφυροποιῶν. Ταῦτα πάντα τοὺς θεατὰς ἡμῶν καταγοητεύουσι καὶ θαυμασμοῦ εἰλικρινοῦς τὰς ψυχὰς αὐτῶν πληροῦσιν. Ἔμπροσθεν τοῦ τῆς φύσεως καταπληκτικοῦ μεγαλείου τούτου ὁ Βολταῖρος ὑπὸ σεβασμοῦ κατακυριεύεται ἀνεκδηλώτου, ἀσκεπὴς ἵσταται, γονυκλιτεῖ, οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ ὕμνοι γίνονται· «***πιστεύω, πιστεύω ἐν σοί***» ἀναβοᾷ ἔνθους καὶ διὰ τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ φαντασίας διαγράφων τὸ μυρίας καὶ ἀνεξηγήτους συγκινήσεις προξενοῦν τοῦτο μαγευτικὸν θέαμα, εἰς τὸ πέρας ἁπασῶν τῶν ἐνθουσιωδῶν στροφῶν ἃς αὐτοσχεδίως ἐν γλαφυραῖς ἐκφράσεσι διετύπου «***Θεὲ παντίσχυρε, ἐν σοὶ πιστεύω***» θαμὰ ἐπανελάμβανεν. Ἀλλ' ὁ αὐτόπτης μάρτυς τῆς σκηνῆς ταύτης ἔλεγεν ὅτι ὁ Βολταῖρος μικρὸν ἔπειτα ζωηρῶς ἀνηγέρθη καὶ ἀποβαλὼν τὸν ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτοῦ εὑρισκόμενον κονιορτὸν καὶ ἐκ νέου τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ σαρκαστικὴν ἐνδυσάμενος φυσιογνωμίαν, ἀσεβεῖς τινας ἐκφράσεις προσέθεσε κατὰ τῆς ἀποκαλυφθείσης αὐτῷ θεότητος [1]. Μολαταῦτα, ἐκ τούτων οὐ δέον συμπεραίνει ὅτι ἡ τοῦ Βολταίρου φιλοσοφία τῆς εἰς θεὸν πίστεως ἀμοιρεῖ. Ἐν πλείστοις ὅσοις συγγράμμασιν αὐτοῦ ὡς ἐν τοῖς διαλόγοις τοῖς «Evhémire» καὶ «Caloyer et un homme de bien» ἐπικαλουμένης [2], ὁ Βολταῖρος καταδείκνυσι τὴν περὶ θεοῦ σχηματισθεῖσαν αὐτοῦ ἰδέαν, καθ' ἣν ἡ μὲν ὕπαρξις τοῦ ὑπερτάτου Ὄντος προδήλως ἀναγνωρίζεται, τὸ δὲ ὑπέρτατον τοῦτο Ὄν, ὡς πλάστης καὶ πρώτη αἰτία, ἀρχὴ τοῦ παντὸς καὶ τέλος, ἁρμονία καὶ δύναμις ἀνακηρύττεται. Ἔνιοι εἰς τὴν τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀθεϊστῶν τάξιν τὸν Βολταῖρον καὶ τὴν σήμερον κατατάττουσι, φρονοῦντες ὅτι παρ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ὡς μᾶλλον ἀναγκαία ἀλήθειά τις ἐκλαμβάνεται ἢ ὡς Ὄν τι θεωρεῖται, οὕτινος ἡ ὕπαρξις βεβαία ὑπάρχει [3]. Ἀλλ' ὡς εὔγλωττός τις ῥήτωρ παρατηρεῖ, ἡ «ἐπ' ἀσεβείᾳ κατηγορία παλαιὰ ἐστίν»· ὁ Σωκράτης ἀσεβὴς ἦν κατὰ τὸν Ἄνυτον καὶ τὸν Μέλητον, καὶ τὸ κώνειον ἔπιεν· ὁ Ἰωάννης Huss ἀσεβὴς ἦν, κατὰ τὴν τῆς Κωνσταντίας Σύνοδον καὶ ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἐβλήθη· ὁ Savonarol ἀσεβὴς ἦν, κατὰ διάταγμά τι τῆς

1. Ἴδε Brougham: Men of letters and science of the time of George III.

2. Ἴδε ἐπίσης τὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως «Il faut prendre un parti, ou le principe d'action».

3. Ἴδε E. Bersot, Liberté de penser.

Ρώμης καὶ ὑπὸ τῶν φλογῶν ἐκάη· ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Καμπανέλλη, ὁ Giordano, ὁ Bruno, ὁ Vanini, ὁ Καρτέσιος, ὁ Bayle ἀσεβεῖς ἦσαν, καὶ τὴν βάσανον, τὴν ἐξορίαν, τὸν θάνατον ὑπέστησαν[1]. Μὴ ἄρα ψιλῷ τῷ ὀφθαλμῷ τὰς φιλοσοφικὰς τοῦ Βολταίρου δοξασίας ἐξετάσωμεν, ἀλλὰ γενικήν τινα ἰδέαν ἁπασῶν τούτων ἔχοντες αὐταῖς τὸν νοῦν πρόσσχωμεν καὶ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ ὅλου εἰς τὸν Θεόν, τῇ ἐπηρείᾳ πρὸ πάντων τοῦ Rousseau[2], πεποίθησιν ἐκείνου. Μολαταῦτα ὁμολογητέον ὅτι εἴς τινα τεμάχια τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ὁ Βολταῖρος τὴν ὕπαρξιν τῆς πρώτης αἰτίας ἀπέρριψεν, ὡς ἐκ τῆς ἐπιρροῆς ἣν ἡ τοῦ Locke καὶ τῶν Ἐγκυκλοπαιδιστῶν μεγαλοφυΐα ἐπὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐκ διαλειμμάτων ἔσχε, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἐπιπολαίου κατά τι καὶ εὐμεταβλήτου αὐτοῦ φαντασίας[3]. Πρὸς τούτοις, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ὡς καὶ τὴν θείας προνοίας ἐπὶ τῶν γηίνων πραγμάτων ἐνέργειαν δυσωπεῖ παραδέχεσθαι[4]· ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀναγνωρίζει, τὴν ὕπαρξιν αἰωνίων καὶ ἀπαραβιάστων ἀρχῶν τὰ τοῦ κόσμου διεπουσῶν πρεσβεύει, ἅμα δὲ τὴν εἰς τὴν κοινωνίαν ἐφαρμογὴν τῆς δικαιοσύνης διδάσκει καὶ θηρεύει, ὑπὲρ ἧς, ὡς ἔφθημεν ἤδη εἰπόντες, πολλάκις ἐμόχθησε, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐκ τῶν πορρωτέρω φανερὸν γενήσεται.

Χαμερπεῖς καὶ δόλιοι συκοφάνται τὸν Lally κατηγόρησαν ὡς προδότην τῶν συμφερόντων τοῦ Βασιλέως αὐτοῦ, τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν, πρὸς δὲ ὡς καταχραστοῦ καὶ ἀδυσωπήτου εἰσπράκτορος. Αἱ κατηγορίαι αὗται, καίπερ ἐπὶ ἀποδείξεων οὐ βασιζόμεναι, εἰσηκούσθησαν καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ Lally κατεδικάσθη[5] εἰς τὴν ἀποκεφάλισιν, ποινὴν ἣν ὑπέστη[6] ἀφοῦ πρότερον μυρίας ὕβρεις καὶ κακώσεις ὑπὸ τῶν αἱματοχαρῶν δικαστῶν αὐτοῦ, οἵτινες μετὰ μανίας παραφόρου καὶ ἐπιμονῆς πεισματώδους προσέβαλον καὶ κατεδίωξαν τὸν γενναῖον καὶ ἄθῷον Lally. Τὴν μοχθηρὰν ταύτην πρᾶξιν ὁ Βολταῖρος καθορῶν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀσχάλλων καὶ βα-

1. Ἴδε F. D. Bancel, Harangues et Commentaires T. III σελ. 408.

2. Ἴδε τὴν πρὸς τὸν Grimm ἐπιστολὴν τοῦ Βολταίρου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Ἀπριλίου 1768.

3. Μολαταῦτα, ὡς ἄνω ἐλέχθη, ἡ τοῦ Βολταίρου εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ὕπαρξιν ἐπὶ τοῦ ὅλου πίστις ἀναμφισβήτητός ἐστιν. Οἱ τὰ ἐναντία φρονοῦντες, ὀλίγιστοι τὴν σήμερον τὸν ἀριθμόν, ἢ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀγνοοῦσι καὶ ὑπὸ τῆς κοινῆς καταχυριεύονται ἡμιμαθείας, ἢ ὡς ἀγαθοὶ χριστιανοὶ ἐκ τῆς τοῦ Βολταίρου ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ καταιρουγῆς ἐπηρεάζονται. Τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, οὐχὶ μόνον τῇ φιλοσοφίᾳ ἀλλὰ καὶ τῇ ἠθικῇ ἀναγκαίαν ἐθεώρει. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ τῆς ἐν τῷ ὑπερτάτῳ Ὄντι ἀκραδάντου πίστεως αὐτοῦ ἐνθυμηθῶμεν τὸν περιβόητον αὐτοῦ στίχον.

Si Dieu n'existait pas il faudrait l'inventer.

4. Ἴδε τοῦ Βολταίρου Epitre à M. de la Faluère.

5. Τὴν 6 Μαΐου τοῦ 1766ου ἔτους.

6. Τὴν 9 Μαΐου τοῦ 1766ου ἔτους.

ρυαλγῶν[1], μὴ δυνηθεὶς δὲ τὴν θανάτωσιν τοῦ Lally ἐμποδίσαι πάντα λίθον ἐκίνησεν ἵνα τὴν τιμὴν αὐτοῦ τοὐλάχιστον ἐπανορθώσῃ· ἀλλὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς εὐγενοῦς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ταύτης οὐ κατώρθωσε, μυρίων ὅλονὲν προσκομμάτων ἐμποδὼν παρεμπεσόντων. Ἡ μνήμη ὅμως τοῦ ἀτυχοῦς Lally, μετὰ παρέλευσιν χρόνου πολλοῦ ἠθρώθη, χάριν τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν τοῦ ἐπαινετοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Βολταῖρος κλινήρης τότε καὶ τὰ λοίσθια πνέων «*ἀποθνήσκω, εἶπεν, περιχαρής· ὁρῶ ὅτι ὁ Βασιλεὺς τὴν δικαιοσύνην ἀγαπᾷ*»[2].

Καὶ ἡ μὲν ἐπελθοῦσα τοῦ δικαστηρίου ἀθρωτικὴ ἀπόφασις δικαία ἦν καὶ ἀναγκαία· ἀλλὰ τίς ἡ προκύψασα διὰ τὸν Lally ὠφέλεια, τὸν ἐν ἀτιμίᾳ καὶ γενικῇ περιφρονήσει τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἡμέρας βιώσαντα, τὸν ἀδίκως πλείστας ὅσας βασάνους ὑποστάντα καὶ ἀπερισκέπτως θανατωθέντα; οὐδεμία· διὸ καὶ αἱ τοιούτου εἴδους δικαστικαὶ ἀπάται εἰσὶν αἱ τὴν συνείδησιν προσβάλλουσαι παντὸς ἀνδρὸς εὐθυδίκου καὶ αἱ κυρίως ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς κεφαλικῆς συνηγοροῦσαι ποινῆς. Ἀναρίθμητοι τοιούτου εἴδους δικαστικαὶ ἐγένοντο ἀπάται ἐξ ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, καὶ ὁ Βολταῖρος αὐτὰς ἐν γένει στιγματίζων, τὴν ἄδικον ἰδίᾳ ἀποδοκιμάζει θανάτωσιν Martin τινος ἐπικαλουμένου, τοῦ καταδικασθέντος εἰς θάνατον, διότι μετὰ τὴν κατάθεσιν μάρτυρός τινος ἀνέκραξε· «Δόξα τῷ Ὑψίστῳ· ὁ μάρτυς οὗτος οὐκ ἀνεγνώρισέ με». Οἱ δικασταὶ τὴν προσφώνησιν ταύτην ὡς ἐνοχοποιητικὴν καὶ ὡς μαρτυρίαν ἐκλαβόντες παρὰ τοῦ ἰδίου καταδίκου περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐνοχῆς, ἐνῷ φωνὴ ἀνακουφίσεως καὶ ἀγαλλιάσεως ἦτο — καὶ ἀπόδειξις τούτου ἐστὶν ὅτι ὁ ἀληθὴς ἔνοχος μετὰ παρέλευσιν μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀνευρέθη — τὸν Martin εἰς τὴν ἐσχάτην κατεδίκασαν ποινήν. Διὸ τὴν κεφαλικὴν ποινήν, τὴν τοσαύτας ἀγνὰς καὶ ἀθῴας ψυχὰς εἰς ᾅδην πέμψασαν ἐκθύμως καταδικάζομεν, φρονοῦντες ὅτι ἡ ποινὴ αὕτη οὐ μόνον ἐναντία τῶν ἀγαθῶς ἐννοουμένων ἀρχῶν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ἐστίν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐνδομύχου φωνῆς τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀγλαῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ[3]. Τὸ ζωτικὸν τοῦτο ζήτημα φαίνεται

1. Ἴδε τοῦ Βολταίρου «Fragments historiques sur quelques révolutions dans l'Inde et sur la mort du Comte de Lally».

2. Κατὰ τὸν la Harpe ὁ Βολταῖρος ὀκτὼ ὀλίγας μόνον ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ γνῶσιν ἔλαβε τῆς ἀθρώσεως ταύτης τῆς τοῦ Lally μνήμης, διέταξεν ἵνα ἡ ἀκόλουθος φράσις «Le 26 Mai, l'assasinat judiciaire commis par Pasquier (Conseiller au Parlement) sur la personne de Lally a été vengé par le Conseil du Roi» ἐν κεφαλαίοις γράμμασι ἐπὶ χάρτου ἐγγραφεῖσα τεθῇ ἐν καταλλήλῳ καὶ τοῖς πᾶσι ὁρατῇ θέσει τινὶ ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ ἐν ᾧ κλινήρης εὑρίσκετο.

3. Γνωστὸν μὲν ὑπάρχει ὅτι πολλὰ τὴν σήμερον Κράτη κατήργησαν τὴν κεφαλικὴν ποινήν. Καθ' Ἡρόδοτον (Β. 137) δέ, καὶ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (Α. 65) ὁ ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεύσας Σαβακὼ; τὴν ποινὴν ταύτην κατήργησεν, ἁρκούμενος τοὺς κακούργους εἰς

ἡμῖν θεωρητικῶς τοὐλάχιστον λελυμένον. Ἡ κεφαλικὴ ποινὴ ὡς ἄδικος καὶ ἀπαισία παρὰ τῶν πλείστων λογίων τῆς Εὐρώπης θεωρεῖται, καὶ δὴ ὡς προξενοῦσα ἐκλαμβάνεται ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς κακίαν ἀντ' ἀρετῆς, τοῦθ' ὅπερ κατὰ τὸν Bacon ἀντιβαίνει εἰς πάντα νόμον ἀγαθόν [1]· εἰ δυνατὸν δὲ σχετλιωτέρα ἡ ποινὴ ἐκείνη ἡμῖν παρίσταται ὅταν ἐπιβάλληται οὐχὶ ἐν ὀνόματι ρητοῦ νόμου, καὶ διὰ κακούργημα πασιφανές, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς καταπράυνσιν καὶ ἐκδίκησιν, κατὰ τὴν τοῦ Montesquieu ἔκφρασιν, τῆς προσβληθείσης θεότητος [2], ἢ ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀνυποστάτου τινὸς κακουργήματος. Φρίκη ἡμᾶς καταλαμβάνει ἀνατρέχοντας τὰς σελίδας ἐκείνας τῆς ἱστορίας, ἐν αἷς ἡ ἀναισχύντων δικαστῶν δεισιδαίμων κακία πασιφανῶς ἀναφαίνεται. Γνωστόν ἐστιν ὅτι ἡ τοῦ στρατάρχου d'Ancre σύζυγος τὸν διὰ πυρὸς ὑπέστη θάνατον ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ὅτι πρὸς τὴν σελήνην λευκὸν ἐθυσίασεν ἀλέκτορα, ὅτι παρὰ νομίμου δικαστηρίου παραδεκταὶ ἐγένοντο αἱ μετὰ τοῦ δαίμονος ὑποθετικαὶ σχέσεις ἱερέως τινὸς Gaupedi ὀνομαζομένου, ὅτι μία ἐκ τῶν κυριωτέρων κατηγοριῶν ἐναντίον τοῦ Vanini ἐκτοξευθεισῶν ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ ὕπαρξις ἦν ἀλέκτορος εὐτραφοῦς, ὅτι ἡ τῶν μεγιστάνων Σύγκλητος τῆς Γαλλίας ἐπὶ ποινῇ τοῦ κατέργου ἀπηγόρευσε τὸ συγγράψαι κατὰ τῶν τοῦ Σταγιρίτου διανοητικῶν προϊόντων, ὅτι Πάπας Λέων ὁ Χ ἠπείλει δι' ἀναθεματισμοῦ τὸν γράφοντα κατὰ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀριόστου, ὅτι ὁ Montecuculi, τῇ προτροπῇ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου

δημωφελεῖς ἐργασίας καταδικάζειν. Διηγεῖται καὶ ὁ Στράβων (Γεωγρ. ια' σελ. 5.20) ὅτι βάρβαρά τινα ἔθνη πλησίον τοῦ Καυκάσου κατοικοῦντα τὴν κεφαλικὴν ποινὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτῶν ἀποστρακίσαντα, ἐτιμώρουν τοὺς κακούργους διὰ τῆς μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν ἐξορίας. Καὶ αὐτοὶ οἱ Σπαρτιᾶται σπανίως τὴν ἐσχάτην ποινὴν ἐφήρμοζον (Ἡροδ. Δ'. 146. Θουκ. Α, 132)· ἡ δὲ νομοθεσία τοῦ Χαρώνδου ἐξήλειψε σχεδὸν ὁλοτελῶς τὴν κεφαλικὴν ποινὴν (Διόδ. Σικελ. βιβλ. ιβ' 16). Πρὸς τούτοις κατά τινες συγγραφεῖς, ἡ ποινὴ αὕτη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἡρωικῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων ἄχρηστος ἦν. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους πλεῖστοι ὅσοι νομομαθεῖς ἄνδρες περὶ τοῦ ζωτικοῦ ζητήματος τούτου ἐνησχολήθησαν, ὁ δ' ἐπιθυμῶν περὶ τούτου ἰδέαν τινὰ λαβεῖν δύναται νὰ συμβουλευθῇ τὰ ἀκόλουθα συγγράμματα. Bentham, Traité de Législation civile et pénale T II σ. 423 τοῦ αὐτοῦ Théorie des peines et des récompences T. I σελ. 282—316, Revue Encyclopédique T. I σελ. 331 – 354. B. Montagu, The opinion of different authors upon the punishment of death καὶ πλεῖστα ἄλλα ὡς τὸ τοῦ Em. de Girardin, du Droit de punir. Καὶ ἡμεῖς ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐδημοσιεύσαμεν (ἴδε τὸ παρὰ τῆς ἐφημερίδος «Νεολόγου» ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «ὁ Χρόνος» ἔτος 1872).

1. Lex bona, λέγει ὁ Bacon, censeri debet que sit generaus virtutem in subditis (Legum leges, Aphorism. VII).

2. Ἴδοὺ ἀκριβῶς αἱ λέξεις τοῦ Montesquieu (Esprit des lois XII): «Le mal est venu de cette idée qu'il faut venger la divinité. Mais, προσθέτει ὁ ἔξοχος συγγραφεύς, il faut honorer la divinité, et ne la venger jamais».

τοῦ Ε', ὡς ἔνοχος κατεδικάσθη ἀποπείρας δηλητηριάσεως, διότι περὶ τὴν χημείαν κάπως ἐνησχολεῖτο, ὅτι ὁ Γαλιλαῖος, ἑβδομηκονταετὴς ὤν, ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ρίπτεται εἰς τὸ pur si muove ἐμμείνας. Καὶ ταῦτα πάντα, καὶ χείρω τούτων ἐγένοντο, ὡς αἱ σφαγαὶ τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, αἱ λεγόμεναι Dragonnades, αἱ καταδίκαι τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, αἵτινες πολὺ ὑπερέβησαν [1] τὰς παλαιφάτους ἀνθρωποθυσίας τῶν Δρυιδῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Καρχηδονίων [2] καὶ πλεῖστα ἄλλα κακουργήματα διεπράχθησαν ἐν ὀνόματι τῶν εὐγενεστέρων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως αἰσθημάτων, ἐν ὀνόματι αὐτῆς τῆς θρησκείας, καίπερ τοῦ Πλάτωνος εἰπόντος· «Τῶν τοιούτων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων (τῶν περὶ θρησκείας) οὐ δεῖρο νόμος εἰσάγειν ἐστίν, ἀλλ' ἰδίᾳ λαβόντα διδάσκειν καὶ νουθετεῖν .... δεῦρο δὲ εἰσάγεις, οἱ νόμος ἐστὶν εἰσάγειν τοὺς κολάσεως δεομένους ἀλλ' οὐ μαθήσεως [3]», καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διδάσκοντος· «τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσι μάχας· δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας [4]».

Ἐπὶ τὸ προκείμενον ὅμως ἐπανίωμεν.

Νέοι τινές, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ὁ ἱππότης de la Barre καὶ ὁ d'Etallonde, ἐν οἰκίᾳ τινὶ πρότερον διασκεδάσαντες, πλήρεις εὐθυμίας εἰς τὰ ἴδια ἐπέστρεφον, ὅτε καθ' ὁδὸν ἀπήντησαν τυχαίως πλῆθος καπουσίνων, ἱερατικὴν τελούντων τελετήν. Οἱ νέοι ἐκεῖνοι τοὺς μοναχοὺς τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου μηδόλως πλησιάσαντες καὶ οὐδεμίαν πρὸς αὐτοὺς δόντες προσοχήν, ἠκολούθησαν τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν αὐτῶν. Τοῦτο μαθών κάποιος Duval de Saucourt, ὅστις μετὰ τῆς θείας τοῦ La Barre παλαιὰν ἔσχεν ἔριδα [5], διενοήθη πρὸς ἀτομικὴν ἀνόητον ἐκδίκησιν ἵνα κατατρέξῃ τὸν La Barre καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ φίλους ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ὅτι οὐχὶ μόνον μετὰ σεβασμοῦ παρασταθῆναι ἠμέλησαν εἰς τὴν παρὰ τῶν καπουσίνων τελεσθεῖσαν τελετήν, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὴν καθολικὴν καθύβρισαν ἐκκλησίαν, ᾄσμά τι ἐκδεδιηγημένον ἔμπροσθεν τῶν

1. Ἐν μόνῃ τῇ Ἱσπανίᾳ ἐν διαστήματι 339 ἐτῶν τὸ δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως κατεδίκασεν ἄλλους μὲν εἰς θάνατον, ἄλλους δὲ εἰς τὸ κάτεργον, ἄλλους δὲ εἰς ἐξορίαν, φυλακὴν κ.τ λ. ὑπὲρ τοὺς 310,000 ἀνθρώπους. (Ἴδε L. Gallois, Histoire abrégée de l'Inquisition d'Espagne σελ. 357).

2. Ἴδε Διόδ. Σικελ. V. 31 καὶ XX, 14 καθὼς καὶ Στρόβ. IV. 198.

3. Ἴδε Ἀπολογ. Σωκρ. σελ. 216.

4. Ἴδε πρὸς Τιμόθεον Β. β', 23.

5. Ἡ ὑπ' ἐξαισίας καλλονῆς πεπροικισμένη θεία τοῦ La Barre, διευθύντρια μὲν ἦν τῆς ἐν τῇ πόλει Abbeville ὑπαρχούσης μονῆς, ἔσχε δὲ τὴν τόλμην ἵνα ἀπορρίψῃ τὰς αἰσχρὰς προτάσεις ἃς αὐτῇ ἐποιήσατο ὁ Duval, καίπερ τὸ ἑξηκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας τότε ἄγοντος.

καπουσίνων τραγῳδήσαντες, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀνοσιουργήματα ἀσυστόλως διαπράξαντες. Οὐδεμίαν ὅμως ἐκ τῶν κατηγοριῶν τούτων ὁ de Saucourt ἠδυνήθη δι' ἀμερολήπτων μαρτύρων ἀποδεῖξαι· μολαταῦτα οἱ ἀτυχεῖς νέοι ἐκεῖνοι ἔμπροσθεν τοῦ δικαστηρίου παρουσιασθέντες κατεδικάσθησαν εἰς ποινὴν σκληρὰν βάρβαρον καὶ δυσανάλογον. Τὴν ποινὴν ταύτην μόνος ὁ La Barre ὑπέστη, τοῦ μὲν d' Etallonde δραπετεύσαντος παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Πρωσσίας, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς στρατιωτικὴν θέσιν αὐτὸν προσέλαβε, τῶν δὲ ἄλλων συντρόφων μὴ θανατωθέντων ἕνεκα τῆς γενικῆς ἐπελθούσης κατακραυγῆς, μετὰ τὴν τοῦ La Barre ἀποτρόπαιον θανάτωσιν· ἠναγκίσθησαν ὅμως οὗτοι ἵνα τὴν γενέτειραν αὐτῶν πατρίδα ἐγκαταλείψωσι. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι συμφώνως τῆς προρρηθείσης δικαστικῆς ἀποφάσεως, ὁ τάλας La Barre, πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὑπέστη τὰς ἀφορήτους τῶν βασανιστηρίων ὀδύνας· τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ μηχανῶν συνετρίβησαν· πολλάκις ἐκ τῶν πόνων καταβληθεὶς ἐλιποθύμησε καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ εὑρισκόμενος ἱερεὺς—διότι καὶ ἱερεῖς εἰς τὰς τραγικὰς σκηνὰς ταύτας παρίσταντο—ἀκαταπαύστως ἐβόα, τὴν τοῦ δοκιμαστηρίου ἀνωφέλειαν ἴσως ἐνδομύχως ἀναγνωρίζων, καθὼς καὶ ὁ Montaigne[1]. Ἀλλ' ὁ La Barre τὸν ἱερέα ἐπαρηγόρει λέγων αὐτῷ· «*δυνάμεων, πάτερ, ἀνάγκην ἔχετε μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ δράματος τούτου*». Ἐπὶ τέλους ἡ θανάτωσις τοῦ αἰσχρῶν καὶ κικοβούλων ἀνδρῶν γενομένου θύματος ἀπεφασίσθη καὶ ὁ La Barre παρανάλωμα τοῦ πυρὸς γενόμενος ἐν ἐπὶ τούτῳ προπαρασκευασθείσῃ τινὶ πυρᾷ, τῇ στιγμάς τινας μετέπειτα μελλούσῃ καταστρέψαι τὸ τοῦ Βολταίρου ἀξιοσπούδαστον, τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ ὅλως ἴδιον καὶ τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Diderot συμπληρωματικὸν ἔργον τὸ Dictionnaire Philosophique τοὔνομα φέρον, ἐκπνέει μετὰ θάρρους ὡς ἄλλος de Thou, ἢ ἄλλος Dubourg, ἢ ἄλλος Marillac, θαυμασμὸν μᾶλλον ἢ ἀγανάκτησιν ἐκφράζων διὰ τὴν θανάτωσιν νέου τιμίου καὶ εὐπατρίδου ἕνεκα μικρᾶς παραβιάσεως τοῦ νόμου, εἰ τηλικαύτη τις ὑπῆρξεν· ἀλλ' οὐκ ἔχει ὅρια ἡ σκληρότης τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ δικαστικὴ ἐκτέλεσις αὕτη λύπης καὶ ὀργῆς ἐπλήρωσε τὰς ψυχὰς ἁπάντων· ὁ δὲ Βολταῖρος βαρέως φέρων τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς ὑπερασπίζει ἀναφανδὸν τὴν ὑπὸ μανιώδους φανατισμοῦ καταστραφεῖσαν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ἡ ὕπαρξις τῆς ὁποίας, κατὰ νομομαθῆ τινα συγγραφέα, ἠπιωτέραν καθίστησι τὴν νομοθεσίαν[2], καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν περισωθέντων καὶ

1. Ὁ Montaigne ἔλεγε περὶ δοκιμαστηρίου τάδε· «il semble que se soit plutôt un essai de patience que de verité» (Essais, II, 5).

2. Ἴδε Troplong (De la prop. d'apr. le Code Civil σελ. 66) ὅστις λέγει τάδε· «La fraternité adoucit le caractère de la législation et met l'humanité dans les préceptes ; elle inspire au pouvoir la bienveillance et l'équité ; elle veut qu'il ait pour principe la justice, et pour fin le plus grand bien de tous».

τῆς ἐπανορθώσεως τῆς τοῦ δυστλήμονος La Barre μνήμης παντοίους καταβάλλει μόχθους[1]. Τὴν παρὰ πάντων ὅμως ἐπιθυμητὴν οὖσαν ἐπανόρθωσιν ταύτην οὐκ ἀπέκτησε[2]· τὸ δὲ ἄλγος τῆς εὐαισθήτου καρδίας αὐτοῦ εἰς πάντας κοινοποιεῖ· πρὸς δὲ τοὺς φίλους αὐτοῦ οὕτω πως γράφει· «Ἐθρήνουν κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἐμῆς ἡλικίας μαθὼν ὅτι ἐν Αισβώνῃ ἔκαυσαν μητέρα τινὰ μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς ἐπὶ κατηγορίᾳ ὅτι ὀρθοστάδην ἔφαγον αὗται κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην ἡμέραν τῆς σελήνης τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς μικρὸν τεμάχιον ἀρνίου ὀπτοῦ μετὰ θριδάκων. Ἡ πάσχουσα ἀθφότης μὲ συγκινεῖ, ἡ καταδρομὴ μὲ ἀγανακτεῖ καὶ μὲ βασανίζει· τοῦ χρόνου προϊόντος τὸ ἐμὸν αἷμα ἀναβράζει. Ὑπὸ πυρετοῦ καταφλέγομαι τὴν 24ην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Αὐγούστου[3]· γινώσκετε δ' ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐστὶν ἡ ἐπέτειος τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Ἀλλ' ἐν λιποθυμίᾳ ἐγκύπτω ἐνθυμούμενος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καθ' ἣν αἱ τὴν Συμμαχίαν καὶ τὴν Γαλλίαν κυριεύουσαι ἰδέαι ὥθησαν μοναχόν τινα τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου εἰς τὴν δολοφονίαν Ἑρρίκου τοῦ IV. Καὶ μολαταῦτα οἱ Γάλλοι χορεύουσιν ὡσανεὶ περὶ οὐδενὸς ἐπρόκειτο. Τοὺς ὀφθαλμούς μου κύκλῳ αἴρων βαρβαρωτάτας καθορῶ ἀδικίας· τοῦ Callas καὶ τοῦ Ἱππότου de la Barre ἐνίοτε ὀνειρεύομαι. Ἔνιοι φρονοῦσιν ὅτι ὁ αἰὼν ἡμῶν γελοῖος ὑπάρχει· ἀλλὰ κατ' ἐμὲ φρικώδης ἐστίν. Οἱ ἄνθρωποι ὡς κομψοὶ πίθηκοι παρά τινων ἐκλαμβάνονται· ἔστιν! ἀλλὰ μεταξὺ τούτων τίγρεις ὑπάρχουσι καὶ ἀνέκαθεν ὑπῆρχον»[4]. Τοιαῦτα καὶ τούτοις ὅμοια καὶ παρεμφερῆ τοῖς φίλοις αὐτοῦ ἔγραφεν, ὁτὲ μὲν ἐνθαρρύνων, ὁτὲ δὲ εἰς τὸ καλὸν κἀγαθὸν αὐτοὺς προτρέπων, ὁτὲ δὲ σκώπτων τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, πάντοτε δὲ τὸν ἀσθενῆ ὑπερασπίζων, τὸ πᾶν τοῖς πᾶσι γιγνόμενος καὶ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς αὐτοῦ, ὡς τὸν ἀββᾶτον Desfontaines, τὸν βιβλιοπώλην Jorre καὶ ἄλλους βοηθῶν καὶ περιθάλπων[5]. Τὴν τῆς μνήμης ὅμως τοῦ

1. Ἴδε τοῦ Βολταίρου «Relation de la mort du Chevalier la Barre», «Le cri du sang innocent», «Affaire la Barre» κτλ.

2. Μόνον κατὰ τὴν 15 Νοεμβρίου τοῦ 1793 ἔτους ἡ μνήμη τοῦ la Barre καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ καταδικασθέντων ἐπανωρθώθη.

3. Ἡ φράσις αὕτη τοῦ Βολταίρου ἔχει ὡς ἀκολούθως : «J'ai toujours la fièvre le 24 du mois d'Auguste que les barbares Welches nomment Août». Διὰ τῶν λέξεων les barbares Welches ὁ Βολταῖρος ἐνόει τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ οὓς μετὰ πικρίας περὶ αὐτῶν τὸν λόγον ποιούμενος τοιουτοτρόπως ἐκωνόμαζεν ἐνίοτε.

4. Ἴδε A. de Vitry, Dictionnaire dé la Conversation et de la littérature T. LII σελ. 291.

5. Ἴδε Le Kain, Note sur M de Voltaire et faits particuliers concernant ce grand homme, pour suivre à son histoire par M. l'Abbé Duvernet. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὁ Βολταῖρος ὀργὴν αἰσθανόμενος μεγάλην ἐναντίον τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ διὰ τὰς ἀνοσιουργίας διέπρατον, ἐσχεδίασεν (ἀφοῦ πρότερον τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν παρὰ τοῦ Φρειδερίκου τῆς Πρωσσίας ἔλαβεν) ἵνα εἰς τὴν πόλιν Clèves μετοικήσῃ καὶ ἀποικίαν τινὰ φιλοσόφων ἐκεῖ σχηματίσῃ. Ἀλλὰ τῶν φίλων αὐτοῦ μὴ συγκατανευσάν-

La Barre, ἐπανόρθωσιν οὐ κατώρθωσεν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν· ἀλλ' ἀγαθῇ τῇ μοίρᾳ τὴν σύζυγον ἔσωσε τοῦ Montbailli, τοῦ ἀδίκως ἐπὶ τῇ ἀκολούθῳ προφάσει καταδικασθέντος. Πρωΐαν τινὰ οἱ ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς μητρὸς τοῦ Montbailli, ἥτις χήρα ἦν, συνήθως εἰσερχόμενοι, εὗρον αὐτὴν χαμαὶ κατακειμένην καὶ ἤδη ἀναισθητοῦσαν. Πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔντρομοι ἐπὶ τοιούτῳ ἀπροόπτῳ θανάτῳ γενόμενοι, ἐσπευσμένως προσεκάλεσαν ἰατρόν, ὅστις μετ' ἀκριβῆ ἐξέτασιν ἀπεφήνατο ὅτι ὁ θάνατος ἐξ αἱμορραγίας, ἢ ἐκ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας προῆλθεν· ἀλλὰ κακόβουλος ἰδέα τις, οὐκ οἶδα πως ἐνριζωθεῖσα, τὸν θάνατον τοῦτον εἰς τὸν Montbailli ἀπέδωκε, καθὼς καὶ εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ, τὴν καὶ νύμφην τῆς ἀποθανούσης οὖσαν. Ἡ κακὴ αὕτη φήμη ἡ ἐν ἀκαρεῖ διασπαρεῖσα τοσαύτην ἔλαβεν ἔντασιν, ὥστε ὁ Montbailli, μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ συλληφθέντες, ὑπὸ κράτησιν ἐτέθησαν μέχρι οὗ ἀκριβὴς γένηται ἀνάκρισις περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου κακουργήματος. Τῆς ἀνακρίσεως περατωθείσης, τὸ δικαστήριον ὑπὸ ἀδικαιολογήτου κατακυριευόμενον ἐχθροπαθείας κατεδίκασεν, ἄνευ βασίμων ἀποδείξεων τοὺς ἐνώπιον αὐτοῦ παρουσιασθέντας εἰς ποινὴν ἄδικον καὶ ἄσπλαγχνον, διότι ἐναντίον τοῦ μὲν Montbailli τὴν διὰ τοῦ τροχοῦ θανάτωσιν, μετὰ τὴν τακτικὴν καὶ ἔκτακτον λεγομένην ἐπερώτησιν, ὡς καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῆς πυγμῆς, τῆς δὲ συζύγου αὐτοῦ τὴν ἀγχόνην καὶ τὴν διὰ πυρὸς θανάτωσιν ἐψηφίσατο. Τοσαύτην καρτερίαν κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ βίου αὐτοῦ στιγμὰς ὁ Montbailli ἀνέδειξεν, ὥστε ἵνα τὴν ἀνάλογον ἀνεύρῃ τις δέον ἀναδραμεῖν εἰς τὴν τῶν μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας ἱστορίαν, ἢ ἀπώτερον τὰ ὄμματα ἡμῶν διευθύνοντες, εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τὴν τῶν Καππαδόκων, ἢ τὴν τῶν Ἰσπανῶν, διότι καὶ αὐτοί, κατὰ τὴν τοῦ Στράβωνος μαρτυρίαν[1], ποινὰς ἀφορήτους καὶ φρικαλέας ὑφιστάμενοι, καρτερικοὶ καὶ μεγαλόψυχοι ἀνεδείκνυντο. Ὁ Montbailli ἀνακηρύττων τὴν ἀθρότητα αὐτοῦ καὶ οὐδόλως παραφερόμενος ἐκ τῆς δίψης τῆς ἐκδικήσεως διὰ τὴν ἣν ἄδικον ποινὴν ἀθῷος ὢν ἔμελλε ὑποστῆναι, εὐθαρσῶς προέβη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης ἣν μετὰ κακεντρεχείας οἱ κατήγοροι αὐτοῦ προυκάλεσαν· διὰ τῆς Ἐκκλησίας διερχόμενος ὁμνύει ὅτι ἀθῷος τοῦ ἀποδιδομένου αὐτῷ κακουργήματός ἐστιν, καὶ τὴν πυγμὴν αὐτοῦ μετ' ὀλίγον ἀπολέσας φησί· «*ἡ χεὶρ αὕτη μητροκτόνος οὐκ ἔστι!*» Τὰς λέξεις ταύτας ἐπαναλαμβάνει ὅτε ὑπὸ τοῦ βασανιστηρίου τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ συντρίβονται· ὀλίγον δὲ πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ ἐπὶ τοῦ τροχοῦ ψυχορραγῶν ἤδη καὶ μέλλων μετὰ στιγμάς τινας τὸν βίον μεταλλάξαι, λέγει πρὸς δύο μοναχούς, οἵτινες ὤθουν καὶ παρώτρυνον αὐτὸν ἵνα ὁμολογήσῃ τὸ μὴ παρ' αὐτοῦ διαπραχθὲν κακούργημα «*Πρὸς τί ἀναγκάζετέ με ἵνα ψευσθῶ; ἐπὶ τῆς ψυχῆς ὑμῶν ἀναλαμ-*

των εἰς τοῦτο, ὁ Βολταῖρος ἐγκατέλειψε μικρὸν ἔπειτα τὸ προορρηθὲν σχέδιον, τὸ ἄλλωστε ἀρκούντως παράδοξον καὶ πρωτοφανές.

1. Ἴδε Γεωγραφ. γ' σελ. 165.

βάνετε τὸ ἔγκλημα τῆς ἣν παρ' ἐμοῦ ὁμολογίας ἐπιμόνως αἰτεῖτε;» Μικρὸν δ' ἔπειτα ἐκμετρᾷ τὸ ζῆν[1], σύζυγον ἀφήνων ἀπαρηγόρητον καὶ ἔντρομον διὰ τὴν ἀναμένουσαν αὐτὴν τιμωρίαν. Περιστατικὸν ὅμως τι ἐποιήσατο ὥστε ἡ τοῦ μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάντος Montbailli σύζυγος ἀνακωχήν τινα ἀποκτήσῃ πρὶν ἢ ἐπ' αὐτῆς ἐπιβληθῇ ἡ εἰς ἣν κατεδικάσθη σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος ποινή· τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἦν ὅτι ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτῆς ἔμβρυον ἔτρεφεν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ παραδεκτὸν παρὰ τοῖς διέπουσιν αὐτὴν νόμοις κατ' ἀρχὴν γίγνεται ὅτι τὰ ἁμαρτήματα τῶν γονέων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἑαυτῶν τέκνων οὐ δέον ἐπιπίπτειν[2], οἱ Γάλλοι δικασταὶ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὴν δίκην Montbailli θεωροῦντες καὶ τὸν ἄρτι σημειωθέντα νόμον τὸν ἄλλως καὶ ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ ὑπάρχοντα δικαίῳ[3] ἐφαρμόζοντες, ἀπεφάσισαν ἵνα τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς ἀναβάλωσι μέχρις οὗ ἡ τοῦ Montbailli σύζυγος ἀπαλλαχθῇ ἐκ τῶν τοῦ τοκετοῦ πόνων. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης οἱ γονεῖς τῆς ἀτυχοῦς Montbailli τὴν ἀναθεώρησιν αἰτοῦσι τῆς δικαστικῆς ἀνυποστάτου ἀποφάσεως, βασιζόμενοι ἐπὶ δικηγορικοῦ ἐγγράφου δέκα καὶ τριῶν ἐπιφανῶν συνηγόρων, καθὼς καὶ ἐπὶ σπουδαίας γνωμοδοτήσεως τοῦ ἐξόχου καθηγητοῦ Louis. Τὴν ἀναθεώρησιν ταύτην κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους χάριν τῶν προσπαθειῶν ἁπάντων τῶν ὀρθῶς φρονούντων καὶ ὑπεράνω ὅλων τῶν τοῦ Βολταίρου, ὅστις πλήρης μὲν ἀγανακτήσεως ἐναντίον τῶν διαπραχθέντων ἀνοσιουργημάτων, ἀκράδαντος δὲ ὑπερασπιστὴς τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος, ὁποῖος κἂν ὁ τοιοῦτος ᾖ, καὶ ὁποία ἡ καταδιώκουσα ἀρχή, τυγχάνων ὤν, μετὰ συντριβῆς καρδίας τοῖς πᾶσιν ἐρωτᾷ ἐὰν οἱ ὡς ἐκ τοῦ καθήκοντος αὐτῶν τοὺς κακούργους δικάζοντες ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, σκληρότητα ἀποκτῶσι τυφλήν, καὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῶν μῖσος ἄσπονδον, τό, κατὰ τὸν Κικέρωνα, τὸν ἄνθρωπον ἀποκτηνοῦν καὶ ἀπολιθοῦν[4], ἐὰν χαλκομέτωποι καὶ ἀνηλεεῖς γιγνόμενοι καταπίπτωσιν εἰς

1. Ἡ γενναιότης καὶ καρτερία τοῦ Montbailli τοὺς ἀκολούθους τοῦ Ἰουβεναλίου στίχους εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν ἀνακαλεῖ (Σατ. VIII, 81)·

Phalaris licet imperet ut sis
Falsus, et admoto dictet perjuvia tauro
Summum crede nefas animam præfere pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

2. Προκειμένου περὶ τοῦ γαλλικοῦ δικαίου ἴδε π. χ. Ordonnance de 1670 XXV ἀρθ. 23, Loi de 23 Germinal de l'an III καὶ Code Pénal ἀρθ 27.

3. Ἴδε Digestorum lib. XLVIII tit. XIX, de pœnis, Ulpianus lib. XIV ad Sabinum «Prægnantis mulieris consumendæ damnatæ pœna differtur, quo ad pariat. Ego quidem, et ne quaestio de ea habeatur, scio observarii, quamdin prægraus est.»

4. Ἴδού οἱ λόγοι τοῦ κορυφαίου τῶν Λατίνων ῥήτορος. «Quid enim interest, noster animi subleto, non dico inter hominem et pecudem, sed inter hominem et saxum, aut truneum, ant quidvis generis ejusdem?» (De amit. 13).

τοιοῦτον βαθμὸν ἀναισθησίας καὶ ἀπηνείας ὥστε, ὡς αἱματοχαρεῖς δήμιοι, φιλεῖν τοὺς ὀδυρμοὺς καὶ τὰ βασανιστήρια, ἐὰν ἡ δικαιοσύνη, ἡ φύλαξ αὕτη τῆς κοινωνίας, ἀποβαίνῃ ἐνίοτε ἡ μάστιξ αὐτῆς, ἐὰν ὁ καθόλου νόμος ὅτι κάλλιον τὸ ἀθρῶσαι ἔνοχόν τινα οὗ τινος τὸ ἔγκλημα καθαρῶς οὐκ ἀπεδείχθη ἢ τὸ τιμωρῆσαι τὸν ἀθῷον ἐξερριζώθη ἐκ τῆς καρδίας ἀπερισκέπτων δικαστῶν τινων ἐπιπολαίως δικαζόντων. Ὁ ἀναβρασμὸς οὗτος, ὁ ὡς ἀφετηρίαν καὶ ποδηγέτην ἔχων τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν ἀγαθοεργὸν τῆς τοῦ Βολταίρου εὐφυΐας τάσιν, ἐκαρποφόρησε καὶ αὖθις, οὐ μόνον τὴν ἀναθεώρησιν ἐπενεγκὼν τῆς ἐναντίον τοῦ Montbailli καὶ συζύγου αὐτοῦ προτέρας δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκύρωσιν αὐτῆς καὶ τὴν ἀθῴωσιν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων τῶν ἄρτι κακούργων καὶ δὴ μητραλοιῶν θεωρηθέντων. Ὁ Montbailli ὅμως θῦμα ἐγένετο.

Ὁ Βολταῖρος οὐκ ἠρνεῖτο ὑπερασπίζειν, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, τοὺς καταδιωκομένους, ὀλιγαρίθμους μόνον ὄντας, ἑαυτὸν ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τοῖς ἐπανορθωταῖς τῶν ἀδικημάτων τιθείς, ὡς τῷ Loiseau de Mauléon, τῷ Elie de Beaumont καὶ ἄλλοις τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος προεξάρχουσι, τῷ Servan, τῷ Dupaty, τῷ Monclar, τῷ Blanc de Castilhou καὶ ὁμοίοις τοῦ δικαστικοῦ σώματος ἐξόχοις λειτουργοῖς, τῷ Turgot, τῷ Malesherbes, τῷ Trudaine καὶ πλείστοις ὅσοις ἐν τῷ διοικητικῷ κλάδῳ διακριθεῖσιν, ὁ Βολταῖρος, λέγομεν, ὑπὲρ ἀτομικῶν μόνον συμφερόντων[1] οὐκ ἐπολέμει, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ γενικῶν, εἰς ὁμάδα ὅλην ἀνθρώπων ἀνηκόντων· καὶ τὰ περαιτέρω πρὸς ἀπόδειξιν.

Ἡ δουλεία καταργηθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ, κατ' ἀρχήν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ X τοῦ ἐπικληθέντος Hutin[2], ἐξηκολούθει ἐνυπάρχουσα ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ XV ἐν πλείσταις ὅσαις ἐπαρχίαις ὡς ἐν τῇ Franche-Comté. Ἡ ἐλευθεροκτόνος ὅμως καταπίεσις ἐκείνη ἀφόρητος ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Μονῆς Sainte-Claude, ἔνθα οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὑπὸ τὸν ζυγὸν ὑποκείμενοι, πειθηνίως ἔζων καὶ ὑπὸ τῆς τυραννίας καταπιεζόμενοι, τὴν κακὴν αὐτῶν μοῖραν ἠλεειονολόγουν. Ἀλλ' ἰδού, ἡ φήμη διασαλπίζει εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν τὸ ὄνομα τοῦ Βολταίρου καὶ ἐκείνους διδάσκει ὅτι ὁ τῆς Ferney πατριάρχης δύναται δι' αὐτοὺς λυτρωτὴς καὶ προστάτης ἀναδειχθῆναι· ἡ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐλπὶς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἀνατέλλει, καὶ δρομαίως πρὸς τὸν προστάτην τῶν δυστυχῶν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἰληδὸν προστρέχουσιν. Ὁ Βολταῖρος καίπερ πάν-

1. Ὡς ὅταν καὶ ὑπὲρ τῆς διαμαρτυρομένης οἰκογενείας Espinasse (ἧς ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ ἔτος 1740 κατεδικάσθη εἰς τὰ διὰ βίου δεσμά, διότι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ ὁμόθρησκον αὐτῷ ἱερέα προσέλαβε) τριετεῖς κόπους καταβαλών, τὸν μὲν Espinasse ἐκ τῆς εἱρκτῆς ἀπελευθέρωσε, μέρος δὲ τῆς περιουσίας αὐτοῦ αὐτῷ ἀνταπέδωκε.

2. Ἡ ἐπωνυμία αὕτη ἐδόθη Λουδοβίκῳ X, διότι ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ ἠγάπα τὰς ἔριδας καὶ τοὺς διαπληκτισμούς.

τα λίθον κινήσας οὐκ ἠδυνήθη ὅμως ἀποσπάσαι τοὺς κατοίκους τῆς μονῆς Saint Claude ἐκ τῆς δουλείας, καὶ ἀποδοῦναι αὐτοῖς τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀναπαλλοτρίωτα δικαώματα· ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἡ Εὐρώπη ἀπαξάπασα τὰς ἀκολασίας ἔμαθε, τὰς ὑπὸ τῶν μοναχῶν ἐκείνων διαπραττομένας, τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ ἀνακηρυττομένων, ἥκιστα δὲ τὴν εὐαγγελικὴν ἀσπαζομένων ἀγάπην καὶ ἰσότητα. Διὰ ταύτης τῆς στεντορείου φωνῆς ἡ ἀνθρωπότης ἐξεδικήθη, ὡς πρόμαχον ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀδικίαις τὸν Βολταῖρον ἔχουσα, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς εἵλωτας ὑπερήσπισε τοῦ ὄρους Jura, καὶ τὴν χώραν ἀπηλευθέρωσε τοῦ Gex διά τε χρηματικοῦ τινος ποσοῦ καὶ τῆς προστασίας πρὸ πάντων τοῦ Turgot, ὅστις Λουδοβίκου τοῦ XVI ὑπουργὸς χρηματίσας, ζηλωτὴς τοῦ ἀγαθοῦ ἀνεδείχθη καθ' ὅλην τὴν βραχυχρόνιον ἐν τοῖς πράγμασι αὐτοῦ παρουσίαν· ὁ δὲ ἡμέτερος ἥρως ἀναγνωρίζων καὶ ἐκτιμῶν τὰς παρὰ τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς καταβαλλομένας προσπαθείας ἐπ' ἀγαθῷ δυστυχοῦς τινος καὶ ρακενδύτου ἀνθρωπίνης μερίδος, ἐπλησίασεν ἡμέραν τινά, κατὰ τὴν αὐτόπτιδα τοῦ Condorcet μαρτυρίαν[1], τῷ Turgot, συνεχάρη αὐτῷ καὶ πλήρης συγκινήσεως καὶ μετὰ δακρύων. «Ἄφες με, ἀνέκραξεν, ἵν' ἀσπασθῶ τὴν χεῖρα ταύτην τὴν τοῦ λαοῦ ὑπογράψασαν χειραφέτησιν».

Μὴ νομίσωμεν ὅμως ὅτι ὁ Βολταῖρος παρῆλιξ ἤδη καὶ κεκμηκὼς τὰς μούσας ἠμέλησεν. Ἀπ' ἐναντίας. Ἀπερίγραπτος ἦν ἡ παραγωγὸς αὐτοῦ δραστηριότης, ἥτις μέχρι τέλους ἡ αὐτὴ διετηρήθη, ἐφ' ᾧ οὐ μόνον πολλὰ διώρθου ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νέα συνέγραφεν, ἐξ ὧν μνημονεύομεν, Les questions à des amateurs sur l'Encyclopédie, L'epître à un homme, ὅπερ τῷ Turgot ἀφιερώσατο, καὶ πλεῖστα ἄλλα[2], ὡς τὴν τραγῳδίαν Irène ἐπονομαζομένην, τὴν καὶ τὸ κύκνειον ᾆσμα τῆς τραγικῆς αὐτοῦ μούσης καταστᾶσαν. Ἐπιθυμῶν δὲ παρευρεθῆναι ἐν τῇ παραστάσει τῆς τραγῳδίας ἐκείνης, πρὸς δὲ καὶ ἐπιμόνως παρακινηθεὶς ἐπὶ τούτῳ παρὰ τῶν περὶ αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ Κυρίας Denis, ὁ Βολταῖρος ἀπεφάσισεν ἐγκαταλεῖψαι, τὴν ἣν περιποθήτως ἠγάπησε καὶ διὰ τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ περιέθαλψε χώραν τῆς Ferney, διὸ καὶ τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ ἔτους 1778ου εἰς Παρισίους ἀπέρχεται. Τοῦ Βολταίρου ἅμα ἐγγίσαντος τὸ ἔδαφος τῆς μεγαλοπόλεως, ἀστραπηδὸν ἡ εἴδησις τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ἁπανταχοῦ διαδίδοται καὶ ὡς μαγευτικὴ δύναμις τοὺς πάντας πρὸς προϋπάντησιν αὐτοῦ ὠθεῖ. Πλῆθος ἄπειρον καὶ συμπαγές, καίπερ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου

1. Ἴδε ἐν τῇ παρὰ τοῦ κ. Beuchot ἐκδ. τῶν συγγ. τοῦ Βολταίρου. Vie de Voltaire T. I. σελ. 286.

2. Ὡς π.χ. L'Ophelin de la Chine, l'Olympie, le Triumvirat, les Scythes, Sophonisbe, les Guèbres, les Lois de Minos, Agathocle, l'Esossaise, le Droit du Seigneur κ.τ.λ.

τῶν Παρισίων μετὰ τῆς φατρίας αὐτοῦ ἐναντίον τοῖς γιγνομένοις διακειμένων[1], διατρέχει ὁδοὺς καὶ πλατείας ἵνα τὸ πρόσωπον τοῦ Βολταίρου ἀτενίσῃ. Ἡ ἐν ταῖς ὁδοῖς κυκλοφορία πολλάκις δυσχερὴς καθίσταται· ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει δὲ τοῦ εἰδώλου τούτου τοῦ λαοῦ φωναὶ χαρᾶς καὶ εὐθυμίας μέχρις οὐρανοῦ ἀνυψοῦνται[2]. Ὁ Βολταῖρος πλήρης συγκινήσεως ἐκ τοῦ γενικοῦ τούτου ἐνθουσιασμοῦ, ὁτὲ μὲν ἀναύδητος διέμενεν, ὁτὲ δέ, δάκρυα θυμηδίας καὶ ψυχικῆς ἀγαλλιάσεως διαχέων ἔλεγεν· «Ὦ! ἡ ὡραία ἡμέρα, ἡ λαμπρὰ ἡμέρα!»[3] Ἀλλ' ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τούτου τοῦ διαφόρους κοινωνικὰς ἀπαρτίζοντος τάξεις, τίνες οἱ ὑπὸ εἰλικρινεστέρου καὶ μείζονος ἐνθουσιασμοῦ κυριευόμενοι; τίνες οἱ περιστοιχίζοντες τὸν Βολταῖρον; Ἄνδρες γυμνοὺς ἔχοντες τοὺς βραχίονας. Τίνες οἱ μᾶλλον ἐνθουσιωδῶς αὐτὸν ἀνευφημοῦντες; Οἱ τὴν ἐσχάτην κοινωνικὴν ἀποτελοῦντες τάξιν, διότι ὑπὲρ αὐτῶν ἐμόχθησεν ὁ Βολταῖρος, ὅτις τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην καὶ τὴν ἐξ ἴσου διανομὴν τῆς δικαιοσύνης ὡς ἀρχὴν τιθέμενος μετὰ θάρρους αὐτὴν ἐδίδαξεν. «Ἡ ἐμφάνισις κατὰ σύγχρονόν τινα συγγραφέα μορμολυκείου ἢ προφήτου ἢ θείου ἀποστόλου τοσαύτην οὐκ ἤθελεν ἐμποιήσει ἔκπληξιν καὶ χαράν, ἣν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης ἡ ἄφιξις τοῦ Βολταίρου προυξένησε». Μόνη ἡ ἔξοχος φιλολογικὴ ἀτομικότης τοῦ ἡμετέρου ἥρωος οὐκ ἀποσπᾷ, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, τοσοῦτον ἐνθουσιασμὸν ἀπὸ τὰ στήθη ὁλοκλήρου λαοῦ· διὸ καὶ ἡ αἰτία τῆς γενικῆς ἀγαλλιάσεως ταύτης ἔνδον εὑρίσκεται, τὸ μέν, ἐν τῇ διακαεῖ τῆς ἀνθρωποτητος τοῦ Βολταίρου ἀγάπῃ, τὸ δὲ ἐν τῇ ὑπερασπίσει ἣν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ λαοῦ σὺτος παρεῖχεν. Ἀλλὰ καίπερ θαυμασταὶ καὶ θιασῶται τῆς τοῦ Βολταίρου μεγαλοφυΐας τυγχάνομεν ὄντες, οὐχ ἧττον ὅμως ἀνακηρύττομεν παρρησίᾳ, ὥσπερ καὶ πρὸ μικροῦ τοῦτο ἐπράξαμεν, τὴν ἀποδοκιμασίαν ἡμῶν πρὸς τὸ ἐλαφρὸν καὶ χωλὸν λοξοδρομιῶν τινων τοῦ βίου αὐτοῦ, ἃς τοιοῦτον μάλιστα ἀποτροπαίους θεωροῦμεν καθόσον ἀντιβαινούσας εὑρίσκομεν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς πολλὰ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διεπούσας. Ὁ Βολταῖρος, ὁμολογητέον, τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς ἀνωτάτης κοινωνικῆς τάξεως ἐκδιαιτήσεων μετέσχε πληρέστατα· ἀλλὰ μή, εἰ θέλομεν δίκαιοι εἶναι, μὴ ἐπὶ πολὺ στῶμεν

1. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων ἐζήτησε παρὰ τοῦ Βασιλέως τὴν τοῦ Βολταίρου ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς Πρωτευούσης. Ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἠρνήθη αὐτὴν χορηγῆσαι μὴ ἐπιθυμῶν ἴσως τῷ γενικῷ τοῦ λαοῦ ἐνθουσιασμῷ προσκροῦσαι.

2. Σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1770 τὴν 17 Ἀπριλίου μηνός, δηλαδὴ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βολταίρου, θαυμασταί τινες τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ ἀπεφάσισαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς κ. Necker ἐπὶ τούτῳ συνελθιάζοντες ἵνα δημοσίᾳ δαπάνῃ ἀνεγείρωσι τὸ ἄγαλμα τοῦ ἡμετέρου ἥρωος. Ὁ περίφημος γλύπτης Pijale τοῦνομα ἀναλαβὼν εἰς καλὸν ἔφερε πέρας τὸ ἔργον τοῦτο. Τὴν σήμερον δύναταί τις ἰδεῖν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγαλμα ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Institut τῆς Γαλλίας.

3. Ἴδε Longchamp et Wagnière Mémoires sur Voltaire et sur ses ouvrages καὶ ἰδίᾳ Relation du voyage de M. de Voltaire à Paris en 1778· ἐπίσης Lacretelle, Histoire de France pendant le XVIII siècle T. V. σελ. 159.

ἐν τῇ κατακρίσει τοῦ πολλάκις ἀσελγείας παράδειγμα τοῖς ἄλλοις δόντος, καὶ ἀτενίσωμεν περιχαρῶς εἰς τὰ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος παρ' αὐτοῦ τελεσθέντα. Καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἐμόχθησε συμφερόντων καὶ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ, ὅπερ ἰδίᾳ ἐδηλώθη κατὰ τὴν ἐν Ferney διαμονὴν αὐτοῦ. Ἐκεῖσε, ὡς ἐν ἀσφαλεῖ ἀσύλῳ, ἐδέχθη καὶ ὑπερήσπισε τοὺς Γενουηνσίους, τοὺς ἕνεκα ἐμφυλίου πολέμου ἐκ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ἐξορισθέντας· ἐκεῖ ὁ Delisle κατέφυγε, καταδιωκόμενος ἕνεκα συγγράμματος αὐτοῦ τινος[1]· αὐτόθεν αὐθορμήτως ἀνεδέχθη τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Marmontel, παρενοχλουμένου διὰ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ Bélisaire, τοῦ ναυάρχου Bing, ἀδίκως καταδικασθέντος, καὶ τοῦ κόμητος de Morangies ὑπὸ σκληρῶν τοκογλύφων χρηματολογηθέντος· ἐκεῖθεν τὴν μνήμην ἐπανώρθωσε τοῦ Calas, τοῦ Sirven, τοῦ Montbailli, τὴν σύζυγον τοῦ τελευταίου τούτου ἐκ τοῦ θανάτου ἀφήρπασε, καὶ ὑπὲρ τοῦ Lally, τοῦ La Barre, ὡς καὶ ὑπὲρ δεκαπεντακισχιλίων τοῦ Jura κατοίκων, εἱλώτων τῶν τῆς μονῆς Saint-Claude μοναχῶν, φωνὴν ὕψωσεν· ἐκεῖ υἱοθέτησεν, ἀνέθρεψε καὶ ἐνύμφευσε τὴν ἀπόγονον τοῦ Κορνηλίου, προικοδοτήσας αὐτὴν ἐκ τοῦ καρποῦ κυρίως συγγράμματος αὐτοῦ τινος τοῦ τὸν δεινὸν ἐκεῖνον ἐκθειάζοντος ποιητήν· τὴν Ferney ὡράϊσε καὶ οἱονεὶ συνέστησεν, οἰκοδομήσας ἐκκλησίαν, ἔπαυλιν, μεγαλοπρεπῆ κρήνην, ὡρολογοποιεῖον, βιοβιομηχανικόν τι κατάστημα[2], καὶ τὴν χώραν ἅπασαν εὐηργέτησεν ἀπελευθερώσας τοὺς κατοίκους αὐτῆς τῶν τελωνειακῶν δασμῶν. «Τὸ κύριόν ἐστί», θαμὰ ἔλεγε, «τὸ εὐέχειν· καὶ εὐποιεῖν ἐστι τὸ εὐέχειν»· διὸ οἱ τῆς Ferney κάτοικοι τὸν Βολταῖρον ἐλάτρευον, ὁτὲ μὲν τὸν εὐεργέτην αὐτῶν πρὸς τὸν ἥλιον παραβάλλοντες, ὅτις λάμπει καὶ πλουτεῖ «lucet et ditat»[3], ὁτὲ δὲ ἐγκωμιαστικὴν ἐπιγραφήν τινα[4] βουλόμενοι χαράξαι ἐπὶ τῶν προπυλαίων τῆς Ferney,

1. La philosophie de la nature.

2. Ἡ ἔκτακτος ἐπιτυχία τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων τῶν διὰ τῶν ἀενάων τοῦ Βολταίρου προσπαθειῶν προελθουσῶν ἀποδεικνύεται διὰ τῶν ἀκολούθων ἀριθμῶν. Κατὰ μὲν τὸ 1757ον ἔτος οἱ ἐργάται τοῦ Ferney 4000 ὡρολόγια ἐπώλησαν ἀξίας ἡμίσεος ἑκατομμυρίου φράγκων· κατὰ δὲ τὸ 1774ον ἔτος ἡ ἀξία τῶν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις εὑρισκομένων μηχανῶν, ὑφασμάτων καὶ παντοίου εἴδους ὑλῶν ἀνέβαινεν εἰς τὸ ποσὸν 450000 φράγκων· ἐπίσης κατὰ τὸ 1775ον ἔτος ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ἐργατῶν ἀνήρχετο εἰς 1200 ψυχάς· τέλος κατὰ τὸ 1776ον ἔτος τὸ ὁλικὸν εἰσπραχθὲν ποσὸν ἐκ πωλήσεως ὡρολογίων ἑξακοσίων ἦν χιλιάδων φράγκων.

3. Τὰς λέξεις ταύτας οἱ τῆς Ferney κάτοικοι ἐπὶ τοῦ παραπετάσματος ἀνέγραψαν τοῦ θεάτρου, πέριξ εἰκόνος τινὸς παριστανούσης τὸν ἥλιον.

4. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ εἶχεν οὕτως·

In Volteriopolim
Sumptibus has propriis struxit Voltarius ædes,
Hic effudit opes, dum scriptis edocet orbem.
Mania si starent, vatis dum scripta manebunt,
Urbs æterna fores, æternum nomen haberes.

ἥτις καὶ Ferney-Voltaire ἐπεκλήθη. Ἡ ἀκραιφνὴς ἀφοσίωσις, ἣν οἱ κάτοικοι τῆς Ferney διὰ τὸν παρ' αὐτοῦ ἐπονομασθέντα πατριάρχην τῆς Ferney, ἀπερίγραπτος ἦν· καὶ δικαίως, διότι, καθὼς ἔξοχός τις κριτικὸς παρατηρεῖ[1], ὁ Βολταῖρος δύναται ἐν Ferney θεωρηθῆναι ὡς ἄλλος Ζεὺς νεφεληγερέτης ἐν ἁπλέτῳ βροντῶν ἀποστάσει καὶ τὴν ἡρεμίαν συνταράσσων τοῦ κόσμου· ἐφ' ᾧ καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας, ἧς οἱ κάτοικοι οὐ τοσοῦτον κοῦφοί εἰσιν, ὡς ὁ Rabelais περιγράφει αὐτούς, καὶ γελοῖοι, ὡς ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς τούτους καθιστᾷ, τῆς ἱστορίας τρανὰ δείγματα τῆς ἑαυτῶν ζωτικότητος καὶ ἐνθουσιώδους ὀρθοφροσύνης ἀναδειξάσης, ἐφ' ᾧ λέγομεν, οἱ Παρίσιοι τὸν Βολταῖρον μετ' ἀνεξιτήλου τιμῆς καὶ ἀγαλλιάσεως προσεδέχθησαν· ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος πᾶν ὑπερέβη ὅριον κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς ἐν τῷ Γαλλικῷ θεάτρῳ ἐμφανίσεως τοῦ ἡμετέρου ἥρωος.

Ἡ ἕκτη[2] ἦν παράστασις τῆς τελευταίας παρὰ τοῦ Βολταίρου συγγραφείσης τραγῳδίας Irène ἐπονομαζομένης. Τὸ θέατρον εὑρίσκετο πλῆρες, οἱ πάντες ἀνυπομόνως τὸν Βολταῖρον ἀναμένοντες· ἅμα δὲ τούτου εἰσελθόντος εἰς τὴν αἴθουσαν, ραγδαῖαι ὑποδέχονται αὐτὸν χειροκροτήσεις. Ἠθοποιός τις, Brizard τοὔνομα, παρουσιάζει ἐκ δάφνης στέφανον τῇ πλησίον τοῦ Βολταίρου παρακαθημένῃ Κῳ De Villette ὅπως αὕτη περικοσμήσῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ κλεινοῦ ποιητοῦ· οἱ θεαταὶ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐπευφημοῦντες ζητοῦσιν ἵνα ὁ Βολταῖρος τὸν στέφανον κρατήσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παραστάσεως, ἥτις, ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ταύτης ἐξάψεως, ἄρχεται. Ἐξ ὑπαρχῆς μέχρι τέλους ἡ τραγῳδία χειροκροτεῖται, τοῦ Βολταίρου θαμὰ ἀνορθουμένου, ἵνα τοὺς ἐνθουσιώδεις θεατὰς εὐχαριστήσῃ. Δὲν ἤρκουν ὅμως αἱ τοιαῦται διαδηλώσεις τῆς πρὸς αὐτὸν γενικῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως· μετὰ τὸ πέρας τῆς τραγῳδίας ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν τοῦ Βολταίρου φέρουσι προτομήν, πέριξ τῆς ὁποίας οἱ ἠθοποιοὶ ἅπαντες συναθροισθέντες, διακοσμοῦσιν αὐτὴν διὰ δαφνῶν καὶ στεφάνων. Ἠθοποιός τις, ἡ Δεσποσύνη Falmier, τὴν προτομὴν ταύτην ἁσπάζεται καὶ πάντες οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν· ἄλλη ἠθοποιός, ἡ Κυρία de Vestris τῷ ποιητῇ ἀπευθύνει αὐτοσχεδίους τοῦ Saint-Marc στίχους[3]. Ἔμπροσθεν τοιούτων

1. Ἴδε J. Janin, Le Livre σελ. 346.

2. Ἐσφαλμένως πως ὁ Condorcet (ἴδε ἐν τῇ τοῦ Beuchot ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου T. I. σελ. 287) λέγει ὅτι ὁ Βολταῖρος παρευρέθη ἐν τῇ τρίτῃ παραστάσει τῆς τραγῳδίας Irène.

3. Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος στίχοι ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως·

Aux yeux de Paris enchanté
Reçois en ce jour un hommage
Que confirmera d'âge en âge
La sévère postérité.
Non, tu n'as pas besoin d'atteindre au noir rivage

παρὰ τοῦ λαοῦ διαδηλώσεων ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ δικαιούμεθα μετὰ τοῦ Grimm λέγειν· «Τίς ὁ τὸ τερψίθεον καὶ τερψικάρδιον θέαμα τοῦτο καθορῶν καὶ μὴ ἑαυτὸν νομίζων ἐν μέσῳ Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης; Τὸ τοῦ Βολταίρου ὄνομα πανταχόσε μετ' ἐνθουσιωδῶν ζητωκραυγῶν καὶ μετὰ δικαίας εὐγνωμοσύνης ἀντηχεῖ· ὁ φθόνος, ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ αὐθαιρεσία τὴν σιγὴν προτιμῶσι καὶ τὸ πρῶτον ἴσως ἡ ἐν Γαλλίᾳ κοινὴ γνώμη ἐλευθέρως καὶ ἀποτελεσματικῶς βασιλεύει». Πλῆθος ἄπειρον εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ θεάτρου περιέμενε τὸν Βολταῖρον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐμφάνισις ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ πρόξενος γίγνεται· πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ τὰς χεῖρας καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ ἁσπάζονται. «Λαμπάδας! λαμπάδας! ἁπαξάπαντες αὐτὸν ἰδέτωσαν!» ἀνακράζουσί τινες. Τέλος ὑπ' ἀπειραρίθμου περικυκλούμενος λαοῦ ἐν τῇ ἁμάξῃ εἰσέρχεται καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ βραδέως πορεύεται, τοῦ πλήθους ἀναβοῶντος· «*Ζήτω ὁ Βολταῖρος! Ζήτω ὁ ἐπὶ πεντηκονταετηρίδα καταδιωχθεὶς Βολταῖρος!*» Τούτου δὲ φθάσαντος εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐν ᾗ κατῴκει οἰκίας καὶ καθορῶντος τὸν ὄν ἄφθιτον καὶ εἰλικρινῆ ἐκέκτητο θρίαμβον, ἦρε πρὸς τὸν λαὸν τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ διὰ διακεκομμένης ἐκ δακρύων φωνῆς ἔλεγε· «Μὴ βούλεσθε ἐκ τῆς χαρᾶς ἐμὲ θανατῶσαι;» Αἱ τοιούτου εἴδους συγκινήσεις ἐπετάχυνον, νομίζοδεν, τὸν θάνατον τοῦ προβεβηκότος τῇ ἡλικίᾳ Βολταίρου. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ διαμονῇ αὐτοῦ ἐν Παρισίοις ὑπὸ παντοίων ὅσων ἀσχολιῶν περιεσπᾶτο, καὶ οὐχὶ μόνον ἐξηκολούθει ἐργαζόμενος πολυώρως, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτόν, ἀπείρους ὄντας[1], καθημερινῶς ἐδέχετο. Μεταξὺ τούτων διεκρίνετο ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος συντελέσας, καὶ ὁ τὸν κεραυνὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὕτως εἰπεῖν, ἁφαρπάσας Φραγκλῖνος,

Eripuit cœlo fulmen sceptrumque tyrannis[2],

ὅστις προσελθὼν μετὰ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ εὐγνωμόνως ἀπεδέξατο τὴν ἣν ὑπὲρ

Pour jouir de l'honneur de l'immortalité.
Voltaire, reçois la couronne
Que l'on vient de te présenter ;
Il est beau de la mériter
Quand c'est la France qui la donne !

1. Ὁ δοὺξ de Richelieu καὶ ἡ Κα du Barry καὶ ἄλλα πολλὰ τῆς ἀνωτάτης κοινωνικῆς τάξεως πρόσωπα συνεχῶς ἐπεσκέπτοντο τὸν Βολταῖρον. Διηγοῦνται δὲ ὅτι ὁ Saint-Ange, ὁ καὶ μεταφραστὴς τοῦ Ovide, ἐν τῇ ἐπισκέψει ἣν τῷ Βολταίρῳ ἐποίησεν, εἶπεν αὐτῷ τάδε· «Σήμερον ἦλθον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ὁμήρου· αὔριον θὰ ἔλθω πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Σοφοκλέους, μεθαύριον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Τακίτου» καὶ οὕτω καθεξῆς, θέλων ἵνα εὐφυῶς πως κολακεύσῃ τὸν ποιητήν· ἀλλ' ὁ Βολταῖρος διακόψας αὐτὸν ἀπεκρίθη· «Γέρων εἰμαι καὶ κεκμηκώς· παρακαλεῖσθε ἵνα ἐν τῇ παρούσῃ στιγμῇ ὅλας ἐνταυτῷ τὰς ἐπισκέψεις ταύτας τελέσητε».

2. Ὁ στίχος οὗτος παρά τινων μὲν τῷ Turgot, παρ' ἄλλων δὲ τῷ Λατίνῳ ποιητῇ Manilius ἀποδίδεται.

τοῦ νέου ὁ Βολταῖρος ἐποιήσατο εὐχήν· «God and Liberty· τοιαύτη ἡ προσφορωτέρα εὐχὴ ἦν δύναταί τις ἀποτεῖναι πρὸς τὸν τοῦ Φραγκλίνου ἔγγονον[1]!» Καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, ἡ τέως ἀγέρωχος καὶ ἀμυντικῶς πρὸς τὸν Βολταῖρον διακειμένη, ἀπένειμεν αὐτῷ τιμὰς ἐξαιρετικάς, ἃς οὐδ' εἰς βασιλεῖς ἀπέδιδε, καὶ μετὰ σεβασμοῦ, οὐδόλως πρὸς τὴν προτέραν αὐτῆς διαγωγὴν συνάδοντος, ἠκροάσθη τὰς περὶ λεξικοῦ ἰδέας αὐτοῦ. Ἐν τῷ προκαταρκτικῷ σχεδίῳ τοῦ λεξικοῦ τούτου ὁ Βολταῖρος μετὰ ζήλου εἰργάσατο, καὶ πολλὰς ἐκ τῶν πολυτίμων αὐτοῦ στιγμῶν ἀφιερώσατο· οὐχ' ὅμως ὅσας τὸ σοβαρὸν ἐκεῖνο ἔργον ἀπῄτει, διότι ὑπὸ μυρίων ἄλλων ἐκωλύετο ἐργασιῶν καὶ προσκομμάτων[2].

Ἀλλ' ἐλήλυθεν ἡ ἀποφρὰς καὶ δυσοιώνιστος ὥρα· καὶ ὁ Βολταῖρος μετὰ βραχυχρόνιον ἀσθένειαν[3] ἐμέτρησε τὸ ζῆν ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ προκυψάντων κόπων καταβληθείς, κατὰ τὴν τοῦ κ. Mignet ἔκφρασιν, τῇ τριακοστῇ ἡμέρᾳ Μαΐου μηνὸς τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους, τὸ ὀγδοηκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἄγων[4].

Ὡς ἡ τὸν κεραυνὸν συνοδεύουσα βροντὴ ἐντρόμους πολλοὺς καὶ ἐκστατικοὺς ποιεῖ καὶ τὰ νεῦρα αὐτῶν παραλύει, οὕτω καὶ ἡ τὸν τοῦ Βολταίρου θάνατον διαδεχθεῖσα ἐντύπωσις ἔκθαμψιν καὶ ἔκπληξιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρήγαγε· μικρὸν ὅμως ἔπειτα τὸ τῆς πρώτης στιγμῆς πικρὸν ἄλγος ἤθελεν εἰς ζωηρὰς μετατραπῆ ἐνδείξεις θαυμασμοῦ, εἰ ἀδυσώπητος καὶ πεφοβισμένη κυβερνητικὴ χεὶρ οὐ προυλάμβανεν ἐπισκιάσαι, πέπλῳ δεσποτικῷ, τὰ ἀναφαινόμενα τοῦ λαοῦ εὐγενῆ καὶ εὐγνώμονα αἰσθήματα· διὸ καὶ οἱ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦντες σιγὴν ἐπὶ τῆς μνήμης τοῦ Βολταίρου καὶ ἐπὶ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ προϊόντων ἐπέβαλον[5]), ἐνῷ ὁ τῆς Πρωσ-

1. Διηγοῦνται προσέτι ὅτι ἐν γενικῇ τινι τῆς τῶν Ἐπιστημῶν Ἀκαδημίας συνεδριάσει, ὁ Βολταῖρος ἠσπάσατο τὸν πλησίον αὐτοῦ καθήμενον Φραγκλῖνον· ἐκ τῶν ἐν τῇ συνεδριάσει ἐκείνῃ παρευρεθέντων Ἀκαδημαϊκῶν ἀνεφώνησάν τινες· «*Ὁ Σφοκλῆς ἠσπάσατο τὸν Σόλωνα*».

2. Ἐν τῷ τέλει μιᾶς ἐκ τῶν συνεδριάσεων, ἐν ᾗ διανομή τις ἐγένετο μεταξὺ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν τῶν τοῦ λεξικοῦ κεφαλαίων, καὶ ἐν ᾗ ὁ Βολταῖρος ἀνέλαβε τὴν σπουδὴν καὶ ἐπεξεργασίαν τοῦ γράμματος Α, οἱ δὲ συνάδελφοι αὐτοῦ τὰ λοιπὰ τοῦ ἀλφαβήτου γράμματα, ἀνέκραξεν ὁ ἡμέτερος ἥρως μετὰ φανερᾶς εὐχαριστήσεως· «Κύριοι σᾶς εὐχαριστῶ ἐν ὀνόματι τοῦ ἀλφαβήτου·» «καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμέν σοι», ἀπήντησεν ἐπιτυχῶς πάνυ ὁ Chevalier de Chastellux, «ἐν ὀνόματι τῶν γραμμάτων!»

3. Δύναταί τις δικαίως ἐκλαβεῖν ὡς μίαν ἐκ τῶν αἰτιῶν τῶν ἐπιταχυνασῶν τὸν τοῦ Βολταίρου θάνατον, τὴν ὑπὲρ τοῦ δέοντος χρῆσιν ἣν τοῦ ὁ τίου ἐποιήσατο κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἀσθένειαν· διὰ τῆς αὐτῆς ὑπερμέτρου χρήσεως τοῦ ὀπίου εἶχε καὶ κατ' ἄλλην περίστασιν ριφοκινδυνεύσει τὴν ζωὴν αὐτοῦ· ἀλλὰ κατὰ τρ ικοντα ἔτη νεώτερος ὤν, ἐσώθη. Ἡ μεγάλη χρῆσις, ἢ μᾶλλον ἡ κατάχρησις τοῦ καφ δύναται ἐπίσης ὡς ἄλλη τις αἰτία θεωρηθῆναι.

4. Ὁ Βολταῖρος ἔζησεν ἀκριβῶς 83 ἔτη, 6 μῆνας καὶ 9 ἡμέρας.

5. Ἴδε Grimm, Correspondance, T. X. καὶ Bachaumont, Mémoires T. XI.

σίας Φρειδερῖκος δημοσίᾳ ἐγκώμιόν τι ὑπὲρ τοῦ Βολταίρου ἀνέγνωσε[1] καὶ ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσσίας παρρησίᾳ τὸ πένθος αὐτῆς ἐξεδήλωσε. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Βολταίρου νύκτωρ εἰς τὴν μονὴν Scellières παρὰ πιστῶν φίλων μεταφέρεται ἔν τινι παρεκκλησίῳ τῆς ὁποίας καὶ ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης ἀδείας ἐνταφιάζεται[2]. Δέκα καὶ τρία ὅμως περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ ὀστᾶ τοῦ Βολταίρου ἐν τῷ Πανθέῳ τῶν Παρισίων ἐναπετέθησαν[3]. Τὴν με-

1. Ὁ Φρειδερῖκος εὑρίσκετο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐν πλήρει ἐκστρατείᾳ· συνέταξε δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐγκώμιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ τῆς Schazlar.

2. Ἡ ἐνταφίασις αὕτη ἔλαβε χώραν τὴν 2 Ἰουνίου τοῦ 1778 ἔτους. Γνωσταὶ τοῖς πᾶσίν εἰσιν αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Βολταίρου· γνωστὸν ἐπίσης ὅτι ἐν προτέρᾳ τινὶ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ εἶχεν ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἀββᾶτον Gauthier ἀναγωρίσει τὸ θεῖον τῆς καθολικῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας (ἴδε Abbé Gauthier «Recueil des particularités curieuses de la vie de Voltaire et de sa mort» καὶ Chaudon «Mémoire pour servir à l'histoire de M. de Voltaire»). Καθ' ὅλον ὅμως τὸ διάστημα τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἀσθενείας ἠρνήθη ἀναγωρίσαι ἐμπροσθεν τοῦ πλησίον αὐτοῦ νυχθημερὸν εὑρισκομένου ἱερέως, Faydit de Tersac τοὔνομα, τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος· διὸ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Troyes, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βολταίρου, ἐκέλευσε τοῖς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ἱερεῦσιν ἵνα μὴ ἐνταφιάσωσιν αὐτὸν ἐν ἁγίᾳ, ὡς ἔλεγε, γῇ· ἀλλ' ὡς προλαβόντως ἐσημειώσαμεν, ἡ ἐνταφίασις αὕτη ἐγένετο κρυφίως τῇ συμπράξει τοῦ ἀββᾶτου Mignot τοῦ καὶ προεξάρχοντος ἐν τῇ μονῇ τῆς Scellières καὶ ἀνεψιοῦ μὲν ὄντος τοῦ Βολταίρου ἀδελφοῦ δὲ τῆς Κυρίας Denis. Ἡ μαρκησία de Boufflers συνέθετο τοὺς ἀκολούθους στίχους ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ.

Dieu fait bien ce qu'il fait. La Fontaine l'a dit.
Si j'étais cependant l'auteur d'un si grand œuvre,
Voltaire eût conservé ses sens et son esprit:
Je me serais gardé de briser mon chef-d'œuvre.
Celui qui dans Athènes eût adoré la Grèce,
Que dans Rome à sa table Auguste eût fait asseoir,
Nos Césars d'aujourd'hui n'ont pas voulu voir,
Et Monsieur de Beaumont lui refuse une messe.
Oui, vous avez raison Monsieur de Saint-Sulpice.
Et, pourquoi l'enterrer? N'est-il pas immortel?
A ce divin génie, on peut sans injustice
Refuser un tombeau, mais non pas un autel.

Προσθέσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῶν Παρισίων μὴ θελήσαντος δοῦναι τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ τὴν παρ' αὐτῆς αἰτηθεῖσαν ἄδειαν διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ Βολταίρου, κατὰ παλαιὰν συνήθειαν, γενομένην λειτουργίαν, ἡ Ἀκαδημία ἀπεφάσισεν ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι τοιαῦται θρησκευτικαὶ τελεταὶ λαμβάνωσι χώραν· ὁ Βολταῖρος μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐγένετο τοιουτοτρόπως αἰτία τῆς καταργήσεως τοῦ παλαιοῦ ἐθίμου τούτου.

3. Ἡ μεταφορὰ ἐγένετο τὴν 11 Ἰουλίου τοῦ 1791 ἔτους. Κατὰ τὸ 1821ον ἔτος τὰ ὀστᾶ τοῦ Βολταίρου ὡς καὶ τὰ τοῦ Ρουσσὼ εἶχον μετακομισθῆ εἰς πρόναόν τινα κείμενον πλησίον τοῦ Πανθέου, τοῦ γνωστοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπάρχοντος ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡ Ἐκκλησία Sainte Geneviève· ἀλλὰ κατὰ τὸ 1830ὸν ἔτος τὰ ὀστᾶ ἀμφοτέρων μετεφέρθησαν ἐκ νέου εἰς τὸ Πάνθεον, ἔνθα μέχρι τῆς σήμερον εὑρίσκονται. Ἀφῃρέ-

τακομιδὴν ταύτην λεπτομερῶς περιγράφει ὁ ἐπιφανέστερος ἐκ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων κριτικός, ὁ Κοραῆς, ἐν τῷ ἀκόλουθῳ περιέργῳ τεμαχίῳ μιᾶς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ πρωτοψάλτην Δημήτριον Ζῶτον·

« Ἴσως ἤκουσας, γράφει ὁ Κοραῆς, ὅτι ἀποθανόντα τὸν περίφημον Βολ» ταῖρον, ὁ κλῆρος τῶν Παρισίων δὲν ἐσυγχώρησε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τοὺς » Παρισίους, ἀλλ' ἔκαμον τρόπον ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι » του νὰ τὸν θάψωσι πολλὰς λεύγας μακρὰν τῶν Παρισίων. Τῶν καλογήρων » ἡ πρόφασις ἦτον ὅτι ὁ Βολταῖρος ἦτον ἄνθρωπος ἀσεβέστατος καὶ εἶχε » κωμῳδήσειν ρητῶς εἰς τὰ συγγράμματά του τὴν θρησκείαν. Ὅτι ὁ Βολ» ταῖρος ἔγραψε κατὰ τῆς θρησκείας, τοῦτο εἶνε ἀληθές· Ἀλλ' οἱ καλόγηροι » δὲν ἐκινήθησαν εἰς αὐτὸ ἀπὸ ζῆλον τῆς θρησκείας. Οὗτοι κατέφαγον πολ» λάκις τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ αὐ» τούς ποτε δὲν κατέφαγεν. Ἂν ἔγραψεν ὁ Βολταῖρος κατὰ τῆς θρη» σκείας, οὗτοι ἐστάθησαν οἱ αἴτιοι. Εἰπέ με, παρακαλῶ σε, πῶς εἶναι δυ» νατὸν νὰ εὐλαβῆταί τις τὴν θρησκείαν, ὅταν βλέπῃ τοὺς διδασκά» λους καὶ ὁδηγοὺς τῆς θρησκείας πράττοντας ὅλα τὰ ἐναντία, ἀπὸ ὅσα » αὐτὴ διδάσκει; Ἔπειτα ἡ σημερινὴ θρησκεία εἶναι πλέον ἡ αὐτὴ καὶ ἀπα» ράλλακτος θρησκεία, καθὼς ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἰησοῦ; οἱ Καλό» γηροι τὴν μετεμόρφωσαν καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε » δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ διακρίνῃ τις ἂν εἶναι θρησκεία τοῦ Εὐαγ» γελίου, ἢ θρησκεία τοῦ ..... Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀμαυρωμένην » ἀντίθεον Καλογηροθρησκείαν κατέτρεξεν ὁ Βολταῖρος καὶ ἄνοιξε τέλος » πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κοινοῦ λαοῦ, καὶ τοὺς ἐλευθέρωσεν ἀπ' ἐ» κείνην τὴν δεισιδαίμονα ἀνθρωπολατρείαν, τὴν πρὸς τοὺς Καλογήρους. Εἶ» χαν λοιπὸν δίκαιον νὰ μισήσωσιν ἕναν ἄνθρωπον, ὅστις τοὺς ἐφατρίασε, » τοὺς ἐγύμνωσε καὶ τοὺς ἔδειξεν ὁποῖοι εἶναι τῇ ἀληθείᾳ λύκοι. Ὁ λαὸς ἐνθυ» μούμενος τὰ ὅσα κατ' αὐτῶν εἶχεν εἰπεῖν ὁ Βολταῖρος, καὶ τὴν κώλυσιν τῆς » ταφῆς του, ἠθέλησε νὰ ἐκδικήσῃ τὸν νεκρόν του ἀπὸ τὴν Καλογηρικὴν » καταδρομὴν καὶ ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ τοῦ λειψάνου του μετακομιδὴν εἰς » τοὺς Παρισίους. Ὑπῆγαν λοιπὸν πλῆθος ἀνάριθμον εἰς τὸν τάφον του, » τὸν ἐξέχωσαν, καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τοὺς Παρισίους, τῇ δεκάτῃ Ἰουλίου

θησαν ὅμως ἐκ τοῦ σαρκοφάγου τοῦ Βολταίρου ἡ καρδία αὐτοῦ, ἥτις τανῦν εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καθὼς καὶ ἡ παρεγκεφαλίς, δύο ὀδόντες καὶ τὸ ὀστοῦν μιᾶς ἐκ τῶν πτερνῶν αὐτοῦ (calceaneum). Ὁ τελευταῖος Ἀμερικανὸς τὸ γένος τοῦ Βολταίρου βιογράφος, ὁ κ. James Parton, ἀναφέρει εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ πρό τινων ἐτῶν δημοσιευθὲν σύγγραμμα (ἴδε Life of Voltaire T. II σελ. 628) ὅτι τὰ ὀστᾶ τοῦ ἡμετέρου ἥρωος μετὰ τῶν τοῦ J. J. Rousseau, κατὰ Μάϊον 1814, μετακομισθέντα κρύφα παρὰ φανατικῶν βασιλικῶν (ἡ τότε τῆς Γαλλίας Κυβέρνησις ἐγκαίρως ἐπείσθη) εἰς φραγμόν τινα πλησίον τῶν Παρισίων κείμενον, ἐρρίφθησαν φύρδην μίγδην εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ παρὰ ἱεροσύλων χειρῶν προετοιμασθεῖσαν ὀπήν, ἧς πᾶν ἐπωλέσθη ἴχνος τανῦν.

» 1791, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, πρὸς τὸ ἑσπέρας καὶ τὸν ἔθηκαν ἐπάνω εἰς τὴν Βα» στιλίαν, εἰς τὸ προάστειον τῆς πόλεως, διὰ νὰ τὸν κηδεύσωσιν ἐντίμως τῇ » ἐπαύριον.

« Ἐξεύρεις ὅτι ἡ Βαστιλία εἶναι ἐκείνη ἡ περίφημος φυλακή, τὴν ὁποίαν » ἐκρήμνισεν ὁ λαὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ταραχῶν. Πλησίον τῆς Βαστιλίας » κατοικῶ κ' ἐγώ, καὶ ἡ πομπὴ ὅλη ἔπρεπε νὰ περάσῃ κατάντικρυ τῶν παρα» θύρων μου. Τὸν ἔθηκαν ἐπίτηδες εἰς τὴν Βαστιλίαν διὰ νὰ τὸν ἐκδικήσωσι » καὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰν τυραννίαν τῆς Αὐλῆς, ἥτις εἶχε τὸν φυλακώσει εἰς » αὐτὸ τὸ φρούριον, ἀκόμη εἰκοσαετῆ νέον ὄντα. Καὶ τὸν ἔβαλαν εἰς τὴν » Βαστιλίαν, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἴδιον τόπον τῆς κρημνισμένης οἰκίας, ὅπου » ἀληθῶς εἶχε φυλακωθῆ ζῶν, ἀνεγείραντες σωρὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους » λίθους τῆς κρημνισμένης Βαστιλίας, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψαν τοιαύ» την ἐπιγραφήν· «Δέξαι, Βολταῖρε, τὰς τιμὰς τῆς πατρίδος σου εἰς τοῦτον » τὸν ἴδιον τόπον, ὅπου σὲ ἐφυλάκωσε δέσμιον ἡ τυραννία». Τῇ ἐπαύριον » τὸ πρωί, 11 Ἰουλίου, ἔβαλαν τὴν θήκην, περιέχουσαν τὰ ὀστᾶ του, ἐπάνω » εἰς μίαν λαμπρὰν ἅμαξαν. Ἐξῆλθεν ἡ ἅμαξα συρομένη ἀπὸ δώδεκα λευ» κοὺς ἵππους. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τῆς ἁμάξης ἦτο γεγραμμένον· « Ἂν ὁ ἄν» θρωπος ἐγεννήθη αὐτεξούσιος, πρέπει νὰ κυβερνᾶται καὶ νὰ δεσπόζεται » μόνος του». Ἀπὸ τὸ ἄλλο· « Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ δι» καίωμα νὰ κολάζῃ τοὺς τυράννους του ». [1] Ἐπάνω εἰς τὴν θήκην τοῦ λει» ψάνου του ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ Βολταίρου, ἀπαραλλάκτως ὅμοιον, κείμενον » εἰς τὴν κλίνην, ὕπτιον, σκεπασμένον μὲ ἐπάπλωμα πλὴν τοῦ προσώπου [2]. Εἰς

1. Ὁ Κοραῆς ἐποίει ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ μνείαν τῶν δύο ἀκολούθων στίχων τοῦ Βολταίρου:

Si l'homme est créé libre, il doit se gouverner ;
Si l'homme a des Tyrans il les doit détrôner,

οἵτινες ἄρχονται τοῦ ποιήματος «Discours sur l'homme» ἐπικαλουμένου.

2. Αἱ ἀκόλουθοι τέσσαρες ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τοῦ σαρκοφάγου τοῦ Βολταίρου εὑρίσκοντο. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς·

Aux mânes de Voltaire
l'Assembée
nationale
a décrété le 30 Maï
1791, qu'il avait mérité
les honneurs dûs aux
grands hommes.

Ἐπὶ τῆς δυτικῆς·

Il défendit
Calas, Sirven,
de la Barre,
Montbailli e.t.c.

» τὴν θήκην ἦτο ἡ παροῦσα ἐπιγραφή «Ποιητής, φιλόσοφος, ἱστορικός, ἐφώτισ
» τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καὶ μᾶς προετοίμασε εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῆς ἐλευθερίας».
» Εἰς κάθε ἄλογον ἦτο ἕνας ἱπποκόμος, ἐνδυμένος Ρωμαϊκὴν στολήν. Πρὸ τῆς
» ἁμάξης ἦτον καὶ ἄλλο ἅγαλμα τοῦ Βολταίρου, καθήμενον εἰς θρόνον, καὶ
» τριγύρω του αἱ εἰκόνες ὅλων τῶν μεγάλων ἀνθρώπων, φερόμεναι ἐπάνω
» εἰς κοντάρια, οἷον τοῦ Ρουσώ, τοῦ Μιραβώ, καὶ τῶν τοιούτων. Κα-
» τόπιν αὐτοῦ τοῦ καθημένου ἀγάλματος, εἰς μίαν μικρὰν βιβλιοθήκην, ὅλα
» τὰ συγγράμματα[1], εἰς ἑβδομήκοντα τόμους χρυσοδεμένους (ἐπειδὴ ἐξεύρεις
» ὅτι αὐτὸς ἄρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τῶν δεκαεπτὰ ἐτῶν τῆς ἡλικίας του, καὶ
» ἔγραφεν ἕως τοῦ ὀγδοηκοστοῦ τρίτου ἔτους. Τὸ πρῶτον του σύγγραμα ἦτον
» μία τραγῳδία, ὁ Οἰδίπους λεγόμενος, (τὴν ὁποίαν ἔγραψε πρὸ τοῦ Βολταί-
» ρου καὶ ὁ ἡμέτερος Σοφοκλῆς). Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην περιεκύκλωναν
» ὅλοι οἱ σπουδαῖοι καὶ Ἀκαδημαϊκοὶ τῶν Παρισίων. Δὲν σὲ λέγω τὰ μουσικὰ
» ὄργανα, τὸ ἄπειρον πλῆθος, ὅσον προηγεῖτο καὶ ἠκολούθει αὐτὴν τὴν πα-
» ράδοξον λιτανείαν, ὅσον ἦτο διεσπαρμένον εἰς τοὺς τόπους ὅλους τῆς πό-
» λεως, ὅθεν εἶχε νὰ περάσῃ ἡ πομπή· τὸ πλῆθος τῶν ξένων, ὅσοι ἦλθαν
» ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, «Πάρθοι, Μῆδοι καὶ Ἐλαμῖται», ἐπειδὴ
» εἶχον τὴν εἴδησιν πρὸ ἑνὸς σχεδὸν μηνός. Τοῦτο μόνον σὲ λέγω ὅτι εἶδον
» πρὸ τούτου καὶ τὴν κηδείαν τοῦ Μιραβώ, ἀλλὰ δὲν ξεύρω ποίαν νὰ
» ὀνομάσω λαμπροτέραν. Τὸ λείψανον ἐξῆλθεν εἰς τὰς ἐννέα ὥρας τὸ πρωὶ
» ἀπὸ τὴν Βαστιλίαν, καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ μεσονύκτιον.
» Ὅλα ταῦτα εἶδον ἀπὸ τὸ παράθυρόν μου, μὲ πολλοὺς ἄλλους σοφοὺς Γάλ-
» λους καὶ Ἄγγλους, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἐπίτηδες εἰς τὸν οἶκον μου τὴν ἡμέραν
» ἐκείνην. Δὲν μὲ ἐξέπληξεν, φίλε, μήτε ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς κηδείας, μήτε
» ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ὅστις ἠστραποβόλει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐθάμβωνε
» τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἀλλ' ὅταν εἶδα τὰ βιβλία του φερόμενα εἰς θρίαμβον,

---

Ἐπὶ τῆς βορείου

Poëte, historien,
Philosophe, il
agrandit l'esprit
humain, et lui
apprit qu'il
devait être libre.

Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς

Il combattit les
athées et les fanatiques,
il inspira la tolérance.
Il réclama les droits
de l'homme contre la servitude
de la féodalité.

1. Τὴν παρὰ τοῦ Κοραῆ μνημονευομένην συλλογὴν ταύτην τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου ἐδωρήσατο ὁ Beaumarchais.

» καὶ περικυκλωμένα ἀπὸ πλῆθος Ἀκαδημαϊκῶν, τότε ἤθελον νὰ σὲ ἔχω πλη-
» σίον μου, μάρτυρα καὶ τῆς ἀγανακτήσεώς μου, καὶ τῶν δακρύων μου·
» δακρύων, φίλε μου, ἀληθινῶν, δακρύων ἀπαρηγορήτων, τὰ ὁποῖα μ' ἔκα-
» με νὰ χύσω ἡ ἀνάμνησις ὅτι οὕτω καὶ οἱ προπάτορές μου, οἱ ἀμίμητοι
» Ἕλληνες, ἤξευραν νὰ τιμῶσι τὴν σοφίαν. Καὶ ποῖοι ἄλλοι παρ' αὐτοὺς
» ἔγιναν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ὅλων τῶν καλῶν ὅσα βλέπεις τὴν σήμε-
» ρον εἰς τοὺς Εὐρωπαίους; Δὲν εἶνε αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι κατέ-
» στησαν ἄρχοντα τῆς Σάμου τὸν Σοφοκλέα δι' ἀμοιβὴν μιᾶς τραγῳδίας, τὴν
» ὁποίαν ἐσύνθεσε; Δὲν εἶνε αὐτοί..... ἀλλὰ τί ματαίως νὰ ἀνανεώνω
» παλαιὰς καὶ ἀνιάτους πληγάς;»[1]. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ παρὰ τοῦ ἡμετέρου Κοραῆ σημειωθέντα· ὁ δὲ La Harpe ἐν τῷ ἐπικαλουμένῳ αὐτοῦ ἔργῳ «Les Muses rivales, ou l'Apothéose de Voltaire» προσέθεσε[2], μετὰ τὴν προρρηθεῖσαν τελετήν, τοὺς ἀκολούθους στίχους, τοὺς ὁποίους παραθέτομεν ἐνταῦθα, ὡς ἐπικύρωσιν καὶ ἐπισφράγισμα τῆς γενικῆς τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Βολταῖρον λατρείας καὶ εὐγνωμοσύνης·

La France est délivrée ; elle peut-être juste.
Aux talents bienfaiteurs elle ouvre un temple auguste
Où ces amis du ciel et de l'humanité
Reposent dans la gloire et l'immortalité.
Quel contraste ce jour à nos regards expose !
L'outrage fut honteux : que le retour est beau !
Celui qu'on privait d'un tombeau
Voltaire obtient l'apothéose :
Sur un char de triomphe il entre dans Paris.
Quel appareil pompeux ! quel concours ! la patrie
L'appelle et tend les bras à cette ombre chérie.
De la Bastille en poudre il foule les débris.
Magistrats, citoyens de tout rang, de tout âge,
La valeur, la beauté, les arts,
En foule autour de lui confondent leur hommage.
Voltaire de sa gloire a rempli ces remparts.
O Calas ! ô Silven ! Sortez de la poussière :
Innocents opprimés qu'il servit constamment,
Pour qui sa voix parla devant l'Europe entière,
Jouissez encore un moment.
Vous, serfs du mont Jura, ce jour est votre fête :
Il adoucit le joug que vous avez porté :
Il voulut le briser : agitez sur sa tête
Le bonnet de la liberté !
Que le Fanatisme rugisse !
Que le Despotisme pâlisse !

1. Ἴδε Ἀπάνθισμα Ἐπιστολῶν Α. Κοραῆ, Ἔκδ. Ι. Ρώτα σελ. 93.
2. Ἡ προσθήκη αὕτη ἐγένετο ἐν τῇ ὀγδόῃ σκηνῇ τοῦ ἄνω ποιητικοῦ ἔργου.

Que de ces deux fléaux l'univers soulagé
Répète un même cri qui partout retentisse :
«Le monde est satisfait, le grand homme est vengé».

Τηλικαῦται αἱ τιμαὶ αἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βολταίρου αὐτῷ παρὰ τοῦ λαοῦ ἀπονεμηθεῖσαι. Καὶ εἰ μὲν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη διαλυθὲν τῇ γειναμένῃ γῇ ἀποδίδοται καὶ τοῖς αἰωνίοις τῆς φύσεως νόμοις ὑπεῖκον μυρίαις ὅσαις μεταβολαῖς ὑποβάλλεται, ἡ τελειότης τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ προϊόντων, ἡ ἀγαθοεργὸς στάσις τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ οὐδέποτε ἐκλείψουσι καὶ οὐκ ἂν παύσοιεν διαφωτίζειν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἐπ' αὐτῆς τὴν ἐνεργὸν αὐτῶν ἐπιρροὴν διαχέειν. Βεβαίως ὁ Βολταῖρος, τῶν τραγικῶν τῆς Γαλλίας ὁ κορυφαῖος οὐκ ἔστι, τὸν Κορνήλιον καὶ τὸν Ρακίναν οὐδαμῶς ὑπερακοντίσας· οὐχ ἧττον ἐν πλείσταις ὅσαις τραγῳδίαις αὐτοῦ, εἰς ἐκείνους ἀφικνεῖται καὶ μετὰ δόξης ἐν τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν βαδίζων, τὴν τῆς τραγῳδίας κατὰ τὸν XVIIIον αἰῶνα μοῦσαν ἐπιτυχῶς καλλιεργεῖ. Μὴ παραδεχόμενοι δὲ τὴν ἰδέαν καθ' ἣν ὁ Βολταῖρος ὁ ὑπέρτατός ἐστιν ἐκ τῶν ἀπωτάτων χρόνων ἀναφανέντων τραγικῶν, ὡς ὁ La Harpe ἐφρόνει[1], καὶ ὁ ἠθικώτατος καὶ θρησκευτικώτατος ἁπάντων τῶν τὴν τραγῳδίαν καλλιεργησάντων ποιητῶν, κατὰ τὴν τοῦ Blair δόξαν[2], τὴν ἔξοχον ὅμως τραγικὴν τοῦ Βολταίρου ἀξίαν παρρησίᾳ ἀνακηρύττομεν, διὸ καὶ οὐ φρονοῦμεν ὅτι αἱ τοῦ Βολταίρου τραγῳδίαι ἐνθουσιασμοῦ ἀμοιροῦσι[3], πρεσβεύοντες τοὐναντίον ὅτι πλειστάκις ἠθικός τις σκοπὸς διαφωτίζει καὶ ἐνισχύει τὰ ἐν αὐταῖς διαδραματιζόμενα πρόσωπα[4], ἅπερ παραβαλλόμενα πρὸς τοὺς παρὰ τοῦ Κορνηλίου ἐν τοῖς ἀριστουργήμασιν αὐτοῦ ἀναπτυσσομένους χαρακτῆρας, πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κάλλιον συμμορφοῦνται καὶ αὐτῇ συνᾴδουσι· πρὸς δέ, ἐὰν ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦ Βολταίρου ἡ ἐν τῇ πλοκῇ τοῦ ποιήματος τέχνη, καλλιτεχνικῶς ἐξεταζομένη, τῆς τοῦ Ρακίνα ὑποδεεστέρα ὑπάρχῃ, αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ βαθυνούστεραί εἰσιν, ἐφ' ᾧ καὶ ἰδέαι ὑψηλαὶ καὶ γόνιμοι, ἐκφράσεις χαρακτηριστικαὶ συχνάκις ἐν ταῖς τραγῳδίαις αὐτοῦ ἀναθρώσκουσι, τὰς ἶνας τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας δονίζουσαι καὶ συγκινοῦσαι[5]. Λαμπραὶ αὖθις καὶ φαειναὶ ἰδέαι ἐν τῇ Henriade ἀναλάμπουσιν, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀπεράντῳ ἀλληλογραφίᾳ αὐτοῦ, ἐν ᾗ μετὰ χάριτος καὶ εὐφυΐας σπανίας παντοίας ὕλης ἐξετάζει θέματα, ὁ κατὰ τὸν Λαμαρτῖνον ἀλάνθαστος τῆς φιλοκαλίας κριτὴς γενόμενος· Μετ' ἀμιμήτου ὅμως ἐπιτυχίας ἐν τῇ εὐτραπέλῳ καὶ χαριᾷ ποιήσει ὁ ἡμέ-

1. Ἴδε La Harpe, Cours de Littérature, Mérope.
2. Ἴδε Blair, Cours de Rhétorique et de belles lettres, μετάφρ. Quenot.
3. Ἴδε Ph. Chasles, Encyclopédie du XIXe siècle T. XXIV σελ. 497.
4. Ἴδε Ducis, Discours de réception à l'Académie Française.
5. Ἴδε M. Jay, Conversion d'un romantique, A. de Vitry, Dictionnaire de la Conversation et de la lecture T. LII 293.

τερος ἥρως ἐνησχολήθη[1], διὸ καὶ ἀπειράπαντες σχεδὸν οἱ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ σπουδάσαντες τὴν δάφνην αὐτῷ ἐπὶ τούτῳ δίδωσιν, ἐν ᾧ ἀσυμφωνία τις ἔνεστι μεταξὺ τῶν ἐξεταζόντων τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ πονήματα· καὶ οἱ μὲν κατακρίνουσιν[2], οἱ δὲ ἐκθειάζουσιν[3] αὐτά· τὸ καθ' ἡμᾶς, τὸ τῶν ἀρχαίων *μηδὲν ἄγαν* παραδεχόμενοι, ἀξίαν ἀρκοῦσαν εἰς τὰς ἱστορικὰς τοῦ Βολταίρου διατριβὰς ἀποδίδομεν, κυρίως ἀναλογιζόμενοι τὴν ἣν ὁ κατὰ τὸν Vauvenargues ἐπεκτείνας τὰ ὅρια τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ἔζη ἐποχήν, τὴν ἀμοιροῦσαν μὲν ἐλευθερογνωμόνων διανοητικῶι προϊόντων, γέμουσαν δὲ δουλοπρεπῶν ἱστορικῶν συγγραμμάτων. Τούτων οὕτω κριθέντων καὶ τῶν παρὰ τοῦ Βολταίρου συνταχθεισῶν κωμῳδιῶν καὶ ᾠδῶν ἐν ὑποδεεῖ τινι τάξει καταταχθεισῶν, πρὸς δὲ τῶν ἀσέμνων καὶ ὑβριστικῶν αὐτοῦ ἔργων κατακριθέντων, οὐ δυνάμεθα ἢ ὁμολογῆσαι ὅτι καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ σοβαρὰ καὶ οὐκ ἀπορριπτέα ἀποτελέσματα ὁ ἐκ τῶν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀκμασάντων ἀνδρῶν ἄριστος, παρὰ τοῦ M. J. Chénier ἐπικληθείς, τῇ ἀνθρωπότητι ἀφῆκε, μεθερμηνεύσας καὶ διασπείρας κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν τῶν ἐπιστημῶν ταύτην βασίλισσαν· πρὸς δέ, καὶ αὐτὰς τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας ἐκαλλιέργησεν, ὅπερ νέα ἔνδειξις τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοφυΐας ἦν: Καὶ εἰ μὲν ἀληθές ἐστιν ὅτι «ὥςπερ τὴν μέλιτταν ὁρῶμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα » καθιζάνουσαν, ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ βέλτιστα λαμβάνουσαν, οὕτω δεῖ, καὶ » τοὺς παιδείας ὀρεγομένους μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ » χρήσιμα συλλέγειν»[4], ὁ Βολταῖρος, καίπερ τοῦ Ἰσοκράτους τῇ διδασκαλίᾳ ταύτῃ ἐν γένει ὑπείκων, ἀστασιμότητα ὅμως τινὰ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασι δείκνυσιν, ὁτὲ μὲν παρὰ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν ἐπηρεαζόμενος, ὁτὲ δὲ τῇ τοῦ Ρουσὼ μεγαλοφυΐᾳ ἐκὼν ἄκων παραδιδόμενος[5]. Πρὸς τούτοις, τὰς τῶν ἄλλων δοξασίας τὸν Βολταῖρον ὁρῶμεν ἐνίοτε κρίνοντα ἐπιπολαίως καὶ ἀπρεπῆ μεταχειριζόμενον τρόπον τοῦ καταπολεμεῖν τὰ νενομισμένα. Τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ ἐπιτίθεσθαι ἐπὶ πατροπαραδότων ἀρχῶν, ὁποῖαι κἂν αἱ τοιαῦται ὦσι, πληρέστατα ἀποδοκιμάζοντες, φρονοῦμεν μετὰ τοῦ δεινοῦ Carlyle, ὅςτις ἧττον εὐνοϊκῶς τῷ Βολταίρῳ διάκειται, ὅτι αἱ προσημειωθεῖσαι ἐλλείψεις αὐτοῦ προέρχονται κυρίως ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δεσποζούσης ἐν Γαλλίᾳ κοινωνικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως[6]. Ἀλλ' ὁ Βολταῖρος, ὁ

1. Ἴδε Entretiens de Gœthe et d'Eckermann. Μετάφρασις J. N. Chasles, σελ. 204.
2. Ἴδε Ph. Chasles Encyclopédie du XIXe ciècle T. XXIV σελ. 500 καὶ Thomas Carlyle, Critical and Misscellaneous Essays T. II. σελ. 163
3. Ἴδε M. J. Chénier. Tableau κτλ. σελ 114.
4. Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον σελ 52.
5. Ἄξια νομίζομέν ἐστιν ἰδίας καὶ ἐτισαμένης μελέτης ἡ τοῦ Ρουσὼ ἐπήρεια ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Βολταίρου.
6. Ἴδε Thomas Carlyle, Critical and Miscellaneous. Essays T. II σελ 175.

τύπος οὗτος τοῦ XVIII^ου αἰῶνος[1], οὗτινος τὸ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ὕφος, παρὰ τοῦ Nisard, ἀστραπηφόρῳ τινὶ καὶ θανατηφόρῳ σπάθῃ παραβάλλεται, οὐ μόνον πρὸς τὴν παιδείαν ἐσκόπει, καταστὰς ὁ ὕπατος ποιητής, ὁ σοφώτατος ἱστορικός, ὁ διδακτικώτατος σατυρικός, ὁ ἄριστος φιλόλογος τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζη, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πρὸς τὴν εἰρηνοποίησιν τοῦ κόσμου ἅπαντος ἀπέβλεπεν[2], ἀποσκορακίζων καὶ πολεμῶν συνάμα μετ' εὐγλωττίας ἀμυθήτου, μετ' ἀγανακτήσεως ἐνθουσιώδους τὰ ἀτανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γιγνόμενα ἁμαρτήματα, τὰς ἐπιβαρυνούσας τὴν ἀνθρωπότητα δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις, καίτοι «οὐκ ἔστι ῥᾴδιον τούτων ἀφελέσθαι τὴν δόξαν, οὐδ' ἂν πάνυ τις ἐξελέγχῃ»[3]. Ἀπείποιμεν δ' ἂν λέγοντες εἰ ἐξετάζοιμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς δραστηρίου καὶ διηνεκοῦς ταύτης ἐνεργείας. Σὺν τῷ Βολταίρῳ πολλοὶ ἄλλοι μεγαλόψυχοι ἄνδρες εἰργάσαντο· τῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ ἀθλησάντων εὐρεῖα ἡ λεγεών· ἐκ ταύτης ὅμως μεγαλοπρεπῶς ἀνίσταται ἡ τοῦ ἡμετέρου ἥρωος φιλάνθρωπος καρδία.

« Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ εἰς Ἰεριχὼ καὶ λῃσταῖς » περιέπεσεν· οἳ καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον, ἀφέν» τες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

» Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ καὶ ἰδὼν » αὐτόν, ἀντιπαρῆλθεν. Ὁμοίως δὲ Λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν » καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθε.

» Σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν, ἐσπλαγχνίσθη.

» Καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶ» νον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον » καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

« Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθών, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδο» χεῖ καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐπιμελήθη αὐτοῦ· καὶ ὅτι ἂν προσδαπανήσῃς ἐγὼ ἐν τῷ » ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι. »

Τοῦ τεμαχίου ταύτου[4] τοῦ γνωστοῦ πᾶσιν ὑμῖν ἱεροῦ βιβλίου ἀναμιμνησκόμεθα τὴν τοῦ Βολταίρου διαγωγήν, ὡς πρὸς τὴν πάσχουσαν καὶ ἀδικηθεῖσαν ἀνθρωπότητα ἀναλογιζόμενοι, καὶ εἰκότως· διότι ὁ Βολταῖρος ὑπέρμαχος χριστιανικῶν τινων ἀρχῶν ἀνεδείχθη. Τίς ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος ὁ τὸν λῃστευθέντα ἰδὼν καὶ ἀντιπαρελθών; τίς ὁ Λευίτης, ὁ ἐλθὼν ἐπίσης καὶ ἰδὼν καὶ αὖθις ἀντιπαρελθών; Βεβαίως τὸ παράδειγμα τούτων ὁ Βολταῖρος οὐκ ἠκολούθησεν, ὁ τὸν d'Arnaud, τὸν Linaut, τὸν Lekain, τὸν Marmontel, τὸν de la

1. Ἴδε V. Hugo, Littérature et philosophie mêlées T. II. 13.

2. Πολλάκις ὁ Βολταῖρος ἔλεγε τοῖς φίλοις αὐτοῦ· «πᾶς πόλεμος μεταξὺ Εὐρωπαίων ἐμφύλιός ἐστι πόλεμος.»

3. Δίων ὁ Χρυσόστ. Λογ. ια' σελ. 307.

4. Κατὰ Λουκᾶν Κεφ. I 30—36.

Harpe βοηθήσας, ὁ τῆς ἀπογόνου τοῦ Κορνηλίου πατὴρ θετὸς γενόμενος, ὁ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν τοῦ Jura καὶ τοῦ Gez δούλων ἐργασθείς, ὁ ἀήττητος ἐκεῖνος καὶ εὔγλωττος ὑπερασπιστὴς τοῦ Calas, τοῦ Sirven, τοῦ Lally, τοῦ de la Barre, τοῦ d'Etallonde, τοῦ Montbailli. Βεβαίως τὰς προλήψεις καὶ ἀπηρχαιωμένας δεισιδαιμονίας οὐκ ἀπεδέξατο ὁ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ εὐαγγελικῶς συγχωρήσας, ὁ τὸν Desfontaines, τὸν Jorre περιθάλψας, καὶ οὐκ ὡς ὁ Jurieu, ὁ Leclerc, ὁ Locke, ὁ Bayle ἐναντίον τῶν ἀδικημάτων καὶ τῆς τυραννίας πλατωνικῶς πως τὴν φωνὴν ἀφιείς, ἀλλ' ὁ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἔργῳ ὑπὲρ τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος ἐναντίον μυρίων παρεμπιπτόντων προσκομμάτων ἀποτελεσματικῶς μαχησάμενος. Βεβαίως τὴν εἰς δεῦρο πρόοδον οὐκ ἀπηρνήσατο, ὁ τὰς μωρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καταμεμψάμενος, καὶ ὁ μέχρι τελευταίας πνοῆς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ ὑπὸ διακαοῦς καταφλεγόμενος ζήλου. Διὸ καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἀγαθοεργὸν ἐπήρειαν προσεκολλήθημεν ἢ πρὸς τὴν λεπτολόγον ἐξέτασιν τῶν διανοητικῶν προϊόντων ἀνδρὸς μεγαλοφυοῦς καὶ ἐξόχου, ἀνδρὸς θέσιν ἐπιφανῆ ἐν τῷ φιλολογικῷ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος κύκλῳ κατέχοντος, ἀνδρὸς τύπου καὶ ὑπογραμμοῦ ἐν τῷ XVIII^ῳ τῷ παρὰ τοῦ Hegel τοῦ πνεύματος αἰῶνι ἐπικληθέντι, κανόνος καὶ γνώμονος τῆς φιλανθρωπίας διαμένοντος.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Ἀνέκαθεν ἡ ***Τραπεζοῦς*** ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς ἦν πόλις εὐσεβὴς λατρεύουσα τοὺς θεοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὡς ἀποικία ἑλληνική. Κατὰ τὸν Γ^ον ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνα πρὸς τοῖς ἄλλοις θεοῖς οἱ Τραπεζούντιοι ἐτίμων μεγάλως καὶ τὸν Ἀπόλλωνα, ὃν ἀπεικαζον τῷ Μίθρᾳ τῶν Περσῶν καὶ ἐκάλουν τῷ περσικῷ ὀνόματι Μίθραν, οὗ τὸ ἄγαλμα ὑψοῦτο ὑπεράνω τοῦ ὑπερκειμένου τῆς πόλεως βουνοῦ *Μιθρίου* καὶ τούτου καλουμένου τὸ πάλαι καὶ κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα καὶ σήμερον ἔτι *Μιλιθρί*, τουρκιστὶ δὲ *Μπὸζ τεπέ*. Ὅτε ὅμως ἐπεφάνη τὸ φῶς τὸ σωτήριον, ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ Ἀπόστολοι διασπαρέντες εἰς διαφόρους χώρας ἐκήρυττον τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος, *Ἀνδρέας* ὁ πρωτόκλητος τῶν Ἀπο-

στόλων λεγόμενος, τὰς χώρας ταύτας κληρωσάμενος, ἦλθε δὶς εἰς Τραπεζοῦντα, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐκήρυξε τὴν νέαν διδασκαλίαν, ἱκανοὺς εἰς αὐτὴν προσελκύσας ὀπαδοὺς καὶ *ἱδρυτὴς* οὕτω τῆς Ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος γενόμενος[1].

Ἡ παράδοσις αὕτη διὰ μέσου τῶν αἰώνων διατηρουμένη καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἶναι ἀκριβής, διότι κάτωθεν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς νῦν Μητροπόλεως Τραπεζοῦντος, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης τιμωμένου, ὁρῶμεν σπήλαιον μικρὸν μεταβεβλημένον δι' ἐξωτερικοῦ τειχίσματος εἰς ναΐσκον μετ' εἰκόνων ἁγίων, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τιμώμενον, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ὁποίου τελεῖται λειτουργία. Παρὰ τὸ σπήλαιον τοῦτο εὑρισκόμενον ἐγγύτατα τοῦ ἀρχαίου αὐτόθι λιμένος τῆς πόλεως, ἀπεβιβάσθη πιθανώτατα ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ πρῶτον ἐδίδαξε, διὸ καὶ καθιερώθη εἰς τοῦπιὸν εἰς ἱερὸν τοῦ πρώτου διδασκάλου τῆς πίστεως ἐνταῦθα καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου πρωτοκλήτου. Ἀλλ' εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐπῆλθον οἱ ἀπηνεῖς διωγμοὶ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης, τρεῖς αἰῶνας διαρκέσαντες, καθ' οὓς καὶ ἡ μικρὰ καὶ ἀφανὴς τῆς Τραπεζοῦντος Ἐκκλησία κατεδιώκετο, ὡς καὶ ἡ τῆς γείτονος Χαλδίας, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτῆς κρυπτόμενοι ἐτέλουν τὰς συνήθεις αὐτῶν τελετὰς ἐν σπηλαίοις καὶ ἀποκρύφοις μέρεσι πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῶν διωγμῶν κακώσεων. Μαρτυρίας ρητὰς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πρωτογόνων τούτων ἀποστολικῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἔχομεν μέχρι τῶν αὐτοκρατόρων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, εὐκόλως ὅμως συμπεραίνομεν, ὅτι ἦσαν εὐτελεῖς καὶ ἀσήμαντοι ἐν μέσῳ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος (Μίθρα) καὶ τῆς λοιπῆς χορείας τῶν εἰδώλων. Ἱκανὸν ὅμως ἐπιχεῖται φῶς κατὰ τὸν δέκατον διωγμὸν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Διοκλητιανοῦ (303 – 312 μ. Χ.), ὅτε ἐμαρτύρησαν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι καὶ μάρτυρες τῆς πίστεως κατὰ τὰς χώρας ταύτας *Εὐγένιος* ὁ Τραπεζούντιος καὶ οἱ ἐκ Χαλδίας *Βαλεριανός*, *Κανίδιος* καὶ *Ἀκύλας*.

Ὑπῆρχε λοιπὸν εὐάριθμος καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ διὰ τὸν φόβον τῶν διωγμῶν ἐκκλησία ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τοῖς πέριξ μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅτε ἡ καθόλου Ἐκκλησία, ἐλευθέρα τῶν καταδιώξεων καὶ ἀπηλλαγμένη τῶν βασάνων ἐκραταιοῦτο καὶ προέκοπτε καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἐλευθέρως πλέον ἐκηρύττετο. Ἀπόδειξιν τούτου ἔχομεν τήνδε, ὅτι κατὰ τὴν Α΄ ἐν Νικαίᾳ σύνοδον τῷ 325 μ. Χ. συναθροισθεῖσαν ἀναφέρεται παρεδρεύων ἐν αὐτῇ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Τραπεζοῦντος *Δόμνος*.

Ἔκτοτε ἡ σειρὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἡμετέρας πόλεως δὲν διακόπτεται, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς ἐπισκοπικοῖς καταλόγοις τοῦ Falmerayer, τοῦ ἀοιδίμου

1. Περὶ τούτου διέλαβον ἐκτενέστερον ἐν τῷ περὶ *Εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ* εἰς Τραπεζοῦντα καὶ Χαλδίαν λόγῳ δημοσευθέντι ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ τόμ. ΙΘ΄, ἀρ. 31 16 Ἰουλίου 1899 σελ. 266 272. Ὅρα ἔτι ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν τὸν πρωτόκλητον ἐν Μηναίῳ Νοεμβρίου 30 ἐκδ. Βενετίας 1889 σελ. 203-208.

μητροπολίτου *Ἀμασείας Ἀνθίμου* καὶ τοῦ συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος *Τρύφωνος Εὐαγγελίδου*.

Ἀναγνωρισθέντος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔκτοτε ὡς θρησκείας τοῦ κράτους παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ εἰδωλολατρείᾳ, τὸ πολίτευμα τῆς χριστιανικῆς πολιτείας ἢ ἐκκλησίας ἐρρυθμίσθη φυσικῷ τῷ λόγῳ κατὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους διαίρεσιν. Κατ' αὐτὴν ἡ Τραπεζοῦς ἀνῆκεν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Πόντου, ἐκτεινομένην ἀπὸ Βιθυνίας μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ Καυκάσου καὶ περιλαμβάνουσαν δεκατρεῖς Ἐπαρχίας πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς συνάμα, ἃς ὁ Γάλλος Δομινικανὸς Le Quien ἀπαριθμεῖ ὧδε: Καππαδοκία α΄, β΄, γ΄, Ἀρμενία α΄, β΄, Γαλατία α΄, β΄, Πόντος Πολεμωνιακὸς καὶ Ἑλενόποντος, Παφλαγονία, Ὀνωριάς, Βιθυνία α΄, β΄, τὸ ὅλον δεκατρεῖς. Ἑκάστη τῶν δεκατριῶν τούτων Ἐπαρχιῶν, πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, εἶχε τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὴν *Μητρόπολιν*, ἐν ᾗ ἤδρευε, πλὴν τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος καὶ ὁ ἄρχων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἐπίσκοπος, ἀνώτερος ἐν τῇ τάξει καὶ ἐποπτείαν τινὰ ἀσκῶν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας καλούμενος *Ἐπίσκοπος Μητροπολίτης*. Ἐκ τῶν δεκατριῶν τούτων Μητροπολιτῶν τῆς διοικήσεως τοῦ Πόντου ἐξοχώτερος ἦν ὁ Καισαρείας τῆς α΄ Καππαδοκίας, διὸ ἐκαλεῖτο καὶ Ἀρχιεπίσκοπος.

Διὰ τοῦ κη΄ κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου τῷ 451 συναθροισθείσης ἡ μέχρι τοῦδε αὐτοκέφαλος διοίκησις τοῦ Πόντου ὑπετάγη εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης αὐτονομίας ἀπεζημιώθη διὰ τοῦ τίτλου «Ὑπέρτιμος τῶν Ὑπερτίμων καὶ Ἔξαρχος τῶν Ἐξάρχων τῆς Ποντικῆς διοικήσεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς[1]». Ὁ κανὼν οὗτος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἔχει ὧδε. «Πανταχοῦ τοῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων ὅροις ἑπόμενοι καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ρν΄ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομενκαὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ρν΄ θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ρώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ εὐλόγως κρίναντες τῇ βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἴσων ἀπολαῦσαι πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ρώμῃ καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν, ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἑκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς Ἐπαρχίας

1. Le Quien Oriens Christianus Tom. 1, 264.

ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς Ἐπαρχίας ἐπισκόπους καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δὲ καθὼς εἴρηται τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχιεπισκόπου ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων».

Ἑκάστη πάλιν τῶν δεκατριῶν μητροπόλεων εἶχε πολλοὺς ἢ ὀλίγους ἐπισκόπους ὑποκειμένους αὐτῇ καὶ φέροντας τὸ προσώνυμον «Ὑπέρτιμος»· εἰς τούτους δὲ πάλιν ὑπέκειντο καὶ ἄλλοι κατώτεροι τῶν χωρίων ἐπίσκοποι οἱ λεγόμενοι χωρεπίσκοποι.

Μητρόπολις τοῦ Πολεμωνιακοῦ Πόντου ἦν ἡ Νεοκαισάρεια, εἰς ἣν ὑπέκειντο αἱ ἐπισκοπαὶ Τραπεζοῦντος, Κερασοῦντος, Πολεμωνίου, Κομάνων, Ριζαίου, Πιτυοῦντος πρὸς βορρᾶν τῆς Μιγγρελίας παρὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον.

Ἐν τῇ αὐτῇ Δ'. οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐν Χαλκηδόνι ὁ παρεδρεύων ἐπίσκοπος Τραπεζοῦντος *Ἀτάρβιος* ὑπέγραψεν ὧδε· «Ἀτάρβιος, ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος πόλεως Τραπεζοῦντος Πόντου Πολεμωνιακοῦ, εἶπε· «τῇ πίστει τῇ περὶ τὴν ὁμοούσιον Τριάδα καὶ τῇ θεόθεν ἡμῖν ἐπιχορηγηθείσῃ σοφίᾳ συνορᾷ καὶ ἡ ὑμετέρα Ἐνδοξότης σύμφωνον εἶναι τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως τῶν ἐν Νικαίᾳ ἁγιωτάτων πατέρων τιη' καὶ τῶν ρν' τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ συναχθέντων μετὰ τὴν προρρηθεῖσαν καὶ τοῖς ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης Κυρίλλου τὸ πρότερον πραχθεῖσι καὶ βεβαιωθεῖσι τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ὁσιωτάτου Λέοντος, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς τε καὶ ὁ θεοφιλέστατος Δωρόθεος, ὁ τῆς Μητροπόλεως ἡμῶν Νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος καθυπεσημηνάμεθα οὕτω φρονοῦντες[1]».

Βραδύτερον δὲ τῆς πολιτικῆς διαιρέσεως τοῦ Κράτους κατὰ τὰς περιστάσεις μεταρρυθμιζομένης, πολλῶν δὲ ἐπαρχιῶν, πόλεων καὶ κωμῶν ἐρημουμένων, καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκλείποντος, ἄλλων δὲ πόλεων νεοφανῶν ἀναδεικνυομένων μητροπόλεων τῶν διοικήσεων, φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει ἐγένετο κατὰ καιροὺς ἀνακάθαρσίς τις, νέων μητροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν ἀνακηρυττομένων. Ἐνίοτε καὶ ὑποκείμενοί τινες τῷ Μητροπολίτῃ ἐπίσκοποι τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ μὴ φέροντες κατέφευγον εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ζητοῦντες τὸν τίτλον τοῦ Μητροπολίτου ἢ Ἀρχιεπισκόπου, ἵνα ἐξαρτῶνται μόνον ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τῇ ΣΤ' οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθείσῃ τῷ 680 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου κατὰ τῶν Μονοθελητῶν παρήδρευε καὶ ὁ ἐπίσκοπος *Θεόδωρος*, ὅστις ὑπογράφεται «Θεόδωρος ἐπίσκοπος τοῦ Φασίτου, Λαζῶν χώρας, ὁρίσας ὑπέγραψα» καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Θεόδωρος ἐπίσκοπος τῆς Τραπεζουντίων πόλεως»[1], ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Τραπεζοῦντος ἐλέγετο καὶ ἐπίσκοπος Φάσιδος, τῆς ἀπέναντι τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου.

1. Τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν συνόδων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας . . τομ. Β'. 278.

Ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων ἡ Τραπεζοῦς ἦτο πρωτεύουσα τοῦ *θέματος τῆς Χαλδίας*. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος κατὰ τὸν ι' αἰῶνα λέγει περὶ τούτου· «Θέμα Χαλδίας· τὸ δὲ καλούμενον θέμα Χαλδίας καὶ ἡ μητρόπολις λεγομένη Τραπεζοῦς ἑλληνικαί εἰσιν ἀποικίαι, καθὼς καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει Κύρου λέγει[2].

Ἐν τῇ Ζ' οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐπὶ Εἰρήνης ἐν Νικαίᾳ τὸ β' συναθροισθείσῃ τῷ 787 περὶ τῶν εἰκόνων παρήδρευσε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Φάσιδος καὶ Τραπεζοῦντος *Χριστοφόρος*, ὃς ὑπογράφεται ὧδε: «Χριστοφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Φάσιδος, ἤτοι Τραπεζοῦντος, ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα»[3], ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Φάσιδος ἢ Τραπεζοῦντος ἦν ἐπίσκοπος Μητροπολίτης ἢ ἁπλῶς Μητροπολίτης.

Κατὰ τὸν αὐτὸν Κ. Πορφυρογέννητον ὑπῆρχον τότε Μητροπολῖται λγ', ὧν κζ' ἦν ὁ τῆς ἐπαρχίας Λαζικῆς ὁ τοῦ Φάσιδος, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους δ', τὸν Ροδοπόλεως, τὸν Ζακσινῶν, τὸν Πετρῶν καὶ τὸν Ζηγανίων[4]. Αὐτοκέφαλοι δὲ ἀρχιεπίσκοποι ὑπῆρχον λδ'.[5]

Ἀπὸ τῆς ΣΤ' λοιπὸν οἰκουμενικῆς συνόδου ὁ Μητροπολίτης τῆς Φάσιδος ἢ Τραπεζοῦντος ἐλέγετο καὶ ἐπίσκοπος *Λαζῶν χώρας*, ἢ *Λαζικῆς*, τὸν δὲ τίτλον τοῦτον διακατέχει μέχρι σήμερον ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος, τιτλοφορούμενος «*Ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς*».

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἐκ τοῦ Συναξαρίου ὅμως τοῦ *Ἁγίου Ἀθανασίου* τοῦ θαυματουργοῦ τοῦ ἐπιλεγομένου *Δαιμονοκαταλύτου* ἐξάγεται, ὅτι ἡ Τραπεζοῦς προήχθη εἰς Μητρόπολιν ἐπὶ τοῦ Ἀθανασίου τούτου. Χειροτονηθεὶς δὲ ὁ Ἀθανάσιος παρὰ τοῦ τότε πατριαρχεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει *Μεθοδίου* (τῷ 843—847 κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Κεραμέως) Τραπεζοῦντος ἀρχιεπίσκοπος προτροπῇ βασιλέως καὶ ψήφῳ κοινῇ πάσης τῆς συγκλήτου καὶ τῆς Συνόδου, δωρεάς τε καὶ χρήματα ὁ βασιλεὺς δοὺς τῷ Ἁγίῳ εἰς Τραπεζοῦντα πάλιν ἐξέπεμψε μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς τιμηθεῖσαν δι' αὐτὸν ἐξ ἐπισκοπῆς εἰς Μητρόπολιν[6]. Δυνάμεθα νὰ συμβιβάσωμεν τὰς εἰδήσεις ταύτας παραδεχόμενοι ὅτι ὁ Τραπεζοῦντος ἐπίσκοπος ἐτιτλοφορεῖτο *Ἐπίσκοπος Μητροπολίτης*, ὅτε ἡ Τραπεζοῦς ἐγένετο ἕδρα τοῦ θέματος Χαλδίας, ὡς προείρηται. Αὐτὴ καθ' ἑαυ-

1. Τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν συνόδων ἐ. ἀ. τομ. Γ'. 336, 364.
2. Κ. Πορφυρογεννήτου περὶ θεμάτων τόμ. Γ'. βιβλ. α'. σελ. 30 ἔκδ. Βόννης.
3. Τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν συνόδων ἐ. ἀ. τόμ. Γ'. 532, 664.
4. Κ. Πορφυρογεννήτου περὶ τῆς βασιλείου τάξεως τόμ. Α'. 792-797.
5. Αὐτόθι σελ. 793-4.
6. Κεραμέως συμβουλαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν Τραπεζοῦντος ἐν Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς Πετρουπόλεως τομ. ΙΒ'. σελ. 138-141.

τὴν ὅμως ἡ ἐπισκοπὴ ἤρθη εἰς Μητρόπολιν φιλοτιμίᾳ βασιλικῇ πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ *Ἁγίου Ἀθανασίου*, ὃς ἤκμαζε καὶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος [1].

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπισκόπων τῶν διατελούντων ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος ἀναφέρονται καὶ ἱκανοὶ χωρεπίσκοποι, οἷον ὁ Χαμούζουρ, ὁ Χαχαίου (σημ. Κελκέτ), ὁ Βυζάνων (Τερψέν), ὁ Σακάβου (Τζενιπέν), ὁ Τοχαβτζίτζου, ὁ Τοχαντιὲρτζ (Ἐρζιγγάν), ὁ Τοσυλνούτου, ὁ Τσερμάτζου, ὁ Ἀνδάκτων, ὁ Ζαριμίκων, ὁ Παΐπερ (Παΐπουρτ), ὁ Χεριάννων, ὁ Λερίου, ὁ Κεραμέων, ὁ Φασιάνης (Πασέν), ὁ Ροδοπόλεως [2]. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι βαρβαρικῶν χωρίων τζανικῶν ἢ ἀρμενικῶν, ὀλίγα δὲ μόνον ἑλληνικῶν. Διὰ τὸ μεμακρυσμένον αὐτῶν καὶ ἀπόκεντρον ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος οἱ χωρεπίσκοποι οὗτοι, ἀνάλογοι πρὸς τοὺς σημερινοὺς πρωτοπρεσβυτέρους, ἢ οἰκονόμους, ἢ σακελλαρίους, ἢ ἡγουμένους Μονῶν τῶν χωρίων, ἤδρευον εἰς τὰ χωρία ταῦτα καὶ σήμερον ἱκανῶς ἀπέχοντα τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἄμοιρα τοῦ ἐν αὐτῇ πολιτισμοῦ.

Ὁ τίτλος τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος, ὡς ἑδρεύοντος ἐν τῇ Μητροπόλει τοῦ θέματος Χαλδίας, παρέμεινε καὶ κατόπιν μέχρι τῆς ἱδρύσεως τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἤδη ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἀναφέρεται ἀκμάσας Στέφανος Σκυλίτζης, ἐκλεγεὶς Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος τῷ 1126 [3]. Τοιαύτη ἦν ἡ κατάστασις τῆς ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος.

Ὅτε ἡ Τραπεζοῦς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος μ. Χ. (1204) ἐγένετο ἕδρα αὐτοκρατόρων, τῶν μεγαλωνύμων Κομνηνῶν, ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς καίτοι ἐτετίμητο τῷ τίτλῳ τοῦ Μητροπολίτου ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ὡς εἴρηται, αὐτοδικαίως ὅμως ἀπὸ τοῦδε ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Μητροπολίτου διὰ τὸ εἶναι δηλαδὴ τὴν ἕδραν αὐτῶν Τραπεζοῦντα πρωτεύουσαν κράτους καὶ ἕδραν αὐτοκρατόρων καὶ δὴ τῶν Κομνηνῶν, προβασιλευσάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ δυναμένων φιλοτιμίᾳ βασιλικῇ τοιαῦτα ποικίλα προνόμια ἀπονέμειν· διότι ὅσον τὸ ἔθνος προήγετο καὶ τὸ κράτος τῶν Κομνηνῶν εὐημέρει καὶ ἐκραταιοῦτο, τοσοῦτον καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις ἐνισχύετο καὶ ἐξετείνετο ἐπὶ παντὸς τοῦ κράτους τῶν Κομνηνῶν. Διὸ καὶ ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν καὶ ἤσκει ἐποπτείαν οὕτως εἰπεῖν ἐπὶ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπισκόπων τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῷ κράτει τῶν αὐτοκρατόρων Τραπεζοῦντος, κατὰ

1. Ὅρα Κεραμέως Fontes κτλ. σελ. 53.
2. Π. Τριανταφυλλίδου οἱ Φυγάδες σελ. 55.
3. Περιοδικὸν τοῦ ἐν ΚΠ. Ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἱνστιτούτου τόμ. Η'. σ. 6-14.

συνέπειαν καὶ ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἦν πράγματι ὑπέρτερος, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος τῶν ἄλλων ἐπισκόπων. Ἐν τοιαύτῃ πολιτικῇ περιστάσει ἄλλοι μὲν ἀλλόφυλοι ἵδρυσαν ἐκκλησίας αὐτοκεφάλους καὶ δὴ καὶ Πατριαρχεῖα, ὡς οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, βραδύτερον οἱ Ρῶσοι, καὶ νεώτερα ἔθνη ἐκκλησίας συνοδικῶς κυβερνωμένας καὶ αὐτοκεφάλους. Πῶς δὲ προεχώρησαν οἱ Κομνηνοὶ τῆς Τραπεζοῦντος πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως;

Οἱ Κομνηνοὶ τῆς Τραπεζοῦντος τοιοῦτον πατριαρχεῖον ἢ ἐκκλησίαν ἀνεξάρτητον δὲν ἵδρυσαν ἐν Τραπεζοῦντι ἢ ἐν τῷ κράτει αὐτῶν. Ἕλληνες τὸ γένος καὶ ὀρθόδοξοι δὲν ἀπεσπάσθησαν αὐτογνωμόνως τῆς Μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας. Ἀφῆκαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Τραπεζοῦντος ὑποτελῆ μὲν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ κατέστησαν αὐτὴν τρόπον τινὰ αὐτοκέφαλον. Ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τούτου τὸ *προνόμιον*, καθ' ὃ ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἐκλέγεται ἐν Τραπεζοῦντι ὑπὸ συνόδου τῶν τοῦ κράτους μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ κράτους ἀρχόντων, χειροτονεῖται δὲ οὐχὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' ἐν Τραπεζοῦντι, παρόντων ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀπεσταλμένων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐδόθη ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Α΄ Μεγάλου Κομνηνοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος (1241—1263) κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀνακτήσεως ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων, ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου, Συνόδου μεγάλης ἀρχιερέων συγκροτηθείσης ἐν Καλλιπόλει τῷ ,ςψξη΄ ἔτει (126·), Τὸ ἐπὶ τούτῳ ἔγγραφον ἢ πρακτικὸν τῆς Συνόδου ἐξεδόθη τὸ πρῶτον μετὰ πολλῶν χασμάτων ὑπὸ *Περικλέους Τριανταφυλλίδου* ἐν τοῖς αὐτοῦ *Φυγάσι* [1], βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ Γάλλου L. Petit ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν ΚΠ. Ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἱνστιτούτου [2], καὶ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου *Ξ. Σιδερίδου* ἐν τῇ *Νέᾳ Σιὼν* τῶν Ἱεροσολύμων [3]. Τὸ προνόμιον τοῦτο φαίνεται ὅτι διετηρεῖτο ὁπωσδήποτε καὶ μετὰ ταῦτα, οὐχὶ ὅμως πάντοτε καὶ κατὰ γράμμα· διότι καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Κομνηνῶν οἱ Μητροπολῖται Τραπεζοῦντος *Ἰωσὴφ Λαζαρόπουλος* καὶ *Θεοδόσιος* ἐχειροτονήθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τίς οἶδε διὰ ποίους λόγους, ὅπως καὶ δι' ἔλλειψιν ἀνδρῶν ἱκανῶν ἐν Τραπεζοῦντι. Διετηρήθη δὲ τὸ προνόμιον μέχρι τοῦ 1878, ὅτε τελευτήσαντος τοῦ ἀοιδίμου μητροπολίτου Κωνσταντίου τοῦ Γέροντος, τοῦ πλεῖστα ἀγαθὰ πεποιηκότος ἐν Τραπεζοῦντι, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῷ πρότερον ἀπὸ ἀλώσεως οἱ ὑποψήφιοι Μητροπολῖται ἐξελέγοντο ἐν Τραπεζοῦντι, ἐστέλλοντο δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν λαβεῖν τὴν χειροτονίαν, ἀνέδει-

1. Π. Τριανταφυλλίδου Φυγ. σελ. 123-5.
2. Τόμ. Η'. 169-171.
3. Ξ. Σιδερίδου *Ἔλεγχος* τῆς ἐκθέσεως κτλ. τομ. Ε'. τεῦχ. Ζ'-Η' Ἱεροσολ. 1907.

SISMANOGLIO

ξεν αὐτὴ Μητροπολίτην οὐχὶ πλέον Τραπεζούντιον, ἀλλ' ἴδιον ἔξωθεν τὸν ἐκ Θράκης καταγόμενον *Γρηγόριον Καλλίδην*, τότε μὲν Ναζιανζοῦ τιτουλάριον ἐπίσκοπον εἶτα μητροπολίτην Τραπεζοῦντος, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων καὶ νῦν Ἡρακλείας. Περὶ τούτου φέρει παραδείγματα ὁ χρονογράφος τῆς Τραπεζοῦντος *Μιχαὴλ Πανάρετος*. Τῷ αὐτῷ ἔτει ἤτοι ,ϛωοβ' (=1264) Ἰνδικτιῶνος β' μηνὶ Μαρτίῳ ιθ' ἐκοιμήθη ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος κὺρ Νήφων . . . καὶ ἐνταφιάσθη ἀρχιερατικῶς εἰς τὴν Χρυσοκέφαλον εἰς τὸν τάφον τοῦ Μητροπολίτου κὺρ Βαρνάβα καὶ ἐψηφίσθη ὁ σκευοφύλαξ Ἰωσὴφ ὁ Λαζαρόπουλος καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πόλιν (βεβαίως ἵνα χειροτονηθῇ). Ἀμέσως δὲ κατόπιν λέγει ὁ Πανάρετος. «Ἐπέστρεψεν ὁ *Ἰωσὴφ* Μητροπολίτης *χειροτονημένος* εἰς τὸν θρόνον καὶ τὴν γ' τῆς Διακαινησίμου γένεται ἡ ἐνθρόνισις αὐτοῦ.» Καὶ πάλιν ὁ Πανάρετος. «Μηνὶ Αὐγούστῳ ιγ', ἡμέρᾳ γ', Ἰνδικτιῶνος κ' τῷ ,ϛωοη' (1270) ἔτει εἰσῆλθεν ὁ Μητροπολίτης κὺρ *Θεοδόσιος* εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἐνεθρονίσθη, ὃς ὥρμητο μὲν ἐκ Θεσσαλονίκης, μονάζει δὲ ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει χρόνους κ', καταλαμβάνει δὲ τὴν εὐδαίμονα Κωνσταντινούπολιν γενόμενος ἡγούμενος ἐν τῇ Μονῇ τῶν Μαγγάνων. Εἶτα ψήφῳ συνοδικῇ χειροτονεῖται καὶ στέλλεται εἰς Τραπεζοῦντα.» Τοῦτο ἐγένετο βεβαίως συστάσει καὶ παρακλήσει τῶν Τραπεζουντίων.

Σημείωσις δέ τις ἐκ χρονογράφου τῆς παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Περιστεριώτου ἀναφέρει τὴν χειροτονίαν τοῦ Μητροπολίτου *Ἀντωνίου* ἀγνώστου ἐποχῆς ὧδε: «Μαΐου 9, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Στύλου ὁ Παναγιώτατος (sic) ὑποψήφιος κὺρ *Ἀντώνιος* καὶ κληθεὶς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦγουν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἦλθασιν οἱ βασιλεῖς, οἱ ἄρχοντες, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ κληρικοί, οἱ ἡγούμενοι, οἱ ἱερεῖς, οἱ ἱερομοναχοί τε καὶ μοναχοὶ μὲ τὸ κοινὸν ὅλον· καὶ ἐχειροτόνησέν του ὁ Ἐπίσκοπος Χαλδίας ὀνόματι Καλλίστρατος καὶ ἦλθασιν ὁ λαὸς ὅλος μετὰ ἐπῆγαν αὐτὸν εἰς τὰ παλάτια»[1].

Οἱ Κομνηνοὶ ἵνα τιμήσωσι περισσότερον τὸν Μητροπολίτην τῆς ἕδρας αὐτῶν ἀπένειμαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῖς κατὰ καιρὸν Μητροπολίταις Τραπεζοῦντος τὸν τίτλον τοῦ «*τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Καισαρείας Καππαδοκίας*», θεωροῦντες αὐτὸν τρόπον τινὰ πρωτόθρονον μετὰ τὸν Πατριάρχην. Τὸν τίτλον τοῦτον φέρει καὶ νῦν ἔτι ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἐπωνυμούμενος «Ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Καισαρείας Καππαδοκίας». Τὴν θέσιν ταύτην κατεῖχεν ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Δωρόθεος ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ τῷ 1439. Αὐτόπτης μάρτυς ὁ *Συρόπουλος* γράψας τὴν ἱστορίαν αὐτὴν ἀναφέρει, ὅτι ἐκ τῶν ἀνα-

1. Ἐν κώδ. ὑπ' ἀρ. 21 τοῦ ιγ' αἰῶνος. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Βυζαντινῶν χρονικῶν Πετρουπόλεως 1898, ἀρ. 4 φυλ. 2 καὶ Βυζαντινὰ Χρονικὰ Πετρουπόλεως τόμ. ΙΒ', 146.

τολικῶν κληρικῶν πρῶτος ἐκάθησεν ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως, μετ' αὐτὸν οἱ μητροπολῖται Ἡρακλείας, Ἐφέσου καὶ Μονεμβασίας, τόπον ἐπέχοντες τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων. Μετ' αὐτοὺς τέταρτος ἐκάθησεν ὁ Καθολικὸς τῶν βασιλέων τῆς Ἰβηρίας ὡς ἀρχηγὸς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀρχαίου κράτους ὀρθοδόξου. Πέμπτος εἶτα ἐκάθησεν ὁ Τραπεζοῦντος *Δωρόθεος* ὡς Μητροπολίτης τῆς πρωτευούσης τοῦ Ὀρθοδόξου κράτους τῶν Κομνηνῶν καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ πρωτοθρόνου μετὰ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας. Μετὰ τὸν Τραπεζοῦντος ἐκάθησαν ὁ Νικαίας, ὁ Νικομηδείας, ὁ Λακεδαίμονος, ὁ Ἀμασείας καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐκ δὲ τῶν κοσμικῶν ἀπεσταλμένων μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον ἐκάθησεν ὁ Κράλης (βασιλεὺς) Σερβίας καὶ ὁ ἀπεσταλμένος Ἀλεξίου Δ' αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, ἐφεξῆς δὲ οἱ λοιποὶ βαθμοῦχοι καὶ οἱ ἔγκριτοι τῶν διαφόρων ὀρθοδόξων λαῶν καὶ λογίων[1]. Παραλείπων τὰ κατὰ τὴν Σύνοδον ταύτην ὡς πασίγνωστα ἀναφέρω μόνον τὰ ἀφορῶντα ἰδίως τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Οἱ ἐν τῇ πόλει καὶ τῷ κράτει τούτῳ αὐτοκράτορες καὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἦσαν σφόδρα προσηλωμένοι εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ὅτε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς δυναστείας ταύτης ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀλίγου δεῖν ὑπέτασσε τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης, οἱ ἐν Τραπεζοῦντι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὰ πάτρια. *Νικηφόρος* δὲ ὁ *Γρηγορᾶς* βλέπων τὴν ἀθλιότητα ταύτην τῶν Παλαιολόγων παρεκίνει τοὺς ἐν Τραπεζοῦντι φίλους αὐτοῦ ἵνα ἀποσπασθῶσι τῆς ἐν Κων/πόλει Ἐκκλησίας[2], ἀλλ' εἰς μάτην, διότι οἱ ἐν Τραπεζοῦντι δὲν ἤκουον αὐτόν.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ὀρθοδοξίας τῶν Κομνηνῶν ἔστι καὶ τόδε. Ἐν τῷ θόλῳ τοῦ Παντοκράτορος ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐν Τραπεζοῦντι κτισθέντι ἐπὶ Μανουὴλ Α' Μεγάλου Κομνηνοῦ (1241—1263), ἦτο ἐζωγραφημένη τράπεζα, ἐπ' αὐτῆς δὲ προσκεφάλαιον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ πάλιν σταυρὸς ὑψούμενος καὶ εὐαγγέλιον στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἐπὶ δὲ τούτου περιστερὰ καθημένη, κύκλωθεν δὲ τὸ ῥητόν· «Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται». Ἐγένετο δὲ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων ὅτε καὶ ἐγένοντο διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Δύσεως περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ σύμβολον τοῦτο τῶν Κομνηνῶν ἐσῴζετο τῷ 1870, ὅτε περιέγραψεν αὐτὸ ὁ *Σάββας Ἰωαννίδης* ἐν τῇ Ἱστορίᾳ του, ἔκτοτε δὲ ἐκ τῆς

1. Fallmerayer die Kirche Trapezunts... ἐν τῇ Geschichte des Kaiserthums von Trapezunts..

2. Ἰων. Κατακουζηνὸς Ἱστορ. βιβλ. Δ'. κεφ. 24 σελ. 800 ἐκδ. Βόννης. «Γρηγορᾶς δὲ ὁ Νικηφόρος (λέγει ὁ Κατακουζηνὸς) οὔτε πρότερον οὔτε ὕστερον ἐπέπαυτο ἀλλὰ πρῶτα μὲν Τραπεζουντίοις ἔγραφε τοῖς ἐπιτηδείοις καὶ τῆς Βυζαντίων ἐκκλησίας παραπλὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων κατηγόρει, ἐδίδασκε δὲ ἀδεῶς ὡς χρὴ τούτους ἀποτέμνεσθαι πεπονηκυίας». αὐτόθι τόμ. Γ'. 171.

κονιάσεως ἐγένετο ἀφανές. Πολὺ προσεπάθησαν οἱ Πάπαι, ἵνα προσελκύσωσι τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Τραπεζοῦντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν. Νικόλαος ὁ Δ' κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ Ἰωάννης ὁ ΚΒ' ἔστειλαν πρὸς τοῦτο πολλοὺς μοναχοὺς μετ' ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ Πάπας Εὐγένιος ὁ Δ' δὶς ἔστειλεν ἐπιστολὰς καὶ πρέσβεις εἰς Τραπεζοῦντα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος Λατινικῆς μεταφράσεως ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου Δ' πρὸς τὸν Εὐγένιον τοῦτον τῷ 1434. Πάντα ὅμως εἰς μάτην[1] Ὁ διακαὴς οὗτος πόθος τῶν ἀρχιερέων τῆς Ρώμης πρὸς ἕνωσιν, μᾶλλον δὲ ὑποταγὴν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν δυτικὴν δὲν ἐπετεύχθη καὶ τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Τραπεζοῦντος ἐπῆλθε τῷ 1453 καὶ 1461. Καταλυθέντος τοῦ κράτους τῶν Κομνηνῶν οἱ Μητροπολῖται Τραπεζοῦντος ἀπέθεντο πλέον πᾶσαν ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐπισκόπων τοῦ κράτους καὶ περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐπαρχίαν διατηρήσαντες μόνον τὸν τίτλον ὡς προηγουμένως ἀνεφέραμεν.

Οἱ Μητροπολῖται Τραπεζοῦντος ἤδρευον κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Παναγίας Χρυσοκεφάλου λεγομένης καὶ γνωστῆς τοῖς πᾶσιν ὡς τεμένους Ὀρτά-τζαμί. Ἡ κατοικία τοῦ Μητροπολίτου ἦν ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας ταύτης πρὸς βορρᾶν κειμένη χρησιμεύουσα νῦν ὡς σχολὴ μωαμεθανῶν ἱεροσπουδαστῶν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν ὅμως ἀφαιρεθείσης αὐτῆς καὶ τῆς περιφήμου Μονῆς τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου, μεταβληθείσης καὶ αὐτῆς εἰς Γενῆ-τζουμᾶ, οἱ Μητροπολῖται πενόμενοι ἤδη μετέβησαν εἰς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Φιλίππου ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μπὸζ-τεπὲ καὶ ἄνω τῆς συνοικίας ἢ τοῦ προαστείου Δαφνοῦντος. Ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀφαιρεθείσης τῷ 1665 καὶ καταστραφέντων τῶν πάντων κειμηλίων καὶ ἐγγράφων οἱ Μητροπολῖται κατέβησαν εἰς τὴν παλαιὰν μὲν τότε, βραδύτερον δὲ ἀνακαινισθεῖσαν μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, ὅπου καὶ νῦν διαμένουσιν.

Οἱ ἐπίσκοποι Τραπεζοῦντος ἐτιτλοφοροῦντο κατ' ἀρχὰς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι, ὡς ὁ Ἀτάρβιος ἐν τῇ Δ' ἐν Χαλκηδόνι Συνόδῳ, εἶτα θεοφιλέστατοι, ὡς ὁ Οὐράνιος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', εἶτα Μητροπολῖται ἐν τῇ στ' καὶ ζ' οἰκουμενικαῖς συνόδοις, ὡς ὁ Χριστοφόρος καὶ καθεξῆς μέχρι τῆς σήμερον, τὸν δὲ τίτλον τοῦ Παναγιωτάτου ἐπὶ τοῦ ἀγνώστου ἐποχῆς Ἀντωνίου θεωροῦμεν πρόσκαιρον ἢ καὶ ὑπερβολικὸν καὶ ἄχρηστον. Σήμερον τιτλοφορεῖται *Πανιερώτατος* καὶ *Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης*.

Κατάλογον τῶν ἐπισκόπων Τραπεζοῦντος, ὡς καὶ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ ἀπὸ τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρι

1. Fallmerayer die Kirche Trapezunts... ἐν τῇ Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt.

σήμερον πλὴν τῶν ἀναφερομένων παρὰ Le Quien καὶ Fallmerayer ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἐφημερίδι Κωνσταντινουπόλεως «Νεολόγῳ» πρὸ ἐτῶν ὁ Ἀμασείας Ἄνθιμος Ἀλεξούδης, ὃν μετὰ προσθηκῶν τινων ἀνεδημοσίευσεν ὁ ἐκδότης τῆς νεωτέρας Ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος Τρύφων Εὐαγγελίδης[1]. Εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος προσθέτομεν καὶ τόδε. Ἐν τῷ Συντάγματι τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ὑπὸ Γ. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ ἀναγινώσκομεν: «Ὁ Τραπεζοῦντος αὐτοκέφαλος ἐν τῷ παλαιοτέρῳ καταλόγῳ»[2]. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' ἢ ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὁ θρόνος τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο λδ' ἔχων ἐπισκοπὰς ε'[3]. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Γέροντος ἡ Μητρόπολις Τραπεζοῦντος ἀπὸ λδ' κατήχθη εἰς μ' θρόνον. Ὕστερον ἐδόθη αὐτῇ ὁ τόπος τοῦ Ἐφέσου[4]· μήπως ὁ τόπος τῆς Καισαρείας, ὃν κατέχει καὶ σήμερον ἔτι ὁ Τραπεζοῦντος; Κατὰ τὸν Κωδινὸν Κουροπαλάτην ὁ Τραπεζοῦντος ἐλέγετο Ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς[5], τὸν δὲ τίτλον τοῦτον κατέχει καὶ σήμερον ὁ Τραπεζοῦντος. Τῷ 1855 ὁ Τραπεζοῦντος κατεῖχε θέσιν λγ', σήμερον δὲ κα', μετὰ τὴν ἀνακάθαρσιν τοῦ Συνταγματίου.

Τοιαύτη ἐν περιλήψει ἡ *ἱστορία τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Τραπεζοῦντος.*

Ἐν Σμύρνῃ, κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1911.

Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σοφ. Αἴ. 1311—12.

Ἐπεὶ καλόν μοι τοῦδ' ὑπερπονουμένῳ
θανεῖν προδήλως μᾶλλον ἢ τῆς σῆς ὑπὲρ
γυναικὸς ἢ σοῦ σοῦ θ' ὁμαίμονος λέγω.

Οὕτως ἐξέδωκεν ὁ Dindorf. Καθ' ἡμᾶς γραπτέον ὧδε

ἢ κακῆς ὑπὲρ
γυναικὸς αἰκῶς, σοῦ γ' ὁμαίμονος λέγω

1. Τρ. Εὐαγγελίδου Ἱστορία Τραπ. σελ. 204-8.
2. Τόμ. Ε'. 48
3. αὐτόθι σελ. 482.
4. αὐτόθι σελ 491.
5. αὐτόθι σελ. 500.

Διότι οὕτω μόνον αἰτιολογεῖται ἡ διὰ τοῦ λέγω παράθεσις, καὶ πλὴν τούτου ἔχει μὲν λόγον ὁ Τεῦκρος νὰ εἴπῃ ὅτι ἐντιμότερον εἶναι νὰ φονευθῇ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του Αἴαντος ἢ ἀκλεῶς νὰ πέσῃ ὑπὲρ γυναικός, οὐδένα δὲ λόγον ἔχει νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀγαμέμνονος. Πάντως ἔχει λόγον νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν Ἑλένην, χάριν τῆς ὁποίας ἔπεσον τόσοι. Ἡ Ἰφιγένεια τοῦ Εὐριπίδου λέγει

οὐ δεῖ τόνδε διὰ μάχης μολεῖν
πᾶσιν Ἀργείοις γυναικὸς οὕνεκα, οὐδὲ κατθανεῖν.

Αἰσχ. Ἱκετ. 373.

Οὐκ ἂν κραίνοιμ' ὑπόσχεσιν ***πάρος***
ἀστοῖσι πᾶσι τῶνδε ***κοινώσας πέρι.***

Καὶ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἄλλοι ἄλλας διορθώσεις ἐπεχείρησαν· εἰς ἡμᾶς φαίνεται ὅτι ὀρθότερον ἔχουσιν οἱ δύο στίχοι γραφόμενοι ὡς ἑξῆς

Οὐκ ἂν κραίνοιμ' ὑπόσχεσιν, ***πάρος***
ἀστοῖσι πᾶσι τῶνδε ***κοινῶσαι πέρι.***

κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ *πάρος* πρὸς ἀπαρέμφ. Ὀδ. Α, 21. Ἰλ. Σ, 245.

Εὐριπ. Μήδ. 124

Ἔμοιγ' οὖν εἰ μὴ μεγάλως
ὀχυρῶς τ' εἴη καταγηράσκειν.

Ὁ ἀοίδιμος Βερναρδάκης εὐφυῶς πάνυ ὑπεραμύνεται τῆς παραδόσεως ἐκδεχόμενος τὸ *εἰ μὴ μεγάλως εἴη* ὡς εὐχῆς δηλωτικὸν ἢ μᾶλλον ἀπειχῆς —εἴθε μὴ μεγάλως ἤτοι μετρίως καὶ ἀσφαλῶς εἴη καταγηράσκειν. Παραπέμπει δὲ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἑρμηνείας ταύτης εἰς τὴν Ἑκάβην 836. Εἴ μοι γένοιτο φθόγγος ἐν βραχίοσι κτλ. Ἀλλ' ὅμως εἶναι προφανὲς ὅτι τὰ τῆς Ἑκάβης δὲν εἶναι προσόμοια πρὸς τὰ ἐν τῇ Μηδείᾳ λεγόμενα. Διὸ εἰς ἡμᾶς τοὐλάχιστον φαίνεται πιθανώτερον ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἔγραψεν

Ἔμοιγ' οὖν εἰ μὴ μεγάλως
ὀχυρῶς δ' εἴη καταγηράσκειν.

Καθ' ἣν γραφὴν ἀντικαθιστάντες τό *τε* διὰ τοῦ *δὲ* ἔχομεν τήνδε τὴν ἔννοιαν· εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον, ἂν μὴ ὑπάρχουσι τὰ μεγάλα (μεγάλως ζῆν), ἀλλ' εἴθε ἀσφαλῶς νὰ καταγηράσκω.

Εὐριπ. Ἡρακλεῖδαι 1050—1051

Εἶτα χρὴ κυσὶν δοῦναι κιανόντας

Τοὺς στίχους τούτους λέγει ἡ Ἀλκμήνη περὶ τοῦ Εὐρυσθέως τοῦ μισητοῦ ἐχθροῦ, ὃν ἔχουσα ἤδη εἰς χεῖρας διατάσσει τοὺς δμῶας νὰ φονεύσωσι

καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς κύνας ὠμόν. Ἀλλ' ὅμως μικρὸν πρότερον ἐν στ. 1022 καὶ ἑξῆς ἡ αὐτὴ Ἀλκμήνη λέγει

Κτανοῦσα γὰρ τόνδ' εἶτα νεκρὸν τοῖς
μετελθοῦσι τῶν φίλων δώσω

ἤτοι ἀφ' οὗ φονεύσω αὐτὸν θ' ἀποδώσω τὸ σῶμα εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν οἰκείων, οἱ ὁποῖοι ἤθελον τὸ ζητήσῃ. Τὰ ἐν 1050 λεγόμενα εἶναι ἐν προφανεῖ ἀντιφάσει πρὸς τὰ ἐν 1023, διότι ἐκεῖ μὲν διατάσσει νὰ παραδώσωσι τὸ πτῶμα τοῦ Εὐρυσθέως εἰς τοὺς κύνας, ἐδῶ δὲ λέγει ὅτι θ' ἀποδώσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ Εὐρυσθέως.

Τὴν ἀντίφασιν ταύτην πρῶτος, νομίζομεν, παρετήρησεν ὁ Musgrave, ὅστις καὶ φρονῶν ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸ ἓν τῶν πολλῶν τοῦ Εὐριπίδου ἀβλεπτημάτων λέγει «Verum multa hujusmodi apud Euripidem peccata». Ὀρθότερον σκεπτόμενοι ἄλλοι ἐξέλαβον ὅτι τὸ κείμενον παρεδόθη ἡμῖν ἐφθαρμένον, ὅτι ἡ γραφὴ τῆς παραδόσεως ἔν τε τῷ Λαυρεντιακῷ κώδικι καὶ ἐν τῷ Παλατίνῳ ἔχει πλημμελῶς· διὸ ἐπεχείρησαν νὰ κάμωσι διορθώσεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτυχεῖς. Οὕτως ὁ Heathias γράφει ἀντὶ τοῦ *κυσὶν λύσιν* ἤτοι λύτρωσιν, ἀπαλλαγὴν τοῦ σώματος. Ὁ Elmsley προτιμᾷ τὸ πυρί, διότι τὸ πυρὶ δοῦναι περὶ νεκρῶν λεγόμενον εἶναί τι ὄχι ἄηθες. Εἶτα ὅμως ὠσεὶ μεταμελόμενος γράφει «Sed vereor ne poëtae potius quam librariorum peccatum sit». Ὁ δὲ Pflugk πάλιν κατακρίνων τόν τε Musgrave καὶ τὸν Elmsley νομίζει ὅτι ὀρθῶς ἔχουσι τὰ παρ' Εὐριπίδῃ, ὡς ἔχουσιν, διότι ἡ Ἀλκμήνη, ὡς γυνὴ ἐξοργισμένη καὶ βαθύτατα μισοῦσα οὐδὲν ἄλλο σκέπτεται ἢ ἐκδίκησιν, ἣν μόνον ἡ εἰς τοὺς κύνας πρὸς βορὰν παράδοσις ἱκανοποιεῖ. Ὁ Pflugk λοιπὸν οὐδεμίαν παραδέχεται ἀντίφασιν. Ἄλλοι πάλιν νομίζουσιν ὅτι πρέπει ν' ἀπαλειφθῶσιν αἱ λέξεις «Εἶτα χρὴ κτανόντες δοῦναι κυσίν», διότι καὶ ἄνευ τούτων ἡ ἔννοια εὐοδοῦται.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν οὔτε τὴν γνώμην τοῦ Pflugk ἀσπαζόμεθα, διότι πολὺ φανερὰ εἶναι ἡ ἀντίφασις τῶν ἐν 1050 λεγομένων πρὸς τὰ ἐν 1022 ὑπὸ τῆς αὐτῆς Ἀλκμήνης λεγόμενα, οὔτε τὴν γνώμην τῶν ἀπαλειφόντων τὰ ἐν 1050 ἐγκρίνομεν, διότι ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐπαναλάβῃ ἅπαξ ἔτι ἡ Ἀλκμήνη τὰ ἐν 1022, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπάγεται πρὸς σφαγὴν ὁ Εὐρυσθεύς, ἵνα βεβαιώσῃ τὴν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν εὐπείθειαν· τὰ ἐν 1020 «τί δ', ἢν θάνῃ τε καὶ πόλει πειθώμεθα;» καὶ τὰ ἐν 1024 «τὸ γὰρ σῶμ' οὐκ ἀπιστήσω χθονὶ» τεκμηριοῦσι τὸ πρᾶγμα. Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι ἡ Ἀλκμήνη κατὰ ψυχολογικὴν ἀνάγκην οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐπαναλαμβάνει συντομώτερον ἐν 1050 ὅσα εἶπεν ἐκτενέστερον ἐν 1022· ἐν μὲν τῷ 1022φ στίχῳ εἶπε σαφέστερον «ἀφ' οὗ φονεύσω αὐτόν, ἔπειτα θὰ δώσω τὸ σῶμα εἰς τοὺς μετελθόντας τῶν φίλων, ἤτοι εἰς τοὺς ἐκ τῶν οἰκείων, ὅσοι τὸ ζητήσουν», ἐν δὲ τῷ 1050φ ἐπαναλαμβάνουσα αὐτὰ ταῦτα, ἵνα τεκμηριώσῃ, ὡς εἴπομεν, τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας πίστιν (διότι

ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ βασιλεὺς Δημοφῶν ὁ τοῦ Θησέως υἱὸς οὐδὲ τὸν φόνον τοῦ Εὐρυσθέως ἤθελον, πολλῷ ὀλιγώτερον εἰς τοὺς κύνας παράδοσιν, διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἄγος εἰς τὴν χώραν) λέγει

κομίζετ' αὐτόν, δμῶες· εἶτα χρὴ ***τισὶν***
δοῦναι κτανόντας,

ἤτοι ἀπαγάγετε αὐτόν, ὦ ὑπηρέται· ἔπειτα πρέπει, ἀφοῦ τὸν φονεύσητε, νὰ τὸν δώσητε εἴς τινας δηλ. εἰς τοὺς μετελθόντας τῶν φίλων. Ἐπαναλαμβάνει δῆλον ὅτι ἡ Ἀλκμήνη τὴν αὐτὴν ἔννοιαν τοῦ *φίλοις* διὰ τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας *τισὶν ἤ τινί*, ἡ ὁποία ἐνταῦθα ἀντικαθιστᾷ τὸ φίλοις.

Καθ' ἡμᾶς λοιπὸν ὁ Εὐριπίδης ἔγραψε *τισίν*, ὅπερ οἱ ἀντιγραφεῖς παρεποίησαν εἰς *κυσίν*. Ὅτι δὲ ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία *τίς* τίθεται εἰς δήλωσιν προσώπου προδηλωθέντος ἤδη πρότερον, εἶναι πρᾶγμα γνωστότατον. Οὕτω παρ' Αἰσχ. Ἑπτ. Θήβ. 402 (κατὰ τὴν ἔκδοσιν Dindorf).

Τάχ' ἂν γένοιτο μάντις ἡ ἔννοια *τινί* ὅπου τὸ *τινί*=Τυδεῖ. Θουκυδ. 5,14 «καὶ ἄλλας σπονδὰς οὐκ ἤθελον σπένδεσθαι οἱ Ἀργεῖοι, εἰ μή τις αὐτοῖς τὴν Κυνουρίαν γῆν ἀποδώσει», ὅπου τό *τις* οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Κατὰ ταῦτα νομίζομεν ὅτι ἡ μόνη ὀρθὴ γραφὴ εἶναι

Κομίζετ' αὐτόν, δμῶες· εἶτα χρὴ ***τισὶν***
δοῦναι κτανόντας.

Ὑπόθεσις Ἑκάβης. Ἐν αὐτῇ λέγεται μετὰ τὴν Ἰλίου *πολιορκίαν*, τὸ *πολιορκίαν* μεταγραπτέον εἰς *ἐκπολιόρκησιν*, ὥστε νὰ λεχθῇ τὸ ὀρθόν. *Μετὰ τὴν Ἰλίου ἐκπολιόρκησιν.*

Ὀνειροκριτικὰ Ψευδωνύμου συγγραφέως τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος συνεκδεδομένα ὁμοῦ μετὰ τῶν Ὀνειροκριτικῶν τοῦ Ἀρτεμιδώρου ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί.

Ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ 18ον κεφάλαιον τῶν Ὀνειροκριτικῶν τὸ ἐπιγραφὴν φέρον «ἐκ τῶν Περσῶν καὶ Αἰγυπτίων περὶ ἱματίων» τάδε: «Ἐὰν ἴδῃ ὁ βασιλεὺς ὅτι ὥρισε νέαν βαφῆναι βαφὴν πορφύρας, κατ' ἐχθρῶν τρόπαια σκέψεται καὶ καλολογίαν». Ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ κειμένῳ, ὡς ἔχει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1613ου ἔτους, εἰς ἣν παραπέμπει ὁ λεξικογράφος Σοφοκλῆς, κεῖται *ἀστερίσκος ἐπὶ τῆς λέξεως καλολογίας*, ἀστερίσκος δηλῶν ὅτι ἡ γραφὴ εἶναι κριτικῶς ἀμφίβολος. Καὶ τῷ ὄντι, τί θὰ εἴπῃ «σκέψεται τρόπαια κατ' ἐχθρῶν καὶ καλολογίαν, ἂν ἴδῃ καθ' ὕπνους, ὅτι διέταξε νὰ γίνῃ βαφὴ νέα τῆς πορφύρας;» Τίνα λογικὴν σχέσιν ἔχει ἡ *καλολογία* ὁ τοῦ καλοῦ, τοῦ ὡραίου λόγος ἢ τὸ περὶ καλοῦ λέγειν πρὸς τοιοῦτον ὄνειρον καὶ πρὸς τὰ πολεμικὰ τρόπαια; Προδήλως ἐνυπολανθάνει σφάλμα τι καὶ δὴ φαίνεται ὅτι ἡ λέξις *καλολογία* εἶναι παραφθορὰ ἄλλης προελθοῦσα ἐκ παραναγνώσεως τῶν ἀντιγραφέων, ἂν μὴ καὶ προσθήκη ὀθνεία. Παρακατιὼν λέγει ὁ συγγραφεὺς «καὶ εἰ μὲν ἐπιτύχῃ ἡ

βαφή, περαιωθήσεται τὸ τρόπαιον, εἰ δὲ μή, τοὐναντίον». Ταῦτα δὴ πείθουσιν ἔτι μᾶλλον ὅτι καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις παρέλκει ἡ λέξις *καλολογία*, ἡ ὁποία ὑπ' οὐδενὸς συγγραφέως ἐλέχθη οὔτε τῶν πρὸ Χριστοῦ χρόνων οὔτε τῶν μετὰ Χριστὸν ἀντὶ τῆς *καλλιλογίας*. Ἀναντίρρητον δὲ φαίνεται ἡμῖν ὅτι τὸ *σκέψεται πρέπει* νὰ μεταγραφῇ εἰς *στήσεται* κατὰ τὴν συνήθη φράσιν *τρόπαιον ἱστάναι*. Ὥστε τὸ ὅλον χωρίον ὀρθῶς ἐκφερόμενον θὰ ἔχῃ ὧδε. «Ἐὰν ἴδῃ ὁ βασιλεὺς ὅτι ὥρισε νέαν βαφῆναι βαφὴν πορφύρας, κατ' ἐχθρῶν *τρόπαια στήσεται*».

Αἰσχ. Ἀγαμ. 15

εὐνὴν ὀνείρους οὐκ ἐπισκοπουμένην
ἐμὴν *– φόβος γὰρ κτλ.*

Τὸ ἐμὴν ὁ Hermann μετέβαλεν εἰς *τί μήν;* Καθ' ἡμᾶς δὲ γραπτέον *οὐ μὴν*—παραλειπομένου τοῦ καθεύδω ἢ ἄλλου ὁμοίας ἐννοίας, τὸ ὁποῖον αἰτιολογεῖ ἡ ἀμέσως ἑπομένη πρότασις: *φόβος γάρ* κτλ.

475 *βάλλεται γὰρ* ***ὅσσοις***
Διόθεν κεραυνός.

Τὸ ὄσσοις φαίνεται ἐφθαρμένον· γραπτέον ἴσως *τοίοις* δηλ. τοῖς ὑπερκόπως εὖ κλύουσιν.

887 ***Πλείω τοῦ ξυνεύδοντος χρόνου***

ἀντὶ τοῦ ξυνεύδοντος χρόνου γραπτέον καθ' ἡμᾶς

τοῦ ξυνειδότος ἢ ξυνάδοντος χρόνου.

1476 ***Ὕμνον ὑμνεῖν ἐπεύχεται....***

Τὴν ἐλλείπουσαν λέξιν ἀναπληρωτέον καθ' ἡμᾶς διὰ τοῦ **αὖτη.**

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΣΠΡΙΩΤΗΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΟΥ ΣΕΡΑΪΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ
ΤΑ ΠΕΡΙΣΩΘΕΝΤΑ ΕΝ ΑΥΤΗι ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι τὴν Βιβλιοθήκην ταύτην κατήρτισεν ὁ Πορθητὴς Μωάμεθ ὁ Β' συνῳδὰ ταῖς εἰδήσεσι τοῦ ἀξιοπίστου ἱστορικοῦ Κριτοβούλου, τοῦ καὶ γραμματέως τοῦ πορθητοῦ, μετακομίσας τὸ πλεῖστον τοῦ περιεχομένου αὐτῆς ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ὡς καὶ τῆς τοῦ Πατριαρχείου.

Περὶ τῆς Βιβλιοθήκης ταύτης ἀείποτε εἴχομεν πληροφορίας ἀντιφατικάς, καθόσον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἠδυνήθη νὰ περιγράψῃ τὸν ὅλον πλοῦτον τῶν κειμηλίων τούτων· διότι ἕκαστος τῶν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀφικνουμένων Εὐρωπαίων περιηγητῶν συνέλεγεν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε παρὰ τοῦ πρώτου τυχόντος πληροφορίας περὶ τῆς ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πεπλανημένας[1]. Ἔτι δὲ καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ πρεσβευταὶ τῶν ξένων Κρατῶν, οἷς ἐδίδετο ἡ ἐντολὴ περὶ παροχῆς πληροφοριῶν περὶ αὐτῆς, ἤντλουν οὐχὶ βασίμους καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις, στηριζομένας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ πληροφοριῶν συλλεγομένων ἀκανονίστως καὶ ἀνακριβῶς ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτῶν διερμηνέων.

Ἀλλ' ὁ μετὰ πάντας τούτους ἀποπειραθεὶς νὰ διευκρινήσῃ τὰ κατὰ τὴν περιώνυμον ταύτην βιβλιοθήκην σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς κ. Θεόδωρος Οὐσπένσκης, διευθυντὴς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἱνστιτούτου, ἐν τῇ περισπουδάστῳ αὐτοῦ μελέτῃ περὶ τοῦ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ταύτῃ κώδικος τῆς Ὀκτατεύχου[2] παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδόσιμον ἵνα θεωρήσωμεν ἀβασίμους καὶ ἀνατετραμμένας πάσας τὰς μέχρι τοῦδε μεταδοθείσας ἡμῖν πληροφορίας περὶ τῆς Βιβλιοθήκης ταύτης.

Κατακολουθοῦντες λοιπὸν τῷ ρηθέντι ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ὑπ' αὐτοῦ προσκομιζομένων εἰδήσεων καὶ ἐπιπροστιθέμενοι ταύταις καὶ τὰς ἰδίας ἡμῶν ἐρεύ-

1. Ἴδε «Νεολόγου» Κωνσταντινουπόλεως 16 Ἰανουαρίου 1870 ἀριθ. 528. – Ἐπίσης τὰς εἰς τὴν ἐφημερίδα «La Turquie» ἐριδας κατὰ τὸ ἔτος 1870 καὶ ἐξῆς μεταξὺ Dethier καὶ Muller, καὶ τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ἐκδοθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει συγγράμματος «Monumenta Hungariæ Historica».

2. Εἰδήσεις τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἱνστιτούτου, Τ. XII.

νας ἐξ ἰδιαιτέρων ὅλως προερχομένας πηγῶν, πεποίθαμεν ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ θὰ παρουσιάσωμεν τῷ λογίῳ κόσμῳ πιστοτέραν ὅσον ἐνεστιν εἰκόνα τῆς ἀκριβοῦς καταστάσεως τῆς ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκης, μᾶλλον ἐγγίζουσαν τῇ πραγματικότητι καὶ τῇ ἀληθείᾳ.

Ὁ θησαυρὸς τῆς ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκης ἐναπόκειται καὶ περισῴζεται νῦν ἔν τινι περιπτέρῳ ἀνεγερθέντι κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ ἐν τοῖς πέριξ αὐτοῦ κατὰ τὰ ἀρχαῖα τοῦ Βυζαντίου Ἀνάκτορα μεταξὺ τουρκικῶν καὶ ἀραβικῶν χειρογράφων.

Ὁ κ. Θ. Οὐσπένσκης παρακολουθῶν βῆμα πρὸς βῆμα τοὺς ξένους Εὐρωπαίους καὶ ἰδίᾳ τοὺς Γάλλους τοὺς περιγράψαντας ταύτην, διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, ὅτι ἡ Βιβλιοθήκη αὕτη ἀπὸ πολλοῦ προσείλκυε τὴν προσοχὴν τῶν ξένων καὶ τὰς Κυβερνήσεις πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ὅτι ἰδίᾳ ἐδελέαζεν αὐτοὺς ἡ ἰδέα τῆς συναφείας καὶ συγγενείας τῆς σουλτανικῆς ταύτης βιβλιοθήκης πρὸς τὴν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Καὶ ὄντως, εἰ καὶ δὲν ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ταύτῃ περισῳζόμενα χειρόγραφα δὲν προέρχονται ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἐν τούτοις καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίων δεδομένων πολλὴ πιθανότης ὑφίσταται, ὅτι ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Σεραΐου εἶναι περιεκτικὴ χειρογράφων ἀνηκόντων τέως εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτῆς δὲν ἔπαυσεν ἵνα περικλείῃ μέγαν ἀριθμὸν βυζαντινῶν χειρογράφων ἐν αὐτῇ. Ἤδη κατὰ τὸν XVI αἰῶνα ἔχομεν εἰδήσεις περὶ μεγίστου ἀριθμοῦ χειρογράφων ἀποσταλέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Εὐρώπην. Πρῶτος πάντων ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας Augerius Busbeckius τῷ 1555 ἔτει ἠγόρασεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὰ 240 ἑλληνικὰ χειρόγραφα, ἅτινα ἐξαπέστειλεν εἰς Βιέννην πρὸς ἐξωραϊσμὸν τῆς αὐτόθι αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων περιελαμβάνετο τὸ διασήμως καλλιγεγραμμένον κεφαλαίοις γράμμασι *Διοσκουρίδειον* χειρόγραφον, περιγραφὴν τοῦ ὁποίου ἐποιήσατο ὁ Λαμπέκιος (Lambecii, Commentariorum de augustiss. bibl. Cæsareæ Vindobonensl ed. altera lib. II col. 125 – 126).

Ἰδίως πληροφορίας περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου ἔχομεν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τοῦ XVII αἰῶνος, αἵτινες προέρχονται ἐκ μοναδικῆς πηγῆς, ἤτοι ἐκ τῶν περὶ ταύτης ἐκθέσεων τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας, τῆς ἐχούσης τότε εἰδικὴν ἐντολὴν ἵνα ἀγοράζῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ χειρόγραφα προωρισμένα πρὸς πλουτισμὸν τῆς ἐν Παρισίοις αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης. Ἤδη ὁ Μαζαρῖνος, ὁ Φουκὲ καὶ ὁ Κόλβερτ διεκήρυττον μετὰ παρρησίας, ὅτι ἡ Γαλλία ὀφείλει νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν καὶ ἐπωφεληθῇ τῶν περιστάσεων ἀγοράζουσα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ χειρόγραφα τοιαῦτα, ἰδίως ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ', ἣν διευθυντὴς τῆς Παριανῆς βιβλιοθήκης ἦν ὁ Λουβουὰ καὶ εἶτα ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀββᾶς Λου-

βουά, εἶχον καταβληθῆ πάμπολλαι καὶ συστηματικαὶ ἐνέργειαι πρὸς ἀγορὰν χειρογράφων ἐξ Ἀνατολῆς καὶ πλουτισμὸν τῆς Παρισινῆς βιβλιοθήκης.

Τὰς κατωτέρω πληροφορίας περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου ἀρυόμεθα ἐκ τῶν ἐγγράφων τῶν δημοσιευθέντων ἐν δυσὶ τόμοις ὑπὸ τοῦ Σ. Ὡμὸλ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Mission Archéologique Française en Orient I-II vol. Paris 1902» ἀρχομένας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ XVII αἰῶνος. Ἤδη τῷ 1687 ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Girardin (Mission I. p. 253. Girardin à Louvois du 10 Mars 1687) ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ διασπαρεῖσα φήμη ὑπὸ πλείστων περιηγητῶν, ὅτι ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ » τοῦ Σεραΐου ὑφίσταται μέγιστος ἀριθμὸς ἀρχαίων ἑλληνικῶν χειρογράφων » καὶ ὅτι ἐν τούτῳ δύνανται νὰ ἀνακαλυφθῶσιν αἱ ἐλλείπουσαι Δεκάδες ἐκ » τοῦ Τίτου Λιβίου, ἠνάγκασέ με, ὅπως καταβάλω πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς » διευκρίνησιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐπὶ τούτῳ ἀπετάθην πρός τινα Ἰταλὸν » ἐξωμότην διατελοῦντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς αὐλῆς ὡς *σιλιχτάρον* ἐκ τῶν ση- » μαινόντων ὑπαλλήλων τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Σεραΐου καὶ εὐνοουμένων τοῦ » Σουλτάνου, ὅστις ἐκόμισέ μοι κατὰ διαφόρους περιόδους καὶ τμηματικῶς » πᾶν ὅ,τι ἦν ἑλληνιστὶ γεγραμμένον ἐν διακοσίοις τόμοις, οὓς ἐπεφόρτισα νὰ » μελετήσωσι καὶ ἐξετάσωσιν οἱ ἐκ τῶν Ἰησουιτῶν πατέρων Βιδιὲ καὶ Μαρ- » σέλ. Οὗτοι ἐκ τῶν τόμων τούτων ἐξελέξαντο 15 μόνον βιβλία ὡς μᾶλλον » ἄξια προσοχῆς, ἅτε καλλιγεγραμμένα ὄντα. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δύναται νὰ » ἐξαγάγῃ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀπάτης περὶ τῆς ὑποτιθεμένης ἀξίας τῆς ὀθωμανικῆς » βιβλιοθήκης, ἥτις καίτοι κατέχει πλεῖστα ὅσα χειρόγραφα ἀραβικὰ καὶ περ- » σικά, ἑλληνικὰ ἐν τούτοις δὲν κατέχει πλείονα τῶν ὅσων ἀναφέρομεν».

Τῶν ἐν Παρισίοις μὴ ἱκανοποιηθέντων ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων, παρεκλήθη ὁ Girardin νὰ μεταδώσῃ αὐτοῖς ἀκριβεστέρας πληροφορίας περὶ τῶν χειρογράφων τούτων· ἐφ' ᾧ καὶ ἐπανερχόμενος οὗτος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέ- ματος ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ ἀπὸ 15ης Σεπτεμβρίου 1688 ἀναφέρει τὰ ἀκό- λουθα: «Δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω ὑμᾶς ἀναφορικῶς τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ » Σουλτάνου, ὅτι αὕτη εὑρίσκεται ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ, μὴ ἔχουσα οὐδένα κα- » τάλογον. Ἑλληνικὰ χειρόγραφα δὲν ὑφίστανται ἐν αὐτῇ πλείονα τῶν δια- » κοσίων, ἅτινα ἐξετάσας ὁ πατὴρ Βιδιὲ δὲν εὗρε παρουσιάζοντα ἀξίαν τινά, » ἐκτὸς ἐκείνων ἅτινα προανέφερον ὑμῖν. Ὅλα τὰ λοιπὰ χειρόγραφα εὑρί- » σκονται ἐν κακῇ καταστάσει καὶ ἐμπεριέχουσιν ὕλην ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐκδε- » δομένην, ἐπωλήθησαν δὲ χονδρικῶς ἀντὶ ἑκατὸν γροσίων ἕκαστον». (Mis- sion Archéologique I – p. 260).

Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἡ μᾶλλον περίεργος καὶ ἀκατάληπτός πως, διότι οὐ μόνον τότε ἐναπέμενον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοιαῦτα Βυζαντινὰ χειρό- γραφα, ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι μεθ' ὅλας τὰς ἐπελθούσας συμφορὰς καὶ καταστρο- φὰς ὑπάρχουσι τοιαῦτα.

Ἀλλὰ τῶν μᾶλλον τολμηρῶν καὶ ἐπιτυχῶν μέσων πρὸς πλουτισμὸν τῆς

τῆς Παρισινῆς Βιβλιοθήκης ἐξ ἀγορᾶς ἑλληνικῶν χειρογράφων ἐξ Ἀνατολῆς ἐχρήσατο ὁ βιβλιοφύλαξ ἀββᾶς Jean Paul Bigneau.

Ἤδη ὅτε ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἱδρύσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει τυπογρα- φείου, ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου, ὁ ἀββᾶς τῇ 8 Φεβρουαρίου 1727 ἔγραφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ πρώην ἐν Παρισίοις ὀθωμανῷ πρεσβευτῇ Μεχμὲδ-Ἐφένδη, τῷ υἱῷ τοῦ ὁποίου ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἡ ἵδρυσις τοῦ ὡς εἴρηται τυπογραφείου, μεταξὺ ἄλλων καὶ περὶ τῆς Βιβλιο- θήκης τοῦ Σεραΐου τάδε:

«Ἐνταῦθα παρ' ἡμῖν πιστεύουσιν, ὅτι ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεραΐου » εὑρίσκονται πολλὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ χειρόγραφα, ἅτινα δὲν » ὑπάρχουσιν οὔτε ἐν Γαλλίᾳ οὔτε παρὰ τοῖς γείτοσι κράτεσι, καὶ περὶ ὧν » λίαν ἐνδιαφέρεται ὁ λόγιος κόσμος. Ἐγὼ εἰμὶ πεπεισμένος, ὅτι ὑμεῖς κέκτη- » σθε λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῆς βιβλιοθήκης ταύτης καὶ ὅτι ἐν τῇ » ὑμετέρᾳ χώρᾳ ὑπάρχουσιν ἱκανοὶ πεπαιδευμένοι ἄνδρες δυνάμενοι νὰ πε- » ριγράψωσι τὰ χειρόγραφα ταῦτα».

Οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐπωφελούμενοι τῶν εὐνοϊκῶν δι' αὐτοὺς περιστάσεων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διέταξαν τὸν καταρτισμὸν εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἀπο- τελουμένης ἐκ τῶν λογίων ἀνδρῶν François Sevin καὶ τοῦ ἀββᾶ Michel Fourmon (Mission Archéologique I. p. 433) καὶ ἐντολὴν ἐχούσης, πρῶτον ἵνα ἐνασχοληθῇ ἀποκλειστικῶς περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου, «ὅπως » *ἀποπειραθῶσι λαβεῖν ἄδειαν τοῦ ἐπισκεφθῆναι τὴν Σουλτανικὴν βιβλιοθήκην,* » *ἐὰν πράγματι τοιαύτη ὑπάρχῃ, καὶ ποιήσωνται περιγραφὴν τῶν βυζαντινῶν* » *χειρογράφων, τῶν ἐν αὐτῇ περισωθέντων ἐκ τῆς ἀρχαίας βιβλιοθήκης τῶν* » *Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ δεύτερον, τοῦθ' ὅπερ τὸ κύριον ἵνα ἐνασχο-* » *ληθῇ εἰς τὴν περισυλλογὴν ἑλληνικῶν καὶ ἑτερογλώσσων ἐν Ἀνατολῇ χει-* » *ρογράφων*». (Mission Archéologique I. p. 434).

Ἡμᾶς ἰδίᾳ ἐνδιαφέρει βεβαίως τὸ μέρος τῆς ἐντολῆς τῆς δοθείσης τοῖς ῥηθεῖσιν ἐπιστήμοσιν τὸ ἀφορῶν τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Σεραΐου (Mission Arch. I. p. 437), περὶ οὗ σημειοῦται τὸ ἀκόλουθον: «Ἤθελεν εἶναι λίαν » εὐτυχὲς γεγονός, ἐὰν ἐπετυγχάνετο νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ἡ εἴσοδος ἐν τῇ βι- » βλιοθήκῃ τῶν Σουλτάνων, ἥτις τυγχάνει ἔμπλεως, ὡς φαίνεται, ἀρχαίων χει- » ρογράφων ἀνηκόντων ἄλλοτε τοῖς αὐτοκράτορσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως... » ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ θὰ ἠδύναντο νὰ σχηματίσωσιν ἰδέαν περὶ τοῦ κατὰ » πόσον τὰ διαδιδόμενα περὶ αὐτῆς ἦσαν ἀληθῆ, ἐφιστῶντες κυρίως τὴν » προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν συγγραφέων ἐκείνων, οὓς ἡμεῖς ἐν- » ταῦθα δὲν ἔχομεν οὔτε ἐν χειρογράφοις, οὔτε ἐν ἐντύποις καὶ τῶν ὁποίων » τὰ ἔργα ἀπολαύουσι μεγίστης φήμης, ὡς π. χ. ὁ Πομπήιος, ὁ Τίτος, ὁ Πο- » λύβιος καὶ ἄλλοι πολλοί».

Τοιαύτη τις ἰδέα περίπου διετυπώθη καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Bigneau

(Mission Arch. I. p. 441), διατεινομένου, ὅτι πᾶσα προσοχὴ δέον νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν Σουλτάνων...., ὅτι ἡ βιβλιοθήκη αὕτη οὐχὶ ἀβασίμως κέκτηται ἰδιάζουσαν φήμην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλῃ τις ὅτι ἐν αὐτῇ διετηρήθη μέγας ἀριθμὸς χειρογράφων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων...., ὅτι καὶ ἱστορικαὶ μαρτυρίαι παρέχουσιν ἡμῖν τὸ ἐνδόσιμον ὅτι αὕτη δὲν κατεστράφη κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κ/πόλεως καὶ ὅτι τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἰδέα ὅλων τῶν περιηγητῶν.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καὶ ἐκτελέσει τῶν ἐν λόγῳ ὁδηγιῶν προέκυψαν τὰ ἀκόλουθα: α΄ ἡ εἰσχώρησις ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Σουλτάνων ἀπεδείχθη τελείως ἀδύνατος, καὶ β΄ διεπιστώθη ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν ἀξιοπιστοτέρων, ἐν οἷς καὶ τῆς τοῦ ἰατροῦ τοῦ μεγάλου βεζίρου τυχοδιώκτου Φουσάκη, ὅτι ὅλα τὰ ἐν τῇ Σουλτανικῇ βιβλιοθήκῃ ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἐπυρπολήθησαν ἐντολῇ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ΄ ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσει αὐτοῦ (Mission Arch. I. p. 448).

Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ σπουδαῖον θεωρεῖ ὁ κ. Θ. Οὐσπένσκης καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Θεοτόκης ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, ἐκδοθέντι ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας κατὰ τὸ 1772 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Σειρὰ ἑνὸς καὶ πεντήκοντα ὑπομνηματισμῶν εἰς τὴν Ὀκτάτευχον καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν», ἐν ᾧ ποιεῖται λόγον περὶ τοιούτων ἄλλων βιβλιοθηκῶν, ἃς ἐπεσκέφθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οὐδὲν λέγει περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐδ' ἐπεσκέφθη ταύτην. Ἀλλ' ὁ κ. Θ. Οὐσπένσκης δέον νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει, ὅτι μεθ' ὅλην τὴν μεγάλην δύναμιν, ἣν εἶχεν ὁ προστάτης τοῦ Θεοτόκη Γρηγόριος Γκίκας, καὶ πληροφορίας ἂν εἶχεν ἀκριβεῖς περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ ὅπως εἰσάξῃ τὸν Θεοτόκην εἰς τὴν ἐν λόγῳ βιβλιοθήκην πρὸς μελέτην· διότι ἐκώλυον τοῦτο αἱ τότε δειναὶ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι, ἐν αἷς ἔζη ὁ Γρηγόριος Γκίκας ὑποπτεύων ἐν κινδύνῳ καὶ τὴν ἑαυτοῦ κεφαλήν· ὅπερ ὄντως καὶ συνέβη. Γνωστὸν δὲ ἄλλως, ὅτι κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, ἦτο ὅλως ἀπηγορευμένη εἰς πάντα Ῥωμαῖον, Ἕλληνα, ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Σουλτανικὴν βιβλιοθήκην τοῦ Σεραΐου. Ἐν τοῖς χρόνοις μάλιστα Αἰκατερίνης τῆς Β' ὁ Ὀθωμανικὸς λαὸς τοσοῦτον ὑπέβλεπε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνας, ὥστε οὔτε σκέψις κἂν ἠδύνατο νὰ γένηται περὶ ἐξαιτήσεως ἀδείας, καὶ εἰσόδου εἰς τὴν Σουλτανικὴν Βιβλιοθήκην· διότι τοιαύτη τις ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ δεινὰς ὑποψίας καὶ δὴ καὶ μέτρα ἔσχατα κατὰ τοῦ αἰτοῦντος, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐθεωρεῖτο οὗτος ἰσχυρὸς καὶ εἰς οἱανδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἀνωτέραν κοινωνικὴν βαθμίδα προηγμένος. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως, ξένους ἢ ὑπηκόους αὐστηρότατα ἀπηγορεύετο ἡ εἰς τὴν Σουλτανικὴν Βιβλιοθήκην εἴσοδος. Τελευταία ἐπίσκεψις τῆς ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκης ἐγένετο κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος· αὕτη δὲ ἦτο ἡ τοῦ καθηγητοῦ Carlyle, ὃν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ὁ πολὺς τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει κόμης Ἔλγιν μετὰ μεγάλους κόπους καὶ

ἀτρύτους μόχθους κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς ἐκείνην· διότι οἱ Ὀθωμανοὶ ἄλλοτε μὲν διεβεβαίουν αὐτὸν ὅτι δὲν ὑφίσταται ποσῶς ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ παλαιόν τι χειρόγραφον, ἄλλοτε δὲ ὅτι ἡ Βιβλιοθήκη ἐμπεριέχει χειρόγραφα τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἅτινα μόλις πρὸ ὀλίγου ἐκτήσατο ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις καὶ ὅτι ἀπολύτως δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε ἑλληνικὰ οὔτε λατινικὰ χειρόγραφα· ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὁ Carlyle εἰσελθὼν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἠρίθμησε 1294 χειρόγραφα, ἅπαντα δὲ ἀραβικά, περσικὰ καὶ τουρκικά, οὐδὲν δὲ ἑλληνικὸν ἀριθμεῖ, διότι ῥητῶς ἐδηλώθη αὐτῷ ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ὑπῆρχεν.

Τὰς πληροφορίας ταύτας ἀρυόμεθα ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ καθηγητοῦ Carlyle μετὰ τοῦ λόρδου ἐπισκόπου τῆς Λιγκόλνης G. Tomline, καταχωρισθείσης ταύτης ἐν τῷ «Memoirs relating to European and Asiatic Turkey edited by R. Walpole. London 1817», ἐξ ἧς δείκνυται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ κατὰ καιρὸν Ὀθωμανοὶ ἔφοροι τῆς Σουλτανικῆς βιβλιοθήκης, καὶ ὁπόταν ἀπεδέχοντο συνεπείᾳ ἐνασκήσεως ἰσχυρῶν ἐπιρροῶν Εὐρωπαϊκῶν Αὐλῶν τὴν ἐπίσκεψιν ἐκείνης παρ' ἐπισήμων ξένων, ἦσαν οὐδὲν ἧττον καὶ αὖθις ἐπιφυλακτικώτατοι ἀείποτε, ἀποφεύγοντες ἐπιμελῶς τὴν παρουσίασιν αὐτοῖς καὶ μελέτην πολυτίμων ἑλληνικῶν χειρογράφων.

Ἐν τούτοις ὁ κ. Θ. Οὐσπένσκης διατείνεται, ὅτι τοιαῦτα χειρόγραφα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσι, τοῦθ' ὅπερ εἶναι καὶ βάσιμον, διότι ὡς παρατηροῦμεν κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐποχὴν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς G. B. Chevalier ἐν τῷ διτόμῳ αὐτοῦ ἔργῳ (Περιήγησις ἀνὰ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον, Τόμ. Β' σελ. 203) λέγει τάδε:

« Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Σεραΐου τῆς Κων/πόλεως ὑπῆρξε μυστήριον δι' ὅλην » τὴν Εὐρώπην. Ὁ ἀββᾶς Sevin ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημείας » τῶν Ὡραίων Τεχνῶν (Τόμ. Ζ') ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄ πρὸς » συλλογὴν χειρογράφων δὲν ἐπέμενε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἀπροσπέλαστον τοῦτο » ἱερόν, διότι ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Δ΄ κατέκαυσε τὰ χειρόγραφα τῆς ἐν » λόγῳ Βιβλιοθήκης· καὶ ὅτι ἕτεροι πάλιν περιηγηταὶ διατείνονται, ὅτι ἡ Βι» βλιοθήκη αὕτη περιεῖχεν 120 τόμους ἐκ τῆς ἀρχαίας βιβλιοθήκης τῶν Βυ» ζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ δὲ ἀββᾶς Doderini (De la littérature des » Turcs — T. B' σελ. 33), ὁ σοφὸς οὗτος καὶ σεβαστότατος Βενετός, ἔλυσε τὸ » ζήτημα τοῦτο, ἐνασχοληθεὶς ἀποκλειστικῶς ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον περὶ τὴν ἐκ» μάθησιν τῆς τουρκικῆς φιλολογίας καὶ κατορθώσας οὕτω νὰ προμηθευθῇ » τὸν κατάλογον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου, ἐν ᾗ εὗρε πλεῖστα ὅσα χειρό» γραφα ἑλληνικὰ καὶ λατινικά· διέψευσεν ὅμως τὰς προσδοκίας ἐκείνων, οἵ» νινες ἀνέμενον νὰ εὑρεθῶσιν αὐτόθι αἱ Δεκάδες τοῦ Τίτου Λιβίου, τὰ ἔργα » τοῦ Τακίτου καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου. »

Τὰς μᾶλλον θετικὰς καὶ ἀσφαλεῖς πληροφορίας περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου ἀρυόμεθα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ πάντα ἀκεραίως καὶ τελείως, καθόσον ἡ αὐτὴ μέθοδος εἰς ἀπόκρυψιν τῶν ἐν αὐτῇ

ὑπαρχόντων προυτάσσετο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἰσχύι αὐτῆς. Κατὰ τὴν δευτέραν δηλαδὴ πεντηκονταετηρίδα τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος εὐπαίδευτοι ἄνδρες ἐξ Εὐρώπης ἀλληλοδιαδόχως ἐπεσκέφθησαν τὴν Βιβλιοθήκην ταύτην, ἐθεώρησαν τὰ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα χειρόγραφα καὶ περιέγραψαν ἐν μέρει ταῦτα. Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ὁ νομομαθὴς Χρῆστος Παπαδόπουλος (Κύπριος), διαμένων ἐπ' ἀδείᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ προτιθέμενος νὰ πραγματευθῇ *περὶ τῶν ἀφθάρτων κτημάτων κατὰ τὸ Μουσουλμανικὸν δίκαιον, ἤτοι περὶ δασμοῦ, θερέτρου, χτιμαδίου καὶ κοινοτικῆς βοσκῆς*, ἀντικειμένων μὴ συμπεριληφθέντων ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ὀθωμανικῶν κωδίκων, ἔτυχε τῆς ἀδείας νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐπειδὴ σπουδαιοτέρα τούτων καὶ περιέχουσα πολλὰ χειρογραφικὰ κειμήλια ἦν ἡ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Σεραΐ(ου) Μπουρνοῦ κειμένη, ἐπεσκέψατο καὶ ταύτην· τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν ἐκτιθέμεθα κατωτέρω.

Ἤδη προαγόμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ἐναργέστερον, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα οὐδέποτε μὲν ἐξέλιπον ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου, ὑπέστησαν δ' ὅμως ἐλάττωσίν τινα ἐκ φθορᾶς συνεπείᾳ ὑγρασίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξῆς πληροφοριῶν, ἃς ἄλλοτε ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορικῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας κατὰ Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον τοῦ 1899, ποιούμενοι τότε λόγον περὶ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν Βιβλιοθήκην ταύτην Βαρέλου, Μύλλερ, Βαμπερί, Μόρτμαν καὶ τοῦ σοφοῦ Δετιέ, οἷς οἱ Ὀθωμανοὶ μικρόν τι μόνον μέρος ἐπέδειξαν χειρογράφων, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἕτερα πολυάριθμα ὑπάρχοντα μέν, μὴ ἐπιδεικνυόμενα δὲ οὐδέποτε. Ταῦτα δὲ κατὰ τὸ 1828 — 1829, ὅτε ἐξερράγη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Ὀθωμανὸς διευθυντὴς τῆς ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκης, ὡς ἐπληροφορήθημεν ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν, κατεβίβασε καὶ ἀπέκρυψεν ἐν βαθυτάτῳ ὑπογείῳ ἐντὸς κιβωτίων, ὅπως μὴ ἀνακαλυφθῶσιν ὑπὸ τῶν Ρώσων εἰσελαυνόντων τυχὸν εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων.

Ἐκ τούτων ἐξηγεῖται ἡ ἀπορία πολλῶν τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκην, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἔβλεπον ἕτερα χειρόγραφα, οἱ δὲ λοιποὶ ἀλληλοδιαδόχως ὅλως διάφορα, διότι ἑκάστοτε παρουσιάζοντο αὐτοῖς διάφορα κιβώτια τῶν τέως ἀνοιγέντων· διετείνοντο δ' οἱ τεταγμένοι ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης, ὅτι ἄλλα δὲν ὑπάρχουσιν, ὡς τοῦτο δείκνυται ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ κ. Θ. Οὐσπένσκη, ὅστις ἐπισκεφθεὶς τὴν Βιβλιοθήκην ταύτην δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνεύρῃ τὰ κατὰ τὸ 1850 ὑπὸ τοῦ Μόρτμαν καὶ 1859 ὑπὸ τοῦ Τίσσενδορφ μνημονευόμενα χειρόγραφα, ὡς καὶ κατὰ τὸ 1877 ὑπὸ τοῦ Blass, Foerster καὶ Sreder τοιαῦτα, οὗ ἕνεκα καὶ οἱ διάφοροι κατάλογοι τῆς βιβλιοθήκης οὐδόλως συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους.

Μετὰ τὰς πληροφορίας τὰς δοθείσας ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Μόρτμαν καὶ τοῦ Δετιὲ περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου ἔχομεν καὶ τὴν κατ' ἐντολὴν Ναπολέοντος Γ΄ ἔτει 1864ῳ περιγραφὴν τοῦ Γάλλου ἐπιστήμονος Ἐμ. Μίλλερ ὡς καὶ τὴν διερεύνησιν τῶν ἐπιστημόνων Οὔγγρων κατὰ τὸ 1862ον καὶ τὸν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν ἐναποκείμενον κατάλογον (γαλλιστὶ) ὑπ' ἀριθ. 1366 Ζ΄.

Βραδύτερον τὴν βιβλιοθήκην ταύτην διηρεύνησαν κατὰ τὸ 1887 οἱ Γερμανοὶ ἐπιστήμονες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ καθηγητοῦ Blass, οἵτινες ἐπωφεληθέντες τὴν ἄφιξιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐζήτησαν νὰ φωτογραφήσωσι πάντα τὰ ἀξιοθαύμαστα μνημεῖα τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Θησαυροφυλακίου· ἀλλὰ δὲν ἐπετράπη αὐτοῖς τὸ τοιοῦτον.

Ἀτυχῶς ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων ἐπισκέψεων ἡ Σουλτανικὴ Βιβλιοθήκη βαθμηδὸν ὑφίστατο ἐλάττωσιν καὶ κολόβωσιν. Οὕτως τῷ 1545 ὁ σουλτᾶνος Σουλεϋμὰν ὁ Α΄ ὁ ἐπιλεγόμενος Νομοθέτης (κανουνὶ) ἢ Μέγας ἢ Μεγαλοπρεπὴς παρ' Εὐρωπαίοις, ἐδωρήσατο ἱκανὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα τῷ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῇ Καρόλου Ε΄ τῆς Ἱσπανίας Diego Hurtado Mendoza. Τῷ 1869ῳ ἔτει ὁ Σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Ἀζὴζ ἐδώρησε τῷ αὐτοκράτορι τῆς Αὐστρίας τέσσαρα χειρόγραφα βιβλία φέροντα τὴν σφραγῖδα τοῦ Ματθαίου Κορβίνου, τοῦθ' ὅπερ παρετήρησαν οἱ Οὔγγροι ἐπιστήμονες κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ὑπ' αὐτῶν τῆς βιβλιοθήκης τῷ 1862. Ὁ δὲ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὴτ ἐδωρήσατο αὖθις τῇ Πεσταίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς Οὐγγαρίας ἕτερα 35 χειρόγραφα ὡς ἀνήκοντα δῆθεν τῷ αὐτῷ Ματθαίῳ Κορβίνῳ, ἐνῷ πράγματι δεκατρία τούτων προήρχοντο ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κορβίνου κατασχεθέντα ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἅλωσιν τῆς Πέστης, τὰ δὲ λοιπὰ εἴκοσι δύο προήρχοντο ἐξ ἄλλων μερῶν· οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἄλλα βιβλία τοῦ Κορβίνου ἐπίσης ὑπάρχουσιν, καθόσον ὁ ἤδη ὑφιστάμενος ἐν αὐτῇ ἀριθμὸς βιβλίου 4ὸ, περιελθόντος εἰς χεῖρας τοῦ κ. Θ. Οὐσπένσκη φέρει εἰσέτι κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τὴν ἑξῆς σημείωσιν: «Serenissimo principi domino Vladislao Ungariae et Bohemiae regi invictisimo». Ἐπίσης δὲ δὲν ἐπεστράφησαν κρατηθέντα καὶ τὰ κατ' αἴτησιν τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γερμανίας Ράδοβιτζ τῷ 1887 ἀποσταλέντα εἰς Κίελον δύο ἑλληνικὰ χειρόγραφα βιβλία, ἀγνώστου ἡμῖν δυστυχῶς ὕλης, πρὸς ἐξέλεγξιν αὐτῶν[1].

Ἐν ἐπιλόγῳ φρονοῦμεν, ὅτι νεώτεραι καὶ ἐν εὐνοϊκωτέραις καὶ ὁμαλωτέραις περιστάσεσι τῶν νῦν ἔρευναι μετὰ ζήλου καὶ ζέσεως ἐνεργούμεναι, θέλουσι φέρει εἰς φῶς πολλὰ καὶ ἄλλα σπουδαῖα χειρόγραφα ἀνήκοντα τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ, ὡς γνωματεύει καὶ ὁ κ. Θ. Οὐσπένσκης, καὶ ὅτι οἱ ἐν αὐτῇ περικλειόμενοι θησαυροὶ γνωστοὶ καθιστάμενοι ἀνὰ τὸν ἐπιστημονικὸν

1. Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐν Γιλδὶζ ἐρευνῶν μανθάνομεν, ὅτι ἐν ταῖς αὐτόθι δύο πλουσίαις βιβλιοθήκαις τοῦ Σουλτὰν Χαμὴτ εὑρέθησαν πλεῖστα ἀραβικά, περσικὰ καὶ ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 14ου, 15ου, καὶ 16ου αἰῶνος.

κόσμων ἐν γένει ἔσονται πολλῆς καὶ σπουδαίας ὠφελείας ὡς πρὸς τὴν ἐξερεύνησιν ἀγνώστων τέως τῇ ἐπιστήμῃ πραγμάτων εἴτε καὶ δυσνοήτων καὶ σκοτεινῶν πρόξενοι καὶ συντελέσουσιν εἰς τὴν προσήκουσαν ἐπίλυσιν αὐτῶν.

Ὁ κ. Θ. Οὐσπένσκης ποιούμενος μικρὰν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τῶν εὑρεθέντων ὑπ' αὐτοῦ χειρογράφων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεραΐου καὶ ἀριθμῶν ταῦτα εἰς 36 ἐν ὅλῳ ποιεῖται μνείαν εἰδικὴν τοῦ σπουδαιοτέρου αὐτῶν ἤτοι τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 8, ὅπερ ἐμπεριέχει τὴν Ὀκτάτευχον μετ' εἰκονογραφιῶν, ἀναφέρων ὅτι ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι σχήματος μεγάλου τετάρτου, μήκους 42% καὶ πλάτους 30%· περιέχει δὲ 568 φύλλα ἤτοι 1136 σελίδας καὶ κατὰ πᾶσαν στήλην 54 στίχους. Σημειοῦται ὡσαύτως ὁ κ. Οὐσπένσκης, ὅτι τὸ ἄνω καὶ κάτω μέρος τοῦ κώδικος ὑπέστη μεγάλην φθορὰν ἐξ ὑγρασίας, οὕτως ὥστε εἰς ἑκάστην σελίδα τέσσαρες καὶ πολλάκις πέντε στίχοι εἰσὶν ἐντελῶς κατεστραμμένοι, ἔτι δ' ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀξίας τοῦ κειμένου ἐνέχει καὶ ἑτέραν σπουδαιότητα διὰ τὰς ἐν αὐτῷ καλλίστας πολυχρώμους εἰκόνας, ἐξ ὧν διεσώθησαν ἄθικτοι καὶ σῶαι πλείονες τῶν τετρακοσίων.

Ἐξ ἀντιθέτου ὅμως ὁ ἔγκριτος νομομαθὴς καὶ δικαστὴς ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους χρηματίσας Χρῆστος Παπαδόπουλος, εἰδήμων δὲ τῆς τουρκικῆς καὶ ἄλλων ἀσιατικῶν γλωσσῶν[1], ἐρχόμενος εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἡμετέρων πεποιθήσεων ὅτι οἱ κατὰ καιρὸν διευθυνταὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου δὲν ἐπεδείκνυον τοῖς ξένοις περιηγηταῖς τοῖς ἐπισκεπτομένοις τὴν Βιβλιοθήκην ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῇ χειρόγραφα, ἀλλ' ἐκάστοτε ἄλλα καὶ ὀλίγα προερχόμενα ἐκ διαφόρων κιβωτίων κεκρυμμένων ἐν ὑπογείοις, διαπιστοῖ μετ' ἐπίσκεψιν πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἐκτὸς ἄλλων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου, τὴν ὕπαρξιν καὶ ἑτέρων ἐν ταύτῃ χειρογράφων ἀσχέτων πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Οὐσπένσκη καὶ τῶν λοιπῶν ξένων περιηγητῶν ἐξερευνηθέντα, καὶ δὴ σπουδαιοτάτων πολλὴν σημασίαν δυναμένων ἐνέχειν διὰ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον[2].

Τοιαῦτα φέρ' εἰπεῖν χειρόγραφα ἀπαριθμεῖ τὰ ἀκόλουθα[3].

1. Ἐδημοσίευσε καὶ διαφόρους ἀρχαιολογικὰς διατριβάς, μελέτην περὶ τῶν προνομίων τῆς νήσου Σύμης τῷ 1885—1886· ἤδη δὲν εὑρίσκεται ἐν τοῖς ζῶσιν.

2. «Ἀνατολικὸς Ἀστήρ» ἔτος κδ' ἀριθ. 20 τοῦ 1885 ἔτους.

3. Νομίζω ὅτι πρὸς τὰς περὶ τοιούτων οὕτως ἐκτάκτων κωδίκων πληροφορίας δέον ἵνα ὦμεν ἐπιφυλακτικοὶ μέχρι νεωτέρων ἐρευνῶν. Ὅτι δ' ὅμως ἐν ὑπογείοις καὶ ἀποθήκαις τοῦ Σεραΐου ὑπάρχει ἀπειράριθμος ἐν κιβωτίοις συλλογὴ κωδίκων λέγει ὁ δοίδιμος Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεύς, ὅτι ἐβεβαίωσεν αὐτὸ τοῦτο ἀείμνηστος, σοφὸς ὄντως ἀνήρ, χαίρων τὰ πιστὰ Σουλτάναν ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν, Ἀλέξανδρος ἐκεῖνος ὁ Καραθεοδωρῆς, εἰσχωρήσας ποτὲ εὐνοίᾳ ὑφηλῇ εἰς τὸ σαράγιον πρὸς ἐπιπόλαιον ἐπιθεώρησιν ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ συλλογῶν κωδίκων ἐξέσῃ ἰδών τε καὶ μαθών, ὅτι ἔξω τῶν ἐπιδεικνυμένων συνήθως τοῖς ξένοις ἐξδιασμένῃ ἀδείᾳ φιλολογικῶν θησαυρῶν, εὑρίσκονται ὄντως ἐκεῖ ἄθικτοι κώδικες σεσωρευμένοι ἐν κιβωτίοις ἐν τόποις φυλαττομένοις δυσπροσίτοις.

1. — Συλλογὴν Βυζαντινῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων γεγραμμένων ἐπὶ περγαμηνῆς.

2. — Συλλογὴν αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλλων ἁπάντων τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

3. — Νεαραὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ περγαμηνῆς μετὰ καὶ τοῦ κειμένου αὐτῶν λατινιστί.

4. — Νεαραὶ διατάξεις ἢ ἐπανορθωτικαὶ καθάρσεις τῶν Νόμων Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

5. — Σχόλια καὶ σημειώσεις χειρόγραφοι ἐπὶ τῶν ἑξῆς ἑλληνικῶν συγγραμμάτων: ἐπὶ τῶν Χοηφόρων, τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου, ἐπὶ τοῦ Οἰδίποδος ἐν Κολωνῷ τοῦ Σοφοκλέους, ἐπὶ τῶν Νεφελῶν, κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐπὶ τῶν δημηγοριῶν τοῦ Θουκυδίδου, ἐπὶ τῶν πολιτικῶν τοῦ Πλάτωνος, ἐπὶ τῶν Φυσικῶν καὶ Ἠθικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.

6. — Ἱερὸν Εὐαγγέλιον μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως.

7. — Ἅπαντα τοῦ Φωτίου Πατριάρχου Κων/πόλεως εἰς τέσσαρας τόμους.

8. — Τὰ ἅπαντα τοῦ Ὀβιδίου.

9. — Κικέρωνος πολλοὶ ῥητορικοὶ λόγοι μετὰ σχολίων ἑλληνικῶν.

10. — Ὁρατίου τὰ ἅπαντα μετὰ σχολίων ἑλληνικῶν.

11. — Ἑξάβιβλος Κωνσταντίνου τοῦ Ἁρμενοπούλου μετὰ λατινικῆς παραφράσεως.

12. — Βασιλείου τοῦ Μεγάλου διάφοροι λόγοι μετὰ σχολίων.

13. — Ἄννης Κομνηνῆς τὰ ἅπαντα.

14. — Ἀποσπάσματά τινα ἐκ τῆς τοῦ Ἀπολλοδώρου βιβλιοθήκης.

15. — Βιβλία τινὰ ἐκ τῶν Περσικῶν καὶ Γοτθικῶν τοῦ Προκοπίου.

16. — ὨΙδαὶ ἐκ τῆς α' καὶ η' τοῦ Ἀνακρέοντος μετὰ κριτικῶν σημειώσεων καὶ σχολίων ἀνωνύμου.

17. — Χρονικὴ Ἱστορία Νικολάου Χαλκοκονδύλη ἀρχομένη ἐκ τοῦ α' σουλτάνου τῶν Ὀθωμανῶν Ὀσμὰν μέχρι Μωάμεθ τοῦ Β' (1289 — 1452) τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ αὐτὸς Χρῆστος Παπαδόπουλος, ὅστις εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλλην, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Σεραΐου πρὸς ἀνακάλυψιν κυρίως σπουδαίων τουρκικῶν ἐγγράφων καὶ ἀκτιναμέδων ἀφορώντων τὸ ὄρος Σινᾶ καὶ τὸ Ἁγιώνυμον ὄρος καὶ ὅστις ἐν παρόδῳ τοσοῦτον γοργῶς καὶ εὐφυῶς ἀπεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν τῶν προειρημένων ἑλληνικῶν χειρογράφων ὡς καὶ δύω ἄλλας βιβλιοθήκας[1] κειμένας ἀμφοτέρωθεν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ περιβόλου τῶν ἀρχαίων ἀνακτόρων τοῦ Βυζαντίου, περιεκτικὰς πολλῶν ἄλλων χειρογράφων κωδίκων ἐξ Ἱεροσολύμων μετενεχθέντων καὶ πολλῶν ἄλλων σπουδαίων ἐγγράφων

1. Ἡ μὲν τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων ἱδρύθη ὑπὸ Σουλτὰν Ἀχμὲτ τοῦ Γ' τῷ 1719, ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὸ Σουλτὰν Μουσταφᾶ τοῦ Γ' ἐν ἔτει 1767.

SISMANOGLIO MEGARO

ἀναγομένων εἰς τὴν ἱστορίαν, φιλολογίαν καὶ παλαιογραφίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀναφέρει ὅτι ἐκτὸς τῶν πολυτίμων ἑλληνικῶν τούτων χειρογράφων, ὧν ὀνομαστὶ ἐποιησάμεθα ἄνωθι μνείαν, ὑπῆρχον, καθὰ φαίνεται, ἔν τινι καταλόγῳ χειρογράφων τῆς ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκης, ὃν ἀναφέρει, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ ὁ σοφὸς βενετὸς ἀββᾶς Doderini, ὅνπερ ἀνέγνω καὶ ὁ Χρῆστος Παπαδόπουλος καὶ εὗρεν ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλα πλεῖσθ' ὅσα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, ἅπερ ἐδωρήσατο ὡς εἴπομεν ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ὁ Α' τῷ 1545 τῷ πρεσβευτῇ τῆς Ἱσπανίας Curtado Mendoza.

Τοιαύτη τυγχάνει ἡ ἱστορία τῆς περιωνύμου καὶ λαμπρᾶς ταύτης Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου, ἥτις ἐγκλείει ὁμολογουμένως πολλοὺς ἔτι ἀμυθήτους θησαυροὺς τῆς προγονικῆς τῶν Ἑλλήνων σοφίας καὶ δόξης μεθ' ὅλην τὴν κατὰ καιροὺς ἐπελθοῦσαν κολόβωσιν, τὴν ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων λόγων καὶ αἰτιῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαρρευσάντων αἰώνων γεννηθεῖσαν.

Ἔπαινος δὲ καὶ τιμὴ ὀφείλεται εἰς τοὺς κατὰ καιρὸν ἰθύντορας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοὺς διευθυντὰς καὶ ἐπόπτας Ὀθωμανοὺς τῆς ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκης, διότι ἔν τε ἐνδόξοις διὰ τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος, ὡς καὶ ἐν χαλεποῖς καιροῖς, οὐ μόνον διεφύλαξαν αὐτὴν ἀσινῆ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀπὸ πάσης ἐπηρείας, κατὰ τὸ ἐνὸν ἀποκρούοντες τὰς ἑκάστοτε ἐπιμόνως ἐκδηλουμένας ἁρπακτικὰς διαθέσεις τῶν ξένων, ἀλλὰ καὶ ἀμέτοχοι φανατισμοῦ διατελοῦντες ἀσινεῖς καὶ ἀλωβήτους κατέλιπον καὶ τὰς ἐν τοῖς πολυτίμοις ἑλληνικοῖς χειρογράφοις ἀπαντώσας εἰκόνας, ὡς ἴδιον ἐθνικὸν κειμήλιον ὑπολαμβάνοντες.

Εὐχῆς δ' ἔργον ἦθελεν εἶναι ὅπως ἡ ἐν λόγῳ Βιβλιοθήκη ἐν ᾗ ἀποθησαυρίζονται αἱ βιβλιοθῆκαι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ βιβλία πολλῆς καὶ μεγάλης ἀξίας, ἐρευνωμένη δεόντως, συστηματικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ὑπὸ τοῦ δυναμένου καὶ καταλλήλου μετὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν περικλειόντων τὰ πολύτιμα βιβλία κιβωτίων τῶν εὑρισκομένων ἐν ὑπογείοις καὶ τὴν μετὰ τὴν ἐκ τῆς ὑγρασίας διάσωσιν πλήρη κατάταξιν αὐτῆς, καταστήσῃ γνωστὰ τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ τὰ ἐν αὐτῇ διασῳζόμενα περιώνυμα ἔργα, διευκρινιζομένων ἅμα καὶ πάντων ἐκείνων τῶν χρῃζόντων διαλευκάνσεως σημείων τῆς ἐνδόξου Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἔγραφον ἐν Σμύρνῃ τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1911.

ΓΕΩΡ. Π. ΒΕΓΛΕΡΗΣ

ΛΑΤΙΝΟΪΤΑΛΙΚΑΙ ΛΕΞΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΧΙΑΚΗι ΔΙΑΛΕΚΤΩι [1]

1. *Ἀγκλιά*, τὸ ἐκ κολοκύνθης ἀντλίον, anclo (anclare), ἀλλὰ κατά τινας ἐκ τοῦ *ἀντλία* τροπῇ τοῦ τ εἰς κ, ὡς ἐν τῷ situla, sitla, *σίκλα*. — *Ἀκκουμπῶ, ἀκκουμπίζω, ἀκκουμπιστήρι, ἀπακκούμπημα*, accumbare, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σουΐδα ἐν χρήσει, λέγοντος, «*ἐπερείδομαι, ἀκκουμπίζω*».—*Ἄμουλα, ἀμουλάκι*, amula.—*Ἄξαμος, ἀξαμώνω, ξαμώνω*, examen.—*Ἀξύγκι*, axuncia.—*Ἅρματα, ἁρματώνω*, arma, *ἁρμάδα* τὸ ἰταλικὸν armata.—*Ἁρμάρι*, armarium, armario, ἀλλ' ἄλλοι γράφουσιν *ἑρμάριον* ἐκ τοῦ *ἕρμα*.—*Ἄσπρος*, asper, ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων ἐν χρήσει, ὡς ὁ Κ. Σάθας λέγει ἐν *Διγενεῖ Ἀκρίτᾳ*, 386.—*Ἀβίζο, ἀβιζάρω*, avviso, avvisare.—*Ἄμια* (ἡ θεία), amita, κατὰ Στ. Κουμανούδην ἐν Λατιν. Λεξικ. α', 48.—*Ἀντέννα*, antenna.—*Ἀρμπιτας*, arbita.—*Ἀρμόλλια* (ὄνομα χωρίου), πιθανῶς ἐκ τοῦ armillum = *κεράμιον, πιθάριον*, διότι ἔτι καὶ νῦν αὐτόθι κατασκευάζονται κεράμια.—*Ἀλουσιὰ* (στάκτη), *ἀλισίβα*, lixivia, ἰταλ. lisciva, (βλέπ. ἀοίδιμον Ἀδαμ. Κοραῆν ἐν Ἀτάκτ. 1,328). Καὶ τὸ *ἀχιλιὰ* πιθανῶς ἐγένετο ἐκ τοῦ alixivia τούτου, ἐγένετο δὲ ὧδε, alixivia, alivia, avilia (διὰ μεταθέσεως) ὡς *ποδάρι, ποράδι, πορᾶϊ*), acilia, ἀχιλιὰ (ὡς *κάπτω, χάπτω*).—*Ἀκκόντο*, acconto.—*Ἀράδα, ἀραδιά, ἀραδιάζω*, radius, μετὰ τοῦ προθετικοῦ α, ὁ Δουκάγγιος γράφει *ῥάδα*.—*Ἄμπακος*, «ἤκουσε τὸν ἄμπακό του», «τοῦ *διάβασε τὸν ἄμπακο*», ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ abbaco, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ *ἄβαξ*, διότι οἱ ξένοι παρέλαβον λέξεις ἑλληνικὰς εἰς τὴν οἰκείαν γλῶσσαν κατὰ τὴν ἀρχαίαν μορφὴν αὐτῶν, ταύτας δὲ παρελάβομεν ἡμεῖς κατόπιν παρ' αὐτῶν κατὰ τὴν ξενικὴν μορφήν, *βᾶρις*, barca, *βᾶρκα, χορδή*, corda, *κόρδα* καὶ *κόδρα, κορώνη*, corona, *κορῶνα, καροτόν*, carotto, *καρόττο, ἔβενος*, τουρκ. *ἀμπανόζ, ἀμπανόζι, ποντικὸν* (*κάρυον*), τουρκ. *φουντούκ, φουντούκι, ἰάσμη*, τουρκ. *γιασεμί, διφθέρα*, ἀραβ. *δεφτέρ, δεφτέρι, δράκων*, γαλλ. dracon, δραγῶνος.—*Ἀλλάργα, ἀλλαργάρω*, allarga, allargare.—*Ἄντζα*, anta, ἐν χρήσει καὶ ἐπὶ

1 Περὶ τῶν ἐκ τῆς λατινικῆς γλώσσης εἰς τὴν καθόλου δημοτικὴν γλῶσσαν εἰσχωρησασῶν λέξεων ἐδημοσίευσε τῷ 1895 ἐκτενῆ πραγματείαν ὁ πολὺς G. Meyer ἐν Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, ἐξ ὧν ἐνταῦθα παρέλαβον τὰς καὶ ἐν τῇ χιακῇ διαλέκτῳ ὑπαρχούσας.

Εὐσταθίου (ἀρχὰς ιγ' αἰῶνος), διότι οὗτος γράφει ἐν Ἰλιάδος ιζ' «*τὴν ἀγκύλην κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὴν περὶ τὰς ἰγνύας, ἥντινες ἄνταν ἢ ἄντσαν φασί*.— *Ἄρπα*, harpa.—*Ἀντζιο*, azzio, ὑπὸ τοῦ I. Ζωναρᾶ ις', 25, λέγεται *ἀλλάγιον*. —*Ἀκκοντάρω*, raccontare.—*Ἀβγατίζω* (ταχύνω, σπεύδω), *βγατίζω*, ἐκ τοῦ λατιν. augere.—*Ἀκκαττάρω*, accattare.—*Ἀβανιά, ἀβανιάρω*, avania.—*Ἀρμπουρο*, arbore, arbor.—*Ἀγάλλια—ἀγάλλια*, κατὰ τὸν G. Meyer (Neugriech. Studien IV, 5,) ἐν Bova aguglia—aguglia, ἐξ' ἀφομοιώσεως τῶν συλλαβῶν agaglia—agaglia, *ἀγάλλια—ἀγάλλια*.—*Ἀμπάρρα, ἀμπαρρώνω*, abbarrare.—*Ἀμπουαμέντο*, abbonamento.—*Ατσέντης, ἀτσεντσία*, agente, agenzia.—*Ἀπποῦντο*, appunto.—*Ἀγιουτάντης* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), ajutante.—*Ἀμμορτιζάρω*, ammortizare.—*Ἀππόστα* (σκοπίμως), apposta.—*Ἀπποστάρω* (ἐνεδρεύω), appostare.—*Ἀρλεκῖνος*, arlechino.—*Ἀρρίβω, «ἔμαθα τὸ ἀρρίβο τοῦ»*, arrivo.—*Ἀρτίστας*, artista.—*Ἄσσος* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), asso.—*Ἀλέστος* (εὐκίνητος) lesto.—*Ἀνουλλάρω*, anullare.—*Ἀφρόντε, «ἔχει πολὺ ἀφρόντε»*, afronte.—*Ἀβουκάτος*, avvocato.—*Ἄρια*, aria.—*Ἀβάντι, ἀβάντζο, ἀβαντζάρω*, avante, avanzo, avanzare.—*Ἀντίο*, addio.—*Ἀντζούγια* (σαρδέλλα), acciuga.—*Ἀλλεγρία*, allegria.—*Ἀρτάνα*, altana.—*Ἀρρεστάρω*, arrestare.—*Ἀβαντάγιο*, avantaggio.—*Ἀμπρουνέλλα*, prounella.—*Ἀγγούρι*, περὶ τῆς παραγωγῆς τῆς λέξεως ταύτης πολλὰ ἐγράψησαν. Ἀλλὰ μήπως παρήχθη ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ anguria, ὅπερ σημαίνει *ὑδροπέπονα*, τότε δὲ τὸ *ἀγγούρι* σημαίνει εἶδος σικυοῦ, τὸν μὴ ὡριμάζοντα σικυόν, ὅπως *πέπων* = ὡριμάζων σικυός, ἐκ τοῦ ἐπιθέτου δηλαδὴ ἐγένετο οὐσιαστικόν;—*Ἀμπαντονάρω*, abandonare.—*Ἀμπάσσο*, abbasso.—*Ἀκκομπινάρω*, accombinare.—*Ἀκκομπανιάρω*, accombagnare.—*Ἀρένα*, arena.—*Ἀβακάντζα*, vakanza.—*Ἀμάκκα*, amacca.—*Ἀμμολλάρω*, ammollare, ἐκ τοῦ λατιν. molliri, ὅπερ ἐκ τοῦ mollis = μαλακός.

2. *Βαβούλι*, valvolus καὶ valvulus. Ὁ ἀείδιμος Ἀδ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 4,42, σημειοῦται, «*βαβούλι, κάλυξ, ἀπὸ τῶν Ρωμαίων τὸ valvulus, τὸ σημαῖνον περικάρπιον, ἤγουν περιβλημα τῶν καρπῶν καὶ ἰδαιρέτως τῶν ὀσπρίων. Ἀναλόγως καὶ τὸ βαβούλιον (ἤγουν βαλβούλιον) λογίζεται οἷον λοβὸς τοῦ ἄνθους*».—*Βαρβᾶνος*, barbatus.—*Βᾶρκα, βαρκαριά, βαρκάρις, βαρκάρω, ξεβαρκάρω*, barca, ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἐκ τοῦ ἀρχαίου *βᾶρις*.—*Βερβελλιά, βερβελλίδι, βερβελλίζει τὸ πρόβατον*, vervella. Ὁ ἀείδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτοις 4,52, σημειοῦται, «*βερβελλιά, κόπρος τῶν αἰγιδίων καὶ τῶν προβάτων, εἶναι δὲ ἀπὸ τῶν Ρωμαίων τὸ vervella, τὸ σημαῖνον πρόβατον μικρόν*».—*Βερίκοκον, βερίκοκκον, βερικοκιά*, praecox, praecoquium, παρὰ Βυζαντινοῖς *πρωικόκιον*. Εἶδος τούτων εἶναι τὰ *ζαρταλοίδια*,

ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *ζερτελί*.—*Βίγλα, βιγλίζω*, vigilia, vigilare (διὰ συγκοπῆς τοῦ ι). Καὶ τὸ *βεγγέρα*, ὅπερ εἶναι ἰταλικῆς ἀρχῆς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος γίνεται, vegghia.—*Βιόλα, βιολέττα, βιορέττα* viola, violetta.—*Βλάττα, βλαττί*, blatta.—*Βούκινο, «ὁ κόσμος τό χει βούκινο κ' ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι»*, bucina, ὅπερ ἐσήμαινε *«κέρατον χρήσιμον εἰς σάλπιγξιν»* κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ἀδαμ. Κοραῆν ἐν Ἀτάκτ. 4,56. Ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἀπαντῶσι *βουκινίζω* = σαλπίζω, καὶ *βουκινάτωρ* = σαλπιγκτής.—*Βουτσί*, ἐγένετο κατά τινας ἐκ τοῦ *βυτίνη* = πυτίνη = ὑάλινον δοχεῖον περιπεπλεγμένον διὰ κλώνων λύγου, *νταμιτζάνα*, ἀλλὰ κατ' ἄλλους εἶναι λατινικῆς ἀρχῆς, buttis ἐξ οὗ τὸ ἰταλικὸν botte, ὅθεν τὰ *μπότης, νεμπότης, λεμπότης*, ἐκ δὲ τοῦ ὑποκοριστικοῦ bottiglia τὸ *μποτίλλια*. Παρὰ Βυζαντινοῖς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις *βοῦττα, βουττίον*. Τὸ *βιτσουβία* ἐγένετο ἐκ τοῦ *βουτσουβία*.—*Βοῦκκα, βουκκιά, βουκκώνω, μπούκκα, μπουκκιά, μπουκκώνω, μπουκκάρω, ξεμπουκκάρω*, bucca.—*Βοῦλλα, βουλλώνω*, bulla, εἰς τοῦτο ὑπάγουσί τινες καὶ τὸ *βουλῶ, βουλιάζω*, ἀλλ' ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 4,58 σημειοῦται, *«βουλιάζω καὶ βουλῶ, βυθίζω, βυθίζομαι, ἀπὸ τὸ βολίζω, τοῦ ὁποίου τὸ μέσον βολίζομαι εἰς τὸν παρακμάζοντα ἑλληνισμὸν ἐσήμαινε βαπτίζομαι, ὡς ὁ Διοσκορίδης (Γεωπ. 4,17) «βάλε εἰς τὸ γλεῦκος καί, ἐὰν ἔχῃ ὕδωρ, βολίζονται, ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ, ἐπιπλέουσιν»*, ὅπου τὸ *βολίζονται ἔχει ἐναντίον τὸ ἐπιπλέουσι*.—*Βραχί, βράκα, βρακώνω, βρακώνομαι, ἀξεβράκωτος, βρακοπόδαρα*, braca, bracco, brache.—*Βορδονάριος*, bordonarius.—*Βόλτα, βόρτα, βολτάρω*, volta, ἐκ τοῦ voluta (volvo), ἐκ τούτου δι' ἀφομοιώσεως καὶ *βόττα, βοττάκι*.—*Βιδέλλο*, vitello—*Βέργα*, virga.—*Βίτσα*, vitis.—*Βότσος*, bozzo.—*Βιλλὶ* καὶ *βιλλί*, membrum virile, virle, ville. δι' ἀφομοιώσεως, ὡς ἐν τῷ sterla, stella, ἐκ τῆς ῥίζης ster, ἀ-στήρ, Stern γερμ.—*Βατσίνα, βατσινάρω*, vacca, vaccina.—*Βοΐζουνας, βουζούνι, βίζουνας, βιζούνι*, bourgone, διὰ συγκοπῆς τοῦ r.—*Βίδα*, vite.—*Βιζιτατόρι*, visicatore.—*Βάρδια, βαρδιάνος*, guardia, guardiano, (δι' ἐκπτώσεως τοῦ *q*).—*Βεραμέντε*, veramente.—*Βατσέλλο*, vascello.—*Βάζο*, vaso.—*Βεντάγιο*, ventaglio.—*Βίζιτα*, visita.—*Βίστα*, vista, «Bella Vista».—*Βαρέλι*, barile.—*Βαγαμπόντης*, vagabonde.—*Βαγόνι*, vagone.—*Βαλοῦτα*, valuta.—*Βερνίκι*, vernice.—*Βίλλα*, villa.—*Βάλσι*, valzer.—*Βαπόρι*, vapore.—*Βαρῶνος*, barone.—*Βέλο*, velo (velum).—*Βιτρίνα*, vetrina.—*Βερντοῦρα*, verdura.—*Βέστα*, vesta.—*Βισταλόγκα* (τηλεσκόπιον) vistalongia.—Τὸ εὐλίζες φυτὸν *βασιλικὸς* ἀρχικῶς ἦτο ἐπίθετον, *ὄκιμον βασιλικόν*, ἔπειτα οὐσιαστικοποιήθη, ὡς τὸ *πέπων* (ἀρχικῶς *πέπων σικυός*), *δαμασκηνὸν* (ἀρχικῶς *προῦμνον δαμασκηνόν*), ὅθεν τὰ κοινὰ *πεπόνι, δαμάσκηνο*, καὶ *βαρεῖα* (ἀρχικῶς *βαρεῖα σφῦρα*), *βαρειὰ* κοινῶς.

3. *Γραβάττα*, gravatta. — *Γλασάδα*, glaciata (ἐκ τοῦ glaciale). — *Γόμμα*, gomma.—*Γόνδολα* gondola. — *Γραδάρω*, gradare (ἐκ τοῦ grado). — *Γαρδαρόμπα*, quardaroba. — *Γαρνιτοῦρα*, garnire, garnitura. — *Γκρίζο* (χρῶμα), griso, grisetto.—*Γκρόσσα* (12 δωδεκάδες), grossa.—*Γαλάντης*, galante. *γαλαντόμος*, galantuomo. — *Γαλέρα*, galera. — *Γαλλόνι*, gallone.—*Γαλέττα*, galetta.—*Γάντσος*, *γαντσώνω*, gancio.—*Γολέττα*, goletta. — *Γκρατσιόζος*, grazioso. — *Γκαμπινέττο*, gabinetto. — *Γαλόντσα*, galozza. — *Γάμπια*, gabbia. — *Γαλλαρία*, galleria. — *Γραῖγος*, greco.—*Γαρμπῆς*, garbino.— *Γούμενη*, gomene.— *Γκάζι*, gaso.—*Γιρλάντα*, ghirlanda.—*Γροῦππος*, gruppo.—*Γάμπα*, gamba.—*Γαζέττα*, gazzetta.—*Γελέκι*, gileco.—*Γάντι*, guanto.—*Γιατσάδα*, ghiaccada.— *Γουλέττα*, goletta.—*Γόββα*, *γοββάκι*, gobba.—*Γκαλόπ*, galopp.—*Γαρόφαλο*, garofano.—*Γόφφος*, goffo, (γόμφος). — *Γοῦστο*, *γουστάρω*, gusto, gustare.—*Γαβάθα*, *γαβάθι*, gavata, ὁ Ἡσύχιος «*γαβαθόν*, *τρυβλίον*». — *Γοῦλα*, *γουλί*, *γουλιά*, *προγούλι*, *ἀναγοῦλα*, *ἀναγουλιάζω*, gula. — *Γοῦννα*, *γουννάκι*, *κοντογούννι*, *γούνναρις*, gunna.—*Γούργουρας*, *γουργουρίζει ἡ κοιλιά*, ἀρχικῶς *γούργουλας*, *γουργουλίζει*, gurgulio, ἐξ οὗ καὶ τὸ γερμαν. gurgel, ἀλλ' ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 1,326, ἀποφαίνεται «*γούργουρας ἐπλάσθη ἀπὸ τὸ παλαιὸν γαργαρεών*», βεβαίως ἡ λέξις εἶναι τῶν μιμηλῶν. — *Γέμελλος*, gemello. — *Γλόμπος*, globo.—*Γράδο*, grado.—*Γοῦρνα*, κατά τινας ἐκ τοῦ ἀρχαίου *γρώνη*, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τοῦ λατινικοῦ urna. Τὸ *μαγκιαοῦρα* (=φάτνη) εἶναι ἐκ τοῦ mangiare καὶ τοῦ urna.—*Γκαβέττα* (τοῦ βιολίου), gavetta.— *Γαετάνι*, *γαϊτάνι*, ἀρχικῶς *γαετανόν*, gaetanum, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς ἰταλικῆς πόλεως Gaeta, ὅπου κατεσκευάζοντο, πρβλ. *λαχούρι*, *κασμίρι*, *δαμάσκο*, *ἀμερικάνικο* κτλ.— *Γαράο*, garato (garus). — *Γιατσίντο* καὶ *γιατσίντος*, giacinto, *(ὑάκινθος)*.— *Γερανί* (χρῶμα), geranio, ἐκ τοῦ φυτοῦ *γερανείου* (Διοσκ. 3,121), οὗ τὰ ἄνθη εἶναι ἀνοικτοῦ κυανοῦ χρώματος· τὸ αὐτὸ χρῶμα λέγεται καὶ *γαλάζιο*, *γαλάζιος* δὲ = *καλάϊνος* ἢ *καλλάϊνος*, ἐκ τοῦ *κάλαϊς* (*κάλλαϊς*) = πολύτιμος λίθος κυανοῦς ἢ κυανοπράσινος, περουζές.

4. *Δεκανίκι*, *δικανίκι*, decanus, decano, ἀλλ' ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 4,92, ἀποφαίνεται, «*δεκανίκιον καὶ δικανίκιον, ἡ διὰ τοῦ ι γραφή, δικανίκιον, φαίνεται ὀρθοτέρα, ἤγουν δικανικόν, ἀπὸ τὸ φερόμενον εἰς τὰς χεῖρας τῶν δικαστῶν*». — *Δίσπουτα*, disputa. — *Διαφεντεύω*, defendere, κατὰ παρετυμολογίαν (ἐκ τοῦ διευθυντής). — *Δεσπεράρω*, *δεσπεράτος*, desperare, desperato.—*Δραγουμᾶνος*, drogmano.

5. *Ἐντράδα* (φαγητόν), entrata.—*Ἐτικέττα*, etichetta.—*Ἐβίβα*, viva.—*Ἐφφεττίβο*, effettivo.—*Ἐξόμπλι* καὶ *ξόμπλι*, exemplum, *ἐξέμπλιον* παρὰ Βυζαντηνοῖς.

6. *Ζάρω* (συνηθίζω), παρὰ τοῖς χωρικοῖς *ντζάρω*, usare, δι' ἐκπτώσεως τοῦ *u*, (uso usus, utor).—*Ζαντάρμα*, gendarme. — *Ζαβός*, ἀρχικῶς *σαβός*, scævus, δι' ἐκπτώσεως τοῦ *s*, καὶ τὸ *ζερβὸς* ἐκ τοῦ scævus πιθανῶς ἐγένετο.—*Ζεμπίλλι*, zimpello.— *Ζαρώνω*, δὲν εἶναι ξενικὴ ἡ λέξις, ἀλλ' ἑλληνική, διότι ὁ Ἡσύχιος λέγει, «*ζαροῦν*, *καθεύδειν*», ταύτην δὲ τὴν σημασίαν ἀρχικῶς εἶχεν, ἔπειτα τὴν τοῦ συστέλλεσθαι.—*Ζουρλός*, zurlo, ἐξ οὗ καὶ ῥῆμα zurlare.—*Ζίζυφα*, παρὰ τοῖς χωρικοῖς *ντζίντζεφα* καὶ τὸ δένδρον *ντζιντζεφιά*, ὑπάρχει καὶ χωρίον *Ντζιφιᾶς* (ἐντὶ *Ντζιντζεφιᾶς*), εἶναι δὲ τὰ *ζίζυφα* κατὰ τὸν Λινναῖον ὁ rannus jujuba, *ζίζυφα ἀπαντᾷ* παρὰ Γαλην. 6,357, Ὀρειβ. 1,29, παρὰ δὲ τῷ Ὁμήρῳ *λωτός*, ὅθεν *Λωτοφάγοι* (Ὀδυσσ. Ι καὶ Ἡροδ. 2,96).—*Ζόμπος* (καμποῦρα), gobba.—*Ζημπούνι*, zappone. — *Ζέρο*, zero.

7. *Ἥσκα*, esca.

8. *Ἰσσάρω* (ἀνυψῶ), issare, *ἴσσα-λέβα*, issa-leva, *ἴσσα-μόλλα*, issa-molla (ἢ *ἴσσ' ἀμόλλα*, iss'ammolla, ἐκ τοῦ ammollare). — *Ἰνφλουέντζα*, influenza.—*Ἰντριγκάρω*, intrigare.—*Ἰλλουζιῶνα*, illusione.—*Ἰλλουμινατσιῶνα*, illuminatione.

9. *Κουτρίζω*, «*ἐκουτρίσαμεν τ' αὐγὸ*» καὶ ἁπλῶς «*ἐκουτρίσαμεν*» = συνεκρούσθημεν, ἐκ τοῦ contra, *κοντρίζω*, *κουντρίζω*, *κουτρίζω*, ἢ ἐκ τοῦ *κοῦτρα* = κεφαλή, ὅτε *κουτρίζω* = συγκρούω τὴν κεφαλήν, ὅπως *κουτουλλῶ* = κτυπῶ μὲ τὸ κούτελλο (μέτωπον), ἔπειτα μὲ τὰ κέρατα, ἀντὶ *κουτελλῶ*, κατ' ἀφομοίωσιν. — *Καμινέττο*, ἄλλως *σπιρτιέρα*, caminetto, ὑποκορισ. τοῦ camine *(κάμινος)*.—*Κασκέττο*, caschetto.—*Κόττικα* (εἶδος χωρικῶν ὑποδημάτων), ἐκ τοῦ cotta, τοιαῦτα δὲ ὑποδήματα ἐφόρουν οἱ κήρυκες ἐν πολέμῳ (βλ. Λεξ. Ἰταλ. A. Fiori ἐν λέξει cotta). — *Κοῦκλα* καὶ *κουκλί*, κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ cucculla. — *Κοῦτσα*, *κούτσουρο*, *κουτσουρεύω*, *κουτσούρις*, ἴσως ἐκ τοῦ cuccio. — *Κουζίνα*, cucina. — *Τσίκνα* (=ὀσμή), «*ἐτσίκνισε τὸ φαγητό*», «*βγάλει τσίκνα*», *τσικνῆς* = βρωμερός, τροπικῶς = φιλάργυρος, ἐκ τοῦ cigna, cignale = χοῖρος, καὶ μάλιστα ὁ ἄγριος, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τοῦ *κνίσα*, ἀλλ' ἀπιθάνως. — *Καπάρρο*, *καπαρρώνω*, caparro. — *Κάρτα-μπιάγκα*, «*τοῦ ἔδωκε κάρτα-μπιάγκα*», *ἐζουσιοδότησε*, carta bianca.—*Κάτσα* (κυνήγιον), παρὰ τοῖς Φραγκοχιώταις *ἴδιᾳ*, caccia, *κατσαδῶρος*, cacciatore, ἐκ τούτου καὶ *κατσάρω*, cacciare = κυνηγῶ, διώκω. — *Κῶτσος* (μαλλίων), gozzo. — *Καμπάρρα* (εἶδος πλοίου), cabarra. — *Κατράμι*, catramo. — *Καραντίρω*, garantire. — *Κογκουρρέντζα*, concorrenza. — *Καλαφατίζω*, *καλαφάτης*, calafatare, calafao. —*Καρβέλλι*, carvello. — *Κάλτσα* καὶ *κάρτσα*, ἐκ τοῦ ἰταλ. calza, τοῦτο δὲ ἐκ

τοῦ λατιν. calx, calceus, ὅπερ ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων ἐξηλληνίσθη *κάλτιον* (ἐν Βεκκήρου Ἀνεκδ. 1,101, «*κάλτιον τὸ ὑπόδημα*») καὶ *κάλτος* (Ἡσύχιος «*κάλτοι, ὑποδήματα*»), *καρτσοέτα* δὲ εἶναι ἡ καλτσοδέτη. — *Καννέλλα*, cannella. — *Καππελλιέρα*, cappelliera, ἐκ τοῦ cappello, ὅπερ κυρίως εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ cappa. Καὶ τὸ *Καππουτσῖνος*, Cappuccino, εἶναι τῆς αὐτῆς ῥίζης. — *Καπρίτσιο, καπριτσιῶζος*, capriccio, capriccioso. — *Καραμπίνα*, carabina. — *Καρδινάλις*, Kardinale. — *Καρριέρα*, carriera. — *Καρναβάλι*, carnevale. — *Κάρικο*, carico. — *Καργιῶλα*, carriuola. — *Καζάρμα*, caserma. — *Κάζο*, caso. — *Κασσέτα, κασσόνι, κασσετόνι*, casseta, cassetone, cassone, *κάσσα*, cassa. — *Καταφάλκο*, catafalco. — *Κάβα*, cava. — *Κόττσι*, coccia. — *Κορνέττο*, cornetto. — *Κουρνίζα*, cornice. — *Κόρτε, κορτεζάρω*, corteo, corteggiare. — *Κορβέττα*, corvetta. — *Κρετόνι*, cretone. — *Κοῦκκος* (τὸ πτηνόν), cucco. — *Καζῖνο*, casino. — *Καζάκκα*, casacca. — *Καλαμάρι* (ἰχθύς), calamaro. — *Κουνιάδος, κουνιάδα*, cognato, cognata. — *Καναπές*, canape. — *Καναβάτσο*, canavaccio. — *Κανταδῶρος*, cantatore. — *Καραβάνι*, carovana. — *Καρρότσα, καρροτσιέρις*, carrozza, carrozziere. — — *Καρτέλλα*, cartella. — *Κρεμέζι*, chermisi. — *Κιαμάρω*, (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), chiamare. — *Καραντίνα*, quarantena. — *Κουβέρτα*, coperta, γαλλ. couvert. — *Κονφουζιῶνα*, confusione. — *Κολατσιῶνα*, colazione. — *Κόλπος* καὶ *κόρπος*, «*τοῦ κατέβηκε κόρπο*», = κτύπημα, πληγή, colpo. — *Κομπιτάρω*, compitare. — *Καβάδι*, περσικῆς καταγωγῆς, caftan, *καβάδιον* παρὰ Κωνσταντίνῳ Πορφυρογεννήτῳ Β. Τάξ. 749,16, *καβάδης* παρὰ Τσέτσῃ Χιλ. 12,791, (βλ. E. A. Σοφοκλέους Greek Lexicon σ. 669). — *Κοῦφφα*, coffa. — *Κολλέττο*, colletto. — *Κοντραμπάντα*, contrabbando. — *Κάλμα, καλμάρω*, calma calmare. — *Κάμπιο*, cambio. — *Κανάγιας*, canaglia. — *Καντούνι*, cantone. — *Κρεπάρω*, crepare. — *Κοντόττα*, condotta. — *Κόπια* copia. — *Κοστούμι* costumi. — *Κονσέρβα*, conserva. — *Κονσοῦλτο*, consulto. — *Κουράγιο*, corragio. — *Κουρτίνα*, cortina. — *Κροῦστα*, crusta. — *Κορδάρω, κορδάρομαι*, cordare. — *Κόττερο*, cutter. — *Κουκουῦλλα, κουκουλλιάω*, cocolla. — *Καμπαρές*, cabare. — *Καμπιάλα*, cambiale. — *Καντζελλαρία*, cancelleria. — *Καπετάνιος*, capitano. — *Καπιτάρει* (= συμβαίνει), capitare. — *Καράφφα*, caraffa. — *Καβίλλια*, caviglia. — *Κομμισιῶνα*, commissione. — *Κουμπανία*, compagnia. — *Κοντσέρτο*, concerto. — — *Κονφφέττο*, confetto. — *Κοντρολλάρω*, controllare. — *Κοντραβέρσα*, contraversa. — *Κόστος, κοστίζει* καὶ *κοστάρει*, costo, costare. — *Κουπόνι*, cupone. — *Κρέμα*, crema. — *Καδέρνο* (χάρτου), quaderno. — *Κατρίλλια*, quadriglia. — *Καβάλλος, καβάλλα, καββαλλάρις, καβαλλικεύω*.

καβαλλίνα, καβαλλινίζει. caballus, caballarius, caballinus, caballicare. Ὁ Εὐστάθιος ἐν Παρεκβολαῖς εἰς Ὅμηρον 1406 ἐσημειώσατο, «*τὴν κοινῶς λεγομένην καβαλλίναν, καθ' ἣν ὁ Κοπρώνυμος Καββαλῖνος ἔσκωπται*,» ὁ δὲ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 4,188, «*καβαλλίνα, ἡ κόπρος τοῦ ἀλόγου, οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ὠνόμαζον caballinus fimus*». — *Κάβουρος, καβούρι*, cammarus, ὡς καὶ ἐλέγετο ἀρχικῶς *κάμμαρος*, ὅπως παρ' Ἀθηναίῳ ἀπαντᾷ, 7,306, καὶ παρ' Εὐσταθίῳ ἐν Παρεκβολ. εἰς Ὅμηρ. 1389, ὅστις καὶ παράγει τὸ ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ δημῶδες *κάβουρος* ἐκ τοῦ *κάμμορος*, ἄλλου τύπου τοῦ *κάμμαρος*. — *Κάγκελλο*, cancellum, ὁ Ἡσύχιος, «*κιγκλίς, ὁ τοῦ δικαστηρίου κάγκελλος*», καὶ «*κιγκλίδες, θύραι, ἃς ἡμεῖς καγκελλωτὰς λέγομεν*». — *Κάμαρα, κάμερη*, camara, camera, ταὐτὸν πρὸς τὸ *καμάρα* (Ἡροδ. 1,199), ὅπερ σημαίνει θόλον — *Κάλαντα* καὶ *Κάλαντρα* Kalendae. — *Καμπάνα, καμπαναρειό, καμπανίζω*, Campana, ὅπερ ἐκ τοῦ Campania, ἐπαρχίας τῆς Ἰταλίας, διότι ἐκεῖ πρῶτον ἐπίσκοπός τις κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐχρησιμοποίησε κώδωνα πρὸς πρόσκλησιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, (βλέπ. Fiori Ἰταλ. Λεξ. ἐν λέξει *campana*). — *Κάμπος, καμπί, καμπήσιος, καμπούσης*, campus, campensis. — *Κανακάρις*, canicare, δι' ἀφομοιώσεως τῶν συλλαβῶν, ὅπερ ἐκ τοῦ canis, τοῦ κυνὸς ὡς συμβόλου τῆς θωπείας ὑπολαμβανομένου, ἀλλ' ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 2,160, ἀποφαίνεται, «*καναχή, θέμα ἦτο κανάσσω ἢ κανάγω, καὶ ἐκ τούτου ἄλλα δύο ῥήματα καναχῶ καὶ καναχίζω, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔχομεν σήμερον τὸ κανακεύω, σημαῖνον κολακεύω κινῶν καὶ σείων εἰς τὰς χεῖρας νήπιον*». — *Κανάλι*, canale. — *Κάννα, καννί, κάννουλα*, canna, cannula, ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ τὸ *κανέλλα*, ἰταλ. cannella — *Καννάτα, κρασοκαννάτα*, ἐκ τοῦ canna = δοχεῖον, ἐκ τούτου καὶ *καννί*, δι' οὗ ῥαντίζουσιν ἀνθόνερον ἢ ῥοδόσταμον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οἱ διακοφόροι κατὰ τὰς πανηγύρεις. — *Καρδάρι, καρδάρα* (παρὰ τοῖς ποιμέσι), caldarium, *καλδάριον* παρὰ Κωνσταντίνῳ Πορφυρογεννήτῳ, 670. — *Κουβέντα, κουβεντιάζω*, conventus, convenire, *σύνοδος, συνιέναι*, ὅπως τὰ κλασσικὰ *ὁμιλία, ὁμιλῶ* μετέπεσον εἰς τὴν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐπικρατήσασαν σημασίαν τοῦ *λόγος, λέγω*. — *Καντῆλα, καντηλιέρι*, candela, παρ' Ἀθηναίῳ ἀπαντᾷ *κανδῆλα*. — *Καπίστρι, καπιστρώνω, ἀξεκαπίστρωτος*, capistrum. — *Κάππα, καππάσι, καππότο, καππότα, καππέλλο*, cappa, cappotto, cappotta, cappello. — *Κάρβουνο, καρβουνιάρις, καρβουνοστιά*, carbo, carbonarius, *κάρβων* καὶ *καρβώνιον* παρὰ Βυζαντινοῖς, *καρβουναστιὰ* = *καρβουν-εστία*. — *Καρίνα* καὶ *καρένα*, carina, ἡ λέξις πρωτίστως ἐξηλληνίσθη, διότι ὁ Κάσσιος (Δίων) ἐν 48,38 χρῆται αὐτῇ. — *Κάρρο*, carrus, *καρρούλι*, carrulus. — *Κάστρο, καστρηνός*, castrum, castro. — *Κάττης, κάττα*, cattus, τὰ δὲ *γάττης, γάττα* ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ gatto. —

Κελλί, κελλάρι, κελλάριος, cella, cellarium.—*Κέντουκλο*, centuculus, centuclum.—*Κίτρο, κίτρινος*, citrus, citro, citreus. — *Κλοκειό*, ἄλλως *πιδέξιο* (*ἐπιδέξιον*), cloaca, cloca. — *Κόρδα, κόδρα, κουρδούνι*, corda (χορδή), cordoni, *κορδέλλα*, cordella. Καὶ τὸ *κουρντίζω* ἀνάγουσί τινες εἰς τὸ corda τοῦτο, ἀλλ' οἱ τουρκομαθεῖς διατείνονται ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *κουρντοῦ*.— *Κορῶνα*, corona (*κορώνη*). — *Κουβούκλι*, cubiculum, cubiclum, *κουβίκλιον* παρὰ Βυζαντηνοῖς καὶ δι' ἀφομοιώσεως τῶν συλλαβῶν *κουβούκλιον, κουβούκλι*.— *Κουρέλλι, κουρελλιάρις, κουρελλιασμένος*, corellum, ὅπερ ὑποκορ. τοῦ corium, ἀντὶ coriellum.—*Κουκούλλι*, cucullus. — *Κουμάρι, κουμπαρᾶς*, cucuma, ἦτο δὲ ἀρχικῶς *κουκούμιον*, ὡς παρ' Ἐπικτήτῳ ἀπαντᾷ, καὶ *κουκουμάριον*, ὡς παρὰ Κωνσταντ. Πορφυρογεννήτῳ. Ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 4,251, ἀποφαίνεται, «*κουμάριον, ἀγγεῖον ἱεροῦ, ἀπὸ τὸ ξωμαϊκὸν cucuma μὲ ἀφαίρεσιν τῆς πρώτης συλλαβῆς, κουμαρᾶς δὲ σφαιροειδὲς πήλινον ἀγγεῖον μικρὸν περίκλειστον πλὴν μικρᾶς σχισμῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐμβάλλονται μικρὰ νομίσματα, λέγεται καὶ νῦν ἔτι κουμπαρᾶς*». — *Κουμμέρκι, κουμμερκιάρις*, commercium, παρὰ Βυζαντηνοῖς *κομμέρκιον*, ἐξ οὗ καὶ τὸ τουρκικὸν *κιουμπρούκ*.— *Κουμοῦλα, κουμούλι*, cumulus.— *Κούνα, κουνῶ*, cunae, διότι ὁ πληθυντ. ἐν χρήσει, παρὰ Βυζαντηνοῖς *κοῦνα, κουνίον*.—*Κοῦπα, κουπάκι, κοῦπος*, cupa.—*Κάλλος* (τῶν ποδῶν), callo.—*Καλαμάρι*, calamaria theca, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ *κάλαμος*. — *Καπάτσος, καπατσιά*, capace, capacita.—*Καπιτάλι*, capitale.— *Καπιτέλλο*, capitello. — *Καπόνι*, capone.—*Καδένα*, catena.— *Κλάβα*, clava.— *Κατσαρόλα*, casserola.— *Κώντικας*, codice.—*Κολόρι*, colore.—*Κολῶννα*, columna, colonna, ἅπερ συγγενῆ πρὸς τὰ *κολώνη, κολωνός*, collis.— *Κουμμαντάρω*, commendare.— *Κόμμοδο*, commodo.—*Κόνσολας*, console. — *Κόντρα, κοντρεστάρω*, contra, contrastare.— *Κρέντιτο*, credito.—*Κοῦρα, κουράρω*, cura, curare.— *Κουριῶζος*, curioso.—*Κολλᾶρος*, collaro, ὅπερ ἐκ τοῦ collum=τράχηλος. — *Καρρέγα, καρρεγάκι*, carricula (*καρρίκλα* διὰ συγκοπῆς καὶ *καρρέγα* δι' ἀφαιρέσεως τοῦ *λ* καὶ τροπῆς τοῦ *κ* εἰς *γ*). — *Καννί, καννιὰ* (πόδες), canna. — *Κάζο*, caso.—*Κούτελλο*, cutis, cutello. —*Κόξα*, coxa.— *Κόλος* (πρωκτός), colus, colo.—*Κουρσάρος, κουρσεύω*, cursarius, (ἐκ τοῦ cursus, ἐπιδρομή).— *Κατακόμβη*, catacumba, (ἐκ τοῦ *κατὰ* καὶ τῆς ῥίζης cumb, accumbo) =καταφύγιον. — *Καλίγι, καλιγώνω, καλικώνω* (= πεταλώνω ζῷα), caliga, «στρατιωτικὸν ὑπόδημα», κατὰ Στέφ. Κουμανούδην ἐν Λατιν. Λεξ.—*Καψοῦλα*, capsula, ὅπερ ὑποκοριστ. τοῦ capsus, τοῦτο δὲ ταὐτὸν τοῖς *κάψα, κάμψα, καμψάκιον*. — *Κάντιο*, candio, (χρύσταλλον σακχάρεως), ἐκ τοῦ candeo= στίλβω, μαρμαίρω, ὅθεν καὶ canditatus, «*ὁ μεταπορευόμενος, ἐπιζητῶν ἀρ-*

χήν, τότε γὰρ ἐνεδύετο τὴν λαμπρὰν τήβεννον», Στέφ. Κουμανούδης ἐν Λατ. Λεξ. —*Κουνέλι*, cuniculus, (cuniclus, (*κόνικλος*), cunilus, cunele), *κουνέλι* εἶναι καὶ τὸ ὑπερώριμον σῦκον, ἐκ τοῦ cuneus, ὑποκοριστ. cuneolus, (cunelus, cunele).—*Κομπάσσο, κουμπάσσο*, compasso.—*Κάβος*, cavo.— *Κάρναξι*, κατὰ τὸν Σκ. Βυζάντιον ἐν Λεξικ. τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτου σ. 417, «*ἐπιφώνημα καιρᾶς ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ* carnifex». —*Κουμπάρος*, ἐκ τοῦ λατιν. compar, ὁ Σουΐδας λέγει, «*κόμπαρος, ὃς συνέζευκται εἰς ὑπηρεσίαν τινί, ὁμοίως τὴν αὐτὴν ἐκτελῶν χρείαν*», ἀπὸ τοῦ συνεταίρου ἄρα μετέπεσεν εἰς τὴν νῦν σημασίαν. — *Καντάρι*, cantaro, ἐκ τοῦ λατιν. centinarium=100 λίτραι.—*Καρτόνι*, cartone.—*Καράβι*, carabus. – *Καράτι*, carato.—*Κλαβανὴ* (καταπακτή), *καταρράκτης* ἐπὶ Βυζαντηνῶν, ἐκ τοῦ clavus, clavanus. —*Κοπέλλι* (κυρίως=νέος, ἐντεῦθεν κατ' εὐφημισμὸν=ὑπηρέτης, πρβλ. τὰ ἀρχαῖα παῖς, *παιδίσκη* καὶ τὸ γαλλ. garçon), *κοπέλλα*, copellus, ὑποκοριστ. τοῦ copis=ἀκμαῖος.—*Κρουβοῦλα*, ἐκ τοῦ *κουρβοῦλα*; curvulus, ὑποκοριστ. τοῦ curva. — *Κακόσορτος*=κακο+sort+ος=δύσμοιρος. — *Κανίσκι, κανισκεύω*, ἀπὸ τοῦ η' αἰῶνος ἐν χρήσει, Κωνσταντ. Πορφυρογεννν. 145, «*διὰ τὸ ἀποστεῖλαι μετὰ μεγάλου κανισκίου . . . . πρὸς τὸν βασιλέα*», ἐκ τοῦ canistrum=*κάνιστρον*.—*Κάδρο*, guadro.—*Κάρτο*, quarto.—*Καδρέτο*, guadrato.—*Κάπος*, capo.—*Καμαριέρα*, cameriera.—*Καντάδα*, cantata.—*Κολλέντζιο*, collegio.—*Κάβος*, σχοινίον, cabo.—*Κοπλιμέντο, κοπλιμεντάρω*, coplimento, coplimentare.—*Κογιονάρω*, coglionare.—*Καλικατοῦρα*, caricatura.— *Κοκετταρία*, coquetterie.—*Καρδερίνα*, (τὸ πτηνόν), cardellino.—*Κουβέρνο*, guverno.—*Κάντερα*=σφυτάρι, candero.

10. *Λακέρδα*, lacerta. Ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 4,277, σημειοῦται, «*λακέρδα, παστὸν ὀψάριον, ἀπὸ τὸ lacerda*». —*Λαρδί*, παρὰ Βυζαντηνοῖς *λαρδίον*, laridum, lardo.—*Λουκάνικο*, ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος ἐν χρήσει, lucanicum.—*Λώρι, λουρίδα*, παρὰ Βυζαντηνοῖς *λῶρον, λωρίον*, lorus.— *Λάμια* (μετάλλων), lama=ἔλασμα.—*Λουκέττο*, lucchetto.—*Λίσγος, λισγάρι*, κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ἀδαμ. Κοραῆν (Πλουτάρχ. Παραλλ. 6,437) ἐκ τοῦ λατιν. ligo.—*Λίτρα*, ἀρχικῶς *λίβρα*, libra.—*Λοτταρία*, lotteria.—*Λάντσος, λαντσέττα*, lancia, lancetta.—*Λατέρνα*, laterna.—*Λίτα*, «*ἔχουν λίτα*»=ἔριν, lite.—*Λόμπια*, lobae.—*Λουσέρνα*, lucerna.—*Λατέρνα*, ἔν τισι χωρίοις ὁ νεκροκράβατος, ἐκ τοῦ latura, ὅπερ ὁ Στέφ. Κουμανούδης ἐν Λεξ. Λατιν. 432 ἑρμηνεύει «*φόρησις*». — *Λοῦστρος, λουστράρω*, lustro lustrare. — *Λουίντζι*, (εἰκοσάφραγκον', Luigi. — *Λασκάρω*, lasciare. — *Λέσσι*, ἄλλως *ψογίμι*, lesso, ἐκ τοῦ lessum, letum=θάνατος, ὅθεν καὶ letalis=θανατηφόρος καὶ leto=θανατῶ, φονεύω. — *Λιμπινάρι*, lupinum. — *Λόγγα* (εἶ-

ὅος συρτοῦ χοροῦ), longa. — *Λίμα, λιμάρω*, lima, limare. — *Λαμπίκκος, λαμπικκάρω* καὶ *ρεμπικκάρω*, lambicco, lambiccare. — *Λαγκάδα, λαγκάδι*, ἐκ τοῦ ἰταλ. lago, ὅπερ ἐκ τοῦ λατιν. lacus=λίμνη, κοίλωμα, καὶ τὸ *λαγὸν*=λαγκόνι ἔχει ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς ταῦτα. — *Λοῦρδος*, lordo. — *Λούλουδο* καὶ *λουλούδι*, ἐκ τοῦ ἑνετικοῦ loludo, ἢ' ἀφομοιώσεως=ἄνθος. — *Λότος*, lotto. — *Λαβομάνο*, lavamani. — *Λότζα*, (στοά), loggia. — *Λεβάντα*, levanta. — *Λεβάντης* (ἄνεμος), levante. — *Λίστα*, lista. — *Λοκάντα*, *locanda*. — *Λοῦσσο, λουσσάρω*, lusso, lussare. — *Λάκκα*, lacca. — *Λακκέ*, lacché. — *Λαγοῦτο*, lauto. — *Λάβα*, lava. — *Λιμπερτά*, liberta. — *Λαζάνι* (εἶδος μακαρονίων), lasagna — *Λαφιάτης* (ὄφις), elaphis quadrilineatus. — *Λάμια*, lamia. — *Λάμπα*, lampa.

11. *Μανέλλα, μαναβέλλα*, manella, manavella (manus + vello). — *Μαντζάνα, μελιτζάνα*, malum insamum=μῆλον μανικόν, ἐπιστημονικῶς εἶναι *στρύχνος ὁ κηπαῖος*. — *Μαραγκός*, maranco. — *Μαγαζί*, magazzino. — *Μαργέλλο, μαργελλώνω*, margellum, ὑποκοριστ. τοῦ margo=κράσπεδον. — Τῶν *μαργιόλος, μαργιολιά*, ἰταλ. marioleria, mariolare, μόνον τὸ πρόσφυμα εἶναι λατινικόν, *iolus*, τὸ δὲ θέμα ἑλληνικόν, *μαργός, μαργής, μαργαίνω*, ὅπερ καὶ ἐν ἄλλαις λέξεσι γίνεται, *μνημ + orium, μνημούρι*, ἄλλοτε τὸ ἓν τῶν συνθετικῶν εἶναι λέξις ἑλληνική, τὸ δὲ ἕτερον λατινική, *ἀντι + mensa, ἀντιμήνσιον*. — *Μαντζουράνα*, majorana, ἐπιστημονικῶς origanum majoranum, *ὀρίγανος ἡ μείζων*. — *Μαστέλλο*, mastello. — *Μόστρα, μοστράρω*, mostra, mostrare. — *Μοῦντζα, μουντζώνω*, ἄλλως *δεκατίζω*, munctio, mungo, ὅπερ συνηθέστερον ἐλέγετο emungo=«*ἀπομύττω, κορυζῶ, φενακίζω*», κατὰ Στέφ. Κουμανούδην ἐν Λατιν. Λεξ. α', 254. — *Μπακαλιάρος* baccalare, ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ bacaliau. — *Μπάμια*, bamia, γαλλ. bamie. — *Μπάσταρδος*, bastardo. — *Μπιλιάρδο*, billardo. — *Μπιλιέττο*, biglietto. — *Μπουγάδα, μπουγαδιάζω*, bucato. — *Μπόρρα*, borra. — *Μπουκέττο*, bouquetto. — *Μπουνιά*, pugno. — *Μπράτσο*, brazzo. — *Μάγουλο, μαγουλίκα*, magulum, ἀντὶ malulum, ὑποκοριστ. τοῦ malum=*μῆλον*, παρειά. — *Μαντολίνο*, mandolino. — *Μακελλειό, μακελλάρις*, macellum, macellarius, ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀποστόλων, διότι ἐν Ἐπιστ. Κορινθ. 1,10,25, ἀπαντᾷ, «*πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες*». — *Μάνικα, μανίκι, φαρδομάνικα, μανρομάνικο μαχαίρι, ἐπιμάνικον*, manica, (manus). — *Μανάλι*, manuale, *μανουάλια* παρὰ Κωνστ. Πορφυρογεν. — *Μαντᾶτο, μαντατεύω, μαντατούρις*, mandatum, *μανδᾶτον* παρὰ Βυζαντηνοῖς. — *Μαντήλι, μαντῆλα, μαντηλιά*, mandele, *μανδήλιον* παρὰ Βυζαντηνοῖς. — *Μαξιλλάρι, μαξελλάρι*, maxilla. — *Μάστορης, μαστοριά, μαστορεύω*, magister, maestro, παρὰ Βυζαντηνοῖς *μαγίστωρ, μαΐστωρ, μάγιστρος*. — *Μαῦρος, μαυρίζω*, κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ἀδαμ. Κοραῆν (Ἀτάκτ. 4,312), «*μαῦρος ἐσχηματίσθη κατ' ἀφαίρεσιν ἐκ τοῦ ἀμαυρός*», ἀλλὰ κατὰ τὸν Gustav Meyer ἐγένετο ἐκ τοῦ Maurus, κατοίκου τῆς ἀφρικανικῆς Μαυριτανίας, τοῦ νῦν Μαρόκου, ἐξ οὗ τὸ ἰταλικὸν moro, ὅθεν καὶ τὸ χιακὸν *μόρος* καὶ τὸ γερμανικὸν Mohr. — *Μαρούλι, μαρούλιον* παρὰ Βυζαντηνοῖς, ἐκ τοῦ lactuca amarule, οὐσιαστικοποιήθη δηλ. τὸ ἐπίθετον amarule (ἰταλ. amaro), ὡς τὰ *πέπων (σικυός), ποντικὸς (μῦς)* καὶ ἄλλα. — *Μισσεύω, μισσεμός*, ἐκ τοῦ missa (=ἀποδημία) τοῦ μεταγενεστέρου λατινισμοῦ. — *Μοῦλος, μουλάρι*, mulus, mulo. — *Μουρδάρις, μουρδαρεύω, μουρντάρις, μουρνταρεύω*, τὰς λέξεις ταύτας ὁ Gustav Meyer δὲν παραδέχεται γινομένας ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *μουρντάρ*, τοὐναντίον παραδέχεται τὸ *μουρντὰρ* γινόμενον ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ *μουρδάρις*, τὸ *μουρδάρις* δὲ παράγει ἐκ τοῦ λατινικοῦ merda, ὅπερ ὁ Στέφ. Κουμανούδης ἑρμηνεύει ἐν Λατ. Λεξ. *σκώρ, κόπρος*, ἐγένετο δὲ οὕτω τὸ *μουρδάρις* ἐκ τοῦ merda, merda, morda, murda, *μουρδάρις*. — *Μουρμούρα, μουρμουρίζω, μουρμούρις, μουρμουριάρις*, murmurare. — *Μοῦστος*, παρὰ Βυζαντηνοῖς *μοῦστον* καὶ *μοῦστος*, mustum. — *Μουσκλί, μουσκλώνει* (ὁ καιρός), musculus=σκύθρωπός. — *Μάτσι* (ζυμαρικὸν χωρικόν), macies, maceo, ὅθεν καὶ macio, macer, ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης καὶ τὸ ἰταλ. macaroni. — *Μαγαρίζω, μαγάρισμα*, macula, maculare, ἀλλὰ κατ' ἄλλους=*μεγαρίζω*, ὅπερ ἐκ τοῦ φοινικικοῦ *μαγὰρ*=σταῦλος, ἐξ οὗ καὶ τὸ κατὰ τὰ Θεσμοφόρια ἐν χρήσει ὑπόγειον οἴκημα ἐκαλεῖτο *μέγαρον, μέγαρον*. — *Μάγγανος* (ὁ), ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *μεγγενὶς*=πιεστήριον, *μαγγανίζω*, ἐκ τούτου καὶ τὸ *μάγγανο* τῶν περιβολιῶν. — *Μαμμούνι*=σκωλήκιον, mammilla, ὑποκοριστ. τοῦ mamma=σωληνίσκος, διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν σκωλήκων πρὸς σωληνίσκους. — *Μάνα*, ἐκ τοῦ *μήνη*, ἐπιθέτου τῆς Ῥέας (=μήτηρ), ἢ ἐκ τοῦ *μάμμη, μαμμία*, (ὅτε γραπτέον διὰ *νν*), ἐξ οὗ τὸ *μαμμά*, ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ τὰ ὑποκοριστικὰ *μαννάριον, μαμμίδιον*=μητρυιά, μητερίτσα. — *Μελᾶτο* (αὐγό), κατὰ παρετυμολογίαν (ἐκ τοῦ μέλι), ἀντὶ *μολλᾶτο*, ἐκ τοῦ mollitum=μαλακόν. — *Μιλιούνι*. — millione. — *Μολάνω, μόλυσμα, μόλος*, ἐκ τοῦ moles=πρόχωμα. — *Μοῦχλα, μουχλιάζει, μουχλιασμένο*, κατά τινας ἐκ τοῦ *ὁμίχλη*, ἀλλὰ κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ λατινικοῦ musculus, muscus=βρύον. — *Μανσούπι*, mancupium. — *Μανιφέστο*, manifesto. — *Μαρίνα*, marina — *Μᾶσσα*, massa. — *Μπούστος*, busto. — *Μενζοῦρα*, mensura. — *Μεριδιάνα*, meridiana. — *Μίλλι*, ἐκ τοῦ mille passus=χίλια βήματα (ἁπλᾶ), ὀκτὼ στάδια, κατὰ Πλούταρχ. ἐν Γράκχ. 7, «*τὸ μίλλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγου ἀποδεῖ*», τὸ δὲ νῦν ναυτικὸν μίλλιον=1852 γαλλ. μέτρα. — *Μινοῦτο*, minuto. — *Μίζερος, μιζέρια*, misero,

miseria. — *Μόμπιλο*, mobilo. — *Μομέντο*, momento. — *Μόρτις*, morte. — *Μόδος*, «*ἔντα μόδος*» = πῶς, modus, modo. — *Μουράγιο*, muraglia. (murus). — *Μονέδα*, moneta. — *Μαγκάρω*, mancare. — *Μπουφφάρω*, buffare. — *Μασσούρι*, (ἀντὶ *μασσούλι*), ἐκ τοῦ massula, ὑποκοριστ. τοῦ massa = θρόμβος, βῶλος. — *Μᾶτσος*, mazzo, καὶ *μᾶτσα*, τὸ δὲ *μαζεύω* ἐγένετο ἢ ἐκ τοῦ *μᾶζα* ἢ ἐκ τοῦ *ὁμαδεύω*, τὸ *μαζὶ* εἶναι ἐπίρρημα καὶ ὄνομα, «*ἕνα μαζὶ σχῖνοι*». — *Μπαλκόνι*, balcone. — *Μπάζα*, (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), bazza. *Μπάλλος*, ballo. — *Μουσιού*, monsieur, *μισέρ*, miser, *μισέ*, τὸ sieur τοῦ monsieur εἶναι ἐκ συγκοπῆς τοῦ seigneur, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀγγλικὸν sir. — *Μπαρμπέρις*, barbiere. — *Μπροῦντσος*, bronze. — *Μπαστούνι*, bastone. — *Μποκκαπόρτα* (ἐν τοῖς πλοίοις), boccaporta. — *Μπισκόττο*, biscotto. — *Μπλόκκο*, *μπλοκκάρω*, blocco, bloccare. — *Μπόγιας* (ξήμος), boja. — *Μπομπαρδάρω*, bonbardare. — *Μπονάτσα*, bonaccia. — *Μπόρσα*, borsa. — *Μπριγκάντης*, brigante. — *Μπράβο*, *μπραβοῦρα*, bravo, bravura. — *Μπαγκάζια*, bagaglia. — *Μπροῦσκος*, brusco. — *Μπρόκκα*, brocca. — *Μπαγκατέλλα*, bagatella. — *Μπάνιο*, bagno. — *Μπάντα*, banda. — *Μπάρρα*, barra. — *Μπασέττα* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), bassetta. — *Μπᾶσσος*, basso. — *Μπαττερία*, batteria. — *Μπαττάλλια*, *μπαταλλιάρω*, battaglia, battagliare. — *Μπαοῦλο*, baule. — *Μπάτσικα* (ἐν τῷ σφαιριστηρίῳ), bazzica — *Μπεκάτσα*, beccaccie. — *Μπερρέττα*, berretta. — *Μπίρμπα*, *μπιρμπάντης*, birba, birbante — *Μπόμπα*, bonba — *Μπίρρα*, *μπιρραρία*, birra, birreria. — — *Μπαλένα*, balena. — *Μίνα* (μεταλλείου), mina. — *Μοντάρω*, montare. — *Μίρα*, *μιράρω*, καὶ *ἀμίρα*, *ἀμιράρω* (σκοπός, σκοπεύω), mira, mirare. — *Μόδα*, *μοδίστρα*, moda, modista. — *Μαντέκα*, manteca. — *Μάρκα*, *μαρκάρω*, marca, marcare. — *Μακάρι*, ὑπό τινων θεωρεῖται ἑλληνικὴ λέξις, ἐκ τοῦ *μακάριον*, *μακάρι*, *μακάρι* γενομένη, ἀλλ' εἶναι ἰταλικὸν ἐπιφώνημα, magari, ὅπερ ὁ Α. Fiori ἐν Ἰταλ. Λεξ., σ. 260, ἑρμηνεύει, «*wollte Gott, gebe Gott*», ὁ Θεὸς νὰ ἔδωσῃ. — *Μανέβρα*, *μανεβράρω*, manovra. — *Μαρμελλάτα*, marmellata. — *Μοντέλλο*, modello. — *Μάσκα*, *μασκαρᾶς*, maschera, mascherata. — *Μεντάλια*, medaglia. — *Μοντάρω* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), mutaro. — *Ματσοῦκα*, maxuca. — *Μπούσσολας*, bussola. — *Μουννί*, monna. — *Μοῦτσος*, mozzo. — *Μεντζάστρα* (ἡ σμαία), mezzastratto. — *Μπαγκέττο*, banchetto. — *Μπαττάρω*, pattare. — *Μπαρκάρω*, barcare. — *Μποῦφφα*, *μπουφφάδα*, buffa, buffata. — *Μπούγιο*, «*ἔπῆρε μπούγιο*», bujo. — *Μπουφφές*, buffeto. — *Μπουρλότο*, brulotto. — *Μπαγκατέλλα*, bagatella. — *Μπάρκο*, barco, *μπαρκαρόλα*, barcaruola. — *Μπιάγκο* (ἐν λαχείοις), bianco. — *Μπαλάντσα*, bilancia. — *Μπουμπάρδα*, bombarda. — *Μπέρτα*, berta. — *Μπίλλια*,

biglia. — *Μπισμπίλλιο*, «*κάμνει μπισμπίλλια*», bisbiglio. — *Μπιζόνια*, bisognia. — *Μπορντάρω* (ἐν τῇ ῥαπτικῇ), bordare, ὅθεν καὶ *μπορντοῦρα*, bordatura. — *Μπορντέλλο*, bordello. — *Μπρατσόλι*, bracciuolo. — *Μπράβος*, bravo, «*gedungener Raufer, Schläger*», ἐξηγεῖται ὁ Α. Fiori ἐν Ἰταλ. Λεξ. — *Μαραγκός*, marangone. — *Μαΐστρος* (ἄνεμος), maestrale. — *Μαγιῶκος* (χρήματα), bajocco, κυρίως χαλκοῦν νόμισμα ῥωμαϊκόν. — *Μπαλλόνι*, ballone. — *Μπάγκα*, banca, *μπάγκος*, banco. — *Μπάλλα*, balla — *Μανιφαττοῦρα*, manifattura. — *Μασσέλλα* mascella. — *Ματέρια*, materia. — *Μέντα*, menta. — *Μομέντο*, momento. — *Μπαγιονέττα*, bajonetta. — *Μπαράκκα*, baracca. — *Μπάστα* (ἐν τῇ ῥαπτικῇ), basta. — *Μπάζα*, (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), bazza. — *Μπερλίνα* (παίγνιον), berlina. — *Μποκκάλι*, boccale. — *Μπορμπονύλλι*, borboglio. — *Μποτίλλια*, bottiglia. — *Μπριλλάντι*, brillante — Μπροῦττο (ἀντίθετον τοῦ νέττο), brutto. — *Μποῦφφος*, buffo. — *Μαντάμα*, madama. — *Μεντικαμέντο*, mendicamento. — *Μινέστρα*, minestra. — *Μπρόλλιο*, *μπρολλιάρω*, «*βάλλω μπρόλλια*», broglio, blogliare. — *Μά*, ma = ἀλλά. — *Μότττο*, motto. — *Μπουσσός*, busseto. — *Μάππα*, «*ἆς τὸ τρίψῃ στὴ μάππα του*», mappa. — *Μαργαρίττα* (τὸ ἄνθος), margheritta. — *Μάσκα* (ἡ παραστὰς τῆς θύρας), masca, οὗ τὸ ὑποκοριστικ. mascella (*μασσέλλα*), τροπικῶς λαμβανόμενον. — *Μπάνιο*, bagno. — *Μπαρμπούνι*, barbone, *τρίγλη ἡ πωγωνοφόρος*. — *Μέσπουλο*, mespola, γερμ. Mispel, λέγεται καὶ *μούσμουλο*, «*ἔφαγε τὰ μούσμουλα*», κατ' ἀφομοίωσιν καὶ τροπὴν τοῦ *π* εἰς *λ*, *μέσπουλο*, *μούσπουλο*, *μούσμουλο*. — *Μπαρμπέττα*, barbetta.

12. *Νόννα*, ἡ προμήτωρ, nonna. — *Νεράντζι*, ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ naranja, ὅπερ ἐκ τοῦ περσικοῦ laranja, (ἐκ τοῦ naranja τὸ ἰταλικ. arancia καὶ τὸ γαλλικ. orange), ὅπερ ἀρχικῶς = νεράντζι, ἔπειτα = *πορτοκάλλι*, τοῦτο δὲ = *πορτογάλλι*, διότι οἱ Ἰταλοὶ ὠνόμασαν portogalli τὰ πρῶτα πορτοκάλλια, ἐπειδὴ εἰσήχθησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐκ τῆς Πορτογαλλίας, οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουσιν αὐτὰ Apfelsinen ἐκ τοῦ Apfel-Sina = σινικὸν μῆλον, ὥςπερ καὶ παρ' Ἕλλησιν ἐκαλοῦντο *περσικὰ μῆλα* τὰ ροδάκινα, *ἀρμενιακὰ μῆλα* τὰ βερίκοκα (καϊσιά), *μηδικὰ μῆλα* τὰ πορτοκάλλια. — *Νάζος*, naso. — *Ντζοῦστο*, giusto. — *Νάβα*, nave. — *Νότα*, nota, *νοτάρος*, notario. — *Νοβιτά*, novita. — *Νοῦλλα*, nulla. — *Νούμερο*, numero. — *Ναῦκλο* καὶ *αὔκλο* (τοῦ μαγγανοπηγάδου), navicula διὰ συγκοπῶν. — *Ντουέλλο*, duello. — *Ντζόγος*, *ντζογαδῶρος*, giuoco, giuocatore. — *Νιάμα* (παίγνιον), dama. — *Ντεπόζιτο*, deposito, *ντεποζιτάρω*, depositare. — *Ντελικᾶτος*, delicato. — *Ντελίριο*, delirio. — *Ντιαμζάνα*, damijiana. — *Ντοῦρος*, duro. — *Ντζόγιά (μου)*, gioja. — *Ντζιράρω*, *ντζῖρος*, girare, giro. — *Ντζιραβέντο*, giravento. — *Ντάτα* (ἡμε-

ρομηνία), data. — *Ντάτο* (ἐν τοῖς παιγνίοις), dato. — *Ντεκόττο*, decotto. — *Ντιλεττάντης*, dilettante. — *Ντρογγερή*, drogheria. — *Νάππος* (ξυλίνη λεκάνη), nappo. — *Νατσιῶνα*, nazione. — *Νατοῦρα*, natura. — *Νεπωτιστής*, nepotista. — *Νέττος, νεττάρω*, netto, nettare — *Γκάζι*, gaso. — *Ντόμινο*, domino. — *Ντελικατέτσα*, delicatezza. — *Νεράμπουλλα*, ἐκ τοῦ nera – prunella. — *Ντρίττα*, dritta. — *Ντζοῦντα*, giunta. — *Ντεκορατσιῶνα*, decorazione. — *Ντόκ*, dock. — *Ντσεδνιο*, disegno.

13. *Ξάγι, ἀξάγι*, exagium. — *Ξεκάπουλα*, ἐκ τοῦ scapula, περὶ οὗ ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 1,171, σημειοῦται, «*καπούλιον, ἀπὸ τῶν Λατίνων τὸ* scapulae (ὠμοπλάται), *ὅθεν ὠνόμαζον ὀπισωκάπουλα τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ νώτου τοῦ ἀλόγου, τὸ σήμερον λεγόμενον ἐξωκάπουλα*». — *Ντζινέβρα* (ποτόν), ginebra. — *Ντζίφρα*, cifra. — *Ντζοβεντοῦ*, gioventu. — *Ντζῆφφος*, ceffo. — *Ντζελατίνα*, gelatina.

14. *Ὀγούρι* καὶ *ἀγούρι*, πιθανῶς ἐκ τοῦ λατ. augurium, ἐκ τοῦ augur. — *Ὀμπρέλλα*, omprella, ἐκ τοῦ ombra, ubra=σκιά. — *Ὀρουδίζω, οὐρουδίζω*, ἐκ τοῦ λατιν. ordior=ὑφαίνω, ἐξ οὗ καὶ τὸ γαλλικ. ourdir. — *Ὀράριον* (τῶν διακόνων), orarium, ἐκ τοῦ ora=κράσπεδον. — *Ὀρδινάριο*, ordinario. — *Ὀρναμέντο*, ornamento. — *Ὄστια*, ostia. — *Ὀφφίκιο, ὀφφικιάλιος*, officium, officialis. — *Ὀγκιά*, uncia. — *Οὔζο* (συνήθεια), uso, usus. — *Ὀνῶρε*, «*τὸν πείραξε στὸ ὀνῶρε*», onore, honor. — *Ὀκκαζιῶνα*, occasione. — *Ὄπερα*, opera, operetta. — *Ὀριγινάλε*, originale. — *Ὄρτσα, ὀρτσάρω*, orza, orzare. — *Ὀραμάϊ*, oramaï. — *Ὄρδινο*, ordino. — *Οὐμιντιτά* (ὑγρασία), umidita. — *Οὐνιφόρμα*, uniforme. — Τὸ πολυθρύλητον *ὀχονοῦς* (=ἀμέσως, αὐτίκα) οἱ ἀρχαιότεροι παρῆγον ἐκ τοῦ *ὦκα* καὶ *νοῦς*, διὸ καὶ ἔγραφον *ὠχονοῦς*, ἀλλ' ὁ A. Thumb ἐν Neugr. Volks-sprache, II Aufl, σ. 101, σημειοῦται, «Ὀχ C. Acc. bei Vilaras, Solomos und auf den jonischen Inseln, *ὀχ τὸν κόπον*, infolge der Anstrengung. Im Adverbium *ὀχονοῦς*=*ἐξ ἑνός*, hat sich die Gen. Konstr. er halten», ὥστε τὸ *ἐξ ἑνὸς* = διὰ μιᾶς, μὲ μιά, ἐγίνετο *ὀχενὸς* καὶ κατ' ἀφομοίωσιν καὶ παρετυμολογίαν (ἐκ τοῦ *νοῦς*) *ὀχονός, ὀχονοῦς*.

15. *Παγόνι*, paone. — *Παζάρι*, bazar. — *Παρασόλι*, parasole. — *Πεζούλι*, ὁ Εὐστάθιος (Ὀδυσσ. Ε. 483) τὸ γράφει *πεσσούλιον*, ἐκ τοῦ *πεσσός* = πελεκητὴ πέτρα κυβοειδής, ἀλλὰ πιθανωτέρα ἡ παραγωγὴ ἐκ τοῦ λατινικοῦ pedulis, ἐκ τοῦ pedare=περιτειχίζω, διότι πεζούλια εἶναι τὰ κτιστὰ ἔξωθεν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν οἰκιῶν καθίσματα. — *Ποῦντος*, ponto. — *Ποκάμισο, ἀποκάμισο*, camisia, *καμίσιον* παρὰ Βυζαντινοῖς, ἐκ τοῦ βενετικοῦ camisola τὸ *καμιζῶρα*. — *Περροῦκκα, περρουκκιέρις*, perrucca — *Περγαμῶνο*, pergamoto, = *περγαμηνόν*, διότι πάλαι ἐλέγετο *κιτρόμηλον περγαμηνὸν* (Περγάμου), ὅπως *δαμάσκηνον*, = *δαμασκηνόν*, μῆλον Δαμασκοῦ. — *Πλανταζω, πλάνταξε*, «*πλανταξάντων τῶν ὀχημάτων*» παρὰ Νικήτᾳ Χωνιάτῃ, ἐκ τοῦ *πλαταγῶ, πλατάσσω, πλαντάζω*, ἀλλ' ἄλλοι θεωροῦσι τὴν λέξιν ξενικήν, ἐκ τοῦ λατινικοῦ planctari ὅπερ θαμιστικὸν τοῦ plangi=πλήττεσθαι, κόπτεσθαι. — *Πούπουλο*, ἐκ τοῦ plumulo, ὑποκοριστ. τοῦ pluma, δι' ἐκπτώσεως καὶ ἀφομοιώσεως, *plumulo*, pumulo, pupulo. — *Παντιέρα*, pantiera — *Πατινάδα*, patinata — *Πιάττο*, piatto. — *Πάστα*, pasta (pasco). — *Πόστα*, posta. — *Παρῆς*, ἀνάδοχος, θέλουσί τινες ἐκ τοῦ γαλλικοῦ parain, ἀλλ' ἄλλοι, ἐπειδὴ λέγεται καὶ *παγερῆς, παγερίνα*, παρά ουσιν ἐκ τοῦ λατινικοῦ pagarius, pagerius, ὅπερ ἐκ τοῦ pagus=κώμη, ὥστε=συγκωμήτης, οἰκεῖος. — *Πουντέλλι*, ἀντηρίς, στήριγμα, pontello. — *Ποῦλσο*, (σφυγμός), pulso, pulsus (ἐκ τοῦ pello). — *Πουλλί, πουλλάκι, ποῦλλα, ὀρνιθοπούλλι* κτλ., pullus, ἐκ τούτου τὰ εἰς—*πουλλος* ἐπώνυμα, ὡς ἀπὸ τοῦ 1864 παρετήρησεν ὁ μακαρίτης Στέφ. Κουμανούδης, σημειούμενος ἐν Λατιν. Λεξ. «πρβλ. τὰ *ἀπὸ τῶν Βυζαντηνῶν εἰθισμένα Ἀργυρόπουλλος, Στρατηγόπουλλος* κτλ.» — *Πάγκος, πάγκα*, panca, ἐντεῦθεν καὶ *παγκέττα, παντζέττα*. — *Παντελόνι*, pantalone, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ προστάτου τῶν Ἐνετῶν ἁγίου Pantaleone (Παντελεήμονος). — *Πάγα*, baga. — *Παλάτι, παλάτιον* παρὰ Βυζαντηνοῖς, palatium. — *Παλούκι, παλουκώνω*, palus + ucium. — *Πανοῦκλα*, panicula (panucula, διὰ συγκοπῆς). Ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. 2,329, ἀποφαίνεται, «*πανοῦκλα ἀπὸ τὸ panucula τοῦ παρακμάζοντος λατινισμοῦ, τὸ σημαῖνον τὰ γεννώμενα εἰς τὰ ριζομήρια ἀποστήματα. Εἶναι σχεδὸν 1200 ἔτη, ὅπου ἐπεκράτησεν ἡ λέξις εἰς τὴν γλῶσσαν, ἐπειδὴ Ἀλέξανδρος ὁ Τραλλιανός, ἰατρὸς τῆς ζ' ἑκατονταετηρίδος, ὀνομάζει τινὰ ἀποστήματα πανούκλας*». — *Πάχτος, παχτώνω, παχτωτής, παχτοχάρτι, ἀρχαιότερον πάκτος, πακτώνω* κτλ., pacto, pactum. — *Πλουμί, πλουμίζω, πλουμιστός*, καὶ ὄνομα *Πλουμοῦ*, pluma, plumare. — *Παννί, πάννα, παννάκι*, παρὰ Δίωνι Κασσίῳ *πάννος*, παρὰ Βυζαντηνοῖς *παννίον*, pannus, panno, ἀλλ' ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς (Ἄτακτ. 4, 220) θεωρεῖ τὰς λέξεις ταύτας γενομένας ἐκ τοῦ ἀρχαίου *πήνη, πηνίον*, (ἐξ οὗ τὸ παρὰ Θεοκρ. 18,32 *πανίσδεται*), *πηνίον* δὲ καθ' Ἡσύχ. «*ἄτρακτος, εἰς ὃν εἱλεῖται ἡ κρόκη*». — *Πόρτα, πορτί, πορτάκι, πορτέλλο, ξεπορτίζω* καὶ *ξεπορτῶ, πορτοσιά, πορτάρις*, porta, portarius. — *Παλλιάτσος*, palliatus. — *Πανέρι*, paniere. — *Παπαροῦνα*, papavero. — *Πάρι*, pari. — *Πιαττέλλα*, piatella. — *Παρτίδα*, partita. — *Πάσσο*, passo. — *Παστέλλι*, pastello. — *Πώβερος*, povero (pauper). — *Πέννα*, penna. — *Πλάνα* (ἐργαλεῖον ξυλουργῶν), plana. — *Πρόβα, προβάρω*, prova, provare. — *Πολίμι*, polimen. *πολίμι* δὲ ἐν τοῖς χωρίοις

καλεῖται ὁ τοῦ ληνοῦ λάκκος, εἰς ὃν χύνεται ὁ μοῦστος, ἐκθλιβομένων τῶν σταφυλῶν.—*Πόλιτσα*, polizza.—*Ποντί*, ponte.—*Πατάτα*, patata.—*Πόπουλο*, popolo.—*Πόρτεγο* (ἀντὶ *πόρτικο*), portico.— *Πρέσσα*, pressa.—*Προΐμπιτο* (ἀπαγόρευσις), proibito, prohibitum (prohibeo).—*Πόμουλο*, pomulo.—*Ποῦρος*, puro.—*Ποῦργα*, purga.—*Πίττα*, pitta, ἐκ τοῦ picta, ἐκ τούτου καὶ τὸ βυζαντιακὸν *πιττάκιον*.—*Πίφφερο*, piffero.—*Πίλιαστρο*, pilastro, ἐκ τοῦ pila=στήλη, (pila μετὰ μακροῦ *ι*=στήλη, pila μετὰ βραχέος i=σφαῖρα, ὅθεν τὸ *μπίλια*).—*Ποντί, ποντάνα*, ἐκ τοῦ putta=νέα, καὶ putto =νέος, *ποντάνα λοιπὸν κατ' εὐφημισμόν*, ὅπως καὶ τὰ ἀρχαῖα *παλλακίς*=νέα, καὶ *ἑταίρα*=φίλη. Ὁ A. Fiori ἐν Ἰταλ. Λεξ. σ. 342 σημειοῦται τάδε. «*putta, Mädchen putto, Kind, Knabe, puttana feile Dirne*».—*Πιστόλα*, pistola.—*Πακέττο, πακεττάρω*, pachetto.—*Πολιθρόνα* (κατὰ παρετυμολογίαν), poltrona.—*Πλεμπέγια*, plebaglia.—*Πλίκος*, plico.—*Πορτσελλάνα*, porcellana.—*Πολέντα*, polenta.—*Πομάδα*, pomata.—*Ποΐντα*, punta.—*Προφίλλι*, profillo.—*Πορτοφόλλιο*, portofoglio.—*Ποντάρω* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), puntare.—*Πρινιζιπάλις*, principale.—*Πριγκιπάτο*, principato.—*Προτέστω, προτεστάρω*, protesto, protestare.—*Ποΐτσος* καὶ *ποῦτσα, πουτσαρᾶς*, puzzo, puzza, κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *πόσθη* (*πόσθων*).—*Πονέντες* (ἄνεμος), ponente.—*Πορτμονές*, portemonaie.—*Πιλῶτος*, piloto.—*Πικκέττο*, picchetto.—*Πικκάρω* (ἐρεθίζω), piccare.—*Πιάτσα*, piazza.—*Πόστο*, posto.—*Πάσσαρα* (λέμβος), passera.—*Πασσάρω*, passare.—*Πατέντα*, patenta.—*Παττάρω* (ἐξοφλῶ), pattare.—*Πολίτσια*, polizia.—*Πάλκο* (θεάτρου) καὶ *λόντζα*, palco, loggia.—*Πέζο*, peso.—*Παρπέλλα* (βλεφαρίς), palpebra. Ὁ A. Fiori ἐν Ἰταλ. Λεξ. σ. 309 γράφει. «*palpebra, Augenlied*».—*Παντόφλα*, pantofola.—*Παπαγάλλος*, papagallo.—*Παραμέντο*, paramento.—*Παρτικονλάρω*, particolare.—*Πιάνο*, piano.—*Πιννέλο*, pennello.—*Πανσιῶνα*, pensione.—*Πρατιγάρω* (ἐλευθεροκινδυνεύω), praticare.—*Πρέζα* (τριβάκκου), presa.—*Πρέμιο*, premio.—*Πρεμοῦρα*, premura.—*Πρετεντάρω*, pretendare.—*Πρίγκιπας*, brincipe.—*Πούλοντο* (ἄνθος), pulito, ἐπ' ἀφομοιώσεως τῶν συλλαβῶν.—*Πετσέττα*, pezzetta.—*Ποντζεργάτης* (ἐν τοῖς ξυλίνοις ἐλαιοτριβείοις), λατινοελληνικῆς ἀρχῆς, διότι εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ appoggio (=στήριγμα) καὶ τοῦ *ἐργάτης*=appoggergάτης.—*Πίτσικο*, pizzico.—*Παππαφίγκος*, pappafico.—*Πάπια*, papia, paperino, papero=παπάκι.—*Παντερόλι*, banderuola.—*Πίκι* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), piche.—*Προβιζιῶνα*, provisione.—*Παράτα*, parata.—*Παρλαμέντο*, parlamento.—*Παρλάτα*, parlata.—*Παρόλα*, parola.—*Ποντίλλιο* (πεῖσμα), pontiglio.—*Πουντσοῦ* (θυλάκιον), bolgia (bongia).—*Πομπρέσσο*, bombresso.—*Παραπέττι* (ἐν τῷ πλοίῳ), parapetto.—*Παστετσαρία*, pasticceria.—*Περκάλλι* (ὕφασμα), percalle.—*Πιτσούνι* (μικρὰ περιστερά), piccione.—*Πίπα*, pipa.—*Παγκάρι*, bancario,

16. *Ῥοῦχο*, rocca (rocco, rucco, *ῥοῦχο*, *ο*=*ου* καὶ *κ*=*χ*, ὡς caviale. *χαβιάρι*). Καὶ τὸ γιρμανικὸν Rock δὲν φαίνεται ἄσχετον πρὸς τὸ rocca τοῦτο, ὅπως τὸ Stange πρὸς τὸ stanca, ἀλλὰ καὶ τὸ ἡμέτερον *ῥῶκκα*=ἡλακάτη αὐτὸ τοῦτο τὸ rocca εἶναι, διότι rocca ἀρχικῶς ἡλακάτη, «*Spinnrocken*», ὡς μεταφράζει ὁ A. Fiori ἐν Ἰταλ. Λεξικ. Ἐν Χίῳ ἡ *ῥῶκκα* συνήθως λέγεται *κλώστης*.—*Ῥιβόλβορο*, rivolvero.—*Ῥοκέττα*, rochetta.—*Ῥοσόλι*, rosolio.—*Ῥοζέττα*, rosetta.—*Ῥαγγιῶνε*, ragione.—*Ράφφι* (τό), raffio.—*Ῥάτσα*, razza.—*Ῥόστο*, arrosto.—*Ῥέγκα*, aringa.—*Ῥεμπουκκοῦνα*, ribocco, (riboccana, ribuccana, rebuccuna), ἐκ τούτου καὶ τὸ ῥῆμα riboccare=ὑπερπληροῦν, ἀφθονεῖν, εἶναι δὲ *ῥεμπουκκοῦνα* τὰ πρῶτα μεγάλα μαῦρα σῦκα.—*Ῥέστο*, resto.—*Ῥηγάλο, ῥηγαλάρω*, regalo, regalare.—*Ῥιβερέντζα*, riverenza.—*Ῥεμέντιο*, rimendio.—*Ῥεποζάρω*, riposare.—*Ῥεντίκολο*, «ἔγινε *ῥεντίκολο*», ridicolo.—*Ῥόμπα*, roba.—*Ῥαππόρτο*, rapporto.—*Ῥεγκάττα*, regatta.—*Ῥεμπούπλικα*, republicca.—*Ῥίμα*, rima.—*Ῥομάντζο*, romanza.—*Ῥουφφιᾶνος*, ruffiano.—*Ῥόλος*, ruolo.—*Ῥέστα* (σειρὰ κομβολογίου κτλ.), resta.—*Ῥεμπαγός*, rampogna, (ἐκ τοῦ rampo).—*Ῥεζέρβα*, riserva.—*Ῥέσμα* (χάρτου), risma.—*Ῥετσέττα*, ricetta.—*Ῥίγα, ῥιγάρω*, riga.—*Ῥεκλάμα, ῥεκλαμάρω*, reclama, reclamare.—*Ῥοῦγα, ῥοῦγες*, (=πτυχαί), «*ῥουγιάζει τὸ ῥοῦχο*,» ruga.—*Ῥόγα* (=μισθός), ὁ Σουΐδας «*ἡ τῶν βασιλέων ῥόγα*», ἐκ τοῦ λατινικοῦ erogo, ὅθεν καὶ erogatio=διανομή.—*Ῥοδάκινο*, κατ' ἀναγραμματισμὸν ἐκ τοῦ λατινικοῦ duracinum (ἐκ τοῦ durus)=σκληρόν, διότι ἐλέγετο *περσικὸν μῆλον*, malum persicum, ὅθεν καὶ τὸ γερμαν. Pfirsich, εἶδος δ' αὐτοῦ ἐλέγετο duracinum malum persicum (οἱ μὴ *γιαρμάδες*), ἔπειτα δὲ ὠνομάσθη καὶ τὸ ὅλον γένος duracinum, παρὰ Βυζαντηνοῖς ἐλέγετο *δορακινόν*.—*Ῥῶτα*, ruota.—*Ῥόκα* τὸ φυτόν), eruca.—*Ῥίτο*, (τό), rito, ritus.—*Ῥαδίκι*, radice.—*Ῥάμνα*, ramo, ramus.—*Ῥέμπελλος*, rebbellis.—*Ῥόδα* (=τροχός), rota.—*Ῥουσσᾶτα σταφύλια* καὶ *ῥοῦσσα σταφύλια*, rossata, ἐκ τοῦ rosso=κόκκινος, τοῦτο γλωσσικῶς συγγενὲς πρὸς τὰ roth, *ἐ-ρυθ-ρός*, ἀπίθανος δὲ φαίνεται μοι ἡ γνώμη, ὅτι *ῥοῦσσα* (δι' ἑνὸς *σ*)=*ἀριούσια*, τῆς Ἀριουσίας χώρας, μέρους τῆς Χίου πρὸς τὰ βόρεια αὐτῆς.—*Ῥογιάζω*, περιπίπτω εἰς ἀνισθησίαν ἐκ μέθης, ἐκ τοῦ rogus=ἀνισθησία, θάνατος.—*Ῥαφφινᾶτος*, raffinato.

17. *Σκοῦρος*, scuro, obscurus.—*Σαγανάκι*, (σφοδρὸς αἰφνίδιος ἀνε-

μος), saganus, sagax, sagio. — *Σαγιάκι*, (ὕφασμα μάλλινον), ἐκ τοῦ *σάγος* (ὁ), τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ sagum = εἶδος παχείας χλαμύδος, ἰδίως στρατιωτικῆς, ὅθεν αἱ φράσεις in sagis esse=πολεμεῖν, saga sumere = ἐπὶ πόλεμον τρέπεσθαι, saga ponere=εἰρηνεύειν, κατὰ Πολύβιον ἡ λέξις κελτική.—*Σαρβάρι* καὶ *σαλβάρι*, κατὰ Ἡσύχιον ἐκ τοῦ παρθικοῦ (περσικοῦ) τὰ *σαράβαρα*.—*Σκευρός*, *σκευρώνει*, ἀρχικῶς *σκαῦρος*, scaurus. — *Σκλάβος*, *σκλαβιά*, *σκλαβώνω*, esclave.— *Σουρρουπώνει*, *σουρρούπωμα*, «*ἦλθε σουρρουπώματα*» = συσκοτάζει, surreptum (surrepum, surrupum, *σουρρούπωμα*). — *Σαβοῦρρα*, saburra. — *Σαγίττα*, *σαΐτα*, *σαϊτεύω*, sagitta, saetta. — *Σιλιβάρι*, *σιλιβαρώνω*, salivarium, δι' ἀφομοιώσεως τῶν συλλαβῶν. — *Σαλιέρα* (ἄλλως *ἁλατερόν*), saliera.— *Σεντίνα*, sentina. — *Σίκαλη*, secale καὶ sicale. — *Σίκλα*, *σικλί*, *σικλάκι*, situla, κατὰ συγκοπήν, κατὰ Στέφ. Κουμανούδην ἐν Λαταν. Λεξ.=«*κάλπις*, *ὑδρία*», ἀρχικῶς δὲ ἦτο *σίτλα*, ὡς ἀπαντᾷ παρὰ Βυζαντινοῖς, καὶ ὁ Ἡσύχιος δὲ γράφει, «*κρατῆρες*, *σιτλία*, *σκαφία*». — *Σκάλα*, *σκαλί*, *σκαλοπάτι*, *σκαλότρυπο*, *κεφαλόσκαλο*, *ἀνεμόσκαλα*, scala, ὁ Ἡσύχιος, «*σκάλα*, *κλῖμαξ*, *ἀνάβασμα*», ἐκ τοῦ scala τούτου καὶ τὰ *σκαλώνω*, *σκαλωσιά*.— *Σκαμνί*, *σκαμπέλλο*, *σκαμπελλάκι*, scamnum, scamellum. — *Σκοῦπα*, *σκουπίζω*, *κλωτσοσκούπι*, scopa, εἶναι δὲ scopa φυτόν, birke γερμαν., *χηνοπόδιον* (τὸ νῦν *ἀχηνοπόδι*), ἐξ οὗ κατεσκευάζοντο τὰ σάρωτρα, ὅπως καὶ ἐκ τοῦ *σπάρτον*, ἐξ οὗ διὰ μεταθέσεων τὸ *πάστρα*, (*σπάρτον*, *πάστρον*, *πάστρα*), *παστρεύω*.—*Σκουτέλλα*, *σκουτέλλι*, scutella, ὅπερ ὑποκοριστ. τοῦ scuta, ἐκ τοῦ scutella δι' ἐκπτώσεως τοῦ *s* *κουτάλλι*, *κουτάλλα*, *κουταλλίζω*. — *Σκρίνιο*, scrinio. — *Σοῦβλα*, *σουβλί*, *σουβλίζω*, subula, διὰ συγκοπῆς (subla, *σοῦβλα*).—*Σούφρα*, *σουφρώνω*, suppila, ἐξ οὗ suppilo=ὑποκλέπτω, κατὰ Στέφ. Κουμανούδην, ἐκ τοῦ suppila (= subpila) διὰ συγκοπῆς suppla, supla καὶ διὰ τροπῆς τοῦ *pl* εἰς *φλ* ἐσχηματίσθη τὸ *σοῦφλα*, ἐξ οὗ τὸ *σοῦφρα*. — *Σπανάκι*, spinaceum.—*Στράτα*, *στρατεύω*, *στρατάρικο μουλάρι*, *παράστρατο*, strata.—*Στρίγλα*, strigula, διὰ συγκοπῆς.—*Σάλτσα*, salsa. — *Σάλτος*, *σαλτάρω*, salto, saltare (ἐκ τοῦ salio). — *Σάρδα* καὶ *σάρδα*, sarda. — *Σκρόφα*, scrofa.—*Στουπί*, «*ἔγινε στουπὶ ἀπ τὸ μεθύσι*», stupido, ἀρχικῶς *στούπιντο*, ἔπειτα διὰ συγκοπῆς *στουπί*.—*Σκάρπα*, scarpa.—*Σπίρτο*, spirito.—*Σπάλλα*, spalla, ἐκ τούτου καὶ *σπαλλέτα*. — *Σινί*, sinum, «*ἀγγεῖον*», κατὰ Στέφ. Κουμανούδην ἐν Λατ. Λεξ.—*Σπάσσο*, *σπασσάρω*, spasso, spassare.—*Σέντια*, sedia.—*Σίσουλα* (ἡ), situla, setula καὶ δι' ἀφομοιώσεως *σίσουλα*.—*Στριγγάρει* (τὸ ροῦχο κτλ.), stringere.—*Σαλπάρω* (ἐπὶ πλοίων), salpare.—*Σίγουρος*, *σιγουρτά*, *σιγουράρω*, sicuro, sicurita, sicurare.—*Στραγγουλίζω* (τὸ χέρι, τὸ πόδι), strangulo, ταὐτὸν τῷ *στραγγαλίζω*.— *Σοῦστα*, ἐλατήριον,

susta.—*Σόρτα*, sorta.— *Σκλέτος*, sceletus (= *σκελετός*), διὰ συγκοπῆς.— *Σολέας* (ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ), solea, solum.— *Σούμπιτο*, subito.— *Σεκρέτο*, secreto.—*Σπεκουλάρω*, speculare.—*Σκέρτσο*, scherzo.—*Σοῦρα*, *σουρώνει* (τὸ ροῦχο), sura. — *Σπράγκα* (κανὼν τῶν λιθοξόων), spranga. — *Σέκκος*, «*ἔμεινε σέκκος*», sicco.—*Σκοῦζα*, scusa. — *Σινίστρο*, «*ἔπαθε σινίστρο*», sinistro.—*Σερβίτσιο*, servigio, ἐκ τοῦ servire ἐγένετο τὸ *σερβίρω*, ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης serv μετὰ τῆς καταλήξεως etta ἐσχηματίσθη τὸ *σερβέττα*. — *Σέλλα* (ἀντὶ sedula), *σελλώνω*, sella, sellare. — *Σαλάτα* salato. — *Σάλα*, sala. — *Σερμπέτι*, sorbet. — *Σιρόπι*, siroppo. — *Σκορβοῦτο*, scorbuto. — *Σῶλα* (ὑποζημάτων), suola, γερμανιστὶ Sohle. — *Σουλουμᾶς*, sublimatum (sublima, γαλλ. sublimé, sulima, suluma).— *Σοῦπα*, soupe. — *Σκάρσος* (ἐπὶ νομισμάτων = ἐλλειποβαρής), scarso, ἐκ τούτου *σκαρτάδος*. — *Σπετσαρία*, spezzaria.— *Στιβάλια* ἐκ τοῦ aestivalia, ὅπερ ἐκ τοῦ aestas, κυρίως = θερινὰ ὑποζήματα). — *Σινιάλο*, signale, ἐκ τοῦ signum. — *Σκαρπίνι*, scarpino. — *Σιγίλλιον*, ἐκ τοῦ sigillum, ὑποκοριστικοῦ τοῦ signum, ὅθεν καὶ sigillum confessionis περὶ τοῦ ἀπορρήτου τῆς ἐξομολογήσεως ἢ sub sigillo silentio. Τὸ στεγανὸν κάλυμμα, τὸ μὴ ἐπιτρέπον εἴσοδον ἀέρος εἰς δοχεῖον, ἐκαλεῖτο sigillum hermeticum ἐξ οὗ εἰσεχώρησε καὶ παρ' ἡμῖν ἡ φράσις *κλείειν ἑρμηνικῶς*, ἀλλὰ τὸ *ἑρμητικῶς* τοῦτο οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν Ἕλληνα Ἑρμῆν, διότι οὗτος ἦτο Αἰγύπτιος σοφός, ἀρχηγὸς τῶν ἀλχημιστικῶν, ἐξ οὗ καὶ *ἑρμητικὴ* ἡ ἀλχημεία ἐκαλεῖτο καὶ *ἑρμητικὸς* ὁ ἀλχημιστικός. Τὸ *ἑρμητικῶς κλείειν* ἑλληνιστὶ λέγεται *στεγανῶς κλείειν*. — *Σορόκκος* (ἄνεμος), sirocco.— *Σβέρκος*, ἴσως ἐκ τοῦ λατινικοῦ cervix διὰ μεταθέσεως καὶ ἀφομοιώσεως, cervix δὲ= αὐχήν. — *Σεκουέστρο*, secuestro. — *Σοῦδα* (τοῦ κάστρου), ἐκ τοῦ sudis= πάσσαλος, διότι διὰ πασσάλων ὠχυροῦτο ἡ σοῦδα, τῶν παρὰ Ξενοφῶντι *σταυρωμάτων*.—*Σικούρι* καὶ *τσικοῦρι*, *τσικοῦρα*, *τσικουρίζω*, securis, παρὰ Βυζαντινοῖς *σεκούριον*. — *Σβέλτος* (= εὐκίνητος), svelto, ἐκ τοῦ svellere, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ λατιν. evellere. — *Σανιτά*, sanita. — *Σκάμπιο*, scabio.— *Σάλδος*, saldo.—*Σκαπουλάρω*, scapolare.— *Σοῦστα* (ἐλατήριον), susta.— *Σαμποῦκος* (δένδρον), sambuco. — *Σκόντο*, *σκοντάρω*, sconto, scontare. — *Σκίτσο*, scizzo —*Σέμπλιτσε*, semblice.— *Σκαρλατίνα*, scarlatina. — *Σκαρτάρω* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), scartaro, *σκάρτα χαρτιά*. — *Σαούλι* (ἐργαλεῖον κτιστῶν), sagola.— *Σμπάρο*, «*μ' ἕνα σμπάρο δυὸ πουλιά*», sparo (= τουφεκισμός).— *Σπιρούνι*, ἄλλως *πτερνιστῆρι*, sperone. — *Σπία*, *σπιῶνος*, spia, spion, *σπιωνάρω*. — *Σπόρκο*, *σπορκάρω*, sporcare. — *Στάμπα*, *σταμπάρω*, Stampa, stampare.— *Στατσιῶνα*, stazione.— *Στέκκα* (ἡ *βάδις* τοῦ σφαι-

ριστηρίου), stecca — *Στιλέττο*, stiletto. — *Στάφφα*, ἄλλως *γκίττα*, staffa. getta. — *Σκάκκι*, scacchi. — *Σκαμπόλι*, scampolo. — Scandaglio, *σκανδάλλιο* (=βολίς). — *Σπεντιτῶρος*, speditore. — *Σουλφᾶτο*, solfato. — *Σκόττα*, scotta. — *Σπιτάλια*, ἀρχικῶς *δσπιτάλια*, hospitalia, οὕτω καὶ *σπίτι*, ἀρχικῶς *δσπίτιον*, hospitium. — *Σαλσίτσια* (=λουκάνικα), salsiccia. — *Σκαρπέλλο* (ἐργαλεῖον λιθοξόων), scarpello. — *Σκραμπρῶζο*, scabroso. — *Στάλλια* (πλοίων), stallia. — *Σκονταύω*, *ἐσκόνταφα*, scontrare (scontro), ὥστε ἀρχικῶς θὰ ἦτο *σκοντραύω*. — *Σπαράγκι*, asparango, πάλαι ἐλέγετο *δσπάραγος* καὶ *δσφάραγος* — *Σκαρβέλλι σκαρβελλάνω*, scarpello, ἐξοχή, προβολή. — *Σβόλτα*, *σβολτάρω* (ἐν τῷ χορῷ), svolta, svoltare. — *Στράνιος*, stranio. — *Σόττο*, «*ἔπεσε σόττο*», sotto. — *Σιγάρο*, sigaro. — *Στόφφα*, stoffa. — *Σερβιτῶρος*, servitore. — *Στάτουα*, statua. — *Στρόπιος*, *στροπιάρω*, stropio, stropiare. — *Στάγκα*, *σταγκώνω*, stanga. — *Σαλόττο*, *σαλόνι*, salotto, salone. — *Σαλάμι*, salami. — *Σαλβάρω*, salvare. — *Σαρδέλλα*, sardella. — *Σκάγια*, scagia. — *Σέρρα* (θερμοκήπιον), serra. — *Σβίδος*, (πρόκλησις εἰς μονομαχίαν ἴδιξ), sfido. — *Σόδα*, soda. — *Σοῦμμα*, *σουμμάρω*, somma, sommare. — *Σπάγος*, spago. — *Σπιωνάρω*, spionare. — *Σπόντα* (ἐν τῷ σφαιριστηρίῳ), sponda. — Στόκκος (μαχαίριον ἐν τῇ *βάβδῳ*), stocco. — *Στόφφα*, stoffa. — *Στραπατσάρω*, strapazzare. — *Στρουμέντο*, strumento. — *Στουκκάρω*, *στοκκάρω*, ἐμφράττω τὰς ῥωγμάς, stuccare. — *Στυφᾶδο* (φαγητόν), stufato. — *Σούντιτος*, ὑπήκοος, suddito. — *Σβελτέντζα*, sveltezza. — *Σμάλτο*, smalto. — *Σολλάτσο*, *σολλατσάρω*, sollazzo sollazzare. — *Σφορτσάρω*, βιάζω, sforzare. — *Σερενάτα*, serenata. — *Σιτέρνα*, cisterna, *κιστέρνα* καὶ *κινστέρνα* παρὰ Βυζαντινοῖς. — *Σωβινισμός*, sauvinisme, ἐκ τοῦ Chauvin, γρεναδιέρου τοῦ Μ. Ναπολέοντος, διακριθέντος διὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς αὐτόν. — Ἡ *σκοῦπα* λέγεται καὶ *φροκαλιά*. Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Εὐριπίδου ἐν *Ἑκάβῃ*, στίχ. 363, σημειοῦται, «*σαίρειν*, *φλοκαλεῖν*, *σαροῦν*» ὁ δὲ μακαρίτης Δ. Ν. Βερναρδάκης προσέθηκε «*κεινῶς φροκαλῶ*, *σαρώνω*».

18. *Τσαγκιά*, ὑποδήματα, *τσαγκάρις*, ὑποδηματοποιός, κυρίως ὁ κατασκευάζων τὰ ἐν Πρωσσίᾳ λεγόμενα Canonen (Stiefeln), τὰ κατ' ἐξοχὴν ὑποδήματα, ἔπειτα γενικῶς πᾶν εἶδος ὑποδημάτων, ἐκ τοῦ zanga, zangare, ὅθεν καὶ zangola=δοχεῖον. — *Τριγκέττο* (ἐν τοῖς πλοίοις), trinchetto. — *Ταπετσαρία*, tappezzeria. — *Ταμποῦρο*, tamburo. — *Τάσκα*, tasca. — *Τράβαλλα*, «*ἔχω τράβαλλα*», travaglio, τὰ ἀρχαῖα *ἔχω*, *παρέχω πράγματα*. — *Τρικαντό*, tricantone. — *Τζουρνάλε*, giornale — *Τρομπόνι*, trombone. — *Τιράντα*, tirante. — *Τρίππες* (φαγητόν), trippa. — *Ταϊπουρδο*, παιδὰ συνήθως ἐν τοῖς χωρίοις, ἀντὶ *ταλίπορδο*, *τσελίπερδο*, ἐκ τοῦ συνθέτου celi-perdo, celi δὲ =celare, διότι ὁ συλλαμβανόμενος εἰς τὸν δρόμον —χάνων, perdere — ἀπρακτεῖ, ἀφανὴς γίνεται, celare, μέχρις οὗ συλληφθῶσιν ἅπαντες οἱ ἑταῖροι. — *Τελάρος*, μέρος ὑφαντηρίου, telajo. — *Τέντα*, tenda. — *Ταλλιαδοῦρος*, ξυλουργός, tagliatore. — *Τσενσοῦρα*, censura. — *Τσιμέντο*, cemento. — *Τσιρόττο*, cerotto (=κηρωτόν). — *Τσέτουλα*, cedola. — *Τσέρκι*, cerchio. — *Τσοῦρμα*, ciurma, λέγεται καὶ *τσοῦρμο* τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου. — *Τσούτου*, «*δὲν εἶπε τσούτου*», zitto. — *Τραμουντάνα* (ἄνεμος), tramontana. — *Τσοῦκκα*, κεφαλή, «*ἀλλὶ ποῦ τό χει ἡ τσοῦκκά του νὰ κατεβάζῃ ψεῖρες*», zucca. — *Τσερβέλλο*, cervello. — *Τσιγκουΐνα* (παιδιά), cinguina. — *Τανάλλια*, tanaglia. — *Τοκκάρω*, «*κάμνω τόκκα*», χειραψίαν, toccare. — *Τσάππα*, *τσαππίζω*, zappa. — *Τσαπαττῖνος*, ciabattino. — *Ταμπάκος*, *ταμπακιέρα*, tabacco, tabacchiera. — *Ταμπέλλα*, tabella. — *Τάκκος*, *τακκούνι* (ὑποδήματος), tacco, taccone. — *Τάλλιο*, taglio. — *Τάππα*, *ταππάνω*, tappa, tappare. — *Τάρα καὶ ντάρα*, tara. — *Ταρίφφα*, tariffa. — *Ταρταροῦγα*, tartaruga. — *Ταρτοῦφος*, tartufo. — *Ταρράτσα*, terrazzo. — *Τίλλιο*, (ἀλλαχοῦ *φλαμούρι*), tiglio. — *Ταβολῖνο*, tavolino. — *Τραΐνο*, traino. — *Τοναλέττα*, toaletta. — *Τόμπολα* (παιδιά), tombola. — *Τορπίλλη*, torpiglia. — *Τοῦρτα*, torta. — *Τραμποῦκκος*, trabocco. — *Τράνσιτο*, transito. — *Τρανσπόρτο*, transporto. — *Τράττα* (ἁλιευτικὸν πλοιάριον), tratta. — *Τράττος* (ἔκτασις), tratto. — *Τραβέρσα*, traversa. — *Τραβέρσο*, traverso. — *Τρόμπα*, *τρομπέττα*, tromba, trombetta. — *Ταμπάρος* καὶ *ταμπάρο*, tambaro. — *Τάκκα*, *τακκάρω*, (συγκρούομαι), tacca, taccare. — *Τάσσα* (ἐν τοῖς χωρίοις τὸ ταμεῖον τῶν δημοτικῶν φόρων), tassa, (γερμανικὸν taxe=δικαίωμα). — *Τσιριμόνια*, ceremonia. — *Τσόπα*, ἀξετσίπωτος, cepe καὶ caepa. — *Τέλι*, tela. — *Τραττάρω*, trattare. — *Ταβέρνα*, *ταβερνάρις*; taberna, tabernarius, (taverna, tavernajo, ἰταλ.), ἐν ταῖς Πράξ. τῶν Ἀποστ. 28, 15 ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἡ λέξις *ταβέρνα*, ἀλλ' ὡς τοπικὸν ὄνομα, «*ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῶν ἄχρις Ἀπίου φόρου καὶ Τριῶν Ταβερνῶν*». — *Τάβλια*, *τάβλι*, παρὰ Βυζαντινοῖς *ταβλίον*, *ταβλιάριος*, tabula — *Τέμπλον* καὶ *τέμπλος* (τό), tamplum. — *Τίτλος*, ἐκ τοῦ *titulus*, εἶναι δὲ ἐν χρήσει ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ α' αἰῶνος, Εὐαγγελ. Ἰωάνν. 19, «*ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλᾶτος καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ*». — *Τοῦβλο*, tubulus, κατὰ συγκοπήν. — *Τοῦμπα*, tumpa. — *Τοῦφα*, tufa. — *Τρουλλος*, *τρουλλώνω*, trulla, ἔπερ κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ turulla, ὑποκορισ. τοῦ turris=τύρις, πύργος. — *Τρὰ* καὶ *ὀτρὰ* (κλωστῆς), ὁ ἀοίδιμος Ἀδαμ. Κοραῆς ἐν Ἀτάκτοις 4,568, ἀποφαίνεται, «*ἀπὸ τὸ tractus, (traho) τῶν Ῥωμαίων οἱονεὶ ἕλκυσμα*» ἐκ τοῦ tractus τοῦτου ἐγένετο τὸ ἰταλικὸν tratto, ὅθεν τὸ ἡμέτερον τρᾶτος=ἔκτασις. — *Τραβῶ*, παράγουσί τινες ἀπὸ τοῦ traho, ἀλλὰ πιθανώτερον ἐκ τοῦ ταυρῶ διὰ

μεταθέσεως, ὅτε πρέπει νὰ γράφηται διὰ υ. - *Τημόνι*, temone. — *Τραβάκα*, travaca, ἐκ τοῦ λατιν. trabs = δοκός, ὀροφή. — *Τσίρρος*, ὁ ξηρὸς σκόμβρος, ἐκ τοῦ *κιρρίς*, *τσίρρος* δὲ ὁ ὀρρὸς τοῦ γάλακτος ἐκ τοῦ *κίρρος*, τὸ *κιρρὶς* λατιν. cirrus, ὅθεν τὸ *τσίρρος*. — *Τσαμποῦνα*, *τσαμπουνῶ*, *τσαμπουνίζω*, *τσαμπουνιάρις*, zambogna, zampogna. — *Τσούκαρο*, ξύλινον ὑπόδημα, zoccolo. — *Τσουκκάλι*, zuccali. — *Τσαγανός*, ἐκ τοῦ ἱσπαν. zangano. — *Τσίγκος*, zinco. — *Τσίτι*, ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ chints. — *Τζούζει*, ἀρχικῶς ἦτο *τζούκζει*, διότι ῥίζα αὐτοῦ εἶναι τὸ περσικὸν sugt = πῦρ. — *Τσυμπῶ* = πιέζω διὰ τῶν δακτύλων, ἔπειτα τροπικῶς «*τσυμπᾷ τὸ κρασί*», ἴσως ἐκ τοῦ *κυμβῶ*, ὅπερ εἶναι τὸ πρωτότυπον τοῦ *κύμβαλον*. — Τὸ *τεντόνω* θέλουσί τινες ἐκ τοῦ tendere γενόμενον μεθ' ἑλληνικῆς καταλήξεως. — Τὰ χιακὰ ἐπώνυμα *Τσικάλας* καὶ *Τσιτσίνιας* ἐγένοντο ἴσως ἐκ τῶν cicala = φλύαρος καὶ cicigna = κρυζίνοια. — *Τσοῦμπα*, «*μιὰ τσοῦμπα μαλλιά*», zubba.

18. *Φράουλα*, fragula. — *Φλάσκα*, *φλασκί*, παρὰ Βυζαντηνοῖς *φλασκίον*, flasca. — *Φουσσᾶτο*, παρὰ Βυζαντηνοῖς *φοσσᾶτον*, fossatum, ἐκ τοῦ fossa = τάφρος, διότι fossatum «*παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἦν στρατόπεδον τάφρῳ περιειλημμένον καὶ ὁ στρατὸς αὐτός*», κατὰ Στέφ. Κουμανούδην ἐν Λατ. Λεξ. α', 312. - *Φιλάντρια*, ὁ *ἀετὸς* ἀλλαχοῦ καλούμενος καὶ τσουρμᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, filandere, γαλλ. filandière. — *Φῖνος*, fino. — *Φιγοῦρα*, *φιγουράρω*, figura, figurare. — *Φαντής*, *φαντίνα*, fante, ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης καὶ *ξεφαντώνω*, *ξεφάντωμα*. — *Φάντης* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), fante, — *Φαμέλια*, familia. — *Φαρίνα*, farina. — *Φάλτσο*, *φαλτσάρω*, falso, falsare ἐκ τοῦ fallo. — *Φάρρος* (πάστα), farro, ἐκ τοῦ λατιν. far (farris), ὅπερ ὁ Στέφ. Κουμανούδης ἐν Λατιν. Λεξ. σ. 299 ἑρμηνεύει «*χόνδρος*, *χονδρὸν ἄλευρον*». — *Φανέστρα*, fenestra, ἐκ περιτυμολογίας ἐκ τοῦ *φανὸς* (φαίνω), διότι *φανέστρα* εἶναι ὁ φεγγίτης ἐκ τοῦ ἄνω μέρους πρὸς τὰ κάτω διʼ ἀνοίγματος τῆς ὀροφῆς. — *Φέστα* festa. — *Φίστουλας*, fistula — *Φλόκκος*, flocco. — *Φοῦρμα*, forma. — *Φουρτοῦνα*, fortuna. — *Φόρος*, «*βγῆκε στὸ φόρο*», ἀπεκαλύφθη, forum, ἀγορά, δημόσιον. — *Φρόντε*, «*τὸν πῆρεν ἀπὸ φρόντε*», fronte, (frons). — *Φλουγάρος* (ἀντὶ *φουλγάρος*), fulgaro, (fulgor). — *Φουμάρω*, fumare, fumo, (τὸ *φοῦμο*, μαῦρον χῶμα). — *Φούρια*, *φουριῶζος*, furia, furioso. — *Φοῦρκα*, *φουρκίζω*, furca. — *Φοῦρνος*, *φουρνάρις*, *φουρνίζω*, *φουρνέλλο*, furnus, furnarius, fornello. — *Φουντάρω*, fundare. — *Φουντάνα*, fontana (fons). — *Φουστίνι*, ὁ μακαρίτης Σκ. Βυζάντιος ἐν Λεξ. τῆς καθʼ ἡμᾶς διαλέκτου σελ. 433 γράφει, «*εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτον ἐν χρήσει κατὰ τὸ 1650 ἡ λέξις fustaine, εἶδος ὑφάσματος βαμβακίνου, φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι παρήχθη ἐκ τοῦ περσικοῦ Φουστάν, πόλεως, ὅπου τοιαῦτα ὑφάσματα ἐφαίνοντο, ὅπως τὰ σημερινὰ ἀμερικανικά, μουσελίνια, λαχούρια, καμίρια κτλ.* — *Φάβα*, faba, ὁ Ἡσύχιος «*φάβα, τὸ σύνηθες ὄσπριον*», ὁ Μ. Ἐτυμολόγος 1387 «*ἔτνος, ὃ νῦν φάβαν καὶ ἰδιῶται καὶ ἀγροῖκοι ὀνομάζουσι*». — *Φάσκια*, *φασκιώνω*, fascia, ἐκ τούτου καὶ *φακιόλι*, παρὰ Βυζαντηνοῖς *φακιόλιον* διὰ πτώσεως τοῦ *ο*, ἀντὶ *φασκιόλιον*. — *Φάσκελα*, *φασκελώνω*, fascina, fascinare, ἄλλως *δεκατίζω*. — *Φαγκρίζει* facula, facla, fancla, *φαγκίζει*, *φαγκρίζει*. — *Φορτσάρει* (ὁ ἄνεμος), forzare. — *Φερμάρει* (ὁ κυνηγετικὸς κύων), fermare. — *Φροῦττο*, frutto, fructus. — *Φανατικός*, fanaticus, γαλλ. fanatique, ἐκ τοῦ fanum = ναός. — *Φάμπρικα*, fabrica. — *Φαττοῦρα*, fattura. — *Φαρτσέττα*, falcetta, ἐκ τοῦ λατιν. falx. — *Φρέσκος*, fresco. — *Φραντζόλα*, franguola. — *Φρούστας*, frusta. — *Φοῦκο*, «*τοῦ δαμε φοῦκο*», «*δός του φοῦκο*», fuoco. — *Φουβού* (ἀντὶ *φουγού*), ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ fogo. — *Φράππα*, (ἐργαλεῖον τῶν λιθοξόων), frappa. — *Φίσσα* (ἐν τοῖς παιγνιοχάρτοις), fisce. — *Φουντανέλλα*, fontanella. — *Φραγκάρω*, francare. — *Φαντέσκα* (ὑπηρέτρια), fantesca. — *Φελοῦκα*, feluca. — *Φορκέττα*, forchette. — *Φρίντζα*, ἐκ τοῦ fregis, ὅθεν καὶ τὸ ῥῆμα fregiare. — *Φούλλι* (φυτόν), fullo = λευκόν, καὶ πράγματι τὸ ἄνθος αὐτοῦ εἶναι καὶ κρίνου λευκότερον. — *Φάτσα*, faccia. — *Φαλλίρω*, fallire. — *Φιλέττο*, filetto. — *Φινίρω*, finire. — *Φιῶρε*, *φιωρίρω*, fiore, fiorire (ἐκ τοῦ flos floris, floreo). — *Φλανέλλα* καὶ *φανέλλα*, flanella. — *Φουρῶρε*, furore. — *Φαλλιμέντο*, fallimento. — *Φανφάρα*, fanfara. — *Φάρσα*, farsa, — *Φαβῶρε*, *φαβωρίρω* favore, favorire. — *Φέλπα* felpa. — *Φιάκκα*, fiacca. — *Φιγουρίνι*, figourino. — *Φινέτσα* finezza. — *Φίρμα*, firma. — *Φλάουτο*, flauto. — *Φλόττα*, flotta. — *Φρεγάδα*, fregata. — *Φελλί*, ἐκ τοῦ ofella, τὸ δὲ ofella ἐκ τοῦ offa, ὅπερ κατὰ Στέφ. Κουμανούδην = *κόμμα*, *τεμάχιον*», ἐκ τούτου καὶ τὸ ἰταλικὸν offetta, ἐξ οὗ τὸ ἡμέτερον *φέττα* = τεμάχιον ἄρτου. — *Φλαμούρι*, flamorium. — *Φέδα*, fede, fides, πίστις, θρησκεία, «*γαμῶ τὴ φέδα σου*».

20. *Χαροῦμπα*, carroba. — *Χουλιάρι*, ἐκ τοῦ cochlearium, ὁ ἀρχικὸς τύπος *κοχλιάριον* ἦτο ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ α' αἰῶνος, ὁ Ἡσύχιος «*κυάθιον μικρόν, ἤγουν κοχλιάριον*».

Αἱ ἐν ταῖς ἀνωτέρω εἴκοσι παραγράφοις ἀλφαβητικῶς κατειλεγμέναι λατινοϊταλικαὶ λέξεις ἐν τῇ χιακῇ διαλέκτῳ εἶναι περὶ τὰς ὀκτακοσίας πρωτότυποι (πλὴν τῶν παραγώγων), μηδεὶς δὲ ξενισθῇ ἐπὶ τῇ πληθύϊ ταύτῃ, διότι οἱ Ἰταλοί, Γενουᾶται καὶ Ἐνετοί, ἐκυριάρχησαν τῆς Χίου σχεδὸν τέσσαρας αἰῶνας, ἀπὸ τοῦ ιγ' μέχρι τοῦ ις', καὶ δὴ ἐν μεγάλῃ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῶν Χίων, διότι ἐγκατεστάθησαν ἀπανταχοῦ τῆς νήσου καὶ δὲν περιωρίσθησαν, ὡς οἱ Τοῦρκοι, ἐν τῇ Χώρᾳ, ἐν τῷ Κάστρῳ. Ἄλλαι δʼ ὅμως ξεναι λέξεις εἶναι σπάνιαι ἐν τῇ

χιακῇ διαλέκτῳ, καὶ αὐταὶ αἱ τουρκικαί, ἐξ ὧν τινας σημειοῦμαι ἐνταῦθα, τουρκικὰς μὲν τὰς *τουφέκι, καΐκι, κέφι, μπαρούτι, μουσαφίρης, χαλβᾶς*, ἀραβικὰς δὲ τὰς *γάδαρος* (ἔν τισι χωρίοις *γάρος*), *φιτίλι* (*φατίλα*), *ναργκιλές*, *τσόφλι* (ντζέφλ), *καφές*, περσικὰς δὲ τὰς *κεχριμπάρι, τσακνλι*, ἀλβανικὰς δὲ τὰς *βλάμης, σουγιὰ* καὶ σλαβικὰς τὰς *ζακόνι, τσομπάνης* (ἀλλὰ συνηθέστερον *βοσκός*), εἰσήχθησαν δὲ αὗται εἰς τὴν χιακὴν διάλεκτον διὰ τῶν ἀποδημούντων πολιτῶν.

Μ. Ι. ΚΕΦΑΛΑΣ

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η ΕΝ ΗΠΕΙΡΩι ΕΚΚΛΗΣΙΑ.—Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.—ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΑΥΤΗΣ ΕΙΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΝ ΕΠΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Β' ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΙΓ' ΤΟΥ ΓΑΤΥΚΕΟΣ.—Η ΕΠΙ ΤΟΥΤΩι ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ.

Κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν πρῶτος ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἦλθεν εἰς τὴν Ἤπειρον ὡς κήρυξ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου[1], μετ' αὐτὸν δὲ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις δὶς ἐπεσκέφθη τὴν χώραν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρῶτον μὲν περὶ τὸν 50ὸν ἔτος, δεύτερον δὲ περὶ τὸ 64ὸν, ὅτε καὶ διεχείμασεν ἐν Νικοπόλει[2]. Καὶ ἐκηρύχθη μὲν ἐνταῦθα ἡ θεόπεμπτος διδασκαλία κατὰ τὰ πρῶτα μ. Χ. ἔτη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ λίαν βραδέως διεδόθη ἀνὰ τὴν χώραν. Τὸ ἠπειρωτικὸν ἔδαφος δὲν ἦτο ἔτι πρόσφορον εἰς ὑποδοχὴν αὐτῆς διὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Δωδωναίου μαντείου, ὅπερ καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Δελφικοῦ διετήρησεν ἀείποτε ἔξοχον θέσιν ἐν τῷ πανελληνίῳ. Τούτου ἕνεκα οἱ Ἠπειρῶται τῶν χρόνων ἐκείνων, εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ὁποίων ἡ νέα θρησκεία διέσωσε κατὰ μέγιστον μέρος τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικότητα, ἐπὶ μακρὸν ἔτι στερρῶς εἶχοντο τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ μόνον ὅτε τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον ἔπαυσε χρησμοδοτοῦν ὑπεχώρησεν αὕτη σοβαρῶς πρὸ τῆς νέας πίστεως[3].

1. Γρηγ. Ναζιανζ. Α, 15 σ. 438, ἔκδοσις Κολωνίας.

2. «Ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρὸς σὲ ἢ Τυχικόν, σπούδασον ἐλθεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι». Πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς Παύλου Γ', 12

3. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον εἶχε σχεδὸν ἐκλείπει («ἐκλέλοιπε δέ πως τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Δωδώνῃ καθάπερ τἄλλα» Στράβ. Ζ, 327), ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἀνασυιέστη καὶ πάλιν κατὰ τὸν Β' αἰῶνα, διότι ὁ Παυσανίας παριστᾷ τὸν ναὸν τῆς Δωδώνης καὶ τὴν ἱερὰν δρῦν ὡς πολλοῦ λόγου ἄξια ἀντικείμενα ἐν Ἠπείρῳ («Γῆς δὲ τῆς Θεσπρωτίδος ἔστι μέν που καὶ ἄλλα θέας ἄξια, ἱερόν τε Διὸς ἐν Δωδώνῃ καὶ ἱερὰ τοῦ θεοῦ φηγός». Παυσ. Ἀττ. 17,5). Ἀλλ' ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σφόδρα εἶχε καταπέσει, ὥστε καὶ ἐσυλήθη (Λουκ. Ἰκαρομενιππ. 24).

Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις, ἵνα κρίνωμεν ἀσφαλῶς περὶ τῆς προόδου τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ Ἠπείρῳ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐκκλησίας. Ἄγνωστοι εἶναι αἱ τύχαι τῶν πρώτων χριστιανικῶν κοινοτήτων τῆς χώρας ταύτης. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ πρῶται συνταχθεῖσαι ἐνταῦθα ἐκκλησίαι, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἦσαν ἀνεξάρτητοι, μόνον δὲ πρὸς ἁπλῆν ἐποπτείαν ὑπήγοντο πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου, ἥτις ἐγένετο ἓν τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι κέντρων τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶτα δὲ εἰς τὸν τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ἀνώτατον μητροπολίτην τῶν ἐπισκόπων τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἡ ἐποπτεία τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν ἐνταῦθα καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν ἔτι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, διότι βλέπομεν πρῶτον μὲν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης Ἀναστάσιον ἐπιβάλλοντα ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχικὴν ποινὴν εἰς τὸν μητροπολίτην Νικοπόλεως Ἀττικόν, ἔπειτα δὲ τὸν μητροπολίτην Νικοπόλεως Ἰωάννην ἀρνούμενον νὰ περιβληθῇ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἄξίωμα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Δωροθέου. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἠπείρου ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετηρίδα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὅτε ὁ μητροπολίτης Νικοπόλεως Ἰωάννης ἀποκηρύξας τὸν αἱρετικὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης Δωρόθεον ὑπετάχθη εἰς τὸν Πάπαν Ὁρμίσδαν.

Ἐκ τῶν πράξεων τῶν Συνόδων μανθάνομεν ὅτι ἀρχομένου τοῦ Δ' αἰῶνος ἡ ἐκκλησία τῆς Ἠπείρου εἶχεν ὁπωσοῦν συνταχθῆ, διότι κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ πρώτην οἰκουμενικὴν σύνοδον παρέστησαν καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπίσκοποι, μεσοῦντος δὲ τοῦ Ε' εἶχεν ἀναπτύξει τὸ τελειότατον ἐπισκοπικὸν σύστημα. Αἱ πρῶται ἐν Ἠπείρῳ ἐπισκοπαὶ ἦσαν ἡ τῆς Νικοπόλεως, προαχθεῖσα βραδύτερον εἰς μητρόπολιν, ἡ τῆς Εὐροίας, ἡ τῆς Φοινίκης, ἡ τοῦ Ὀγχήσμου, ἡ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡ τῆς Δωδώνης, ἡ τῆς Φωτικῆς καὶ ἡ τοῦ Βουθρωτοῦ. Βραδύτερον εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐπισκοπῶν τούτων ἐπῆλθον μεταβολαί. Ἐρημωθεισῶν τῶν πόλεων Εὐροίας, Φοινίκης, Δωδώνης, Ὀγχήσμου καὶ Φωτικῆς, ἐξέλιπον καὶ αἱ ὁμώνυμοι ἐπισκοπαὶ αἱ μὲν ἀντικατασταθεῖσαι ὑπ' ἄλλων, αἱ δὲ συγχωνευθεῖσαι μετὰ τῶν γειτνιαζουσῶν. Οὕτω βαθμηδὸν προέκυψαν αἱ ἐπισκοπαὶ Κασσιόπης, Ἰωαννίνων, Χιμάρας, Ρωγῶν, Κοζύλης Βελᾶς καὶ Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος.

Ἡ ἐπισκοπὴ τῶν Ἰωαννίνων ἀναφέρεται τὸ πρῶτον τὸν Θ' αἰῶνα, πρῶτος δ' αὐτῆς ἐπίσκοπος μνημονεύεται ὁ Ζαχαρίας, ὅστις παρέστη εἰς τὴν ἐν Κων/πόλει τῷ 879 γενομένην σύνοδον. Ὑποκειμένη πρότερον τῇ μητροπόλει Νικοπόλεως, ἧς ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος εἶναι ὁ ἀρχαιότατος ἐν Ἠπείρῳ, εἶτα ἐρημωθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ ἐκκλησιαστι,

κοῦ αὐτῆς ἀξιώματος μεταβιβασθέντος εἰς τὴν μητρόπολιν Ναυπάκτου[1], ἐτέλει τῇ μητροπόλει ταύτῃ σὺν ταῖς ἐπισκοπαῖς Ρωγῶν, Φωτικῆς, Ἀδριανουπόλεως, Βουθρωτοῦ καὶ Χιμάρας πέμπτη αὕτη τὴν τάξιν[2]. Εἶναι δ' ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἠπείρου ὑπέκειτο τῇ τῆς Ναυπάκτου, διότι κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν οἱ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ θέματος ἐπίσκοποι ἐλάμβανον τὸν τίτλον τοῦ μητροπολίτου καὶ εἶχον τὴν ἐποπτείαν πασῶν τῶν ἄλλων ἐν αὐτῷ ἐκκλησιῶν, ἡ δὲ Ναύπακτος κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον δὲν συμπεριελαμβάνοντο ἐν τῷ θέματι τῆς Νικοπόλεως. Ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι, παρὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. τοῦ Πορφυρογεννήτου ἱστορούμενα, ἡ Ναύπακτος κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα καὶ ἔτι πρότερον περιελαμβάνετο ἐν τῷ θέματι τῆς Νικοπόλεως καὶ δὴ ἦτο καὶ πρωτεύουσα αὐτοῦ, διότι ὁ Κεδρηνὸς[3] λόγον ποιεῖται περὶ *στρατηγοῦ*, διοικητοῦ δηλ. τοῦ θέματος, ἑδρεύοντος ἐν Ναυπάκτῳ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶχεν ἐπέλθει μεταβολή τις εἰς τὰ θέματα ἐν τῷ μεταξύ, ἴσως οὐχὶ ἄσχετος πρὸς τὴν κατάπτωσιν τῆς Νικοπόλεως, οὕτω δὲ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διατί ἡ ἐκκλησία τῆς Ἠπείρου ὑπέκειτο τῇ τῆς Ναυπάκτου.

Ἡ γνώμη τοῦ Ἀραβαντινοῦ ὅτι «ὁ προβιβασμὸς τῶν Ἰωαννίνων εἰς μητρόπολιν συμπίπτει μεταξὺ τοῦ Θ' καὶ ΙΒ' αἰῶνος»[4] δὲν εἶναι ἀκριβής. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ τῶν Ἰωαννίνων ἐτιμήθη εἰς μητρόπολιν πολὺ βραδύτερον ἐπὶ αὐτοκράτορος μὲν Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου, πατριάρχου δὲ Ἰωάννου ΙΓ' τοῦ Γλυκέος, ἤτοι κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς συνοδικῆς πράξεως, ἥτις ἐπὶ τῇ προαγωγῇ τῆς εἰρημένης ἐπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν ἐξεδόθη. Τὸ ἐπίσημον τοῦτο ἔγγραφον, δημοσιευθὲν ἐν τῇ συλλογῇ Acta et diplomata Græca τοῦ Miklosich et Muller (Τόμ. Α' σελ. 93), εἶναι μὲν ἀχρονολόγητον, ἀλλ' ὡς ἐξ αὐτοῦ σαφῶς δηλοῦται ἐξεδόθη, ὅτε τὰ Ἰωάννινα ἐπί τινα χρόνον (1318—1321) ἐπανῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου, διότι ἐν αὐτῷ λέγεται·

« . . . . Τὰ Ἰωάννινα πρότερον μὲν ἐπισκοπὴ τῶν ὑπὸ τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου τελοῦσα, νῦν δ' ὑπὸ τῷ γνησίῳ δεσπότῃ, τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μοι αὐτοκράτορι καὶ τῇ καθόλου ἁγιωτάτῃ καὶ φυλακτικῇ μάνδρᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὡσπερεὶ πλανηθὲν πρόβατον ἐνσηκασθεῖσα καὶ γενομένη, τῶν ὀρέων[5], οἷς διέτριβε, καὶ τῶν ἐρημιῶν ἀποστᾶσα, ὅ τε κράτιστος καὶ ἁγιώτατός μοι αὐτοκράτωρ ἀποδεξάμενος αὐτὴν τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιστροφῆς καὶ προνοίας σεπτῷ προστάγματι αὐτοῦ εἰς μητρόπολιν τὸ ἀπὸ

1. Νικηφ. Καλλίστου βιβλ. ΙΔ κ. 39.

2. Ταῦτα κατὰ τὴν ἔκθεσιν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κατὰ δὲ τὸν Καντακουζηνὸν ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς τῆς Ἠπείρου ταῖς τελούσαις τῇ μητροπόλει Ναυπάκτου ἦτο καὶ ἡ τῆς Ἄρτης.

3. Τόμ. Β' σελ. 481, ἐκδ. Βόννης.

4. Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου Τόμ. Β' σελ. 231.

5. Ἐν τῷ κειμένῳ φέρεται «ὄρεων».

τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι προήγαγε καὶ τετίμηκε καὶ τὸν ἀρχιερατικῶς αὐτῆς προστησόμενον τῆς τοῦ μητροπολίτου καὶ ὑπερτίμου κλήσεως καὶ τιμῆς ἀπολαύειν ἀεί. . . . »

Ἐκ τούτων σαφῶς δηλοῦται ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ τῶν Ἰωαννίνων προυβιβάσθη εἰς μητρόπολιν, ὅτε ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Β' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βυζαντίου, ὁ δὲ εἰρημένος αὐτοκράτωρ, ἵνα ἔτι μᾶλλον προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τοὺς Ἰωαννίτας, οὐ μόνον ἀνεγνώρισε τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα πρότερον εἶχον αὐτοί τε καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐπεχορήγησεν αὐτοῖς διὰ δύο χρυσοβούλλων, ὧν τὸ μὲν ἀφορῶν εἰς τὰ προνόμια τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἐξεδόθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1319, τὸ δὲ εἰς τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1321[1].

Ἀλλ' ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ τῶν Ἰωαννίνων ἐτιμήθη εἰς μητρόπολιν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Β' σαφέστατα μαρτυρεῖται ἐξ ἄλλης συνοδικῆς πράξεως. Τῷ 1365 χηρεύσαντος τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Ἰωαννίνων μητροπολίτης ἐχειροτονήθη ὁ Σεβαστιανός, ἐν δὲ τῇ σχετικῇ συνοδικῇ πράξει λέγεται·

« . . . Ὁ δέ γε τρισμακάριστος καὶ ἀοίδιμος καὶ περιβόητος ἐν βασιλεῦσιν, κῦρις Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ὁ πρόπαππος τοῦ ἀπὸ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, θερμόν τινα καὶ διάπυρον ζῆλον ἐν καρδίᾳ βαστάζων ἀεὶ ὑπέρ τε τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθῶν αὐτῆς δογμάτων..... διωρίσατο καὶ ἐθέσπισε τὴν προτέραν εἰς ἐπισκοπὴν οὖσαν τῆς Ναυπάκτου τὰ Ἰωάννινα καὶ ὑπὸ ταύτην τελοῦσαν μετατεθῆναι εἰς μητρόπολιν . . . »[2].

Ἐν τῇ συλλογῇ Acta et diplomata Graeca ὁρίζεται χρόνος τῆς προαγωγῆς τῆς ἐπισκοπῆς τῶν Ἰωαννίνων εἰς Μητρόπολιν τὸ ἔτος 1318 καὶ ἔχει οὕτως, διότι τῷ 1319 τὰ Ἰωάννινα ἦσαν μητρόπολις, ὡς ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ ἔτους τούτου, οὗ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, γίνεται δῆλον.

Τῆς Ναυπάκτου περιελθούσης εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐνετῶν, τοῦ δὲ μητροπολιτικοῦ αὐτῆς θρόνου κατεχομένου ὑπὸ Λατίνων ἀρχιερέων, ἐθεσπίσθη (1365) διὰ συνοδικῆς πράξεως, ἵνα ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων «ἐπέχῃ τὸν τόπον τοῦ Ναυπάκτου καὶ πᾶσαι αἱ τελοῦσαι ἐπισκοπαί, αἵ τε ὑπὸ τὴν Ναύπακτον καὶ αἱ ὑπὸ τὰ Ἰωάννινα αἱ διαιρεθεῖσαι μετὰ τὸ ἀποσπασθῆναι τὴν Ναύπακτον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν . . . . τελῶσιν ἀπάρτι ὑπὸ τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν τὰ Ἰωάννινα, μέχρις ἂν ἡ τοιαύτη Ναύπακτος ὑπὸ τῶν Λατίνων κατέχηται καὶ ὀφείλει ὅδε ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ναυπάκτου . . . . κῦρ Σεβαστιανὸς ἐν πάσαις ταῖς τοιαύταις ἐπισκοπαῖς ταῖς ὑπὸ τὴν Ναύπακτον καὶ τὰ Ἰωάννινα ἔχειν ἐπὶ πάσης ἀδείας

1. Ἀμφότερα τὰ χρυσόβουλλα ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι τοῦ Μουστοξύδου (σελ. 464 — 489) καὶ ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ τοῦ Ἀραβαντινοῦ (Τόμος Β', σελ. 294—311).

2. Miklosich et Müller. Acta et diplomata Graeca. Τόμ. Α' σελ. 468.

καὶ ἐξουσίας ἐπισκόπους χειροτονεῖν . . . .»[1]. Τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει 1365 καὶ ἡ ἐκκλησία Λευκάδος προσηρτήθη τῇ τῶν Ἰωαννίνων[2], τῷ δὲ 1370 εὑρηται προσηρτημένη αὐτῇ καὶ ἡ ἐπισκοπὴ Ἀχελῴου[3] καὶ τῷ 1394 καὶ ἡ ἐκκλησία Κερκύρας λόγῳ ἐπιδόσεως[4].

Ἡ μητρόπολις τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸν ΝΓ΄ θρόνον τασσομένη κατ' ἀρχὰς προυβιβάσθη εἶτα εἰς τὸν ΙΕ΄[5] καὶ ἐντεῦθεν τῷ 1842 εἰς τὸν ΙΓ΄. Ἐκλιπούσης δὲ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ μητροπόλεως Τυρνόβου, ἀνήχθη ipso jure εἰς τὸν ΙΒ΄ θρόνον, ἔνθα μέχρι τοῦ 1913 ἐτάσσετο. Ὁ τίτλος τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων εἶναι οὗτος· «Μητροπολίτης τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Ἰωαννίνων ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἠπείρου καὶ Κερκύρας». Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἀπεδόθη αὐτῷ ὁ τίτλος ἔξάρχου τῆς Κερκύρας· φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὴν ἐπί τινα χρόνον ἐξάρτησιν τῆς Κερκύρας ἀπὸ τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἀπὸ τῆς τῶν Ἰωαννίνων.

Ἡ ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων μέχρι μὲν τοῦ 1612 ἦτο ἐν τῷ φρουρίῳ, ἔνθα καὶ ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Παντοκράτορος, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ 1820 ἐν τῇ συνοικίᾳ τῇ καλουμένῃ Μητροπόλει, ἔνθα καὶ νῦν, μετὰ δὲ τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πυρπόλησιν τῆς πόλεως ἐν τῷ Ἀρχιμανδρείῳ μέχρι τοῦ 1832, ὅτε αὖθις μετηνέχθη ἐν τῇ συνοικίᾳ Μητροπόλει.

Ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, Ἀνδρόνικος ὁ Β΄ ἐπεκύρωσε τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων διὰ χρυσοβούλλου. Ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι αὕτη ἐκαρποῦτο τὰς προσόδους ὀκτὼ χωρίων καὶ πολλῶν ἄλλων κτημάτων ἐν ἄλλοις χωρίοις, ὧν πάντων βαθμηδὸν ἀπεστερήθη. Κατὰ τὸ εἰρημένον χρυσόβουλλον ἡ ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων κατεῖχε «καὶ Ἰουδαίους τρεῖς, τά τε παιδία τοῦ Λαμέρη, τοῦ Δαβίδη καὶ τοῦ Σαμαρία», περὶ ὧν μνημονεύεται κατὰ Λαμπρίδην ὅτι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκτελῶσιν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος διαφόρους ὑπηρεσίας ἐν τῇ Μητροπόλει. Κατὰ τὸν Λαμπρίδην ὡσαύτως μνημονεύεται ἐκ παραδόσεως ὅτι ἀπόγονός τις τοῦ Δαβίδη μέχρι περίπου τῆς πτώσεως τοῦ Ἀλῆ ἀπέστελλε καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν ἄτομόν τι εἰς τὴν Μητρόπολιν πρὸς ὑπηρεσίαν. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν περίεργον ταύτην ἰδιοκτησίαν τῆς ἐκκλησίας Ἰωαννίνων· ἴσως αἱ τρεῖς αὗται ἑβραϊκαὶ οἰκογένειαι κατῴκουν ἔν τινι τῶν κτημάτων τῆς ἐκκλησίας.

Τῷ μητροπολίτῃ Ἰωαννίνων ἐτέλουν τέσσαρες ἐπισκοπαί, ἡ τῆς Δρυινουπόλεως, ἡ τῆς Βελᾶς, ἡ τῆς Παραμυθίας καὶ ἡ τῆς Χιμάρας, ὧν πρῶται ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου ἡ τῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ ἡ τῆς

1. Miklosich Müller, ἔνθα ἀνωτέρω, τόμ. Α΄ σελ. 492.
2. Ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 472.
3. Ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 535.
4. Ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 213.
5. Συνταγ. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε΄ σελ. 515 σημ. Ἐν δὲ τῷ Συνταγματίῳ Χρυσάνθου ὁ Ἰωαννίνων τάσσεται εἰς τὸν ΛΑ΄.

Βελᾶς[1]. Αἱ εἰρημέναι τέσσαρες ἐπισκοπαὶ ἐτέλουν τῇ μητροπόλει Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ 1833, ὅτε πρώτη ἡ τῆς Βελᾶς ἀποσπασθεῖσα ἡνώθη μετὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς, μεθ' ἧς ἔμενεν ἡνωμένη μέχρι τοῦ 1842, ὅτε ἀποσπασθεῖσα ἐκ ταύτης συνεχωνεύθη μετὰ τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων, σχολάσασα δὲ μέχρι τοῦ 1863 ἀνασυνέστη καὶ αὖθις καὶ τελευταῖον τῷ 1896 προήχθη εἰς μητρόπολιν. Τῷ δὲ 1834 προήχθη εἰς μητρόπολιν ἡ ἐπισκοπὴ Δρυινουπόλεως καὶ τῷ 1895 ἡ ἐπισκοπὴ Παραμυθίας, εἰς ἣν προσηρτήθη καὶ ἡ ἐκ 13 χωρίων συνισταμένη πατριαρχικὴ ἔξαρχία τοῦ Γηρομερίου.

Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα κατάλογον τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων, ὃν κατηρτίσαμεν πηγὰς ἔχοντες τὰς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ὑποδεικνυομένας. Ἐν τούτῳ τινὰ μὲν ἡμαρτημένως ἔχοντα διορθοῦμεν, ἀρχιερεῖς δέ τινας τέως ἀγνώστους παρ' ἡμῖν εἰς φῶς φέρομεν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως τὸ ἔργον οὔτε ἀκριβὲς ἐν πᾶσιν οὔτε πλῆρες εἶναι, πολλῶν ἔτι ἀρχιερέων ὄντων ἀγνώστων, ἄλλων δὲ οὐχὶ ἀκριβῶς ἴσως ἐγγεγραμμένων, ἵνα δὲ καταστῇ ὅπωσοῦν τέλειον δεῖται τῆς συνεργασίας πολλῶν.

Ζαχαρίας[1] παραστὰς ἐν τῇ ἐν Κων/πόλει συνόδῳ	879	*Κλήμης*[9]	1639
Σεβαστιανὸς[2]	1365	*Ἰωάσαφ*[10]	1644
Ματθαῖος[3]		*Καλλίνικος*[10]	1644
Γαβριὴλ[3]	1388	*Κλήμης*[4] τὸ β΄	1645
Νεόφυτος[3]	1480—1484	*Καλλίνικος*[4]	1647—1665
Νήφων[4]	1500	*Κύριλλος*[11]	1665—1679
Θεόληπτος[1], εἶτα πατριάρχης γενόμενος	1514	*Γρηγόριος*[4]	1680
Νήφων[5]	1543	*Κλήμης*[12] ὁ Χῖος	1686—1714
Παρθένιος[4] ὁ ἀπὸ Ἄρτης . .	1546	*Μελέτιος*[4]	1714
Ἰωάσαφ[4]	1549	*Ἱερόθεος*[13] ὁ Ῥάπτης	1714—1736
Δανιὴλ[6]	1571	*Γρηγόριος*[14] ὁ Βυζάντιος	1736—1742
Ἰωάσαφ[1]	1580	*Νεόφυτος*[4] ὁ Σιναΐτης	1769
Ματθαῖος[3], εἶτα πατριάρχης γενόμενος	1594—1601	*Γρηγόριος*[15] τὸ β΄	1770
Νεόφυτος[7]	1616	*Παΐσιος*[16]	1777
Γαβριὴλ[4]	1626	*Μακάριος*[4]	1779
Ἰωαννίκιος[4] ὁ ἀπὸ Ξάνθης .	1632	*Ἱερόθεος*[3] ὁ Νάξιος . .	1779—1810
Παρθένιος[8], εἶτα πατριάρχης γενόμενος	1632	*Γαβριὴλ*[3] ὁ Γκάγκας .	1810—1826
		Βενέδικτος[3] ὁ Βυζάντιος	1826—1830
		Ἰωακεὶμ[3] ὁ ἀπὸ Σόφιας	1830—1835

1. Ἤδη τῷ 1367, ὅτε ἡ ἕδρα τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου μετετέθη εἰς τὴν Ἄρταν, εὑρηνται αὗται ἀπεσπασμέναι ἀπὸ τῆς εἰρημένης μητροπόλεως, ὡς ἐκ συνοδικῆς πράξεως δῆλον γίνεται. Miklosich τόμ. Α΄ σελ. 493.

SISMANOGLIO

Ἰωακεὶμ[8] ὁ Χῖος ἀπὸ Δρυινουπόλεως....	1835—1838
Ἰωαννίκιος[9] ὁ Κρὴς.	1838—1840
Ἰωακεὶμ[10] τὸ β΄, εἶτα Κυζίκου καὶ Πατριάρχης.....	1840—1845
Ἰωαννίκιος[11] ἐκ Μακρύνου τοῦ Ζαγορίου.....	1845—1854
Παρθένιος[12] ἀπὸ Ἐρσεκίου.....	1854—1869
Σωφρόνιος[13] Χρηστίδης.....	1869—1889
Γρηγόριος Καλλίδης..	1889—1902
Σωφρόνιος Χρηστίδης τὸ β΄	1902—1906
Γεράσιμος Τανταλίδης	1906—1910
Γερβάσιος ὁ νῦν.....	1910

1. Le Quien, Oriens Christianus.

2. Ἐν συνοδικῇ πράξει (Miklosich, τόμ. Α΄ σελ. 93).

3. Παρ' Ἀραβαντινῷ καὶ Ἀλεξούδῃ.

4. Παρ' Ἀλεξούδῃ.

5. Ἐν σιγιλλιώδει γράμματι τῆς παρὰ τὸ Δέλβινον μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, οὗ ἀπόσπασμα ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἑβδομαδιαίᾳ Ἐπιθεωρήσει» (Τόμος Β΄, ἀριθμ. 16) ὁ ἐν Παραμυθίᾳ ἰατρὸς κ. Δ. Παναγιωτίδης.

6. Ἐν πατριαρχικῷ ἐγγράφῳ τῆς μονῆς Ἰωαννίνων δημοσιευθέντι ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως (Ἱστορ. Δελτίον τόμ. Γ΄ σελ. 457).

7. Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. τόμ. Γ΄ σελ. 560 καὶ παρ' Ἀλεξ.

8. Κ. Σάθα, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 569 καὶ παρ' Ἀλεξ. Κατήγετο οὗτος ἐξ Ἰωαννίνων καὶ Ὀξὺς ἐπωνυμεῖτο, ἦν δὲ σεμνὸς μὲν ἀνὴρ καὶ μεγαλοπρεπής, ἀλλὰ πολυδάπανος καὶ πλεονεκτικός.

9. Ἐν συνοδικῇ πράξει (Κ. Σάθα, ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 561)

10. Παρὰ Σάθᾳ, (ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 565), καὶ Ἀλεξούδῃ.

11. Κατὰ Λαμπρίδην· κατὰ δὲ Ἀλεξούδην ἀπὸ 1670—1676.

12. Παρ' Ἀραβαντ. καὶ Ἀλεξ. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἀμάθεια τοῦ ἀρχιερέως τούτου, ὥστε δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξεγείρῃ κατ' αὐτοῦ τὸ φιλόμουσον ποίμνιόν του. Ἀπεφασίσθη νὰ ζητηθῇ παρὰ τοῦ Πατριάρχου ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἀρχιερέως, ἀλλὰ τῇ ἐπιμόνῳ παρακλήσει αὐτοῦ οἱ Ἰωαννῖται συγκατετέθησαν νὰ διατηρήσωσιν αὐτὸν ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μαθητεύσῃ παρὰ τῷ Βησσαρίωνι, ὅστις πρότερον μὲν ἦτο διδάσκαλος ἐν Ἰωαννίνοις, νῦν δὲ ἐμόναζεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῶν Λυγκιάδων. Τούτου δεκτοῦ γενομένου ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος, διωρίσθη προσωρινὴ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρωτοσυγκέλλου πρὸς διοίκησιν τῆς μητροπόλεως, ὁ δὲ ἀρχιερεύς, ἐλθὼν εἰς τὸ εἰρημένον μοναστήριον, ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Βησσαρίωνι ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα ἔτη. Διδαχθεὶς δ' ἐκεῖ πᾶσαν τὴν τότε ἐγκύκλιον παιδείαν ὁ ἀρχιερεὺς μαθητής, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐπανέλαβε τὰ καθήκοντά του. Ὅτε δὲ βραδύτερον (1704) ἦλθεν εἰς Κων/πολιν, ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν πάντων τῶν ἐνταῦθα φίλων του διὰ τὴν εὐρυμάθειαν αὐτοῦ.

13. Κατ' Ἀλεξούδην· παρὰ δὲ τῷ Le Quien φέρεται χρονολογία 1721. Κατὰ δὲ τὸν Ἀροβαντ. ἀπέθανε τῷ 1733.

14. Κατ' Ἀλεξ., κατὰ δὲ τὸν Ἀραβ. ἐξεώσθη τῷ 1769.

15. Κατ' Ἀλεξ., κατὰ δὲ τὸν Ἀροβ τῷ 1776.

16. Κατ' Ἀροβ, κατὰ δὲ Ἀλεξ. τῷ 1776. Πρὸ τούτου ὁ τελευταῖος οὗτος τάσσει Γρηγόριόν τινα ἀρχιερατεύσαντα τῷ 1776, νομίζει δὲ ὅτι εἶναι ὁ τῷ 1770.

17. Παρ' Ἀλεξ. καὶ Λαμπρίδῃ.

Π. ΠΑΠΑΡΡΟΥΣΗΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ΑΝΤΙΓΟΝΕΙΑ (ΤΕΠΕΛΕΝ) ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑ ΤΑΥΤΗΝ ΟΜΩΝΥΜΑ ΣΤΕΝΑ, CASTRA PYRRHI (ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ ΤΟΥ ΠΥΡΡΟΥ), ΤΑ ΟΡΗ ΑΕΡΟΠΟΣ (ΤΡΙΜΠΟΥΣΙΝ) ΚΑΙ ΑΣΝΑΟΣ (ΝΕΜΕΡΤΣΚΑ), ΛΥΓΚΟΣ (ΧΑΣΙΑ) ΚΑΙ ΚΕΡΚΕΤΙΟΝ.

Τῆς πάλαι τοπογραφίας τῆς Ἠπείρου, τῆς κοιτίδος ταύτης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, δὲν ἔχομεν ἀκριβῆ γνῶσιν, πάντων τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων τῶν περὶ αὐτῆς ἰδίᾳ πραγματευομένων ἤδη ἀπολομένων. Ἐκ τῶν δέκα καὶ ἓξ βιβλίων τοῦ Ἠπειρωτικὰ συγγράψαντος Κριτολάου οὐδὲ τεμάχιον διεσώθη. ἀπώλοντο δ' ὡσαύτως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν βιβλίων τοῦ Πολυβίου καὶ τοῦ Διοδώρου περὶ τῆς Ἠπείρου ἰδίᾳ πραγματευομένων, πρὸς δὲ καὶ μέρος τι τοῦ Στράβωνος. Ἀλλ' οὐδὲ νῦν ἔτι ἐγένετο ἐπιμελὴς καὶ ἀκριβὴς ἔρευνα καὶ γνῶσις τῆς χώρας, εἰ καὶ ἔχομεν ἀξιολόγους τινὰς μονογραφίας ἠπειρωτικοῦ θέματος τῶν νεωτέρων λογίων καὶ ἐρευνητῶν. Πλὴν τῶν ἡμετέρων, ὧν τινες μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἐπιτυχίας ἐνέκυψαν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἠπείρου ἀπὸ γεωγραφικῆς, ἱστορικῆς, ἀρχαιολογικῆς καὶ λαογραφικῆς ἀπόψεως, Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ πλεῖστοι ἱκανὰ περὶ τῆς Ἠπείρου ἔγραψαν, ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα λείπονται ἔτι πολλὰ πρὸς ἀκριβῆ καὶ τελείαν γνῶσιν αὐτῆς. Καὶ ἵνα τἆλλα παραλίπωμεν, ἡ γεωλογικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας δὲν εἶναι ἔτι ἀρκούντως ἐξηκριβωμένη, πλεῖστα δὲ ἱστορικὰ σημεῖα διατελοῦσι σκοτεινὰ καὶ ἀκατάληπτα, τῶν χασμάτων ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν γεγονότων ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς πτώσεως ἰδίᾳ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους οὐχὶ κατ' ἔτη, ἀλλὰ κατὰ ἑκατονταετηρίδας, καὶ τέλος ἡ ἔρευνα καὶ γνῶσις τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῆς χώρας εἶναι ἀτελεστάτη, ὥστε καὶ αὐτῆς τῆς Πασσαρῶνος, τῆς περιβλέπτου πρωτευούσης τῶν Μολοσσῶν, ἡ θέσις παντάπασιν ἀγνοεῖται, ὡς ἦτο ἄγνωστος καὶ ἡ τῆς Δωδώνης μέχρι πρὸ τριῶν δεκαετηρίδων.

Ὑπῆρχον τὸ πάλαι ἐν τῇ Ἠπείρῳ πολυάριθμοι πόλεις, ἀλλὰ τόσον ὀλίγας εἰδήσεις ἔχομεν περὶ τῆς χώρας ταύτης καὶ τόσον πλήρης καὶ ἀνεπανόρθωτος ἦτο ἡ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων γενομένη τραγικὴ καὶ ἀπάνθρωπος κατα-

στροφή, ὥζτε ἐλαχίστων τὴν θέσιν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν. Τὰ τείχη αὐτῶν παραμένουσιν, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ἀπώλοντο. Αἱ περὶ Ἠπείρου πενιχραὶ εἰδήσεις αἱ ἀπαντῶσαί που καί που ἔν τισι τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων ἀντιφάσκουσαι πολλάκις ἀλλήλαις συγχέουσι καὶ συνταράττουσι μᾶλλον ἢ συντελοῦσιν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν πόλεων καὶ τὴν ἐξακρίβωσιν καθόλου τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῆς χώρας. Οὕτω δὲ συμβαίνει πλειστάκις διαφορὰ γνωμῶν περὶ τῆς θέσεως πόλεώς τινος, ἄλλων ἄλλως ἀποφαινομένων κατὰ τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ. Εἶναι γνωστὸν οἵας καὶ ὅσας περιπετείας ὑπέστη τὸ πολυθρύλητον ζήτημα τῆς Δωδώνης, τοῦ ὄρους Τομάρου θαρραλέως μετατοπιζομένου ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἕως οὗ ἔθηκε τέλος εἰς τὸ ζήτημα ἡ σκαπάνη τοῦ ἀειμνήστου Κ. Καραπάνου.

Ἐκ τῶν δυσκόλων ζητημάτων τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῆς Ἠπείρου εἶναι καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως τῆς *Ἀντιγονείας* καὶ τῶν παρὰ ταύτην περιωνύμων στενῶν (Fauces Antigonenses, Ἄφου στενά), ἔνθα Φίλιππος ὁ Δημητρίου μάτην ἀπεπειράθη νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν διὰ τῆς Ἠπείρου πορείαν τοῦ Ῥωμαίου ὑπάτου Τίτου Κοϊντίου Φλαμινίνου. Οἱ ἀρχαῖοι οὐδὲν περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως διδάσκουσι, διότι ὁ μὲν Πτολεμαῖος (III, 13,5) καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος τοῦτο μόνον λέγουσιν ὅτι ἦτο πόλις τῆς βορείου Ἠπείρου ἐν τῇ Χαονίᾳ καταλεγομένη, ὁ δὲ Πλίνιος (IV, 2) ὅτι ἔκειτο παρὰ τὰ στενά, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Πολύβιον (II, 5,5.6,6) καὶ τὸν Λίβιον (XXXII, 5 καὶ XXXIII, 23) στρατιωτικῶς ἦσαν σπουδαιότατα. Οὕτω τῶν ἀρχαίων οὐδὲν σαφῶς λεγόντων, οἱ νεώτεροι διαφωνοῦσι περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως καὶ τῶν στενῶν· καὶ ὁ μὲν Μελέτιος ἀποφαίνεται ὅτι ἡ πόλις ἔκειτο ἔνθα τὸ νῦν Ἀργυρόκαστρον, ὁ δὲ Leake καὶ ὁ Kiepert ὅτι ἡ μὲν πόλις ἔκειτο ἔνθα τὸ Τεπελέν, τὰ δὲ στενὰ τῆς Ἀντιγονείας εἶναι τὰ νῦν τῆς Κλεισούρας καλούμενα, ὁ δὲ Gaultier de Claubry καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Isambert ἔνθα τὸ χωρίον Λιόπεσι, ἀποδεχόμενοι ὡς στενὰ τῆς Ἀντιγονείας τὰ αὐτόθι στενά, ὁ δὲ Ἀραβαντινὸς τέλος ἔνθα τὸ χωρίον Λιουσνέτσι πρὸς Δ. τοῦ Τεπελὲν κείμενον εἰς ἐξάωρον ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀντιγονείας γνῶμαι τῶν νεωτέρων ἡμεδαπῶν τε καὶ ἀλλοδαπῶν, ἵνα εἰς τούτους μόνον περιορισθῶμεν. Ἀλλ' εἶναι δύσκολον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Ἀντιγόνεια ἔκειτο ἔνθα τὸ Ἀργυρόκαστρον, διότι τοῦτο εἶναι πολὺ μακρὰν τῆς εἰσόδου τῶν στενῶν, ὥζτε καὶ νὰ ἄρχῃ πραγματικῶς αὐτῶν, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα εἴτε τὰ παρὰ τὸν Δρῖνον [1] εἴτε τὰ τοῦ Λιόπεσι, εἴτε τὰ τῆς Κλεισούρας. Δύσκολον δ' ὡσαύτως

1. Διὰ τοῦ ι γράφει τὸ ὄνομα ὁ Δ. Σεμιτέλος (Epiroticorum liber primus σελ. 58 σημ.) νομίζων ὅτι τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ αὐτόθι πεδιάδι πόλεως Ἀδριανουπόλεως, Ἀδριανὸς πρότερον καλούμενος.

εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Ἀντιγόνεια ἔκειτο ἔνθα τὸ Λιόπεσι ἢ τὸ Λιουσνέτσι, διότι ἀμφότεραι αἱ θέσεις αὗται δυσπρόσιτοι καὶ δυσεπίμικτοι οὖσαι εἶναι ἥκιστα ἐπιτήδειοι πρὸς ἵδρυσιν πόλεως σπουδαίας, οἵα ἦτο ἡ Ἀντιγόνεια, ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Ἀτιντανίας. Τούτων ἀποκλειομένων, ὑπολείπεται ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ πόλις ἔκειτο, ἔνθα τὸ Τεπελέν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ πιθανωτέρα.

Ὁ καθορισμὸς τῶν στενῶν τῆς Ἀντιγονείας μεγάλως δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θέσεως τῆς πόλεως Ἀντιγονείας. Παρὰ τὸ Τεπελὲν εἶναι δύο στενὰ ἢ μᾶλλον ἓν εἰς δύο διαιρούμενον, ὧν τὸ μὲν πρὸς Α. αὐτοῦ, ἡ νῦν λεγομένη *Κλεισούρα* [1], τὸ δὲ πρὸς Ν. παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δρίνου μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σιούμπαση διῆκον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄγει ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Ἠπείρου πρὸς τὴν ἄνω Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ τῆς παραλίας ὡσαύτως τῆς Ἠπείρου πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Ἄφου. Φαίνεται ὅτι ἀμφότερα τὰ στενὰ ταῦτα ἐκαλοῦντο ἐν τῇ ἀρχαιότητι *στενὰ τῆς Ἀντιγονείας*, τὸ δὲ πρῶτον τούτων ἰδίᾳ *στενὰ τοῦ Ἄφου*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς κώμης Κλεισούρας ἀπολήγει 3 χλμ. πρὸς Α. τοῦ Τεπελέν, ἔχει δὲ μῆκος 14 περίπου χλμ. Διὰ μέσου αὐτοῦ ῥεῖ ὁ Ἄφος μεταξὺ δύο ὑψηλῶν ἀποκρήμνων ὀρέων καὶ ἐνιαχοῦ παντάπασιν ὀρθίων, τῆς Νεμέρτσκας καὶ τοῦ Τρεμπουσίν. Ὁ Πλούταρχος περιγράφει τὰ στενὰ τοῦ Ἄφου ὡς οὐχ ἧττον ὀχυρὰ τῶν Τεμπῶν, ἀλλὰ παραδόξως συγχέει τὸν Ἄψον πρὸς τὸν Ἄφον. «Εἰσὶ δέ, λέγει, ὀχυροὶ (τόποι) μὲν οὐχ ἧττον τῶν περὶ τὰ Τέμπη, κάλλη δὲ δένδρων, ὡς ἐκεῖνοι, καὶ χλωρότητα ὕλης καὶ διατριβὰς καὶ λειμῶνας ἡδεῖς οὐκ ἔχουσιν. Ὀρῶν δὲ μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἑκατέρωθεν εἰς μίαν φάραγγα μεγίστην καὶ βαθεῖαν συμφερομένων διεκπίπτων ὁ Ἄψος (γρ. Ἄφος) καὶ σχῆμα καὶ τάχος ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν Πηνειόν, τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν ἀποκρύπτων ὑπώρειαν, ἐκτομὴν δὲ κρημνώδη καὶ στενὴν παρὰ τὸ ῥεῖθρον ἀπολείπων ἀτραπόν, οὐδὲ ἄλλως ῥᾳδίαν στρατεύματι διελθεῖν, εἰ δὲ καὶ φυλάττοιτο, παντελῶς ἄπορον» [2].

Ὅτι δὲ ἀμφότερα τὰ στενὰ ἐκαλοῦντο ἐν τῇ ἀρχαιότητι στενὰ τῆς Ἀντιγονείας, δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς. Κατὰ τὸν Πολύβιον (II, 5, 6) ὁ Σκερδίλαιδος πρίγκιψ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἰλλυρίας, πεμφθεὶς τῷ 230 π. Χ.

1. *Κλεισοῦραι* ἐλέγοντο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς μάλιστα τὰ μεταξὺ ὀρέων στενά, πρὸς δὲ καὶ τὰ χωρία τὰ ἐν στενοῖς κείμενα. Εἶναι δὲ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ λατινικοῦ (clausura), ὡς μαρτυρεῖ ὁ Σουΐδας λέγων· «Κλεισοῦραι· οὕτω καλοῦνται τὰ ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων τῇ πατρίῳ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ». Ἐκ τοῦ ὀνόματος Κλεισούρα ἐσχηματίσθη καὶ τὸ σύνθετον *κλεισουράρχης* σημαῖνον τὸν ἐπιτεταγμένον τὴν φυλακὴν τῶν κλεισουρῶν, ὡς ὕστερον τὸ δερβέν-ἀγᾶς. Ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα παρὰ τῷ Καντακουζηνῷ καὶ παρ' ἄλλοις τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Ἀλβανιστὶ τὰ τοιαῦτα στενὰ λέγονται *Γκρίκα*, ὑπάρχει δὲ καὶ χωρίον Γ'κρίκα ἐν τῷ στενῷ τῆς Κλεισούρας.

2. Ἐν βίῳ Φλαμινίνου.

μετὰ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν κατὰ τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῆς Τεύτας, χήρας τοῦ βασιλέως Ἄγρωνος, διῆλθε τὰ στενὰ τῆς Ἀντιγονείας καὶ προυχώρησε μέχρι τῆς Φοινίκης, ἀνακληθεὶς δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῆς Τεύτας, διότι τινὲς τῶν Ἰλλυριῶν εἶχον ἀποστῇ πρὸς τοὺς Δαρδανεῖς, ἐπανέκαμψε πεζῇ πάλιν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἤτοι τῶν παρὰ τὴν Ἀντιγόνειαν στενῶν. Ἐπειδὴ πρωτεύουσα τῶν Ἰλλυριῶν ἦτο ἡ Σκόδρα, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Σκερδίλαιδος, ἀφ' οὗ ἐπορεύθη διὰ τῆς παραλίας τῆς Ἰλλυρίας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἤπειρον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄφου, διὰ ταύτης δὲ πορευόμενος ἦλθεν εἰς Τεπελὲν καὶ ἐκεῖθεν διαβὰς τὸ ἕτερον τῶν στενῶν, τὸ τοῦ Δρίνου, κατῆλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Δρίνου, ὅθεν διὰ τῶν στενῶν τῆς Μουζίνας ἢ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης διὰ Γαρδικίου καὶ τῶν στενῶν τῆς Σκαρφίτσας ἦλθεν εἰς τὴν Φοινίκην. Ἡ μόνη ἄλλη ὁδός, ἣν ἠδύνατο νὰ πορευθῇ ὁ Σκερδίλαιδος, ἦτο ἡ διὰ Βερατίου εἰς Κλεισούραν, ἀλλ' αὕτη οὐ μόνον μᾶλλον κεκαμμένη ἦτο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος, διότι θὰ ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ διέλθῃ τὰ στενὰ τοῦ Ἄφου καὶ εἶτα τὰ τοῦ Δρίνου, ἐν ᾧ πορευόμενος τὴν πρώτην ὁδὸν οὐ μόνον θὰ ἀπέφευγε τὰ στενὰ τοῦ Ἄφου, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπορεύετο βραχυτέραν ὁδόν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ στενὰ τῆς Ἀντιγονείας τὰ ὑπὸ τοῦ Πολυβίου μνημονευόμενα εἶναι τὰ πρὸς Ν. τοῦ Τεπελέν, τὰ ὁποῖα ἄγουσι κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δρίνου πρὸς τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Ἀλλὰ τὸ στενὸν τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ αὐτό, ἔνθα Φίλιππος ὁ Δημητρίου ἡττήθη τῷ 198 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου ὑπάτου Τίτου Κοϊντίου Φλαμινίνου. Τὸ στενόν, ἔνθα οἱ Ῥωμαῖοι ἐκέρδησαν τὴν πρώτην τῶν νικῶν, αἵτινες κατέλυσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἦτο τὸ τοῦ Ἄφου (τῆς Κλεισούρας), περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Λίβιος λέγει ὅτι ἦτο παρὰ τὴν Ἀντιγόνειαν[1]. Ὁ Φίλιππος ὠχυρώθη εἰς τὴν δυτικὴν εἴσοδον τῶν στενῶν καὶ αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ κυρίου στρατοῦ ἐστρατοπέδευσεν ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ ὄρους Ἀερόπου ἐπὶ θέσεως περιόπτου, ἔνθα καὶ ἔστησε τὴν σκηνήν του, ὁ δὲ στρατηγὸς αὐτοῦ Ἀθηναγόρας μετὰ τῶν ἐλαφρῶν σωμάτων ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀσναοῦ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Φίλιππος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ ὅλας τὰς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἡττήθη δόλῳ. Ἐν τῇ Ἠπείρῳ, ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ὑπῆρχον τότε δύο κόμματα τὸ μὲν *ρωμαΐζον*, τὸ δὲ *ἑλληνίζον*. Τοῦ πρώτου προΐστατο ἐν Ἠπείρῳ ὁ ἐκ Φοινίκης Χάροψ ὁ Μαχατᾶ, ἀνὴρ μέγα ἰσχύων ἐν Ἠπειρώταις, ἐκ πεποιθήσεως δὲ πρεσβεύων ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἤθελον ἀπελευθερώσει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν Μακεδόνων. Τοιαύτην ἔχων γνώμην πέμπει πρὸς τὸν Φλαμινῖνον ποιμένα, ὅστις δι' ἀραποῦ ὡδήγησεν ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ εἰς τὰ νῶτα τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ἀμφοτέρωθεν πιεζόμενοι ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγήν.

Εἶναι πρόδηλον ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τῶν στενῶν τοῦ Δρί-

1. Quae ad Antigoneam fauces sunt (Stena vocant Graeci). *Liv.* I. 32,5.

νου, ἀλλὰ περὶ τῶν τοῦ Ἄφου, τῆς Κλεισούρας, πρῶτον μέν, διότι σκοπὸς τοῦ Φιλίππου δὲν ἦτο ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν πορείαν τοῦ Φλαμινίνου, ἀλλὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ὁδόν, ἥτις ἀπὸ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἠπείρου ἦγε διὰ τῶν στενῶν τοῦ Ἄφου εἰς τὴν ἄνω Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, ὅπου καὶ προήλασεν ὁ Φλαμινῖνος, ἀφ' οὗ ἐξεβίασε τὰ στενά, δεύτερον δέ, διότι ἂν ὁ Φίλιππος ἡττᾶτο ἐν τοῖς στενοῖς τοῦ Δρίνου ἢ ἐν τοῖς τοῦ Λιόπεσι, ἔνθα ὁ Gaultier de Claubry τίθησι τὰ στενὰ τῆς Ἀντιγονείας, δὲν θὰ ἐτρέπετο εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλὰ θὰ ὠχυροῦτο ἐν τοῖς στενοῖς τῆς Κλεισούρας, ἔνθα κρατερὰν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιτάξῃ ἀντίστασιν. Οὕτω λοιπὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα στενὰ τῆς Ἀντιγονείας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκαλοῦντο ἀμφότερα τὰ στενά, τά τε τοῦ Ἄφου καὶ τὰ τοῦ Δρίνου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ πόλις Ἀντιγόνεια, ἥτις προξέδωκεν αἰγλην εἰς ἀμφότερα, μεταξὺ αὐτῶν πρέπει νὰ ζητηθῇ, ἔνθα τὸ Τεπελέν, ὅπερ μόνον ἔχει ὄψιν ἀρχαίας πόλεως. Τοιαύτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Leake μάλιστα, ἥτις καὶ πρὸς τὰς διηγήσεις καὶ τὰς περιγραφὰς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν τοπογραφίαν τῶν τόπων τούτων προσαρμόζεται. Κειμένη ἡ Ἀντιγόνεια, ἔνθα τὸ Τεπελέν, ἐπὶ ὑψώματος δεσπόζοντος τοῦ Ἄφου καὶ παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Δρίνου, ἔνθα τέσσαρες διασταυροῦνται ὁδοί, ἡ τῆς κοιλάδος τοῦ ἄνω Ἄφου, ἡ τῆς φάραγγος τῆς Βέντσας, ἡ τῆς Κλεισούρας καὶ ἡ τῆς πεδιάδος τοῦ Δρίνου, ἐνταῦθα, λέγομεν, κειμένη ἡ Ἀντιγόνεια εἶχεν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα πόλεως ἀξίας λόγου. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ Διαδοχικὸν ὄνομα Ἀντιγόνεια ἀντικατέστησε ἀρχαιότερόν τι ἐγχώριον ὄνομα, ὅπερ ἴσως καὶ βραδύτερον ἐπανελήφθη, διότι τὸ ὄνομα Ἀντιγόνεια φαίνεται ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἀπώλετο.

Τῇ γνώμῃ τοῦ Leake περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀντιγονείας καὶ τῶν παρὰ ταύτην στενῶν συντάσσεται καὶ ὁ συμπατριώτης αὐτοῦ R. Stuart, ὅστις πρόξενος ὢν τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπεσκέφθη τὰ μέρη ταῦτα καὶ τὸν Λίβιον ἐν χερσὶν ἔχων ἐξήτασε τὰ στενὰ τῆς Κλεισούρας, καθώρισε τὴν θέσιν τῶν ὀρέων Ἀσναοῦ καὶ Ἀερόπου, τοῦ μὲν παρὰ τὴν δεξιάν, τοῦ δὲ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἄφου καὶ ἀφ' οὗ ἔταξεν ἐν τῇ οἰκίᾳ θέσει ἕκαστον ἄξιον λόγου ἐπεισόδιον τῆς ἥττης τοῦ Φιλίππου ἐπορεύθη διὰ τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἐνόμιζεν ὅτι διῆλθεν ὁ ἡττημένος μονάρχης καὶ διὰ τοῦ ὄρους Λύγκου, ὅπερ κατ' αὐτὸν εἶναι τὸ ὑπερκείμενον τῆς Κονίτσης ὄρος, ἦλθεν εἰς τὸ παρὰ τὸν Λάκμωνα ὀροπέδιον τῆς Πολιτσᾶς, ἔνθα κατ' αὐτὸν ὁ Φίλιππος ἀνεπαύθη ἐπί τινας ἡμέρας ἐν «campos patentes, aquasque perennes». Κατὰ τὸν Stuart τὸ ῥωμαϊκὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον ὡδήγει ὁ ποιμὴν τοῦ Χάροπος, ἀνῆλθε τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμίου Λιουφτίνια συμβάλλοντος τῷ Ἄφῳ κάτωθεν τοῦ Τεπελέν, ἦλθεν ὄπισθεν τοῦ ὄρους Τρεμπουσὶν καὶ ἐκεῖθεν κατῆλθεν εἰς τὴν κοιλάδα, ἥτις χωρίζει τὰς δύο κορυφὰς τοῦ ὄρους τούτου, καὶ διελ-

θὸν διὰ τῶν νῦν χωρίων Ἄρζα καὶ Μεζουτγοράνι ἐπεφάνη ὄπισθεν τοῦ Φιλίππου [1].

Ἐκ τοῦ Λιβίου γινώσκομεν ὅτι ὁ μὲν Φίλιππος μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ στρατοῦ ἐστρατοπέδευεν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ἀερόπου, ὁ δὲ Ἀθηναγόρας μετὰ τῶν ἐλαφρῶν σωμάτων ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀσναοῦ ἐν τῇ ἀπέναντι ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ [2]. Ἐὰν τὸ στρατόπεδον τοῦ Φιλίππου ἦτο ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ, ἀναμφιβόλως ἕπεται ὅτι τὸ μὲν ὄρος Τρεμπουσὶν εἶναι ὁ Ἀέροπος τῶν ἀρχαίων, ἡ δὲ ἀπέναντι Νεμέρτσκα ὁ Ἀσναός, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν περὶ τούτου ἀκριβῶς γινώσκομεν, διότι οὔτε ὁ Λίβιος οὔτε ὁ Πλούταρχος σαφῶς τι λέγουσιν. Ἀλλ' ὡς λίαν ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Leake (Τομ. I, σελ. 388), τὸ πρᾶγμα δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλως, πρῶτον μὲν διότι ἡ ὁδὸς εἶναι συνεχὴς μόνον ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ καθ' ὅλον τὸ στενόν, δεύτερον δέ, διότι μόνον ἐνταῦθα ὑπάρχει ὁ ἀπολύτως ἀναγκαῖος ἀνοικτὸς χῶρος πρὸς τὴν συμπλοκήν, ἥτις ἐγένετο ἐνταῦθα μεταξὺ Φιλίππου καὶ Φλαμινίνου. Ἔπειτα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Φίλιππος ἐστρατοπέδευσεν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ, ἥτις παρεῖχε πλείονας εὐκολίας πρὸς φυγὴν ἐν περιπτώσει ἥττης, αὕτη δὲ εἶναι ἡ δεξιά, ἐν ᾗ μόνον καὶ νῦν ὑπάρχει συνεχὴς ὁδός. Κατὰ πᾶσαν λοιπὸν πιθανότητα ὁ μὲν ἀρχαῖος Ἀέροπος εἶναι τὸ ὄρος Τρεμπουσίν, ἡ δὲ Νεμέρτσκα ὁ Ἀσναός, οὐδενὸς λόγου ὑπάρχοντος πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐναντίου.

Κατὰ τὸν Λίβιον ὁ Φίλιππος φεύγων τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἀφίκετο εἰς θέσιν καλουμένην Castra Pyrrhi (Στρατόπεδον τοῦ Πύρρου), τὴν δὲ ἑπομένην μετ' ἐσπευσμένην πορείαν, διότι ὁ φόβος ὦθει αὐτὸν πρὸς τὰ πρόσω [3], ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ ὄρος Λύγκον, ὅπου παρέμεινεν ἐπί τινας ἡμέρας σκεπτόμενος ἂν ἔπρεπε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἢ νὰ ἐπαναλάμψῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Δὲν εἶναι γνωστὸν ποῦ ἀκριβῶς ἦτο τὸ Στρατόπεδον τοῦ Πύρρου, διότι ὁ Λίβιος τοῦτο μόνον λέγει ὅτι ἦτο θέσις ἐν τῇ Τριφυλίᾳ τῆς Μολοττίδος [4], ὅπερ βεβαίως δὲν ἀρκεῖ πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ, οὐδεὶς δὲ ἄλλος τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μνημονεύει αὐτοῦ. Ἡ Τριφυλία εἶναι τμῆμα τῆς παλαιᾶς κοιτίδος τῶν Μολοσσῶν ΒΔ. τῆς Τύμφης παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἄφου, ἀντιστοιχεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς

1. Stuart R., on the Physical Geography and natural resources of Epirus. The Journal of the royal Geographical Society. Vol. 39, 1869.

2. Asnaum Athenagoram cumlevi armatura tenere ac communire jubet ipse in Aeropo castra posuit. Tit Liv. libr. XXXII,6.

3. Ingens iter agminis, sed metus urgebat. Tit. Liv. XXXII, 13.

4. Locus quem ita vocant est in Triphilia Melotides. Liv. αὐτόθι. Ὁ Leake καὶ ὁ Kiepert νομίζουσιν ὅτι ἡ Melotis ἦτο χώρα τῶν Μολοσσῶν, τῆς ὁποίας ἡ Τριφυλία ἦτο ἴδιον διαμέρισμα, ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ἤδη ὅτι τὸ Melotides τοῦ Λιβίου διωρθώθη εἰς Molottides.

διαμέρισμα τῆς Πωγωνιανῆς. Κατὰ πᾶσαν λοιπὸν πιθανότητα τὸ Στρατόπεδον τοῦ Πύρρου ἦτο ἐν τῇ Πωγωνιανῇ κατὰ μὲν τὸν Leake ἐν τῇ κώμῃ Ὀστανίτσᾳ 50 χλμ. ἀπεχούσῃ τῆς Κλεισούρας, κατὰ δὲ τὸν Kiepert οὐ μακρὰν τῆς κώμης Μεσαριᾶς πρὸς Ν. Ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι εἶναι μάταιον νὰ ζητῇ τις νὰ ἐξακριβώσῃ ποῦ ποτε ἦτο τὸ Στρατόπεδον τοῦ Πύρρου, ἀφ' οὗ τοσούτων πόλεων τῆς Ἠπείρου ἀγνοεῖται ἡ θέσις καὶ δὴ καὶ αὐτῆς τῆς Πασσαρῶνος.

Διαφωνοῦσι πρὸς τούτοις οἱ νεώτεροι περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὄρους Λύγκου. Ὁ μὲν Stuart φρονεῖ, ὡς ἤδη εἴπομεν, ὅτι ὁ Λύγκος εἶναι τὸ ὑπερκείμενον τῆς Κονίτσης ὄρος, ὁ δὲ Leake, παραδεχόμενος ὅτι ὁ Φίλιππος διῆλθε διὰ τοῦ Ζαγορίου, καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Kiepert, ἀποφαίνονται ὅτι τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ζαγορίου ὑψούμενον, ὅπερ χωρίζει τὴν ἐνορίαν τοῦ ἄνω Ἄφου ἀπὸ τῆς τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Βοϊδομάτι, σημειοῦται δὲ ἐν τοῖς χάρταις ὑπὸ τὸ ὄνομα Παληοβούνι [1]. Ἀλλ' οὐδετέρα τῶν γνωμῶν τούτων εἶναι πιθανή, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ Λιβίου. Ὁ λατῖνος συγγραφεὺς περὶ τοῦ Λύγκου λέγει ὅτι εἶναι ὄρος μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας κείμενον, ἔχει δὲ τὴν μὲν ἀρκτῴαν αὐτοῦ πλευρὰν ἐστραμμένην πρὸς τὴν Μακεδονίαν, τὴν δὲ ἀνατολικὴν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ ἀναπεπταμένας πεδιάδας. Ἀλλ' οὔτε τὸ ὑπερκείμενον τῆς Κονίτσης ὄρος οὔτε τὸ Παληοβούνι προσαρμόζονται πρὸς τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ Λιβίου. Οὐδέτερον τούτων ἔχει τὴν ἀρκτῴαν κλιτὺν ἐστραμμένην πρὸς τὴν Μακεδονίαν οὐδὲ πεδιάδας ἐν τῇ κορυφῇ. Ἔπειτα εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν τῇ ἐπιστροφῇ ὁ Φίλιππος διῆλθε διὰ τοῦ Ζαγορίου, διότι τὸ ΒΔ. ἄκρον τοῦ διαμερίσματος τούτου, δι' οὗ ὁ Φίλιππος ἔδει νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτό, εἶναι ὅλως ἀνώμαλον καὶ δύσβατον καὶ μόλις ἔχει ἀτραπούς τινας ἥκιστα ἐπιτηδείους πρὸς διάβασιν στρατοῦ καὶ δὴ ἐσπευσμένως πορευομένου. Ἂν ὁ Φίλιππος διήρχετο διὰ τοῦ Ζαγορίου, ἔπρεπε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸ ἢ διὰ τῆς

1. Ὁ Bursian (Geogr. von Griechenland τόμ. I σελ. 13 σημ.) τὸ ὄρος Παληοβούνι καλεῖ Τύμφην συμπεραίνων ἐκ χωρίου τοῦ Στράβωνος, ἐν ᾧ λέγεται ὅτι ὁ Ἄραχθος πηγάζει «ἐκ Τύμφης ὄρους καὶ τῆς Παρωραίας» (Ζ, 325), ἥτις εἶναι τὸ νῦν Ζαγόριον. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Στράβωνος ἐξάγεται ὅτι οὐχὶ τὸ Παληοβούνι, ἀλλ' ὁ Λάκμων καὶ ἡ πρὸς Β. αὐτοῦ συνέχεια εἶναι ἡ Τύμφη. Ὡς γνωστόν, ὁ Ἄραχθος σύγκειται ἐκ δύο βραχιόνων, τοῦ Ζαγορίτικου καὶ τοῦ Μετζοβίτικου, ὁ δὲ Στράβων λέγων ὅτι ὁ Ἄραχθος ἄρχεται ἐκ τῆς Τύμφης καὶ τῆς Παρωραίας; ἐννοεῖ βεβαίως ἀμφοτέρας τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ διὰ μὲν τῆς Τύμφης τὸν Μετζοβίτικον, διὰ δὲ τῆς Παρωραίας τὸν Ζαγορίτικον, ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Bursian παρίσταται ὁ Στράβων λέγων ὅτι ὁ Ἄραχθος πηγάζει μόνον ἐκ τοῦ Ζαγορίου, ὅπερ δὲν εἶναι ἀληθές. Σημειωτέον δὲ πρὸς τούτοις ὅτι τὸ εἰρημένον χωρίον τοῦ Στράβωνος ἐνισχύει καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Leake, καθ' ἣν ἐν τῇ Τύμφῃ περιελαμβάνετο καὶ ὁ Λάκμων, ἔνθα κυρίως ἔχει τὰς πηγὰς αὐτοῦ ὁ ἕτερος τῶν βραχιόνων τοῦ Ἀράχθου, ὁ Μετζοβίτικος. Πῶς δὲ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὸ Παληοβούνι, δὲν εἶναι γνωστὸν ἡμῖν.

διόδου τῆς Δοβρᾶς ἢ διὰ τῆς διόδου τῆς Τσοντίλας ἢ τέλος διὰ τῆς διόδου τῆς μεταξὺ τῶν ὀρέων Μιτσέλι καὶ Δρύσκου, ἀλλ' ἅπασαι αἱ ὁδοὶ αὗται εἶναι πολὺ μακραί, ἡ δὲ ἐπιχείρησις θὰ ἦτο ὅλως ἄσκοπος, τοῦ Φιλίππου ἄγοντος ἐν σπουδῇ στρατόν, οὗ αἱ τάξεις ἦσαν διεσπασμέναι. Νομίζομεν ὅτι ἡ ὁδός, τὴν ὁποίαν ἐπορεύθη ὁ Φίλιππος, ἦτο ἄλλη. Ἀφικόμενος εἰς τὴν Ὀστανίτσαν ἤλλαξε διεύθυνσιν. Διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Σαρανταπόρου, παραποτάμου τοῦ Ἀώου, ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος Σμόλιγκα καὶ ὑπερβὰς τοῦτο, ἔνθα καὶ νῦν ὑπάρχει ὁδός, κατῆλθεν εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν Γρεβενῶν καὶ ἐκεῖθεν ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ ὄρος Χάσια, ὅπερ εἶναι ὁ Λύγκος τοῦ Λιβίου. Αὕτη εἶναι ἡ ὁδός, τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπορεύθη, ὁ δὲ Λύγκος τὸ νῦν ὄρος Χάσια, εἰ καὶ ὁ μὲν Leake φρονεῖ ὅτι τὰ Χάσια εἶναι τὸ *Κερκέτιον* ὄρος τῶν ἀρχαίων, ὁ δὲ Kiepert τὸ ὄρος *Κύφος*. Δὲν δυνάμεθα ἢ εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα νὰ καταλήξωμεν, διότι ἄλλως εἶναι ἀσυμβίβαστος ἡ μαρτυρία τοῦ Λιβίου λέγοντος «ipse (montes Lyncos) Epiri sunt interjecti Macedoniae Thessaliaeque. Latus, quod vergit in Thessaliam, oriens spectat, septentrio a Macedonia objicitur». Τὰ Χάσια χωρίζουσι τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Θεσσαλικῆς Τυμφαίας ἤτοι τῆς περὶ τὴν Καλαμπάκαν χώρας, ἥτις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐθεωρεῖτο ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἤπειρον, δι' ὃ καὶ ὁ Λίβιος τὸ ὄρος Λύγκος ἐν Ἠπείρῳ λέγει ὅτι εἶναι. Ἐκ τοῦ Λύγκου ὁ Φίλιππος ἦλθεν εἰς τὴν Τρίκκην proximis limitibus[1].

Ὁ Φλαμινῖνος δὲν ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς καταδίωξιν τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ἐφρόντισε νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τοὺς Ἠπειρώτας πρῶτος καὶ ἐπιεικῶς προσενεχθείς, ἂν καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν εἶχον συμπράξει μετὰ τοῦ Φιλίππου. Ἀπὸ τῆς Ἠπείρου δὲν ἦλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν δι' ἧς καὶ ὁ Φίλιππος ὁδοῦ, ἀλλὰ διέβη τὴν μεγάλην ράχιν τῆς χερσονήσου ἐν τῷ Λάκμωνι (Ζυγῷ). Μετὰ τετραήμερον πορείαν ἐστροτοπέδευσεν εἰς τὸ *Κερκέτιον* ὄρος, ὅπερ κατὰ τὸν Kiepert (XV πίναξ τοῦ τοπογραφικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος) εἶναι τὸ βορειότατον ἄκρον τοῦ Πίνδου τὸ μετὰ τοῦ Λάκμωνος συνεχόμενον, ἐν ᾧ ὁ Leake Κερκέτιον ὄρος νομίζει ὅτι εἶναι τὰ Χάσια, ὡς ἤδη εἴπομεν. Ὁ Bursian (ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 13 σημ.) τῇ γνώμῃ τοῦ Kiepert συντασσόμενος παρατηρεῖ ὅτι καταλέγει μέν που ὁ Πλίνιος (H. N. IIII, 8,15,30) τὸ Κερκέτιον ὄρος μεταξὺ τῶν Θετταλικῶν ὀρέων, ἀλλ' ἀλλαχοῦ (32,14) ὁ αὐτὸς τὸ ὄρος ἐν τῇ Ἠπείρῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Θετταλίᾳ τάττει. Τὸ δὲ τοῦ Στεφάνου, ἐπιλέγει ὁ αὐτός. «Πιάλεια· πόλις Θετταλικὴ ὑπὸ τὸ Κερκετικὸν ὄρος» οὐδαμῶς δηλοῖ ὅτι τὸ ὄρος εἶναι Θετταλικόν.

Π. ΠΑΠΑΡΡΟΥΤΣΗΣ.

1. Ὅρα καὶ Heuzey et Dämet, Mission archéologique de Macedoine. Paris 1876.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΝΙΚΟΥΣΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΝ ΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ ΤΟΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΝ ΕΡΡΙΚΟΝ ΣΧΛΙΚΙΟΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Οἱ βίοι τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπηρετησάντων τοὺς Ὀσμανίδας εἶναι ἄξιοι μελέτης, ἐπειδὴ οὗτοι ὡς ἑρμηνεῖς καὶ γραμματεῖς τῶν καπουδᾶν πασσάδων καὶ τῶν μεγάλων βεζιρῶν ἐπὶ τετρακόσια περίπου ἔτη κατεμάλασσον καὶ ἐλέαινον τὸ τραχὺ καὶ σκληρὸν αὐτῶν ἦθος καὶ ἐξημέριζον μετ' ἄκρας φρονήσεως καὶ συνέσεως πολιτικῆς καὶ ἐπιτηδείως εἰς πραότητα καὶ οἶκτον κατέσπων, οὕτω δὲ καθίστων μαλακωτέραν τὴν δουλοσύνην τῶν χαλεπῶν ἐκείνων καιρῶν μὴ ἐξονειδίζοντες τὴν δουλείαν. Ἑνὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων τοῦ ***Παναγιώτου Νικουσίου*** δημοσιεύω τὰς πρὸς τὸν Γερμανῶν αὐτοκράτορα ***Φερδινάνδον τὸν τρίτον*** καὶ τὸν αὐτοῦ μυστικὸν σύμβουλον ***Ἐρρῖκον Σχλίκιον*** ἐπιστολάς. Ὁ Παναγιώτης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν εὐκλεεστέρων ἀνδρῶν τῶν διὰ τῆς θεραπείας καὶ ἐξευμενίσεως τῶν τυράννων παρασκευασάντων τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους.

Περὶ Παναγιώτου Νικουσίου ἔγραψε Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος[1], εἰς ἃ προσθήκας ἐποιήσατο Ἄνθιμος Μαζαράκης[2], Ἐπαμεινώνδας Σταματιάδης[3], Ἀθανάσιος Παλαιολόγος[4], Γεώργιος Ζαβίρας[5], Κωνσταντῖνος Σάθας[6], καὶ Ἰωάννης Σακκελίων ἐξέδοτο βραχὺ περὶ τοῦ Παναγιώτου βίου ὑπόμνημα[7].

Περὶ Παναγιώτου Νικουσίου καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὸ ὄνομα ἀμφισβητοῦσιν,

1. Νέα Πανδώρα, σύγγραμμα περιοδικόν, (Ἀθήνησι, 1860, εἰς 4ον), τόμ. ΙΑ', σ. 120–130,145–153,177–184.

2. Αὐτόθι, σ. 321–325.

3. Βιογραφίαι τῶν Ἑλλήνων μεγάλων διερμηνέων, (ἐν Ἀθήναις, 1865, εἰς 8ον), σ. 29–60.

4. Ἑπτάλοφος σύγγραμα περιοδικόν, (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1869 εἰς 4ον), ἔτος Α', σ. 141–156.

5. Νέα Ἑλλὰς ἢ ἑλληνικὸν θέατρον, (ἐν Ἀθήναις, 1872, εἰς 8ον) σ. 505–6.

6. Νεοελληνικὴ φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων, (ἐν Ἀθήναις, 1865, εἰς 8ον), σ. 331–335.

7. Παναγιωτάκη Μαμωνᾶ Διάλεξις μετά τινος Βανλῆ ἐφένδη Μουσουλμάνου, ἐν Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, (ἐν Ἀθήναις, 1890, εἰς 8ον), τόμερ Γ', σ. 240–8.

ἐπειδὴ καὶ Χῖον καὶ Κωνσταντινουπολίτην καλοῦσι καὶ Νικούσιον καὶ Μαμωνᾶν καὶ Μυρώνην.

Οἱ μὲν Παῦλος Ρικῶτος[1], Ἰάκωβος Σπόνιος[2] καὶ οἱ σὺν Εὐσεβίῳ Ρενωδότῳ[3] λέγουσι τὸν Παναγιώτην ἄνδρα Χῖον· οἱ δὲ Ἰωάννης Βαπτιστὴς Δονᾶτος[4], Εὐγένιος Ἰωαννούλιος[5], Μελέτιος ὁ Ἀθηναίων[6] καὶ Δημήτριος Προκόπιος[7], ἄνδρα Κωνσταντινουπολίτην. Οἱ δὲ μετὰ τούτους περὶ Παναγιώτου γράψαντες, οἱ μὲν τοῖς μὲν ἑπόμενοι καλοῦσι τὸν ἄνδρα Χῖον, οἱ δὲ τοῖς ἄλλοις Κωνσταντινουπολίτην. Ἡ δὲ ἐκ τῆς νήσου Κύπρου καταγωγὴ τοῦ ἀνδρὸς[8] ἐνομίσθη ἐκ τοῦ ἐπωνυμίου αὐτοῦ, ὁμωνύμου ὄντος τῆς μητροπόλεως τῆς νήσου, ἣ ὑπὸ τῶν Φράγκων καλεῖται Νικοσία. Τὸ δ' ὄνομα Μαμωνᾶς πρῶτος ἀπέδωκε τῷ Παναγιώτῃ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, ἐκ σημειώματος, ὃ τύποις ἐξέδοτο ἐκ τοῦ *βραβίου* τοῦ κατὰ Χάλκην τὴν νῆσον μοναστηρίου Παναγίας ἐπικαλουμένης Καμαριωτίσσης[9]. Τελευταῖος δὲ παρεδέξατο τὸ ὄνομα Μαμωνᾶς, ὡς ἀληθὲς ἐπωνύμιον τοῦ ἀνδρός, Ἰωάννης Σακ-

1. The history of the Turkish empire, from the year 1623, to the year 1677 containing the reigs of the three last emperors, *èv* Richard Knolles The Turkish history from the origin of that nation to the growth of the Ottoman empire, (London, 1687, in-fol.) ed. sixth, tom. II, p. 242. Histoire des trois derniers empereurs des Turcs depuis 1627 jusqu'à 1677, traduite de l'Anglois du Sr Ricaut, (Paris, 1683, in-8o), tom. III, p. 172.

2. Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Crèce et du Levant, (Amsterdam, 1679, in-12o), tom. I, p. 387.

3. Nicole, Arnauld, Renaudot Perpétuité de la foi de l'Église catholique sur l'Eucharistie, (Paris, 1841, in-4o), tom. III, col. 373.

4. Viaggi à Constantinopoli di Gio. Battista Donato senatore Veneto spedito bailo alla Porta Ottomana l'anno 1680—1684, (Venezia, 1688, in—12), parte IV, p. 8.

5. Β. Γεωργιάδου Ἐπιστολαὶ ἐξ Ἰωαννουλίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1885, εἰς 8ον), περιόδῳ β', τόμῳ Α', σ 550.

6. Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία Μελετίου μητροπολίτου Ἀθηνῶν, (ἐν Βιέννῃ 1784, εἰς 4ον), τόμ. Γ', σ. 473.

7. Ἐπιτετμημένη ἐπαρίθμησις, τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα λογίων Γραικῶν καὶ περί τινων ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἀνθούντων, ἐν Ioannis Alberti Fabricii Bibliotheca Græca sive notitia scriptorum veterum græcorum Gottlieb Ghristophoro Harles, (Hambnrgi, 1808, in 4°), tom. XI, p. 530 καὶ ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης, (ἐν Βενετίᾳ, 1872, εἰς 8ον), τόμῳ Γ', σ. 487.

8. Σκαρλάτου Δ. τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις ἢ περιγραφὴ τοπογραφική, ἀρχαιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ τῆς περιωνύμου ταύτης πόλεως, (ἐν Ἀθήναις, 1869, εἰς φύλ.) τόμ. Γ', σ. 305. Ἀθαν. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα τὸ δωδέκατον, ἐν Α. Π. Κεραμέως Ἑλληνικὰ κείμενα χρήσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρωμανίας. Eudoxiu de Hurmuzaki Documente privitoare la istoria Românilor. (Bucuresti, 1909, in-fol), vol. XIII, p. 165.

9. Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου, (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1846, εἰς 8ον), σ. 29. Ξενοφῶντος Μογὲ Ἡ ἐν Χάλκῃ ἐμπορικὴ σχολή, (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1875, εἰς 4ον), σ. 37.

κελίων τύποις ἐκδούς, ἀδήλου συγγραφέως βραχὺ περὶ τοῦ Παναγιώτου βίου σημείωμα[1]. Τὸ δ' ὄνομα Μυρώνης, δι' οὗ καλεῖ τὸν Παναγιώτην Ζαχαρίας Μαθᾶς[2], ἄγνωστον πόθεν ἔχει λαβών. Παρὰ δὲ πάντων περὶ τοῦ Παναγιώτου γραψάντων καὶ ἰδίᾳ τῶν κατ' αὐτὸν ὁ ἀνὴρ καλεῖται Νικούσιος, Νικόσιος, Νικούσης ἢ καὶ μόνον Παναγιωτάκης, εἰς ὃ Γεώργιος Ζαβίρας προσέθετο τὸ Χῖος[3].

Ὁ Παναγιώτης ἦν Χῖος, διότι ὑπὸ πολλῶν τῶν κατ' αὐτὸν ἀνὴρ Χῖος καλεῖται καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ Ἰακώβου Σπονίου ἀπομνημονεύσαντος περὶ αὐτοῦ καὶ δημώδη περὶ τῶν Χίων παροιμίαν· καίτοι ἐν ἐπιλύσει ἀποριῶν τῶν ἐν Κρήτῃ ἱεραρχῶν Νεοφύτου μητροπολίτου Κρήτης Πατελάρου ἐπικαλουμένου καὶ Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἱερᾶς καὶ ἐξάρχου Πέτρας Καραβέλα ἐπικαλουμένου καλεῖται Βυζάντιος[4]. Νικούσιος δὲ διότι ὑπογράφει οὕτω εἰς τὰς πρὸς τὸν Γερμανῶν αὐτοκράτορα ἐπιστολάς, εἰς τὰς πρὸς Φραγκίσκον Κάρολον Ὀλιέρον μαρκίωνα Λοϊντέλλης ἐπιστολάς[5], τὴν πρὸς Ἀθανάσιον Κίρχερον Ἰησουίτην ἐπιστολὴν[6] καὶ ἐν ἐπιγράμματι ἐγκεχαραγμένῳ ἐπὶ χαλκίνης πλακὸς κειμένης κάτωθι τοῦ λίθου, ἐφ' οὗ ἐμαστιγώθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τοῦ ὄντος περὶ τελευτῶντα ἑπτακαιδέκατον αἰῶνα ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἔχοντι δ' οὕτω·

Νῶτον δέδωκας εἰς μάστιγας, Παντόρχα,
ὡς καὶ πρόσωπον εἰς ραπισμάτων ὕβρεις.
Σὴν μαστίγωσιν προσφέρω σοι οἰκτίρμον,
ἵν' ὑεώς μοι εἷς λατρεύοντί σοι
καὶ μάστιγάς σου ἐξ ἐμοῦ ἀποστήσῃς.
Παναγιώτης Νικόσιος εὔχεται[7].

1. Παναγιωτάκη τοῦ Μαμωνᾶ Διάλεξις μετά τινος Βανλῆ ἐφένδη Μουσουλμάνου, ἐν Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος, (Ἀθήνησιν, 1890, εἰς 8ον), τόμῳ Γ', σ. 240—8. Α. Μηλιαράκη Οἰκογένεια Μαμωνᾶ, ἱστορικὴ καὶ γενεαλογικὴ μελέτη, ἐν Ἀθήναις, 1902, εἰς 8ον), σ. 61—65

2. Κατάλογος ἱστορικὸς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας καὶ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐκδ. β', (ἐν Ἀθήναις, 1884, εἰς 8ον), σ. 328. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ εἰρημένου Καταλόγου γενομένῃ ἐν Ναυπλίῳ ἔτει 1837 τὸ τοιοῦτον ἐπωνύμιον τοῦ Παναγιώτου δὲν ἀπαντᾷ (σ 269).

3. Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν θέατρον (ἐν Ἀθήναις, 1872 εἰς 8ον), σελ 505.

4. ХРИСТІАНСКОЕ ЧТЕНІЕ, 1884 І ІЮЛЬ — АВГУСТЪ. № 7-8. (С—ПЕТЕРБУРГЪ, 1884, in 8°,) p. 194-204.

5. Nicole, Arnauld, Renaudot. Perpétuité de la foi de l'église catholique sur l'Eucharistie, tom. II, col. 1137–8. Emmanuelis Schelstrate Acta orientalis ecclesiæ contra Lutheri æresim monumentis, notis ac dissertationibus, (Romæ, 1707. in-fol), pars II, pp. 634—6. Émile Legrand Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au dix-septième siècle, (Paris, 1903, in 8o), tom. V, pp. 544 - 6.

6. Œdipi Ægyptiaci hoc est universalis hieroglyphicæ veterum doctrinæ temporum iniuria abolitæ instauratio, (Romæ, 1652, in-fol), tom. III, p. 306.

7. Thom. Smithi De Græcæ ecclesiæ hodierno statu epistola, (Trazecti ad Rhenun, 1698, in-80), pp. 42-3. Τοῦ αὐτοῦ An account of the Greek church., (London, 1680, in-8o p. 61.

Ἔτι δὲ καὶ σφράγισμα τοῦ Παναγιώτου ἐν γράμματι φέρει κεφαλαῖα γράμματα τάδε ΓΝ ΝΚ, ἃ οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνουσιν εἰμὴ Παναγιώτης Νικούσιος, ἐν δὲ τῷ αὐτῷ γράμματι ὑπογράφει «Παναγιώτης σεκρετάριος καὶ ἑρμηνεὺς» καὶ ἐν ἄλλῳ γράμματι αὐτογράφῳ ὑπογράφει «Παναγιώτης σεκρετάριος καὶ ἑρμηνεὺς τῆς βασιλείας»[1]· οὕτω δ' ὑπογράφει καὶ ἐν ἐπιστολῇ πρὸς πρέσβεις τοῦ Ρώσων αὐτοκράτορος παραγενομένους εἰς Ἀδριανούπολιν[2].

Ἰωσὴφ Χάμμερος, μνημονεύων τοῦ Παναγιώτου ὡς ἑρμηνέως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεύσεως Ἰωάννου Ρουδόλφου Σμιδιτίου, πρέσβεως τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος Φερδινάνδου τοῦ τρίτου ἔτει ,αχμθ' πρὸς τῷ ὀνόματι τοῦ Παναγιώτου παρατίθεται τὸ ὄνομα Μουρούζης[3], ἐξ οὗ Κωνσταντῖνος Κούμας ὑπέλαβεν ὅτι ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς τίθεται γενάρχην τοῦ οἴκου τῶν Μουρουζῶν τὸν Παναγιώτην[4]· ἀλλὰ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος προστίθεται ὅτι ἡ μία καὶ μόνη ἐκείνη λέξις ἅπαξ τῷ ὀνόματι τοῦ Παναγιώτου προστεθεῖσα ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς ἱστορικοῦ τῶν Ὀσμανιδῶν, οὐκ ἐμφαίνει τοῦτο[5], ὃ καὶ Ἰωάννης Σακκελίων παρεδέξατο[6]· ὅμως δ' ἑκάτεροι παρεῖδον, ὡς λέγεται, ὅτι τῶν δύο θυγατέρων τοῦ υἱοῦ τοῦ Παναγιώτου τὴν ἑτέραν ἔγημεν Ἀδαμάκης Μουρούζης, ἀνὴρ Τραπεζούντιος, ὡς δηγεῖται Ἀθανάσιος Κομηνὸς Ὑψηλάντης, *παραθέμενος καὶ χρυσόβουλλον λόγον* τοῦ Βλάχων ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου γεγονότα ἔτει ,αψπ', περὶ τῶν κτημάτων καὶ κτισμάτων τοῦ ἡγεμόνος, ἐν οἷς ἡ οἰκοδομία τοῦ κατὰ τὴν Χάλκην τὴν νῆσον μοναστηρίου Παναγίας Κομαριωτίσσης ἐπικαλουμένης. Λέγεται πρόσθεν οὖσα κτίσμα Παναγιώτου Νικουσίου, προπάππου τῆς γυναικὸς τοῦ ἡγεμόνος, οὔσης ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μουρουζῶν[7]· τοῦτον δ' ἀντιγράφει Κωνστάντιος ὁ ἀπὸ Σιναίου[8], ᾧ ἕπονται Σκαρλᾶτος Δημητρίου ὁ Βυζάντιος[9] καὶ Ἐπαμεινώνδας Σταματιάδης[10].

1. Τὰ γράμματα παρ' ἐμοί.

2. Γερασίμου Γ. Μαζαράκη Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐν Κέκροπος συγγράμματος περιοδικοῦ, (ἐν Καίρῳ, 1887—7, εἰς 4ον), περιόδῳ β', ἔτει α'. σ. 93.

3. Geschichte des Osmanischen Reiches, (Pest. 1829, in-8), Bd. V, I. 493, 712

4. Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, (ἐν Βιέννῃ, 1831, εἰς 8ον, τόμ. Η' σ. 492.

5. Παναγιώτης Νικούσης, ἐν Νέας Πανδώρας συγγράμματος περιοδικοῦ, (Ἀθήνησι, 1860, εἰς 4ον) τόμῳ ΙΑ' σ. 129.

6. Παναγιωτάκη Μαμωνᾶ Διάλεξις μετά τινος Βανλῆ ἐφένδη Μουσουλμάνου, ἐν Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρίας τόμῳ Γ', σ. 238 σημ. β'.

7. Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα.. Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἐκδ. Γερμανοῦ Ἀφθονίδου, (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1870, εἰς 4ον), σ. 622.

8. Κωνσταντινιάς παλαιά τε καὶ νεωτέρα, (ἐν Βενετίᾳ, 1824, εἰς 8ον), σ. 164. Περὶ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Σκαρλᾶτον Δημητρίου τὸν Βυζάντιον, ἐν Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου: βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες ἐκδ. Θεοδ. Μ. Ἀριστοκλέους, (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1866, εἰς 8ον), σ. 366, 444.

9. Κωνσταντινούπολις ἢ περιγραφὴ τοπογραφικὴ, ἀρχαιολογικὴ . . . , (ἐν Ἀθήναις, 1862, εἰς 8ον), τόμ. Β', σ. ιβ', 305.

10. Βιογραφίαι τῶν Ἑλλήνων μεγάλων διερμηνέων (ἐν Ἀθήναις, 1865, εἰς 8ον), σ. 56.

Πάντες οἱ περὶ τοῦ Παναγιώτου γράψαντες ὁμολογοῦσι τὸν οἶκον τοῦ Νικουσίου οὐκ ὄντα τῶν δοκίμων, ἀλλ' ὄντα τὸν Παναγιώτην υἱὸν γουνάρεως (οἱ δὲ σὺν Εὐσεβίῳ Ρενωδότῳ προστιθέασιν ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Παναγιώτου ἦν δούλη)[1]· διδαχθέντα δὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παρὰ Μελετίου Συρίγου[2], κατὰ δὲ Καισάριον Δαπόντε «ἀπὸ μικρὸν παιδὶ τὸν ἐπῆρεν ὁ Συρίγος. . . καὶ τὸν ἔβαλε καὶ ἐσπούδαξεν ἑλληνικά, λατινικά, ἀραβικὰ καὶ περσικά»[3]· καὶ ἐν Πατουίῳ τῆς Ἰταλίας λατινικά, ἰταλικά, μαθηματικὰ καὶ ἀστρονομίαν· ὅμως δ' ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν ἐν τῷ Πατουίῳ παιδευθέντων δὲν ἀναφέρεται ὁ Παναγιώτης[4]. Ἔτι δὲ οἱ σὺν Εὐσεβίῳ Ρενωδότῳ προστίθενται ὅτι Μελέτιος Συρίγος οὐ μόνον ἐπήρκει δεομένοις τοῖς γονεῦσι τοῦ Παναγιώτου, ἀλλὰ καὶ τὸν Παναγιώτην ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικά, παρὰ δὲ τοῖς ἐν Χίῳ Ἰησουίταις, πρὸς οὓς παρὰ τοῦ Συρίγου ἐστάλη, ἐδιδάχθη τὰ λατινικά· καὶ εἶτα πάλιν τῇ ἐπαρκείᾳ τούτου τὰ ἰταλικὰ καὶ ἐκ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν τὰ τουρκικά, ἀραβικὰ καὶ περσικά[5].

Ἀθανάσιος Κίρχερος περὶ τῆς σοφίας τοῦ Παναγιώτου σημειοῦται «viro sane et linguarum peritia, et omnigena eruditione conspicuo, commisit»[6]· ὁ δὲ Ἰωάννης Χαρδῖνος τάδε «c'est un Grec homme de grand esprit, et qui sait plusieurs langues de l'Europe, entr'autres la latine, et l'italienne, dont il se sort avec beaucoup de lumière et de force, soit pour écrire, soit pour parler»[7].

1. Perpétuité de la foi de l'église catholique sur l'Eucharistie, tom. III, col. 373.

2. Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων Βίος Μελετίου Συρίγου, ἐν Μελετίου Συρίγου Κατὰ τῶν καλβινικῶν κεφαλαίων καὶ ἐρωτήσεων. Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἀντιρρήσεις (Μπουκουρέστη, ,αχψ', εἰς φύλλ.) σελ. ιγ'. Δοσιθέου Νοταρᾶ Παραλειπόμενα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, ἐν Ἀθαν. Πσπαδοπούλου Κεραμέως Ἀναλέκτων Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας ἢ συλλογῆς ἀνεκδότων καὶ σπανίων ἑλληνικῶν συγγραφῶν, (ἐν Πετρουπόλει, 1891, εἰς 8ον) τόμῳ Α', σ. 301. Ἀναστασίου Γορδίου Βίος Εὐγενίου Ἰωαννουλίου τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐν Κωνστ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης, τόμῳ Γ', σ. 438. Εὐγενίου Ἰωαννουλίου ἐπιστολὴ Διονυσίῳ τῷ Λαρίσης, ἐν «Ἐκκλ. Ἀληθείας» περιόδῳ β,' τόμῳ Α', σ. 550.

3. Καισαρίου Δαπόντε Χρονογράφος καὶ Κατάλογος ἱστορικός, ἐν Κωνστ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης, τόμῳ Γ', σ. 6, 165· καὶ ἐν Constantin Erbiceanu Cronicarii Greci au seris despre Români in epoca Fanariota, Bucuresti, 1888, in-fol., p. 8, 184. πρβλ. Α. Κ. Ὑψηλάντου ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα τὸ δωδέκατον καὶ τελευταῖον, ἐν Ἀθ. Π. Κεραμέως Ἑλληνικὰ κείμενα χρήσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρωμανίας, ἐν Eud. de Hurmuzaki Documente privitoare la istoria Românilor» vol XIII, p. 165.

4. Della università di Padova. Cenni e iscrizioni, (Padova, 1841, in-8ο).

5. Perpétuité de la foi de l'église catholique sur l'Eucharistie, tom. III, col. 373-4.

6. Oedipi Ægyptiaci, tom. III, p. 304.

7. Voyages de Mr le chevalier Chardin, et autres lieux de l'Orient, (Amsterdam, 1711, in-4ο), vol. I, p. 15.

Πιθανῶς ὁ Παναγιώτης ἐγεννήθη ἔτει ,αχιγ' καὶ ἀπέθανεν ἐτῶν ὡς ἑξήκοντα, ὡς σημειοῦται Κωνστάντιος ὁ ἀπὸ Σιναίου[1], ἐξ οὗ καὶ Βαρθολομαῖος Κουτλουμασιανὸς[2] καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοὺς περὶ τοῦ Παναγιώτου γράψαντες μέμνηνται· καὶ Λαυρέντιος Ἀρβιὸς σημειοῦται τὸν Παναγιώτην ἔτει ,αχοβ' ὢςεὶ ἐτῶν ἑξήκοντα[3]· ὅτε δ' ἀπέθανεν ὁ Παναγιώτης διεφοίτησε φήμη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ὢν ἐνὸς καὶ πεντήκοντα ἐτῶν[4]. Ἀπὸ δὲ γράμματος ἐπὶ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ ἀπὸ Λαρίσης τὸ τρίτον πατριαρχοῦντος, μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ ἔτους ,αχοβ', (δι' οὗ ὁ Παναγιώτης ἀφιερώσατο τοὺς ἐν Κρήτῃ ναοὺς τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου ἐν Χάνδακι καὶ τῶν Ἁγίων ἀποστόλων ἐν Ριζοκάστρῳ, οὓς μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κρήτης τοῖς Ὀσμανίδαις ἐξηγόρασεν, εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἵνα ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐν αὐτοῖς ἡ γενέθλιος ἡμέρα καὶ μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον ἡ γενέσιος ἑορτάζηται), μανθάνομεν ὅτι ἐγεννήθη μηνὸς Ἰουλίου ἕκτῃ καὶ εἰκοστῇ, ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἑορτάζει ἡ ἐκκλησία τὴν μνήμην Παρασκευῆς τῆς Ὁσιομάρτυρος[5].

Ἡ πρώτη πολιτικὴ ὑπηρεσία τοῦ Παναγιώτου ἦν ἑρμηνεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος. Καισάριος Δαπόντες σημειοῦται ὅτι Μελέτιος Συρίγος οὐ μόνον ἐδίδαξε καὶ ἐπαίδευσε τὸν Παναγιώτην, ἀλλὰ «καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν ἔκαμε δραγουμᾶνον τοῦ ἰμπερατόρε» τῶν Γερμανῶν· καὶ ἀλλαχοῦ προστίθεται ὅτι «τὸν ἔκαμε δραγουμᾶνον τοῦ ἐλτζῆ τῶν Νεμτζῶν» ἤτοι τῶν Γερμανῶν[6]· ταῦτα ἐπιβεβαιοῦσι καὶ οἱ σὺν Εὐσεβίῳ Ρενωδότῳ[7]. Ἐκ δὲ διηγήσεως Σίμωνος Ρενιγέρου ἀντιπρέσβεως τοῦ

1. Κωνσταντινιάς παλαιά τε καὶ νεωτέρα, σ. 164. Περὶ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς .... ἐν Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου Βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες σελ. 71—3.

2. Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου, σ. 20,27.

3. Jean Baptiste Labat Memoires du chevalier d'Arvieux envoyé extraordinaire du Roy à la Porte, consul d'Alep, d'Alger, de Tripoli, et autres échelles du Levant (Paris, 1735, in-12°), tom• IV, p. 382.

4. Γραμματοφυλάκιον τοῦ ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικοῦ καὶ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, Turcica.

5. Γεωργίου Χ. Κωνσταντινίδου Περίληψις πατριαρχικῶν ἐγγράφων, (Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων Νομικῆς συναγωγῆς), ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης, τόμῳ Γ', σ. 598. Ὁ Μανουὴλ Γεδεὼν σημειοῦται ὅτι ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ ἀπὸ Καισαρείας τῶν Καππαδοκῶν (1719—1726) ἐβεβαιώσατο τὰ δίκαια τῆς μονῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐπὶ τοῦ ἐν Χάνδακι ναοῦ τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου (Πατριαρχικοὶ πίνακες. Εἰδήσεις ἱστορικαί, βιογραφικαὶ περὶ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1885—1890, εἰς 8ον, σ. 625).

6. Χρονογράφος καὶ Κατάλογος ἱστορικός, ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης, τόμῳ Γ', σ. 6, 165 καὶ ἐν Constantin Erbiceanu Cronicarii Greci carii au scris despre Romăni in epoca Fanariota, pp. 8, 184.

7. Perpétuité de la foi de l'église catholique sur l'Eucharistie, tom. III col. 374.

Γερμανῶν αὐτοκράτορος ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῖς Ὀσμανίδαις, πρὸς τὸν Γερμανῶν αὐτοκράτορα Φερδινάνδον τὸν τρίτον, μηνὸς Ἰουλίου δωδεκάτῃ τοῦ ἔτους ,αχνγ' μανθάνομεν ὅτι ὁ Παναγιώτης ἀπὸ τοῦ ἔτους ,αχμβ' ἦν ἑρμηνεὺς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατόρων[1].

Ὁ Παναγιώτης ἕνεκα τοῦ ἐπιζήλου ἀξιώματος καὶ τοῦ κλέους οὗ ἐκτήσατο ἔγημεν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν. Περὶ τούτου ἔγραφε Σίμων Ρενιγέρος τῷ πρέσβει τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος Ἰωάννῃ Ρουδόλφῳ Σμιδιτίῳ, μηνὸς Ἰουλίου πρώτῃ καὶ τριακοστῇ τοῦ ἔτους ,αχνβ' «ὁ ἑρμηνεὺς Παναγιώτης ἔγημεν ἑλληνίδα ἐκ τοῦ οἴκου Καντακουζηνοῦ, οὗ ἕνεκα δεῖται χρημάτων, ὑπηρετεῖ καλῶς, ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲν δύναμαι νὰ πράξω, δι' ὃ παρακαλῶ ἵνα σταλῇ τὸ ταχύτερον πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ καί τι προκαταβολικῶς»[2]. Ἀλλ' ὅμως Ἀνδρέας Βαλιέρος σημειοῦται τὸν Παναγιώτην νυμφευθέντα Χῖαν τοῦ οἴκου Καλβοκορέση[3]. Καὶ Φίλιππος Κασόνης σημειοῦται τὴν γυναῖκα τοῦ Παναγιώτου οὖσαν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κάλβων[4]. Τὴν διαφορὰν ταύτην τοῦ οἴκου τῆς γυναικὸς τοῦ Παναγιώτου ἐξηγοῦσιν οἱ σὺν Εὐσεβίῳ Ρενωδότῳ σημειούμενοι ὅτι τῇ φροντίδι Μελετίου Συρίγου ἔγημεν ὁ Παναγιώτης ἐκ τοῦ δοκίμου ἀλλ' ἐκπεπτωκότος οἴκου τῶν Κορεσίων ἢ Καλβοκορεσίων, κατὰ Ἰωσὴφ Χάμμερον[5], ἧς ἡ μήτηρ ἦν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν[6]. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ γυνὴ τοῦ Παναγιώτου Περουζέ[7], ἐξ ἧς ἀποθανὼν ὁ Παναγιώτης μηνὸς σεπτεμβρίου δευτέρᾳ καὶ εἰκοστῇ τοῦ ἔτους ,αχογ' ἀφῆκε τέκνον. Τὴν γυναῖκα τοῦ Παναγιώτου ὅ τε Ἰωάννης Κόβελος[8] καὶ Παῦλος Ρικῶτος[9] καλοῦσι φιλόδοξον, ὑπερόπτην καὶ ὑπερφρονοῦσαν ἕνεκα τοῦ πλούτου καὶ τοῦ κλέους τοῦ ἀνδρὸς καὶ μάλιστα ἀναμιγνυμένην εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας.

1. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel, den 12 Juli 1653. Turcica, Fasc. 62/6, c. E. (Γραμματοφυλάκιον τοῦ ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικοῦ καὶ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας).

2. Simon Reniger an den Schmidt. Constantinopel, den 31 Juli 1652. Turcica, Fasc. 62/6, c. B.

3. Historia della guerra di Candia, (Venetia, 1679, in—4°), p. 624.

4. Annali della republica di Genova de secolo decimo settimo, (Genova, 1800 in 8°), tom. VI, p. 106.

5. Geschichte des Osmanischen Reiches, (Pest, 1829, in—8°), Bd. VI, S. 175.

6. Perpétuité de la foi de l'église catholique sur l'Eucharistie tom. III, col. 374.

7. John Covel Some account of the present Greek church, (Cambridge, 1722 in—fol), p. liij.

8. Some account of the present greek church, p. liij.

9. The present state of the Greek and Armenian churches, (London, 1679, in—8°), pp. 104—5. Jean Aymon Monumens authenfiques de la religion des Grecs, et de la fausseté de plusieurs confessions de la foi des Chrétiens orientaux, (La, Haye, 1708, in—4°), pp. 63—4.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους ,αχμγ' ἀντιπρεσβευτὴς τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῖς Ὀσμανίδαις ἐγένετο Ἀλέξανδρος Γρειφεγκλάου. Ὁ Γρειφεγκλάου τῇ παρακλήσει τοῦ ἐν Βιέννῃ πρέσβεως τῶν Ἱσπανῶν ἀνεμίχθη εἰς τὰ Ἱσπανοῦ τινος Μωϋσέως καλουμένου· τούτου δ' ἕνεκα οὐ μόνον καθείρχθη ὁ Γρειφεγκλάου ὑπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν ἀλλὰ καὶ χρηματικῶς ἐζημιώθη· συνεργὸν καὶ βοηθὸν εἰς τὰς αὐτοῦ ἐνεργείας ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχε τὸν ἑρμηνέα Παναγιώτην, ὃς καὶ αὐτὸς οὐ μόνον ἐζημιώθη χρηματικῶς, ἀλλὰ καὶ καθείρχθη μετὰ πάντων τῶν θεραπόντων τοῦ Γρειφεγκλάου· ὅσα ὁ Παναγιώτης ὑπέστη διὰ τὸν Γρειφεγκλάου, αὐτὸς οὗτος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν κόμητα Ἐρρῖκον Σχλίκιον, γραφείσῃ μηνὸς νοεμβρίου τρίτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ ἔτους ,αχμη', διηγεῖται παραπονούμενος διὰ τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ αὐτοκράτορος ὧδε «ἀρκοῦσι τὰ δεσμά, ἡ τριάκοντα ἡμερῶν φυλάκισις, αἱ κακώσεις καὶ σκληραὶ τυραννίαι, ἃς ἐδοκίμασα διὰ τὸν Ἱσπανόν, ἀρκοῦσιν αἱ ἐπιθανάτιοι ἀγωνίαι, ἃς ἐδοκίμασα ὑπὸ τοῦ μανιώδους ἐκείνου σουλτάνου Ἰμπραΐμου διὰ τὰ τοῦ Ἱσπανοῦ, ἀρκοῦσιν αἱ ἀπειλαὶ ἀπαγχονίσεως, τουφεκισμοῦ καὶ ραπισμάτων, ἃς ἤκουον παρὰ τοῦ πρώην μεγάλου βεζίρου Σαχῆ πασᾶ». Ἀλλ' ὁ Παναγιώτης δι' ὧν ἐκέκτητο μέσων ἀπαλλαγεὶς τῶν χειρῶν τῶν Ὀσμανιδῶν, ἀπήλλαξε καὶ αὐτὸν τὸν ἀντιπρεσβευτήν· καὶ «δὲν ἀφῆκα ἵνα πάθῃ ὁ ἀντιπρεσβευτὴς μέγαν κίνδυνον» γράφει ἐν προηγουμένῃ ἐπιστολῇ, μηνὸς αὐγούστου πρώτῃ καὶ τριακοστῇ τοῦ ἔτους ,αχμη', πρὸς τὸν κόμητα Ἐρρῖκον Σχλίκιον· ἔτι δὲ προστίθεται «καὶ ὅσα ἐνήργησα ὅπως ἀπαλλάξω τοῦ δεσμωτηρίου καὶ τοῦ θανάτου πάντας τοὺς θεράποντας τοῦ οἴκου τοῦ τεθνεῶτος ἀντιπρέσβεως, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ τὸν ταχυδρόμον Νατάλην». Ἀπηλλάγη δ' ὁ Γρειφεγκλάου διὰ τοῦ Παναγιώτου τῶν χειρῶν τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ Σαχῆ πασᾶ δι' ἀποτίσεως ταλλήρων πεντακισχιλίων καὶ μυρίων, ἐξ ὧν ὁ Παναγιώτης κατώρθωσε «μετὰ μεγίστης ἐπιδεξιότητος ἵνα ὁ μέγας βεζίρης ἐπιστρέψῃ τῷ ἀντιπρέσβει τὰ μύρια τάλληρα ἐκ τῶν πεντακισχιλίων καὶ μυρίων, ἃ εἶχε λάβει παρ' αὐτοῦ». Πᾶσαι δὲ αἱ δαπάναι ἃς ὑπέστη διὰ τὰ εἰρημένα γεγονότα ὁ Γρειφεγκλάου ἀνῆλθον εἰς τάλληρα μύρια, ὧν ἐγένετο ἐγγυητὴς ὁ Παναγιώτης μετ' ἄλλων δύο Περαίων, ὧν ὁ ἕτερος ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Γρύλλος.

Μετὰ δὲ ταῦτα λοιμοῦ γενομένου ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Γρειφεγκλάου μετῴκησεν εἰς κώμην Βελιγράδιον καλουμένην, ἀπέχουσαν τῆς ἐν Πέρᾳ οἰκίας αὐτοῦ τρεῖς λεύγας, ἀφῆκε δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Παναγιώτην ὅπως παρὰ τῇ Ὀσμανιδῶν αὐλῇ φροντίζῃ περὶ πάντων τῶν γενησομένων, ἐμπιστευσάμενος αὐτῷ πάντα τὰ αὐτοῦ γράμματα· ὅτε μηνὸς ἰουνίου ἑβδόμῃ τοῦ ἔτους ,αχμη', ἑορτῇ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὑπέστρεψεν ὁ Γρειφεγκλάου εἰς Πέραν ἵνα λειτουργηθῇ, μετὰ δὲ τὸ γεῦμα ἔλαβε τὴν εἰς τὴν κώμην Βελιγράδιον ἄγουσαν, κατὰ τὴν ὁδὸν οὐχὶ μακρὰν τῆς κώμης κατελήφθη ὑπὸ σκοτοδίνης ἢ λιποθυμίας καὶ καταπεσὼν τοῦ ἵππου ἐπὶ τραχειῶν καὶ ἀποκρήμνων

πετρῶν καὶ πληγεὶς τὴν κεφαλὴν ἀπέθανεν. Ἀποθανόντος τοῦ Γρειφεγκλάου οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος, ἔπραττε δὲ τὰ τῶν Γερμανῶν ὁ Βενετῶν βάϊλος διὰ τοῦ Παναγιώτου, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ Παναγιώτης ἔπραττε τὰ τῶν Γερμανῶν καὶ μάλιστα ληξάσης τῆς ἐκεχειρίας μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Ὀσμανιδῶν, μέχρι τῆς μηνὶ μαρτίῳ τοῦ ἑπομένου ἔτους αχμθ' ἀφίξεως τοῦ πρέσβεως Ἰωάννου Ρουδόλφου Σμιδιτίου.

Καὶ δὴ ἕνεκα πάντων τούτων ὁ Παναγιώτης ἔγραψε πέντε ἐν Ἰταλίδι γλώσσῃ ἐπιστολάς, τρεῖς μὲν πρὸς τὸν Γερμανῶν αὐτοκράτορα Φερδινᾶνδον τὸν τρίτον, δύο δὲ πρὸς τὸν Ἐρρῖκον Σχλίκιον, κόμητα Βασσάνου καὶ Βεισκιρχένου, αὐτοκρατορικὸν στρατάρχην, μυστικὸν σύμβουλον καὶ ἱππέα τοῦ χρυσοῦ δέρατος, αἳ ἐν ἀντιγράφοις τῶν χρόνων ἐκείνων κεῖνται ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ τοῦ ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικοῦ καὶ βασιλικοῦ οἴκου. Ὁ Παναγιώτης ἐν αὐταῖς διηγεῖται τὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀντιπρέσβεως Ἀλεξάνδρου Γρειφεγκλάου, τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν ἣν κατέβαλεν ἵνα κηδεύσῃ αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς, τὰ ἐν τῷ μεταξὺ πολιτικὰ γεγονότα τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς ἐχόντων σχέσεις πολιτικὰς καὶ μὴ ἐθνῶν, τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας παρὰ τοῖς Ὀσμανίδαις πρὸς παράτασιν τῆς ληξάσης ἐκεχειρίας, τὴν ἀσφαλῆ φύλαξιν τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ γραμμάτων παρὰ τοῦ ἀποθανόντος Γρειφεγκλάου, τὰ τῶν χρεῶν αὐτοῦ ὄντα τάλληρα μύρια, δι' ἃ ἦν ἐγγυητὴς αὐτὸς καὶ δύο ἄλλοι Περαῖοι, τὰ κακὰ ἃ ἐδοκίμασαν οὗτοι παρὰ τῶν δανειστῶν αὐτοῦ, ἐζήτει δὲ τὴν ἀποστολὴν χρημάτων πρὸς ἀπόδοσιν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν δοκιμασιῶν τούτων. Ἀλλὰ παράδοξος ἦν ἡ ἀναισθησία τοῦ αὐτοκράτορος διά τε τὸν Παναγιώτην καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἐγγυητῶν, τὸ δὲ πάντων χείριστον διὰ τὴν ἀπὸ δύο ἐτῶν μὴ ἀπόδοσιν τῶν μισθῶν αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ δ' ὁ Παναγιώτης ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας ἀπέδωκε καὶ ἐνεχυράσατο πᾶν ὅ τι εἶχε καὶ ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῶν δανειστῶν τοῦ Γρειφεγκλάου προυτίθετο ἵνα πορευθῇ εἰς Βιέννην καὶ ἀναγγείλῃ τῷ αὐτοκράτορι τὰ δεινὰ ἃ ὑφίστατο παρὰ τῶν δανειστῶν τοῦ Γρειφεγκλάου, γράφει δὲ περὶ τούτων σὺν ἄλλοις καὶ τάδε· «μετέρχονται κατ' ἐμοῦ ἕκτακτον πίεσιν καὶ ἀπὸ κοινοῦ πάντες ἠξίουν νὰ μὲ φυλακίσωσιν» ἵνα δὲ μὴ ἀφῶ τὰ τῶν Γερμανῶν, στέλλω ἀντ' ἐμοῦ τὸν ἕτερον τῶν ἐγγυητῶν Ἰωάννην Γρύλλον κομιστὴν τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἵνα ἀναγγείλῃ τὰς ζημίας, τὰ κακὰ καὶ τοὺς κινδύνους οὓς διέτρεχον οἱ ἐγγυηταὶ ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη μὴ δυνάμενοι ἐκ τῶν αὐτῶν χρημάτων ἀποδόντες ἵνα ἀπαλλαγῶσι τῶν χρεῶν τοῦ Γρειφεγκλάου. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰωάννου Γρύλλου ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινᾶνδος ἔγραψε τῷ Παναγιώτῃ διὰ τοῦ κόμητος Ἐρρίκου Σχλικίου μηνὸς Δεκεμβρίου τριακοστῇ τοῦ ἔτους ,αχμη' περὶ τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ γραμμάτων παρὰ τοῦ Γρειφεγκλάου, ὁδηγίας πρὸς παράτασιν τῆς ληξίσης ἐκεχειρίας μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Ὀσμανιδῶν καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν Γερμανῶν παρὰ τῇ Ὀσμανιδῶν αὐλῇ.

Ὁ ἀρξαμένου τοῦ ἔτους ,αχμθ' ἀφικόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν πρε-

SISMANOGLIO MEGARO

σβευτὴς τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος Ἰωάννης Ρουδόλφος Σμιδίτιος τοῦ Σβαρκενόρου, ἀπελάφρυνε τόν τε Παναγιώτην καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἐγγυητῶν τῶν χρεῶν τοῦ ἀποθανόντος Γρειφεγκλάου, ἀλλὰ πάντα τὰ χρέη δὲν ἀπεδόθησαν, διότι αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Ροδόλφος Σμιδίτιος γράφων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ αὐτοκράτορι, μηνὸς Μαρτίου ὀγδόῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ ἔτους ᾳχμθ' αἰτιώμενος τὸν Βενετῶν Βάϊλον ὡς φροντίζοντα μᾶλλον τὰ τῶν Βενετῶν διὰ τοῦ Παναγιώτου ἢ τὰ τῶν Γερμανῶν προστίθεται «ὁ τοῦ Γρειφεγκλάου θάνατος προυξένησε μεγάλας συγχύσεις, καθ' ἑκάστην ἀνακαλύπτονται νέα χρέη πρὸς Χριστιανούς, Τούρκους, Ἰουδαίους· ἔτι οὐδὲν ἔμαθον περὶ αὐτῶν· ὅμως ἀναμενῶ νὰ μάθω τὰ περὶ τούτων ὅπως δυνηθῶ ἵν' ἀναγγείλω τῇ ὑμετέρᾳ καισαρικῇ μεγαλειότητι ταῦτα δι' εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου[1]». Καὶ μηνὸς Μαΐου δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ᾳχμθ' γράφει ὁ Σμιδίτιος τῷ αὐτοκράτορι περὶ τῶν χρεῶν τοῦ Γρειφεγκλάου τάδε· «διὰ τὸν ἑρμηνέα Παναγιώτην, ἄνδρα ἄριστον, ἐπιμελῆ, καλόν, ἀγαθὸν καὶ μετὰ μεγίστης φροντίδος ὑπηρετοῦντα καὶ φερόμενον κάλλιστα πρὸς τὸν Ρενιγέρον, ἀλλὰ πιεζόμενον πολὺ διὰ τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἀποθανόντος ἀντιπρέσβεως Γρειφεγκλάου καὶ ὑποφέροντα πολύ, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν καισαρικὴν μεγαλειότητα, ὅπως πέμψῃ αὐτῷ χρήματα ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἵνα ὑπηρετῇ μετὰ μείζονος ζήλου καὶ δύνηται κάλλιον ἵνα μεταχειρίζηται τοὺς ἐνταῦθα μένοντας πράκτορας[2]» τῶν μικρῶν ἐθνῶν. Καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἐπάνοδον εἰς Βιέννην ὁ Σμιδίτιος ἔγραφε τῷ αὐτοκράτορι μηνὸς Ὀκτωβρίου ἑνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ᾳχμθ' τάδε· «ἐπειδὴ ἐκ τῶν χρεῶν, ἃ ἀφῆκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀποθανὼν Γρειφεγκλάου μένει ἔτι ὑπόλοιπον ταλλήρων βασιλικῶν ἑξακοσίων, δι' ἃ ἠγγυήθη μετὰ τοῦ Παναγιώτου ὁ Ρενιγέρος καὶ ὑπεσχέθη ἵνα ἀποδῷ ταῦτα μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας, ἔστιν ἀνάγκη ὅπως ἀποσταλῶσι ταῦτα μετὰ τοῦ πρώτου ταχυδρόμου, ἵνα μὴ οὗτος τούτου ἕνεκα ἀπολέσῃ τὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ ἔχῃ ἐνοχλήσεις· ἅπαξ δ' ἀποδοθέντος τοῦ χρέους τούτου ἐξοφλοῦνται πάντα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐγὼ ὅμως ἀνεκάλυψα καὶ ἔμπορον Βενετὸν ἔχοντα ὁμολογίαν ταλλήρων ἑκατὸν τοῦ ἀποθανόντος ἀντιπρέσβεως· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος κομίσει τὴν ὁμολογίαν καὶ ζητήσει τὴν ἀπότισιν· ἴσως δὲ δυνηθῇ τις ἵνα ἐξοφλήσῃ αὐτὸν δι' ὀλιγωτέρων[3]»· ὅμως δ' ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἀπεδόθησαν καὶ ἔτει ᾳχν', ὡς γράφει μηνὸς Ἀπριλίου τρίτῃ τοῦ ἔτους ᾳχν' ὁ Σίμων Ρενιγέρος τῷ αὐτοκράτορι[4]· καὶ ἔτει ᾳχνε' ἤτει διὰ γράμματος

1. Jo. Rud. Schmidt an den Kaiser. Constantinopel, den 28 Marz 1649. Turcica, Fasc. 61, c. A.

2. Jo. Rud. Schmidt an den Kaiser. Constantinopel, den 10 Mai 1649. Turcica, Fasc. 61, c. A.

3. Jo. Rud. Schmidt an den Kaiser. Constantinopel, den 10 October 1649. Turcica, Fasc. 61, c. B.

4. Simon Reniger, an den Kaiser. Cons/pel, 3 April 1650. Turcica, Fasc. 61, c. C.

Ἰωάννης Ρουδόλφος Σμιδίτιος παρὰ τοῦ Γερμανῶν πολεμικοῦ συμβουλίου διὰ τὸ ὑπόλοιπον τῶν χρεῶν τοῦ Γρειφεγκλάου τάλληρα διςχίλια[1], πιθανῶς ἀποδοθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος· οὕτω δ' ἐτελεύτησεν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἡ τοσαῦτα πράγματα παρασχοῦσα τῷ Παναγιώτῃ καὶ ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον λυπήσασα αὐτὸν διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος Φερδινάνδου τοῦ τρίτου.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους ᾳχμθ' ἐστάλη παρὰ τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος Φερδινάνδου τοῦ τρίτου εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβευτὴς ὁ Ἰωάννης Ρουδόλφος Σμιδίτιος τοῦ Σχαρκενόρου πρὸς ἀνανέωσιν τῆς τοῦ Σιτοβατορόκου συνθήκης Ὀσμανιδῶν καὶ Γερμανῶν, εἰς ἣς τὰς διαπραγματεύσεις ἦν ἑρμηνεὺς ὁ Παναγιώτης, αὐτὸς δ' ὁ Σμιδίτιος συνέστησε τὸν Παναγιώτην τῷ αὐτοκράτορι «ὡς ἄνδρα ἄριστον, ἐπιμελῆ, καλόν, ἀγαθὸν καὶ μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας ὑπηρετοῦντα καὶ φερόμενον κάλλιστα πρὸς τὸν Ρενιγέρον». Ὁ Σμιδίτιος μετὰ τὴν ὁμολογηθεῖσαν πρὸς τοὺς Ὀσμανίδας νέαν συνθήκην ὑπέστρεψεν εἰς Βιέννην περὶ τελευτῶντα μῆνα Ἰούλιον τοῦ ἔτους ᾳχμθ' πρὸς ὑπογραφὴν ταύτης παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος· παραμείνας δὲ ἐν Βιέννῃ μέχρι τέλους τοῦ ἑπομένου ἔτους ᾳχν' καὶ γενόμενος μέγας πρεσβευτὴς τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος ὑπέστρεψε μετὰ τῆς ὑπογραφείσης συνθήκης εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀρχομένου τοῦ ἐπιόντος ἔτους ᾳχνα'· καὶ Καισάριος Δαπόντες σημειοῦται «ἦλθε μεγάλος ἐλτζῆς τῶν Νεμτζῶν κατὰ τὴν συνθήκην»[2].

Μετὰ τὴν Ἰωάννου Ρουδόλφου Σμιδιτίου συνθήκην ἀντιπρεσβευτὴς τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῖς Ὀσμανίδαις ἐγένετο Σίμων Ρενιγέρος, ὃν Παῦλος Ρικῶτος καλεῖ «a person sincere, free and open hearted, agreable of the nature of the German»[3], ὃς ἀπὸ τῆς εἰς Βιέννην ἐπανόδου τοῦ Σμιδιτίου πρὸς ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ἔπραττε τὰ τῶν Γερμανῶν μετὰ τοῦ Παναγιώτου μετὰ πολιτικῆς συνέσεως ἐπιτηδείως μαλάσσων τὸ κακότροπον καὶ τὸ φιλοπόλεμον τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ μετὰ πολιτικῆς ἐπιτηδειότητος ἀνιχνεύων μετ' αὐτοῦ καὶ ματαιῶν τὰς τῶν ἄλλων ἐν Εὐρώπῃ ἐθνῶν ραδιουργίας καὶ κακοτρόπους ἀντεγκλήσεις· διότι οἱ Γερμανοὶ κεκμηκότες ἐκ τοῦ ἐπὶ τριάκοντα ἔτη διαρκέσαντος θρησκευτικοῦ πολέμου ἐπόθουν τῆς εἰρήνης. Ὁ Σίμων Ρενιγέρος μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκτιμήσας τὸν Παναγιώτην ἔγραφε τῷ ἐν Βιέννῃ

1. Rud. Schmidt S. a. c. 8. Turcica, Fasc. 63. a. c. 7.

2. Χρονογράφος, ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικῇ βιβλιοθήκης τόμῳ Γ', σ. 10 καὶ ἐν C. Erbiceanu Cronicarii Greci au seris despre Români in epoca Fanariota p. 12.

3. The history of the Turkish empire, from the year 1623, to the year 1677, containing thercigus of the three last emperors, ἐν Richard Knolles The Turkish history from the origin, tom. II, p. 105. Histoire de trois derniers empereurs des Turcs, depuis 1623 jusqu'a 1677 traduite de l'Anglois du Sr Ricaut, (Paris 1683, in—12), tom. II, p. 273.

παραμένοντι Σμιδιτίῳ, μηνὸς Αὐγούστου πέμπτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ ἔτους αχμθ΄, νὰ συστήσῃ εὐμενῶς τὸν Παναγιώτην (τῷ αὐτοκράτορι) ὅπως βελτιουμένου τοῦ ἀνὰ πᾶν ἔτος μισθοῦ αὐτοῦ δυνηθῇ ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὴν μέχρι τοῦ νῦν ἀνιχνευτικὴν αὐτοῦ ἐπιμέλειαν[1]. Ἕνεκα τούτου καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Παναγιώτου πρὸς τὸν Σμιδίτιον ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὗτος γράφων τῷ αὐτοκράτορι εἰς Βιέννην μηνὸς Ὀκτωβρίου ἑνδεκάτῃ προστίθεται περὶ τοῦ Παναγιώτου τάδε· «ἐπίσης ἵνα σταλῶσι τῷ ἑρμηνεῖ Παναγιώτῃ ἀπέναντι τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ τάλληρα διακόσια. Παρακαλῶ δὲ εὐπειθῶς τὴν ὑμετέραν καισαρικὴν μεγαλειότητα τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ, ὅσον ἐλάμβανεν Ἰωάννης Βαπτιστὴς Καρέλ, ἐπειδὴ ἔχομεν μεγάλην ἀνάγκην αὐτοῦ καὶ ἐφέρθη κάλλιστα εἰς τὰς τελευταίας διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Πύλης, δι' ὃ εὐπειθέστατα συνίστημι αὐτὸν τῇ εὐμενείᾳ τῆς ὑμετέρας καισαρικῆς μεγαλειότητος ἵνα ὑπηρετῇ μετὰ μείζονος ζήλου»[2].

Τοσοῦτον δὲ χρήσιμος ἐγένετο ὁ Παναγιώτης τῷ Σίμωνι Ρενιγέρῳ εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεις καὶ ἀντεγκλήσεις μετὰ τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ τὰς ἐχθρικὰς διαθέσεις τῶν ἄλλων ἐν Εὐρώπῃ ἐθνῶν, ὥστε ἀσθενήσαντος τοῦ Παναγιώτου ὁ Ρενιγέρος ἀνήγγειλε τοῦτο τῷ ἐν Βιέννῃ Σμιδιτίῳ, οὗτος δὲ τῷ αὐτοκράτορι, μηνὸς Σεπτεμβρίου δευτέρᾳ τοῦ ἔτους ,αχμθ΄, οὕτω «ὁ Παναγιώτης ἀσθενεῖ ἐξ εὐλογίας, ἐλπίζομεν ὅτι ἐντὸς ἡμερῶν ἰαθήσεται»[3]· καὶ πάλιν ὁ Ρενιγέρος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως γράφει τῷ Σμιδιτίῳ μηνὸς Ὀκτωβρίου τρίτῃ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ,αχμθ΄ ὅτι ἀσθενοῦντος ἔτι τοῦ Παναγιώτου ἐμποδίζεται ἡ ὑπηρεσία[4].

Ἀλλ' ὁ Παναγιώτης οὐ μόνον δὲν ἀντημείβετο διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς Γερμανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μισθοὺς αὐτοῦ μετ' ἀλλεπαλλήλους δεήσεις καὶ αἰτήσεις ἐλάμβανεν· ἐπειδὴ δὲ τὸ αὐτὸ διὰ τὸν Ρενιγέρον συνέβαινεν, οὗτος ἀείποτε εἰς τὰς ἐπισήμους διηγήσεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὸν Παναγιώτην παρενέβαλεν ὡς δεόμενον χρημάτων, γράφων δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ Σμιδιτίῳ, μηνὸς Νοεμβρίου πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ, προστίθεται «ὁ Παναγιώτης παραπονεῖται πολὺ ὅτι ἐπαιτεῖ»[5]· καὶ μηνὸς Ἰανουαρίου ἑνδεκάτῃ τοῦ ἔτους ,αχν΄ γράφει τάδε «ὁ Παναγιώτης παραπονεῖται πολὺ ὅτι οὐδὲν ἔχει ἐν τῷ βαλαντίῳ, παρακαλεῖ καὶ ἔχει πάσας τὰς ἐλπίδας εἰς ὑμᾶς ἵνα εὐχαριστηθῇ»[6].

1. Simon Reniger an den Schmidt Cons/pel. 15 August 1649. Turcica, Fasc. 61, c.A.
2. Jo. Rud. Schmidt an den Kaiser Wien 11 October 1649. Turcica, Fasc. 61 c. B.
3. Jo Rud. Schmidt an den Kaiser. Wien, 12 September 1649. Turcica, Fasc. 61, c. A.
4 Jo. Rud. Schmidt an den Kaiser. Wien,'12 September 1649, Turcica, Fasc. 61, c.A.
5. Simon Reniger an den Schmidt Constantinopel, 3 October 1649. Turcica Fasc. 61, c. B.
6. Simon Reniger an den Schmidt. Constantinopel, 15 Januar 1650. Turcica, Fasc. 61, c. C.

Ὁ Ρενιγέρος γράφων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Βιέννην τῷ Σμιδιτίῳ, μηνὸς Φεβρουαρίου πέμπτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ ἔτους ,αχν΄, προστίθεται τάδε· «ἔμαθον ὅτι ὁ πατριάρχης (ἐπατριάρχει τότε Παρθένιος ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, ὁ ὀξὺς καὶ γέρων ἐπικαλούμενος, τὸ δεύτερον) διανοεῖται ἵνα στείλῃ τῇ αὐτῇ καισαρικῇ μεγαλειότητι μοναχὸν μετὰ δώρου, ἐλπίζων μεγάλην βοήθειαν πρὸ πάντων χιλίων ταλλήρων· προσπαθήσω πάσῃ δυνατῇ ἐπιτηδειότητι ἵνα ἐμποδίσω τὴν ἀποστολήν, ἣν καὶ ὁ Παναγιώτης δὲν ἐγκρίνει καὶ ἐστὶ σύμφωνος ἵνα ἐμποδισθῇ, ἐπειδὴ γιγνώσκω ὅτι τοιαῦται πρεσβεῖαι ἀπαρέσκουσι τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ, μὴ προκειμένου περὶ ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν· πρὸ ταύτης ὁ πατριάρχης ἔστειλε πρεσβείαν εἰς Ρωσίαν, ἀλλ' ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος, μάλιστα δὲ καὶ ἀπεπέμφθη»[1].

Ὁ πατριάρχης Παρθένιος ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἐστραγγαλίσθη ἔτει ,αχνα΄ μηνὸς Μαΐου ἕκτῃ ἐπὶ δέκα. Περὶ τούτου Σίμων Ρενιγέρος γράφει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ αὐτοκράτορι, ἔτει ,αχνα΄ μηνὸς Μαΐου ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ, «χθὲς συνέλαβον τὸν πατριάρχην καὶ δέσαντες ἐπεβίβασαν ἐπὶ πλοίου καὶ ἀπήγαγον· ποῦ ἢ τι ποιήσουσιν αὐτὸν διηγήσομαι προσεχῶς· Πολλάκις διενοήθησαν ἵνα πράξωσι τοῦτο, ἀλλ' ἠδυνήθη ἵνα διαφύγῃ· νῦν ὅμως οἱ φονεῖς ἐνδυθέντες ἑλληνικὰ ἐνδύματα ἔφερον κυανῆν ταινίαν. Πιθανῶς ἐνέχονται εἰς τοῦτο οἱ ἡγεμόνες Βλάχων καὶ Μολδαυῶν, διότι συνενοεῖτο κατ' αὐτῶν μετὰ ἕλληνος Παυλάκη καλουμένου ἐπίσης δολοφονηθέντος ἐν τῇ ὁδῷ παρουσίᾳ τοῦ πρέσβεως (Ἰωάννου Ρουδόλφου Σμιδιτίου)· ὁ πατριάρχης ἔπεμπε τὰς ἡμέρας ταύτας δύο μητροπολίτας πρὸς τοὺς ἡγεμόνας μετὰ δώρων ὅπως ἐξιλεώσῃ αὐτούς, ἀλλ' οὐκ ἦν καιρός»[2]· καὶ μηνὸς Ἰουνίου ἑβδόμῃ ἐπὶ δέκα γράφει τάδε «Πῶς συνέλαβον τὸν πατριάρχην Παρθένιον καὶ ἐπεβίβασαν ἐπὶ πλοίου ἔγραψα τὴν ἑβδόμην καὶ εἰκοστὴν μηνὸς τελευτήσαντος. Τινὲς ὑποτίθενται ὅτι ζῇ κρυπτόμενος, ἔστιν ὅμως νεκρός, οὐχὶ μακρὰν ἀπὸ ἐντεῦθεν ἐστραγγαλίσθη καὶ μετὰ λίθων ἐβυθίσθη εἰς τὴν θάλασσαν· ὁ νῦν πατριάρχης καλεῖται Ἰωαννίκιος. Ἑκατέρων τῶν ἡγεμόνων τοὺς πράκτορας καὶ ἄλλους τῶν ἀκολούθων αὐτῶν τοὺς θανατώσαντας δικαίως ἢ ἀδίκως τὸν πατριάρχην καθεῖρξεν ὁ *γιανιτσὰρ ἀγᾶς* καὶ ὁ *κεχαγιᾶ μπέης*, καλοὶ φίλοι τοῦ Παρθενίου, μὴ λαβόντες μέρος εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ· ὅμως δ' ἐξηγοράσαντο ἑαυτοὺς ἀντὶ ὀλίγων χρημάτων. Ἕλλην τις, ὁ χείριστος ἐχθρὸς τοῦ πατριάρχου, ἀπηγχονίσθη πρὸ τοῦ πατριαρχείου μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας, ἀκριβῶς ἀφ' οὗ ὁ Παρθένιος συνελήφθη καὶ ἐστραγγαλίσθη»[3].

1. Simon Reniger an den Schmidt. Constantinopel, 15 Februar 1650. Turcica, Fasc. 61. c. C.
2. Simon Reniger an den Schmidt. Gonstantinopel, 27 May 1651. Turcica, Fasc. 61, c. C.
3. Simon Reniger an den Schmidt. Constantinopel 17 Juni 1651. Turcica, Fasc. 61, c. C.

Ὁ Ἰωσὴφ Χάμμερος παριστορῶν τὰ γεγονότα σημειοῦται ὅτι μηνὸς Μαΐου ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ ἔτους ,αχνα΄ ὁ πατριάρχης Παρθένιος, διαβληθεὶς πρὸς τοὺς κρατοῦντας διὰ σκευωρίας Παυλάκη τινὸς καλουμένου ὅτι ἐπέστελλε τοῖς Ρώσοις, ἀπηγχονίσθη [1]· καὶ Μελέτιος ὁ Ἀθηναίων [2] καὶ Ἀθανάσιος Ὑψηλάντης [3] ἀποδιδόασιν ἡμαρτημένως τὸν βίαιον θάνατον τοῦ Παρθενίου εἰς τὸν Παυλάκην. Ὁ Παυλάκης ἦν τῶν δοκίμων καὶ πλουσίων ἑλλήνων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς γίγνεται δῆλον ἐκ τῶν διηγηθησομένων καὶ ἐκ πατριαρχικοῦ γράμματος Παρθενίου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως τοῦ ἔτους ,αχμθ΄ μηνὸς Μαΐου ἑνάτῃ καὶ εἰκοστῇ [4]· ἦν δ' οὐχὶ τῶν κατ' ἐπάγγελμα διπλωματικῶν μεσιτῶν, οἷς παρὰ τῇ Ὀσμανιδῶν αὐλῇ ἐχρῶντο οἱ πρέσβεις τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐθνῶν καὶ οἱ τιμαριῶται Ὀσμανίδαι, ἐξ οὗ συνήθως πολλὰ ἐκέρδιζον. Ὁ Παυλάκης ἰδίως ἀνεμίγνυτο εἰς τὰ τῶν Πολωνῶν, Βλάχων καὶ Μολδαυῶν, ἐδολοφονήθη δὲ μηνὸς Ἰανουαρίου ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ ἔτους ,αχνα΄ ὑπὸ *γιανιτσάρων* πρὸς τοῦτο τεταγμένων ἐν δημοσίᾳ ὁδῷ ριφθεὶς ἀπὸ τοῦ ἵππου. Τὴν τοῦ Παυλάκη δολοφονίαν ἀνήγγειλεν ὁ Παναγιώτης τῷ Σμιδιτίῳ ἐπανελθόντι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ Βιέννης [5]. Ἀποδίδοται δ' ἡ δολοφονία τοῦ Παυλάκη ὑπὸ τοῦ Σμιδιτίου εἰς *νεωτερισμούς*, συμπράττοντος καὶ τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου, ὅπως κρατήσῃ τῶν Μολδαυῶν, δημιουργηθέντας παρὰ τῇ Πύλῃ κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἡγεμόνος [6].

Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων εἰς τοὺς ἡγεμόνος τῶν Βλάχων καὶ Μολδαυῶν ἀποδιδοὺς τὸν βίαιον θάνατον τοῦ πατριάρχου Παρθενίου σημειοῦται ὅτι «τοῖς ἡγεμόσι τῆς Βλαχοβογδανίας ἐπιβούλευε ταπεινῶσαι ζητῶν»· καὶ ἐπιπροσθέτει ὅτι ὁ πατριάρχης Παρθένιος διώκων ἐπὶ χρηματισμῷ Παΐσιον τὸν Ἱεροσολύμων πατριάρχην «προσέθηκεν ἐπιβουλεύειν παρὰ τῇ βασιλικῇ Πόρτᾳ Βασιλείῳ (Λουπούλῃ) τῷ Μπογδανίας ἡγεμόνι καὶ Ματάνῃ (Βασαράβῃ) τῷ Βλαχίας ἡγεμόνι· οἴμοι τι τὸ μετὰ ταῦτα; ἐσυγχώρησεν ὁ Παΐσιος τοὺς αὐθέντας καὶ ἔστειλαν καὶ ἐξοδίασαν καὶ ἔπνιξαν τὸν Παρθένιον [7]».

1. Geschichte dec osmanisehen Reiches, (Pest, 1829, in 8°), Bd. V, S. 526–7.

2. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Μελετίου μητροπολίτου Ἀθηνῶν τόμ. Γ΄, σ. 449.

3. Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα . . . Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, σ. 152. — Τοῦ αὐτοῦ Τὰ λείποντα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν, ἐν Α. Π. Κεραμέως ἑλληνικὰ κείμενα χρήσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρωμουνίας, Endoxius de Hurmnzaki Documente privitoare la istoria Românilor, vol. XIII, p. 517.

4. Γεωρ. Χ. Κωνσταντινίδου Περίληψις πατριαρχικῶν ἐγγράφων (Λοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων Νομικὴ συναγωγή.), ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιων. βιβλιοθήκη; τόμ. Γ΄, σ. 583.

5. Haupt Relation des Orators John Rudolph Schmidt, Freiherres zu Schwarzenhorn und den Kaiser 10 Juni 1651, fol. 29. Turcica.

6. Des Freiherrn von Schmidt Haupt Relation an den Kaiser 1651, fol. 29 β. Turcica.

7. Ἱστορίαι περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, διῳρημένη ἐν δώδεκα βιβλίοις, (ἐν Βουκουρεστίῳ, ,αψε΄, εἰς φύλ.), σελ. 1171–91. Δοσιθέου Νοταρᾶ Παραλειπόμενα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, ἐν Α. Παπαδ. Κεραμέως Ἀναλέκτων Ἱεροσολυμιτικῆς βιβλιοθήκης, τόμῳ Α΄, σ. 280. Μ. Ι. Γεδεὼν Πατριαρχικοὶ πίνακες. (ἐν Κων/πόλει, (1885–1890), εἰς 85), π. 599. — Κυρίλλου Ἀθανασιάδου Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Παΐσιον πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ἐν Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, (ἐν Ἀθήναις. 1892, εἰς ἔον), τόμῳ Δ΄, σ. 216.

Ταῦτα εἰπὼν περὶ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου καὶ τοῦ Παυλάκη ἐπάνειμι ἐπὶ τὸν Παναγιώτην. Ὁ Σίμων Ρενιγέρος γράφων τῷ αὐτοκράτορι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔτει ,αχν΄ μηνὸς Ἀπριλίου τρίτῃ προστίθεται περὶ τοῦ Παναγιώτου τάδε «ὁ Παναγιώτης συνέσισεν ἑαυτὸν εὐπειθέστατα τῇ προστασίᾳ καὶ αἰγίδι τῆς ὑμετέρας καισαρικῆς μεγαλειότητος· οὐδόλως δύναμαι ἵνα παραπονεθῶ διὰ τὸν αὐτοῦ ζῆλον, ἔστιν ἐνάρετος, ἀφωσιωμένος, ἐγκρατής· γιγνώσκει τὴν αὐτοῦ γλῶσσαν καὶ ἐκτὸς ταύτης τὴν λατινίδα, ἣν οὐδεὶς ἄλλος ἑρμηνευτὴς γιγνώσκει ἐνταῦθα· μεταφράζει πάσας τὰς ἐν λατινίδι γλώσσῃ ἐπιστολὰς ἀφ' ὅπου δήποτε καὶ ἂν ἔρχωνται, δι' οὗ συνήθως ἀποκαλύπτει πολλά· κατ' ἀκολουθίαν τούτου ὁ ἐπίτροπος ἔδωκεν αὐτῷ συστατικὰ γράμματα πρὸς τὴν ὑμετέραν καισαρικὴν μεγαλειότητα, ἃ κομίσας ἐνεχειρίσατο αὐτῷ αὐτὸς ὁ Χασὰν ἀγᾶς· ἕνεκα δὲ τούτων ἐλπίζει ὅτι ἀνταμειφθήσεται μεγάλως· ἐκτὸς τούτου ἀγαπῶσιν αὐτὸν οἱ Ὀσμανίδαι ἅτε συνεννοούμενον κάλλιστα μετ' αὐτῶν, ὄντα δὲ σχεδὸν τὸν κάλλιστον τῶν ἐνταῦθα ἑρμηνέων. Παρακαλεῖ εὐπειθέστατα ἵνα δοθῇ αὐτῷ ὁ μισθὸς ὃν ἐλάμβανεν ὁ Ἰωάννης Βαπτιστὴς (Καρέλ), ἐὰν θέλῃ ἡ ὑμετέρα καισαρικὴ μεγαλειότης ἵνα λάβῃ αὐτὸν ὑπ' ὄψει» [1]. Μεθ' ὅλας δὲ ταύτας τὰς ἀλλεπαλλήλους συστάσεις τοῦ τε Σίμωνος Ρενιγέρου καὶ τοῦ Ἰωάννου Ρουδόλφου Σμιδιτίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἕνεκα τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς Γερμανούς, καὶ τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεχεν ἡ ζωὴ αὐτοῦ μεταφράζοντος πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ σουλτάνου καὶ τὸν σουλτᾶνον τὰς πρὸς αὐτοὺς πεμπομένας ἐν λατινίδι γλώσσῃ γεγραμμένας ἐπιστολὰς καὶ ἀναγγέλλοντος τὰ ἐν αὐταῖς τοῖς Γερμανοῖς [2]· ὅμως ἡ Γερμανῶν αὐλὴ οὐκ ἠρέσκετο τῷ Παναγιώτῃ, ὡς γίγνεται δῆλον ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων τοῦ τε Σίμωνος Ρενιγέρου καὶ Ἰωάννου Ρουδόλφου Σμιδιτίου συστάσεων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀείποτε ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεθύμει τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Παναγιώτου, μάλιστα δὲ καὶ δύο παῖδας Γερμανοὺς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Σίμων Ρενιγέρος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα διδαχθῶσι τὰ ὀσμανικὰ γράμματα καὶ ἐκγυμνασθῶσι τὰ τοῦ ἑρμηνέως· τοὺς δὲ παῖδας ἐδίδασκεν ὁ Παναγιώτης [3].

1. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel 3 April (C) 1650. Turcica, Fasc. 61, c. C.

2. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel 3 April (D) 1650. Turcica, Fasc. 61, c. A.

3. Simon Reniger an der Schmidt. Constantinopel 15 August 1649. Tnrcica, Fasc. 61, c. A. und 11 Januar 1650. Turcica, Fasc. 61, c. D. und an den Kaiser. Constantinopel 10 Februar 1651. Turcica, Fasc. 62 a c. A.

Τῶν δὲ κακῶν τῆς Γερμανῶν αὐλῆς διαθέσεων κατὰ τοῦ Παναγιώτου αἰτία ἦν διότι ὁ Παναγιώτης ἦν Ἕλλην· ἀλλ' οἱ ἐκ τοῦ πλησίον γιγνώσκοντες τὰ πράγματα καὶ τὸν Παναγιώτην Σίμων Ρενιγέρος καὶ Ἰωάννης Ρουδόλφος Σμιδίτιος καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ἱκανότητα, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς ψυχῆς τοῦ Παναγιώτου ἀναγνωρίζοντες καὶ τὴν ἀκμήν, ἣν παρὰ τοῖς Ὀσμανίδαις κατεῖχε, καὶ τὰς ἀγαθὰς σχέσεις αὐτοῦ πρός τε τοὺς κρατοῦντας καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν φόρους τελούντων τοῖς Ὀσμανίδαις λαῶν γιγνώσκοντες, εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους τοῦ αὐτοκράτορος αἰτήσεις, παραγνωρίζοντος τὰς λαμπρὰς τούτου ὑπηρεσίας, περὶ εὑρέσεως ἄλλου ἑρμηνέως, ἀπήντων συνιστῶντες ὡς εἶχον δυνάμεως τὸν Παναγιώτην, ὡς τὸν ἄριστον καὶ κάλλιστον πάντων τῶν ἑρμηνέων.

Πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἰωάννου Ρουδόλφου Σμιδιτίου ἐκ Βιέννης εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ Ὀσμανίδαι ἀπεφάσισαν ἵνα στείλωσι μεγάλην πρεσβείαν εἰς Βιέννην πρὸς τὸν Γερμανῶν αὐτοκράτορα Φερδινάνδον τὸν τρίτον, πρεσβευτὴν δ' ἐξελέξαντο τὸν καὶ ἄλλοτε σταλέντα εἰς Βιέννην Χασὰν ἀγᾶν· ἀλλὰ τὰ τῆς ἀποστολῆς ἐβράδυνον, τὸ μὲν διότι κακῶς ἤκουσαν οἱ Γερμανοὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Χασὰν ἀγᾶ ὡς μεγάλου πρέσβεως διὰ τὸ ἄξίωμα ὃ ἔφερε τοῦ ἀγᾶ· τὸ δ' ἐγένοντο μεγάλαι καὶ μικραὶ διαπραγματεύσεις περὶ τῆς ἐπανόδου τοῦ πρέσβεως Σμιδιτίου ἀπὸ Βιέννης, τῶν κομισθησομένων δώρων, τοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα γράμματος, τοῦ πεμφθησομένου μεγάλου πρέσβεως καὶ τῆς ἐν τῷ γράμματι προσαγορεύσεως τοῦ αὐτοκράτορος παρὰ τοῦ σουλτάνου[1]. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τοῦ Παναγιώτου πραττόμενα ἐγένοντο αἰτίαι διαμφισβητήσεων καὶ ἀντεγκλήσεων Γερμανῶν καὶ Ὀσμανιδῶν, αἱ ἀναγράφονται ἐν ταῖς διηγήσεσι τοῦ Σίμωνος Ρενιγέρου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ Ἰωάννην Ρουδόλφον Σμιδίτιον[2].

Παρὰ μὲν τῶν Ὀσμανιδῶν τὰ τοῦ γράμματος, διότι ὁ σταλεὶς πρεσβευτὴς εἰς Βιέννην Χασὰν ἀγᾶς δὲν ἐγένετο δεκτὸς ἕνεκα τοῦ ἡμαρτημένως γεγραμμένου γράμματος, ὃ ἐκόμιζε τῷ αὐτοκράτορι, ἀπεδόθησαν τῷ Παναγιώτῃ καὶ τῷ ἑρμηνεῖ τῶν Ὀσμανιδῶν Σουλφικὰρ ἀγᾶ[3], ὃν Καισάριος Δαπόντες

1. Simon Reniger an den Jo. Rud. Schmidt. Constantinopel 29 Januar und 15 Februar 1650. Turcica, Fasc. 61, c. C. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel 3 April (A) 1650. Turcica, Fasc. 61, c. C. und 6, 22 und 31 August 1650. Turcica, Fasc. 61. c. D. Haupt Relation des Oratores John Rudolph Schmidt Freiherres zu Schwanzenhorn an den Kaiser 10 Juni 1651, fol. 30, 65, 67. Turcica.

2 Jo. Rud. Shmidt an den Kaiser Constantinopel 10 Mai 1649. Turcica. Fasc. 61. c A. Simon Reniger an den Schmidt Constantinopel 14 August 1649. Turcica, Fasc. 61, c. A. und 11 Januari und 15 Februari 1649. Turcica, Fasc. 61. c. E. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel 22 Mai 1651. Turcica, Fasc. 62 a, convolute B.

3. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel 11 September 1651. Turcica Fasc. 62/a. c. E.

λέγει «ἄνθρωπον φρόνιμον»[1]· παρὰ δὲ τῶν Γερμανῶν καὶ τὰ τοῦ γράμματος καὶ αἱ ὑποσχέσεις δώρων τοῖς ἐν ἀξιώμασιν Ὀσμανίδαις ἀπεδόθησαν τῷ Παναγιώτῃ· τούτου ἕνεκα ὁ Παναγιώτης ἔγραψεν ἐπιστολὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ Σμιδιτίῳ εἰς Βιέννην μηνὸς Ἰουνίου ἑβδόμῃ τοῦ ἔτους ,αχν', δι' ἧς τὰ αὐτῷ ἀποδοθέντα περὶ ὑποσχέσεων δώρων ἀποτρίβων ἐκτίθεται τὰ τοῦ γράμματος καὶ τοὺς οὓς κατέβαλε πόνους ὡς πρὸς τὴν προσαγόρευσιν τοῦ αὐτοκράτορος παρὰ τοῦ σουλτάνου, ἵνα μεταπείσῃ τοὺς Ὀσμανίδας περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῶν αὐτοῦ λόγων· διορθωθέντος δὲ τοῦ γράμματος ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένετο δεκτὸς ὁ ἐν τοῖς ὁρίοις τῶν Γερμανῶν παραμένων πρεσβευτὴς τῶν Ὀσμανιδῶν Χασὰν ἀγᾶς ἐξομαλυνθεισῶν δὲ πασῶν τῶν διαφορῶν Γερμανῶν καὶ Ὀσμανιδῶν ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Σμιδίτιος.

Ὁ Σμιδίτιος γενόμενος ὑπὸ τοῦ Γερμανῶν αὐτοκράτορος μέγας πρεσβευτὴς ἀνεχώρησεν ἐκ Βιέννης διὰ Κωνσταντινούπολιν ἀρχομένου τοῦ ἔτους αχνα' μετὰ τοῦ Ὀσμανιδῶν πρέσβεως Χασὰν ἀγᾶ· μηνὸς δ' Ἰανουαρίου τρίτῃ ἐπὶ δέκα ἀφίκετο εἰς Σηλυβρίαν, ἔνθα συνήντησαν αὐτῷ ὅ τε Σίμων Ρενιγέρος καὶ ὁ Παναγιώτης. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐστάλη παρὰ τοῦ Σμιδιτίου ὁ Παναγιώτης πρὸς τὸν ἐπίτροπον ἵνα διευθετήσῃ τὰ τῆς εἰσόδου καὶ ὑποδοχῆς αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν[2]. Μηνὸς δὲ Φεβρουαρίου δεκάτῃ γράφει ὁ Σμιδίτιος τῷ αὐτοκράτορι ὅτι παρέστη πρὸ τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ σουλτάνου καὶ ὅτι «μὲ ἐνέδυσαν καὶ μοὶ ἐδώρησαν ἐπανωφόριον ἐκ περσικοῦ ὑφάσματος ὑφασμένου ἐξ ἀργύρου, περικεκαλυμμένου γούναν, τῷ ἀντιπρέσβει (Σίμωνι Ρενιγέρῳ) καὶ τῷ Παναγιώτῃ καφτάνια καὶ τοῖς δυσὶ υἱοῖς τῆς ἐμῆς γυναικὸς δύο λαμπρὰ ἐπανωφόρια τῶν σπαχήδων»[3]. Ὁ Παναγιώτης ἐτιμήθη καὶ δι' ἄλλου καφτανίου, ὅτε παρέδωκε τὰ κομισθέντα δῶρα ταῖς σουλτάναις[4].

Ὁ Σίμων Ρενιγέρος μηνὸς Φεβρουαρίου δεκάτῃ τοῦ ἔτους αχνα' ἔγραφεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ αὐτοκράτορι περὶ τοῦ Παναγιώτου τάδε «ὡς πρὸς τὸν Παναγιώτην καὶ τὰ παιδία διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀσμανιδῶν γλώσσης ὀφείλει ἡ ὑμετέρα καισαρικὴ μεγαλειότης ἵνα λάβῃ ὑπ' ὄψει τὴν γνώμην τοῦ πρέσβεως· οὐχ ἧττον παρακαλῶ εὐπειθέστατα καὶ ἐγὼ ὡς πρὸς τὸν Παναγιώτην ἵνα παρ' αὐτῆς προστατευθῇ. Οὗτός ἐστιν ἐπιμελέστατος καὶ

1. Χρονογράφος, ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης, τόμφ. Γ' σ. 40 καὶ ἐν C. Erbiceanu Cronicarii Greci carii au seris despre Românî in epoca Fanariota, p. 38.

2 Haupt Relation des Oratores John Rudolph Schmidt Freiheeres zu Schwangenhorn an den Kaiser, 1651 Juni 10, fol. 23, 23'. Turcica.

3. J. Rud. Schmidt an den Kaiser. Constantinopel 10 Februar 1651. Turcica, Fasc. 62/a, c. A.

4. Haupt Relation des Oratores John Rudolph Schmidt Freiheeres zu Schwangenhorn an den Kaiser, 1651 Juni 10, fol. 30'. Turcica.

φίλεργος, ὁμολογεῖ ὅτι δὲν ἀρκοῦσι τὰ αὐτῷ ἀποδιδόμενα, ἂν καὶ δὲν ἐπιθυμῇ ποσῶς νὰ ἀφῇ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὑμετέρας καισαρικῆς μεγαλειότητος· ἀλλὰ μὴ βελτιουμένου τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ, ὅσον ἐλάμβανεν ὁ Ἰωάννης Βαπτιστὴς (Καρέλ), ἀμφιβάλλω ἂν δὲν σκέπτηται τὴν βελτίωσιν τῶν καθ' ἑαυτόν, ἐπειδὴ δὲν ἐλλείπουσιν οἱ παρορμῶντες αὐτὸν πρὸς τοῦτο· ἔστι δ' ἀδύνατον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὑμετέρας καισαρικῆς μεγαλειότητος ἵνα εὑρεθῇ πρὸς τὸ παρὸν ἄλλος ὁ δυνάμενος ἵνα ὁμιλῇ καὶ γράφῃ ἄριστα τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας» [1].

Καὶ ὁ Σμιδίτιος γράφει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ αὐτοκράτορι, μηνὸς Ἰουνίου ὀγδόῃ τοῦ ἔτους ,αχνα΄ περὶ τοῦ Παναγιώτου τάδε «δι' εἰκοστὴν πρώτην φορὰν διὰ τὸν ἑρμηνέα Παναγιώτην ὑπηρετοῦντα παρὰ τῇ Πύλῃ ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας καισαρικῆς μεγαλειότητος καὶ ὃν ἐπαινεῖ ὁ ἀντιπρεσβευτὴς καὶ συνίστησι. Τὰ κατ' αὐτὸν ἔχουσιν οὕτω. Οὗτος δὲν παραπονεῖται διὰ τὸν μέχρι τοῦδε μισθὸν τῶν πεντακοσίων ταλλήρων, ὅμως δ' ἀπαιτεῖ ὑπόλοιπον ὀκτακοσίων ταλλήρων, ἃ ὀφείλονται αὐτῷ καὶ αὔξησιν τοῦ αὐτοῦ μισθοῦ, ὅσον ἐλάμβανεν ὁ Ἰωάννης Βαπτιστὴς Καρέλ· ἔστιν ἀξιοπρεπής, τιμᾶται πολὺ ὑπὸ τῆς Πύλης· μεταξὺ τῶν ἑρμηνέων ἔστιν ὁ κάλλιστος. Θὰ ἦν κάλλιον διὰ τὴν ὑμετέραν καισαρικὴν μεγαλειότητα ἐὰν ᾖ καθολικὸς καὶ οὐχὶ Ἕλλην· ὅμως δ' ἐπειδὴ οὐκ ἦν δυνατὸν πρὸς τὸ παρὸν ἵνα τύχῃ τοιούτου ἑρμηνέως ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ἔχωμεν τοιοῦτον ὅπως μὴ ὁ Παναγιώτης οὗτος (δι' ὃν στήνουσι παγίδας ἄλλοθι) ἐγκαταλίπῃ τὸν ἀπεσταλμένον καὶ λάβῃ ἄλλην ὑπηρεσίαν, ἐκφράζω τὴν εὐπειθεστάτην γνώμην μου ὅπως ἡ ὑμετέρα καισαρικὴ μεγαλειότης μετὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἀπεσταλμένου, διὰ ταχυδρόμου ἀναχωρήσοντος τάχιστα, ἀποστείλῃ ἐπίσης διὰ τὸν Παναγιώτην χίλια τάλληρα, ὡς δῶρον τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν καὶ ψηφίσῃ τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ, ὅσον ἐλάμβανεν ὁ Καρέλ· πρέπει δὲ νὰ γιγνώσκῃ ἡ ὑμετέρα καισαρικὴ μεγαλειότης ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος οὐ δύναται ἵνα ὑπηρετῇ ἄνευ ἑρμηνέως, ἄλλως εὑρεθήσεται κάκιστα καὶ ἐν στενοχωρίᾳ» [2]· ἀλλ' ἀείποτε ὁ αὐτοκράτωρ ἐκώφευεν εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους δικαίας συστάσεις τοῦ τε πρέσβεως καὶ ἀντιπρέσβεως αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Παναγιώτου.

Ληξάσης δὲ τῆς τοῦ Ἰωάννου Ροδόλφου Σμιδιτίου πρεσβεύσεως καὶ ἀναχωρήσαντος εἰς Βιέννην, παρέμεινε πράττων τὰ τῶν Γερμανῶν παρὰ τῇ Ὀσμανιδῶν αὐλῇ ὁ Σίμων Ρενιγέρος μετὰ τοῦ Παναγιώτου· ἔπραττον δ' οὗτοι τὰ τῶν Γερμανῶν μετὰ πολιτικῆς συνέσεως καὶ ἐπιτηδειότητος κατὰ τῶν φιλοπολέμων διαθέσεων τῶν ἄλλων ἐν Εὐρώπῃ ἐθνῶν, μετὰ κινδύνου τῆς

1. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel 10 Februar 1651. Turcica, Fasc. 62/a, c. A.

2. Simon Reniger an den Kaiser Constantinopel 8 Juni 1651, Turcica, Fasc. 62/a, c. B. C.

ζωῆς αὐτῶν ὡς γράφει ὁ Ρενιγέρος μηνὸς Σεπτεμβρίου ἑνδεκάτῃ τοῦ ἔτους ,αχνα΄ τῷ αὐτοκράτορι περὶ τοῦ Παναγιώτου «κατὰ τοῦ Παναγιώτου ὥρμησαν σήμερον ὅτε ἐξήρχετο τοῦ *νιβᾶν* εὐνοῦχοι μετὰ γυμνῶν μαχαιρῶν, μόλις δ' ἠδυνήθη ἵνα εἰσέλθῃ εἰς οἰκίαν τινά» [1]. Ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου ἄρχεται ἐνδοξότερος ὁ βίος τοῦ Παναγιώτου Νικουσίου, ὃν ἴσως ἄλλοτε διηγήσομαι δημοσιεύων καὶ ἄλλας τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστολάς.

Ἐξ Ἑρμουπόλεως ΠΕΡΙΚΛΗΣ Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΗΣ

1.

(TURCICA. FASC. 60. CONV. D.)

Felicissimo et Augustissimo imperatore,

Essendo che la causa di questo mio gran ardire non è altro, che la necessità, supplico che mi sia perdonato dalla clemenza di Vostra Sac. Ces. Mstà poichè dopo la morte del signore Greiffenclau residente di Vostra Sac. Ces. Mstà, in questa Porta Ottomanica non trovandosi in queste parti secretario o vero nissun altro atto, a fare la relation del caso passato, mi son mosso io per necessità a riferire il caso della morte del predetto signore Greiffenclau da minimo et humilissimo servitore di Vostra Sac. Ces. Mstà il quale successe in questo modo.

Essendo ingrassata la infetion della peste in queste parti nell'anno presente si ritirò il signore Greiffenclau in un villaggio detto Beligrad, lontano della sua casa di Pera tre leghe con tutti li suoi servitori, lasciando solo me per essere presente in corte et havere la curra di tutto quello che succederà, e alli 7 di presente (che fù il giorno della SSta Trinità) ritornò in sua casa di Pera per sentire la messa; onde dopo haver pranzato in casa di Francesco Navon dragomano, essendo sano et allegro pui che mai, parti 6 hore dopo mezzogiorno dalla sua casa di Pera per andare al predetto villaggio, accompagnato con il predetto Francesco Navon et il suo solito *janizaro,* e dai servitori; et essendo sopra il cavallo (non troppo lontano di quel villaggio) si sopravviene una vertigine o vero lipotimia, onde cascando dal cavallo sopra aspre e scabrosissime pietre, e impiagando la sua testa in tre parti restò subito monto senza dire la minima parola. I servitori, che haveva seco, vedento questo lacrimevole e mirabil caso del loro caro padrone, con

1. Simon Reniger an den Kaiser. Constantinopel 11 September 1651. Turcica, Fasc. 62 a. c. C.

gran cordoglio e paura viluppandolo con li suoi vestiti e mettendolo sopra d'un carro (trovato lì a caso) lo hanno portato in sua casa di Pera. Havendo io risaputo il miserabile caso solo stato al vesir grande a raccontargli tutto il caso, dimandando da lui licenza per sepellire il corpo, la quale non m'ha concesso, volendo essere prima informato e (come diceva) certificato con testimonii circa la particolarità e modo della morte del signore Greiffenclau; e perciò ordinò, che alcuni principali oficieri della corte vadino a vedere il morto e fare in quisitione per sapere la verità del caso, dalli quali fù il *cadi* grande di Galatà, il *subasi* di Constantinopoli e di Galatà (oficieri questi di jusfitia) e un *capiszi basci*, li quali vedendo le ferite, che il morto haveva in testa, dubitavano, che non siano fatte di qualche colpo d'arme (facendo questo per havere occasione secondo la justitia Turchesca di pretendere da noi denari). Ma io havendo pronti duo testimonii Turchi gli ho fatto testificare la verità del caso onde senza nissuna scusa più il *vesir* m'ha concesso la licenza per sepellire il corpo, ma non dentro in qualche chiesa, benchè in questo particolare ho usato grandissima diligenza e intercessione di molti principali Turchi. Ma il *vesir* senza denari non m'ha voluto concederlo, et alli 9 di presente havemo sepellito il garbato et virtuosissimo cavaliero signore Greiffenclau, fidelissimo ministro di Vostra Sac. Cas. Mstà con honore e pompa tale quale si deve un fidele ministro di Vostra Augustissima Sac. Mstà, essendo acompagnato il corpo da tutti i principali Peroti Christiani, e particolarmente da tutte le corti delli signori rappresentanti Christiani, tutta la corte dell' Eccellentissimo signore bailo Veneto e dell' ambassadore di Franza e anche del residente d'Hollanda; erano presenti i mercanti Venetiani, Inglesi e Francesi, tutti padri catholici, che si trovano in queste parti con l'assistenza anche del vicario patriarcale. Mancava sola la corte dell'ambassadore d'Inghliterra, il quale non essendo ancora dalli altri rappresentanti salutato, o vero cognosciuto per ambassadore, non l'ho invitato nelle esequie. E lo havemo sepellito in quel luogo, dove si sepelliscono tutti i Peroti Christiani catholici, ove è sepellito anche un residente d'Hollanda.

Mentre che il già signore Greiffenclau ha voluto ritirarsi nel villaggio Beligrad, m'ha consegnate tutte le scritture in una cassa bollata con suo proprio sigillo, la quale tengo ben servata per consegnarla a quello che Vostra Sac. Ces. Mstà mi commandarà.

Così anche tengo tutte le robbe della casa del già signore Greiffenclau ben servate delle quali renderò minutissimo contro, ogni volta che Vostra Sac. Ces. Mstà mi ordinerà.

Il già signore Greiffenclau ha lasciato debiti 10 mila tolleri (come si vede nelli scritti di propria sua mano che ogni uno delli creditori tene) li quali havuto mentre che era prigioniero per il caso del domino Meneses Spagniolo; e per una gran parte di questo denaro io con altri due Peroti semo pieggi sopportando grossissimi interessi. Ma speremo che ha clemenza di Vostra Sac. Ces. Mstà non lasciarà essere ruitani e totalmente persi quelli, che per rispetto di Vostra Sac. Ces. Mstà hanno voluto fare un tal servitio a un ministro di Vostra Sac. Ces. Mstà. Circa il particolare del governo della casa del già signore residente Greiffenglau io la governo fin tanto secondo li ordini dell'eccellentissimo bailo Veneto come d'un ministro d'una republica ben affettionata alli servitii di Vostra Sac. Ces. Mstà e qui stimato per la sua prudenza et pratica.

La Porta qui desidera l'arrivo quanto prima d'un altro residente, perchè non mancanogl'inimici spargere voce, come Vostra Sac. Ces. Mstà non manderà più qui altro residente, ma romperà la pace, essendo già quasi finito il termine della conclusa pace. Per questo (come mi son informato) il *vesir* grande ha scritto adesso per Natal corriere di Vostra Sac. Ces. Mstà per scoprire la resolution di Vostra Sac. Ces. Mstà dalla risposta che haveva della sua lettera.

Per novità di queste parti riferisco humilmente alli clementi piedi di Vostra Sac. Ces. Mstà che l'armata dei Turchi non è ancora uscita dalli castelli del mar Egeo, essendo impedito il passo dall' armata Veneta, la quale resta fin hora alla bocca di detti castelli con gran paura dei Turchi. Onde l'admiraglio dell' armata Turchesca detto Chimarolu, non havendo ardire di uscrire dalla bocca dei castelli e attaccarsi con l'armata Christiana, gli fù tagliata la testa alli 8 di presente con il commando del Gran Signore e messo in suo luogo un altra *bassà* detto Voinic Achmet, il quale ha promesso al gran Turco di uscire dalla bocca delli Castelli e combattere con l'armata Veneta. L'armata Veneta mentre che guardando il passo delli Castelli ha presso 8 vascelli carichi di vituaglia che venivano da Egitto per Constantinopoli. Ha preso l'istessa armata Veneta due galee Turchesche che si trovarono fuora delli Castelli in un porto detto Baba appesso Metelini.

Alli 10 di presente sono arrivati in Constantinopoli due ambassadori di Ragusa con il tributo ordinario, ma non hanno potuto havere audienza appresso il Gran Signore, poichè il Gran Signore non si bascia vedere da nissuno, se non dal vesir grande, per havere tagliato gran parte della suo barba (per capritio) contra la fede e costumi dei Turchi.

I Cosachi di Polonia essendo ribellati da Polonia e uniti con li Tartari sono andati contra Polonia 40 mila Tartari et 10 mila Cosachi, e se benchè alla prima hanno havuto i Cosachi la vittoria facendo prigioniero il figliuolo del generale di Polonia (il quale essendo prigioniero passo in altra vita dalle ferite che havuto nel combaterre), nulla di meno adesso si dice i Polachi hanno cacciati i Tartari dalli confini di Polonia con gran perdita di Cosachi; mentre divotamente prego l'omnipotente Iddio che la conservi lungamente e prosperi et feliciti le armi del suo vastissimo imperio.

Di Constantinopoli alli 17 di Junio 1648.

Di Vostra Sac. Ces. Mstà humilissimo servitore

ΡΑΝΑΙΟΤΙ ΝΙCUSIO

Interprete

2.

(TURCICA, FASC. 60 CONV. D)

Illustrissimo et Eccellentissimo Signore,

Signore et patrone colendissimo.

Ho ricevuto li comandi di Sua M. Ces. mio clementissimo signore che benignamente m'ha comandato per Vostra Eccellenza Illustissima circa le scritture et altre robbe del defondo signore residente; e come humilissimo servitore di Sua Sac. Ces. e di Vostra Eccellenza inchinandomi humilmente con ogni dovuta riverenza obedisco alli predetti comandi, servando bene appresso di me tutti gli scritti del defondo signore residente fermati col sigillo del medesimo signore residente et gli altri fogli et lettere sue che ho trovato tra libri et casse, le tengo tutte guardate et custodite senza lasciare vedere nè manco communicare il minimo foglietto di esse a qualsivoglia persona del mondo. L'istessa diligenza ho usato anche alle robbe del detto signore residente facendo venire in sua (casa) (dopo la sua morte) il reverendissimo padre vicario patriarcale di Constantinopoli et il padre provinciale d'Oriente, et in presenza di loro e altre persone honorate et tutti della casa ho fatto fare l'inventario di tutte le robbe del defonto signore residente fino alla minima stanza della sua casa, et son ponto di consegnare le predette scritture et robbe a quello che Sua Ces. Mstà o Vostra Eccellenza Illustrissima mi comanderà. Ho presentato nelle mani del

vesir Achmet *bassà* secondo li comandi di Vostra Eccellenza (alli 4 d'Agosto, al qual giorno arrivato quivi il Natal corriero) le lettere di Sua Mstà Ces. et di Vostra Eccellenza illustrissima rapresentandogli anche in nome di Vostra Eccellenza un complimento cortese di salutationi et accoglienza dimonstradogli in buona maniera la inclination di Sua Sac. Ces. Mstà che ha alla pace et buona vicinanza et amicitia coll'imperator Ottomano.

Ma dopo tre giorni alli 7 di corrente il predetto *vesir* Achmet *bassà* fu strangolato, e straziato in minutissimi pezzi il suo corpo dalla militia per la sua gran crudeltà che usava a tutti, et per il mancamento della paga della militia, e massime per il suspetto di essere partegiano delli Venetiani. Et a giorno sequente che fu [otto] di corrente non volendo il gran Turco concedere alle dimande, che la sua militia gli faceva, le quale erano di non havere più moglie che una, havendo per avanti 8, di non vendere più li carichi et gli officii con denari, di non mutare gli officieri presto, alle quali dimande non concedendo, sono intrati nel suo palazzo i *janizari* con tutti i principali ministri et con novo *vesir* detto Mechmet *bassà*, creato dal popolo, e con *mufti* che è ministro della legge loro, et sequestrando in una camera il *sultano* Ibrahim con dui delle sue schiave, hanno creato gran signore il suo primogenito figlio detto *sultan* Mechmet di età anni 6 mesi 7 e giorni 7; e perciò adesso tutto il governo resta alle mani del *vesir* grande Mechmet *bassà*, che è di età di 90 anni; e di *mufti* et di quattro principali capi di *janizari* detti Bectas *aga*, Muslahadin agà, Murad agà e il quarto Cara zaus. Con li consigli delli quali si fanno adesso tutte le cose di stato, et hanno mutato tutti quasi gli officieri della corte, mettendo alli carichi homini vecchi et ben pratichi. Io sono stato così dal *vesir* grande come anche alli ministri nuovi facendogli gli ordinarii complimenti delli dragomani, et alli 17 del corrente è morto il sequstrato *sultano* et sepellito con honore nel tempio di Santa Sofia. Molti vogliono che sia strangolato per ordine del nuovo *vesir* et del *mufti* (cioè ministro della legge loro) perche vedevado, che una parte della militia lo voleva rimettere nel suo imperial throno.

Dopo queste rivolutioni ho dimandato licenza dal *vesir* grande per spedir il Natal corriero, dicendogli, che sia necessario d'avisare alla corte imperiale queste nuovità acciocchè poscia scrivere le lettere che porterà il nuovo residente et internunzio in nome de *sultan* Mechmet, per non havere poi di bisogno mutare le lettere. Et il *vesir* mostrandosi contento, ha fatto scrivere una lettera per Sua Ces. M. dalla parte del grand signore *sultan* Mechmet, la quale (come m'ha detto) voleva

mandare con un principale agà e col Natal corriero m'hanno poi impedito li suoi consiglieri et il *mufti*, dicendogli che deve aspettare prima li complimenti della gratulatione che manderà Sua Ces. M., et poi scrivere il *sultano*. Io risposi, che la usanza della Porta è d'avisare prima essa corte imperiale la mutation sequita quivi (come molte altre volte ha fatto) et poi la Sua Ces. M. non mancarà di rispondere benignament et usare tutte le circonstanze delli complimenti usati verso la Porta Ottomana; et sono stato al *mufti* et alli altri ministri di questa Porta spesse volte, ma non ho potuto fare niente, poichè il *vesir* resta molto ostinato in questo particolare, et non m'ha dato manco licenza d'espedire il Natal corriero; et io per non mancare d'avisare a Sua Ces. Mstà et a Vostra Eccellenza lo stato di queste parti, ho usato ogni modo che m'era possibile d'espedire in buona forma il predetto corriero senza la licenza di *vesir*, vedendo che era necessario d'avisare all'Eccellenza Vostra non salamente queste nove revolutioni, ma anche le opinioni che per adesso questi moderni ministri della Porta tengono circa i trattati con la corte imperiale; poichè adesso i Turchi [si] trovano in grandissima ambitione et superbia per quelle vittorie che il *chan* di Tartaria, unito con li Cosachi di Polonia, acquista giornalmente contra i Polachi, et i Tartari hanno portato solamente qui i Constantinopoli più di 10 mila schiavi e schiave di Polonia, et alli 20 del corrente questa Porta ha mandato al predetto *chan* da parte del nuovo Gran Signore ricchissimi presenti di zoie, pregandolo di continuar la guerra contra [i] Poloni et la buona amicitia et corrispondenza con li Cosachi. Et già hanno qui avisi che il Tartar *chan* istesso con 80 mila Tartari è andato contra Polachi in ajuto di Cosachi, li quali Cosachi (come qui si dice) sono 30 mila moschettieri. Da questo pare alli Turchi che habbiano acquistato un nuovo mondo et perciò si trovano in ambirione grande; onde adesso vogliono essere pregati dalla parte di Sua Mstà per prolongatione della pace, et per questo un principale ministro di questa Porta detto Ali agà, che fu *bei* d'Ostrogonia molto stimato quivi adesso per la sua pratica et vecchezza mi parlava in questo modo: «Vedemo bene che l'imperator Vostro padrone non desidera con noi la prolongation della pace, et per questo non si [in[cura di questa Porta, e manda un corriero all'anno, di dire che mandarà un internuntio et poi passano 8 mesi e non comparisce nissuno; noi vedemo quello che fa et semo pronti di rispondergli ogni volta che gli piacerà, poichè lo vedemo, che desidera guerra et non pace». Io risposi in questo, che la Sua Ces. Mstà ha grandissima inclinatione alla conservation della pace et anche alla prolongation di essa, poichè è stata proposta dalla Porta

Ottomana più volte, et per la tranquillità delli poveri sudditi d'ambe due parti la Sua Ces. M. non l'ha negato et forse fosse hora conclusa et l' internuntio qui arrivato, se non fossero cosi spesso mutati li *bassa* di Buda; et lui mi rispose dicendo: «Basta quello che fin hora ha fatto la nostra eccelsa Porta Ottomana scrivendo tante volte et pregando quasi la predetta prolonga et non scriverà di più niente, ma aspetterà che la corte imperiale scriva prima a noi, et quella volta noi anche responderemo». Queste proprie parole del predetto Ali agà scrivo ad verbum a Vostra Eccellenza Illustrissima acciocchè da questo suo parlare consideri la opinione di questa Porta, poichè sono state d'un ministro cosi principale in questa Porta. Questo Ali agà con li suoi consigli ha fatto restare qui quella predetta lettera che il nuovo *sultano* haveva già scritta a Sua Ces. Mstà, et ha voluto impedire anco il Natal. Vostra Eccellenza Illustrissima sappia che al venire haveremo qui gran dificultà per le espeditioni delli corrieri di Sua Ces. Mstà, poichè il moderno *vesir* Mechmet *bassà* ha levato tutte le poste, e se Vostra Eccellenza Illustrissima non scriverà di questo particolare al *vesir* grande, li corrieri non haveranno più la posta, ma deveranno andare a spese loro et sarà gran incomodo et tardanza alli servitii di Sua Sac. Ces. Mstà.

In Candia non fanno niente, ma aspettano ajuto di cui. Le armate di due parti restano ancora alla bocca del mar Egeo. Ma pur qui con grandissima diligenza faticano i ministri della republica Veneta per la pace pensando di trovare apertura adesso che manca quell'ostinato Gran Signore, ma trovano hora più duro il negotio per la gran ambitione, che hanno i Turchi (come ho predetto) et perciò hanno fatto dire al bailo, che non si farà la pace, se non sarà dato il regno di Candia in man loro; ma il bailo là ha rispoto che questo è impossibile, onde si parecchiano di mandare adesso gente e provisione in Candia.

Di resto inchinandomi humilmente riverisco Vostra Eccellenza Illustrissima, supplicandola per le viscere del nostro Salvatore, che habbia misericordia a me povero, di liberarmi con la sua benigna gratia dalli insopportabili travagli, che giornalmente sopporto qui dalli creditori del defonto signore residente, cresendo li interessi li quali io non ho più cosa d'impegnare per pagarli, havendo impegnato fin hora tutta la mia povertà, et se anche per adesso non sarà sborsato al minime quel denaro di 5 mila reali che devemo a un capitano delli janizari, li quali adesso hanno grande autorità, sarò affato ruinato io et li altri che meco sono stati pieggi per il predetto denaro; conceda dunque la gratia di Vostra Eccellenza Illustrissima et libera noi da questi insopportabili patiboli, facendo con la sua benigna autorità, che sieno pa-

gati (al più presto che è possibile) li debiti del defonto signore residente, o da quel denaro che haveva di ricevere dalla camera di Sua Ces. M. per suo già scorso salario, o dal Eccellentissi mo signore ambassadore d'Ispagna, il quale haveva scritto parechie volte al defonto signore residente promentendogli che non solamente e contento di pagare minutamente tutte le spese fatte per quell'accidente d'Ispagnolo, ma anche li scrivera molte promesse di grandissimi premii, come si vedono nelle sue proprie lettere, che si trovano qui. Onde supplico humilmente la Vostra Eccellenza Illustrissima di non lasciar mi morir in prigione miseramente, poichè mi son sottoposto in tali gravi de biti per far servitio fidele a Sua Ces. Mstà,et per honore e reputation di Sua Cer. Mstà non ho lasciato patire con estremo pericolo della sua vita il suo residente, essendo assicurato che chi sevre fidelmente a tali principi non può se non essere in perpetuo protetto in più modi.

Includo qui una relatione a Sua Ces. Mstà nella quale riferisco minutamente il modo della mutation sequita in questa Porta, la quale se piacerà a Vostra Eccellenza Illustrissima la supplico di presentarla a Sua Sac. Ces. Mstà mio clementissimo signore; et benchè son indegno, prego il signore Iddio per la sublimità delli maggiori honori convenevoli alla benignità et nascita sua, et humilissimamente me le inchino.

Constantinopoli, 31 d'Agosto anno 1648.

Di Vostra Eccellenza Illustrissima
humilissimo et devotissimo servitore
PANAIOTI NICUSIO
interprete appresso la Porta Ottomana.

P. S. Illustrissimo Signore,

Hoggi arrivato quivi un internuntio di Polonia con lettera al *visir* dall'arcivescovo di Gnesna, ma qui non l'hanno stimato troppo, poichè li Turchi sono superbi adesso per quelle vittorie, che i Tartari insieme con li Corachi fanno in Polonia. L'Usur Ali bei (ch'era *chicchaia* del Rosmaneri Ibrahim efendi) ha adesso gran autorità qui et è *musaip*, del *visir*, et questo ha fatto che il *vesir* non ha mandata adesso il Zulusmane à Sua Sac. Ces. Mstà, ma l'ha tratenuto fina che Vostra Illustrissima arrivi qui per ricever loro primi da Sua Sac. Ces. Mstà i complimenti, et *poi mandare la lettera; pregimo* Sua D. Mstà di con-

durla presto e felicemente, per che altrimente i Turchi qui non sono contenti con tanto tardare et quasi negligenza (come loro dicono) verso questa Porta Ottomana. Li 3 di Settembre.

3.

(TURCICA. FASC. 60 CONV. D.)

Felicissimo et Invittissimo Imperatore,

Inchinandomi humilmente riferisco all'imperial throno di Vostra Sac. Ces. M. (per l'espeditione di Natal corrier) le grandissime mutationi che sono accadute in questa Porta Ottomana con la creatione d'un nuovo *sultano* Ottomano, detto *sultan* Mechmet figlio del preterito *sultan* Ibrahim, poichè è stato un caso inaspettabile et perchiò pare anche admirabile, et arrivo in questo modo. Achmet *bassà* che fu *vezir* grande della Porta Ottomana vedendo la pazzia del *sultano* Ibrahim ho voluto [d'] impatronirsi di tutte le potenze et ricchezze di questo imperio Ottomano, lasciando solo il nome et il titulo del re al suo *sultano*. Et perchiò in primis ammazzato tutti i vecchi conseglieri et pratichi *veziri* del *sultano* sotto pretesti di rebelione; et non solamente ha fatto, che il *sultano* non andava fuora del suo palazzo, ma anche ha proibito di non dare nissuno memoriale o relatione al *sultano*, poichè ha fatto credere al *sultano* che li amici delli ammazzati *vesiri* vogliano ammazzare il *sultano*, mentre che gli danno un memoriale, o lo riscontrano per la strada. Et con questo modo l'Achmet *bassà* teniva serrato il suo Grande Signore senza sapere cosa alcuna di quello che si faceva nel suo imperio, se non quello che gli riferiva il suo *vesir* Achmet *bassà*. Il quale restando quasi absoluto padrone et governando lui solo questo imperio Ottomano con grandissima tirannia et insopportabile crudeltà, non haveva altra mira se non di acquistare denari, scorticare i poveri et impoverive quelli che havevano qualche poca cosa, per forza privando ogni uno del suo. Et in questa maniera non solamente ha impoverito tutti i sudditi di questo imperio, ma ha fatto più male alli *bassà* et principali persone di questo governo, poichè le mutava in ogni tre mesi dalli loro principati et li faceva pagare per ogni nuovo ricevuto principato grandissime summe di denaro; e di più li faceva pagare ogni settimana al Gran Signore o denari, o zoie, o schiave, o pelicce di zibellini. Onde ha fatto diventare li principi et *bassà* di questo governo li più indebitati, falliti et poveri di questo imperio. Ha tirato

anche grandissime summe di zecchini dalli Venetiani (benchè adesso li ministri Veneti che si trovano qui jurando negano di non havergli dato manco un zecchino) et havendo desiderio di tirare più denari dalli signori Venetiani gli faceva servitii profittevoli per la Republica, poichè mentre che il predetto Achmet *bassà* si trovano in carico di *vesir* grande non ha procurato di mandare in Candia alli suoi Turchi nissun aiuto, anzi in questo anno non ha fatto armare più galere che 40 (essendo altre 60 pronte nell'arsenale del Gran Signore). Il predetto Achmet *bassà* ha fatto strangulare il *bassà* generale dell'armata Turchesca, perchè lo vedeva resoluto e pronto di combattere con li Venetiani, et di più ha voluto cacciare li suoi Turchi da Candia, et perciò faceva privi delle loro intrate tutti i principali che si trovavano Candia combattendo, dalli quali molti dopo essere privi delle loro intrate, sono venuti qui in Constantinopoli per lamentarsi al Gran Turco. Ma non potendo mai parlare col Gran Signore (poichè come ho predetto l'Achmet *bassà* non permetteva à nissuno di poter parlare al Gran Signore) restavano sdegnati et rabbiati contra l'Achmet *bassà*, discoprendo alli loro compagni soldati o altri officieri la malatia et la tirannia del predetto Achmet *bassà*. Onde crescendo l'odio di tutti contra il predetto *vesir*, et lui continuando li suoi malfatti, et volendo spogliare dalle loro richezze li principali capi delli *janizari*, si sono resoluti di ammazzare il predetto Achmet *bassà*, et all'improvista sono radunati in una moschea tutti i *janizari*, che si trovano in Constantinopoli et hanno creato *vesir* grande un *bassà* vecchio di 90 anni, et hanno fato venire in quella loro radunanza il *mufti*, cioè principale ministro della legge loro, per consegliarsi di quello che hanno da fare. Ma l'Achmet *bassa* dopo haver sentito la sollevatione fatta contra di lui, subito ha voluto scampare e pigliando seco 35 mila zecchini e molte gioiè, scampava dal suo palazzo (alli 6 d'Agosto a 4 hore di notte), e per essere tutte le porte della città serrate (essendo notte) e custodite dalli *janizari*, non ha potuto uscire dalla città, et perciò volendo nascondersi in casa d'un suo particolar amico, fu tradito et preso, et l'hanno menato in casa del nuovo *vesir*, dove ricevendolo in nuovo *vesir* con honore e contesie usate con buona parole, l'ha fatto dire dove che habbia salvato il suo denaro. Onde il predetto Achmet *bassa* sperando ricuperare la sua vita con li suoi denari ha mostrato i loghi dove haveva salvato 620 mila tolleri in denaro contante, fuora delle gioie el altre pretiose robbe, e poi l'hanno strangolato nella stalla del nuovo *vesir*. E dopo la morte del predetto Achmet *bassa* mandano al *sultano* Ibrahim un huomo dato della legge Turca et per esso gli fanno dire dalla parte di tutto il popolo, che la militia non potendo

sopportare più la tirannia del suo *vesir* Achmet *bassa*, hanno eletto un altro *vesir* e pregano che sia confermato anche dalla sua autorità imperiale. Et il Gran Turco (non sapendo niente ancora della morte del suo *vesir* Achmet *bassa*) risponde con grandissima collera, minacciando di voler castigare quelli che hanno fatto tali sollevationi del popolo, e che vuol mantenire il suo *vesir* Achmet *bassa*. Questa risposta del *sultano* riferita al popolo ha causato grandissima alteratione a tutti, e perciò sono risoluti di ammazzare anche il Gran Signore (non havendo pensato per avanti di fare male alcuno al Crand Turco, se non di castigare l'Achmet *bassa*): e consigliandosi col *mufti*, non gli fu permesso dalla loro legge di ammazzare il loro imperatore, ma gli ha concesso di sequestarlo; onde alla mattina del giorno sequente, che fu li 8 d'Agosto sono mandati dal popolo al *sultano* due principali dottori della legge loro, per dirgli, che deve lasciare le tante sue delicie e governare meglio il suo imperio, che è ruinato dalli suoi inimici Venetiani e dal suo *vesir* Achmet *bassa* partegiamo delli Venetiani, e che deve repudiare le sue 8 mogli tenendo sola una moglie e altre concubine, et non presentare le intrate publiche del regno alle sue concubine, promettere alli suoi soldati di non mutare li officieri così spesso per haver denaro. Ma in queste conditioni non volendo concedere il *sultano* Ibrahim, prima hanno portato il corpo morto del Achmet *bassa vesir* inanzi della porta del Gran Signore e là lo ha straziato il popolo in minutissimi pezzi; ove redendo essere presente il supremo judice di Grecia, che fu partiale del morto *vesir* con grandissimo impeto, essendo vivo, lo ha straziato in pezzi il popolo, e dopo sono intrati con gran silentio nel palazzo del *sultano*, tutti i *janizari* con bell'ordine come quasi in processione, con li quali era il nuovo *vesir* Mechmet *bassà* et il *mufti* et 4 principali capi delli *janizari*, et restando il popolo nella sala senza alcuma insolentia sono intrati nella camera del *sultano* li predetti principali, li quali vedendoli il *sultano* Ibrahim cominciava dimandare humilmente perdono da loro, pregando particolamente (insieme con la sua madre) il *mufti* di acquietare la insolentia del popolo. Et il *mufti* gli respondeva, che non lo può aiutare più, essendo il popolo urrabbiato contra di lui, ma che deveva per avanti ascoltare le sue admonitioni che gli faceva, per non arrivare adesso in questa estremità, et all'ultimo con molte sue lacrime e lamenti l'hanno sequestrato in una camera ben accomodata dentro nel suo proprio palazzo, e subito hanno messo nel throno Ottomano il suo primogenito figlio detto Mechmet (alli 8 d'Agosto al mezzogiorno) e in quel giorno anni 6, mesi 7 et giorni sette di età. Con grandissima allegreza et contento di

tutto il popolo et massimamente delli *janizari* et alli 16 d'Agosto hanno coronato il predetto nuovo *sultano* Mechmet secondo la usanza loro, accompagnandolo tutti i *janizari* che si trovarono all'hora in Constantinopoli, che erano 15 mila huomini et tutta la corte della Porta Ottomana. Et alli 18 dell'istesso pagando il nuovo *vesir* alla militia la ordinaria paga, ha sentito che i *spahi* (cioè la cavaleria) faceva bisbiglio di rumori con li *janizari* (cioè con la fantaria) non volendo i *spahi* la paga del nuovo *sultano* Mechmet, ma dicendo che vogliono havere per loro prencipe il *sultan* Ibrahim. Li acquietato un puoco il *vesir* grande et consegliandosi col *mufti* et altri principali di questo governo, hanno deliberato di ammazzare il sultan Ibrahim, perciò subito all' istesso giorno (senza che nissino sapia niente) è andato il *vesir* col *mufti* nella camera nella quale era sequestrato il *sultano*, il quale vedendoli ha cominciato di nuovo pregarli di restituirlo nel suo throno ; ma loro gli risposero, che non è degno più per il throno Ottomano, anzi secondo la justitia della legge Mohametana deve morire per li suoi malfatti. Intendendo il *sultano* queste parole e vedendo il *boia* che gli accostava, ha cominciato [a] maldire con molte injurie la nation Turca per la sua infideltà che à ucciso li suoi patroni, et mentre che parlava fu strangolato dal *boia* publico ; et subito sepellito con pompa (al modo loro) nel tempio di Santa Sofia. Et in questo modo ha finito la sua vita quel sardanapalo *sultan* Ibrahim.

Il moderno *vesir* Mechmet *bassà* ha fatto scrivere una lettera a Vostra S. Ces. Mstà dalla parte del nuovo re *sultan* Mechmet piena di complimenti, et volendola mandare con un *agà* principale, l'hanno impedito i suoi conseglieri facendolo trattenire la predetta lettera fino che arrivi quivi il residente et l'internuntio di Vostra S. Ces. M. per li quali vogliono (primo loro) il complimento del nuovo *sultano* dalla parte di Vostra Sac. Ces. Mstà, et poi mandare la predetta lettera.

L'agente del principe di Transilvania, che si trova appresso questa Porta ha consegnato alli 3 d'Agosto al defonto *sultan* Ibrahim 10 mila zecchini per il tributo ordinario di Transilvania dell'anno 1646; et la camera Ottomana ha ricevuto li predetti 10 mila zecchini non per intiero tributo d'un anno, ma per una parte del tributo, poichè la Porta dimanda 15 mila zecchini all'anno per tributo di Transilvania et 20 mila tolleri all'anno per tributo di Kassovia, et perciò ha mandato la Porta un *capizi bassi* detto Mustafà *agà*, per dimandare dal principe di Transilvania il resto del tributo dell'anno 1646 et altri 30 mila zecchini per il tributo di Transilvania dell'anno 1647 et 1648, et dimandare anche 80 mila reali per tributo di Kassovia per quattro anni passati, che non ha

pagato niente a questa Porta. Alli 20 d'Agosto ha mandato la Porta Ottomana al Tatar *chan* un *agà* con lettere et molti presenti di zioie ringranziando per quello che ha fatto fin hora contra i Polachi, et persuadendolo di continuare la guerra contra i Polachi et mantenire l'amicitia et buona corrispondenza con li Cosachi, poichè il defondo *sultan* Ibrahim haveva proibito al predetto *chan* di Tartaria, di non guerreggiare con li Polachi nè manco intrigarsi colli Cosachi, contra la buona pace che la Porta tiene con la Polonia. Ma adesso il moderno *sultano* dando licentia al *chan* di continuare la guerra con li Polachi è andato l'istesso *chan* di Tartaria in Polonia con 100 mila Tartari, per aiutare li Cosachi; ma si dice che i Polachi hanno un grosso esercito di 80 mila soldati. Arrivato quivi un internuntio di Polonia, detto Gasuba, Lituano, il quale porta lettere dell'arcivescovo di Gnesna alla Porta, pregando che li Tartari siano impediti dalla Porta, di non andare in Polonia; ma non havuto ancora audientia il predetto internuntio, poichè li Turchi adesso non fanno stima delli Polachi, anzi sono molto superbiti per il suddette ationi di Tartari con li Cosachi.

Al 1 di Settembre sono arrivati in questa Porta due corrieri Turchi di Cardia (che mancavano della città di Candia 15 giorni) con lettere et avisi alla Porta, che i Turchi continuamente combattono la città di Candia, et che vanno approssimando alla muraglia della città, però con gradissimo danno et perdita di loro istessi, poichè sono morti sotto la predetta città sei mila Turchi et preso un *bassà* detto Buiveli Mustafà *bassà*. Sua D. M. conceda quello che è profittevole alla Christianità. L'armata di Turchi resta ancora alla bocca del mar Egeo, non potendo uscire per andar in Candia, poichè 16 galioni grandi et due galeazze con otto galere ordinarie Venetiane stanno fuora della predetta bocca et non lasciando intrare od uscrire la minima barca dei Turchi dalla suddetta bocca.

Questo è (Felicissimo et Invittissimo Imperatore) quello che fin hora si sente in questa Porta Ottomana; quello anche che sarà per l'avvenire le riferirò alli sacratissimi piedi di Vostra Sac. Ces. Mstà (come fin hora ho fatto) fino che arrivi qui li signore residente o qualche altro ministro di Vostra Sac. Ces. Mstà; supplico solamente a la clemenza di Vostra Sac. Ces. M. che sia alquanto prima liberato dalli debiti del defonto signore Greiffenclau et mi ha mandata la mia paga per poter sostenirmi da minimo et humilissimo servitore di Vostra Sac. Ces. Mstà in questa parti, poichè sono adesso dui anni incirca che non ho ricevuto niente dalla mia paga, et perciò mi trovo in grandissimo et estrema necessità; et inchinandomi humilmente, bacio la sacrati piedi di

Vostra Sac. Ces. M., desiderando dal sommo Redentore prospera et longa vita a Vostra Sac. Ces. con felicissimo progresso dell'invittissime arme di Vostra Sac. Ces. Mstà.

Di Constantinopoli 3 di Settembre anno 1648.

Di Vostra Sac. Ces. Mstà humilissimo et minimo servo
PANAIOTI NICUSIO
interprete appresso la Porta Ottomana.

4.

(TOURCIKA. FASC. 60 CONV. D.)

Felicisimo et Invittissimo Imperatore,

Le gravi sciagure che qui giornalmente sopporto dalli creditori del defonto signore Alessandro Greiffenclau, residente di Vostra Sac. Ces. M. appresso questa Porta Ottomana, mi premono tanto che voleva istesso venire alli piedi di Vostra Sac. Ces. M. et con le mie lagrime partorirebbe quella compassione, usata dalla clemenza di Vostra Sac. Ces. M. verso li suoi anche minimi servitori; ma per non lasciare il servitio di Vostra Sac. Ces. M. appresso questa Porta son restato attendendo al servitio et mando il portatore della presente Jo. Grillo, come interessato che è in questi debiti, essendo anche lui meco pieggio in una parte; onde inginocchiandomi humilmente alli piedi di Vostra Sac. Ces. M. la supplico che, quello che la clemenza sua benignamente già ha ordinato per li suddetti debiti che siano pagati, siano alquanto prima effettivamente anche sborsati et noi liberati da queste sciagure et travagli. Poichè passando il tempo crescono in gran summa li interessi, li quali non posso più pagare, poichè non mi è restata cosa alcuna più per vendere o impegnare e pagare li interessi, come fin hora io faceva, et li creditori non vogliono più aspettare, non vedendo nissuno comparire per questo inverno dalla corte di Vostra Sac. Ces. M. per questa Porta; onde sto per essere messo nella prigione dalli creditori, non volendo loro più accettare le mie promesse, havendole provate già per dui anni di non essere vere; et perciò supplico humilmente che la clemenza di Vostra Sac. Ces. M. non permetta, che si faccia questo dishonore alli suoi minimi et fidele servitori, massimamente in queste parti di Turchia in aspetto delli inimici di Vostra Sac. Ces. M.; ma conceda la sua clemenza benignamente, che li predetti debiti siano

pagati alquanto prima secondo li proprii scritti del defonto signore Alessandro Greiffenclau (autenticati qui nella cancellaria dell' eccellentissimo bailo di Venetia); et noi liberati una volta da questi insopportabili travagli et sciagure, resteremo pregando Sua Divina M. per la sanità et prosperi successi delle vittoriose arme di Vostra Sac. Ces. M. Per nuovità di queste parti riferisco alli piedi di Vostra Sac. Ces. M. che dopo la morte del sultan Ibrahim li giovani che sono serrati nelli palazzi del Gran Turco per imparare creanze, hanno dimandato licenza dal *vesir* grande di uscire fuora di quelli palazzi et farsi officieri della Porta, come si usa fare a quelli giovani che sono serrati in quelli palazzi senza potere uscire fuora, se non dopo 8 o vero 10 anni che vanno fora di quelli palazzi con buoni officii et pensioni per tutta la loro vita: ma il *vesir* non volendo licenciare altri che 250 dal più principale palazzo, sono uscite per forza (rompendo le porte) dalli altri palazzi 800 persone, le quali unite con li *spahi* cioè cavalieri della Porta, che erano disgustati dal *vesir*, sono radunati tutti in quel palazzzo, nel quale si alloggiano li eccellentissimi ambasciadori di Vostra Sac. Ces. M. quando sono appresso questa Porta; et essendo armati volevano assaltare la casa del *vesir* grande et ammazzare lui et il *mufti*, cioè ministro della legge loro, sotto pretesto di volere fare la vendetta per la morte del sultan Ibrahim, che fu ammazzato per ordine del *vesir* e del *mufti*. Ma il *vesir* poichè non ha potuto acquietarli con buone parole et promesse che li premetteva, è andato con il *mufti* e con li altri ministri della Porta alli quartieri delli *janizari*, alli quali presentando il *vesir* 100 mila tolleri, li ha fatto essere pronti in tutto quello che li comandasse, et perciò al giorno sequente, che era 27 d'Ottobre, havendo il *vesir* licenza in iscritto dal fanciullo Gran Signore di castigare con la morte tutti quelli che non li obediscono, ha ordinato serrare tutte le porte della città di Constantinopoli, et havendo seco il *vesir* 4 mila *janizari* e andato contra li predetti *spahì* che erano 2 mila, et con gran furia sono combattuti li *janizari* con li *spahì* nell'Ippodromio di Constantinopoli, et al primo salto havendo havuto li *spahì* la rotta, sono morti di loro 180 persone et la più parte di resto essendo feriti, sono scampati, et il *vesir* restò vincitore con li suoi *janizari*, benchè da essi anche sono tra feriti et morti 84 persone; et in questo modo è acquietato il rumore, con grande dishonore delli *spahì*.

Alli 26 d'Ottobre fu giunta qui alla porta da Valachia la nuovità della morte del principe di Transilvania, et alli 3 del corrente è arrivato qui dal nuovo principe di Transilvania un espresso corriere avisanda alla Porta la morte del suo padre et promettendo di osservare alla Por-

ta ogni obedienza, et mandare in breve al Gran Signore et alli altri ministri della Porta degni presenti con suo ambasciadore et residente. Et il *vesir* grande ha fatto scrivere al predetto nuovo principe di Transilvania, che, si lui [si] monstrerà obediente alla Porta mandando ogni anno 15 mila zecchini alla Porta per suo tributo, et 30 mila zecchini per tributi di dui anni passati, sarà anche dalla Porta favorito; ma se vorrà fare come ha fatto il suo padre, sarà castigato dalla Porta, come rabelle castigato il suo padre se non sarebbe morto.

L'internuntio di Polonia che arrivato qui alla Porta, (come per avanti ho riferito alli piedi di Vostra Sac. Ces. M.) fu accettato dalla Porta come ordinario corriero, et se benchè lui ha presentato al *vesir* il suo passaporto, dove era nominato internuntio, et l'ambasciadore di Franza ha fatto gran instanza al *vesir* di voler accettarlo per internuntio et trattarlo per tale, nulladimeno il *vesir* non l'ha voluto fare, ma per le grandi instanze del detto ambasciadore, gli ha dato una veste et 100 tolleri, et le ha lasciato andare solo senza essere accompagnato da qualcheduno della Porta, e gli ha date due lettere (risposte a quelle che ha portato) una all'arcivescovo di Gnesna et altra al cancelliero di Polonia; et scrive a questi dui signori in questo modo: «Per le vostre lettere che havemo ricevuto per vostro corriero, havemo inteso come sete lamentati per le scorrerie che vostro *chan* di Tartaria ha fatto (con ordine della Porta) alli paesi vostri. Ma non devete lamentarvi per questo, poichè voi istessi sete in causa, non volendo dare al *chan* di Tartaria da quattro anni in qua, quel tributo ordinario che i nostri antecessori ogni anno davano al *chan*; ma se volete che li Tartari nostri non diano più fastidio alli paesi votri, mandate al *chan* di Tartaria l'ordinario vostro tributo, et tenite in vostra buona obedienza li Cosachi, et havetere questa eccelsa Porta per benevole amica vostra, come fin hora è stata».

Li ambasciadori di Moscovia che per tre anni già erano qui tenuti in quardia per suspetto di guerra, sono spediti dalla Porta alli 3 del corrente con ogni honore, et con lettera del nuovo *sultan* Mechmet al duca di Moscovia per la asservation della pace et buona corrispondenza tra loro. La Porta è avisata dalli Francesi, che in breve arriverà qui alla Porta un ambasciadore di Francia, per restare qui et fare ritornare questo altro che per adesso è qui presente, et venne per Polonia dove era avanti per ambasciadore.

L'armata Venetiana resta ancora alla bocca d'Ellesponto tenendo serrato questo passo. L'armata Turca resta ancora là, non potendo passare, ma aspetta la occasione di passare in Candia, et pare che

queste due armate in questo inverno iverneranno in quella bocca di Ellesponto; in Candia di Turchi ritrovano in grande nenessità, non havendo più gente, o victuaglia, poichè non sono restati che 8 mila Turchi sopra la isola di Candia, et perciò sono scacciati con perdita di 6 mila Turchi dall'ossedio che havevano fatto alla città di Candia, et hora li Turchi sono serrati nella fortezza di Retimo, et di Cardia, restanto privi della campagna et delli villaggi della isola, essendo i villani sollevati contra li Turchi et in favore dei Venetiani, hanno ammazzato li villani soli 2 mila feriti che andavano della città di Cardia in Retimo. La Porta parecchia armata grande per la primavera con risolutione di combattersi con l'armata Venetiana; onde la Porta ha mandato alli Barbareschi 200 mila tolleri per parecchiare 40 galioni grandi, et alla primavera venire alla bocca d'Ellesponto in aiuto della Porta, et li predetti 200 mila olleri li hanno mandati di qua per terra ferma in Smirna città di Asia, (poichè per mare non [potevano] passare la bocca d'Ellesponto essendo impedito dall'armata Venetiana) et poi hanno spedito dal porto qui di Constantinopoli dui vascelli Christiani, uno Inglese et altro Fiamenzo (li quali come vascelli Christiani non saranno impediti dell'armata Venetiana) per andare alla predetta città di Smyrna, et caricarsi delli predetti 200 mila tolleri, et portarli in Tunesi alli Barbareschi. Di questo stratagemma sono bene avisati li Venetiani, onde difficilmente il predetto denaro poterà arrivare salvo in Barbaria. Ma per le grandi tempeste di mare che ha fatto in questo mese, non potendo stare più l'armata Turca alla bocca di Ellesponto, è ritornata in Constantinopoli alli 9 del corrente, et l'armata Venetiana resta ancora in quella bocca, essend galioni grossi che non li impedisce tanto il vento; questo è che per adesso posso riferire alli piedi di Vostra Sac. Ces. Mstà, alla quale inchimandomi humilmente, prego da Dio prosperità e felicità alle vittoriose arme sue.

Di Constantinopoli, 13 di Novembre 1648.

Di Vostra Sac. Ces. Mà
humilissino et devotissimo servitore
Panaioti Nicusio
interprete presso la Porta Ottomana.

SISMANOGLIO MEGARO

5.

(Turcica. fasc. 60 conv. D.)

Illustrissimo et Eccellentissimo Signore Signore et Padron mio Colendissimo.

La causa per la quale ho devuto spedire il lator della presente Signore So. Grillo è la estrema necessità nella quale mi trovo per li debiti del deforto signore Greiffenclau, poichè fin hora tratteniva li creditori, parte pagando li interessi loro, et parte promettendo loro, che in breve sarà arrivato qui il nuovo residente o altro ministro, per il quale saranno contentati; ma adesso che non mi resta più cosa alcuna della mia povertà da vendere o impegniare et pagare l'interesse (come fin hora faceva), et essendo già inverno senza che li creditore vedino apparenza alcuna di vuovo redidente o altro ministro, fanno a me straordinaria pressa, et essendo uniti mi vogliano mettere in prigione, onde io non havendo altrova da correre se non alli piedi di Vostra Eccellenza Illustrissima, voleva nenire istesso e rappresentare con le mie lagrime il grandissimo mio bisogno et li insopportabili miei travagli che qui patisco. Ma per non lasciare qui il servitio di Sua Sac. Ces. Mstà, mio clemetissimo signore, non restato, et ho pregato il predetto So. Grillo (il quale è anche pieggio meco) di venire et rappresentare a Sua Sac. Ces. Mstà et a Vostra Eccellenza Illustrissima li miei travagli che giornalmente sopporto, et monstrare come è impossibile di potere più io durare qui con questi strazii delli predetti debiti, et se alquanto prima non sarà qui giunto qualche soccorso per pagamento di questi debiti, io sarò messo dalli creditori in prigione, et hora non sarò più buono nè per me, nè per li miei padroni, ma per forza doverò, o tralasciare il tutto et scampare di questo paese, con estrema ruina mia, et della mia povera casa et parenti, o morire miseramente in qualche prigione, la qualcosa non sarà mio dishonore; onde ginocchiandomi humilmente innanzi di Vostra Eccellenza Illustrissima, con lagrime la supplico di havere compassione a me come minimo servitor fidele di Sua Sac. Ces. Mstà; et alli altri che sono meco pieggi, et con sua autorita liberare noi da questi Vincoli et le nostre case da queste ultime ruine. Faccia pur Vostra Eccellenza Illustrissima con sua benigna potenza che li predetti debiti secondo ogni justa ragione siano pagati alquanto prima, da quel denaro che il defonto residente haveva da tirare dalla camera imperiale per suo salario, o manco che l'Eccellentissimo ambasciadore d'Ispagnia (che ha ordinato al predetto residente di operare

quel caso d'Ispagniolo) paga secondo ogni conscienza questi debiti, et noi che per fldeltà solamente havemo voluto servire a Sua Sac. Ces. Mstà secondo ogni justitia et ragione, siamo liberati da questi strapazzi et intrighi che patisco dalli creditori; basta, Eccellentissimo Signore, li ferri, la prigione di 30 giorni, li strazii et grandi tirannie che ho sopportato per questo caso d'Ispagniolo; bastano le furie della morte che ho sopportato da quel furioso *sultan* Ibrahim per quel caso d'Ispagniolo; bastano le minaccie di forche, palle et guanciate, che intendeva da quel *vesir* grande Salich *bassà*, et quello che hò fatto di liberare dalla prigione et dalla morte tutta [la] servitù della casa dei defonto residente il medesimo residente et al ultimo con grandissimo mio sudore il Natal corriere, et fare con gran destrezza di restituir il *vesir* grande al predetto residente li 10 mila tolleri dalli 15 mila da lui hanuto, faccia dunque Vostra Eccellenza Illustrissima che restino vergognati li inimici della Augustissima Casa d'Austria, che giornalmente si ridono di noi quando vedono noi essere quasi abbandonati et non deliberati da dui anni in qua da questi debiti; io se havessi del mio haverei pagato et sodisfatto tutti li creditori, essendo sicuro che la benigna gratia di Sua Sac. Ces. Mstà mi haverebbe sodisfatto; ma poichè la fortuna non m' ha aiutato in questo, ricorro alla benigna gratia di Vostra Ces. Mstà, supplicandola per amor d'Iddio di liberal di questi vincoli et di questi insopportabili interessi che sopra dime povero corrono, per li quali in pochissimi giorni mi metteranno in prigione; faccia dunque Vostra Eccellenza Illustrissima questo atto di carità et misericordia, et haverà le degne riconpense da Sua Divina M. et honore et laude dall'universo, et noi le resteremo obligatissimi schiavi per tutta la nostra vita.

Le cose della Porta qui si trovano in questo stato; stavano li ministri di questa Porta in grandi sospetti vedendo tardare tanto il nuovo residente, ma sono un puoco acquietati, poichè arrivato qui alli 20 d'Ottobre un corriero da Buda, per quale scrive il *bassà* di Buda al *vesir* grande, che sia giunto a Buda un principal ministro della corte di Sua Sac. Ces. Mstà con il complimento ordinario,, et con buone promesse della osservation di pace, et che in breve venirà per la Porta un internuntio col novo residente; et aggiungeva il *bassà* di Buda nella sua lettere queste parole: «Sono più che sei mesi che promettono l'arrivo di novo redidente, ma in effetto comparisce»: onde il *vesir* grande dimandava da me la causa per la quale non viene un residente alla Porta; io gli ho risposto, che non mi pare essere altra la causa, se non la corte imperiale aspetta la lettera del nuovo *sultano* (come fu la usanza antica) et poi mandare il residente con un internuntio anche, et il

vesir m'ha promesso di mandarlo et l'haverebbe mandato fin hora, se non accadesse il sequente accidente.

Li giovani che sono serrati nelle *serragli* di Constantinopoli et di Galatà hanno dimandato licenza dal *vesir* grande di uscire la quelli *serragli* et farsi *spahi* o vero altri officieri della Porta, come si una fare in ogni 8 o 10 anni, ma il *vesir* grande non licenziando altri che 250 persone dal *serraglio* grande, sono per forza usciti fuora (rompendo le porte) dalli altri *serragli* fino 800 persone, et uniti con li *spahi* vecchi, che erano disgustati dal *vesir*, sono radunati tutti al *chan*, dove si alloggiano li Eccellentissimi Ambasciadori di Sua Ces. Mstà, et volevano assaltare la casa del *vesir* et ammazzare lui et il *mufti* sotto pretesto che vogliono vendicarsi per la morte del *sultan* Ibrahim che il *vesir* con il *mufti* insieme hanno fatto ammazzare; ma il *vesir* poichè non ha potuto acquietarli con buone parole et promesse che loro mandava, è andato col *mufti* et li altri principali ministri della Porta alli quartieri delli *janizari*, alli quali presentando dal suo il *vesir* 100 mila tolleri, li ha fatto essere pronti in tutto quello che li commandasse, et perciò al giorno sequente, che era 21 d'Ottobre, facendo il *vesir* serrare tutte le porte della città, con la licentia del Gran Signiore in scriptis di castigare quelli che non obedioscono, è andato con 4 mila *janizari* contra li *spahi*, che erano 2 mila et sono combattuti li *janizari* con li *spahi* nell'Ippodromio di Constantinopoli, et al primo salto havendo li *spahi* la rotta, sono morti 180 persone, et il resto la più parte feriti sono scambati, et il *vesir* restò vincitore con li *janizari* benchè da essi anche sono tra feriti et morti 84 persone; et in questo modo è acquietato il rumore con grandissimo disonor delli *spahi*.

Alli 26 d'Ottobre fu giunto alla Porta una lettera der principe di Valachia per la quale avisa la morte del prencipe di Transilvania et il successo al principato del suo figlio, et tutti li ministri della Porta essendo rallegrati per la morte del suddetto, aspettano vedere quello che scriverà il nuovo prencipe di Transilvania, et hanno molti cattivi pensieri per Transilvania, ma essendo impediti con la Candia per adesso non parlano. L'internuntio di Polonia fù accettato dalla Porta come corriero, et se benchè lui ha presentato al *vesir* il suo passaporto dove era nominato internuntio, et l'ambassiadore di Francia ha fatto gran instanza al *vesir* di voler accettarlo per internuntio; et trattarlo per tale, nulla di meno, il *vesir* non l'ha voluto fare, ma per le grande instantie del detto ambasciadore gli ha dato una veste et 10 toller, et l'ha spedito con due lettere, una all'arcivescovo Gnesnensi et altra al gran cancelliere di Polonia, alli quali dui scrivono in questo modo: «Voi sete

lamentati per le scorrerie che nostro Tatar *chan* ha fatto con l'ordine della Porta alli paesi vostri; ma non dovete lamentarvi in questo, poichè voi istessi sete in causa, non volendo dare al *chan* di Tartaria, da quattro anni in qua quel tributo ordinario che li vostri antecessori ogni anno davano al *chan* di Tartaria, da quattro anni in quo quel tributo ordinario che li vostri antecessori ogui anno davano al chan; ma se volete che il Tartari nostri non diano fastidio al vostro pæse, mandate al *chan* di Tartaria quell'ordinario tributo vostro, et tenite in vostra obedientia li Cosachi, et cosi haverete questa eccelsa Porta per benevole amica vostra come fin hora era». Qui si aspetta un ambasciadore di Francia, per venire in luogo di questo che per adesso è qui et venirà per Polonia, dove era per ambasciadore.

L'armata Venetiana resta ancora alla bocca d'Ellesponto tenendo serrato quel passo; l'armata Turca resta ancora là serrata, aspettanto la occosione di poter passare in Candia, ma pare che in questo inverno tutte due l'armate sverneranno in quella bocca d'Ellesponto; in Candia li Turchi zi trovano in grande necessità non havendo più la gente o victuaglie, et perciò sono scacciati di perdita di 6 mila Turchi dall' assedio che havevano fatto alla città di Candia, et serrati nella fortezza di Retino et di Canea, restando privi della campagna e delli villaggi della isola, essendo i villani sollevati contra li Turchi et in favore delli Venetiani; di qua si parecchia armata grande per la primavera, con resolutione di combattersi con l'armata Venetiana, onde hanno mandato alli Barbareschi per terra ferma 200 mila tolleri, per parecchiare 40 galioni grossi et venire a primavera in aiuto della Porta. Alli 9 del corrente è ritornata in Constantinopoli dalla bocce dell'Ellesponto l'armata Turchesca, et comincia rifarsi et parecchiarsi per la primavera. Alli 11 del medesimo hanno portato in Constantinopoli un famoso landrone, detto Chaidaroglu, che voleva essere padrone dell'Asia Minore, et haveva seco più di 3 mila persone, et combattendo molte volte con molti *bassà* che dalla Porta sono mandati contra di lui, et stato sempre vincitore, anzi ha ammazzato il *bassà* d'Anatolia; ma dormendo una volta sotto una arbore fu ferito d'una archibusada, et hora menato qui alla Porta per essere castigato.

Haveva io da significare a Vostra Eccellenz a qualche altra cosa forse necessaria, ma non havendo zifre, non ardisco di scrivere più oltra, et se mi saranno mandate zifre scrivero.

Adesso di nuovo vedo che qui la Porta non pensa di mandare la lettera del nuovo Gran Signore alla corte di Suo Sac. Ces. Mstà, se non *savà* qui giunto dalla corte qualche ministro. Alli 2 del corrente ha spe-

dito la Porta dui vascelli Christiani per Smirna città d'Asia (poichè altri vascelli non potranno passare dalla bocca d'Ellesponto, se non Christiani) per levare da Smirna 200 mila tolleri et portarli in Barbaria per la spesa di parecchiarsi li Barbareschi, con 40 galioni venire in aiuto della Porta in Candia, ò alla bocca d'Ellesponto. Il Gasli *bassà*, che era genero del defonto *sultan* Ibrahim è mandato (come in esilio) in Temisvar, con espresso comando del *vesir* grande, per essere partiale delli *spahi* nelli sopraddetti rumori, onde tutto il popolo di questa città ha grandissimo odio al moderno *vesir* grande, et si dice che in breve o lo mutaranno o lo faranno morire, et massime la madre del defonto *sultan* Ibrahim. Lavora sotto mano per ammazzarlo et vendicarsi per la morte del suo figlio *sultan* Ibrahim. Ma il *vesir* fa strangolare ogni sera quelli che erano consapevoli di quelcaso della sollevation delli *spahi*, et quello che era capo di quella sollevatione, detto Mahmut *agà*, essendo scampato di Constantinopoli, fu preso in Brussa, città di Bithinia, et menato vivo in Constantinopoli, ove gli hanno tagliato la testa, la notte et la mattina monstrandola al popolo, ha dato in *vesir* grande paura alli *spahi*.

Li servitori del defonto signore residente Greiffenclau restano ancora in sua casa soprale mie spese, non volendo partire di casa avant che siano pagati per li loro salarii che gli hanno servito 5 anni, et perciò supplico la Vostra Eccellenza Illustrissima di havere in ciò l'espresso comando di lei in quello che devo fare circa le pretensioni delli predetti servitori che pretendono tutti reali 336. Onde la supplico di liberarmi anche dalle spese loro. Questo è quello che per adesso posso riferire a Vostra Eccellenza Illustrissima supplicandola di honorarmi con suoi espressi comandi alquanto prima che si può, et restando humilissimo le inchino.

Di Constantinopoli, 13 di Novembre anno 1648.

Di Vostra Eccellenza Illustrissima,
humilissimo servo
PANAIOTI NICUSIO
interprete Cesareo presse la Porta Ottomana.

P. S. La supplico di accettare un puoco di balsamo e di benzuario per segno et tributo della mia debita servità et osservanza.

5.

(TURCICA, FASC. 60 CONV. C.)

Illustrissimo et Eccellentissimo Signore
et padrone mio colendissimo,

Ho inteso quello che m'ha comandato Vostra Eccellenza Illustrissima per la sua gratiosissimo resami dal signor Ditz, et con grandissim mia consolatione aho abbraciato li suoi comandi, poichè ho cagnosciuto per essi come Vostra Eccellenza Illustrissima, volendo fare l'ufficio di gratiosissimo padrone, mi avvertisce quelli mancamenti che Ella pensava di haver io errato ; per il che riverentermente la ringratio, benchè, quanto alli presenti che li ministri di questa corte aspettano con la sua venuta quivi, sappia Vostra Eccellenza Illustrissima, che sin hora non ho promesso a nissuno cosa alcuna, ma loro sanno la usanza di ambasciadori grandi li quali portano presenti a tutti li ministri, onde adesso spetano l'isterso anche da Vostra Eccellenza Illustrissima ; ma Dio guardi che io abbia promesso a nissuno cosa alcuna. Per quelli due punti di tù سن et di parte بعض l'assicuro che non sono stati messi nel diploma per qualche mia inavvertenza o negligenza, poichè, mentre che si componeva il diploma in casa del *reiskitab*, era anche io presente col Hassan *bassà* et Zulficar *agà*, et tenendo in mano la copia (che Vostra Eccellenza Illustrissima m'ha lasciato qui con lettere del signore d'Asquier) del diploma di *sultan* Murat fatto nell'anno 1627, usando ogni diligenza acciochè lo stile del diploma non sia differente da quello di *sultan* Murat ; onde ho fatto quella volta emendare molte cose con grandissimo mio travaglio (come lo sapeva dal Hassan *bassà*) et ho avvertito anche li pedetti due punti, di tù سن et di parte بعض, ma non hanno voluto [di] mutarli, vedendo in tutte le copie delli diplomi antichi et moderni che si scrive in tutte tu سنگ et parte بعض. Et perciò mi dicevano che la mia copia sia falsificata, et adesso anche, mentre che io ho rappresentato al *vesir* Asem (nella audienza dell'Illustrissimo Signore residente) la medesima copia del diploma di *sultan* Murat dove scrive tu سنگ et بجار قرالی Matzar Kirali ma havendo portato il *reiskitab* le copie autentiche della cancellaria, l'ha trovato che non erano simili alla nostra copia, poichè in quella del *sultan* Achmet è per tutto tù سنگ et part بعض a et in quella di *sultan* Murat anche per tutto سنگ ma quello di بجار قرالی manca affatto. Onde di nuovo concludevano che la copia nostra sia falsificata, et volendo noi poi dimostrare con ragioni che non può essere la nostra copia falsa, poichè è descritta da quel pro-

prio diploma di *sultan* Murat, loro respondono che non possono mai nelli diplomi scrivere in plurale numero, poichè il diploma è una confermatione d'un contratto, onde bisogna che singolarmente siano nominate le persone che fanno il contratto; di più aggiungevano, che nel diploma non scrivono mai in plurale, poichè si fa mentione del S.S. nome d'Sădio e di S.S.ª; tra li quali ogni gran imperator che sia, bisogna monstrare qualche humilità. Dicevano terzo che, poichè scrive il Gran Signore io ⟵ bisogna che risponda il tu ⟵. Queste ragione hanno portato non solamente in presentia del *vesir* Asem, ove si disputava per 4 hore, ma anche in altre due volte si h'è parlato di ciò, ma non è stato possibile di poter ottenire quello che volevano; però spero che quando si mandarà qui l'istesso diploma di *sultan* Murat, et si monstrarà che è scritto in conformità della copia, che noi havemo, non potranno più contraddire. Intenderà Vostra Eccellenza Illustrissima tutto quello che è successo in questo particolar dalla lettera dell'Illustrissimo signore residente. Il *vesir* et il *reiskitab* m'hanno giurato spesse volte che, se fosse possibile et se potesse essere senza pregiuditio della usanza et stile antico, l'havevano mutato il diploma.

Il'*han* è trappo ruinato, et per essere tutto rifatto, bisogna spendere al manco 4 mila talleri, perciò faremo rifare perfettamente 6 stanze per sua persona et altre venti stanze per li principali della sua comitiva, et il resto di *han* sarà bianchito et nettato al meglio che si può. Promette il Zulficar che non mancarà anche il Tain, ma se non haveva il *defterdar* denari pronti, lo pagarà (dice) il *vesir* del suo proprio; Quanto ad essere ricevuto qui con honore come si deve, io non mancherò d'usare ogni diligenza, per essere ricevuto meglio che nissuno dei suoi antecessori per crescimento d'honore et reputation di Sua Sac. Ces. M. et di Vostra Eccellenza Illustrissima.

In quanto al signore patriarca non mancherò di fare tutto quello che Vostra Eccellenza Illustrissima mi comanda. Benchè sin hora anche non ho fatto ne hò trattato cosa alcuna che sia in pregiudicio dell'honore del predetto signore patriarca; ma a lui non mancano suspetti come anche faceva mentre che Vostra Eccellenza Illustrissima era quivi; ma per liberarle anche di quelli suspetti andare spesso [a] visitarlo (dopo la partenza del signore Ditz) et servirlo. Per li miei interessi supplico da Vostra Eccellenza Illustrissima che non mi tralasci senza aiutarmi, poichè, come posso essere vigilante nelli servitii, mentre che si mancano li mezzi? io qui non ho donde altrova cercar il pane, se non di quello che riceverò di costà. Le spese non mancano. Fuora del nutrimento, non puosso far dimanco di non tenire cavallo et dui servitori et anche per il *perama* et per li vestiti bisogna far debiti per poter mantenersi; la qual cosa è fuori d'ogni ragione; Onde la prego che mi aiuti per sua gratia consolando me nel suo felicissimo arrivo quivi con qualche buon numero di denaro, et massimamente con quel crescimento della mia paga che Vostra Eccellenza m'ha promesso. Il Bogut Mustafà *agà* la saluta del cuore, il quale hora vive ritirato nelli giardini del Mar Nero et non viene in corte, se non in tre mesi una volta. L'Emir Mechmet saluta Vostra Eccellenza Illustrissima; et altri ministri amici suoi la salutano, desiderando ricceverla qui felicemente, et qui col fine la riverisco devotissimamente dedicando me alla sua gratia.

Constantinopoli 7 di Giunio anno 1650.

Di Vostra Eccellenza Illustrissima
humilissimo et devotissimo servitore
PANAIOTI NICUSIO [1]

1. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐπιστέλλεται τῷ Ἰωάννῃ Ρουδόλφῳ Σμιδτίῳ.

ΠΟΝΤΙΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου διέλαβον μέχρι τοῦδε πολλοί, ὧν ἀξιολογώτατοι ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Βαλαβάνης, ὁ συμφοιτητὴς καὶ φίλος κ. Ἐλευθέριος Κούσης (ἐν τῷ Περιοδικῷ Πλάτωνι Τόμ. Ε′–Θ′) καὶ ὁ ἀγαπητός μου συνεργάτης κ. Δημ. Οἰκονομίδης (Die Lautlehre des Pontischen), πάμπολλα δὲ αὐτῆς δεξιῶς πάνυ παρετήρησαν, ἀνέγραψαν καὶ ἡρμήνευσαν. Ἐπειδὴ δ' ὅμως, καθ' ἃ λέγει ὁ Göthe, «Da muss sich manches Räthsel lösen. Dochmanches Räthsel knüpft sich auch», τ. ἔ. λυομένου ἑνὸς αἰνίγματος δέ-νονται ἄλλα, διὰ τοῦτο ἡ γνῶσις τῶν φαινομένων τῆς διαλέκτου ταύτης καὶ ἡ ἑρμηνεία πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἐγέννησεν ἄλλας καὶ ταύτας οὐ σμικρὰς ἀπορίας· ἐντεῦθεν ἐπεχείρησα πρό τινος ἀλλαχοῦ νὰ διαλευκάνω ἀναλογικούς τινας σχηματισμοὺς ἐν τῇ κλίσει τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, ἐν τῇ παρούσῃ δὲ πραγματείᾳ ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσω τὸν ἐν αὐτῇ *νόμον τῆς συστολῆς καὶ ἐκπτώσεως τοῦ ἀτόνου ι καὶ ου*. Τὸ πρᾶγμα ἐφάνη μοι ἄξιον ἰδίας ἐρεύνης, διότι, ὡς ἐγὼ

πείθω ἐμαυτόν, οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν συστολὴν ταύτην ἐν Πόντῳ εἶναι ὅλως διάφοροι τῶν διεπόντων ἐν τῇ βορείῳ Ἑλληνικῇ τὰ ἀνάλογα φαινόμενα.

Ἀλλ' ἄγε νῆα θοὴν ἐρύσσομεν εἰς ἅλα δῖαν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΣΥΣΤΟΛΗΝ ΑΠΩΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΤΟΝΟΥ Ι ΚΑΙ ΟΥ ΕΝ ΤΗι ΠΟΝΤΙΚΗι ΔΙΑΛΕΚΤΩι

Πάντες ὅσοι καὶ ἀκροθιγῶς μόνον ἥψαντο τῆς ἐν Πόντῳ λαλουμένης Ἑλληνικῆς, ἐπίστανται ὅτι φωνήεντά τινα αὐτῆς ἀποβάλλονται, ὅπως περίπου καὶ τῆς βορείου Ἑλληνικῆς, ἤτοι λέγεται *ἡ κόρ', ἡ θέσ', γράφτ', γράφνε, πάγνε, οἱ λύκ', τὶ λύκ*, κλπ., δὲν τρέπεται δὲ οὔτε τὸ *ε* εἰς *ι*, οὔτε τὸ *ο* (ω) εἰς *ου*, ὅπως λ. χ. ἐν τῇ βορείῳ Ἑλληνικῇ λέγεται, *ἔρχιτι, οὐ τόπους, οὐ λύκους* κτλ. Ἐκ τούτου δῆλον ὅτι ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων ἀνεπτύχθησαν τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐν Πόντῳ καὶ ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι. Τοῦτο δὲ φαίνεται καὶ λίαν φυσικόν, ἀφοῦ αἱ μὲν πολιτικαὶ τύχαι τῶν περὶ τὸν Πόντον καὶ τὴν ἄλλην μεσόγαιον Ἀσίαν κατοικούντων ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἔδησαν κεχωρισμέναι ἀπὸ τῶν ἄλλων ἑλληνογλώσσων, τὰ δὲ περὶ ὧν ὁ λόγος φαινόμενα, ἤτοι ἡ κατὰ συστολὴν ἀποσιώπησις τῶν φωνηέντων *ι* καὶ *ου* καὶ ἡ τροπὴ τῶν ἀτόνων *ο* (ω) εἰς *ου* καὶ τοῦ ε (αι) εἰς ι φαίνεται νεωτέρα τῶν χρόνων τούτων.

Ἐὰν δέ τις ἀκριβέστερον ἐξετάσῃ τὰ ἐν τῷ Πόντῳ φωνητικὰ ταῦτα πάθη, μανθάνει ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀποβολὴ τῶν ἀτόνων ι καὶ ου φωνηέντων δὲν τελεῖται κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς νόμους ἐν Πόντῳ, καθ' οὓς ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι. Διότι ἐνταῦθα μὲν ἀποσιωπῶνται, ἄτονα ὄντα, ἐν πάσῃ τῆς λέξεως θέσει καὶ προτόνῳ καὶ ἐπιτόνῳ, πρβλ. *πουκάμισον – πκάμισου, τυλιγάδι – τλιγάδ', γυναῖκες – γναῖκις τοῦ Χάρου – τ' Χάρ'* κτλ., τοὐναντίον δὲ ἐν Πόντῳ μόνον τὰ ἐγγὺς τῆς τονουμένης συλλαβῆς καὶ ἀκριβέστερον μόνον τὰ μετ' αὐτὴν ἀμέσως ἐκφωνούμενα *ι* καὶ *ου* ἀπόλλυνται, τὰ δὲ πρότονα καὶ τὰ μετ' αὐτὴν μακρὰν ἐκφωνούμενα, οὐχί· πρβλ. *τἄβουτουνοῦ, κουρκουλλώνω, κουμούλ', δεκατέσσαρους*, παρὰ τὸ *δεκατεσσάρις, Ἀγγελικὴ* παρὰ τὸ *Ἀγγέλκω* κλπ. Ἐπειδὴ δ' ὅμως τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς κατὰ συστολὴν ἀποβολῆς εἶναι πολλαχῶς μετ' ἀλλοτρίων συμπεφυρμένα καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ πάντοτε σαφῆ καὶ εὐδιάγνωστα, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον φαίνεται νὰ διακριθῶσι καὶ ταξινομηθῶσι πρῶτον τὰ διάφορα τῶν φωνηέντων πάθη προσηκόντως, ἤτοι κατὰ λόγον τῆς γενέσεως αὐτῶν καὶ κατὰ τὰ πάσχοντα φωνήεντα. Διότι εἶναι πρόδηλον ὅτι τὰ κατ' ἀναλογίαν γενόμενα ἀνάγκη νὰ διαστέλλωνται ἀκριβῶς τῶν φωνητικῶς ἀλλοιωθέντων, (πρβλ. Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα, Τόμ. Α' σ. 229, καὶ Ἀθηνᾶς Τόμ. ΚΔ΄ σ. 17 κ. ἑξ). Οὕτω λ. χ. τὸ τελικὸν *ε* ἐν τῷ Κερασουντίῳ *ἀποθάνουμ(ε), τρώγουμ(ε), ἔπαθαμ'(ε)* (καὶ *ἔπαθαμε*, πρβλ. Δ. Οἰ-

κονομίδου Lautlehre des Pontischen σ. 99), *ἔφαγαμ(ε)* κτλ., δὲν δύναται νὰ ἔχῃ σιγηθῇ *φωνητικῶς*, ἤτοι κατά τινα φωνητικὸν νόμον, διότι τὸ *ε* ἐν τῷ τέλει τῶν ἄλλων λέξεων καὶ τύπων ἐκφωνεῖται κανονικῶς.—Λοιπὸν ἀνάγκη νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐξεβλήθη κατά τινα ἀναλογίαν, ἤτοι κατὰ τὸ *ἀποθάνουν, τρώγουν, ἔπαθαν, ἔφαγαν* κτλ., ἐλέχθη καὶ *ἀποθάνουμ, τρώγουμ, ἔπαθαμ, ἔφαγαμ*. Ἦλθον δ' οἱ λαλοῦντες ἐπὶ τὴν ἀναλογικὴν ταύτην ἐξίσωσιν τοσούτῳ εὐκολώτερον καθ' ὅσον ἔλεγον καὶ τὸ γ΄ πληθυντικὸν πρόσωπον μετὰ τοῦ *ε* καὶ ἄνευ αὐτοῦ, ἤτοι *ἔτρωγανε* καὶ *ἔτρωγαν, ἔφαγανε* καὶ *ἔφαγαν*, ὥστε ἦτο εὔκολον καὶ φυσικὸν νὰ εἴπωσι καὶ *τρώγουμε* καὶ *τρώγουμ, ἀποθάνουμε* καὶ *ἀποθάνουμ'* κτλ. Τὸ *μ* μόνον σαφῶς ἐκφωνούμενον καὶ τὰ συμφραζόμενα, ἤρκουν, ὅπως καὶ τὸ *ν*, εἰς διαστολὴν τοῦ α΄ προσώπου ἀπὸ τοῦ γ΄.

Ὁμοίως διασταλτέα καὶ τὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦ κ. Kretschmer (Glotta, Α΄ σ. 36 καὶ Ἀθηνᾶς Τόμ. ΚΒ΄ 253) καὶ τὰ καθ' ἁπλολογίαν, ὡς λέγεται, γενόμενα τῶν κατὰ συστολὴν τοῦ ἀτόνου i καὶ u φαινομένων. Διότι κατ' ἐκεῖνον ἀπόλλυνται πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ φωνήεντα *a, e, i, o, u*, καὶ καθ' ἁπλολογίαν συλλαβαὶ ὅλαι, κατὰ δὲ τὸν νόμον τῆς συστολῆς μόνον τὸ i καὶ u· πρβλ. *Καραβασαρᾶς—Κραβασαρᾶς, Βουκολομάνδρες — Βουκλομάντρες* (Σύρῳ), *μαστορομανόλης* καὶ *μαστρομανόλης* (*Μαστραγγέλ-ναι* Acta et Diplomata, Ε΄ σ. 19 ἔτους 1262), *ἀκουλουθῶ —ἀκλουθῶ, κουκουλλώνω,—κουκλώνω, φέρετε —φέρτε, πάρετε—πάρτε, σμύραινα —σμύρνα, συκαμινέα —συκαμνιά (Συκαμνοῦ* Acta et Dipl. Ε 38. Ἔτους 1262 ἐκ Κερ-ιλληνίας), *ἐρινέα—ἐρνέα—δρνέα, εἰρηνεύω—ἀρνεύω, μεριτικὸν —μερτικὸν* (Ἀθηνᾶς ἔνθα ἀνωτ.)· τὰ Ποντικὰ τὰ *γάλατα—γάλτα, σιδέροτα — σιδέρτα, γέλωτα — γέλτα, χολισάφρα — χολσάφρα* ἀντὶ *κωλοσαύρα* κτλ., ἔπειτα *πρωτοτικάριν—πρωτικάριν, μετατροπίασμαν—μετροπίασμαν—ὑποτροπὴ* νόσου, τραύματος κτλ.· παρὰ ταῦτα δὲ μόνον τὰ *μάγλα, πίγνε, ἡ κόρ, θέλ*, κτλ.

Ἐπ' ἴσης διασταλτέα τὰ ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ Ρωμαϊκῶν χρόνων πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ γνωστὰ ὀνόματα εἰς *—ιος —ις,—ιον —ιν*, ulus—ula—ulum—*λος—λα—λον*, ἀπὸ τῶν πολὺ νεωτέρων καὶ δὴ μόνῳ τῷ Πόντῳ ἰδιαζόντων, ἤτοι διασταλτέον τὰ πανελλήνια *παιδίν, Ἐλευτέρις, Δημήτρις, φίβλα, τάβλα, τίτλος, στάβλον* κτλ. τῶν Ποντικῶν *ἔμνε ἔσνε* = ἤμουνε ἤσουνε· *γίνταν* = γίνουνται = γίνονται, *Ἀρμένικον, λουκάνικον, χωρέτικον* κτλ. Ὁμοίως τὰ ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἀρχόμενα *τριάντα, πεν(τ)ήντα* κτλ. τῶν Ποντικῶν *ἄφκου* = ἀπουκάτου, *στά(θ)* = στάθου κτλ.

Ὁμοίως ἀποκλειστέα ἀπὸ τῆς παρούσης τῶν Ποντικῶν ἐξετάσεως εἶναι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος κατερχόμενα καὶ διὰ τοῦτο πανταχοῦ τῆς Ἑλληνογλώσσου γῆς παρατηρούμενα φαινόμενα, ἐν οἷς ἀσθενέστερον φωνῆεν ἐκφωνούμενον παρ' ἄλλο ἰσχυρότερον ἐσιγήθη ἂν πρὸ τούτου ἐτράπη εἰς ἡμίφωνον ἢ μή, οὐδὲν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι διαφέρει· πρβλ. *πρῶϊμος, παλαιός, δάκρυον, ὀμνύω, ἀναλύω, κρυώτερον* κτλ. Τούτων τὰ πολλὰ κατὰ συνίζησιν

πρότερον ἐκφωνούμενα ἔλαβον ἀντὶ πλήρους φωνήεντος e ἢ i ἡμίφωνον i̯, τοῦτο δὲ ἔπειτα παρελείφθη ἐνίοτε ἐν τῇ προφορᾷ, ἤτοι *ἐλέχθη* δεκαήμερος — *δεκάμερος, ποῦ εἶσαι ποῦ 'σαι, ἀετὸς —ἀτός, φαγίζω φαΐζω —φάζω, ἀκούεις — ἀκούς, κρούεις - κρούς, κλαίεις —κλαίς, λέεις —λές, πάεις —πάς, τρώεις – τρὼς* κτλ. Ἄλλα δέ, ἐν οἷς δύο ὅμοια φωνήεντα παρ' ἄλληλα ἀπαγγέλλονται, ἀπώλεσαν ἁπλῶς τὸ ἕτερον φωνῆεν κατὰ συναλοιφήν, πρβλ. *κλαίετε — κλαίτε πταίετε - φταίτε, δμνύει —δμνύ, (μεθύ, ξύ, κλεί, μεθύς, κλείς, ξὺς ἐν Κρήτῃ) μενύεις —μενύς, ζυγίζω ζνίζω—ζύζω, ποίησον – ποίσον, ἐποίησα—ἐποίσα* κτλ. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ διὰ τοὺς χρόνους καὶ διὰ τὴν τοπικὴν ἔκτασιν κλπ. διαφέρουσι τῶν ἰδίᾳ Ποντικῶν φαινομένων καὶ δι' αὐτὸ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ συνάπτωνται πρὸς ἐκεῖνα καὶ νὰ ἑρμηνεύωνται κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνοις νόμους.

Ἀναγκαίως ἔχει προσέτι νὰ ἐξαιρεθῇ ἀπὸ τῆς παρούσης ἐξετάσεως καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν λέξεων ἀπώλεια φωνηέντων· αὕτη τὴν αἰτίαν ἔχει ἐν τῇ συνεκφορᾷ τῶν λέξεων καὶ δὴ ἐν τῇ συγκρούσει τῶν τελικῶν φωνηέντων τῶν προηγουμένων πρὸς τἀρκτικὰ τῶν ἑπομένων λέξεων. Καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο κατέρχεται ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, εἶναι πανταχοῦ τῆς ἑλληνογλώσσου χώρας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γνωστόν, ἀπόλλυνται δὲ κατ' αὐτὸ οὐ μόνον τὰ ἄτονα ι καὶ ου, ὅπως κατὰ τὸν νόμον τῆς συστολῆς, ἀλλὰ καὶ πάντ' ἀνεξαιρέτως τὰ φωνήεντα. Πρβλ. *σφαλίζω, στοχῶ, σάβουρρος = ἀσφαλίζω, ἀστοχῶ, ἀσάβουρρος, γανακτῶ, μανόν, πιδαβαίνω, βάχνα, Κρίδκια* = Ἀγρίδια (Ἀθηνᾶς ΙΗ σελ. 371) *πάντα ἀπολέσαντα α' λαφρύνω, λευτερώνω, ρεύκουμαι*, κτλ. *ἀπολέσαντα ε, 'ξύγαλον, 'νομάτ(ς), 'νύχ, 'ξιδ, 'στρείδ, 'λίγος, 'δόντια, 'μοπλάτη, τὰ 'τία* κλπ., *ἀποβαλόντα ο (ω), κί* = οὐκί· πρβλ. Ἀθηνᾶς ΚΒ' 287, ΜΝΕ. Α' 218, Οἰκονομίδου ἔνθα ἀνωτ. 87—88, 100. Καὶ τέλος ἀνάγκη νὰ ἐκβληθῶσιν ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης πάντα τὰ δυνάμενα νὰ ἑρμηνευθῶσι τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ μὴ παραβαίνωνται οἱ φθογγικοὶ νόμοι. Οὕτω λ.χ. τὸ *ἀγάπς, γυναίκς* κτλ. δὲν ἀνάγω ἐγὼ εἰς τὸ *ἀγάπας γυναῖκας*, ὅτε ἡ ἀπώλεια τοῦ α θὰ εἶναι παντελῶς ἀνερμήνευτος, οὐδὲ τὸ οἱ *χωρέτ', οἱ ναῦτ'* κτλ. εἰς τὸ *χωρέται, ναῦται*, ὅτε ἡ ἀποβολὴ τοῦ ε θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητος· (περὶ τούτων ἰδὲ κατωτέρω), οὐδὲ τὸ *πρίγκοιλας* εἰς τὸ ἄγνωστον *περικοίλιος* κτλ. Περί τινων ἴσως θὰ δεήσῃ νὰ ἀκολουθήσωμεν τῷ παραγγέλματι τοῦ Κοϊντιλιανοῦ καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν μὲν τὴν ἡμετέραν ἄγνοιαν, νὰ καταλίπωμεν δὲ ταῦτα προβλήματα τῇ εὐφυΐᾳ καὶ εὐτυχίᾳ τῶν μεθ' ἡμᾶς, οἵτινες στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ὤμων ἡμῶν, ἤτοι ἐπὶ τῶν ἐπιτευγμάτων ἡμῶν, θὰ χωρήσωσιν ἐπιτυχέστερον ἐπ' αὐτά.

Κατὰ ταῦτα θὰ ἀναγράψω πρῶτον ἔνια, περὶ ὧν φρονῶ ὅτι ἑρμηνεύονται ὀρθῶς διὰ τῆς ἀρχῆς *τῆς ἀναλογίας*, ἔπειτα ἄλλα ἁπλοποιηθέντα κατὰ τὸν νόμον τοῦ Kretschmer, κατόπιν δὲ θὰ διαλάβω περὶ *τῆς κατὰ συστολὴν ἐκπτώσεως τῶν ἀτόνων φωνηέντων ι καὶ ου* καὶ περὶ τῶν φαινομένων ἐξαιρέ-

σεων αὐτῆς· περὶ δὲ τῶν εἰς — *ιος — ις — ιον — ιν* καὶ περὶ τῶν παθῶν τῶν ἐμφανιζομένων ἐν ἀρχῇ λέξεως ἐκ τῆς συμπτώσεως ὁμοίων ἢ ἀνομοίων φωνηέντων διέλαβον πρὸ πολλοῦ, (πρβλ. Μ. Ν. Ε. Α' σ. 202 κ. ἑξ.) καὶ δὲν θὰ πραγματευθῶ περὶ τούτων ἐν τῷ παρόντι.

Οὕτω λέγονται κανονικῶς κατ' ἀναλογίαν τὰ στερούμενα συλλαβικῆς αὐξήσεως οἷον *ἐντῶκα=ἐνέδωκα, ἐμπιστεύτα=ἐνεπιστεύθην*, ἐμβάλτσα=ἐμβάλισα — ἀντὶ ἐμβάλωσα (πρβλ. Ἐπετηρίδος Πανεπιστημίου 1910 - 11 σ. 50—2). Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν ἄνευ αὐξήσεως σχηματιζομένων ἀρκτικῶν χρόνων καὶ δὴ οὐδὲν κατ' ἀλήθειαν ἀπώλεσαν κατὰ συγκοπὴν φωνῆεν. Περὶ τοῦ *ἀποθάνουμ', τρώγουμ'* κτλ., ἅτινα ὁμοίως φαίνονται ὅτι ἀπώλεσαν τὸ τελικὸν *ε*, ἐγένετο ἀνωτέρω ὁ προσήκων λόγος. Ὁμοίως ἀπώλετο ὅλη συλλαβὴ ἐκ τοῦ τέλους τινῶν ρηματικῶν τύπων κατ' ἀναλογίαν. Οὕτω λέγεται τὸ α' πληθ. πρόσωπον τῆς *μέσης φωνῆς* τῶν ρημάτων μετὰ καταλήξεως — *μες* ἀντὶ — *μεθα*, οἷον *λέγουμες, φαίνουμες* κτλ., ἀντὶ *λέγομεθα, φαίνομεθα* ἢ κατὰ τὴν Ποντικὴν διάλεκτον *λέγουμεστιν, φαίνουμεστιν*. Ἐκφέρονται δὲ ταῦτα τοιουτοτρόπως ἐξωμοιωμένα πως πρὸς τὸ α' πληθ. πρόσωπον τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, *λέγουμε, φαίνουμε* κτλ., διότι ὁμοίως εἰς — *στιν* λήγει καὶ τὸ β' πληθ. πρόσωπον, οἷον *ἐγένουστιν, κοιμοῦστιν, καίγουστιν, ἀνοίγουσιν* κτλ., ἤτοι τὸ — *στιν* ἦν κοινὸν ἀμφοτέροις τοῖς προσώποις καὶ τούτου ἕνεκα οὐδὲν συνεβάλλετο εἰς διαστολὴν αὐτῶν. Καὶ τὸ μὲν α'. πρόσωπον ἀποκοπτομένου τοῦ κοινοῦ —*στιν* λήγει πάλιν εἰς —*μες*, ὅπερ ὁμοιάζον τῷ ἐνεργητικῷ — *με(ν)* (*λέγομεν*) εἶναι σαφές, τοὐναντίον δὲ τὸ β' ἀποβαλλομένου τυχὸν τοῦ —*στιν*, οὐχί· πρβλ. *ἐνθυμᾶστιν —ἐνθυμᾶς, ἐ(γ)ένουστιν —ἐ(γ)ένους*. Ἐντεῦθεν ἡ ἀπώλεια ἐν μόνῳ τῷ α' προσώπῳ ἦν δυνατή, ἔνθα καὶ συνέβη. Ὅτι δ' ὄντως ταῦτα οὐ φωνητικῶς ἐγένοντο, δῆλον καὶ ἐκ τοῦδε ὅτι παρὰ τὰ συγκοπέντα εἰς — *μες* λέγονται ἔτι καὶ τὰ πλήρη εἰς — *μέστιν, φαίνουμες* καὶ *φαίνουμεστιν*· τοῦτο δ', ὡς γνωστόν, εἶναι χαρακτὴρ τῶν ἀναλογικῶς γινομένων, ἀλλότριον δὲ ὅλως τῶν φωνητικῶς ἀλλοιωθέντων.

Κατὰ δὲ τὸν νόμον τοῦ κ. Kretschmer διδάξαντος ὅτι «*ἐκ δύο ὁμοίων φωνηέντων ἐκφωνουμένων ἐν δυσὶ παρακειμέναις συλλαβαῖς ἀποβάλλεται παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔρρινα* (καὶ παρὰ τὸ *σ*) *τὸ ἕτερον*» ἑρμηνεύονται πολλὰ φαινόμενα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ δὴ καὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου. Οὕτω πρῶτον αἱ συγκεκομμέναι προστακτικαί, *βάλτε, φέρτε, σαλέψτε, φοβεθέστε(ν), χωριστέστε, ἀνοίξτε, θάψτε* (οὕτω μετὰ τοῦ — *ν* ἑπομένου φωνήεντος καὶ ἐν τέλει προτάσεως, ἄνευ δ' αὐτοῦ ἑπομένου συμφώνου. Οἰκονομίδου σ. 214—5), *κλάψτε* κτλ. πρβλ. περὶ τούτων καὶ Ἀθηνᾶς Τόμ. ΚΒ' σελ. 255.

Καθ' ὅμοιον τρόπον ἑρμηνεύεται ἡ ἀπώλεια τοῦ φωνήεντος ἐν τῷ *γάλτα, γέλτα, σιδέρτα, ψαλλάδ'*=*ψαρολάδ(ον), Παρσκευή, ἔγκα—ἔνεγκα*,=ἤνεγκα, *παργούλ*=παραγούλι κτλ., ἐν οἷς φαίνεται ὅτι ἐξεβλήθη *α, ε, ο* (ω). Καὶ ἐν οἷς δὲ φαίνεται μὲν ὅτι ἐξεβλήθη ι ἀλλ' ἐν προτόνῳ συλλαβῇ παρὰ τὰ ὑγρὰ ἢ

ἔρρινα ἢ τὸ *σ*, ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι οὐχὶ κατὰ τὸν νόμον τῆς συστολῆς, ἀλλὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦ Kretschmer παρελείφθη τὸ φωνῆεν. Οὕτω λέγεται τὸ *δἄβολκόν* = *διαβολικὸν* (καθ' ὃ καὶ *δἄβωλσύνη*), *θελκόν* = θηλυκόν, *θελματικά, πεθερκά, ἡμερκόν, θερνός, μεσημερνός, σημερνός, ἐφετισνός, ἐψεσνός,* (καὶ ἐν Κρήτῃ (*ἐ*)*σπερνός, καθημερνός*), *κορφὴ* καὶ *κουρφεύκουμαι* (*κορφὴ* καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα παρὰ Trinchera σ. 19 ἔτους 1019). *μαργαρτάρ, μερδικόν* (καὶ ἐν Κρήτῃ *μερτικόν*=*μεριτικόν*), *καμνωτέρ* = *καμινωτήριον, παργορεύω, πορπατῶ, ἀπαργελῶ, περμένω, περφανῶ, περσός, ξεχ(υ)λώνω, σκαρἀζω* = *ζυγαριάζω, σκοῦμαι, σχαρἀζω* = *συγχαριάζω, στάρ,* (καὶ ἐν Κρήτῃ *στάρι*), *ἐσχώρα* (καὶ ἐν Ἀθήναις λέγεται *σχωρᾶτέ μου, σχώρεσέ μου* καὶ ἐν Κρήτῃ *σκαίνομαι* = *σικχαίνομαι, σκασιὰ ἄλλα οἰχαμα*), *ἐμσὸς*= ἡμισός, *σταρχίζω*=σιταρχέω, *χειμωγκόν, ψχή, ψχόπον* κτλ. πρβλ. ἔτι *σκορδαλλός*=κορυδαλλός· ἐν Κρήτῃ *Φουρλάκκος* = Φυρρολάκκους Σύρῳ, *Χωρδάκι*= *Χωριδάκι* ἐν Κρήτῃ, τὸ πλῆρες *Χωριδάκι* ἐν Ἐπιδαύρῳ Λιμηρᾷ, *ἀρνεύγω* = *εἰρηνεύω* ἐν Κρήτῃ, *μαστόρσα* Κύπρῳ Ἀθηνᾶς ΙΗ' σ. 357, *ἀπαρθινός* ἐν Κρήτῃ, *παληθινὸς* δὲ ἐν Ἀστυπαλαίᾳ ἀντὶ *ἐπαληθινός, περσεύω* ἐν Χρον. Μορ 411, 474.

Ὅτι δὲ ὄντως ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη τῶν προτόνων συλλαβῶν κατὰ τὸν νόμον τοῦτον καὶ οὐχὶ κατὰ συστολὴν τῶν ἀτόνων *ι* καὶ *ου* ἐγένοντο νοεῖ τις εὐκόλως μανθάνων ὅτι, καθ' ἃ εἴδομεν, πρῶτον οὐ μόνον τὰ συστελλόμενα i, u, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ φωνήεντα ἐκβάλλονται (*γάλ(α)τα, γέλ(ω)τα, κουκ(ου)λλώνω, περμένω, φέρτε*), καὶ δεύτερον μόνον ἂν παράκεινται ὑγρὰ *λ, ρ,* ἔρρινα *ν, μ* καὶ *σ*, ἤτοι σύμφωνα εὐσύναπτα μετ' ἄλλων συμφώνων, παρατηρεῖται ἡ ὑπερπήδησις, ἤτοι ἡ παράλειψις τοῦ φωνήεντος αὐτὴ ἐν τῇ προφορᾷ, ἄλλως οὐχί. Ἀλλὰ τοιούτους περιορισμοὺς ἀγνοεῖ ἡ κατὰ *συστολὴν* ἀπώλεια τοῦ *ι* καὶ *ου*. Δῆλον ἄρα ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος φαινόμενα εἶναι ὅλως ἀλλότρια καὶ δὲν ὑπάγονται ὑπὸ τὸν νόμον τῆς συστολῆς.

Ἀφοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον περιωρίσθη καὶ ἐκαθαρίσθη τὸ φαινόμενον τῆς κατὰ συστολὴν ἀπωλείας τῶν ἀτόνων φωνηέντων *ι* καὶ *ου*, δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὸν νόμον τοῦ φαινομένου ὧδέ πως: *Τὰ φωνήεντα ι καὶ ου ἀπόλλυνται μέν, ἂν κεῖνται εὐθὺς μετὰ τὸν κύριον* τόνον τῆς *λέξεως ἢ τῆς συνεκφορᾶς λέξεων* (λ. χ. *τὸ παιδί μ', τὸ παιδίν ἀτ'*), *σῴζονται δέ, ἂν ἐκφωνῶνται α') ἐν συλλαβῇ τονουμένῃ β') ἐν συλλαβῇ κειμένῃ πρὸ τοῦ κυρίου τόνου τῆς λέξεως,* καὶ γ') *ἐν συλλαβῇ ἐπιτόνῳ μέν, μακρὰν δὲ τῆς τονουμένης κειμένῃ.* (Χάριν εὐσυνοπτοτέρας τῶν φαινομένων ἐξετάσεως καὶ συντομωτέρας διατυπώσεως τῶν διεπόντων αὐτὸ νόμων, καὶ ἐπειδὴ πάντως αἱ κατὰ συστολὴν ἀπώλειαι αὗται εἶναι προδήλως νεώτεραι οὐ μόνον τῆς κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους γενομένης ἐξισώσεως τῶν μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων καὶ τῆς τροπῆς τῶν διφθόγγων *αι, οι, ει* κλπ. εἰς ἁπλᾶ φωνήεντα, ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τροπῆς πολλῶν *ο (ω)* εἰς *ου* καὶ τῆς ταυτίσεως τοῦ *υ* πρὸς τὸ *ι*, διὰ ταῦτα δὲν θὰ διαλάβω χωρὶς περὶ ἀπωλείας τοῦ *ο*

καὶ *ω*, τοῦ *αι* καὶ *ε*, τοῦ *η, ει, οι, υ* κλπ. οὐδὲ περὶ τῆς ἐντὸς λέξεως ἢ ἐν τέλει αὐτῆς ἀπωλείας, ἀλλ' ἀδρομερῶς περὶ προτόνου καὶ ἐπιτόνου *ι* καὶ *ου* ἐν πάσῃ θέσει τῆς λέξεως καὶ φράσεως ἀδιάφορον πόθεν ταῦτα ἔχουσι τὴν ἀρχήν. Λοιπὸν *ποδάρι μ, μάγλα, παρέξ, γίνταν* εἶναι ἡμῖν ὅμοια, ὅπως καὶ *χάρτα* = *χάριτα, λάλ, ἐζωγράφσα, σκούλ'* = σκόλλυον κλπ. Ἐν πᾶσι τούτοις *ι* καὶ *ου* φθόγγοι κατόπιν τῆς τονουμένης συλλαβῆς πρότερον ἐκφωνούμενοι ἀπώλοντο, ἤτοι ἡ ἰσχὺς τοῦ τόνου τῆς προηγουμένης συλλαβῆς ἐγένετο αἰτία τῆς μεγάλης συστολῆς τῆς εὐθὺς ἑπομένης, ὅτε, ὡς εἰκός, ἂν τὸ φωνῆεν αὐτῆς ἦν τῶν ἐκφωνουμένων διὰ τοῦ στόματος σφόδρα στενουμένου, ἐσιγήθη καθ' ὁλοκληρίαν, τοῦ στενοῦ τοῦ ἀπαιτουμένου εἰς σχηματισμὸν τοῦ *ι* καὶ *ου* ἔτι μᾶλλον ἐλαττουμένου καὶ οὕτω κνταλήξαντος εἰς πλήρη φραγμόν).

Εἶπον ὅτι τὰ φωνήεντα *ι* καὶ *ου* κείμενα εὐθὺς μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβὴν ἀπόλλυνται.

Οὕτω 1) τὰ λήγοντα εἰς *-η* θηλυκὰ πρωτόκλιτα καὶ τὰ ἐκ παλαιῶν τριτοκλίτων θηλυκὰ εἰς *-ις* διὰ μεταπλασμοῦ μεταβάντα εἰς τὴν α' κλίσιν καὶ κλιθέντα ὁμοίως τοῖς εἰς *-η*, ἀποβάλλουσι τὸν τελικὸν τοῦτον φθόγγον *ἰ*· πρβλ. *ἡ Τρίτ', Πέφτ', ἡ ἀγάπ', ἡ μάχ', ἡ μέσ', ἡ Ἐρήν', ἡ κόρ', ἡ Τετράδ', ἡ πλύσ' ἡ λοῦσ', ἡ γνῶσ', ἡ κρίσ', ἡ ζῆσ', ἡ σπάσ', ἡ τάξ', ἡ χάρ', ἡ χτίσ'* κλπ. (Οἰκονομ. 94, Κούση, Πλάτ. ΣΤ' 89 καὶ Ζ' 61 – 2).

2) τὰ λήγοντα εἰς *-ις* (ἀντὶ *-ιος*) ἀρσενικά, ἀποβάλλουσιν ὁμοίως τὸν φθόγγον τοῦτον *ι*, πρβλ. *Πορφύρις, Σωτήρις, Προκόπις, Ἀντώνις, Μανώλις, Μουχαήλις, Μάρις, Ἀπρίλις, κύρις, ὁ Γεώρις, Βασίλις, Πολυχρόνις* κλπ. Καὶ τὰ ἄκλιτα Ἑβραϊκὰ τῆς ἐκκλησίας ὅσα ἐκλίθησαν ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν, οἷον *Ἰωσὴφ — Σήφης, Γαβρίλης, Δανίλης* κτλ. ἀπώλεσαν τὸ τελικὸν φωνῆεν ἐν Πόντῳ, *Ἐφραίμης — Ἐφραίμπς, Ἰακώβης — Γιακώφς, Ἰορδάνης, — Γιορδάντς, Γαβρίλης — Γαβρίλτς, Δανίλης — Δανίλτς, Ἀβράμπς, Ἰσάκς, Μανόλτς* κλπ. Καὶ τὰ λατινογενῆ εἰς *-άρι(ο)ς* ὁμοίως ἐκφέρονται, *Καλεντάρτς, καρβωνάρτς, πορτάρτς* κλπ., ὁμοίως καὶ τὰ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πλασθέντα ὀνόματα εἰς *-ις* ἐξ οὗδ. εἰς *ιν* καὶ τὰ Τουρκικά, Ἰταλικὰ κλπ., οἷον *μακρυχέρτς, μαυρομμάτς, ἀνοιχτομμάτς, χασάπς, τελάλτς, μπαρμπέρτς* κλπ.

Καὶ τὸ ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης εἰσαχθὲν *δεσπότης* λέγεται ἄνευ τοῦ τελικοῦ *η*, ὁ *δεσπότ*· τοὐναντίον δὲ τὰ λήγοντα εἰς *-(τ)ης*, καθ' ὅσον ἀρχαιόθεν διεσώθησαν ἐν Πόντῳ, περατοῦνται σήμερον εἰς *-(τ)ες*, οἷον *χωρέτες, βουνέτες, Σταυρέτες, φεγγίτες, Πολίτες, Αὐγίτες, Γιάννες, Παναγιώτες, μακαρίτες, Τριπολίτες* κλπ. Διὰ τούτων δὲ ἀποδεικνύεται σαφέστατα καὶ ἀναντιλέκτως, ὅτι ἀτόπως γράφεται *Γρηγόρης, Βασίλης, πορτάρης, μακροχέρης, ἀνοιχτομμάτης* κλπ. διὰ τοῦ *η*. Ἂν ταῦτα ἐλάμβανόν ποτε παλαιότερον τὸν φθόγγον *η* καὶ ἐξεφωνοῦντο ὁμοίως τοῖς *Ἰωάννης, πολίτης, φεγγίτης* κλπ., θὰ ἀπηγγέλλοντο σήμερον ἐν Πόντῳ *μαυρομμάτες, Γεώργες, Ἀντώνες, Μάρτες, καρβωνάρες* κλπ.

3) Ἡ ὀνομαστικὴ πληθυντικὴ τῶν δευτεροκλίτων τονιζομένων ἐπὶ τῆς παραληγούσης ἐκφέρεται ἄνευ τοῦ τελικοῦ *οι*, οἷον, *ἀνθρώπ'*, *νομάτ'*, *ἐκεῖν'*, *ἄλλ'*, *ἀτόσ'*, *γειτόν'*, *καλογέρ'*, *τεσσάρ'* (Κούση, Πλάτ. ΣΤ′ 97), *δράκ'* κλπ. Ὁμοίως ἔχει τὸ *ἀργάτ'*, *Κανέτ'*, *χωρέτ'*, *ναῦτ'*, *γυναῖκ'* κτ. ἤτοι καὶ ταῦτα ἀπώλεσαν *οι* οὐχὶ *αι* (περὶ τούτων ἰδὲ τὰ ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου, Ἔτ. 1911—2 σ. 22—4).

4) Τὸ β′ πρόσωπον τῶν ρημάτων ἐν τῇ ὁριστικῇ καὶ ὑποτακτικῇ εἰς *-εις —ει (ῃς—ῃ)* ἀποβάλλει τὸν φθόγγον *ι* τοῦτον, ἂν ὁ τόνος μὴ κεῖται ἐπ' αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ προσώπῳ τῆς προστακτικῆς, *γράφτς, βλάφις, ζυμώντς, θρέφς, στρέφς, ζυμών', κλέφτ', πειράζ', δρίζ', σιάζ', χορεύ', λάλ', παρακάλ', πάτ', φέρ, τέρ (=τήρει), ἐντράν', κρά(τ)* κτλ.

5) Τὰ ὑποκοριστικὰ ἢ ὑποκοριστικοῦ τύπου παροξύτονα εἰς *'ι* ἀποβάλλουσι τοῦτο τὸ φωνῆεν, *τὸ χέρ, τὸ χείλ', τὸ δόντ', τὸ νύχ', τὸ ξίδ', τὸ στρείδ', τὸ λακάτ, τὸ χώρ' (ἰχώριον), τὸ κουδούν', ὀρτάρ', χορότ',* (= χειρόρτιον· ἰδὲ Ἀθηνᾶς ΚΒ′ σελ. 205—6), *μερσίν', τιρσίν'* (= θρισσίον – θρίσσα), *κιδάρ*=κιδάριον, *ἀχάντ', κολύμβ', τουμβίν', ποτάμ', γουβάν'* (ἴδε Ἐπετηρίδα Πανεπιστημίου 1910 - 1911 σ. 68).

6) Οἱ ἐνεργητικοὶ ἀόριστοι περατούμενοι εἰς *-ισα, -ινα* κτλ. ἀποβάλλουσιν ὁμοίως τὸ φωνῆεν *ι*, *ἐπότσα, ἐπώρκσα, ἐτσούμπσε*=*ἐτσούμπισεν* (=*ἐτσίμπισεν*), *ἔγνεφσεν, ἐκαμάτσα, ἐσκότσα* (=*ἐσκότισα*), *ἐφώτσα, ἔρτσεν, ἐγύρτσα, ἐδάντσα, ἐκρέμπσα* =*ἐκρέμισα, κρέμπσον, κόλτσον*=κόλλησον (ἐκ τοῦ *κόλλα*), *θέρτσον, ἁλώντσον, χώρτσον, τούρκσον, ἀνάλτσον* =*ἀνάλυσον, ἀνέλισα, ἐμέτσα* =*ἐμέθυσα, ἐπόλτσεν*=*ἀπόλυσεν, ἔμνα*=*ἔμεινα, ἐτέμι, ἐτέμνα* κτλ. (Οἰκονομ. 115, Κούση, Πλάτων. Η′ 242).

7) Τὰ εἰς *–ισσα* ἀποβάλλουσι τὸ *ι* αὐτῶν, *μυέρτσα μάρτσα* = *μαύρισσα, γουμέντσα, δεξαμέντσα, ἀποθαμέντσα,* καὶ οὕτως αἱ μετοχαὶ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου εἰς *— μέντσα* = *μένισσα* ἀντὶ *— μένη*· Ἔπειτα *μαστόρτσα, γειτόντσα, Ἀρμέντσα, πολίτσα, τούρκσα* καὶ οὕτω πάντα τὰ ἐθνικὰ εἰς *— ισσα*· ὁμοίως *συννύφσα, παρανόμσα, ἀνδραδέλφσα, ἐξαδέλφσα* κλπ.

8) Τὰ εἰς *–ικος, -ίτικος* ἀποβάλλουσι τὸ *ι* τὸ μετὰ τὸν τόνον, πρβλ. *χωρέτκον, Ἀρμέγκον, Κανέτκον, ὑπνάρκον, λουκάγκον, Κρωμέικον, πολίτκον, μικρίτσκος* κτλ.

9) Ἄλλαι πολλαὶ λέξεις ἔχουσαι πρότερον *ι* μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβὴν ἀπώλεσαν αὐτό, *ὀπέρτς, ἔν, πάλ', συνέλκον*=*συνήλικον, ἐσύντχα, Ἐξώτχα ἀξυπόλτος, κόσσφα*=*κόσσυφα, κόλβα* κτλ.

Ὁμοίως ὁ φθόγγος *ου* κείμενος ἐν τῇ εὐθὺς μετὰ τὸν τόνον ἑπομένῃ συλλαβῇ ἀπεβλήθη ἔν τοῖς ἀκολούθοις.

1) Ἐν τῇ ἑν. γεν. καὶ πληθ. αἰτ. τῶν δευτεροκλίτων, *τί λύκ', τί λύκς, τ' ἄρκ', τἄρκς, τἀρθώπ', ταρθώπς, γυναίκς* (*γυναίκονς*)· (ὅτι *γυναίκονς, γυναῦκοι* ἐκλίθη καὶ δὴ *ου* (*οι*) ἀπεβλήθη καὶ οὐχὶ *α*, ὅπως οὐδὲ ἐν τῷ *ἀγάπς, ἐλέ-*

χθη ἀνωτέρω), *— ἀκείντς, οὔλις, σκύλτς, τί μουλί, τί χερί, τί μελί, τί πεπερί, τ' ἐλαδί, τί κρενί, τί λιθαρί, τί γονέις* (=*γονέιους*), *τί νέι* = *τί νέιου, τί νέις* = *τί νέιους* κλπ.

2) Ἐν τῷ γ′ πληθυντικῷ προσώπῳ τῶν ρημάτων εἰς *-ουν(ε)*, γράφνε, *φάγνε, τρώγνε, ἀνοίγνε, ἐλέπνε*=*βλέπουνε, μέννε, περιμέννε, ἐμπαίννε, ἀγοράζνε,* παίρνε, εὑρήκνε, παίγνε κλπ.

3) Ἐν τῷ γ′ πληθυντικῷ προσώπῳ εἰς *νται γίνταν*=γίνουνται, *φαίνταν*= *φαίνουνται, μαραίνταν, ξεραίνταν* κλπ.

4) Ἐν τῷ β′ προσώπῳ τῆς προστακτικῆς μέσης φωνῆς, *καθ', στάθ', ἀγοράστ', ἁλλάζ'* κλπ

5) Τὰ ἐπιρρήματα εἰς *-ω*, λήξαντα κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα εἰς *-ου*, ἐκφέρονται σήμερον ἄνευ τοῦ τελικοῦ *ου*, *ἂν'* καὶ *ἄνθεν, ἔξ' παρέξ'* (ὅμοιον τῷ Ὁμηρικῷ *παρέξ'*), *ὀπίσ', ἀπάν', ἀπέσ, κά(τ) καὶ κάτθεν· ἐν τοῖς παλαιότερον* συντεθεῖσι σῴζεται τὸ *ω*, *ἀπανωθύρ, κατωθύρ, ἐξώφυλλον, Ἐξώτχα*=*Ἐξώτειχα, σώβρακον, σώγαμβρος* κλπ.

6) Ἐν πολλαῖς λέξεσιν, ἐν αἷς ὁ φθόγγος *ου* εἵπετο εὐθὺς μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβήν, *ἔκσα, ἄκσον, δαδόπον* ἀντὶ *δαδόπλον* καὶ τοῦτο ἀντὶ *δαδόπουλλον*, οὕτω καὶ *ἀρνόπον, νυμφόπον* κλπ. *ἄτ, ἄτς* = *ἄτου, ἄτους, μάγλον* κλπ.

Ὡς εἰκὸς καὶ ὡς πάντοτε παρατηρεῖται ἐν τῷ ἀληθεῖ βίῳ τῆς γλώσσης, πολλαὶ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων ἐμφανίζουσιν ἐξαιρέσεις, εὐκόλως δυναμένας νὰ ἑρμηνευθῶσιν. Οὕτω λ. χ. τῶν κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν κλινομένων θηλυκῶν πολλὰ φαίνονται ὅτι σῴζουσι τὸν τελικὸν φθόγγον *ι*, ἄλλα δὲ ὅτι καὶ διφοροῦνται, οἷον ἡ *λοῦσι*, καὶ ἡ *λούσ'*, ἡ *πλύσι* καὶ ἡ *πλύσ'*, *ἀγάπη* παρὰ Κούσῃ, Πλάτ. ΣΤ′ 88, *ἀγάπ'*. παρ' Οἰκονομ. 94, *εἰρήνη* Κούσῃ, *Ἐρην.*, Οἰκονομ. κλπ., ἔπειτα *λύπη, δικαιοσύνη, ἐλεημοσύνη* παρὰ Κούσῃ ἔνθα ἀνωτ. Τὸ ἀληθὲς δ' εἶναι ὅτι ταῦτα ἐπανέλαβον τὸν φθόγγον τοῦτον *ι* κατ' ἀναλογίαν τῶν ὀξυτόνων εἰς *—ή* καὶ τῶν προπαροξυτόνων εἰς *-ι*, ἤτοι κατὰ τὸ *αὐλή, φωνή, ὀργὴ* κτ., *δύναμι, γέννησι, κατάστασι, περίστασι, ἀνάστασι, φύλαξι, μάθησι, ὑπόληψι, σταύρωσι* κτλ. ἅτινα σῴζουσιν ἐν τῇ ληγούσῃ κανονικῶς τὸν φθόγγον *ί* ὡς κατάληξιν τῆς κλίσεως ταύτης, ἐλέχθησαν καὶ τὰ εἰρημένα *ἀγάπη, λούσι* κτλ. μετὰ τοῦ *ἰ*.

Τὴν ἀναλογικὴν τούτων αἰτίαν μαρτυρεῖ σαφέστατα καὶ ἡ διττὴ ἐκφορὰ πολλῶν ἐκ τούτων, μετὰ τοῦ *ι* καὶ ἄνευ αὐτοῦ (πρβλ. Ἀθηνᾶς Τόμος ΚΔ′ σελ. 17 καὶ Ἀκαδημεικῶν Ἀναγνωσμάτων Α′ σελ. 227 – 8).

Ὁμοίως ἔχομεν καὶ τῆς δευτέρας περιπτώσεως ἐξαιρέσεις τινάς· οὕτω, καθ' ἃ μανθάνομεν παρὰ τοῦ κ. Οἰκονομίδου σελ. 202, τὰ εἰς *άκις* λήγοντα θωπευτικὰ ὀνόματα σῴζουσι το τελικὸν *-ις* ἀπαθὲς (πλὴν τοῦ *Γεωρμαλάκης* = *Γεωργάκις*)· περὶ τούτων τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι ταῦτα ἦσαν πρότερον ἀλλότρια τῆς διαλέκτου ταύτης καὶ ὅτι εἰσαχθέντα ἐπ' ἐσχάτων ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλληνικῆς διεφύλαξαν μέχρι τοῦδε τὸν τύπον αὐτῶν ἀπαθῆ, ὥστε λέγεται *ὁ Βασιλάκις,*

τὶ *Βασιλάκι*, *ὁ Χριστάκις*, *τὶ Χριστάκι*. Ἐπὶ τοῦτο δ' ἄγει καὶ ἡ παρατήρησις ὅτι τὰ εἰς *-άκις* οὐδέτερα, ὁπόθεν παράγονται τὰ θωπευτικὰ εἰς *-άκις*, ἀπώλεσαν τὸ *ι* αὐτῶν, πάντως, διότι ἀρχαιόθεν ἐσώθησαν καὶ ἐλέγοντο ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ· πρβλ. *σ‹ωλήκ'*, *ξυλάγγ'*, *'σουντσούκ'* κλπ., ὅπως καὶ πάντα τὰ ὑποκοριστικὰ εἰς *-ιον -ιν*. Καὶ τὸ μνημονευθὲν *Γεωρμαλάκις*, ὁμαλῶς ἔχον, μαρτυρεῖ ὅτι τὰ ἄλλα οὐχὶ κατὰ τὴν φωνητικὴν τῆς διαλέκτου ταύτης διεσώθησαν, ἀλλ' ἕνεκα ἄλλου τινὸς λόγου ἔχουσι τὸ *ι*· τοιοῦτος δὲ λόγος φαίνεταί μοι ὁ δανεισμός.

Ὁμοίως φαίνεται ὅτι καὶ τῶν ἀορίστων εἰς *— ισα* καὶ τῶν θηλυκῶν εἰς *— ισσα* καὶ τῶν εἰς *— ικος, — ίτικος, — ιμος, — ινος* ληγόντων ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐξαιρέσεις. Ταύτας ἡρμήνευσεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὁ φίλος κ. Οἰκονομίδης ἐν σ 81, 213, 2 6 καὶ ἀλλαχοῦ, εἰπὼν ὅτι ὅπου μετὰ τὴν συγκοπὴν πολλὰ καὶ δυσεκφώνητα σύμφωνα θὰ συνέπιπτον, ἐκεῖ ἐσώθη ἢ μᾶλλον ἀποκατεστάθη ἐκ νέου τὸ φωνῆεν *ι*· πρβλ. *ἔντρισα* = ἤνδρισα, *ἐκάπνιξεν*, *ἐξήντλιξεν*, *ἐπίκριξεν*, *ἐκόπριξεν*, *ἔφριξεν* = ἤφρισεν, *ὕβρισεν*, *τούρκικος*, *φράγκικος*, *πλέξιμον*, *ψάλσιμον*· πρόδηλον δὲ ὅτι ἀφοῦ οὕτως ἐκ παραλλήλου ἐλέγοντο ἄλλοι μὲν τύποι μετὰ τοῦ *ι* ἄλλοι δὲ ἄνευ αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ ἄλλα τονιζόμενα ἐπὶ τῆς ληγούσης ἔσῳζον τὸ *ι* ὁμαλῶς, *γεροντικός*, *γνωστικός*, κλπ., εὔκολον ἦτο νὰ ἐπέλθῃ ἀναλογικὴ ἐξάπλωσις τούτου καὶ εἰς ἄλλα πολλά, οἷον *Βλάχικον*, *Ἀμερικάνικον*, *πράσινος*, *ψεύτικες*, *ἐρώτησα* (πρβλ. καὶ τὸ *νὰ ἐρωτήσω*), *ἔχτισα* (ἐν τοῖς χωρίοις *ἔχτσα*) κτλ. Ὁμοίως λέγεται *ἀνδραδέλφισσα* καὶ *ἀνδραδέλφσα*, *ναίβρισσα*, *συντέκνισσα* καὶ *συντέκνσα* (Οἰκονομ. 189) κτλ., ἐκ τούτων δὲ καί τινα εἰς *— ισσα*, οἷον *δούλισσα* κλπ.

Καὶ ἡ ἔκπτωσις τοῦ *ου* ἀπὸ τῆς ἐνικῆς γενικῆς ἐμφανίζει ἀνωμαλίας τινάς, διότι, καθ' ἃ διδάσκει ὁ κ. Κούσης ἐν Πλάτ. ΣΤ' 324, λέγεται καὶ *λόγου*, *μάγου*, *φίλου*, *δρόμου*. Γράφει δὲ καὶ ὁ κ. Οἰκονομίδης ἐν σελ 225 *Κυρακοῦ* καὶ *Κυράκου*. Ἡ κατ' ἀναλογίαν ἐκ νέου ἀποκατάστασις τοῦ *ου* ἐν τούτοις νοεῖται εὐκόλως, ἄν τις ἐνθυμηθῇ ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ὀξυτόνων εἰς *— ός — όν* τὸ *οῦ* ἐτονίζετο, καὶ ἐπὶ τῶν προπαροξυτόνων ἐπιθέτων καί τινων κυρίων ὀνομάτων ὁ τόνος ἐξηκολούθει νὰ κεῖται ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης, *τὶ καπνοῦ*, *εὔμορφου*, *τὶ Θεοφύλαχτου* κτλ. ἐντεῦθεν ἐσῴζετο τὸ αἴσθημα ὅτι ἡ πτῶσις αὕτη λήγει κανονικῶς εἰς *— ου* καὶ δὴ ἦν εὔκολον νὰ ἐπαναληφθῇ τοῦτο ἐκπεσόν. Ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν τῇ μέσῃ φωνῇ τῶν ρημάτων φαίνεται ὅτι σῴζεται τὸ *ου* μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβήν, οἷον *ἀγοράσκουμαι*, *ἀγοράσκουμεστιν*, *ἀγοράσκουνταν*, *ἐγοράσκουμουν*, *ἐγοράσκουμεστιν*, *ἐγοράσκουταν*, *ἐνθυμούμουν*, *ἐνθυμάσουν*, *ἐνθυμάτουν*, *ἔπλούμουν* (= *ἠπλούμην*) *ἐπλούσουν*, *ἐπλούτουν* κτλ. Αἰτία τῆς ἀνωμαλίας ταύτης εἶναι βεβαίως τοῦτο μὲν ἡ ἀναλογία, τοῦτο δὲ τὰ πολλὰ σύμφωνα, ἃ, ἐκπεσόντος τοῦ *ου*, ἔμελλον νὰ συνέλθωσιν, ὅτε θὰ ἀπηρτίζοντο τύποι δυσεκφώνητοι οἷον, *ἀγοράσκμαι*, *ἀγοράσκνται*, *ἀγοράσκμεστιν* κλπ. Τὸ δὲ *ἐνθυμούμουν*, *ἐπλούμουν*, κτλ. ἔχει τὸ

ου διὰ τὸ τελικὸν τοῦ *ἀγοράσκουμουν*, ὃ μακρὰν τῆς τονουμένης συλλαβῆς κείμενον ἐσώθη φωνητικῶς, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη καὶ νῦν εὐθὺς θέλει δειχθῆ. Ὁσάκις δὲ τοῦ *ου* τῆς προσωπικῆς καταλήξεως *— μουν*, *σουν* κλπ. προηγεῖτο μὲν καὶ ἄλλο *ου*, εἵπετο δὲ ἔτι συλλαβή, τότε ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἐκβληθέντος μὲν τοῦ πρώτου *ου* θὰ προέκυπτέ τι σύμπλεγμα δυσεκφώνητον, τοὐναντίον δὲ τοῦ δευτέρου οὐχί, διὰ τοῦτο ἀπεβλήθη τὸ δεύτερον, ἤτοι ἐλέχθη *ἐ(γ)ἰνουμνε ἐ(γ)ἰνουσνε*, *ἐ(γ)ἰνουμνες*, *ἐ(γ)ένουμνε*, *ἐ(γ)ένουσνε*, *ἐ(γ)ένουμνες*, *ἔρχουμνε*, *ἐρχούμνεστιν* κλπ. Ἀλλ' ἂν μὴ προηγεῖτο ἄλλο *ου* καὶ ἂν συγκοπτομένου τοῦ *—μουν*, *σουν* κλπ. μὴ προέκυπτε σύμπλεγμα δύσκολον νὰ ἐκφωνηθῇ, ἐφηρμόζετο ὁ νόμος τῆς συστολῆς, ἤτοι ἀπεβάλλετο τὸ *ου*, δι' ὃ *ἔμνε*, *ἔσνε* κλπ.

Κατὰ τὰ περισπώμενα εἰς *— οῦν*, *τιμοῦν*, *θαρροῦν*, *λαλοῦν* κτλ. ἐπανῆλθε τὸ *— ουν*, καὶ εἴς τινα βαρύτονα, ὥστε λέγονται καὶ συνεσταλμένα, οἷον *πάγνε*, *φάγνε* κτλ. καὶ ἀποκαθεσταμένα *πάγουν φάγουν*. Κατὰ τοῦτο δὲ τὸ ἐπανορθωθὲν *πάγουν* εἴκασεν ὁ κ. Οἰκονομίδης σ. 99 σημ. 1. ὀρθότατα ὅτι ἐλέχθη καὶ *ἔρχουν* ἀντὶ *ἔρχουνται* — *ἔρνται*, *πάγουν κ' ἔρχουν*, πρβλ. τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λογίου μνημονευόμενον *στάθισον* κατὰ τὸ κάθισον ἤτοι *κάθου*: *στάθου* (= *στάσου* ΜΝΕ. Α' σ. 81 σημ.) = *κάθισον*: *στάθισον*. Κατὰ τὸν ἀόρ. *ἐσύντχα* ἀντὶ *ἐσύντυχα*, ἐν ᾧ κανονικῶς ἀπεβλήθη τὸ μετὰ τὸν τόνον *υ*, ἐλέχθη καὶ *συντχαίνω* καὶ ἡ *συντχία*, ἤτοι καὶ οἱ τύποι οἱ ἐμφαίνοντες ἀπώλειαν τοῦ *υ* ἐν τῇ προτόνῳ συλλαβῇ. Ὁμοίως ἑρμηνεύεται καὶ ἡ *μαγλίτρα* κατὰ τὸ *μάγλα* ἀντὶ *μαγουλίτρα*, τὸ *ἀγρόμηλον*, *χωρόμηλον*, κτλ. διὰ τὸ ἁπλοῦν μῆλον κτλ.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω σ. 5 ὅτι τὰ φωνήεντα *ι* καὶ *ου* σῴζονται, πρῶτον ἂν τονίζωνται, δεύτερον ἂν κεῖνται ἐν προτόνῳ συλλαβῇ, καὶ τρίτον ἂν κεῖνται ἐν συλλαβῇ ἐπιτόνῳ μέν, ἀλλὰ μακρὰν τῆς τονουμένης. Καὶ ἀληθῶς ἐάν τις, ὡς εἶναι δίκαιον, ἐξαιρέσῃ τὰ κατ' ἀναλογίαν καὶ τὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦ Kretschmer γινόμενα καὶ τὰ πλημμελῶς ἐτυμολογούμενα, ὅπως ἐγένετο ἤδη ἀνωτέρω, τότε οὐδὲν ἐφ' ὅσον βλέπω, ὑπολείπεται ἀνώμαλον· πρβλ. *πνάκ'*, *λιθάρ*, *χοινίκ*, *μουρούνα*, *σιληπορδῶ*, *ἀδικία*, *συναχοῦμαι*, *συνός*, *συνεύω*, *φυσούνα*, *μηνοῦ*, *κουμούλ*, *κουκούλ*, *ἀβουτσίν*, *ξαβουρεύκουμαι*, *τἀβουτουνοῦ*, *τἀβουτηνές*, *τ' ἀλλουνοῦ*, *τ' ἐκεινοῦ*, *ἀτουνούσ(ουν)* κτ. Ἔπειτα *τέσσαρους* παρὰ τὸ *τεσσάρτς*. (Πλάτ. ΣΤ' 97), *ἡ μεταχείρισι*, *ἐσχώρεσι*, *πόρεγι*, *μάθησι*, κλπ. πρβλ. Πλάτων. Ζ', 61—2. Ἰδίᾳ κατάδηλον γίνεται τοῦτο ἐν τῇ κλίσει τῶν ἐπιθέτων τηρούντων καὶ τὸ *οι* ἐν τῇ πληθ. ὀνομ. *οἱ ἔμορφοι*, *οἱ ἄσκημοι* κλπ. καὶ τὸ *ου* καὶ ἐν τῇ ἐνικῇ γενικῇ καὶ ἐν τῇ αἰτιατικῇ πληθυντικῇ, *τἔμορφου*, *τἔμορφους*, *τἄσχημου*, *τἄσχημους* κλπ. πρβλ. Κούσην, ἐν Πλάτωνος ΣΤ' σ. 324 διδάσκοντα διαρρήδην ὅτι ἡ «*γενικὴ τῶν ἐπιθέτων λήγει εἰς -ου...*» Αἰτία τῆς διασώσεως ταύτης οὐδεμία ἄλλη δύναται νὰ εἶναι ἢ ὅτι ὁ τονισμὸς τῶν ἐπιθέτων κατέστη δι' ἀναλογίαν ἀμετακίνητος (πρβλ. ΜΝΕ Β' 90), ἐντεῦθεν λέγεται *πήλινος*, *πήλινον* καὶ ἡ *πήλινη*, *τοῦ πήλινου*, *τοὺς πήλινους* κλπ., ἤτοι

SISMANOGLIO

τὸ *ου* καὶ ἐν τῇ ἑνικῇ γενικῇ καὶ ἐν τῇ πληθυντικῇ αἰτιατικῇ κεῖται ἐπὶ τῶν ὑπερδισυλλάβων ἐπιθέτων (τοιαῦτα δὲ εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ πλεῖστα) μακρὰν τοῦ τόνου καὶ δι' αὐτὸ ἐσώθη.

Σφόδρα ἀνώμαλοι φαίνονται αἱ γενικαὶ πληθυντικαὶ τῶν ἀντωνυμιῶν *ἐμουν, ἐσουν, ἀτουν* παρὰ τὰς ἑνικὰς γενικὰς *μ', σ', ἀτ.* Αἰτία τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου εἶναι ὅτι αἱ μὲν μονοσύλλαβοι ἀντωνυμίαι *μου, σου,* ἐκφερόμεναι εὐθὺς μετὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν προσδιοριζόμενα, ὧν οὐκ ὀλίγα ἐτονίζοντο ἐπὶ τῆς ληγούσης, ἀπέβαλον τὸ *ου* κανονικῶς, ἤτοι τὸ *χέρι μ', τὸ παιδί σ', ἡ χαρά μ'* κτλ., ὅπως καὶ *λύκ', λύκς.* Κατὰ ταύτας δὲ ἐλέχθη καὶ ἡ τοῦ τρίτου προσώπου *ἀτ.* Τοὐναντίον δὲ τῶν γενικῶν πληθυντικῶν *ἐμουν(ε), ἐσουν(ε), ἀτουν(ε),* ἐγκλιτικῶς ἑπομένων τῇ προηγουμένῃ λέξει, τὸ *ου* ἐξεφωνεῖτο μακρὰν τοῦ κυρίου τόνου, τούτου δ' ἕνεκα ἔσῳζε δευτερεύοντά τινα τόνον καὶ οὕτως ἐσώθη. Πρόσθες ὅτι καὶ τὸ *ἀτουνοῦ* τονούμενον ἐπὶ τῆς ληγούσης ἔδει νὰ διασῴζῃ τὸ *ου* τῆς παραληγούσης, τοῦτο δὲ πάλιν ἐπέδρα ἐπὶ τὸ *ἀτουν* καὶ περαιτέρω ἐπὶ τὸ *ἐμουν, ἐσουν.*

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 2ᾳ Ὀκτωβρίου 1911.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΣΤΕΝΟΓΡΑΦΟΥΜΕΝΟΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΩι 574 Μ. Χ.

Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς στενογραφίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους περιέχει πολλοὺς ἔτι ἀγνώστους θησαυρούς, κεκρυμμένους οὐ μόνον ἐν τῇ εὐρείᾳ καὶ μὴ ἀναδιφηθείσῃ Ἑλληνοβυζαντιακῇ λογοτεχνίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀράβων, Σύρων, Περσῶν, Ἀρμενίων καὶ ἄλλων γειτόνων τῶν Βυζαντίνων. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῶν φιλολογούντων ἐπὶ περικοπῆς τινος τῆς συριακῆς φιλολογίας, οἰκείας πρὸς τὸ θέμα, καθότι τὸ ἐν αὐτῇ περιγραφόμενον γεγονὸς ἐνέχει πολλὰ τὰ ἰδιάζοντα, καὶ ἀξίζει τὸν κόπον τῇ ἀληθείᾳ νὰ ἐξετάσῃ τις αὐτὸ ἐγγύτερον.

Ὁ συγγραφεύς, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὴν πληροφορίαν, εἶναι ὁ πρῶτος Σύρος ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος *Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου*[1] προσεπικαλούμενος καὶ *Ἰωάννης ὁ Ἀσίας*, γεννηθεὶς ἐν Ἀμίδῃ τῆς Μεσοποταμίας περὶ τὸ 505 μ. Χ. Τῷ 529 ἀπαντῶμεν αὐτὸν ὡς διάκονον ἐν μονῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 535 ἐν μονῇ τῶν Σύρων μονοφυσιτῶν παρὰ τὸν Κεράτιον Κόλπον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α', ὅστις ἰδιάζουσαν ἐμπιστοσύνην ἀπένεμεν αὐτῷ, ἔλαβε τῷ 546 τὴν ἐντολὴν ὅπως ἀπωθήσῃ ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὴν εἰδωλολατρίαν ἔτι μᾶλλον. Εἰς τὸ καθῆκον τοῦτο ἀφωσιώθη ὁ «*προεστὼς τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐπιδρομεὺς τῶν εἰδώλων*» μετὰ ζήλου, λέγεται δ' ὅτι ἐβάπτισε πλείους τῶν 70,000 εἰδωλολατρῶν καὶ ἵδρυσεν 96 ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην ἀποστολὴν κατὰ τὸ δυνατὸν προεφύλαττε τοὺς νεοφωτίστους Χριστιανοὺς ἀπὸ δογματικὰς ἔριδας, ἐπέσυρε τὴν μῆνιν τῶν ἄγαν μονοφυσιτῶν Σύρων, οἵτινες, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου αὐτοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (+ 565), πολλὰ κακὰ προυξένησαν αὐτῷ. Τῷ 586 ἔζη ἀκόμη, πλήρης ἡμερῶν, πιθανώτατα ὡς ἐπίσκοπος Ἐφέσου· ἄδηλον ποῦ καὶ πότε ἀπέθανε. Καίπερ μὴ διαπρέπων ἰδιαιτέρως ἐπὶ πνεύματι, ἀπέκτησεν ὅμως καλὸν φιλολογικὸν ὄνομα διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ *Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας*, ἥτις ἀποτελεῖ πολύτιμον πηγὴν διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ, εἶναι δ' ἐπίσης ἀξιόλογος καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ ς' αἰῶνος. Δυστυχῶς τὸ ἔργον του σῴζεται μόνον ἐν ἀποσπάσματι. Περιελάμβανε τρία μέρη ἐξ ἓξ βιβλίων ἕκαστον καὶ διῆκεν ἀπὸ Καίσαρος μέχρι τοῦ ἔτους 586. Τὸ πρῶτον μέρος πάντῃ ἀπωλέσθη, τὸ δεύτερον συμπεριελήφθη κατὰ τὸ μεῖζον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας *Διονυσίου* τοῦ ἀπὸ Τὲλ Μαχρῆ (818–845) ἐν τῷ *Χρονικῷ* αὐτοῦ, μόνον δὲ τὸ τρίτον περιλαμβάνον τὰ ἔτη 536—586, πρόκειται ἀκόμη, ἀλλὰ βεβαίως μετὰ διαφόρων κενῶν. Ὁ W. Cureton (ἐν Ὀξφόρδῃ 1853) ἐπεμελήθη πρώτης τινὸς ἐκδόσεως τοῦ συριακοῦ πρωτοτύπου, εἶτα ἐξεδόθησαν μερικαὶ μεταφράσεις, μεταξὺ ἄλλων καὶ μία γερμανικὴ ὑπὸ τοῦ J. M. Schönfelder (ἐν Μονάχῳ 1862). Ταύτην ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν, καθὸ ἄπειρος τῆς συριακῆς γλώσσης.

Τὸ γεγονὸς λοιπὸν συνέβη ὡς ἑξῆς συμφώνως πρὸς τὴν μετάφρασιν ταύτην.

Ὁ ἀσθενὴς αὐτοκράτωρ Ἰουστῖνος Β' (565–578), διάδοχος καὶ ἀνεψιὸς Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου, ἔπαθε τῷ 569 φρενοβλάβειαν, προελθοῦσαν

1. Πρβλ. περὶ αὐτοῦ τὸν πρόλογον τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ *Schönfelder*. ἐπίσης *Krumbacher*, Geschichte der byzantinischen Literatur², σελ. 101 *Herzog*, Real enzyklopädie für Theologie³, Τόμ. 9, σελ. 301 καὶ ἑξ. *E. Merten*, Zum Perserkriege der Kaiser Justinos II. und Tiberius II. σελ. 2 καὶ ἑξ. *J. P. N. Land*, Joannes Bischof von Ephesos (Leyden 1856), σελ 154. *F. Nau*, Analyse de la 2ème partie inédite de l'Histoire Ecclésiastique de Jean d'Asie, Patriarch Jacobite de Constantinople († 585), dans la Revue de l'Orient Chrétien 1897, σελ. 455—493. *J. Pargoire* l'Eglise Byzantine de 527 à 847, σελ. 13 καὶ 24.

ἐξ ἀκολασιῶν καὶ βιαιοπραγιῶν, ἀλλ' ἴσως καὶ ἐξ ἐκφυλισμοῦ κληρονομικοῦ, ὑποφέρων συνάμα καὶ ἐξ ὀδυνηρᾶς λιθιάσεως. Παρελήρει, ἐκραύγαζε καὶ ὠλόλυζεν, ἐξέφερεν ἀνάρθρους ζῳώδεις φωνάς, περιέπιπτεν εἰς ἀγωνιώδη ἀνησυχίαν καὶ ὁτὲ μὲν ὑφερπύζετο, ὁτὲ δὲ προσεπάθει νὰ ριφθῇ ἀπὸ τῶν παραθύρων τοῦ ἀνακτόρου του, ἢ εἶχεν ἐκρήξεις λύσσης καὶ μανίας, ὁπότε ἔδακνε καὶ ἐτραυμάτιζε τοὺς πρὸς φύλαξιν αὐτοῦ ὡρισμένους θαλαμηπόλους, οὕτως ὥστε ἐδέησεν ἐν τέλει νά τον δεσμεύσωσι διὰ σχοινίων. Ἐνίοτε καθησύχαζεν αὐτὸν ἡ δεῦρο κἀκεῖσε ἐν μικρῷ ὀχήματι περιαγωγή, ἐνίοτε δὲ πάλιν ἡ ἀκρόασις τοῦ πολυσυρίγγου ὀργάνου ἐπενήργει καταπραϋντικῶς ἐπ' αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως παρουσιάζοντο ἀφ' ἑαυτῶν καὶ φωτεινὰ διαστήματα, καθ' ἃ Ἰουστῖνος Β΄ ἐφαίνετο ἔχων πλήρεις τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ, ὡμίλει δὲ καὶ ἔπραττεν ὡς ἄνθρωπος λογικὸς καὶ νήφων· τότε δὲ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξέρχηται ἐπ' ὀλίγον εἰς περίπατον ἀνὰ τὴν πόλιν ἢ νὰ δέχηται τὸν σεβασμὸν τῆς Συγκλήτου. Ἐπανέπιπτεν ὅμως πάντοτε ἀμέσως εἰς τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ κατάστασιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ δυσχερὴς θέσις τοῦ Κράτους, ὅπερ στερρῶς ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπιέζετο, ἀπῄτει ἐπὶ κεφαλῆς ἄνδρα νέον καὶ δραστήριον, ἡ Σύγκλητος συνεσκέφθη μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας Σοφίας καὶ ἀπεφασίσθη νὰ προτείνωσι τῷ πάσχοντι αὐτοκράτορι ὅπως χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ ὁρίσῃ ἀντιβασιλέα ὡς Καίσαρα καὶ συγκάθεδρον. Ἰουστῖνος Β΄, καίπερ βεβαίως διστάζων, ἐδέησε νὰ πεισθῇ, κατά τι διάστημα διαυγείας τοῦ νοῦ του, περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ συνιστωμένου μέτρου καὶ ἐξέλεξεν ἐπὶ τέλους τὸν κόμητα τῶν Ἐξκουβιτόρων *Τιβέριον*, ἀξιωματικὸν ἱκανὸν καὶ δεδοκιμασμένον, ὡς ἀντιβασιλέα καὶ διάδοχον. Τῇ 6 ἢ 7 Δεκεμβρίου 574 ἐτελέσθη ἡ ἐπίσημος νίοποίησις καὶ ἀναγόρευσις, ἐπὶ παρουσίᾳ Πατριάρχου, Συγκλήτου, Κλήρου, Ἀρχῶν καὶ πλήθους ἀπείρου λαοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τότε λοιπὸν συνέβη τὸ θαυμάσιον ὅτι Ἰουστῖνος Β΄, ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς μεγάλης συγκινήσεως καὶ τοῦ πένθους, διὰ διαυγοῦς, γεγωνυίας καὶ καταληπτικῆς φωνῆς, διακοπτομένης μόνον ὑπὸ δακρύων καὶ στεναγμῶν, ὡμίλησε πρός τε τὸν Τιβέριον καὶ τὴν ἀνακτορικὴν φρουρὰν τῶν ἐξκουβιτόρων, ὡσεὶ τὸ λογικόν του οὐδέποτε εἶχε πάθει. Εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον ἐφάνη τότε ὅτι Ἄγγελος Κυρίου ἵστατο παρ' αὐτόν, ὑπαγορεύων εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ πᾶν ὅ,τι ὤφειλε νὰ εἴπῃ. Ταῦτα δὲ ἔφη τῷ Τιβερίῳ, καθὰ γράφει Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου· «Ἴδε, τέκνον μου, τὸν παρ' ἐμοὶ ἱστάμενον καί μοι πάντα τοῖς ὠσὶ λέγοντα καὶ παραγγέλλοντα ὅπως σοὶ εἶπω, σὲ διδάξω, καθοδηγήσω καὶ παραινέσω! Γνῶθι, νόει καὶ σκόπει ὅτι ὅ,τι νῦν σοι ἐλάλησα οὐ παρ' ἐμοῦ ἐστι, ἀλλὰ παρ' Ἀγγέλου Κυρίου. Εἰ σύ τε καὶ ἄλλοι αὐτὸν οὐ θεωρεῖτε, πείσθητι ὅτι παρ' ἐμοὶ ἵσταται καὶ πάντα μοι ὑποβάλλει ὅσα σοι λέγω».

Ὡς ἀναφέρει περαιτέρω Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου, χιλιάδες τῶν παρόντων ἀνέγραψαν τοὺς συγκινητικοὺς αὐτοκρατορικοὺς λόγους. Διὰ τούτου τεκμαίρεταί τις εὐλόγως βραχείας μόνον σημειώσεις καὶ ἐξόχους ῥήσεις. Πλὴν ἐν τέλει

τοῦ κεφαλαίου (Γ΄ ε΄) ὁ βεβαιωτὴς ἡμῶν ἐπιπροστίθησι ῥητῶς τάδε· «*Ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ἐλάλησεν ἀμέσως ὑπὸ πολλῶν διὰ στενογραφημάτων (σαμιγὰ = σημεῖα) ἐσημειώθη*, εἶτα δὲ γράμμασιν ἀντεγράφη. *Πολλοὶ νοτάριοι* (νοτὰρ) δηλονότι ἵσταντο ἐκεῖ καὶ *ἐσημείωσαν τὰ λεχθέντα*. Ταῦτα ὅμως, ὡς λίαν διεξοδικά, παραλείπω ἀνεπισκόπητα[1]. Περαιτέρω ἀναφέρει ὁ Σύρος ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, ὅτι βραδύτερον ἀνήγειραν τῷ Ἰουστίνῳ Β΄— ἀπέθανεν ἐν πλήρει σκοτισμῷ τῇ 5 Ὀκτωβρίου 578—καὶ τῷ Τιβερίῳ Β΄ († 582), ὅστις ἄλλως τε ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀληθὴς Ἕλλην αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, κοινὸν μνημεῖον, ἐν ᾧ παρέστησαν μεταξὺ ἀμφοτέρων *Ἄγγελον*, οὗ τὸ στόμα, ὡσεὶ ὑπαγορεύοντος, ἦτο παρὰ τὸ οὖς τοῦ Ἰουστίνου.

Ἡ ἐξιστόρησις δὲν παρέχει τὴν ἐντύπωσιν, ἂν Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου, καί περ σύγχρονος, ὑπῆρξε καὶ αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος μάρτυς τοῦ γεγονότος. Ἀποδίδει ὅμως ἆρά γε πιστῶς ὅ,τι ἐδιηγήθησαν οἱ μάρτυρες καὶ ἐπεβεβαίωσαν τὰ στενογραφήματα; Ὅτι ὄντως προύκειτο περὶ χρήσεως τῆς στενογραφίας, οὐδεμία περὶ τούτου ἀμφιβολία. Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου, ὅστις γράφει εἰς συριακὸν ἰδίωμα κἄπως ἄκαμπτον καὶ ἐγκατεσπαρμένον διὰ πολλῶν ἑλληνικῶν λέξεων, χρῆται διὰ τοὺς ἀναγραφεῖς τὸν λατινικὸν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπεισελθόντα τύπον *notarius*, ἤτοι τὸν πραγματικὸν τεχνικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ στενογράφου, διὰ δὲ τὸ εἶδος τῆς γραφῆς, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη, θέτει τὴν ἑλληνικὴν λέξιν «*σημεῖα*», ἥτις ἐν παρομοίᾳ ἀλληλουχίᾳ[2] ἀποτελεῖ τὸν τεχνικὸν ὅρον τῆς στενογραφίας, παρελήφθη δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν γειτόνων τῶν Βυζαντίνων πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ ἀγνώστου αὐτοῖς τούτου πράγματος[3].

Εἶναι δυσκαθόριστον ἂν Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὸ ἐστενογραφημένον κείμενον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ λόγου. Πάντως ὅμως τόσον ἐπεξειργάσθη καὶ μετέπλασε τὸ κείμενον τοῦτο ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε προσέδωκεν αὐτῷ σχεδὸν τὸν χαρακτῆρα ἔργου μετανοίας ἢ κανόνος, τύπον αὐτοταπεινώσεως, ὃν οὐδόλως θὰ ἀνέμενέ τις παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ μεγάλου κράτους.

Ἀρχοντικώτερον ἠχεῖ ὁ λόγος τοῦ Ἰουστίνου ἐν τῷ τύπῳ, ὃν παρέχει

---

1. Λέγει ἐπίσης ἅπαξ ἔτι, ὅτι ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἰουστίνου «ἕνεκα τοῦ πλήθους ὀλίγα μόνον ἀνέγραψε».

2. Ἀλλαχοῦ (Βιβλίον Γ΄ Κεφ. 21) καὶ ἐν ἄλλῃ ἀλληλουχίᾳ καταχωρίζεται Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου τὴν λέξιν *σημεῖον* (εἰς τὸν ἑνικὸν) ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ «*οἰωνός*», «*προμήνυμα*».

3. Πρβλ. τὰ ὑπὸ τοῦ Nöldeke (Archiv für stenographie, 1901, ἁρ. 2 σελ. 25 καὶ ἑφ.) προσαγόμενα χωρία, καθὼς καὶ τοῦ Σ. Α. Χουδαβερδόγλου «La sténographie Grecque à Bagdad au Xème siècle après J. Chr. ἐν τῷ «Sténo» τῆς Ἀμβέρσης, 1910, ἁρ. 1, σελ. 201 καὶ ἑφ., ἐπίσης τοῦ Chr. Johnen, «Geschichte der stenographie» Τόμ. Α' (ἐν Βερολίνῳ 1911), σελ. 132.

SISMANOGLIO MEGARO

ἡμῖν ἕτερος συγγραφεύς, καί περ πολὺ μεταγενέστερος, *Θεοφάνης ὁ Ὁμολογητὴς* († 817), γράψας ἑλληνιστὶ «*Χρονογραφίαν*»[1] τῶν ἐτῶν 284—813. Ὁ Θεοφάνης δὲν μνημονεύει τῆς πηγῆς διὰ τὸ κείμενον τοῦ λόγου, φαίνεται ὅμως μεταχειρισθεὶς τὸ σημείωμα αὐτηκόου μάρτυρος, κἂν ἔτι τοῦτο δὲν ἦτο ἐστενογραφημένον. Ἐνῷ ὁ Σύρος, παρ' ᾧ ὁ λόγος εἶναι μακρότερος ἢ παρὰ τῷ Θεοφάνει, λέγει ὅτι ὁ Ἰουστῖνος πλείονα ἔτι ἐλάλησεν, ὁ Θεοφάνης περατοῖ τὸν λόγον διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων: «Ὁ Θεός, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα, ἃ ἐπελαθόμην εἰπεῖν σοι, αὐτὸς ἐμβαλεῖ αὐτὰ εἰς τὴν καρδίαν σου». Παρὰ τῷ Θεοφάνει συνίσταται ὁ πρὸς Τιβέριον Β' λόγος τοῦ αὐτοκράτορος κυρίως ἐκ παραινέσεων καὶ ὑπομνήσεων πρὸς μέριμναν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ Κράτους, τοῦ νήματος ὅμως τῶν ἰδεῶν τοιουμένου συχνάκις ἅλματά τινα. Τοὐναντίον παρὰ Ἰωάννῃ τῷ Ἐφέσου ἡ εὔροια τοῦ λόγου φαίνεται εὐστροφωτέρα καὶ κανονικωτέρα, ὡς θέμα ὅμως ἔχει ἰδίως αὐτοκαταδίκας καὶ ἐκρήξεις ὀδύνης ἐπὶ τῇ δικαίᾳ καὶ ἐπαξίᾳ θείᾳ τιμωρίᾳ τοῦ πάθους του. Τὰ μόνα χωρία, ἅτινα εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐκδόσεις τοῦ λόγου ἐπανέρχονται τοὐλάχιστον σύμφωνα πρὸς τὸ νόημα, εἶναι παραίνεσίς τις τοῦ Ἰουστίνου πρὸς τὸν Τιβέριον ὅπως μὴ παρασυρθῇ εἰς ὑπεροψίαν διὰ τῆς ἀλουργίδος καὶ ὑπόμνησις ὅπως ἀποφεύγῃ κακὰς πράξεις οἵας αὐτὸς ἐπετέλεσε. Πάντα τὰ ἄλλα παραλλάσσουσιν ἀλλήλων. Ἡ ἱστορία τοῦ ὑπαγορεύοντος Ἀγγέλου δὲν ἀναφέρεται παρὰ τῷ Θεοφάνει· δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι προέρχεται ἐκ δημώδους παρερμηνείας δευτερευούσης τινὸς μορφῆς ἐν τῷ διπλῷ ἀνδριάντι, ὁ δὲ Σύρος ἢ ὁ βεβαιωτὴς αὐτοῦ ἐπὶ τῇ παρερμηνείᾳ ταύτῃ ἔθεσαν εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰουστίνου τὰς οἰκείας λέξεις ὅπως ἐνισχύσωσι τὴν ἐκ τοῦ λόγου ἐπίδρασιν καὶ ἐντύπωσιν.

Πάντως ὁ συντομώτερος τύπος, ὁ παρὰ Θεοφάνει, ἔχει περισσοτέρας ἀξιώσεις ἐπὶ αὐθεντικότητος καὶ πιστῆς ἀποδόσεως τῆς ἐννοίας· Ἰωάννῃ ὅμως τῷ Ἐφέσου ὀφείλομεν τὴν εἴδησιν τῆς στενογραφήσεως τοῦ λόγου.

ΠΑΥΛΟΣ MITZSCHKE

1. Πρόκειταί μοι ἡ ἔκδοσις τοῦ J. Classen ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ Corpus scriptorum historiæ Byzantinæ ὑπὸ B. G. Niebuhr (ἐν Βόννῃ 1839). Ἴδε αὐτόθι σελ. 382 καὶ ἑφ. Ἐπίσης ἡ ἔκδοσις τῆς Πατρολογίας Ἑλληνικῆς Migne, τόμ. PH' (1863), σελ. 537 καὶ ἑφ.

ΟΙ ΚΟΤΤΟΥΝΙΟΙ

Ἡ ἀνάγνωσις ἐν τοῖς τόμοις τοῦ ***Π. Ἡμερολογίου,*** τῷ τε ΔΦ (1911, σ. 169) καὶ τῷ ΣΤΦ (1913, σ. 120 πρβλ. καὶ σ. 62) ἐπαλλήλων ἀρθριδίων περὶ ***Κοττουνίου*** ὑπέμνησέ με ὅτι ἀπὸ δεκάδων ἐτῶν τριῶν περίπου κατέχω κἀγὼ περὶ τοῦ φιλοπάτριδος τούτου Μακεδόνος σημειώματα οὐχὶ ἄχρηστα ἐκ βιβλιοθηκῶν τῆς Γερμανίας καὶ δὴ τῆς γηραιᾶς Τυβίγγης εἰλημμένα. Τὰ σημειώματα ταῦτα θὰ ἔμενον ἔτι ἄγνωστα, εἰ μὴ φιλικὴ ἀξίωσις τοῦ σεβασμιωτάτου φίλου μητροπολίτου ἁγίου Σισανίου κ. Ἱεροθέου ὥτρυνέ με ἵνα φέρω εἰς γνῶσιν τῶν φίλων ἐκ Μακεδονίας λογίων. Δημοσιεύω ὅμως ταῦτα, ἄνευ μειζόνων ἀξιώσεων, οὐδὲ διὰ παραπομπῶν πολλῶν καὶ παρεκβολῶν ἐπιδείξεως ἕνεκα πεπλουτισμένα.

Τὰ σημειώματα ταῦτα λατινιστὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γεγραμμένα ἀπέσπασα ἐκ χειρογράφων *Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου*, τοῦ φιλέλληνος ἐκείνου καθηγητοῦ τῆς Τυβιγγαίας Ἀκαδημείας τοῦ κατὰ ὑπερμεσοῦντα τὸν ΙΣΤον αἰῶνα ἀκμάσαντος, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν ἀπειρίαν εἰδήσεων περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ὡς ἐν πολλαῖς διατριβαῖς ἀπέδειξα πρῶτος γνωρίσας αὐθορμήτως τὴν σπουδαιότητα τούτων καὶ πολλοῖς φίλοις, τοῖς μακαρίταις *Legrand*, *Ἀθανασίῳ* τῷ *Κεραμεῖ*, ἀνακοινωσάμενος οὐχὶ ὀλίγα ταῖς ἐπετηρίσι τοῦ μακαρίτου *Κόντου*, τῷ συγγραφεῖ τῆς «*Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων*» κ. *Δ. Καμπούρογλου*, ὅστις καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Κρουσίου ἀνετύπωσε σὺν τοῖς ἀποσταλεῖσιν αὐτῷ ἀνεκδότοις, τῷ *Σπ. Λάμπρῳ* καὶ τῇ συντάξει τῆς «*Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας*». Εἶναι λίαν περίεργον ὅτι ὁ Κρούσιος ἔν τε τῇ ἐκδεδομένῃ καὶ τῇ ἀνεκδότῳ ἀλληλογραφίᾳ αὐτοῦ μετὰ τῶν τότε ἀκμαζόντων Ἑλλήνων, λογίων, πατριαρχικῶν ὑπαλλήλων, μητροπολιτῶν, πατριαρχῶν, ἱερέων τῆς γερμανικῆς πρεσβείας καὶ ἄλλων, μεθ' ὧν ἐπεζήτει συναφὴν σχέσεων, ἐπιμένει ἵνα μάθῃ περὶ Ἀθηνῶν[1], περὶ Κορίνθου, περὶ Θεσσαλονίκης ἰδιαιτέρως, ἐξορκίζει δ' αὐτοὺς ἵνα πέμψωσιν αὐτῷ ἀληθεῖς πληροφορίας, ὧν κατάλληλον χρῆσιν ὑπισχνεῖται ὅτι ποιήσεται. Εἰμὶ ***ἀκορέστως*** *φιλέλλην*[2], ἔγραφεν εἰς Βενετίαν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας Γαβριὴλ τὸν Σεβῆρον ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ ὑποσχόμενος «καὶ δωρίδιον ἐπειδὰν κομίσηται τὰς ἀποκρίσεις» αὐτοῦ τε καὶ ἄλλων, πρὸς οὓς διὰ τοῦ ἱεράρχου τούτου ἔπεμπεν ἐπιστολάς.

1. *Πρβλ.* Turcogræcia σ. 94, 95.

2. *Πρβλ.*, ὅσα λέγονται περὶ φιλελληνισμοῦ τοῦ Κρουσίου ἐξ ἐμῶν σημειώσεων ἐν *Καμπούρογλου*, Ἱστ. Ἀθηναίων τ. Α' σ. 74 καὶ ἐν R. E. Grecques 1898, 290 καὶ ἐ. ὑπ' ἐμοῦ.

Β΄

Περὶ Κοττουνίου ἐσημειώσαντο ὀλίγα ἢ πολλά, ὁ κ. Σάθας ἔν τε τῇ *Νεοελληνικῇ* αὐτοῦ *Φιλολογίᾳ* (σ. 301, ἔνθα **Κουττούνιος**) καὶ ἐν τῇ *Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ* (Γ΄, 389), ὁ ἀρχιμανδρίτης Δημητρακόπουλος γράφων καὶ τὸν κ. Σάθαν ἔν τισιν ἐπανορθῶν ἐν *Προσθήκαις καὶ Διορθώσεσιν* (σ. 42—43)[1], ὁ E. Legrand ἐν τῇ *Ἑλληνικῇ Βιβλιογραφίᾳ* (Βης σειρᾶς, Γου τόμου σ. 389 κ. ἑ.) καὶ ὁ κ. Σπ. Λάμπρος ἐν τῷ *Ν. Ἑλληνομνήμονι* (τ. Β΄, σ. 371—373 πρβλ. καὶ τ. Ζ΄).

Ἀντὶ βιογραφίας ἄλλης παρατίθημι τὴν κατωτέρω ἐκ τοῦ Δημητρίου Προκοπίου περὶ *Λογίων Γραικῶν*[2]: «*Ἰωάννης Κωττούνιος* ἐκ τῆς κατὰ τὴν Μακεδονίαν Βεροίας, ἀκροατὴς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ σοφῶν, ἀνὴρ σοφώτατος, πολυμαθέστατος, ἰατρὸς καὶ θεολόγος καὶ τῶν Ἀριστοτελικῶν φιλοσόφων οὐδενὸς δεύτερος, συνέγραψε λατινιστὶ φιλοσοφικὰ ὑπομνήματα εἰς τὰ πλείω τῶν Ἀριστοτέλους συγγραμμάτων, ἐπιγράμματα ἑλληνικὰ πρὸς διαφόρους τύποις ἐκδεδομένα ἐν Παταβίῳ[3], ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ περιφήμῳ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Παταβίου, ἔνθα συνεστήσατο καὶ φροντιστήριον ἰδίαις δαπάναις πρὸς τὴν τῶν φιλομαθῶν Ἑλλήνων ἐπίδοσιν»[4].

Ἰωάννης ὁ Κοττούνιος, ἐγεννήθη ἐκ πατρὸς Δημητρίου κατὰ τὸ 1577, διότι κατὰ τὰ ἀρχεῖα τῆς Πίσης ἦτο πεντηκοντούτης ἤδη τὸ 1627, ὅτε μετὰ δεκαετῆ διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐν Βονωνίᾳ, ἐπεζήτησεν ἵνα καταλάβῃ ὁμοίως τὴν ἕδραν τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πίσης, χηρεύσασαν διὰ τοῦ θανάτου Φραγκίσκου τοῦ Τρίμη, τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἐγένοντο καὶ αἱ προσήκουσαι ἐκθέσεις πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Τοσκάνης[5]. Ἐκ τῶν παρὰ Legrand σπουδαιοτάτων εἰδήσεων γινώσκομεν ὅτι ὁ Ἰωάννης μεταστὰς εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1605 ἐνεγράφη εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ Κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου[6]. Ἀλλὰ πότε ἐγένετο ἡ εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν μεταπήδησις τοῦ Κοττουνίου ἢ τῶν Κοττουνίων; Ἀγνοῶ, οὐδ' ἐξετάζω. Ὅταν ἡμέραν τινὰ συνταχθῇ Λεξικόν τι βιογραφικὸν

1. Ἐν σ. 47 αὐτόθι *Κωττούνιος* λέγει, οὐχὶ *Κουττούνιος*.

2. Ἐν Fabricii Bibliotheca Græca ἐκδ. Harlesii τ. XI, σ. 529. Τὸ Φροντιστήριον λέγεται Collegium Cottunianum. Ὅρα τὰς αὐτόθι ὑποσημειώσεις καὶ τὰς νεωτέρας παρὰ τῷ κ. Λάμπρῳ ἐν *Ἑλληνομνήμονι*, ἔνθ' ἀνωτέρω περὶ κληροδοτήματος τοῦ *Κουττουνιανοῦ Φροντιστηρίου*.

3. Κατὰ τυπογραφικὸν λάθος φέρεται παρὰ *Σάθᾳ* ἔτος ἐκδ. 1635 ἀντὶ 1653, ὡς διώρθωσεν ἤδη ὁ *Δημητρακόπουλος*. Ἡ ἔκδοσις περιγράφεται παρὰ Legrand ἐν τῷ Β΄ τόμῳ (σ. 57) τῆς δευτέρας σειρᾶς τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας*.

4. Ὅρα παρὰ *Δημητρακοπούλῳ*, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 42—43 καλὴν σημείωσιν.

5. Bibl. Hellén. Γ΄ σ. 391. ἀποθησαυρίζεται ἡ πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα ἔκθεσις.

6. Ἔνθ. ἀνωτέρω σ. 528 «fut admis au noviciat....».

τῶν ἐκ Μακεδονίας ληφθήτωσαν ὑπ' ὄψει αἱ ἐφεξῆς σημειώσεις καὶ χρονολογίαι, ἰδίως ἡ τῆς *εἰς* Τυβίγγην ἀφίξεως τῶν Κοττουνίων (Ἰανουαρίῳ 1605) καὶ ἡ τῆς μετὰ τοῦ Κρουσίου ἀναστροφῆς αὐτῶν. Ἐκ τῶν σημειώσεων τούτων δείκνυται ὅτι οἱ δύο ἀδελφοὶ εἶχον πατέρα ὀνόματι *Ἄγγελον*, ὅτι τότε ἦσαν νέοι *εὔμορφοι καὶ ἀγένειοι* (pulchri et imberbes). Ἐν τῇ 51ῃ σελίδι τοῦ Ἡμερολογίου τοῦ Κρουσίου φέρονται ἐν παρασελιδίῳ σημειώσει· «Pater ipsorum D. Angelus»· ὁμοίως δ' ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς αὐτῆς σελίδος ἑτέρα σημείωσις ἰδιόγραφος διδάσκει ἡμᾶς ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Κοττούνιοι «sunt Thessalonicenses juvenes pulchri et imberbes.... ἐν ἄλλῃ δὲ σημειώσει ἄλλης σελίδος, ὡς ὁ λόγος κατωτέρω συνεχὴς δείξει, ὅτι ὁ ἐκ τῶν ἀδελφῶν Ἄγγελος, ὁ τῷ πατρὶ ὁμώνυμος ἦτο 65 ἐτῶν, ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ ὁ Λάμπος 28, ὑπὸ τῶν Τατάρων δ' αἰχμαλωτισθέντες κατέφυγον καὶ εἰς Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Τυβίγγην, ὅτι κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς ἐπίσημα πιστοποιητικὰ ἐζήτουν λύτρα, ὅτι ἔτυχον ἰδίας περιποιήσεως, ἅμα δὲ ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως παρὰ τῷ Κρουσίῳ ὅστις καὶ εἰς γεῦμα ἐκάλεσεν αὐτοὺς ἵνα κορέσῃ τὴν περιεργίαν καὶ φιλομαθίαν αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ ἵνα συζητήσῃ περὶ θρησκευτικῶν τύπων καὶ πραγμάτων, περὶ παπιστῶν, περὶ εἰκόνων, περὶ ἐπικλήσεως ἁγίων κλπ. Ὁ Κρούσιος ἔδειξεν αὐτοῖς τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, ἐδωρήσατο αὐτοῖς καὶ συγγράμματα αὐτοῦ τινα καὶ ἐν γένει ἐφάνη ὡς πάντοτε, ἐλεήμων καὶ φιλόφρων τοῖς ξένοις.

Γ΄

Ἐν τῷ χειρογράφῳ *Μβ. 37*, ὅπερ ἐγὼ εἰς *Φύρδην Μίγδην* ἐβάπτισα, περιέγραψα δ' ἐν ὀλίγοις ἀλλαχοῦ καθὼς καὶ ὁ ἐμὸς πολυφίλητος διδάσκαλος κ. Γουλιέλμος Schmidt[1], φέρεται: Graeci homines, qui mecum fuerunt diversis temporibus: ex quorum ore ea quae.... annotavi. Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ Μαρτῖνος ὁ Κρούσιος σημειοῦται ἰδίᾳ, ὡς συνήθως, χειρί:

» Anno 1605 Janu: 17 et 18 mecum erant duo fratres Graeci, Ἰωάννης et Λάμπος Kouttounoi (sic) Thessalonicenses, sed postea in Walachia.. militis a Tataris capti, λύτρον quaerentes, juvenes bene morali. Συστατικὸν eis dederat Patriarcha Ραφαήλ[2].

Δ΄

Τὰς κατωτέρω δὲ ἀνεκδότους πληροφορίας ἀπέστασα ἐξ ἰδιογράφων σημειωμάτων τοῦ Κρουσίου, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερον, ἅτινα πληροῦσι τὸ ἐν τῇ

1. Verzeichnis d. griechischen Handschriften d. K. Universitäts bibliothek zu Tübingen 1902 εἰς 4ον σελ. 70.

2. Πατριαρχήσας ἀπὸ τοῦ 1603—1607. Ὅρα κατωτέρω.

πανεπιστημιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Τυβίγγης ἀποκείμενον χειρόγραφον Mh, 198. Τὸ χαρτῶον τοῦτο χειρόγραφον τετάρτου σχήματος κοινῷ καλύμματι δεδεμένον εἶναι ταχυγραφικώτατα γεγραμμένον ἡμερολόγιον τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ ἀπὸ τοῦ 1600, φέρει δὲ καὶ αὐτὸ τίτλον M. Crusii Diarium Ἐν σελίδι λοιπὸν 51ῃ κατὰ τὸ ἔτος 1605 ἀναγινώσκω τάδε:[1]

Januarii 16, Die ♀ nubibus claro non frigido.

Hora circiter 9 cum in examine essem, venerunt duo Græci literis mihi à Martino Caulio Stuttg[ardiensi]commendati diverterunt. In hospitio Coronæ dederunt mihi sua testimonia legenda· postea dimissis eis in hospitium domum reversus, haec ex[c]erpsi.

I) Librum habent (ubi eleemosynas sibi datas consignatas habent) in cujus initio, insigna eorum[2]

cornu ——— vir cum gladio ——— cornu
corona
galea aperta

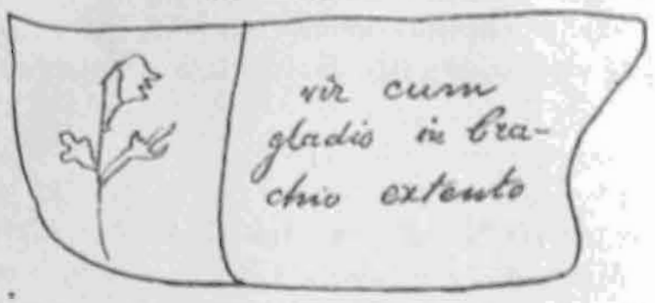

Angelus, Joannes et Lambus Kuttuni: nobiles ex Græcia.

II) in eo libro posita sunt testimonia.

1) Gæesaris Rudolphi Latinum datum 1604, August. 18.

2) Patriarchæ Constantinopolitani Ραφαήλ, datum μηνὶ Μαΐῳ ἰνδικτιῶνος α'.

3) Intercessio Joannis Olearii Domini Germanica ad Halenses, suos Ecclesiæ ministros, 5 Octob.: 1604.

Cæsar eis dedit commendatitias litteras ad omnes reges principes archiepiscopos· eum ut eis patent securis apud singulos trancitus et ipsorum inopine succurratur.

Dedit eis 100 thaleros.

1. Ἐν τῇ ᾧ φέρεται: Duo Græci Thessalonicenses.
2. Περιγραφὴ τοῦ Οἰκουμένου.

Sophia Saxonia electorissa vidua Urisdæ (?) dedit eis 4 thaleros et dux Joan: Georgius filius ejus 10 fl: hic et Stutgardiæ 10 fl:

Τοῖς ἀνωτέρω ἕπεται ἡ κάτωθι πατριαρχικὴ συστατήριος ἐν ἀντιγράφῳ.

Ραφαὴλ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Οἱ ἀπανταχοῦ εὑρισκόμενοι Γαληνότατοι βασιλεῖς, ἐκλαμπρότατοι ἄρχοντες, δέχεσθε καὶ τοὺς παρόντας Χριστιανοὺς ὀνόματι Ἄγγελος, Ἰωάννης καὶ Λάμπος (sic), οἵτινες αἰχμαλωτήσησαν (sic) ὑπὸ τῶν Ταρτάρων ἐξηγοράσθησαν παρά τινων ....[1] (τὰ λοιπὰ ἐλλείπουσι δυστυχῶς).

Oratio patriarcha christianos ut eleemosynas eos juvare velint, quo redimi possint. Datum mense majo, indictione prima.

Ἱερεμίας μητροπολίτης Πελαγονίας.

Μετὰ ταῦτα ἐν τῇ σελίδι 53ῃ τοῦ αὐτοῦ τόμου ἀναγινώσκω τάδε:

Januar: 17, Die $\frac{21}{1}$[2] pluvio et post meridiem valde obscuro.

Hora 8 Græci ambo (Joan: et Lampus)[3] ad me venerént. per 2 horas confabulati sumus cum charitate. Demonstravi eis, quanto simus odio papistis quorum Antithesi, ψεῦται καὶ αἱματοδίψαι conantur. Parem religionis datam, quamvis sanctam dissipare. Calvinistæ erant in S. Coena Chros inde in cœlum includentes et majorem hominis partem, ab æterno damnatam dicentes ect Montravi eis meam Bibliothecam præsertim libros, propter Græcos à me scriptos ect.

Post horam 10^{am} retinui eos dans bonum prandium. Ibi revocationem Sanctorum refutavi ex s[anctis]literis graviter etsi Joannes adversabatur: at solus Deus, se invocari vult, solus in decalogo: nec vult honorem suam alteri dare pater noster. non eunt (?) nosier nullum mandatum sed interdictum in S. Iris [=sanctis literis] nulla promissio, nullum exemplum, provocandus solus Deus ut omnipotens omnisciens ubique præsens: quales non sunt sancti: Papa Græcos vocat σχισματικοὺς non hæreticos.

Dedi eos catalogum quinque librorum que propter Græcos

1. Ἐν τῇ ᾧ φέρονται ἀντικρὺ « Angelo ann: 65 « Joann: et « Lam: 28.
2. Τὸ σημεῖον τοῦτο δηλοῖ τὸν Δία, ἤτοι Πέμπτην.
3. Εἶναι ὁ *Ἰωάννης* καὶ ὁ *Λάμπος*, περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω.

scripserim Turc: et German: Græciam [1] Πολίτευμα Οὐράνιον [2] Ἐπιτομὴν Theol. D. Heerbrandi [3] Acta et Scripta Constantinopolitana [4]. 5) Coronam anni Obstrinxere se δεξιᾶ coram Deo: se non exhibituros papistis sed doctis Græcis.

Redierunt in hospitium dedicis εὐχὴν ex psalm: 121 ὁ κ[ύριο]ς φυλάξαι. Universitas eis donavit duos florenos· ego vero item octo bacios [5].

Ὁ Ἰωάννης ad iconum venerationem protexebat. S. Damascenum et secundum synodum Nicænam. Respondebant nos Lutherani sequimur solas S. literas: et patres magni facimus ubicumque cum eis consentiunt sed ubi disentinet rejicimus sentinus ergo, Damasc: et Synodum [6] illum, idololatriam commississe. Ergo, inquiunt, etiam noster patriarcha, idem sentiens est idololatra. Omnino, inqu. in hac parte Dolebat Joannis, sed ego, scripturas argebam: Benevole καὶ εὐχαρίστως à me abierunt.

Januar 18, Die ♀ simili [=παρασκευῇ].

Examinavi ἀοθενὶς (ὸ gravem mihi diem) [7] ante prandium candid:

---

1. Ἡ γνωστὴ Turcograecia, ᾗ ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ Germanograecia, εἰς μέγα σχῆμα.

2. ***Πολίτευμα Οὐράνιον***, ἤτοι Κατηχητικαὶ Ὁμιλίαι, Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου ἐκδόντος. Civitas Cœlestis, seve Catecheticæ Conciones: a Martino Crusio-editæ. ἐν Τυβίγγῃ. 1578 εἰς 4ον ἐκ φύλλ. τεσσάρων καὶ σελ. ἠριθμημένων 208. Ἐν ταῖς τελευταίαις σελίσι φέρονται ἡ de Urbe Athenarum, qualis ea hodie sit, et monte Helicone, Ἐπιστολιμοία Ἔκθεσις Θεοδοσίου τοῦ Ζυγομαλᾶ ἡ ἀπὸ Κων/πόλεως κατὰ τὸ ζπδ', Ἀνθεστηριῶνος ιε', τῷ Κρουσίῳ κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ ἐπίμονον σταλεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τῇ 18 Ἰανουαρίου 1576 ληφθεῖσα, ἅμα δὲ καὶ ἡ κατὰ τὴν γ' Ἐλαφηβολιῶνος τοῦ 1578 ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου τοῦ Συμεὼν Καβάσιλα τῷ αὐτῷ Κρουσίῳ σταλεῖσα περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀμφότεραι γνωσταί πως ἐκ τῆς *Τουρκογραικίας*. Σπανιώτατον βιβλίον. Τῆς βιβλιογραφίας ἕνεκα σημειοῦμαι ὅτι τοῦ βιβλίου τούτου ὑπάρχει ἐπηυξημένη κατὰ τὸ τριπλάσιον ἔκδοσις, τῷ 1588 *αὐτόθι*, περὶ ὧν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ ἄλλοτε. *Πρβλ.* τὰ ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένα ἐν R. des E. Grecques 1898 σ. 291 κ περὶ τοῦ βιβλίου τούτου.

3 *Πρβλ.* Turcogr. σ. 514. Ὁ Heerbrandus Jacobus, συνάδελφος τοῦ Κρουσίου ἐν τῇ Τυβιγγίᾳ Ἀκαδημείᾳ, θεολόγος οὐχὶ κοινὸς τῶν συγχρόνων, ἐκ τῶν συνυπογραψάντων καὶ τὴν πρὸς τὸν Ἱερεμίαν ἀλληλογραφίαν (Acta et Scripta Theol. Wirtemb). Τὴν βίβλον ταύτην ζητεῖ ὁ Φιλαδελφείας Γαβριὴλ παρὰ τοῦ Κρουσίου τῷ 1585.

4. Εἰς μέγα σχῆμα, ἑλληνιστί τε καὶ λατινιστὶ ἀντιπροσώπως. 1581. Ὅρα περιγραφὴν τοῦ σπανιωτάτου τούτου βιβλίου παρὰ Legrand Bibl. Hellénique, πρώτης σειρᾶς ἐν Β' σ. 41—44 καὶ *Μυστακίδου* «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ Τ. ΙΔ', σ. 318—320.

5 *Bacius* – εἶναι νόμισμα, ὅπερ ἀντιστοχεῖ νῦν δώδεκα ἑκατοστοῖς τῆς μάρκας, τῷ τότε καιρῷ δωδεκαπλασίῳ τῆς σήμερον ἀξίας καὶ ἀναλογίας.

6. Τὸ χειρόγραφον ἔχει *Sydum*, μετέγραψα εἰς Synodum, τὴν μεταγραφὴν ἠσπάσατο μετὰ ἱκανὴν παρατήρησιν ἐπὶ τοῦ χειρογράφου καὶ ὁ βιβλιοφύλαξ δρ. Hauber, ᾧ ἐπέδειξα τὴν λέξιν ἐπίτηδες

7. Ὁ Κρούσιος κατὰ τὰ τελευταῖα δύο ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὡς ἐν Βίῳ αὐτοῦ, Θεοῦ διδόντος, γράψω, ἔπασχε συνεχῶς. Ἀπεβίωσεν, ὡς γνωστόν, τῇ 14 Φεβρ. 1607.

2 postea vero, propter Græcos in stipendio illustri prandentes, eodem vocatus, descendi (quamquam jam domi pransus, et fere nihil amplius comedens). Horam media, 12. Post horam vero 2am redii ad examen et 5 candid: examinavi, vix magno labore postea Græci discesserunt Argentinam. Ex ipsis hæc obiter.

Linguam Latinam in Walahia didicerunt.

Vaiuodas } Moldavia, Hieremias
hodie } Walahie, Radul.

Ἀμέσως δ' ἐν συναφείᾳ ἀναγράφονται καὶ τὰ ἑπόμενα:

Metropolit; Thessalonicæ, γαβριὴλ. In Athone monte, Monachi (Καλόγεροι) sunt amplius X millia. Moschus [1] quotannis eis donnat 2 millia χρυσίνων est ducatorum. Patriarcharum Constantinopol: recentiorum nomina.

Ἱερεμίας, ad quem sæpe scripsimus.

Παχώμιος

Iterum idem Hieremias, καὶ Καρίας [2] (sic).

Ματθαῖος

Νεόφυτος ἐξωρίσθη.

Rhaphael: habitat in patriarchio S. Georgii ad portam Φαναρίου [3].

Dicunt, Theodosium Zygomalam ad huc vivere satis valenten, nondum omissis detibus [4]. Habere duos filios.

Obiit Patriarcha Alexandr: Μελέτιος, sucessor Κύριλλος.

Antiochiæ Patriarcha est Joachimus.

Hierosolyma Sophronius.

---

1. Moschus, ὁ ἐκ Μοσχοβίας. Περὶ *Γαβριὴλ* Θεσσαλονίκης δύναταί τις τινὰ προσθεῖναι, ἀλλ' οὐ τοῦ παρόντος. Πρβλ. ὅσα ἐκ προχείρων σημειώσεων ἐδημοσίευσα ἐν Τ. ΚΖ' τοῦ *Ε. Φ. Συλλόγου*, ἔνθα ρητῶς λέγω «*ὅτι ρίπτω εἰς τὴν δημοσιότητα τὰς σελίδας ἐκείνας τῶν σημειώσεων μηδόλως λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ἄλλας γνωστὰς ἐμοὶ πηγάς, ἕνεκα ἐλλείψεως χρόνου*». Ἐπιφυλάσσομαι ἐὰν ὁ Θεὸς χαρίζηταί μοι οὐ μόνον ὑγείαν ἀλλὰ καὶ καιρὸν ἵν' ἀποδείξω σημαντικώτατα σοφούς τινας κληρικοὺς Γαλάτας ὅτι εἶναι στρεβλωταὶ ἑλληνικῶν ἐργασιῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσης γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς.

2. Ὁ *Θεοφάνης*, ὁ Φιλιππουπόλεως, εἶτ' Ἀθηνῶν καὶ μετέπειτα πατριάρχης οἰκουμενικός· πρβλ. ἑτέραν ὁμοίαν σημείωσιν ἐκ τῶν τοῦ Κρουσίου ἐν *Μυστακίδου*, R. E. G. 1898 σ. 298 καθὼς καὶ περὶ *Γαβριὴλ* Θεσσαλονίκης αὐτόθι, τοῦ *πρὸ* τοῦ Καρύκη Πατριάρχου.

3. Ἐπὶ Ματθαίου τοῦ Β' τὸ β' πατριαρχοῦντος τὰ Πατριαρχεῖα ἐγκατέστησαν ἐν Φαναρίῳ, ὡς γνωστόν. Πρβλ. *Γεδεὼν* Π. Πίνακας.

4. detibus Λέξις νεωτέρα; δὲν ἔχω παρ' ἐμοὶ τὸν Δουκάγγιον ἵνα παρατηρήσω περὶ τούτου. Ὁ Ζυγομαλᾶς ἦν πράγματι, ὡς ἄλλοθεν γινώσκομεν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολλαῖς ὀφειλαῖς ὑποκείμενος. Ὁ Κρούσιος ἐν Diarium r. VII, 0,244 (κῶδιξ Τυβίγγης Mh, 466) ἀναφέρει ὅτι ὁ φίλτατος αὐτῷ Θεοδόσιος, ὁ *Θεόδοτος φίλος*, «ἑκατὸν καὶ

D. D. Gerl[achius] [1] et D. D Hafenrefer Græcos eodem modo docuerunt de sola fide, sine operibus justificate: et de solo Deo invocando, non sanctis [2].

Ταῦτ' *ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν Κοττουνίων* ἐσημειώσατο ὁ Κρούσιος· ἕνια χρήζουσι ἰδίας μελέτης καὶ ἰδίου ἐλέγχου, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος. Ἄλλοις ἀφίημι τὸ πρᾶγμα, διότι ἐπαναλαμβάνω ὅτι οἱ ἐν Κ/πόλει λόγιοι, τοὐλάχιστον ἐγὼ καιρὸν δὲν ἔχω, *δυστυχῶς, καὶ δυνάμενος καὶ θέλων ἵνα ἐργασθῶ.*

Ε'

Ἐπιμέτρου δίκην ἔστωσαν καὶ τὰ ἑξῆς: [3]

α'

Ἰωάννης ὁ Κωττούνιος
εἰς τὸν εὐκλεᾶ καὶ ὑπέρτατον
Λέοντα τὸν Ἀλλάτιον
ἄνδρα ἑλλάδι τε καὶ λατινίδι φωνῇ
πολυμαθέστατον.

Ἀτθίδος εὐκλείης μέγα λείψανον, ᾧ ἔνι πυθμήν.
Ἴδρεος ἀρχαίης ἆρτ' ἐπιγηθάᾳ
Ἀλλάτιε, κλεινὴ σὲ Χίος τέκεν, ἢ πρὶν Ὁμήρου
Νῦν σέο κυδίστοις ἦρε κλέος γενέθλοις.
Θρέψε δὲ παμβασιλέα, θεῶν ἔδος, ἠδ' ἀνάκτων,
Ῥώμη, καὶ θάλπει ἧς ἔτι ἀγγαλίσι.
Καὐτὸς Βαρβαρίνοιο μεγίστου νῦν ἀπολαύεις
Αἴγλης, σῶν δ' ἔργων πᾶς τόπος, ἠδὲ χρόνος.

β'

Lectiones Joannis Cottunii Veriensis Doctoris Philos. Medic ac Theolog: Equitisque aureati S. Georgii ab Eodem..... in primum

τριάκοντα ἑξημιώθη χιλιάδας ἀργυρίων... καὶ πτωχίᾳ, τῷ πολυκεφάλῳ θηρίῳ, παλαίει.» Πρβλ. *Legrand*, Notice σ. 74.

1. Ὁ *Γερλάχιος* Stephan, ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνταῦθα γερμανικῆς πρεσβείας, ὁ τὰ ἡμέτερα ἐκ τῶν ἐγγὺς γνωρίσας, πλείστας δ'ὅσας σημειώσεις περὶ τούτων καταλιπὼν ἐν τῷ *Ἡμερολογίῳ* (Tagebuch) αὐτοῦ τῷ ἐκδοθέντι ἐν Φραγκφούρτῃ εἰς μέγα σχῆμα τῷ 1674. Μετὰ τὴν εἰς Τυβίγγην ἐπάνοδον αὐτοῦ ὁ Γερλάχιος ἐγένετο καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ συνάδελφος τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου. Ἐκ ΚΠ ἐπανακάμπτων ἀνεχώρησε τῇ 4 Ἰουνίου 1578.

2. *Πρβλ.* σημειώσεις ὁμοίας φύσεως καλλίστας ἐν R. des Et. Grecques 1898 σ. 297 καὶ ἑ., οὐχὶ ἀσχέτους πρὸς τὰ ἄνω, ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθείσας.

3. *Λέοντος Ἀλλατίου, Ἑλλάς*, μετά... Ἐκδίδοται ὑπὸ τῆς Α. Α. Υ. τοῦ πρίγγιπος *Δημ. Ῥοδοκανάκιδος*, ἐν Ἀθήναις, *ᾳωπβ'* ἐν σελ. 1. Ὅρα νῦν καὶ Legrand, Bibliogr. Hellénique δευτέρας σειρᾶς, τ. Βον σ. 61ην, ἔνθα καὶ ἀναδημοσιεύεται.

Aristotelis Librum de *Meteoris*..... collectæ et editæ, ἐν Βονωνίᾳ 1631 εἰς μέγα σχῆμα ἐκ 4 φύλλων μὴ ἠριθμημένων, 358 σελίδων καὶ 12 ἑτέρων φύλλων ὁμοίως μὴ ἠριθμημένων.

Σπανιώτατον. Πρβλ. Legrand E. Bibl: Hell. δευτέρας σειρᾶς τ: Α'. σ. 299.

Ἐν ΚΠόλεως Φαναρίῳ, κατὰ μῆνα Μάιον τοῦ ,αϡιϐ'.

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ

LE CONGRÈS DES RACES

Le premier congrès universel des races s'est tenu dans les derniers jours de juillet, au siège de l'Université de Londres. Le but en avait été défini comme suit: «Discuter, à la lumière de la science et de la conscience modernes, les relations générales entre les peuples de l'occident et de l'orient, en vue d'encourager parmi eux une bonne entente, un sentiment amical et une co-opération cordiale.» C'est M. le Dr Félix Adler, professeur de morale sociale à Columbia University, qui aurait eu la première idée de ce congrès. L'Union internationale des sociétés éthiques en a revendiqué la paternité. Des radicaux et des libéraux anglais en ont assuré la réunion.

Le fait est que la capitale de l'empire, sur lequel le soleil ne se couche jamais, était tout indiquée pour la convocation d'un congrès, qui devait réunir les représentants — de toute couleur — de toutes les races humaines qui peuplent la terre. Douze cents personnes des deux sexes déclarèrent s'inscrire comme membres actifs; huit cents comme passifs (ayant seulement le droit de recevoir les imprimés). Environ le quart des premiers a assisté aux séances.

Dans son discours de bienvenue, le président, lord Weardale (naguère M. Stanhope) a considéré le congrès comme un facteur important «du grand mouvement pacifique qui s'est maintenant emparé du monde», destiné à établir partout la justice à la place de la force et à diminuer ainsi les risques de guerre, à dissiper les malentendus qui sont à l'origine de la plupart des conflits entre les peuples.

Les principales langues du congrès ont été l'anglais, le français

et l'allemand. Cependant, on y a endendu aussi des discours en italien, en persan et en japonais (les deux derniers traduits aussitôt en anglais). De plus, dans une magnifique réception offerte par une richissime Américaine, membre du congrès, une de ses compatriotes a chanté en neuf langues, y compris l'espéranto (pour l'air «des bijoux» de *Faust*).

La présidence d'honneur a été successivement occupée par un médecin chinois, un député japonais, un religieux persan, un nègre (le général Légitime ancien président d'Haïti) et un Maronite, vice-président du Parlement ottoman.

* * *

Il y avait deux ans qu'on préparait ce congrès. Ce n'est pas trop, si l'on considère la vaste tâche que les organisateurs s'étaient assignée. Dire que le congrès a tenu toutes les promesses que le programme et les circulaires préparatoires contenaient, serait certes exagéré. Sans doute, la prochaine fois on ne manquera pas de penser à ce qui arrive lorsqu'on veut trop embrasser. Pour quatre jours, ou huit séances de trois heures chacune, le programme prévoyait une seule – sérieusement examinée – aurait suffi pour remplir plusieurs séances. C'est ainsi que, outre les questions générales (au nombre de quatorze; parmi elles: «Influence consolidative et séparative de la religion» et «Position actuelle des femmes»), il y avait des questions spéciales pour plusieurs pays (Chine, Japon, Turquie, Perse, Egypte, Haïti), des questions particulières concernant les Juifs, les nègres d'Amérique comme ceux de l'Afrique, les Indiens, les métis, des questions d'un ordre moral ou de droit international, enfin même des questions économiques (placements et emprunts, salaires et émigrations, ouverture des marchés).

Il était aisé de prévoir que le programme ne pourrait pas être observé à la lettre. Par contre, plusieurs des congressistes — «des hommes aux cheveux longs et des dames aux cheveux courts», comme dit le *Times* dans un article ironique – ont pu défiler sur l'estrade que servait de tribune et dire chacun ce qu'il avait à cœur. C'est ainsi que, tandis que certains orateurs ont parlé en faveur des croisements des races, d'autres ont ramené la plupart des conflits entre races à des raisons économiques. Tel orateur a accusé l'inégale répartition des richesses. D'autres ont prêché le féminisme, tandis qu'une dame chinoise a eu un vif succès en montrant l'influence bienfaisante que peut avoir la femme quand elle sait bien remplir ses fonctions à l'intérieur de la maison. Mme Annie Besant a parlé, à différentes reprises, d'abondance et parfois sur un ton très agressif, de la situation des populations des Indes, dont elle a l'expérience. Tel a préconisé l'éducation des enfants. Un membre de la seconde conférence de La Haye a déclaré attendre davantage du congrès des races pour atteindre l'unité morale et la pacification du monde. Un ardent israélite opina pour l'érection d'un Etat juif. Plusieurs préconisèrent l'usage de l'espéranto comme devant contribuer au développement des relations entre les races. Un autre a parlé de la guerre et des aéroplanes. Le «représentant du plus petit Etat de l'Europe» a pu présenter des observations — d'ailleurs judicieuses — sur les apparences trompeuses de la statistique et parler... de l'enseignement des mathématiques en France. Mlle Légitime, une jeune fille élancée de dix-huit ans, est venue remercier pour ce qui a été dit en faveur des nègres. Enfin, au moment de la clôture du congrès, un Brahmane de stature herculéenne, tout vêtu de jaune et de rouge, vint tenir une harangue humanitaire, scandant la fin de chaque phrase par une révérence, et termina en chantant gravement une prière de son pays, invoquant l'Esprit divin et bénissant l'assemblée.

Sous la rubrique «Suggestions positives pour encourager l'amitié entre les races», le programme prévoyait des exposés de MM. d'Estournelles de Costant et Léon Bourgeois; mais le premier est allé en Amérique et le second à Evian. S'ils avaient été présents, ils se seraient sans doute déclarés d'accord avec M. F. Adler, déclarant que ce que l'on doit viser, c'est moins la paix en elle-même que les résultats assurés par la paix.

* * *

Le congrès, malgré ses imperfections, ne restera pas sans résultats utiles. Il a mis en présence plusieurs centaines d'hommes cultivés, de toutes les parties du globe, et ce rapprochement sera fécond en conséquences.

D'abord, des malentendus ou des suspicions disparaissent ainsi. En second lieu, si les organisateurs n'ont pu réunir tous les personnages illustres qu'ils avaient convoqués, dans le monde entier, il n'y a pas moins eu une réunion de diverses personnalités intéressantes de tous pays; plusieurs gouvernements y ont envoyé des délégués officiels; il y a même eu, dans une assemblée en grande majorité libérale, des réactionnaires de certains pays autocratiques. Or, devant une telle assemblée, il a été dit certaines vérités utiles à répéter, et qu'il n'est pas toujours aisé de crier devant une réunion officielle.

Dès la séance d'inauguration, le vieux professeur G. Sergi (Rome) a courageusement flétri l'oppression de plusieurs peuples: «Des Polonais en Prusse, des Ruthènes en Russie, des indigènes dans les colonies de plusieurs Etats européens, Allemagne, Belgique, France, Grande-Bretagne même .» Dans la même séance, si le professeur W. Fœster (Berlin) a recueilli beaucoup d'applaudissements en déclarant solenellement qu'il interprétait le sentiment de son pays en condamnant la glorification de la guerre, son compatriote M. F. von Luschan n'a pas tardé d'administrer une douche d'eau froide en déclarant avec calme que, «aussi longtemps qu'il y aura sur la terre, non pas des anges, mais des hommes qui luttent pour la vie, ni les conférences de La Haye, ni les tribunaux arbitraux, ni les publications internationales, ni les sociétés de la paix, ni l'espéranto ou tout autre langage international ne pourront jamais réussir à supprimer la guerre». Après cela, un autre professeur allemand, un juriste, a eu le courage de venir dire qu'il prévoit le jour où les canons ne figureront plus que dans les musées. Mon voisin, un distingué économiste hellène, me dit: «Je le crois aussi, mais parce que des inventions nouvelles auront apporté des engins de destruction plus perfectionnés.» D'autre part, les principes de l'égalité et de la fraternité de tous les peuples ont été proclamés à l'envi, avec la condamnation de toute prétention à la suprématie pour prétendue supériorité de «Kultur» ou pour toute autre raison. A ce propos deux incidents.

Le représentant du gouvernement ottoman, tout en reconnaissant que des abus ont été certainement commis dans son pays depuis la proclamation de la constitution, a affirmé que les jeunes turcs ne poursuivent pas l'unification mais l'union fraternelle des peuples. Un Hellène, né à Constantinople et y ayant vécu, n'a pas manqué de compléter cette déclaration par deux observations: 1. La nécessité de respecter la conscience nationale ou l'autonomie (notamment ecclésiastique et scolaire) des divers peuples de l'empire ottoman; 2. La nécessité de faire mettre la conduite des autorités ottomanes en accord avec les belles déclarations des chefs, alors qu'elle a été jusqu'ici diamétralement opposée. De ces deux conditions dépend la paix de l'Orient et de l'Europe.

Un des moments les plus émouvants du congrès a été celui où M. le pasteur Thoumaïan après avoir parlé de la situation de ses compatriotes, tendit la main au Dr Riza Tewfik, député turc, qui lui a donné l'accolade; Mme Thoumaïan-Rossier prenant à son tour la parole, vint y joindre sa main ainsi que celle de Hadji Mirza Yahya, le vénérable

professeur de Téhéran; des applaudissements frénétiques saluèrent ce quattuor symbolisant la fraternité (future) des peuples de l'Orient.

N'oublions pas de signaler les *Mémoires* et les *Procès-verbaux* du congrès qui contiennent de nombreux renseignements utiles. Les sociologues, les psychologues, les anthropologues, les internationalistes, les économistes y trouveront leur compte.

Voici, enfin, un des résultats immédiats du congrès. Un jeune et vaillant Lithuanien a annoncé, à la tribune, la réunion, pour l'année prochaine, du *Congrès des peuples opprimés*. Le congrès universel des races n'aurait eu que ce résultat-là qu'il mériterait de ne pas passer inaperçu. Mais nous croyons qu'il est un jalon destiné à avoir plusieurs conséquences intéressantes dans l'avenir.

Le 10 Décembre 1011.

MICHEL KEBEDGY

ΒΡΑΧΕΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΥ ΟΡΚΟΥ

Ἄγνωστος μὲν ὁ τὸν *Ἱπποκράτειον ὅρκον* συγγράψας, ἄγνωστος δὲ καὶ ὁ χρόνος ἐν ᾧ τὸ ὅλον ἢ τὰ μέρη συγγέγραπται. Ἀλλὰ γνωστόν ἐστιν ὅτι λόγον αὐτοῦ ποιοῦνται πρῶτος μὲν ὁ *Σκριβώνιος Λάργος*, ὃς ἔζη ἐπὶ Κλαυδίου, δεύτερος δὲ ὁ γραμματικὸς *Ἐρωτιανός*, ἐπὶ Νέρωνος, ἀμφότεροι εἰς τὸν μέγαν Ἱπποκράτη τὸ κείμενον ἀναφέροντες.

Τῶν θαυμαστῶν ἠθικῶν παραγγελιῶν ἃς περιέχει, μνημονεύει ὅ τε ῥήτωρ *Λιβάνιος ὁ Ἀντιοχεὺς* κατὰ τὸν τέταρτον μ. Χ. αἰῶνα καὶ ὁ χριστιανὸς ἰατρὸς *Οὐνείν*, ὃς ἐν Βαγδατίῳ ζῶν ἀραβιστὶ ἔγραφε κατὰ τὸν ἕνατον μ. Χ αἰῶνα, καὶ ὁ μωαμεθανὸς ὀφθαλμιατρὸς *Ἀλ-Γαφῖκι ὁ Κορδυβεὺς* κατὰ τὸν δωδέκατον μ Χ. αἰῶνα. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀρτικέλλᾳ, τῇ ἰατρικῇ τοῦ ἑσχάτου μεσαίωνος ἐγκυκλοπαιδείᾳ, λατινικὴ εὑρίσκεται μετάφρασις τοῦ ὅρκου. Ἔτι δὲ καὶ νῦν ἀκούονται ἐκεῖναι αἱ παραγγελίαι ἐν τῷ παρ' ἡμῖν τῶν νέων ἰατρῶν ὅρκῳ. Εἶδον αὐτὸς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἀρχαίου Μονπελλιανοῦ Πανεπιστημίου Ἱπποκράτους ἄγαλμα, ᾧ πλησιάζοντας τοὺς νέους ἰατροὺς

ὅρκον Ἱπποκράτειον σύντομόν τε καὶ καινοτόμον ὀμνῦναι καὶ νῦν ἔθος ἐστὶν καὶ πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν νόμος ὑπῆρχεν. Ἐν δὲ μέσαις ταῖς ἠθικαῖς παραγγελίαις παρεμβάλλεται καὶ ἥδε: *οὐ τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας, ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε.*

Αὕτη δὲ ἡ ἀξίωσις δῆλον ὅτι εἰςάγεται ἄνευ παρασκευῆς, ἀλλ' ὅμως παρεμβεβλῆσθαι ὑπό τινος ὕστερον ἀπογράφοντος οὐ φαίνεται πιθανὸν οὐδὲ ἐξελέγχεται. Ἴσως μὲν ἄν τις προηγούμενόν τι προςδοκᾶν δύναιτο, ὥςπερ τόδε· *ἐπιτρέπονται πάντες οἱ ἄλλοι εὐφυεῖς καὶ χρήσιμοι χειρισμοί.* Καὶ γὰρ δὴ ὡςαύτως γέγραπται ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως· *ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθ' ἀπ' αὐτοῦ.* Ἀλλ' ἐγὼ ταύτην τὴν παράλειψιν οὐ βαρέως φέρων νομίζω ὅτι τὸ ἐμφανὲς οὐκ ἦν ἀνάγκη ἐν τῷ βραχεῖ τοῦ ὅρκου κειμένῳ διαρρήδην διειπεῖν.

Καὶ πρῶτον μὲν διακρίνειν θέλοντα ἐκεῖνο τὸ ἀξίωμα οὐ δεῖ ἀμελεῖν ὅτι ἐν τῇ Ἱπποκρατείῳ συλλογῇ οἱ δυςκολώτατοι χειρισμοὶ ὥςπερ ἡ τοῦ κρανίου ἔκπρισις εἰθισμένοι καὶ νόμιμοι ἦσαν· ὧν παράδειγμα κεῖται ἐν τῷ περὶ ὄψιος λειψάνῳ· *ἢν τινι οἱ ὀφθαλμοὶ ὑγιέες ὄντες διαφθείρωσιν τὴν ὄψιν, τουτέῳ χρὴ ταμόντα κατὰ τὸ βρέγμα, ἐπαναδείραντα, ἐκπρίσαντα τὸ ὀστέον, ἀφελόντα τὸν ὑδρωπα, ἰῆσθαι, καὶ οὕτως ὑγιέες γίνονται.*

Δηλαδὴ καὶ σήμερον οὗτος ὁ χειρισμὸς δύςκολός τέ ἐστι καὶ οὐκ ἀπηλλαγμένος κινδύνων. Δῆλον τοίνυν ὅτι οὐκ ἦν τὸ χαλεπὸν ἢ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ χειρισμοῦ πρόφασις ἐκείνου τοῦ ἀπαγορεύματος, ἀλλ' ἄλλο τι ὑποπτευόμενον μέν, ὅμως δὲ οὐ σαφῶς προφερόμενον ὑπὸ τῶν σοφῶν Λιττρὲ καὶ Γόμπερζ.

Ἣν δὲ μετάφρασιν ὁ Γόμπερζ ἔγραψε τοῦ ἀξιώματος «ich werde nicht castriren auch nicht diejenigen welche an steinarliger Verchärtung (sc: der Hoden) leiden, τοῦτ' ἔστι οὐ μὴν *ἐκτεμέω οὐδὲ μὴν τοὺς σκίρρον ἢ ἀπολίθωσιν τῶν ὄρχεων πάσχοντας*, ἐγὼ οὐχ οἷός τέ εἰμι ἀποδέχεσθαι. Ὀρθὸν μὲν οὖν ἐστιν ὅτι ὁ Ἡσίοδος τῷ τοῦ τάμνειν ῥήματι ἀντὶ τοῦ ἐκτέμνειν χρῆται. Ἀλλὰ λιθώδεις τῶν ὄρχεων σκληρυσμοὶ ἢ διδύμων σκληρίαι τεχνικῶς ὀνομάζονται *πῶροι* κατὰ τὸν δίδυμον ἢ καὶ *πωροκήλη*, ὥςπερ τοῦτο ἐκ τῶν παλαιῶν ἡμῖν παραδιδόασιν ὅ τε *Παῦλος* Αἰγινήτης καὶ ὁ τὴν Εἰςαγωγὴν συγγράψας. Ὁ μὲν γὰρ *πῶρος* σημαίνει *ἀπολίθωσιν* ὀργάνου τινός, στερεοῦ μὲν μαλακοῦ δὲ ὄντος, ὁ δὲ *λίθος* σημαίνει *γένεσιν* νέου σώματος σκληροῦ ἢ λιθώδους, ἔν τινι κοιλώματι, ὥςπερ ἐν τῇ κύστει γεγεννημένου. Τὸ μὲν *ὄνομα* τῆς λιθιάσεως καὶ εἰς τοὺς μικροὺς λίθους ἀναφέρεται, οἵ περ τυγχάνουσιν εὑρισκόμενοι ἐν τοῖς μικροῖς τῶν βλεφάρων ἀδέσι· τὸ δὲ *ῥῆμα* τοῦ λιθιᾶν, ἐξαιρουμένου τοῦ «*λιθιώντων τῶν ἄρθρων*» παρὰ Φλοστράτῳ, ἐν ὅλῃ τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ μόνον *τοὺς κύστεως λίθον πάσχοντας* δηλοῖ, ὥςτε ὀλίγον ἐσφάλθαι ἐγῶμαι τὸν σοφὸν Γόμπερζ.

Εἰ μὲν οὖν ἐρωτῶμεν, διὰ τίνα αἰτίαν ἡ τῶν Ἀσκληπιαδῶν ἑταιρεία ἢ

συντεχνία (Gilele) τοῖς ὡρκισμένοις ἑταίροις ἀπηγόρευσε τὴν τοῦ λίθου ἐκ τῆς κύστεως ἐκτομὴν οὗ φαμεν τὸν βίου κίνδυνον γεγονέναι ὅνπερ ὁ σοφὸς Πετρεκὶν προφέρει, ἀλλὰ τὴν τότε τῆς λιθοτομίας μέθοδον ἀτελῆ οὖσαν, ἥπερ διακόπτουσα τοὺς τῆς γονῆς πόρους πολλάκις καὶ *τὴν γόνιμον δύναμιν ἀφῄρει.* Οἱ δὲ «ἐργάται ἄνδρες πρήξιος τῆσδε» οὐκ ἦσαν ἰατροὶ οὐδὲ ὡρκισμένοι τῶν Ἀσκληπιαδῶν ἑταῖροι, ἀλλ' ἐμπειρικοὶ περιοδευταὶ κεκτημένοι μὲν ἐκ πείρας μεγάλης ἔξοχον εὐχέρειάν τε καὶ ἀταραξίαν, εὐαριστημένοι δὲ τῷ τὰς ἀνυποίστους τῶν κύστιν λιθιώντων ἀλγηδόνας *παύειν* καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς γονίμου δυνάμεως.

Τοιούτων δὲ περιοδευτῶν περίεργον παράδειγμα ἔφθασε καὶ εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν· καὶ ἔτι κατὰ τὸν ἕνατον καὶ δέκατον μ. Χ. αἰῶνα οἱ ἔνοικοι χωρίου τινὸς Ἠπειρωτικοῦ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν περιήλαυνον χειρουργοὶ ὄντες, καὶ λιθοτομοῦντες δεξιῶς μὲν εὖ μάλα, τὴν δὲ γόνιμον δύναμιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διαφθείροντες. Καὶ ἄλλο τι ὑπάρχει τῶν νεωτέρων χρόνων παράδειγμα διδάσκον τὰς τοῦ παλαιοῦ ἀπαγορεύματος προφάσεις. Γέγραπται ἐν τῇ εὐδόξῳ τοῦ Λάζαρ Ριβὴρ «ἰατρικῇ πράξει» ἥπερ ἐκράτει τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου πρὸ πεντήκοντα καὶ διακοσίων ἐτῶν, ὅτι ἐπισφαλεστάτη οὖσα ἡ τοῦ καταρρακτου παρακέντησις μὴ τοῖς γνησίοις ἰατροῖς συγχωρείσθω, ἀλλὰ μόνον τοῖς ἐμπειρικοῖς καὶ περιοδευταῖς ἀγύρταις ἐξέστω.

Καὶ μὲν δὴ φανερόν ἐστιν ὅτι ἡ ἰατρικὴ τέχνη καὶ ἐπιστήμη πλεῖστον ἤδη χρόνον κατέλυσεν ἐκείνην τὴν ἀπαγόρευσιν πρὸς τὸν τῶν καταρρακτῶν χειρισμόν. Ὡςαύτως δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ταχέως τὸ τῶν Ἀσκληπιαδῶν παρὰ τὴν λιθοτομίαν ἀπαγόρευμα ἠκύρωσαν· μέγα δὲ τούτου τεκμήριον ὅτι ἐν τῇ περὶ τῆς λιθοτομίας παραδόσει τῇ παρὰ Παύλῳ, ὅς περ ἐκ τῶν παλαιῶν ἠρύσατο, οὐδ' ἴχνη τινὰ ἐκείνης τῆς λιθοφοβίας εὑρίσκομεν. Ὁ δὲ τὴν Εἰςαγωγὴν συγγράψας ἐκδιηγεῖται· *τοὺς τὸν λίθον ἔχοντας ἐν τῇ κύστει τέμνομεν·* ὅπερ δῆλον ὅτι ἐναργῶς τῷ τοῦ Ἱπποκρατείου ὅρκου ἀξιώματι ἐναντιοῦται.

ΙΟΥΛΙΟΣ ΧΙΡΣΒΕΡΓ
ΙΑΤΡΟΣ ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩι

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

Περιελθόντος εἰς χεῖράς μου βιβλιαρίου ὑπὸ τὸν τίτλον *Mont Saint Auxence*, ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ *père A. Pargoire*, ἐν ᾧ ἀναδημοσιεύεται ὁ βίος τοῦ ὁσίου *Αὐξεντίου*[1] μετὰ σημειώσεων, εἶδον ὅτι ὁ ρηθεὶς père καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποσιωπᾷ μὲν τὰ ὀνόματα τῶν φίλα αὐτῷ φρονούντων, ὁσάκις αἱ γνῶμαι αὐτῶν ἀντίθενται πρὸς τὴν ἑαυτοῦ νὰ ἐπιτίθηται δὲ ἐναντίον παντὸς μὴ συμμεριζομένου τὰ φρονήματά του, μὲ τρόπον μάλιστα ἀπράδοντα οὐχὶ μόνον τῇ ἐπιστήμῃ ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ σχήματι, ὅπερ φέρει.

Ὁ père A. Pargoire μεταξὺ ἄλλων ποιούμενος μνείαν καὶ περὶ τοῦ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὄρους *Ὄξεία*, ἔνθα τὸ πρῶτον ἀνῆλθεν ὁ ὅσιος *Αὐξέντιος*, καὶ ἀπορρίπτων τὴν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Α. Παπαδήτη[2] ἐκφραοθεῖσαν γνώμην ὅτι τὸ ἐν ταῖς βιογραφίαις τοῦ ὁσίου Αὐξεντίου μνημονευόμενον ὄρος εἶναι τὸ ὑπὸ τὸ σημερινὸν ὄνομα *Ἀετὸς-δάγ*, γνώμην γενομένην παραδεκτὴν ὑπ' ἐμοῦ[3] τε καὶ τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ Edmond Bouvy[4], οὗ ἀποσιωπᾷ τὸ ὄνομα, γράφει[5]: «.... je chercherai le mon *Oxia* dans le » *Karabach-Baïr* ... Sa position générale est telle, par ailleurs, qu'elle » cadre à merveille avec toutes les données des Vies de Saint-Auxen- » ce...», ὥστε ὡς ὄρος *Ὄξεία* παραδέχεται οὐχὶ τὸ ἄνωθι τῆς Χαρταλιμῆς *Ἀετὸς-δὰγ* ἀλλὰ τὸ ἔναντι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μάλτεπε *Καραμπὰς-μπαΐρ*.

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ père Pargoire ἐγένετο ἀφορμὴ ἵνα ἐκδράμω μετὰ τῆς φιλεπιστήμονος αὐταδέλφης μου Ἀβροκόμης Τσακάλωφ καὶ μελετῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τό τε ὄρος καὶ τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ ἀντιληφθῶ ἂν τῷ ὄντι δύναται νὰ συνταυτισθῇ μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν βιογράφων τοῦ ὁσίου Αὐξεντίου μνημονευομένου ὄρους *Ὄξεία* καὶ ἀναλόγως γράψωμεν τὰ δέοντα, ὅπερ καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλομεν ἐκτενῶς διαπραγματευθῆ.

Ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ταύτῃ ἐκδρομῇ ἐπὶ τῆς εἰς Μέγα Βακάλ-κιοϊ ἐκ Μάλτεπε ἀγούσης ὁδοῦ εἴδομεν ἐρείπια βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἔνθα ἀνεκαλύφα-

1. Ὁ βίος οὗτος ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ Bibliothèque hagiographique Orientale ὑπὸ Leon Glugnet.
2. Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. τόμ. ΙΒ', σελ. 60.
3. Byzantinische Zeitschrift, t. IX. g. 70.
4. Souvenirs Chretiens de Constantinople et des environs, p. 112.
5. Vie de Saint-Auxence, p. 68–69.

μεν καὶ μωσαϊκά, παρὰ τοῖς ἐρειπίοις δὲ τούτοις ἁγίασμα θολοειδές, ὡς ἐν τῇ εἰκόνι δείκνυται, καλούμενον ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν *Κεμὲρ-ἁγιάσμασι* ὡς ἐκ τοῦ θολοειδοῦς σχήματος, ὅπερ ἔχει.

Περὶ τοῦ ἁγιάσματος τούτου παρ' οὐδενὸς τῶν γηραιοτέρων κατοίκων τοῦ τε Μεγάλου Βακάλ-κιοϊ καὶ Μάλτεπε ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω ἐπ' ὀνόματι τίνος ἁγίου ἐτιμᾶτο καὶ κατὰ ποίαν ἐποχὴν μετέβαινον ἐκεῖ οἱ προπάτορές των πρὸς προσκύνησιν.

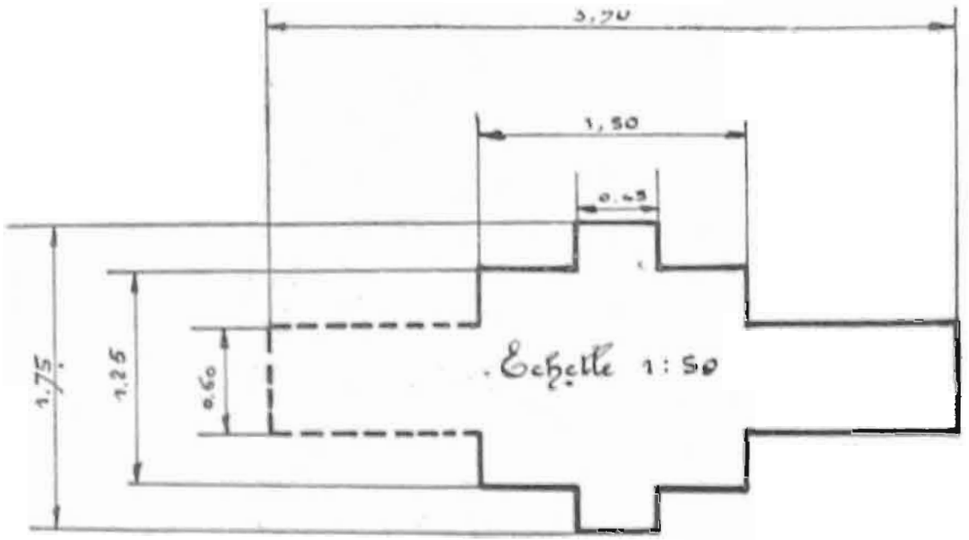

Εἰς πενταέλεπτον ἀπόστασιν τῶν ρηθέντων ἐρειπίων, ἐν τῇ ἐπαύλει τῆς Α. Ε. τοῦ Σουρεγιᾶ πασᾶ, καὶ πρὸς τὴν βόρειον περιφέρειαν τοῦ ὄρους *Καραμπαΐς-μπαΐρ* ὑπὸ τοὺς πρόποδας ἑνὸς μικροῦ ὀροπεδίου, ἐφ' οὗ ἀρχαῖα ἐρείπια, ἡ αὐταδέλφη μου ἀνεκάλυψε μικρὰν αἴθουσαν λελαξευμένην ἐν τῷ πρὸς τὴν χαράδραν βράχῳ τοῦ ρηθέντος ὀροπεδίου.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος αἴθουσα εἶναι λελαξευμένη ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ ἔχει μῆκος μὲν 3,40, πλάτος δὲ 1,50 καὶ ὕψος 2,50 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου.

Πρὸ τῆς εἰσόδου, ἤτοι πρὸ τῆς πύλης δεξιὰ ἐπὶ τοῦ βράχου φαίνονται γεγλυμμένα διαφόρου πλάτους τετράγωνα καὶ σταυροί, ὡς ἐν τῇ εἰκόνι δείκνυται, ἄνωθι δὲ τούτων καὶ κάτωθι τῇδε κἀκεῖσε φαίνονται ὀπαί, ἐν αἷς ὑπάρχει μόλυβδος.

Ἅμα τῇ εἰσόδῳ τῆς πύλης, ἥτις ἔχει ὕψος μὲν 1,80, πλάτος δὲ 0,60 καὶ πάχος τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς 0,50, ἀπαντᾷ λάκκος ἔχων βάθος 0,65, μῆκος 0,70 καὶ πλάτος 0,65 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου. Ἐν τῇ πρὸς δυσμὰς γωνίᾳ παρὰ τὸ δάπεδον ὑπῆρχεν ὀπή, ἥτις καὶ ἐκλείσθη διὰ πλίνθων ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ τῆς αἰθούσης ὑπάρχει λελαξευμένη φάτνη, ὀλίγον κατωφερής, μήκους μὲν 1,70, πλάτους 0,50 καὶ ὕψους 0,50 τοῦ γαλλικοῦ μέ-

τρου, κειμένη ὑπὲρ τὸ 1,30 μ. ἄνωθι τῆς ἐπιφανείας, παρὰ δὲ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ὑπάρχει γεγλυμμένος σταυρός, οὗ ὁ μὲν πους ἔχει μῆκος 0,65, τὰ δὲ ἄλλα κέρατα 0,25, τὸ δὲ πλάτος τῆς γλυφῆς 0,08 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου.

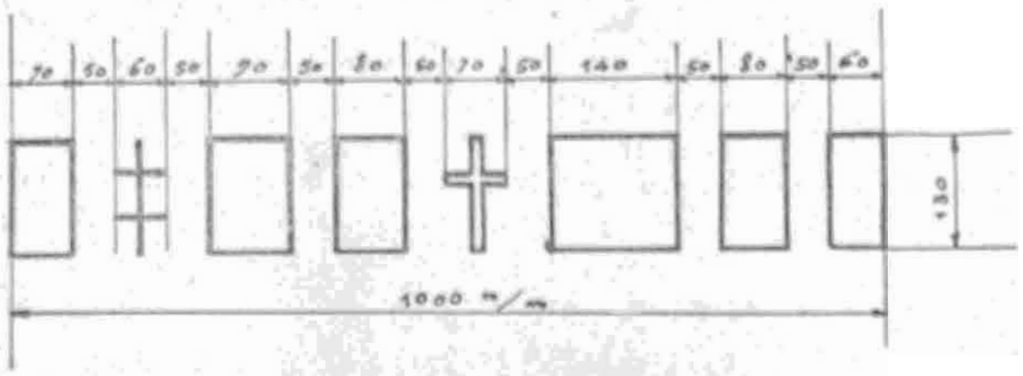

Echelle 1 : 10

Ἡ ρηθεῖσα φάτνη, ἥτις εἶναι γεγλυμμένη ἐν τῷ αὐτῷ βράχῳ, ἐκλείετο διὰ καταπακτῆς, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῶν οὐλῶν τῶν ἥλων καὶ τῶν ὀπῶν, αἵτινες εἶναι κάθετοι αἱ μὲν πρὸς τὰς δέ, φέρουσι δὲ καὶ μέχρι τοῦδε ἴχνη μολύβδου.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος αἴθουσα καλεῖται ὑπὸ τῶν πέριξ *Σοφτᾶ-γιαταγὴ* (κλίνη ἱεροσπουδαστοῦ μωαμεθανοῦ), τοῦτο δὲ μὲ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην καὶ τὰ περὶ τοῦ δερβίσου *Δὶλ-μπαμπᾶ*, περὶ τοῦ νῦν *Δὶλ-ἰσκελεσὶ* λεγόμενα.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὀροπεδίου τούτου εὑρέθησάν πρὸ ἐτῶν τεμάχια μαχαιρῶν καὶ πελέκεων νεολιθίνης ἐποχῆς.

Ἔγραφον ἐν Βρύαινι (Μάλτεπε)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

STUDIEN ZUR TEXTGESCHICHTE

DER BIBLIOTHEKE DES PATRIARCHEN PHOTIOS VON KPEL

I. DER ALTE PINAX

Von

Dr. EDGAR MARTINI

(Professor an der Universität Leipzig).

Eine genaue Untersuchung der überkommenen Handschriften der «Bibliotheke» des Patriarchen Photios*) hat zu dem Endergebnis geführt, dass nur zwei derselben als selbständige Vertreter der Überlieferung anzuschen sind: der Marcianus gr. 450 sc. X (A) und der Marcianus gr. 451 sc. XII (M). Alle jüngeren Manuscripte lassen sich teils direct teils indirect auf diese beiden Zeugen zurückführen und Kommen daher für die Textesconstitution nicht weiter in Betracht. Eine Ausnahme macht nur der Parisinus 1266 sc. XIII (B) in dem Kurzen Stück p. 527 b 34 - 540 b 7 13 kk., wo er als Stelvertreter des in Zwischen defekt gewordenen Codex A fungiert.

*) Vgl. *Martini*, Textgeschichte der «Bibliotheke» des Patriarchen Photios von K/pel, I. Teil: Die Handschriften, Ausgaben u. Übertragungen (= Abh. der Kgl. Sächs. Ges. d. Wiss., Philol. hist. Klasse, Band XXVIII Nr. VI, Leipzig 1911) Im Folgenden Kurz TG citiert.

Nach dem diese Tatsachen festgestellt sind, gilt es das Grundexemplar der Codices A M zu rekonstruieren und auf seine Beschaffenheit hin zu untersuchen. Aus ihm stammt alles, was die beiden Handschriften übereinstimmend bieten. Also

1) der Brief des Photios an Tarasios (heutzutage in M nicht mehr vorhanden: vgl. TG S. 17);

2) der Text der «Bibliotheke», und

3) das zwischen dem Brief au Tarasios und dem Text der «Bibliotheke» eingeschobene Verzeichnis der vom Patriarchen besprochenen Werke (TG S. 8 und 16).

Das zuletzt genannte Verzeichnis, das für die Textgeschichte der «Bibliotheke» von ausserordentlicher Wichtigkeit ist, wurde zum ersten Male vesöffentlicht von D. Hoeschel in seiner Ausgabe der «Bibliotheke» (Augsburg 1601) S 893 fg. Seine Bearbeitung hat zum Fundament die jungen Zeugen ETXK (TG S. 118) und stellt sich dar als eine ziemlich willkürliche Mischung der A M Überlieferung mit zahlreichen Zusätzen und Kürzungen des Editors. Infolgedessen ist sie, zumal da ein krikischer Apparat fehlt, für wissenschaftliche Zwecke vollständig unverwendbar.

Die späteren Herausgeber der «Bibliotheke» haben dem Verzeichnis keine weitere Beachtung geschenkt, ja, I. Bekker hat es in seiner Ausgabe einfach weggelassen, obwohl er es mit Hilfe des ihm zur Verfügung stehenden Codex A in eine wesentlich reineren Gestalt hätte geben können. Unter diesen Umständen ist eine Neubearbeitung der wertvollen Urkunde auf Grund der maassgebenden Paradosis dringend notwendig.

Die nachstehende Bearbeitung baut sich auf der Überlieferung von A M auf, deren Lesarten bis auf einige belanglose Orthographica (wie z. B. Θεοδώριτος statt Θεοδώρητος) unter der Rubrik VLI vollzählig angeführt sind. Verbessert wurde an dem überlieferten Text mit Ausnahme einiger weniger offenkundiger Schreibfehler nichts. Sachliche und formelle Anderungen nach Maassgabe unseres Bibliotheketextes, wie sie Hoeschel vorgenommen, hätten die ganze Bearbeitung für die Textgeschichte unbrauchbar gemacht. Dagegen wurden unter der Rubrik BT sorgfältig alle wichtigeren Abweichungen des Index vom Bibliotheketext, wie er uns in den beiden Marciani vorliegt vermerkt.

α′ θεοδώρου πρεσβυτέρου βίβλος ὅτι γνησία ἡ τοῦ ἁγίου διονυσίου βίβλος·
β′ ἀδριανοῦ εἰσαγωγὴ τῆς γραφῆς·
γ′ νοννόσου ἱστορία·
δ′ θεοδώρου ἀντιοχέως ὑπὲρ βασιλείου κατὰ εὐνομίου λόγοι κε′·
ε′ σωφρονίου ὑπὲρ βασιλείου κατὰ εὐνομίου·
ς′ γρηγορίου νύσης ὑπὲρ βασιλείου κατὰ εὐνομίου·
ζ′ ἑτέρα πραγματεία τοῦ αὐτοῦ γρηγορίου νύσης.
η′ ὠριγένους περὶ ἀρχῶν λόγοι δ′·
θ′ εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς λόγοι ιε′ εὐσεβίου·
ι′ τοῦ αὐτοῦ εὐσεβίου εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις βίβλοι κ′·
ια′ τοῦ αὐτοῦ εὐσεβίου ἐκκλησιαστικὴ προπαρασκευή·
ιβ′ τοῦ αὐτοῦ εὐσεβίου ἐκκλησιαστικὴ ἀπόδειξις
ιγ′ τοῦ αὐτοῦ εὐσεβίου ἔλεγχος καὶ ἀπολογία λόγοι·
ιδ′ ἀπολλιναρίου ἐπισκόπου τῆς ἐν ἀσίᾳ ἱεραπόλεως πρὸς ἕλληνας καὶ περὶ εὐσεβείας καὶ ἀληθείας·
ιε′ πρακτικὸν τῆς πρώτης συνόδου ἐν τριοὶ τόμοις·

Adnotatio critica. Vorbemerkung· Während das Kapitelverzeichnis im Cod. A bis auf eine unbedentende Beschädigung am Awfang (TG S. 8) vollständig erhalten ist, fehlt ihm im Cod. M infolge Verlustes des ersten Blattes der Handschrift der Kopf, umfassend Kapp. 1–43 (TG S. 16); ausserdem sind die Inhaltangahen von Capp. 44–106 in M durch Feuchtigkeit und andre Einwirkungen stark verwüstet. VLI 1 ἁ — ὅτι zesstört in A, ergänzt von junger Hand [A ˣ] (TG S. 8) || Z ἡ – β′. zerst. in A; ἡ τοῦ διονυσίου (hürauf Spatium von ca. 5 Buchstaben) β A ˣ; allein, wie der Raum zeigt, muss vielmehr ἡ τοῦ ἁγίου διονυσίου β′. ergänzt werden (vgl. Bibl. p. 1 a 3) || 3 β — εἰσαγωγὴ zerst. in A, ergänzt von A ˣ || 4 γ′ — ἱστορία zerst. in A, erg. von A ˣ || 5 δ′ — ἀντιο zerst. in A, erg. von A ˣ || 6 τὰ εὐνομίου zerst. in A, erg. von A ˣ || 7 ε′ σώφρον zerst. in A, erg. von A ˣ || 9 ς′ γρηγ. zerst. in A, erg. von A ˣ) || 10 εὖ zerst. in A, erg. von A ˣ || 11 ζ′ zerst. in A, erg. von A ˣ.

ις′ πρακτικὸν τῆς τρίτης συνόδου·
ιζ′ πρακτικὸν τῆς τετάρτης συνόδου·
ιη′ πρακτικὸν τῆς πέμπτης συνόδου·
ιθ′ πρακτικὸν τῆς ἕκτης συνόδου·
κ′ πρακτικὸν τῆς ἑβδόμης συνόδου·
κα′ ἰωάννου φιλοπόνου ὁ περὶ ἀναστάσεως λόγος·
κβ′ θεοδοσίου μονάζοντος (οὐκ ἔστι δὲ καθαρὸς αἱρετικὸς) κατὰ τοῦ φιλοπόνου περὶ ἀναστάσεως λόγου·
κγ′ κόνωνος καὶ εὐγενίου καὶ θεμιστίου κατὰ τῆς τοῦ αὐτοῦ ἰωάννου πραγματείας·
κδ′ πρακτικὰ ἐπὶ παρουσίᾳ ἰωάννου ἐπισκόπου κωνσταντινουπόλεως συστάντα μεταξὺ κόνωνος καὶ εὐγενίου καὶ θεμιστίου τῶν τριθεϊτῶν·
κε′ τοῦ χρυσοστόμου εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ εἰς τὴν πεντηκοστήν·
κς′ συνεσίου ἐπισκόπου κυρήνης περὶ προνοίας καὶ βασιλείας·
κζ′ εὐσεβίου ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἐν τόμοις ι′
κη′ σωκράτους ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία·
κθ′ εὐαγρίου σχολαστικοῦ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία·
λ′ σαλαμάνου ἑρμείου σχολαστικοῦ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία·
λα′ θεοδωρήτου ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία·
λβ′ ἀθανασίου ἐπιστολαὶ διάφοροι·
λγ′ ἰούστου τιβερίου χρονικόν·
λδ′ ἀφρικανοῦ ἱστορικόν·
λε′ φιλίππου σιδέτου χριστιανικὴ ἱστορία·
λς′ * * * ὡς δῆθεν ἑρμηνεία εἰς τὴν ὀκτά-

VLI 9 τοῦ Hoeschel: τῶν A || 12 τοῦ αὐτοῦ Martini: αὐτοῦ τοῦ A || 36 «βιβλίον».

BT 3 πρακτικὰ a || 4 πρακτικὰ a M || 5 πρακτικὰ AM || 8 οὐκ – αἱρετικὸς fehlt in AM. || 11 καὶ θεμιστίου fehlt in AM.

τευχον, † χριστιανῶν δὲ ὀνομάτων τῶν γεγραφότων ἐτίθετο·
λζ′ μηνᾶ πατρικίου πρὸς θωμᾶν ῥεφερενδάριον περὶ πολιτικῆς·
λη′ θεοδώρου ἀντιοχέως ἑρμηνεία τῆς κτίσεως· οὗτος ὁ μοψουεστίας ἐστίν·
λθ′ εὐσεβίου τοῦ παμφίλου πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἀπολλωνίου τοῦ τυανέως ἱεροκλέους λόγους·
μ′ φιλοστοργίου ἀρειανοῦ ἱστορικόν·
μα′ ἰωάννου ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, διοσκούρου δὲ αἱρετίζοντος οὗτος·
μβ′ βασιλείου κίλικος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία·
μγ′ ἰωάννου τοῦ φιλοπόνου εἰς τὴν ἕκτην ἡμέραν·
μδ′ φιλοστράτου τυρίου εἰς τὸν ἀπολλωνίου τοῦ τυανέως βίον·
με′ ἀνδρονικιανοῦ πρὸς εὐνομιανοὺς λόγοι·
μς′ θεοδωρήτου ἐπισκόπου κύρου λόγοι διάφοροι·
μζ′ ἰωσήπου ἰουδαίου τὰ κατὰ ἰουδαίους πάθη καὶ ἡ τῆς ἱερουσαλὴμ ἅλωσις·
μη′ ἰωσήπου μᾶλλον δὲ γαΐου πρεσβυτέρου περὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐσίας· οὗτος λέγεται καὶ τῶν ἐθνῶν χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπος·
μθ′ τοῦ ἐν ἁγίοις κυρίλλου ἀλεξανδρέως κατὰ τῶν νεστορίου βλασφημιῶν λόγοι ε′·
ν′ νικίου μοναχοῦ κατὰ τῶν φιλοπόνου κεφαλαίων·

VLI 1 χριστιανῶν-ἐτίθετο corrupt || 18 mit μδ selzt M ein. || 20 ἀνδρονίκου καὶ εὐνομιανοῦ A || 29 χειροτονηθεις A.

BT 17 ἕκτην ἡμέραν] ἑξαήμερον AM.

να΄ ἡσυχίου πρεσβυτέρου κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν χαλκοῦν ὄφιν·
νβ΄ σύνοδος γενομένη ἐν σίδῃ κατὰ τῆς αἱρέσεως τῶν μεσαλιανῶν ἤγουν εὐχιτῶν·
νγ΄ σύνοδος κατὰ πελαγίου καὶ κελεστίου ἐν καρθαγένῃ συστᾶσα·
νδ΄ ἑτέρα σύνοδος κατὰ τῆς πελαγιανῆς καὶ κελεστιανῆς αἱρέσεως·
νε΄ ἰωάννου τοῦ φιλοπόνου κατὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου·
νς΄ θεοδωρήτου κύρου κατὰ τῶν αἱρέσεων·
νζ΄ ἀππιανοῦ ῥωμαϊκὴ ἱστορία·
νη΄ ἀρριανοῦ παρθικὰ βιβλία ιζ΄·
νθ΄ σύνοδος ἡ κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις ἰωάννου παρανόμως συστᾶσα·
ξ΄ ἡροδότου ἱστορικὸν λόγοι θ΄·
ξα΄ αἰσχίνου λόγοι ζ΄ καὶ ἐπιστολαὶ θ΄·
ξβ΄ πραξαγόρου ἀθηναίου τῆς κατὰ τὸν μέγαν κωνσταντῖνον ἱστορίας βιβλία β·
ξγ΄ προκοπίου ῥήτορος ἱστορικὸν βιβλία η΄·
ξδ΄ θεοφάνους βυζαντίου ἱστορικὸν λόγοι ι΄·
ξε΄ θεοφυλάκτου ἀπὸ ἐπάρχων καὶ ἀντιγραφέως λόγοι η΄·
ξς΄ νικηφόρου τοῦ ἐν ἁγίοις ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως ἱστορικὸν σύντομον·
ξζ΄ σεργίου τοῦ ὁμολογητοῦ στηλιτευτικοῦ τῶν εἰκονομάχων·

VLI 1 κωνσταντινουπόλεως fehlt in A || 2 χαλκοῦν zerstört in M, χαλκὸν A || 4 μεσαλιανῶν zerstört in M, μεσσαλιανῶν A || 7 καρθαγένῃ zerstört in M, καρθαγέννη A || 8 πελαγιανικῆς A || 19 ἱστορικοῦ M || 20 καὶ fehlt in M || 24 ἱστορικὰ M.

BT 18 συγκροτηθεῖσα A M || 19 ἱστορικῶν A M || 20 ζ'] τρεῖς A M || 26 ἱστορικῶν A M. || 33 στηλιτευτικὸν τῶν εἰκονομάχων in A M nicht vorhanden.

ξη΄ κεφαλίωνος σύντομος ἱστορία·
ξθ΄ ἡσυχίου ἰλλουστρίου καθολικὴ ἱστορία·
ο΄ διοδώρου σικελιώτου ἱστορικόν·
οα΄ κασσιανοῦ κοκκιανοῦ ἢ κοκκίου δίωνος ἱστορικὸν λόγοι π΄·
οβ΄ κτησίου τοῦ κνιδίου τὰ περσικά·
ογ΄ ἡλιοδώρου αἰθιοπικόν·
οδ΄ θεμιστίου πολιτικοὶ λόγοι λς΄·
οε΄ ἰωάννου τοῦ φιλοπόνου κατὰ τῶν ἐνθέως δογματισθέντων περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος·
ος΄ φλαβίου ἰωσήπου ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίος λόγοι κ΄
οζ΄ εὐναπίου χρονικῆς ἱστορίας τῆς μετὰ δέξιππον λόγοι ις΄·
οη΄ μάλχου σοφιστοῦ βυζαντιακὰ βιβλία ζ΄
οθ΄ κανδίδου ἱστορίας λόγοι γ΄·
π΄ ὀλυμπιοδώρου ἱστορίας λόγοι κβ΄·
πα΄ θεοδώρου περὶ τῆς ἐν περσίδι μαγικῆς καὶ τίς ἡ τῆς εὐσεβείας πρὸς αὐτὴν διαφορὰ λόγοι γ΄·
πβ΄ δεξίππου τὰ μετὰ ἀλέξανδρον καὶ ἕτερον σύντομον ἱστορικὸν καὶ τὰ σκυθικά·
πγ΄ διονυσίου ἁλικαρνασσέως ἱστορικὸν λόγοι κ΄·
πδ΄ τοῦ αὐτοῦ σύνοψις ἐν πέντε βιβλίοις τῶν εἰρημένων κ΄ λόγων·
πε΄ ἡρακλειανοῦ ἐπισκόπου καλχηδόνος κατὰ μανιχαίων βιβλία κ΄·
πς΄ ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου ἃς ὑπερορισθεὶς ἔγραψεν·

VLI 5 ἢ fehlt in M || 6 ἱστορικοὶ M || 19 γ΄ fehlt in A.

BT 1 σύντομον ἱστορικὸν A M || 6 ἱστορικὸν] βιβλίον A M || 16 ις'] ιδ' A M || 20 ἱστορικοὶ AM || 23 πρὸς αὐτὴν fehlt in A M || 27 βιβλία ἱστορικῶν A M.

πζ΄ ἀλεξανδρέως ἀχιλλέως τατίου τὰ περὶ λευκίππην καὶ κλειτοφῶντα·
πη΄ τὰ κατὰ νίκαιαν πραχθέντα ὡς ἐν ἱστορίᾳ λόγοι γ΄·
ς ὁ λιβάνιος ἐν τεύχει β΄·
σα΄ ἀρριανοῦ τὰ κατὰ ἀλέξανδρον ἐν λόγοις ζ΄·
σβ΄ τοῦ αὐτοῦ τὰ μετὰ ἀλέξανδρον λόγοι ι΄·
σγ΄ τοῦ αὐτοῦ βιθυνικὰ ἐν βιβλίοις η΄·
σδ΄ ἰαμβλίχου δραματικόν·
σε΄ ἰωάννου σκυθοπολίτου σχολαστικοῦ κατὰ τῶν ἀποσχιστῶν τῆς ἐκκλησίας ἤτοι κατὰ εὐτυχιανιστῶν·
σς΄ γεωργίου ἐπισκόπου ἀλεξανδρείας εἰς τὸν βίον τοῦ χρυσοστόμου·
σζ΄ φλέγοντος τραλλιανοῦ, ἀπελευθέρου ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως, ὀλυμπιονικῶν καὶ χρονικῶν συναγωγαί·
ση΄ ζωσίμου κόμητος ἀπὸ φισκοσυνηγόρου ἱστοριῶν λόγοι ς΄·
σθ΄ ἡρωδιανοῦ τοῦ γραμματικοῦ ἱστορικοὶ λόγοι η΄·
ρ΄ ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως μελέται διάφοροι·

VLI 2 κλειτοφάντην A || 3 πη΄] πθ΄ A, in dem eine Nummerer πη΄ nicht vorhanden ist; in M ist der Anfang der Inhaltsangabe zerstört und um der Schluss ἐν ἱστορίᾳ λόγοι γ΄ erhalten; dass dieselbe die zahl πη΄ an der Stein trug, folgt aus der notiz des Schreibers M² zu Kap. 88 Bkk. (TG S. 17): ἰσιέον ὅτι τὸ πθ΄ οὐ κεῖται ἐν τῷ βιβλίῳ οὔτε ἐν τῷ πίνακι οὔτε ἐν τῷ ὄφει; Nummer πη΄ war also im Index von M vorhanden, hingegen fehlte Nummer πθ΄ ○○○○○○.

BT 3 in A figuriert der Abschreitt p. 66 a 30 – 67 a 1 (ἐπεμνήσθημεν) als Kap. πη΄, der Passus p. 67 a 1 (ἔχει) — b 9 als Kap. πθ΄; in M dagegen erscheint Kapp. 88 + 89 BKK. als Kap. πη΄ und ist ein Kap. πθ΄ nicht vorhanden || ὁ τόμος A M || 20 αὐτοκράτορος A M || 21 συναγωγὴ A M || 23 ἱστορικὸν A M || 25 τοῦ γραμματικοῦ fehlt in A M.

ρα΄ βικτωρίνου τοῦ λαμπαδίου ὑπατικοὶ λόγοι διάφοροι·
ρβ΄ γελασίου ἐπισκόπου καισαρείας τῆς παλαιστίνης κατὰ ἀνομοίων·
ργ΄ φίλωνος ἰουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαι καὶ περὶ βίου πολιτικοῦ·
ρδ΄ τοῦ αὐτοῦ τῶν παρὰ ἰουδαίοις φιλοσοφησάντων·
ρε΄ τοῦ αὐτοῦ λόγος, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ γαῖος ψεγόμενος·
ρς΄ θεογνώστου ἀλεξανδρέως λόγοι ζ΄
ρζ΄ βασιλείου πρεσβυτέρου κίλικος κατὰ ἰωάννου σκυθοπολίτου· οὗτος δὲ τὰ νεστορίου φρονῶν νομίζεται·
ρη΄ θεοδώρου μονάζοντος ἀλεξανδρέως κατὰ θεμιστίου αἱρετίζοντος καὶ κατὰ αἱρέσεων·
ρθ΄ κλήμεντος ἀλεξανδρέως πρεσβυτέρου αἱ ὑποτυπώσεις·
ρι΄ τοῦ αὐτοῦ ὁ στρωματεύς·
ρια΄ τοῦ αὐτοῦ ὁ παιδαγωγός·
ριβ΄ κλήμεντος τοῦ ρώμης διαταγαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων·
ριγ΄ τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον, ἐν ᾧ καὶ αἱ τοῦ ἀποστόλου πέτρου λεγόμεναι πράξεις·
ριδ΄ λευκίου χαρίνου αἱ πλαττόμεναι τῶν ἀποστόλων περίοδοι·
ριε΄ ἀνωνύμου κατὰ τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν·
ρις΄ περὶ τῆς ἁγίας τοῦ πάσχα ἑορτῆς λόγοι γ΄ ἐν τόμοις λη΄·

VLI 12 ἀλεξανδρείας M || 13 κιλικίας M || 14 δὲ Martini: ὡς A M || 4 ! νέων (für νεστορίου) A. || 21 ὁ fehlt in M || 27 παύλου A, προ M.

BT 8 τοῦ αὐτοῦ fehlt in A M. || 18 καὶ κατὰ αἱρέσεων in A M nicht vorhanden || 21/22 in Text der Bibliothek. folgt der Strom. dem Paidag. || 29 λεγόμενα A M || 34 λόγος τρίτος A M.

ριζ΄ ὑπὲρ ὠριγένους καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων τόμοι ε΄·
ριη΄ παμφίλου τοῦ μάρτυρος καὶ εὐσεβίου ὑπὲρ ὠριγένους τόμοι ζ΄·
ριθ΄ πιερίου πρεσβυτέρου λόγοι διάφοροι·
ρκ΄ εἰρηναίου ἐπισκόπου λουγδούνων λόγοι θ΄
ρκα΄ ἱππολύτου μαθητοῦ αὐτοῦ κατὰ αἱρέσεων λόγοι λβ΄
ρκβ΄ ἐπιφανίου ἐπισκόπου τὰ πανάρια λόγοι λξ΄·
ρκγ΄ τοῦ αὐτοῦ ὁ ἀκυρωτός·
ρκδ΄ τοῦ αὐτοῦ·
ρκε΄ ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος ἀπολογία ὑπὲρ χριστιανῶν καὶ ἑτερά τινα·
ρκς΄ κλήμεντος ἐπιστολαὶ πρὸς κορινθίους β΄·
ρκζ΄ εὐσεβίου τοῦ παμφίλου ἡ εἰς κωνσταντῖνον τὸν μέγαν βασιλέα τετράβιβλος·
ρκη΄ λουκιανοῦ διάφοροι λόγοι·
ρκθ΄ λουκίου πατρέως μεταμορφώσεων λόγοι διάφοροι·
ρλ΄ δαμασκίου λόγοι δ΄·
ρλα΄ ἀμυντίου εἰς ἀλέξανδρον τὸν βασιλέα·
ρλβ΄ παλλαδίου σοφιστοῦ μελέται διάφοροι·
ρλγ΄ ἀφθονίου ὁμοίως·
ρλδ΄ εὐσεβίου σοφιστοῦ ὁμοίως·

VLl 11 αἱρετικῶν A || ib. λε΄ A || 16 ἐπ. κύπρου M. || 34 ὁμοίως fehlt in A.

BT ib. λη΄] ὀκτὼ A M || 9 ε΄ A M || 14 τόμοι ζ΄ A M || 16 τοῦ αὐτοῦ fortgelassen von A¹M, in A nachträglich hinzugefügt von A² || 29 ἀμυντιανοῦ A M || 30 τὸν βασιλέα fehlt in A M.

ρλε΄ μαξίμου σοφιστοῦ ἀλεξανδρέως ὁμοίως·
ρλς΄ κυρίλλου οἱ θησαυροί·
ρλζ΄ εὐνομίου τοῦ δυσσεβοῦς ὑπὲρ τῆς οἰκείας αἱρέσεως·
ρλη΄ ἔτι τοῦ αὐτοῦ δυσσεβοῦς κατὰ τῆς πραγματείας τοῦ ἁγίου βασιλείου, ἐν ᾗ τὸ δυσσεβὲς αὐτοῦ ἀνέτρεπε δόγμα·
ρλθ΄ τοῦ ἁγίου ἀθανασίου ὑπόμνημα εἰς τὸν ἐκκλησιαστήν·
ρμ΄ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ ᾄσματα τῶν ᾀσμάτων·
ρμα΄ τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀρείου δογμάτων ἡ πεντάβιβλος·
ρμβ΄ τοῦ ἁγίου βασιλείου εἰς τὴν ἑξαήμερον·
ρμγ΄ τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ διάφοροι·
ρμδ΄ τοῦ αὐτοῦ τὰ ἀσκητικά·
ρμε΄ ἑλλαδίου λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον·
ρμς΄ λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον τῆς καθαρᾶς τοῦ λόγου ἰδέας·
ρμζ΄ λεξικὸν σεμνῆς ἰδέας·
ρμη΄ λεξικὸν τοῦ πολιτικοῦ λόγου·
ρμθ΄ λεξικὸν πολλίωνος·
ρν΄ λεξικὸν τῶν παρὰ τοῖς δέκα ῥήτορσι κεχρημένων τοῦ ἰουλιανοῦ·
ρνα΄ τιμαίου περὶ τῶν παρὰ πλάτωνι λέξεων κατὰ στοιχεῖον·
ρνβ΄ αἰλίου διονυσίου ἁλικαρνασέως ἀττικῶν ὀνομάτων τῆς πρώτης ἐκδόσεως λόγοι ε΄·

VLl 2 ὁμοίως fehlt in A || 8 δυσ ἀσεβὲς A¹ || 9 αὐτῶν A || 23 fehlt in A || 26 πολίωνος M.

BT 10 μεγάλου A M || 12/13 gehört in A M zum vorhergehenden Cap. || 16 θεσπεσίου A M || 18 auf die Homilien über das Hex. folgt in A M ein besonderer Abschnitt (Cap. 142 BKK.) über die ἠθικοὶ λόγοι des Bas. || 23 τοῦ λόγου fehlt in A M.

ρνγ′ παυσανίου λεξικόν·
ρνδ′ βοηθοῦ λέξεων πλατωνικῶν·
ρνε′ * * * * * * * * * *
ἀθηναγόρᾳ προσφωνούμενον·
ρνς′ δωροθέου περὶ τῶν ξένων εἰρημένων λέξεων·
ρνζ′ μοίριδος ἀττικιστής·
ρνη′ φρυνίχου ἀραβίου σοφιστικῆς παρασκευῆς λόγοι θ′ καὶ λ′·
ρνθ′ ἰσοκράτου τοῦ ῥήτορος λόγοι κα′ καὶ ἐπιστολαὶ θ′·
ρξ′ χορικίου σοφιστοῦ γάζης λόγοι διάφοροι·
ρξα′ σωπάτρου σοφιστοῦ ἐκλογαὶ διάφοροι·
ρξβ′ εὐσεβίου ἐπισκόπου κατὰ ἀνδρέου ἐγκλειστοῦ λόγοι ι′·
ρξγ′ οὐινδανίου ἀνατολίου βηρύτου συναγωγὴ γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων·
ρξδ′ γαληνοῦ περὶ αἱρέσεων·
ρξε′ ἱμερίου σοφιστοῦ λόγοι διάφοροι·
ρξς′ ἀντωνίου διογένους τῶν ὑπὲρ θούλην ἀπίστων λόγοι δ′ καὶ κ′·
ρξζ′ ἰωάννου στοβαίου ἐκλογαὶ ἀποφθεγμάτων ὑποθετικῶν βιβλία δ′·
ρξη′ τοῦ μακαρίου βασιλείου ἐπισκόπου σελευκείας λόγοι ις′·
ρξθ′ τοῦ ἐν ἁγίοις κυρίλλου κατὰ τῶν νεστορίου δυσφημιῶν τόμοι ε′·
ρο′ ἀνεπίγραφον βιβλίον πολύστιχον ἐν λόγοις ιε′, ὡς δῆ-

VLI 3 nach Bibl. p. 100 a 19 flg. dürfte die Lücke etwa folgender massen auszufüllen sein: τοῦ αὐτοῦ ἕτερον λεξικόν || 9 λόγοι θ′ καὶ λ′ fehlt in M || 17 εὐσεβίου σοφιστοῦ ἐπ. M || 18 ἀνδρὸς A || 19 οὐινδάνου M || 30 σελευκείας ἐπ. M.

BT 9 λζ′ A M || 26 ἐκλογῶν A M || 27 ὑποθηκῶν A M || 30 ιε′ A M.

θεν χρήσεις ἑλληνικαὶ καὶ βάρβαροι τῆς τῶν χριστιανῶν εὐσεβοῦς πίστεως·
ροα′ εὐστρατίου πρεσβυτέρου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας περὶ τριῶν τινων κεφαλαίων διάληψις·
ροβ′ τοῦ χρυσοστόμου ὁμιλίαι εἰς τὴν γένεσιν κ′·
ρογ′ τοῦ αὐτοῦ ὁμιλίαι εἰς τὴν γένεσιν ις′·
ροδ′ τοῦ αὐτοῦ ὁμιλίαι εἰς τὴν γένεσιν κε′· ὁμοῦ ξα′·
ροε′ παμφίλης συμμίκτων ἱστορικῶν ὑπομνημάτων λόγοι η′·
ρος′ θεοπόμπου λόγοι ἱστορικοὶ γ′ καὶ ν′·
ροζ′ θεοδώρου ἀντιοχέως πρὸς τοὺς λέγοντας φύσει καὶ οὐ γνώμῃ πταίειν τοὺς ἀνθρώπους·
ροη′ διοσκουρίδου περὶ ὕλης λόγοι λζ′·
ροθ′ ἀγαπίου τοῦ δυσσεβοῦς λόγοι γ′ καὶ κ′·
ρπ′ ἰωάννου λαυρεντίου φιλαδελφέως τοῦ λυδοῦ πραγματεῖαι γ′·
ρπα′ δαμασκίου δαμασκηνοῦ εἰς τὸν ἰσιδώρου τοῦ φιλοσόφου βίον·
ρπβ′ εὐλογίου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας κατὰ ναυάτου καὶ περὶ οἰκονομίας λόγοι ε′.
ρπγ′ εὐδοκίας τῆς βασιλίδος μετάφρασις τῆς ὀκτατεύχου·
ρπδ′ ἔτι τῆς αὐτῆς μετάφρασις τοῦ τε θεσπεσίου ζαχαρίου καὶ τοῦ προφήτου δανιὴλ καὶ λόγοι γ′ εἰς τὸν ἅγιον κυπριανόν·

VLI 11 εἰς τὴν γένεσιν ὁμιλίαι M || ib. γένεσιν] αυτ᾽γενεσιν A.

BT 19 ζ′, A M || 20 λογόδρια A M || 35 τὸν ἅγιον] μάρτυρα τὸν.

ρπε′ διονυσίου αὐγέως δικτυακῶν κεφαλαίων ρ′·
ρπς′ κόνωνος διηγήσεις ν′ καὶ ἀπολλοδώρου γραμματικοῦ ἡ λεγομένη βιβλιοθήκη·
ρπζ′ νικομάχου γερασηνοῦ ἀριθμητικῶν θεολογουμένων βιβλία θ′·
ρπη′ ἀλεξάνδρου θαυμασίων συναγωγή·
ρπθ′ σωτίωνος τῶν σποράδην περὶ ποταμῶν καὶ κρηνῶν καὶ λιμνῶν παραδοξολογουμένων·
ρϟ′ πτολεμαίου τοῦ ἡφαιστίωνος περὶ τῆς εἰς πολυμαθίαν καινῆς ἱστορίας λόγοι στ′·
ρϟα′ τοῦ ἐν ἁγίοις βασιλείου τὰ ἀσκητικά·
ρϟβ′ τοῦ ἐν ἁγίοις μαξίμου, τοῦ ὁμολογητοῦ, ἀπορηματικῶν γραφικῶν κεφάλαια δ′ καὶ ξ′ καὶ ρ′·
ρϟγ′ τοῦ αὐτοῦ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν ἀσκητικῶν καὶ ἑτέρα πραγματεία εἰς υ′ κεφάλαια ἀσκητικὰ συμπληρουμένη·
ρϟδ′ τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ διάφοροι·
ρϟε′ τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ διάφοροι περὶ διαφόρων ὑποθέσεων·
ρϟστ′ τοῦ ἐν ἁγίοις ἐφραὶμ λόγοι ἀσκητικοὶ θ′ καὶ μ′·

VLI 1 dies Hauptstück lässt A fort und fählt 186 als ρπε′, so dass im Folgenden seine Kapitelzahlen um eine Nummer zu niedrig sind || 5 ἡ λεγομένη βιβλιοθήκη fehlt in A. || 9 σιτίωνι A¹ || 14 τοῦ fehlt in M || 21 κεφαλαίων M || 26 συμπληρουμένων A || 29 καὶ περὶ M || 31 ἐφρεμίου M.

BT 1 auch im Text von A fehlt dies Hauptstück. || 8 β′ A M || 21 γραφικῶν ἀπορημάτων A M || 23 κατὰ - ἀσκητικῶν] λόγος ἀσκητικὸς εἰς πεῦσιν ἐσχηματισμένος καὶ ἀπόκρισιν A M || 26 πληθυνομένη A M.

ρϟζ′ τοῦ ἐν ἁγίοις κασσιανοῦ λόγοι ἀσκητικοὶ γ′·
ρϟη′ βιβλίον σύνοψις τοῦ μεγάλου λειμωναρίου·
ρϟθ′ ἰωάννου τοῦ μόσχου τὸ νέον λεγόμενον λειμωνάριον·
σ′ μάρκου μοναχοῦ λόγοι ἀσκητικοί η′·
σα′ διαδόχου ἐπισκόπου φωτικῆς τῆς παλαιᾶς ἠπείρου ἀσκητικὰ κεφάλαια ρ′· καὶ νείλου μοναχοῦ γ′ καὶ ν′ καὶ ρ′· καὶ ἰωάννου τοῦ καρπαθίου ρ′·
σβ′ ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος εἰς τοῦ δανιήλ·
σγ′ τοῦ μακαρίου θεοδωρήτου·
σδ′ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ὀκτάτευχον καὶ τὰς βασιλείας καὶ τὰ παραλειπόμενα·
σε′ τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ιβ′ προφήτας·
σς′ προκοπίου σοφιστοῦ εἰς τὴν ὀκτάτευχον καὶ τὰς βασιλείας καὶ τὰ παραλειπόμενα·
σζ′ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἡσαΐαν·
ση′ εὐλογίου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας κατὰ ναυατινῶν λόγοι ε′·
σθ′ δίωνος λόγοι π′·
σι′ καισαρίου ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια·
σια′ διονυσίου αὐγέως δικτυακῶν·
σιβ′ αἰνησιδήμου πυρρωνείων λόγοι η′·
σιγ′ ἀγαθαρχίδου ἱστορικόν·

VLI 8 fehlt in M || 9 φωτικῆς fehlt in M || 11 καὶ νείλου μοναχοῦ γ′ καὶ ν′ καὶ ρ′ fehlt in M. || 17 αὐτοῦ fehlt in A || 25 ἀλεξανδρέως A || 35 ἱστορικῶν M.

BT 6 λειμῶν u. νέον παραδείσιον (für νέον λειμωνάριον) A M || 9 τῆς ἐν παλαιᾷ ἠπείρῳ A M. || 14 dies Kap. fehlt in M, wo der zweite Teil von Kap. 201 (p. 163 b 11—33) als Kap. 202 figuriert.

σιδ΄ ἱεροκλέους περὶ προνοίας καὶ εἱμαρμένης·
σιε΄ ἰωάννου τοῦ φιλοπόνου κατὰ τῆς σπουδῆς ἰαμβλίχου·
σις΄, σιζ΄ σιη΄, σιθ΄ ὀρειβασίμου βιβλία ἰα<τρικά>·
σκ΄ θέωνος ἀρχιητροῦ ὁ ἄνθρωπος·
σκα΄ ἀετίου ἀμιδηνοῦ ἰατρικοὶ λόγοι ις΄·
σκβ΄ ἰωβίου μοναχοῦ λόγοι θ΄.
σκγ΄ θεοδώρου ἐπισκόπου ταρσοῦ κατὰ εἱμαρμένης·
σκδ΄ μέμνονος ἱστορικόν·
σκε΄ εὐλογίου πάπα ἀλεξανδρείας·
σκς΄ τοῦ αὐτοῦ εὐλογίου·
σκζ΄ τοῦ αὐτοῦ στηλιτευτικόν·
σκη΄ ἐφραιμίου πατριάρχου θεουπόλεως·
σκθ΄ τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπηρεαζομένων ῥημάτων κυρίλλου·
σλ΄. εὐλογίου πάπα ἀλεξανδρείας λόγοι ια΄
σλα΄. σωφρονίου ἱεροσολύμων συνοδικὴ ἐπιστολή·
σλβ΄. στεφάνου τρισθείτου τὸ ἐπίκλην γοβάρου·
σλγ΄ γερμανοῦ πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως ἡ ἀνόθευτος·
σλδ΄ τοῦ ἁγίου μεθοδίου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως λόγου, οὗ ἡ ἐκλογὴ τὰ ὑποκείμενα λέγει·

VLI 3 τοῦ fehlt in M || ib. κατὰ] ἐκ M || 6 ια(τρικὰ) Martini : ια΄ A, ια M. || 32 καὶ und ἐκ τοῦ fehlen in M.

BT 29 πάπα ἀλεξανδρείας fehlt in A M || 29 ἀρχιερεὺς A M || 33 ἡ fehlt in A.

σλε΄ τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν γενητῶν λόγος· κατ᾽ ἐκλογὴν δὲ ταῦτα ἐξεδόθη·
σλστ΄ τοῦ αὐτοῦ περὶ αὐτεξουσίου τῆς ἴσης καὶ αὐτὸς τυχῶν συντομίας·
σλζ΄ τοῦ αὐτοῦ περὶ ἁγνείας, ὃς καὶ ἐν ὁμοίῳ συνόψεως ἐξεδόθη τύπῳ·
σλη΄ ἰωσήπου ἡ ἀρχαιολογία, ἧς ἡ ἐκλογή, ὅσα τε ἱστορεῖ περὶ ἡρώδην, καταλέγει· τήν τε ἀνοικοδομὴν τοῦ ναοῦ· ὅπως τε τὴν ἰουδαικὴν ὑπεισῆλθε βασιλείαν· καὶ ὅπως αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν οἱ ἐκ γένους διεδέξαντο· ὅπως τε οὕτη εἰς ἀριστοκρατίαν καταλέλυται τὴν προστασίαν τοῦ ἔθνους τῶν ἀρχιερέων ἀναδεξαμένων· καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις συνδιαπλέκεται·
σλθ΄ πρόκλου πολυμαθίας λόγοι β·
σμ΄ ἰωάννου τοῦ φιλοπόνου ἡ ἑξαήμερος·
σμα΄ βίος ἀπολλωνίου ἀπὸ φωνῆς φιλοστράτου·
σμβ΄ ἰσιδώρου βίος ὑπὸ δαμασκίου συντεθειμένος·
σμγ΄ ἐκ τῶν ἱμερίου τοῦ σοφιστοῦ διάφοροι μελέται· τοὺς ὡραιοτέρους δὲ τῶν

VLI 1 γεννητῶν M || 5 καὶ αὐτὸς fehlt in M || 17 αὐτὴ A || 28 συντεθεὶς M.

BT 1 περὶ - ἐξεδόθη] τοῦ περὶ τῶν γενητῶν (γεννητῶν M) ἐκλογὴ κατὰ σύνοψιν A M || 5 τῆς ἴσης συντομίας] ὡσαύτως M || 8 ὃς - τύπῳ] ὡσαύτως M || 10 ἡ ἀρχαιολογία—συνδιαπλέκεται fehlt in M || 22 dies Kapitel steht in A zwischen Kap. 233 u. 234 || ib. χρηστομαθίας A¹ M || 23 dies Kapitel ist in A nachträglich durch Blattausfall verloren gegangen || 24 ἐκ τῶν εἰς τὴν ἑξαήμερον M || 25 ἀπολλωνίου βίος M ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἀπολλώνιον A || 27 ὑπὸ — συντεθειμένος fehlt in A M, || 29 ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἱμερίου τ. σ. — ἀποθησαυρίζει A : ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ ἱμερίου τ. σ. μελετῶν M.

αὐτοῦ λόγων, ἡ ἐκλογὴ δρε-
πομένη τὴν τούτων ἔκδοσιν
ἀποθησαυρίζει·
σμδ΄ τῆς διοδώρου βιβλιοθήκης,
ἄλλοι τε λόγοι καὶ ὁ λβ΄ καὶ
λδ΄, καὶ ὁ μ΄ καὶ ὁ μη΄, καὶ
ὁ λα΄ καὶ β΄ καὶ ὁ ς΄ καὶ ὁ
λζ΄ καὶ ὁ η΄ ὧν ἐκλογὴν ἡ
παροῦσα ἔκδοσις περιέχει·
σμε΄ τῶν πλουτάρχου παραλλή-
λων διάφοροι λόγοι· ὧν ἡ ἔκ-
δοσις κατὰ σύνοψιν ἐκλέγεται
διάφορον χρηστομαθίαν.
σμς΄ ἀριστείδου ὁ παναθηναϊκός,
ἐκλογὴν ὑπέχων ῥημάτων
τε καὶ ὀνομάτων καὶ περιόδων,
ἀλλὰ καὶ νοημάτων εἰς δεινό-
τητα καὶ κάλλος διεσκευασμέ-
νων·
σμζ΄ τοῦ αὐτοῦ πρὸς πλάτωνα
ὑπὲρ ῥητορικῆς δ΄ τὴν
αὐτὴν τῷ προειρημένῳ παρ-
εχόμενοι χρείαν·
σμη΄ τοῦ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς κοινῆς
ἀπολογίας τὸν ὅμοιον διὰ τῆς
ἐκλογῆς περιηνθισμένος τρό-
πον.
σμθ΄ πυθαγόρου βίος·
σν΄. ἀγαθαρχίδου λόγοι β΄, ὁ
πρῶτος καὶ ὁ πέμπτος, περὶ
περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης
καὶ ἑτέρων παραδόξων ἔρ-

VLI 6 καί (vor ὁ μ΄) fehlt in M || 7 ὁ β΄ M || 13 διάφορον fehlt in M || 18 κατεσκευασμένων M.

BT 6 καὶ ὁ μ΄ fehlt in M || 7 ὁ β΄ A || ib. hinter β΄ schiebt Mκαὶ δ΄ ein || ibλξ] λζ΄ M || 8 ὁ η΄] ὁ λη΄ A, λη΄ M || 23 ἀνεγνώσθησαν ἀγαθαρχίδου λόγοι — διαλαμβάνοντες und im Folgenden ἐκ τοῦ α΄ λόγου τοῦ περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης M: ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ α΄ λόγου ἀγαθαρχίδου τῶν περὶ τῆς ἐρ. θαλ. A.

γων ἐν κεφαλαίῳ διαλαμ-
βάνοντες·
σνα΄ ἱεροκλέους ὁ περὶ προνοίας·
σνβ΄ γρηγορίου τοῦ διαλόγου ὁ
βίος, οὗ ἡ ἔκδοσις ἐκλογήν
τινα ἀναγράφει·
σνγ΄ μαρτύριον τῶν ἁγίων ἑπτὰ
παίδων, ἐξ οὗ κεφαλαιώδης
διετυπώθη χρεία·
σνδ΄ μαρτυρικὴ τιμοθέου τοῦ
ἀποστόλου συγγραφὴ ὁμοί-
ως διεσκευασμένη·
σνε΄ μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυ-
ρος δημητρίου εἰς τὸν αὐτὸν
τύπον ἐκδεδομένον·
σνς΄ πολιτεία τῶν ἁγίων πατέ-
ρων ἡμῶν μητροφάνους καὶ
ἀλεξάνδρου, ἐν ᾗ καὶ ὁ βίος
κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου
βασιλέως, τὴν αὐτὴν διὰ
τῆς ἐκδόσεως παρεχομένη
χρείαν·
σνζ΄ βίος ἤτοι ἄθλησις παύλου
τοῦ ὁμολογητοῦ ἐφ' ὁμοίᾳ
συστελλόμενος ἐκδόσει·
σνη΄ βίος τοῦ μεγάλου ἀθανα-
σίου τὸν ἴσον διατυπούμενος
τρόπον·

VLI 13 μάρτυρος M

BT 4 ἀνεγνώσθη γρηγορίου — ἀναγράφει A: ἀνεγνώσθη ἐκλογαὶ τοῦ θεαρέστου βίου γρηγορίου, ὃς ἱεροπρεπῶς ἀρχιερατεύσας τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τοὺς βιωφελεστάτους τέσσαρας διαλόγους ἐφιλοπονήσατο M. || 11 ὁμοίως διεσκευασμένη fehlt in A M || 13 ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου — τόπου (für τύπον) ἐκδεδομένου A: ἐκ τοῦ μαρτυρίου μεγαλομάρτυρος δημητρίου M || 19 μεγάλου fehlt in A M || 20 τὴν — χρείαν fehlt in M || 23 ἀνεγνώσθη . . . . . βίος ἢ ἄθλησις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν παύλου — ἐκδόσει A: ἀνεγνώσθη . . . . βίος ἡ (50) ἄθλησις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν παύλου τοῦ κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου τοῦ ὁμολογητοῦ (mit Auslassung der Worte ἐφ' — ἐκδόσει) M || 26 ἀνεγνώσθη . . . . βίος ἤτοι ἄθλησις τοῦ μ. — τρ.· που A: ἀνεγνώσθη . . . . βίος ἤτοι ἄθλησις τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἐπισκόπου ἀλεξανδρείας τοῦ μεγάλου ἀθανασίου (mit Forllassung der Worte τὸν τρόπον M.

σνθ′ ἀντιφῶντος διάφοροι λόγοι·
σξ ἀνδοκίδου·
σξα′ λυσίου·
σξβ′ ἰσοκράτους·
σξγ′ ἰσαίου·
σξδ′ αἰσχίνου·
σξε′ λυκούργου·
σξς′ δημοσθένους·
σξζ′ ὑπερείδου·
σξη′ δεινάρχου·
διαφόρων ἱερῶν ἀνδρῶν λόγοι κα′, διαφόρους ὑποθέσεις μετερχόμενοι, ὧν ἡ παροῦσα ἐκλογὴ τῆς τῶν ῥημάτων καλλονῆς καὶ ὡραιότητος ἔρωτα λαβοῦσα, πρὸς ἐκείνας ὡς ἐπίπαν καὶ τὸν πλεῖστον σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως ἀναφερόμενον ἔχει, εἰ καὶ ἕτερά τινα ταύταις συνεισάγεται·
σξθ′ ἡσυχίου πρεσβυτέρου ἱεροσολύμων ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον θωμᾶν ἐγκωμίου·
σο′ τοῦ χρυσοστόμου ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον παῦλον·
σοα′ τοῦ μακαρίου ἀστερίου ἐπισκόπου ἀμασείας ἐκ τοῦ προτρεπτικοῦ εἰς τὴν μετάνοιαν, καὶ εἰς τὸν πρωτομάρτυρα στέφανον, καὶ εἰς τὸ ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ <ἱερουσαλὴμ εἰς> ἰεριχώ, καὶ ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, καὶ εἰς τοὺς δύο υἱοὺς τοὺς παρὰ τῷ λου-

VLI 12 den Passuss διαφόρων — συνεισάγεται verbinden A M irrtümlich mit dem vorhergehenden δεινάρχου || 20 συνεισάγεται fehlt in M. || 30 (ἱερουσαλὴμ εἰς) fehlt iu A M.

BT 1–11 in A M erscheinen die Redner in folgender Reihenfolge: Antiphon, Isokrates, Andokides, Lysias, Isaios, Aischines, Demosthenes, Hypereides, Deinarchos, Lykurgos || 12 διαφόρων — συνεισάγεται fehlt in A || 22 ἐγκωμίου fehlt in M.

κᾷ, καὶ εἰς τὸν δοῦλον τοῦ ἑκατοντάρχου, ὃν ὁ κύριος ἐθεράπευσεν, καὶ εἰς τὴν παρείσβασιν τῶν νησταιῶν, καὶ εἰς τὸν ἐκ κοιλίας τυφλόν, καὶ εἰς τὸν ἰάειρον καὶ τὴν αἱμόρρουν·
σοβ′ τοῦ μακαρίου λεοντίου ἐπισκόπου ἀραβισσοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὴν κτίσιν λόγου·
σογ′ τοῦ μακαρίου θεοδωρήτου ἐκ τῶν ε′ λόγων τῶν εἰς τὸν ἐν ἁγίοις ἰωάννην τὸν χρυσόστομον·
σοδ′ ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ εἰς τοὺς ἁγίους μ′ μάρτυρας, καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφομένων δύο λόγων εἰς τὴν ἀποτομὴν τοῦ προδρόμου·
σοε′ ἡσυχίου πρεσβυτέρου ἱεροσολύμων εἰς ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου καὶ δαβὶδ τὸν θεοπάτορα·
σος′ τοῦ μακαρίου νείλου ἐκ τοῦ εἰς τὸ πάσχα πρώτου λόγου καὶ β′, καὶ εἰς τὴν ἀνάληψιν τῶν τριῶν λόγων·
σοζ′ τοῦ χρυσοστόμου ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος α′ ὁμιλίας, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ χριστὸς ἀνατολή, εἰς τὸ ἀνέβη καὶ κατέβη, καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παντοκράτωρ, καὶ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ ὅτι παλαιᾶς καὶ καινῆς εἷς ὁ νομοθέτης, καὶ εἰς τὸ ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, (ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται) καὶ ἐκ τοῦ εἰς τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν εἴ

VII. 14 μάρτυρας τεσσαράκοντα A || 21 nach θεοπάτορα ergänzt A^{3} μοδέστου ἐκ διαφόρων λόγων.

BT 6 αἱμορροοῦσαν A M || 17 τοῦ προδρόμου] ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ A M || 35 ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου.

τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις, καὶ
ἕτερα ῥητὰ διάφορα, καὶ ἐκ τοῦ
περὶ μετανοίας, καὶ ἐκ τοῦ εἰς τὸν
ἄσωτον, καὶ ἐκ τοῦ παραινετικοῦ πε-
ρὶ μετανοίας, καὶ εἰς τὸν λάζαρον
καὶ τὸν πλούσιον, καὶ εἰς τὸ μὴ σφοδρῶς
θρηνεῖν τοὺς τελευτῶντας.

σοη΄ θεοφράστου περὶ τῶν μετα-
βαλλόντων τὰς χρόας, καὶ
περὶ λειποψυχίας, καὶ περὶ
ἰλίγγων, καὶ περὶ κόπων, καὶ
περὶ τῶν ἀθρόως φαινομένων
ζῴων, καὶ περὶ τῶν λεγομένων
ζῴων φθονεῖν, καὶ περὶ μελίττης, ὧν
ἡ ἐκλογὴ χρησίμων τινῶν πρὸς
ἱστορίαν κεφαλαιώδη γραφὴν
περιέχει·

σοθ΄ ἐκ τῆς ἑλλαδίου βησαντινόου
ἐπιγραφομένης πραγματείας χρη-
στομαθειῶν α΄ β΄ γ΄ δ΄·

σπ΄ εὐλογίου ἀρχιεπισκόπου ἀλε-
ξανδρείας σύνταγμα εἰς λό-
γους ἀπαρτιζόμενον ϛ΄, ῥητῶν
δὲ γραφικῶν διάνοιαν ἀναπτύ-
σεις οἷς συναπαρτίζεσθαί σοι,
φίλτατε ἀδελφῶν, ἴσθι καὶ
τὴν ποθουμένην ἐξαίτησιν·

VLI 1 κτίσις ἀνακαινίζεσθε A || 2 vor καὶ ἐκ τοῦ περὶ μετανοίας suppliert A^3 σοζ΄ || 4 παραινετικοῦ am Rand ergänzt son A^1. || 18 dies Kapitellässt A fort, der in folgedessen die nachfolgende Nummer als σοη΄ fählt || ib. βησαντινώτου M || 19 χρηστομαθιῶν M || 22 εἰς λγο΄ A^1, von A^3 zu εἰς λόγων verderbt.

BT 13 μελίτων B M || 18 dies Kap. fehlt in B || 19 χρηστομαθιῶν M || 21 ἀνεγνώσθη εὐλογίου ἀλεξανδρείας σύνταγμα ῥητῶν δὲ — ἐξαίτησιν B: ἀνεγνώσθη τοῦ ἐν ἁγίοις εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας, βιβλίου τοῦ κατὰ ναυατιανῶν διὰ πέντε λόγων ἀπαρτιζομένου, ὅσα εἰς ἑρμηνείαν γραφικῶν ῥητῶν ἦκοι M.

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Ἕνεκα τῶν ἑλλήνων ἀναγνωστῶν τῆς περισπουδάστου ταύτης πραγματείας τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Λιψίᾳ Πανεπιστημίου καὶ ἐπιτίμου ἑταίρου τοῦ Συλλόγου, ἐριτίμου δὲ φίλου μου κ. E. Martini παρατίθημι κάτωθι τὸν τίτλον τῆς Ἐκδόσεως τῆς *Βιβλιοθήκης* τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, *πρώτης* ταύτης, ἥπερ ἐπεχείρησεν ὁ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν Γραμμάτων εὐγενῶς καὶ φιλοτίμως ἐργασθεὶς φιλέλλην David Hoeschelius (γερμ. Hoeschel), γυμνασιάρχης τῆς Scholae Annaeae ἐν τῇ Αὐγούστῃ τῶν Βινδελίκων (νῦν Augsburg). Ὁ Ἐσχέλιος, γεννηθείς, ἐργασθεὶς καὶ θανὼν ἐν Αὐγούστῃ (8 Ἀπρ. 1556 † 19 Ὀκτ. 1617, πρβλ. Allgem. Deutsche Biographie, ἐν λέξει) συνεδέετο στενῶς *Μαρτίνῳ τῷ Κρουσίῳ* τῷ τῆς Τυβίγγης ἑκατέρας γλώσσης διδασκάλῳ, ἦν φίλτατος αὐτοῦ καὶ ἀνταποκριτὴς καὶ χειρογράφων πρὸς ἀνάγνωσιν ἢ ἀντιγραφὴν προμηθευτής (*Schmid W*, Verzeichniss d. griech. Handschriften d. K. B. zu Tübingen 1902, 4° σ. 29, 53, 77) ἅμα δὲ καὶ πολλῶν λογίων ἑλλήνων, οἵτινες δι' αὐτοῦ διήμειβον καὶ τὴν πρὸς τὸν Κρούσιον ἀλληλογραφίαν. Μεταξὺ τῶν ἑλλήνων ἰδίαν θέσιν κατέχει *Μάξιμος ὁ Μαργούνιος*, ὁ λογιώτατος τῶν Κυθήρων ἐπίσκοπος, ὅστις πολλάκις ἐπεκούρησε τῷ Ἐσχελίῳ ἐν παντὶ ἑλληνικῷ, ποιεῖται δὲ ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἱεροῦ Φωτίου καὶ ἐπιστολιμαίαν τοῖς ἐντευξομένοις εἰςήγησιν καὶ σύστασιν, *ἣν ὑπογράφει τῇ τρίτῃ Ἰουλίου φθίνοντος κατὰ τὸ ,αχ΄ ἔτος*, ἤτοι ἔτος πρὸ τῆς εἰς φῶς διαδόσεως τοῦ βιβλίου, οὗ κατέχει τὴν *πρώτην σελίδα τοῦ 3 ἀναριθμήτου φύλλου*[1]. Αὐτὸς ὁ Ἐσχέλιος ὁ κατὰ Κρούσιον *Ὀσχέλιος* (cod. m. Tübing. Mh 466, τόμ. VI σ. 505 τοῦ Diarium) ἀνομολογεῖ τὴν τοῦ Μαργουνίου παραθάρρυνσιν καὶ βοήθειαν (σ. 919 τῆς ἐκδ.) λέγων «Horum exemplis *Maxim: Margunius* impulsus suasu etiam, (ut intellexi) illustris Joan. Vincentii Pinelli, *Suum ipsius autographum misit*».

Περὶ τῆς σχέσεως Μαργουνίου καὶ Ἐσχελίου καὶ τῆς ἀλληλογραφίας αὐτῶν, ἥπερ ἱκανὰ ἔχει τις προσθεῖναι, ἔγραψα πρόχειρά τινα ἐν τῷ πανηγυρικῷ τόμῳ τῷ ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ μακαρίτου Κόντου (Ἀθήνησι, 1893) ὑπὸ τὸν τίτλον «*ὁ Ἱερὸς Κλῆρος κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα — Μάξιμος ὁ Μαργούνιος*» (Πρβλ. καὶ Mystakidès, R. E. Gr. Paris, 1898, 283) σ. 148 κ. ἑ.

Ὁ τίτλος ἔχει ὧδε:

---

1. Τῷ αὐτῷ ἔτει ἤτοι τῷ 1600 ἐξέδιδε τόποις Ex manusc. codd. edita ὁ Ἐσχέλιος τὰ Geographica ἐν τῇ αὐτῇ πόλει *omnia nunc primum*, præter Dicæarchi, εἰς 8ο, ἐκ φύλλων 8 καὶ σελίδων ἠριθμημένων ἐν τῷ τόπῳ 207, τῆς τελευταίας ἀγράφου μεινάσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ | ΤΟΥ ΦΩΤΙΟΥ |
Librorum quos | *legit* | PHOTIUS |
Patriarcha | *excerpta et censuræ* |
Quattuor mss. codicibus | ex
Græcia, Germania, Italia
Gallia collatis |
DAVID HOESCHELIUS AUGU
STANUS | primus edidit, Notis
in quibus | multa veterum fragmenta | antehac inedita, illustra-
ἐν Augustæ Vindelicorum... [vit.
Anno Christi CIↃ IↃCI.

. . . . . .

Ὁ τόμος εἰς μέγα σχῆμα, ἀποτελεῖται ἐξ 6 φύλλων μὴ ἀριθμουμένων καὶ 985 σελίδων[1].

Ὁ *Πίναξ τῆς Βιβλιοθήκης* κατέχει ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τὰς σελίδας 898—904. Τούτῳ ἔπονται: ***Φωτίου, πατρι*** | *ἄρχου* Κωνσταντινου | πόλεως ἐπιστολαί τινες (—σ. 918) καὶ εἶτα αἱ *Σημειώσεις*—

Περιεργίας δίκην σημειούσθω μοι ὅτι ἀντίτυπον τῆς σπανίας ἐκδόσεως ταύτης ἐκ τύχης ἀγορασθὲν δι' ἐμοῦ διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Μουσείου καὶ ὑπ' ἀρ. 3182, $\frac{27}{6}$ ἐν αὐτῇ τοποθετηθέν, προέρχεται ἐκ τῶν διπλῶν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Λιψίᾳ Πανεπιστημίου, ὡς ἡ διασῳζομένη σφραγὶς δεικνύει ἐν κύκλῳ BIBL. UNIVERS. LIPS.

Dublum.

Κατὰ Ἰούνιον 1914.

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ

Ἐκ Φαναρίου, ΚΠ.

1. Ὅρα νῦν *Legrand E.* B. Hellén. du 17 siècle, τ. Α, ἀρ 2, ἔνθα καὶ ὁλόκληρος ἡ τοῦ Μαργουνίου εἰςήγησις ἀναδημοσιεύεται.

Ὑπάρχει ἐν ἄλλοις καὶ Catalogus *Græcorum* Codicum, qui sunt in Bibl. Reip. Augustanæ Vindelicæ... anctior, ὃν συνέγραψεν ὁ Hoeschel, 1593, εἰς 4ον, σ. 4+58 τῆς 59 ἀγράφου μεινάσης, αὐτόθι, ὃν ἐν συνόψει περιέλαβε καὶ ὁ *Montfaucon*, Bil. Bibl. mss. nova, τ. Α, 592—594.

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΟΚΤΩ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ

ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ

Προσκαλούμενος νὰ μετάσχω τῆς ἑορτῆς τῆς Πεντηκονταετηρίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐνόμισα ὅτι δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος ἡ κριτικὴ ἐξέτασις χωρίων τινῶν τοῦ Δημοσθένους καὶ μάλιστα τῶν πρώτων πολιτικῶν λόγων αὐτοῦ, οἵτινες συχνότατα διδάσκονται καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις

Ἵνα τις προσηκόντως ποιήσῃ τοῦτο, δεῖται πρῶτον καὶ γενικώτατα τῆς τελείας καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, οὐχὶ τῆς ἐκ τῶν γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν καὶ λεξικῶν, ἀλλὰ τῆς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων λαμβανομένης, ἥτις πάντα τὰ φαινόμενα ἐξετάζει ἐπιμελῶς, καὶ δεύτερον καὶ ἰδιαίτατα τῆς τοῦ ἰδιαιτέρου εἴτε ἐθνικοῦ εἴτε ἀτομικοῦ, οἷον εἶνε τὸ νευρῶδες τοῦ Δημοσθένους, ὕφους, ἐν ᾧ ἅμα κέκτηται καὶ τὰς ἀναγκαίας τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας καὶ τῆς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ τοῦ ἀστικοῦ καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῶν ἀρχαίων γνώσεις.

Ἀλλὰ μάλιστα πάντων ἔχει οὗτος ἀνάγκην *κρίσεως* καὶ πάλιν κρίσεως καὶ πάλιν κρίσεως, τῆς ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ὁρατίου μνημονευομένης divinatio τοῦ Bentley. Μόνον δι' αὐτῆς δύναται νὰ εἰσδύηται εἰς τὰ νοήματα καὶ νὰ αἰσθάνηται τίς εἶνε ἡ ἑκάστοτε ἀπαιτουμένη ἔννοια. Διότι καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει ὅτι καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ τὸν ἰατρόν. Ὡς οὗτος πρώτιστα καὶ μάλιστα πρέπει νὰ ποιήσηται ὀρθὴν διάγνωσιν τῆς ἀσθενείας, ἵνα δυνηθῇ καὶ τὴν ὀρθὴν θεραπείαν, εἰ εἶνε δυνατή, νὰ ἐπενέγκῃ, οὕτω καὶ ὁ κριτικὸς φιλόλογος πρέπει νὰ διαγινώσκῃ τὰ λεγόμενα εἰ ἔχουσιν ὑγιῶς ἢ εἶνε ἐφθαρμένα, ἵνα δύνηται νὰ θεραπεύσῃ αὐτά.

Καὶ ἀληθῶς ἔχουσιν ἀνάγκην τὰ ἀρχαῖα κείμενα καὶ ὀρθῆς ἑρμηνείας καὶ ὀρθῆς θεραπείας. Ὡς πάντες οἱ ὀργανισμοὶ προσλαμβάνουσι πολλὰς ἀκαθαρσίας καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἀρθρώσεσιν, οὕτω τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα φιλολογικὰ προϊόντα πολλαχῶς διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ὑπὸ ἀμαθῶν ἀντιγραφέων οὐ μόνον τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ δέονται ἔτι πολλῆς καθάρσεως· διότι πολλὰ μὲν καὶ διὰ βελτιόνων χειρογράφων καὶ διὰ τῆς εἰκασίας ἐθεράπευσαν οἱ πρότερον φιλόλογοι, πολλὰ δὲ καὶ μάλιστα τὰ βαρύτερα περιμένουσιν ἔτι τὸν θεραπευτήν.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια τοῦ Ὁμήρου καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τοῦ Δημοσθένους διεσώθησαν ἀκεραιότεροι ἢ τὰ πάντων τῶν ἄλλων ποιητῶν τε καὶ συγγραφέων ἔργα· διότι καὶ νῦν ἔτι πλήρη ἁμαρτημάτων εἶνε τὰ ἀποσπάσματα τῶν λυρικῶν καὶ τὰ ἐπινίκια τοῦ Πινδάρου καὶ πάντα τὰ δράματα καὶ τὰ ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ καὶ ῥητορικὰ ἔργα, διότι καὶ τὰ διασώσαντα πάντα ταῦτα χειρόγραφα εἶνε νεώτερα καὶ φαυλότερα. Τοὐναντίον δὲ ὁ Urbinas τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ὁ S τῶν Παρισίων καὶ ὁ L τῆς Φλωρεντίας τοῦ Δημοσθένους διέσωσαν ἡμῖν καθαρώτερα τὰ κείμενα αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἰσοκράτους ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν πολλαὶ καὶ μεγάλαι βλάβαι, ὡς θὰ δείξωμεν ἐν τῇ μετά τινα χρόνον γενησομένῃ ἐκδόσει ἁπάντων τῶν λόγων καὶ ἁπασῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ῥήτορος τούτου, καὶ διὰ τῆς μικρᾶς τῆς δε πραγματείας θέλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀναλαμβανόντων τοιαύτας ἐκδόσεις εἰς τὸ κυριώτατον τοῦτο σημεῖον· διότι ὁμολογῶ ὅτι ὁρῶ ὅτι ἔνιαι καὶ αὐταὶ αἱ νεώταται ἐκδόσεις γίνονται μετὰ τοσαύτης ἐπιπολαιότητος καὶ ἀκρισίας, ὥστε οἱ οὕτως ἐκδιδόμενοι συγγραφεῖς νὰ ἔχωσιν ἀνάγκην ταχίστης νεωτέρας καὶ κριτικωτέρας ἐκδόσεως· ὁμολογῶ ὅτι ὁρῶ ὅτι ἐπινοοῦνται ἀναρίθμητα μάταια τεχνάσματα καὶ καταπλάσματα εἰς δικαιολογίαν χωρίου διεφθαρμένου, ὅπερ διὰ μικρᾶς μεταβολῆς δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ. Διότι εἰ πάσχουσι τοσοῦτον ὁ Ἰσοκράτης καὶ ὁ Δημοσθένης, τί ἆρά γε συμβαίνει περὶ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, τί περὶ τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Ξενοφῶντα, τί περὶ τὸν Ἀντιφῶντα καὶ τὸν Ἰσαῖον; Τὸν Ἰσαῖον μάλιστα ἐξετάσας χάριν τοῦ Λυσίου μετὰ πολλῆς προσοχῆς παρετήρησα ὅτι πολλαχοῦ τὰ νοήματα εἶνε τεταραγμένα. Τί δὲ συνέβαινε περὶ τὸν Λυσίαν, νομίζω ὅτι ἔδειξα διὰ τῆς διτόμου ἐκδόσεως τῶν λόγων καὶ τῶν ἀποσπασμάτων αὐτοῦ.

Γινώσκω μὲν ὅτι νῦν οἱ μὲν περὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἀσχολούμενοι εὐρόντες ἐπικερδὲς καὶ εὔκολον ἐπάγγελμα ἐλάχιστα φροντίζουσι περὶ τῆς σοβαρᾶς μελέτης τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων, οἱ δὲ ἀντιγράφοντες ἐκ λεξικῶν καὶ ἀλφαβητικῶν πινάκων λέξεις ἀσχολοῦνται μᾶλλον περὶ τὰς λέξεις καὶ περὶ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἐγνωσμένων διὰ τῆς στατιστικῆς καὶ τῶν παραπομπῶν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ πρεσβύτεροι καὶ νεώτεροι φιλόλογοι, οἵτινες ἐγκύπτουσιν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων, καὶ πρὸς αὐτοὺς κυρίως ἀποτείνω καὶ τὴν μικράν μου τήν δε πραγματείαν δεόμενος καὶ αὐτῶν καὶ ἄλλων ἀναγνωστῶν νά μοι συγχωρήσωσιν εἴ τις εἰκασία ἐν αὐτῇ περιεχομένη ὑπ' ἄλλου πρότερον ἐπινοηθεῖσα διέλαθέ με· ἕκαστος ἐχέτω ὃ αὐτῷ προσήκει.

Περὶ δὲ τὸν Δημοσθένη ἠσχολήθησαν πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἑρμηνευταὶ καὶ κριτικοὶ καὶ τελευταῖος ὁ εὐφυὴς καὶ πολυμαθὴς φιλόλογος Blass. Ἀλλ' ἐν ᾧ περὶ τὸν Ἰσοκράτη ἠσχολήθη μετὰ συνέσεως, τὸ κείμενον τοῦ Δημοσθένους διὰ τῶν μετρικῶν θεωριῶν, αἵτινες καθ' ἑκάστην στιγμὴν ὑπ' αὐτοῦ

τοῦ Δημοσθένους ἐξελέγχονται, καὶ διὰ τῆς βραχύτητος τῶν συλλαβῶν καὶ τῆς καταχρήσεως τῆς χασμῳδίας καὶ τῶν πολλαχοῦ προτιμωμένων μιμήσεων μεταγενεστέρων ῥητόρων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ μνήμης μιμοῦνται τὸν ῥήτορα, καὶ δι' ἀτόπων ἀθετήσεων, ὧν καὶ κατάλογον παρέσχεν ἡμῖν, εἰ καὶ πολλῷ ἐλάττονες εἶνε αἱ παρεμβολαὶ σχολίων καὶ πολλῷ πλείονες αἱ ἐκπτώσεις λέξεων αὐτοῦ τοῦ κειμένου, διὰ πάντων τούτων διαφθείρων μᾶλλον αὐτὸ τὸ κείμενον καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν οὐδαμῶς ὠφελεῖ καὶ συχνότατα ἀνταλλάττει χρύσεα χαλκείων.

Τῶν δὲ νεωτέρων Ἑλλήνων πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἡροκλέους Βασιάδου γενομένης ἐκδόσεως τῶν τριῶν Ὀλυνθιακῶν καὶ τοῦ Α΄ Φιλιππικοῦ, ἥτις καὶ σήμερον ἔτι εἶνε εὔχρηστος, οὐδενὸς οὐδεμίαν σπουδαίαν ἔκδοσιν ἔχομεν πλήν τινων σχολικῶν ἐκδόσεων πεπληρωμένων σημειώσεων, ἃς ἤντλησαν ἐξ ὁμοίων Γερμανικῶν καὶ Γαλλικῶν οἱ ἐκδόται.

1. Περὶ τῶν Συμμοριῶν.

Ἄρχομαι λοιπὸν ἀπὸ τοῦ *περὶ τῶν Συμμοριῶν* πρώτου πολιτικοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἀπαγγελθεὶς τῷ 354 π. Χ. δυσκόλως μὲν διδάσκεται ἐν τοῖς γυμνασίοις, εἶνε δὲ πολὺ ἰσχυρὸς ἀναμιμνήσκων πολλαχοῦ τὸν Θουκυδίδην καὶ ἄξιος πολλῆς μελέτης ἐξ οἰκονομικῆς μάλιστα ἀπόψεως.

§ 2. «Ἐγὼ δὲ τοῦτ', ἂν ἄρ' οἷός τ' ὦ, πειράσομαι ποιῆσαι». Οὐδένα μὲν τῶν κριτικῶν ὁρῶ προσκρούοντα εἰς τὸν «δὲ» σύνδεσμον, νομίζω δὲ ὅτι οὐδένα τόπον ἔχει οὗτος ἐνταῦθα, διότι οὔτε μετάβασις οὔτε ἀντίθεσις ὑπάρχει, καὶ ἡ πρὸς τὰ προηγούμενα σχέσις τῶν ἑπομένων ἀπαιτεῖ νὰ μεταβληθῇ εἰς «δή». Ὁμοία μεταβολὴ εἶνε ἀναγκαία ἐν § 5 «εἰς δὲ τὴν ταραχήν», διότι καὶ ἐκεῖ περὶ ἀκολουθίας πρόκειται.

§ 10. «εἰκότως ἂν ἴσως φανεροὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐγιγνόμεθ' ἀντιτατόμενοι». Ὡς νῦν ἔχει τὸ χωρίον, οὐδεμία ἔννοια συνάγεται· διότι ὁ Δημοσθένης παραινεῖ τοῖς Ἀθηναίοις νὰ παρασκευασθῶσιν, ἤντε πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἤντε πρὸς τοὺς βαρβάρους πολεμῶσι, καὶ μετὰ τὸ «ἐγιγνόμεθ'» ἐξέπεσεν ἡ ἀναγκαία λέξις «εὐθὺς» ἡ περιέχουσα τὴν διαφορὰν τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολέμου.

§ 11. «Τί τοὺς ὁμολογουμένους ἐχθροὺς ἔχοντες ἄλλους ζητοῦμεν;» Καὶ ἐνταῦθα οὐδεὶς τῶν φιλολόγων προσκρούει. Ἀλλὰ τίς προσηκόντως ἐπιστήσας τὸν νοῦν δὲν κατανοεῖ ὅτι ἡ μετοχὴ «ἔχοντες» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «ἀφέντες;».

§ 12. «Καὶ νῦν μὲν καλεῖται πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, ἂν δ' ἃ κελεύουσιν οὗτοι μὴ ποιῆτε, οὐχ ἡδέως ὑμῖν ἐχόντων, πῶς χρὴ προσδοκᾶν τιν' ὑπακούσεσθαι;» Πρῶτον παρατηρῶ ὅτι ἡ πρὸς τὰ προηγούμενα σχέσις εἶνε αἰτιώδης καὶ δι' αὐτὸ μετὰ τὸ «καὶ» πρέπει νὰ παρεμβληθῇ τὸ «γάρ». Ἀλλ' αὕτη εἶνε παρωνυχὶς καὶ ἡ μεγάλη δυσχέρεια ἔγκειται ἐν τοῖς ἑπομέ-

νοις. Ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι καλοῦσι τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἑαυτούς, πῶς αὐτοὶ δὲν θὰ ποιήσωσιν ὅσα οἱ Ἕλληνες κελεύουσιν; καὶ εἶνε αὕτη ἡ προσδοκωμένη ἔννοια; Θαυμάζει τις ἐνίοτε πῶς ἐπιφανεῖς φιλόλογοι δὲν αἰσθάνονται ἀντιφάσεις οὕτω φανερὰς, ὡς ἡ παροῦσα. Διότι ὁ Δημοσθένης λέγει ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδαμῶς θὰ πρόσσχωσι τὸν νοῦν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, ὡς καὶ κατωτέρω λέγει «οὐδὲν οὖν ἀλλ' ἢ ῥαψῳδήσουσιν οἱ πρέσβεις περιιόντες», ὡς καὶ ἐνταῦθα εἶπεν ὁ ῥήτωρ «ἂν δ' ἃ κελεύεθ' οὗτοι μὴ ποιῶσιν», οὕσης τῆς ἐννοίας ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν ὑμετέραν πρόσκλησιν, διότι ἔνιοι, ὡς οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι, διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀρνηθέντων τούτων, ὁμοίως θὰ ἀρνηθῶσι καὶ ἄλλοι καὶ ἡ περιοδεία τῶν πρέσβεων θὰ ἀποβῇ ματαία. Εἶνε δῆλον ὅτι τὸ «οὗτοι» ἀναφέρεται εἰς μόνους τοὺς δυσηρεστημένους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Ἕλληνας, ὡς διδάσκει τὸ ἐπιφερόμενον «ἐνίων», ἐν ᾧ τὸ «τιν'» ἀναφέρεται εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας.

§ 23. «αὐτὸ τὸ πρᾶγμ' ἑαυτῷ εὑρήσει» ἔχουσιν οἱ κώδικες καὶ μόνος ὁ Augustanus (A) «ἑαυτό», ὅπερ προτιμᾷ ὁ Blass. Καὶ ἐμοὶ φαίνεται τοῦτο ὀρθόν. Ἀλλ' ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν θὰ εὕρῃ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἑαυτό, ἀλλ' ὡς πρὸ ὀλίγου εἶπεν «ἐὰν γὰρ ταῦθ' οὕτως εἰς *ὁδὸν καταστῇ*», οὕτως ἐνταῦθα «τὸ πρᾶγμ' ἑαυτὸ ἱδρύσει» — τὸ πρᾶγμα θὰ εἰσαγάγῃ ἑαυτὸ εἰς τὴν ὁμαλὴν ὁδόν, θὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ τὴν ἀσφαλῆ πορείαν.

§ 25. «οὐ μόνον οὐκ ἂν εἰσενέγκειαν, ἀλλ' οὐδ' ἂν δείξειαν οὐδ' ἂν ὁμολογήσειαν κεκτῆσθαι». Καὶ ἐνταῦθα εἶνε περίεργος ἡ ἀβλεψία τῶν φιλολόγων, οἵτινες νομίζοντες ὅτι τὸ νόημα εἶνε σαφὲς οὐδὲν λέγουσι περὶ τοῦ «δείξειαν». Ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ εἴπω ὅτι τὸ χωρίον ὧδε πρέπει νὰ μεταγραφῇ «οὐ μόνον οὐκ ἂν εἰσενέγκειαν οὐδ' ἂν δοῖεν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὁμολογήσειαν κεκτῆσθαι» καὶ εὐθὺς ἡ ἔννοια καθίσταται σαφής, διὰ μὲν τοῦ «εἰσενέγκειαν» ὑπονοουμένης τῆς *εἰσφορᾶς*, διὰ δὲ τοῦ «δοῖεν» τῆς *ἐπιδόσεως*. Ὅτι δ' αὕτη καὶ μόνη αὕτη εἶνε ἡ ἔννοια, γίνεται δῆλον ἐκ τῶν εὐθὺς ἑπομένων (§ 26) «οὐδεὶς οὕτως ἠλίθιός ἐστιν, ὅστις οὐχὶ *κἂν δοίη* καὶ πρῶτος *εἰσενέγκειεν*».

§ 33. «διὰ γὰρ τὸ μισεῖν αὐτοὺς (τοὺς Θηβαίους) οὐδ' ἂν ἀληθὲς οὐδὲν ἡδέως οὐδ' ἀγαθὸν περὶ αὐτῶν ἀκούσαιτε». Οὕτως ἔχει ὁ Parisinus (S) πλὴν τοῦ ἐν αὐτῷ παραλειπομένου «ἄν» ὁ Dobree καὶ ὁ Dindorf παραλείπουσι τὸ πρὸ τοῦ «ἀληθὲς» ὂν «οὐδ'» καὶ ὁ Blass καὶ τὸ «οὐδέν». Νομίζω ὅτι αἱ παραλείψεις αὗται εἶνε ἡμαρτημέναι καὶ τὸ ἁμάρτημα ἔγκειται ἐν τῇ πρὸ τοῦ «ἀγαθὸν» παραλείψει τοῦ «ὁτιοῦν» «οὐδ' ἂν ἀληθὲς οὐδὲν ἡδέως οὐδ' ὁτιοῦν ἀγαθὸν περὶ αὐτῶν ἀκούσαιτε», λέγοντος τοῦ ῥήτορος ὅτι τὸ πρὸς τοὺς Θηβαίους μῖσος τοσοῦτον παραφέρει τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε οὐδένα οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον ἔπαινον, οὐδ' ἂν ᾖ ἀληθής, ἀνέχονται νὰ ἀκούωσιν.

§ 38. «βούλεσθ' ἀπαγγέλλεσθαι περὶ ὑμῶν πρὸς βασιλέα, μὴ μὰ Δί' ὡς ἀποροῦσιν ἢ φοβοῦνται ἢ θορυβοῦνται πάντες οἱ Ἕλληνες καὶ Ἀθηναῖοι». Μόνον ὁ Weil προσκρούων εἰς τὰς ἀθῴας λέξεις «οἱ Ἕλληνες καὶ Ἀθηναῖοι» ἐγκλείει αὐτὰς ἐν ἀγκύλαις. Καὶ ὅμως τὸ ἀσθενὲς «ἀποροῦσιν» οὐδένα ἔχει τόπον ἐνταῦθα καὶ εἰς «ὀρρωδοῦσιν» πρέπει νὰ μεταβληθῇ. Νῦν εἶναι σαφὲς πόθεν ἐγεννήθη τὸ νῦν κείμενον. Τὸ «ὀρρωδοῦσιν» ἐξηγήθη ὑπό τινος διὰ τοῦ «φοβοῦνται» καὶ διαφθαρέντος τοῦ «ὀρρωδοῦσιν» εἰσῆλθε τὸ «φοβοῦνται» εἰς τὸ κείμενον καὶ συνήφθη διὰ τοῦ «ἤ», ὡς εἴθισται, ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ εἶπε μόνον «ὀρρωδοῦσιν ἢ θορυβοῦνται».

§ 40. «Ἐκ μέν γε τῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ (τοῦ βασιλέως) προγόνους πολέμων, σύνοιδε (ὁ βασιλεὺς) τὴν πόλιν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην γεγενημένην, ἐκ δὲ τῆς ἡσυχίας, ἧς ἦγέ ποτε, οὐδεμιᾶς τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων τοσοῦτον ὅσον νῦν ὑπεραίρουσαν». Καὶ ἐνταῦθα οὐδένα τῶν φιλολόγων ὁρῶ προσκρούοντα. Ἀλλὰ τὸ «τοσοῦτον ὅσον νῦν» εἶναι πλημμελέστατον. Ὁ Weil ὁμολογεῖ μὲν ὅτι ὁ περιορισμὸς δὲν συμφωνεῖ πολὺ πρὸς τὸ «οὐδεμιᾶς», δικαιολογεῖ δὲ αὐτὸν «par une espèce de patriotisme retrospectif». Ἀλλὰ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὰ ἑρμηνευτικὰ τεχνάσματα, ἅτινα ἀποδοκιμάζει ἡ ὑγιὴς ἑρμηνευτική, ἥτις φιλεῖ τὴν ἁπλότητα καὶ ἀλήθειαν. Καὶ νῦν λοιπὸν ὁ Δημοσθένης εἶπεν «οὐδεμιᾶς τῶν ἑλληνίδων πόλεων οὐδ' ὁποσονοῦν ὑπερφέρουσαν» διδάσκων ὅτι πρὸ μὲν τῶν Μηδικῶν ἡ πόλις ἦν ἀσημοτάτη καὶ οὐδαμῶς διέφερε τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων, μετὰ δὲ τὰ Μηδικὰ κατέστη ἐνδοξοτάτη.

2. Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν.

Μεταβαίνω εἰς τὸν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπαγγελθέντα σπουδαῖον καὶ μεστὸν ἀδρῶν ἐπιχειρημάτων λόγον, ὅστις καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις δύναται νὰ ἀναγινώσκηται.

§ 8. «ἀλλ' οὐδεὶς ἐρεῖ». Ὁ Weil παρατίθεται τὴν τοῦ Schæfer ἑρμηνείαν, ἣν καὶ ἀποδέχεται «sed nemo dicet, ne sibi manifesto contradicat κ.τ.λ.» Ἀλλ' αὕτη ἀντικρυς ἐναντιοῦται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου, ἥτις ἀπαιτεῖ τὴν τοῦ «ἐρεῖ» εἰς «ἀντερεῖ» μεταβολήν, διότι ἀληθῶς οὐδεὶς θὰ εἴπῃ ὅτι δὲν πρέπει νὰ βοηθήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς Μεγαλοπολίταις πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων.

§ 10. «Δεῖ δὲ σκοπεῖν μὲν καὶ πράττειν αἰεὶ τὰ δίκαια, συμπαρατηρεῖν δ' ὅπως ἅμα καὶ συμφέροντ' ἔσται ταῦτα». Καὶ ταῦτα νομίζονται ὀρθά, εἰ καὶ ὁ Δημοσθένης μόνον τὸ ἐναντίον θέλει νὰ εἴπῃ, οὐχὶ ὅτι πρέπει νὰ φροντίζωσι μὲν καὶ περὶ τῶν δικαίων, πολλῷ δὲ μᾶλλον περὶ τῶν συμφερόντων, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ φροντίζωσι μὲν καὶ περὶ τῶν συμφερόντων, πολλῷ δὲ μᾶλλον περὶ τῶν δικαίων, διότι ἡ δευτέρα θέσις εἶνε σπουδαιοτέρα. Ἀντιμεταλλακτέαι λοιπὸν εἶνε αἱ θέσεις τῶν *δίκαια* καὶ *συμφέροντα* ὧδε «δεῖ δὲ σκοπεῖν μὲν καὶ πράττειν αἰεὶ τὰ συμφέροντα, συμπαρατηρεῖν δ' ὅπως ἅμα καὶ δίκαι' ἔσται ταῦτα». Διότι ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ πάντων μάλιστα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ δικαίου.

§ 14. «Θαυμάζω τοίνυν τῶν λεγόντων τοῦτον τὸν λόγον, ὡς εἰ συμμάχους ποιησόμεθ' Ἀρκάδας καὶ ταῦτα πράξομεν, μεταβάλλεσθαι δόξει καὶ οὐδὲν ἔχειν πιστὸν ἡ πόλις». Εἰπόντος τοῦ Reiske «et hæc si agamus, quæ ego fieri volo», ἀποδέχονται οἱ ἑρμηνευταί. Ἀλλὰ δὲν εἶναι εὔκολον τοιαῦτα νὰ ὑπονοῶνται καὶ ὁ ῥήτωρ ἐπανέλαβε τὴν ἔννοιαν «συμμάχους ποιησόμεθ' Ἀρκάδας» διὰ τοῦ «ταῦτὰ (αὐτοῖς δῆλον ὅτι) πράξομεν», ὡς πολλαχοῦ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐκφέρει κατὰ δύο τρόπους. Ἡ αὐτὴ ἔννοια συνάγεται καὶ διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ «ταῦτα» εἰς «τἀναντία» (Λακεδαιμονίοις δῆλον ὅτι).

§ 15. «φανήσεται τὰ πράγματ' ἀεὶ διὰ τοὺς πλεονεκτεῖν βουλομένους μεταβαλλόμενα, οὐχ ἡ πόλις ἡμῶν». Καὶ ταῦτα νομίζονται ὀρθά, ἐν ᾧ ἡ ἀντίθεσις «διὰ τοὺς πλεονεκτεῖν βουλομένους» ἀπαιτεῖ τὴν τοῦ «οὐχ ἡ πόλις ἡμῶν» μεταβολὴν εἰς «οὐ διὰ τὴν πόλιν ἡμῶν».

§ 23. «Ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην τῶν λεγόντων καὶ τοὺς Θηβαίους μισεῖν φασκόντων καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους». Μόνος ὁ Schæfer ᾔσθετο ὅτι ἄτοπος συνάγεται ἔννοια ἐκ τῶν νῦν λεγομένων, διότι δὲν εἶναι τὰ αὐτὰ πρόσωπα τὰ μισοῦντα τοὺς Θηβαίους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ δι' αὐτὸ εἴκασε «καὶ τῶν Θηβαίους μισεῖν φασκόντων καὶ τῶν Λακεδαιμονίους», ἐν ᾧ ὁ Weil καταφεύγει εἰς τὴν συκίνην ἐπικουρίαν, ὅτι τὸ δεύτερον «καὶ» κεῖται ἀντὶ τοῦ «ἤ» καὶ ἄλλοι συνάπτουσι «τῶν λεγόντων φασκόντων μισεῖν καί . . . καί», ὅπερ πάλιν οὐδαμῶς αἴρει τὴν δυσχέρειαν. Ἀλλ' ὅμως νομίζω ὅτι ἡ εἰκασία τοῦ Schæfer ὧδε πρέπει νὰ μεταβληθῇ «καὶ τῶν μὲν τοὺς Θηβαίους μισεῖν φασκόντων, τῶν δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους», διότι οὕτως εἰσάγεται ἡ προσήκουσα ὑποδιαίρεσις τῶν *λεγόντων* καὶ *φασκόντων*, ἀμφοτέρων τούτων τῶν λέξεων κατ' Ἰσοκράτειον καὶ Δημοσθένεισν συνήθειαν τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐκφραζουσῶν.

§ 27. «Ἐγὼ δέ, εἰ τὰ μάλιστ' εἰσὶ τοιοῦτοι, ὠδί πως ἔχω». Οἱ ἑρμηνευτα ἱκανὴν εὑρίσκουσι τὴν τοῦ Schæfer ἑρμηνείαν «vel maxime tales sunt, sc. quales se esse dicunt». Ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ τὸ «μάλιστα» παρανοεῖται καὶ τὸ «τοιοῦτοι» εἶνε ἐσφαλμένον. Γνωστὸν ἐκ πολλῶν χωρίων ὅτι καὶ τὸ *μάλιστα* καὶ τὸ *πάνυ* τιθέμενα ἐν ὑποθετικαῖς προτάσεσι δηλοῦσι «καὶ ἐπὶ τῇ ἐσχάτῃ ὑποθέσει», ὡς καὶ ἐν πολλοῖς χωρίοις τοῦ Λυσίου ἐδείξαμεν καὶ ἐν τῷ Χαρμίδῃ τοῦ Πλάτωνος πεντάκις εἶδον τοῦτο, καὶ ὁ Δημοσθένης λέγει ὅτι καὶ αὐτὸς νομίζει ὅτι στῆλαι δὲν ὑπάρχουσιν, ὡς λέγουσιν οἱ Μεγαλοπολῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ἐσχάτῃ ὑποθέσει ὅτι ὑπάρχουσι *τοιαῦται*, λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἀπαιτήσωσι καὶ αὐτοὺς νὰ καθέλωσι τὰς στήλας καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἄγωσιν εἰρήνην. Εἶνε λοιπὸν πρόδηλον ὅτι τὸ «τοιοῦτοι» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «τοιαῦται».

§ 31. «Ἂν μὲν τοίνυν καταπολεμηθῶσιν οἱ Θηβαῖοι, ὥσπερ αὐτοὺς δεῖ, οὐκ ἔσονται μείζους τοῦ δέοντος οἱ Λακεδαιμόνιοι τούτους ἔχοντες ἀντιπάλους, τοὺς Ἀρκάδας ἐγγὺς οἰκοῦντας». Καὶ νῦν οὐδεὶς προσκρούει εἰς τὸ «τούτους». Ἀλλ' ἡ ἐπεξήγησις εἰς τοὺς «Ἀρκάδας ἐγγὺς οἰκοῦντας» δηλοῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἰδιότητος ὁμόρων καὶ τὸ «τούτους» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «τοιούτους». Ὁδοῦ δὲ πάρεργον σημειωτέον ὅτι ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις αἱ κατηγορηματικαὶ μετοχαὶ τῶν ἀρχαίων ἐκφέρονται δι' οὐσιαστικῶν ἀφῃρημένων, ὡς νῦν τὸ «ἐγγὺς οἰκοῦντας»=τὴν γειτονίαν τῶν Ἀρκάδων.

3. Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων Ἐλευθερίας.

Νῦν εἰσερχόμεθα εἰς ἐσφαλμένα χωρία τρίτου σπουδαίου πολιτικοῦ λόγου ἀπαγγελθέντος τῷ 352 π. Χ., ἔνθα πρὸ πάντων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ συμφέροντος.

§ 6. «Οἶμαι δ' ὑμῶν μνημονεύειν ἐνίους, ὅτι ἡνίκ' ἐβουλεύεσθ' ὑπὲρ τῶν βασιλικῶν, παρελθὼν πρῶτος ἐγὼ παρῄνεσα, οἶμαι δὲ καὶ μόνος ἢ δεύτερος εἰπεῖν». *Παρελθὼν πρῶτος ἐγὼ* ἔχει τὸ S, ἐν ᾧ κοινῶς λέγεται *παρελθὼν ἐγὼ πρῶτος*, ὅπερ καὶ προτιμᾷ ὁ Weil, συνάπτων τὸ «πρῶτος» μετὰ τοῦ «παρῄνεσα». Καὶ ἀληθῶς ἡ γραφὴ τοῦ S ἀντιφάσκει εἰς τὰ ἑπόμενα. Ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τοῦ «παρῄνεσα» δύναται νὰ συναφθῇ, διότι ἡ ἐκ τῶν ἑπομένων γεννωμένη δυσκολία δὲν αἴρεται καὶ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ νὰ μετατεθῇ τὸ «πρῶτος» πρὸ τοῦ «μόνος» ὧδε: «παρελθὼν ἐγὼ παρῄνεσα, οἶμαι δὲ καὶ πρῶτος καὶ μόνος ἢ δεύτερος εἰπεῖν»· διότι ὁ ῥήτωρ ἀναφερόμενος εἰς τὸν περὶ τῶν Συμμοριῶν λόγον λέγει ὅτι τότε ἢ πρῶτος καὶ μόνος ὡμίλησεν ἢ εἷς μόνος ἄλλος πρῶτος ὡμίλησε περὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ ἔπειτα αὐτὸς μετ' ἐκεῖνον δεύτερος.

§ 7. Ἀλλὰ δυσκολώτερον εἶνε τόδε τὸ χωρίον· «ἐγὼ γάρ, εἰ βασιλεὺς παρ' αὐτὸν ὄντα με σύμβουλον ποιοῖτο, ταῦτ' ἂν αὐτῷ παραινέσαιμ' ἅπερ ὑμῖν (παραινῶ)». Τὸ «ταῦτα» τῶν χειρογράφων ὁ Baiter καὶ Woemel μετέβαλον εἰς «ταῦτ'» καὶ οἱ νεώτεροι ἐκδόται ὀρθῶς ποιοῦντες ἐδέξαντο. Ἀλλὰ πῶς δὲν κατανοοῦσιν οἱ ἑρμηνευταὶ ὅτι οὔτε ἡ ἔννοια οὔτε ἡ λέξις εἶνε τοῦ Δημοσθένους, ὅστις εἶχε φρένας; Δὲν ἔπρεπε τοὐλάχιστον, εἰ τὰ «ὄντα» καὶ «ποιοῖτο» εἶχον ὀρθῶς, νὰ εἴπῃ «παρ' αὐτῷ;» καὶ τὸ «παρ' αὐτὸν» δὲν βοᾷ ὅτι ὁ Δημοσθένης εἶπε «παρ' αὐτόν με σύμβουλον μεταπέμποιτο;». Νῦν δ' εἶνε σαφὴς καὶ ὁ τρόπος τῆς διαφθορᾶς· διότι διαφθαρείσης τῆς *μετὰ* προθέσεως, καὶ τὸ «ὄντα» ἐγεννήθη καὶ τὸ «πέμποιτο» διεφθάρη εἰς «ποιοῖτο» καὶ ὁ ῥήτωρ λέγει ὅτι, εἰ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας προσεκάλει πρὸς ἑαυτὸν σύμβουλον τὸν Δημοσθένη, οὗτος θὰ συνεβούλευεν αὐτῷ ὅσα νῦν καὶ τοῖς Ἀθηναίοις συμβουλεύει.

§ 9. «τὴν δὲ προσκαθεζόμενος καὶ βοηθήσας ἠλευθέρωσε». Πρόκειται περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου ἀπελευθερώσεως τῆς Σάμου ἐπὶ τοῦ Κυπροθέμιδος. Ἀλλ' οὔτε τὸ *βοηθήσας* τοῦ S οὔτε τὸ *πολεμήσας* τῶν ἄλλων χειρογράφων ἔχει ἐνταῦθα τόπον καὶ νομίζω ὅτι αἱ λέξεις αὗται ἐτέθησαν πρὸς ἀναπλήρωσιν χάσματος, ὅπου ὑπῆρχον αἱ λέξεις «ἔνδεκα μῆνας» αἱ δηλοῦσαι πόσον χρόνον διήρκεσεν ἡ πολιορκία αὕτη.

SISMANOGLIO MEGARO

§ 11. «Ὅτι δ' οὐδ' ἂν ἐναντιωθῆναί μοι δοκεῖ τῇ πράξει ταύτῃ νῦν Ἀρτεμισία τῆς πόλεως οὔσης ἐπὶ τῶν πραγμάτων». Τὸ «οὔσης» εἰς τὸ «πόλεως» ἀναφερόμενον εἶνε ἡμαρτημένον καὶ περιττὸν καὶ τὸ τοῦ Β' Ὀλυνθ. 12 «ὑμῶν – ὄντων ἐπὶ τσῖς πράγμασιν» εἶνε ὅλως διάφορον. Ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ νὰ δηλωθῇ ὅτι ἀποθανόντος ἤδη τοῦ Μαυσώλου (357) τὴν ἀρχὴν τῆς Καρίας ἔχει ἡ σύζυγος καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἀρτεμισία, ἥτις δὲν θὰ ἐναντιωθῇ νῦν εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ῥοδίους βοήθειαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἄγνοια τῆς περιέργου τῶν λέξεων θέσεως, ἅσπερ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὧδε νὰ συνταξωμεν «ὅτι δ' Ἀρτεμισία (ἡ) οὖσα (νῦν) ἐπὶ τῶν πραγμάτων δοκεῖ μοι οὐδ' ἂν ἐναντιωθῆναι νῦν τῇ πράξει ταύτῃ τῆς πόλεως», ἐγέννησε τὴν τοῦ «οὖσ'» εἰς «οὔσης» διαφθοράν. Συνάπτω δὲ τὸ «νῦν» κυρίως μετὰ τοῦ «ἐναντιωθῆναι ἄν», ὡς δεικνύουσι τὰ ἑπόμενα, καὶ ἡ διαφθορὰ τοῦ «οὖσ'» εἰς «οὔσης» ἐγένετο καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ «τῆς πόλεως» ἀφομοίωσιν.

§ 17. «Πρὸς μὲν τοὺς δήμους (ἔσθ' ὑμῖν ὁ πόλεμος) ἢ περὶ τῶν ἰδίων ἐγκλημάτων, οὐ δυνηθέντων (τῶν ἰδιωτῶν) δημοσίᾳ διαλύσασθαι ταῦτα». Ὁ Weil ἑρμηνεύει τὸ «δημοσίᾳ»: «par les voies indiquées dans les traités publics internationaux». Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν. Ἢ μὴ καὶ ἰδίᾳ δὲν ἠδύναντο νὰ διαλύσωσιν οἱ ἰδιῶται τὰς ἑαυτῶν ἔριδας; Νομίζω ὅτι ἡ λέξις πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «διωμοσίᾳ», δι' οὗ δηλοῦνται οἱ ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀμοιβαῖοι ὅρκοι, τοῦ ῥήτορος λέγοντος ὅτι διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμβιβασθῶσιν.

§ 18. «Ὥστ' ἔγωγ' οὐκ ἂν ὀκνήσαιμ' εἰπεῖν μᾶλλον ἡγεῖσθαι συμφέρειν, δημοκρατουμένους τοὺς Ἕλληνας ἅπαντας πολεμεῖν ὑμῖν ἢ ὀλιγαρχουμένους φίλους εἶναι». Καὶ ἐνταῦθα οὐδένα τῶν ἑρμηνευτῶν ὁρῶ προσκρούοντα Ἀλλὰ προφανῶς τὸ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἔχον «ἅπαντας» στερεῖται τοῦ ἐναντίου «ἐνίους», ὅπερ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ παρεμβληθῇ μετὰ τὸ «ὀλιγαρχουμένους», τοῦ ῥήτορος λέγοντος ὅτι προτιμότερον εἶνε ἅπαντες οἱ Ἕλληνες δημοκρατούμενοι νὰ πολεμῶσιν ἢ ἔνιοι (οὐχὶ ἅπαντες, διότι ἡ φιλία τούτων θὰ ἦν ἡμῖν ἐπιβλαβεστέρα ἢ ἐνίων) νὰ ὦσι φίλοι· διότι καὶ ἡ φιλία τῶν ὀλιγαρχικῶν εἶνε ἔχθρα, ἐν ᾧ ἡ ἔχθρα καὶ πάντων τῶν δημοκρατικῶν μεταβάλλεται εἰς φιλίαν.

§ 24. «Ὁρῶ δ' ὑμῶν ἐνίους Φιλίππου μὲν ὡς ἄρ' οὐδενὸς ἀξίου πολλάκις ὀλιγωροῦντας». Ἀνόητον φαίνεταί μοι τὸ «πολλάκις», εἰ καὶ οὐδεὶς αὐτῷ προσκρούει, διότι περὶ περιορισμοῦ τῆς γενικῆς ἐννοίας δὲν πρόκειται, καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ «πολεμεῖν» ὧδε «Φιλίππῳ μὲν ὡς ἄρ' οὐδενὸς ἀξίῳ πολεμεῖν ὀλιγωροῦντας». Ὁμοίως γενικῶς ἐκφέρεται καὶ κατωτέρω ἡ ἔννοια ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς ταῦτα «εἰ δὲ τὸν μὲν (Φίλιππον) ὡς φαῦλον οὐκ ἀμυνούμεθα».

§ 33. «νῦν δὲ τῶν μὲν συμμάχων τοὺς τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον ὑμῖν ὁμωμοκότας νομίζετ' εὐνουστάτους». Ἐπειδὴ τὸ «ὑμῖν» ἐνόμισεν ὁ Blass ὕποπτον, μετέβαλεν αὐτὸ εἰς «κρινεῖν», ἐν ᾧ ὁ μὲν Wolf παρενέβαλε τὸ «ἔξειν» μετὰ τὸ «ὑμῖν» καὶ ὁ Cobet τὸ «νομιεῖν», ὁ δὲ Woemel ἔτρεψε τὸ «νομίζετ'» εἰς «νομίζειν», ὅπερ ἐδέξατο ὁ Weil, εἰ καὶ αἴρει τὴν πρὸς τὸ «ἡγεῖσθε» ἀντίθεσιν καὶ τὴν συμμετρίαν τῶν προτάσεων. Ἀλλὰ προσθήκης ἀπαρεμφάτου δὲν δεόμεθα, ἐὰν τὸ «ὁμωμοκότας» μεταβληθῇ εἰς «ὠμολογηκότας», τῆς δοτικῆς «ὑμῖν» καὶ μετὰ τοῦ «τὸν αὐτὸν» καὶ μετὰ τοῦ «ὠμολογηκότας» συναπτομένης καὶ τῆς ἀπαρεμφάτου «ἔχειν» ἢ «ἕξειν» εὐκόλως ὑπονοουμένης.

4. Κατὰ Φιλίππου Α.

Ἐν ᾧ βραχέως ἠψάμεθα ὀλίγων χωρίων τῶν τριῶν προμνημονευθέντων λόγων, θὰ ἐπιμείνωμεν πλειότερον εἰς τὸν λόγον τοῦτον, ὅστις καὶ τέλειον ἀριστούργημα ἐκ πολιτικῆς μάλιστα ἀπόψεως εἶνε καὶ πηγὴ πολλῶν ἄλλων τοῦ ῥήτορος λόγων καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις διδάσκεται ἀεί. Ἴσως δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἑλληνικῶν γραμμάτων ὁπωσοῦν ἔμπειρος εἴτε Ἕλλην εἴτε ἀλλοδαπός, ὅστις δὲν ἐδιδάχθη καὶ δὲν ἀνέγνω τὸν λόγον τοῦτον, ὅστις ἀπηγγέλθη τῷ 352 π. Χ. Ἡμεῖς μάλιστα ἀεὶ ἀνὰ στόμα ἔχομεν τὰ § ὃ «φύσει δ' ὑπάρχει τοῖς παροῦσι τὰ τῶν ἀπόντων καὶ τοῖς ἐθέλουσι πονεῖν καὶ κινδυνεύειν τὰ τῶν ἀμελούντων» καὶ τὰ § 7 «καὶ γὰρ συμμαχεῖν καὶ προσέχειν τὸν νοῦν τούτοις ἐθέλουσιν ἅπαντες, οὓς ἂν ὁρῶσι παρεσκευασμένους καὶ πράττειν ἐθέλοντας ἃ χρὴ» καὶ ἄλλα παρόμοια χωρία τοῦ αὐτοῦ λόγου τοῦ μεστοῦ πολιτικῆς συνέσεως. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἀποστοματίζομεν αὐτά, ἐν τοῖς ἔργοις πολὺ αὐτῶν ἀφιστάμεθα καὶ μόλις κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἠναγκάσθημεν νὰ συνέλθωμεν εἰς ἡμᾶς αὐτούς.

§ 6. «Καὶ γάρ τοι ταύτῃ χρησάμενος τῇ γνώμῃ πάντα κατέστραπται καὶ ἔχει». Δύναταί τις ἴσως παραπέμπων εἰς τὰ § 42 «εἰ γὰρ ἔχων ἃ κατέστραπται καὶ προείληφεν» νὰ νομίσῃ ὅτι τὸ «ἔχει» εἶνε ταὐτὸν καὶ «εἴληφεν» Ἀλλὰ καὶ περιττὸν εἶνε τὸ ῥῆμα τοῦτο καὶ ἐκεῖ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἔχει ἡ «πρὸ» πρόθεσις. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ὁ Δημοσθένης εἶπε μόνον «ἃ καταστρεψάμενος ἔχει», ὅπερ ἐξηγηθὲν ὑπό τινος διὰ τοῦ «κατέστρσπται» ἀντικατεστάθη ὑπ' αὐτοῦ εἰσερπύσαντος εἰς τὸ κείμενον καὶ μετὰ τοῦ «ἔχει» συνδεθέντος, ὡς εἴθισται, διὰ τοῦ «καί».

§ 8. «Κατέπτηχε μέν τοι πάντα νῦν, οὐκ ἔχοντ' ἀποστροφὴν διὰ τὴν ὑμετέραν βραδυτῆτα καὶ ῥαθυμίαν». Ἑρμηνεύουσι μὲν οἱ ἐκδόται τὸ «ἀποστροφὴν» διὰ τοῦ «καταφυγήν», ἀλλὰ δὲν αἰσθάνονται ὅτι λείπει τι, λείπει ἡ δήλωσις τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καταφυγῆς, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Χερρ. § 41 «καταφεύξεται πρὸς ὑμᾶς», καὶ ὧδε ὀφείλομεν νὰ γράψωμεν «οὐκ ἔχοντα πρὸς ὑμᾶς ἀποστροφήν».

§ 12. «Καίτοι καὶ τοῦτο». Οἱ ἑρμηνευταὶ παραπέμπουσι καὶ εἰς ἄλλα χωρία τοῦ Δημοσθένους ὅμοια· καὶ ἀληθῶς ἡ φράσις αὕτη εἶνε Δημοσθένειος.

Ἀλλ' ἐν ἐκείνοις πρόκειται περὶ πραγματικῆς προσθήκης, ἐν ᾧ ἦν τὰ ἑπόμενα καὶ μάλιστα τὰ «ὡς δὲ—ταῖς γνώμαις» σαφῶς διδάσκουσιν ὅτι σαφηνίζεται ἡ ἔμπροσθεν ἔννοια «ταχέως ὑμεῖς ἕτερον Φίλιππον ποιήσετε». Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὸ «καὶ» εἶνε διαγραπτέον, τῆς δε οὔσης τῆς ἐννοίας «καὶ ἀληθῶς τὸ πρᾶγμα ἔχει ὧδε» καὶ ἑπομένης τῆς διασαφήσεως.

§ 13. «τὸν δὲ τρόπον τῆς παρασκευῆς, ἣν ἀπαλλάξαι ἂν τῶν τοιούτων πραγμάτων ὑμᾶς οἶομαι». Μόνον ὁ Blass θέλων νὰ ἀποφύγῃ τὴν χασμῳδίαν μετατίθησι τὸ «ἂν» μετὰ τὸ «τῶν τοιούτων», ἐν ᾧ οὐδεὶς τῶν ἑρμηνευτῶν προσκρούει εἰς τὴν ἔννοιαν. Καὶ ὅμως ὅρα κατωτέρω «καὶ τὸ πλῆθος ὅσον», ὅπου ὀρθῶς ἀναπληροῦσιν οἱ ἑρμηνευταὶ «οἶομαι ἀπαλλάξαι ἂν τῶν τοιούτων πραγμάτων ὑμᾶς» καὶ κατωτέρω «πόρους οὑστινας» ὅπου ὁμοίως ἀναπληροῦσιν ὀρθῶς. Ἀλλὰ τίς δὲν κατανοεῖ ὅτι, ὡς κατωτέρω τὸ *πλῆθος* τῆς *παρασκευῆς* καὶ οἱ *πόροι τῆς παρασκευῆς* θὰ ἀπαλλάξωσι τοὺς Ἀθηναίους τῶν παρουσῶν δυσχερειῶν, οὕτως ἔμπροσθεν οὐχὶ ἡ *παρασκευή*, ἀλλ' ὁ *τρόπος τῆς παρασκευῆς* θὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἀθηναίους τῶν δεινῶν καὶ τὸ «ἣν» διαφθαρὲν διὰ τὸ «τῆς παρασκευῆς» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «ὃν»;

§ 14. «οὐ γὰρ ἂν τά γ' ἤδη γεγενημένα τῇ νυνὶ βοηθείᾳ κωλῦσαι δυνηθείημεν». Καὶ ἐνταῦθα ὑπολανθάνει σπουδαῖον ἁμάρτημα. Πῶς δύναταί τις νὰ κωλύσῃ τά γ' ἤδη γεγενημένα; Ἐνδέχεται νὰ εἴπῃ τις ὅτι σκοπίμως ὁ ῥήτωρ ἐξήνεγκε τὸ ὀξύμωρον τοῦτο, ἵνα ὀνειδίσῃ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἕκαστος δύναται νὰ ἐπινοῇ τοιαῦτα τεχνάσματα. Ἀλλ' ὁ ῥήτωρ δὲν σχολάζει νὰ ἀσχολῆται περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ νῦν εἰσηγεῖται δύναμιν, ἥτις καὶ τὰ γεγενημένα νὰ ἐπανορθώσῃ καὶ τὰ μέλλοντα νὰ προλάβῃ. ὡς κατωτέρω θὰ εἴπῃ περὶ εἰρήνης ἀξιοπρεποῦς ἡ νίκης ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ νῦν λέγει ὅτι διὰ τοιούτων ἐπικουριῶν κατεσπευσμένων καὶ προσκαίρων οὔτε τὰ ἀπολεσθέντα θὰ ἀναλάβωμεν οὔτε τὸν Φίλιππον θὰ κωλύσωμεν ἀπὸ νέων ἐπιχειρήσεων. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ὁ ῥήτωρ εἶπεν «οὐ γὰρ ἂν τά τ' ἤδη γεγενημένα καταλῦσαι (=θεῖναι, ποιῆσαι ἀγένητα) καὶ τὰ μέλλοντα κωλῦσαι δυνηθείημεν». Ὅτι δὲ αἱ λέξεις *καταλύειν* καὶ *κωλύειν* συγχέονται ἀλλήλαις, ἀποδεικνύει τὸ «κωλύσων» τῆς ἑπομένης §, ἀνθ' οὗ τὸ κράτιστον χειρόγραφον S ἔχει «καταλύσων». Ὁδοῦ δὲ πάρεργον ἐπιχειρῶ νὰ βοηθήσω δυσὶ χωρίοις τοῦ Θουκυδίδου 1,144,2 «οὔτε γὰρ ἐκεῖνο κωλύει ἐν ταῖς σπονδαῖς οὔτε τόδε», ὅπου τὸ πλημμελὲς «κωλύει ἐν ταῖς σπονδαῖς» πρέπει νὰ μεταβληθῇ «καταλύοι ἂν τὰς σπονδάς», καὶ 2,64,2 «ταῦτα γὰρ ἐν ἔθει τῇδε τῇ πόλει πρότερόν τε ἦν νῦν τε μὴ ἐν ὑμῖν κωλυθῇ», ὅπου τὸ «κωλυθῇ» εἰς «καταλύσῃ» πρέπει νὰ μεταβληθῇ. Προτιμῶ δὲ τοῦτο τὸ ἀμετάβατον τοῦ ὑπὸ τοῦ Cobet προτεινομένου «καταλυθῇ» ἀναγινώσκων ἐν τῷ κατὰ Φιλίππου Δ, 73 «ἀλλὰ νὴ Δία παππῴα σοι καὶ πατρῴα δόξ' ὑπάρχει, ἣν αἰσχρὸν ἔστ' ἐν σοὶ καταλῦσαι» (=καταλυθῆναι).

§ 21. «καὶ ἱππαγωγοὺς τούτοις». Καὶ ἐνταῦθα ἐξέπεσέ τι. Βεβαίως χάριν τῶν ἱππέων ἦσαν ἀναγκαῖαι ἱππαγωγοὶ τριήρεις, οἷαι καὶ ἐν § 16 ἐμνημονεύθησαν. Ἀλλ' οἱ δισχίλιοι ὁπλῖται, οἵτινες θὰ λῃστεύωσι, δὲν δέονται τριήρων πρὸς μεταφοράν; διότι αἱ εὐθὺς μνημονευόμεναι δέκα ταχεῖαι τριήρεις ἔχουσιν ἄλλον σκοπόν. Διὰ τοῦτο πρὸ τοῦ «ἱππαγωγοὺς» ἐξέπεσον τὰ «ὁπλιταγωγοὺς καὶ», τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀντιγραφέως ἀπὸ τοῦ πρώτου «καὶ» ἀποπλανηθέντος εἰς τὸν δεύτερον.

§ 22. «καὶ πολίτας τοὺς στρατευομένους εἶναι κελεύω». Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει ἁμάρτημα, διότι δὲν εἶνε πάντες οἱ στρατευόμενοι πολῖται, ἀλλὰ μόνον *ἔνιοι*, οἱ 500 πεζοὶ καὶ οἱ 50 ἱππεῖς. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι μετὰ τὸ «στρατευομένους» ἐξέπεσεν ἡ λέξις «ἐνίους» Τὴν εἰκασίαν μου ταύτην κατεχώρισα ἐν τῇ ἐμῇ διδακτορικῇ διατριβῇ τῇ ἐκδοθείσῃ ἐν Λειψίᾳ τῷ 1882. Ταύτῃ προσέγραψεν ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας Lipsius «probabel» (= probabile, probable). Ἀληθές; μόνον probabel εἶνε, ὦ σοφὲ Lipsius; δὲν εἶνε gewiss, βέβαιον, βεβαιότατον; Πῶς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ Δημοσθένης ὅτι κελεύει νὰ ὦσιν οἱ στρατευόμενοι πολῖται, ἀφ' οὗ οἱ 1500 πεζοὶ καὶ οἱ 150 ἱππεῖς ἦσαν ξένοι; Καὶ νῦν προστίθημι ὅτι καὶ φιλεῖ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς λέξεως ὁ Δημοσθένης. Ἐν τῷ Γ' Ὀλυνθ 11 λέγει «καὶ τοὺς περὶ τῶν στρατευομένων *ἐνίους*» καὶ περὶ τοῦ Στεφάνου § 12 «καὶ περὶ ὧν *ἐνίων* οἱ νόμοι μεγάλας καὶ τὰς ἐσχάτας διδόασι τιμωρίας». Ἀλλ' εἰ μὴ πείθονται οἱ ἑρμηνευταί, ἄλλος ὁ λόγος· ἐγὼ λέγω μόνον τί ἑκάστοτε ἀπαιτεῖ ἡ ἔννοια, ἥτις πρέπει νὰ ᾖ ὁ κράτιστος ὁδηγός, καὶ ὁ χρόνος θὰ ἀποδείξῃ ὅτι λέγω τὴν ἀλήθειαν.

§ 26. «Οὐκ ἐχειροτονεῖτε δ' ἐξ ὑμῶν αὐτῶν». Ὁμοφώνως οἱ ἑρμηνευταὶ λέγουσιν ὅτι πρὸ τῆς ἀπαγγελίας τοῦ λόγου τούτου ἐγένετο ἡ χειροτονία τῶν εὐθὺς μνημονευομένων στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Ἀλλὰ πόθεν γινώσκουσι τοῦτο; δὲν εἶνε δὲ πιθανώτερον ὅτι ὁ ῥήτωρ εἶπεν «οὐχὶ δὲ χειροτονεῖτ' ἐξ ὑμῶν αὐτῶν;»

§ 27. «Οὐ γὰρ ἐχρῆν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταξιάρχους παρ' ὑμῶν, ἵππαρχον παρ' ὑμῶν, ἄρχοντας οἰκείους εἶναι». Καὶ ταῦτα νομίζονται ὀρθά. Ἀλλὰ μὴ δὲν εἶπε πρὸ ὀλίγου ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκλέγουσι τοὺς στρατιωτικοὺς ἄρχοντας ἐξ ἑαυτῶν; Ναὶ μὰ Δία, ἀλλ' οὗτοι ἔπρεπε νὰ ὦσιν ἐν τῷ πολέμῳ. Ἀλλὰ ποῦ εἶνε ἡ δήλωσις αὕτη; Νομίζω ὅτι πρὸ τοῦ πρώτου «παρ' ὑμῶν» ἐξέπεσε τὸ ἀναγκαῖον «ἐν τῷ πολέμῳ», ὅπερ ὑπονοεῖται καὶ εἰς τὰ ἑπόμενα «ἵππαρχον» καὶ «ἄρχοντας».

§ 29. «Εἰ δέ τις οἴεται μικρὰν ἀφορμὴν σιτηρέσιον τοῖς στρατευομένοις ὑπάρχειν, οὐκ ὀρθῶς ἔγνωκεν· ἐγὼ γὰρ οἶδα σαφῶς ὅτι, τοῦτ' ἂν γένηται, προσπορισεῖ τὰ λοιπὰ αὐτὸ τὸ στράτευμ' ἀπὸ τοῦ πολέμου». Καὶ ἐνταῦθα δύο ἁμαρτήματα ὑπάρχουσιν, εἰ καὶ οὐδεὶς προσκρούει τοῖς λεγομένοις. Διότι καὶ ἔμπροσθεν (§ 28) εἶπε «σιτηρέσιον μόνον» καὶ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται νὰ προστεθῇ μετὰ τὸ «σιτηρέσιον» τὸ «μόνον», διότι ἡ ὕπαρξις μόνου τοῦ σιτηρεσίου εἶνε μικρὰ ἀφορμὴ καὶ ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδύνατο νὰ παραλείπῃ λέξεις

ἀναγκαίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ «προσποριεῖ» εἶνε ἐσφαλμένον. Τίνι προσπορισεῖ οὐχὶ ἑαυτῷ; ἀλλὰ ποῦ εἶνε ἡ ἀναγκαία αὕτη δήλωσις; καὶ νῦν εἶνε φανερὸν ὅτι «προσποριεῖται» γραπτέον, τοῦ «ται» ἀφανισθέντος διὰ τὸ ἑπόμενον «τά». Ἀλλὰ καὶ τρίτον ἁμάρτημα ὑπάρχει ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ «πόθεν οὖν — γενέσθαι, τοῦτ' ἤδη λέξω». Τὸ «λέξω» εἶνε ἐσφαλμένον, διότι ὁ Δημοσθένης δὲν εἶπε περὶ τούτου, ἀλλ' ἀνέγνω σημείωσίν τινα περιέχουσαν τοὺς πόρους, ἐξ ὧν θὰ ἐπορίζοντο τὰ 92 τάλαντα, ἣν καὶ εἰς τὸ προεδρεῖον παρέδωκεν. Τοῦτο δεικνύει τὸ εὐθὺς ἀκολουθοῦν «Πόρου *Ἀπόδειξις*» καὶ τὸ § 33 «ταῦτ' ἐστιν ἀγὼ *γέγραφα*». Τὴν δὲ διόρθωσιν τούτου τοῦ χωρίου εἰσηγεῖται τὸ ἐν § 22 «ἐγὼ καὶ τοῦτο *φράσω* καὶ *δείξω*», οὗτινος τὸ μὲν «φράσω» ἀναφέρεται εἰς τὰς 28—29 §, ἐν αἷς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν χρημάτων, τὸ δὲ «δείξω» εἰς τὴν Πόρου ἀπόδειξιν, καὶ τὸ «λέξω» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «δείξω».

§ 32. «Δεῖ τοίνυν ταῦτ' ἐνθυμουμένους μὴ βοηθείαις πολεμεῖν — ἀλλὰ παρασκευῇ συνεχεῖ καὶ δυνάμει». Φιλεῖ μὲν ὁ Δημοσθένης νὰ μεταχειρίζηται δύο λέξεις ἀντὶ μιᾶς, ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ «δυνάμει» δεῖται ἐπιθέτου δεικνύοντος ὅτι ἡ δύναμις αὕτη εἶνε τῆς πόλεως. Συμπεραίνω λοιπὸν ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἐξέπεσεν ἡ λέξις «πολιτικῇ», ἧς εἰς τὴν πτῶσιν συνεβάλετο τὸ προηγούμενον «παρασκευῇ».

§ 33. «Ἂν ταῦτ', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πορίσητε». Χρησιμεύουσι μὲν πρὸς σύνδεσιν ἐν τῷ λόγῳ αἱ δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι καὶ τὰ δεικτικὰ ἐπιρρήματα, ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ ἀσύνδετον εἶνε ἀκατανόητον· ἔπειτα οὐδὲ δύσκολον ἦν νὰ ἐκπέσῃ τὸ «γὰρ» μετὰ τὸ «ἄν», προηγουμένου τοῦ «γέγραφα».

§ 34. «τὰ τελευταῖ' εἰς Μαραθῶν' ἀπέβη καὶ τὴν ἱερὰν ἀπὸ τῆς χώρας ὤχετ' ἔχων τριήρη,». Ἐκεῖνο τὸ «ἀπὸ τῆς χώρας» εἶνε ἐνταῦθα παντάπασιν ἀνωφελές. Λέγει μὲν ἐν § 17 ὁ ῥήτωρ «ἐπὶ τὰς ἐξαίφνης ταύτας ἀπὸ τῆς *οἰκείας* χώρας αὐτοῦ στρατείας». Ἀλλὰ καὶ τὸ «οἰκείας» καθίστησι τὴν ἔννοιαν σαφῆ καὶ ἡ δήλωσις τῆς χώρας ἐκεῖ ἦν ἀναγκαία, ἐν ᾧ νῦν τὸ πρᾶγμα εἶνε ὅλως διάφορον καὶ ἀπαιτεῖται ἔννοια καθιστᾶσα τὴν συμφορὰν ταύτην ἔτι μείζονα. Πρόκειται περὶ τῆς Δηλίας νεώς, ἥτις ἄγουσα θεωρίαν εἰς Δῆλον ἔπρεπε πρότερον νὰ περιπλεύσῃ τὸ Σούνιον καὶ εἰς Μαραθῶνα προσορμισθεῖσα καὶ λαβοῦσα τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκεῖσε. Ἐν Μαραθῶνι λοιπὸν ἐντυχὼν τῇ ἱερᾷ τριήρει ὁ στόλος τοῦ Φιλίππου συνέλαβεν οὐ μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ θεωροὺς, διότι ἤδη ἦσαν ἐμβηβηκότες πρὸς ἀπόπλουν. Συμπεραίνω λοιπὸν ὅτι τὸ «ἀπὸ τῆς χώρας» πρέπει νὰ τραπῇ εἰς «αὐτοῖς θεωροῖς», ἥτις εἶνε δοτικὴ τῆς συνοδείας, ὡς συνηθέστερον λέγεται «αὐτοῖς ἀνδράσιν». Ἀκούσαντες τοῦτο οἱ λεγόμενοι συντηρητικοὶ φιλόλογοι ἐνδέχεται νὰ ἀναβοήσωσιν ὅτι ἐγὼ διὰ τῶν τοιούτων εἰκασιῶν δὲν ὠφελῶ, ἀλλὰ τοὐναντίον βλάπτω τὸν Δημοσθένη. Ἀλλὰ δὲν ὠφελοῦσι τὸν Δημοσθένη οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ κατανοῶσιν αὐτὸν καὶ φθείρουσιν αὐτὸν καταχρώμενοι ταῖς χασμῳδίαις καὶ καταφεύγοντες εἰς ἀνωφελεῖς περὶ μέτρων καὶ βραχυτήτων θεωρίας καὶ διὰ τῶν ἀπὸ μνήμης γινομένων παραπομπῶν μεταγενεστέρων ἀλλοιοῦντες τὰ κείμενα καὶ ἀτόπως ἀθετοῦντες, ὡς καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς μικρᾶς ταύτης πραγματείας εἴπομεν, οὐχὶ δὲ αἱ ἐμαὶ εἰκασίαι αἱ εἰσάγουσαι ἀναγκαῖα νοήματα, ὡς νῦν αἱ προστιθέμεναι δοτικαὶ ἐπαυξάνουσι τὴν ζημίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὠφέλειαν τοῦ Φιλίππου.

§ 36. «καὶ μετὰ ταῦτ' ἐμβαίνειν τοὺς μετοίκους ἔδοξε καὶ τοὺς χωρὶς οἰκοῦντας, εἶτ' αὐτοὺς πάλιν, εἶτ' ἀντεμβιβάζειν». Καὶ ἐνταῦθα τὸ νόημα εἶνε ἐσφαλμένον· ὡς νῦν ἔχει, πρόκειται δῆθεν περὶ τριῶν πράξεων ἤ ἄν μετὰ τοῦ Dindorf ἀποβάλωμεν τὸ «ἀντεμβιβάζειν» περὶ δύο. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶνε καὶ ψυχολογικῶς ἀπόβλητος, διότι ἐν τῇ πρώτῃ ἐξάψει ἤθελον αὐτοὶ νὰ ἐμβῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ λεκτικῶς, ὡς δεικνύει τὸ «εἶτ' αὐτοὺς πάλιν» τὸ διδάσκον ὅτι καὶ πρότερον ἔγνωσαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὰς ναῦς. Τοῦτο συνιδὼν ὁ εὐφυὴς Weil μετατίθησιν ὧδε τὰς λέξεις «καὶ μετὰ ταῦτ' ἐμβαίνειν, εἶτ' ἀντεμβιβάζειν τοὺς μετοίκους ἔδοξε καὶ τοὺς χωρὶς οἰκοῦντας, εἶτ' αὐτοὺς πάλιν». Ἀναμφιβόλως εἶνε τοῦτο ψυχολογικώτερον, εἰ καὶ οὔτε τὸ «αὐτοὺς πάλιν» προσηκόντως δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ οὔτε προσηκόντως καὶ παντελῶς περιγράφεται ἡ ἀβουλία τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες πρῶτον ἀποφασίζουσιν αὐτοὶ νὰ ἐμβαίνωσιν εἶτα δειλιάσαντες ἀποφασίζουσι νὰ ἐμβαίνωσιν οἱ μέτοικοι καὶ οἱ ἀπελεύθεροι· τρίτον διὰ νέας ἐξάψεως ἀποφασίζουσιν αὐτοὶ πάλιν νὰ ἐμβαίνωσι καὶ πάλιν δειλιάσαντες ἀποφασίζουσι τελευταῖον νὰ ἀντεμβιβάζωσιν ἀντὶ ἑαυτῶν τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους· καὶ ἡ ὀρθὴ αὕτη ἔννοια ἀποκαθίσταται διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ «αὐτοὺς καὶ» ὧδε «σκοποῦμεν καὶ αὐτοὺς καὶ μετὰ ταῦτ' ἐμβαίνειν τοὺς μετοίκους ἔδοξε καὶ τοὺς χωρὶς οἰκοῦντας, εἶτ' αὐτοὺς πάλιν, εἶτ' ἀντεμβιβάζειν». Πάλιν δὲ ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὸ «εἶτ' αὐτοὺς πάλιν» πρέπει νὰ ᾖ ὁδηγὸς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ χωρίου τούτου.

§ 38. «Ἀλλ' εἰ μέν, ὅσ' ἄν τις ὑπερβῇ τῷ λόγῳ, καὶ τὰ πράγματ' ὑπερβήσεται, δεῖ πρὸς ἡδονὴν δημηγορεῖν». Εἶνε ἀναμφιβόλως ὀρθοτέρα ἡ γνώμη τῶν νομιζόντων «τὰ πράγματ'» πτώσεως ὀνομαστικῆς καὶ ὑποκείμενον τοῦ «ὑπερβήσεται» τῆς τῶν ἐκλαμβανόντων «τὰ πράγματ'» ἀντικείμενον αὐτοῦ, ἣν ἀποδοκιμάζει τὸ «ὅσ'». Ἀλλὰ καὶ ταύτης καὶ ἡ ἔννοια εἶνε βεβιασμένη καὶ ἡ πρὸς τὸ «ἔργῳ» ἀντίθεσις· καὶ ἀπορεῖ τις διὰ τί δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Δημοσθένης «τῷ πράγματι», ὅπερ καὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν φράσιν ἀποκαθίστησιν. Ἀλλ' ἡ χασμῳδία; ἀλλ' αὕτη ἦν ἀναγκαία καὶ τὰς ἀναγκαίας οὔτε ὁ Ἰσοκράτης οὔτε ὁ Δημοσθένης ἀπέφευγον.

§ 40. «κἂν ἑτέρωσε πατάξῃς, ἐκεῖσ' εἰσὶν αἱ χεῖρες». Οἱ ἑρμηνευταὶ πειρῶνται διὰ παραδειγμάτων νὰ συνδυάσωσι τὴν κίνησιν «ἐκεῖσ'» μετὰ τῆς στάσεως «εἰσίν». Ἀλλὰ διὰ τί πάλιν δὲν θὰ μετεχειρίζετο ὁ Δημοσθένης «ἵασιν», μέλλοντα, ὅστις καὶ συγχεῖται μετὰ τοῦ «εἰσιν» καὶ προσωποποιεῖ τὰς

SISMANOGLIO

χεῖρας, αἵτινες μετὰ τὴν πληγὴν εὐθὺς αὐτομάτως θὰ διευθυνθῶσι πρὸς τὸ μέρος τῆς πληγῆς;

§ 43. εἰ μηδεὶς ὑμῶν μήτ' ἐνθυμεῖται μήτ' ὀργίζεται ὁρῶν κτλ.». Τὸ S ἔχει «ὀργίζεται», ὅπερ προτιμῶσιν οἱ νεώτεροι ἐκδόται, ἐν ᾧ ἄλλα χειρόγραφα ἔχουσι «λογίζεται». *Ἐνθυμεῖσθαι* και *λογίζεσθαι* συνάπτει πολλαχοῦ ὁ Δημοσθένης, ὡς Ὀλυνθ. Α. 21 «ἄξιον δ' ἐνθυμηθῆναι καὶ λογίσασθαι». Ἀλλὰ τὸ εὐθὺς ἐπιφερόμενον «ὁρῶν» διδάσκει ὅτι ταῦτα ἐνταῦθα δὲν ἔχουσιν τὴν προσήκουσαν χώραν. Ἀλλὰ καὶ τὸ μεμονωμένον «ἐνθυμεῖται» εἶνε ἄτοπον καὶ τὸ «ὀργίζεται» περισωθὲν διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ χωρίον, ὅπερ ἅμα σαφῶς μηνύει πῶς ἐγίνοντο αἱ διαφθοραὶ τῶν παλαιῶν κειμένων. Ὁ Δημοσθένης εἶπεν «εἰ μηδεὶς ὑμῶν μήτε θυμοῦται μήτ' ὀργίζεται» καὶ διαφθαρέντος τοῦ «μήτε θυμοῦται» εἰς «μήτ' ἐνθυμεῖται» διεφθάρη καὶ τὸ «ὀργίζεται» εἰς «λογίζεται». Ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ ἀγαθῇ τύχῃ σωθὲν «ὀργίζεται» ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς εἰς τὴν καὶ τοῦ «μήτε θυμοῦται» ἀποκατάστασιν. Κατωτέρω δὲ «τὴν μὲν ἀρχὴν τοῦ πολέμου γεγενημένην περὶ τοῦ τιμωρήσασθαι Φίλιππον, τὴν δὲ τελευτὴν οὖσαν ἤδη ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν κακῶς ὑπὸ Φιλίππου.» νομίζω ὅτι ἐλλείπει μετὰ τὸ «παθεῖν» λέξις ἀναγκαία «αὐτούς», ἣν καὶ ἐγὼ εἶκασα ὅτι πρέπει νὰ παρεμβάλωμεν καὶ εἶτα εἶδον ὅτι καί τινα χειρόγραφα ἔχουσιν. Διότι καὶ ὅτε ἐστερροῦντο οἱ Ἀθηναῖοι τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ Θρᾴκης χωρίων, κακῶς μὲν ἔπασχον ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, δὲν ἐκινδύνευε δὲ αὐτὴ ἡ Ἀττική. Ἀλλὰ νῦν θὰ κινδυνεύσωσι περὶ αὐτῆς τῆς Ἀττικῆς.— Ἀλλὰ καὶ ἄλλο σφάλμα εἶνε κατωτέρω «καὶ τριήρεις κενὰς καὶ τὰς παρὰ τοῦ δεῖνος ἐλπίδας ἂν ἀποστείλητε». Ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν § 45 «ὅποι δ' ἂν στρατηγὸν καὶ ψήφισμα κενὸν καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐλπίδας ἐκπέμψητε», ἅπερ σαφῶς διδάσκουσιν ὅτι καὶ τὸ «παρὰ τοῦ δεῖνος» πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ «ἀπὸ τοῦ βήματος». Εὐθὺς δὲ κατωτέρω λέγεται «πάντ' ἔχειν οἴεσθε καλῶς». Ὁ Wecklein παραπέμπων εἰς Σοφ. Ἀντ. 498 καὶ Εὐρ. Μηδ. 570 νομίζει ὅτι τὸ «καλῶς» εἶνε ἀπόβλητον καὶ τὴν γνώμην ταύτην ἐπιδοκιμάζει ὁ Blass, διότι εὑρίσκει αὐτὴν σύμφωνον πρὸς τὰς μετρικὰς θεωρίας. Ἀλλ' οὔτε αὗται εἶνε ὀρθαὶ οὔτε τὰ ποιητικὰ χωρία ὁμοιάζουσι πρὸς τὸ τοῦ Δημοσθένους. Καὶ ὅμως τοῦτο ἔχει μικρὸν σφάλμα, ὅπερ παροραται. Ἅπαντες οἱ μέλλοντες καὶ οἱ προηγούμενοι καὶ οἱ ἑπόμενοι διδάσκουσιν ὅτι καὶ τὸ «ἔχειν» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «ἕξειν».

§ 46. «ὑποσχέσθαι μέντοι καὶ φῆσαι καὶ τὸν δεῖν' αἰτιάσασθαι καὶ τὸν δεῖν' ἔστιν». Ταῦτα νομίζονται ὀρθὰ ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν, οἵτινες ἀναμιμνήσκονται τῶν παροιμιωδῶς λεγομένων ὑποσχέσεων τοῦ Χάρητος. Ἀλλὰ τὸ «φῆσαι» εἶνε ἐνταῦθα ὅλως περιττὸν καὶ αἱ *ὑποσχέσεις* εἶναι τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ὑπισχνοῦνται νὰ βοηθήσωσι τοῖς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου προσβαλλομένοις καὶ αἰτουμένοις τὴν βοήθειαν αὐτῶν καὶ τὸ «βοηθῆσαι», εἰς ὃ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ μεταβληθῇ τὸ «φῆσαι», ἀναμιμνήσκει τὸ § 32 «βοηθείαις πολε-

μεῖν», διότι πέμπουσιν οἱ Ἀθηναῖοι ματαίας ἐπικουρίας μισθοφόρων, καὶ τὸ «αἰτιάσασθαι» δηλοῖ ὅτι ἀποτυγχάνοντες αἴτιον νομίζουσι τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα, ὡς ἐν Χερρ. § 30 τὸν Διοπείθη ἢ Χάρητα ἢ Ἀριστοφῶντα.

§ 48. «Ἡμῶν δ' οἱ μὲν περιόντες μετὰ Λακεδαιμονίων φασὶ Φίλιππον πράττειν τὴν Θηβαίων κατάλυσιν καὶ τὰς πολιτείας διασπᾶν». Ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα μικρὸν ἁμάρτημα λανθάνον τοὺς ἑρμηνευτάς, ὅπερ φθείρει τὴν ἔννοιαν. Νῦν τὸ «διασπᾶν» ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ «φασί». Ἀλλ' ἐκ τούτου γεννᾶται ψευδὴς ἔννοια, ἐν ᾧ οἱ περιόντες ἔλεγον ὅτι ὁ Φίλιππος συνεφώνησε μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς Βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας καὶ τὴν διάσπασιν τῶν ἑλληνικῶν δημοκρατιῶν, ἃς καὶ αὐτοὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις ἥττης ἐπεχείρουν νὰ διασπῶσι, καὶ ἡ ὀρθὴ αὕτη ἔννοια ἀποκαθίσταται διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ «τὸ» «καὶ τὸ τὰς πολιτείας διασπᾶν».

Εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας προστίθημι καὶ ὀλίγας ἄλλας ἐπὶ τῶν τριῶν Ὀλυνθιακῶν τῶν ἀπαγγελθέντων τῷ 349 π. Χ., οἵτινες εἶνε ὁμοίως μεστοὶ πολιτικῆς συνέσεως καὶ ἐνθέου πυρός, καὶ ἐπὶ τοῦ περὶ τῆς Εἰρήνης μικροῦ ἀριστουργήματος τοῦ ἀπαγγελθέντος τῷ 346 π. Χ.

3. Ὀλυνθιακὸς Α'

§ 1. «οὐ γὰρ μόνον, εἴ τι χρήσιμον ἐσκεμμένος ἥκει τις, τοῦτ' ἂν ἀκούσαντες λάβοιτε». Βεβιασμένον εἶνε νὰ νομισθῇ τὸ «τοῦτ'» ὡς ἀντικείμενον καὶ τοῦ «ἀκούσαντες» καὶ τοῦ «λάβοιτ' ἄν» καὶ παρέχει ἔννοιαν ἀσθενῆ, ἐν ᾧ παρεμβάλλοντες τὸ «ὄνησιν» μετὰ τὸ «ἀκούσαντες» κτώμεθα τὴν προσήκουσαν ἔννοιαν «τοῦτο ἀκούσαντες λάβοιτ' ἂν ὄνησιν» = ὄναισθε ἄν. —

§ 2. «παρασκευάσασθαι τὴν ταχίστην ὅπως ἐνθένδε βοηθήσητε καὶ μὴ πάθητε ταὐτὸν ὅπερ καὶ πρότερον». Τὰ χειρόγραφα ἔχουσι καὶ *βοηθήσητε* καὶ *βοηθήσετε*. Ὁ μέλλων διὰ τὸ προηγούμενον «παρασκευάσασθαι τὴν ταχίστην» εἶνε ἀναγκαῖος πρὸς δήλωσιν τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς. Ἀλλ' ἡ παρατήρησις αὕτη διδάσκει ὅτι καὶ τὸ «πάθητε» διαφθαρὲν κατὰ τὸ «βοηθήσητε» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «παθεῖν», ὅπερ μετὰ τοῦ «παρασκευάσασθαι» συνάπτεται.

§ 14. «Εἰ δ' ὁ μὲν ὡς αἰεί τε μεῖζον τῶν ὑπαρχόντων δεῖ πράττειν ἐγνωκὼς ἔσται». Οὐδεὶς προσκρούει τῷ «τῶν ὑπαρχόντων». Ἀλλὰ κατ' αὐτὸ ἔδει μᾶλλον νὰ τεθῇ «λαμβάνειν, κτᾶσθαι» ἀντὶ τοῦ «πράττειν», ἐν ᾧ ἡ ἀπαρέμφατος αὕτη εἰσηγεῖται ὅτι καὶ τὰ «τῶν ὑπαρχόντων» πρέπει νὰ τραπῇ εἰς «τῶν πραχθέντων».

§ 18. «Εἴτε γὰρ ὑμῶν τὴν ἐκείνου κακῶς ποιούντων, ὑπομείνας τοῦτ' Ὀλυνθον παραστήσεται, ῥᾳδίως ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐλθὼν ἀμυνεῖται». Ἐνταῦθα πάλιν ἐξέπεσεν ἡ λέξις ἡ ἔχουσα πᾶσαν τὴν δύναμιν. Ἔμπροσθεν εἶπεν ὅτι πρέ-

πει νὰ βοηθήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ δύο δυνάμεων, ὡς καὶ ἐν τῷ Α΄ Φιλιππικῷ ἐδίδαξεν, ἵνα καὶ τῶν Ὀλυνθίων τὰς πόλεις σῴζουσι καὶ τὴν Μακεδονίαν κακῶς ποιῶσι, καὶ κατωτέρω λέγει «βοηθησάντων *μόνον* ὑμῶν εἰς Ὄλυνθον κτλ.» δι' ὧν διδάσκει ὅτι αἱ μονομερεῖς βοήθειαι δὲν θὰ ὠφελήσωσιν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸ «ὑμῶν» πρέπει νὰ παρεμβληθῇ τὸ ἀναγκαῖον «μόνον».

§ 20. «Ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι — καὶ ταῦτ' εἶναι στρατιωτικὰ καὶ μίαν σύνταξιν εἶναι τὴν αὐτὴν τοῦ τε λαμβάνειν καὶ τοῦ ποιεῖν τὰ δέοντα». Καὶ ἐνταῦθα ἡ κατάληξις *ναι* τοῦ «κατασκευασθῆναι» ἀπερρόφησεν, ὡς πολλαχοῦ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τὸν ἀναγκαῖον σύνδεσμον «καὶ» τὸν συνάπτοντα τὰ «μίαν καὶ τὴν αὐτὴν», ἀνθ' ὧν ἐν τῷ Γ΄ τῷ Ὀλυνθιακῷ § 34 λέγει «καὶ παραχρῆμά γε τὴν αὐτὴν σύνταξιν ἁπάντων».

6. Ὀλυνθιακὸς Β'

§ 1. «Τὸ γὰρ τοὺς πολεμήσοντας Φιλίππῳ γεγενῆσθαι καὶ χώραν ὅμορον καὶ δύναμίν τινα κεκτημένους; καὶ τὸ μέγιστον ἁπάντων, τὴν ὑπὲρ τοῦ πολέμου γνώμην τοιαύτην ἔχοντας, κτλ.». Τὸ «πολεμήσοντας» ἔχει τὸ S, ὅπερ προτιμῶσιν οἱ ἐκδόται, τοῦ «πολεμήσαντας» τῶν ἄλλων χειρογράφων. Ἀλλ' οὔτε τοῦτο ἔχει ὑγιῶς οὔτε ἡ ὅλη φράσις· καὶ εἶνε θαυμαστὸν ὅτι διάσημοι ἑρμηνευταὶ καὶ κριτικοὶ τὰ τοιαῦτα παρορῶσιν. Διότι πρῶτον οἱ Ὀλύνθιοι δὲν θὰ πολεμήσωσι νῦν, ἀλλ' ἤδη εὑρίσκονται ἐν πολέμῳ καὶ τὸ «πολεμήσοντας» ἢ «πολεμήσαντας» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «πολεμοῦντας νῦν». Δεύτερον ἐν ᾧ τὸ «δύναμίν τινα» πάνυ εὐαρμοστεῖ ὡς ἀντικείμενον τοῦ «κεκτημένους», τὸ «χώραν ὅμορον» πρέπει νὰ ᾖ ἀντικείμενον τῆς ἐκπεσούσης μετὰ τὸ «ὅμορον» μετοχῆς «οἰκοῦντας», ἥτις καὶ τὸν λόγον καθίστησιν ἀρτιώτερον καὶ ἀληθῶς Δημοσθένειον.—

§ 2. «ὡς ἔστι τῶν αἰσχρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων, μὴ μόνον πόλεων καὶ τόπων, ὧν ἡμέν ποτε κύριοι, φαίνεσθαι προϊεμένους». Οἱ ἑρμηνευταὶ πρὸς δικαιολογίαν τῶν γενικῶν «πόλεων καὶ τόπων» λέγουσιν οἱ μὲν ὅτι τὸ «προϊεμένους» συντάττεται μετὰ γενικῆς κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ *μεθίεσθαι*, οἱ δὲ ὅτι εἶνε ἡ ἀντίστροφος ἔλλειψις. Ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ δικαιολογίαι εἶνε πλημμελεῖς· διότι δὲν εἶνε δυνατὸν μόνον ἐνταῦθα τὸ συχνότατα λεγόμενον παρὰ Δημοσθένει «προΐεσθαι» μετ' αἰτιατικῆς νὰ συντάττηται μόνον ἐνταῦθα μετὰ γενικῆς κατ' ἀναλογίαν, ἥτις εἶνε συνηθέστατα τέχνασμα τῶν ἐν ἀπορίᾳ πάσης λογικῆς ἑρμηνείας ὄντων. Ἔπειτα ἡ ἀντίστροφος ἔλλειψις, ἥτις εἶνε καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ «τὴν πήττα που ἔφαγ' ὁ Σπανός, ἦταν κολοκυθένια», ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐνταῦθα, εἰ ἦσαν αἱ γενικαὶ μετὰ τὸ «κύριοι», ἐν ᾧ ἐνταῦθα προτίθενται, ἵνα εὐθὺς ὡς ἀντικείμενα συναφθῶσι μετὰ τῆς μετοχῆς. Ἔπειτα τὰ ἑπόμενα «ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὸ τῆς τύχης παρασκευασθέντων συμμάχων καὶ καιρῶν», ἅτινα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι μετὰ τοῦ «ὧν

ἡμέν ποτε κύριοι», κατὰ τίνα ἔλξιν ἐκφέρονται; Τὸ πρᾶγμα εἶνε πρόδηλον, ὅτι ἡ μετοχὴ «προϊεμένους» ἐγεννήθη ἐκ διαφθορᾶς τῆς «ἀπαλλοτριουμένους», μεθ' ἧς πάνυ προσηκόντως αἱ γενικαὶ συνάπτονται.—

§ 7. «Ὅλως δ' οὐδείς ἐστιν, ὅντιν' οὐ πεφενάκικ' ἐκεῖνος, τῶν αὐτῷ χρησαμένων· τὴν γὰρ ἑκάστων ἄνοιαν αἰεὶ τῶν ἀγνοούντων αὐτὸν ἐξαπατῶν καὶ προσλαμβάνων, οὕτως ηὐξήθη». Καὶ ταῦτα πάνυ ἀμελῶς διέρχονται οἱ ἑρμηνευταί. Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ αἰτιολογικὴ πρὸς τὰ προηγούμενα σχέσις; οὐδεμία, καὶ τὰ «γὰρ» καὶ «οὕτως ηὐξήθη» εἶνε ἄτοπα παραπληρώματα, εἰπόντος τοῦ ῥήτορος μόνον «τῶν αὐτῷ χρησαμένων τὴν ἑκάστων ἄνοιαν αἰεὶ τῶν ἀγνοούντων αὐτὸν ἐξαπατῶν καὶ προσλαμβάνων». Τοὐναντίον δὲ ἐν τῇ ἑπομένῃ (8) § ἔξέλιπέ τι· «ὡς οὐκ ἀληθη ταῦτα λέγω, ἢ ὡς οἱ τὰ πρῶτ' ἐξηπατημένοι τὰ λοιπὰ πιστεύσουσιν ἢ ὡς οἱ παρὰ τὴν αὐτῶν ἀξίαν δεδουλωμένοι Θετταλοὶ νῦν οὐκ ἂν ἐλεύθεροι γένωντ' ἄσμενοι». Τίνες εἶνε οἱ *ἐξηπατημένοι*; καὶ τὸ ὄνομα *Θετταλοὶ* δὲν βοᾷ ὅτι ἐξέπεσεν ὄνομα, ὅπερ ἐκπεσὸν μετὰ τὸ «ἐξηπατημένοι» εἶνε «Ὀλύνθιοι»; Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ γινώσκῃ ὅτι ὁ Δημοσθένης δὲν βατταρίζει, ἀλλὰ λέγει πάντα στρογγύλα καὶ σαφῆ.—

§ § 18.—19 «Εἰ μὲν γὰρ—τἄργα· πρὸς γὰρ αὖ—εἶναι· εἰ δέ τις σώφρων—*τὸν τοιοῦτον. Λοιποὺς δὴ περὶ αὐτὸν εἶναι λῃστὰς καὶ κόλακας καὶ τοιούτους ἀνθρώπους*,». Ἐνταῦθα πολλὰ εἶνε τὰ ἡμαρτημένα, εἰ καὶ μόνον ὁ Doederlein γράφει «ἄλλως τε», ὅπερ ἐδέξατο μὲν ὁ Dindorf, ψέγει δὲ ὁ Weil, καὶ ὁ Blass θέλει νὰ ἀποβάλῃ propter numeros τὸ μετὰ τὸ «αὐτὸν» ὑπάρχον «εἶναι». Ἀεὶ οἱ numeri καὶ brevitates! Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἄλλα ἁμαρτήματα φθείροντα παντάπασι τὴν ἔννοιαν. Ἐν πρώτοις ἡ νῦν ὑπάρχουσα ἀντίθεσις «εἰ μὲν – εἰ δὲ» εἶνε πλημελής, καὶ διὰ τῶν «εἴτε – εἴτε» συνάπτονται ἀλλήλοις τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῶν ἀνδρείων καὶ χρηστῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ «μὲν» ἀντιτίθεται εἰς τοὺς «λοιπούς». Ἡ παρατήρησις αὕτη διδάσκει ὅτι εὐθὺς πρέπει νὰ γράψωμεν: «εἴτε μὲν γὰρ—εἴτε τις σώφρων—λοιποὺς δὲ δή». Ἔπειτα «πρὸς γὰρ αὖ τοῖς ἄλλοις» τὸ «αὖ» οὐδένα ἔχει νοῦν καὶ εἰς «αὐτοῦ» (τοῦ Φιλίππου) γενικὴν ἐξαρτωμένην καὶ ἐκ τοῦ «τοῖς ἄλλοις» καὶ ἐκ τοῦ «τὴν φιλοτιμίαν» πρέπει νὰ μεταβληθῇ. Ἀλλὰ καὶ τὸ «ἄλλως» δὲν περιορίζει τὸ «δίκαιος», ἀλλὰ μετὰ τὸ «δίκαιος» ἔξέπεσε τὸ «καὶ» τὸ συνάπτον τὸ «δίκαιος» καὶ «ἄλλως – οὐ δυνάμενος φέρειν». Μόνον διὰ τῶν ἐλαφρῶν τούτων μεταβολῶν δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἔννοια τοῦ Δημοσθενείου τούτου χωρίου, οὗ τινος ἡ βλάβη ἤρξατο ἀπὸ τῆς τοῦ πρώτου «τε» ἐκπτώσεως.

§ 28 «Ὅτι ἐνταῦθα μέν ἐστι τἆθλ', ὑπὲρ ὧν ἐστιν ὁ πόλεμος, ὑμέτερα, Ἀμφίπολις κἂν ληφθῇ, παραχρῆμ' ὑμεῖς κομιεῖσθε». Τὴν λέξιν *Ἀμφίπολις* Rehdantz καὶ Madwig καὶ Blass ἀποβάλλουσιν, ἐν ᾧ ὁ μὲν Wolf ἔτρεψε τὸ κἂν εἰς ἄν καὶ ὁ Dindorf τὸ *Ἀμφίπολις* εἰς *Ἀμφίπολιν* καὶ ὁ Weil τὰ «Ἀμφίπολις κἂν ληφθῇ, παραχρῆμ' ὑμεῖς κομιεῖσθε» τίθησιν ἐν παρενθέσει.

Καὶ ἐμοὶ φαίνεται ὅτι ἡ προσθήκη «Ἀμφίπολις» δὲν εἶναι περιττή, διότι ὁ πόλεμος ἤρξατο χάριν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 357 π. Χ. καὶ αὕτη εἶναι τὰ *ἆθλα* τοῦ *πολέμου*. Ἀλλὰ τὸ «κἂν» δὲν δύναται νὰ συναφθῇ τοῖς ἡγουμένοις καὶ ἐπειδὴ ἡ πρὸς αὐτὰ σχέσις εἶνε αἰτιολογική, νομίζω ὅτι ὁ Δημοσθένης εἶπεν «Ἀμφίπολις· κἂν γὰρ ἂν ληφθῇ», ἐν ᾧ ὑποκείμενον τοῦ «ληφθῇ» εἶνε «ἡ Ἀμφίπολις» καὶ τοῦ κομιεῖσθε» ἀντικείμενον «τὴν Ἀμφίπολιν».

§ 31. «πᾶσι τοῖς παριοῦσι λόγον διδόναι καὶ τὰ βέλτισθ' ὧν ἂν ἀκούσηθ' αἱρεῖσθαι, μὴ ἂν ὁ δεῖν' ἢ ὁ δεῖν' εἴπῃ». Καὶ ἐνταῦθα οἱ ἑρμηνευταὶ σιγῶσι. Βεβαίως μετὰ τὸ «εἴπῃ» πρέπει νὰ ὑπονοήσωμεν τὸ «αἱρεῖσθαι». Ἀλλὰ τοῦτο γίνεται, ὅταν ἐκ πολλῶν λεχθέντων ὁ δῆμος ἐκλέγῃ τὰ ὠφελιμώτατα, οὐχὶ δέ, ὅταν ἄνευ συζητήσεων ἀποδέχηται τὴν γνώμην τοῦ δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος κομματάρχου, οἷος ἐνταῦθα ὑπονοεῖται ὁ Εὔβουλος· διότι τότε ἁρμόττει τὸ «ψηφίζεσθαι», ὅπερ ἐξέπεσε μετὰ τὸ «εἴπῃ». Διότι ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν βατταρίζει ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ ἀμαθῶν ἀντιγραφέων παρεμορφώθη. Τὸ δὲ καταφεύγειν εἰς ζεύγματα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶνε γελοῖον.

7. Ὀλυνθιακὸς Γ'.

§ 5. «εἰ γὰρ τότ' ἐκεῖσ' ἐβοηθήσαμεν, ὥσπερ ἐψηφισάμεθα, προθύμως, οὐκ ἂν ἠνώχλει νῦν ἡμῖν Φίλιππος σωθείς». Ὁ Blass καὶ τὸ «ὥσπερ ἐψηφισάμεθα» θέλει νὰ ἀποβάλῃ διὰ τὴν βραχύτητα, εἰ καὶ ἄπειρα χωρία τοῦ Δημοσθένους διαψεύδουσι τὰς μετρικὰς αὐτοῦ θεωρίας, καὶ τὸ «σωθείς» μετὰ τοῦ Cobet. Ἀληθῶς ἡ μετοχὴ αὕτη οὐδένα ἔχει τόπον ἐνταῦθα καὶ νομίζω ὅτι εἰς «οὐδέν», ὅπερ ἐξαίρει τὴν προηγουμένην ἄρνησιν «οὐκ», πρέπει νὰ μεταβληθῇ.

§ 11. «Ἐπειδὰν δὲ ταῦτα λύσητε». Καὶ τούτῳ οὐδεὶς προσκρούει. Ἀλλ' ἔμπροσθεν εἶπε (§ 10) «τοὺς εἰς τὸ παρὸν βλάπτοντας ὑμᾶς (νόμους) λύσατε» καὶ κατὰ ταῦτα θὰ ἔλεγε καὶ ἐνταῦθα· «τούτους». Ἀλλ' ἡ βλάβη ἔγκειται οὐχὶ ἐν τῇ ἀντωνυμίᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ ῥήματι «λύσητε», ὅπερ πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «ποιήσητε», ὡς διδάσκει τὸ «ταῦτα».

§ 12. «ἄλλως τε καὶ τούτου μόνου περιγίγνεσθαι μέλλοντος, παθεῖν ἀδίκως τι κακὸν τὸν ταῦτ' εἰπόντα καὶ γράψαντα, μηδὲν δ' ὠφελῆσαι τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λοιπὸν μᾶλλον ἔτ' ἢ νῦν τὸ τὰ βέλτιστα λέγειν φοβερώτερον ποιῆσαι». Καὶ ἐνταῦθα οὐδεὶς προσκρούει πλὴν τοῦ Blass, ὅστις μετατίθησι καὶ ἀποβάλλει ὧδε: «ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς τὸ λοιπὸν ἢ νῦν», διότι οὕτως ὁ Ἰσίδωρος λέγει καὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὴν χασμῳδίαν. Καὶ τί ὠφελεῖται ἡ ἔννοια τοῦ Δημοσθένους ἐκ τῶν τοιούτων μεταθέσεων; Καὶ ὅμως ἡ ἔννοια πάσχει καὶ τὸ «ἀλλὰ καὶ» μηνύει ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιδόσεως «οὐ μόνον —ἀλλὰ καὶ» καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη διδάσκει ὅτι πρὸ τοῦ «τούτου» πρέπει νὰ παρεμβληθῇ ἡ ἄρνησις «οὐ» καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη διδάσκει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ «εἰς» πρέπει νὰ παρεμβληθῇ τὸ «τοῦ», «τοῦ εἰς τὸ λοιπόν», διότι

εἰς τὸ «τούτου μόνον» ἀντιτίθεται τὸ «τοῦ—τὸ τὰ βέλτιστα λέγειν φοβερώτερον ποιῆσαι». Οὕτως ἀποκαθίσταται ἡ προσήκουσα ἔννοια».

§ 13. «Οὐ γάρ ἐστι δίκαιον τὴν μὲν χάριν, ἣ πᾶσαν ἔβλαπτε τὴν πόλιν, τοῖς τότε θεῖσιν ὑπάρχειν, τὴν δ' ἀπέχθειαν, δι' ἧς ἂν ἅπαντες ἄμεινον πράξαιμεν, τῷ νῦν τὰ βέλτιστα εἰπόντι ζημίαν γενέσθαι.» Μόνος ὁ Cobet προσέκρουσεν εἰς τὸ «ζημίαν», ὅπερ καὶ ἀποβάλλει, ἐν ᾧ ὁ Weil ψέγει αὐτόν, διότι τὸ «τὴν ἀπέχθειαν γενέσθαι» εἶνε ἀσθενές. Καὶ ὅμως ὁ εὐφυὴς Cobet ἤσθετο ἄμεινον τοῦ Weil ὅτι καὶ τὸ *ζημίαν* μόνον εἶνε ἀσθενὲς καὶ ἀπροσφυές· διότι θάνατος ἐπέκειτο τῷ παραβαίνοντι τοὺς περὶ τῶν θεωρικῶν νόμους. Ἀλλὰ δὲν ὤφειλε καὶ ἐκεῖνος νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀθέτησιν τῆς λέξεως ταύτης μεταχειριζόμενος τὴν ὁλλανδικὴν ταύτην συνήθειαν, ἧς πολλὴν κατάχρησιν ποιοῦνται οἱ Ὁλλανδοί, ἀλλὰ πρὸ τοῦ «ζημίαν» νὰ παρεμβάλῃ τὴν λέξιν «θάνατον». —

§ 15. «καὶ πρᾶξαι δὲ δυνήσεσθε νῦν, ἐὰν ὀρθῶς ποιῆτε.» Οὐδεὶς μὲν τῶν ἄλλων ἑρμηνευτῶν προσκρούει ἐνταῦθα, μόνος δὲ ὁ Weil ὥσπερ αἰσθανόμενός τι προστίθησι λέξεις λέξεσιν, ἵνα ἑρμηνεύσῃ τὸ «ὀρθῶς ποιῆτε». Ἀλλ' εὐθὺς ὁ ῥήτωρ λέγει «τίνα γὰρ—*ζητεῖτε;*—ἢ πότ'» καὶ ὅλη ἡ 16 § εἶνε πεπληρωμένη ἐννέα σφοδρῶν ἐρωτήσεων διδασκουσῶν πῶς πρέπει νὰ ἐξετάσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ πράγματα καὶ ὅτι τὸ «ποιῆτε» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «σκοπῆτε».

§ 18. «Οὐκέτι τοῦθ' ὁ λέγων ἀδικεῖ, πλὴν εἰ δέον εὔξασθαι παραλείπει». Ἀνέκαθεν καὶ ὅτε ὡς μαθητὴς ἐδιδασκόμην τὸ «εἰ δέον εὔξασθαι» ἐξεπλησσόμην τί σφάλμα εἶνε ἡ παράλειψις τοιαύτης γενικῆς εὐχῆς καὶ ὕστερον κατενόησα ὅτι τὸ «δέον» εἶνε πλημμελὲς καὶ εἰς «ἥδιον'» πρέπει νὰ μεταβληθῇ, τοῦ ῥήτορος λέγοντος εἰρωνικῶς, ὅτι ἁμαρτάνει ὁ ῥήτωρ, εἰ μὴ συνάπτει μετὰ τῶν ἑαυτοῦ συμβουλῶν, αἵτινες εἶνε πικραί, διότι καὶ ἡ ἀλήθεια εἶνε πικρά, καὶ εὐχὰς ἡδίους αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς τὰ ἑπόμενα ἀσύνδετος μετάβασις «εὔξασθαι μέν» εἶνε πλημμελής, διότι ἡ πρὸς τὸ εἰρωνικὸν «παραλείπει» σχέσις εἶνε ἀντιθετική, καὶ πρὸ τοῦ «εὔξασθαι» πρέπει νὰ παρεμβληθῇ τὸ «ἀλλ'». Ἀλλὰ καὶ κατωτέρω τὸ «λαμβάνειν» ἢ τὸ «λαβεῖν», ὅπερ διὰ μετρικοὺς λόγους προτιμᾷ ὁ Blass, εἶνε ἐσφαλμένα· διότι ὁ λόγος λέγεται ἐκ μέρους οὐχὶ τῶν ἀκροατῶν, ἀλλὰ τοῦ ῥήτορος, καὶ ἡ ἀπαρέμφατος αὕτη πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «λέγειν».

§ 20. « Οὔ τοι σωφρόνων οὐδὲ γενναίων ἐστὶν ἀνθρώπων λείποντάς τι δι' ἔνδειαν χρημάτων τῶν τοῦ πολέμου εὐχερῶς τὰ τοιαῦτ' ὀνείδη φέρειν οὐδ' ἐπὶ μὲν Κορινθίους καὶ Μεγαρέας ἁρπάσαντας τὰ ὅπλα πορεύεσθαι, Φίλιππον δ' ἐᾶν πόλεις ἑλληνίδας ἀνδραποδίζεσθαι δι' ἀπορίαν ἐφοδίων τοῖς στρατευομένοις». Μόνον τὸν Tournier ὁρῶ θέλοντα νὰ μεταβάλῃ τὸ «στρατευομένοις» εἰς «στρατευομένους». Ἀλλ' αὕτη εἶνε παρωνυχὶς καὶ παρορῶνται μεγάλα ἁμαρτήματα δύσμορφον καὶ ἀκατανόητον καθιστάντα τὴν λαμ-

πρὰν ταύτην ἔννοιαν. Ἐν πρώτοις εἰς τὸ «οὐδ'» δὲν δύναται νὰ ὑπονοῆται ἐκ τῶν ἡγουμένων «σωφρόνων οὐδὲ γενναίων ἐστὶν ἀνθρώπων», διότι τὰ «ἐπὶ μὲν Κορινθίους καὶ Μεγαρέας ἁρπάσαντας τὰ ὅπλα πορεύεσθαι» ἀναφερόμενα εἰς τοὺς λαμπροὺς ἀγῶνας τοῦ Μυρωνίδου τοὺς πραχθέντας τῷ 460 π. Χ. καὶ μνημονευομένους ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου 1,105 οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι μετὰ τῶν νῦν Ἀθηναίων καὶ ὁ ῥήτωρ φέρει εἰς ἀντίθεσιν δύο ἐποχάς, τὴν πρὸ 111 ἐτῶν καὶ τὴν παροῦσαν καὶ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ νὰ παρεμβάλωμεν μετὰ τὸ «οὐδ'» τὸ «εἰκός». Ἀλλὰ καὶ τὸ «ἐπὶ Κορινθίους καὶ Μεγαρέας ἁρπάσαντας τὰ ὅπλα πορεύεσθαι» ἀτοπώτατον εἶνε νὰ ἀναφέρηται εἰς τοὺς νῦν Ἀθηναίους καὶ εἶνε πρόδηλον ὅτι μετὰ τὸ «Μεγαρέας» ἐξέπεσεν ἡ λέξις «τοὺς πατέρας» (=τοὺς προγόνους). Ἀλλ' ἡ πρὸς τὰ ἑπόμενα ἀντίθεσις τῶν ἡγουμένων διδάσκει ἅμα ὅτι καὶ πρὸ τοῦ «ἐᾶν» πρέπει νὰ παρεμβληθῇ τὸ «ὑμᾶς»· διότι μόνον οὕτως αἴρονται τὰ ψελλίσματα καὶ ἀποκαθίσταται ἡ προσήκουσα ἀντίθεσις τῶν νοημάτων ἡ διδάσκουσα ὅτι ἄτοπον εἶνε τοσοῦτον νὰ διαφέρωσιν οἱ νῦν Ἀθηναῖοι τῶν παλαιοτέρων. Λαβὼν δὲ ἀφορμὴν ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης μεταβαίνει ἐν τοῖς ἑπομένοις εἰς τὴν διεξοδικὴν περιγραφὴν τῆς προτέρας καὶ τῆς νῦν καταστάσεως —

§ 30. «ὅτι τὸ μὲν πρῶτον καὶ στρατεύεσθαι τολμῶν αὐτὸς ὁ δῆμος δεσπότης ἦν καὶ κύριος πάντων τῶν ἀγαθῶν». Προφανῶς τὸ «τὸ μὲν πρῶτον» εἶνε ἐσφαλμένον καὶ «τότε» ἔχει ὁ Ἑρμογένης ἀντὶ τοῦ «τὸ» καὶ τὸ «πρῶτον» τρέπει εἰς «πρότερον» ὁ Sauppe, ὅπερ ἀποδεξάμενος ὁ Dindorf ἀποβάλλει τὸ μετὰ τὸ «πρῶτον» ὂν «καί», ἐν ᾧ ὁ μὲν Rehdantz τρέπει τὸ «πρῶτον» εἰς «πράττειν» καὶ ὁ Müller εἰς «πράττων» καὶ ὁ Weil θέλει νὰ τρέψῃ αὐτὸ εἰς «πονῶν». Ἀλλὰ τὰ § 31 «ἐκνενευρισμένοι, *περῤῥημένοι χρήματα· συμμάχους*» ὑποδεικνύουσι μᾶλλον ὅτι τὸ «πρῶτον» εἰς «πλουτῶν» πρέπει νὰ μεταβληθῇ, διότι τὸ κατωτέρω «πάντων τῶν ἀγαθῶν» περιλαμβάνει καὶ πάσας τὰς *τιμὰς* καὶ τὰς *ἀρχάς*.

§ 33. «καὶ τῶν τοιούτων λημμάτων ἀπαλλαγείητε, ἃ τοῖς ἀσθενοῦσι παρὰ τῶν ἰατρῶν σιτίοις διδομένοις ἔοικε». Ὁμιλῶ περὶ τοῦ χωρίου τούτου νῦν, ἵνα δείξω ὅτι παραγνωρίζεται φαινόμενόν τι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ Cobet θέλει νὰ ἀποβάλῃ τὸ «ἀσθενοῦσι», διότι τὸ «τοῖς» συνάπτεται τῷ «σιτίοις», καὶ τὴν γνώμην ταύτην ἐπιδοκιμάζει ὁ Dindorf, ἐν ᾧ ὁ Weil ἀσθενῶς ὑπερμαχεῖ τῆς ἀποβαλλομένης λέξεως. Ἀλλὰ πολλάκις παρετήρησα ὅτι ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἡ αὐτὴ λέξις ἐκτελεῖ διπλῆν ὑπηρεσίαν, οἷον ἐν Λυκ. κατὰ Λεωκρ. § 15 «ὡς ἔμπορος ἐξέπλευσεν» τὸ «ὡς» εἶνε πρῶτον εἰδικὸν καὶ δεύτερον συνάπτεται μετὰ τοῦ «ἔμπορος». Ἐν τῷ Α΄ Φίλ. § 19. «ἀλλ' ἢ τῆς πόλεως ἔσται, κἂν—στρατηγόν, τούτῳ πείσεται» τὸ «καὶ» τοῦ «κἂν» πρῶτον συνάπτει τὰ ῥήματα «ἔσται καὶ ἀκολουθήσει» καὶ ἔπειτα ὡς «κἂν» συνάπτεται μετὰ τῶν ἄλλων «κἂν». Ὅμοιον εἶνε τὸ τοῦ Κρίτωνος τοῦ Πλάτωνος 51, β «ἐάν τε τύπτεσθαι κ.τ.λ.», ὅπου πάλιν τὸ «τε» διπλῆν ἐργασίαν

ἐκτελῇ «ποιητέον τε ταῦτα, ἐάν τε—ἐάν τε». Ὁμοίως λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα πρῶτον συνάπτεται μετὰ τοῦ «ἀσθενοῦσι» καὶ ἴσα μετὰ τοῦ «σιτίοις» τὸ «τοῖς», διότι τὰ «τοῖς τοῖς» ἀηδῆ θὰ καθίστων τὸν λόγον. Ἀλλὰ κατωτέρω «ἀλλ' ἔστι ταῦτα τὴν ἑκάστου ῥαθυμίαν ὑμῶν ἐπαυξάνοντα» ὑπάρχει τι ἁμάρτημα, εἰ καὶ σιγῶσιν οἱ ἑρμηνευταί. Τὸ «ταῦτα» ἀναφέρεται εἰς τὰ *λήμματα*. Ἀλλὰ τίνα λόγον ἔχει ἡ ἐπανάληψις, ἀφ' οὗ πρὸ ὀλίγου εἶπε «καὶ ταῦθ' ἃ νέμεσθε νῦν ὑμεῖς»; Τοὐναντίον δὲ τρεπομένου τοῦ «ταῦτα» εἰς «ταύτῃ» (=οὕτως, κατὰ ταύτην τὴν ἔποψιν τὴν τῆς μὴ ἀπογνώσεως) ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἔννοια «οὔτ' ἀπογνόντας ἄλλο τι πράττειν ἐᾷ», λέγοντος τοῦ ῥήτορος, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἀπογινώσκουσιν, ἀλλ' ἀεὶ ἐλπίζουσι, διατελοῦσιν ὄντες ἐν ταύτῃ τῇ ἀθλίᾳ καταστάσει.—

§ 34. «Ἵνα τῶν κοινῶν ἕκαστος—μένων βελτίων—στρατιώτης αὐτὸς ὑπάρχων—διοικῶν ἃ χρὴ πράττεσθαι.» Ἐν τῷ πολυθρυλήτῳ τούτῳ χωρίῳ, οὗτινος ὁ μὲν Tournier θέλει τὸ «μένων» νὰ τρέψῃ εἰς «μὲν ὤν», ὁ δὲ Dindorf νὰ ἀποβάλῃ τὸ «βελτίων», θεμελιώδης πρέπει νὰ ᾖ ἡ παρατήρησις ὅτι πάντα τὰ ἑπόμενα ἐπιφέρονται εἰς ἐπεξήγησιν τῶν «ἵνα—τοῦθ' ὑπάρχοι» ὧδε «ἵνα οἴκοι μένων βελτίων ὑπάρχοι· ἵνα στρατιώτης—ὑπάρχοι· ἵνα—ὑπάρχοι ταῦτ' ἐν ἴσῃ τάξει λαμβάνων πάντ' ἐφορῶν καὶ διοικῶν ἃ χρὴ πράττεσθαι». Ἀλλ' ἐκ τῆς θεμελιώδους ταύτης παρατηρήσεως δύο προκύπτουσι· πρῶτον ὅτι τὸ «αὐτὸς» «στρατιώτης αὐτὸς» πρέπει νὰ δασυνθῇ «αὑτός», ὡς δεικνύει καὶ τὸ «ἀπὸ τῶν αὐτῶν τούτων λημμάτων», ἐν ᾧ τοῦ «αὐτὸς» ἡ ταὐτότης ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ λαμβάνων πρότερον αὐτὰ ἐν τῇ πόλει μένων, ὁ αὐτὸς τὰ αὐτὰ θὰ λαμβάνῃ ὡς στρατιώτης· καὶ δεύτερον ὅτι ἡ μετὰ τὸ «αὐτὸς» μετοχὴ «ὑπάρχων» πρέπει νὰ ἀποβληθῇ· διότι ἄτοπον εἶνε νὰ συναφθῶσιν «ὑπάρχοι ὑπάρχων».

§ 35 «Εἰς τάξιν ἦγαγον τὴν πόλιν τὴν αὐτὴν τοῦ λαβεῖν, τοῦ στρατεύεσθαι, τοῦ δικάζειν,—τάξιν ποιήσας». Εἰ καὶ πάλιν οὐδεὶς προσκρούει τῷ «λαβεῖν», ὅπερ τοὐλάχιστον ἔδει νὰ ἐλέγετο «λαμβάνειν», νομίζω ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ δηλωθῇ καὶ δι' αὐτοῦ ἔργον τι ἐν τῇ πολιτείᾳ, οἷον εἶνε τὸ «βουλεύειν» εἰς ὃ πρέπει νὰ μεταβληθῇ τὸ «λαβεῖν». — Καὶ κατωτέρω «ὅτι δ' οἱ τοῦ δεῖνος ξένοι νικῶσι, ταῦτα πυνθάνεσθαι» ἄτοπον εἶνε τὸ εἰδικὸν «ὅτι», ἀφ' οὗ τὸ «πυνθάνεσθαι» σημαίνει «ἐρωτᾶν» καὶ ὁ πληθυντικὸς «ταῦτα» δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, καὶ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ νὰ γράψωμεν «ὅ τι δ' οἱ τοῦ δεῖνος ξένοι νικῶσι (=ἥν τινα νίκην οἱ τοῦ δεῖνος ξένοι νικῶσι) καὶ ὅπου, ταῦτα πυνθάνεσθαι».

§ 36. «καὶ μὴ παραχωρεῖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῆς τάξεως, ἣν ὑμῖν οἱ πρόγονοι τῆς ἀρετῆς μετὰ πολλῶν καὶ καλῶν κινδύνων κτησάμενοι κατέλιπον». Πάλιν ὁ Cobet θέλει νὰ ἀποβάλῃ τὸ «τῆς ἀρετῆς» διὰ τὴν θέσιν, ἣν κατέχει, ἐν ᾧ ἄλλοι ὑπερμαχοῦσιν αὐτοῦ. Ἐμοὶ φαίνεται ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἐγεννήθη ἐξ ἄλλης καὶ παραπλανηθεῖσα κατέλαβεν ἣν ἔχει θέσιν. Καὶ ἀληθῶς

μετὰ τὸ «παραχωρεῖν», ὅπερ δεῖται ἀντικειμένου, νομίζω ὅτι ἐξέπεσεν ἡ λέξις «ἑτέροις», δι' ἧς ὑπονοεῖται ὁ Φίλιππος, ὅστις ἀεὶ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τιμῆς καὶ δόξης, ἥτις κυρίως ἁρμόττει εἰς τοὺς Ἀθηναίους τοὺς ἀπογόνους ἐνδόξων προγόνων.

8. Περὶ τῆς Εἰρήνης.

§ 4. «ἀνάγκην οὖσαν ὁρῶν ὅμως ἀποκνῶ· νομίζω δ' ἄμεινον ἂν ὑμᾶς περὶ ὧν νῦν ἐρῶ κρῖναι». Ἡ διὰ τοῦ «δὲ» εἰς τὰ ἑπόμενα μετάβασις εἶνε ἀκατανόητος, διότι εἶνε ἀντιθετική, καὶ νομίζω ὅτι ὁ ῥήτωρ εἶπε «καίτοι νομίζω γ'» τοῦ «γ'» συναπτομένου μετὰ τοῦ «καίτοι», μιᾶς λέξεως μεταξὺ αὐτῶν κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρεμβαλλομένης.

§ 5. «μόνον οὐ διεσπάσθην ὑπὸ τῶν ἐπὶ μικροῖς λήμμασι πολλὰ καὶ μεγάλ' ὑμᾶς ἁμαρτάνειν πεισάντων». Καὶ περὶ τοῦ «ἁμαρτάνειν» οὐδὲν λέγουσιν οἱ ἑρμηνευταί. Ἀλλὰ τὸ «πεισάντων» καὶ ἡ ἔννοια βοῶσιν ὅτι τὸ «ἁμαρτάνειν» πρέπει νὰ τραπῇ εἰς «ἁμαρτεῖν». Ὁμοίως ἐν § 8 «τὴν τότ' ἄφιξιν εἰς τοὺς πολεμίους ἐποιήσαθ' ὑπὲρ τοῦ τἀκεῖ χρήματ' ὀφειλόμεν', ὡς ἔφη, κομίσας δεῦρο λητουργεῖν»· τὸ «ἐποιήσαθ'», ὅπερ ἡ πρώτη χεὶρ τοῦ S δὲν ἔχει, δὲν εἶνε ὀρθόν· διότι ὁ Νεοπτόλεμος ἔλεγεν ὅτι ἔμελλε νὰ ποιήσηται καὶ δι' αὐτὸ «ἐποιεῖθ'» (=το») εἶνε τὸ ὀρθὸν «διενοεῖτο ποιεῖσθαι», καὶ οὐχὶ τὸ «ποιησάμενος» τοῦ Tournier καὶ τὸ «ποιούμενος» τοῦ Weil. Καὶ αὐτοῦ κατωτέρω «ἣν ἐνθάδ' ἐκέκτητ' οὐσίαν φανεράν, ταύτην ἐξαργυρίσας πρὸς ἐκεῖνον ἀπάγων οἴχεται» τὸ «ἀπάγων», ὅπερ διὰ μετρικοὺς λόγους ἐγκλείει ἐν ἀγκύλαις ὁ Blass καὶ εἰς «ἀπιὼν» μεταβάλλει ὁ Cobet, τοὐναντίον πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «ἀπαγαγών», εἰ καὶ νῦν ἔτι μᾶλλον αὐξάνεται ἡ βραχύτης τῶν συλλαβῶν τοῦ Blass, διότι ταύτην τὴν μετοχὴν ἀπαιτεῖ ἡ ἔννοια.

§ 9. «Δύο μὲν δὴ ταῦθ' ὧν προεῖπον ἐγὼ μαρτυρεῖ τοῖς γεγενημένοις λόγοις ὀρθῶς καὶ δικαίως, οἷά περ ἦν, ἀποφανθέντ' ὑπ' ἐμοῦ». Οἱ ἑρμηνευταὶ οὐδὲν ὑποπτεύοντες ἑρμηνεύουσι καὶ μεταφράζουσι ταῦτα. Ἀλλὰ δὲν ἐξήτασαν εἰ τὰ *γεγενημένα* εἶνε *λόγοι*, ὡς λέγει νῦν τὸ κείμενον, ἢ *ἔργα*, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἔννοια· διότι διὰ τῶν δύο τούτων γεγενημένων ἐν τῷ παρελθόντι ἔργων μαρτυρεῖται ὅτι αἱ δύο αὗται πλὴν ἄλλων γενόμεναι ἐν τῷ παρελθόντι προφητεῖαι ὑπῆρξαν παντάπασι σύμφωνοι πρὸς τὰ πράγματα, πρὸς τὴν πραγματικότητα.

§ 12. «οὐκ ἂν ἔτ' ὀρθῶς οὐδ' ὑγιῶς ὁ τοῦτο ποιήσας περὶ οὐδενὸς λογίσαιτο». Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει ἄλλη παρανόησις. Τίς εἶνε ὁ τοῦτο *ποιήσας*; εἶνε προφανῶς οὗτος, ᾧ τὸ ἀργύριον οἴχεται φέρον καὶ καθεῖλκυσεν τὸν λογισμὸν ἐφ' αὑτό. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ποιεῖ ἢ πάσχει; Ἡ στοιχειώδης αὕτη παρατήρησις οὔπω ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἐξαιρέτου τούτου χωρίου, ἐφ' οὗ ὡς λήμμη ἐπικάθηται τὸ «ὁ τοῦτο ποιήσας», ἥτις ταχέως — ἀποκαθαίρεται διὰ τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ εἰς «ᾧ τοῦτο ποιήσεις», οὔσης τῆς ἐννοίας ὅτι οὐκέτι ὀρθῶς οὐδ' ὑγιῶς περὶ οὐδενὸς δύναται νὰ συλλογισθῇ οὗτος, εἰς οὗ τὸν λογισμὸν θὰ προσενέγκῃς ἀργύριον ὡς εἰς τρυτάνην. Τὸ δεύτερον ἑνικὸν πρόσωπον «ποιήσεις» ἄριστα συμφωνεῖ μετὰ τοῦ προηγουμένου «προσενέγκῃς».

§ 15. «εἰ γενήσεται πόλεμος πρὸς ὑμᾶς αὐτοῖς, τὰ μὲν κακὰ πάνθ' ἕξουσιν αὐτοί, τοῖς δ' ἀγαθοῖς ἐφεδρεύων ἕτερος καθεδεῖται». Καὶ ἐνταῦθα οὐδεὶς τῶν ἑρμηνευτῶν προσκρούει τῷ «αὐτοῖς», ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τοὺς Θηβαίους. Καὶ ὅμως ἄλλα κελεύει ἡ ἔννοια. Οἱ Θηβαῖοι δύνανται νὰ μετάσχωσι μόνον κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων πολέμου κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' οὐδαμῶς στέργουσιν αὐτοὶ ὡς σύμμαχοι τοῦ Φιλίππου νὰ πολεμήσωσι πρὸς ἡμᾶς, διότι τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολέμου τούτου θὰ καρπωθῇ μόνος ὁ Φίλιππος καὶ δι' αὐτὸ τὸ «αὐτοῖς» πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «ἀμφοῖν» (=τοῖς Θηβαίοις καὶ τῷ Φιλίππῳ).

§ 18. (Εἰ) Θηβαῖοι δ' ἔχουσι μέν, ὡς λέγουσιν, ἀπεχθῶς, ἔτι δ' ἐχθροτέρως σχήσουσιν». Οἱ ἑρμηνευταὶ οὕτως ὑγιὲς νομίζουσι τὸ χωρίον, ὥστε οὐδ' ἑρμηνεύουσιν αὐτό. Ἀλλ' ἀνέκαθεν ἠπόρουν τίνα σημασίαν ἔχει τὸ «λέγουσιν»· διότι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ λέγωσιν οἱ Θηβαῖοι ὅτι ἔχουσιν ἀπεχθῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐν Α' Ὀλυνθ. 26 λέγεται «Θηβαῖοι (κωλύουσι δεῦρο βαδίζοντα Φίλιππον); μὴ λίαν πικρὸν εἰπεῖν; καὶ συνεισβαλοῦσιν ἑτοίμως» καὶ ἡ αὐτὴ ἔννοια τῆς ἐχθρότητος δι' εὐφημισμοῦ περιγράφεται καὶ ἐνταῦθα, τοῦ «λέγουσιν» τρεπομένου εἰς «ἔχουσιν» καὶ τοῦ «ἀπεχθῶς» τοῦ προστεθέντος ὡς σχολίου τοῦ «ὡς ἔχουσιν» καὶ ληφθέντος ἐκ τοῦ ἑπομένου «ἐχθροτέρως» τοῦ διδάσκοντος τίς εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ κατ' εὐφημισμὸν λεχθέντος «ὡς ἔχουσιν» ἀποβαλλομένου. Διὰ τῆς μεταβολῆς καὶ ἀποβολῆς ταύτης καθίσταται ὁ λόγος ὀρθός.

§ § 20.—21. «οἷον Θηβαῖοι τὸν μὲν Φίλιππον παρελθεῖν καὶ λαβεῖν τὰς παρόδους οὐκ ἐδύναντο κωλῦσαι οὐδὲ γε τῶν αὐτοῖς πεπονημένων ὕστατον ἐλθόντα τὴν δόξαν ἔχειν· νυνὶ γὰρ Θηβαίους πρὸς μὲν τὸ τὴν χώραν κεκομίσθαι πέπρακταί τι, πρὸς δὲ τιμὴν καὶ δόξαν αἴσχιστα· εἰ γὰρ μὴ παρῆλθε Φίλιππος, οὐδὲν ἂν αὐτοῖς ἐδόκει εἶναι· ταῦτα δ' οὐκ ἠβούλοντο, ἀλλὰ τῷ τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὴν Κορώνειαν λαβεῖν ἐπιθυμεῖν, μὴ δύνασθαι δέ, πάντα ταῦθ' ὑπέμειναν». Παρεθέμην ὅλον τὸ παγχάλεπον τοῦτο χωρίον, διότι πάντα ἐν αὐτῷ εἶνε τεταραγμένα. Ὁ Sauppe ἔτρεψε τὸ «ἐδόκει» εἰς «δοκεῖ» καὶ ὁ Reiske παρενέβαλε πρὸ τοῦ «εἶναι» τὸ «πλέον», ἐν ᾧ ὁ Blass θέλει νὰ γράψῃ «μεῖναι» ἀντὶ τοῦ «εἶναι». Ἀλλὰ τί κερδαίνομεν ἐκ τῶν μεταβολῶν τούτων, ἐν ᾧ πάσχει ὅλη ἡ ἔννοια; Τί ἄρα γε σημαίνει «οὐκ ἐδύναντο κωλῦσαι», ἐν ᾧ προκειμένου περὶ τῶν «τὸν Φίλιππον παρελθεῖν καὶ λαβεῖν τὰς παρόδους» οἱ Θηβαῖοι ταῦτα μόνον δὲν *ἤθελον*, ὡς καὶ πραγματικῶς κατωτέρω λέγει περὶ αὐτῶν «ταῦτα δ' οὐκ ἠβούλοντο», καὶ δὲν ἠδύναντο μόνον νὰ λάβωσι τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὴν Κορώνειαν, ὡς καὶ λέγει κατωτέρω μετὰ τὰ «τῷ τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὴν Κορώνειαν λαβεῖν ἐπιθυμεῖν» τὸ «μὴ δύνασθαι δέ». Τὰ ἐκ τῶν ἑπομένων παρατεθέντα ταῦτα χωρία δεικνύοντα τίς εἶνε ἡ ἀληθὴς ἔν-

νοια θὰ ἀγάγωσιν ἡμᾶς εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ χωρίου. Ἔπειτα τίς ἡ σχέσις τῆς πρώτης αἰτιολογίας πρὸς τὰ ἡγούμενα καὶ ἡ τῆς δευτέρας πρὸς τὴν προτέραν; οὐδεμία. Ἀλλὰ καὶ τὸ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τιθέμενον «τὸν μὲν Φίλιππον» οὐδεμίαν ἔχει πρὸς τὰ ἑπόμενα ἀντίθεσιν. Διὰ τοῦτο ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς τελευταίας παρατηρήσεως ὀφείλομεν πρῶτον νὰ μεταθῶμεν τὸ «μὲν» μετὰ τὸ «Θηβαῖοι» καὶ δεύτερον τὸ «ἐδύναντο κωλῦσαι» νὰ τρέψωμεν εἰς «ἠβούλοντο» καὶ τρίτον νὰ μεταφέρωμεν τὴν δευτέραν αἰτιολογίαν «εἰ γὰρ—εἶναι» μετὰ τὸ «δύνασθαι» τιθέντες ἐν παρενθέσει καὶ παρεμβάλλοντες μετὰ τὸ «ἐδόκει» τὸ ἀναγκαῖον «πέρας» καὶ μετὰ τὸ «εἶναι» τὸ «τοῦ πολέμου» καὶ τὸ «ταῦτα δ'» νὰ τρέψωμεν εἰς «ταῦτα δὴ» ὧδε «οἷον Θηβαῖοι μὲν τὸν Φίλιππον παρελθεῖν καὶ λαβεῖν τὰς παρόδους οὐκ ἠβούλοντο—αἴσχιστα· ταῦτα δὴ οὐκ ἠβούλοντο, ἀλλὰ τῷ τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὴν Κορώνειαν λαβεῖν ἐπιθυμεῖν, μὴ δύνασθαι δὲ (εἰ γὰρ μὴ παρῆλθε Φίλιππος, οὐδὲν ἂν αὐτοῖς ἐδόκει πέρας εἶναι τοῦ πολέμου), πάντα ταῦθ' ὑπέμειναν». Τὸ «Θηβαῖοι μὲν» ἀντιτίθεται εἰς τὰ § 22. «Φίλιππον τοίνυν» καὶ § 23. «Θετταλοὶ δὲ γ'» καὶ τὰ «νυνὶ γὰρ αἴσχιστα» αἰτιολογοῦσι τὸ «οὐκ ἠβούλοντο» καὶ τὸ «ταῦτα δὴ» ἀνακεφαλαιοῖ τὰ «τὸν Φίλιππον—τὴν δόξαν ἔχειν», ἅπερ οἱ Θηβαῖοι δὲν ἤθελον, καὶ τῆς παρενθετικῆς αἰτιολογίας τῆς αἰτιολογούσης τὸ «μὴ δύνασθαι δέ», τὸ «πέρας τοῦ πολέμου» λέγεται ὁμοίως καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ Φωκικοῦ πολέμου, ὃν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Χερρ. § 63 καλεῖ *πολὺν καὶ χαλεπόν*.

§ 24. «Ἀλλ' ὡς οὔτε πράξομεν οὐδὲν ἀνάξιον ἡμῶν αὐτῶν οὔτ' ἔσται πόλεμος νοῦν τε δόξομεν πᾶσιν ἔχειν καὶ τὰ δίκαια λέγειν, τοῦτ' οἶμαι δεῖν ποιεῖν». *Ποιεῖν* ἔχει τὸ S καὶ *δείξειν* ἢ *δεῖξαι* τὰ ἄλλα χειρόγραφα, ἅπερ ψέγονται ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν. Καὶ ἀληθῶς τὸ «δείξειν» εἶνε παντάπασιν ἀπόβλητον. Ἀλλὰ τὸ «δεῖξαι» περιέχει τὴν ἀπαιτουμένην ἔννοιαν καὶ τὸ «ποιεῖν» τοῦ S, ἀνθ' οὗ τοὐλάχιστον ἔδει νὰ εἴπῃ «πράττειν», πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς «εἰπεῖν», ὅπερ εἶνε ἀναγκαῖον. Παρενοήθη δὲ τοῦτο, διότι ἐνομίσθη ὅτι τὸ «δεῖν» εἶνε χρόνου ἐνεστῶτος, ἐν ᾧ εἶνε παρατατικοῦ, τοῦ ῥήτορος λέγοντος ὅτι νομίζει ὅτι ὤφειλε νὰ εἴπῃ καὶ νὰ διδάξῃ τοὺς Ἀθηναίους, ὡς καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσενεχθῶμεν ἀναξίως ἡμῶν αὐτῶν καὶ ὅτι πόλεμος δὲν πρέπει νὰ γένηται καὶ ὅτι πρέπει νὰ νομισθῶμεν ὅτι ἔχομεν νοῦν καὶ *ὅτι λέγομεν τὰ δίκαια*.

Ἐπεθύμουν νά μοι ἐπέτρεπεν ὁ χῶρος νὰ ἐξήταζον μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας καὶ τοὺς ἑπτὰ μνημονευθέντας πολιτικοὺς λόγους, μεθ' ὅσης τὸν Α΄ Φιλιππικόν, καὶ νὰ ἐπεξέτεινον τὴν ἐξέτασιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους γνησίους πολιτικοὺς λόγους τοῦ ῥήτορος καὶ εἰς τοὺς μὴ γνησίους, διότι καὶ οὗτοι δὲν στεροῦνται ἀξίας. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἤθελον νὰ ἠδυνάμην νὰ περιελάμβανον ἐν τῇ ἐξετάσει ταύτῃ καὶ τοὺς μεγάλους δημοσίους δικανικοὺς τοῦ ῥήτορος τούτου, οἷον τὸν κατὰ Τιμοκράτους, τὸν κατ' Ἀριστοκράτους, τὸν κατὰ Μειδίου, τὸν περὶ τῆς Παραπρεσβείας, τὸν περὶ τοῦ Στεφάνου, διότι ἐν αὐτοῖς

ἔτι μείζους βλάβας κατεφώρασα, καὶ τοὺς ἰδιωτικοὺς δικανικούς, ἵνα ἠδύναντο αἱ παρατηρήσεις μου αὗται νὰ ὠφέλουν μέλλοντά τινα ἐκδότην τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ Ζωγραφείῳ Βιβλιοθήκῃ. Ἀλλ' ἴσως θὰ δυνηθῶ ποτε ἐν τῷ μέλλοντι ἀλλαχοῦ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην.

ΑΝΑΣΤ. Ι. ΖΑΚΑΣ

ΘΕΣΜΩΝ ΑΤΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ

«Χρώμεθα γὰρ πολιτείᾳ οὐ ζηλούσῃ τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοί ὄντες τινὶ ἢ μιμούμενοι ἑτέρους»[1].

ΠΕΡΙΚΛΗΣ

I

Ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα προάγεται ὅσημέραι καὶ ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ. Οὐ μόνον τὰ νόμιμα τῶν συγχρόνων πολιτειῶν ὑποβάλλονται εἰς ἐμβριθῆ καὶ ἐπισταμένην ἐξέτασιν, ἀλλὰ καὶ οἱ θεσμοὶ ἐποχῶν ἀπομεμακρυσμένων καὶ λαῶν ἐκλιπόντων μελετῶνται καὶ ἀντιπαραβάλλονται. Ἡ ἐπιστήμη ἔρευνᾷ, ταξινομεῖ καὶ συγκρίνει τὰ διάφορα δίκαια τῆς ἀρχαιότητος, ἐξελέγχει τὴν προέλευσιν καὶ τὴν συγγένειαν αὐτῶν, διὰ τῆς ἐργασίας δὲ ταύτης, τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀδεκάστου, συνάγει ἀψευδῆ συμπεράσματα ἐν σχέσει πρὸς αὐτὸν τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὰς ἀρχαιοτάτας κοιτίδας αὐτοῦ.

Ἡ ἐμβριθὴς μελέτη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ ἰδίᾳ ἡ σύγκρισις τῶν θεσμῶν αὐτοῦ πρὸς ἀντιστοίχους ρωμαϊκοὺς ἢ βυζαντιακούς, ὡς καὶ πρὸς σύγχρονα ἑλληνικὰ ἔθιμα, ἔχει καὶ ἀπώτερον σκοπόν, διότι διὰ τῆς συγκρίσεως ταύτης οὐ μόνον ἡ ἐπιστήμη ἀναπτύσσεται, ἀλλὰ καὶ ἄλλης φύσεως σημαντικὰ ὠφέλειαι προέρχονται, ἀφορῶσαι εἰς τὴν ὅλην τοῦ Ἑλληνισμοῦ σταδιοδρομίαν. Ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς διαφόρων θεσμῶν ἀρχαίων πρὸς τοπικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, περισωθέντα ἐκπαλαι εἰς παρθένους τινὰς ἐθνικὰς ἑστίας, ἃς δὲν ἐβεβήλωσαν ξενικαὶ ἐπιδράσεις, δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τις πειστικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ συναπτοῦ τῆς φυλετικῆς καταγωγῆς, ἣν ἔνιοι ξένοι ἠμφισβήτησαν ἐπὶ μακρόν, τινὲς δὲ ἀνεπιστήμονες ἀφισβητοῦσιν ἀκόμη[2]. Ὅτι δὲ τὸ δίκαιον ἑνὸς λαοῦ, εἴτ' ἐγ-

1. Θουκυδ. 2,37.

2. Τὸ γεγονὸς ὅτι παρὰ τὴν μετέπειτα ἐπικράτησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ὁ Ἑλληνισμός, ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον λαὸν στερρῶς ἐχόμενος τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ παραδόσεων καὶ ἐθίμων, κατώρθωσε νὰ περισώσῃ μέχρι τῆς Ἁλώσεως καὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ διατάξεις τινὰς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου διδάσκει ὁ Geib ἐν τῇ σοφῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland während der türkischen Herrschaft (1835).

γραφον, εἴτ' ἄγραφον τυγχάνει, ἀποτελεῖ θαυμάσιον κάτοπτρον τῆς ἠθικῆς καταστάσεως, τῆς πολιτικῆς ὡριμότητος καὶ τῆς ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ ἱστορία· διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ οἱ γερμανικοὶ λαοὶ τοῦ μεσαίωνος τὰς συλλογὰς τοῦ δικαίου καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῶν ἀπεκάλουν λίαν προσφυῶς κάτοπτρα (Spiegel).

Πρὸς τούτοις διὰ τῆς συστηματικῆς ἐρεύνης τῶν ἐκ τοῦ δικαίου τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἐναπομεινάντων λειψάνων, ὅσα ὁ χρόνος, ὁ τῶν πάντων ἀμείλικτος φθορεύς, ἐσεβάσθη, ἀποδεικνύεται ἐναργῶς ἡ πραγματικὴ ἐπίδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ δικαίου, διότι ἀναμφιβόλως εἶναι μεγάλη πλάνη, διασκεδαζομένη εὐτυχῶς ἀπό τινων ἐτῶν, ὅτι ἡ μεγαλοπράγμων καὶ μεγαλουργὸς ἑλληνικὴ διάνοια, ἡ ρίψασα τὸν δίσκον ἐν τῷ πνευματικῷ ἀγῶνι τῶν ἐθνῶν εἰς ἀπόστασιν μήπω ὑπερβληθεῖσαν, καθυστέρησεν ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ δικαίου, αὐτὴ ἡ θέσασα τὰς ἀκλονήτους βάσεις τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς λογικῆς, ἐφ' ὧν στηρίζεται καὶ τὸ δίκαιον.

Ὅπως ἡ ἀκάματος τῶν ἀρχαιολόγων σκαπάνη, ἡ τὰ βάθη τῆς γῆς ἀνασκαλεύσασα, ἔλυσε τόσας καὶ τόσας ἀμφιβολίας καὶ πλάνας περὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἀνένδοτος ἐπιστημονικὴ μελέτη τῶν παπύρων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἐπέλυσεν ἤδη πλεῖσθ' ὅσα, κέκληται δὲ νὰ ἐπιλύσῃ πολλῷ πλείονα νομικὰ καὶ πολιτειακὰ ζητήματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Οἱ μέχρι τῆς χθὲς θεωρούμενοι μῦθοι τοῦ κρητικοῦ καὶ τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀποδεικνύονται διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Κνωσοῦ καὶ τῶν Μυκηνῶν ἀλήθειαι ἀναμφήριστοι, αἱ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ζωγραφικῆς ἐπιδόσεως τῶν Ἑλλήνων διασκεδάζονται σήμερον διὰ τῶν ὡραίων εὑρημάτων τῶν Παγασῶν, ἡ αἴγλη τοῦ δαιμονίου Ἀριστοφάνους ἐπισκιάζεται διὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀνακαλυφθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ Μενάνδρου, ἡ δόξα τοῦ Μωϋσέως ἀμαυροῦται διὰ τῆς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Σούσων ἀνευρεθείσης περιφήμου νομοθεσίας τοῦ Χαμμουραβῆ, ἡ δὲ φήμη τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἡ ἐπὶ χιλιετηρίδας δύο ἀκλόνητος ὑπάρξασα, εὑρίσκει ἀπό τινος χρόνου ἐπικίνδυνον συναγωνιστήν, τὸ δίκαιον τῶν ἑλληνίδων πολιτειῶν τῆς ἀρχαιότητος, μάλιστα δὲ τὸ ἀττικόν.

Ὅτι αἱ πολιτεῖαι ἐκεῖναι ἐκυβερνῶντο ὑπὸ νόμων τὰ μάλα σοφῶν, ὅτι αἱ νομοθεσίαι τῆς Κρήτης, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα πάσης μετέπειτα νομοθετικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ὅτι πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔστρεψε τὰ βλέμματα ἡ κοσμοκράτειρα Ρώμη, καθ' ἣν ἐποχὴν ἠθέλησε νὰ παράσχῃ τελειοτέραν νομοθεσίαν εἰς τοὺς ἀγροίκους τότε πολίτας αὐτῆς, τοῦτο εἶναι ἀνέκαθεν κοινῶς παραδεδεγμένον. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι οἱ εἰς τὸ ἄστυ τῆς Παλλάδος πρὸς σπουδὴν τῆς Σολωνείου νομοθεσίας ἀποσταλέντες καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐκεῖ διαμείναντες Αὖλος Μάλλιος, Ποστούμιος Ἄλβος καὶ Σουλπίκιος Καμερῖνος[1] δὲν κατεσπατάλησαν ἀσκόπως τὸν χρόνον τῆς ἐκεῖ

1. Liv. histor. lib. 32,1.

διαμονῆς αὐτῶν, ἀλλὰ χειραγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐφεσίου Ἑρμοδώρου ἐμελέτησαν ἐπισταμένως τό τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸ δημόσιον δίκαιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνίδων πολιτειῶν· οἱ δὲ decemviri consulari imperio legibus scribundis ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐντολῆς αὐτῶν δὲν ἔμειναν βεβαίως ἀνεπηρέαστοι ἐκ τῶν νομικῶν ἀρχῶν, ἃς τὸ ἰοστέφανον ἄστυ ἐξέπεμψε πρὸς τὴν αἰωνίαν πόλιν. Ἡ δὲ ἐπίδρασις αὕτη δὲν ἦτο μόνον παροδική, ἀλλ' ἐξηκολούθησε καὶ κατόπιν, ὡς φαίνεται ἐκ πλείστων ὅρων καθαρῶς ἑλληνικῶν, οὓς ἀπαντῶμεν ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ, ἰδίᾳ τῷ ἐμπραγμάτῳ καὶ τῷ κληρονομικῷ, καὶ οἵτινες δεικνύουσι τὴν γνησίαν ἑλληνικὴν καταγωγὴν ὁλοκλήρων θεσμῶν σπουδαιοτάτων. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι ὡραῖα τεκμήρια πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ὁποίων δέον νὰ ἔλθῃ ἐπίκουρος ἡ ἐπιστήμη, διὰ τῆς συγκριτικῆς αὐτῆς μεθόδου εὑρίσκουσα τὴν ἀλήθειαν.

II

Ἐκ προχείρου συγκρίσεως τοῦ ἀττικοῦ δικαίου πρὸς τὸ ρωμαϊκόν, ἀμφοτέρων ἐν συνόλῳ λαμβανομένων, προκύπτει ἀμέσως μία χαρακτηριστικὴ ἀντίθεσις, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἀπεδόθη, ὡς μοὶ φαίνεται, μέχρι τοῦδε ἡ πρέπουσα σημασία. Ἐν τούτοις ἡ ἀντίθεσις αὕτη εἶναι οὐσιωδεστάτη, ἐξεταζομένη δὲ ἐπισταμένως δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς διευκρίνησιν πολλῶν σκοτεινῶν ζητημάτων τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου. Πρόκειται περὶ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι, ἐν ᾧ ἐξήτασαν μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ προήγαγον τοὺς θεσμοὺς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ρυθμίσαντες κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις τῶν ἰδιωτικῶν συναλλαγῶν καὶ σχέσεων, μάλιστα τῶν ἐνοχικῶν, τοὐναντίον δὲν ἐπέστησαν μετ' ἴσης ἐντάσεως τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δημοσίου δικαίου. Τοῦτο προσπίπτει ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ προκαλεῖ μάλιστα ἀπορίαν, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ὁλονὲν αὔξουσα ἰσχὺς καὶ ἡ ἀπέραντος ἔκτασις τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἥτις πλειότερον πάσης ἄλλης ἀρχαίας πολιτείας εἶχεν ἀνάγκην τελείου συστήματος δημοσίου δικαίου.

Ἐξ ἀντιθέτου οἱ Ἀθηναῖοι, χωρὶς νὰ παραμελήσωσι ποσῶς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὡς καταδείκνυται σαφῶς ἐκ προσφάτων εἰδικῶν μελετῶν, ἠσχολήθησαν *μᾶλλον εἰς τὸ δημόσιον* ἀναγαγόντες αὐτὸ εἰς ἀνέφικτον περιωπήν. Δὲν εἶναι δέ, νομίζω, δύσκολος ἡ ἐξήγησις τοῦ γεγονότος τούτου, ὀφειλομένου ἀναμφιβόλως εἰς τὸν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον χαρακτῆρα τῶν δύο λαῶν, τοῦ μὲν ρωμαϊκοῦ, ὅπως καὶ τοῦ σπαρτιατικοῦ, πρὸς τὸν πολεμικὸν μᾶλλον βίον ῥέποντος, τοῦ δὲ ἀθηναϊκοῦ ἀπορροφωμένου τέλεον ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ βίου. Ὁ Ἀθηναῖος ὑπῆρξε τὸ κατ' ἐξοχὴν «πολιτικὸν ζῷον» τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐξ εὐγενοῦς κλίσεως καὶ ἐπιμεμελημένης μορφώσεως θέτων πάντοτε ἐν μείζονι μοίρᾳ τὰ κοινὰ συμφέροντα, ἢ τὰ ἰδιωτικά, ἐπισφραγίζων δὲ συχνότατα τὴν ἀρχὴν ταύτην διὰ γενναίων πράξεων, οἷαι ἡ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς πολιτείας ἑκουσία ἔξοδος τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Σωκράτους.

Ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ὡριμότης τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ εἶναι καταφανής, ἀφ' οὗ ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῷ δικαίῳ παρατηρεῖται ἡ ἐκδήλωσις τοῦ λαϊκοῦ μεγαλείου καὶ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἐν ᾧ παρὰ Ρωμαίοις μόλις κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς δημοκρατίας βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀναφαίνεται ἡ συναίσθησις τῆς majestas populi Romani, τῆς ὁποίας ἡ ἐπικράτησις ἴσως δὲν εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν ὁσημέραι αὐξάνουσαν ἐπικοινωνίαν τῶν δύο ὁμαίμων λαῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς, προϊόντος τοῦ χρόνου, προκύψασαν ἀναμφιβόλως μεταλαμπάδευσιν φιλελευθέρων ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Φρονῶ ὅτι οὐδεὶς λόγος κωλύει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο προκειμένου περὶ ἐποχῶν ἀρχαιοτέρων, ἀφ' οὗ περὶ ἐποχῆς πολλῷ μεναγενεστέρας, καθ' ἣν εἶχεν ἤδη σχετικῶς ἐκπολιτισθῆ ὁ ἄξεστος καὶ τραχὺς ρωμαϊκὸς λαός, αὐτὸς ὁ ὑπερήφανος Ὁράτιος ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ μετὰ πικρίας ὅτι οἱ εὐγενεῖς ἡττημένοι ὑπέταξαν πνευματικῶς τὸν ἄγριον νικητὴν καὶ εἰσήγαγον τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας εἰς τὸ ἄγροικον Λάτιον[1].

Ἐν Ἀθήναις ἐκδηλοῦται κατὰ πρῶτον ἡ λαϊκὴ κυριαρχία, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τῆς διαρκοῦς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν διοίκησιν, περὶ τῶν ὁποίων ἐν ἐσχάτῳ βαθμῷ ἀνεκκλήτως ἀποφασίζει ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ἀλλ' ὅ,τι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην χαρακτηρίζει ἰδιαιτέρως τὸν δημόσιον βίον τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ εἶναι τοῦτο μὲν τὸ σύστημα τῶν εὐθυνῶν, τοῦτο δὲ ὁ περίπλοκος δικαστικὸς ὀργανισμὸς καὶ ἡ ἄμεσος τοῦ πολίτου σύμπραξις ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς δικαιοσύνης, ἀμφότερα ἀπορρέοντα ἐκ τοῦ θεσμοῦ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας[2].

Ὁ Αἰσχίνης[3] ἀναφέρει ὅτι ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ «οὐδείς ἐστιν ἀνυπεύθυνος τῶν καὶ ὁπωσοῦν εἰς τὰ κοινὰ προσεληλυθότων», ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἀρχαί, μικραὶ ἢ μεγάλαι, κληρωταί, χειροτόνητοι ἢ αἱρεταί, εἶναι ὑπόλογοι ἀπέναντι τοῦ λαοῦ διὰ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως καὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων διαρκούσης τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν. Ὄχι μόνον οἱ ἄρχοντες, οἱ τριήραρχοι, οἱ διαιτηταὶ καὶ οἱ πρέσβεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Βουλὴ οἱ Πεντακόσιοι καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος, πιθανῶς ἀφ' ἧς ἐποχῆς περιωρίσθη τὸ κῦρος καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου, ἦσαν ὑπόλογοι καὶ ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ κυριάρχου λαοῦ[4]· τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ἐξῃροῦντο μόνον οἱ δικασταὶ καὶ τοῦτο διότι ἡ ἄσκησις τοῦ δικαστικοῦ δικαιώματος ἐσήμαινε, κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν, ἄσκησιν δικαιώματος κυριαρχικοῦ, ἀφ' οὗ οὐδεὶς πολίτης, ὑπερβὰς τὸ τριακοστὸν ἔτος καὶ μὴ ὢν ἄτιμος, ἠδύνατο ν' ἀποκλεισθῇ τοῦ δικαστικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπολύτου τῶν πολιτῶν ἰσότητος ἀνετίθετο διὰ κλήρου

Εἰς ὁποῖον σημεῖον πολιτικῆς τελειότητος εἶχε φθάσει ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μελετῶντες τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς συνεκροτήθησαν ἡλιαστικὰ δικαστήρια ἐκ χιλίων, δισχιλίων καὶ ἑξακισχιλίων δικαστῶν[1]. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη δὲν ἐκπλήσσει τὸν ἐμβαθύνοντα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἀντιληφθέντα τὸ φιλοδίκαιον, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλόδικον τῶν Ἀθηναίων, ὅπερ τόσον εὐφυῶς σατυρίζει ὁ Ἀριστοφάνης, παρουσιάζων εἰς τὴν Εἰρήνην τὸν Τρυγαῖον, ἄγροικον ἀθηναῖον πρεσβύτην, ἱππάμενον πρὸς τὸν Δία ἵνα τὸν ἐρωτήσῃ τί σκέπτεται ἐπὶ τέλους περὶ ἁπαξαπάντων τῶν Ἑλλήνων, οὓς διαφθείρει μακρὸς καὶ ἀπαίσιος πόλεμος, καὶ ἀπειλοῦντα ὅτι θὰ ἐγκαλέσῃ τὸν πρύτανιν τῶν θεῶν εἰς τὸ δικαστήριον ὡς προδότην τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν δὲν λάβῃ παρ' αὐτοῦ σαφῆ καὶ εὐμενῆ ἀπάντησιν[2]. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης ὅτι εἰς τοὺς Σφῆκας ὁ Φιλοκλέων ἀναφέρει χρησμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι θὰ καταντήσουν νὰ δικάζουν ἐνώπιον τῶν οἰκιῶν, ἐνοικοδομῶν ἕκαστος εἰς τὰ πρόθυρα τῆς οἰκίας αὐτοῦ μικρὸν δικαστηρίδιον[3]· εἰς δὲ τὰς Νεφέλας, ἐπιδεικνυομένων ἐπὶ γεωγραφικοῦ πίνακος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Στρεψιάδης δὲν ἀναγνωρίζει ταύτας, ἀφ' οὗ δὲν βλέπει δικαστὰς καθημένους[4].

Ἐξ ὅλων τούτων δὲν δικαιούμεθα ἆρά γε νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ὑπὲρ πάντα ἄλλον λαὸν ἠσχολοῦντο περὶ τὰ δημόσια πράγματα καὶ ἐθεώρουν τὸ δικάζειν οὐ μόνον ἀναφαίρετον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσιν παντὸς πολίτου, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ διακριθῶσι καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δικαίου[5], ἀφ' οὗ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς διανοητικῆς ἐρεύνης ὑπῆρξαν ἀπαράμιλλοι πρωταγωνισταί; Ἀλλὰ τότε γεννᾶται ἡ ἀπορία διατί εἰς τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον καὶ μάλιστα τὴν ἐν τῷ ἀττικῷ δικαίῳ

1. Horat. Epistul. II 156. «Græcia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio».

2. «Πολίτης δ' ἁπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς» Ἀριστοτ. Πολιτικ. 3,14.

3. Αἰσχίν. κατὰ Κτησιφ. 405,17.

4. Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ὅρων «λόγου» καὶ «εὐθύνης», τοῦ μὲν ἀφορῶντος χρηματικὴν διαχείρισιν, τοῦ δὲ ἁπλῶς διοικητικὴν δρᾶσιν, πρβ. Ἀρβανιτοπούλλου, περὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἀρχόντων (1900) 20 ἑξ

1. Περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐδίκασαν ἑξακισχίλιοι δικασταί, ἀναφέρει μόνον ὁ Ἀνδοκίδης, προκειμένου περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Λεωγόρου γραφαμένου τὸν Σπεύσιππον παρανόμων (Ἀνδοκ. περὶ τῶν μυστηρ. 1,17). «Περὶ τῆς τῶν ἡλιαστῶν μισθοφορᾶς καὶ τῶν δικαστικῶν συμβόλων κατὰ τὴν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείαν» πρβ. εἰδικὴν μελέτην τοῦ Φωτιάδου ἐν «Ἀθηνᾷ» ΙΕ' (1903) 3—32.

2. Ἀριστοφ. Εἰρήν. 105 κέ.

3. Ἀριστοφ. Σφῆκ. 800 κέ.

4. Ἀριστοφ. Νεφέλ. 206. Καὶ ὁ φιλοσώφρων Λουκιανὸς συγκρίνων εἰς τὸν Ἰκαρομένιππον διαφόρους λαοὺς ἐπάγεται «καὶ ὁ Φοῖνιξ δὲ ἐνεπορεύετο καὶ ὁ Κίλιξ ἐλῄστευε καὶ ὁ Λάκων ἐμαστιγοῦτο καὶ ὁ Ἀθηναῖος ἐδικάζετο».

5. Ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. ἱστορ. 8,38) λέγει περὶ αὐτῶν «δίκας δὲ δοῦναι καὶ λαβεῖν εὗρον Ἀθηναῖοι πρῶτοι».

γενομένην τελειοτέραν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν δὲν ἀπεδόθη μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἡ πρέπουσα σημασία! Οἱ λόγοι εἶναι πολλαπλοῖ. Πρῶτον τὸ γεγονὸς ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη οὕτως εἰπεῖν ἠνδρώθη, τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον ἦτο πρὸ πολλοῦ νεκρὸν καὶ δὲν παρεῖχεν ἐνδιαφέρον παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς φιλολόγους, στερουμένους νομικῆς μορφώσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου μὴ δυναμένους νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν τῶν θεσμῶν αὐτοῦ. Δεύτερον ἡ παρὰ τοῖς νομικοῖς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐξ ἀπορίας γλωσσικῶν ἐφοδίων ἐπικρατήσασα περίφημος ἀρχὴ «græca sunt, non leguntur», εἰς ἣν ὀφείλεται καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους τῶν βυζαντίνων αὐτοκρατόρων ὀλιγωρία. Τρίτον ἡ ἀπώλεια τῶν πλείστων πηγῶν καὶ τελευταῖον ἡ ὑπὲρ τὸ δέον ἐξαρθεῖσα καὶ πᾶν ἄλλο δίκαιον ἐπισκιάσασα αἴγλη τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἀλλ' ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, ἀνωτέρα πάσης προλήψεως καὶ μόνην τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας ὡς στόχον ἔχουσα, περιέλαβεν ἀπό τινος εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐρευνῶν αὐτῆς καὶ τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον, εἰς τὸ ὁποῖον θᾶττον ἢ βράδιον θ' ἀποδοθῇ τὸ κῦρος, ὅπερ ἐν τῷ σάλῳ τῶν αἰώνων ἀπώλεσε.

III

Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ Δωδεκαδέλτῳ, ἧς οἱ πίνακες, δρύϊνοι τὸ κατ' ἀρχάς[1], εἶτα χάλκινοι, ἦσαν ἀνηρτημένοι ἐπὶ τοῦ Forum Romanum[2], ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ νόμοι τῶν Ἀθηναίων ἦσαν ἀναγεγραμμένοι ἐπὶ κύρβεων, ἑστημένων ἐν τῇ Στοᾷ τῇ Βασιλείῳ πρὸς κοινὴν χρῆσιν τῶν πολιτῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης[3]. Καὶ ἂν ἀκόμη θεωρήσωμεν ὑπερβολικὴν τὴν γνώμην τοῦ Αὐρηλίου Βίκτωρος, ρωμαίου συγγραφέως τοῦ τετάρτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ὅστις ἰσχυρίζεται ὅτι ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ δίκαιον τῆς Δωδεκαδέλτου εἶναι ἑλληνικόν[4], οὐχ ἧττον δέον νὰ ἀπορρίψωμεν ἐπίσης μετ' ἀγανακτήσεως τὴν γνώμην τοῦ Μάρκου Τυλλίου, λέγοντος ὅτι ἡ λυκούργειος, δρακόντειος καὶ σολώνειος νομοθεσία ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν εἶναι ἄτεχνοι καὶ σχεδὸν γελοῖαι[5]. Γελοία τοὐναντίον εἶναι ἡ γνώμη αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος, ὅστις δὲν

1. Κατ' ἄλλους ἐλεφάντινοι· l. 2. D. de origine juris 1,2.

2. Διον. Ἁλικ. ρωμ. ἀρχαιολ. 3,36. Liv. histor. lib. 37,10.

3. Ἀριστοτ. Ἀθην. πολιτεία 7,1. Ἀνδοκ. περὶ τῶν μυστ. 1,82. Ὁ γραμματικὸς Πολυδεύκης (ὀνομαστ. 8,10,128) ἐπάγεται· «Δέλτοι χαλκαῖ, αἷς ἦσαν πάλαι ἐντετυπωμένοι οἱ νόμοι περὶ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν πατρίων. Κύρβεις δὲ τρίγωνοι σανίδες πυραμοειδεῖς, αἷς ἦσαν ἐγγεγραμμένοι οἱ νόμοι. Ἄξονες δὲ τετράγωνοι χαλκοῖ ἦσαν, ἔχοντες τοὺς νόμους· ἀπέκειντο δὲ οἵ τε κύρβεις καὶ οἱ ἄξονες ἐν Ἀκροπόλει πάλαι· αὖθις δ' ἵνα πᾶσιν ἐξῇ ἐντυγχάνειν εἰς τὸ Πρυτανεῖον καὶ τὴν Ἀγορὰν μετεκομίσθησαν· διὰ τοῦτο ἔλεγον τὸν κάτωθεν νόμον ἀντιθέντες πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν».

4. Aurel Victor. de viris illustr. 21.

5. Cicer. de orat. 1,44. «Incredibile est enim, quam sit omne jus civile præter hoc nostrum inconditum ac paene ridiculum».

φαίνεται ἐμβαθύνας εἰς τοὺς θεσμοὺς τοῦ ἀττικοῦ δικαίου καὶ φωρᾶται ἐπιπολαίως κρίνων καὶ ἐπικρίνων τὰ πράγματα, παρασύρεται δὲ λεληθότως ὑπὸ τῆς πλάνης, εἰς ἣν ὑπέπεσαν πάντες οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες ἐνόμιζον μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς δημοκρατίας ὅτι οἱ θεσμοὶ τῆς Δωδεκαδέλτου ἐξηκολούθουν ἰσχύοντες ἀπαρεγκλίτως, ἐν ᾧ οὗτοι εἶχον ὑποστῆ ἐν τῇ πραγματικότητι τελείαν ἀλλοίωσιν διὰ τῶν δεξιῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Πραίτωρος καὶ τῆς ὁσημέραι προϊούσης ἐπικρατήσεως τῶν ἐπιεικεστέρων καὶ λογικωτέρων ἀρχῶν τοῦ jus gentium.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ἀποσπασματικῶς περισωθεῖσαι διατάξεις τῆς Δωδεκαδέλτου δὲν ἐπιτρέπουν δυστυχῶς πλήρη καὶ συστηματικὴν αὐτῶν σύγκρισιν πρὸς τὰς ἀντιστοίχους τοῦ ἀττικοῦ δικαίου· οὐχ ἧττον καὶ διὰ τῆς ἐκ τῶν ἐνόντων συγκρίσεως οὐκ ὀλίγα σημεῖα δύνανται νὰ διευκρινηθῶσιν.

Οὕτω ἡ συγγένεια αὐτῆς ταύτης τῆς πρώτης διατάξεως τῆς Δωδεκαδέλτου[1], τῆς in jus vocatio πρὸς τὴν ἐνώπιον τῶν κλητόρων πρόσκλησιν τοῦ ἀττικοῦ δικαίου εἶναι προφανής. Δὲν θ' ἀπέχω δὲ πολὺ τῆς ἀληθείας ἰσχυριζόμενος ὅτι καὶ ἡ ῥήτρα «Uti legassit super pecunia tutelave suæ rei ita jus esto»[2] εἶναι ἐπὶ λέξει σχεδὸν ἀντιγραφὴ τῆς ἀντιστοίχου ἀττικῆς διατάξεως, ἣν περιέσωσεν ἡμῖν ὁ Πλάτων· «ᾧ δ' ἂν ἐπιτρόπων οἱ παῖδες δέωνται, ἐὰν μὲν διαθέμενος τελευτᾷ καὶ γράψας ἐπιτρόπους τοῖς παισὶν ἐκόντας τε καὶ ὁμολογοῦντας ἐπιτροπεύσειν οὗστινας οὖν καὶ ὁπόσους ἂν ἐθέλῃ, κατὰ ταῦτα τὰ γραφέντα ἡ τῶν ἐπιτρόπων αἵρεσις γιγνέσθω κυρία»[3]. Ὅπως δὲ ἐν τῷ ἀττικῷ δικαίῳ μὴ ὑπαρχόντων ἐπιτρόπων ἐκ διαθήκης, ἔδει νὰ προτιμῶνται ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς[4], οὕτω καὶ κατὰ τὴν Δωδεκάδελτον ἐλλείψει κηδεμόνων ἐκ διαθήκης αὐτοδικαίως ἐκαλοῦντο ὡς ἐπίτροποι τῶν ἀγνάτων οἱ proximi agnati[5]. Ἐπίσης δύο ἄλλαι διατάξεις τῆς Δωδεκαδέλτου, καθ' ἃς ἡ μὲν κυριότης παραμένει παρὰ τῷ πωλητῇ μέχρι τῆς τελείας καταβολῆς τοῦ τιμήματος[6], ὁ δὲ κίνδυνος τῆς φθορᾶς πράγματος πωλουμένου ἀφορᾷ ἅμα τῇ πωλήσει τὸν ἀγοραστὴν[7] εἶναι πιθανώτατα ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Τὸ ἴδιον ὁμολογεῖ ὁ Κικέρων ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐν τῇ δεκάτῃ δέλτῳ ἀναφερομένας

1. Lex XII Tabularum, I, 1 «Si in jus vocat ito. Ni it antestamino: igitur em capito».

2. Tabul. V, 3.

3. Πλάτ. Νόμ. 11,924.

4. Πλάτ. Νόμ. 11,924 «ἐὰν δὲ ἢ τὸ παράπαν μὴ διαθέμενος τελευτήσῃ τις ἢ τῆς τῶν ἐπιτρόπων αἱρέσεως ἐλλιπής, ἐπιτρόπους εἶναι τοὺς ἐγγύτατα γένει πρὸς πατρὸς ἢ μητρὸς κυρίους».

5. Tabul. V 6 (Gajus).

6. l. 41 l. de rer. divis. 2,1.

7. l. 3. l. de empt. et vendit. 3,23.

ἀπαγορευτικὰς διατάξεις περὶ τῆς ἐν πόλει ταφῆς ἢ καύσεως τῶν νεκρῶν[1], ὡς καὶ περὶ ἐπικηδείων τελετῶν[2]· ὁ δὲ Γάϊος προκειμένου περὶ ἑταιρείας[3] καὶ περὶ ὁρίων[4] ἀναφέρει ἑλληνιστὶ τὰς ἐκ τῆς σολωνείου νομοθεσίας εἰλημμένας διατάξεις.

Ἀλλὰ καὶ ὁλόκληροι θεσμοί, ὡς ὁ τοῦ ἐνεχύρου, τῆς ὑποθήκης[5], τῆς χρησικτησίας, τῆς υἱοθεσίας, τῆς διαθήκης[6] καὶ ἄλλοι ἔχουσιν ἑλληνικὴν τὴν προέλευσιν, ὅπερ καταφαίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν γνησίων ἑλληνικῶν ὅρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς συγγενείας τῶν διατυπώσεων, αἵτινες ἐφηρμόζοντο κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν δικαιοπραξιῶν τούτων. Ὅ,τι δὲ ὁ ὅρος ποινὴ (pœna) ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, παραδέχονται ἄνευ ἀντιρρήσεως καὶ οἱ μᾶλλον φανατικοὶ ρωμαιόφιλοι, ἀφ' οὗ ἡ λέξις παρ' οὐδεμιᾷ ἰταλικῇ διαλέκτῳ ἀπαντᾷ πρότερον[7]. Ἀναντίρρητος εἶναι ἐπίσης ἡ μεγίστη συγγένεια τοῦ ρωμαϊκοῦ θεσμοῦ τῆς vindicatio in libertatem πρὸς τὸν ἀντίστοιχον ἀττικὸν θεσμὸν τῆς ἀφαιρέσεως εἰς ἐλευθερίαν. Ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ἐπιθυμῶν νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἐλευθερίαν δούλου εὑρισκομένου ὑπὸ τὴν κατοχὴν τρίτου ἐν παρανόμῳ δουλείᾳ, προσλαμβάνων μάρτυρας μετέ-

1. Tabul. X, 1 «Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito»

2. Cicer. de leg. II. 25. «Quam legem (sc. Solonis) eisdem prope verbis nostri decemviri in decimam tabulam conjecerunt».

3. l. 4 D. de colleg. et corpor. 47,22 «Sed haec lex videtur ex lege Solonis tralata esse. Nam illuc ita est: ἐὰν δὲ δῆμος ἢ φράτορες ἢ ἱερῶν ὀργίων ἢ ναῦται ἢ σύσσιτοι ἢ ὁμόταφοι ἢ θιασῶται ἢ ἐπὶ λείαν οἰχόμενοι ἢ εἰς ἐμπορίαν, ὅτι ἂν τούτων διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους, κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα».

4. l. 13. D. fin. regund. 10,1. «Ἐάν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύττῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν· ἐὰν τειχίου πόδα ἀπολείπειν· ἐὰν δὲ οἴκημα δύο πόδας· ἐὰν δὲ τάφον ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος ἢ τοσοῦτον ἀπολείπειν· ἐὰν δὲ φρέαρ ὀργυιάν, ἐλαίαν δὲ καὶ συκῆν ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν, τὰ δὲ ἄλλα δένδρα πέντε πόδας». Ἡ ἑλληνικὴ προέλευσις τῆς διατάξεως ταύτης τεκμαίρεται καὶ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας μνείας τῶν κατ' ἐξοχὴν ἀττικῶν δένδρων τῆς ἐλαίας καὶ τῆς συκῆς.

5. Ἐμβριθῆ περὶ τῶν θεσμῶν τούτων συγκριτικὴν πραγματείαν συνέγραψεν ὁ Παπούλιας· ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια κατὰ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον I (1909). Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δσον ἀφορᾷ τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας ἀποφαίνεται ὁ Παππούλιας μετὰ πολλῆς περισκέψεως καὶ συντηρητικότητος ἐν σελ. 2 ἑ. καὶ 337 ἑε.

6. Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θεσμοῦ τῆς διαθήκης καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν testamentum ἐγράφησαν πολλὰ ὑπὸ ξένων ἐπιστημόνων. Ἄξια λόγου ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐδημοσίευσαν ὁ Τυπάλδος, περὶ τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος περὶ διαθηκῶν ἐν «Ἀθηνᾷ» Α' (1889) 337 ἑε. καὶ ὁ Φραγκιᾶς, αἱ διαθῆκαι Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀττικὸν δίκαιον ἐν «Νομικῇ Ἐπιθεωρήσει» Ι' (1903) 1 ἑε. Βλ παρ' αὐτοῖς, ὡς καὶ παρὰ τῷ Παππούλιᾳ, τὴν ξένην σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

7. Mommsen, Römisches Strafrecht (1899) 13³. Τοῦτ' αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ ὅρου «δόλος», ὑπάρχοντος ἐπίσης ἐν τῇ Δωδεκαδέλτῳ. Πρβ. Fragmenta incertae sedis, 4 παρὰ Bruns, Fontes juris romani antiqui (1893)⁶, 640.

βαινεν ἐκεῖ, ὅπου εὑρίσκετο ὁ δοῦλος καὶ παρελάμβανεν αὐτόν, δηλῶν ὅτι εἶναι ἐλεύθερος. Ἐὰν ὁ κύριος τοῦ δούλου προέβαλλεν ἀντίστασιν, τότε ὁ ἀφαιρούμενος κατέθετε τὴν νενομισμένην ἐγγύην καὶ ἤγειρε τὴν δίκην ἀφαιρέσεως. Διὰ τὴν ἰδίαν περίπτωσιν συναντῶμεν τὴν αὐτὴν σκηνὴν παρὰ Ρωμαίοις. Χαρακτηριστικαὶ δὲ λεπτομέρειαι εἶναι ὅτι κατά τε τὸ ἀττικὸν καὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ ἐν παρανόμῳ δουλείᾳ εὑρισκόμενος δὲν ἠδύνατο νὰ διεκδικήσῃ μόνος τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' ἄλλου πολίτου, ὅστις ἐλέγετο παρ' Ἀθηναίοις μὲν ἀφαιρούμενος, παρὰ Ρωμαίοις δὲ assertor ἢ vindex. Κατὰ τὰς διατάξεις δὲ ἀμφοτέρων τῶν δικαίων τὸ ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ἄτομον μέχρις ἐκδόσεως τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς ἐλεύθερος πολίτης (vindiciæ secundum libertatem)[1].

Ὅλαι αἱ συγκρίσεις αὗται ἀττικῶν καὶ ρωμαϊκῶν θεσμῶν, πρὸς τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατάξῃ καὶ πολλὰς ἄλλας[2], ὑποδεικνύουσι τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν δίκαιον, τὸ jus civile. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀμέσου ταύτης ἐπιδράσεως ὑπάρχει ἀναμφιβόλως καὶ ἄλλη σπουδαιοτέρα, ἡ ἔμμεσος, ἐπιτευχθεῖσα, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, διὰ τῆς αὐξούσης διαδόσεως τῶν ἐπιεικῶν καὶ πρακτικῶν ἀρχῶν τοῦ jus gentium.

IV

Τὸ jus civile ἦτο αὐστηρὸν δίκαιον, jus strictum, συνοδευόμενον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ὑφ' ὡρισμένων συμβολικῶν τύπων, ὧν ἡ παράβασις προυκάλει ἀκυρότητα τῆς γενομένης δικαιοπραξίας· ἐθεωρεῖτο δίκαιον ἐθνικόν, τεθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ (quod populus romanus sibi constituit) καὶ ἐφηρμόζετο ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν νομικῶν σχέσεων καὶ διαφορῶν τῶν ρωμαίων πολιτῶν (jus proprium civium Romanorum). Οὐ μόνον οἱ συμβαλλόμενοι κατὰ τὸ jus civile ἔπρεπε νὰ ἔχωσι τὴν ρωμαϊκὴν ἰθαγένειαν, ἀλλὰ καὶ ἂν εἷς τῶν παρισταμένων μαρτύρων δὲν ἦτο ρωμαῖος πολίτης ἡ πρᾶξις ἐθεωρεῖτο αὐτοδικαίως ἄκυρος. Τὸ δίκαιον τοῦτο ἦτο ἴσως ὁπωσοῦν ἐπαρκὲς διὰ τὰς περιωρισμένας ἀνάγκας τῆς μικρᾶς ρωμαϊκῆς πολιτείας τῶν πρώτων αἰώνων, δὲν ἦτο ὅμως ἀρκούντως ἐλαστικὸν καὶ εὔπλαστον

1. Meier-Schömann, der attische Prozess (1824) 402. Lipsius, Das attische Recht und Rechtsverfahren (1910).

2. Πρβ. ἐπὶ παραδείγματι τὴν ῥήτραν τῆς Δωδεκαδέλτου (X, 1) «Privilegia ne inroganto» πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν διάταξιν «μηδὲ ἐπ' ἀνδρὶ νόμον ἐξεῖναι θεῖναι, ἐὰν μὴ τὸν αὐτὸν πᾶσιν Ἀθηναίοις—» (Ἀνδοκ. περὶ τῶν μυστηρ. 1,87) καὶ τὴν διάκρισιν τοῦ furtum manifestum καὶ nec manifestum ἔν τε τῷ ἀττικῷ καὶ τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ. Ἐν διαφέρουσαν σύγκρισιν τοῦ γορτυνιακοῦ κλήρου πρὸς τὸ haeredium (τὰ res mancipi) τῶν Ρωμαίων βλ. παρὰ Τυπάλδῳ, περὶ τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος περὶ διαθηκῶν ἐν «Ἀθηνᾷ» Α' (1889) 341 ἑ.

διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς διαρκῶς αὐξανούσας ἀπαιτήσεις τῶν διεθνῶν σχέσεων καὶ συναλλαγῶν, ἃς συνεπήγαγε σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἐξάπλωσις τῆς ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας.

Οἱ ξένοι, οἵτινες ἐκ τῶν τριῶν ἠπείρων συνέρρεον εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν πρὸς ἐμπορίαν ἢ πρὸς ἐργασίαν, πρὸς σπουδὴν ἢ πρὸς τέρψιν, εἶχον ἀνάγκην ἰδιαιτέρου δικαίου διὰ τὰς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰς μετὰ τῶν Ρωμαίων συναλλαγὰς καὶ διαφοράς, ἀφ' οὗ τὸ jus civile δὲν ἦτο ἐφαρμόσιμον εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ἐκτὸς βεβαίως ἀσημάντων τινῶν ἐξαιρέσεων. Διότι ὅπως ἐν Ἀθήναις μεταξὺ τῶν μ ε τ ο ί κ ω ν, οἱ ὁποῖοι μόνον διὰ τοῦ ἀθηναίου αὐτῶν π ρ ο σ τ ά τ ο υ, ἠδύναντο ν' ἀποταθῶσι πρὸς τὰς δικαστικὰς ἀρχάς, ὑπῆρχεν ἡ τάξις τῶν ἰ σ ο τ ε λ ῶ ν, διακεκριμένων δηλονότι ξένων, οἵτινες δυνάμει συνθηκῶν ἐδικαιοῦντο νὰ ἐνασκήσωσι μόνοι πάντα τὰ ἀστικὰ δικαιώματα, ὡς ἰσότιμοι πρὸς τοὺς ἀθηναίους πολίτας, οὕτω καὶ ἐν Ρώμῃ μεταξὺ τῶν π ε ρ ε γ ρ ί ν ω ν ὑπῆρχε τάξις προνομιούχων ξένων, οἵτινες ἐκ συνθηκῶν ἢ ἐξ εἰδικῶν νόμων εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ συναλλάττεσθαι καὶ δικάζεσθαι (jus commercii) συμφώνως πρὸς τοὺς θεσμοὺς τοῦ jus civile. Τοιαύτας συνθήκας, σπανιώτατα παρεχούσας καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιγαμίας (jus connubii) συνῆψεν ἡ Ρώμη πολλὰς μετὰ λατινικῶν καὶ ἑλληνικῶν πολιτειῶν, ὡς καὶ μετὰ τῆς ἀντιπάλου Καρχηδόνος.

Ἐν ᾧ ὅμως ἐν Ἀθήναις ἴσχυον κατὰ κανόνα καὶ διὰ τοὺς ξένους οἱ θεσμοὶ τοῦ ἀττικοῦ δικαίου, διάφορος δὲ ἦτο μόνον ἡ ἁρμοδιότης τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς[1], ἐν Ρώμῃ ἀνεπτύχθη ἰδιαίτερον δίκαιον, ἀπηλλαγμένον τῆς ἐπισημότητος τοῦ ἀρχεγόνου ρωμαϊκοῦ δικαίου, τὸ jus gentium, ὅπερ μετὰ πολλῶν αἰώνων συστηματικὴν ἐξέλιξιν καὶ τελειοποίησιν, ἐκλόνισε τὸ κῦρος τῶν αὐστηρῶν τύπων τοῦ jus civile καὶ ἀντικατέστησεν ἐπὶ τέλους αὐτό.

Ἀλλ' ἀφ' οὗ τοσαύτην ἀπέκτησε σημασίαν, ἐξετάσωμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν προέλευσιν τοῦ δικαίου τούτου. Οἱ Ρωμαῖοι χαρακτηρίζουσι τὸ jus gentium ὁτὲ μὲν ὡς φυσικὸν δίκαιον[2], ὁτὲ δὲ ὡς κοινὸν δίκαιον πάντων τῶν ἐθνῶν[3]. Διὰ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τούτους δὲν πρέπει ν' ἀπορῶμεν, γνωρίζοντες πόσον ἀφελεῖς καὶ ἐπιπόλαιοι ὑπῆρξαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς συγκρίσεις[4] καὶ ἐτυμολογίας[5]. Ὅτι τὸ jus gentium ἦτο δίκαιον πολὺ διάφορον τοῦ jus naturale, τοῦτο δὲν χρήζει, νομίζω, ἰδιαιτέρας ἀποδείξεως. Διὰ νὰ δεχθῶμεν δὲ τὴν ἄλλην γνώμην, ὅτι δηλαδὴ ἀπετελεῖτο ἐκ διατάξεων κοινῶς παραδεδεγμένων παρ' ὅλων τῶν ἐθνῶν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Ρωμαῖοι προέβησαν εἰς συστηματικὴν σύγκρισιν διαφόρων δικαίων καὶ ἐσταχυολόγησαν ἐξ αὐτῶν ὅσας διατάξεις εὗρον κοινάς. Τοιαύτη ἐργασία, ἥτις καὶ σήμερον παρ' ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, θὰ προσέκρουεν εἰς πολλὰς δυσκολίας, ἦτο βεβαίως ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐγίνετο, ποῖα δίκαια θὰ ἐτίθεντο ὡς βάσις τοιαύτης συγκρίσεως; Ὄχι βεβαίως τὰ σκελετώδη νόμιμα τῶν βαρβάρων λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἀλλὰ τὰ προηγμένα δίκαια τῶν πολιτειῶν ἐκείνων, μεθ' ὧν ἡ Ρώμη εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ ἐμπορικὴν καὶ πολιτικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ αὐτὰς ὡς ἰσοτίμους ὑπὸ ἔποψιν ἠθῶν καὶ πολιτισμοῦ. Τοιαῦται δὲ ἦσαν μόναι αἱ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι, ὡς ἀποδεικνύει ἐνδελεχὴς μελέτη τῆς ἱστορίας καὶ ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀντιδιαστολῆς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους, τὴν ὁποίαν συχνότατα ἀπαντῶμεν παρὰ ρωμαίοις συγγραφεῦσι[1] καὶ ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου.

Εἰς ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, ἀπὸ τοῦ Πόντου μέχρι Σικελίας καὶ *Μασσαλίας*, ἐκυριάρχει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἤκμαζον ἑλληνίδες πόλεις ὑπὸ ἑλληνικῶν διεπόμεναι νομίμων. Εἶναι λοιπὸν λίαν φυσικὸν ὅτι τὰ νόμιμα ταῦτα, ἀσυγκρίτως ἁπλούστερα τῶν ρωμαϊκῶν καὶ καταλληλότερα δι' ἀσφαλῆ καὶ ταχεῖαν διεξαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ὑπῆρξαν αἱ ἄμεσοι καὶ διαρκεῖς πηγαὶ τοῦ jus gentium καὶ δι' αὐτοῦ ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ξένων, οἵτινες ὑπερεπλήρουν τὴν Ρώμην, τὴν πρώτην ἀναμφιβόλως θέσιν λόγῳ ἠθικῆς τε καὶ ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς κατεῖχον οἱ Ἕλληνες, οἵτινες, ὡς ἐκφραστικώτατα παρατηρεῖ ὁ S o h m[2], φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὴν συμπεπυκνωμένην δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ προσήρχοντο εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν παγκόσμιον πρωτεύουσαν καὶ μετέβαλλον συνεχῶς τὸν ἀρχαῖον ἐθνικὸν αὐτῆς τύπον. Τί φυσικώτερον λοιπὸν ἐὰν ὁ Πραίτωρ, διὰ τοῦ ὁποίου κυρίως ἀνεπτύχθη τὸ jus gentium, ἐκ τῶν πρὸς διακεκριμένους Ἕλληνας ἀναστροφῶν αὐτοῦ καὶ τῆς μελέτης τῶν ἑλλήνων δικανικῶν συγγραφέων ἤντλει τοὺς θεσμούς, ὧν τὴν ἐφαρμογὴν ἐθεώρει πρόσφορον, καὶ ἐπιτηδείως εἰσῆγεν ἐτησίως εἰς τὸ Ἔ δ ι κ τ ο ν αὐτοῦ, συντελῶν οὕτως ἀσφαλῶς, ἀλλὰ βραδέως καὶ συμφώνως πρός τὰς κατ' ἕξοχὴν συντηρητικὰς ρωμαϊκὰς συνηθείας εἰς τὴν ἐκ θεμελίων ἀνακαίνισιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου; Ἐκ τῶν ἄλλων ξένων στοιχείων, τῶν εὑρισκομένων ἐν Ρώμῃ,

1. Τὰς ὑποθέσεις τῶν ξένων ἐδίκαζεν ὁ π ο λ έ μ α ρ χ ο ς.
2. L. 41 l. de rer. divis. 2,1.
3. L. 9 D. de justitia et jure 1,1. «Quo jure ommes gentes utuntur »
4. Οὕτως ὁ Σ ε ν ε κ α ς (de benef. 2,6) ἀναφέρει ἀποφθεγματικῶς ὅτι ἐκτὸς τῶν Μακεδόνων οὐδεὶς ἄλλος λαὸς ἐδίκαζε τοὺς ἀχαρίστους, ἐν ᾧ πληροφορούμεθα παρὰ τοῦ Ξενοφῶντος (Κύρου Παιδ. 1,2,7) ὅτι οἱ Πέρσαι «δικάζουσι καὶ ἐγκλήματος οὗ ἕνεκα οἱ ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζονται δὲ ἥκιστα, ἀ χ α ρ ι σ τ ί α ς». Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐν Ἀθήναις ἐδίδετο εἴς τινας περιπτώσεις δ ί κ η ἀ χ α ρ ι σ τ ί α ς.
5. Πρβ. τὸ jus a justitia καὶ τὸ pignus a pugno appellatum, ὡς καὶ τὰ σατυρίζοντα τὴν ρωμαϊκὴν ἀμάθειαν canis a *non* canendo καὶ *lucus* a non lucendo.

1. C i c e r o de fin. bonor. et malor. 5,4 § 11. «Omnium fere civitatum non Græciæ solum, sed etiam barbariæ etc....»
2. S o h m, Institutionen (1899)[2],66.

μόνοι οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ ἐξισκήσωσι, μετὰ τοὺς Ἕλληνας, ποιάν τινα ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν βίον καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ' ἐπίδρασιν τούτων ἐπὶ τὸ δίκαιον οὐδαμοῦ ἀνευρίσκομεν. Καὶ περὶ μὲν οἱασδήποτε μεταχωνεύσεως θεσμῶν τῆς Μίσνας καὶ τῆς Γεμάρας οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος, ὅ,τι ἀφορᾷ δὲ τὸ φοινικικὸν δίκαιον οὐδὲ ἴχνη αὐτοῦ συναντῶμεν ἐν ταῖς πηγαῖς, αἱ ὁποῖαι τοὐναντίον βρίθουσι διαταξέων εἰλημμένων ἐξ ἑλληνικῶν δικαίων, μάλιστα δ' ἐκ τοῦ ἀττικοῦ, προκειμένου περὶ ζητημάτων ἀστικῆς φύσεως, καὶ ἐκ τοῦ ροδίου, προκειμένου περὶ τοιούτων ἐμπορικοῦ καὶ ναυτικοῦ χαρακτῆρος.

V

Μετὰ τὴν ἐν τοῖς πρόσθεν γενομένην συνοπτικὴν σύγκρισιν γενικῶν τινων θεσμῶν τοῦ ἀττικοῦ καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, παρουσιαζόντων κοινὰ σημεῖα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον χαρακτηριστικὰ τῆς συγγενείας αὐτῶν, προβαίνω ἤδη εἰς ἀντιπαραβολὴν ἰδιαζουσῶν τινων ἀντιθέσεων τῶν δύο τούτων δικαίων. Τὸ κυρίως ρωμαϊκὸν δίκαιον ἦτο στρυφνόν, αὐστηρόν, δύσχρηστον, διότι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἦτο ἀναποσπάστως συνδεδεμένη πρὸς τύπους καὶ σύμβολα, ὧν ἡ ἐλαχίστη παραμέλησις κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν δικαιοπραξιῶν τοῦ jus civile ἐπέφερε τὴν ἀκυρότητα τούτων. Καὶ αὐταὶ αἱ συνηθέσταται καὶ ἀναγκαιόταται πράξεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἡ ἀγορὰ καὶ τὸ δάνειον, ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς πιστῆς τηρήσεως τῶν ἐπισήμων νομικῶν τύπων. Διὰ τὴν πρᾶξιν μιᾶς ἁπλῆς ἀγορᾶς κατὰ τὸ jus civile (mancipatio[1]), ἀπητοῦντο πέντε μάρτυρες, ρωμαῖοι πολῖται, ἐνήλικοι· ὁ ἀγοραστὴς καὶ ὁ πωλητὴς παραλαμβάνοντες αὐτοὺς προσήρχοντο εἰς τὸν δημόσιον ζυγιστὴν (libripens), ὅστις ἐζύγιζε τὸν βῶλον τοῦ ἀκατεργάστου μετάλλου (raudus), τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὸ τίμημα τῆς ἀγορᾶς· ἐκεῖ ὁ ἀγοραστὴς κρατῶν διὰ τῆς χειρὸς τὸ ἀγοραζόμενον ἀντικείμενον ἀπήγγελλε τυπικάς τινας φράσεις, μεθ' ὃ ἐλάμβανεν αὐτὸ ὑπὸ κατοχήν, παραδίδων συγχρόνως τὸ μέταλλον εἰς τὸν πωλητήν. Καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν νομισμάτων ἐν Ρώμῃ ὁ τύπος τῆς mancipatio ἐξηκολούθησεν ἰσχύων, ὡς εἰκονικὴ ὅμως πρᾶξις, διότι δὲν ἐζυγίζετο πλέον βῶλος μετάλλου, ἀλλ' ἐπλήττετο κατὰ τύπους ἡ ζυγοστάθμη δι' ἑνὸς νομίσματος, ἐν ᾧ ἡ πληρωμὴ τοῦ ἀντιτίμου ἐγίνετο ἢ πρότερον ἢ μετὰ τὰς νομικὰς διατυπώσεις τῆς mancipatio, ἥτις παρέμεινε μολαταῦτα μέχρις ἐσχάτων ἀμετάβλητος, ὡς ἀποκλειστικὸς τύπος μεταβιβάσεως ἰδιοκτησίας κατὰ τὸ jus civile. Ἦτο δὲ τόσον, φαίνεται, αὐστηρὰ ἡ τήρησις τῶν παλαιῶν διατυπώσεων, ὥστε, ὡς ἀπεδείχθη ἔκ τινος ἐν Πομπηΐᾳ ἀνακαλυφθείσης ἱστορικῆς μαρτυρίας[1], κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας προκειμένου νὰ γίνῃ πώλησις πολλῶν δούλων, ἦτο ἀναγκαία ἡ ἐπανάληψις τῆς mancipatio δι' ἕνα ἕκαστον ἰδιαιτέρως.

1. Eck, Zeitschrift d. Savigny-Stiftung XI (R.A.) 87.

Αἱ αὐταὶ διατυπώσεις ἐπανελαμβάνοντο μετ' ἴσης ἐπισημότητος διὰ τὸ δάνειον (nexum), διέφερον δὲ μόνον αἱ τυπικαὶ φράσεις, τὰς ὁποίας ἀπήγγελλεν ὁ δανειζόμενος καὶ δι' ὧν ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν δανειστὴν τὸ ληφθὲν ποσὸν ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, διότι ἄλλως ἐθεωρεῖτο ὡς διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως καταδεδικασμένος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐὰν μετὰ τριπλῆν δημοσίαν προκήρυξιν οὐδεὶς παρουσιάζετο ὅπως καταβάλῃ τὴν ὀφειλήν, ὁ χρεώστης περιήρχετο μετὰ ἑξήκοντα ἡμέρας ὡς δοῦλος εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ δανειστοῦ, δυναμένου νὰ πωλήσῃ ἢ νὰ φονεύσῃ αὐτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν. Διὰ τοῦ τύπου τοῦ nexum δὲν ἐπετρέπετο νὰ δημιουργηθῇ ἄλλη ὀφειλὴ εἰμὴ ἡ ἐκ δανείου.

VI

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων φαίνεται σαφῶς, πόσον περιωρισμένη ἦτο ἡ στάσις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἀπέναντι τῶν στοιχειωδεστάτων δικαιοπραξιῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου. Τοὐναντίον τὸ ἀττικὸν δίκαιον διεκρίθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν εὐρεῖαν ἀντίληψιν, ἣν ἔσχε περὶ τῶν ποικίλων ἀναγκῶν τῶν βιωτικῶν σχέσεων καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς πολίτας πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς θελήσεως αὐτῶν κατὰ τὴν σύναψιν τῶν διαφόρων συναλλαγῶν. Τὸ ἀττικὸν δίκαιον δὲν εἶχε ποτὲ τὰς καταθλιπτικὰς διατάξεις, τοὺς αὐστηροὺς τύπους καὶ τὰ νεκρὰ σύμβολα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἡ ἀγορὰ διεξήγετο ἐν Ἀθήναις ἁπλούστατα, ὅπως καὶ σήμερον, ἄνευ τῆς ὀχληρᾶς ρωμαϊκῆς ἐπισημότητος. Μὴ ὑπαρχούσης εἰδικῆς συμφωνίας, ὁ πωλητὴς ὑπεχρεοῦτο νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν ἀγοραστὴν τὸ πωλούμενον ἀντικείμενον ἀναμφισβήτητον, δηλαδὴ ἐλεύθερον παντὸς ξένου ἐπ' αὐτὸ δικαιώματος· ἦτο δὲ ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν διεκδίκησιν ἐκ μέρους τρίτων, πολλῷ μᾶλλον, ἂν ρητῶς εἶχε συμφωνηθῇ τοῦτο.

Ἐν περιπτώσει τοιαύτης διεκδικήσεως ὁ ἀγοραστὴς ἠδύνατο ἢ νὰ αὐτομαχήσῃ, δηλονότι ν' ἀντεπεξέλθῃ μόνος κατὰ τοῦ διεκδικοῦντος τρίτου, ἢ νὰ ἀναγάγῃ εἰς πράτην, δηλονότι νὰ ζητήσῃ τὴν παρέμβασιν τοῦ πωλητοῦ διὰ τῆς βεβαιώσεως ὅτι ὑπ' αὐτοῦ ἐπωλήθη τὸ ἀμφισβητούμενον πρᾶγμα. Καὶ ἂν μὲν ὁ πωλητὴς προέβαινεν οἰκειοθελῶς εἰς τὴν βεβαίωσιν ταύτην, τότε ὑπεχρεοῦτο, ἐν ᾗ περιπτώσει κατίσχυε τὸ δικαίωμα τοῦ διεκδικοῦντος τρίτου, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἀγοραστὴν τὸ τίμημα, ἴσως δὲ νὰ καταβάλῃ καὶ τὴν προκύψασαν ζημίαν. Ἂν ὅμως τοὐναντίον ἠρνεῖτο νὰ προβῇ εἰς βεβαίωσιν, ὁ ἀγοραστὴς ἠδύνατο ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν δικαστικῶς διὰ τῆς λεγομένης δίκης βεβαιώσεως[1].

Ὁ πωλητὴς ἦτο πρὸς τούτοις ὑπεύθυνος διὰ τὰ ἀπόκρυφα ἐλαττώματα

1. Meier-Schömann, der attische Prozess 527 ἑ. Lipsius, das attische Recht.

τῶν ἀψύχων καὶ τὰς ἀφανεῖς ἀσθενείας τῶν ἐμψύχων πραγμάτων, τῶν παραδιδομένων εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἂν δόλῳ ἀπεσιώπα τὰς ἐλλείψεις ταύτας, οὗτος δὲ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν ἢ ἀκύρωσιν τῆς ἀγορᾶς διὰ τῆς δίκης ἀναγωγῆς, ἥτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν actio redhibitoria τῶν ρωμαίων ἀγορανόμων. Ἡ ἀναγωγὴ ἐπετρέπετο ἀναντιρρήτως ἐπὶ παντὸς πωληθέντος πράγματος, καίτοι οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι μόνον περὶ ἀναγωγῆς οἰκέτου· ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τοῦ ἐκφράζεσθαι ἦτο συνήθης οὐ μόνον παρ' Ἕλλησι, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ρωμαίοις, οἵτινες ὁσάκις ἔφερον παραδείγματα ἀγοροπωλησίας πάντοτε σχεδὸν ἐποιοῦντο μνείαν τοῦ δούλου, οἱονεὶ ὡς τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν πραγμάτων.

Κατὰ ταῦτα αἱ πωλήσεις τῶν κινητῶν[1] εἰς οὐδένα ὑπέκειντο περιορισμὸν κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον, συνηθέστατα δὲ ἐγίνοντο καὶ ἐπὶ πιστώσει. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀκίνητα, ἡ πώλησις αὐτῶν ὤφειλε, κατά τινα τεκμήρια, ν' ἀνακοινωθῇ ἐγγράφως ἑξήκοντα ἡμέρας πρότερον τῇ ἁρμοδίᾳ ἀρχῇ, ἥτις, φαίνεται, ἐδημοσίευε τὴν ἐπικειμένην πώλησιν, ἵνα δυνηθῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐνυπόθηκοι πιστωταὶ νὰ ὑποβάλωσιν ἐνδεχομένας ἐνστάσεις.

VII

Ἁπλουστάτη ἐπίσης καὶ ἄνευ τῶν αὐστηρῶν διατυπώσεων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἦτο καὶ ἡ σύναψις δανείου κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον[2]. Ὁ δανειστὴς παρεῖχε τὸ δάνειον, πολλάκις ἄνευ μαρτύρων καὶ ἄνευ ἐγγυήσεως ἢ ἐνεχύρου, ἠρκεῖτο δὲ ἁπλῶς εἰς μίαν ἰδιόγραφον δήλωσιν τοῦ ὀφειλέτου περὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐπιστροφῆς τῆς ὀφειλῆς, ἥτις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐκαλεῖτο χειρόγραφον δάνειον. Ὅταν ἡ δήλωσις αὕτη ἐγίνετο ἐν εἴδει συμβολαίου μεταξὺ δανειστοῦ καὶ ὀφειλέτου, τότε ἡ παρουσία μαρτύρων ἦτο ἀναγκαία, ἡ δὲ πρᾶξις ἐλέγετο συγγραφή[3]. Ἡ συμφωνία ἐχαράσσετο ἐπὶ διπτύχου κηρίνου πινακίου, ὁμοίου πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς diptychæ tabulæ ceratæ, κατατιθεμένου παρά τινι τρίτῳ προσώπῳ ἀπολαύοντι τῆς κοινῆς τῶν συμβαλλομένων ἐμπιστοσύνης. Πολλάκις, ἰδίᾳ μεταξὺ καλῶν φίλων καὶ συγγενῶν, παρελείποντο καὶ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, αἱ δὲ συμφωνίαι ἐγίνοντο προφορικαί, ὅτε τὸ δάνειον ἐλέγετο χειρόδοτον ἢ ἀσύγγραφον.

Ἐὰν κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ δανείου συνεφωνεῖτο ἡ πληρωμὴ τόκων, διὰ τοὺς ὁποίους οὐδένα περιορισμὸν ἔθετεν ὁ ἀττικὸς νόμος, τὸ δάνειον ἐκαλεῖτο ἐπίτοκον, ἐὰν δ' ἐκ τῶν προτέρων ἀπεκλείοντο οἱ τόκοι, ἡ ὑποχρέωσις ἐθεωρεῖτο ἠθικῶς μεγαλυτέρα, τὸ δὲ δάνειον ἐλέγετο χρέος ἢ χρέος ἄτοκον.

1. Τὰ κινητὰ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι «ἀφανῆ», τὰ δὲ ἀκίνητα «φανερά».

2 Meier-Schömann, der attische Prozess 497 ἑ. Lipsius, das attische Recht.

3. Δημοσθ. πρὸς τὴν Λακρίτ. παραγρ. 927. Αἰσχίν. κατὰ Τιμάρχ. 1,169.

Τὸ δάνειον ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἰσχυροποιηθῇ διὰ συστάσεως ἐγγυητοῦ, ἀναδεχομένου τὴν ὑποχρέωσιν ἀμέσου ἢ ἐμμέσου πληρωμῆς τοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ, ἢ διὰ παροχῆς ἐνεχύρου ἢ ὑποθήκης[1]. Τὸ ἐνέχυρον δὲν ἦτο πάντοτε, ὅπως νοοῦμεν αὐτὸ σήμερον, πρᾶγμα κινητόν, ἀλλὰ καὶ ἀκίνητα παρεχωροῦντο ἐνίοτε ὡς ἐνέχυρα, ὅπως τἀνάπαλιν ἠδύναντο κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον νὰ τεθῶσιν ὑποθῆκαι καὶ ἐπὶ κινητῶν πραγμάτων. Ἐν τούτοις εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων αἱ ὑποθῆκαι ἀφεώρων εἰς ἀκίνητα, ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις δημόσια ὑποθηκολόγια, αἱ ὑποθῆκαι ἐνεχειράσσοντο ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν τοίχων ἢ ἐπὶ λιθίνων πλακῶν τιθεμένων ἐπὶ τοῦ ἐνυποθηκευομένου ἀκινήτου. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐλέγοντο ὅροι, ἀπηγορεύετο δὲ αὐστηρότατα ἡ αὐθαίρετος αὐτῶν ἀνάσπασις[1]. Τοιοῦτοι ἐγχάρακτοι ὅροι, περιέχοντες τὸ ὄνομα τοῦ δανειστοῦ καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἐνυποθήκου δανείου, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ πρᾶξις, περιεσώθησαν μέχρι σήμερον, δύναται δὲ νὰ ἴδῃ τις πολλοὺς παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὰ ἀνασκαφέντα μέρη τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν.

Πολλάκις ἡ ὑποθήκη καθίστατο ἰσχυροτέρα δι' εἰκονικῆς οὕτως εἰπεῖν πωλήσεως, τῆς λεγομένης ὠνῆς ἐπὶ πίστει ἢ πράσεως ἐπὶ λύσει, ὅτε ὁ δανειστὴς ἐξεμίσθου τὸ παρ' αὐτοῦ ἀγορασθὲν πρᾶγμα εἰς τὸν ὀφειλέτην ἀντὶ μισθοῦ, ἴσου περίπου πρὸς τοὺς τόκους τοῦ δανείου, ὑπεχρεοῦτο δὲ νὰ ἐπαναπωλήσῃ ἀμέσως τὸ προκείμενον πρᾶγμα εἰς τὸν ὀφειλέτην, ἅμα ὡς ἀπέτινεν οὗτος τὴν ὀφειλήν. Πρὸς τὴν ὠνὴν ἐπὶ πίστει παρουσιάζει μεγίστην ὁμοιότητα ἡ fiducia τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου.

Ἡ μὴ ἔγκαιρος ἀπότισις τῆς ὀφειλῆς, ἅμα τῇ λήξει, ἐκαλεῖτο ὑπερημερία, ἐπέφερε δὲ ἀποτελέσματα οἰκονομικῆς μόνον φύσεως· τὰ ἀπάνθρωπα ἐπακόλουθα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου διὰ τὸν ὑπερήμερον ὀφειλέτην, οὗτινος τὸ σῶμα ἠδύναντο νὰ κατακερματίσωσι καὶ διανεμηθῶσιν οἱ πιστωταί[2], ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὸ ἀττικόν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πρὸ τοῦ Σόλωνος ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀθήναις, ὅπως καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις ἑλληνικαῖς πολιτείαις, ἡ συνήθεια τοῦ δανείζειν ἐπὶ σώμασι καὶ θητεύειν ἐν περιπτώσει μὴ ἀποδόσεως τῶν ὀφειλομένων, ἀλλὰ ταῦτα πάντα κατηργήθησαν διὰ τῆς περιφήμου σεισαχθείας τοῦ Σόλωνος[3], ὅστις προεδοὺς εἰς τὸν νόμον αὐτοῦ ἀναδρομικὴν ἰσχὺν ἐπέτρεψε τὴν εἰς Ἀττικὴν ἐπάνοδον τῶν τέως εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πραθέντων, οὓς ἐκήρυξεν ἐλευθέρους[4]. Κατὰ ταῦτα μετὰ τὴν Σολώνειον νομο-

1. Τὸ ἀκίνητον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον οἱ ὅροι τῆς ὑποθήκης ἐλέγετο ἀφωρισμένον.

2. Tabul. III, 6. «Tertiis nundinis partis secanto. Si plus minusve secuerunt ne fraude esto».

3. Διογέν. Λαερτ. 1,2,45 (Σόλων). Σεισάχθεια δὲ ἦν «λύτρωσις σωμάτων τε καὶ κτημάτων· καὶ γὰρ ἐπὶ σώμασιν ἐδανείζοντο καὶ πολλοὶ δι' ἀπορίαν ἐθήτευον».

4. Παππούλια, ἡ ἐμτράγματος ἀσφάλεια (1909) 27 ἑ.

θεσίαν ὁ δανειστής, ἐὰν μὲν ὑπῆρχεν ἐνέχυρον, ἐκάλυπτε τὴν ἀπαίτησιν αὐτοῦ διὰ τῆς πωλήσεως τοῦ ἐνεχύρου, ὑποχρεούμενος νὰ παραδώσῃ τὸ ἐνδεχόμενον πλεόνασμα εἰς τὸν ὀφειλέτην· ἐὰν δὲ ὑφίστατο ὑποθήκη ἐξησφάλιζε δι' ἐμβατεύσεως τὴν κατοχὴν τοῦ ὑποτεθειμένου πράγματος, ὅπερ ἐπώλει ἐπίσης παραδίδων εἰς τὸν ὀφειλέτην τὸ πλέον τῆς ὀφειλῆς ἐκ τοῦ τιμήματος τῆς πωλήσεως.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς πενιχρᾶς προστασίας τῆς condictio certi μόλις ἐξησφάλιζε τὰ ἐπὶ τοῦ δανεισθέντος κεφαλαίου, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν τόκων δικαιώματα τοῦ δανειστοῦ, τὸ ἀττικὸν παρεῖχεν εἰς αὐτὸν σειρὰν ὅλην ἐνδίκων μέσων. Ὁ δανειστὴς ἠδύνατο πράγματι νὰ ἐνασκήσῃ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ διὰ διαφόρων δικῶν· εἶχε τὴν δίκην ἐγγύης κατὰ τοῦ ἀρνουμένου νὰ πληρώσῃ τὴν ὀφειλὴν ἐγγυητοῦ· τὴν δίκην ἐξούλης κατὰ τοῦ παρακωλύοντος τὴν ἐμβάτευσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐνυπόθηκον πρᾶγμα· κατὰ δὲ τοῦ ὀφειλέτου τὰς γενικὰς δίκας συνθηκῶν παραβάσεως καὶ βλάβης καὶ τὰς εἰδικὰς δίκας χρέους καὶ ἀργυρίου. Ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ὑπελόγιζεν ὅτι αἱ ὑποχρεώσεις, ἃς εἶχεν ἀπέναντι διαφόρων, ὑπερέβαινον τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ περιουσίαν, παρεχώρει ταύτην εἰς τοὺς δανειστάς[1], οἵτινες πιθανώτατα ἐξέθετον αὐτὴν εἰς πελειστηριασμόν, τοῦ ὀφειλέτου ἀπαλλασσομένου πάσης καταδιώξεως, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε προφανὴς δολιότης.

Αὐστηρότερος ἀναμφιβόλως ἦτο ὁ νόμος προκειμένου περὶ τῆς χρεοκοπίας τῶν τραπεζιτῶν, ἥτις ἐκαλεῖτο ἀναασκευή. Οἱ τραπεζῖται ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἀπήλαυον δημοσίας τινὸς πίστεως, ἐκδηλουμένης διαφοροτρόπως· οὕτω τὰ μετ' αὐτῶν δανειακὰ συμβόλαια συνήπτοντο ἄνευ μαρτύρων, αἱ δὲ ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν σημειώσεις περὶ πιστώσεων, δανείων, ἐξοφλήσεων καὶ ἄλλων σχετικῶν πράξεων εἶχον, φαίνεται, κῦρος οἱονεὶ ἐπισήμου πράξεως[2]. Εἶναι φυσικὸν ὅτι πᾶσα κατάχρησις τῆς κοινῆς ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τῶν τραπεζιτῶν προυκάλει γενικὴν κατακραυγὴν καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ νόμου.

Σκοπίμως ἐξετάθην εἰς τὰ ἀφορῶντα τοὺς δύο θεμελιώδεις θεσμοὺς τοῦ ἐνοχικοῦ δικαίου, ἐπιθυμῶν ν' ἀποδείξω δι' ἀντιπαραβολῆς, πόσον ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ σημασία, ἥτις ἀπεδόθη ἀνέκαθεν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ πόσον ἆρ' ἑτέρου παρωράθη ἡ πραγματικὴ ἀξία τοῦ ἀττικοῦ. Ὁ θεσμὸς τοῦ δανείου καὶ πάντες οἱ συναφεῖς αὐτῷ θεσμοὶ εἶχον φθάσει, ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος, εἰς σημεῖον νομικῆς τελειότητος, ὅπερ μόλις δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν περὶ τῶν ἀντιστοίχων θεσμῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, ἧς προηγήθη πολλῶν αἰώνων ἐξέλιξις, ἀπολήξασα εἰς τὴν πλήρη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀποδοχὴν τῶν ἑλληνικῶν θεσμῶν τοῦ τόκου, τοῦ ἐνεχύρου, τῆς ὑποθήκης, τῆς ἐγγυήσεως, τῆς ἀντιχρήσεως[1], τοῦ ναυτικοῦ δανείου[2].

1. Τοῦτο ἐλέγετο «ἐξίστασθαι τῶν ὄντων» (cessio bonorum) καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον ἴχνος τοῦ θεσμοῦ τῆς πτωχεύσεως.

2. Ἰσοκράτ. Τραπεζιτ. 358,2 «Τὰ μὲν συμβόλαια πρὸς τοὺς ἐπὶ ταῖς τραπέζαις ἄνευ μαρτύρων γίνεται, τοῖς ἀδικουμένους δὲ πρὸς τοιούτους ἀνάγκη κινδυνεύειν, οἳ καὶ φίλους πολλοὺς κέκτηνται καὶ χρήματα πολλὰ διαχειρίζουσι καὶ πιστοὶ διὰ τὴν τέχνην δοκοῦσιν εἶναι». Βιβλία παρόμοια πρὸς τὰ τῶν Ἀθηναίων τραπεζιτῶν εἶχον βραδύτερον καὶ οἱ Ρωμαῖοι· περίφημοι εἶναι οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Apochæ Pompejanæ» γνωστοὶ πίνακες, εὑρεθέντες πρό τινων δεκαετηρίδων ἐν Πομπηΐᾳ, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πλουσίου τραπεζίτου Καικιλίου Ἰουκούνδου.

VIII

Εἰς τὸ ἀττικὸν δίκαιον εὑρίσκομεν πρὸς τούτοις καθιερωμένας καὶ ἄλλας τινὰς χαρακτηριστικὰς ἀρχὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ξένας πρὸς τὸ ρωμαϊκόν. Περὶ τούτων ἔσται ἐν τοῖς ἑπομένοις βραχὺς ὁ λόγος.

Διὰ τὸν Ἀθηναῖον, ὅστις ἠγάπα τὸν δημόσιον βίον ὅσον καὶ τὸν ἰδιωτικόν, εἰμὴ περισσότερον τούτου, ἡ πολιτεία ἦτο ἡ βάσις ἡ συγκεντροῦσα ὅλην τὴν προσοχὴν αὐτοῦ. Δι' ἕκαστον πολίτην ἦτο ἐπιβεβλημένη ὑποχρέωσις νὰ συμμετέχῃ τῶν δημοσίων πραγμάτων, τῆς τε διοικήσεως καὶ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, καὶ νὰ συντελῇ πρὸς τὴν πρόοδον τῆς πολιτείας καὶ τὴν προάσπισιν τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν αὐτῆς συμφερόντων. Μὴ ὑπαρχούσης εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς, ὡς νοοῦμεν αὐτὴν σήμερον[3], ἕκαστος πολίτης ἐξετέλει τρόπον τινὰ χρέη εἰσαγγελέως, ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς καταγγελίας καὶ τῶν ἐλαχίστων κατὰ τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων αὐτῆς ἀδικημάτων· ἡ δὲ κατάχρησις τοῦ δικαιώματος τούτου ἀνέπτυξε τὸ φιλοκατήγορον καὶ ἐπέφερε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ συκοφαντικὸν τοῦ ἀθηναϊκοῦ χαρακτῆρος. Τὸ δίκαιον, ἵνα καταστείλῃ τὴν κατάχρησιν ταύτην, ὥριζεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅπως ὁ καταγγέλλων ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει ἀλλότρια ἀδικήματα, ἂν μὴ συνεκέντρου κατὰ τὴν διαδικασίαν τοὐλάχιστον τὸ πέμπτον τῶν δικαστικῶν ψήφων, καταβάλλῃ εἰς τὸ δημόσιον χιλίας δραχμάς. Πόσον μεγάλη σημασία ἀπεδίδετο ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν πολιτείαν, φαίνεται πρὸς τούτοις ἐκ τῆς ἀσυνήθους καὶ ἐξαιρετικῆς αὐστηρότητος, ἣν ἐδείκνυον οἱ νόμοι πρὸς τοὺς ὀφειλέτας τοῦ δημοσίου, ἐκ τῆς αὐστηρᾶς δοκιμασίας, εἰς ἣν ὑπεβάλλοντο πάντες οἱ μέλλοντες ν' ἀναλάβωσι δημοσίαν τινὰ ἀρχήν, ὡς καὶ ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως, ἣν εἶχον οὗτοι, νὰ δώσωσι λόγον καὶ εὐθύνας τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτεία παρεῖχε πολλὰ ἀντισταθμίσματα· ὡς τοιαύτη, ἀνελάμβανεν ἀπέναντι τῶν πολιτῶν πλείστας ὑποχρεώσεις διὰ τὴν περιτρούρησιν

1. L. 11 § 1. D. de pignor. 20,1.

2. D. de fenore naut. 22,2; C. 4,33.

3. Βλ. Ἱστορικὴν μελέτην Σάρρου (Γ. Κ.), ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς ἐν Ἑ. Φ. Συλλόγῳ Γ' (1874) 205.

τῆς περιουσίας καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν. Οὕτως, ἐν ᾧ αἱ συνήθεις κλοπαὶ ἐτιμωροῦντο διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ δεκαπλασίου τῆς ἀξίας τοῦ κλαπέντος πράγματος (ἡ δὲ ποινὴ αὕτη ὑπεβιβάζετο εἰς τὸ διπλάσιον, ἐὰν ἐπεστρέφετο τὸ κλαπὲν ἀντικείμενον), αἱ νυκτεριναὶ κλοπαί, καθὼς καὶ αἱ κλοπαὶ αἱ γινόμεναι ἐν δημοσίοις τόποις, ὡς τὸ Λύκειον, ἡ Ἀκαδημία, ἡ Ἀγορά, τὸ Κυνόσαργες, ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου[1]· διότι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ προφύλαξις ἦτο δυσκολωτέρα διὰ τὸν πολίτην, ἡ δὲ ἐπαγρύπνησις τῆς πολιτείας ἀναγκαιοτέρα.

Ὁ νόμος ἐκόλαζεν ἐπίσης καὶ τὴν ἐλαχίστην προσβολὴν τῶν πολιτῶν, τὴν γινομένην ἐν δημοσίοις καθιδρύμασιν[2], ἐν πανηγυρικαῖς συναθροίσεσι καὶ ἐν ἐπισήμοις τελεταῖς, ἐν ᾧ ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων τούτων μόνον αἱ ὕβρεις αἱ λεγόμεναι ἀπόρρητοι[3] ἐτιμωροῦντο.

Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ εἶναι ὅτι ἡ πολιτεία ἐφρόντιζε νὰ τροφοδοτῇ δημοσίᾳ τοὺς πτωχοὺς καὶ μὴ δυναμένους νὰ ἐργασθῶσιν ἕνεκα μεγάλων σωματικῶν ἐλλείψεων, ἃς ἐξηκρίβου ἡ Βουλή, παρέχουσα ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν δύο ὀβολοὺς τῆς ἡμέρας[4]. Τοὐναντίον διὰ τοὺς ὑγιεῖς καὶ ἀργοὺς ὑπῆρχεν αὐστηρὸς νόμος, πιθανῶς τοῦ Δράκοντος, ἐπιτρέπων εἰς πάντα πολίτην νὰ ὑποβάλῃ τὴν γραφὴν ἀργίας καθ' οἱουδήποτε ὀκνηροῦ καὶ ἀέργου, ὅστις ἐὰν τρὶς ἐτιμωρεῖτο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γραφῆς ταύτης ἐγίνετο ἄτιμος[5].

Πρὸς τούτοις δι' ὅλου τοῦ ἀττικοῦ δικαίου διήκει ἡ ἀρχὴ τῆς τελείας κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἰσοτιμίας τῶν πολιτῶν, ἥτις φαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῆς πλήρους ἐλευθερίας τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς διὰ κλήρου ἀπονομῆς τῶν πλείστων ἀξιωμάτων τῆς πολιτείας.

IX

Δύο ἄλλας ἰδιότητας τοῦ ἀττικοῦ δικαίου, τὸ ἐπιεικὲς καὶ τὸ φιλελεύθερον, συναντᾷ ἀνὰ πᾶν βῆμα ὁ ἐπισταμένως μελετῶν τὸ δίκαιον τοῦτο. Ἐκ τῆς σωρείας δὲ τῶν ὑπαρχόντων παραδειγμάτων δύο μόνον θὰ

1. Δημοσθ. κατὰ Τιμοκράτους 736.

2. Τοῦ καινόνος τούτου ἐξηροῦντο, φαίνεται, αἱ ἐν τοῖς δικαστηρίοις βίαιαι ἐπιθέσεις, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγοῦνται αἱ ὑβριστικαὶ λέξεις καὶ φράσεις ὡς ἀναίδεια, ἀναισχυντία, συκοφαντία καὶ αἱ παρόμοιαι, ἃς συναντῶμεν εἰς τοὺς λόγους τῶν ρητόρων. Πρβ. Αἰσχίν. κατὰ Κτησιφ. 404 16 κατὰ Τιμάρχ. 1 116 ἑ. Ανδοκ. περὶ τῶν μυστηρ. 1,99 καὶ πλείστους ἄλλους ρητορικοὺς λόγους.

3. Τοιαῦται ἦσαν αἱ λέξεις ῥίψασπις, προδότης, ἀνδροφόνος, πατραλοίας, μητραλοίας καὶ αἱ ταύταις παραπλήσιαι.

4. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ. 49,4.

5. Ὑπῆρχον, φαίνεται, καὶ εἰς τὰς Σίρδεις διατάξεις κατὰ τῶν ἀέργων· ὁ Αἰλιανὸς τοὐλάχιστον ἀναφέρει (Ποικ. ἱστορ. 4,1) ὅτι «ἀργίας ἦσαν δίκαι καὶ τὸν εἰκῇ ζῶντα ἔδει κρίνεσθαι καὶ διδόναι τὰς εὐθύνας, ἀποδεικνύντα ὅθεν ζῇ».

ἐξάρω ἰδιαιτέρως, ἵνα καταδείξω τὴν πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἀντίθεσιν, δηλονότι τὰ περὶ δούλων νόμιμα καὶ τὸν θεσμὸν τῆς πατρικῆς ἐξουσίας.

Ἐν ᾧ κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ δοῦλος ἦτο ἐκτὸς τοῦ νόμου, ὁ δὲ κύριος εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ ἀπόλυτον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου (jus vitæ ac necis), κατὰ τὸ ἀττικὸν ὄχι μόνον οὐδεὶς δοῦλος, οὐδ' αὐτὸς ὁ δολοφόνος τοῦ ἰδίου κυρίου, ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ θανατωθῇ ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ δαρῇ ἐπετρέπετο, ὡς ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν[1]. Πρὸς τούτοις ὁ δοῦλος, ὁ οἰκονομήσας χρήματα ἐπαρκῆ, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου, ἡ δὲ ἀπάνθρωπος ἢ ἀτιμωτικὴ συμπεριφορὰ τοῦ κυρίου πρὸς τὸν δοῦλον ἔδιδεν αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Θησεῖον, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς ἄλλα ἄσυλα, καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν πώλησιν αὐτοῦ εἰς ἄλλον κύριον. Κατὰ τοῦ τρίτου, ὅστις ἐφόνευεν, ἐτραυμάτιζε, προσέβαλλεν ἢ ὕβριζε δοῦλον, ὁ κύριος εἶχε τὰς γραφὰς φόνου, τραύματος ἐκ προνοίας, ὕβρεως καὶ τὴν δίκην αἰκίας.

Τοιαῦται προστατευτικαὶ τῶν δούλων διατάξεις ἦσαν πολυτέλειαι διὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον. Μόλις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀγαθοῦ Ἀντωνίνου δι' αὐτοκρατορικῆς constitutio παρεχωρήθη εἰς τὸν δοῦλον, ἐν περιπτώσει βαναύσου πρὸς αὐτὸν διαγωγῆς τοῦ κυρίου, τὸ δικαίωμα τῆς καταφυγῆς εἰς ἄσυλον καὶ τῆς πωλήσεως εἰς ἄλλον κύριον. Ὁ αὐτὸς Καῖσαρ ὥρισεν ὡσαύτως ὅπως ὁ φονεύων τὸν δοῦλον αὐτοῦ τιμωρῆται ὡς ὁ φονεύων ξένον δοῦλον[2].

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀντίθεσις τῶν θεσμῶν τῆς ρωμαϊκῆς patria potestas καὶ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας τοῦ ἀττικοῦ δικαίου. Ὁ ρωμαῖος υἱός, ζῶντος τοῦ πατρός, ἦτο, ἐνίοτε μέχρις ἐσχάτου γήρως, ὑπεξούσιος, μὴ δυνάμενος νὰ ἔχῃ ἀτομικὴν περιουσίαν[3], οὐδὲ νὰ ἐνασκήσῃ ἐξουσίαν πατρικὴν ἀπέναντι τῶν ἰδίων τέκνων. Ὁ πατὴρ εἶχεν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ δούλου, ἀπόλυτον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου, ὡς καὶ δικαίωμα πωλήσεως πέραν τοῦ Τιβέρεως. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δικαίωμα ἀναγνωρίζεται καὶ ὑπὸ τῆς Δωδεκαδέλτου, ἐπιτρεπούσης εἰς τὸν πατέρα δὶς τὴν πώλησιν τοῦ ἰδίου τέκνου[4]. Καίτοι προϊόντος τοῦ χρόνου περιωρίσθησαν τὰ ἀπάνθρωπα ταῦτα δικαιώματα, οὐχ ἧττον τὸ δικαίωμα τῆς noxæ datio, δηλαδὴ τῆς ἐκποιήσεως τοῦ υἱοῦ ὡς δούλου διὰ βλάβην ὑπ' αὐτοῦ γενομένην, ἐξηκολούθησεν ἐνασκούμενον μέχρι τοῦ ἕκτου αἰῶνος καὶ κατηργήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

1. Ξενοφ. Ἀθην. Πολιτ. 1,10. «Τῶν δούλων δ' αὖ καὶ τῶν μετοίκων πλείστη ἐστὶν Ἀθήνησιν ἀκολασία, καὶ οὔτε πατάξαι ἔξεστιν αὐτόθι οὔτε ὑπεκστήσεταί σοι ὁ δοῦλος»

2. L. 2 l. de his qui sui vel alieni juris 1,8. l. 2 D. h. t.

3. Αἱ πενιχραὶ ἐξαιρέσεις τῶν bona castrensia, quasi castrensia καὶ adventicia ἀνήκουσι μόλις περὶ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας.

4. Tabul. IV, 2. «Si pater filium ter venum duuit filius a patre liber esto».

Τοιούτους βαρβάρους θεσμοὺς δὲν ἐγνώρισε τὸ ἀττικὸν δίκαιον. Ὁ Ἀθηναῖος ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους καὶ τῇ ἐγγραφῇ αὐτοῦ εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον, ἐγίνετο αὐτεξούσιος[1], ἐλεύθερος νὰ ἐξασκήσῃ πᾶν δικαίωμα κατά τε τὸ ἰδιωτικὸν καὶ τὸ δημόσιον δίκαιον. Βεβαίως αἱ ἠθικαὶ ὑποχρεώσεις τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, οἷαι ὁ σεβασμός, ἡ διατροφὴ καὶ αἱ μετὰ θάνατον νενομισμέναι τιμαί, δὲν ἔπαυόν ποτε καὶ ἡ παράλειψις αὐτῶν ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς γραφῆς κακώσεως, ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἦσαν ἐπακόλουθα τῆς πατρικῆς ἐξουσίας. Ἐξ ἄλλου ὁ υἱὸς ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ τὸν πατέρα εἰς τὸ δικαστήριον — πρᾶγμα ἀνήκουστον κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, — διὰ τῆς γραφῆς παρανοίας[2], τῆς γραφῆς φόνου[3] καὶ ἄλλων· ἂν ὅμως ἠδύνατο νὰ ὑποβάλῃ κατ' αὐτοῦ καὶ ἰδιωτικὰς δίκας δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ἐξηκριβωμένον.

X

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Τὸ δὲ συμπέρασμα τῆς παρούσης μελέτης εἶναι ὅτι ἐκ τῆς γενομένης συγκρίσεως ὀλίγων μόνον θεσμῶν, κατ' ἐκλογὴν εἰλημμένων, τοῦτο μὲν διαφαίνεται ἡ ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἑλληνικὴ ἐπίδρασις, τοῦτο δὲ προβάλλουσιν αἱ χαρακτηριστικαὶ ἰδιότητες τῶν δύο δικαίων, τὸ τραχύ, τὸ δύσκαμπτον, τὸ αὐστηρόν, τὸ ἄγροικον τοῦ ρωμαϊκοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ εὐγενές, τὸ εὔπλαστον, τὸ ἐπιεικές, τὸ ἐλεύθερον τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἡ συγκριτικὴ τοῦ δικαίου ἐπιστήμη δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἀρκεσθῇ εἰς πορίσματα προερχόμενα ἐκ μιᾶς γενικῆς ἐπισκοπήσεως, ἀλλ' ἔχει καθῆκον νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν δύο δικαίων καὶ νὰ μελετήσῃ ἐπισταμένως ἕνα ἕκαστον τῶν συγκρινομένων θεσμῶν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐμφανίσεως μέχρι τῆς τελείας διαπλάσεως καὶ διαμορφώσεως, ἣν ἔλαβεν ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν αἰώνων. Διότι ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν ἐν γένει δὲν ὑπῆρξεν ἀκαριαία. Οἱ διὰ τῆς νομοθεσίας τῆς Δωδεκαδέλτου εἰσαχθέντες ἐν Ρώμῃ ἑλληνικοὶ θεσμοί, πολλοὶ ἢ ὀλίγοι, δὲν ἔμειναν ἀναλλοίωτοι, ἀλλ' ὑπέστησαν μακρὰν ἐξέλιξιν, ἧς ἡ ἐπισταμένη ἔρευνα θ' ἀποδείξῃ κατὰ πόσον οἱ ἐν λόγῳ θεσμοὶ διεμορφώθησαν ὑπὸ ἰθαγενῶν στοιχείων ἢ ὑπέστησαν καὶ δευτέραν ἐπίδρασιν ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Τοῦτο λοιπὸν δέον νὰ ἐξακριβώσῃ ἐπίσης ἡ ἱστορικὴ σύγκρισις.

1 Ἀριστοτ. Ἠθικ. μεγάλ. 1,34,16 «Ὥσπερ γὰρ μέρος τί ἐστι τοῦ πατρὸς ὁ υἱός πλὴν ὅταν ἤδη λάβῃ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τάξιν, καὶ χωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ, τότ' ἦν ἐν ἰσότητι καὶ ὁμοιότητί ἐστι τῷ πατρί. Οἱ δὲ πολῖται τοιοῦτοί τινες ἐθέλουσιν εἶναι».

2. Ξενοφ. Ἀπομν. 1,2,49. Περίφημος γραφὴ παρανοίας εἶναι ἡ τοῦ Ἰοφῶντος κατὰ τοῦ Σοφοκλέους, ὅστις, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, ἔπεισε τοὺς δικαστὰς περὶ τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ εὐεξίας ἀναγνοὺς τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Ἱππότην Κολωνὸν ὕμνον. Cicer. Cato major de senect. 7 § 22. Πλουτάρχ. εἰ πρεσβ. πολιτευτ. 3,40.

3. Πλάτ. Εὐθύφρ. 4 ἐε.

Τὰς μελέτας ταύτας δὲν πρέπει βεβαίως νὰ ἐπηρεάζῃ ἐθνικὸς φανατισμός, διαβλέπων καὶ ἀνευρίσκων πανταχοῦ ἑλληνικὰ στοιχεῖα — καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦτα. Ἐξ ἴσου ὅμως κατακριτέα εἶναι καὶ ἡ τάσις ἐνίων ἐπιστημόνων, οἵτινες ἐξ ὑπερβολικοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἑσπερίους σοφούς, ἵνα μὴ παρεκκλίνωσι τῶν ὑπ' ἐκείνων διατυπουμένων γνωμῶν, ἀποβαίνουσι πολλάκις ξενικώτεροι τῶν ξένων, παραδεχόμενοι ἀσυζητητεὶ τὰς διδασκαλίας ἐκείνων, ἀντικειμένας ἐνίοτε καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Πᾶς ἐπιστήμων ἔχει καθῆκον νὰ διατηρῇ ὑψηλὰ ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτοῦ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἰδίων κρίσεων καὶ φρονημάτων. Διότι δυστυχῶς καὶ οἱ σοφοὶ πλανῶνται. Ἵνα περιορισθῶ δὲ εἰς ἓν μόνον παράδειγμα ἐκ τῶν πολλῶν, ἀναφέρω τὸν μέγαν Mommsen, ὅστις ἐξ ὑπερμέτρου φιλορρωμαϊσμοῦ, ἵνα ἐξάρῃ ἔθιμα καὶ νόμιμα ρωμαϊκά, ὑποτιμᾷ πολλάκις καὶ κατακρίνει ἐπιπολαίως τὰ ἑλληνικά, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ προσφεύγων ἔστιν ὅτε καὶ εἰς ἀνακριβείας. Τοιουτοτρόπως ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ μαστίγωσις καὶ αἱ βάσανοι ἐλευθέρων πολιτῶν, ὡς κατηγορουμένων ἢ μαρτύρων, δὲν ἦσαν ἐπιτετραμμέναι ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας, χαρακτηρίζων δὲ τοῦτο ὡς ἓν τῶν μεγίστων κατορθωμάτων τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τοῦ ὑπερβολικοῦ πάντοτε Κικέρωνος[1], μέμφεται τὴν τόσον προηγμένην πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ἐπέτρεπε δῆθεν τὴν χρῆσιν τοιούτων βαρβάρων μέτρων. Πρὸς τούτοις, ἵνα μειώσῃ τὸ κῦρος τῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων, τῶν ἀντικειμένων πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ, τὴν μὲν πληροφορίαν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασέως[2], ἀναφέροντος ὅτι οἱ δολοφόνοι Ταρκυνίου τοῦ πρεσβυτέρου ὑπεβλήθησαν εἰς βασάνους διὰ νὰ ὁμολογήσωσι τὴν πρᾶξιν, χαρακτηρίζει — αὐθαιρέτως καὶ ἄνευ ἱστορικῶν ἀποδείξεων — ὡς μεταγενεστέραν ἐπινόησιν, εἰς δὲ τὰς μαρτυρίας τοῦ Λιβίου[3], καθ' ἃς ἐν ἔτει 544 (210) οὐ μόνον οἱ δοῦλοι τῶν Καμπανῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ κύριοι αὐτῶν ἐβασανίσθησαν, δὲν ἀποδίδει πολλὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημασίαν, διότι οἱ βασανισθέντες ἦσαν dediticii καὶ ἐπομένως δὲν ἐθεωρήθησαν ὡς τελείως ἐλεύθεροι[4]. Τὰς σκέψεις ταύτας τοῦ μεγάλου ρωμαιοδίφου δύναταί τις νὰ χαρακτηρίσῃ ἀπεριφράστως ὡς σφαλεράς, διότι ἐξ οὐδεμιᾶς ἱστορικῆς πηγῆς ἐξακριβοῦται ἡ ἐν Ἀθήναις χρῆσις βασάνων ἐπὶ ἐλευθέρων πολιτῶν. Τοὐναντίον περιπτώσεις πολλαί, καθ' ἃς προτάσεις περὶ βασανισμοῦ δούλων ἀπερρίφθησαν κατόπιν ἐνστάσεων, ὅτι οἱ νομιζόμενοι δοῦλοι ἦσαν ἀπελεύθεροι[5], ὡς καὶ ἄλλαι μαρτυρίαι, ἐπιβάλλουσιν ἡμῖν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ μαστίγωσις καὶ αἱ βάσανοι ἐπὶ μὲν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν ἀπηγορεύοντο ἀπολύτως, ἐπὶ δὲ τῶν μετοί-

1. Cicer. part. orat. 34,118.
2. Διονυσ. Ἁλικ. Ρωμ. ἀρχαιολ. 3,73.
3. Liv. histor. lib. 26,27.
4. Mommsen, Röm. Strafr. 405[1].
5. Meier-Schömann. Der attische Prozess 684 ἐε.

κων ἐπετρέποντο εἴς τινας μόνον ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, οὐχὶ ὅμως πρὸς ἀπόσπασιν μαρτυρίας, ἀλλὰ πρὸς ὁμολογίαν ἐνοχῆς. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δικαιολογηθῶσιν οἱ πομπώδεις ἐκεῖνοι ἔπαινοι διὰ τὸ «μέγιστον κατόρθωμα τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ», ὅταν ἀντιτάξῃ τις τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου, ὅπερ εἶχον ἐν Ρώμῃ οἱ κύριοι ἐπὶ τῶν δούλων καὶ οἱ patres familias ἐπὶ τῶν ἰδίων τέκνων, ἐν ᾧ ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ ἐλάχιστος δαρμὸς δούλου ἀπηγορεύετο;

Πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν σφαλερῶν συμπερασμάτων ἀνάγκη πολλῆς περισκέψεως, ἣν δὲν δεικνύουσι βεβαίως οἱ θεωροῦντες τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ὡς ἀνέφικτον καὶ ἀποκλειστικὸν προϊὸν τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος καὶ οὐδεμίαν παραδεχόμενοι ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτὸ ἢ ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου.

Καὶ ἡ μὲν γνώμη τῶν ἀρνουμένων πᾶσαν ἐπίδρασιν ἑλληνικῶν νομικῶν ἰδεῶν ἐπὶ τὴν ρωμαϊκὴν Δωδεκάδελτον εἶναι ἀναξία προσοχῆς, διότι βεβαίως ἡ ἱστορικῶς ἀναμφισβήτητος εἰς Ἑλλάδα μετάβασις εἰδικῆς ἐπιτροπείας πρὸς μελέτην τῶν ἑλληνικῶν νομίμων, δὲν ἐγένετο ἁπλῶς πρὸς τὸ θεαθῆναι. Εἶναι δὲ πολὺ παράτολμον νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη περιελθοῦσα τὰς ἑλληνίδας πολιτείας οὐδεμίαν εὗρε διάταξιν ἀξίαν ν' ἀποτελέσῃ μέρος τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας, ἀφ' οὗ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Σόλωνος λέγεται ὅτι εἰσήγαγε θεσμούς τινας, εἰλημμένους ἐκ τοῦ δικαίου τῶν Αἰγυπτίων. Ἄλλοι, ἵνα ἑρμηνεύσωσι τὴν συγγένειαν τῶν ρητρῶν τῆς Δωδεκαδέλτου πρὸς ἑλληνικοὺς θεσμούς, κατέφυγον εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι τοιαῦται ὁμοιότητες παρατηροῦνται εἰς τὰ δίκαια ὅλων τῶν λαῶν. «Ὡς ἐκ τούτου, δογματίζει καὶ ὁ Puchta, ἡ ὁμοιότης τῶν θεσμῶν δύο φυλετικῶς συγγενῶν λαῶν, ὡς ὁ ἑλληνικὸς καὶ ὁ ρωμαϊκός, ἔτι ὀλιγώτερον προκαλεῖ τὴν ὑπόθεσιν περὶ σκοπίμου μεταδόσεως ὡρισμένων ἀρχῶν. Τοὐναντίον χρήζει ἐξηγήσεως, διατί ἡφυλετικὴ αὕτη συγγένεια ἔσχε τόσον ἀσήμαντον ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ δίκαιον καὶ διατί ἡ ἐπίδρασις αὕτη δὲν εἶναι τόσον καταφανής, ὅσον ἐν τῇ γλώσσῃ, περὶ τῆς ὁποίας οὐδεὶς ποτε ἐσκέφθη νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι μετεδόθη δι' ἰδιαιτέρων πρεσβειῶν»[1]. Εἰς τὰς δοξασίας ταύτας τοῦ γερμανοῦ σοφοῦ, δύναταί τις ν' ἀντιτάξῃ τὰ πορίσματα τῶν προϊστορικῶν ἐρευνῶν, καθ' ἃ ἡ μὲν γλῶσσα, προϋπάρχουσα κατὰ δεκάδας αἰώνων τοῦ δικαίου, ἀποτελεῖ στοιχεῖον φυσικῆς καὶ οὐχὶ κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἑπομένως ἡ ἀνωτέρω σύγκρισις παρέλκει, τὰ δὲ κοινὰ σημεῖα τοῦ δικαίου, ἅτινα φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν φυλαὶ μεταναστεύουσαι ἐκ τῆς αὐτῆς κοιτίδος καὶ διαφόρους τρεπόμεναι ὁδούς, εἶναι τόσον μηδαμινά, ὥστε μόλις δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν ἴχνη αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐποχῇ.

1. Puchta-(Krüger) Institutionen I[10] (1893) 110 é. Δι' ἰδιαιτέρων πρεσβειῶν δὲν λαμβάνεται βεβαίως ἡ γλῶσσα· εἰς τοῦτο ἔχει δίκαιον ὁ Puchta. Ἀντιγράφονται ὅμως τὰ εἴδη τοῦ λόγου, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὸν πόσον ὀλίγην ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι πρωτοτυπίαν.

Ἡ ἐπιστήμη, ἡ εἰδικῶς ἀσχολουμένη περὶ τὰ προϊστορικὰ ζητήματα, εἰς τρεῖς τάξεις διακρίνει τὰ κοινὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Πρῶτον παραδέχεται πρωτόγονον φυλετικὸν δίκαιον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἐκείνων στοιχειωδῶν διατάξεων, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν αἱ ἑλληνικαὶ καὶ ἰταλικαὶ φυλαὶ δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐτῶν ἑστίας. Δεύτερον διακρίνει συγγενὲς φυλετικὸν δίκαιον, ὅπερ σύγκειται ἐπίσης ἐκ κοινῶν στοιχειωδῶν θεσμῶν, ἀναπτυχθέντων ὅμως μετὰ τὴν ἐν τῇ Νοτίᾳ Εὐρώπῃ ἐγκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν φυλῶν καὶ φερόντων τὸν αὐτὸν τύπον, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν τοπικῶν, κλιματολογικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς προήχθησαν αἱ φυλαὶ ἐκεῖναι. Πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω τάξεων, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς προϊστορικὴν ἐποχήν, ἡ ἐπιστήμη παραδέχεται καὶ τρίτην τάξιν κοινῶν θεσμῶν, δηλονότι τῶν προελθόντων ἀποκλειστικῶς ἐξ ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως. Ὁ Leist, εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἐρευνητῶν τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, ἐπάγεται[1]· «Τὸ πρωτόγονον καὶ τὸ συγγενὲς φυλετικὸν δίκαιον δέον νὰ διακριθῶσιν αὐστηρῶς τῶν ἄλλων κοινῶν θεσμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν τῆς ζωηρᾶς ἐπικοινωνίας τῶν δύο λαῶν καὶ τῆς μεγάλης πνευματικῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο δίκαιον, ὅπως διεπλάσθη ἐν τῇ ἀνθηροτέρᾳ ἐποχῇ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ κατὰ ποικίλους τρόπους μετωχετεύθη εἰς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον[2], πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιμεμελημένην ἔρευναν, ἧς ἔτυχε μέχρι τοῦδε τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον. Τότε μόνον θὰ ἔχωμεν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ δικαίου ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὅταν συμπληρώσωμεν τελείως τὰ κενὰ τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου». Ἐν τέλει τοὺς ἀμφισβητοῦντας τὴν ἐπὶ τὴν Δωδεκάδελτον ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, παραπέμπω εἰς αὐτὰς τὰς Εἰσηγήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔνθα γίνεται σαφὴς μνεία τῶν πηγῶν τοῦ ἀστικοῦ τῶν Ρωμαίων δικαίου. «Οχι ἀπειροκάλως, γράφουσιν οἱ νομικοὶ συνεργάται τοῦ μεγαλεπηβόλου ἐκείνου βυζαντίνου αὐτοκράτορος, εἰς δύο διαιρεῖται εἴδη τὸ jus civile, δηλονότι τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα. Διότι καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἀπορρέει ἐκ τῶν θεσμῶν δύο πολιτειῶν, τῆς τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων· καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι τὰ νόμιμα αὐτῶν ἐν τῇ μνήμῃ μᾶλλον ἐφύλαττον, ἐν ᾧ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐγγράφους νόμους ἔσεβον καὶ ἐτήρουν[3].

Ἀλλ' ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ἡ ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἑλληνικὴ ἐπίδρασις δὲν ἦτο ἔργον μιᾶς μόνης ἐποχῆς. Τὰ ἐν τῇ Δωδεκαδέλτῳ ἴχνη τοῦ ἑλληνικοῦ

1. Leist, Gräcoitalische Rechtsgeschichte (1884) 2é

2. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἀποκαλεῖ ὁ Leist «entlehntes Recht» — δάνειον δίκαιον.

3. L. 10 l. de jure natur. 1,2.

δικαίου δὲν εἶναι τὰ μόνα, οὐδὲ τὰ σπουδαιότερα. Ἡ ἐπίδρασις διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους διὰ τῆς μετὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ συνεχοῦς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως ἐμπορικῶν σχέσεων, αἵτινες συνετέλεσαν προϊόντος τοῦ χρόνου εἰς τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ jus gentium, διότι τὰ πενιχρὰ μέσα, ἅτινα διέθετε τὸ jus civile πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν ρωμαίων πολιτῶν ἦσαν ἀνεπαρκῆ ἀπέναντι τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐμπορικῆς εὐστροφίας τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπωφελούμενοι πολλάκις τῶν ἀτελειῶν οὗ jus civile προσεπορίζοντο εἰς βάρος τῶν Ρωμαίων, μεθ' ὧν συνηλλάσσοντο, ὠφελείας μὴ συμβιβαζομένας μὲν ἴσως πάντοτε πρὸς τὴν αὐστηρὰν ἠθικήν, νομικῶς ὅμως ἀνεπιλήπτους. Εἶναι δὲ λίαν πιθανὸν ὅτι ἡ συχνὴ τῶν Ἑλλήνων ὀχύρωσις ὄπισθεν τῶν ἀτελειῶν ἐκείνων συνετέλεσεν εἰς τὴν κακὴν φήμην τῆς graeca fides, ἣν τόσον ἐροβοῦντο οἱ ἀγαθοὶ Ρωμαῖοι.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον συνετελέσθη πρὸς τούτοις καὶ διὰ τῶν ὑψηλῶν ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας, καὶ μάλιστα τῆς στωϊκῆς, ἥτις εὐρυτάτην εὗρε διάδοσιν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως· ἐξηκολούθησε δὲ καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, καθότι αἱ ἑλληνίδες πόλεις, ὑποταγεῖσαι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Ρώμης δὲν ἔπαυσαν βιοῦσαι κατὰ τὰ πάτρια νόμιμα. Ἀλλὰ καί τι ἄλλο, παρορώμενον συνήθως, ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω ὅλως ἰδιαιτέρως· ὅτι δηλαδὴ οἱ μέγιστοι τῶν νομοδιδασκάλων τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, οἱ ἀνυψώσαντες τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς τελειότητος, εἶλκον τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἡμίσεος τῆς αὐτοκρατορίας, ὡς ὁ Σκαιβόλας, ὁ πάντων ἄριστος Παπινιανός, ὁ Οὐλπιανός, ὁ Μοδεστῖνος, οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἄλλων εἶχον τελείαν ἑλληνικὴν μόρφωσιν, προβάλλουσαν εἰς τὰ συγγράμματα αὐτῶν, ὡς ὁ Πομπώνιος, ὁ Γάϊος, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Μαρκιανός, ὁ μαθητὴς Χρυσίππου τοῦ ἕλληνος φιλοσόφου.

Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐπὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ὑπῆρξε πολλαπλῆ καὶ συνετελέσθη κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους καὶ ὑπὸ διαφόρων παραγόντων, οὕτως ὥστε τὸ τέλειον νομικὸν σύστημα, ὅπερ ἀποκαλοῦμεν συνήθως ρωμαϊκὸν δίκαιον, πᾶν ἄλλο εἶναι παρὰ γνήσιον καὶ ἀποκλειστικὸν προϊὸν τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος.

Ἑπομένως ὁ ἐπιθυμῶν νὰ προβῇ εἰς ἐπιστημονικὴν σύγκρισιν τοῦ ἑλληνικοῦ πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς βίσιν τὸ δίκαιον τοῦτο ὡς ἀπεκρυσταλλώθη εἰς τὴν Ἰουστινιάνειον νομοθεσίαν μετὰ χιλιετῆ διάπλασιν καὶ τελειοποίησιν, διότι τοιαύτη παραβολὴ θὰ ἦτο ἀνακριβὴς καὶ ἄνισος, τὰ δὲ συμπεράσματα αὐτῆς αὐθαίρετα καὶ ἄδικα, ἀφ' οὗ τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑποστῇ ἐξ ἴσου μακραίωνα ἐξέλιξιν. Ἐὰν ὅμως ληφθῶσιν ὡς ἀφετηρίαι αἱ πρῶται ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ρώμῃ νομοθεσίαι, ἡ τοῦ Δράκοντος καὶ ἡ τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου, τότε λογικωτάτη θὰ εἶναι ἡ σύγκρισις τοῦ κλασικοῦ ἀττικοῦ δικαίου τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων ρητόρων πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν τῆς ἐποχῆς τῶν Γράκχων, ἤτοι μετὰ συμπλήρωσιν ἰσοχρόνου ἀμφοτέρων τῶν δικαίων ἐξελίξεως. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀττικοῦ δικαίου θὰ προέκυπτεν ἀμέσως ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης.

Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἀνωτέρω σκέψεων καὶ ταυτοχρόνως ὡς ὡραίαν κατακλεῖδα τῶν εἰρημένων παραθέτω ἐνταῦθα ὀλίγας γραμμὰς ἐκ τοῦ θαυμασίου προλόγου τοῦ Beauchet, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα. «Τὸ ἀττικὸν δίκαιον, γράφει ὁ σοφὸς γάλλος[1], δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναπτυχθῇ εἰμὴ εἰς περίοδον πολὺ βραχεῖαν. Μεταξὺ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Σόλωνος, τῶν ὁποίων τὸν χαρακτῆρα δύναταί τις νὰ παραβάλῃ πρὸς τὸ ἔργον τῆς Δεκαρχίας, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους οὐδὲ τριῶν αἰώνων χρονικὸν διάστημα εἶχε διαρρεύσει. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὑπέκυψαν αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν, ἡ νομοθετικὴ ἐνέργεια ἠλαττώθη οὐσιωδῶς. Ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα βραδύτερον ἡ κατάπτωσις τῆς Ἑλλάδος εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν διακόψασα τὸν ἐθνικὸν βίον ἀνεχαίτισε τελείως τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δικαίου. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος ἔπαυσαν νὰ προβάλλωνται ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ νὰ διέπωσι τὰς συμβάσεις[2], σμικρὸν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον, αἱ ἀρχαὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, εὐρυνομένου ἄλλως τε ὑπ' αὐτῶν τῶν κατακτήσεων, ἀντικατέστησαν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς, ὅπως καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς αὐτοκρατορίας, πολλὰς διατάξεις τῶν ἀρχαίων τοπικῶν νομοθετημάτων. Ὁ χρόνος λοιπὸν ἔλειψεν εἰς τὸ ἀττικὸν δίκαιον διὰ νὰ ἀρθῇ εἰς τὴν τελειότητα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Δὲν ἔτυχε, καθὼς λέγει ὁ Perrot[3], ὑπερχιλιετοῦς ἐπιμελοῦς ἐπεξεργασίας, ἀπαραιτήτου πρὸς συναρμολόγησιν καὶ συμπλήρωσιν αὐτοῦ πρὸς ἀποβολὴν τῶν στοιχείων, τῶν ἀναξίων ὑπάρξεως, πρὸς καταρτισμὸν συστήματος τελείως ὁμογενοῦς. Ἡ περίοδος τῆς κωδικοποιήσεως δὲν ἔφθασέ ποτε διὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον. Ἀφ' ἑτέρου ἡ νομοθετικὴ ἐργασία διεκόπη ἐν Ἀθήναις πρὶν ἢ οἱ νομοθέται αἰσθανθῶσι τὴν ἐπιρροὴν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς φιλοσοφίας. Ἡ Ἑλλὰς ἔσχεν ἀναμφιβόλως φιλοσόφους, οἵτινες, ὡς ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Θεόφραστος, ἐμελέτησαν τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ προσεπάθησαν ν' ἀνεύρωσι τὰ τελειότερα νομοθετικὰ ἀξιώματα. Ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτῶν ἀντήχησε πολὺ ἀργά, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς. Συνήθως δὲ παρέρχονται πολλὰ ἔτη, ἕως οὗ αἱ διδασκαλίαι

1. Beauchet, Histoire du droit privé de la république athénienne I (1897) XI ἑξ.

2. Ἡ διατύπωσις αὕτη εἶναι κάπως ἀνακριβής, διότι οἱ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι, καὶ ἀφ' οὗ ἠπλώθησαν ἐπ' αὐτῶν αἱ κατακτητικαὶ πτέρυγες τῶν ρωμαϊκῶν ἀετῶν, ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετήρησαν τὸ ἰδιαίτερον αὐτῶν δίκαιον. Οἱ νόμοι λοιπὸν τοῦ Σόλωνος δὲν ἔπαυσαν ἰσχύοντες, ὡς λέγει ὁ Beauchet, ἀλλ' ἔπαυσεν ἡ ἐξέλιξις καὶ τελειοποίησις αὐτῶν, ἥτις δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ ὑπὸ τὴν ξένην κυριαρχίαν.

3. Perrot, Essai sur le droit de la république athénienne (1867) XLV.

τῶν φιλοσόφων ἐπιτύχωσι τὴν μεταβολὴν τῶν ἀπόψεων τοῦ πλήθους καὶ ἐξασκήσωσιν ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τὰς διατάξεις τοῦ κειμένου δικαίου. Διὰ νὰ εἶναι λοιπὸν ἡ παραβολὴ δικαία, πρέπει ν' ἀφορᾷ ἀφ' ἑνὸς μὲν τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀθηναίων ρητόρων ἰσχύοντας θεσμούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς διέποντας τὴν ρωμαϊκὴν δημοκρατίαν κατὰ τὸν δεύτερον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, δηλονότι πρὶν ἢ συντελεσθῇ ἡ θαυμασία ἐκείνη ἐργασία, ἡ ὀφειλομένη εἰς τὰ Ἔδικτα τῶν Πραιτώρων καὶ τὰ ἀποφθέγματα τῶν νομοδιδασκάλων. Αἱ Ἀθῆναι θὰ ἠδύναντο τότε ἄνευ μειονεκτήματος καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τὴν Ρώμην».

Σημ.— Ἐν ταῖς παραπομπαῖς εἰς τὸ Ἀττικὸν Δίκαιον τοῦ Lipsius δὲν ἐσημειώθησαν ἐκ παραδρομῆς αἱ σελίδες τοῦ συγγράμματος τούτου, ἤτοι II 640, 746, 716 ἑξ. καὶ III 894, ἃς προσθετέον εἰς τὰς σχετικὰς σημειώσεις τῶν σελίδων 353, 357, 358 καὶ 365 τοῦ παρόντος τόμου.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΗΣ

LES GRECS A L'ESCURIAL[1]

Nicolas de la Torre. Catalogo de los libros escritos de mano de la libreria real de S. Lorencio. 3 vol. in fol. (M. S.). – *E. Miller.* Catalogue des manuscrits grecs de l'Escurial. Paris 1848. in-4°. — *K. Σάθα.* Νεοελληνικὴ φιλολογία. ἐν Ἀθήναις 1868. 8ον. — *R. Nicolai.* Geschichte der neugriechischen Litteratur. Leipzig 1876. in 8°. — *J. Cramer.* The second book of the Travels of Nicander Nucius of Corcyra. London 1841. in 4°. — *Juan Cear-Bermudez.* Diccionario historico de los mas ilustres profesores de las bellas artes en Espana. Madrid 1800. 6 vol. in 8°.

Dans son *Histoire de Philippe II*, Prescott dit en parlant de ce grand roi: «Il aimait l'architecture, dont il avait attentivement mé» dité les principes. Aucun prince de ce temps n'a donné autant de » preuves de goût et de magnificence sous ce rapport: l'hôtel royal » des monnaies à Ségovie, la maison de chasse du Prado, la riante résidence d'Aranjuez, l'alcazar de Madrid et autres nobles monuments, » qui ornèrent sa nouvelle capitale, furent ou bâtis ou considérable» ment embellis par ses ordres. L'Espagne se couvrit d'édifices publics

1. Ἡ πραγματεία αὕτη ἀνεγιώσθη ὑπὸ τοῦ πρώην προέδρου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Μεγάλου Λογοθέτου *Σ. Ἀριστάρχου* τῇ 23 Αὐγούστου 1886 κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ Συλλόγου, παραπεσοῦσα δὲ ἐν καιρῷ τῆς ἐκδόσεως τῆς Εἰκοσιπενταετηρίδος αὐτοῦ καὶ ἤδη ἀνευρεθεῖσα ἐκδίδοται.

» ou religieux, élevés sous la protection du monarque.» Parmi ces édifices la place d'honneur est incontestablement occupée par le monastère royal de l'Escurial, à cause des trésors littéraires et artistiques que Philippe II y a réunis et des dépouilles illustres pieusement recueillis depuis lors dans ses caveaux.

I.

Un vaste portique se présente à l'entrée principale de l'Escurial au dessus de ce portique s'élève la bibliothèque, à laquelle Philippe II a voué une sollicitude éclairée et généreuse.

Il se procura d'abord les manuscrits grecs de Gonzalo Perez, secrétaire de Charles Quint et le plus ancien traducteur de l'Ulysse d'Homère «en romance castellano». L'un de ces manuscrits, renfermant l'astronomie de Cléomède, porte en tête une dédicace en vers «au très-illustre et très-savant seignenr Gonzalo Perez, secrétaire de l'invicible roi des Bretons». Elle est de Jacques Diassorinus, seigneur de la Doride, célèbre calligraphe grec, qui, réfugié en Espagne, a copié ce manuscrit et d'autres encore, comme on le verra bientôt. Diassorinus était un poète de mérite et il entretenait une correspondance avec plusieurs savants de son époque.

Quelque temps après, la bibliothèque de St Laurent s'est enrichie de la magnifique collection de don Diego Hurtado de Mendoza, ambassadeur de Charles V à Venise et à Rome de 1538 à 1554. «Ce di» plomate ayant acheté, à grand prix, de ceux qui le retenaient, la liberté » du fils de Soliman II, selon Miller, ne demanda pour récompense » que la permission, pour Venise, d'acheter des Turcs les grains dont » elle avait besoin et quelques livres grecs pour lui». Le sultan lui envoya trente deux manuscrits grecs, dont Iriarte a conservé le liste et qui sont venus s'adjoindre à ceux que Mendoza possédait déjà. Son palais à Venise était une sorte d'Académie, où les savants grecs se donnaient rendez-vous, de même qu'ils se réunissaient, peu d'années auparavant, à la «Nouvelle Académie» qui avait été formée dans la même ville par Alde et qui avait fourni à l'Espagne Démétrius Ducas, imprimeur grec habile et instruit: il avait été chargé par le cardinal Francisco Ximénés de Cisneros de surveiller l'édition de la bible polyglotte, terminée à Alcala de Henares au milieu des encouragements du pape Léon X et des applaudissements du monde scientifique. Mais, pour revenir à Mendoza, il était entouré d'un essaim d'hommes de lettres, venus de Grèce, qu'on va passer en revue.

Arsénius Apostolis, originaire de l'île de Candie et évêque de Monembasie, transcrivait à Venise, dans la bibliothèque de feu le cardinal Bessarion, des manuscrits destinés à l'ambassadeur de Charles V. Le savoir d'Arsénius était aussi solide que son jugement était sûr; et ses commentaires sur les comédies d'Aristophane, sur les tragédies d'Euripide etc. sont toujours consultés avec profit.

D'autre part, Démétrius Zénos, né à l'île de Zante, se trouvant à Venise copiait aussi, probablement pour Mendoza, des manuscrits, dont on voit à l'Escurial un qui porte la signature de ce calligraphe. Zénos avait déjà rédigé en vers une histoire fabuleuse d'Alexandre le Grand, dont le manuscrit se trouve dans le même établissement à côté d'une traduction «en lengua castellana» sous la rubrique «Libro de los hechos de Alejandro Magno en letra, lengua y pœsia profana».

Le monastère de St Laurent possède en outre des manuscrits grecs qui sont écrits de la main d'Ange Vergicius et de son fils Nicolas et qui proviennent, paraît-il, du même fond Mendoza. Natif de l'île de Candie, Ange était le premier calligraphe de son siècle; il avait pour élève le célèbre calligraphe anglais Henry Stephens; son nom a donné lieu au proverbe: «écrire comme un Ange». François I le nomma préposé à la publication des livres grecs, latins et hébraïques, imprimés à Paris avec les beaux caractères d'Ange lui-même. Contemporain de ce calligraphe était Andronic (Nicander) Nucius. Fuyant sa patrie, la ville de Corfou, assiegée, il était occupé à transcrire à Venise des manuscrits pour le compte de Mendoza, lorsqu'en 1545 arriva dans cette ville Gerardo Veltwick: il allait à Constantinople, envoyé par Charles V avec la mission de négocier la paix avec la Turquie au nom de l'Allemagne et de l'Autriche. Sur la recommandation de Mendoza, Gerardo emmena avec lui à Constantinople, en qualité de drogman et de secrétaire, Nucius qui ne le quitta plus. Après deux ans de négociations, la paix fut signée le 13 Juin 1547. Nucius relate ces faits dans ses «Voyages», où il parle des contrées qu'il visite, des mœurs de leurs habitants, des personnes marquantes de chaque pays. De retour de Constantinople, Gerardo traverse toute l'Europe, en compagnie de Nucius, pour se rendre auprès de Charles V, qui se trouvait alors à Bruxelles au milieu d'une cour brillante. C'est Marie, sœur de l'empereur et reine de Hongrie, qui attire surtout l'admiration de Nucius. Et lorsque plus tard il passe par Cambrai, voici, en traduction, le tableau qu'il fait dérouler devant les yeux du lecteur: «Nous nous reposions en plein mi» di sous l'ombre d'un bosquet pour éviter les ardeurs du soleil; les » cigales chantaient sur les branches; le gazon formait un tapis; une

» source abondante jaillissait à nos pieds; son murmure enchantait nos » âmes. Tout à coup apparaît devant nous un jeune et beau cavalier » à l'air martial: il est ceint d'une épée; un pistolet est suspendu à sa » selle; sur sa tête il porte un chapeau orné d'un panache, mais son » vêtement est celui d'une femme; il est suivi d'une meute de chiens » et d'agiles lévriers. De notre côté nous étions naturellement décon» certés par sa présence, et à la magnificence de son costume, à la » beauté de son coursier, nous pensions que c'était un grand person» nage: ce qui nous troublait encore plus. Mais lui, altéré de soif, » nous demande à boire. En effet, la sueur ruisselait de son front; » il avait l'air fatigué par une longue course de cheval. Peu après, quel» ques cavaliers sortent de la forêt voisine et courent directement vers » la source; d'autres encore arrivent d'un endroit opposé, suivis par » d'autres cavaliers; et tous remplissent l'air de leurs voix, de leurs cris » d'allégresse; celui-ci appelle son chien; celui-là parle à son cama» rade; cet autre tient en ses mains un lièvre, ceux-là trainent un che» vreuil ou un cerf ou même un sanglier; et tous se pressent sous » l'ombre de notre bosquet. Quant à nous, nous admirions l'abondance » de la chasse, et désireux de savoir qui en était le chef, nous nous ef» forcions de le deviner à certains indices; nous fesions la remarque » que tout le monde était très-respectueux envers le personnage à l'ha» bit de femme, et se pliait au moindre de ses caprices. A la fin nous » nous approchons d'un de ses satellites et nous lui demandons quel » est le jeune homme au costume féminin. A sa réponse, nous avons » été doublement surpris et d'apprendre et de n'avoir pas plus tôt re» connu que *c'était Marie, reine de Hongrie et sœur de Charles Quint*». En attendant, l'empereur voyage dans le Brabant et la Flandre, et après avoir parcouru la Hollande, il rentre à Bruxelles; Gerardo le suit avec son compagnon de route, qui insère dans ses «Voyages» une description très-intéressante des faits et gestes de la cour; de même qu'à propos de la mission confiée à Gerardo à Liège et de là en Angleterre, Nucius expose les relations de Charles V avec Henri VIII, roi d'Angleterre; et fesant un retour vers le passé, il parle des guerres de Charles V. En somme, les «Voyages» de Nucius est un ouvrage qui élucide bien des points obscurs de l'histoire contemporaine de l'Espagne, et il serait à souhaiter qu'un savant espagnol se décidât à les publier en entier, d'autant plus que des trois exemplaires qni existent en Europe, le seul complet est celui de la bibliothèque de St Laurent.

Tandis que des préparatifs étaient faits par Charles V tendant à briser, à la bataille de Mühlberg, la ligue des confédérés, formée

contre lui, Mendoza, poursuivant ses études favorites, fesait copier des manuscrits, par le canal de Jean Mavromati de Corfou, à Venise et ensuite à Rome. Mavromati était un homme d'une vaste érudition; nommé bibliothécaire à Naples, il y dressa le catalogue raisonné de la bibliothèque publique.

Cependant les guerres soutenues par la république de Venise engagèrent un certain nombres de grecs instruits à chercher refuge loin de leurs foyers, et principalement à Venise. L'ambassadeur de Charles V les prend sous sa protection et il met à profit leur talent: il charge Nicolas Marulus, natif d'Epidaure, de la transcription de l'histoire de Diodore de Sicile, Nicolas Murmuris, originaire de Nauplie, de celle de quelques auteurs byzantins, tandis que des médecins grecs étaient copiés par un autre Nicolas, qui a inséré dans le même volume une pièce de vers portant son nom. On se demande quelle est la famille de ce Nicolas, ainsi que d'un autre calligraphe de Mendoza, appelé Georges. Serait-ce Georges Révéni, noble d'Epidaure, qui exerçait ces fonctions à Trente, lors du célèbre concile tenu dans cette ville? Mais il serait injuste de passer sous silence les noms de trois autres calligraphes grecs qui étaient, à mon humble avis, au service du diplomate espagnol: le premier, Pierre Carnavaca, était originaire de Monembasie, ville de la Morée; le second, appelé Constantin Ausdilius, arrivait de l'île de Candie; le troisième, Cornélius, fils d'André Murmuris de Nauplie, copiait à Venise, pour le même personnage, à une époque postérieure.

Dans l'intervalle, Mendoza avait expédié en Thessalie, et jusqu'au Mout Athos, Nicolas Sophianus, natif de Corfou, à l'effet de lui rapporter des ouvrages d'auteurs célèbres. La réputation littéraire de Sophianus était déjà bien établie par suite des commentaires qu'il avait publiés sur l'Iliade d'Homère, sur les tragédies de Sophocle etc; il avait aussi dressé une carte de la Grèce ancienne, fort estimée, et il avait dédié au pape Paul III son «Traité de la construction et de l'usage du Globe céleste».

Un autre grec résidait alors à Venise, avec lequel le diplomate espagnol sus-mentionné entretenait des relations scientifiques: son nom était Antonius Eparchus, sa patrie, l'île de Corfou. Son «ode à la Grèce» le place au premier rang des poètes de son temps. Le Conseil des Dix lui confia à Venise une chaire publique de littérature grecque. Jouissant de l'estime des papes Marcel II, Paul IV, et Pie IV, il était en correspondance avec le cardinal Bembo, ainsi qu'avec le cardinal Perrenot de Granvelle. Par l'entremise de ce ministre de Charles V, il proposa

l'achat de sa riche collection de manuscrits à l'Empereur. Sur son refus, c'est François I qui en fit l'acquisition. Occupé, pour subvenir aux besoins de sa nombreuse famille, à faire des copies de manuscrits grecs, il en a fait sans doute pour le compte de son ami Mendoza. Si nous ne les découvrons plus aujourd'hui à l'Escurial, c'est qu'ils auraient péri, comme tant d'autres monuments précieux, à l'incendie de 1671, qui consuma, durant quinze jours, une grande partie de la bibliothèque.

Cependant la littérature grecque, cultivée nuit et jour par don Diego Hurtado de Mendoza, a marqué de son cachet les chefs d'œuvre de ce grand écrivain: son «historia de las guerras de Granada» rappelle à l'esprit la gravité de Thucydide, son «ode au cardinal Espinosa» paraît être accompagnée de la lyre de Pindare; et même, dans son roman satyrique de «Lazarillo de Tormes» on aime à contempler les Grâces folâtrant avec les Muses.

Le patriotisme de Mendoza était à la hauteur de son savoir: aussi a-t-il légué en 1575 sa collection au monastère de St Laurent.

Dès que les livres de Mendoza vinrent s'y joindre à ceux qui étaient déjà amassés, Philippe II en fit faire le catalogue général par Nicolas de la Torre. Intitulé «Catalogo de los libros escritos de mano de la libreria real de S Lorencio, escrito por mandato de Su Magestad anno de 1577», il démontre les connaissances variées de son auteur: car on voit enregistrés dans ce catalogue, suivant l'ordre scientifique et alphabétique, non seulement les manuscrits grecs, mais aussi les manuscrits latins, arabes, hébreux et espagnols. Nicolas Turrianus (de la Torre), grec de l'île de Candie, était arrivé en Espagne depuis longtemps: déjà en 1565 il copiait des manuscrits grecs en Ségovie de la Vieille-Castille; plus tard il est allé à Paris dans le même but; de retour en Espagne, il a été nommé «escriptor de la real libreria», et il continuait en cette qualité à faire des copies jusqu'à 1586. C'est peut-être le même qui signe tout simplement «Nicolas le grec» et qui fait hommage d'un poète byzantin «à Philippe le très-grand et très-puissant roi catholique». Un titre différent est donné au roi par son autre calligraphe grec Diassorinus, précédemment au service de Gonzalo Perez. Sur l'ordre de Philippe II, il a copié plusieurs manuscrits, dont il a orné le frontispice de vers à la louange de son protecteur, qu'il compare à Philippe, roi de Macédoine. Quelques uns de ces petits poèmes sont des modèles de grâce et d'élégance. Le roi d'Espagne y est appelé «le très-pieux et invincible roi des Bretons».

Les calligraphes de Philippe II ne cessaient de remplir conscien-

cieusement leur tâche, lorsqu'en 1586 est survenue la mort d'Antonio Agustino, archevêque de Tarragone; sa bibliothèque fut immédiatement incorporée dans celle de l'Escurial. Ce célèbre jurisconsulte avait joué un rôle important dans les évènements de son époque: envoyé en Angleterre par le pape Jules III, lors du mariage de don Philippe, alors infant, avec la reine Marie, il a été promu à l'évêché de Lerida de Catalogne, et il s'est distingué au concile de Trente par sa science et ses vertus chrétiennes. Amateur de manuscrits grecs, il en fesait transcrire, dès l'année 1565, à Venise par André Darmarius, né à Epidaure, et peut-être aussi par les deux calligraphes crétois, Michel de Cydonie et Benoît Episcopopoulo. Darmarius alla plus tard en Espagne; car à partir de 1574 on le recontre assis dans la bibliothèque même de St. Laurent et y copiant des manuscrits pour Antonio Agustino, de concert avec Sophianus Mélissénus de Crète. Doit-on attribuer à ce dernier la traduction du latin en grec d'un charmant dialogue entre Mercure, Minos, Gonzalo Fernandez, Ramon de Cardona, Juan Manriguez et Charles Quint, qui est conservé à l'Escurial sous la rubrique «Dialogus in quo de gloriæ militaris palma certatur?» Chacun des interlocuteurs y expose ses titres à la palme de la victoire, qui est décernée à la fin à l'Empereur.

Philippe II, qui ne laissait échapper aucune occasion propice pour enrichir le magnifique établissement qu'il avait fondé, s'est procuré en 1586 la bibliothèque d'Alvaro Gomez de Castro, professeur distingué du grec à Tolède. Certains de ses manuscrits sont dûs à la plume d'André Darmarius qui est mentionné ci-dessus, et dont parle avec éloge Dormer dans son ouvrage «Progresos de la historia en el reino de Aragon». D'une activité digne de tout éloge, il se multipliait, pour ainsi dire, en copiant de 1574 à 1578 des manuscrits à Madrid, à l'Escurial et à Tolède pour orner les collections privées de Francisco Pacheco de Ceralbo, archevêque de Burgos, de don Antonio Covarrubias, gouverneur de Valladolid et membre du conseil royal de Castille etc. Covarrubias fesait rechercher des manuscrits jusqu'au fond de la Grèce, tandis qu'un médecin grec, Antoine Calosynas, établi en Espagne, en copiait pour la collection du «préfet canonique de l'Académie». Toutes les collections qui viennent d'être énumérées, après avoir profité à leurs anciens possesseurs, sont allées se fondre dans celle de St. Laurent, de même que les fleuves, après avoir arrosé les contrées qu'ils parcourent, vont déverser leurs eaux dans le bassin des mers.

Néanmoins, depuis l'année 1588 jusqu'à l'année 1597, on ne voit

aucun manuscrit grec s'ajouter à la bibliothèque de Philippe II. La raison en est que ce Prince était alors occupé d'un côté à expédier l'«invincible armada» contre Elisabeth, reine d'Angleterre, de l'autre à faire proclamer sa fille, l'infante Isabelle, reine de France. Si les éléments en Angleterre s'étaient alors déchaînés contre la flotte, en France le second projet avait des probabilités de réussir. Déjà la Sorbonne suppliait Philippe II de placer Paris sous son égide tutélaire; une garnison espagnole était admise à cantonner dans l'enceinte de cette ville; les états généraux de France penchaient plntôt vers les vues de Philippe II, lorsqu'une ligue formidable, soulevée contre lui, déjoua tous ses plans, qui ne tendaient à rien moins qu'à la souveraineté de l'Europe.

Malgré tous ses revers de fortune, Philippe II eut encore le courage de faire en 1597 une dernière acquisition: ce fut celle des manuscrits grecs du savant professeur de philosophie à Rome, Francesco Patrizzi; ils sont copiés pour la plupart soit par Grégoire Spiléoti et son frère Georges, originaires de Constantinople, soit par Sophianus Mélissénus, déjà cité, lorsque celui-ci était encore à Padoue en 1571. Enfin, la sollicitude constante que Philippe II consacrait à la bibliothèque de l'Escurial ressort clairement de la note suivante, écrite de sa propre main en latin à la tête d'un de ses catalogues: «Libri manuscripti » selectiores ac majoris momenti quos ad S. Laurentii bibliothecam » *misimus*, ut sollicite in sacrario una cum pretiosiori supellectili » asservantur».

Après la mort de Philippe II, arrivée le 13 7bre 1598, la bibliothèque de St. Laurent est restée dans l'état où ce monarque l'avait laissée; car elle n'a acquis qu'un nombre insignifiant de manuscrits grecs, dont le plus récent est de 1608, écrit par Raphaël, moine de Thessalie.

Dans le rapide et sans doute incomplet aperçu qui précède, ont été cités les noms de plusieurs grecs, qui, en échange de l'hospitalité généreuse qu'ils recevaient sur le sol espagnol, ont travaillé a y répandre le goût des lettres grecques, et ont servi, de cette manière, à la renaissance littéraire de ces belles contrées. Cette renaissance ne saurait être mise en doute; en effet, durant tout le XVIe siècle scintillait au firmament littéraire de l'Espagne la pléiade de ses savants, tels que les théologiens Arias Montano et Pedro Ponce, les historiens Ambrosio de Morales et Geronimo de Zurita, les poètes Garcilaso de la Vega et Fray Luis de Leon, les jurisconsultes Antonio Agustino et

Antonio Covarrubias, enfin le romancier, historien et poète Hurtado de Mendoza, tous nourris dans la littérature classique.

II.

Cependant il y a d'autres grecs qui sont venus en Espagne appelés par Philippe II pour orner son palais favori et qui ont été assez heureux pour y jeter les fondements d'une nouvelle école de peinture. Avant de dévélopper cette thèse, il faudrait peut-être rappeler les deux calligraphes de ce roi, Jacques Diassorinus et Nicolas de la Torre: le premier ornait souvent les manuscrits qu'il copiait de miniatures d'un fini exquis, de dessins admirables, représentant des batailles etc. le second mettait en relief chaque sujet, traité par un poète grec, au moyen d'illustrations d'un naturel et d'une grâce incomparables. Mais un immense progrès a été réalisé depuis ces modestes artistes en miniature jusqu'à Théotocopoulos et à ses disciples.

Cyriacus (Dominico) Théotocopoulos était grec de naissance, ainsi que l'indiquent son prénom *El griego*, la terminaison de son nom en *poulos*, commune encore aujourd'hui en Grèce, le témoignage de ses contemporains dignes de foi, le costume national porté par sa fille sur son portrait qui existait à Londres, enfin la signature de ses nombreux tableaux (écrite invariablement en caractères grecs). Né à l'île d'Ithaque en 1548, il s'était réfugié de bonne heure à Venise, première étape des grecs que le désir de s'instruire ou les vicissitudes de l'époque obligeaient de s'expatrier. Concuremment avec le Véronèse et le Tintoret, il fut admis parmi les élèves du grand peintre Titien, et il profita, à un si haut degré, des leçons du maître, que lorsque Philippe II était à la recherche d'artistes pour décorer l'Escurial, El Griego fit partie de l'expédition artistique que l'Italie s'est empressée d'envoyer à l'Espagne.

C'est à Tolède qu'il se fixa en 1577, l'année qui suivit la mort de son maître Titien; et c'est là qu'il donna la première preuve de son talent. A la demande des chanoines de la cathédrale de Tolède, El Griego a peint, pour leur sacristie, le tableau du «Partage de la tunique du Christ» qui était comparé aux plus belles productions du Tintoret et du Titien. Aussitôt après, Philippe II lui commanda une grande toile: «le Martyre de St. Maurice et de ses compagnons». On connait la vie de ces martyrs chrétiens. Ils formaient la légion thébaine qui suivait l'armée de l'empereur Maximien Hercule en marche contre les Gaules. Arrivé à Martigny, dans le canton du Valais en Suisse, l'empereur les oblige à sacrifier à ses dieux et à jurer d'exterminer, sous ses ordres

tous les chrétiens de la Gaule. Sur leur refus, on les décime pour les intimider. Sans fléchir, ils font parvenir une requête à l'empereur par le canal de leur chef Maurice: « .... Vous nous commandez, disent-» ils, de frapper les chrétiens de la Gaule: pourquoi aller si loin? » Nous voici: nous croyons en Dieu le Père, et en son fils Jésus-Christ. » Nous avons vu égorger nos camarades sans les plaindre; nous nous » sommes au contraire réjouis de l'honneur qui leur a été réservé de » souffrir pour leur Dieu et pour le nôtre. Ni l'injustice avec laquelle » on les a traités, ni les menaces qu'on nous a faites ne sont capables » de nous inspirer des sentiments de révolte: nous avons encore les » armes à la main, mais nous ne résistrons pas, parce que nous aimons » mieux mourir innocents que de vivre coupables». Nullement ému par ce discours viril, Maximien donna le signal de la mort de Maurice et de tous ses compagnons: ils se laissèrent égorger comme des agneaux, sans proférer une plainte, le 22 7bre de l'an de grâce 286. Tel est le sujet donné à l'artiste par Philippe II. La toile, terminée en 1579, a souverainement déplu au monarque à cause de la hardiesse de la conception et de l'originalité de l'exécution; car s'écartant de la méthode de l'école vénitienne, El Griego s'aventurait dans une nouvelle voie: il voulait être, comme il l'est devenu en effet, le créateur de l'école ascétique et réaliste, à laquelle appartiennent les Ribeira, les Zurbaren etc. Un dessin savant et vigoureux, un coloris à oppositions frappantes, une fantaisie énergique et jamais vulgaire, telle est la méthode d'El Griego.

D'ailleurs si l'on désire en avoir une idée, on n'a qu'à pénétrer, par le portail de la façade occidentale de l'Escurial, dans la cour carrée, la traverser, entrer dans l'église en forme de croix grecque, surmontée d'une coupole byzantine, et demander à visiter les sacristies; là, parmi les chefs d'œuvre de peinture, on verra plusieurs tableaux d'El Griego, et entr'autres «le Martyre de St. Maurice et de ses compagnons», le «Songe de Philippe II», le «Jugement dernier» etc.

Le renom du peintre, nouvellement établi à Tolède, se répendant de jour en jour dans un pays éminement artistique comme l'Espagne, chaque ville voulait avoir des œuvres, dues au pinceau d'El Griego. Juan Cear Bermudez en a laissé une liste aussi complète que possible, à laquelle certains détails seront empruntés. Madrid, la nouvelle capitale de Philippe II, possède le «Christ mort» dans le musée royal, le «St. Basile» dans le musée national au Fomento, la «Résurrection du Christ» dans l'église de Notre-Dame d'Atocha; Illescas de la Nouvelle Castille montrait avec orgueil aux touristes un tableau admirable de

« St. Ildefonso » dans l'église de Notre-Dame de la Charité, une belle image de la « Ste. Vierge » dans l'église des Franciscains; Séville, la patrie des Hereira, des Velasquez, des Murillo, était un lieu de pélérinage des peintres et des amateurs: elle conservait à San Telmo le portrait d'El Griego, peint par lui même. C'est surtout Tolède, sa résidence de prédilection, qui était riche en chefs d'œuvre du maître: il y a peint « les Apôtres » dans la cathédrale, « le Christ » dans le monastère des Hiéronymites, « Tolède et ses faubourgs » dans l'entrée principale de l'Ayuntamiento, et enfin en 1584 « l'Enterrement de don Gonzalo Ruiz de Tolèee, comte d'Orgaz », dans l'église de St. Thomas: c'est un de ses plus célèbres tableaux.

D'une fécondité surprenante, il laissa à sa mort deux cents tableaux inachevés, ainsi que l'atteste Jose Martinez dans ses «Discursos del arte de la peintura».

Chef d'une nouvelle école à Tolède, El Griego s'illustra par les élèves qu'il forma; il donnait la préférence à Luis Tristan, né à Tolède en 1586. Les Hiéronymites du couvent de la Sisla avaient commandé à Tristan une «Cène» qu'il exécuta à la satisfaction de la communauté; mais le prix de deux cents ducats qu'il réclamait ayant paru exagéré, les moines se sont adressés au maître, comme à un arbitre. Furieux, il lève le bâton sur Tristan qu'il traite de déshonneur de la peinture; les moines veulent le calmer en lui disant que son élève est encore trop jeune. «Je le vois bien, répond El Griego: il n'est qu'un enfant; il ose » demander deux cents ducats pour un tableau qui en vaut bien cinq » cents. Je le garde pour mon compte, si vous n'accordez pas cette » somme». Le chapitre du couvent a dû s'exécuter,

Jurant, mais un peu tard, qu'on ne l'y prendrait plus.

Quant aux chefs d'œuvre de Tristan, ils se trouvaient à Madrid: d'un côté « Moïse frappant le rocher » de l'autre « Jésus au milieu des docteurs de la loi ». A la même époque Alexandre Loarte apprenait la peinture dans les ateliers d'El Griego. On cite de lui avec éloge «la Multiplication des pains et des poissons», dans le réfectoire des Minimes de Tolède.

Mais avant de quitter ces ateliers, il faudrait faire une mention honorable de deux autres élèves qui se distinguèrent: l'un, Pedro Orrente, porta à Valence les traditions de l'Ecole de Tolède; son magnifique tableau de l'«Adoration des Bergers» attire les regards dans le musée royal de Madrid; l'autre, Fray Juan Bautista Mayno, conserva

sous Philippe IV la haute direction des beaux arts en Espagne; c'est à ce peintre, dit Lope de Vega,

A quien el arte debe
Aquella accion que las figuras mueve;

son «Histoire de St. Ildefonso», patron de Tolède, orne la cathédrale de cette ville, qui s'élève majestueuse sur les rives du Tage.

Aussi habile graveur sur bois qu'il était peintre célèbre, El Griego, lorsqu'il se trouvait à Venise, avait été autorisé par Titien à graver quelques uns des chefs d'œuvre du maître; et sa gravure de « la submersion de Pharaon dans la mer rouge » a été généralement appréciée. Arrivé en Espagne, il s'est appliqué à y former des graveurs tels que Diego de Astor, qui a fait en 1606 une estampe, d'après un tableau du maître, représentant « St François d'Assises agenouillé ».

En architecture El Griego excella d'une manière non moins éclatante. Tous ceux qui ont visité « la chapelle du collège des Augustins » et « l'hôpital de Notre-Dame » à Madrid, « l'hôpital de la charité » et « l'église des Franciscains » à Illescas, « Ayuntamiento » de Tolède, et avant tout « l'église et le couvent de St Dominique » de Silos, n'ont pas pu s'empêcher de rendre pleine justice au talent d'El Griego, considéré comme architecte.

Tout en s'adonnant avec ardeur à la peinture et à l'architecture, il n'a point délaissé leur sœur bien-aimée, la sculpture. Dans les églises de la charité et des Franciscains à Illescas, ou bien dans celle de St. Dominique de Silos, tout en général, non seulement en fait de peinture et d'architecture, mais notamment en fait de sculpture et d'ornementation, est dû au ciseau d'El Griego. On ne devrait pas oublier, dans ces visites, d'admirer à loisir les statues de marbre des fondateurs « don Gedeon de Hinojosa » et de son épouse « donna Catalina Velasco » dans l'église des Franciscains, ainsi que les gigantesques statues des « prophètes » dans celle de la charité.

S'il a eu quelques détracteurs durant sa vie, par suite de son caractère fougueux, El Griego a su mériter la reconnaissance du monde artistique en Espagne par le célèbre procès qu'il osa intenter en 1600 contre le collecteur d'Illescas: celui-ci lui réclamait la taxe *alcabala*, qui était jusqu'alors prélevée sur les travaux de peinture, de sculpture et d'architecture; El Griego soutenait le principe que les œuvres d'art devaient être exemptes de toute contribution. Le procès s'est déroulé devant le conseil royal de Hacienda; pour faire face aux frais judiciaires, le plaignant s'est vu obligé de mettre en gage un grand nombre

de ses tableaux; mais il a fini par obtenir gain de cause; et l'arrêt rendu en sa faveur fait loi depuis lors, et sert à mettre les artistes espagnols à l'abri des vexations du fisc.

Aussi est-ce avec raison que les poètes Palavicino et don Luis Gongora lui dédièrent des sonnets.

D'ailleurs, il maniait avec non mois d'art la plume que le pinceau, le ciseau et l'équerre; du moins, il a écrit un « Traité sur la peinture, la sculpture et l'architecture », mentionné par Francisco Pacheco dans son « El Arte de la pintura ». Serait-il permis à ce propos d'exprimer le vœu de voir bientôt ce traité publié par quelque savant espagnol? il renferme sans doute la clef des procédés artistiques, mis à profit par El Griego.

A sa mort, survenue en 1625, il a été enterré à Tolède dans l'église de San-Bartolomé.

L'épitaphe d'El Griego a été composée par don Luis Gongora y Argotes:

Yace el Griego; heredò naturaleza
Arte, y el arte estudio, Iris colores,
Febo luces, si no sombras Morfeo.

Il a laissé une fille, dont le portrait est à Londres, comme on l'a dit au commencement de cette notice. Son fils Georges Manuel Théotocopoulos a été sculpteur et surtout architecte.

Il est temps de s'arrêter pour rendre hommage aux peintres espagnols, contemporains d'El Griego. Ici Jacques de Silvan Velasquez jetait les fondements de l'école de Madrid; là Francisco Pacheco érigeait l'école de Séville; plus loin Juan de Juanes dirigeait l'école de Valence; au delà brillaient d'un éclat inaccoutumé Francisco Zurbaran, José Ribeira l'Espagnolet, Luis de Morales le divin. Au milieu de tant de célébrités, El Griego a su se faire jour dans sa patrie adoptive, y fonder l'école de Tolède et y contribuer, dans la mesure de ses forces, à la culture des beaux-arts, qui, se développant de plus en plus sur un terrain propice, étaient appelés à produire des fruits immortels sous le ciel vivifiant de l'Espagne.

S. D'ARISTARCHI

SISMANOGLIO

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ

ΤΟΥ

Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ ἀοίδιμος *Παναγιώτης Ἀραβαντινός*, γεννηθεὶς τῷ 1811 ἐν Πάργῃ τῆς Ἠπείρου καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ τοῦ Γκίλφορδ ἐν Κερκύρᾳ, ἐγκατέστη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1836, ὡς διδάσκαλος τὸ πρῶτον, εἶτα δ' ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐνέκυψε μετ' ἀκαμάτου καὶ ἀνενδότου ζήλου καὶ εἰς μελέτας καὶ συγγραφὰς ἱστορικάς, ἀρχαιολογικὰς καὶ λαογραφικάς.

Οὕτω ζῶν μὲν ἐξέδωκε τὴν δίτομον *Χρονογραφίαν τῆς Ἠπείρου* ἐν Ἀθήναις 1856-1857, *τὴν Πραγματείαν περὶ Δωδώνης* ἐν Ἰωαννίνοις 1862, *τὴν Συλλογὴν παροιμιῶν Ἠπειρωτικῶν* ἐν Ἰωαννίνοις 1863, καὶ μονογραφίας τινὰς ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* καὶ τῷ *Φιλίστορι* ἀπὸ τοῦ 1857-1865, περὶ *Κουτσοβλάχων*, περὶ *Ἀλβανῶν*, περὶ *Κορυτσᾶς*, περὶ *Ἀχρίδος* κ.τ.λ., ἀποθανὼν δὲ τῷ 1870 ἐν Ἰωαννίνοις κατέλιπε πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὴν εὐσεβῆ φροντίδα τῶν ἀξίων αὐτοῦ υἱῶν καὶ ἄλλα ἀξιόλογα ἔργα, ὧν ἐξεδόθησαν ἐν Ἀθήναις ἡ *Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον δημωδῶν ᾀσμάτων* (1880), ἡ *Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ* (1895), ἡ περὶ *Κουτσοβλάχων* μονογραφία (1905) καὶ τὸ *Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον*, ἀναμένουσι δὲ τὸ φῶς ἡ *Περιγραφὴ καὶ ἐθνογραφία τῆς Ἠπείρου*, ἡ *Συλλογὴ βιογραφιῶν λογίων Ἠπειρωτῶν* καὶ ἄλλα.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος *Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον* εἶχε καταρτίσει κατὰ τὸ 1861 ὁ ἀοίδιμος συγγραφεύς, ἀποθησαυρίσας ἐν αὐτῷ περὶ τὰς τρισχιλίας λέξεις, ἃς συνέλεξεν, ὡς γράφει, ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, περιλαβὼν καὶ τρεῖς περίπου ἑκατοντάδας λέξεων ἐκ τῶν διατριβῶν τοῦ εὐπατρίδου Ἠπειρώτου *Γ. Κρομμύδα Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης*

κοινῆς ἡμῶν γλώσσης (ἐν Μόσχᾳ 1808 καὶ Βιέννῃ 1811), ἐκ τοῦ *Γλωσσαρίου τῆς Ἠπειρωτικῆς* τοῦ *Γ. Κ(ονεμένου)*, τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῇ *Ν. Πανδώρᾳ* τῷ 1858 καὶ 1859, ἐκ τῶν *Ἀτάκτων* τοῦ ἀοιδίμου *Κοραῆ*, καὶ ἐκ τοῦ *Λεξικοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλ. διαλέκτου* τοῦ *Βυζαντίου*. Ἡ τοιαύτη συλλογὴ ἀποτελέσασα μέρος τῆς «*Περιγραφῆς τῆς Ἠπείρου*», ὑπεβλήθη εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου προκηρυχθὲν *Ζωγράφειον περὶ Ἠπείρου διαγώνισμα* καὶ ἐκρίθη ὑπὸ τῆς τότε Φιλολογικῆς τοῦ Συλλόγου Ἐπιτροπῆς, ἥτις, ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ϛ' τόμῳ τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου τῷ 1872 σελ. 178-185, ἐπαινέσασα τὸν συγγραφέα, ὑπέδειξεν ὅτι «δέον ν' ἀνακαθαρθῇ ἡ συλλογὴ ἐκ πασῶν τῶν κοινῶν τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι λέξεων, ὥστε νὰ ὑπολειφθῶσιν αἱ ἀκραιφνῶς Ἠπειρῶτιδες.... οὗ σμικρῷ δ' ἀκριβέστερον καὶ τελειότερον ἠδύνατο νὰ ᾖ τὸ ἔργον τοῦτο ἐὰν μετὰ τὴν εἰρημένην ἐκκαθάρισιν καὶ τὴν ἐπιμελῆ πρὸς τούτοις ἀποβολὴν τῶν προφανῶς ξένων λέξεων, εὐαρίθμων ἄλλως οὐσῶν, παρετίθεντο κατὰ τὸ δυνατὸν μέτρον εἰς ἑκάστην λέξιν παραδείγματά τινα ἐξ ᾀσμάτων, μύθων ἢ παροιμιῶν, τῶν σημασιῶν αὐτῶν κυρωτικά, ἐτυμολογία δέ τις σώφρων καὶ κατὰ τὴν νῦν βαθμίδα τῆς γραμματικῆς ἐπιστήμης ἐγίγνετο.»

Πολλῷ βραδύτερον ὁ υἱὸς κ. Κ. Ἀραβαντινός, ἀναθεωρῶν τὴν τοῦ πατρὸς συλλογήν, ἔκρινεν ἀτυχῶς ἀναγκαῖον νὰ προσαρμόσῃ αὐτὴν κυρίως εἰς τοὺς δύο πρώτους κανόνας τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης, ἣν ἀπήρτιζον σοφοὶ ἀληθῶς λόγιοι, δηλ. εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν τε κοινῶν καὶ τῶν ξένων λέξεων, τηρήσας ἐκείνας περὶ ὧν εὐτυχῶς ἀμφέβαλλεν, μὴ ὑποπτεύων ἢ μὴ πεισθεὶς περὶ τῆς τῶν δύο τούτων κανόνων σφαλερότητος, ἣν περιτράνως κατέδειξεν ὁ σοφώτατος μελετητὴς τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡμέτερος δὲ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. *Ν. Γ. Πολίτης* κρίνων τὸ γλωσσάριον τοῦτο ἐν *Λαογραφίας* τ. Α.' σελ. 449-455.

Μετὰ τὸν ἄγονον τοῦτον κόπον, εἰς ὃν ὑπεβλήθη ὁ ἐκδότης «συμβουλευθεὶς πρὸς τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἁρμοδίους γνώστας τῶν διαφόρων τοπικῶν διαλέκτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς δημοσιευθείσας ἔκτοτε γλωσσικὰς συλλογάς», ἐξ ὧν προσέλαβε «τὰς διαφυγούσας τὸν συλλογέα γνησίας Ἠπειρωτικὰς λέξεις» ὑπέβαλε τὸ γλωσσάριον εἰς τὸν Δ^ον^ Διαγωνισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς ἑταιρείας, ἐν ᾧ τοῦτο ἔτυχε λίαν εὐμενοῦς κρίσεως ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου γλωσσολόγου, σεβαστοῦ δ' ἡμῶν καθηγητοῦ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, καταλήξαντος ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ τῆς 29 Φεβρουαρίου 1909 ὡς ἑξῆς:

«Συντόμως εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ ὀλίγαι χῶραι διέσωσαν οὕτω πιστῶς τὸν ἀρχαῖον γλωσσικὸν θησαυρὸν ὅσον καὶ ἡ εὔανδρος Ἤπειρος καὶ ἐπειδὴ ἐπιμελέστατα συνελέχθη ὁ θησαυρὸς οὗτος ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου συγγραφέως, δὲν διστάζομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπαλλασσόμενον τῶν μικρῶν αὐτοῦ κηρῶν, ὀφειλομένων, ὡς εἴπομεν, ἁπλῶς εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς συνετάχθη, θὰ εἶναι τὸ πλουσιώτατον τῶν ὅσα μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν περὶ τῆς

Ἠπειρωτικῆς διαλέκτου, καὶ ὅτι εὐσεβὲς καὶ ἅμα χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιστήμην ἔργον θέλουσι πράξει τὰ ἄξια αὐτοῦ τέκνα, ἂν προβῶσιν εἰς δημοσίευσιν αὐτοῦ..»

Οὕτως ἐξεδόθη τὸ ἔργον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «*Π. Ἀραβαντινοῦ Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Α. Πετράκου 1909*» (μικρὸν 8ον σ. 102).

Ἐπειδὴ τὸ βιβλίον τοῦτο ἐμφανίζεται ὡς θησαυρὸς καὶ κάτοπτρον τῆς Ἠπειρωτικῆς διαλέκτου, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν τὰς κατωτέρω ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις ἡμῶν, φρονοῦντες ὅτι θὰ συμπληρωθῶσιν ἱκανὰ τῶν ἀνακριβῶς ἢ ἀτελῶς ἐν αὐτῷ φερομένων—ἐλλείψεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον δυσαπόφευκτοι ἐν τοιαύταις ἐργασίαις, χρηζούσαις γλωσσολογικῆς προπαρασκευῆς καὶ ἐνδελεχοῦς καὶ μεθοδικῆς ἐνασχολήσεως — καὶ ὅτι θὰ καταστῇ οὕτως ἀνυσιμωτέρα ἡ χρῆσις αὐτοῦ τοῖς μελετῶσι τὴν πλουσιωτάτην καὶ πλείστας ἀρχαιοπινεῖς λέξεις διασώζουσαν Ἠπειρωτικὴν διάλεκτον, χωρὶς δι' αὐτῶν νὰ θελήσωμεν τὴν ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας καὶ χρησιμότητος τοῦ διὰ μεγάλων κόπων καταρτισθέντος ἔργου ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου συγγραφέως.

Τὸ ἐν λόγῳ γλωσσάριον εἶναι μὲν βεβαίως πλουσιώτερον πάντων τῶν προεκδοθέντων Ἠπειρωτικῶν γλωσσαρίων, ἀλλ' οὐδαμῶς δικαιολογεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου (σ. ε') λεγόμενον, ὅτι «ἀποθησαυρίζον *πάσας σχεδὸν* τὰς ἐν Ἠπείρῳ ἀποκλειστικῶς ὁμιλουμένας λέξεις δίδει τελείαν περίπου τὴν εἰκόνα τῆς τοπικῆς ταύτης διαλέκτου», καθ' ὅσον ἱκανὸς γλωσσικὸς θησαυρὸς ἐλλείπει ἐξ αὐτοῦ, ἀποκείμενος τὸ μὲν καὶ ἐν ἄλλοις Ἠπειρωτικοῖς γλωσσαρίοις, οἷον τοῖς ὑπὸ τῶν Γ. Χασιώτου, Γ. Ζηκίδου, Ι. Παγούνη, Κ. Βαρζώκα, Θ. Πουσίου, Α. Γονίου, Ν. Βενέτη καὶ ἄλλων, ὧν μικρὰ ἢ ὅλως ἐσπευσμένη καὶ ἀνεπαρκὴς ἐγένετο χρῆσις, τὸ δὲ καὶ ἀνέκδοτος εἰσέτι, ἢ ἀναμένων καὶ ἄλλους ἁρμοδίους συναγωγεῖς. [1].

1. Ἀναγραφὴν πλήρη τῶν καθόλου μνημείων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἠπειρωτικῆς διαλέκτου καὶ δὴ καὶ τῶν ἐν λόγῳ γλωσσαρίων, ὧν τὰ πλείω ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου τόμ. Η' 1874, ΙΔ' 1884, ΙΗ' 1888 καὶ ἐν τῷ Ζωγραφείῳ Ἀγῶνι 1891, εὑρίσκει ὁ βουλόμ-νος ἐν σελ. 49-52 τῶν Neugriechische Studien I von Gustav Meyer (Wien 1894). Τούτοις προσθετέον καὶ τὸ μικρὸν γλωσσάριον τῆς Ἄρτης καὶ Πρεβέζης τοῦ ὑπὸ τοῦ *Μητροπολίτου Ἄρτης Σεραφείμ* τοῦ Βυζαντίου ἐκδοθέντος τῷ 1884 ἐν Ἀθήναις *Δοκιμίου ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς Ἄρτης καὶ Πρεβέζης* (ἐν σελ. 301-314), τὰ ἐν *Λαογραφίᾳ* Ἀθηνῶν ἐκδιδόμενα Ἠπειρωτικὰ μνημεῖα, ἐν ᾧ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀριστου ἐκ Παπίγκου τοῦ Ζαγορίου φιλολόγου κ. *Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου* πιστῶς μετογραφόμενα καὶ ἀκριβῶς ἑρμηνευόμενα καὶ εἴ τινα ἄλλα. Καὶ ἐν τοῖς ἀνεκδότοις Λεξικοῖς *Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων*, (ἃ περιεγράψαμεν ἐν σελ. 86-94 τοῦ ἡμετέρου *Παλαιογραφικοῦ Ἐράνου* - ἀνατυπωθέντος ἐκ τοῦ ΛΓ' τόμου τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου 1914) ὑπάρχουσι πολλαὶ Ἠπειρωτικαὶ λέξεις, ὧν τινας καὶ ἀναφέρομεν κατωτέρω ἐν τῇ οἰκείᾳ ἀλφαβητικῇ θέσει.

Καὶ ἡμεῖς δ' ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1885, ἐμοχθήσαμεν πρὸς συλλογὴν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἐν Ἠπείρῳ, οὗπω ἐκδοθέντος, οὗ μικρὸν μέρος, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Ἠπειρωτικὰ ποικίλα*, ὑποβληθὲν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ ἐν Ἀθήναις *Γλωσσικοῦ Συλλόγου Κοραῆ* ἐβραβεύθη τῷ 1893, καταρτίζομεν δὲ καὶ *Λεξικὸν* ἐκτενὲς τῆς Ἠπειρωτικῆς.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν ἀτελειῶν τὸ ἔργον, ὡς ἐξεδόθη, παρουσιάζει τρεῖς κυρίως σπουδαιοτάτας ἐλλείψεις, μεγάλως ἀδικούσας αὐτό :

Α΄) Δὲν κατεβλήθη ἡ δέουσα προσοχὴ περὶ τὴν ὡς οἷόν τε πιστὴν καὶ ἀκριβῆ μεταγραφὴν τῶν λέξεων καὶ φράσεων ὡς αὗται προφέρονται ἑκαστα-χοῦ, καὶ δὲν ἐσημειώθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἐπιχωριάζουσιν.

Β΄) Πολλαὶ λέξεις ἑρμηνεύονται ἀνακριβῶς ἢ ἐλλιπῶς, καὶ ἄνευ διασαφητικῶν παραδειγμάτων, τινὲς δὲ αἱ αὐταὶ οὖσαι ἐκλαμβάνονται ὡς διάφοροι σημειούμεναι ἐκ δευτέρου, ἄνευ συσχετίσεως.

Γ΄) Πλεῖσται ξέναι λέξεις ἐθεωρήθησαν ὡς Ἑλληνικαὶ καὶ παρατόλμως ἠτυμολογήθησαν. Ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, καίπερ ἀσχημίζον τὸ ἔργον, οὐδαμῶς ἐπισκοτίζει τὴν ἄλλην ἀξίαν αὐτοῦ, συνετέλεσε δὲ μάλιστα εἰς τὸ νὰ μὴ διαγραφῶσιν ἐκ τοῦ γλωσσαρίου λέξεις τοιαῦται. Ἄλλων πάλιν Ἑλληνικῶν ἢ ἀμφιβόλων λέξεων ἡ παραγωγὴ εἶναι λίαν ἀπίθανος καὶ βεβιασμένη.

Καὶ νῦν ἐρχόμεθα εἰς τὰ καθέκαστα.

Α΄ Ἐλλείψις περὶ τὴν πιστὴν μεταγραφὴν τῆς δημώδους προφορᾶς

Τυγχάνει ἤδη πασίγνωστον, ὅτι, καθ' ἃ πρῶτος ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις παρετήρησεν ἀπὸ τοῦ 1892 (ἐν Einleitung σ. 342 εἶτα δὲ καὶ ἐν Μεσαιωνικοῖς καὶ Νέοις Ἕλληνικοῖς τ. Α΄ σ. 250 κ. ἑ.), καὶ ἐν τῇ Ἠπειρωτικῇ διαλέκτῳ (ἐξαιρουμένης τῆς Χιμάρας καὶ ἄλλων τινῶν παρὰ τὴν ἀλβανόφωνον ζώνην ΒΔ μερῶν τῆς Ἠπείρου) ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ βορείῳ Ἑλλάδι (Στερεᾷ, Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Προποντίδι, Εὐβοίᾳ κ.τ.λ.) ἐπικρατοῦσιν οἱ ἑξῆς δύο φωνητικοὶ νόμοι : α΄) Ὅπου ἡ μεσημβρινὴ Ἑλληνικὴ ἔχει φθόγγον *i* ἢ *ου* ἄτονον, ἡ βόρειος, καὶ δὴ καὶ ἡ Ἠπειρωτική, οὐδὲν ἔχει πλῆρες φωνῆεν, ἀλλ' ἢ ἦχός τι αὐτοῦ μικρὸν (τοῦτο ἰδίᾳ ἀληθεύει περὶ τοῦ ι ἐν τέλει λέξεων) ἢ μηδέν.

β΄) Ὅπου ἡ μεσημβρινὴ Ἑλληνικὴ ἔχει φθόγγον *e* ἢ *o* ἄτονον, ἡ Ἠπειρωτική, μετὰ τῶν λοιπῶν βορείων, ἔχει *i* ἢ *ου* (λ.χ. δουλεύω-δλεύου, φέρω-εις-ειφέρνου, φέρ, φέρ, θυμήθηκε—θμύθκι, μουλάρι—μλάρ (μβλάρ), ξυστρὶ—ξτρί, ἄνθρωπος—ἄνθρουπους ἀλλ' ἀνθρώπ(ου), φαίνεται—φαίνιτι). Ἐν τούτοις οἱ θεμελιώδεις οὗτοι φωνητικοὶ νόμοι — οἵτινες τόσον τυφλῶς ἐνεργοῦσιν, ὥστε πολλάκις αἱ λέξεις δι' αὐτῶν παραμορφούμεναι καθίστανται ὅλως ἀγνώριστοι — οὐδαμοῦ τοῦ γλωσσαρίου φαίνονται, οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη νύξις περὶ αὐτῶν γίνεται εἰς τὰ προτασσόμενα (σ. ια΄-ιβ΄) «κυριώτερα φθογγικὰ πάθη τῆς Ἠπειρωτικῆς διαλέκτου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἀττικήν», ὧν ἡ ἑρμηνεία κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτυχής, ἅτε στηριζομένη ἐπὶ μεθοδικῶν κανόνων θεωρουμένων νῦν ἀδοκίμων ἢ πάντως ἐσφαλμένων. Ὁ Κονεμένος ὅμως ἐφρόντισε τοὐλάχιστον νὰ δηλώσῃ (ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ αὐτοῦ *Παρδώρας* Θ΄ σ. 7, ἐν λ. *λαχομανάου*) ὅτι «ὁ Ἠπειρώτης ποτὲ δὲν λέγει ἀγαπῶ, τραγουδῶ, ἀλλ' ἀγαπάου, τραγουδάου» καὶ ὅτι (ἔνθ' ἀν. σ. 216 ἐν λ. *ψοφολογάου*), «εἰς τὰ βορειότερα τῆς Ἠπείρου πρὸς δὲ καὶ ἐν Κερκύρᾳ δὲν σχηματίζουσι τὴν κατάληξιν τῶν ἀσυναιρέτων εἰς *αου* ἀλλ' εἰς *αω* κατὰ τὴν ἀρχαίαν γραφήν». Οὕτως ἔπρεπε νὰ μεταγραφῶσιν ἐν νέου αἱ πλεῖσται τῶν λέξεων τοῦ γλωσσαρίου ἢ τοὐλάχιστον νὰ τεθῇ παρὰ ταύτας εὐδιάκριτος καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν πιστὴ ἡ νῦν Ἠπειρωτικὴ αὐτῶν προφορά. Καὶ ἂν δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τοῦ κ. Χατζιδάκι εἶναι εὔκολον λ.χ. ν' ἀναγνωσθῶσι τᾶτονα *e* καὶ *o* ὡς *i* καὶ *ου*, ἐν τούτοις ὑπάρχουσι τροπαὶ ἄλλων φθόγγων καὶ συγκοπαί, ἃς ἀδύνατον εἶναι νὰ μαντεύσῃ τις. Εὐνόητον δὲ πόσον ἡ ἐλλιπὴς ἢ ἀνακριβὴς παράστασις τῆς προφορᾶς ἐπισκοτίζει καὶ τὸ ἔτυμον πλειστάκις, καὶ δὴ τῶν ἀμφιβόλου προελεύσεως λέξεων. Οὕτω παρατιθέμεθα ὧδε ἱκανὰς λέξεις, αἵτινες ἄλλως ἢ ὡς ἀναγράφονται ἐν τῷ γλωσσαρίῳ ἀκούονται πλειστάχοῦ τῆς Ἠπείρου, καὶ δὴ ἐν Ἰωαννίνοις, Ζαγορίῳ, Πρεβέζῃ, Κουρέντοις, Κονίτσῃ, Πωγωνίῳ καὶ Παραμυθίᾳ, ὧν τὰ ἰδιώματα κυρίως ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν. [1]

Ἀγγελοκρούεται προφ. *αγγιλουκρούϊτι.*
Ἀγερικὸ αἴρκό.
Ἀγιόσμος ἄϊόζμους, διόζμους Πρεβέζ.
Ἀγουροφάγης ἀγρουφάης.
Ἀγριόπετος ἀγριόπιτνους.
Ἀγροικὸ καὶ ἄγροικου.
Ἀδερφοποιτὸς ἀδιρφουπτός.
Ἀδιάντοτος ἀδιάνουτους,-α.
Ἀζούπητος ἀζούπτους καὶ ἀζούπγους.
Αἱρεσιάρης ἰριζιάρς.
Ἀλλάδερφος ἀλλάδιρφους, ἀλιάδιρφους, λ(ι)ιάδιρφους.
Ἀλλιωτάω, ἀλιουτίου,-ῶ
Ἀλλοτεσινὸς ἀλλουτισινός.
Ἀλογολάτης ἀλουγουλάτ'ς.
Ἀλογοσύρτης, ἀλουγουσύρτ'ς.
Ἀνάκαρα καὶ ἀνάκρα.
Ἀνάκρατος καὶ ἀνάκαρτους.
Ἀνασκαίνομαι ἀνασ'καίνουμι.
Ἀνα-σκελνῶ σ'κιλνίου,-ῶ.
Ἀνασκυράω ἀνασ'κυράου, ῶ.
Ἀντεμορριπὴ ἀντιμουρή.
Ἀνόλπιστα καὶ ἀνέλπιστα.
Ἀντεριοῦμαι ἀντιρζοῦμι.
Ἀποδιαλεγούρια καὶ ἀποδζιαλιούρζα.
Ἄπεικος ἄπικους.
Ἀσίγητος ἀσίητους καὶ ἀσίητους.

Ἀστρέχα καὶ ἀστρουχάχα.
Ἀφογκράζομαι ἀφκράζουμι, ἀφκριοῦμι.
Ἀφύσικα ἀφύσ'κα.
Ἀχρειάνης ἀχριάν'στους.
Ἀψάδα ἀψάδα.
Ἀψυχῶ ἀψ'χάου, ἀψ'χῶ καὶ ἀψ'φῶ.

Βολιτιὰ βουλτιά.
Βουκέντρα καὶ δικέντρα θκέντρα.
Βούκλειδα καὶ βουκλεῖδα, Κούρεντα.
Βουσοῦλα βουσούλα.
Βουτσέλα καὶ βουτσέλι φτσέλλα, φτσέλ.
Βρετικὰ βρικά.

Γεβεντίζεται γιβιντίζιτι.
Γέμπυο καὶ ζμπους.
Γενὶ καὶ γενὶ καὶ ἐνί.
Γκουντουλῶ γουδλῶ.
Γλοχάστρα κλιάστρα.
Γλυκοσαλιάζω γλυκουσαλιάζου.
Γουστερέλι γουσ'τιρέλι.
Γούστερας γούσ'τιρας.
Γρυμπὸς γρυβός.

Δάσος δάσους.
Διαλοΐζομαι δjαλουΐζουμι καὶ διαλουζοῦμι.

1. Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν λέξεων ἐτηρήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ γλωσσαρίου. Ἡ συμπαρατιθεμένη δευτέρα λέξις, διὰ διαφόρων στοιχείων, παριστάνει τὴν γνωστὴν μοι λαϊκὴν προφοράν, ἥτις δὲν σημειοῦται ἐν τῷ γλωσσαρίῳ. Τὸ σ' (μετὰ δασείας) ἢ sh ἀναγνωστέον ὡς sch, τὸ ζ' ὡς jh, καὶ τὸ ψ' ἢ ψh ὡς psch.

Διάομαι δ*jάουμι.*
Δρογκώνει, δρόγκωμα δράγκουμα.
Δρομόνι δρουμόν.
Δροῦγα δρούγα.
Δῶσα δόσα.

Ἐνναγωνγούσω ἐνγαγουνγούσου.
Ἐφτάκοιλο καὶ φτακοίλ(ι) Πρεβέζη.
Ζάβγα καὶ ζάβα.
Ζαβρακιασμένος ζαβρακιασμένους.
Ζαλικώνομαι ζαλικώνουμι, ζαλγκώνουμι *(Πρεβέζη).*

Ζαμπόχελο ζμπουβόχιλου.
Ζαρίζει ζαρίζ.
Ζηγούρι ζηγοῦρ.
Ζγουπλιάζω τσουπλιάζου.
Ζυγώνω ζηγώνου.

Ἤγκαιρο ἴγκιρου καὶ ἴγκιραν.
Ἡλιοκρούγομαι καὶ ἡλιοκρούνουμι.
Ἡλιστῆρι καὶ λιουτήρ.

Θεοτικὰ θιοτικά.
Θλαφτὴ καὶ φλαφτή.
Θρακιὰ καὶ θρακωνιὰ θρακιά.
Θρῳσκιᾶς θρῳ'κιάς.

Ἴσκιωμα ἰσ'κιούμα.
Ἰσκιωτικὸς ἰσ'κιουτικός.

Κακοσύναχος κακουσύνα(γ)ους.
Κάλλεσα κάλισα.
Καλλίγια καλία.
Καλλιγοσφύρια καλγουσφίρια.
Καταπόνι καταπούνι.
Κατάψηχος κατάψ'χους.
Καυλομανάει γαυλουμανάι.
Κλείτσιος καὶ κλίτσος.
Κοκκωτοῦσα κουκουτούσα.
Κολλόρριζα καὶ κουλουρρίζα.
Κομπολάχανον καμβρουλάχανου, κουμβρουλάχανου.
Κοπιασμένος κουπιασμένους.
Κορακώνομαι καρακούνουμι.
Κορίθι καὶ κουρίθ.
Κορφέγγι κουρφίγκι *(Πρεβέζη).*
Κοσσεύω, κοσσὴ κουσιγιού, κουσλί.
Κότσινα κότσ'ινα.
Κούμπουλο κούμβλου.
Κουτουνὶ κουτνί.
Κουτρουλιά κουτριλιά.
Κούτσικος κούτσ'κους.
Κρεββατοστρώση κριββατουστρώσι τοῦ
Κωλιανίτσα κουλιάντζα.
Κωλο—κουλου-.

Λαγοκοιμοῦμαι λαγουκιμοῦμι.
Λεχεμανάου λιχουμανάου,-ῶ.
Λιγοήμερος λιγόημερους.
Λοβοδὸ καὶ λουβουδὰ ἡ
Λογιαστὸ λουγιαστό.
Λογιοῦμαι λουγιοῦμι.

Μαγουλοσέρνεται μαγλουσέρνιτι.
Μακελλεμένος μακιλλιμένους.
Μακροσχοινίζω μακρουσ'κοινίζου καὶ συνηθ. μακρουκουσ'κνίζου.
Μάμμα καὶ μποῦμπος bόbους *Πρεβέζ.* bούba *(Ζαγορίφ.)*
Μεσοκαιριάζω μσουκιρjάζου.
Ματσαλίζω-άω ματσ'αλάου,-ῶ.
Μελοῦδι μεδοῦλι καὶ μυδούγα, μυδούγι (*Ἰωαν. καὶ Ζαγορίφ*).
Μεσάνταρας μσανταρᾶς.
Μεσοκαιριάζω μσουκιρjάζου, μσόκιρους, καὶ ἐπίρ. μσοκιρίς.
Μεσοκόβομαι μσουκόβουμι.
Μηλιόρι μιλιόρ, μιλιόρα.
Μισολάγυνο μσουλάγνου.
Μνέγω καὶ οὐμνίου.
Μονανεπνιᾶς μουναιπνιᾶς.
Μουνοῦχι μνοῦχι
Μπαμπανάτσα babanάτσα.
Μπαρμπαρίζω barbarίζου
Μπάσταινα bάσ'τινα.
Μπίμητσα bίμτσα.
Μπιτσικάβουρας μπιτσ'κάβρας.
Μπολάκι bουλάκι καὶ bουλάκιν.
Μπούτυνα bούτινα.
Μπούχαβον bρούχαβους, ου.
Μπουρδέι καὶ ἀbρδέι.
Μπροχὸς bουχὸς καὶ πουχός.
Μπρουαλιέται bρουγιέτι

Ναμοκόπου νουμκόπ.
Νάμι καὶ ἀνάμ.
Νεραγῶγι νιραγώ καὶ νιραγώης.
Νέργατα ἴργατα.
Νεροκότσυφας νιρουκίτ'βας.

Νογάω νουγάου, νουγῶ.
Ντάβανος dάβανους.
Ξεματόχου ξιμουτόχ(ου) *(Πρεβέζη).*
Ξεμουτσουνίζομαι ξιμουτσιγίζουμι.
Ξερουχαίνω ξιρ'χαίνου.
Ξετσανίζω ξιτζανίζου,-εύου.
Ξενογεννῶ ξινουγιννάου,-ῶ.

Ὀλιγοζώητος λιγουζώητους.
Ὀμνέγω οὐμνέου.
Ὀξέδρα καὶ ξέδρα.
Ὀργιὸ οὐργιό.

Παραψήφου παραψήφ' *(Πρεβέζη).*
Περγέλι καὶ πριέλ'.
Περγουλιὰ πιργουλιά, πιρουγλιά.
Πετροκαταλοῦσα πιτρουκαταλύ'σα.
Πέττουρα πέτρα.
Πηλόγι πηλόη.
Πικρόσκοτος πικρόσ'κουτους.
Πιστόβλακος πστόβλακους.
Πιτηδειγμὴ δ)πιτηθημή.
Πληγουρίζω πνι(γ)ουριάζου.
Πλόχερο ἀ)πλόχιρου.
Πολειφάδια ἀ)πουλφάδja.
Ποντιάζω πουντjάζου.
Πορειὰ πουρjά.
Πόοι πόσ'.
Πουγονίκια bουγουνίκια.
Πρησκάλι προυσκάλ.
Προσθηλιάζω προυτιλjάζου.
Προσωποπαίρνου προυσουπουπαίρνου.
Πρωτόλιμβο προυτόλουβου.

Ραΐδὸ ραδjὸ *(Ζαγορίφ).*
Ραντὸ ἀραντὸ καὶ νιραντό.
Ρονιὲς ρνὶς *(Πρεβέζη).*
Ροῦντο ροῦδου.
Ρουτὶ ρτί.
Ρούφουλας ρούφιας.
Ρυάζεται, οὐρλιάζει, γουρλjάι, γουρλjάζ.

Σγαρλίζει ζγαρλίζ'.
Σγρουμπιάζω ζ'γρυbjάζου.
Σεγγούνι σηγούν *(Ζαγορίφ).*
Σέντρα σίδρα.
Σιῶκος τσιόκους.
Σκυλόβηχας σ'κλόβουχας.
Σμποδίζομαι σμπόδιο, ζbουδίζουμι καὶ ζbουδjοῦμι, ζbόδjου.
Στολίστρα καὶ στουλίστρια.
Στραβοτσάγουλος στραbουτσιούλους.
Σφαγγὸ σφαϊά,
Σφελαχτὸ καὶ σφαλαχτό, ἐν Πρεβέζῃ.
Σωροβολιάζομαι σουρουbουλjάζουμι.

Τὸ σ προφέρεται ὡς σ' (sch) ἐν ταῖς ἑξῆς ἀπ' αὐτοῦ ἀρχομέναις λέξεσι τοῦ γλωσσαρίου:

σάψαλο σ'jάψαλου, σηκαποθέτης σ'κα πουθέτ'ς, σηκαποθώνω σ'καπουθαίνω σκαντσίκι, σ'κάντσ'κους καὶ ἐν *Πρεβέζῃ* σ'πέντσ'κου, σκελνάω σ'κιλνάου, σκέπη καὶ σ'κιπή, σ'κλίδα (σ.67), σ'κουρτίζω (ου), σ'κραπατῶ, σ'κρουμούδια, σ'κυφτομμάτης σ'κυφτουμμάτ'ς, σ'κω - ταρᾶς σ'κουταρᾶς, σ'μέλτο, σ'ούρος, στερφοκάλεσσα στιρφουκάλισα.

Τ' ἀπίκουπα ταπίκπα, ταπίκκα.
Τ' ἀψήλου ταψήλ'.
Τριέτικο τριότικου *(Ζαγορίφ).*
Τρίψα καὶ τρίφτα.
Τρόχαλο ζdρόχαλου *(Ζαγορίφ).*
Τσακλατίζου τσ'ακλατίζου.
Τσαμάλα djαμάλα.
Τσάφη τσ'άφ.
Τσάχαλο τσ'άχαλου.
Τσέφλοιο τσ'έφλοιου.
Τσιαγοῦλι τσιαούλ.
Τσίγαλο τσ'ίγαλου.
Τσιμουτάω τσ'ιμ(ου)τάου.
Τσινάω djνάου ,djνῶ
Τσιρίτσα τσουρίτσα.
Τσολιᾶς τσουλjᾶς.
Τσολίζω τσουλίζου.
Τσουλώνει τσουλιόν'.
Τσυμποῦσι τσουμbούσ'.
Τυραχνῶ, τύραχνα καὶ τυραγνῶ, τύραγνα τὰ, καὶ τ(υ)ράγνια ἡ.

Φόντας καὶ ἀφόντα,-ς.
Φουλτράω φουτράου,ῶ.
Φουτᾶς φτᾶς.
Φρουξυλάνθι φρουξ'λάνθ'. *Φρουξιρά.*

Φτουρῶ *φτράου·φτρῶ.*
Φυλάχτρες *φλάχτρις, φυλαχτῖνις.*

Χαϊμαλὶ *χαμαϊλί.*
Χαμηλομμάτα *χαμηλουμμάτα.*
Χαμηλὸς, *χαμηλός.*
Χοντρομπαλᾶς *χουνδρουβαλάτκους.*
Χουγιάζω *ἀ)χου(γ)ιάζου.*
Χουμάω *ἀ)χυμάου.*
Χουμελιάζει *χουμαλιάζ'.*
Χρωστημὸ *χρουστιμιό.*

Χωρισχώνας *ὁ, χουρσιῶνα ἡ.*

Ψευδὸς *ψ'ηυδὸς Ζαγορ. τσ'ηυδὸς Πρεβ·*
Ψῖχα *ψ'ίχα.*
Ψολόγια, ψολογῶ *ψουλόϊα, ψουλουγῶ.*
Ψυχικάρης *ψ'υχ'κάρς.*
Ψυχοχάρτι *ψ'χουχάρτ'.*

Ὦρηο, ὡρηόπλουμη, *ὥρjου, οὐρjόπλουμη, πανώρja.*

Β' Ἀνακριβὴς ἢ ἐλλιπὴς ἑρμηνεία λέξεων.

Εἰς ἱκανὰς τῶν ἀνακριβῶς ἢ ἐλλιπῶς ἑρμηνευομένων λέξεων τοῦ γλωσσαρίου, ἃς σημειοῦμεν ἐνταῦθα μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκδότου παρεχομένης ἐξηγήσεως ἐντὸς εἰσαγωγικῶν, παρατάσσομεν τὰς ἡμετέρας σημασιολογικὰς καὶ ἄλλας ἀναλόγους παρατηρήσεις.

Α·

«***Ἀβδελλιάζουν*** (τὰ πρόβατα), προσβάλλονται ὑπὸ ἐπιδημίας νόσου τοῦ ἥπατος». Ἡ ἀσθένεια αὕτη τῶν προβάτων καὶ βοῶν καλεῖται *διστομίασις* (Κουμανούδη Συναγ. νέων λέξ. Ν. Γεωπονικὰ Σ. Χασιώτου τ. Ε', 170)

«***Ἀβόλετο,*** ἀναπόφευκτον...» Κυρίως *ἀδύνατον*, ἀντίθ. *βολετὸ* καὶ *βολεζάμενο*. (Κοραῆ Ἄτ. Δ' 56. Συλλόγου τ. Η' 582).

«***Ἀγερικό,*** παράλυσις μέλους τοῦ σώματος ἐπελθοῦσα ἐξ ἐπηρείας δῆθεν τῶν πνευμάτων». *Ἀερικὸ—ἀηρικὸ=ἀερόφοιτον πνεῦμα*, εἰς οὗ τὴν ἐπήρειαν ἀποδίδεται ἡ παράλυσις.

«***Ἀγκουρόπιστος***... ἀθεόφοβος». Γραπτέον *ἀγγουρόπιστος* (ἀγγουρόπιστους). Ἡ λ. ἐπείσακτος, τῶν χυδαίων καὶ βωμολόχων.

«***Ἀγουροφάγης*** .. «Κάλλια ἀγουροφάγης παρὰ ὡριμοφάγης παροιμ». Προφ. *Κάλλια ἀγρουφάης πάρα οὐρμουφάης* (ἢ *γουρμουφάης* Ἰωάνν.).

«***Ἀθανάσιμος*** ἄσπονδος. Τὸ α ἀθροιστικόν». Πιθανώτερον τὸ α ἐξ ἀποσπάσεως: *τὰ θανάσιμα*, ἢ παρετυμολογ. πρὸς τὸ *ἀθάνατος*.

«***Ἀκνᾶτο***... *κρασὶ*, ἀνόθευτον ριζ. ἀγνόν». Τοῦτο ἐν Παραμυθ. *ἀκρᾶτο* (κρασί, αἷμα, φαρμάκι), ἐν δὲ Κουρέντοις *ἄκρατου*. Καὶ ὁ Βηλαρᾶς *φαρμάκι ἀκρᾶτο*. Ἐκ τοῦ *ἄκρατος*.

«***Ἀλετροπόδα*** ἡ, τὸ στήριγμα τοῦ ἀρότρου, ἐφ' οὗ ἐπιθέτει τὸν πόδα ὁ ἀροτριῶν. Ἀλλὰ κυρίως καλεῖται οὕτως ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Σειρίου, ὡς ἔχων ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸ ἄροτρον». *Ἀλιτρουπόδα* καὶ *ἀλιτρουπόδ'* α') ὁ ἀροτρόπους, ἤτοι τὸ ἔλυμα τοῦ ἀρότρου εἰς οὗ τὸ ὀξὺ καὶ ἐπίμηκες ἄκρον προσαρμόζεται ἡ ἵννις. Πρόβλ. Π. Γενναδίου Τὸ νέον Κυπριακὸν ἄροτρον Λευκωσίᾳ 1899. β') ὁ ἀστερισμὸς *τοῦ Ὠρίωνος* (ἰδὲ καὶ Πολίτου Λαογρ. Α' σ. 454).

«***Ἀλιδοριά,*** εἶδος δρυός, ἧς ἡ ξυλεία εἶναι εὐτελὴς». Ὁ κ. Πολίτης ἐν Λαογραφ. Α' 454 παρετήρησε «Γραπτέον *ἀλοιδοριά*. Καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος *λοιδοριὰ* (=*λοιδορία*) καλεῖται εἶδος δρυὸς (quercus illex L.) Τὸ ὄνομα συνάπτεται πρὸς δημώδη παράδοσιν».

«***Ἀλλαλαπάλλαλα***, ἀλλεπάλληλα. Σημ. δὲ τὸ παραλογίζεσθαι· *κρένει ἀλλαλαπάλλαλα*». Ἡ λ. ἄσχετος, νομίζομεν, πρὸς τὸ *ἀλλεπάλληλα*. Γραπτέον *ἄλαλα—πάλαλα*, ὃ λέγεται καὶ *ἄλαλα καὶ πάλαλα=ἄρρητ' ἀθέμιτα* (ὃ κοιν. *ἄρρητα θέματα* καὶ *ἄρρητα ῥήματα*). Τὸ *ἄλαλος=ἄλογος*, μωρὸς παρὰ Κρίσπῃ ἐν Πολυσπορ. σ. 98 (Χατζιδάκι Γλωσ. Μελετ. Α' 210), πρβλ. καὶ τὸ ἀρχ. *νήπιος*. Κατ' αὐτὸ δὲ καὶ τὰ ταυτόσημα εἰς—*λὸς* (σαλός, μουρλός, τρελλός,) ἐσχηματίσθη καὶ τὸ *πάλαλος* ἐκ τοῦ *παλαλὸς—παλαβὸς* (περὶ οὗ ἰδ. Χατζιδάκι Μνε Β' 320 καὶ Πολίτου Παροιμ. Α' 473). Οὕτω καὶ ἀντὶ τοῦ ἀμέσως ἑπομένου «*ἀλλαλόγησε=ἐσαλεύθη τὰς φρένας*» γραπτέον *ἀλαλόγησε*, καθ' ἃ καὶ ὁ Βηλαρᾶς : *ἀλαλόγησε τὸ παιδὶ διαβάζοντας*.

«***Ἀναποτάνω*** ἐν χρήσει μόνον εἰς τὴν φρ. *ἀναποτάνω τὸ προζύμι=προετοιμάζω*». Ἡμεῖς γινώσκομεν μόνον τὸ *ἀναπουπάνου* καὶ *ἀναπάνου*.

«***Ἀνασκελνῶ*** ἢ *σκελνῶ* ἐρεθίζω, πειράζω. Ἐκ τοῦ *σκέλλω*, σκληρύνω». Τὸ ῥ. σχετιστέον πρὸς τὸ *σκελνάω* (σ. 83). Πιθανῶς παρὰ τὸ *σκύλλω*.

«***Ἀνβατίζω*** ἐν χρήσει μόνον περὶ ζυμώσεως...». Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλειοδοσίας καὶ ὑπερτιμήσεως ὠνίων, μεταβ. καὶ ἀμεταβ.

«***Ἀνέσωστο*** ἐπὶ βρέφους θνησιγενοῦς». Γραπτέον ἐπὶ βρέφους γεννηθέντος πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἐνάτου μηνός.

«***Ἀντήμερα*** τὴν ἐπαύριον...» Γραπτέον τὴν αὐτὴν ἡμέραν· λέγεται καὶ *ἀνήμερα*. Ὁ Κοραῆς Ἄτ. Δ' 19 ἐσημείωσε τὴν μόνην γνωστὴν καὶ ἡμῖν σημασίαν—*ἐν (τῇ) ἡμέρᾳ*, αὐθημερόν.

«***Ἀπανουθιὸ*** ἐπιρ. *καθ'ὃν χρόνον...*». Κυρίως τοπικ.=ἐπάνωθι, ἀντίθ. *ἀπουκατουθιό*. πρβλ. καὶ *ξωθιό*.

«***Ἁπλοχερίζω***». Πρόσθες ὅτι σημαίνει καὶ ἀποσπῶ διὰ τῆς ἑνὸς μέρος τῆς ζύμης καὶ ποιῶ ἄρτους, ὃ δηλοῖ καὶ τὸ κατωτέρω *ἀποχερίζω*.

«*Ἀράτα* ῥὰξ σταφυλῆς. Ἴδε *ῥόγα*.» Ἀλλ' ἐν λ. «*ῥόγα* ἡ, τόπος φυτείας ῥόδων» μόνον. Ἡ *ῥᾶξ, ῥόγα*, ἐν Παραμυθ., Πάργῃ καὶ Πρεβέζῃ *ῥάτα* ἡ.

«*Ἀρκᾶς*, ὑποστηρικτής, προστάτης. Ἀλλὰ *ἀρκάτησσα* ἡ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ φροντίδας γυνή». Τὸ *ἀρκᾶς* Τουρκ. = ὦμος, στήριγμα. Τὸ δὲ *ἀρκάτισσα*, (ἡ καὶ *ἀρκάτα* καὶ *ἀρκάτη*) θηλ. τοῦ *ἀρκᾶτος* = ἐλεύθερος βάρους ὑλικοῦ τε καὶ ἠθικοῦ, ὃ ἴσως ἐκ τοῦ Λατ. arcatus = τοξότης, ἤτοι ἐλαφρῶς ὡπλισμένος, ἐὰν μὴ ἐκ τοῦ Τουρκ. *ἐργιὲν*=ἄγαμος, ὃ ἀλλαχοῦ *ἐργέντης*, ἐν δὲ Σινασῷ *ἀρκάντης*.

«*Ἄρκλα* ἡ, πινάκιον τροφῶν κεκλεισμένων διὰ πώματος». Τοῦτο λέγεται *κλειδουπίνακου* (κλειδοπίνακον), *ἄρκλα* δὲ (Λατ. arcula)=ἀρτοθήκη ἢ ἑρμάριον ἐν ᾧ κλείεται ἄρτος καὶ ἄλλα ἐδέσματα (Ἰωάννινα, Ζαγόρ., Πρέβεζα).

«*Ἁρμάτα* ἡ, ἀργυρᾶ κρεμαστὰ γυναικεῖα κοσμήματα». Κυρίως ἡ πανοπλία, εἶτα συνηθέστερον ἡ καινουργὴς ἢ πολυτελὴς στολὴ καὶ τὰ κοσμήματα. Καὶ παρ. *Τ(οῦ) νιοῦ πρέπουν τὰ ῥάτα | καὶ τ(οῦ) γέρ(ου) ἡ ἁρμάτα.*

«*Ἁρμοῦτι* ὅπλον (τουφέκι) βαρὺ εἶδος τρομπόνι». Τουρκ. *ἁρμοὺτ*=ἄπιον. Ἐκλήθη δ' οὕτω τὸ ὅπλον διὰ τὸ ἐν σχήματι ἀπίου ἐπικόπανον αὐτοῦ.

«*Ἀρτιρίζει*, περισσεύει... ὑπὲρ τὸ *ἄρτιον*». Τὸ ῥ. ἐπείσακτον ἐκ τοῦ Τουρκ. *ἀρτιρίρμ*=πλειοδοτῶ.

«*Ἀσέλληνο* (πουλάρι), ὃ μήπω σελλωθεὶς πῶλος.» Πλὴν τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ οὕτως ἡρμηνεύθη ἡ λ. αὕτη μέχρι τοῦδε καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἐντυχόντων αὐτῇ (Γ. Χασιώτου, Κ. Κρυστάλλη καὶ Ν. Γ. Πολίτου). Ὁ μήπω σελλωθεὶς πῶλος λέγεται *ἀσέλλωτος* (—ουτους), οὐχὶ *ἀσέλλινος*· ἄλλως τε καὶ ἐν τοῖς Ἠπειρωτ. ἄσμασιν ἔνθ' ἀπαντᾷ πρόκειται κυρίως περὶ ἵππων ἢ ἡμιόνων πομπικῶν καὶ *σελλωμένων*. Περὶ τῆς λ. θὰ πραγματευθῶμεν ἰδιαιτέρως. Καθ' ἡμᾶς προέκυψεν ἐκ τοῦ μεσαιων. *ἀντελήνα* (antelena=στηθιστὴρ) *ἀντέληνος*, παρετυμολογικῶς πρὸς τὸ *σέλλα*. Οὕτω λέγεται καὶ τὸ σύνθετον παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ «ἀλογοτριπλοντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος», ὃ ἑρμηνεύει ὁ Κοραῆς Ἀτ. Α' σελ. 43. Ἐπίσης *τἀντεληνομπροστέληνο* (Δουκαγ. ἐν λ. *ἀντελήνη*) ἐξ οὗ παρετυμολ. τὸ ἐν τοῖς δημοτ. ἄσμ. «*τὰσέλλινο προσέλλινο*».

«*Ἄφύσικα* (ἔργα) ἢ παρὰ φύσιν ἀσέλγεια». *Ἀφύσ'κους* κυρ. ὁ δυσγενής, εἶτα ὁ αἰσχρὸς τὴν ὄψιν, δύσμορφος. *Ἀφύσ'κα* τά, α') αἱ αἰσχρολογίαι καὶ αἰσχρουργίαι, β') καὶ τὰ αἰδοῖα.

Β.

«*Βαλμᾶς* ὁ βουκόλος». Ἐν Ζαγορίῳ *βαλμᾶς* μόνον ὁ βοσκὸς τῶν ἡμιόνων, ὃ δὲ τῶν βοῶν *γιλαβάρ(ι)ς*, ἀλλαχοῦ τῆς Ἠπείρου *βούκ(ου)λας*, ὁ δὲ τῶν αἰγῶν *γιδάρ(ι)ς*.

«*Βλιότρο* τὸ ἀλλαχοῦ *βλίτον*». Ἐν Ἰωαννίν. καὶ Ζαγορ. *βλίτρου*.

«*Βολιτιὰ*...ὁ βόλιτος» Προφ. *βουλτιὰ* ἢ καὶ *βοῦλτου* (τὸ). Ἐνταῦθα ὑπακτέον τὸ κατωτέρω (σ. 30) ὡς διάφορον θεωρηθὲν «*βουλτιὰ*=χοῦφτα λάσπης» ἔνθα γραπτέον: *βουλτιὰ* κυρίως δηλοῖ τὸ βόλιτον.

«*Βότσουκλο* τὸ σκυλλοκρόμυδον· σκέλλη.» Γραπτ. *σκιλλοκρόμμυδον, σκίλλα*. Τὸ *βότσουκλο* συνήθως ἀκούεται *βότσ'κας, βότσ'κα*, ἡ. Περὶ τῆς λ. ἰδ. Meyer N. S. II, 45.

«*Βούζια* τά, φυτὸν ἄχρειον, κάκοσμον, παράγον καρπὸν ἐν εἴδει βότρυος. Ἴσως ἐκ τοῦ ἐπιτ. *βοῦ* καὶ *ὄζειν*.» *Βουζιὰ* ἢ, καὶ *βούζια* τὰ=χαμαιάκτη, Sambucus ebulus. Κατὰ Meyer N. S. II, 19, ἡ λ. Σλαυϊκή.

«*Βοῦρλα* ἡ, νόσος προβάτων ἐκδηλουμένη ὡς μανία τις. Ἀλλαχοῦ *στρέκλας*». Ἡ *βοῦρλα*=ἐγκεφαλῖτις νόσος τῶν προβάτων θανατηφόρος, ἐξ ἧς βεμβηκιῶσι. Πιθανῶς ἐκ τοῦ Ἰταλ. frullo=στρόβιλος. Ὁ δὲ *στρέκλας*, ὃ καὶ *ντάβανος* (tabanus), εἶναι ὁ οἶστρος, ὅλως ἄσχετος.

«*Βρακανίδα*...» καὶ *βρακανήθρα* ἡ, Ἰωάν. καὶ Ζαγ., ἀρχ. βράκανα. Rapistrum orientale L.

«*Βραχαλίδα* ἡ, εἶδος σαύρας». Ἡ σαλαμάνδρα, ἡ καὶ *βρουχαλήθρα* καὶ *σαλαμένδρα*.

«*Βρεχάμενο* (νερὸ) ὕδωρ βρόχιον». Συνήθως *βρουχήσιον*.

«*Βρυζώνω*, ξιχνιάζω τι, καὶ *βυζιώνω*». Ἡμεῖς μόνον τὸ *βιζιώνου* γινώσκομεν (λατ. viso), ἐπὶ τὸ ἀστειότερον λεγόμενον.

«*Βυρό*, παρόχθιος εἰς ποταμὸν βαθεῖα ὀπὴ ἐξ ἧς ἀναβρύει ὕδωρ ψυχρόν. Ἐξ ἀναγραμματισμοῦ τῆς λ. *βρύον*». Καὶ *βιρός* καὶ *βίραγκας* (Καμαρίνη). Σχετιστέα τῇ κατωτέρω *οὐβίρα*. Κατὰ Meyer N. St. II. 49, ἡ λ. Σλαυική.

«*Βύσαλο* τὸ ψωμὶ τὸ ὁποῖον ἑκάη εἰς τὸν κλίβανον». Γραπτ. *βήσσαλο* ἐκ τοῦ λατ. bessalis (παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις βήσσαλον=ὀπτὴ πλίνθος) καὶ σχετιστέον τῷ ἀνωτέρω σελ. 29 *βήσσαλη* ἡ, ὃ ἐξηγεῖ «κεράμων καὶ πλίνθων συντρίμματα». Ἐν Πρεβέζῃ *δήσσαλου*. Ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ζαγορ. λέγεται «*τοὺ ψουμὶ κάηκι κὶ γίνκι δήσσαλου*» ἤτοι ἑκάη καὶ κατέστη οἱονεὶ πλίνθος ὀπτή.

Γ.

«*Γιὰ* ἡ πρόθεσις διά, μεταπεσοῦσα εἰς σημασίας διαφόρους· γιὰ πές μου, γιάτος· ἐγὼ γιά,... ἐδῶ γιά». Εἰς οὐδὲν τῶν παρατιθεμένων παραδειγμάτων τὸ *γιὰ* προέκυψεν ἐκ τῆς προθέσεως *διά*.

«*Γιδοβίζι*, νυκτόβιον πτηνόν, περὶ οὗ πιστεύεται ὅτι λάθρα θηλάζει τοὺς μαστοὺς τῆς αἰγός». Λέγεται καὶ *γιδοβυζάστρα*, παρ' ἀρχαίοις δ' *αἰγοθήλης*.

«***Γκάρος*** τὸ τεθολωμένον ὑγρόν, ἰδίως οἶνος θολός». Ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ζαγορίῳ ***γκαρόμιλου*** (τὸ γαρόμελι) καὶ ***γκαρόμιλους*** (ὁ γαρόμελος) λέγεται ἀφέψημα ἐξ ὕδατος καὶ μελικήρων, γινόμενον μετὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπόθλιψιν τοῦ μέλιτος. Ἴσως προσθετέα εἰς τὸ λεξικὸν τῆς ἀρχαίας ἡμῶν γλώσσης ἡ σημασία αὕτη τοῦ *γάρου* ὡς καὶ τὸ *γαρόμελι*, παρὰ τὰ σωζόμενα ἀρχαῖα σύνθετα : γαρέλαιον, ὑδρόγαρον, οἰνόγαρον ἢ γάροινον.

«***Γκουρασνίτσα*** ἡ, εἶδος χόρτου τρωγομένου ὡς σαλάτα». Ἀκούεται καὶ *γρασνίτσα* καὶ ***ἀγουρασνίτσα*** (Ζαγόρ.). *Διονύσιος* ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ, (ἰδ' ἐν *Παλαιογραφικῷ Ἐράνῳ* μου σ. 86) γράφει: «Τὸ κάρδαμον εἴς τινας τόπους λέγεται *γγορασνίτσα*, σλαβωνιστὶ ἴσως.» Ἐνταῦθα ὑπακτέα καὶ ἡ ἐν Ζωγρ. Ἀγῶνι Α΄ 194 σημειουμένη ὡς ὄνομα φυτοῦ λ. *γρουστουνίτσα*, ἣν ὁ Meyer N. S. II 25 θεωρεῖ Σλαυϊκήν, δηλοῦσαν τὸ nasturtium officinale (ἐκ τοῦ ἰταλ. crescione).

«***Γλοιάστρα*** ἡ, γλύκισμα ὑπὸ τῶν ποιμένων παρασκευαζόμενον διὰ γάλακτος». *Γλιάστρα*, *κουλιάστρα* καὶ συνήθ. *κλιάστρα*, παρὰ δὲ Σαρακατσάνοις *κλιόστρα*—ὁ πυός, τὸ πρωτόγαλα. Εἶναι δὲ ἡ αὐτὴ τῇ κατωτέρω (σ. 50) κακῶς μὲν γεγραμμένη, ὀρθῶς δὲ ἑρμηνευομένη ἐκεῖ λ. *κολλάστρα*. Ἐκ τοῦ Λατ. colostrum–colostra, καὶ Κουτσοβλαχ. κολάστρα. Πρβλ. Λεξικὸν Κουτσοβλ. Νικολαΐδου.

«***Γλουγκιά***. . .». Κυρίως ἡ ὀξυάκανθα. Κατὰ Meyer II. 23 Σλαυϊκ.

«***Γλοῦπος***, ὁ, τὸ στόμιον τῆς κάννης τοῦ ὅπλου. Ἴσως ἐκ τοῦ ὀπή». *Γλοῦπους* καὶ τὸ στόμιον τοῦ μακρολαίμου ἀγγείου. Σκωπτικῶς δὲ καὶ ὁ οἰσοφάγος καὶ ῥ. *γλουπώνου*—καταβροχθίζω.

«***Γουμπρὶ*** ἰχθύς, ἰδὲ *λοῦτσα*.» Ἡ λ. *λοῦτσα* δὲν ὑπάρχει. Ὁ Διονύσιος (ἐν Λεξικ. Παλαιογρ. Ἐράνου μου σ. 86) «*γουμπρὶ* ψάρι, γαλ. brochet».

«***Γράβος***, δένδρον ὑψηλόν, ἄγριον τῆς οἰκογενείας τῆς δρυός. Ἴσως ἐκ τοῦ *γαῦρος*. Λέγεται καὶ *μεράτσα*.» Ἡ λ. ἡ αὐτὴ τῇ ἀνωτέρω διαφόρως ἐκληφθείσῃ «*γαῦρος*—καὶ δένδρον ὁμοιάζον τῇ ὀξύᾳ.» Ὁ *γράβος* εἶναι λεπτός, σκολιὸς καὶ οὐχὶ ὑψηλός. Κατὰ Διονύσιον (ἐν Λεξικῷ Παλαιογρ. Ἐράν. σ. 91) ὁ *γράβος* λέγεται καὶ *κάρπινος* (carpinus), Ἑλληνιστὶ δὲ *ζυγία*, Γαλ. charme.—Πιθανῶς εἶναι ἡ *ὀστρύα*, Ostrya carpinofolia Scop. ἢ καὶ *μεράντζα* (Χελδραΐχ). Πρβλ. καὶ τὸ ἀρχ. *γράβιον*.

«***Γραίνω***, διαλύω τὰ περιπεπλεγμένα ἔρια· ἐκ τοῦ ῥαίνω.» Ἀλλὰ τὸ ταυτόσημον σύνθ. *ἀναγραίνω* πρὸς ὃ ἔδει νὰ σχετισθῇ τὸ ῥ. ἠτυμολογήθη ὀρθότερον ἐκ τοῦ *γράω*, ξέω.

Δ.

«***Δάσος*** ὁ, μέγας κριός. Ἴσως ὡς *δασύμαλλος*.» Ἡ ἐτυμολογ. ἀπίθανος. Ἐγὼ γινώσκω καὶ ἤκουσα μόνον *δάσους*.

«***Δαυλός***, σίτου ζιζάνιον ὁ καὶ δαυλίτης». Ὁ δαυλὸς εἶναι πάθος τοῦ σίτου καὶ ἀραβοσίτου, λυμαινόμενον τὸν καρπὸν αὐτῶν, ὃς σήπεται καὶ γίνεται κόνις μέλαινα, ἀρχ. *ἐρυσίβη*.

«***Δεῖξος***, *ὁ δεῖξος καὶ ὁποῖσος* ὑβριστικὴ φρ. ἐκ τοῦ *ὁ δείξων καὶ ὁ ποιήσων*.» Ἡ φράσις ἐπὶ τῶν λεγόντων *θὰ δείξω καὶ θὰ ποί(ή)σω*, ἤτοι ἐπὶ τῶν μάτην ἀπειλούντων, ἢ πολλὰ λεγόντων καὶ μηδὲν ποιούντων. Κατὰ Χατζιδάκιν γραπτ. *ὁ δείξως καὶ ὁ ποίσως*.

«***Δευτέρωμα*** τὸ, ὁ δεύτερος γάμος». Γενικῶς τὸ ἐκ δευτέρου ποιεῖν τι.

«***Διάμα*** τὸ διαπραγὴ.» Ἡ λ. ἐπείσακτος, ἐκ τοῦ Τουρκ. *γιάγμα*, διανομή. Πρφ. *δjάγμα*, ἢ *δjάμα*, εἰσαγομένης παρετυμ. τῆς *διά*· πρβλ. καὶ *δjαγούμισμα*

«***Δομὴ*** τὰ οὖλα». Κυρίως τὸ φατνίον ἑκάστου ὀδόντος.

«***Δῶσα*** καὶ ***ντῶσα*** ἡ, ἐπὶ γυναικὸς ἀχρείας, ἀτίμου. Ἴσως ἐκ τοῦ ἐνδίδουσα ἢ δίδουσα, εὐάλωτος δηλ.» Ἡ ἐτυμολ. ἀπίθανος. Προφ. *dósa* λ. Ἀλβαν. (ἢ κατὰ *Meyer* II 48 Σλαυϊκή.) κυρίως—ὖς.

Ε.

«***Ἐμπασιά*** . .». *Μπασιὰ* ἡ καὶ *μπασείδι*. Ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. κυρίως ἡ εἴσοδος τοῦ οἴκου, ὁ θυρών.

«***Ἐνηλαγωνηούσω*** λεξ. κατάρας κατὰ γυναικὸς *ποῦ νὰ προβατήσῃ τὲς ἐνηὰ γωνιὲς καὶ τὰ δώδεκα κατοίκια*, νὰ ἐπαιτῇ δηλ. εἰς τοὺς δρόμους». Οὐχὶ νὰ ἐπαιτῇ ἀλλ' οἱονεὶ ν' ἀλλάξῃ ἐννέα ἑστίας πλανωμένη ἀπὸ οἴκου εἰς οἶκον ἕνεκα χρείας, διαζεύξεως ἢ ἄλλης ἀτυχίας.

«***Ἐργοβάνω*** ὑποπτεύω. Καὶ ραδιουργῶ». Γνωστή μοι μόνον ἡ τοῦ ὑποπτεύω σημασία, ὃ καὶ *βάνω ἔργατα* λέγεται, ὅπερ ταὐτὸ τῷ κατωτέρω *βάνω νέργατα*, ἐν λ. *νέργατα*, ἔνθα ἔδει νὰ γίνῃ παραπομπή.

Ζ.

«***Ζάβλα*** ἡ, πόρπη.» Συνήθως *ζάβα* (νεολατ. zaba) ὁ ἁπλοῦς καὶ ἄνευ σφενδόνης δακτύλιος.

«***Ζέγκοινας*** πικρὸν καὶ ἀκανθῶδες λάχανον». Ἐν Ζωγρ. Ἀγῶνι Α΄ 194 *ζέγκουνα* (ὃ κατὰ Meyer N. St. 27 Σλαυ.). Κατὰ Χελδραΐχ *ζέγουνα* ὁ sonchus oleraceus ἢ s. asper L.—Ἐν Πρεβέζῃ *ζόχους* καὶ *ζόχι*, ἀρχ. σογχός.

«***Ζουζουλικό*** εὐτελές τι, ἀχρεῖον, βρωμερόν. Ἴσως ἐκ ῥιζ. ὄζειν. Καὶ τὰ φαντάσματα, στοιχειά». *Ζουζουλ(ικό*—ζῳῦφιον, εἶτα 2)=φάντασμα ἀερόφοιτον κυρίως. Ἐκ τοῦ (Σλαυ. κατὰ Meyer II, 29) ζοΐζουλο.

Θ.

«***Θαφτικό***, νεκροταφεῖον». Σημειωτέον ὅτι ὁ πληθ. *θαφτ(ι)κὰ*=καὶ ἡ πρὸς ταφὴν δαπάνη.

«***Θιάσο*** τό, δροσιστικὸν ἐξ ἀποστάξεως ἀμυγδάλων... ριζ. ἰάω, ἰάσων». Ἡ ἐτυμολ. σαθρά. *Θάσια κάρυα* παρ' ἀρχαίοις τὰ μύγδαλα καὶ κατ' ἔλλειψιν *θάσια*, ἃ καὶ νῦν ἀλλαχοῦ *ἀθάσια* (τὸ *α* κατ' ἀπόσπασιν ·, τὰ θάσια, τ-ἀθάσια), *θάσιον* δὲ καὶ *θασόρροφον* (τὸ νῦν ἐν Ἠπείρῳ *θιάσου*)=τὸ ἐξ ἀμυγδάλων χύλισμα. Ἰδ. Κοραῆ Ἄτ. Β' 152 καὶ 157.

Ι.

«***Ἰσκιωτικὸς***». Πρόσθες ὅτι *ἰσκιωτικὸ (πρφ. ἴ]σ'κιουτκὸ) καὶ ἴσκιωμα* (πρφ. ἴσ'κιουμα) *λέγεται* καὶ τὸ φάντασμα.

«***Ἴταμος***, δένδρον ταχέως αὐξάνον καὶ ἀνδρούμενον. Ἀποδίδεται κυρίως εἰς τὸ *μαόνι*. Ἐκ τοῦ ἰταμός». Κατὰ Χελδράϊχ εἶναι ὁ taxus baccata L. Ἡ λ. *μαόνι* οὐδαμοῦ τοῦ γλωσσαρίου σημειοῦται.

Κ.

«***Καθητή***, ἡ, εἶδος δικτύου, ὅπερ διὰ κρεμαμένων τεμαχίων μολύβδου σύρεται (κάθηται) εἰς τὸν βυθόν». Οὐχὶ ἐκ τοῦ *κάθηται*, ἀλλὰ ἐκ τοῦ *καθίετα* (ῥίπτεται). Παρ' ἀρχαίοις ἐπὶ ἁλιευτικῶν δικτύων λέγονται τὰ *καθετήρ, κάθετος ὁρμά*, καὶ *καθέτη* (—ἄνευ ἀνάγκης τὸ ἐν Ἀνθολογίᾳ Παλατ. 7, 637 τριχίνης ἐκ *καθέτης* διωρθώθη ὑπὸ τῶν ξένων κριτικῶν εἰς *καθέτου*) ἐξ ἧς καὶ τὰ νῦν *καθετὴ—καθητή*.

«***Κακαΐδού***, ἡ, πτηνὸν ἰχθυοφάγον, δύσμορφον. Καὶ μεταφ. γυνὴ δυσειδὴς ἀπεχθής». Κατὰ τὸν Διονύσιον ἔνθ. ἀν. «*κακαΐδοὺ* εἶδος πτηνοῦ· αἴθυια· fulica mergus λατ.»

«***Κακκαβώνω***, μετ. ἐξαπατῶ τινα, οἱονεὶ τὸν χώνω μέσα εἰς τὸ κακκάβι (λέβητα). Ἴδε καὶ *κουτουπώνω*» Τὸ ῥ. *κακκαβώνω* καὶ τὸ οὐσ. *κακκάβωμα* μετέπεσον εἰς τὴν μεταφ. ταύτην σημασίαν, καθ' ὅσον γινώσκομεν, ἐκ τοῦ ἑξῆς: Τὴν εὐπιστίαν τῶν κατοίκων τῆς Ζίτσης ἐκμεταλλευόμενοί τινες ἐπώλησαν αὐτοῖς ὄνειον κρέας ἀντὶ βοείου, εἶτα δ' ἀπελθόντες ἐκεῖθεν καὶ ἐν ἀσφαλεῖ ὄντες ἐφώνουν ἐξ ὑψηλοῦ λόφου αὐτοῖς: «*Ὅποιος ἐκακκάβωσε νὰ ξεκακκαβώσ(η), γάϊδαρος καλλιγωμένος.*» Ἤτοι ὁ ἐξ ἁπάτης ἀγοράσας κρέας καὶ βράζων αὐτὸ ἐντὸς κακκάβης νὰ τὸ ἐξαγάγῃ ἐξ αὐτῆς διότι εἶναι ὄνειον.

«***Κακοέργατος*** ὁ *κακοποιός*». *Κακουέργατους* κυρίως ὁ *καχύποπτος*. Πρβλ. τὸ ἀνωτέρω ὀρθῶς ἐξηγηθὲν *ἐργοβάνω* καὶ *βάνω ἔργατα*.

«***Καμώνομαι*** (Βυζ). .» Καὶ ἐπὶ ἀγροῦ δυσαρότου ἕνεκα ξηρασίας ἢ πολλῆς βροχῆς (ὅτε «*βαραίν(ει)* κὶ δὲν καμώνιτι τοὺ χουράφ'»).

«***Κάνουρα***, ἡ, τὸ στημόνι τοῦ ὑφάσματος». Οὐχὶ τὸ *στημόνι*, ὡς ἐσφαλμένως φέρεται καὶ ἐν Ζωγρ. Ἀγ. Α' 21, ὁπόθεν φαίνεται ὅτι ἐλήφθη ἡ λ. ἀλλὰ ἡ κρόκη ἥτις (συνειλουμένη ἐπὶ τοῦ πηνίου τῆς κερκίδος) ἐμβάλλεται μεταξὺ τῶν νημάτων τοῦ στήμονος, ἄρα τὸ καὶ ***ὑφάδ(ι)*** λεγόμενον, ὡς ὀρθῶς φέρεται ἐν Ζωγρ. Ἀγ. Α' 177. Ἡ λ. ὡς ὀρθῶς ἤκασεν ὁ Νικολαΐδης ἐν Κουτσοβλαχικῷ Λεξικῷ ἐκ τοῦ Λατ. cannula=καλαμίσκος Γραπτέον ἄρα *κάννουρα*.

«***Καπνιὰ*** ἡ, φυτόν, ὅπερ Τουρκ. καλεῖται *σαχτί*.» Πιθανῶς εἶναι ἡ Fumaria capreolata ἢ f. parviflora, τἀλλαχοῦ *καπνόχορτο* ἢ *στακτερὸ* (Ἰδ. Χελδράϊχ Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπιστ. Δ' σ. 243). Ἐν τῷ Τουρκ. Λεξ. Γεωργιάδου ἡ βοτάνη *καπνιὰ*=Τουρκοπερσ. *σ'αχτερέ*.

«***Καρκάλι*** . . . τὸ λειρὶ (κερβασία) τοῦ ἀλέκτορος». Γραπτέον κυρβασία. Ἴδὲ καὶ *λυγκρί*. —*Καρκάλ(ι)* =καὶ ἡ ἀκροποσθία.

«***Κατάποδο*** ἡ ὑστέρα». Γραπτ. τὸ ὕστερον. Ἰδ. *κύτος*.

«***Κατάψηχος***, μέρος σκιερὸν, δροσερόν. Παρὰ τὸ καταψήχειν». Γραπτ. *κατάψυχος*. Ὡς καὶ ἐν Λαογραφίας Α' σ. 702 παρετηρήσαμεν ἡ λ. (Ἠπείρῳ, Μακεδον., Θρᾴκῃ) σημ. τὴν δροσερὰν αὔραν καὶ τὸν δροσερὸν τόπον. Ἐν τῇ Μεσαιων. ἡμῶν γλώσσῃ φέρεται *κατάψυχον, καταψύχιν, καταψυχίτσιν*.

«***Κέρος*** ὁ..». Καθ' ἃ παρετήρησεν ὁ κ. Πολίτης ἐν Λαογραφ. Α' 443 γραπτέον *καῖρος*.

«***Κινάει***, εἰς τὴν φρ. *ἐκίνησεν* ἡ *δεῖνα*, κατέστη ἔγκυος». Ἐγὼ γινώσκω τὴν φρ. οὕτως: *ἐκίν(η)σ' ἀγκαστρουμέν(η)*, οὐχὶ δὲ μόνον τὸ *ἐκίνησεν*.

«***Κίσσαρης*** ὁ κισσός». Συνήθ. *κίσσαρας, κισσὸς* δ' ἐν Πρεβέζῃ. Περὶ ἄλλων ὀνομασιῶν αὐτοῦ ἴδὲ Παλαιογραφ. Ἔρανόν μου σ. 119.

«***Κλόδα***... Ἐκ τοῦ φλοιὸς, φλόδα. Ἴδε *κόρα*». Ἡ ἐτυμ. τῆς λ. ἥτις καὶ παρὰ Δουκαγ. καὶ Κοραῆ Ἄτ. Ε 123, ἀπίθανος. Ἡ λ. *κόρα* ἐλλείπει.

«***Κοκκωτοῦσα*** ἀγρία ἀνεμώνη. Ἐκ τοῦ *κοκκωτός*». Πρφ. *κουκουτούσια* ἢ. Πιθανῶς παρὰ τὸ *κόκοττος*, καθ' ὅσον ἐν Κύπρῳ λέγ. *πετεινός*. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ μήκων ἡ ροιὰς ἢ papaver rhoeas L. Ἄλλας ὀνομασίας ἰδ. παρὰ Χελδράϊχ Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπιστ. Δ' σ. 242.

«***Κολλόρριζα*** τὰ, αἱ περὶ τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου προσκεκολλημέναι παραφυάδες, ῥιζόφυτα». Γραπτ. *κωλόρριζα*, ἃ ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. *κουλουρρίζια*.

«***Κοπιασμένος*** ὁ σεληνιαζόμενος». Κυρίως ὁ ἐμβρόντητος, ὁ ἐκ φόβου ἢ αἰφνιδιασμοῦ ἐνεὸς καὶ ὡς ἀπόπληκτος μένων. Καὶ ῥ. (*κοπιάζομαι*) *κουπιάζουμ· κουπιάστ(η)κι ἀποὺ τοὺ φόβου τ(ου)*. Πρβλ. καὶ τῷ ἑπομένῳ.

«***Κόπος*** καὶ ὁ σεληνιασμός». Ἐγὼ γινώσκω μόνον ἐπὶ ἀποπληξίας τὴν λ. *κόλπος* (Ἰταλ. colpo), *τὄπισι* (τοῦ ἔπεσε), *κόλπους*.

«*Κόπτσας* ὁ σής, σκῶρος. Ἐκ τοῦ κόπτω. *Κόπτσα*, ἡ θηλυκωτήρ». Τὸ *κόπτσας* καὶ *κόπτσα* ἡ, κατὰ Meyer Σλαυικόν. Καὶ ρ. (*κοπτσάζω-ομαι*) κουπτσάζουμι. Ἕτερον δὲ τὸ *κόπτσα*=πόρπη, ὃ Τουρκ.

«***Κύττος*** τὸ ὕστερον.» Γρ. κύτος,=τὸ χόριον, λέγεται καὶ *κυτάρι* (ἰδία τῶν ζώων), *ὕστιρου* (ὕστερον), *ἄκλουθου* (ἀκόλουθον) καὶ *κατάπουδου* (ἰδ. κατάποδον).

«***Κωλιανίτσα*** δυσεντερία». Ἀκούεται *κουλιάντζα*. Ὀρθῶς περιγράφει αὐτὴν ὁ Ζηκίδης ἐν Περιοδ. Συλλ. τ. ΙΗ΄ σ. 205. Λέγεται καὶ *παρμάρα*.

Λ.

«***Λεικάζω***, μολύνω τι, ἐκ τοῦ λειχάζω, λείχω». Νομίζομεν ὅτι κακῶς φέρεται ἐνταῦθα τὸ ἐκ τοῦ Τουρκ. *λεκὲ* (κηλὶς) ῥ. *λεκιάζω* (λικιάζου)=κηλιδῶ.

«***Λειμασμένος***, μεμολυσμένος». *Λιμασμένος* ἐκ ῥ. λιμάζω εἶναι ὁ λιμώττων, *λικιασμένος* (λικιασμένους) δὲ ὁ μεμολυσμένος. Πιθανῶς ὑπάρχει τυπογραφικὸν λάθος, ὡς καὶ εἰς τὸ *λεικάζω*.

«***Λιάνωμα*** τὸ, ὁ ὀβελίας ἀμνός, ἀλλ' ἰδίως τὸ ψημένον μικρὸ βετοῦλι. Ἐπίσης τὸ κοπάδι τῶν ἀρνιῶν καὶ κατσικίων ὁμοῦ. Ἐπίσης τὰ χρήματα». Ἡ λέξις ***Λειάνουμα*** καὶ πληθ. τὰ *λειανώματα* Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. (ἐκ τοῦ λειανίζω) πάντοτε διατηρεῖ τὴν σημασίαν τῆς εἰς μικρότερα μέρη διανομῆς ἢ ὑποδιαιρέσεως πραγμάτων τινῶν καὶ ἰδίᾳ κρέατος, καὶ νομίσματος (ἰδ.τσακίζω). *Λειανώματα* λέγονται καὶ τὰ μικρὰ ἀρνία καὶ ἐρίφια ὁμοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεγάλα πρόβατα καὶ αἶγας, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ διάφορα ἐντόσθια ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἄλλο κρέας τοῦ *σφαχτοῦ*, καὶ τὰ κερμάτια, ἃ λέγονται κοινῶς *ψιλά*.—*Λειάνουμα* καὶ *τρίμμα* λέγεται καὶ ἔδεσμα παρεσκευασμένον ἐκ μικρῶν τεμαχίων τρυφερῶν ἐντέρων, ἥπατος, λαπάθων, ἡδυόσμου, μαράθρου, κρομμύων, ἁπάντων ὁμοῦ ὠπτημένων καὶ μετὰ τεμαχίων ἄρτου καὶ τυροῦ ἐψημένων. Ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ζαγορίῳ τοῦτο εἰθίζετο κατὰ τὸ Μέγα Πάσχα ἰδίᾳ.

«***Λιάρα*** ἡ χονδρόμαλλος λευκὴ κάππα. Ἴσως ἡλιαρὴ ἐκ τοῦ ἡλιάζειν». Ἡ λ. *λιάρα*, θηλ. τοῦ (Ἀλβ.) *λιάρος*=ποικιλόχρους, εὐχρηστεῖ καὶ κατ' ἔλλειψιν τῶν οὐσιαστικῶν κάππα, γίδα, ὡς καὶ τὸ κατωτέρω «*Λιάρος* ὁ λευκὸς» ἐπὶ βοῶν καὶ κυνῶν καὶ οὐδέτ. *λιάρο*.»

«***Λοῦφα***, ἡ σιωπή». Ἡ λ. ὑβριστικῶς, ἐκ τοῦ λουφάζω (λωφάω), οὗ ἡ προστ. *λούφαζε* καὶ *λούφα*.

«***Λουχωμένο*** τὸ, ἰδίως ἐπὶ ἀμπέλου πλήρους παρασίτων φυτῶν ἐμποδιζόντων τὴν βλάστησιν αὐτῆς». Κατωτέρω δὲ «***Λοχώνω***, πυκνώνω φυτείαν. Τὴν καθιστῶ *λόχμην*». Ἡ μετ. ***λουχουμένους***,-μέν(η)-μεν(ου) ἀνακτέα εἰς τὸ ῥ. *λουχώνου* (λοχώνω=λοχμόω) ἐκ τοῦ *λόχμη*· «*ἀμπέλ(ι), δέντρου, χουράφ(ι) λουχουμένου*» τοὐναντίον *ξιλουχώνου* καὶ μετ. *ξιλουχουμένους*.

«***Λυγκιάζομαι*** μὲ καταλαμβάνει λύγξ.». Ἐγὼ ἤκουσα καὶ γινώσκω μόνον τὸ ἀμετ. ***λυγγιάζου***, λυγγιάξου, ἠ)λύγγιαξα. Οὐσ. *λύγγιαγμα* τό.

«***Λυγκρὶ*** τό, ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀλέκτορος ἐρυθρὸς λόφος. Τὸ ἀλλαχοῦ *λυρί*». Ἀνωτέρω τὸ αὐτὸ φέρεται καὶ ***καρκάλι*** καὶ *λειρί*. Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ. γράφει «Κάλλαιον, τὸ *χαρχάλι*, τὸ *λιγρὶ* τοῦ πετεινοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι σάρκινον καὶ ἀντὶ γενείων· τὸ δὲ ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ λέγεται καὶ κάλλαιον καὶ λόφος». Κατὰ Meyer N.S. III, 56 ἐκ τοῦ Λατινικοῦ regula—*ῥήγλα*. Ἰδὲ καὶ *καρκάλι*.

«***Λιγένι*** τὸ, ὑδροχόη μεταλλίνη, λάγηνος». *Λι(γ)έν(ι)* ἡ λεκάνη καὶ ἰδία ἡ μεταλλίνη (ἐκ τοῦ Τουρκ. *λεγέν*, ὃ ἐκ τοῦ Ἑλλ. *λεκάνη*). Ἡ δὲ μεταλλίνη ὑδροχόη λέγεται (*ἰ*)*βρίκι* (Τουρκ.) συναμφότερα δὲ *μπρικολίγενο*—βρικουλίνου.

«***Λίσβας*** γῆ ἀμμώδης". Οἰχί. Εἶναι ὁ ἀργιλοσχιστόλιθος, ἢ σχιστίτης φαιόχρους ἢ ἐλαιόχρους λίθος.

«***Λυκινιὰ*** ἐπίρ. ἀγεληδόν· μεταφ. ἐξ ἀγέλης λύκων." Νομίζομεν ὅτι συγχέονται αἱ λ. *λυκ(ου)νιὰ-λυκινιὰ*=ἀγέλη λύκων, καὶ *λακινιὰ* (lacinia)=ἀγέλη ἵππων καὶ ἡμιόνων, μεταφ. δὲ ἀγεληδόν (ἰδ. Meyer N. S. III, 37).

Μ.

«*Μάγγλαβα* τά, φιλονικίαι." Γρ. *μάγκλαβα* (Λατιν. man(u)clavium=χειροῤῥόπαλον. Κορ. Ἀτ. Α΄ 273, Meyer III,40). Πιθανῶς ἐκ τούτου καὶ τὸ ἑπόμενον "*μαγκλάρας*, ὁ ὑψηλὸς καὶ κακόσωμος», ὃ παράγει ἐκ τοῦ μονόκλαρος.

«***Μαλλιὰ ἡ***, ὑβριστικὴ προσωνυμία κακῆς μητρός». Ἐν Πρεβέζῃ ***μάλια*** ἡ, ὃ καὶ ἐν Ἰωαν., καὶ ***μαλιακούρα*** ἡ.

«***Μαμμουριάζω***, κάθημαι συνεσταλμένως, σιωπηλῶς». Ἐγὼ γινώσκω *μαμμουδιάζου* (Ἰωαν.), *ἐκ τοῦ μαμμούδι*=ἔντομον, κανθαρίς, τρώξ.

«***Μαρμάρα*** (φοράδα) στεῖρα..». Καὶ ἐπὶ γυναικὸς «στεῖρα καὶ μαρμάρα». Καὶ ἐν δ. ᾆ. «Κάτου στοὺ Διλβινάκι τοὺ μέγα τοὺ χουρjὸ | ἤβῆκαν δjὸ μαρμάρις δὲν ἔκαναν πιδjά.»

«***Μαυραγκαθιὰ*** ἡ..."Ἴσως ῥάδαμνος ἡ μέλαινα». Γραπτέον *ῥάμνος* ἡ μέλαινα (Θεόφραστ.). Rhamnus Graeca ἢ R. oleoides Χελδράϊχ σ. 20.

«***Μελάδερφος***, ἴδε *λολάδερφος*, ἡμιάδελφος, κατὰ τὸ *μελίχλωρο* ἐκ τοῦ ἡμίχλωρον». Οὐχὶ ἐκ τοῦ *ἡμιάδελφος*, ἀλλ' ἐκ τοῦ *μουλάδερφος* (παρὰ τὸ Λατ. mulus, mula), ὃς *μουλαδέρφι* ἐν Πελοποννήσῳ (Παπαζαφειροπούλου Συναγωγὴ σ. 412). Πρβλ. καὶ τὸ μεσαιων. *γασμοῦλος*. Ἐκ τοῦ *μ(ου)λάδερφος* παρετυμολογικῶς ἐσχηματίσθησαν διάφοροι τύποι: Οὕτω ἐν Κοραῆ Ἀτ. Ε΄ 206 *μηλάδερφος*, *μιλαδέρφι* ἐν Ἰωαν. καὶ Δελβίνῳ (καὶ πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας

Θρᾴκης, ἐν Σινώπῃ καὶ Κων)πόλει, ἔνθα καὶ *μοιραδέρφια*). Ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ζαγορ. *ἀ)λ(ν)άδιρφους, ἀλλ(ν)αδέρφ(η), ἀ)λ(ν)αδέρφια τά.* Ἐν Κρήτῃ *ἄλναδέρφια,* ἐν Προκοννήσῳ καὶ Στράντζῃ *λιναδέρφια*]. Ἐν Πωγωνίῳ *ἀνάδιρφους.*— Τὸ δὲ *μελίχλωρο,* ὃ φέρεται καὶ κατωτέρω, εἶναι λ. ἀρχαιοτάτη, ἧς τὴν ἐξήγησιν ἰδ. ἐν Πρωτοδίκου Ἰδιωτικοῖς σ. 46, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ ἠμίχλωρον.—Ἰδ. Meyer N. S. III, 45.

«***Μελοῦδα*** ἔντομον ἐπιβλαβὲς διὰ τὰ φύλλα τῶν δένδρων. Ἴσως ἐκ τοῦ μηλιάς». *Μιλοῦδα ἡ* (Ἰωαν. Ζαγορ. Πρεβέζ.), εἶναι ἡ ἀφίς, μικρὸν ἔντομον· εἶτα καὶ ἡ πάθησις, ἣν αἱ ἀφίδες προξενοῦσιν εἰς τοὺς ὄμφακας, τὴν ῥοδακινέαν, τὴν ῥοδῆν, τὰ γεννήματα, τοὺς κυάμους κ.τ.τ., ἃ προσβαλλόμενα ὑπὸ τῶν ἀφίδων *μιλουδιάζουν.* Ἡ αὐτὴ ἄλλαχοῦ *μελιτούρα* καὶ μελίγγρα (ἰδ. Σ. Χασιώτου Ν. Γεωπονικὰ τ. Γ' (1902, σελ. 54, καὶ Δ' σ. 114).Ἡ λ. Σλαυϊκή.

«***Μεσοκόβομαι*** κάμπτομαι ὑπὸ βαρὺ φορτίον». *Μεσοκόβω* (πρ. *μ'σουκόβου*)=κυρίως, *κόπτω τὴν μέσην* (ὀσφύν) τινος, εἶτα κτυπήσας τινὸς τὴν ὀσφὺν ἢ βαρὺ φορτίον ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτοῦ καθίστημι αὐτὸν ἀνάπηρον ἢ χωλόν. Μέσ. καὶ παθ. *μ(ι)σουκόβουμι, μ(ι)σουκουμμένους.*

«***Μηλάω*** κυλίω ἀντικείμενόν τι μεταξὺ γλώσσης καὶ οὐρανίσκου.». Πιθανῶς γρ. *μυλλάω,* ὃ καὶ παρ' Ἡσυχίῳ. Ὁ Ν. Κ(ονεμένος) ἐν Πανδώρᾳ Θ' 215 γράφει «*Μυλλάου* ἐκ τοῦ μυλλαίνω. Ἐλανθάσθην γράψας αὐτὸ ἄλλαχοῦ *μηλάου.*» Τὸ τελευταῖον τοῦτο λελανθασμένον πιθανῶς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ἐκδότης, εἰ καὶ κατωτέρω ἀναγράφει ὡς διάφορον τὸ αὐτὸ πάντως ῥῆμα ὧδε:«*μυλάω, βυζάνω, μυζάω*».

«***Μοίρεται,*** ὀδύρεται, μοιρολογεῖ». Ἀνακτέον τοῦτο εἰς τὸ ὀρθῶς γεγραμμένον κατωτέρω «*μύρομαι*=θρηνῶ, μυρολογῶ». Οὕτω συνήθως λέγεται «*κλαίει καὶ μύριτι*» καὶ «*κλαίει τ(ὴ) μοῖρά τ(ου)*», ἐξ οὗ παρετυμολογ. γράφουσί τινες *μοίρομαι* καὶ *μοιρολογῶ.*

«***Μοιρ-μοίρι,*** φρ. σημαίνουσα τὴν βραδύτητα, τὸ ἀναποφάσιστον, τὰς ἀναβολάς». Ἐγὼ γινώσκω ***μούρ-μούρ, μουρμούρ(η)ς*** ὁ, καὶ ***μουρμούρου,*** ἐπὶ γυναικὸς ἐχούσης τὰ ἐλαττώματα ταῦτα. ***μουρμούρης*** ὁ,καὶ *μουρμούρου*= καὶ ὁ μεμψίμοιρος, καὶ ῥ. ***μουρμουρίζου***(ἐκ τοῦ Λατ. murmur, murmuro).

«***Μόλκος,*** ὁ μεσῆλιξ, ἡμιήλικος». ***Μόλκους*** καὶ ***μόηλικους*** *(ὁμοήλικος)* καὶ *συνομόλκους*=ὁ ὁμῆλιξ, ὁ συνηλικιώτης.

«***Μονανεπνοᾶς*** ἐπίρ. μὲ μίαν ἀναπνοήν, ἀπνευστί». Πρόφ. *μουνανεπνοᾶς* καὶ *μουνουπνοᾶς* (ἐκ τοῦ μονο+ἀναπνοιά. Χατζιδάκις).

«***Μονᾶτο,*** ἀμιγές». Τὸ ἐπίθετ. τριγενὲς: *μουνᾶτους, μουνάτ(η), μουνᾶτου.*

«***Μόρα,*** ὁ ἐφιάλτης». Τὸ αὐτὸ τῷ κατωτέρω«***μώρα*** ἡ, κακοποιὸν φάντασμα», ὃ ἀνακτέον ἐνταῦθα.Ἡ λ.Σλαυϊκὴ Meyer II, 41.

«***Μουζῆς,*** σκαιός,». Λέγεται καὶ (Ἰωαν. Ζαγορ.) *μουζᾶς.*

«***Μπάσταινα ἡ,***..ἐκ τοῦ ἐμβατίκιον, ἐμβάσταινα, μπάσταινα».Ἡ λ.Σλαυϊκή (Meyer II, 43), δηλοῖ δὲ καὶ νῦν τὴν γεωκτησίαν.

«***Μπατσαρειά..***».Ἐν Ἰωαν., Πρεβέζ. *βλατσάρα,* ἐν Ζαγορ. *β(λ)ατσαρjὰ* καὶ *β(λ)ατσαρόπ'τα.*

«***Μπίμητσα,*** ὑπόγειον». Προφέρεται καὶ ***βίμτσα.*** Ὁ Διονύσιος γράφει «***Πίμνιτσα*** ἡ λ. Σλαβωνικὴ· οὕτως ὀνομάζουσι τὸν ὑπόγειον οἰνῶνα· ἴδε κελλάρι».

«***Μπλέτσι,*** γυμνότης τὸ ἀλλαχοῦ ***τσίτσιδος***· ἡ λ. ξενικὴ πιθανῶς». Καὶ εὐθύς: «***Μπλετσώνω,*** πληρῶ τροφῆς τὴν γαστέρα μου. Ἴσως ἐκ τοῦ *ἐμπίμπλημι*». *Μπλέτσι,* πρόφ. *βλέτσ(ι)*=στῆθος, στέρνον τοῦ ἀνθρώπου, εἶτα καὶ ἡ γυμνότης. Καὶ ***βλέτσας***=γυμνός, ῥακένδυτος (ὃς καὶ *τσίτσιδος* λέγεται) καὶ τὸ ὑποκορ. ***βλιτσούν(ι)***· ***βλέκου*** ἡ, σκωπτικῶς ἡ κοιλία καὶ ῥ. ***βλιτσώνου*** καὶ *βλιτσκώνου*=τρώγω, (σκωπτικῶς). Ὁ Meyer N.S. II, 70, τὰ μὲν *μπλέτσι, μπλετσώνω, μπλέκω* κατατάσσει εἰς τὰς Ἀλβανικὰς λέξεις, τὰ δὲ *μπλέτσας, μπλετσάρις, μπλετσοπόδαρος* σ. 44 εἰς τὰς Σλαυϊκάς.

«***Μπόλτα τά,*** τἄλλαχοῦ πολυσπόρια...». Καὶ ἐν Πρεβέζῃ ***πουλυσπόρια,*** ἃ βράζουσιν ἐκεῖ τῇ 21 Νοεμβρίου.

«***Μπόμπολος,*** ὁ κοχλίας.» Ἐν Πρεβέζῃ καὶ Ἰωαν. ***βουρβόλ(ι)*** τό.

«***Μποῦμπα***.., ἔζησε ποῦ *εἶδε* τὴν ψεῖρα μποῦμπα». Γραπτ. «*ἔζησι ποὺ εἶπι* (=εἶπε) τὴν ψεῖρα βούβα, καὶ τ(ὴ) γάττα κουλουκύθα», ἐπὶ ὑπεργήρων, καταστάντων παλιμπαίδων. Ἡ λ. τῆς γλώσσης τῶν νηπίων.

«***Μπουμποῦλι,*** ἔντομον ὁσπρίων, βομβύλη». Ἐν Πρεβέζῃ *βουρβούλ(ι).*

«***Μπούτυνα*** καὶ ***μπουτυνέλος,*** τὸ ὑψηλὸν ξύλινον ἰγδίον, ἐν ᾧ τὸ γάλα κτυπούμενον ἐξαφρίζει τὸ βούτυρον. Πυτίνη, γαῦλος». Τοῦτο ἐν Πωγων. καὶ Ζαγορ. καλεῖται *δ(ρ)ουβουλίτσα* καὶ ῥ. *δ(ρ)ουβουλίζου, πούτυνα* δὲ καὶ *τάλλαρος* λέγονται τὰ ξύλινα δοχεῖα, ἐν οἷς θέτουσι τυρόν, ἐλαίας, βούτυρον, μέλι κ.τ.λ. Πρβλ. καὶ *τρούμπαλο.*

«***Μπούχαβον,*** τὸ καχεκτικόν. Καὶ ῥ. *μπουχαβιάζει,* οἰδαίνεται».Ἐν Ζαγ. λέγεται *βρούχαβους* ὁ ἔχων πάχος νοσῶδες καὶ κοῦφον, ὁ χαῦνος, πλαδαρός. Καὶ Διονύσιος ἐν Λεξ. *μπούχαβος* = χαῦνος. Κατὰ Meyer N. S. II, 45. Σλαυϊνόν.

«***Μποχός,*** ὁ λεπτὸς κονιορτός, κόνις. Ἴσως ὑπόχους». Ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. *πουχὸς,* ἐν Πρεβέζ. βουχός. Κατὰ Meyer II, 52. Σλαυικόν.

«***Μπροκαλιέται,*** ὀλολύζει». Ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγ. *βρουγαλιοῦμι,-έτι.* Ὁ κ. Χατζιδάκις ἐν Ἕλλην. Μελέτ. σ. 40 (ἀνατύπ. Ἐπετ. Πανεπ. 1912-13) γράφει: «ὁμοίως λέγεται καὶ κατὰ σύνθεσιν ἐν Ἠπείρῳ *μουρουκαλιέται*=ὑπὸ λυγμῶν καταλαμβάνεται». Ἡμεῖς τὸν τύπον τοῦτον δὲν ἠκούσαμεν.

«***Μυριάζω*** ἐπὶ ποιμένων. Ἴδε *χιλιάζω*». Ἐν δὲ σ. 97 «*χιλιάζει,* ἐπὶ ποιμένος ἔχοντος μεγάλην ποίμνην». Ἀσαφῆ. Τὰ *μυριάζου* καὶ *χιλιάζου* ἐν Ἰωαν.,

Ζαγορ., Πρεβέζ. (παρὰ τὸ *μύρια* καὶ *χίλια*) μεταβ. καὶ ἀμετβ.=πληθύνω καὶ πληθύνομαι, γίνομαι μυριοπλάσιος. Καὶ εὐχ. συνήθ. εἰς ἔχοντας πρόβατα καὶ αἶγας «*νὰ χιλιάσουν κὶ νὰ μυριάσουν*» (τὰ πρόβατα, τὰ γίδια, τὰ καλά).

«***Μῶκος*** τὸ νεογνόν. Ἴδε καὶ *δράκος*». Κατὰ Meyer IV, 53 ἐκ τοῦ Ἰταλ. moccio. Ἡ λ. ἀκούεται (Ἰωαν., Ζαγορ.) καὶ ἐν ταῖς ἑξῆς φρ. «κάν(ει) τοῦ *μάκου*»=ὑποκρίνεται τὸν ἄφωνον, ἢ τὸν ἀγνοοῦντα, «*μόκου*»=σιώπα. Ἴσως παρὰ τὸ τοῦ Ἡσυχίου ***μυκὸς*** = ἄφωνος. Πρβλ. καὶ Παπαζαφειροπούλου 460, καὶ τὸν *μῶκον* τοῦ Βηλαρᾶ, ὃς καὶ *μούκας* λέγεται. Ἡ λ. *δράκος* δι' ἧς καλεῖται καὶ τὸ ἀβάπτιστον νήπιον (Ἰωαν., Ζαγορ.) ἐλλείπει. Τὸ ἀβάπτιστον ἄρρεν ἐν Ζαγορ. καὶ *βούλ(η)ς*. Ἡ ἀβάπτιστος κόρη ἐν Πρεβέζῃ *βλάχα*, ἐν Καμαρίνῃ *κοντσόρου*.

Ν.

«***Ναματερό***...» Ἡ λ. ἡ αὐτὴ τῷ ἀνωτέρω ***Ἀναματερό***.

«***Νάμι*** τό, φήμη· «ἔβγαλε νάμι», ἐφημίσθη, ἐπηνέθη ἰδίως ἐπὶ ἀνδρείᾳ». Λέγεται καὶ *ἀνάμ(ι)*· συνηθέστερον δ' ἐπὶ κακοφημίας ἀνδρός τε καὶ γυναικός, «τ(ὴ)ν ἔχουν μὶ τοῦ νάμ(ι)». Καὶ ἐν δ. ᾄ. «Κάλλια ἦταν, Θουδουρούλα μου, νὰ μοίραζις παράδις, | παρὰ τοὺ νάμι πόδουκις στοὺς Φραγκουμαχαλάδις».

«***Ναμοκόπου*** ἐπίρ. ἀδιακόπως». Ἀκούεται καὶ ***ναμκόπ(ου)*** καὶ ***νομκόπ(ου)***, *νομοκόπου* δ' ἐν Πανδώρας Ι, 37, (κατ' Ἀσώπιον ἐκ τοῦ *μονοκόπου*). πρβλ. καὶ Συλλόγ. Η' 590

«***Νέργατα*** τά, ὑπόνοιαι, εἰς τὴν φρ. Βάνω νέργατα». Συνήθως ἀκούεται «*βάνου ἔργατα*» = τῷ ἀνωτέρω ***ἐργοβάνω***.

«***Νιοβδόμαδο***, ἡ ἑβδομὰς τῆς Διακαινησίμου». Ἐν Ἰωαννίν. καὶ Ζαγορ. *ἀσπρουβδόμαδου*, ἡ τὸ πάλαι *ἑβδομὰς τῶν λευκῶν*.

«***Ντάβανος*** ὁ... βοϊδόμυγα, ὑφ' οὗ κεντούμενοι οἱ βόες οἰστρηλατοῦνται ἰδ. καὶ ***οἰστρήγκα***». Πρφ. *ντάβανους* (Λατ. tabanus). Λέγεται δ' ὁ ***οἶστρος*** τῶν βοῶν καὶ ***στρέκ(ου)λας***, καὶ ***στρέκλια*** (ἐν Λεξ. Διονυσίου), λ. Σλαυϊκ. κατὰ Meyer, N. S. II, 60. Ἴδε καὶ *βοῦρλα*.

«***Νυχτοπάτης***, νυκτοκλέπτης». Οὕτω καλεῖται καὶ τὸ πτηνὸν ὁ αἰγοθήλης· ἴδε ***γιδοβύζι***.

Ξ.

«***Ξαγγρίζω***, ἐξαγριεύω, ἐρεθίζω, ῥίζ. ἄγριος». Ἄσχετον τὸ ξ. ***πρὸς τὸ ἄγριος***. ***Ἀγγρίζειν***=ἐρεθίζειν καὶ ***ἀγγρίας***=λύπας γράφει ὁ Ἡσύχιος, καὶ ὁ Σουΐδας ***ἄγγρις*** ἡ ὀδύνη καὶ *ἀγγρίζειν* τὸ ὀδυνᾶν. Καὶ μετὰ τῆς ***ἐκ (ἐ)ξαγγρίζω*** εἰς ὃ ὁ Κορ. Ἄτ. Δ' 4 ὑπάγει καὶ τὴν μετ. *τζι(γ)κρισμένος* (rechigné).

«***Ξαγλίδα*** (σκόρδου), ἡ ἀλλαχοῦ ***σκλίδα***». Συνηθέστερον ἀκούεται *σ'κλίδ(ι)*, ὃ ἐν Πρεβέζῃ καὶ *λουβί*. Πρβλ. τὰρχ. *σκελλίς*, σκελλίδιον καὶ ***ἄγλις***, καὶ Κορ. Ἄτ. Δ' 509.

«***Ξανάσσα*** ἢ ***ξανάσσασμα*** τό, ἡ προσωρινὴ διακοπὴ τῆς θυέλλης.» Ἡ σημ. μεταφορ. Αἱ λ. κυρίως ἔχουσιν ἂς σημασ. καὶ τὰ γνωστὰ *ἀνάσα-ἀνάσασμα-ἀνασασμός*, ἃ κατὰ Χατζιδάκιν Μνε. Β' 58 ἐκ τοῦ ***ἄνεσις-ἀνεσαίνω-ἀνασαίνω***.

«***Ξαχλυάζω***...ψυχαγωγοῦμαι». Ἐν Πρεβέζῃ *ξιχλιάζου* (ξε-).

«***Ξελωλιάζει***, ἀπομωραίνεται». Ἐγὼ ἤκουσα μόνον *ξιλουλάζου* (ξελωλάζω)=μένω ἐνεὸς κατόπιν ἀπροσδοκήτων θεαμάτων, «—γλέποντας», ἢ κατόπιν μακρᾶς εἰς μάτην ἀναμονῆς καὶ ἀμηχανίας «ξιλώλασα καρτιρῶντας», τὸ δὲ *ἀπομωραίνω* λέγεται *ξιλουλαίνου* (ξελωλαίνω) καὶ τὸ μέσ. καὶ παθητικ. *ξιλουλαίνουμι*, ἐκ τοῦ *λωλός*, ὃ παρὰ τὸ *ὀλωλός*.

«***Ξεμουτσουνιάζομαι***, ἀναγκάζομαι νὰ ταπεινωθῶ, ἐξευτελισθῶ ζητῶν τι. Ἐντροπιάζομαι». Κυρίως *ξιμουτσιάζου* (ξεμουτσουνιάζω)=ἀμύσσω τινὰ ἢ ἀφαιρῶ τὴν προσωπίδα ἢ τὴν ἐπιπολὴν προσώπου τινὸς ἢ πράγματος (ἐκ τοῦ μούτσουνο, μουτσούνα Ἰταλ. muso), τὸ δὲ μέσ. καὶ παθ. *ξιμουτσιάζουμι* καὶ μεταφ.=ἀφαιροῦμαι τὴν αἰδῶ, ἐξευτελίζομαι.

«***Ξενομίζω*** στέλλω τινὰ εἰς τὴν ξενιτειὰ...καὶ ἐξορίζω τινά». Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ. *ξενομίζω* = ἀποβουκολῶ. Οὕτω καὶ ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. *ξινομίζου*, ἀόρ. *ξινόμοσα*.

«***Ξενοψωμίζω***, ξένους ὑπηρετῶ, ἵν' ἀποζήσω». Τὸ *ξινουψουμῶ* καὶ *ξινουψουμίζου* (ἐσφαλμένως ἐτυπώθη *ξονοψωμίζω*) ἔχει περιφρονητικὴν σημασίαν, δηλοῦν α') παρὰ ξένοις ψωμίζομαι ἢ σιτίζομαι, β') ἀποζῶ ἐκ τοῦ ἄρτου τῶν ἄλλων, παρέχων αὐτοῖς ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν.

«***Ξερονκούμουτσα***...». *Ξηρονκόμματα*. Ἰωαννίν. καὶ Ζαγορ.

«***Ξετσανίζω*** ἐπιχειρῶ τι παρατόλμως, ἐκτείνομαι πέραν τῶν ἐσκαμμένων. Ἐκ τοῦ τανύω, τανύζω». Ἐν Ἰωαννίν. καὶ Ζαγορ. *ξιδζανεύου-ξιδζάνιψα* καὶ σπαν. (*ξιδζανίζου*)-*ξιδζάν'σα* ἰδίως ἐπὶ παιδίων ποιούντων κατάχρησιν τῆς θωπείας τῶν γονέων. «*Χαϊδεύτ(η)κι* καὶ *ξιδζάνιψι*».

«***Ξιούρας***, ὁ δύσμορφος.» Σκωπτικῶς λέγεται ὁ ἐκμωρανθείς· καὶ ἐπὶ γερόντων *γέρουξιούρας*=τῷ ἀλλαχοῦ *γεροξεκουτιάρις*.

«***Ξωθειό του*** εὐχετ. ἐπιφώνησις. Ἔξωθέν του πᾶν κακόν». Ὀρθῶς. Ἐν Ἰωαν. καὶ Πρεβέζ. *ξουθειό σ(ου)*, *βὰ ξουθειό σ(ου)*, *βὰ ξουθειό τ(ου)*, εὐχὴ ἀποτρεπτικὴ κακοῦ. Ἐκ τοῦ ἔξωθι-(ἐ)ξουθειό. Ἰδ. καὶ ***ἀπανουθειό***.

«***Ξωθιὲς ἡ***, καὶ ***ξωθικὰ*** καὶ ***ξωτικά***, τὰ πονηρὰ νυκτερινὰ πνεύματα». Ἀκούεται *ξουθκειὰ* (Ἰωαννίν.) καὶ *ξουθιὰ* ἡ, πληθ. *ξουθ(κ)ειές*, καὶ ξουτικὸ τό,

πλ. ξουτκά. Αἱ λ. ἐκ τοῦ *ἔξω-ἐξωτικός, ἐξωτικειά*, κατ' ἔλλειψ. τοῦ οὐσιαστ. *νεράϊδα*. Καὶ τὸ μὲν θηλ. **ξουθ(κ)ειὰ**=*νηράϊδα*, καὶ μεταφ. "*ὅμουρφη, σὰν ξουθειά*", τὸ δὲ οὐδέτ. *ξουτκό,-ὰ* δηλοῖ πᾶν ἀερόφοιτον ***(ἀπ' ὄξου)*** *πνεῦμα*. Πρβλ. Ἰωάννου τοῦ Μαγίστορος ΝΑ΄ περὶ Νυμφῶν ἐν Πολίτου Νεοελλ. Μυθολογ. Α΄ σ. 95. Διονύσιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων γράφει ἐν τῷ ἀνεκδότῳ Λεξικῷ αὐτοῦ. "**Ἐξωτικαὶ** γυναῖκες, τὰς ὁποίας ὁ χυδαῖος λαὸς φαντάζεται ἀύλους καὶ ἀοράτους, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐνίοτε ἐμφανίζονται εἴς τινας· τοιαῦταί τινες ἦσαν αἱ παρὰ τοῖς παλαιοῖς νύμφαι, ὅθεν νυμφιᾷ ἔλεγον περὶ τοῦ μανικοῦ καταστάντος, παρὰ τὸ ἰδεῖν τινα τῶν νυμφῶν. Τοιαῦται σχεδὸν εἶναι αἱ παρὰ τοῖς Γάλλοις fées». Πρβλ. καὶ Πούσιον ἐν Περιοδ. Φιλ. Συλλόγ. τ. ΙΔ΄ σ. 226, καὶ Ζηκίδην ἔ. ἀ. τ. ΙΗ΄ σ. 201.

«**Ξωλέστατος**, ὁ ἐξώλης, βάραθρος». Ὁ Κονεμένος ἐν Ἠπειρ. γλ. Παν-δώρας Θ΄31. γράφει «**ξελέστατος** πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐξωλέστατος, μολονότι ἔχασε τώρα τὴν πρώτην του σημασίαν. Ἀνήσυχος ταραχοποιὸς εἷς τὸ μὴ περαιτέρω. Καὶ τοῦτο συνήθως ἐπὶ παίδων». Καὶ ἐγὼ ἤκουσα (ἐν Ἰωαν., Ζαγορ., Πρεβέζῃ), μόνον τὸ ἀγνώστου μοι ἐτύμου **ξιλέστατους** λεγόμενον σκωπτικῶς ἐπὶ ὑπερυψήλων λεπτοφυῶν ἀνθρώπων, «*ψηλὸς ξιλέστατος*». Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ μόνον γνωστόν μοι, φαινομένως ἴσως, ὑπερθετικὸν τῆς Ἠπειρωτικῆς· (*τὰ καλώτατος*, (*ὐ*)*γιέστατος, εὐγενέστατος, ὁμορφότατος, φτωχότατος, φρεσκότατος*, νεώτερα).

«**Ξωπαρμένος**, ἀφῃρημένος, κεχηνώς· καὶ βλαξ. Ἔξω παρμένος· ἢ ἐπηρμένος, κοῦφος». Τὸ ῥ. **ξουπαίρνουμι** (ξωπαίρνομαι), *ξουπάρθ(η)κα, ξουπαρμένους*, καὶ οὐσ. **ξώπαρμα** τό, κυρίως ἐπὶ τῶν κατειλημμένων ὑπὸ ἀεροφοίτων πνευμάτων (ἐξωτικῶν), ἐφ' ὧν λέγεται καὶ «*εἶν' ἀπ' ὄξου*» (ἰδ. **ξωθιὲς**), μεταφορ. δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡς ἀνωτέρω σημασιῶν.

Ο.

«**Ὀβορός**, ὁ περὶ τὴν οἰκίαν περίβολος, ἐν ᾧ διανυκτερεύουσιν οἱ βόες, ἡ *βοϊδομάντρα*, ἡ καὶ αὐλὴ τῆς οἰκίας. Ρίζ. βοῦς». Ἡ λ. Σλαυϊκῆς προελεύσεως καὶ οὐδεμίαν *σχέσιν* ἔχουσα πρὸς τὸν βοῦν ἁπαντᾷ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς τῆς Αἱμικῆς *χερσονήσου* (Meyer N.S. II, 48, Κουτσοβλαχ. Λεξ. Νικολαΐδου). δηλοῖ δὲ ἡ λ. *οὐβουρὸς* ἐν (Ἰωαν., Ζαγορ., Πρεβέζῃ) τὸν περίβολον ἢ τὸ περιτείχισμα τῆς οἰκίας, β΄) τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιτιθέμενα πρὸς καῦσιν ξύλα τοῦ οἴκου, γ΄) τὴν αὐλήν. Ἐν Παραμυθίᾳ ἡ λ. δηλοῖ τὴν αὔλειον θύραν. Ὁ Διονύσιος ἐν ἀνεκδότῳ Λεξ. «*ὀβορὸς*=αὐλή».

«**Ὀβρυά**, κάκοσμον φυτόν, ἴσως ἡ βρυωνίς». Περὶ τῆς λ. καὶ τῶν διαφόρων ὀνομασιῶν αὐτῆς ἰδ. Παλαιογραφικὸν μου Ἔρανον σ. 118.—Προφέρ. *οὐβρυὰ ἡ*.

«**Ὀζόηρο τὸ . .** ὁ ἀνάγυρος». Συνηθ. *ἀζιό(γ)υρας*, ἐκ τοῦ ὄζω×*ἀνάγυρας* (Χατζιδ.).

«**Ὁμάδα** ἡ, εἶδος παιδιᾶς παιζομένης διὰ λείων ἐπιπέδων τεμαχίων πλακῶν, ὁμάς». Συνήθ. *ἁμάδα, οὐμάδα* (Ἰωαν., Παραμυθ.), *λουμάδα καὶ σιουμάδα*, (Ζαγορ., Πρεβέζῃ) καὶ πληθυν. *λουμάδια καὶ σιουμάδια τά*, καλεῖται ἥ τε παιδιὰ καὶ ἑκάστη λεία καὶ κυκλοτερὴς πλὰξ χρήσιμος πρὸς τὴν παιδιάν, ἣν, ὡς παίζεται ἐν Ζαγορίῳ, περιέγραψεν ὁ Ἰ. Παγούνης ἐν τ. ΙΕ΄, σελ. 134 τοῦ Ἑλλ. Φιλολογ. Συλλόγου Κων)πόλεως. Παρὰ Δουκαγκ. *ἁμάδα*=*lapis*, λίθος. Ὁ Διονύσιος «*ἁμάδα* εἶδος παιδιᾶς· ἀντὶ τούτου ἦν ὁ δίσκος». Περὶ τοῦ ἐτύμου ὁ Meyer IV, 9 ἐκ τοῦ Βενετικοῦ (zogar) al madi. Ὁ Νικολαΐδης ἐν Κουτσοβλ. Λεξ. "*ἁμάδα* καὶ *λιμάρδα*, ὁ μάδος ἐν Ἠπείρῳ". Ὁ Χατζιδάκις Μνε.Β΄ 339 *ἁμάδα* ἀντὶ *ὁμάδα*. Ἄλλως ὁ Βυζάντιος ἐν Λεξ. καὶ ὁ Κοραῆς Ἄτ. Α΄ 286 καὶ Ἰλιάδ. Β΄ 774.

«**Ὀμνέγω**, ὀμνύω». Ταὐτὸ τῷ ἀνωτέρω ***μνέγω***, πρὸς ὃ ἔδει νὰ σχετισθῇ. Συνήθως ἀκούεται *οὐμνέου* (ἀόρ. *ὤμνυξα* ἐν δ. ᾆ.).

«**Ὀξέδρα**, ἐξέδρα, ἡ αὔλαξ, δι' ἧς μετοχετεύονται τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα τῆς οἰκίας εἰς τὸν δρόμον». Οὕτως ἐν Ἰωαν. καὶ Πρεβέζῃ. ἐν Ζαγορίῳ δὲ ***ξέδρα*** ὁ ἀπόπατος. Καὶ Διονύσιος ἐν Λεξ. «**ἐξέδρα**..τὴν σήμερον οὕτως ὀνομάζουσί τινες τὸ ἄλλως λεγόμενον ἀναγκαῖον».

«**Ὀργιό**, τὸ ῥῖγος». Τὸ ο κατ' ἀπόσπασιν : *τὸ ῥιγὸ—τὸργιὸ—οὔργιό*. Τὸ ὁ. *ῥ(ι)γιάζου*, μετ. *ῥ(γι)ασμένους*. Ἰδ. καὶ *σύγκρυο*.

«**Ὀρθοκατουρίστρα** ἡ..». Συνήθως ***οὐρθουκατούρου***, ὃ λέγεται σκωπτικῶς καὶ εἰς γυναῖκα ῥωμαλέαν καὶ ἐλευθεριάζουσαν (Ἰωαν., Ζαγορ.).

«**Ὀρκωνας**, ὄρκυς..». Γραπτ. ὄρκονας· ἐκ τοῦ ὄρκυνος.

«**Ὀστρέχα**, ἡ αὔλαξ, δι' ἧς διαρρέουσι τὰ ὕδατα τῆς στέγης. Τὸ γεῖσον τῆς οἰκίας, ἴδε *ὀξέδρα*. Ρίζ. τρέχει». Ἐνταῦθα ἀνακτέα τὸ ἀνωτέρω *ἀστρέχα* καὶ τὸ κατωτέρω *στρέχα*. Λέγεται δὲ **ἀστρουϊάχα** (Ζαγορ.), ***ἀ)στρέχα*** (Ἰωαν., Πρεβέζ.), ***οὐστράχα*** καὶ **ἀστρέχουμα** (Κουρεντ.) καὶ **ἀστράχουμα**=τὸ γεῖσον. Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ. «**ἀστράχα**, μέρος τοῦ οἴκου· ἡ κορυφὴ τοῦ τοίχου, ὅπου αἱ δοκοὶ ἐπιστηρίζονται· ἑλληνιστὶ λέγονται μετόπη». Ἡ λ. Σλαυϊκὴ κατὰ Meyer N. S. II 13, καὶ Νικολαΐδου Κουτσοβλαχ. Λεξικόν.

«**Οὐβίρα** ἡ · Ἡ λ. σχετιστέα τῇ ἀνωτέρω *βυρό*, ὃ ἰδ.

«**Οὔρδα** ἡ, τυρὸς ζυμωτὸς στρογγύλος, ἡ ἀλλαχοῦ *μυζήθρα*· ἡ λ. εἶναι ξεν. πιθανῶς». Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ. «**οὔρδα** ἢ ***μυζήθρα*** (Ἰταλ. *puina*, βλαχιστὶ *oărda*) εἶδος τυροῦ γινόμενον χωρὶς πυτίας». Ἡ *οὔρδα* ἢ *μυντζήθρα* ἐν Ζαγορίῳ καὶ Πρεβέζῃ κατασκευάζεται ἐκ τοῦ ὀροῦ τοῦ τυροῦ ὃς ἔξῆς· Ὁ πρόσφατος ὀρὸς τοῦ τυροῦ βράζεται, ὁ δὲ οὕτω παραγόμενος παχύτερος ἀφρὸς καταβρέχεται διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ κατακάθηται, εἶτα δὲ στραγ-

γίζεται ἐντὸς μαλλίνου ὑλιστῆρος (dζadήλας) λαμβάνων σχῆμα κεφαλῆς. Κατὰ Νικολαΐδην Κουτσοβλ. Λεξ. ἀμφότεραι αἱ λέξεις ἀγνώστου καταγωγῆς.

«***Ὄφιος*** ὁ». Πρόσθες: *ὄφιους* καὶ ὁ μέγας ὄφις, ἐν φρ. *«γύνκι ὄφιους νά μι φάῃ»*.

«***Ὀχτὰ***, ἡ, ὄχθη». Ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. ***ὄχτους*** ὁ.

«***Ὀχτικας*** ὁ, ἡ φθίσις, τὸ καὶ ***χτικιό***. Ἐκ τοῦ ἑκτικός-καχεκτικός». Ἐκ τοῦ *ἑκτικὸς* (*πυρετός*). Πρβλ. Παλαιογραφικόν μου Ἔρανον σ. 121. Λέγεται συνήθως ***χτίκι*** καὶ ῥ. ***χτικιάζου***.

Π.

«***Παγοῦδα*** ἡ. *γάλα παχύ, ψυχρόν*». Ὀρθῶς ἑρμηνεύεται ἡ λ. ἐν Ζωγρ. Ἀγ.Α΄ σ.50 ὑπὸ τοῦ Γ.Ζηκίδου=«τὸ διὰ τῆς πιτύας πηγνύμενον γάλα, ὅπερ κατασκευάζουσιν αἱ οἰκογένειαι πρὸς χρῆσίν των». (Ζαγορ.). Ἡ παγοῦδα στραγγιζομένη ἐν μαλλίνῳ ἠθμῷ (dζadήλα) γίνεται τυρός.

«***Πάγρα*** ἡ». Προσθετέον ὅτι ***πάγρα*** λέγεται καὶ τὸ ἐπίχρισμα ἢ ἐπίστρωμα τῆς γλώσσης, τὸ ἐξ ἀδιαθεσίας ἢ διαταραχῆς τοῦ στομάχου συνήθως προερχόμενον.

«***Παλαμονίδα***, ἴσως ἡ ὄνωνις». Ἐν Ζαγορίῳ *παλαμανίδα*, ἡ ὄνωνις.

«***Παντεχούμενος***, ὁ μάτην προσδοκῶν τι». Πρφ. *παντιχούμενους*, μετ. τοῦ ἑπομένου ῥ. *παντέχω* (ἐκ τοῦ *ὑπαντέχω*, ὃ λέγεται καὶ *παντεχαίνω—παντιχαίνου*), εἰς ὃ ἔδει νὰ ὑπαχθῇ.

«***Παπυρένζο***, εὔθραυστον, ῥίζ. *πάπυρος*». *Παπ(υ)ρένζους, α, ένζου*, ὁ ἐκ παπύρου, *ἀπὸ παπύρ(ι)*. (Οἱ πάπυροι, κοινῶς ἐν Ἠπείρῳ *παπύρια*, ἀφθονοῦσιν εἰς τὰς λίμνας τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Ζαραβίνης καὶ εἰς τὰ ἕλη τοῦ Λούρου). *Παπυρένζους* ἢ (σὰν) *ἀπὸ παπύρ(ι)* μεταφ. ὁ λεπτοφυής, ὁ εὐπρόσβλητος ὑπὸ ἀσθενειῶν, καὶ ὁ εὔθραυστος.

«***Παραστιᾶς***, ἐπίρ. *γύρωθεν τῆς ἑστίας*». Κυρίως *παρὰ τὴν ἑστίαν*.

«***Παταγωμένος***, ὁ παθὼν ἐκ ψύξεως, παγωμένος». Κυρίως δηλοῖ ὅ τι τὸ ἀνωτέρω χωριστὰ τεθὲν ῥ. *«παταγώνω=μένω ἐνὸς ἔκ τινος αἰφνιδίου πατάγου, τρομάζω»* εἰς ὃ ἔδει νὰ ὑπαχθῇ. Ἐν Πρεβέζῃ ὅμως *παταγουδιάζον, (παταγούδιασα, πατα·ουδιασμένους)=παγώνω ἀπὸ τὸ κρύο*.

«***Παυλοσυκιά*** ἡ, ἀλλαχοῦ φραγκοσυκιά, ἐρινεός. Ἴσως *ἀπαλοσυκιά*». Ἡ *φραγκουσ'κιὰ* ἢ *φραγκασ'κιὰ* (Ἰωαν.,Πρεβέζ.) δὲν εἶναι ὁ ἐρινεός, οὐδὲ ἁπαλή, ἀλλὰ κακτοειδής. Opuntia ficus indica Haw. (Χελδράϊχ Ἐπ. Ἐπ. Δ΄ 274).

«***Παφύλια*** τά, αἱ ἐκ κιτρίνου λευκοσιδήρου (τενεκὲ) ζῶναι τοῦ καρυο-

φυλλιοῦ». *Παφύλ(ι)* καὶ πλ. *παφύλια* ὑποκορ. τοῦ *πάφ(υ)λας* (περὶ οὗ ἰδ.Κορ. Ἄτ. Ε΄ 284 καὶ Λεξ. Βυζ.) δὲν ἰδιάζει ἐπὶ τοῦ *καριοφιλιοῦ*, ἀλλὰ λέγονται οὕτω πάντα τὰ μικρὰ τεμάχια ἢ ἐλάσματα τοῦ *πάφυλα*, δι' ὧν καὶ ψευδῆ κοσμήματα κατασκευάζουσιν. Ὅθεν οὕτω σκωπτικῶς λέγονται καὶ τὰ τοῖς ἀνυξίοις παρεχόμενα παράσημα. Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ. «*Παφύλι*=ὀρείχαλκος, ᾧ χρῶνται πρὸς κόσμον».

«***Πελατεύω*** καὶ ***πιλατεύω***, βασανίζω τινά. Ἐκ τοῦ Πιλᾶτος». Οὕτω καὶ Κοραῆς Ἄτ. Δ΄ 427. Πιθανῶς ὅμως οὕτω παρετυμολογ.,κυρίως δ' ἐκ τοῦ Βυζαντιακοῦ *ἀ)πελάτης*, περὶ οὗ ἰδ. Ν. Πολίτην ἐν Ἐγκυκλ. Λεξ. ἐν λ. καὶ Βυζαντ. Λογοτ. Κρουμβάχερ—Σωτηρ. Γ΄ 93. Εἰς τὴν λ. ταύτην ὑπακτέον καὶ τὸ Βυζαν. *ἀ)πελατίκι(ο)ν*=κορύνη λῃστοῦ, καὶ τὸ *πιλάτε(υ)μα*.

«***Περιφανόξυλο*** τό, ὁ οἰηματίας». Γρ. *περηφανόξυλο*. Ἐν Ζαγορ. καὶ Ἰωαν. ὁ οἰηματίας=*ξυλουπηρήφανους*.

«***Περίλεφτη*** ἡ περίβλεπτος, ἰδίως ἐπὶ ἐκκλησίας, ἐπὶ θέσεως περιβλέπτου».» Καθ' ὅσον γινώσκομεν *Περίλιφτ(η)* λέγεται μόνον ὁ ἐκτὸς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ λόφου ἱδρυμένος ναὸς τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, κληθεὶς οὕτω, κατά τινας, ὡς ἐκ τῆς περιβλέπτου θέσεως αὐτοῦ.

«***Πετάλα*** ἢ ***πάτελα*** ἡ λοπάς.». Γρ. λεπάς. Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ.«*πεταλίδα* lamproie· λεπάδες Ἑλλ., Ἰταλιστὶ patella, ἰδ. Κοραῆ Αἰλ. 310». καὶ Ἄτ. Δ΄ 418.

«***Πετροκαταλοῦσα*** ἡ.». Ἐν Ἰωαν., Ζαγορ. καὶ Πρεβέζῃ *πετρουκαταλύτ(ι)σα* ἐπὶ γυναικὸς ἀνδρείας καὶ ἀκαταβλήτου, θηλ. τοῦ *πετροκαταλύτης*=καὶ «*πού καταλάει τ(ὶς πέτρις*».

«***Πιγκώνομαι***, ἀποπνίγομαι ἐξ ἀγανακτήσεως Ἴσως ἐκ τοῦ ὀγκοῦμαι». Δέον ν' ἀναγραφῇ πρῶτον τὸ ἐνεργ. μεταβ. *πιγγώνου*=ἐρεθίζω, ἀποπνίγω τινὰ ἐξ ἀσφυξίας ἢ συνήθ. ἐξ ἀγανακτήσεως. Ἴσως ἐκ τοῦ Λατιν. pungo.

«***Πιθέματα***... Τἀλλαχοῦ σουσούμα». Ἐν Πρεβέζῃ *π(ι)θώματα* καὶ *σουσούμια* τά.

«***Πικρόσκοτος***.γλυκόστομος καὶ πικρόγκοτος· παρ.». Γρ. πικρόσκωτος (πικρὸ-συκώτι) πρφ. *πικρόσ'κουτους*. Ἐν Ἰωαν., Ζαγορ. καὶ Πρεβέζ. ἡ παρ. φέρεται :*γλυκόστουμους* καὶ *πικράντιρους* (πικράντερος).

«***Πιστρόφια*** ἐπιστρόφια, τἀλλαχοῦ ἀντίχορα». Γρ. *ἀντίχαρα ἡ* (Ἰωαν.), ὃ ἐν Κρήτῃ *ἀντίγαμος*. Λέγεται σπανίως καὶ εἰς ἑνικὸν *π(ι)στρόφ(ι)*.

«***Πιτηδειγμή***, ὑπόδειγμα. . . καλλιγραφίας». Ἐν Ζαγορ. *ἔ)πιτιθημή*.

«***Πλάνος*** ὁ ἀπατεών. Ἐπίσης τὸ δέλεαρ τοῦ ἀγκίστρου. Ἐπίσης τὸ ἐργαλεῖον τοῦ ξυλουργοῦ, δι' οὗ λειαίνει τὴν σανίδα».Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὃ λέγεται καὶ *πλάνη*, ἀλλαχοῦ ***βλάνος*** καὶ ***βλάνη***, ἔδει νὰ σημειωθῇ χωριστὰ ὡς ἄλλη λέξις, Λατιν. plana=ξυκάνη, ἐξ ἧς καὶ τὸ ἀνωτέρω *πλανίζω*, ὃ ἀλλαχοῦ ***βλανίζω***=ξυκανίζω. Πρβλ. *ἁμπλανο*.

«***Πληγουρίζω,*** συνθλίβω τινὸς τὸν λαιμόν». Γρ. *πλιγουρί(ά)ζω* ἐκ τοῦ *πνίγω, πνιγούρα,* κατ' ἀνομοίωσιν, ἢ παρετυμ. Ἐν Ζωγραφ. Ἁγ. Α΄ 51 ὁ Ζηκίδης «*πνιγουριάζομαι*=πνίγομαι ἐν τῇ καταπόσει φαγητοῦ ἢ ποτοῦ».

«***Πλοκός,*** συστὰς θάμνων καὶ παρασίτων φυτῶν, περίπλοκος». Καὶ ***πλουκαριὰ*** ἡ, ἐν Παραμυθίᾳ.

«***Πλόχερο*** τό, καὶ ***πλοχεριὰ*** ἡ, δράξ, δράγμα, ὅ,τι δύναται ἡ χεὶρ (ἢ χοῦφτα ἢ φοῦχτα) νὰ περιλάβῃ». ***(ἀ)πλόχιρου*** καὶ ***(ἀ)πλουχιριὰ*** (ἐκ τοῦ *ἁπλό-χέρι*) εἶναι ὅ τι δύναται ἡ μία χεὶρ νὰ περιλάβῃ, καὶ ῥ. ***(ἀ)πλουχιριάζου,*** τοὐναντίον δὲ ***χούφτα*** ὅ τι αἱ δύο ὁμοῦ καὶ ῥ. ***χουφτιάζου.***

«***Πολτίκω*** ἡ, γυνὴ διεφθαρμένη καὶ περιποιητικὴ πρὸς τοὺς ἐραστάς». Ἐν Ἰωαν. Ζαγ. καὶ Πρεβ. ***πουλτίκου*** καὶ *πούτκου*=γυνὴ ὑπεράγαν εὐπροσήγορος καὶ ἑταιρίζουσα. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Βυζαντ. *πολιτικὴ*=ἑταίρα. (Πρβλ. Κοραῆ Ἄτ. Β΄ 304, Ε΄ 307). Οὕτως ὑποκοριστ. τὸ κύριον ὄνομα Βασιλικὴ ἐλέγετο καὶ *Βασιλίκου* καὶ *Βασίκου,* Ἀγγελικὴ—***Αγγελίκου-Γ)κίκου.***

«***Ποντιάζω,*** βρέχομαι ὑπὸ σφοδροῦ ὑετοῦ. Ρίζ. πόντος». Ἐγὼ γινώσκω μόνον τὸ ***ποῦντα*** (Ἰταλ. *punta)*=πλευρῖτις καὶ ῥ. ***πουντιάζου – ἠ)πούντιασα,*** ταὐτόσημον τῷ εὐχρηστοτέρῳ ***πλευριτώνω—πλευριτώνου.*** Πρβλ. Κορ. Ἄτ. Ε΄ 310 ἐν λ. ***πόντα.*** Τὴν δὲ λ. ***πόντος*** γινώσκω μόνον ἐν τῇ φρ. «ἔκανι τοὺν ***πόντου βρόντου***», ἐπὶ ματαιοπονησάντων.

«***Πόσι*** τό, κεντητὸν καὶ διὰ κροσσῶν πεποικιλμένον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὅπερ ἔφερον οἱ ἁρματωλοί». Ἔφερον τοῦτο καὶ αἱ γυναῖκες, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ δημ. ᾄ. «χαμβήλουσι τοὺ πόσ'ι σου.. | νὰ μὴ φανῇ τοὺ φίλημα ποὺ σ' ἔχου φιλημένη».

«***Ποτισμένος,*** ὁ ποτισθεὶς τὸ φειδοχόρτι». Γραπτέον: ὁ πεποτισμένος οἱονδήποτε μαγικὸν ποτόν. Πρφ. *ποτζιένους* (Ἰωαν., Ζαγορ.)=καὶ *μα(γ)ιμένους.*

«***Πουγονίκια,*** τὰ γλυκύσματα...Προφανῶς ἐκ τοῦ ἀπογονίκια»· ***βουγουνίκια*** τά, καὶ (Πρεβέζ.)***πουγανίκια,*** κυρίως ἡ παρατιθεμένη ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς συγγενέσιν ἑστίασις κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ πρωτοτόκου ἰδίᾳ τέκνου αὐτῶν.

«***Πούλια*** ἡ .. καὶ ἡ Πλειάς». Γρ. *πούλεια.* (Χατζιδ. Μνε. Α΄228).

«***Πουγγί..***». Ἐν Ζαγ. λέγεται καὶ *πιγγί,* ἰδίᾳ τὰ 500 γρόσια.

«***Πόχες,*** τὰ τσαρούχια. Ρίζ. πούχ». *Πόχη,* παρὰ τὸ ἀρχ. ὑποχή, = 1) εἶδος δικτύου, 2) τὸ ἄνω κυρτὸν μέρος τῶν τσαρουχίων, τὸ περὶ τὴν *καμάραν* τοῦ ποδός, *πάτος* δὲ τὸ πέλμα.

«***Πρᾶτα,*** τὰ πρόβατα κατὰ συγκοπήν». Κι *πρόια* παρὰ τοῖς Σαρακατσάνοις. (Ἰδ. Χατζιδ. Μνε. Α΄ 216).

«***Πρησκάλι.***». Ἐν Ζαγορ. καὶ Ἰωαν. *προυσκάλ(ι).*

«***Πρητσιά,*** ἡ τοῦ τράγου ὀσμή. Ἐκ τοῦ πρητήν». Ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγ *προυτσιὰ, προυτσιαλιά,* καὶ *προυτσιαλίλα ἡ,* καὶ ῥ. *προυτσιαλίζου* καὶ- ῶ ἐπὶ ὀργασμοῦ τοῦ τράγου. Κατὰ Meyer N.S. II, 53 Σλαυικόν.

«***Προβεδοῦρος*** . . , ». Καὶ ***προυβουδοῦρους.*** Κατὰ Meyer N.S.II, 87. Σλαυϊκόν.

«***Προκόβι.*** ὑπόσαγμα, ἐκ τοῦ πρὸ-κόβει». Λέγεται καὶ *προυκόβα* (Ἰωαν. Ζαγορ.) χονδρὸν μάλλινον σκέπασμα τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων. Ἡ λέξις Σλ. κατὰ Meyer, N.S. II, 52.

«***Προμιοῦ,*** ἐπίρ. πρὶν ἤ». Ἐν Ἰωαννι. καὶ Ζαγορ. *προυνιοὺ* καὶ *πουρνιού.* Ἰδ. Χατζιδ. Μνε. Β΄ 152.

«***Προσθηλιάζω,*** συμμαζεύω τὰ νεογνὰ ἀρνία, καθ' ἣν στιγμὴν γεννῶνται». *Προυστηλιάζου* (Ζαγορ.) *προυσθηλαίνου* (Παραμυθ.),ἐκ τοῦ *προσθηλάζω.* Τὴν ὀρθὴν ἐξήγησιν τῆς λ. ἰδὲ ἐν Ζωγρ. Ἁγ. Α΄ 179.

«***Προσοψίδα.***. ἡ καὶ ***τσίπα***». Ἐν Πρεβέζῃ *προυσουπίδα* (προσωπίδα) ἡ, ἐν Ἰωαννι. καὶ Ζαγορ. *πάννα.*

«***Πρωτόλειβο***... πρωτόλειον». Ἐν Ἰωαννι., Ζαγορ. καὶ Πρεβέζ. *προυτόλουβο,* καὶ *προυτάλουγου,* ἐπὶ δὲ μέλιτος *προυτουλάτ(η)ς* (ἐκ τοῦ πρωτήλατος).

P.

«***Ραϊδό,*** κατωφέρεια ἀπότομος, ῥώξ, ἀπορρώξ...». Ἐγὼ γινώσκω μόνον τὸ *ραδjό* (Ζαγορ.).

«***Ραντό,*** ὑδαρές, τὸ ῥέον». Σημειωτ. ὅτι εὐχρηστοῦσι καὶ τὰ τρία γένη ἀ)*ρανδός,* ἡ, ὸ καὶ ***ιρανδός,*** (παρετυμολ. πρὸς τὸ *νερὸ*-νιρὸ)=ὑδαρής.

«***Ρελιάζω*** . . τὸ ἀλλαχοῦ *μπιπιλώνω*». Τοῦτο ἐν Ἰωαννι. καὶ Ζαγορ. *μ)πιμπ(ι)λώνου.*

«***Ριζὰ*** τά, αἱ ὑπώρειαι». Καὶ ἐν. *ῥ(ι)ζὸ* τοῦ βουνοῦ, καὶ *ῥ(ι)ζουβούν(ι).*

«***Ριζιμιὰ*** ἡ, ἐρριζωμένη . . πέτρα». Καὶ *ριζιμὸ λιθάρ(ι)* = ἡ ριζιμαία πέτρα. Ἰδ. Συναγ. Λεξ. Ἀθησ. Κουμανούδη.

«***Ρῖμμα*** τό, ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν». Ἐν Πρεβέζῃ «*τοὺ μάτ(ι) ἔρρ(ι)ξι ῥῖμμα*». Εἶναι δ' αὕτη ὡς τις λευκὴ κλωστὴ ἐπὶ τῆς κόρης, ἣν δι' ἐξορκισμοῦ θεραπεύουσιν. Πιθανῶς τὸ *νεφέλιον.*

«***Ροβολάω*** κατέρχομαι λόφου». Προσθετέον τροχάδην. Ἰτ. rotolare.

«***Ρόμπολο*** ἡ ἀγρία πεύκη». Λατ. robur. Ἡ pinus leucodermis (Χελδράϊχ).

«***Ροῦκα*** ἡ, φυτὸν δριμὺ τὴν γεῦσιν, τρωγόμενον ὡς σαλάτα». Ὁ Διονύσιος «*ῥόκα* τὸ εὔζωμον· Γαλ. rogette, Ἰταλ. [ruca καὶ] ruchetta, Λατ.eruca» Καὶ Κορ. Ἄτ. Δ΄ 481 Eruca Sativa Lam. Χελδράϊχ.

«***Ρονιὲς*** αἱ . . σταγόνες». Ἐν Πρεβέζῃ *ῥ(ου)νιὰ* ἡ, πλ. *ῥ'νιές*.

«***Ρούμπαλο***, ῥόπαλον». Καὶ *ῥούμβαλους*

«***Ροῦντο . .*** ἐπίσης καὶ τὸ κακῆς ποιότητος μαλλίον . . ἑρεπτόν». Ἐν Ζαγορ., Ἰωαν. καὶ Πρεβέζῃ *ῥοῦδου μαλλὶ* τὸ μαλακὸν καὶ ἀρίστης ποιότητος. Ἡ λ. Σλαυ., κατὰ Meyer II, 54. Πρβλ. καὶ Νικολαΐδου Κουτσοβλ. Λεξ.

«***Ρουπάκι*** δρῦς ἐκ τῶν ῥωμαλεωτέρων».(Ἐκ τοῦ ἀρχ.ῥώψ, ῥῶπαξ-ῥωπάκιον). Ἰδ. *τσέρος*.

«***Ρουπίζει*** . . . φρ. *Ἐρρούπισε καὶ πάει*». Ἐν Πρεβέζῃ *ῥούπ(ι)σι κὶ πάει*.

Σ.

«*Σάλμα* ἡ, φυτὸν τοῦ ἕλους, ὡς ὑψηλὸν ἄχυρον, χρησιμεῦον πρὸς στέγασιν τῶν καλυβῶν. Ἰδίως τὸ στέλεχος τῆς *βρίζας*». *Σάλμα* τό (πλ.***σαλήματα*** τά), καλεῖται οὐχὶ φυτὸν ἴδιον, ἀλλ' ἡ καλάμη τοῦ σίτου καὶ τῆς βρίζης, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἰδίᾳ τοῦ καρποῦ, ***σαλματηρὴ*** δὲ (κατ' ἔλλειψιν τοῦ οὐσ. καλύβα) ἡ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζομένη καλύβη (τῶν νομάδων, Σαρακατσάνων ἰδίᾳ), ἥτις καὶ ***ἀχυροκαλύβα*** λέγεται ἀλλαχοῦ.

«*Σαργὶ* τό, μαλλίον λιπαρόν, καὶ ***σαργιὰ*** ἡ, τὸ ἐκ τούτου λίπος». Ἐγὼ ἤκουσα μόνον *σαρjὰ* ἡ=οἴσυπος. Ὁ Διονύσιος «***σαριὰ*** καὶ ***λασαρία***=οἴσυπος».—*Σαργὶ* ἐν Πρεβέζῃ εἶδος ἰχθύος ἐγχελυωποῦ, ἀρχ. *σάργος*.

«*Σαφῆ* ἐπίρ. ἐπὶ βάρους καθαροῦ . . . ἐκ τοῦ σαφῶς». Συνηθέστερον ἐπὶ χρωμάτων καθαρῶν καὶ ἀμίκτων «*σαφὶ κόκκινου*». Ἐκ τοῦ Τουρκ. *σαφί*, ὃ πιθαν. ἐκ τοῦ σαφὴς=καθαρός, διαυγής.

«*Σεγγοῦνι* τό, ἔνδυμα ἐκ χονδροῦ μαλλίνου ὑφάσματος, ἐσώγουνα . . ». Τὸ ***σ'ιγγούν(ι)*** ἢ ***σ'ιγούν(ι)*** καὶ μεγεθυντ. ***σ'ι(γ)γούνα*** ἡ, εἶναι ἐπενδύτης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀνοικτὸς ἔμπροσθεν, ἐκ παχέος κρουστοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, λευκοῦ ἢ μέλανος (ἀναλόγως τοῦ ἔθους), ἔχοντος ἔσωθεν κροκύδας, κοινῶς *φλόκκους* (ἐκ τοῦ Λατ. floccus), δι' ὃ νῦν συνηθέστερον ἐν Ζαγορίῳ καλεῖται ***φλουκκουτὸ*** τό, (φλοκκωτὸν) καὶ ***φλουκκάτα*** ἡ. Ἡ λ. Ἀλβαν. κατὰ Meyer N.S. II, 72.

«*Σέντρα*, ἡ ἐχθρότης. . Ἴσως ἐκ τοῦ ἔρις». *Σένdρα* καὶ ἐν Πρεβέζῃ. Ἐν Ζαγορίῳ *σέδρα* ἡ, «ἔχουν σέδρα», καὶ σπ. *σέρδα*.

«*Σέρσινος* καὶ ***σέρσουνας***, ἡ ἀγριομέλισσα. Ἴσως ἐκ τοῦ τενθρήνη». Ἐν Πρεβέζῃ ***σιρσέν(ι)*** τό.

«*Σηκαποθώνω*, μετατοπίζω, ταξινομῶ τὰ τῆς οἰκίας ἔπιπλα». Ἐν Πρεβέζῃ *σ'ηκαπ'θώνου*, ἀόρ. σ'ηκαπίθουσα, ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. ***σ'καπουθένου***

(σηκαποθένω) καὶ οὐσιαστ. ***σ'καπόθημα*** (πληθ. σ'καπουθέματα). Μεταφορ. καὶ ἐπὶ ἀνεχεμύθων, οἵτινες μεταφέρουσιν ἀπὸ τοῦ μὲν πρὸς τὸν δὲ λόγους ἰδίᾳ διαβλητικούς.

«*Σιάρκα* μαλλίνη χλαῖνα . . Ἐκ τοῦ σάρξ». Ἡ λ. ἐπιχωριάζει μόνον εἰς τὴν Ἀλβανόφωνον ΒΔ Ἤπειρον καὶ τὰ περὶ τὴν Πάργαν. Ἡ λ. Ἀλβαν. ἐκ τοῦ Λατιν. serica. Πρβ. καὶ *σεγγούνι*.

«***Σιούγκραβος*** ὁ . .». Καὶ *σιούgραβου* τό. Κατὰ Meyer II,29. Σλαυϊκόν.

«***Σιούλι*** τεμάχιον ἐρίου, κροκύς... Ἀλλαχοῦ *τσοῦλι*». Ἐν Ἰωαννίν. καὶ Ζαγορ. *σιούλ(ι)*=κάρφος, ὃ ἐν Πρεβέζῃ *τσ'άχαλου*. Καὶ Διονύσιος «σοῦλι=κάρφος, συρφετός». Κατὰ Meyer N.S. II, 58. Σλαυικόν.

«***Σιφνὸ*** ἔδαφος ἄνυδρον..». Ἐν Ἰωαν., Ζαγορ. καὶ Πρεβέζῃ *σφ(ου)νός*, ἡ, ὁ, οὐχὶ μόνον ἐπὶ ἐδάφους, ἀλλ' ἐν γένει ἐπὶ οἱουδήποτε πράγματος βεβρεγμένου ἀποξηρανθέντος.Καὶ οὐσ. *σφούν(η)* ἡ, καὶ ῥ. *σ(φ)ουνίζου* καὶ *σφνάου·ῶ*, ὃ ἐν Πρεβέζῃ *σουφνῶ*=ἀποξηραίνω, *στεγνώνω* (λ.χ. τὰ βεβρεγμένα ἐνδύματα κ.τ.τ.), ὃ ἐκ τοῦ *σιφωνίζω* (Χατζιδάκις). Πρβλ. καὶ *σιφουνίζω* Κορ. Ἄτ. Δ' 504.

«***Σιῶκος*** ὁ, ἀνδρεῖος, ἐπιτήδειος. Ὁ Ἑρμῆς εἶχε καὶ τὸ ἐπίθετ. σῶκος». Ἐγὼ ἤκουσα μόνον *τσ'όκους*, ὃ κατὰ Meyer N.S. II, 73. Ἀλβαν.

«***Σκάρος*** ὁ, τὸ μέρος ὅπου σταλίζουν τὰ πρόβατα, ὅπου διανυκτερεύουν». Ἀλλὰ τοῦτο λέγεται *στάλος*, ὃ ἰδέ. *Σκάρους* (Ζαγορ., Πρεβέζ.) ἡ μετὰ τὸ μεσονύκτιον μετακίνησις ἐκ τῆς μάνδρας τοῦ κοιμωμένου ποιμνίου, πρὸς βοσκήν, μεθ' ἣν ἐπαναφέρουσι τοῦτο πάλιν εἰς τὴν μάνδραν πρὸ τῆς αὐγῆς. Τοῦτο γίνεται συνήθως κατὰ τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος. Καὶ ῥ. *σκαρίζω—ου* (τὰ πρόβατα) μετβ. καὶ ἀμετ. Ἡ λ. ἀρχ.

«***Σμποδίζομαι***, προσκόπτω. . . συμποδίζομαι». Λέγεται ῥ. ***ζbουδzοῦμι*** καὶ οὐσ. ***ζbόδzου*** τὸ, καὶ ***ζbούδza*** ἡ =πρόσκομμα, κώλυμα. *ζbούδza* καὶ ἡ κακὴ τύχη (Ἰωαν., Ζαγορ.).

«***Σοῦμα*** ἡ, ἡ ἀλλαχοῦ *τουλοῦπα*, τολύπη». Ἀμφότερα λέγονται μετά τινος διαφορᾶς. ***Σοῦμμα*** (καὶ πλ. *σοῦμμις*) μικρὰ ἐπιμήκη δράγματα ἐρίου, βεβαμμένου συνήθως, ἐξ οὗ νήθουσι τὴν κρόκην ἐγχρώμων ὑφασμάτων, πεποικιλμένων περιποδίων κ.τ.τ. ***τ(ου)λούπα*** δὲ ἡ πολλῷ παχυτέρα τῆς *σούμμας* τολύπη ἀβάπτων ἐρίων. Πρβλ. καὶ Κουτσοβλ. Λεξ. Νικολαΐδου, ὃς παράγει τὴν λ. ἐκ τοῦ Λατιν. summa (superus).

«***Σουμάκι*** δένδρον ὁμοιάζον τῷ κοτίνῳ... ἀλλαχοῦ *ῥοῦδι*. Ῥοῦς ὁ ἐρυθρός» Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ.«σουμάκι=ῥοῦς μυρτόφυλλος,redoul ἢ soumach». Ἐν Πρεβέζῃ *σαμάκι*. Κατὰ Χελδρ. Ἐπ.Παν. Δ'257. Rhus cotinus. Περὶ τῆς λ., ἥτις θεωρεῖται Ἀραβικῆς προελεύσεως, ἰδὲ Κορ. Ἄτ. Δ' 483 καὶ Ε' 340. Καὶ Ἰταλ. sommaco, Γαλ. somac, Meyer N.S. IV, 84.

«***Σουραῖ*** τό, ὁ πνραμοειδὴς σωλήν, δι' οὗ ἐκφεύγει (σουράνει) ὁ κα-

πνὸς ἐκ τῆς *ἀμίλης*». Ἡ κυρία τῆς Ἀραβικῆς ταύτης λ. (σουραχὶ) σημασία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου σημειουμένη «*Σουρλί, σουρλᾶς* (ἀγγεῖον στενόλαιμον), κυρίλλιον, βομβύλιος. Πολυδ.». Ἐν τούτῳ θέτουσι ῥακήν (Ἰωαν. καὶ Ζαγορ.).

«***Σοῦρος*** ὁ, ἐπιθ. ἀποδιδόμενον εἰς τὸν οἰνοπότην. Ἐκ τοῦ *σουρώνω* στραγγίζω.. ». Ἡ λ. ἐκ τοῦ Βενετ. suro, Ἰταλ. sughero=φελλός κατὰ Meyer IV,84. Ὁ πολὺν πεπωκὼς οἶνον καὶ μεμεθυσμένος λέγεται ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγ. ***σιουρουμένους*** (ῥ. ***σιουρώνου***), ἢ)σιόρουσι=ἔπιε κατὰ κόρον, ὃ ἀλλαχοῦ «γένηκε στουππί». *Σιόρους* σκωπτικῶς καὶ ὁ οἶνος, οἱονεὶ Βάκχος. Τὸ δὲ ***σουρώνω*** διλοῖ, πλὴν τοῦ ἐκθλίβω, στραγγίζω, καὶ τὸ ἐπιπλήττω τινά, ἀποπέμπω, καὶ οὐσ. *σούρουμα* τό. Καὶ ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ *σουρώνω*=συνωθῶ, ἀποδιώκω. Περὶ τοῦ ῥ. *σουρώνω* διέλαβεν ὁ Κοραῆς Ἄτ. Β΄144, παράγων αὐτὸ ἐκ τοῦ ἀρχ. *σειρόω*.

«***Σούρουπα*** ἐπίρ. περὶ τὸ δεῖλι». Κυρίως μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Συνηθέστερον *θέλουμα* (=θόλωμα) τό. Λέγεται καὶ ***σύρ(ου)πα***, καὶ *σύρπου* (τό), καὶ ῥ. (σουρουπώνει) ***συρίπιανι*** καὶ ***σουρούπιανι***. Προέκυψε δὲ τὸ ῥ. *σουρουπώνει* ἐκ τοῦ Κουτσοβλ. καὶ Ῥουμανικοῦ *soarele apune*=ὁ ἥλιος δύνει. Meyer N. S. II, 78. Κουτσοβλ. Λεξ. Νικολαΐδου.

«***Σπαρνάω*** καὶ ***σπαρνῶ***, κινῶ τι .. ». Ἐξαιρετικῶς ἐνταῦθα καὶ εἰς τὸ *συμπῶ καὶ συμπάω* ὁ συλλογεὺς ἔθηκε τὸν *καί*, ἐν ᾧ πάντα σχεδὸν τὰ εἰς *άον* (άω) ῥήματα ἔχουσι καὶ τὸν περισπώμενον τύπον εἰς—ῶ, οὕτως ἀγαπάρου καὶ ἀγαπῶ, τιμάου-ῶ, τραυάου-ῶ, ζηάου καὶ ζηῶ, καλνάου καὶ καλνῶ, πλὴν τοῦ μπουρῶ=ἠμπορῶ, (οὐχὶ μπουράου). Πρβλ. καὶ Ἠπειρωτ. Γλωσσάριον Πανδώρ. Θ΄ 7.

«***Σπλονίζω***, ἁλιεύω διὰ τοῦ φλόμου (γαλατσίδας)». Κυρίως=τῷ παρ' Ἀριστοτέλει πλομίζω, ἢ ῥίπτω πλόμον ἤτοι φλόμον, εἶτα μεταφορικῶς=νορκόω. Πρβλ. Κορ. Ἄτ. Δ΄ 651 ἐν λ. φλόμος, Λεξ. Βυζ. -Χελδραΐχ Ἐπ. Δ΄318, 301, 302, ἔνθα διάφοροι ὀνομασίαι τοῦ φυτοῦ. Ὁ Διονύσιος γράφει : «φλόμος (ἢ σπλόνος, ἢ *λαποῦσι*),[ἐν Ζαγορ. *λιποῦσ'(ι)]* verbascum» καὶ «*Γαλατσίδα* =τιθύμαλ(λ)ος».—Κατὰ τυπογραφικὸν λάθος ἐν Ζωγραφείῳ Ἀγῶνι Κων)πόλεως Α΄ σ. 5 φέρεται «***Σωλόνος***, τὸ *βήχιον* χόρτον, δι' οὗ δηλητηριάζουσι τοὺς ἰχθῦς καὶ ῥ. *σωλονίζω*=ζαλίζω, δηλητηριάζω». Γραπτέον δ' ἀντ' αὐτῶν *σπλόνος—σπλονίζω*.

«***Σταβάρι*** μέρος τοῦ ἀρότρου». Κατὰ τὸν Π. Γεννάδιον (Τὸ νέον Κυπριακὸν ἄροτρον, Λευκωσία 1899 σ. 4) εἶναι ὁ *γύης*. Προέκυψε δὲ ἡ λ. πιθανῶς ἐκ τοῦ *ἱστοβοεύς*, ἱστοβόη, ἱστοβοάρι. Κατὰ Meyer N.S. II, 88 Ἀλβ.

«***Στάλος*** ὁ, στολισμὸς (ἀντὶ στόλος). *Τὸ στάλο ποὖχες σπίτι σου κανένας δὲν τὸν εἶχε.* δ. ῥ. Καὶ ἐπὶ ζῴων μεσημβριασμός». *Στάλλους* ὁ ἐν ὑπαίθρῳ σκιερὸς τόπος, ἐν ᾧ, κατὰ τὸ θέρος (συνήθως ὑπὸ μέγα καὶ βαθύσκιον δένδρον, ἀναπαύονται τὴν μεσημβρίαν τὰ ποίμνια (ἰδίᾳ τὰ πρόβατα καὶ αἱ

αἶγες). β΄) Τὸ δένδρον τοῦτο, ὑφ' ὃ μεσημβριάζουσιν ἤτοι (*σταλλίζουν*). Τὸ ῥ. ***σταλλίζου*** μεταβ. καὶ ἀμεταβ. γ΄) Μεταφορ. *στάλλους* (τ(οῦ) χωριοῦ, τ(οῦ) σπιτιοῦ)=ὁ ἀρχηγὸς ἢ προστάτης καὶ οἱονεὶ στολισμὸς τοῦ χωρίου, τοῦ οἴκου κ.τ.τ. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Ἰταλ. stallo. Πρβλ. Ν. Πολίτου Παροιμ. Γ΄ 39, Meyer N.S.IV, 85.

«***Στάμενα*** τά, (ἄλογα), οἱ φατνιζόμενοι ἵπποι. «Ὀπῶχει γοργὰ στάμενα, γοργὰ καβαλλικεύει» παρ. Ὡς παρ' Ὁμήρῳ *στατὸς ἵππος*». Ἀνακριβῆ ταῦτα. «*Στάμενα* (ἀπὸ τοῦ ἱστάμενα=ζυγιζόμενα), καθ' ὅσον γινώσκω, λέγονται παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις (ἐξ ὧν παρέμεινε νῦν ἡ λ. εἰς σπανίας παροιμιώδεις φράσεις) μόνον τὰ νομίσματα. (Ἰδ. Δουκάγ. καὶ Κορ. Ἄτ. Α΄ 83). Ἡ δὲ ἐκ τῆς ἐν τῷ Παροιμιαστ. Ἀραβαντ. ἀρ 1122, ἀναγραφείσης παροιμίας ἐξαγομένη ὑπὸ τοῦ συλλογέως καὶ τοῦ ἐκδότου σημασία τῆς λ. φαίνεταί μοι ἀπίθανος, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν μαρτυρεῖται καὶ ἀλλαχόθεν, τολμηρὰ δὲ καὶ ἡ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς σημασίας ἀναδρομὴ εἰς τὸ Ὁμηρικὸν *στατὸς ἵππος*. Τὴν παροιμίαν ὀρθῶς ἑρμηνεύει ἐν Παροιμ.=«ὁ ἔχων ἐπαρκῆ τὰ μέσα, ἐκτελεῖ τὸ ὀρεγόμενον καὶ ποθούμενον».

«***Στιανράδερφος*** ὁ ἀλλαχοῦ *ἀδερφοποιτός, βλάμης*». Ἐν Ζαγορίῳ καὶ Ἰωαν. *ἀδερφουπτός* καὶ θηλ. *ἀδερφουπτή* ἡ, συνήθως.

«***Στιανροπατέρας***, ὁ θεῖος πατέρας». Καθ' ὅσον γινώσκω, λέγεται ὁ πατὴρ τοῦ ἀδελφοποιήτου τινός, ὡς καὶ *σταυρομάννα* ἡ μήτηρ αὐτοῦ.

«***Στιά*** ἡ ἐν τῇ ἑστίᾳ ἀναπτομένη πυρά». Ἐν Ζαγ., Ἰωαν. καὶ Πρεβέζῃ καὶ τὸ πῦρ ἐν γένει, ὡς καὶ παρὰ Βυζαντίνοις.

«***Στρεφεύει*** (τὸ πηγάδι) ... Παρ' ἀρχ. στειρφεύομαι». Καὶ *στιρφεύ(ει)*, ἀόρ. *στέρφιψι* καὶ *στέριψι*, Ἰωαν.

«***Στριγγιά***, καὶ στριγιὰ (φωνή), ὀξεῖα .». Γρ. *στριγγιά*.Πρβλ. τὸ μεσαιων *στριγγίζω*=φωνῶ ὀξέως ὡς ἡ στρίγξ (Δουκάγ.).

«***Σύγκλαρο***, ἐπίρ. πανδημεί. *Ἔβγῆκε* τὸ χωριὸ σύγκλαρο». *Σύγκλαρο* ἐπίθ. = ὁλόκληρον. Ὀρθότερον ἑρμηνεύεται ἐν Ζωγρ. Ἀγ. Α΄ 4, ὅθεν φαίνεται ἀποσπασθεῖσα ἡ λ. «*σύγκλαρος*» μεθ' ὅλων τῶν κλάδων, εἶτα ἐν σώματι, ὁμοῦ, ὡς : Ἔβγῆκε τὸ χωριὸ σύγκλαρο = μηδενὸς ἐναπολειφθέντος, πανδημεί». (Κ. Βαρζώκας).

«***Σύγκρια***, ἡ ἀλλαχοῦ *συννυφάδα*. Ἐπειδὴ αἱ συνοικοῦσαι σύννυμφοι ἐρίζουσι καὶ συγκρούονται». *Σύγκρυα* (ἐν Πρεβέζῃ κἀλλαχοῦ) οὐχὶ ἡ σύννυμφος, ἀλλ' ἡ ἀποθανοῦσα ἢ διεζευγμένη σύζυγος ἐν σχέσει πρὸς τὴν δευτέραν ἢ τρίτην γυναῖκα τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός. Ἐν Παραμυθίᾳ καὶ Κουρέντοις λέγεται *σύγκυρια*, ἐν δὲ Ζαγορίῳ καὶ Ἰωαννίνοις *σέγκρα* καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ *συγκόρμισσα* (Ἰδ. καὶ Ζωγρ. Ἀγ. Α΄ 53 καὶ 180). *Σύγκρυες* ἐν Ἰωαν. καὶ Πρεβέζῃ ὑπὸ τῶν Ἑλληνοφώνων *Μωαμεθανῶν* λέγονται αἱ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς γυναῖκες πρὸς ἀλλήλας, αἱ ἐν Ὄφει *συζέλισσες* (ἐκ τοῦ *συζηλεύω* Σύλλ. ΙΗ΄

165). Ἡ δὲ σύννυμφος καλεῖται ***συνν(υ)φάδα*** καὶ ***συνφώ*** (Ἰωαν. καὶ Ζαγ.) Ὁ Meyer N. S. II, 78, παράγει ἀπιθάνως ἐκ τοῦ Ρουμαν. singur, Λατινιστὶ singulus.—*Σύγκρυο (ου)*, (πλ. *σύγκρυα τὰ*)= ῥῖγος. (Ἰωαν., Ζαγορ.).

«***Συνέρι***ο τό, ἀνατριχίασις, ῥῖγος, τὸ καὶ *δργιό*». ***Σ(υ)νέρ***ι***ου*** καὶ *ξισ(υ)νέρ*ι*ου* καὶ ῥ. *ξι*]*σ(υ)νιρίζουμι* (=ξεσυνερίζομαι) λέγεται μόνον τὸ συνερίζειν τινὶ ἐκ ζηλοτυπίας καὶ ἀντιφιλοτιμίας, ἀντιφιλοτιμεῖσθαι, ἀμιλλᾶσθαι—καθ' ὅσον γινώσκω. Ἴδὲ καὶ τὸ ἀνωτέρω *σύγκρυο* καὶ *δργιό*.

«***Σύντα***, ὅταν». Ἴδ. *φόντας*.

«***Συντρόφι***, τὸ ἐσώβρακον». Ἡ λ. σπανιωτέρα νῦν καὶ μόνον χάριν εὐπρεπείας. Ἐν Κορυῇ Ἀτ. Β΄ 338 *συντρόφιον*.

«***Συριά***, ἡ γενεά, καταγωγή...». Λέγεται καὶ ***σειρὰ*** καὶ ***σεῖρα*** ἡ (Ζαγ.)

«***Συρμητὸ*** τό, ἡ ῥοὴ τῶν ἀφθόνων ὁμβρίων ὑδάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους» ***Συρμητὸς*** καὶ σπ. ***συρμητὸ***=ἄνεμος ὁρμητικός, ξηραίνων τὰ ὀπωροφόρα ἰδίᾳ δένδρα, ἐφ' ὧν λέγεται ἡ φρ. «*τὰ πῆρ' οὐ συρμητός*», ἥτις καὶ μεταφορ. ἐπὶ κακῶς ἀπολομένων. Πιθανῶς εἶναι ἀρχαία λ. *συρμετός*, παρὰ τοῦ *συρμός*, (κατὰ τὰ συρφετός, κοπετός, ὑετός, παγετός). ***Συρμὴ*** δὲ λέγεται ἡ ἐπιδημικὴ νόσος.

«***Σφελαχτὸ*** δένδρον θαμνῶδες». Ἐν Πρεβέζῃ *σφιλαχτό*, *ἀσφέλαχτος* δ' ἐν δημ. ᾆσ. Ἰωαννίνων «*ἀσφέλαχτέ μου, τί κεντᾷς; βάτε μου, τί ἀγκυλώνεις;*» Ὁ ἀσπάλαθος.

«***Σωζούμενς*** εὔπορος». Καὶ ῥ. τριτοπρ. *σώζιτι* (σώζεται)=εὐπορεῖ.

«***Σώσιμο*** σωτηρία... τὸ δόσιμο τοῦ *χωριοῦ* σώσιμο τῆς ψυχῆς» παρ.». Ἀντὶ τοῦ *χωριοῦ* γράφε *χεριοῦ*. Τὴν παρ. μετεγράψαμεν ἀλλαχοῦ: *δόσ(ι)μον τ(οῦ) χιριοῦ σώσ(ι)μον τ(ῆ)ς ψ'υχῆς*. Ἴδ. Λαογραφίας Α΄ 455.

Τ

«***Ταρναρίζω***...». Ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. *ταρνανίζου* καὶ *κάνου τάρνα*—*τάρνα* (τὸ παιδί).

«***Τηρογιάλι***, κάτοπτρον». Γρ. *τηρογυάλι* (προφ. τηρουϳάλ(ι).

«***Τί***, ἐπίρ. κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *γιατί*, διότι». Οὐχί, ἀλλ' ἐκ τοῦ εὐχρήστου αἰτιολογ. συνδέσμου *ὅτι*, ὃ ἀκούεται καὶ *ὅτ(ι)* καὶ *'τι*.

«***Τετριμμίδια*** τά, σειρὰ ἀργυρῶν κομβίων προσερραμμένων... ὡς κοσμήματα». Ἐγὼ γινώσκω μόνον *τετραμίδα* ἡ, πλ. *τιτραμμίδις*=μικρὰ κίτρινα κερμάτια προσραπτόμενά ποτε εἰς τὰ μανδήλια καὶ τὴν σπάθην. Τούτου ὑποκ. τὸ τετραμίδι,-τετραμίδια. Ἴδ. Λαογρ. Α΄ 226, 703, 705, Β΄ 208.

«***Τοκάδες***, ζεῦγος ἀργυρῶν κοσμημάτων χρησιμοποιουμένων ὡς θηλειὰ

τοῦ φορέματος· ἢ ἀλλαχοῦ *κόπιτσα*». *Τουκᾶς* ὁ (Τουρκ τοκὰ), καὶ *τουκάδα* ἡ, πληθ. *τοκᾶδες*—*τουκᾶδις*,= ἡ πόρπη. Ἡ αὐτὴ=καὶ *τσ'απράκα* καὶ *κόπτσα*, ἥτις σημειοῦται ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει σ.51 (πάντα Τουρκ.),σπαν. δὲ καὶ *θηλύκι*, ὃ ἀλλαχοῦ *θηλυκωτήρι* καὶ μεγεθυν. *θηλυκωτήρα*. Ἴδὲ *κόπτσας*.

«***Τραμὸς*** ὁ, ὄσπριον ὁμοιάζον πρὸς τὸν πίσον». Κατὰ τὸν κ. Πολίτην Λαογραφ. Α΄ 453 εἶναι οὐσιαστ. ἐξ ἐπιθ. *τεραμός*. *Τεράμονα* ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι τὰ ἁπαλὰ καὶ ἐψανά, τὰ εὐκόλως βρᾴζοντα ὄσπρια. «Τὸ δὲ *τέραμον* καὶ *ἀτέραμον* λέγεται ἐπὶ τῶν ὀσπρίων μόνον» κατὰ Θεόφραστον, ὅστις καὶ τὴν ἰδιότητα ταύτην τῶν ὀσπρίων καλεῖ *τεραμότητα*.

«***Τραφοκοπῶ*** ἀροτριῶ βαθέως. Ἐκ τοῦ τάφρος». Οὐχὶ διὰ τοῦ ἀρότρου, ἀλλὰ διὰ τῆς δικέλλης ἀνασκάπτω βαθέως τὴν γῆν, ἀνοίγω τάφρον, *ταφροκοπῶ*, ἥτις λ. εἰσακτέα εἰς τὸ Λεξ. τῆς ἀρχαίας. Καὶ οὐσιαστικὸν *τραφουκόπ(ι)*.

«***Τραχηλᾶτο*** ἐπίθ. εἰς βοῦν ἀροτῆρα, ἔχοντα ἰσχυρὸν τράχηλον». Γράφε: εἰς βοῦν ἔχοντα λωγάνιον ὑπὸ τὸν λαιμόν, κρεμάμενον οἱονεὶ δίκην *τραχηλιᾶς*.

«***Τριέτικο***, τριετὲς ἐπὶ ζώων». Ἐν Ζαγορ.καὶ Πρεβέζῃ *τριόι(ι)κου* (δαμάλι), καθ' ἃ καὶ *πεντόι(ι)κου*, ὃ ἐν Πρεβέζῃ *πενταήτ(ι)κου* (=πενταετές).

«***Τριόδα*** ἡ, παιγνίδι παιζόμενον ἐπὶ ἄβακος χωριζομένου εἰς πολλὰ τετράγωνα». Ὁ ἄβαξ ἢ πίναξ χωρίζεται οὐχὶ εἰς τετράγωνα, ἀλλ' εἰς ὀκτὼ ἴσα τρίγωνα. Λέγεται καὶ *τριόδ(ι)* καὶ *τρίτσ(ι)*. Ὀρθῶς περιέγραψε τὴν παιδιὰν ὁ Ι. Παγούνης ἐν τῷ Περιοδ. τοῦ Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου ΙΕ΄ σ. 140.

«***Τρίψα*** ἡ, ἀλλαχοῦ *παπάρα*». Ἀμφότερα ἐν χρήσει, ὡς καὶ ἡ *τρίφτα*. Ἐν συνθ. *γαλότριφτα* καὶ *γαλότριψα* (Πρεβέζῃ), *κρασότριφτα* κ.τ.τ., ἤτοι ἄρτος προχείρως τετριμμένος ἐντὸς γάλακτος, οἴνου κ.τ.τ.

«***Τροπὸς*** ἡ αὐλαξ τοῦ πιεστηρίου τοῦ ἐλαιοτριβείου». Καὶ ἡ ἐνταῦθα σημασία τῆς ἀρχαίας ταύτης λέξεως εἰσακτέα εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς ἀρχαίας, καθ' ἃ καὶ ὁ κ. Πολίτης παρετήρησεν.

«***Τροπωτῆρες*** αἱ, τμῆμα τοῦ ἀρότρου». Ἡ ἀρχαία λ. *τροπωτήρ*, ἰσοδύναμος τῇ *τροπός*, διετηρήθη ἐπίσης ἐν τῷ σημερινῷ τύπῳ ***τροπωτήρα*** ἡ, εἰς τὴν σημασίαν αὐτῆς· πιθανῶς δὲ ἐν τῷ ἀρότρῳ εἶναι τὸ ἀλλαχοῦ *λουρὶ* ἢ *λουρικό* (τὸ μέσαβον, μεσάβοιον ἢ *ἐχέβοιον* τῶν ἀρχαίων), ὡς παρετήρησεν ὁ ὁ κ. Ν. Πολίτης ἐν Λαογραφ. Α΄ 453. —Ὁ συλλογεὺς ἐλλιπῶς σημειοῦται καὶ ἄλλας λέξεις ἀναφερομένας εἰς τὸ ἄροτρον· οἷον «*ἀσκάλι*, τμῆμα τοῦ ἀρότρου», «ἀλετροπόδι...».

«***Τρούμπαλο*** τό, μέγας κάδος, ἐν ᾧ κατεργάζονται τὸ βούτυρον». Πρβλ. *drουbουλίτσα* — *drουbουλίζου* ἐν λ. *μπούτυρα*. καὶ τὸ *δρουβανιστὸν* ὀξύγαλα τοῦ Προδρόμου, περὶ οὗ διέλαβεν ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς ἐν Λαογρ. Ε΄ 309 κ. ἑ.

«*Τροφάλι*, στρογγύλος τυρός». Παρ' ἀρχαίοις *τροφάλιον* καὶ *τροφαλίς*.

«*Τροφαντὸ* τό, τρυφερόν. Ἰδίως ἐπὶ ὀπώρας». Κυρίως ὁ πρώϊμος καρπός, αἱ ἀπαρχαί, ἐκ τοῦ ταυτοσήμου Τουρκ. *τουρφανδά*, ὃ πιθανῶς ἐκ τοῦ *προφαντά*. Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ. «*Προφαντᾶς* τὰ πρωτοφανῆ ὀπωρικά».

«*Τρόχαλο* τό, λεῖος λίθος ἐκ τῶν παρὰ τὴν ὄχθην ποταμοῦ. Ἐπίσης τὸ ἀποσπορισθὲν στέλεχος τοῦ ἀραβοσίτου, κόχλαξ. *Τρόχαλος* δὲ λέγεται καὶ ὁ περὶ τὴν ἄλωνα ἐκ λίθων κύκλος». Ὁ λεῖος καὶ στρογγύλος λίθος λέγεται *ζdρόχαλου*, Ζαγορ., Ἰωαν., (ἀρχ. τρόχαλον). Ὁ Διονύσιος γράφει: «*Τρόχαλα* κατὰ Μοσχόπουλον οἱ κόχλακες, δηλ. οἱ ποτάμιοι σφαιροειδεῖς λίθοι». Τὸ δὲ ἀποσπορισθὲν στέλεχος τοῦ ἀραβοσίτου λέγεται ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορίῳ *σούχαλον* (ὃ κατὰ Meyer Σλαυ.), *κότσονλον* (Παραμυθ.), *κόρτσαλον* (Πρεβέζ.), τὸ δὲ παρατιθέμενον ἐνταῦθα *κόχλαξ* παρέλκει, ἀνῆκον εἰς τὴν α' σημ. τῆς λέξεως. Ὁ δὲ περὶ τὴν ἄλων ἐκ λίθων κύκλος, ἢ κυκλοτερὴς τοῖχος, καλεῖται ἐν Ζαγορίῳ *σφενδόνα* ἢ. Ἡ σημασία αὕτη τῆς λ. *σφενδόνη* προσθετέα εἰς τὸ λεξικὸν τῆς ἀρχαίας.

«*Τσακίζω*, συντρίβω, θραύω». Εἰς τὰς παγκοίνους ταύτας τοῦ ῥ. σημασίας ἔδει νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλαι ἰδιάζουσαι ἐν Ἠπείρῳ, ἃς ἰδ. ἐν Περιοδικῷ τοῦ Φιλ. Συλλόγου τ. ΙΔ' (1884) σ. 223, αἷς προσθετέον καὶ τὴν ἐπὶ νομισμάτων χρῆσιν *τσακίζου* ἢ *λεπτύζου* = τῷ ἀλλαχοῦ *χαλνῶ* ἢ ἀλλάζω = κερματίζω εἰς μικρότερα νομίσματα, ἃ καὶ *λεπτώματα* καὶ *λεπτὰ* λέγονται.

«*Τσάρκος* ὁ διὰ φρύκτου κατασκευαζόμενος κύκλος, ἐν ᾧ ἐγκλείουσι τὴν νύκτα τὰ πρόβατα. Ἐκ τοῦ Λατιν. circus». *Τσάρκος* λέγεται μέρος περίφρακτον, ἐν ᾧ ἐγκλείουσι, μετὰ τὴν θήλασιν ἰδίως τὴν νύκτα, κυρίως τὰ γαλαθηνὰ ἐρίφια, ἀλλὰ καὶ τἀρνία καὶ μοσχάρια (ἵνα μὴ ἐπὶ μακρὸν συμπαραμένοντα μετὰ τῶν μητέρων αὐτῶν θηλάζωσιν ἅπαν τὸ γάλα ἐκείνων). Ἡ λ. ἔχει τὴν πρώτην σημασίαν τῆς ἀρχαίας λ. *σηκός* (δωρ. *σακός*), *σακάζω* δ' ἐν Κρήτῃ = ἀπογαλακτίζω. *Τσάρκου* καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι λέγουσι τὰ νεογενῆ ζῷα.

«*Τσάχαλο* τό, λεπτὸν μόριον κονιορτοῦ». *Τσάχαλον* καὶ τὸ *σκύβαλον*, ὃ κατωτέρω λέγεται *ψάχαλο*. Ἐν Ζωγραφ. Ἀγ. Α' σ. 56 καὶ 178 *τσιάχαλα*, καὶ *τσύχαλα* καὶ *ξάχαλα*. Πρβλ. *σιούλι*.

«*Τσέρμα* ἢ, ἡ συνολικὴ τῶν νεύρων τοῦ ποδός, ἡ αἰφνιδίως ἐπερχομένη τὴν νύκτα, τὸ καὶ *νευροκαβαλλίκευμα*». Ἐν Ἀργυροκάστρῳ *τσίρμα*. Εἶναι τὸ μεσαιων. *τσίρμα* = σπασμός. Ἰδ. Λεξικὸν Ε. Σοφοκλέους, ἔνθ' ἐτυμολογεῖται παρὰ τὸ *σύρμα*, καὶ «τζῆρμα ὀφθαλμοῦ» ἐν Παλαιογραφικῷ μου Ἐράνῳ σελ. 122.

«*Τσέρος* ὁ, εἶδος δρυὸς ἀγρίας». Γραπτέον **τσέρρος**, Λατ. Guercus cerris L. Λέγεται καὶ *ζουπάκι*, Χελδράϊχ Ἐπ. Παν. Δ' 322.

«*Τσιάτα* ἢ, ῥάπισμα ἐπὶ τῆς παρειᾶς. Ὁ καὶ *μπάτσος*, *φοῦσκος*, *κόλαφος*». Λέγεται καὶ **τσιάτους** ὁ, καὶ ῥ. *τσιατώνουμι* = διαπληκτίζομαι.

«*Τσίνα* ἡ, ἐρεθισμός, ὀργή, ἰδιοτροπία. *Τσινάω*, ἔχω ἰδιοτροπίας». Ἡμεῖς γινώσκομεν μόνον τάδε: ***Τζίν(ι)*** = ἄκανθα καὶ ***τζ(ι)νάσυ*** καὶ ***τζ(ι)νῶ*** = κεντρίζω. (Οὕτω καὶ Ζωγρ. Ἀγ. Α' 56. Ἐπίσης καὶ ὁ Διονύσιος ἐν Σχ. Λεξικ. «*Τζινῶ* = νύττω, κεντῶ».) Πρὸς τούτοις καὶ ***dζ'ίνια*** τά, (Τουρκ.) = ἀερόφοιτα πνεύματα, δαιμόνια καὶ μεταφορ. αἱ ἰδιοτροπίαι, αἱ ὀργαί, ἐν τῇ φρ. «τοὺν ἔπιασαν τὰ dζ'ίνια» καὶ ῥ. ταυτόσημον ***τζ'ινώνουμι***.

«*Τσιρλόχορτο* φυτὸν κισσοειδές, οὗ τὸ κρόμμυον προκαλεῖ τίλημα». Πιθανῶς εἶναι ἡ κυκλάμινος (κυκλαμνιά, κυκλάμινου, καὶ διρέμηλον Ζαγορ.).

«*Τσολιᾶς* κακοποιός, ὕποπτος». Ἐν Πρεβέζῃ *τσουλιᾶς* = ῥακένδυτος.

«*Τσολίζω*, κτυπῶ». Καὶ *τσ'ουλιάζου*. Ὁ Διονύσιος: *τζολιάζω* = συντρίβω.

«*Τσουκνίδα* καὶ δένδρον ὑψηλὸν ὡς πλάτανος». Ἐν Ζαγορίῳ τοῦτο *ἀγριουτσουκνίδα* ἢ, Carpinus betulus L. Ἰδ. *γράβος*.

«*Τσούλισμα*, κόπρισμα, τίλημα». Ἐν Ἰωαν. καὶ Ζαγορ. *τσίλ(ι)σμα* καὶ *τσίλ(η)μα*, ἐκ ῥ. *τσ(ι)λίου* καὶ *τσ(ι)λῶ* καὶ *τσ(ι)λίζου*, τὸ διὰ βορβορώδους ὕλης πιτύλισμα, σπανίως δὲ τὸ διαρροϊκὸν ἀποπάτημα, ἢ *τσίρλα*. Ἐπὶ δ' ὀρνίθων *κουτσ(ι)λιά*, ῥ. *κουτσ(ου)λῶ* καὶ *-άου* καὶ οὐσ. *κουτσούλ(η)μα*.

«*Τσουλώνει* (ταὐτιά, προσηλώνει τὰ ὦτα, ἐντείνει τὴν προσοχήν, ἐπὶ ζώων ἰδίως». *Τσ'ουλώνω ταὐτιά* = συστέλλω τὰ ὦτα ἐκ φόβου ἢ δειλίας, πτύσσω. Ἰδ. Σύλλογ. ΙΔ' 234. Κατὰ Meyer Σλ. Λέγεται σπ. καὶ ***κατσ'(ου)λώνω*** (ταὐτιά), καὶ «*τὰ κατσούλουσι*» ἐπὶ τῆς σημ. ταύτης.

Φ.

«*Φέξω*, ἡ λυχνία, ἡ φέγγουσα». Ἐγὼ ἤκουσα μόνον *φέξ(η)* ἡ, (Ἰωαννιν. καὶ Ζαγορίῳ).

«*Φόντας*, ἐπίρ. ὅταν». Οὐχί. Εἶναι ταὐτὸν τῷ ἐν σελ. 27 *ἀ)φόντα-ς* = ἀφ' ὅτου. Καὶ *ἀ)φοντότε* = ἀπὸ τότε. Τὸ *ν* ἐκ τοῦ *σύντα-ς* (ὃ ἐκ τοῦ *σὺν-τά*).

«*Φορτώστρα*... καὶ ἡ διχαλωτὴ ῥάβδος, δι' ἧς βοηθεῖται ὁ φορτώνων τὸ ζῷον». Αὕτη συνήθως καλεῖται *φουρτουτήρα* (φορτωτήρα) ἡ.

«*Φρακατσᾶνος* πρώϊμον ὀγκώδες σῦκον λευκόν». Ἐν Πρεβέζῃ *βρακατσάνους* καὶ *βρακατσάν(ι)*.

«*Φράξος* δένδρον, οὗ ὁ φλοιὸς παράγει βαφὴν κιτρίνην». Λέγεται καὶ *μιλιά* (μελία). Ὀρθῶς ὁ Διονύσιος γράφει «*Μέλεγος*, ὃ ἐν τῇ Ἠπείρῳ φράξος (Λατ. fraxinus), Ἑλλ. *μελία*».

«*Φρυμάζει*, φυσᾷ ὁ τρομαγμένος ἵππος». Συνήθ. *φρουμανίζ(ει)*.

«*Φτουρῶ*, ἀντέχω ... βεβαίως ἐκ τοῦ φθείρομαι». Παρὰ τὸ Λατ. obdurare, κατὰ Χατζιδ. Μνε. Β' 574.

«***Φυλάχτρες*** . . . ». Λέγονται καὶ *φυλαχῖνες*. Καὶ ἀρσ. *φυλαχτής*.

«***Φωτερά*** . . .». Πρόσθες ὅτι *φουτηρὸ* (*φωτερὸ*) καὶ ἡ ἐν τῷ τοίχῳ τῶν ἄνευ παραθύρων οἰκοδομῶν ὀπή, δι' ἧς εἰσέρχεται τὸ φῶς. Ἡ δ' ἐπὶ τῆς στέγης τοιαύτη ὀπὴ=*φεγγίτ(η)ς*.

Χ.

«***Χαϊμαλί*** . . .». Καὶ *χαμαϊλί*, τὸ ἐξ οἱασδήποτε ὕλης (οὐχὶ μόνον ἀργυροῦν) ἐγκόλπιον ἐν γένει. Ἡ λ. Τουρκ.

«***Χαλαστής*** . . καὶ ***κλεισοσπίτης***». Ὁ αὐτὸς καὶ *χαλασοσπίτ(η)ς*. Πρβλ. τὸ τοῦ Αἰσχύλου ὠλεσίοικος. Πληθ. *χαλαστάδις*.

«***Χαραμπόρι***, ἐπίρ. ἐπὶ θυρῶν ὀρθανοίκτων . . ». Ἀμφιβάλλω περὶ τῆς ἀποδιδομένης τῇ λ. σημ. Ἐγὼ γινώσκω τὸ ῥ. *χαραβουρ̣ούμ, χαραβουρ̣οῦντε*=χαίροντες γελῶσι παταγωδῶς καὶ ἀμερίμνως, ὀργιάζουσιν ἐκ χαρᾶς.

«***Χαρδαλούπας*** ὁ ἁπλήστως καταβροχθίζων». *Χαρδαλούπα* = ἡ εὐρυνθεῖσα ὀπὴ (Ἰωαν. καὶ Ζαγορ.).

«***Χασομούνης*** . . ». Ἡ λ. βωμολοχικὴ καὶ σκωπτική.

«***Χαυγιὰ*** ἡ . . ἐκ τοῦ χανώνω, καὶ χαύσμα. Ῥῖζ. χάβος». Γραπτέον *χαβιά, χαβώνω, χάβωμα, χαβωμάρα*. Παρὰ τὸ *χάβος* = κημός.

«***Χαυδώνω***, διασκελίζω. Ἐκ τοῦ Ὁμηρ. *χανδάω*». *Χανδώνει*=καθημαυ ἔχων τὰ σκέλη διεστηκότα, καὶ οἱονεὶ *χανδιά*, παρὰ τὴν πυράν. Ἰδ. Ζαγορ. Ἀγ. Α΄ 5 καὶ 57 καὶ Σύλλογ. ΙΔ΄ 248. Καὶ ἐπίρ. *χανδωτά*. Ὁ Διονύσιος ἐν Λεξ. γράφει «Χανδώνω ἀντὶ τοῦ χανώνω, ἰδὲ *καυλώνω* (=στύομαι)».

«***Χιλιάζει*** ἐπὶ ποιμένος ἔχοντος μεγάλην ποίμνην». Ἰδ. *μυριάζω*.

«***Χολέβα*** ἡ, ἴδε κολόβι». Ἐν δὲ λ. «*κολόβι* . .=βρακί. . ». Ἐγὼ ἤκουσα ἐν Ζαγορ. *χουλέβ(ι)* τό, *χουλέβια* τὰ = περισκελίδες μάλλιναι τῶν ποιμένων ἰδίᾳ. Οὕτω καὶ Ζωγρ. Ἀγ. Α΄ 58 καὶ 151.

«***Χουμάω***, ἐφορμῶ . .». Ἐν Ἰωαν., Ζαγορ. καὶ Πρεβέζῃ *ἀ)χυμάου, ἀ)χύμ(η)σα*, κυρίως ἐπὶ κυνῶν ἐφορμώντων κατά τινος.

Ψ.

«***Ψαλίδα*** ἡ . . καὶ ὁ σκορπίος». Οὐχί. Τὸ ὀρθὸν λέγει ὁ Κοραῆς Ἀτ. Δ΄ 698 «γένος τι ζῳοφίων διὰ τὸ ψαλιδοειδὲς κάτω ἄκρον τοῦ σώματος, Γαλ. forficules». *Ψαλίδες* (*-ις*) λέγονται καὶ αἱ ἐν τῷ ἑτέρῳ ἄκρῳ συμπαγεῖς, διπλαῖ, τριπλαῖ ἢ πολλαπλαῖ σανίδες, αἱ οἱονεὶ δίκην ψαλίδος, πρὸ τοῦ ν' ἀποσχισθῶσιν ἀλλήλων.

«***Ψάνα*** . . ». Ἡ ἀμφίκαυστις (Διονύσιος ἐν Λεξ.).

«***Ψαρουλιᾶς*** ἐπίρ. μυρίζει—». Ἐγὼ ἤκουσα: *μυρίζ(ει) ψαρίλα* ἢ *ψαρίλις*.

«***Ψυλλιὰ*** ἡ . . πληθὺς ψύλλων». Ἐν Ἰωαννίνοις, Ζαγορίῳ καὶ Πρεβέζῃ λέγεται *ψ(υ)λλούρα* ἡ.

«***Ψωμίζει*** . . ὡριμάζει ὁ στάχυς». Ἐγὼ ἤκουσα ἐν Ἰωαν., Ζαγορ. καὶ Πρεβέζῃ *ψουμών(ει)* (*ψωμώνει*), *ψουμουμένους*. Οὕτω καὶ Ζωγρ. Ἀγ. Α΄ 58.

Γ΄ Ξέναι λέξεις καὶ ἄστοχοι ἐτυμολογίαι

Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ ἐκδότης γράφει: «Ἐφροντίσαμεν ν' ἀποβάλωμεν καὶ ***πάσας*** τὰς ξενικὰς λέξεις. Ἀλλ' ἐκείνας περὶ ὧν δὲν εἴχομεν τὴν βεβαιότητα, ὅτι εἶναι πράγματι ξενικαί, δὲν τὰς διεγράψαμεν». Εἰς τὴν ἀβεβαιότητα ταύτην καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἑξελλήνισιν ὀθνείων ἢ δυσδιαγνώστου προελεύσεως λέξεων, ὀφείλεται ἡ τήρησις ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ πλείστων ξένων λέξεων, ἐξ ὧν σταχυολογοῦμεν τὰς ἑξῆς: [1]

Λατινικαὶ

Ἄρκλα, ἀρκλώματα (*arcula*).
Ἄρμάτα (*arma, armatus*).

Βέσσαλη, βέσαλο (*bes(s)alis*).
Βρυζώνω καὶ βυζιώνω (*viso*).

Γκούβα (*corca, Ἰταλ. cova*).
Γλοιάστρα, κολλάστρα (*colostra*).
Γρούμπος, γρουμπούλι (*glomus*).

Δοράκινο (*duracinus*).

Καβαλλίνα ἢ γάβαλα, καβαλλίτσα (*caballus*).

Καμοῦχο (*camucum*).
Κάνουρα (*cannula*).
Καρδάρι (*caldarium*).
Κασοῦλα (*casula*), *κατσουλώνω*.
Κόξα (*coxa*).
Κοῦκλος, κουκλωτή, κουκοῦλα (*cucullus*).
Κούκκουμα (*cucuma*).
Κροῦτα (*cornuta*).

Λαγκιόλι (*lanciola*).

1. Εἰς τὴν διάγνωσιν αὐτῶν μεγάλως ἐχρησίμευσαν ἡμῖν πρὸς τοῖς ἄλλοις Λεξικοῖς τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ αἱ τοῦ G. Meyer Neugriechische Studien I–IV, εἰς ἃς καὶ προηγουμένως παρεπέμψαμεν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὸ *Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς* τοῦ Κ. Νικολαΐδου (ἐν Ἀθήναις 1909). Ἐν τῇ ἐνταῦθα ἀναγραφῇ τῶν λέξεων τούτων ἐτηρήσαμεν τὰς γραφὰς τοῦ ἐκδότου.

Λακινά (lacinia).
Λανάρι (lanaria).
[Λάντζα] λαντζονερά, λαντζονεύομαι, λαντζοδέρνομαι, ἀλλαζονεύομαι (lancea λαγκία).
Λοῦτος (lutum).
Μάγγλαβα (? man(u)clavium), μαγκλάρας.
[Μάγουλο] μαγουλά (magulum).
Μακελλεμένος, (μακελειό) (macellum).
Μεδοῦλι (μεντούγα) (medulla).
Μελαδερφος (μιλαδέρφι) (mulus).
Μεσάλλι (panus mensalis).
Ντάβανος (tabanus).
Παγανά, παγανό (paganus).
Περγουλιά (pergula).
Πηγκώνω ομαι (pungo).
Πλάνος, πλανίζω, ἄπλανο (plana).
Πιουμί (pluma).
Ρούπολο (robur)
Ροῦκα (eruca)
Σοῦμα (summa).
Τοῦμπα (tumba).
Τσίρος (cerrus).
[Φιάσκα] φιάσκας (flasca).
Φλόκος, φλοκκωτή-άτα (floccus).
Φλώρα, φλώρια, φλῶρο (florus).
[Φούντα] φουντώνει.
Φράξος (fraxinus).
Φτουρῶ (ob-durare).
Ψίκι (obsequium).

Νεολατινικαὶ ἢ Ῥωμανικαὶ

Ἀβάνης [ἀβανιά] (Ital. avanio).
Βουρδάλα, βουρδουλίζω, βούρδουλας, μπουρδουνάρι.
Βουτσέλα.– βουσοῦλα
Γεβεντίζεται, γεβεντισμένος (Ἰταλικ.) giubbetto).
[Ζάβα], ζάβρα (zaba).
Ζυγκος (Ital. giogo ?).
Καρπίτα (Ital. carpetta).
Κλαπατάρια [πλάπα].
Κορδέλες.
Κόφα (Ital coffa).
Κοντουνί.
Λαβοῦτι (Προβ. laut)
Λίμπα (Ital. limba).
Μαγκαλίζω καὶ μαγκαλάω (Ital. mangiare).
Μπαζαρκάνα.
Μπομπαντίσα.
Μπόνος, μπόνι (Ital. bolte).
Μορογορίζει (Ber. re nora, remorare?)
Σημουτσουνιάζω (Ital. muso)
Πεῖρος (ἐν λεξ. ξεπουρίζω. Γαλ. piron).
Πλεπλιό (preplier).
Ποντιάζω (Ital. punta).
Ράτα (Ital. rata).
Ρελιάζω (Ital. orlare).
Ροβολάω (» rotolare).
Ῥῶκα, ῥοῦκα, ῥοκέτο.
Σγαρίζω (Ital. scarnare)
Σκαντζιλήθρα (Ital. sciadilla).
Σκαπετῶ (Ital. scapitare).
Σκλητιάδα (Ital. sciatta)
Σουμάκι (Ital. sommaco).
Σοῦρος (Ber. suro)
Σπάλος (Ital stalio).
Τσιονίρα.
Τραμπάκουλο (Ital. trabacca, Λατ. trabica, τράπαγα Ἀρβαν.).
Τράπανο (Ἰτ.
Τσαγκάδια (Ital. zanco)
Φοῦρλα, φουρλαΐδα (Ital. frullo).
Φόρα.

Βλαχικαὶ

Ἄμπρος
Μηλιόρι.
Νῆλα (;)
Ὄρδα (urda).
Σκάντσικος.
Σούρουπα.

Σλαυϊκαὶ

Ἀρέντα.
Ἀστρέχα – δαιρέχα—ατρέχα.
Βιδρά – βίδρα (οὐχὶ βέδρα).
Βιρβιρίτσα.
Βότσουνλο.
Βοῦζα.
Βουζίλα.
Βορό, οὐβίρα.
Γκλαβανή.
Γκόλιος.
Γκουμπλίτσα.
Γκουρασίτσα.
Γκριλιάγκος.
Γκριμπούρι.
Γλουγκά.
Γλοῦπος.
Γούστρας, γουστρέλι.
Γρέμπανο, γκρέπι.
Γρεντιά.
Γριβας.
Γροῦδα, γρούδια.
Γρύζαλος.
Δρεβενίτσα.
Δῶσα ;) καὶ ντῶσα (πρφ. δόσα).
[Ζαβράκι], ζαβρακιασμένος.
Ζιρός, ζαρίζει (ξηρίζει).
Ζαγκουνας.
Ζελενιά
Ζράπα (= φρένη).
[Ζούζουλο] ζουζουλικό.
Καροῦτα.
Κασσάρι.
Κλίτσα, κλιτσί, κλιτσιος.
Κόκκορος, κοκκοτοῦσα (;).
Κοπάνα.
Κόπτσας.
Κορίτσι.
Κόσα—[κοσίζω], ἀκόσιστος, κασσάρι, κόσα (πλεξίς).
Κοτσώνω (εἰ ἐκ τοῦ κόπτω, ὡς τὸ ταυτόσημον κοκκαλώνω ἐκ τοῦ κόκκαλο).
Κουλέντω.
Κοῦρβα.
Κουτσοῦνα.
Κωλιανίτσα (πρφ. κουλιάντζα).
Λάζινα.
Λίππα.
Λοβοδά.
[Λόγγος] λογγιά.
Μάκω.
Μαρκαλίζω, μαρκάλος
Μελοῦδα.
Μίρζα, μίρζα.
Μόρα καὶ μούρα.
Μοχός.
Μπάρα.
Μπάστινα.
Μπούχαβος.
Μποχός.

Νοῦρκα.

Ὀβορός.
Ὄκνα.

Παγάνα (ἡ).
Πιστόβλιακος.
Πρητσιά.
Προκόβι.

Ρέντζελο, ρέντζελος.
Ρεῦκι.
Ρούντο

Ρουτί.

Σάλμα.
Σιούγκραβος.
Σιούλι.
Στρέκλας.

Ταιρίτσα.
Τσουλώνει.

Χουγιάζει.

Ψάνα

Ἀλβανικαὶ

Γκότσι.
Γκουντουλῶ (πρ. *γουδλῶ*).

Δροῦγα
Ζιυμπώνω (*ι*)
Ζοῦρα καὶ ζοῦτσα.

Κάλλεσα (πρφ. *κάλισχα*).
Καρκαλέτσι.
Κατσοῦπι

Κόπελος, κοπέλι.
Λάγιο.
Λιάρος, λιάρα.
Λουλοῦδι.

Μηλιόρι.
[Μούρχα] μουρκάζω.
Μπλέτσι, μπλετσώνω.
Μπούμπα.

Νιῶσα καὶ δῶσα (;) *(πρφ. δόσα).*

Παραδάγκαλο.
Πέττουρα.
Πλιάκος (γερο-πλιάκος).

Σκγοῦνι.
Σμάρκα
Σμοῦτσο.
Σιῶκος.
Σκουρτίζω.
Σκραπατῶ.
[Σκροῦμα;] σκρουμούδια
Σπέρα.

Τσάπος
Τσάφη.
Τσρεῦκα.
Τσιοῦπρα

Φίρμελη.
Φουλτράω [φουτρῶ].

Χουμπώνω.

Τουρκικαὶ

Ἀζάντη (Περσ.)
Ἀλληκοτάω.
[Ἀμίλης] ἀμελινό.
Ἀρκάς.
Ἀρμοῦτι.

Ἀρτιρίζει.

Βερέμικα.

Γελαντζῆς.
Γρατίζω.

Διάμα (γιάγμα).

Ζέρδελο.

Κόπτσα (ἡ)
Κοσσεύω, κοσσή.
Κουρί.
Κουτσικος.

Λεκὶς—λεκιάζω.
Λιγένι (παρὰ τὸ λεκάνη).

Μεσάνταρας.
Μεσίνι.
Μπολάκι.

Νάμι.

Παλάζ(ι)
Πόσι.

Ρουσφάει.

Σαφῆ.
Σάγιαλο.
Σουραῖ.

Τοκάδες.
Τροφαντό.
Τσακλατίζω
Τσουμποῦσι.

Φοντᾶς.

Χαμαῖλί.

Ἐν ταῖς μέχρι τοῦδε παρατηρήσεσιν ἡμῶν κατεδείχθη ὅτι λίαν παρακεκινδυνευμένως ἠτυμολογήθησαν ἱκαναὶ λέξεις τοῦ Γλωσσαρίου. Ἤδη παρατιθέμεθα πίνακα τοιούτων ἀστοχωτάτων ἐτυμολογιῶν, αἵτινες εὐκταῖον θὰ ἦτο νὰ ἔλειπον παντελῶς.

Ἀλλαλαπάλλαλα, (ἀλλεπάλληλα) [«Σημαίνει δὲ τὸ παραλογίζεσθαι». Συμπληροῦντες τὰς ἐπὶ τῆς λ. ταύτης ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἡμῶν παρεκβατικῶς προστιθέμεθα ὅτι ἐν Ἰωαννίνοις, πλὴν τοῦ «Κρέν(ει) *ἄλαλα-πάλαλα*», λέγεται συνηθέστατα καὶ «Κρέν(ει) [ἢ λέ(γ)ει] ***ἄδαλα-βάδαλα***», πρὸς ὃ παραβλητέον τὸ μεσαιωνικὸν παρὰ Πωρικολόγῳ (ἐκδ. Wagner σ. 201) «νὰ μηδὲν ἠξεύρουν τί ποιοῦσιν, καὶ νὰ λέγουν λόγια κλωθογύριστα, ***σάταλα πάταλα,*** ὡς δαιμονιζόμενοι»].

Ἀνασκελῶ (σκέλλω), *ἀρτιρίζει* (ἄρτιον)

Βαργωμάει (βαρέως ὀμνύει), *βεδρὰ* (ἕδρα), *βύδρα* (ἐνυδρίς), *βέτο* καὶ *βίτι* (βῆθι), *βούζια* (βου-ὄζειν), *βυρὸ* (βρύον).

Γραῦος (γαῦρος), *γερο-πλιάκος* (πολιός), *γλοῦπος* (ὀπή), *γραίνω* (ῥαίνω).

Δάσος-δάσιος (δασύς), *δῶσα* δόσα (ἐνδίδουσα)

Ζάλογγα (ζη-λόγγος), *ζάρκος-ζαρκώνω* (σάρξ), *ζουζουλικὸ* (ὄζειν), *ζούρα* (σουρώνω), *ζοῦτσα* (ἰζάνω).

Θιάσο (ἰάω, ἰάσεων).

Καρπέτα (καρπωτὸς χιτών), *κλιτοὶ* (κλιτίον), *κλόδα* (φλοιός, φλόδα), *κόκορος* (χορδεύω), *κόμπλος* (γαῦλος), *κόπτσας* (κόπτω), *κόσα* (κόσυμβος), *κοσσεύω* (Αἰολ. *κόσσω*-κόπτω), *κουρὶ* (κουρεύω), *κουτουπώνω* (κουτός), *κουττουρῶ* (κότος), *κρεῖτσιος* (κρειττων), *κωρονιάζει* (οἰκουρεῖ)

Λαβοῦτι (λαβή), *λαγγουρίζω* (λάρυγξ), *λαγιάζει* (λαγός), *λαζῆ* (ἰλαδόν), *λακινὶ* (λακέω), *λεικάζω* (λειχάζω), *λιακὰ* (κοιλιακά), *λιάρα* (ἡλιαρή).

Μαγκλάρας (μονόκλαρος), *μελάδερφος* (ἡμιάδελφος), *μελούδα* (μηλιάς), *μεσίνι* (μοσχεύω), *μεσσάλι* (μάσσω), *μηλιόρι* (μῆλον = πρόβατον), *μπάμπαλο*

(παμπάλαιον), *μπάσταινα* (ἐμβατίκιον—ἐμβάσταινα), *μπλετσώνω* (ἐμπίμπλημι), *μποχὸς* (ὑπόχους), *μωρογαρίζει* (μωρός).

Νῆλα (νηλεής).

Ξαγγρίζω (ἄγριος).

Ὀβορὸς (βοῦς), *δστρέχα* (τρέχει).

Παραμποῦκι (παρεμπῖπτον), *παρλιακὸς* (παράλογος), *πέλα* (πέταλα), *πέττουρα* (πέττω), *ποντιάζω* (πόντος), *ποσινάδι* (ἀποτινάδιον), *πόχες* (πούς), *πρητσιὰ* (πρητήν), *προκόβι* (πρὸ-κόβει), *πρυάρι* (πῦρ).

Σάψαλο (σῆψις), *σιάρκα* (σάρξ), *σιῶκος* (σῶκος), *σκοιλίβω* (κοῖλον), *σοῦρος* (σουρώνω), *στάλος* (στόλος), *στράδι* (κιρράδιον), *σφυλιάζω* (ὀσφύς).

Τσάιος (τσάπ-τσάπ), *τσιρίτσα* (σκύρος).

Φουλτράω (πτερυγίζω), *φτουρῶ* (φθείρομαι).

Χαυδόνω (ἐξ ἀνυπάρκτου Ὁμηρικοῦ *χαυδόω*, ἀνθ' οὗ γραπτέον ἐκ τοῦ *χανδάνω-χανδός*), *χορδᾶς* (χορδεύω), *χουγιάζω* (ᾠδζειν), *χουμελιάζω* (χυμός).

Ψάνα (ἔψω).

Τοιαύτας παρατηρήσεις ἐκρίναμεν χρησίμους ἐπὶ τοῦ πληρεστέρου τῶν Ἠπειρωτικῶν γλωσσαρίων. Φρονοῦμεν δ' ὅτι τὸ ἔργον θὰ ἦτο ὠφελιμώτερον ἂν ἐξεδίδετο πλῆρες, ὡς κατέλιπεν αὐτὸ ὁ ἀοίδιμος συλλογεύς, ἄνευ διαγραφῆς δῆλα δὴ τῶν κοινῶν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι λέξεων, ὡς καὶ τῶν ξενικῶν, καθ' ἃ εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ κ. Πολίτης, ἀπαλλασσόμενον μόνον τῶν ἀστόχων ἐτυμολογιῶν καὶ συμπληρούμενον διὰ παραδειγμάτων καὶ διὰ τῆς ἀναγραφῆς τῶν λέξεων μετὰ τῆς δυνατῆς φωνητικῆς ἀκριβείας. Ἀλλ' οὐχ ἧττον, παρὰ τὸς παρατηρουμένας ταύτας ἀτελείας, ὀφειλομένας βεβαίως καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἀδοκίμων μεθοδικῶν κανόνων, κρατούντων ἄλλοτε, μὴ συμβιβαζομένων δὲ νῦν πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, τὸ πόνημα τοῦτο θὰ παραμένῃ χρησιμώτατον τοῖς μελετῶσι τὴν νεωτέραν Ἑλληνικήν, καὶ θὰ τεκμηριοῖ εἰς τὸ διηνεκὲς τὴν φιλομουσίαν καὶ φιλοπονίαν τοῦ πολυμαθοῦς καὶ φιλοπάτριδος ἀνδρός, οὗ ἡ μνήμη ἔσται ἀγήρως παρὰ τοῖς Ἠπειρώταις, καὶ ὅστις θὰ κατέχῃ ἐσαεὶ ἐπιφανεστάτην θέσιν μεταξὺ τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα διαπρεψάντων λογίων τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΙΣ ΑΣΜΑΣΙ ΛΕΞΕΩΝ

ΑΣΕΛΛΙΝΟ(Ν) - ΠΡΟΣΕΛΛΙΝΟ(Ν) ΣΕΛΛΙΝΟ(Ν) - ΞΕΣΕΛΛΙΝΟ(Ν)

1. Ἐν παλαιῷ δημώδει ἐγκωμιαστικῷ ᾄσματι, ψαλλομένῳ ἐν Ἠπείρῳ ὑπὸ τῶν παίδων κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου, δημοσιευθέντι δ' ἐν τῇ «***Συλλογῇ*** τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον δημοτικῶν ᾀσμάτων» ὑπὸ ***Γ. Χασιώτου*** (ἐν Ἀθήναις 1866) σελ. 35 φέρονται οἱ ἑξῆς στίχοι:

«Ἀφέντη μ' ἀφεντάκι μου, πέντε βολαὶς ἀφέντη
πέντε βολαὶς ἀφέντεψες καὶ πάλ(ιν) ἀφέντης εἶσαι·
πέντε κρατοῦν τὴ μοῦλά σου καὶ πέντε καλλιγώνουν
κι' ἄλλοι πέντε παρακαλοῦν «ἀφέντη, καβαλλίκα
*'στὸ **σέλλινο ξεσέλλινο** 'στὸ κάλλιο τὸ μουλάρι*
'στὰ τέσσερα τὸ πέταλο ἀσήμι καὶ λογάρι,
'στὰ εἴκοσ(ι) τέσσερα καρφιὰ σπυρὶ μαργαριτάρι· —
νὄμπρὸς ἀπὸ τὴ σέλλα του ὁ Ἥλιος ἀνατέλλει
κι' ἀνάμεσα 'στὴ σέλλα του πατεῖ καὶ βασιλεύει...»

Ἐν ἄλλῃ δ' ἀτελεῖ παραλλαγῇ τοῦ αὐτοῦ ᾄσματος (ἔνθ. ἀν. σελ. 195):

«Ἀφέντη μ' ἀφεντά«η μου, πέντε βουλαὶς ἀφέντη,
πέντε κρατοῦν τὸ μαῦρό σου καὶ πέντε καλλιγώνουν
κι' ἄλλοι πέντε περικαλοῦν, ἀφέντη, καβαλλίκα,
*σὰ **σελλινὸς ξεσέλινος** (;) εἰς τὴν χρυσῆ τὴ σέλλα».*[1]

Ὁ Χασιώτης ἀμφιβάλλων περὶ τῆς σημασίας τῶν λέξεων ***σέλλινο ξεσέλλινο*** καὶ ***σελλινὸς ξεσέλινος***, περὶ μὲν τῶν δύο πρώτων γράφει ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ τῆς Συλλογῆς αὐτοῦ σελ. 236 «***σέλλινο ξεσέλλινο***, ἴσως ἀντὶ σελλωμένο». Περὶ δὲ τῶν ***σελλινὸς*** καὶ ***ξεσέλινος***, ἐφ' οὗ τίθησιν ἐρωτηματικὸν ἐν τῷ κειμένῳ, οὐδὲν λέγει.

2. Ἐν ἑτέρᾳ παραλλαγῇ τοῦ αὐτοῦ ᾄσματος τῆς «***Συλλογῆς*** δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου» ὑπὸ ***Π. Ἀραβαντινοῦ*** (ἐν Ἀθήναις 1880) σελ. 197 φέρεται:

«Δέκα βαστοῦν τὸ γρίβό·ι σου, δέκα τὸν καλιγόνουν

1. Ἐν τοῖς ἐνταῦθα παρατιθεμένοις δημοτικοῖς στίχοις ἐτηρήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἐκδοτῶν αὐτῶν.

καὶ δέκα σὲ παρακαλοῦν, ἀφέντη, καβαλίκα,
*'ςτ' **ἀσέλλινο, προσέλλινο**, 'ςτὸ κάλλιο τὸ πουλάρι,*
ὁπῶχ' ἥλιο 'ςτὸ μέτωπο, φεγγάρι 'στὰ καπούλια».

Ἐν ἄλλῃ δὲ παραλλαγῇ τοῦ αὐτοῦ, ἔνθ' ἀν. σ. 201:

«'Αφέντη καβαλίκεψε 'ςτὸ σελλινὸ πουλάρι,
*'ςτὸ **σελλινὸ** κι' **ἀσελλινὸ** κι' ἀσημαρματωμένο...».*

Καὶ ἐν ἑτέρῳ ᾄσματι τοῦ αὐτοῦ, ἔνθ' ἀν. σ. 200:

«Γύρεψε βόϊδια 'στὸ ζυγό, γελάδια 'στὴν ἀγέλη,
*μούλαις, φοράδες κι' ἄλογα κι' **ἀσέλλινο** πουλάρι.»*

Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ἐξηγεῖται ἐν ὑποσημειώσει τῆς σελ. 197 «**ἀσέλλινο, προσέλλινο**· ὁ μήπω δαμασθεὶς πῶλος». Ἐν δὲ τῷ ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθέντι τῷ 1861 καὶ μετ' ἀναθεώρησιν ἐκδοθέντι ἐν Ἀθήναις τῷ 1909 «Ἠπειρωτικῷ Γλωσσαρίῳ» ἐκ τῶν ἀνωτέρω λέξεων περιέχεται μόνον ἡ λ. **ἀσέλλινο** ἐν σελ. 26, ἑρμηνευομένη· «**ἀσέλλινο** (πουλάρι), ὁ μήπω σελλωθεὶς πῶλος».

3. Ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀραβαντινοῦ παρέλαβε καὶ ὁ προώρως ἀποθανὼν συμμαθητὴς καὶ φίλος ἡμῶν ποιητὴς **Κ. Κρυστάλλης** ἐν τῷ «Τραγουδιστῇ» αὐτοῦ σελ. 35:

*«Τ' **ἀσέλλινο προσέλλινο** τὸ κάλλιο τὸ πουλάρι»,*

ὅπερ ὁμοίως ἐξηγεῖται ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ φίλου μου κ. Γ. Γάγαρη ἐκδοθεῖσιν «Ἔργοις» τοῦ ποιητοῦ ἐν Ἀθήναις 1912 τόμ. Β' σ. 59· «**ἀσέλλινο** καὶ **προσέλλινο** πουλάρι, πουλάρι ἄπιαστο, ἀσέλλωτο ἀκόμη».

4. Ἐν ἄλλῃ δὲ Ἠπειρωτικῇ παραλλαγῇ τοῦ αὐτοῦ ᾄσματος τοῦ Λαζάρου, δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ «Ζωγραφείῳ Ἀγῶνι» τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου (1891) τ.Α'σ.185 ὑπὸ **Α.Γονίου**, φέρονται αἱ προφανῶς σχετικαὶ ταῖς ἀνωτέρω λέξεις **σέλινο, προσέλινο** ἄνευ τινὸς ἐξηγήσεως:

«Πέντε κρατοῦν τὸ μαῦρό σου καὶ πέντε τὸν σελλόνουν,
κι' ἄλλοι πέντε παρακαλοῦν, ἀφέντη, καβαλλίκα
*'ςτὸ **σέλινο, προσέλινο**, τὸ χρύσο τὸ μουλάρι,*
ὁπῶχ' ἄστρι 'στὸ μέτωπο, φεγγάρι 'στὰ καπούλια».

5. Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» Ἀθηνῶν τοῦ 1890 τόμ Α'σ.199 ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ **Α. Ι. Ἐξάρχου** τὸ αὐτὸ ᾄσμα, ὡς ψαλλόμενον ἐν Ἠπείρῳ, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου ὧδε:

«'Αφέντη μ' ἀφεντάκη μον, πέντε βολαὶς ἀφέντη,
πέντε κρατοῦν τὸ μαῦρό σου πέντε τὸ καλλιγόνουν
καὶ πέντε σὲ παρακαλοῦν: 'Αφέντη, καβαλλίκα!
*κι' ἀφέντης καβαλλίκεψε σὲ **σέλινο** πουλάρι,*
ὁπῶχ' ἥλιο 'ςτὸ μέτωπο φεγγάρι 'στὰ καπούλια».

6. Ἐκ τῆς Συλλογῆς τοῦ Ἀραβαντινοῦ (σ. 200) παραλαβὼν ἐδημοσίευ-

σεν ἐν ταῖς «**Ἐκλογαῖς** ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλην. λαοῦ» (τῷ 1914) σελ. 177 καὶ ὁ κ. **Ν. Γ. Πολίτης** τὸ ᾄσμα, ἐν ᾧ φέρονται οἱ στίχοι:

«Γύρεψε βόϊδια 'στὸ ζυγὸ γελάδια 'στὴν ἀγέλη,
*μούλαις, φοράδες κι' ἄλογα κι' **ἀσέλλινο** πουλάρι»*

ἐξηγούμενος ἐν ὑποσημειώσει «**ἀσέλλινο** τὸ μήπω ἐπισαχθέν, ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἔβαλαν ἀκόμη σέλλαν».

7. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς τῶν αὐτῶν ἢ ἑτέρων ᾀσμάτων ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐκτὸς τῆς Ἠπείρου, ὡς καὶ ἐν τῇ κοινῇ λαλουμένῃ, ἡμεῖς τοὐλάχιστον οὐχ εὕρομεν τὰς λέξεις ταύτας. Οὕτως οἱ στίχοι τῶν σχετικῶν ᾀσμάτων τοῦ Λαζάρου ἢ τῶν Κιλάνδων ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸν **Δ. Γρ. Καμπούρογλουν** ἐν «Ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηνῶν» (1889) τόμ. Α' σ. 230, ἐφέροντο:

«'Αφέντη μου, πεντάφεντε, πέντε φοραῖς ἀφέντη,
πέντε κρατοῦν τὸ μαῦρό σου κι' ὀκτὼ τὸ σαληβάρι
καὶ δέκα σὲ παρακαλοῦν, ἀφέντη καβαλάρη
καβαλικεύεις, χαίρεσαι πεζεύεις, καμαρώνεις....»

Ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν **Μ. Δελένον**, ἐν «Ἐπιδορπίῳ» (Ἀθήνησι 1888) τόμ. Α' σελ. 12.

Ἐν δὲ τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ, κατὰ τὸν **Α. Γούσιον** «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου» (ἐν Ἀθήναις 1901) σελ. 13:

«Χίλιοι στέκουν 'στὴν πόρτα σου καὶ χίλιοι 'στὴν αὐλή σου
καὶ χίλιοι σὲ παρακαλοῦν, ἀφέντη μ', καβαλλίκα
σ' ἀρσένικο σὲ θήλυκο, σιδέρινο μουλάρι».

Ἐν ἑτέρῳ δ' Ἠπειρωτικῷ ᾄσματι ὑπὸ ἀνωνύμου ἐν «Ζωγραφείῳ Ἀγῶνι» τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου (1891) τ.Α' σ. 159:

«Χριστέ μου, τί καμάρωνε τοῦ Κωσταντῆ ὁ μαῦρος
Γιάτ' ἔχει σέλλ' ὁλόχρυση κι' ἀργυροσαλιβάρι,
ἔχει καὶ τὰ σκαλόλουρα μὲ τὸ φιλὶ πλεγμένα».

8. Πάντες οἱ τὰς ἀνωτέρω λέξεις **ἀσέλλινο·προσέλλινο, ἀσελλινὸ-σελλινὸ - σέλλινο, ξεσέλλινο, σελλινὸς - ξεσέλλινος** μεταγράψαντες ἐκ δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ ἑρμηνεύσαντες ἀοίδιμοι συντοπῖται ἡμῶν Γ. Χασιώτης, Π. Ἀραβαντινὸς καὶ Κ. Κρυστάλλης — τῶν Α. Γονίου καὶ Α. Ἐξάρχου οὐδεμίαν ἐπ' αὐτῶν παρατήρησιν ποιησαμένων — τελευταῖος δὲ καὶ ὁσοφώτατος καὶ σεβαστὸς ἡμῶν καθηγητὴς κ. Ν. Γ. Πολίτης, καθ' ἡμᾶς ἀπέδωκαν σημασίαν ἀσυμβίβαστον πρός τε τὸ νόημα τῶν στίχων, ἐν οἷς φέρονται αὗται καὶ πρὸς τὸ ἔτυμον αὐτῶν, παρετυμολογήσαντες αὐτὰς ἐκ τῆς λέξεως **σέλλα** (= ἐφίππιον), ἥτις καὶ ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν.

Καὶ ἐν πρώτοις ὁ μήπω δαμασθεὶς ἢ μήπω ἐπισαχθεὶς ἢ **σελλωθεὶς** πῶλος, ἵππος ἢ ἡμίονος λέγεται **ἀσέλλωτος**, «**ἀσέλλωτο** ἄλογο, μουλάρι κτλ.», οὐχὶ δὲ **ἀσέλλινος**. Ἐπίσης **ἀσέλλωτο, ξεσέλλωτο**, καὶ **ξεσελλωμένο** (ἐν

Ἠπείρῳ καὶ τῇ λοιπῇ Βορείῳ Ἑλλάδι προφέρεται: *ἀσέλλουτου, ξισέλλουτου ξισιλλουμένου*, δηλ. ε=ι, ο καὶ ω=ου) λέγεται καὶ τὸ ἄνευ ἐφιππίου ζῷον, παρὰ τὸ ***σέλλα-σελλώνω-ξεσελλώνω***, ὡς παρὰ τὸ ***σαμάρι-σαμαρώνω-ξεσαμαρώνω*** τὰ ***ἀσαμάρωτος-ξεσαμάρωτος*** καὶ ***ξεσαμαρωμένος***, ὡς παρὰ τὸ ***καπίστρι · καπιστρώνω - ξεκαπιστρώνω*** τὰ ***ἀκαπίστρωτος, ξεκαπίστρωτος*** κ. τ. τ.

Εἶτα δ' ἐν τοῖς ἐγκωμιαστικοῖς ᾄσμασιν, ἐν οἷς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις αὗται ***ἀσέλλινος, προσέλλινος*** κ. τ. λ., πρόκειται κυρίως περὶ ἵππων ἢ ἡμιόνων «***σελλωμένων***» (ἐκτὸς ἴσως τοῦ ἐν σελ. 200 τοῦ Ἀραβαντινοῦ «***ἀσέλλινο πουλάρι***»), ἀρίστων καὶ καταλληλοτάτων πρὸς ἱππασίαν καὶ δὴ πομπικῶν, κεκοσμημένων προστερνιδίοις καὶ ὑπουρίδι, οὐχὶ δὲ «***ἀσελλώτων***» ἤτοι ψιλῶν, ἀδαμάστων καὶ μήπω ἀναβαινομένων πώλων.

9. Ζητητέα ἄρα ἄλλη ἐτυμολογία καὶ ἐξήγησις τῶν λέξεων, αἵ καθ' ἡμᾶς ἔχουσιν ὧδε:

Ἐκ τῶν δύο παρὰ Βυζαντίνοις εὐχρήστων λέξεων τοῦ παρηκμακότος λατινισμοῦ ***ἀντελήνα*** (antilena=στηθιστήρ, προστερνίδιον) καὶ τῆς ἀντιθέτου ***ποστελήνα*** (postilena=ὑπουρίς, ὀπισθία) προέκυψε τὸ σύνθετον ***ἀντελληνοποστέλληνο*** (ιὸ) καὶ πλ.ιθ. ***τἀντελληνοποστέλληνα*** (πρβλ. μερόνυχτο, τετραδοπαράσκευο, ἀνεμώβροχο, Μαγιάπριλο, σελλοχίλινο, σελλοκαλοχάλινα), ὅπερ βραδύτερον, διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν Λατινικῶν προθέσεων ante καὶ post καὶ τὴν παρετυμολογίαν πρὸς τὸ (ἐ)μπρὸς - (ἐ)μπροστά, ἐγένετο καὶ ***ἀντελληνομπροστέλληνα.***

[Αἱ ἐκ τῶν δύο Λατινικῶν antilena καὶ postilena προελθοῦσαι παρὰ Βυζαντίνοις λέξεις εὑρηνται ἐξηγημέναι μεθ' ἱκανῶν παραδειγμάτων παρὰ τῷ ***Δουκαγγίῳ*** Glos. Graec. σ. 82 ἐν λ. ***ἀντελίνη*** καὶ ἐν λ. ***ὁμπροσιελίνα*** σελ. 1043. Ἔτι δ' ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ τοῦ Meursi ἐν λ. ***ἀντελίνη***, ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου ἐν λ. ***ἀντελίνη, ὀπισθέλη-ὀπισθελίνη***, ὡς καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ε. Γ. Σοφοκλέους ***ἐν*** λ. ***ἀντελίνα*** καὶ παρ' ἄλλοις. Ἐπίσης ὁ ἀοίδιμος ***Κοραῆς***, ἀνορμηθεὶς ἐκ τοῦ παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ :

«Καὶ τώρα, βλέπεις, γέγονεν χρυσοφτερνισηρᾶτος,
ἀλογοτριπλοντέλληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος»

καὶ τοῦ αὐτόθι ***διπλοεντέλληνος***, ἐξηγεῖται ἐν Ἀτάκτοις τ. Α' σελ. 43 ὧδε: «***Ἀλογοτριπλοντέλληνος***. Ἡ σύνθεσις εἶναι ἀπὸ τὸ ***Ἄλογον, Τριπλοῦν***, καὶ τὸ ***Ἀντελήνα*** (Antelena, παράγωγον τοῦ Antella ἢ Antela τοῦ παρακμάζοντος Λατινισμοῦ) τὴν ὀνομαζομένην καὶ ***Ἐμπροσθελήναν***. Ἐσήμαινε τὸν περὶ τὸ στῆθος τοῦ ἀλόγου περικείμενον λῶρον, διὰ νὰ κρατῇ τὴν σέλλαν, τὸν ὀνομαζόμενον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ***Στηθιστῆρα*** (poitrail, Τουρκιστὶ Σινεμπένδ). Ἐξεναντίας, ὁ ὄπισθεν τῆς σέλλας κατερχόμενος καὶ κραιῶν τὴν οὐρὰν λῶρος ἐλέγετο, ***Ὀπισθελίνα***, ἀπὸ τὸ Ῥωμαϊκὸν Postilena, καὶ ***Ὀπισθία*** (χυδ. ***Πιστιά***, croupière, Τουρκ. Κουσκούν). Σήμερον ὀνομάζεται ***Καπουλοδέϊης*** (Δουκάγγ. σελ. 1048).»

Τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ Κοραῆ ἠκολούθησε καὶ ὁ Μαυροφρύδης ἐν Ἐκλογῇ Μνημ. σελ. 20 καὶ 443.

Αἱ λέξεις αὗται ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ ἔπει τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα (πρβλ. ἔκδ. Μηλιαράκη σ. 57 καὶ 158 καὶ Hesseling ἐν Λαογραφίας Γ' σελ. 576). Καὶ ἐν συγχρόνῳ δὲ Κυπριακῷ ᾄσματι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου (ἐν Λαογραφίας Β' σελ. 68) λέγεται περὶ ἵππου :

«σελλοχαλιναρώννει τον το'αὶ βάλλει προστελλίνες
το'αὶ ***προστελλίνες*** *ἔντεκα καὶ* ***πισιλλίνες*** *τράντα.»*

Πολλαχοῦ δ' εὐχρηστοῦσι καὶ αἱ κατὰ συμφυρμὸν ἐπὶ τοῦ στηθιστῆρος λ. μπροστελῆνα, ***μπροστέλλα, μπροστελλιάζω*** (τὸ φόρεμα)]

10. Ἐν τῇ ὑπὸ ἀνωνύμου γενομένῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος δημώδει μεταφράσει τῆς ***Θησηΐδος*** τοῦ Βοκακίου, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι πολλοὶ στίχοι εἰλημμένοι ἐκ τῆς δημώδους ποιήσεως, φέρεται ἐν βιβλ. ς' :

« *Ἡ σέλλα του ὁλόχρυση κι ὅλο τὸ σαλιβάρι*
τἀντελληνομπροστέλληνα *μὲ τὸ μαργαριτάρι*», 1

ὃ ὁ Meursius (ἐν λ. ἀντελίνη) γράφει κεχωρισμένως οὕτω:

«τ'***ἀντέλινο μποστέλινο*** *μὲ τὸ μαργαριτάρη*».

Ἐκ τῆς Θησηΐδος κατεχώρισε καὶ ὁ ***Δουκάγγιος*** ἐν Gloss. Graec. σ. 82 τὴν λ. ***ἀντελινομπροστέλληνον***, ὀρθῶς ὑπαγαγὼν ὑπὸ τὴν λ. ***ἀντελίνη*** (γρ. ἀντελήνη). Ἐπίσης ***ἐντελληνοποστέλληνα*** (εἰσαγομένης τῆς ***ἐν*** ἢ κατὰ προληπτικὴν ἀρμοίωσιν ἢ κατὰ παρετυμολογίαν, ὡς ἐν τοῖς ἔμβωνας, ἐγκῶνας, ἐγκαρεία) ἀπαντᾷ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐν Ἀχιλληΐδι (στ. 1116, Wagner Trois poèmes Grecs, Berlin 1881). Ἡ αὐτὴ λέξις διαγνωστέα καὶ ἐν τῇ «***Διηγήσει παιδιοφράσιῳ*** τῶν τετραπόδων ζώων» (G. Wagner Carmina Med. aevi σελ. 159 στ. 519):

«*εἰς σέλλας, εἰς ραφίματα* ***ἐντελημπροστελίνων***»,

ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν « ***ἐντελληνομπροστέλων*** », ἧς τὴν ἄνευ ἀνάγκης τινὸς προταθεῖσαν ἐν ***Λαογραφίας*** τόμ. Γ' σ. 372 παραδιόρθωσιν εἰς ***ἐντελλῆ μπροστελλίνων*** πάνυ ὀρθῶς ἐπέκρινεν ὁ κ. Σ. Ξανθουδίδης (αὐτόθι σελ. 619). Ἐπίσης ἐν τῇ αὐτῇ ἔνθ' ἀν. ***Διηγήσει*** σ. 163 στίχ. 642—3 φέρεται τὸ ταυτόσημον ***ὀπισωμπροστελήνα:***

«*χαλιναροκοπίστελα, ὀπισωμπροστελίνας*
καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια, ἃ χρῶνται οἱ σελλᾶδες».

11. Ἐκ τοῦ ***ἀντελληνομπροστέλληνο*** προέκυψε τὸ ἐπίθ. ***ἀντελληνομπροστέλληνος,-ο,*** ἄλογο, μουλάρι (πρβλ. τὸ ἀνωτέρω παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ ***διπλοεντέλληνος, ἀλογοτριπλοντέλληνος*** καὶ παχυμουλαρᾶτος), καὶ νεχωρισμέ-

1 Τοῖς στίχοις τούτοις πρβλ. τοὺς ἀνωτέρω παρατεθέντας τοῦ Ἠπειωτ. ᾄσματος ἐν «Ζωγραφ. Ἀγῶνι» Κωνσταντινουπόλεως (1891) τ. Α' σ. 159.

νως ***ἀντέληνο μπροστέληνο*** (ἀντὶ ***ποσιέληνο***), ὃ παρενοήθη καὶ παρητυμολογήθη ἐκ τῆς ἐπ' αὐτὸ ἐπιδρασάσης λ. ***σέλλα*** (Λατ. sella = ἐφίππιον), τῆς κυριωτάτης καὶ κατ' ἐξοχὴν σκευῆς τοῦ ἵππου, ἧς ἐξαρτήματα ἦσαν *τἀντεληνοποστέληνα*, γενόμενον ***ἀσέλλινο προσέλλινο*** *ἄλογο, μουλάρι, ἤτοι* κυρίως ἵππος ἢ ἡμίονος κεκοσμημένος προστερνιδίοις καὶ ὑπουρίσι, προσερραμμένοις ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου (σέλλας).

Διὰ τὴν δουλείαν δὲ καὶ κακοδαιμονίαν ἡμῶν βραδύτερον σπανιωτάτων καταστάντων παρ' ἡμῖν τῶν *ἀντελήνων* καὶ *ὀπισθελήνων*, τοῦ δὲ **α** κακῶς ἐκληφθέντος ὡς στερητικοῦ, ἐθεωρήθη τὸ (*ἀσέληνος—*) ***ἀσέλλινος-ο(ν)*** ὡς δῆθεν ἰσοδύναμον τῷ *ἀσέλλωτος-ον*, οὗ ἀντίθετα ἐξελήφθησαν τὰ (σεληνός—) ***σελλινός—ό(ν), σέλλινος—ο(ν)***, ὡς δῆθεν ἰσοδύναμα τῷ *σελλωμένος*.

Κατὰ τὸ *ἀσέλλινος—ο(ν)* ἐσχηματίσθη καὶ τὸ θεωρηθὲν ἰσοδύναμον αὐτῷ ***ξεσέλλινος—ον***, (πρβλ. *σελλώνω—ξεσελλώνω, σελλωμένος — ξεσελλωμένος, σελλωτός—ξεσέλλωτος*).

Οἱ ἄνευ τοῦ *α* τύποι *σέλλινό, σελλινὸς* ἑρμηνεύονται καὶ ἄλλως. Πιθανῶς δηλ. τὸ *α* ἐξέπεσεν ἐκ τῆς ἀρχῆς διὰ τὴν συνέπειαν (sandhi), ἐκληφθὲν ὡς στοιχεῖον τοῦ ἄρθρου. Οὕτω παρὰ τὸ (*τἀντέληνα—*) *τἀσέλληνά* = *τὰ σέλλινά, τὸ σέλλινό, ὁ σέλλινός*. (Πρβλ. *τἀρσενικά— τἀσερτικά —τὰ σερ(νι)κά, τὸ σερ(νι)κό, ὁ σερ(νι)κός*)

12. Κατὰ ταῦτα αἱρομένης τῆς παραντιλήψεως καὶ παρετυμολογίας τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω παρατεθεῖσι δημοτικοῖς ᾄσμασι τῆς Ἠπείρου ἐκ τοῦ *ἀντεληνοποστέληνο—ἀντεληνομπροστέληνο* προελθουσῶν λέξεων: *ἀσέλλινο—προσέλλινο, (ἀσέλλινο) ξεσέλλινο, σέλλινὸ* (κι *ἀσέλλινο*), *σέλλινο (—προσέλλινο)*, καὶ τοῦ ἀδιανοήτου καὶ ἐκ παρανοήσεως ἢ παραλείψεως στίχου προελθόντος (Χασιώτ. ἔνθ' ἀν. σ. 193) «*σὰ σελλινός—ξεσέλλινος*» κ.τ.τ., ἕπεται ὅτι αὗται ἑρμηνευόμεναι δέον ὅπως σχετίζωνται οὐχὶ πρὸς τὴν *σέλλαν*, ἐξ ἧς παρεσχηματίσθησαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν *ἀντελήναν* καὶ *ὀπισθελήναν*, ἐξ ὧν ὡρμήθησαν καὶ ὧν τὴν σημασίαν ἐνέχουσιν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ ΕΙΣ ΕΥΡΙΠΙΔΗΝ

Α'. ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ

Στίχ. 218 κ.ἑ.

Νῦν δ' Ἀξείνου πόντου ξείνα
δυσχόρτους οἴκους ναίω
ἄγαμος ἄτεκνος, ἄπολις ἄφιλος,
ἃ μναστευθεῖσ' *ἐξ Ἑλλάνων,*
οὐ τὰν Ἄργει μέλπουσ' Ἥραν κ.τ.λ.

Ὁ στίχος ***ἃ μναστευθεῖσ'*** *ἐξ Ἑλλάνων*, φερόμενος ἐν τοῖς χειρογράφοις μετὰ τὸν στίχ. 207, μετατοπισθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Scaliger ἐνταῦθα, νομίζομεν ὅτι ὡς ἔχει λίαν δυσαρεστεῖ καὶ ὡς ἑρμηνεύεται οὐδὲν γενναῖον προστίθησιν εἰς τὸν λόγον, εἰ μὴ χαλαρώτερον καθίστησιν αὐτόν. Περὶ μνηστείας ἐποιήσατο λόγον ὁ ποιητὴς ὀλίγῳ ἀνωτέρω, στίχ. 216—218, εἰπών

«*ἐπέβασαν*
νύμφαν, οἴμοι, δύσνυμφον
τῷ τᾶς Νηρέως κούρας, αἰαῖ»

(ὅπερ *αἰαῖ* ἴσως διορθωτέον εἰς *νἰῷ*, διὰ τὸ προηγούμενον ἐπιφώνημα *οἴμοι*). Τί ζητεῖ πάλιν τὸ «*ἃ μνασιευθεῖσα ἐξ Ἑλλάνων*»; Ὁ ἀοίδιμος Δ. Βερναρδάκης ἐπαναγαγὼν τὸν στίχον εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν μετά τινος διορθώσεως («*αἳ* (Μοῖραι) *μνηστευθεῖσαι* (=αἰτηθεῖσαι πρὸς γάμον ἐκείνην) *ἐξ Ἑλλήνων*») ἥκιστα πιθανῶς ἑρμηνεύει. Ἡμεῖς δεχόμενοι τὴν ὑπὸ τοῦ Scaliger γενομένην μετάθεσιν τοῦ στίχου, ἣν ἀπεδέξαντο καὶ πάντες σχεδὸν οἱ μετέπειτα ἐκδόται, νομίζομεν ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἔγραψεν *ΑΜΝΑΣΤΗΘΕΙΣΑ* = ***ἀμνηστηθεῖσα*** δηλ. λησμονηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, προστιθεμένης οὕτω προσφόρου ἐννοίας τοῖς μέχρι τοῦδε δεινοῖς, ἐπιτεινούσης τὴν θλῖψιν τῆς Ἰφιγενείας. Τί φυσικώτερον παράπονον τῆς ἐν τῇ ξένῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ταλαιπωρουμένης, ἥτις νομίζει ὅτι τέλεον ἐπελάθοντο αὐτῆς οἱ Ἕλληνες δι' οὓς ἐθυσιάσθη, ἀφοῦ οὐδαμόθεν ἐπέλαμψεν αὐτῇ μέχρι τοῦδε ἀκτὶς παρηγόρου φωτὸς πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα; Διὰ τοῦτο καὶ κατωτέρω, στίχ. 563, ἐρωτᾷ τὸν Ὀρέστην· «*τί δέ; σφαγείσης θυγατρὸς ἔστι τις λόγος;*» Καὶ ἐκείνου εἰπόντος· «*οὐδείς γε, πλὴν θανοῦσαν οὐχ ὁρᾶν φάος*», αὐτὴ ἐπάγεται· «*τάλαιν' ἐκείνη χὠ κτανὼν αὐτὴν πατήρ.*»

Τὸ ῥ. *ἀμνηστέω* (δωρ. *ἀμναστέω*) ἀπαντᾷ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Ἠλέκτρᾳ στίχ. 482 «*οὐ γάρ ποτ' ἀμναστεῖ γ' ὁ φύσας Ἑλλάνων ἄναξ*», τὸ δὲ παθητ. αὐτοῦ παρὰ Θουκυδίδῃ Α', 20,3 «*πολλὰ . . . οὐ χρόνῳ ἀμνηστούμενα.*»

Στίχ. 288-290.

Ἡ δ' ἐκ χιτώνων πῦρ πνέουσα καὶ φόνον
πτεροῖς ἐρέσσει, μητέρ' ἀγκάλαις ἐμὴν
ἔχουσα, πέτρινον ὄχθον, ὡς ἐπεμβάλῃ.

Τῇ παραδεδομένῃ γραφῇ τῶν χειρογράφων *ἐκ χιτώνων* προσέκρουσαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἑρμηνευτῶν καὶ ποικίλας προύτειναν διορθώσεις. Οὕτως: *ἐκ χαλινῶν* Musgrave, *ἡ δ' ἐχιδνῶν* Markland, *χλιδώνων* Hermann, *χελωνῶν* Hartung, *χελυνῶν* Badham, *γνάθων ὧν* Schöne, *γνάθων αὖ* Rauchenstein, *ἔχθιμόν τε* Kvicala, *εἰς διωγμὸν* F. Schmidt, *ἡ δ' ἐκ τριχῶν αὖ* N. Κυπαρίσσης (στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ Σενέκα Herc. 87, λέγοντος « ignem flammeae spargant comae » καὶ ἐπὶ τοῦ Παυσανίου Α΄ 28, 6 « πρῶτος δὲ σφίσι (ταῖς Ἐρινύσιν) Αἰσχύλος δράκοντας ἐποίησεν ὁμοῦ ταῖς ἐν τῇ κεφαλῇ θριξὶν εἶναι»), *ἡ δ' ἐκ τρίτων αὖ* Kirchhoff, ἣν καὶ ἐκδόται τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ Γ. Μιστριώτης, ἀπεδέξαντο, ὁ δὲ Weil² θεωρεῖ ὡς τὴν μόνην ἀξιοσημείωτον, προστιθέμενος ὅτι οὔπω εὑρέθη ἡ ἀληθὴς διόρθωσις, δι' ὃ καὶ τηρεῖ τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων. Ὁ Δ. Βερναρδάκης ἀναφέρων τὰς πλείστας τῶν ἀνωτέρω διορθώσεων θεωρεῖ γνησίαν τὴν παραδεδομένην γραφήν, νομίζων, λίαν ἀπιθάνως, ὅτι ἐν τῷ *ἐκ χιτώνων* ἡ *ἐκ* δηλοῖ μεταβολὴν προηγουμένης καταστάσεως τ. ἔ. «χιτῶνας πτεροῖς ἀμειψαμένη (ἢ: ἀντὶ χιτώνων) πῦρ πνέουσα καὶ φόνον . .». Τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων ἀποδεχόμενος καὶ ὁ Γρηγ. Βερναρδάκης ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ Λεξικῷ αὐτοῦ ἑρμηνεύει: « ἡ δὲ πῦρ ἐκπνέουσα καὶ φόνον ἐκ τῶν χιτώνων της (τ. ἔ. ἐν ᾧ ἡ ἐκ τοῦ στόματος κυρίως αὐτῆς ἐκπεμπομένη φλογερὰ καὶ φονία ἐκπνοὴ ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θεατῶν ὡς φλὸξ ἐξερχομένη διὰ τῶν πτυχῶν τῶν χιτώνων αὐτῆς) φέρει, διὰ τῶν πτερῶν αὐτῆς κωπηλατοῦσα (κινοῦσα τὰ πτερά της), πρὸς τὸν πέτρινον ὄχθον (τὴν ἀκτήν, ἐφ' ἧς ὁ Ὀρέστης) τὴν μητέρα μου, ἣν κρατεῖ εἰς τὰς ἀγκάλας. . . ».

Καὶ ἡμεῖς ἀπίθανον εὑρίσκοντες τὴν γραφὴν *ἐκ χιτώνων πῦρ πνέουσα καὶ φόνον*, παραβάλλοντες δὲ τῷ κατωτέρω στίχ. 935 « *ὦσθ' αἱματηρὰ στόμι' ἐπεμβαλεῖν ἐμοί* (καίτοι καὶ τούτου ἱκαναὶ διορθώσεις προυτάθησαν) καὶ τοῖς παρ' Αἰσχύλῳ περὶ τῶν Ἐρινύων λεγομένοις ἐν Εὐμενίσιν 137 κ.ἑ. «σοῦ(=ὅρμα) *δ' αἱματηρὸν πνεῦμ' ἐπουρίσασα τῷ, | ἀτμῷ κατισχναίνουσα, νηδύος πυρί*», νομίζομεν ζητητέαν σχετικήν τινα ἔκφρασιν, συνάδουσαν καὶ τῷ μέτρῳ. Οὕτως ἄλλοτ' ἐπῆλθεν ἡμῖν γραπτέον « *ἡ δ' ἐκ λάρυγγος* (ἢ *φάρυγγος*) *πῦρ πνέουσα*», νῦν δὲ πιθανώτερον φαίνεται «*ἡ δ' ἐκ* ***γενύων αὖ*** *πῦρ πνέουσα καὶ φόνον*». Πρβλ. Πινδάρου Πυθ. IV, 400 τὰ περὶ τῶν πυριπνόων ταύρων τοῦ Αἰήτου «*καὶ βόας, οἳ φλόγ' ἀπὸ ξανθᾶν γενύων πνέον καιομένοιο πυρός, | χαλκέαις δ' ὁπλαῖς ἀράσσεσκον χθόν' ἀμειβόμενοι*», περὶ ὧν ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἀποσπ. 320 λέγει: «*χαλκοσκελεῖς γάρ . . | . . ἐκπνέουσι πνευμόνων ἄπο, | φλέγει δὲ μυκτήρ*», ὁ δὲ Ἀπολλών. Ρόδ. Ἀργον. Γ΄, 410 «*ταύρω χαλκόποδε, στόματι φλόγα φυσιόωντε*». Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ Ἐρινὺς λέγεται *χαλκόπους* (ἐν Σοφοκλ. Ἠλέκτρ. 491).

Ὡς πρὸς τὸ *υ* τῆς λέξεως *γένυς* (ἥτις ἐπί τε ἀνθρώπων καὶ ζῴων λεγομένη ἐν τῷ πληθ. σημαίνει τὸ στόμα μετὰ τῶν ὀδόντων, ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας), παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο φέρεται βραχὺ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, μόνον δὲ δὶς παρ' Εὐριπίδῃ (Ἠλέκτρᾳ 1214 καὶ Ἀποσπ. 534, 6) ἀπαντᾷ μακρὸν ἐν τῇ αἰτιατ. *γένυν*, ἡ δὲ γεν. πληθ. *γενύων*, ἣν ὁ Dindorf συναιρεῖ εἰς *γενῶν*, λιπτέα μετὰ συνιζήσεως δισυλλάβως, καθ' ἃ κατωτέρω ἐν στίχ. 931 καὶ 970 ἡ γεν. *Ἐρινύων* τρισυλλάβως, ἣν ὁ Dindorf γράφει *Ἐρινῦν*.

Στίχ. 442 κ.ἑ.

ἵν' ἀμφὶ χαίτᾳ
δρόσον αἱματηρὰν
εἱλιχθεῖσα *λαιμητόμῳ*
δεσποίνας χειρὶ θάνοι.

Οἱ πλεῖστοι τῶν κριτικῶν μετὰ τοῦ Nauck προσκρούσαντες τῷ *εἱλιχθεῖσα* ποικίλως διώρθωσαν· λ.χ. *ἁγνισθεῖσα* Koechly, *χερνιφθεῖσα* Bergk, *φοινιχθεῖσα* F. W. Schmidt. Ὁ Weil ἐκλαμβάνει τὸ *εἱλιχθεῖσα* = *στεφθεῖσα*· οὕτω καὶ ὁ Μιστριώτης, θεωρῶν περιττὴν πᾶσαν διόρθωσιν. Ὁ Δ. Βερναρδάκης ἑρμηνεύει: «*δρόσον αἱματηρὰν εἱλιχθεῖσα*=τῷ ξίφει περιχαραχθεῖσα». Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην φαίνεται ἀποδεχόμενος ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ καὶ ὁ Γρ. Βερναρδάκης. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι παρανεγνώσθη ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ ποιητοῦ, ἔχουσα πιθανῶς ὧδε: *ΔΡΟΣΩι ΑΙΜΑΤΗΡΑι* ***ΜΕΙΛΙΧΘΕΙΣΑ***. Ἵνα δὲ μὴ συμπίπτωσι πολλαὶ δοτικαὶ προτιμῶμεν τὴν *ἀμφὶ* μετὰ αἰτιατικῆς: *ἀμφὶ χαίταν*. Τὸ «*δρόσῳ αἱματηρᾷ μειλιχθεῖσα ἀμφὶ χαίταν*» εἰρωνικῶς καὶ πικροχόλως κατὰ τῆς Ἑλένης. Ἀναλόγους φρ. μετὰ τοῦ ῥ. *μειλίσσω* πρβλ. Αἰσχύλ. Ἱκ. 1039 «*λιπαροῖς χεύμασι γαίας | τόδε μειλίσσοντες οὖδας*». Ἰφιγ. Αὐλ. 1324 «μειλίσσων αὔραν». Ἀπολλ. Ροδ. Ἀργ. Δ. 708 «*μείλισσε χύτλοισε, καθάρσιον ἐγκαλέουσα Ζῆνα*». Λυκοφρ. 542 «*ὅταν λοιβαῖσι μειλίσσωσιν ἀστεργῆ Κράγον*».

Στίχ. 484 κ.ἑ.

Οὗτοι νομίζω σοφόν, ὃς ἂν μέλλων θανεῖν
οἴκτῳ τὸ δεῖμα τοὐλέθρου νικᾶν θέλῃ·
οὐχ ὅστις *Ἅιδην ἐγγὺς ὄντ' οἰκτίζεται,*
σωτηρίας ἄνελπις· ὡς δύ' ἐξ ἑνὸς
κακὼ συνάπτει, μωρίαν τ' ὀφλισκάνει
θνήσκει θ' ὁμοίως· τὴν τύχην δ' ἔᾶν χρεών.

Πλεῖστοι προσέκρουσαν τῷ στ. 486 «*οὐχ ὅστις Ἅιδην . . . οἰκτίζεται*», ὃν οἱ μὲν (Markland, Hartung, Koechly, Weil κ.λ.) ὀβελίζουσι, θεωρήσαντες ὕποπτον ταυτολογίαν τοῦ στίχου 484-5 (« *οὗτοι νομίζω σοφὸν . . . νικᾶν*

θέλῃ »), οἱ δὲ πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ διορθοῦσι τὸ *θανεῖν* εἰς *κτανεῖν* (Seidler, Cvicala), καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιστριώτης, δέχονται ἐν τῷ στ. 486 τὴν τοῦ Hermann διόρθωσιν : ***οὐδ ὅστις*** ἀντὶ τοῦ *οὐχ ὅστις*. Ὁ Δ. Βερναρδάκης δριμέως ἐπιτιθέμενος κατὰ πάντων τῶν ἀνωτέρω ὑπεραμύνεται τοῦ στίχ. 486 ὡς ἔχει, θεωρῶν αὐτὸν ὡς παράθεσιν ἐπεξηγηματικὴν τῶν προρρηθέντων. Καὶ ἡμεῖς δεχόμενοι τὸν στίχον ὡς ἐπεξήγησιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ἡγουμένου 484 καὶ ἀναφέροντες τό τε «*ὃς ἂν . . . θέλῃ*» καὶ τὸ «*οὐχ ὅστις*» εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὡς δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν κατωτέρω *συνάπτει, ὀφλισκάνει, θῄσκει*, νομίζομεν ὅτι ἀντὶ τοῦ *οὐχ ὅστις* πιθανῶς γραπτέον ***ἄνους τις*** ἢ ***μῶρός τις***. Ὡς πρὸς τὸ *μῶρος . . . μωρίαν ὀφλισκάνει* πρβλ. καὶ Σοφοκλ. Ἀντιγόν. 470 «*μώρῳ μωρίαν ὀφλισκάνω*».

Β΄. ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ

Στίχ. 392-393.

Ἡ δέ γ' ἐλπίς, οἶμαι μέν, θεὸς,
κἀξέπραξεν αὐτὸ μᾶλλον ἢ σὺ καὶ τὸ σὸν σθένος.

Οὕτως ἔχουσι τὰ χειρόγραφα, πλὴν τοῦ Β, ἐν ᾧ ἐκ δευτέρας χειρὸς «*ἐξέπραξεν*», ἄνευ τοῦ *καὶ* δηλαδή. Εἰς τὸ χωρίον προσέκρουσαν πολλοὶ ἑρμηνευταί. Ὁ Δ. Βερναρδάκης σημειούμενος τὰς κυριωτάτας τῶν διορθώσεων («*ἡ δέ γ' ἐλπίς, οἶμαί γ' εὐνίδος*» Markland, «*ἦγε δ' ἐλπὶς*» Matthiae, ὃ καὶ εἰσήχθη ἐν πολλαῖς ἐκδόσεσι), δέχεται τὴν παραδεδομένην γραφὴν ἑρμηνεύων : «Ἡ δέ γ' ἐλπίς, οἶμαι μὲν *θεός (ἐστι) καὶ ἐπετέλεσεν* (=*κἀξέπραξεν*) αὐτὸ (ἤτοι : τὸν ὅρκον) *μᾶλλον ἢ σὺ καὶ τὸ σὸν σθένος*». Καὶ ἡμῖν φαίνεται ὕποπτον τὸ *θεὸς*, ἀνθ' οὗ προτείνομεν τὸ ***λέχους***, ἀντὶ δὲ τοῦ *κἀξέπραξε* τὴν ἄνευ τοῦ *καὶ* γραφὴν *ἐξέπραξεν*. Πιθανῶς δὲ καὶ ἐν τῷ *Η ΔΕ Γ' ἐλπὶς* διαγνωστέον — εἰ καὶ ἄνευ ἀνάγκης — καὶ ἀπόχρωσιν τῆς ἐλπίδος, ἤτοι *ΗΔΕΙ(Α) ἐλπίς*. Τὸ δὲ μὲν = τῷ *μήν*. Δηλ.

ἦδε' ἐλπίς, οἶμαι μέν, λέχους
ἐξέπραξεν αὐτὸ μᾶλλον ἢ σὺ καὶ τὸ σὸν σθένος.

Στίχ. 508-509.

Ταραχὴ γ' ἀδελφοῖν διά τ' ἔρωτα γίγνεται
*πλεονεξίαν τε **δωμάτων***

Ὁ ἀοίδιμος Δ. Σεμιτέλος λίαν δυσαρέστως προσέκρουσε τῇ φράσει *πλεονεξίαν τε δωμάτων*, ἣν ἐθεώρει οὐχὶ ὑγιᾶ, προτείνας ἀντὶ τοῦ *δωμάτων* τὸ *λημμάτων*=κερδῶν. Ἴσως γραπτέον *κτημάτων* ἢ *χρημάτων*.

Στίχ. 889.

Εἴπερ ἀλγεινὸν *τὸ τέκνων στερομένην δακρυρροεῖν.*

Τὸν στίχον τοῦτον ἄλλοι μὲν τῶν κριτικῶν ἀποκηρύττουσιν ὡς ἐφθαρμένον, ἄλλοι δ' ἄλλως διώρθωσαν. Ὁ Δ. Βερναρδάκης, ἀναφέρων ἱκανὰς τῶν διορθώσεων, ἑρμηνεύει τὴν ἐλλειπτικὴν χρῆσιν τοῦ στίχου : «*εἴπερ (τι ἀλγεινὸν) τὸ τέκνων στερομένην δακρυρροεῖν ἀλγεινόν* (ἐστιν)». Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀντὶ τοῦ *εἴπερ ἀλγεινὸν* πιθανῶς γραπτέον ***ὑπεραλγεινόν***, ἤτοι τῇ Κλυταιμήστρᾳ εἰπούσῃ : «*οἴχομαι τάλαινα, δάκρυόν τ' ὄμματ' οὐκέτι στέγει*» ὁ πρεσβύτης ἀπαντᾷ : «***Ὑπεραλγεινὸν*** (πρᾶγμά ἐστι) *τὸ δακρυρροεῖν* (σέ, τὴν μητέρα) *στερομένην τέκνων*».

Ὡς πρὸς τὸ *ὑπεραλγεινός*, ὃ φέρεται ἁπάντων παρ' Ἀριστείδῃ I, 305, εἰ καὶ διορθοῦται, παρατηροῦμεν ὅτι εὔχρηστόν ἐστι παρὰ τοῖς τραγικοῖς τὸ ἁπλοῦν *ἀλγεινός*, καὶ τὸ σύνθετον *ὑπεραλγής*, οὐκ ἀποκλείεται δ' ἡ ὕπαρξις τοῦ *ὑπερλαγεινός*. Ἐὰν δ' αὕτη θεωρηθῇ ἀμφίβολος, δυνατὴ ἀντ' αὐτοῦ ἡ γραφὴ ***ὑπεραλγές τοι.***

Στίχ. 1168.

*Ἑλένην Μενέλεως ἵνα λάβῃ. Καλὸν **γένος***
κακῆς γυναικὸς μισθὸν ἀποτεῖσαι τέκνα·

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἑρμηνευτῶν εὑρίσκουσιν ἐφθαρμένον τὸ *γένος*, οὗ ποικίλας προύτειναν διορθώσεις (: *καλὸν κλέος, καλὸν γάνος, καλόν γ' ἔθος, καλόν γ' ἔπος, καλόν γέ τοι, καλόν γε νῷ, γε νῶν, κἄλλου γένους*), ἃς ἴδε παρὰ Σεμιτέλῳ καὶ Δ. Βερναρδάκῃ. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι γραπτέον τὸ παλαιογραφικῶς ταυτιζόμενον ***καλὸν τέλος.***

Στίχ. 1484 κ. ἑ.

ὡς ἐμοῖσιν, εἰ χρεών,
αἵμασι θύμασί τε
*θέσφατ' **ἐξαλείψω.***

Τὸ *ἐξαλείψω*, ἀνθ' οὗ τινες προύτειναν *πληρώσω* ἢ *ἐκτίσω*, ὕποπτον. Πιθανῶς γραπτέον *θέσφατ' **ἐξανύσω***. Πρβλ. Σοφοκλ. Αἴ. 712 « *θεῶν πάνθυτα θέσμ' ἐξήνυσε*», ἐπίσης αὐτόθι στίχ. 925 «*ἔμελλες χρόνῳ στερεόφρων ἄρ' ἐξανύσειν κακὰν μοῖραν ἀπειρεσίων πόνων*». Εὐριπ. Ἴων. 1066 «*πάθεσι πάθεα δ' ἐξανύτουσ' εἰς ἄλλας βιότου μορφὰς κάτεισιν*». Ὁμ. Ἰλ. Θ, 370 « *Θέτιδος δ' ἐξήνυσε βουλάς*».

Στίχ. 1577.

Εἰς γῆν δ' *Ἀτρεΐδαι πᾶς στρατὸς τ' ἔστη βλέπων.*

Εἰς τὸν στίχον τοῦτον προσέκρουσαν ὁ Matthiae καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀοίδιμος Σεμιτέλος, ὃς ὑποπτεύων φθορὰν τῆς φράσεως *εἰς γῆν* φρονεῖ ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἔγραψε *σιγῇ*. Ἡμῖν δ' ἀντὶ τοῦ *εἰς γῆν* φαίνεται πιθανωτέρα ἡ γραφὴ ***ἀκήν***. Πρβλ. Ἰλ. Δ, 429, «*οἱ δ' ἄλλοι ἀκὴν ἵσαν, οὐδέ κε φαίης | τόσσον λαὸν ἕπεσθαι ἔχοντ' ἐν στήθεσσιν αὐδήν*». Γ, 95 «ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ». Ὀδυσ. Β, 82 «*ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀκὴν ἧσαν, οὐδέ τις ἔτλη . . .*».

Γ'. ΜΗΔΕΙΑ

Στίχ. 11-14.

ἀνδάνουσα μὲν
φυγῇ πολιτῶν, ὧν ἀφίκετο χθόνα,
αὐτή τε πάντα ξυμφέρουσ' Ἰάσονι.

Πλεῖσται διορθώσεις προυτάθησαν τῆς ἀδιανοήτου ταύτης ῥήσεως, ἃς παρατίθησιν ὁ Δ. Βερναρδάκης. Καὶ ἡμεῖς προσκρούοντες ἰδίᾳ τῷ *αὐτή τε* (ὃ δυσοικονόμητον εὑρίσκομεν ἐν τῇ ταυτοπροσωπίᾳ ταύτῃ, ἐν ᾗ ὑποκείμενον τοῦ τε *ἀνδάνουσα* καὶ τοῦ *συμφέρουσα* φέρεται ἡ Μήδεια), νομίζομεν ὅτι πιθανῶς ἀντ' αὐτοῦ γραπτέον «*σιγῇ δέ*». Πρβλ. τὴν κατωτέρω (στ. 21) ἀντίθεσιν: «*νῦν δὲ... βοᾷ... ἀνακαλεῖ... μαρτύρεται*».

Στίχ. 186.

μόχθου δὲ χάριν τήνδ' ἐπιδώσω.

Ἡ ῥῆσις φαίνεται καὶ ἡμῖν ὕποπτος, αἱ δὲ γνωσταὶ (παρὰ Βερναρδάκῃ) ἑρμηνεῖαι βεβιασμέναι. Ἴσως γραπτέον: «*μόχθον δὲ χάριν **τῆσδ'** ἐπιδώσω*» ἤτοι: θὰ ἐντείνω τὸν μόχθον μου πρὸς χάριν αὐτῆς. Βλέποντες δ' ὅμως (ἐν Διορθώσεσι Γ. Ζηκίδου) ὅτι πρὸ ἡμῶν ὁ Γ. Σακόρραφος ἔγραψεν οὕτως· εἰκάζομεν πιθανὴν καὶ τὴν γραφήν: «***μόχθον δ' ἄχαριν τόνδ'** ἐπιδώσω*» ἤτοι: τὸν ἄχαριν τοῦτον μόχθον δαψιλῶς θὰ καταβάλω.

Στίχ. 187-189.

***καίτοι** τοκάδος δέργμα λεαίνης*
ἀποταυροῦται δμωσίν, ὅταν τις
μῦθον προφέρων πέλας ὁρμαθῇ.

Ὁ Δ. Βερναρδάκης θεωρῶν τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων διεφθαρμένην διορθοῦται τὸ *ἀποταυροῦται* εἰς *ἅτε ταυροῦται*. Καὶ ἡμεῖς δεχόμενοι μετὰ τοῦ ἀρχαίου Σχολιαστοῦ καὶ τοῦ Εὐσταθίου τὴν ῥῆσιν ὁμοιωματικήν, ἧς τὸ ἕτερον τῶν κώλων ἐλλειπτικὸν (ὡς ἱκανὰ παραδείγματα σημειοῦται ὁ Δ. Βερναρδάκης), θεωροῦμεν ἀπαραίτητον ὁμοιωματικόν τι μόριον ἐν τῷ λόγῳ. Οὕτω νομίζομεν ὅτι γραπτέον ἀντὶ τοῦ ***καίτοι*** τὸ ***ἀλλ' ὡς***, ἤτοι: «***Ἀλλ' ὡς** τοκάδος δέργμα λεαίνης | ἀποταυροῦται δμωσίν*.

Στίχ. 708.

*λόγῳ μὲν οὐχί, **καρτερεῖν** δὲ βούλεται.*

Ἀντὶ τοῦ δυσαρεστοῦντος *καρτερεῖν*, οὗ ποικίλαι διορθώσεις ἐγένοντο (ἴδε Σιμιτέλου Διορθωτικὰ καὶ Δ. Βερναρδάκη ἔκδοσιν), προτείνομεν τὴν γραφὴν ***κάρτ' ἰδεῖν***, ἤτοι: *λόγῳ μὲν οὐχί* (=οὐκ ἐᾷ Ἰάσων Κρέοντά μ' ἐλαύνειν φυγάδα), *κάρτ' ἰδεῖν δὲ βούλεται* (=λίαν δ' ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν ἐμὲ φυγάδα)». Πρβλ. καὶ τῷ κατωτέρω στ. 712 «*καὶ μή μ' ἔρημον ἐκπεσοῦσαν εἰσίδῃς*».

Στίχ. 1315-1316.

ἐκλύεθ' ἁρμούς, ὡς ἴδω διπλοῦν κακόν,
*τοὺς μὲν θανόντας, **τὴν δὲ τείσωμαι φόνῳ.***

Δικαίως προσκρούουσιν οἱ ἐκδόται τῷ «τὴν δὲ *τείσωμαι φόνῳ*», ὃ καὶ πραγματικῶς ἄτοπον καὶ λεκτικῶς ἀδύνατον, καθ' ἃ καὶ ὁ Δ. Βερναρδάκης παρατηρεῖ, παρατιθέμενος καὶ ἱκανὰς διορθώσεις τοῦ ἐφθαρμένου χωρίου, ἃς πάσας εὑρίσκει ἀποτυχούσας, νομίζων ὡς παραφθαρεῖσαν τὴν κατ' αὐτὸν ἀρχικὴν γραφήν: ***τὴν δὲ τρὶς μιαφόνον***. Ἡμεῖς ἀντὶ τοῦ «*τὴν δὲ τείσωμαι φόνῳ*» προτείνομεν: ***τὴν δὲ τεύξασαν φόνον***. Αἱ φρ. *τεύχειν φόνον, σφαγάς, θάνατον* κ.τ.λ. εὔχρηστοι παρ' ἀρχαίοις. (Πρβλ. Ὁμήρ. Ὀδ. Λ 429 καὶ 409, Υ 11 κ. ἀ., Σοφοκλ. Τραχιν. 756, Θεοκρ. 22, 191 κ.τ.λ.). Καλῶς δὲ προσαρμόζεται τῇ προτεινομένῃ γραφῇ, νομίζομεν, ἡ κατωτέρω ἐν στίχ. 1318 ἀπάντησις τῆς Μηδείας πρὸς τὸν Ἰάσονα: «*τί τάσδε κινεῖς κἀναμοχλεύεις πύλας | νεκροὺς ἐρευνῶν κἀμὲ τὴν **εἰργασμένην**;*»

Στίχ. 1386-1388.

Σὺ δ', ὥσπερ εἰκός, κατθανεῖ κακὸς κακῶς,
Ἀργοῦς κάρα σὸν λειψάνῳ πεπληγμένος,
*πικρὰς τελευτὰς **τῶν ἐμῶν** γάμων ἰδών.*

Ἀντὶ τοῦ *τῶν ἐμῶν γάμων* τῶν χειρογράφων, ὅπερ ὁ Weil εὗρε παράλογον, διορθώσας εἰς «***τῶν νέων γάμων***», ὁ δὲ Ζηκίδης: «*τῶν τε σῶν γάμων τ' ἰδών* =τῶν τε σῶν (τέκνων) καὶ γάμων πικρὰς τελευτὰς ἰδών,» καὶ ἄλλοι ἄλλως, ἴσως γραπτέον: «*πικρὰς τελευτὰς **δυσγάμων** γάμων ἰδών*». Οὕτως ὁ ποιητὴς ἐν Φοινίσσαις στ. 1060 λέγει *γάμους δυσγάμους*, κατὰ τὸ ἐν Ἑλένῃ 690 καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. 1214 «*γάμον ἄγαμον*» ἤτοι κακόγαμον, ὀλέθριον. Ἐὰν δὲ φαίνηται δυσάρεστος ἡ παρήχησις, δυνατὸν καὶ ***δυσσεβῶν** γάμων* ὡς καὶ παρὰ Λυκόφρονι 1151.

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ
Δ.Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΝ ΤΗ Μ. ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩι ΠΕΡΙΟΔΙΚΩι

ΤΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙΣΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΩΝ

(1861 — 1914).

ΤΟΜΟΣ Α' (1861)

Σ. Καραθεοδωρῆ.— Τί τὸ Ἀλφάβητον. . . . . σ. 1, 53, 157, 244

Σ. Μαυρογένους.— Ὁμοιότητες καὶ διαφοραὶ ἐν ἑκατέρῳ τῶν φύλων ὑπὸ φυσιολογικὴν καὶ ψυχολογικὴν ἔποψιν. . . . . σ. 13

Ἀ. Δαλλαπόρτα.— Εἰσαγωγὴ τοῦ περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ζητήματος. . . σ. 26

Η. Βασιάδου.— Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν γλωσσῶν. . . . . σ. 27

Μ. Βλάδου.— Περὶ τῆς διὰ τῶν δύο ὤτων ἀκροάσεως. . . . . σ. 32

» Περὶ τῆς διὰ τῶν δύο ὀφθαλμῶν ὁράσεως . . . . . σ. 33

Σ. Καραθεοδωρῆ.— Περὶ ἠθικοῦ χαρακτῆρος. . . . . σ. 49

Ἐ. Ἰωαννίδου.—Κριτικαί τινες ἐπισταύσεις εἰς τὸ «Περὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου κτλ.» πόνημα τοῦ Κ. Γ. Χρυσοβέργη . . . . . σ. 52, 97

Ἠ. Βασιάδου.— Ἰνδοπελασγικὰ Μελετήματα. . . . . σ. 67

Γ. Σοφοκλέους.— Πόθεν πηγάζει ἡ περὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν γενικὴ ὀλιγωρία ἡμῶν. . . . . σ. 107, 171

Σ. Μαυρογένους.— Περὶ ζωῆς καὶ ψυχῆς καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων αὐτῶν σ. 111 266

Γ. Σοφοκλέους.— Ἀνάμνησις Γ. Χρυσοβέργη. . . . . σ. 158

Ἰ. Ζωγράφου.— Περὶ τῆς νομοθεσίας τῆς διεπούσης τὰς χρηματιστικὰς πράξεις. σ. 163

Ἀ. Καραθεοδωρῆ.— Περὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως. . . . . σ. 174

Σ. Ἀριστάρχου.— Περὶ τινων ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν τῆς Περίνθου . . σ. 257

§ *Περιλήψεις πραγματειῶν.*

Ἰ. Δ. Ἀριστοκλέους — Περὶ τοῦ ἐκστατικοῦ λόγου. . . . . σ. 36, 78, 191

Ἠ. Βασιάδου.— Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ κεφυνοῦ Φωτογραφικῶν εἰκόνων ἐπὶ ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων ὄντων. . . . . σ. 37

Ἰ. Ζωγράφου.— Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνίᾳ. . . . . σ. 37
Ν. Βεγλερῆ.— Περὶ γυναικός. . . . . σ. 38
Π. Εὐθύφρονος.— Περὶ τῆς ἀξίας τῆς γυναικός. . . . . σ. 89
Μ. Βλάδου.— Περὶ τῶν ἀνατομικῶν καὶ φυσιολογικῶν διαφορῶν τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ γυναικείου σώματος καὶ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν δύο φύλων. . . . . σ. 39
Α. Δαλαπόρτα.— Περὶ γυναικός. . . . . σ. 40
Κ. Φωκᾶ.— Περὶ γυναικός. . . . . σ. 41
Ἀ. Γ. Πασπάτη.— Περὶ συγκριτικῆς φιλολογίας . . . . . σ. 80
Μ. Βλάδου.— Περίληψις τῆς περιηγήσεως τοῦ Hahn ἀπὸ Βελιγραδίου εἰς Θεσαλονίκην. . . . . σ. 81
Θ. Ζ. Ζωγράφου.— Περὶ εὐνούχων . . . . . σ. 82
Μ. Παρανίκα.— Περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος . . . . σ. 83, 90
Ἀ. Ζωηροῦ.— Βιογραφία τοῦ Saint Marc Girardin καὶ ἀνάλυσις τοῦ περὶ δραματικῆς ποιήσεως συγγράμματος αὐτοῦ. . . . . σ. 85
Ἰ. Ζωγράφου.— Περίληψις τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Ν. Τορνάουφ τοῦ ἐπιγραφομένου «Τὸ Μουσουλμανικὸν δίκαιον» . . . . . σ. 77
Ἀ. Ζωηροῦ.— Ἀδὰμ καὶ Εὔα . . . . . σ. 90
Ἀ. Γ. Πασπάτη.— Περὶ ἰνδικῶν μελετημάτων . . . . . σ. 136, 187, 189
Ἀ. Βαφειάδου.— Βιογραφία Ἀ. Παλαιολόγου. . . . . σ. 139
Ἰ. Ζωγράφου.— Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας . . . . . σ. 139
Γ. Σοφοκλέους.— Περὶ τῶν πρὸ Χριστοῦ Ἑλληνίδων συγγραφέων . . . . σ. 14
Ἐ. Ἰωαννίδου.— Παρέκβασις περὶ τῆς κεφαλῆς φυσιολογικῶς καὶ ψυχολογικῶς θεωρουμένης . . . . . σ. 143
Ἰ. Κασσιανοῦ.— Περὶ τῶν κατὰ τοὺς φιλοσοφοῦντας δημιουργικῶν κύκλων. . σ. 150
Ἐ. Ἰωαννίδου.— Περιγραφὴ χειρογράφου Εὐαγγελίου τοῦ Γ' ἢ ΙΑ' αἰῶνος . σ. 194
Ἡ. Βασιάδου.— Περὶ τῶν φυσιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν θεωριῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Φιλοσόφων . . . . . σ. 195
Ἰ. Κασσιανοῦ.— Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ἀναγνώσματος τοῦ Ἡ. Βασιάδου σ. 201
Ἡ. Βασιάδου.— Τίς ἡ μονὰς παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων πρὸ τῆς χρήσεως τῶν μεταλλικῶν νομισμάτων . . . . . σ. 202
Ἰ. Κασσιανοῦ.— Περὶ ὡραίου καὶ ὑψηλοῦ . . . . . σ. 205
Μ. Παρανίκα.— Περὶ τῶν τρωγλοδυτῶν τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸν Mordtmann σ. 206
Γ. Σοφοκλέους.— Περὶ τρωγλοδυτῶν τῆς Καππαδοκίας . . . . . σ. 210
Θ. Ζ. Ζωγράφου.— Περὶ πολυθεϊσμοῦ παρ' Ἕλλησι . . . . . σ. 288
Μ. Παρανίκα.— Περὶ ιῶν τρωγλοδυτῶν τῆς Καππαδοκίας . . . . . σ. 294
Ἡ. Βασιάδου.— Περιγραφὴ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ τρωγλῶν κατὰ τὸν κ. Texier. σ. 296

§ *Λόγοι ἐκφωνηθέντες ἐν τῇ ἐπετείῳ πανηγύρει.*

Ἡ. Βασιάδου.— Περὶ Ἕκτορος καὶ Ἀνδρομάχης . . . . . σ. 126
Σ. Καραθεοδωρῆ.— Περὶ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. . . . . σ. 133
Sir Henry Bulwer.— Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων . . . . . σ. 203
Π. Α. Ζάνου.— Περὶ Φωτίου. . . . . σ. 225
Ἡ. Βασιάδου.— Περὶ Ἀ. Παλαιολόγου καὶ Ἰ. Γαλάτου . . . . . σ. 282
Πρόγραμμα διαγωνισμοῦ *Εὐγενίου Ξηροποταμηνοῦ* πρὸς περιγραφὴν Θεσσαλίας (1865), Μακεδονίας (1866), Θράκης (1867). . . . σ. 214

Πρόγραμμα διαγωνισμοῦ *Χρηστάκη Ζωγράφου* πρὸς περιγραφὴν Ἠπείρου (1865). . . . . σ. 286

§ *Ἐρανίσματα.*

Γ. Σοφοκλέους.— Περὶ τινος ἀρχαίου χειρογράφου τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς καὶ περὶ τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης (ἐκ τῆς Revue Germanique) . . . . . σ. 43
Ν. Γεωργιάδου.— Οἱ Λέλεγες, ἐθνογραφικὴ πραγματεία (ἐκ τῆς αὐτῆς). . . σ. 44
Σ. Ἀριστάρχου.— Διεθνὴς Ἑταιρία διὰ τὴν πρόοδον τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν (ἐκ τῆς Indépendance Belge) . . . . . σ. 47
» » Κρίσεις ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐπιστήμης τῆς γλώσσης (ἐκ τῆς Revue Germanique) . . . . . σ. 91
Θ Ζωγράφου. — Ἀνασκαφαὶ ἐν Πομπηΐᾳ (ἐκ τοῦ Année Scientifique). . . σ. 93
Ἀ. Βαφειάδου. — Περιγραφὴ ἀνεκδότου τινὸς Ἑλληνικοῦ ἀναγλύφου (κατὰ τὸν Déthier) . . . . . σ. 153
» » Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τοῦ φωτὸς καὶ ἰδίως τοῦ ἡλίου, (γενόμεναι ἐν τῇ British Association) . . . . . σ 154
» » Περὶ τελεγραφικῆς μετεωρολογίας (ἐκ τῆς Revue Germanique) σ. 216
» » Περὶ Σινικῶν ποιημάτων. (ἐκ τῆς αὐτῆς) . . . . . σ 218
Ἡ. Βασιάδου. — Περὶ τοῦ εἰ οἱ Ἕλληνες ἐγνώρισαν τὴν χρῆσιν τῆς συναλλαγματικῆς (κατὰ τὸν Egger) . . . . . σ. 300
» » Περὶ τῆς τάξεως ἣν κατέχει ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (κατὰ τὸν V. Duruy) . . σ. 302
Γ. Σοφοκλέους. — Περιγραφαὶ Κώδικός τινος τῆς Σχολῆς Παναγίας (τῶν Ζωγραφείου) περιέχοντος Ἐπιστολὰς Μιλετίου τοῦ Πηγᾶ. . σ. 47, 221
» » β') Περὶ τινος χειρογράφου περιέχοντος ἐπιστολὰς Νικηφόρου κτλ. σ. 93
» » γ') Περιγραφὴ χειρογράφου Κ. Δαπόντε. . . . . σ. 155
» » δ') Περιγραφὴ χειρογράφου περιέχοντος ἐπιστολὰς τῶν λογίων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (Κ. Λουκάρεως) καὶ ἄλλα σύμμικτα. σ. 219

§ *Πίνακες.*

Σ. Καραθεοδωρῆ. — Ἀρχαῖον φοινικικὸν ἢ ἀραμαϊκὸν ἀλφάβητον. . . . . σ. 2
Ἐ. Ἰωαννίδου.— Ἐπιγραφαὶ τοῦ ἐν Κων)πόλει Πατριαρχικοῦ Ναοῦ . . . . σ. 54,55
» » Βάθρον καὶ κιονόκρανον τοῦ ἐν Κίζ-Ταοὴ μνημείου τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ . . . . . σ. 74
» » Παράθεσις ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ ὀθωμανικῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν Κ)πόλεως . . . . . σ. 74
Σ. Ἀριστάρχου. — Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ τῆς Περίνθου . . . . . σ. 257

ΤΟΜΟΣ Β' (1864-1865)

Σ. Μαυρογένους — Περὶ ζωῆς καὶ ψυχῆς καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων αὐτῶν. σ 3
Ἀ. Λασσάρεως. — Ἱστορικὴ ἔποψις περὶ τῆς ἐν Μόσχᾳ Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα, ἤτοι περὶ τῶν ἀδελφῶν Λειχουδῶν, Ἰωαννικίου καὶ Σωφρονίου . . . . σ. 24
Σ. Καραθεοδωρῆ. — Τὸ ἀλφάβητον (συνέχεια) . . . . . σ. 65
» » Ἔκθεσις τῆς περὶ τοῦ ἀλφαβήτου γνώμης (τοῦ Hitzig). . . σ. 76
Κ. Καραπάνου.— Περὶ τῆς δουλείας ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς. σ. 84

Α. Καραθεοδωρῆ. — Περὶ τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν ἐπὶ Αὐγούστου . . σ. 149
Α. Πασπάτη. — Περὶ τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Κ)πόλεως. . . . . σ. 171
» » Ἐπιγραφαὶ τῶν χερσαίων τειχῶν. . . . . σ. 189
» » Πύλαι τῶν χερσαίων τειχῶν. . . . . σ. 209
Μ. Παρανίκα. — Περὶ Θρᾳκικῆς χερσονήσου. . . . . σ. 221
Α. Ἀρβανιτάκη. — Περὶ τῆς τῶν θείων πατέρων εὐγλωττίας. . . . . σ. 240
Χ. Παπαδοπούλου. — Περί τινων ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν Νικομηδείας. . . σ. 251
Σ. Ἀριστάρχου. — Περί τινων ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν τῆς Περίνθου. . . . σ. 232

§ *Περίληψις ἀναγνωσμάτων.*

Α. Δεθιήρου (Déthier).— Περί τινος χειρογράφου περιέχοντος Ἰταλικὴν μετάφρασιν διαφόρων ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων . . . . . σ. 103
Θ. Ζωγράφου. — Περὶ τοῦ καθ' Ἡσίοδον πολυθεΐσμοῦ . . . . . σ. 107
Δ Γώγου. — Περὶ ἀναπνοῆς καὶ ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. . . . . σ. 260
Α. Πασπάτη — Σύμμικτα ἐτυμολογικά. . . . . σ. 263
Ι. Δεκιγάλα. — Περὶ σεισμῶν. . . . . σ. 266
Γ. Γώγου. — Περὶ αὐξομειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. . . . . σ. 269
Η. Βασιάδου. — Περὶ Διονύσου, τῆς λατρείας αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς παναρχαίας ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. . . . . σ. 281
Γ. Γεωργιάδου. — Περὶ συναλλαγματικῆς. . . . . σ. 282
Α. Καραθεοδωρῆ. — Περὶ ἀνακαλύψεως δύω ἀνδριάντων καὶ περὶ ῥαβδομαντείας. σ. 122
Ε. Ἰωαννίδου. — Περὶ ἀναγλύφου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Ἀντιγόνῃ ναοῦ τοῦ Προδρόμου. σ. 128
» » Περὶ τοῦ ἐν Φιλδερὲ μνημείου . . . . . σ. 260

§ *Ἐρανίσματα.*

Ι. Ἀριστοκλέους. — Περὶ τῆς κοινῆς καταγωγῆς τῶν κυριωτέρων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν κατὰ τὸν A. Maury. . . . . σ. 54
Η. Βασιάδου. — Περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ δράματος κατὰ τὸν F. Chasles. . . . . σ. 56
» » Ἐπιστασίαι ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς δουλείας ἐν τῇ ἀρχαιότητι κατὰ τὸν Egger. . . . . σ. 131
Α. Νομικοῦ. — Περὶ χρωματογραφίας κατὰ τὸ Bruno. . . . . σ. 139
Σ. Ἀριστάρχου. — Ἐπιστολὴ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Κωνσταντίου περὶ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς . . . . . σ. 281
Ι. Ἀριστοκλέους. — Περὶ τῆς κοινῆς καταγωγῆς τῶν κυριωτέρων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν κατὰ τὸν Maury (συνέχεια). . . .
Ε. Ἰωαννίδου. — Περιγραφαὶ δεκατεσσάρων κωδίκων καὶ ἰδίᾳ εὐαγγελίων ἐκ μεμβράνης (ἐν Κ)πόλει) . . . . . σ. 60,141

ΤΟΜΟΣ Γ' (1866-67)

Γ. Σοφοκλέους — Περὶ τῆς ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις διδασκαλίας . . . σ. 1
Π. Κουπιτόρη — Περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ἀλφαβήτου . . . . . σ. 9
Α. Κουμπάρη — Παρατηρήσεις περὶ σώματος στρογγύλου διελθόντος ἐμπροσθεν τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου . . . . . σ. 14
Σ. Ἀριστάρχου. — Ἔκθεσις περὶ τῶν διαγωνισμάτων Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου . σ. 19
Χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν. . . . . σ. 32

Σιγίλιον Ἀντωνίου Δ' Πατριάρχου Κ)πόλεως (περὶ Σταγῶν). σ. 34
Χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου, πρὸς τὴν μονὴν τῶν μεγάλων Πυλῶν. . . . . σ. 36
Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι Θεσσαλίας. . . . . σ. 37
» » Ἠπείρου . . . . . σ. 38
Κ. Καλλιάδου. — Ἔκθεσις ἐπὶ τῶν δημοσίων μαθημάτων τοῦ Συλλόγου . . σ. 39
Μ. Παρανίκα. — Περὶ Θρᾳκικῆς Χερσονήσου (συνέχεια τόμ. Β.) . . . . σ. 48
Dr Déthier.— Μνημεῖον Θεοδοσίου τοῦ Β' ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς Ταύρου . . . . σ. 62

§ *Περιλήψεις.*

Χ. Παπαδοπούλου. — Περὶ τῆς ἀρχαιότητος γραφῆς Ἀσιατικῶν τινων ἐθνῶν. σ. 68
Ε. Ἰωαννίδου. — Ἔκθεσις περὶ Βυζαντινῶν τινων ἀρχαιοτήτων . . . . . σ. 69
» Ἀνάγλυφον ἐκ Χάλκης . . . . . σ. 77
Α. Πασπάτη. — Ἰνδικὰ μελετήματα . . . . . σ. 70
» Παρατηρήσεις ἐπὶ ἀρχαιολογικῶν τινων ἀντικειμένων . . .
Χ. Παπαδοπούλου. — Παρατηρήσεις ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἀνακαλυφθείσης ἐν Τοπχανέ. σ. 78
Ἀβδουλλὰχ βέης. — Περὶ τῆς συμβολικῆς καὶ ἰδεολογικῆς ἀξίας τῶν ῥιζικῶν λέξεων . . . . . σ. 79
Ε. Ἰωαννίδου. — Κριτικαὶ ἐπισταλαὶ εἰς τὸ περὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου πόνημα τοῦ Γ. Χρυσοβέργη . . . . . σ. 82
Α. Ζωηροῦ. — Βιογραφία Θ. Ζωγράφου . . . . . σ. 86
Π. Μοντάνη — Περὶ τοῦ Ὄζονος. . . . . σ. 92
Σ. Μαυρογένους. — Περὶ Πλουτάρχου, τοῦ βίου καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ὑπὸ Ch. Levêque . . . . . σ. 93
Ε. Ἰωαννίδου — Περιγραφὴ εὐαγγελικῶν κωδίκων ἐπὶ μεμβράνης. . . . σ. 106

ΤΟΜΟΣ Δ' (1871)

Σ. Ἀριστάρχου. — Περὶ τινων ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν Περίνθου, Ἡρακλείας καὶ Σηλυβρίας. . . . . σ. 1
Δ. Ῥαζῆ. — Περὶ τῆς ποιήσεως παρ' Ἀσιανοῖς. . . . . σ. 16
Dr Déthier.— Περὶ τοῦ πορφυροῦ κίονος τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου. . . . . σ. 22
Α. Καραθεοδωρῆ. — Περὶ τῶν μετεωρολογικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. . . . . σ. 29
» » Ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος . . . . . σ. 41
Dr. Déthier.— Περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς νομισματικῆς τῶν Πάρθων Ἀρσακιδῶν σ. 70
» » Περὶ τῆς μετοικοδομήσεως διὰ ξηρᾶς τῶν πλοίων ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. σ. 76
Henry Glavany.— Περὶ τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τοῦ στόλου Μωάμεθ τοῦ Β' . σ 81
Dr. Déthier.— Περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Δερβίσπων. . . . . σ 89
I. Millingen.— Περὶ τινων ἐπιγραφῶν τῆς πόλεως Τομεως. . . . . σ. 105
Dr. Abdoullah Bey.— Περὶ τῆς Φαινίδος τοῦ Δεβονείου στρώματος τοῦ Βοσπόρου. . . . . σ. 108
I. Millingen.— Ῥαβδομαντείας ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Οὐρίου Διός . . σ. 120
Ἀνθίμου Μητροπολίτου Βελεγράδων. — Περὶ τινων νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. . . . . σ 124
Σ. Μαυρογένους. — Περὶ ὕπνου καὶ τῶν ἐνυπνίων ὑπὸ φυσιολογικὴν ἔποψιν . σ. 126
Dr. Déthier.— Περὶ τινων ἐνεπιγράφων πλίνθων τοῦ Μακροχωρίου. . . . σ. 161
Α. Πασπάτη. — Τὸ Βυζαντινὸν παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν . . . . . σ. 169
Σ. Ἀριστάρχου. — Περὶ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης . . . . . σ. 58
Κ. Καραπάνου. — Περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων . . . . . σ. 144

Ξ. Ζωγράφου.— Περὶ Ἑλληνισμοῦ καὶ Λατινισμοῦ. . . . . σ. 179

§ *Περιλήψεις Ἀναγνωσμάτων.*

Χ. Παπαδοπούλου.— Περὶ ἐπιγραφῶν Κων)πόλεως καὶ Παντυχίου . . σ 128,188
Dr. Abdoullah Bey.— Περὶ νέου φυσιολογικοῦ συστήματος τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν. . . . . σ. 189,191,191
Μ. Παρανίκα.— Περὶ Θρᾳκικῆς Χερσονήσου. . . . . σ. 189-190
Μοντάνη.— Περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν μαλακοστράκων. . . σ. 192
Μ Παρανίκα.— Περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἁλώσεως Κων)πόλεως μέχρι τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος . . . . . σ. 195,196
Α. Πασπάτη.— Περὶ Ἀτσιγγάνων . . . . . σ. 197
Η Τανταλίδου.— Βιογραφία Στεφάνου Καραθεοδωρῆ . . . . . σ. 203
Α. Πασπάτη.— Περὶ τῶν κυριωτέρων συγγραμμάτων περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων. σ. 209
Μ. Πανταζῆ.— Περὶ οἰκονομίας ἱστοριῶν Ἡροδότου . . . . . σ 210
Σ. Ἀριστάρχου.— Περὶ τινων ἀρχαιοτήτων τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου . . σ. 226
H. Abboff.— Περὶ τινος αἰγυπτιακοῦ μνημείου Θεσσαλονίκης. . . . . σ. 233
Μ. Πανταζῆ — Ἐτυμολογικά τινα κατὰ τοὺς νεωτέρους γλωσσολόγους . . σ. 248
Β. Φαρσῆ.— Περὶ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ . . . . . σ. 249

ΤΟΜΟΣ Ε' (1872)

Γ. Παπαδοπούλου.— Ἐπιγραφαὶ ἐν Πελαγωνείᾳ συλλεγεῖσαι . . . . σ. 1,147
Δώρας τῆς Ἰστριάδος.— Αἱ ἐποποιΐαι τῆς Ἰνδικῆς . . . . . σ. 5
Α. Βερναρδάκη.— Ἱστορικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ μελέται. Περὶ πρώτης χρήσεως τῶν νομισμάτων καὶ ἱστορία τῶν ὀνομάτων αὐτῶν . σ. 27
Ἀβραάμ.— Πραγματεία περὶ Ἀμάστριος καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς . . . . σ 47
Γ. Ἀριστάρχου.— Ὀλίγα τινὰ περὶ ὀρυκτολογίας παρὰ τοῖς Ἄραψι . . σ. 49
Σ. Καραθεοδωρῆ.— Περὶ ρωσσικῆς φιλολογίας. . . . . σ. 60
Κ. Καλλιάδου.— Ὑπατίας ἐγκώμιον . . . . . σ. 110

§ *Περίληψις Ἀναγνωσμάτων.*

Déthier. Περὶ τῶν ὑδραγωγείων δι' ὧν λέγεται ὅτι τὸ Βυζάντιον ἔλω . . σ. 147
Α. Βερναρδάκη.— Περὶ τῆς ποσότητος τῶν πολυτίμων μετάλλων . . . . σ. 151
Χ. Παπαδοπούλου.— Περὶ Μυρλείας ἢ Ἀπαμείας . . . . . σ. 173

ΤΟΜΟΣ ς' (1873)

Γ. Ἀριστάρχου.— Περὶ τῆς κατὰ τοὺς Ἄραβας χημείας . . . . . σ. 1
Μ. Παρανίκα.— Στοιχεῖα γλωσσολογίας . . . . . σ. 24
Α. Πασπάτη.— Περὶ τῶν ἐν Κων)πόλει ἀνασκαφῶν. . . . . σ. 46
A. Mordtmann.— Περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων μνημείων τῆς Ἀρμενίας . . . . σ. 64
Α. Μαυρογένους — Περὶ τῆς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φιλοσοφίας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα . . . . . σ. 78
Π. Καλλιβούρση.— Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ θερμογόνου . . . . . σ. 112
Dr. Schrœder.— Περὶ τῆς Μωαβιτικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Μέσα . . . . σ. 120
Α. Πασπάτη.— Περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν Γενουηνσίων ἐν Κων)πόλει. . . σ. 138
Α. Βερναρδάκη.— Περὶ τοῦ χαρτονομίσματος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις . . . σ. 165
Η. Βασιάδου. — Ἔκθεσις τῆς Φιλολ. Ἐπιτροπῆς περὶ τοῦ Ζωγραφείου διαγωνίσματος. . . . . .

Ἰ Ἀριστοκλέους. — Ἔκθεσις τῆς ἐκπαιδ. Ἐπιτροπῆς: Περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἡμετέρων ἐκπαιδευτηρίων . . . . . σ. 186

§ *Περιλήψεις.*

Σ. Καραθεοδωρῆ — Βιογραφία Γ. Γρότε . . . . . σ. 217
Μ. Παρανίκα. — Περὶ Βυζαντινῆς Μουσικῆς. . . . . σ. 233
Ἰ Καρολίδου. — Σύντομος ἱστορία τῆς Φυσιολογικῆς περὶ ὁράσεως θεωρίας . σ. 235
A. Mordtmann. — Περὶ ἐπιγραφῶν καὶ ἀναγλύφων Φιλιππουπόλεως. . . σ. 238
Ἰ. Καρολίδου.— Περὶ τοῦ γνωστικοῦ . . . . . σ. 260
Jermingham.— Περὶ τοῦ μυθολαγικοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Βοσπόρου . . . σ. 278
Α Βερναρδάκη.— Περὶ Κορίνθου καὶ τοῦ ἰσθμοῦ αὐτῆς . . . . . σ. 313
Π. Καλλιβούρση.— Περὶ ἐγκεφάλου ψυχολογικῶς θεωρουμένου. . . . . σ. 323
Κ. Καλλιάδου.— Περὶ τῆς ἐννεαημέρου Βασιλίσσης Ἰωάννης . . . . . σ. 344
A. Dumont.— Ἡ Θρᾴκη καὶ αἱ ἀρχαιότητες αὐτῆς . . . . . σ. 359
Γ. Σ. Γ. Βέϊ.— Ἔκθεσις ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Χ. Κόλλεν συλλεγέντων νομισμάτων Τόμεως . . . . . σ. 249

ΤΟΜΟΣ Ζ' (1874)

Δ. Δάμων— Περὶ τῶν ἐν Σουλοῦ Σεραΐ τοῦ Πόντου ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν. σ. 1
Μ. Παρανίκα.— Περὶ Ἀνδρέου τοῦ Λιβαδηνοῦ. (Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος). . . . . σ. 7
A. Mordtmann.— Περὶ τῶν Παλμυρηνῶν ἀρχαιοτήτων . . . . . σ. 15
J. Millingen.— Περὶ δύο ἀνεκδότων Κυζικηνῶν ψηφισμάτων. . . . . σ. 23
Μ. Παρανίκα.— Στοιχεῖα γλωσσολογίας . . . . . σ. 28
Dr Mordtmann (υἱοῦ) — Περὶ βυζαντινῶν μολυβδοβούλλων . . . . . σ. 57
Α. Πασπάτη.— Τὸ ἐμπόριον τῶν Γενουηνσίων ἐν Κ/πόλει καὶ Εὐξείνῳ Πόντῳ κατὰ τὸν Μεσαίωνα . . . . . σ. 82
Μ. Χουρμούζη.— Συνοπτικὸς παραλληλισμὸς τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ὡς καί τινων περιέργων τῶν ἐπὶ Ὁμήρου Ἀχαιῶν πρός τινα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. . . . . .
Δ. Ραζῆ.— Περὶ τοῦ Περσικοῦ ποιήματος «Πενταμέϊ Ἀττάρ» . . . . . σ. 146
Γ. Σάρρου.— Ἱστορικὴ Μελέτη ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς. . . σ. 152
Ἔκθεσις τῆς Ἐκπεδ. Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας . . . . . σ. 205
Ἔκθεσις τῆς Φιλολ. Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ περὶ συλλογῆς ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ Ζωγραφείου διαγωνίσματος σ. 220

§ *Περιλήψεις.*

Μ. Παρανίκα.— Γ. Χρίστ. Περὶ εἰδυλλίου . . . . . σ. 238
J. Lastic.— Περὶ γενέσεως ἰδεῶν. . . . . σ 245
Dr Déthier.— Περὶ τινων Γοτθικῶν καὶ Βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Ἐξακιονίῳ . . . . . σ. 257
Α. Βερναρδάκη.— Περὶ τροχιαστῶν ὁδῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τῆς μεταφορᾶς τοῦ στόλου Μωάμεθ τοῦ Β' εἰς τὸν Κεράτειον κόλπον . . . . . σ. 259
Α. Πασπάτη.— Περὶ ἁλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τῷ 1204 μ.Χ. σ 264
Dr. Déthier.— Περὶ διαφόρων θέσεων τοῦ Βυζαντίου . . . . . σ. 269

Δεκιγάλα.— Περὶ Ἡφαιστείων. . . . . σ. 269
Ἰ. Καρολίδου.— Περὶ γενέσεως γλώσσης . . . . . σ. 276
Ἀ. Πασπάτη.— Περὶ τινων μετάλλων τῆς Ἑλλάδος . . . . . σ. 281
G. Perrot.— Ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ τραπεζῖται . . . σ. 343

ΤΟΜΟΣ Η′ (1874)

Μ. Παρανίκα.— Στοιχεῖα γλωσσολογίας . . . . . σ. 1
Γ. Χασιώτου.— Περὶ τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον. . . . . σ. 94
Ἀ. Ζωηροῦ.— Περὶ τινος θεμελιώδους ἐλλείψεως ἐν παρ' ἡμῖν ἀγωγῇ τῶν παίδων (ἤτοι τῆς σωμασκίας). . . . . σ. 129
Σ. Μαυρογένους.— Φυσιολογικαὶ Μελέται . . . . . σ. 139
Ἀ. Πασπάτη.— Περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν Γενουηνσίων ἐν Κων)πόλει. . . σ. 152
J. Millingen.— Συμπλήρωσις ἐπὶ τῶν δύω ἀνεκδότων Κυζικηνῶν ψηφισμάτων καὶ ἔκθεσις ἐπὶ πολλῶν ἐπιγραφῶν Θρᾴκης καὶ Κυζίκου . . . . . σ. 164
Μ. Παρανίκα.— Περὶ τῆς Χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων. . . . σ. 174
Γ. Χασιώτου.— Ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν Κανονισμῶν τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ζωγραφείων καὶ τῶν ἐν Θρᾴκῃ Ζαριφείων διδασκαλείων καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτοῖς προτύπων δημοτικῶν σχολείνω. . . . . σ. 194
Μ. Παρανίκα.— Περὶ Μέσης παιδεύσεως . . . . . .
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς.— Ἔκθεσις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας . . . σ. 252
Φιλολ. Ἐπιτροπῆς.— Ἔκθεσις ἐπὶ τῆς συλλογῆς ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Ζωγράφειον διαγώνισμα). . σ. 269
J. Girard.— Ὁ Ἀττικισμὸς παρὰ τῷ Λυσίᾳ ἢ μελέται περὶ τῆς Ἀττικῆς εὐγλωττίας . . . . . σ. 580

§ *Ζῶντα Μνημεῖα*

Ἰ. Σταματέλου.— Λευκαδία διάλεκτος . . . . . σ 363
Γ. Μαραγγοῦ.— Γλωσσάριον Λευκαδίας διαλέκτου. . . . . σ. 455
Δ. Χαβιαρᾶ.— Συμαϊκὴ διάλεκτος. (Γλωσσάριον, παροιμίαι. αἰνίγματα) . . σ. 464
Ν. Πολίτου.— Χιακὴ διάλεκτος. (Γλωσσάριον, αἰνίγματα, συνήθειαι, ᾄσματα καὶ ἔθιμα ἄλλων νήσων καὶ τόπων) . . . . . σ. 490
» » Ἀνέκδοτα δημοτικὰ ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος, αἰνίγματα καὶ λογοπαίγνια. . . . . σ. 496
Σ. Μανασσείδου.— Διάλεκτος Αἴνου, Ἴμβρου καὶ Τενέδου (Λεξιλόγια, ᾄσματα, ἔθιμα καὶ μαγγανεῖαι, παιδιαί) . . . . . σ. 526
Ἰ. Παγούνη.— Ἠπειρωτικὴ διάλεκτος (Γλωσσάριον, ὀνόματα γυναικῶν, δημοτικὰ ᾄσματα, λογοπαίγνια). . . . . σ. 580

ΤΟΜΟΣ Θ′ (1875)

Μ. Παρανίκα.— Στοιχεῖα γλωσσολογίας. . . . . σ. 1
Ἰ. Καρολίδου.— Συνέχεια τῆς περὶ γενέσεως γλώσσης διατριβῆς . . . . . σ. 89
Σ. Μαυρογένους.— Φυσιολογικαὶ Μελέται. . . . . σ. 93
Ἰ. Καρολίδου.— Περὶ γνωστικοῦ. . . . . σ 47
Σ. Μαυρογένους.— Περὶ ὕπνου καὶ ἐνυπνίων ὑπὸ φυσιολογικὴν ἔποψιν . . σ. 111

Μ. Παρανίκα.— Περὶ τῆς Χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων. . . . σ. 119
Γ. Σάρρου.— Ἱστορικὴ μελέτη ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς . . σ. 130
Γ. Ἀριστάρχου.— Περὶ τῆς παρὰ τοῖς Ἄραψι βοτανικῆς. . . . . σ. 176
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς.— Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους. . . . . σ. 182
Φιλολ. Ἐπιτροπῆς.— Περὶ συλλογῆς ζώντων μνημείων . . . . . σ. 193
» *Περὶ* τῆς Ζωγραφείου Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης. . . . σ. 198
Ἰ. Σταματέλου.— Λευκαδία διάλεκτος . . . . . σ. 280
Ν. Πολίτου.— Εὐχαὶ καὶ κατάραι παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ . . . . . σ. 321
Σ. Μανασσείδου.— Ποικίλη ὕλη (γλωσσικὴ καὶ λαογραφικὴ) συλλεχθεῖσα ἐξ Αἴνου, Ἴμβρου καὶ τῶν περιχώρων. . . . . σ. 335
Κ. Καλλιάδου.— Ἐπέτειος γενικὴ ἔκθεσις. . . . . σ. 265
Μ. Παρανίκα.— Περὶ Θεοδώρου Ῥεντίου Χίου (περίληψις μελέτης αὐτοῦ) . σ. 273
Ἰ. Τζέτζη.— Περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς (περίληψις πραγματείας). . . σ. 223
Ἀ. Πασπάτη.— Περὶ τῶν ἐν Κων)πόλει σωζομένων Βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν (περίληψις πραγματείας αὐτοῦ). . . . . σ 236

§ *Ἐν ἀρχαιολογικῷ παραρτήματι τοῦ Θ′ τόμου.*

S. Mordtmann.— Περὶ τινων ἀρχαίων ἐπιγραφῶν τῆς Προύσης.
A. Mordtmann.— Σεΐδι-Γάζι (νοτίως τοῦ Ἐσκί-Σεχίρ.

ΤΟΜΟΣ Ι′ (1875)

Μ. Παρανίκα.— Ὁ Δρ. Σχλίεμανν καὶ τὸ Ἴλιον. . . . . σ 1
» Περὶ τῆς Χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων . . . . σ. 10
» Περὶ Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου. . . . . σ. 22
» Περὶ τῶν ἐν τῷ νέῳ Ἰλίῳ ἀνασκαφῶν. (ὑπὸ W. Christ). . σ. 30
» Περὶ ἀναβαπτισμοῦ κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα. . . . . σ. 33
Γ. Λαζοπούλου.— Περὶ τοῦ ἐκουσίου συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακιωτῶν. . . σ. 41
Μ. Παρανίκα.— Περὶ Σάμου κατὰ τὴν Ι′ ἑκατονταετηρίδα. . . . . σ. 49
Dr Schliemann.— Περὶ τῶν ἐν Ἰσαρλὶκ ἀνασκαφῶν. . . . . σ. 51
M Παρανίκα.— Περί τινων λογίων ἐκ Ραιδεστοῦ . . . . . σ. 67
Ἰ. Καρολίδου.— Ἡ περὶ ψυχῆς καθόλου διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλους . . σ. 80
Μ. Παρανίκα.— Περὶ τῆς ἐν Κων)πόλει Πατριαρχικῆς Σχολῆς. . . . . σ. 85
Κ. Καλλιάδου.— Περὶ Ἄννης Κομνηνῆς. . . . . σ. 102
Dr Déthier.— Περὶ τῆς ἐν τῇ παλαιᾷ Κρήτῃ θέσεως τῶν γυναικῶν . . . σ. 118
Ν. Τσιγαρᾶ.— Περὶ τῆς πόλεως Πασσαρῶνος . . . . . σ. 125
Ἀ. Πασπάτη.— Ἐπέτειος γενικὴ ἔκθεσις . . . . . σ. 181
Ὀ. Ἰαλέμου.— Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καταστάσεως τῆς παιδείας. . . . . σ. 180
Ἰ. Τζέτζη.— Ἔκθεσις περὶ τοῦ περὶ συλλογῆς ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ Ζωγραφείου διαγωνίσματος. . . . . σ. 200

ΤΟΜΟΣ ΙΑ′ (1878)

Ἐ. Ἰωαννίδου.— Περὶ ἀνατροφῆς . . . . . σ. 1
Μ. Παρανίκα.— Ἐκκλησιαστικά· . . . . . σ. 26
» Περὶ Ἰωάννου Ζυγομαλᾶ καὶ Μιχαὴλ Ἑρμοδώρου . . . σ. 35

Δ. Σταματιάδου — Ὁ ἀγὼν τῆς Ἐπιστήμης . . . . . σ. 47
Μ. Παρανίκα. — Νεοελληνικά (Ἰάκωβος Βασιλικός, Ἰάκωβος Διασορῖνος καὶ Γεώργιος Σαμιαρᾶς) . . . . . σ. 66
» — Ἐκπαιδευτικά. (Συμπλήρωσις τοῦ Σχεδιάσματος αὐτοῦ περὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν σχολείων κτλ.). . . . . σ. 74
Ι. Καρολίδου. — Περὶ γενέσεως γλώσσης . . . . . σ. 96
Μ. Παρανίκα. — Περὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. . . . . σ. 110
Γ. Σάρρου. — Περὶ ποινικῆς νομοθεσίας . . . . . σ. 119
Ι. Γ. Δημητριάδου. — Ἔκθεσις περὶ τῆς κιβωτοῦ μαθηματικῶν προβλημάτων. σ. 130
Ι. Ἀριστοκλέους. — Ἐπέτειος γενικὴ Ἔκθεσις. . . . . σ. 182
Ὀδ. Ἰαλέμου. — Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καταστάσεως τῆς παιδείας . . . . . σ. 119
» Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καταστάσεως τῆς παιδείας καὶ περὶ τῶν ἐν ἀπόροις σχολείοις καὶ σωματείοις διανεμηθεισῶν χρηματικῶν προσφορῶν. . . . . σ. 210
Αἰμ. Νοννότου. — Ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ περὶ συλλογῆς ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ Ζωγραφείου διαγωνίσματος.
§ Ἐν Ἀρχαιολογικῷ παραρτήματι.
A. Mordtmann. Βρυένιος Στρατηγὸς Δαλματίας.
Paul Schroeder. — Περὶ τῆς Κυπριακῆς ἐπιγραφῆς.

ΤΟΜΟΣ ΙΒ' (1876)

Κ. Καραπάνου. — Ἡ Δωδώνη καὶ τὰ ἐρείπια αὐτῆς . . . . . σ. 1
Ὀδ. Ἰαλέμου. — Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου . . . . σ. 6
Φ. Τάγη. — Περὶ τῆς σημασίας τῶν ὀνείρων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις . . . . . σ. 19
Α. Πασπάτη. — Τὰ Θρᾳκικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου . . . . . σ. 33
Α. Πασπάτη. — Τὰ ἀνατολικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου . . . . . σ. 43
Ι. Καρολίδου. — Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων . . . . . σ. 53
» » Περὶ γλώσσης . . . . . σ. 58
Γ. Δημητριάδου. — Ἔκθεσις ἐπὶ τῆς ἐγκολπίου ἐμπορικῆς ἀριθμητικῆς Μαγδάνη, καὶ περὶ τῆς τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμης καὶ τῶν ὑποδιαιρέσεων ταύτης . . . . . σ. 62
Μ. Παρανίκα. — Περὶ Θεοδώρου Ῥεντίου . . . . . σ. 75
Φιλ. Ἐπιτροπῆς. — Ἔκθεσις περὶ ζώντων μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης . σ. 101
Ι. Ἀριστοκλέους — Ἐπέτειος γενικὴ ἔκθεσις. . . . . σ. 131
Μ. Παρανίκα — Περὶ τῶν σχέσεων τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ὀρθοδόξους ἡγεμόνας τῆς τε Ρωσσίας καὶ τῶν Παριστρίων Ἡγεμονιῶν . . . . . σ. 143
» Βιογραφικαὶ σημειώσεις περὶ Διονυσίου Παπαρρούση . . . σ. 156
» Περὶ τῆς οἰκογενείας Ῥάλλη Καραβοκύρη . . . . . σ. 159
Δ. Σταματιάδου. — Περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς γυναικὸς ἐν ἔθνεσι μαχίμοις καὶ λαοῖς ἡμιβαρβάροις . . . . . σ. 161
» Περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν τέκνων ἐν ἔθνεσι μαχίμοις καὶ παρὰ λαοῖς ἡμιβαρβάροις . . . . . σ. 167

ΤΟΜΟΣ ΙΓ' (1880)

Ἰ. Καρολίδου. — Περὶ τῆς πρώτης τῶν ὀργανικῶν γενέσεως . . . . . σ. 1
Ἀ. Πασπάτη. — Νεώτατα Βυζαντινὰ μελετήματα . . . . . σ. 5
Σ. Ἀριστάρχου. — Περὶ φυτῶν παρ' Ἑβραίοις . . . . . σ. 21

Α. Πασπάτη. — Περὶ μεταναστεύσεως τῶν Ἀτσιγγάνων . . . . . σ. 35
Γ. Δημητριάδου. — Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν . . . . . σ. 39
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς. — Ἔκθεσις περὶ τῶν ἐν Κων)πόλει καὶ τοῖς πέριξ σχολείων . . . . . σ. 56
Σ. Ἀριστάρχου. — Περὶ ἐπιγραφῶν Ἑλληνικῶν, Λατινικῶν καὶ Σερβικῶν τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων . . . . . σ. 84
Γ. Δημητριάδου. — Σχέδιον ἀπογραφῆς τοῦ Ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν προαστείων αὐτῆς . . . . σ. 102
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς. — Ἔκθεσις ἀναγνωσθεῖσα κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ Συλλόγου . . . . . σ. 122
Καραπάνειος ἀγών. — Περὶ ἐκδόσεως διδακτικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων . . . . . σ. 128
Ὀδ. Ἰαλέμου. — Ἐπέτειος γενικὴ ἔκθεσις . . . . . σ. 183
Μ. τοῦ Γένους Σχολή. «Κῶδιξ περιέχων τὰς ἀντιγραφὰς τῶν ἐπιστολῶν, ψηφισμάτων, ἐπιταγμάτων, σιτημάτων, ὧν ἐπιστέλλει καὶ δέχεται τὸ ἐν Βυζαντίῳ Μέγα καὶ κοινὸν τοῦ Γένους Μουσεῖον ἐπὶ τῆς Σχολαρχίας τοῦ Κυρίου Δωροθέου Πρωΐου». (κατ' ἀντιγραφὴν τοῦ *Μητροπολίτου Νικηφόρου Γλυκοῦ*) . . . . . σ. 203

§ *Ἐν Ἀρχαιολογικῷ παραρτήματι ΙΓ' τόμου.*

Νικηφόρου μητροπολίτου Ἴμβρου, περί τινων ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν Ἴμβρου . . . . . σ. 1
Σ. Ἀριστάρχου. — Ἐπιγραφαὶ τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσσίας . . . . . σ. 15
Mordtmann *ἰατροῦ.* — Διομήδης ἔπαρχος τῆς πόλεως (566—574) . . . . σ. 23
Mordtmann *πατρὸς καὶ Σ. Ἀριστάρχου* Χρυσόβουλον Ρωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ . . . . . σ. 25
Dr Déthier. — Ἀνακαλύψεις Νομισματικαὶ . . . . . σ. 30
Α. Πασπάτη. — Περί τινος ὑπογείου καὶ κινστέρνης . . . . . σ. 32
F. Mordtmann. — Ἐπιγραφαὶ Θεσσαλονίκης . . . . . σ. 34
Ι. Σακκελίωνος. — Πατμιακὰ . . . . . σ. 41
Mordtmann *ἰατροῦ.* — Μολυβδόβουλα Κομνηνοῦ . . . . . σ. 44
Σ. Ἀριστάρχου. — Ἐπιγραφαὶ τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων . . σ . . . . σ. 49
J. Millingen. — Δακτυλιόλιθοι . . . . . σ. 56
I. Mordtmann. — Ἀρχαιότητες Τόμεως . . . . . σ. 64
C. Curtis. — Ἐπιγραφὴ μωαβιτικὴ Μέσα . . . . . σ. 71
Σ. Ἀριστάρχου. — Ἐπιγραφαὶ Σύμης . . . . . σ. 76
Α. Πασπάτη. — Ἐπιτύμβιον γενουηνσίου ἰατροῦ. . . . . σ. 83
Dr Mordtmann. — Μολυβδόβουλα τῆς Δύσεως . . . . . σ. 84
Dr Schroeder. — Χάρτης τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μέσα, βασιλέως Μωάβ.

ΤΟΜΟΣ ΙΔ' (1884)

Δ. Σταματιάδου. — Βίος Ἀλεξάνδρου Σχοινᾶ. . . . . σ. 1—3
Ε. Μαυρογένους. — Βίος Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ . . . . . σ. 3—27
Ι. Καρολίδου. — Τὰ ἑκατὸν ἀποφθέγματα τοῦ Ἀλῆ. . . . . σ. 28—45
Μ. Παρανίκα. — Περὶ Ἐφέσου. . . . . σ. 46—60

SISMANOGLIO MEGARO

Δ. Σταματιάδου.—Περὶ γυμναστικῆς. . . . . σ. 66—66
« Διαταράξεις ἀτμοσφαιρικαί. . . . . σ. 66—67
Π. Βράϊλα—Περὶ τῶν χαρακτήρων τῆς ἑλληνικῆς διανοίας. . . . . σ 76—79
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς—Ἔκθεσις περὶ τοῦ Καραπανείου ἀγῶνος Περὶ μεθοδικῶν διδακτικῶν βιβλίων. . . . . σ. 80—87
Πρόγραμμα Καραπανείου ἀγῶνος (πρὸς σύνταξιν διδακτικῶν βιβλίων α.' παιδεύσεως.) . . . . . σ. 87—92
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς. — Ἐκπαιδ. κίνησις ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ὀθ. κρότους. . . . . σ. 92—97
Φιλ. Ἐπιτροπῆς.— Ἔκθεσις περὶ Ζωγραφείου ἀγῶνος (ζώντων μνημείων.) σ. 97—193
Σ. Ἀριστάρχου.—Κατάλογος τῶν παρὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀπὸ ἁλώσεως μέχρι τοῦδε συγγραφέντων βιβλίων φυσικοϊστορικῶν φυσικῶν, γεωγραφικῶν, ἰατρικῶν μαθηματικῶν καὶ νομικῶν σ. 103 195
Θ. Πουσίου. –Συλλογὴ λέξεων, παραμυθίων, ᾀσμάτων κτλ. τοῦ ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου ἑλληνικοῦ λαοῦ. . . . . σ. 205—278
Μέρος Α'. Λεξιλόγιον σ. 205—Μέρος Β'. Ὅρκοι, 248.—Εὐχαί, 248.—Κατάραι, 250.—Κύρια ὀνόματα ἀνδρῶν, 252.—Ὀνόματα γυναικῶν, 253.—Ὀνόματα τοποθεσιῶν, 254.—Μέρος Γ'. Παραμύθια, 255·—Αἰνίγματα 261.—Μέρος Δ'. Μυρολόγια, 261.—Μέρος Ε'. Δημοτικὰ ᾄσματα, 266. Δίστιχα. 273—278.
Ι. Βαλαβάνη. –Νέα συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς ἰδιωτικῆς τοῦ Πόντου. Λεξιλόγιον, λογοπαίγνια, μῦθοι, ... σ. 278—291

§ *Ἀρχαιολογικὸν παράρτημα. ιδ' τόμου (1884)*

Ἀρχαιολογικὸς χάρτης τῶν χερσαίων τοιχῶν Κωνσταντινουπόλεως, συγκριτικὸς κατάλογος τῶν ὀνομάτων κτλ. . σ. 3—15
Χάρτης ἀρχαιολογικὸς τῶν χερσαίων τειχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιτροπῆς.

ΤΟΜΟΣ ΙΕ' (1884)

Μ. Παρανίκα.—Μελέτη τῶν ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους . . . . . σ. 1—9
Κ. Κοντοπούλου.—Ἀθανασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ ἀνεύρεσις τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης ἐν ταῖς δημώδεσι διαλέξεσι τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς . . . . . σ. 9—16
Δ. Σταματιάδου.—Ἐπιστήμη καὶ θρησκεία ὡς σύμμαχοι. . . . . σ. 16—23
Ἔκθεσις τῆς Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς περὶ τοῦ Καραπανείου ἀγῶνος. (Περὶ ἐκδόσεως μεθοδικῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν δημοτ. σχολείων) . . . . . σ. 100—113
Πρόγραμμα Καραπανείου ἀγῶνος διὰ τὸ τρίτον ἔτος (πρὸς σύνταξιν Χρηστομαθείας τῆς νέας Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς κτλ.) . . . . . σ. 112—115
Φιλολ. Ἐπιτροπῆς.— Περὶ τοῦ Ζωγραφείου ἀγῶνος (10 Μαΐου 1881) . σ. 116—120
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς.— Ἔκθεσις περὶ τοῦ Βουτσιναίου ἀγῶνος (Περὶ συντάξεως Ὁδηγοῦ τῆς πρώτης παιδεύσεως) . . σ. 121—123
Κ. Παγούνη. — Προλήψεις, δεισιδαιμονίαι καὶ παιδιαὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μετὰ παραλληλισμοῦ πρὸς τὰς τῶν ἀρχαίων . . . σ. 124—141

§ *Παράρτημα τόμων ΙΕ', ΙΣΤ', ΙΖ, ΙΗ' (1884—1888)*

Μαυροκορδάτειος Βιβλιοθήκη.

Γενικὸς περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν βιβλιοθήκαις εὑρισκομένων Ἑλληνικῶν χειρογράφων ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως.

Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.— Ἔκθεσις παλαιογραφικῆς ἐκδρομῆς εἰς τὴν νῆσον Λέσβον . . . . . σ (α'—κ')
» » Κατάλογος τῶν ἐν τοῖς βιβλιοθήκαις τῆς νήσου Λέσβου ἑλλην χειρογράφων σ. 1 — 132
» » Κατάλογος τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Γυμνασίου Μιτυλήνης χειρογράφων. σ. 132—145
» » Κατάλογος τῶν ἐν τῇ (Λέσβῳ) μονῇ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου χειρογράφων σ. 146—162
» » Σημείωσις περὶ ἑτέρων Λεσβιακῶν κωδίκων σ. 162—171

§ *Μαυροκορδάτειος Βιβλιοθήκη.*

Ἀνέκδοτα Ἑλληνικὰ συγγραμμάτια ἔγγραφά τε καὶ ἄλλα κείμενα ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως

1 Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγ. Γερμανοῦ Κων)πόλεως τοῦ ὁμολογητοῦ σ. 1—17
2. Θεοφάνους Μηδείας καὶ Γεωργίου Ἀμηρούτση Ἐπιστολαὶ ἀμοιβαῖαι . σ· 18—29
3. » » Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους . . . . . σ. 29—35
4. Ἰωάννου Εὐχαΐτων ἐγκώμιον εἰς τὸν ὅσιον Βάραν . . . . . σ. 35—45
5. Φιλοθέου Σηλυβρίας λόγος εἰς τὸν ὅσιον Μακάριον τὸν ἐξ Ἐφας. . σ. 46—63
6. Τακτικὸν τῶν ὑποκειμένων θρόνων τῷ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας . . σ. 64—67
7, 8. Τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας Ἀντιοχείας . . . . . σ. 68—70
9. Δύο ἱστορικὰ ἔγγραφα: α) ὑπόμνημα ἀδήλου ἰατροῦ περὶ τῆς ὑπὸ Σελτζούκων αἰχμαλωσίας αὐτοῦ· β) Κανόνες μεγάλης τοπικῆς συνόδου ἐν Κων)πόλει (1593) . . . . . σ. 71—75
10. Ἔγγραφα ἱστορίας καὶ τοπογραφίας τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος σ. 75—85
11. Σχόλια εἰς τὰς πέντε ὁμιλίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου . . . . σ. 85—93
12. Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ συγγράμματα διάφορα σ. 94—105 ἤτοι
13. Περιγραφὴ κώδικος Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, περιλαμβάνοντος πολυάριθμα συγγράμματα αὐτοῦ. . . . . σ 95
14. Μάρκου Εὐγενικοῦ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον . . . . . σ. 98
15. Τοῦ αὐτοῦ συναξάριον εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὁσ. Συμ. τοῦ μεταφραστοῦ. . σ. 100
16. Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ ἐμμετρά τινα . . . . . σ. 102
17. Σχόλια εἰς Πλοῦτον καὶ Νεφέλας Ἀριστοφάνους . . . . . σ. 106

ΤΟΜΟΣ ΙΣΤ' (1884)

Ἀθ. Παπαδοπ. Κεραμέως. Περὶ γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἀρμενικῆς γραμματολογίας μέχρι τέλους τῆς Ε' χριστιανικῆς ἑκατονταετηρίδος . . . . . σ 1—38
Κ. Καλλιάδου.— Περὶ τοῦ Συλλόγου τοῦ διεθνοῦς δικαίου . . . . . σ. 39—64
Δ. Σταματιάδου.—Βιογραφία τοῦ ὁστρέου. . . . . σ 64—68
Μ. Παρανίκα.—Ὁμηρικαὶ μελέται. Περὶ τῆς καθ' Ὅμηρον ἠθικῆς . . . . σ 68—78
Μ. Παρανίκα. — Ὁμηρικαὶ μελέται. Ἰλιακά . . . . . σ. 78—87

Ἠρ. Βασιάδου. — Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας . . . . . σ. 88–30
Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς.—Κρίσις ἐπὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Σαΐτ βέη «Περὶ ἠθικῶν ἀρετῶν καὶ ἐπιστημονικῶν τελειοτήτων . . . σ. 303—309
Φιλολ. Ἐπιτροπῆς.—Ἔκθεσις περὶ τοῦ Ζωγραφείου ἀγῶνος . . . σ 310 329
Καραπανείου ἀγῶνος.—Γενικὸν πρόγραμμα περὶ ἐκδόσεως μεθοδικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων . . . . . σ. 301
Καραπανείου ἀγῶνος.—Εἰδικὸν πρόγραμμα πρὸς σύνταξιν Γεωγραφίας . σ. 322—323
Καραπανείου ἀγῶνας.—Εἰδικὸν πρόγραμμα πρὸς σύνταξιν Φυσ. Ἱστορίας σ. 323—324
Ἀλ. Μαυρογένους. – Περὶ Βολταίρου καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ σ. 326—327
Τ. Καραθεοδωρῆ.—Περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὸν δημόσιον φωτισμόν . . . . . σ. 331
Σπ. Μαυρογένους.—Περὶ ὕπνου καὶ ὑπνοβατίας κατὰ τὸν Regnaud . . . σ. 336
Ἀλ. Καραθεοδωρῆ.—Περὶ Ἡρανικῶν (Ἐθνολογ.) . . . . . σ 336—340
Κ. Ξανθοπούλου.—Περὶ τῶν ἠθικῶν Νικομαχείων τοῦ Ἀριστοτέλους . σ. 348—349
Α. Γ. Πασπάτη.—Περὶ τῶν Βυζαντινῶν Ἀνακτόρων καὶ τῶν πέριξ αὐτῶν ἱδρυμάτων . . . . . σ. 350—351, 359, 366
Σπ. Μαυρογένους.—Ὁποῖον ἄρα τὸ τῷ πολιτισμῷ προσφορώτερον κλίμα . . σ· 352
Ἀθ. Πετρίδου.—Γλωσσολογικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Α. Γ. Πασπάτη περὶ μεταναστεύσεως τῶν Ἀτσιγγάνων σ. 360—361
Γ. Κατσελίδου.—Περὶ ἀποίκων καὶ ἐποίκων παρ' Ἕλλησιν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις . . . . . σ 362
Ἠρ. Βασιάδου.—Περὶ τῆς ἰδέας τῆς προόδου κατὰ τοὺς ἀρχαίους . . . . σ. 369

§ *Ἀρχαιολογικὸν παράρτημα ΙΣΤ' τόμου 1885*

G. G. Curtius. – *Σ. Ἀριστάρχου.* —Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ Βυζαντίου μετὰ Ε' πινάκων. . . . . σ. 142

§ *Παράρτημα ΙΣΤ' τόμου (1885). Παλαιογραφικὸν δελτίον.*

Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.—Συνοπτικὴ ἔκθεσις παλαιογραφικῶν ἔργων ἔν τε Κ)πόλει καὶ ἐν ταῖς χώραις τοῦ Πόντου . . . . . σ. 3
Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.—Ἰουλιανοῦ αὐτοκράτορος ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῶν σημειωμάτων . . σ. 9—35
Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.—Λιβανίου ἐπιστολαί, αἰσώπειοι (καὶ ἰγνατιακοὶ) μῦθοι καὶ αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ Νικολάου Καβάσιλα ἐν τρισὶ κεφαλαίοις, οἷς προσήρτηνται πίνακες ἀναφερόμενοι εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ 167 ἀναμίκτου κώδικος τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Θεοτόκου . . . . . σ. 36, 64
Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.—Ἀντιβολὴ τοῦ ὑπὸ W. Vagner ἐκδοθέντος Πουλουλόγου πρὸς λεσβιακόν τινα κώδικα . . . σ. 65—68
Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. – Σχόλια εἰς Αἰσχίνην . . . . . σ. 69—70

ΤΟΜΟΣ ΙΖ' (1886)

Κ. Ξανθοπούλου.— Τὰ ἠθικὰ Νικομάχεια τοῦ Ἀριστοτέλους . . . . . σ. 1—36
Ι. Καρολίδου.— Περὶ τῆς τῶν νεωτέρων καὶ ἰδίᾳ τῆς Σοπενανέρου ἀπαισιοδοξίας . . . . . σ. 37—49
Α. Παπαδ. Κεραμέως.— Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς Φιλολογίας. . . . . σ. 50—93

(Ἐπιστολαὶ Μανουὴλ Κορινθίου, Ἰωάννου Κορέσση, Διονυσίου Ἱερομονάχου, Γεωργίου τοῦ Αἰτωλοῦ, Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, Μαξίμου Μαργουνίου, Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, Διονυσίου Ἡρακλείας, Νεοφύτου Ροδινοῦ, Λαυρεντίου τοῦ Καββάκου, Γεωργίου Μοσχετίου, Παϊσίου Λιγαρείδου, Νεκταρίου Ἱεροσολύμων, Βησσαρίωνος Μακρῆ, Σωφρονίου Δαρακίου μετὰ βιογραφικῶν σημειώσεων)
Κ. Μακρῆ.— Περὶ τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τῶν ἀσθενειῶν αὐτοῦ . . σ. 94—116
Φιλολ. Ἐπιτροπῆς. —Ἔκθεσις περὶ τοῦ Ζωγραφείου ἀγῶνος . . . σ. 117—130
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς.— Ἔκθεσις περὶ τοῦ Καραπανείου ἀγῶνος. . . . σ. 131—138
Καραπ. ἀγῶνος. Γενικὸν πρόγραμμα περὶ ἐκδόσεως μεθοδικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν βιβλίων . . . . . σ. 138—139
» » Εἰδικὸν πρόγραμμα πρὸς σύνταξιν γραμματικῆς. . . σ. 139—144
Ἀθ. Πετρίδου.— Περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μοραιᾶς νῦν, Μοραιτάδας καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μωρέως σ. 146—146
Στ. Ἀριστάρχου.— Περί τινος ἀνεκδότου νεαρᾶς τοῦ Φωκᾶ . . . . σ. 148—149
Μ. Παρανίκα. —Περὶ τοῦ Δέρκων Διονυσίου τοῦ Σαμουρκάση (1772) . . . σ. 153
Φ. Τάγη.— Περὶ τῆς σημασίας τῶν ὀνείρων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις . σ. 154—155,158
Κ. Κοντοπούλου.— Περὶ ζώντων μνημείων τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης . σ 156—157
Ἠρ. Βασιάδου.— Περὶ τοῦ Λαοκόοντος τοῦ Λεσιγγίου . . . . . σ. 174—157
» » Περὶ τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Σοφοκλέους . . . . . σ. 189—203

§ *Ἀρχαιολογικὸν Παράρτημα ΙΖ τόμου (1886).*

Α. Π. Κεραμέως.— Ἔκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ . . . . . σ. 3—64
» » Ἀρχαιότητες καὶ ἐπιγραφαὶ τῆς Θράκης . . . . . σ. 65
» » Διαλεκτικὴ ἐπιγραφὴ Τραπεζοῦντος . . . . . σ. 114
Κ. Περδικίδου.— Περὶ τῶν ἐν Συρίᾳ Ἀγβατάνων (Ἐκβατάνων) . . . . σ. 117
Σ. Α. Σιδεροπούλου — Ναὸς ἱερομάρτυρος Λύτονόμου . . . . . σ. 122
» » Περὶ Δαματρύος τῶν Βυζαντινῶν (τοῦ νῦν Ἀλέμ τάγ) . σ. 126
A. Mordtmann Dr.— Μολυβδόβουλα Βυζαντινὰ ἐπαρχιῶν Εὐρώπης . . . σ. 144
C. G. Curtis — Ἐπιγραφαὶ ἐν Μακεδονίᾳ συλλεγεῖσαι . . . . . σ 153
Σάββα Ν. Διαμαντίδου.— Ἐπιγραφαὶ Ἰκονίου . . . . . σ. 169
Βελεγράδων Ἀνθίμου.— Ἐπιγραφαὶ Πελαγωνείας . . . . . σ 182
Albert L. Long.— Ἐπιγραφαὶ ἐν Μπαλτᾷ λιμὰν τοῦ Βοσπόρου . . . . . σ. 188

ΤΟΜΟΣ ΙΗ' (1888)

Ι. Καρολίδου.— Δαμαΐντια καὶ Νάλος . . . . . σ 1—13
» » Περὶ τῶν ὁμηρικῶν παραβολῶν . . . . . σ. 14—17
» » Περὶ τῆς Ρωμαίων τύχης . . . . . σ. 17—22
» » Περὶ ἐνυπνίων . . . . . σ. 22—24
Κ. Μακρῆ.— Περὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Κυζίκου . . . . . σ. 25—33
Ἔκθεσις τῆς Ἐκπεδ. Ἐπιτροπῆς. — Περὶ τοῦ Καραπανείου ἀγῶνος . σ. 102—102
» » Καραπ. ἀγῶνος πρόγραμμα περὶ ἐκδόσεως μεθοδικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτ. σχολείων σ. 108—109 καὶ εἰδικὰ πρὸς ἔκδοσιν γραμματικῆς, Ἑλ. Ἱστορίας καὶ Χρηστομαθείας σ. 109-113, 113-115, 116—117

Α. Παπαδοπούλου.— Τοπογραφικὸν καὶ ἱστορικὸν ὑπόμνημα περὶ τοῦ ἐν Λυδίᾳ Νυμφαίου . . . . . σ. 35
Σταματιάδου Δ. — Περὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν Ἑλλην. γραμμάτων ἐν Ἀμερικῇ σ. 43
Βασιάδου Ἡρ. – Περὶ τοῦ Λαοκόντος καὶ Λεσιγγίου . . . . . σ. 49—62
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς.— Κρίσις περὶ ἀναγνωστικῶν βιβλίων . . . . . σ. 56—58
Παρχαρίδου Ι.— Συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐν Ὄφει. Οὐσιαστικά . . . . . σ. 120—178
Ζηκίδου Γ.— Νεοελληνικὰ Ἠπειρωτικὰ ἀνάλεκτα (Παροιμίαι, δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις, μυριολόγια, αἰνίγματα, ἔθιμα) . . σ. 179—227

ΤΟΜΟΣ ΙΘ' (1888)

Μ. Παρανίκα.— Περὶ τῆς ἐν Κων/πόλει πατριαρχικῆς σχολῆς . . . . σ. 1—19
Ἀθ. Πετρίδου — Περὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυπαρισσίας ἐν Πελοποννήσῳ σ. 20—34
Χρ. Σαμαρτζίδου.— Περὶ τοῦ ἐπιφανέντος Κων/τίνῳ τῷ Μεγάλῳ σημείου καὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως Λάβαρον . . . . . σ. 35—47
J. G. Calvert.— Εἰδήσεις περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς ὁμηρικῆς Ἰλίου . . . σ. 48—57
Α. Π. Κεραμέως. — Ἔκθεσις εἰσηγητικὴ φιλολ. ἐπιτροπῆς περὶ τῶν συλλογῶν ζώντων μημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ τῶν ἀποσταλεισῶν εἰς τὸ Ζωγράφειον διαγώνισμα . . . . σ. 135—159
Κρίσις τῆς ὑποβληθείσης εἰς τὸν Καραπάνειον ἀγῶνα Φυσικῆς Ἱστορίας.
Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.— Περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ συνεδρίου Ὀδησσοῦ τῷ 1884 . . . . σ. 173—178
Συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς ἀρχαίας Ἑλλην. γλώσσης ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ . . . . . σ. 188—189
Συλλογὴ λέξεων παὶ ᾀσμάτων τῆς Νισύρου ὑπὸ Γεωργίου Παπαδοπούλου Νισυρίου . . . . . σ. 190—208
Δημοτικὴ ποίησις Σύμης ὑπὸ Δημοαθένους Χαβιαρᾶ. . . . . σ. 208

§ *Ἀρχαιολογικὸν παράρτημα ΙΘ'. τόμ. (1891)*

A. Mordtmann. — Βογδὰν Σεραΐ, ἤτοι ἡ Μονὴ τοῦ ἐνδόξου Προφήτου Προδρόμου ἡ ἐπικεκλημένη τῆς Παλαιᾶς Πέτρας . . . . σ. 3
A. Mordtmann.—Τοπογραφία Κων/πόλεως . . . . . σ ᾱ
Ξ. Α. Σιδεροπούλου.—Περὶ Δαματρύος τῶν Βυζαντινῶν (τανῦν Ἀλέμ τάγ) . . σ. 15
Ξ. Α. Σιδεροπούλου.—Βυζαντιναὶ ἐπιγραφαί. . . . . σ. 24
A. Mordtmann.—Ἐπιγραφὴ Θεσσαλονίκης . . . . . σ. 28
Albert L. Long.—Ἐπιγραφὴ Κυζίκου. . . . . σ. 29
Ἀρχαιολ. Ἐπιτρ.—Ἐπίγραμμα Ἀμισοῦ. . . . . σ. 32
A Leval.—Τρεῖς ἐπιγραφαὶ χριστιανικαὶ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐκ τοῦ μονύστου τῶν Συρακουσῶν . . . . . σ. 33
Π. Δ. Κούπτα. — Ἀρχαιολογικαὶ σημειώσεις . . . . . σ. 35
A. Mordtmann, πατρός.— Ἔκθεσις περί τινος σιατῆρος . . . . . σ. 41

ΤΟΜΟΣ Κ' (1891)

Φιλολ. Ἐπιτροπῆς. — Ἔκθεσις περὶ τοῦ Ζωγραφείου ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Χ. Χατζηχρήστου . . . . . σ. 81

Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς.— Ἔκθεσις περὶ τοῦ Καραπ. ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ εἰσ. Θ. Σαλτέλη σ. 83
» » Ἔκθεσις περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ἐν Κων)πόλει καὶ τοῖς προαστείοις Ἑλλην. ἐκπαδευτηρίων ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Π. Παπαρρούση (1885) . . . . . σ. 99
Μ. Παρανίκα.— Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης καὶ ἡ ἐν Ἑνετίᾳ ἑλλην. ἐκκλησία . . σ. 109
Κ. Ξανθοπούλου. — Συμπέρασμα τῆς μελέτης τῶν ἠθικῶν Νικομαχείων τοῦ Ἀριστοτέλους . . . . . σ. 127
Μ. Παρανίκα.— Ὁμηρικαὶ μελέται . . . . . σ. 132
Ι. Γ. Βαλαβάνη.— Τίς ἡ τοῦ Ξενοφῶντος Κερασοῦς; . . . . . σ. 168

ΤΟΜΟΣ ΚΑ' (1891)

Κ. Περδικίδου. — Κριτικὴ μελέτη περί τινος σημιτικῆς ἐπιγραφῆς ἐν Χαλεπίῳ πρό τινος σωζομένης τανῦν δὲ ἀπολεσθείσης καὶ περὶ τοῦ 59 ψαλμοῦ καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς μετὰ παρεμπιπτούσης κριτικῆς ἐξηγήσεως τοῦ 107 ψαλμοῦ . . σ. 1
Π. Κούππα.— Περὶ τυπογραφίας τῆς ἀρχαίας μητροπόλεως τοῦ Πόντου Τόμεως σ. 36
Μ. Γεδεών.— Αἱ κατὰ τῆς πολυτελείας καὶ τῶν προικῶν ἐθνικαὶ ἐνέργειαι κατὰ τοὺς τελευταίους τέσσαρας αἰῶνας . . . . . σ. 49
» » Περὶ τῆς Φαναριωτικῆς κοινωνίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος . . . . . σ 55
» » Χρονογράφου συμπεράσματα ἐπὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν . . . σ. 72
» » Περὶ φιλοπτώχων καὶ φιλανθρώπων διατάξεων παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας . . . . . σ. 79
Ἀνωνύμου. — Περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς . . σ 84
Μ. Παρανίκα. — Περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτωνα. . . . . σ. 88
» » Διονύσιος Δέρκων ὁ Σαμουρκάσης (1772). . . . . σ. 100
Κ. Ι. Ἰωαννίδου ἰατροῦ.— Περὶ τοῦ βίου, τῶν θεωριῶν, καὶ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Pasteur . . . . . σ. 110
Μ. Παρανίκα — Μελέτη ἐπὶ τοῦ Αἴαντος μαστιγοφόρου τοῦ Σοφοκλέους . . σ. 156
Κ. Περδικίδου.— Περὶ Λιλὶθ καὶ Μαρούτ (Σημιτικῶν δαιμόνων) . . . . σ. 160
Μ. Παρανίκα — Τὸ παλαιὸν σύστημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς . . . σ. 164
Ι. Ἀριστοκλέους.— Περὶ τῆς ἐν τῇ ποικιλίᾳ τοῦ σύμπαντος δεσποζούσης ἑνότητος . . . . . σ. 225
Ἐκπ. Ἐπιτροπῆς.— Κρίσις τῆς εἰς τὸν Καραπάνειον ἀγῶνα ὑποβληθείσης γραμματικῆς (1889) . . . . . σ. 262
Ἔκθεσις Φ. Τάγη εἰσηγητοῦ. — Περὶ τῶν εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα ὑποβληθέντων ζώντων μνημείων τῆς ἑλλ. γλώσσης (1889) . σ. 265
Ν. Φωτιάδου.— Περὶ ἀναπτύξεως καὶ προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους . σ. 290
Ἀχιλλέως Διαμαντάρα.—Γλωσσικὴ ὕλη τῆς νήσου Μεγίστης (Καστελλορίζου) [Παροιμίαι, κανατσίσματα ἢ χορέματα, νανουρίσματα, τραγούδια τῆς σαντακλείδας (αἰώρας), μυριολόγια, ᾄσματα γάμου καὶ ᾄσματα διηγηματικά, αἰνίγματα] σ. 315 - 365

ΤΟΜΟΣ ΚΒ' (1891)

Κ. Μακρῆ.— Βιογραφία Ἡρ. Βασιάδου . . . . . σ. 20
Θ. Σαλτέλη. — Ἔκθεσις περὶ τῶν εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα ὑποβληθέντων συλλογῶν ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ (τῷ 1890) σ. 52

Μ. Αὐθεντοπούλου. — Ἔκθεσις περὶ τῶν εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα ὑποβληθέντων συλλογῶν ζώντων μνημείων (τῷ 1891) . . σ. 122
Α. Χρηστίδου ἰατροῦ. — Περὶ τοῦ ὀζονίου ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι . . . σ. 141
Α. Νεοφύτου.— Περὶ τῶν ἐν Κερασοῦντι δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων . . σ. 147
Δ. Οἰκονομίδου.— Ἐπίκρισις τοῦ ὑπὸ τοῦ Ι. Σταματέλου ἐν τῷ Δ' τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ «Παρνασσοῦ» δημοσιευθέντος λεξιλογίου τῆς διαλέκτου τοῦ Πόντου . . . . . σ. 152
Θ. Βικέλα. — Περὶ ἀγωγῆς . . . . . σ. 160
Θ. Ρενάκ.—Ἡ νομισματολογία καὶ ἡ ἱστορία . . . . . σ. 168
Θ. Βεγλερῆ —Ἡ ἀγωγὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἠθικήν . . . . σ. 176
Α. Χρηστίδου.—Νοσολογικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία τοῦ λοιμοῦ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον . . . . . σ. 181
Μ. Παρανίκα.—Ἀνάλυσις τῆς Δ' ᾠδῆς τῶν πυθίων τοῦ Πινδάρου . . . . σ. 190
Α. Χρηστίδου.—Περὶ ὑγείας, ὑγιεινῆς καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς ἱστορικῶς καὶ κοινωνικῶς . . . . . σ. 196
Θ. Βεγλερῆ.—Ποία ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου ὑπὸ κοινωνιολογικὴν ἔποψιν . . σ. 202
Μ. Καρλότη.—Περὶ Ἡροδότου. . . . . σ. 211
Pinéyro καὶ Vilavicencio.—Ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ ἐν Μαδρίτῃ ἔκθεσις τοῦ 1892. . . . . σ. 221
Κ. Περδικίδου. — Περὶ τῶν ὀνομάτων τῆς Αἰγύπτου ἐν γένει, ἰδίως δὲ περὶ τοῦ Μισρ καὶ Μισραὶμ. . . . . σ. 228
Δ. Οἰκονομίδου.—Περὶ τινων τύπων τῆς νέας ἑλληνικῆς συνήθως ἐσφαλμένως τονουμένων . . . . . σ. 236
Εὐγ. Γ. Ζαλοκώστα. — Ποίησις καὶ κριτική . . . . . σ. 252

§ *Ἀρχαιολογικὸν παράρτημα τοῦ Κ'—ΚΒ' τόμου.*

Α. Κοπάση.—Αἱ περὶ τοποθεσίας τῆς Ἀπτέρας, τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Κισάμου καὶ τῆς Πολυρρήνης ἀμφιβολίαι . . . . . σ. 3
Διαφόρων. — Ἐπιγραφικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ ἀνακοινώσεις (F. Calvert Ἐπιγραφαὶ Δαρδανελλίων, Dr A. Mordtmann Ἐπιγραφὴ Προικονήσου, A. Long Ἐπιγραφὴ αὐτοκρατορικοῦ μουσείου, Ξ. Α. Σιδερίδου α) μονόγραμμα Βυζαντίου, β) ἐπιγραφὴ Χρυσῆς Πύλης, γ) νόμισμα Βυζαντίνων σ. 13—18
Ξ. Α. Σιδερίδου.—Περὶ τῆς ἐν Κων/πόλει μονῆς τῆς Παμμακαρίστου καὶ τῶν κτιτόρων αὐτῆς . . . . . σ. 19
Alex. von Milingen.—Ἡ ἀληθὴς θέσις τοῦ ἑβδόμου . . . . . σ. 33-53
Ἀ. Κούππα.—Περὶ οἰκοδομῆς Βυζαντινῶν ναῶν καὶ δεξαμενῶν . . . . σ. 47
A. Mordtmann.—Οἱ Ἄβαροι καὶ οἱ Πέρσαι πρὸ τῆς Κων/πόλεως . . . . σ. 54
A. Mordtmann.—Ἱστορικὰ ἔγγραφα περὶ τοῦ Ἄθω . . . . . σ. 61
Ch. G. Curtis —Εἰκασίαι τινὲς περὶ τῆς ἐν τῷ Αὐτοκρ. Μουσείῳ τοῦ Τσινιλὶ-κιὸσκ σαρκοφάγου, ἥτις ἐπονομάζεται ἡ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου . . . . . σ. 73
Α. Π. Κεραμέως.—Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ χειρογράφων βιβλίων. Μέρος πρῶτον (Κωδ. ἀρ. 1—43) σ. 76—130

ΤΟΜΟΣ ΚΓ' (1893)

Ε. Ἰωαννίδου. — Μελέται περὶ ποινικῶν φυλακῶν καὶ σωφρονιστικῶν συστημάτων, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ λειτουργούντων . σ. 1
Dr A. Mordtmann.— Βίος Ἀλεξάνδρου Πασπάτη . . . . . σ. 13

Τερνὼ βέη. — Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. . . . . σ. 19
Α. Νεοφύτου.— Τοπογραφικαὶ καὶ ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ Κερασοῦντος . σ. 30
Μ. Γεδεών.— Περιληπτικὴ σημείωσις περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σωζομένων κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα βυζαντινῶν ναῶν . . . . . σ. 39
Δ. Οἰκονομίδου. — Γλωσσικὰ ἐκ Πόντου . . . . . σ. 102
Ἀ. Χρηστίδου. — Λόγος ἐναρκτήριος «Περὶ τῆς κλήσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνίᾳ . . . . . σ. 96
Δ. Οἰκονομίδου εἰσηγητοῦ. — Ἔκθεσις περὶ τοῦ Ζωγραφ. διαγωνίσματος (1892) σ. 77
Κ. Καλλιάδου προέδρου. — Λογοδοσία τῶν κατὰ ΛΑ' ἔτος πεπραγμένων . . σ 84-96

ΤΟΜΟΣ ΚΔ' (1895)

Γ. Ι. Λαμπουσιάδου.— Περὶ Δεβελτοῦ (τῆς Θρᾴκης) . . . . . σ. 3
Ἀχ. Σ. Διαμαντάρα.—Ἡ νῆσος Μεγίστη (Καστελλόριζον) . . . . . σ. 11
Μ. Παρανίκα.— Βιος Ἡλ Τανταλίδου καὶ σχετικαὶ παρατηρήσεις πρὸς τὸν βίον σ 15-72
Ἀχ. Σ. Διαμαντάρα.—Μία σελὶς τῆς Λυκιακῆς Ἱστορίας (Ξάνθος καὶ Πάτρα) σ. 27
Α. Χρηστίδου — Περὶ τῆς ἐπιστημον. μεθόδου ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νέᾳ ἰατρικῇ σ. 30
Μ. Ι. Γεδεών. — Ἡ ἀλληλογραφία Ματθαίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας . σ. 35-65
Μ. Αὐθεντοπούλου εἰσηγητοῦ. — Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα ζώντων μνημείων (1893) . . . . σ. 86
Δ. Οἰκονομίδου εἰσηγητοῦ.— Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν Καραπάνειον ἀγῶνα ἀναγνωστικῶν τῆς δημοτ. σχολῆς (1893) . . σ. 92
Δ. Μαλιάδου.— Ἐπίδρασις τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ δικαίου τῶν Ρωμαίων . . . . . σ. 110
Μ. Γεδεών.—Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον. . . . . σ. 121—160

ΤΟΜΟΣ ΚΕ'. (1895)

Κ. Περδικίδου.—Παραγωγὴ καὶ ἐξήγησις ἑβραϊκῶν τινων λέξεων, ἃς ὁ Ἐρνέστος Ρενὰν ἐξέλαβεν ἑλληνικάς. . . . . σ. 3
Κ. Περδικίδου.—Κριτικὴ μελέτη περὶ τῆς εἰς Συρίαν ἐκστρατείας τοῦ Φαραὼ Νεχαὼ, ἢ Νεκὼ καθ' Ἡρόδοτον . . . . . σ 8
Α. Χρηστίδου.—Ἡ περὶ γενέσεως θεωρία . . . . . σ. 39
Ἐμμ. Ἰωαννίδου. — Βιβλιακά: Περί τινων ἐκδόσεων μὴ ἀναφερομένων ἐν τῷ καταλόγῳ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ . . . . σ. 145
Μ. Παρανίκα.—Περὶ τῆς ἐν Κων/πόλει Πατριαρχικῆς Σχολῆς (1621—1671) . σ. 49
Μ. Γεδεών. — Πατριαρχικὴ ἀκαδημία Κωνσταντινουπόλεως . . . . σ. 56
Μ. Παρανίκα. — Περὶ τῆς ἐν Κωνπόλει Πατριαρχικῆς Σχολῆς (1453—1621) . σ. 61
» » Περὶ τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου. Μέρος πρῶτον . . . . . σ. 136
Ι. Βαλαβάνη. — Περὶ Δανιὴλ Φόη καὶ τοῦ «Ροβινσῶνος» αὐτοῦ . . . . . σ. 150
Δημοσθ. Χαβιαρᾶ. — Ἡ ὀρθόδοξος Κοινότης τῆς νήσου Σύμης . . . . σ. 155
Ἀλεξ. Εὐμ. Λαριώτου. — Ἐπίσημα Βυζαντινὰ γράμματα (ἀπογραφὴ τῶν ἐν τῇ Λήμνῳ καὶ τῇ Χαλκιδικῇ κτημάτων τῆς μονῆς Λαύρας) σ. 161
Δ. Μοστράτου εἰσηγητοῦ. — Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα συλλογῶν γλωσσικῆς ὕλης (1894) . . . . . σ 102
Χ. Πανταζίδου.— Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν Καραπάνειον ἀγῶνα ἀναγνωστικῶν «Ροβινσῶνος καὶ Ἡροδότου» . . . . σ. 109

Σ. Βραχάμη εἰσηγητοῦ.— Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς τὸν Καραπάνειον ἀγῶνα διδακτικῶν Φυσικῆς καὶ Χημείας . . . σ. 109
Δ. Μοστράτου εἰσηγητοῦ. —Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν Βουτσιναῖον ἀγῶνα ὁδηγῶν τῆς πρώτης παιδεύσεως (1894) . . σ. 169
Μ. Κεφάλα. — Ξενισμοὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ γραφῇ . . . . . σ. 131

ΤΟΜΟΣ Κς' (1896)

Μ. Παρανίκα.— Αἱ σχολαὶ τῶν Ἀγράφων κατὰ τὴν ΙΖ' – ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα καὶ οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν Ἰωαννούλιος, Γόρδιος καὶ Θεοφάνης. . . . . σ' 3
» » Ἡ ἐν Θετταλίᾳ Τρίκκη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα . . . . . σ. 7
Ι. Καρολίδου δ. φ. — Περὶ ἐνυπνίων . . . . . σ. 9
Κλ. Χ. Κοκκολάτου ἰατροῦ — Βίος Θεοδώρου Ἀφεντούλη . . . . . σ. 19
Δ. Α. Παναγιωτίδου ἰατροῦ.— Ἡ Φωτικὴ ἐν Παραμυθίᾳ . . . . . σ. 26
Α. Π. Κεραμέως.— Νικήτας ἐπίσκοπος Χαλκηδόνος . . . . . σ. 38
Α. Χρηστίδου.— Ὑπόμνημα περὶ τοῦ προγράμματος καὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ζωγραφείου Ἑλλην. Βιβλιοθήκης . . . . . σ 43
Φ. Τάγη εἰσηγητοῦ.— Γνώμη Φιλ. Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ὑπομνήματος σ. 50
Α. Χρηστίδου. — Παρατηρήσεις εἰς τὴν γνώμην τοῦ ὑπομνήματος . . . . σ. 60
» » Συμπληρωματικαὶ παρατηρήσεις . . . . . σ. 66
» » Συζητήσεις ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ὑπομνήματος . . . . . σ. 98
Χ. Πανταζίδου εἰσηγητοῦ.— Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς τὸν Καραπάνειον ἀγῶνα Φυσικῶν πειραματικῶν (1895) . . . . σ. 109
Δ. Οἰκονομίδου εἰσηγητοῦ. — Κρίσις ἐπὶ τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα συλλογῶν γλωσσικῆς ὕλης (1895) . . . . σ. 112
Α. Χρηστίδου. — Περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα . . . . . σ. 130
Γ. Λαμπουσιάδου. — Περὶ Ἐβρυζέλμιδος Θρᾳκῶν βασιλέως . . . . . σ. 140
Μ Γεδεών. – Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον (συνέχεια ΚΔ' τόμου.)

ΤΟΜΟΣ ΚΖ' (1900)

Η. Βαλσαμάκη εἰσηγητοῦ — Κρίσις ἐπὶ τοῦ Καραπανείου ἀγῶνος (1896) (Φυσικὴ πειραματική) . . . . . σ. 71
Δ. Μοστράτου εἰσηγητοῦ — Κρίσις ἐπὶ τοῦ Καραπανείου ἀγῶνος (1898) (Ἐγχειρίδια φυσικῆς) . . . . . σ. 138
Γ. Γεωργιάδου Προκοπιέως.—Κρίσις περὶ τοῦ Ζωγραφείου ἀγῶνος (1898) (Συλλογαὶ γλωσικῆς ὕλης) . . . . . σ. 145
Π. Δ. Νικολοπούλου.— Περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ δικαίου ἐν Ρώμῃ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ . . . . . σ. 229
Μ. Ψαλίδα ἰατροῦ. — Περὶ χειρός. . . . . σ. 217
Μ. Κέπετζη. — Περὶ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ διεθνοῦς δικαίου . . . . . σ 234
Μ. Παρανίκα. – Ἡ μετρικὴ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν ὑμνογράφων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας . . . . . σ. 246
Α. Ἀλεξούδη, μητροπολίτου Ἀμασείας.— Περιγραφὴ ἀγάλματος εὑρεθέντος ἐν «Ἁγίᾳ Παρασκευῇ» Σινώπης . . . . . σ. 263
Ξ. Σιδερίδου. — Λίβυσσα, Δακίβιζα, Γκέπουζα, τὰ Βουτίον, ἀπόσπασμα ἀστακηνῶν τοπογραφικῶν μελετῶν . . . . . σ. 264

Α. Λαυριώτου. — Νεοφύτου μητροπολίτου Κρήτης τοῦ Πατελάρου πρὸς Κωνσταντῖνον Καντακουζηνὸν ἐγκώμιον . . . . . σ. 287
Λ. Ζώη. — Ὁ Σακεσπεῖρος καὶ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ σκηνή . . . σ. 294
Ἰ. Καρολίδου.— Περὶ καλοῦ καὶ ἔπους . . . . . σ. 302
Δ. Παναγιωτίδου.— Κῶδιξ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κατὰ προικοδοσιῶν ἐν τῇ ἱερᾷ μητροπόλει Παραμυθίας καὶ ἱστορικαί τινες ἐξ αὐτοῦ σημειώσεις . . . . . σ. 367
Μ. Παρανίκα.— Περὶ τῆς ἐν Κων)πόλει πατριαρχικῆς (Μ. τοῦ Γ) Σχολῆς . . σ. 313
Ε. Κυριακίδου. — Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Οὐγγροβλαχίας Φιλαρέτου . . . σ. 317
Δ. Παναγιωτίδου.— Πολυζώης ὁ Λαμπανιτσιώτης καὶ αἱ ἐκδόσεις αὐτοῦ . . σ. 235
Albert Thumb. — Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων . . . . σ. 329
Μ. Αὐθεντοπούλου. — Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς Χρηστάκην Ζωγράφον . . σ. 338
Ν. Γεωργίτση. — Κοινὰ νόμιμα ἢ τὸ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι διεθνὲς δίκαιον . σ' 334
Μ. Παρανίκα. — Ὁ Παφλαγονικὸς διάκοσμος καθ' Ὅμηρον καὶ Στράβωνα σ. 355
Ε. Κυριακίδου. — Περὶ τῆς παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα Μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαζελῶνος . . . . σ. 358
Β. Μυστακίδου. — Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα. Ἡ μονὴ τῶν Βλαταίων καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔγγραφα. Μητροπολῖται Θεσσαλωνίκης, ἐπίσκοποι κ τ. λ. . . . . σ 369
» » Πανομοιότυπα διαφόρων ὑπογραφῶν . . . . . σ. 380--381
Μ. Παρανίκα.— Ἐπιγραφαὶ τῆς ἐν Θρᾴκῃ Ἀδριανουπόλεως . . . . σ. 389
Χ. Πανταζίδου. — Παρατηρήσεις εἰς τὴν περὶ τοῦ Παφλαγονικοῦ διακόσμου ἀνακοίνωσιν τοῦ Μ. Παρανίκα . . . . . σ. 394

§ Παράρτημα τοῦ ΚΖ' τόμου. Βιολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασία τῶν ἐτῶν 1896—1898.

Φ. Φωτιάδου καὶ Α. Τράντα. — Χειρουργικὴ ἐπέμβασις ἐν τῇ ῥινικῇ κοιλίᾳ καὶ ὀφθαλμικαὶ ἐπιπλοκαί . . . . . σ. 4
Π. Ἀπέρη. —Μαλάβαθρος (Bétel) καὶ κάρυα ἀρέκαρ κατεχού, ... σ' 8
Ἀμβλυωπία ἐκ κατοχρήσεως καπνοῦ καὶ οἰνοπνεύματος . σ. 22, 52
Α. Γαβριηλίδου — Βλεφαρικὸν κέρας. Περὶ τριχοκεφάλου . . . . . σ. 23
Α. Χρηστίδου. —Ἀποτιτάνωσις παλαιῶν πνευμονικῶν φυματιωδῶν ἑστιῶν ἐν νεκροκρυφίᾳ φυματιώντος . . . . . σ. 30
Π. Κελαϊδίτου. καὶ Φ. Φωτιάδου. — Δηλητηριάσις ἐξ ἰωδιούχου ἐλαίου τοῦ ὄνίσκου καὶ ἐξ ἀκανιτίνης . . . . . σ. 34
Π. Ἰατροπούλου. — Ὀφθαλμοτομία ἐπὶ αἱμορραγικοῦ γλαυκώματος . . σ 36
Λ. Γαβριηλίδου. — Σακχαρώδης διαβήτης μετὰ ὀφθαλμικῶν ἐπιπλοκῶν . . σ. 43
Α. Τράντα. — Σακχαρώδης διαβήτης . . . . . σ. 49
Μ. Ψαλίδα. — Χειλοειδὴς κύστις τοῦ μεσεντερίου . . . . . σ. 50
Α. Γαβριηλίδου. — Ἡμιασφία ἀκτική . . . . . σ. 62
Π. Ἰατροπούλου. — Τραυματισμὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ μετ' ἐξολισθήσεως τοῦ φακοῦ ὑπὸ τὸν ἐπιπεφυκότα . . . . . σ. 78
» » Ψευδομεγαλοβλέφαρον . . . . . σ. 80

ΤΟΜΟΣ ΚΗ' (1904)

Γ. Ἀποστολίδου.—Ὁ Γοργίας τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ περὶ ποιητικῆς θεωρία . . . σ. 87
Ξ. Σιδερίδου.—Ἐπανόρθωσις ἀφηγήσεων γεγονότων τινῶν ἐπὶ αὐτοκράτο-

ρος Ἡρακλείου τοῦ Α'. . . . . σ. 88
Α. Κεραμέως. — Νυοὶ τῆς Κων/πόλεως κατὰ τὸ 1593 καὶ 1604 . . . . . σ. 188
Ξ. Σιδερίδου.—Παρατηρήσεις εἰς τὴν προηγουμένην ἀνακοίνωσιν . . . σ. 126
Μ. Παρανίκα.— Αἱ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι τοῦ Πινδάρου.. . . . . σ. 145
Χρ. Πανταζίδου.— Τὰ περὶ γυναικὸς παρὰ Πλάτωνι φιλοσοφούμενα . . . σ. 159
Γ. Ἀποστολίδου.—Λυσίου ὁ πρῶτος δικανικὸς λόγος. Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου ἀπολογία. . . . . σ. 175
Γ. Λαμπουσιάδου.—Νίκαια, Μικρὰ Νίκαια ἢ Νίκιτσα . . . . . σ. 199
Α. Χρηστίδου.—Περὶ τῆς εἰς Ρώμην δι' Ἑλλήνων ἰατρῶν εἰσόδου τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς. . . . . σ 202
Λ. Βύρχνερ.—Βυζαντινὴ ἐν Σάμῳ ἐπιγραφή. . . . . σ. 214
Β. Μυστακίδου.—Διάφορα σημειώματα. (Μητρόπολις Παροναξίας. Σιγγίλλιον Ἰωαννικίου τοῦ Β' κατὰ τὸ 1653. Ἐπιγραφικά) . . . σ. 218
Α. Λαυριώτου.—Τὸ Μυλοπόταμον. . . . . σ. 227

§ *Παράρτημα ΚΗ' τόμου. Βιολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίαι τῶν ἐτῶν 1889—1902*

Κ. Ἐλευθεριάδου. — Ὀπισθιοϊριδικὴ σκληροτομὴ ἐπὶ γλαυκώματος αἱμορραγικοῦ . . . . . σ. 11
Π. Ἰατροπούλου — Τὸ χρόνιον γλαύκωμα καὶ ἡ τραχηλικὴ γαγγλιεκτομὴ . . σ. 7
Α. Τράντα. — Ἰριδερημία . . . . . σ. 14
Ρ. Τσοπάνογλου. — Νεφρορραγία περιοδικὴ νευρικῆς ἀρχῆς . . . . . σ. 15
Α. Χρηστίδου καὶ *Γ. Πασχαλίδου.*— Ἀζωτουρικὸς διαβήτης . . . . . σ. 17, 34
Π. Ἰατροπούλου. —Ὀπισθιοϊριδικὴ σκληροτομὴ ἐπὶ δευτερογενοῦς γλαυκώματος . . . . . σ. 18
Μ. Ψαλίδα. — Περὶ παρωνυχίας . . . . . σ. 19
Δ. Μανουηλίδου. — Θεραπεία τῆς μαστίτιδος. . . . . σ. 20
Π. Ἰατροπούλου. — Ἰριδερημία . . . . . σ. 22
Α. Ἀπέρη. — Νέος τρόπος ἀπολυμάνσεως τοῦ κύτους τῶν ἀτμοπλοίων . . σ. 24
Μ. Ψαλίδα.— Κάταγμα τῆς κνήμης θανατηφόρον . . . . . σ. 29
Λ. Λιμαράκη — Ἡ διφθερῖτις παρ' ἑνήλιξι . . . . . σ. 30
Π. Παπανικολάου. — Θεραπεία τῆς νυκτερινῆς ἐνουρήσεως τῶν παίδων διὰ ρινικῆς ἐπεμβάσεως . . . . . σ. 30
Δ. Μανουηλίδου. — Ἡπατοσπληνικὴ κίρρωσις ἐλώδης τῶν παίδων . . . . σ. 31
Π. Παπανικολάου. — Ἀτρησία τῆς ρινός . . . . . σ. 40
Τ. Σγουρδαίου. — Τραυματισμὸς τῆς κεφαλῆς διὰ πυροβόλου ὅπλου . . σ. 40
Δ. Γαβριηλίδου. — Ἡ ἀναπλαστικὴ καὶ νέον μικρόβιον κακοήθους φλυκταίνης . . . . . σ. 45
Π. Ἰατροπούλου. — Περίπτωσις βλεφαροπλαστικῆς ἐγχειρήσεως . . . . σ. 48
Α. Ἀντίπα. — Περίπτωσις ἀναπλαστικῆς ἐγχειρήσεως . . . . . σ. 49
Ἀν. Χρηστίδου. — Οὐσία καὶ παθογένεια τοῦ ἀζωτουρικοῦ διαβήτου . . . σ. 50
Ὑγιεινὴ ἐν ταῖς σχολαῖς (συζήτησις) . . . . . σ. 51
Ἀν. Γαβριηλίδου. — Ἐνέσεις δυσιωδιούχου ὑδραργύρου κατὰ συφιλιδικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ὀφθαλμοῦ . . . . . σ. 53
Ρ. Τσοπάνογλου. — Περίπτωσις τῆς νόσου τοῦ Gill de la Tourette . . . σ. 55
Δ. Μανουηλίδου. — Περίπτωσις σκληρώσεως κατὰ πλάκας μετὰ παραισθήσεων σ. 57
Ἀν. Χρηστίδου. — Αἱμορραγικαὶ ἑστίαι ἐνδοκάρδιοι ἐπὶ αἱμορραγικῆς πορφύρας. . . . . σ. 59

Ἀν. Χρηστίδου. — Σχέσεις τῶν διαφόρων μικροβίων . . . . . σ. 62
Δελλαγραμμάτικα. — Περίπτωσις νεφρολιθιάσεως . . . . . σ. 65
Ἀν. Χρηστίδου. — Καρκίνος τῶν τραχειοβρογχικῶν ἀδένων . . . . . σ. 65
Α. Ἀντίπα. — Ἀποστήματα τοῦ ἥπατος . . . . . σ. 68
Π. Παπανικολάου. — Ἀντανακλαστικὸς λαρυγγόσπασμος . . . . . σ. 70
Α. Τράντα καὶ Ἀν. Γαβριηλίδου. — Διαφωτισμὸς τῶν τοιχωμάτων τοῦ βολβοῦ σ. 71,81
Ἀν. Γαβριηλίδου. — Ὁ βουβωνικὸς λοιμὸς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σ. 78
Δ. Μανουηλίδου. — Θεραπεία ἰσχυίδος διὰ τῆς μεθόδου Trombetta . . . σ. 84
Ἀν. Χρηστίδου. — Περίπτωσις ἐντερικῆς στενώσεως μετὰ νεκροτομῆς . . . σ. 35
Π. Παπανικολάου. — Περίπτωσις κυστεώδους πολύποδος τῆς ρινός . . . σ. 87
Μ. Ψαλίδα. — Ἡ ὕπαρξις περιτυφλίτιδος ἄνευ σκωληκοειδίτιδος . . . . σ. 87
Ἀν. Γαβριηλίδου — Ἰατρικαὶ γνώσεις παρὰ βυζαντίνοις συγγραφεῦσι . . σ. 92
Π. Ἰατροπούλου. — Ἰνώδης ἀμφιβληστροειδῖτις ἐξ εἰσβολῆς τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ . . . . . σ. 102
Ἀν. Χρηστίδου — Καρκίνος τῆς χοληδόχου κύστεως . . . . . σ. 107
Α. Ἀντίπα. — Ἀκτινομυκίασις . . . . . σ 109
Ἀν. Γαβριηλίδου — Περίπτωσις ἀκτινομυκητίτιδος τῆς παρειᾶς . . . σ. 115
» » Ἰατρικὴ καὶ ἰατροὶ κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους σ 117
Π. Παπανικολάου. — Νέα θεραπεία τῆς ὀξείας μέσης εὐτίτιδος . . . . σ. 121
Δ. Μανουηλίδου. — Ἐπήρεια τοῦ ἐλαίου μιάσματος ἐπὶ τοῦ στομάχου . . σ. 123
Ἀν. Χρηστίδου. Περίπτωσις γρίππης μετὰ ἐγκεφαλικῶν ἀλλοιώσεων . . . σ 125
Γ. Τσιραγγίλου. — Περίπτωσις ἀμαυρώσεως μετὰ νεκροτομῆς . . . . . σ. 127
Π. Κελαϊδίτου — Δηλητηρίασις ἐκ φοινικοῦ ὀξέος . . . . . σ. 128
Δ. Μανουηλίδου. — Ἐντερικὴ ἀπόφραξις ἐξ ἑλμίνθων . . . . . σ. 129
Π. Παπανικολάου. — Περίπτωσις πολύποδος τῆς ρινὸς ὀγκωδεστάτου καὶ παραμορφωτικοῦ . . . . . σ. 132

ΤΟΜΟΣ ΚΘ' (1907)

Μ. Ψαλίδα.—Περὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργικῆς θεραπείας. . . . . σ. 101
Ἀλ. Εὐμορφοπούλου.—Ἡ ἐν Ἄθῳ ἱερὰ μονὴ Μεγίστη Λαύρα καὶ αἱ πρὸς αὐτὴν Αὐτοκρατορικαὶ δωρεαὶ καὶ προνόμιαι. . . . . σ. 107
Ξ. Σιδερίδου. — Παρατηρήσεις καὶ προσθῆκαι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Χάλκῃ ἱερᾶς μονῆς τῆς Θεοτόκου . . . . . σ. 121
Ι. Ἀσπριώτου. — Περὶ τῆς Ἐκδάλης τοῦ Καλλιμάχου καὶ τῶν παπύρων τοῦ ἀρχιδουκὸς Ράϊνερ . . . . . σ. 133
Ι. Καρολίδου.— Περὶ παθῶν κατ' Ἀριστοτέλη . . . . . σ. 141
Γ. Ἀποστολίδου. — Περὶ τῆς Ἀττικῆς συνηγορίας καὶ λογογραφίας . . σ. 154
Π. Τσελλέντη— Περὶ πατρικῆς ἐξουσίας . . . . . σ. 191
Γ. Ἀποστολίδου. — Δικονομία ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους . . . . . σ. 199
Α. Χρηστίδου. — Ἰατρικὴ Ἀρχαιολογία . . . . . σ. 205
Ι. Μηλιοπούλου — Ἐξακρίβωσις ἀρχαίων βυζαντινῶν τοποθεσιῶν . . . σ. 222
Δ. Παναγιωτίδου. — Περὶ τῆς ἐν Θεσπρωτίᾳ Πανδοσίας καὶ τῶν εἰς Μονάβδρ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων . . . . . σ 232
Χρ. Χατζηχρήστου. — Μία Ὁμηρικὴ σελίς . . . . . σ. 236
Ξ. Σιδερίδου. — Περὶ τῶν ἐν Γαλατᾷ Ἁγιασμάτων . . . . . σ 241
» » Αἱ ἐν Κων/πόλει Κινστέρναι τοῦ Ἀετίου καὶ τοῦ Ἀσπάρος καὶ αἱ πέριξ Μοναί . . . . . σ. 249
» » Περὶ τῆς ἐν Κωνπόλει Μονῆς τῆς Παμμακαρίστου καὶ τῶν κτιτόρων αὐτῆς . . . . . σ. 265

Ι. Μηλιοπούλου. —Ποῦ ἔκειντο αἱ Ροτφινιαναί . . . . . σ. 274
Ι. Μηλιοπούλου — Τὸ Νηκιτιᾶτον . . . . . σ. 283
Δ. Παναγιωτίδου. —Ἡ Μονὴ τοῦ Ραγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Παραμυθίας . . σ. 288
Μ. Παρανίκα. — Ἐπιγραφαὶ καὶ νομίσματα Τραπεζοῦντος . . . . . σ. 296
Ι. Μηλιοπούλου. — Σημειώσεις ἐκδρομῆς εἰς Χηλάς . . . . . σ. 306

§ *Παράρτημα ΚΘ' τόμου. Βιολογικῆς ἐπιτροπῆς ἐργασία (τῶν ἐτῶν 1902–1904)*

Δ. Μανουηλίδου. —Περίπτωσις μυοκλονίας καὶ θεραπεία αὐτῆς διὰ τῆς θυρεοειδίνης . . . . . σ. 4
Α. Κρητικοῦ·—Διάρροια ἐξ ὑποχλωρυδρίας. . . . . σ. 8
Δ. Μανουηλίδου.—Βακτηριουρία. . . . . σ. 7—11
Α. Ἀντωνακοπούλου.—Ἡ διάγνωσις τοῦ Ποττείου νοσήματος παρ' ἐνήλιξιν . σ. 12
Τ. Σγουρδαίου —Σκωληκοειδῖτις μετὰ σαλπιγγοπαραμητρίτιδος . . . . . σ 16
Π. Ἀπέρη.—Περὶ ἐξελέγξεως τοῦ νοθευμένου γάλακτος . . . . . σ. 22
Α. Κρητικοῦ.—Περιπτώσεις ἑλμινθιάσεως ἰδιάζουσαι . . . . . σ. 26
Γ. Νούλη.—Περὶ ὑγιεινῆς τῶν σχολῶν . . . . . σ. 28
Γ. Νούλη.—Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ὀροϊνώδους πλευριτικοῦ ἐξιδρώματος . σ, 30.
Γ. Νούλη. — Ἡ διὰ χλωροφορμίου ἀναισθησία ἐπὶ λαρδιοπαθειῶν . . . σ, 82
Η. Ν. Ἐλευθεριάδου. — Χειλεογλωσσολαρυγγιτικὴ παράλυσις μετὰ συμπτωμάτων περιφερικῆς πολυνευρίτιδος . . . . . σ. 35
Ν. Ταπτᾶ.—Νοσολογία τῶν παραρρηνίων κόλπων . . . . . σ. 42
Ἀν. Γαβριηλίδου.—Ὀφθαλμικαὶ ἐπιπλοκαὶ κατὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν . . σ. 49
Ι. Μπίστη. — Ἀτροφία τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ μετὰ προσβολὴν γρίππης σ. 55
Π. Παπανικολάου. — Ἀπηχήσεις παθολογικαὶ τῶν ρινικῶν παθήσεων ἀνὰ τὸν λοιπὸν ὀργανισμόν . . . . . σ. 56
Α. Γαβριηλίδου. — Ἡμιαορία ὑπὸ φιλολογικὴν ἔποψιν . . . . . σ. 65
Κ. Μακρῆ. — Ὀστεομυελίτης ἄνευ ἐμπυήσεως . . . . . σ. 68
Ξ. Ζώτου. — Παθήσεις τοῦ περιφερικοῦ νευρικοῦ συστήματος κατὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν . . . . . σ. 71
Α. Ἀντίπα. — Ἐγχείρησις προπτώσεως τοῦ ὀρθοῦ κατὰ τὴν μέθοδον Gérard Marchand . . . . . σ. 74
Π. Παπανικολάου. — Ἀδενοκαρκίνωμα τοῦ φάρυγγος μετὰ ὠτικῶν ἐνοχλήσεων, αἱμοπτυσιῶν καὶ δυσπνοίας . . . . . σ. 75
Ἡ γρίππη παρ' ἡμῖν . . . . . σ. 76
Α. Γαβριηλίδου. — Περίπτωσις τῆς νόσου τῶν τριχῶν Piedra. Περίπτωσις στικτῆς κερατίτιδος . . . . . σ 77
Α. Ἀντίπα. — Κήλη δεξιὰ μετὰ σκωληκοειδίτιδος . . . . . σ. 80
Α. Κρητικοῦ.—Περὶ παροξυστικῆς ταχυκαρδίας . . . . . σ. 84
Π. Ἰατροπούλου.—Περὶ θεραπείας τῆς ἀποκολλήσεως τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς σ. 87
Στ. Μαναήλογλου.—Αἱμορραγικὴ κυστῖτις ἐκ γρίππης . . . . . σ. 94
Π. Παπανικολάου. — Ἀλλοιώσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν ἐπὶ ἰλαρᾶς . σ. 96
Τ. Σγουρδαίου.—Περὶ ἀποστημάτων τοῦ ἥπατος . . . . . σ. 98
Φ. Φωτιάδου καὶ Δ. Μανουηλίδου.—Ψευδοπρομηκικὴ παράλυσις . . . . σ, 99
Α. Ἀντίπα.—Ὑπερτροφικὴ φυματίωσις τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου . . . . . σ. 103
Δ. Φιλιππίδου.—Περίπτωσις σκωληκοειδίτιδος . . . . . σ. 110
Τ. Σγουρδαίου. – Ὄγκος κακοήθης τῆς ὠμοπλάτης . . . . . σ. 113

Α. Λιμαράκη.—Περὶ ἐρυθρᾶς. . . . . σ. 112
Γ. Νούλη.—Διφθερῖτις παρ' ἐγκύοις γυναιξίν . . . . . σ. 114
Π. Ἰατροπούλου. —Ἡ ὠχρὰ ἀλοιφὴ ἐν τῇ ὀφθαλμιατρικῇ . . . . . σ. 117
Π. Κελαϊδίτου. Γενεαλογία δύο περιπτώσεων συφιλίδος . . . . . σ, 118
Ε. Τσούχλου. — Περίπτωσις πνευματικῆς περιτονίτιδος . . . . . σ. 121
Η. Μακρῆ. — Ὀργανικὴ ἡμιπληγία παρὰ γενικῷ παραλυτικῷ μετὰ φυσιολογικῆς πνευματικῆς ἀνακλάσεως . . . . . σ. 123
Π. Ἀπέρη. — Ἡ ὠχρὰ ἀλοιφὴ . . . . . σ. 124
Δ. Φιλιππίδου. — Ἐγκεφαλονωτιαία μηνιγγῖτις ἰαθεῖσα δι' ὀσφυϊκῆς παρακεντήσεως . . . . . σ. 129
Η. Μακρῆ. — Ὀργανικὴ ἡμιπληγία μετὰ φυσιολογ. πελματικῆς ἀνακλάσεως σ. 128

ΤΟΜΟΣ Λ΄ (1908)

Α. Λιμαράκη. — Ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ πενήτων μέριμνα . . . . . σ. 106
Δ. Οἰκονομίδου — Ἐπίδρασις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τὸ Ρωμαϊκόν. . . . . σ. 107—116
Α. Χρηστίδου. – Περὶ φυτικῆς καὶ ζωϊκῆς διαίτης καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς ἐν ὑγείᾳ καὶ ἀσθενείᾳ πάλαι τε καὶ νῦν . σ. 117—138
Henry Houssaye. – Περὶ τῆς σημασίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων . . σ. 138—140
Ι. Ἀσπριώτου.— Δύο χωρία τῶν Ἱκετίδων τοῦ Αἰσχύλου καὶ μία ᾠδὴ τῆς Σαπφοῦς . . . . . σ. 141—144
Ι. Μηλιοπούλου. — Προϊστορικαὶ μελέτσι περὶ Χαλκηδόνος . . . . σ 145—154
Κ. Ζέγγελη.— Τὸ μέταλλον τῶν ἀρχαίων σφραγίδων . . . . . σ. 154—156
Δ. Οἰκονομίδου. —Ὑπόμνημα περὶ συντάξεως λεξικοῦ τῆς δημοτ. γλώσσης σ. 157—164
Ι. Ἀσπριώτου. Ἑρμηνευτικὰ καὶ κριτικὰ . . . . . σ 165—169
Α. Κοπάση. — Ὁ Ἄραψ ἱστορικὸς Ἐμποῦ-Ἰσχὰκ-Ἐν-Νεδὴμ περὶ τῶν ἑλλην. γραμμάτων. . . . . σ. 170—181
Ξ. Σιδερίδου. — Περὶ τινος ἀντιγράφου τοῦ Νομοκάνονος Μανουὴλ Μαλαξοῦ . . . . . σ. 182—205
Λ. Λιμαράκη. — Περὶ ὑγιεινῆς τῶν σχολῶν. . . . . σ. 206—209
Ἀρ. Δημοπούλου.—Περὶ δικαστικῆς ἐξουσίας τοῦ κλήρου παρὰ Βυζαντινοῖς σ. 209—214
Ι. Μηλιοπούλου. — Ποῦ ἔκειντο τὰ Ὠρωράτου . . . . . σ. 215—217
Ξ. Σιδερίδου. —Σημείωσις ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω πραγματείας . . . . . σ. 217—219

ΤΟΜΟΣ ΛΑ΄ (1909)

Δραματικὸς ἀγὼν τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου . . . . . σ. 58—59
Ἀγὼν ὑγιεινῶν παραγγελμάτων . . . . . σ. 59
Νομικὸν διαγώνισμα . . . . . σ. 59—60
Ἔκθεσις τῆς Ἑλλανοδίκου Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς «Ὑγιεινῆς τῶν μαθητῶν» ὑπὸ *Δ. Βαρσάμη* εἰσηγητοῦ . . . . . σ. 60—71
Λογοδοσία τῶν κατὰ τὸ ΜΖ' συλλογικὸν ἔτος (1907-8) πεπραγμένων ἐν τῷ Συλλόγῳ, ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ προέδρου *Λ. Λιμαράκη* . . . σ. 71—78
Π. Παπακωνσταντίνου. — Πινδαρικὸν Ὀλύμπιον καὶ ὁ ἐν αὐτῷ ἐξυμνούμενος Θήρων . . . . . σ. 89—96
Ξ. Σιδερίδου. — «Ἀκρίτας». Ἀνακοίνωσις γενομένη ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ τμήματι . . . . . σ. 90—101

Ξ. Σιδερίδου. · «Βασίλειος Ποστέλνικος». Ἀνακοίνωσις γενομένη ἐν τῷ ἀρχαιολογ. τμήματι . . . . . σ. 101—107
» » «Τοπογραφικὰ τοῦ μεγάλου Παλατίου καὶ τοῦ Ἱπποδρομίου». Ἀνακοίνωσις ἐν τῷ ἀρχαιολ. τμήματι . . . σ. 107—112
Ι. Μηλιοπούλου. — «Ἐξακρίβωσις Βυζαντινῶν τοποθεσιῶν» Ἀνακοίνωσις γενομένη ἐν συνεδρίᾳ τοῦ ἀρχαιολογ. τμήματος . σ. 112—119
Γλωσσικὴ ὕλη ἐκ Κρήτης, συλλεγεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Ζωγραφάκη . . . σ. 119—201

§ *Παράρτημα τοῦ ΑΑ΄ τόμου (1909)*

Πρακτικὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν συνεδριῶν τοῦ Φιλ. Συλλόγου (1907—1908)

Θ. Φλωρᾶ, εἰσηγητοῦ. — Περὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν σχολείων . . . . . σ. 3—24
Συζητήσεις καὶ συμπεράσματα . . . . . σ. 24—78
Χ. Πανταζίδου, εἰσηγητοῦ. — Τίνες αἱ παρατηρούμεναι κυριώτεραι ἐλλείψεις τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἐν τῇ μέσῃ παιδεύσει . . . . . σ. 79—100
Συζητήσεις καὶ συμπεράσματα . . . . . σ. 100—142
Ν. Δ. Καπετανάκη, εἰσηγητοῦ. — Περὶ τῆς πρώτης παιδεύσεως καὶ τῆς ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις διδασκαλίας τῶν ξένων γλωσσῶν σ. 143—178
Συζητήσεις καὶ συμπεράσματα . . . . . σ. 178—206

ΤΟΜΟΣ ΑΒ΄ (1911)

Γ. Ἀποστολίδου, εἰσηγητοῦ. — Α΄ Δραματικὸς ἀγὼν τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου (1909) (κρισις) . . . . . σ. 79—180
Δ. Μ. Σάρρου, εἰσηγητοῦ — Β΄ Δραματικὸς ἀγὼν (1910) (κρισις) . . . σ. 90—108
Β. Ρίτσου. — Ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ σύγχρονος κριτική . σ. 111—119
Ξ. Σιδερίδου. — Βυζαντινὴ ἐπιγραφὴ ἐν Ἀριτσοῦ . . . . . σ. 119—132
» » Ἐπιτύμβια ἐξ Ἀργυρουπόλεως (Φουντουκλῆ) . . σ. 132—138
Ι. Ἀσπριώτου. — Ὁ μῦθος ἐν τῷ δράματι . . . . . σ. 138—145
Δημ. Γαλανοῦ. — Ὁ Ἕλλην Ἰνδολόγος, ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Γενναδίου . . σ. 145—152
Μ. Αὐθεντοπούλου. — Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς Θεμιστοκλέα Σαλτέλην σ. 153—160
Κ. Μακρῆ ἰατροῦ — Συμβολαὶ εἰς τὴν τοπογραφίαν, ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς πόλεως Κυζίκου . . . . . σ. 160—178

§ *Παράρτημα τοῦ ΑΒ΄ τόμου (1909)*

Πρακτικὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν συνεδριῶν τοῦ Φιλ. Συλλόγου (1908—1909)

Α. Ζαμαρίου, εἰσηγητοῦ. — Ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τοὺς ξενοφώνους Ἕλληνας . . . . . σ. 5—18
Ἡ ἐπ' αὐτῆς συζήτησις καὶ τὰ συμπεράσματα . . . σ. 18—28
Α. Κρητικοῦ, εἰσηγητοῦ. — Ἡ διδασκαλία τῆς γυμναστικῆς εἰς τὰ παρ' ἡμῖν σχολεῖα . . . . . σ. 29—40
Ἡ ἐπ' αὐτῆς συζήτησις καὶ τὰ συμπεράσματα . . . σ. 40—49
Δ. Δαμασκηνοῦ, εἰσηγητοῦ. — Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς χειροτεχνίας εἰς τὰς παρ' ἡμῖν σχολὰς τῆς πρώτης παιδεύσεως . . . . σ. 50—72
Ἡ ἐπ' αὐτῆς συζήτησις καὶ τὰ συμπεράσματα . . . σ. 72—77
Ι. Παπαδοπούλου, εἰσηγητοῦ. — Ἡ διδασκαλία τῆς Βυζαντινῆς καὶ νεωτέρας λογοτεχνίας εἰς τὰς σχολὰς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. σ. 78—86
Ἡ ἐπ' αὐτῆς συζήτησις καὶ τὰ συμπεράσματα . . . σ. 87—100

Μ. Αὐθεντοπούλου, εἰσηγητοῦ. — Ἡ ἐνίσχυσις τῆς διδασκαλίας τῆς φιλοσοφικῆς προπαιδείας ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν σχολείοις τῆς μέσης παιδεύσεως . . . . . σ. 101—113
Ἡ ἐπ' αὐτῆς συζήτησις καὶ τὰ συμπεράσματα . . . σ. 113—127

ΤΟΜΟΣ ΑΓ΄ (1914)

Πρόγραμμα Μαυρογενείου Βραβείου Ἀρετῆς . . . . . σ. 48
Διαγώνισμα Ζαμπακοῦ πασᾶ ὑπὲρ βυζαντ. σπουδῶν . . . σ. 19
Γ. Ἀποστολίδου εἰσηγητοῦ.—Γ΄ Δραματικὸς ἀγὼν (1911) (κρίσις) . . . σ. 22-31
Μ. Μωϋσείδου εἰσηγητοῦ.—Ἔκθεσις τῆς ἀγωνοδίκου ἐπιτροπῆς τοῦ περὶ σχολικῆς ὑγιεινῆς διαγωνίσματος . . . . . σ. 31-38
Α. Ζωηροῦ πασᾶ. — Περὶ φυλῶν καὶ ἐθνῶν . . . . . σ. 39
Δ. Μ. Σάρρου. — Παλαιογραφικὸς Ἔρανος: Α΄ Τρεῖς ἄγνωστοι κώδικες τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς (α΄ Λόγοι διαφόρων ἁγ. Πατέρων, β΄ Εὐαγγέλιον λειτουργικὸν, γ΄ Δωροθέου Μονεμβασίας Χρονογράφος καὶ βίος Αἰσώπου) . . . . . σ. 51
» » » Β΄ Οἱ κώδικες τοῦ Ἑλλ. Γυμνασίου Σερρῶν . . . . σ. 61
» » » Γ΄ Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς τῆς Ἠπείρου κεφάλαια πρακτικὰ ρ΄ κατὰ τὸν Σερραϊκὸν κώδικα . . . . . σ. 68
» » » Δ΄ Κώδικες διάφοροι (ἐν οἷς καὶ Λεξικὸν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ὑπὸ Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων) καὶ ἀρχεῖα (Κυπριακὸν καὶ Ἠπειρωτικόν) . . . . . σ. 72
» » » Ε΄ Τῆς ἐν Ἠπείρῳ Βήτσης Ζαγορίου, εὐαγγελικὸς κῶδιξ καὶ ἐπιγραφαὶ ναῶν ἐν αὐτῇ καὶ παρ' αὐτήν . . . . . σ. 119
» » » Ϛ΄ Τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης εὐαγγέλιον. σ. 104
» » » § α΄ Πίναξ ἀλφαβητικὸς κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων ἐν τῷ Παλαιογραφικῷ Ἐράνῳ — β΄ Πίναξ λέξεων νεοελληνικῶν. — γ΄ Πίναξ γενικὸς τῶν περιγραφομένων κωδίκων κ.τ.λ. . . . . σ. 122
E. S. Dodgson. — Τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Γασκωνικὴν . . . . . σ. 123
Π. Κ. Βιζουκίδου.— Ἀττικαὶ δίκαι καὶ Ρωμαϊκαὶ ἀγωγαί . . . . . σ. 124
Χρ. Παπαδοπούλου.— Ἡ Νίκαια, ἤτοι μονογραφία ἱστορική, ἀρχαιολογική, παλαιογραφικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ τῆς πόλεως ταύτης . . . . . σ. 135-151

§ *Παράρτημα ΑΔ΄ τόμου (1915). Ἐργασία τοῦ βιολογικοῦ τμήματος.*

Α΄ ἐξαμηνία 1914—15.

Γ. Νούλη —Περὶ βακτηριακῆς προφυλάξεως διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ . . . . σ. 3
Α. Μισιρλόγλου.—Περὶ ὀπισθοπεριτοναϊκῶν ἀποστημάτων καὶ περιτονιτίδων λίθων συνεπείᾳ τοῦ οὐρητῆρος . . . . . σ. 6
Α. Μισιρλόγλου.—Νέα μέθοδος ἀναιμάκτου θεραπείας τῶν πυωδῶν πλευριτίδων δι' αἰθέρος . . . . . σ. 15
Α. Κριτικοῦ.—Συμβολὴ εἰς τὴν διαγνωστικὴν σημασίαν τῆς λευκῆς γραμμῆς τοῦ Sergent . . . . . σ. 21
Α. Ἀντίπα.—Περὶ κρυοπαγημάτων καὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν . . . . . σ. 30
Δ. Κηλαΐδίτου.—Περὶ βαθείας ἀκτινοθεραπείας τῶν κακοήθων ὄγκων . . σ. 35-46

Β΄ ἐξαμηνία 1914—15 (1915).

Γ. Σώτροπα.—Περὶ ἐκστροφῆς τῆς μήτρας . . . . . σ. 4
Α. Ἀντίπα.—Περίπτωσις ξένου σώματος τῆς κοιλότητος τοῦ περιτοναίου . . σ. 7

Α. Μισιρλόγλου.—Περίπτωσις κιρσῶν τῆς οὐροδόχου κύστεως . . . . . σ. 11
Ρ. Τσομπάνογλου. - Περίπτωσις ἐντάσεως ἐνδοκρανιακῆς πιέσεως . . . . σ. 14
Α. Μισιρλόγλου.—Περίπτωσις καρκίνου τῆς οὐροδόχου κύστεως . . . . . σ. 22
Β. Κώνου —Δύο περιστατικὰ ἐκροῆς τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ ἀπὸ τῆς ρινὸς καὶ τῶν ὤτων . . . . . σ. 28
Α. Γαβριηλίδου.—Περὶ τῶν ὀφθαλμικῶν παθήσεων μετὰ τυφοειδῆ πυρετόν· σ. 39
Δ. Δρακοπούλου—Περίπτωσις δυστοκίας ἐγχειρηθείσης διὰ καισαρικῆς τομῆς σ. 46
Α. Γαβριηλίδου.—Περὶ τῆς βλαβερότητος καὶ τῆς νοσοφόρου ἰδιότητος τῆς μυίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους . . . . . σ. 55
Α. Κρητικοῦ—Περὶ φλεβικῶν ἐπιπλοκῶν παρὰ τοῖς φυματικοῖς . . . . σ. 60
Ν. Βασιλειάδου.—Περὶ ψείρας καὶ ἐξανθηματικοῦ τύφου . . . . . σ. 14
Γ. Σώτροπα.—Περίπτωσις ὁλικῆς ὑστερεκτομίας κοιλιακῆς παρ' ἐπιτόκῳ . . σ. 70

ΕΤΕΡΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΙΚΟΣΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛ. ΦΙΛΟΛ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ (1861-1886)

(Παράρτημα τοῦ ΙΗ' τόμου (1888))

Ἡρ. Βασιάδου. — Λόγος προεδρικός . . . . . σ. 22
Ch. Gidel. — A propos de la publication de Sp. P. Lambros intitulée. Collection de Romans Grecs en langue vulgaire et en vers e. c. t. . . . . σ. 53
Τὸ αὐτὸ Ἑλληνιστὶ (ἐν μεταφράσει) . . . . . σ. 58—62
L. Bachelin. — La legent de Daphnis (καὶ ἑλληνιστὶ ἐν μεταφράσει) . . . σ. 63—80
Ἀλ. Ραγκαβῆ. — Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐλευσίνιον . . . . . σ. 80—83
Γ. Ν. Χατζιδάκι. — Ἔρευναι περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς σ. 84—92
Ι. Β. Τέλφυ. — Συνάφεια Ἑλλήνων καὶ Οὔγγρων . . . . . σ. 93—94
Rod. Darest. — L' ἀποκήρυξις dans l' Empire romain . . . . . σ. 95—97
Κ. Ἐρβιτσιάνου. — Κατάλογος τῶν χειρογράφων καὶ ἰδιογράφων τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Ρουμανίας ἐκ τῶν ἐν Ἰασίῳ καὶ Βουκουρεστίῳ καὶ ἀλλαχοῦ σχολῶν κατὰ τὴν 17ην καὶ 18ην ἑκατονταετηρίδα . . . . . σ. 97—102
Ἐμ. Ἰωαννίδου. — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη καὶ ὑπόμνημα τῆς πολιταρχίας Ταγανρὸκ διὰ τὸ ἔτος 1863 καὶ ἱστορικὴ περιγραφὴ τῆς πόλεως Ταγανρὸκ . . . . σ. 102—104
Κ. Περδικίδου. Περὶ τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τεσσάρων ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ λέξεων, Σουσσανίμ, Σουσανίμ. Ἐδούθ. σ. 130—131
Κ. Ξανθοπούλου. — Ὁποία παρ' ἡμῖν ἡ ἐκπαίδευσις . . . . . σ. 131—162
J. N. A. Sworonos. —Τυρρηνικὴ λάρναξ. Σκηναὶ τῆς Ἰλιάδος, (γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) . . . . . σ. 162—171
A. Harkavy. — Εἰδήσεις τῶν Ἀράβων περὶ τῆς καθ' Ἕλληνας Θούλης. (γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) . . . . . σ. 171—180
Salomon Reinach. Ἡ περιγραφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Bondelmonte, (γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) . . . . . σ. 181—187
Ἀντ. Πουλάκη. — Στατιστικὴ Κρήνης καὶ Ἀνέων . . . . . σ. 188—233
Θ. Korch. — Περὶ τῶν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ (ἀρχαίᾳ καὶ νεωτέρᾳ) . . . . . σ. 234—242

Σ. Μερτζίδου. — Περὶ τοῦ Νέστου ποταμοῦ καὶ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον . . . . . σ. 250—254
Δ. Χαβιαρᾶ.—Περὶ τῆς Καρικῆς πολίχνης Καισαρείας . . . . . σ. 254—257
J. von Pflugk-Hartung. — Ὁ πόλεμος τοῦ Βελισαρίου πρὸς τοὺς Βανδάλους, (γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) . . . . . σ. 258—293
Π. Ν. Παπαγεωργίου. — Διορθώσεις εἰς τὰς τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους σ. 293—307
Th. Lowenfeld. — Σχέσις τῶν ἀρχαίων πρὸς τὴν ἐπιστήμην. (γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) . . . . . σ. 307—386
L. Schvvabe. — Ὁ Τυβίγγιος ἡνίοχος. (γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ μετὰ φωτογραφίας) . . . . . 387—389
Χ. Παπαμάρκου. — Τὰ παρὰ Πολυβίῳ παιδαγωγικὰ . . . . . σ. 390—432
F. Calvert. —Περὶ τῆς γενέσεως τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων. (γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) . . . . . σ. 432—442
Ι. Ψυχάρη. — Ἱστορικὰ καὶ γλωσσολογικὰ ζητήματα (γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ ἐν μεταφράσει) . . . . . σ. 441—497
Κ. Σίττλ. — Περὶ τοῦ καθ' Ἡσίοδον βίου τῶν Ἑλλήνων . . . . . σ. 998—504
Εὐγ. Ζωμαρίδου. — Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν διαφόρων περὶ Ὁμήρου καὶ Ὁμηρικῆς ποιήσεως γνωμῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων . . . . . 505—574
Fr. Susemihl. — Περὶ τοῦ Φαίδρου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ κατὰ τῶν σοφιστῶν λόγου τοῦ Ἰσοκράτους. (γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) σ. 575—691
Ch. E. Ruelle. — Ψελλὸς ἀνέκδοτος. Bibliographie des écrits inédits de Michel Psellos suivi du text de trois morceaux inédits de Psellus sur le Psaumes . . . . . σ. 591—614
Andrée Leval.—Ἀρχαιολογικά. (Ἐπιγραφαὶ ἐκ Πριγκήπου καὶ Κ)πόλεως) σ. 615—620

ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΣ ΑΓΩΝ

ΗΤΟΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΛΛΗΝ. ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ ΖΩΝΤΑ ΕΝ ΤΩι ΕΛΛΗΝΙΚΩι ΛΑΩι

Τόμος Α' (1891).

Α'' Ἠπείρου.

Κ. Βαρζώκα. — Λεξιλόγιον, ᾄσματα, δεισιδαιμονίαι, αἰνίγματα, παροιμίαι. σ. 1—25
Γ. Δ. Ζηκίδου. — Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα. Λεξιλόγιον, ᾄσματα . . . . . σ. 25—67
Ἀνωνύμου. — Δημοτικὰ ᾄσματα . . . . . σ. 63—174
Α. Γονίου. — Λεξιλόγιον, ᾄσματα, αἰνίγματα, κύρια ὀνόματα . . . . . σ. 175—190
Ἀνωνύμου. — Λέξεις, φράσεις καὶ παροιμίαι κτλ. . . . . σ. 198—202
Ἀλ. Γεωργίτση. — Ἤθη, ἔθιμα κλπ. Χιμαραίων . . . . . σ. 202—210

Β' Νήσων.

Δ. Χαβιαρᾶ. — Συμαϊκὰ ἔθιμα, προλήψεις, παραμύθια κλπ. . . . . σ. 211—261
» Ἔθιμα κατὰ τοὺς γάμους καὶ ᾄσματα τῆς νήσου Τήλου . σ. 265—269
» Νοτίων Σποράδων ὀνόματα κύρια. . . . . σ. 271—272
» Καρπάθου δημώδη ᾄσματα . . . . . σ. 272—292
Ἀνωνύμου. — Δημώδη ᾄσματα Καρπάθου . . . . . σ. 293—317
Ε. Μανωλακάκη. — Γλωσσικὴ ὕλη τῆς Καρπάθου . . . . . σ. 318—340
Παπᾶ Ἰω. Μανωλακάκη. — Καρπάθου παροιμίαι, φράσεις, ᾄσματα . σ. 343—374

Γ. Παπαδοπούλου. — Νισύρου λεξιλόγιον, δημοτ. ἄσματα, παραμύθια κλπ. σ. 381—427
Δ. Πουλάκη. — Ἰκαρίας, Κρήνης κλπ. λεξιλόγιον, ἔθιμα κλπ. . . σ. 428—432
Κ. Ν. Δαμιράλη. — Νάξου καὶ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου λεξιλόγιον . σ. 433—445

ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΣ ΑΓΩΝ

ΗΤΟΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΛΛΗΝ. ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ ΖΩΝΤΑ ΕΝ ΤΩι ΕΛΛΗΝΙΚΩι ΛΑΩι

Τόμος Β' (1896).

Α. Πουλάκη. — Λεξιλόγιον ἰδίᾳ τῆς νήσου Σικίνου . . . . . σ. 5—14
Νικηφ. Γλυκᾶ, μητροπολίτου. — Λεξιλόγιον Ἴμβρου . . . . σ. 15—19
Ἀνωνύμου. — Παραμύθια καὶ ᾄσματα Λεσβιάδος διαλέκτου . . . σ. 20—30
Ἐμ. Διλιμπάκη. — Συλλογὴ (λαογραφικὴ) ἐκ Σιτείας τῆς Κρήτης . σ. 31—48
Ν. Πολυχρονιάδου. —Παροιμίαι τοῦ λαοῦ ἐν Νεαπόλει Μιραμβέλλου . σ. 48—50
Ν. Χρηστίδου. — Ἄσματα Ἄνω Ἀρχανῶν ἐπαρχίας Τεμένους . . . σ. 50—52
Ι. Ζωγραφάκη — Δημοτικὰ ἀνάλεκτα τοῦ χωρίου Ρωγδιᾶς τῆς Κρήτης. Παραμύθια, τραγούδια, λεξιλόγιον κλπ. . . . . σ. 53—85

ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗι ΤΗι ΕΠΙΣΤΑΣΙΑι ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛΗΝ. ΦΙΛΟΛ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἐξεδόθησαν μέχρι τέλους τοῦ 1920

Σοφοκλέους Ἀντιγόνη ὑπὸ *Δημητρίου Χ. Σεμιτέλου*. Ἀθήνησι 1887 (σελ. 716).
Σοφοκλέους Ἠλέκτρα ὑπὸ *Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου*. Ἀθήνησι 1910 (σελ. κγ'+546).
Ἡσιόδου τὰ Ἅπαντα ὑπὸ *Καρόλου Σίττλ*. Ἀθήνησι 1889 (σελ 644).
Εὐριπίδου Δράματα ὑπὸ *Δημητρίου Ν Βερναρδάκη*.
Τόμος Α.' *Φοίνισσαι*. Ἀθήνησι 1888 (σελ. ρλς'+660).
Τόμος Β.' *Ἑκάβη, Ἱππόλυτος, Μήδεια*. Ἀθήνησι 1894 (σελ. η'+638).
Τόμος Γ.' *Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι, Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις, Ἠλέκτρα, Ἄλκηστις*. Ἀθήνησι 1903 (σελ. η'+718).
Αἰσχύλου Δράματα σωζόμενα καὶ ἀπολωλότων [ἀποσπάσματα ὑπὸ N. Wecklein τῇ συνεργασίᾳ *Εὐγενίου Ζωμαρίδου*. Τόμος Α' περιέχων *Γενικὴν εἰσαγωγήν, Πέρσας* καὶ *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας* Ἐν Λειψίᾳ 1891 (σελ. ις'+552).
Τόμος Β.' περιέχων *Προμηθέα, Ἱκέτιδας* καὶ *Ἀποσπάσματα*. Ἀθήνησι 1896 (σελ. 798).
Τόμος Γ.' περιέχων *Ὀρέστειαν*. Ἐν Λειψίᾳ 1910 (σελ. 520).
Ξενοφῶντος Ἀνάβασις ὑπὸ *Ἰωάννου Πανταζίδου*. Ἀθήνησι 1900 (σελ. 646).
Πλάτων ὑπὸ *Σπυρίδωνος Μωραΐτου*. Τόμος Α.' περιέχων *Εἰσαγωγήν, Ἀπολογίαν Κρίτωνα, Γοργίαν*. Ἀθήνησι 1905 (σελ. ις'+800).
Τόμος Β.' περιέχων *Εὐθύφρονα, Λάχητα, Ἱππίαν μείζονα, Ἱππίαν ἐλάττονα, Ἴωνα, Λύσιν, Χαρμίδην, Πρωταγόραν, Εὐθύδημον*. Ἐν Λειψίᾳ 1900 (σελ. λς'+728).
Τόμος Γ". περιέχων *Θεαίτητον, Φίληβον, Μένωνα, Μενέξενον*. Ἐν Λειψίᾳ 1913 (σελ. 764).
Ἀνσίου Λόγοι καὶ ἀποσπάσματα ὑπὸ *Ἀναστασίου Ι. Ζήκα* εἰς δύο τόμους. Τόμ. Α'. Ἀθήνησι 1908 (σελ 731). — Τόμος Β.' Ἀθήνησι 1910 (σελ. 846).

ΔΗΜΟΣΙΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΕΝ ΤΩι ΦΙΛ. ΣΥΛΛΟΓΩι ΑΠΟ ΤΟΥ 1871—1920

1871 — 1872

Ἠρ. Βασιάδης. Ἑλληνικὴ Γραμματολογία (εἰς 4 διαλέξεις).
Κ. Καραθεοδωρῆ. Ὑγιεινὴ (εἰς 14 διαλέξεις)
Α. Τάγης. Γεωλογία (περὶ σεισμῶν) (εἰς 2 διαλέξεις)
Ἀθ. Βερναρδάκης. Οἱ Ρωμαῖοι ὑπὸ οἰκονομοπολιτικὴν ἔποψιν.
Ι. Ἀριστοκλῆς. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Γενικὴν ἱστορίαν (6 διαλέξεις).
Κ. Μαλιάδης. Ἐπιρροὴ τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου (διαλέξεις 3).
Α. Σπαθάρης. Περὶ τῶν ἀλλοιώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς (διαλέξεις 3). Κοσμογραφία (διαλέξεις 6).
Ἀλ. Ραγκαβῆς. Περὶ ἀρχαίου Ἑλλην. θεάτρου.
Ἀθ. Βερναρδάκης. Περὶ πολυτελείας.
Ι. Ἀριστοκλῆς. Περὶ φαντασίας.
Ι. Καρολίδης. Περὶ διαιρέσεως τῶν Ἀρίων γλωσσῶν καὶ φυλῶν (διαλέξεις 2).
» » Περὶ τῶν Σημιτικῶν γλωσσῶν (διαλέξεις 2).
Γ. Χασιώτης. Περὶ Ἰουλίου Καίσαρος.
Ι. Λαζόπουλος. Κατακτήσεις Ἀράβων ἐν Ἀρμενίᾳ.
Α. Βερναρδάκης. Ἡ Κόρινθος καὶ ὁ Ἰσθμὸς αὐτῆς.
Μ. Παρανίκας. Ἱστορία τῆς Γερμανίας. (διαλέξεις 3).
Α. Δημητριάδης. Ἀνάλυσις Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους (διαλ 2).
Γ. Χασιώτης. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κ/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.
Π. Καλλιβούρσης. Περὶ ἐγκεφάλου, ψυχολογικῶς θεωρουμένου
Ἀθ. Βερναρδάκης. Περὶ τελωνείου καὶ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος.
Ξ. Ζωγράφος. Περὶ μιασμάτων.
Α. Δημητριάδης. Περὶ τῶν τελευταίων περιπετειῶν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης.
Ἰ. Καρολίδης. Ἱστορία τῆς Γαλλικῆς γλώσσης (διαλ. 2).
Ἰ. Ἀριστοκλῆς. Περὶ τῶν ἠθικῶν ἐνστιγμάτων (διαλ. 2).
Γ. Χασιώτης. Ὁμεταξὺ Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου ἀγὼν (1ον μέρος)
Ἠρ. Βασιάδου. Περὶ Ἡσιόδου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ.
Ἰ Ἀριστοκλῆς. Περὶ θείου ἔρωτος.
Κ. Καλλιάδης. Περὶ τῆς ἐννεαημέρου βασιλίσσης Ἰωάννης.
» » Περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

1872 – 1873

Ι. Ἀριστοκλῆς. Περὶ τῆς πρωτογόνου καὶ δευτερογόνου συνειδήσεως τῆς ἀνθρωπάτητος (διαλ. 5).
Κ. Καραθεοδωρῆ. Περὶ ὑγιεινῆς διάλ. 7).
Α. Σπαθάρης. Κοσμογραφία (διαλ. 7).
Γ. Δημητριάδης. Πρακτικὴ Γεωμετρία (διαλ. 2)
Ι. Ἀριστοκλῆς. Περὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς.
« » Περὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπων (δ. 2.)
» » Περὶ τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς (διαλ. 2)
Δ. Φίλιος. Περὶ θεάτρου καὶ δραματικῆς ποιήσεως (διαλ. 2).
Μ. Παρανίκας. Ἱστορία Ἑλληνικὴ μετὰ τὴν ἅλωσιν (διαλ. 2).
Ι. Καρολίδης. Φιλολογικά.
Ι. Καλλιάδης. Ἡ γυνὴ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ (δ. 4.)
Ξ. Ζωγράφος. Περὶ γάμου ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν.

Α. Δημητριάδης. Ἱστορία τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Μεσαίωνι (διαλ. 2).

Ἀθ. Βερναρδάκης. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ οἰκονομολογ. ἔποψιν (διαλ. 2).

Δ. Μαλιάδης. Περὶ δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῆς γυναικός.

Π. Καλλιβούρσης. Ἰατρικὴ μετεωρολογία.

1873 — 1874

Κ. Καραθεοδωρῆ. Ἀνθρωπολογία. (δ.7).

Γ. Δημητριάδης. Πρακτικὴ καὶ ἐφηρμοσμένη Γεωμετρία (διαλ. 6).

Ι. Καρολίδης. Περὶ ψυχῆς καὶ σώματος.

Ι. Ἀριστοκλῆς. Περὶ τοῦ Ἄθω (διαλ. 5).

Α. Δημητριάδης. Ἱστορία τῆς κλασσικῆς φιλολογίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα (διαλ. 5).

Μ Παρανίκας. Ἀνάλυσις Προμηθέως δεσμώτου.

Ἰ Καρολίδης. Περὶ ἐλευθέρας θελήσεως (διαλ. 2).

» » Περὶ τοῦ δ' Καρχηδονικοῦ πολέμου

Χρ. Χατζηχρήστου. Περὶ ἀρχαίας κωμῳδίας (διαλ. 3).

Ι. Ἀριστοκλῆς. Περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐθνῶν τῆς Ἀνατολῆς (δ. 5).

Rossidi Giustiniani. Περὶ τοῦ δαιμονίου τοῦ Σωκράτους.

Φίλιππος Λουζῆς. Λυρικὴ ποίησις.

Χρ. Χατζηχρήστου. Περὶ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας.

Ἀνδ. Σπαθάρης. Κοσμογραφία.

1874 — 1875

Ἰ. Ἀριστοκλῆς. Ἱστορικὰ περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων (διαλ. 2).

Κ. Καραθεοδωρῆ. Βοτανικὴ (διαλ. 3).

» » Περὶ ἠλεκτρισμοῦ (διαλ. 5).

Δ. Λάκων. Ἡ γυνὴ ἀναφορικῶς πρὸς τὸ δίκαιον. (διαλ. 7).

Α. Ζωηρός. Ὑγιεινὴ (διαλ. 3).

Ι. Ζῖφος. Φυσιολογία (διαλ. 3).

Ἀνδ. Σπαθάρης. Φυσικὴ Γεωγραφία (διαλ. 8).

Γ. Χασιώτης. Τὰ Μουσεῖα Παρισίων καὶ Βιέννης (διαλ. 7).

Δ. Μαλιάδης. Περὶ ποιήσεως καὶ ὡραίων τεχνῶν (διαλ. 4)

Ν. Βεγλερῆς. Ἐπιστημονικὰ πρακτικὰ μελετήματα (Ἱστορία τῆς μαιευτικῆς· διαλ. 2).

Α. Σπαθάρης. Πειραματικὴ φυσικὴ

Mme Caroline Furet. Les écoles en Orient.

Σ. Καραθεοδωρῆ. Γερμανικὴ φιλολογία (διαλ. 6).

Ὀδ. Ἰάλεμος. Ἠθικά. Μητρικὴ στοργὴ (διαλ. 3).

Σ. Ζωγράφος. Περὶ αὐτοκτονίας ὑπὸ ἐπιστημονικὴν καὶ κοινωνικὴν ἔποψιν (διαλ. 2).

Σ. Βουτυρᾶς. Σύγχρονος Ἱστορία (δ. 2).

1875 — 1876

Ι. Ζῖφος. Περὶ πενίας καὶ φθίσεως.

Ἀν. Τάγης. Γεωλογία (διαλ. 2).

Γ. Διανόπουλος. Κοσμογραφία (διαλ. 5).

Κ. Καραθεοδωρῆ. Ἱστορία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (διαλ. 2).

Ἀνδ. Σπαθάρης. Φυσικὴ (διαλ 5).

Καλλιόπη Κεχαγιᾶ. Περὶ τῆς ἑνότητος τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης.

Α. Ζωηρός. Ὑγιεινὴ (διαλ. 6).

A. Synvet. Περὶ τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου τῶν γεωγραφικῶν ἐπιστημῶν.

Sarah Marshall. Περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀληθοῦς ζωῆς.

Α. Τάγης. Περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ι. Ἀριστοκλῆς. Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας. (διαλ. 5)

Α. Πασπάτης. Περὶ ταξειδίων εἰς τὸν Βόρειον πόλον (διάλ. 5)

Ι. Ζῖφος Περὶ τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῆς Ἱστορίας. (διάλ 3).

A. Synvet Περὶ τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου τῶν γεωγραφικῶν ἐπιστημῶν.

A Synvet. Περὶ τῶν ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ Ῥώσων καὶ Ἄγγλων.

» » Περὶ τῆς φιλολ. ἱστορίας τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Καλλιόπη Κεχαγιᾶ. Περὶ Προμηθέως δεσμώτου τοῦ Αἰσχύλου.

1876 — 1877

Ν. Φρυδᾶς. Ἀνθρωπολογία.

» » Παιδαγωγικά. Περὶ ὑγιοῦς τῶν παίδων ἀγωγῆς.

» » Ψυχολογία καὶ θεολογία κατὰ Πλάτωνα.

Ἀνδ. Σπαθάρης. Φυσικὰ μαθήματα (διαλ. 5).

Δ. Σταματιάδης. Περὶ προϊούσης ἀναπτύξεως τῶν ἐμψύχων ὄντων (διαλ. 3).

Οδ. Ἰάλεμος. Ἱστορικά (διαλ. 3)

Ι. Καρολίδης. Φυσικὴ γεωγραφία (δ. 4).

Α. Τάγης. Περὶ ἀναπνοῆς.

» » Περὶ πέψεως.

Ι. Ἱεροψάλτης. Ἱστορία τῆς μουσικῆς. (διαλ. 3).

Ι. Καραβασίλης. Περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας.

Ι Ἀλιβέρτης. Μελέτη ἐπὶ τῆς νέας Ἑλλην. ποιήσεως.

1877 — 1878

Γ. Δημητριάδης. Πρακτικὴ καὶ ἐφηρμοσμένη γεωμετρία (διαλ. 6).

Ν. Φρυδᾶς. Θεωρία τοῦ Λαβουαζιέρου —Περὶ ἀναπνοῆς (διαλ. 2).

» » Περὶ πέψεως (διαλ. 2).

Δ. Σταματιάδης. Ἀρχαία ἱστορία τοῦ πυρὸς (διαλ. 2)

Κ. Μακρῆς. Φυσιολογία ἤτοι περὶ γάλακτος ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ περὶ γυναικείου γάλακτος μετὰ πειραμάτων (διαλ. 3).

Φ. Τάγης. Φυσιολογικά.

Δ. Σταματιάδης. Περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων ἐν ἔθνεσι μαχίμοις ὡς καὶ ἐν λαοῖς βιομηχάνοις (διαλ. 3).

Ι. Καρολίδης. Περὶ τῆς ἐν τῇ φύσει τελεολογίας φιλολογικῶς ἐξεταζομένης.

Ἠρ. Βασιάδης. Μερὶ τῶν τριῶν Ἱστορικῶν φυλῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (διαλ. 5).

Α. Σπαθάρης. Φυσικὰ (διαλ. 5).

Ὀδ. Ἰάλεμος. Ἑρμηνεία τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μακιαβέλη (διαλ 5).

Ἰ. Ζῖφος. Περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς μηχανῆς θεωρουμένου.

Γ. Ἀποστολίδης. Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου (διαλ. 4).

1878 — 1879

Δ. Σταματιάδης. Περὶ πολιτισμοῦ καὶ ἐπιστήμης.

» » Περὶ ἀποθεώσεως τοῦ ἀτμοῦ.

Ι. Γεωργαντόπουλος. Περὶ ἐμπορικοῦ δικαίου ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐν ἰσχύϊ ἐμπορικῶν νομοθεσιῶν παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσι (διαλ. 2).

Θ. Ἀντωνιάδης. Περὶ πολιτευμάτων καὶ ἰδίᾳ περὶ συνταγματικοῦ πολιτεύματος (διαλ. 3).

Δ. Σταματιάδης. Περὶ ἐργασίας ἤτοι περὶ μισθοδοσίας, ἀξίας τῶν πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι.

Ἀθ. Δημητριάδης. Φιλολογικά, ἤτοι ἱστορία τῆς κλασσικῆς φιλολογίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα (διαλ. 5).

Δ. Σταματιάδης. Περὶ βιομηχανίας καὶ ἐργασίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις

Β. Σαρακιώτης. Περὶ παθῶν ὑπὸ φυσιολογικὴν ἔποψιν (διαλ. 2).

Γ. Δημητριάδης. Ἐφηρμοσμένη μηχανική.

Χρ. Σαμαρτζίδης. Παιδαγωγικά.

Ν. Σπανδωνῆς. Περὶ πολιτ. εὐγλωττίας.

1879 — 1880

Β. Σαρακιώτου Περὶ νοημοσύνης καὶ καλαισθησίας τῶν ζώων (διαλ. 2).

Ι. Ζῖφος. Περὶ τοῦ διατί ἀποθνήσκομεν καρδιακοί.

1880 — 1881

Ι. Ζῖφος. Les femmes qui tuent et les femmes qui votent. (Αἱ γυναῖκες αἵτινες φονεύουν καὶ ψηφοφοροῦν).

SISMANOGLIO

Δ. Σταματιάδης. Ἐπιστήμη καὶ πόλεμος.

1881 — 1882

Ι. Ζῖφος. Περὶ φθίσεως εἰς τὰ ψυχρά, θερμὰ καὶ μέτρια κλίματα.

Κ. Καλλιάδης. Ἡ γυνὴ ἔναντι τοῦ θανάτου (διαλ. 4)

Β. Λούσης. Περὶ πυρετοῦ τοῦ ἑλώδους ἐν Κων)πόλει (διαλ. 4).

Β. Σαρακιώτης. Περὶ νοημοσύνης καὶ καλαισθησίας τῶν ζώων (διαλ. 4).

Ι. Ἀριστοκλῆς. Περὶ ἠθικοῦ χαρακτῆρος (διαλ. 2).

Α. Σπαθάρης. Περὶ διαττόντων (δ. 2).

Ἡρ. Βασιάδης. Περὶ ἀποθεώσεως τοῦ Ὁμήρου.

Mme Caroline Fluret. Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς γυναικὸς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ (διαλ. 2)

Καλλιόπη Κεχαγιᾶ. Περὶ τῶν μνημείων τῆς ἀρχ. Ἑλλ. τέχνης.

Α. Τάγης. Περὶ ἡφαιστείων.

Ἡρ. Βασιάδης Περὶ τοῦ συμπλέγματος τοῦ Λαοκόωντος.

Guillaume H. Keun. Περὶ τῆς ἐν Ὁλλανδίᾳ προόδου τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος μ. Χ. μέχρι τῆς σήμερον.

1882 — 1883

Ι. Ἀριστοκλῆς Περὶ ζωϊκοῦ βίου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ (διαλ 4).

Α. Τάγης. Περὶ τῆς οἰκίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Αρχιμ. Γρηγ. Παλαμᾶς. Ἡ θρησκεία ὡς βάσις τῆς ἀνατροφῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν νέων.

Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Περὶ ἑστιάσεων καὶ συμποσίου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (διαλ. 2).

Εὐ. Ἀμαξόπουλος. Ἀρχαία καὶ νεωτέρα τραγῳδία.

Α. Σπαθάρης. Φυσικὰ μαθήματα (δ. 4).

Καλλιόπη Κεχαγιᾶ. Ἀνάλυσις παιδαγωγικὴ τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους.

Ἡρ. Βασιάδης. Περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τῶν γυναικῶν ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος (διαλ. 3).

Β. Λούσης. Ἡ ὑγιεινὴ ἐν ἑνὶ μαθήματι (διαλ 2).

Φ. Τάγης. Περὶ τοῦ ἠθ. νόμου. (διαλ 2).

Σαπφὼ Λεοντιάς. Ἡ γυνὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ τραγῳδίᾳ.

Ι. Ζῖφος. Ἡ φθίσις εἶναι κολλητικὴ ἢ οὔ;

1883 — 1884

Κ. Καλλιάδης. Μυθιστορικὰ περὶ τῆς ἀρχαιότητος δείγματα (δ.2).

Ι. Ἀριστοκλῆς Περὶ τοῦ κυρίως ἀνθρωπίνου βίου (διαλ. 7)

Ἡρ. Βασιάδης. Περὶ νομισματικῆς τέχνης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις (διαλ. 3).

Ι. Ζῖφος. Περὶ τοῦ θαυματουργοῦ ῥακιοῦ.

Καλλ Κεχαγιᾶ Περὶ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τραγῳδίᾳ.

Ι. Ζῖφος. Θεραπεύεται ἡ φθίσις.

Β. Λούσης. Περὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰς ψυχικὰς παθήσεις.

Χρ. Χ' Χρήστου Περὶ τῆς πρώτης τροφῆς τῶν φυτῶν (διαλ. 2).

Σαπφὼ Λεοντιάς. Ἡ γυνὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τραγῳδίᾳ.

Α. Παπαδόπουλος. Ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις ἐκ Μ. Ἀσίας.

Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Περὶ οἴνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν.

Κ. Μακρῆς. Περὶ τῶν ἀσθενειῶν τοῦ οἴνου καὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν.

1884 — 1885

L. Olivero. Sur la nouvelle méthode pour l'enseignement.

Β Λούσης. Τὰ κυριώτερα τρόφιμα περὶ νοθείας καὶ νοθεύσεως καὶ τῆς ἄλλης παραβλάβης αὐτῶν (διαλ. 2).

Κ. Τσιούλκας. Προμηθεὺς καὶ Αἴας (διαλ. 3).

Χρ. Χ' Χρήστου. Βοτανικά. Περὶ τινων παραδόσεων φύλλων.

Ι. Ἀριστοκλῆς Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ ἡ αἰωνιότης (διαλ. 3).

Χρ. Χ' Χρήστου. Περὶ προομηρικοῦ πολιτισμοῦ (διαλ. 2)

» » Περὶ τοῦ θαυμαστοῦ τρόπου τῆς διασπορᾶς τῶν φυτῶν.

Ν. Χαρισιάδης. Περὶ συγγενείας.

» » Περὶ τῶν βαθμῶν τῆς συγγενείας.

Ι. Ἰωαννίδης. Δύναται τὸ γάλα τῆς τροφοῦ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ τῆς μητρός;

Ἀθ. Παπαδ. Κεραμέως; Ἀναμνήσεις περιηγήσεως ἐξ Ὀδησσοῦ εἰς τὸς Ποντικὸς χώρας.

Κ. Τσιούλκας. Περὶ ἀνασκευαστικῆς ἀγωγῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν.

Κ. Μακρῆς. Οἱ μικροοργανισμοὶ ὡς αἰτίαι ἀσθενειῶν.

Ch. B. Nazaretti. Sur la mauvaise constitution de l' Empir Romain (διαλ. 3).

Α. Τάγης. Περὶ τοῦ γυναικείου φύλου ἔν τε τοῖς Ὁμηρικοῖς καὶ ἱστορικοῖς χρόνοις.

Ν. Χαρισιάδης. Περὶ ἐμπορικῶν μαθημάτων καὶ σχολῶν.

Σαπφὼ Λεοντιάς Περὶ τῆς βάσεως τῆς ἠθικῆς μορφώσεως (δ 2).

Κ. Τσιούλκας. Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ φύσις τοῦ δράματος

1885 — 1886

Ἡρ. Βασιάδης. Περὶ τῆς πρώτης καταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους (διαλ 2)

Ν. Χαρισιάδης. Ἐμπορικὴ καὶ οἰκονομικὴ περιγραφὴ τῆς Εὐρωπ. Τουρκίας (διαλ. 2).

Φρ. Σαλάχας Περὶ τῆς ἀτομικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Α. Π. Κεραμεύς. Ὁδοιπορ. ἀναμνήσεις

Π. Θωμᾶ. Περὶ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν.

Θ. Σαλτέλης Περὶ τῶν ἀρχαίων σοφιστῶν (διαλ. 2).

Κ. Τσιούλκας. Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας.

Π. Θωμᾶ. Χαρακτῆρες ἐκ τῆς Ἑλλ. Ἱστορίας. Ἀγησίλαος, Κλέαρχος.

Β. Βρᾶνος. Περὶ φιλοτιμίας ὡς μέσου παιδαγωγικοῦ (διαλ. 4).

1886 — 1887

Κ. Καλλιάδης. Ἀμλέτου ἀνάλυσις.

Ἀνδρ. Σπαθάρης. Φυσικά. (διαλ. 2).

Ν. Χαρισιάδης. Περὶ παραγωγῆς τοῦ πλούτου.

Ι. Ἀριστοκλῆς. Ἱστορικά (διαλ. 5).

Ν. Φωτιάδης. Περὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν κρίσεων ἐν σχέσει πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς (διαλ, 3).

Κ. Τσιούλκας. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν τέχνην καὶ περὶ τῆς τέχνης τοῦ Φειδίου.

Ἡρ. Βασιάδης. Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν (διαλ. 2).

Κ. Μακρῆ. Τὰ μικρόβια καὶ αἱ μολυσματικαὶ νόσοι.

Ι. Γεωργαντόπουλος. Νομικά.

Β. Βρᾶνος. Ὁ περὶ Προμηθέως μῦθος ἐν γένει καὶ ἡ κατὰ τὸν Αἰσχύλον δραματικὴ αὐτοῦ διασκευὴ μετὰ καὶ τεχνικῆς ἀναλύσεως τοῦ Προμηθέως δεσμώτου (διαλ. 2).

Χρ. Χ' Χρήστου. Ἱστορικὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς Ἑλλην. μυθολογίας.

Ν. Χαρισιάδης. Περὶ κυκλοφορίας τοῦ πλούτου ἐξ ἀνταλλαγῶν.

Φ Σαλάχας. Ἡ παιδεία ὡς μέσον εὐημερίας καὶ ἠθικοποιήσεως.

Ἀλ. Ζωηρός. Περὶ τοῦ κ Pasteur καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς προφυλακτικῆς μεθόδου τῆς λύσσης.

Εὐ. Ἀμαξόπουλος. Ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας.

Ἡλ. Βαλσαμάκης. Περὶ ἀέρος.

» » Περὶ τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος μετὰ πειραμάτων

Σαπφὼ Λεοντιάς. Περὶ τῶν καλλονῶν τοῦ Ὁμήρου.
Φ. Σαλάχας. Περὶ ἐργασίας.
Ι. Γεωργαντόπουλος. Ἀρχαῖαι ἑλληνικοὶ νομοθεσίαι.
Ι. Ναούμ. Περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῆς γυναικὸς ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν.

1887 — 1888

Δ. Κόκκος Διάφορα ποιήματα.
Dr Trélat. Sur l'antisepsie générale.
Ι. Ἀριστοκλῆς. Ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων (διαλ. 2).
Ἀνδ. Σπαθάρης. Φυσικὰ (διαλ. 4).
Κ. Μακρῆς. Περὶ τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου (διαλ. 3).
Καλλιόπη Κεχαγιᾶ. Τὸ ὄνειρον.
Ι. Ἀριστοκλῆς. Περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ (διαλ. 6).
Χρ. Χ' Χρήστου. Περὶ τοῦ βίου τῶν φυτῶν.
Β. Βρᾶνος. Ἡ μουσικὴ ὡς μέσον παιδαγωγικόν.
Χρ. Χ Χρήστου. Ζῳολογικὰ περίεργα.
Εὐ. Ἀμαξόπουλος. Ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας.
Ν. Φωτιάδης. Περὶ πολυτελείας ὑπὸ οἰκονομολογ. ἔποψιν (διαλ. 2).
Ἠλ. Βαλσαμάκης. Φυσικὰ (διαλ. 3).
Ι. Κόκκαλης. Διάφορα ποιήματα.
Ἡρ. Βασιάδης. Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων (διαλ. 3).
Ἐ. Ποπέσκος. Γένεσις μύθων καὶ ἐπίδρασις αὐτῶν· σπουδαιότεροι μυθογράφοι καὶ σύγκρισις τῶν ἔργων αὐτῶν (διαλ. 2).
Γ. Παπαρρόδου. Κηδεῖαι καὶ πένθος παρὰ τοῖς διαφόροις ἀρχαίοις ἔθνεσι.
» » Θεοὶ καὶ ἥρωες.
Ι. Γεωργαντόπουλος. Διεθνὲς δίκαιον καὶ ἰδίως τὰ περὶ συνθηκῶν.
Μ. Γεδεών. Περὶ τῆς προϊούσης ἀναπτύξεως τῶν διοικητικῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας.
Ν. Σκωτίδης. Ἀπὸ Κερκύρας εἰς Ἀλβανίαν.

1888 — 1889

Ι. Ἀριστοκλῆς. Ἱστορικὰ (διαλ. 4).
Β. Βρᾶνος. Δραματικὴ Ὁμήρου ἀνάλυσις (διαλ. 2).
Ι. Ἀνεστορίδης. Περὶ ἐμβολιασμοῦ ὑπὸ θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἔποψιν (διαλ. 3).
Α. Βασακόπουλος. Περὶ θαλασσοπορειῶν καὶ γεωγραφικῶν γνώσεων ἐν τῇ ἀρχαιότητι (διαλ. 3).
Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ τῆς ἔν τισι τῶν ἐπαρχικῶν ἐπικρατούσης εὐλογίας καὶ περὶ τῶν ριζικωτέρων μέσων τῆς ἀπ' αὐτῆς προφυλάξεως τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν ἀτόμων.
Γ. Παπαρρόδου. Περὶ ἀρχαιότητος καὶ ζῳολογικῶν χαρακτήρων τῶν ἀνθρώπων.
Χρ. Χατζηχρήστου. Περὶ αἰσθημάτων καὶ συναισθημάτων παρὰ τοῖς ζῴοις.
Γ. Ἀνεστορίδης. Ἀναγκαῖαι γνώσεις τῇ οἰκογενειάρχῃ περὶ τῶν μικροβίων τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ.
Κ. Μακρῆς. Περὶ δημώδους χειρουργικῆς (διαλ. 3)
Μ. Γεδεών. Περὶ τοῦ γυναικείου ζητήματος ἐν τῷ μεσαιῶνι.
Σ. Βουτυρᾶς. Ἀγωνία τῆς Ρώμης κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα Εἷς Ἕλλην αὐτοκράτωρ.
Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ διαιτητικῆς καὶ θεραπευτικῆς τοῦ γάλακτος χρήσεως (διαλ. 2).
Εὐ. Ἀμαξόπουλος. Σοφοκλῆς καὶ Σχίλλερος (διαλ. 3).
Μ. Γεδεών. Ἄποψις τῆς ἐν τοῖς τελευταίοις αἰῶσι καταστάσεως τοῦ Γένους (διαλ. 2).

Χρ. Χατζηχρήστου. Περὶ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ζωϊκόν.
» » Περὶ τροφῆς.
Θ. Ἀνεστορίδης. Ἀνάλεκτα ἐκ τῆς πειραματικῆς χημείας (δ. 2).
Κ. Καλλιάδης. Περὶ τῆς Ἰφιγενείας τῆς ἐν Αὐλίδι τοῦ Εὐριπίδου καὶ τῆς Ἰφιγενείας τοῦ Ρακίνα, μετ' ἀπαγγελίας τεμαχίων ἐξ ἑκατέρας τῶν τραγῳδιῶν.
Ἡρ. Βασιάδης. Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν (διαλ. 5).
Ἐ. Ποπέσκος. Ἡ ποίησις ἐν τοῖς ἐπιταφίοις λόγοις τῶν ἀρχαίων μετ' ἀπαγγελίας τῶν ὡραιοτέρων σχετικῶν τεμαχίων ἐμμέτρων τε καὶ πεζῶν.
Κ. Καλλιάδης. Περὶ τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τοῦ Ὀρέστου τοῦ Εὐριπίδου καὶ τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Ρακίνα, μετ' ἀπαγγελίας τεμαχίων ἐκ τῶν τραγῳδιῶν τούτων.
Θ. Σαλτέλης. Περὶ Σωκράτους ὡς διδασκάλου (διαλ. 2).
Δ. Ῥόσενδελφ. Ἐπεισόδια ἐκ τῆς νεωτέρας ἱστορίας (διαλ. 2).
Ἐ. Ποπέσκος. Ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις.
Simon Houmanian. Ἐκ τῆς ἀνθρωπολογίας.
Κ. Καλλιάδης. Περὶ τοῦ Ἱππολύτου τοῦ Εὐριπίδου καὶ τῆς Φαίδρας τοῦ Ρανίκα, μετ' ἀπαγγελίας τεμαχίων ἐξ ἑκατέρων τῶν τραγῳδιῶν.
Ν. Σπανδωνῆς. Σημειώσεις ἐπὶ τῆς κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν.
Γ. Παπαρρόδου. Περὶ τῆς ἑλλην. ποιήσεως ἐν τῇ ἀρχαιότητι.
Ἐ. Ποπέσκος. Περὶ τῆς ρωσικῆς μυθιστοριογραφίας κατὰ τὸν Vogüé.

1889 — 1890

Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ ἐπιδημικῶν νοσημάτων καὶ τῆς ἀπ' αὐτῶν προφυλάξεως (διαλ. 5).
Π. Κούππας. Μεσαιωνικὴ ἀρχαιολογία. Τοπογραφία, διάγραμμα καὶ διακόσμησις νεῶν (διαλ. 2).
Α. Λεβάς. Ἀρχαὶ ἠθικῆς.
Γ. Μακρῆς. Περὶ δημώδους χειρουργικῆς.
Δ. Ῥόσενδελφ. Περὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ γερμανικοῦ κράτους.
Ἐ. Ποπέσκος. Ἡ ρωσικὴ μυθιστορία κατὰ τὸν ἀκαδημαϊκὸν E. M. de Vogüé (διαλ. 2).
Εὐγένιος Ζαλοκώστας. Ἀναμνήσεις Ἰταλίας.
Δ. Οἰκονομίδης. Θεωρητέος ὁ θάνατος ὡς τέρμα τοῦ βίου; (διαλ. 7).
Β. Ρίτσος. Τὰ μικρόβια ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τὰς νόσους. Ὑγιεινή.

1890 — 1891

Μ. Σέμολας. Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ὑγιεινῆς ἐπὶ τῆς θεραπείας τῶν νοσημάτων.
Δ. Κόκκος. Ἀπαγγελία ποιημάτων (διαλ. 2).
Ν. Φωτιάδης. Περὶ γάμου ὑπὸ θρησκευτικὴν καὶ φιλοσοφ. ἔποψιν
Ἐ. Ἀμαξόπουλος. Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.
Ν. Σαλαβάντας. Περὶ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου τοῦ Κώχ.
Ι. Σιώτης. Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ὑγιεινῆς ἐπὶ τοῦ κάλλους.
Ι. Ἀνεστορίδης. Ποῖαί εἰσιν αἱ ἰατρικαὶ καὶ χειρουργικαὶ γνώσεις αἱ ἀπολύτως ἀναγκαῖαι εἰς πάντα οἰκογενειάρχην (διαλ 3).
Χρ. Χατζηχρήστου. Τὸ παραμύθι τῆς ζώσης φύσεως (ἀλληγορία).
Κ. Μακρῆς. Περὶ τῶν μικροβίων καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν μικροβίων τῆς φθίσεως μετὰ μικροσκοπικῶν παρατηρήσεων.
Χρ. Χατζηχρήστου. Ἑρμηνεία τοῦ παραμυθίου τῆς ζώσης φύσεως.
Κ. Μακρῆς. Περὶ τῶν παθογενῶν μικροβίων μετὰ μικροσκοπικῶν παρατηρήσεων.
Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ δημώδους ἰατρικῆς.
Κ. Χρυσαφίδης. Ἡ περὶ Ἀμλέτου παράδοσις.

Οδ. Ἀνδρεάδης. Ἡ μεγαλοφυΐα τῶν ἑλλήνων ἐν τῇ μυθολογίᾳ αὐτῶν.

Λ. Λιμαράκης. Περὶ τῆς παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἀρωγῆς ἐν σχέσει πρὸς τοὺς φιλοπτώχους θεσμοὺς ἀρχαίους τε καὶ νεωτέρους.

Κ. Μακρῆς. Περὶ προφυλάξεως ἀπὸ τῶν μολυσματικῶν ἀσθενειῶν. (διαλ. 2).

Κ. Καλλιάδης. Τὰ κατὰ Πύραμον καὶ Θίσβην.

Γ. Ἀκεστορίδης. Ἀναμνήσεις ταξειδίου ἐκ Κων)πόλεως εἰς Παρισίους μετὰ πολυαρίθμων λεπτομερειῶν περὶ τοῦ παρισινοῦ βίου.

Χ. Ἄννινος. Δημοσιογραφικαὶ ἀναμνήσεις.

1891 — 1892

Ἀν. Χρηστίδης. Ἀρχὴ καὶ ἀνάπτυξις τῶν ἰατρικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Κ. Μεταξᾶς. Ἀναμνήσεις περιηγητοῦ, ἐκδρομὴ εἰς Βαβυλῶνα.

Μ. Γεδεών. Ὁ κατὰ καιροὺς τύπος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως

Γ. Ἀκεστορίδης. Ὑγιειναὶ συνθῆκαι τῶν κατοικιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἰδίως τοῦ Πέραν.

Μ. Γεδεών. Τὰ περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου λαϊκὰ καὶ κληρικὰ συμβούλια κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (δ. 2).

Θ. Βεγλερῆς. Περὶ τοῦ διαζυγίου ὑπὸ νομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἔποψιν.

Δ. Ρόσενφελδ. Περὶ Βερολίνου καὶ Βιέννης.

Γ. Ἀκεστορίδης. Περὶ γυμναστικῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες) καὶ περὶ τῆς γυμναστικῆς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων (χορός, ποδηλασία, ὁδοιπορία, κολυμβητική, σουηδ. γυμναστικὴ (διαλ.2).

Α. Βασακόπουλος. Θαλασσοπορία καὶ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Περίπλους τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τοῦ Ἄννωνος.

Ν. Φωτιάδης. Περὶ μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ ἀνυψώσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων (διαλ. 2).

Φρ. Μαυρογορδᾶτος. Ἱστορία φωτισμοῦ (μετὰ πειραμάτων).

Ὀδ. Ἀνδρεάδης Περὶ θεάτρου καθόλου καὶ τῆς δραματικῆς ποιήσεως (διαλ. 2).

Δ. Ταβουλάρης. Ἡ γέννησις καὶ πρόοδος τῆς νεωτέρας ἑλλην. σκηνῆς.

Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλλ. δράματος καὶ τῶν τριῶν μεγάλων δραματικῶν ποιητῶν (διαλ. 3)

Α. Βασακόπουλος. Περίπλους τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τῶν Φοινίκων τῇ διαταγῇ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Νεκώ. Περίπλους τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τοῦ Σκύλακος καὶ τοῦ Εὐδόξου.

Π. Καμπανάκης. Περὶ ἱστορίας τῆς τέχνης.

Ε. Ζαλοκώστας. Προλήψεις καὶ παραδόσεις τοῦ Ἑλλην. λαοῦ.

Κλ. Κοκκολᾶτος. Περὶ νεκροφανείας.

Γ. Ἀκεστορίδης. Περὶ τῆς σχέσεως τῆς φυτοφαγίας πρὸς τὴν μακροβιότητα καὶ περὶ τῆς διαίτης συγχρόνου Ἕλληνος Μαθουσάλα ἄγοντος τὸ 126 τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτος.

Χρ. Χατζηχρήστου. Ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

Gallier. Περὶ τῆς συγχρόνου γαλλικῆς φιλολογίας.

Ν. Παπαγιαννόπουλος. Ἐπισκόπησις μιᾶς σελίδος τῆς Ἑλλ. ἱστορίας τοῦ πέμπτου ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Ι. Παυλίδης. Τὸ ὀρθὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα παρ' ἡμῖν.

Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ Σοφοκλέους.

1892 — 1893

Α. Δαλλαπόρτας. Περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης.

Γ. Ἀκεστορίδης. Περὶ τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τῆς Ἀσιατ. χολέρας.

Ν. Γιαννουλᾶτος. Ὁ Σαβινὺ καὶ ἡ ἱστορικὴ σχολὴ τοῦ Δικαίου.

Στ. Βραχάμης. Περὶ σεισμῶν.

Δ. Ρόσενφελδ. Τὰ ἀρχαῖας ἑλλην. ὑποθέσεως δράματα τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ Grillparer.

Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Julles Sandoz. Περὶ τῆς γαλλικῆς λυρικῆς ποιήσεως ἐν Καναδᾷ.

Α. Τουργούτης. Ἰατρικὴ παρ' Ἀριστοφάνει.

Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ θεάτρου καὶ τῆς δραματικῆς ποιήσεως.

K. Nazaretti. Περὶ νεωτέρας παιδεύσεως

Σ. Ἀποστόλογλους. Περὶ πολυτελείας ὑπὸ πλουτολογικὴν ἔποψιν.

Ι. Βαλαβάνης. Τὸ μεταλλεῖον τοῦ Ταύρου ἢ τὸ Μπουγὴ Μαδενῆ.

Α. Βασακόπουλος. Οἱ πρὸς τὴν φυσικὴν γεωγραφίαν ἀγῶνες τῆς ἀνθρωπότητος.

Χρ. Χατζηχρήστου. Προλήψεων ὠφελιμότης.

Χ. Παντοζίδης. Περὶ τῆς γυναικὸς καθ' Ὅμηρον.

Κ. Καλλιάδης. Περὶ τῆς Σοφοκλέους «Ἠλέκτρας» ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς «χοηφόρους» τοῦ Αἰσχύλου καὶ πρὸς τὴν «Ἠλέκτραν» καὶ τὸν «Ὀρέστην» τοῦ Εὐριπίδου.

Μ. Γεδεών. Αἱ πηγαὶ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας ἐν τοῖς τελευταίοις αἰῶσι. (διαλ. 2).

Π. Νικολόπουλος. Περὶ μονομαχίας ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν.

1893 — 1894

Κ. Παρίτσης. Ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (διαλ. 3).

Α. Τουργούτης. Ἡ τελευταία ἐν Κων)πόλει χολερικὴ ἐπιδημία.

Γ. Ἀκεστορίδης. Περὶ τῆς εὐθηνοτέρας θερμάνσεως τῶν κατοικιῶν.

Δ. Οἰκονομίδης. Στοιχεῖα μυθολογικὰ ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου.

Σ Βραχάμης. Περὶ τοῦ σύμπαντος.

Κ. Μεταξᾶς. Ἀπὸ Βαγδάτης εἰς τὰς Ἰνδίας. (Ἀναμνήσεις περιηγητοῦ).

Ἠλ. Βαλσαμάκης. Περὶ θερμότητος (διαλ. 4).

Α. Τουργούτης. Περὶ τῆς ἐπιδημικῆς γρίππης.

Γ. Ἀκεστορίδης. Σχέσις τῶν ὑπογόμων πρὸς τὰ ἐπιδημ. νοσήματα.

Μ. Κεφάλας. Περὶ ξενικῶν στοιχείων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλλ. γλώσσῃ (δ.2).

Ι. Βαλαβάνης. Ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Κ)πολιν

Ν. Γιαννουλᾶτος. Ὀλίγαι κριτικαὶ σελίδες ἐκ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας.

Μ. Γεδεών. Περὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησιας ἐν τῇ συντάξει τῶν ἐκπαιδευτικῶν παρ' ἡμῖν θεσμῶν.

1894 — 1895

Κ. Παρίτσης. Περὶ Ἀποστόλου Παύλου

Σαπφὼ Λεοντιάς. Τὸ νέον πρόγραμμα τῆς ἐκπαιδεύσεως (διαλ. 2).

Γ. Ἀκεστορίδης. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ πετρελαίου ἐν τῇ οἰκιακῇ οἰκονομίᾳ (διαλ. 3).

» » Περὶ τῆς ἐπικρατούσης ἐπιδημίας τῆς εὐλογίας (δ. 2).

Ἀθ. Ἰωάννου. Ποῖα τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα τὴν σήμερον πρεσβεύει ἡ ἐπιστήμη περὶ τῶν σεισμῶν ἐν γένει.

Α. Τουργούτης. Ὑπνωτισμοῦ παράδοξα (διαλ. 2).

Μ. Γεδεών. Ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους.

Μ. Αὐθεντόπουλος. Τὸ γλωσσικὸν ἔργον τῆς μητρὸς καὶ τοῦ σχολείου. Α' Ἡ φύσις καὶ ἡ μήτηρ. Β' Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ σχολεῖον (διαλ. 2).

Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ Εὐριπίδου.
Κ. Ἰσμιρλῆς. Περὶ ὑγρασίας ἐν γένει καὶ περὶ τῶν μέσων τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῆς ἀπὸ τὰς οἰκοδομάς
Μ. Γεδεών. Τὸ δίκαιον τῆς χειροτονίας τοῦ Πατριάρχου Κ)πόλεως.
Ι. Βαλαβάνης. Ὁ ποιητὴς Ἀχιλλεὺς Παράσχος.
Π. Νικολόπουλος. Περὶ υἱοθεσίας παρὰ τοῖς Ρωμαίοις.
Ἀθ. Ἰωάννου. Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ καὶ ἡ ζῶσα φύσις, μετὰ πειραμάτων.
Χρ. Πανταζίδης. Περὶ γάμου (διαλ. 2).
Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Περὶ τῆς τέχνης τοῦ καλῶς λέγειν.
Ἀθ. Ἰωάννου. Περὶ ποσίμου ὕδατος ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν.
Κ. Μεταξᾶς. Ἀπὸ Βομβάης εἰς Κων)πολιν. (Ἀνομήσεις περιηγητοῦ).
Χρ. Πανταζίδης. Περὶ καθηκόντων τῶν γονέων.
Γ. Ἀκεστορίδης. Ὑγιεινὴ τῶν κατοικιῶν.
Ἠλ Δασσαρήτης. Περὶ τῶν ἐν τοῖς σχολείοις παιδαγωγικῶν τιμωριῶν.
Μ. Κεφάλας. Λατινικαὶ λέξεις ἐν τῇ δηδει γλώσσῃ.
Ἠλ. Βαλσαμάκης. Περὶ χαλάζης (δ. 2).
Achille de Giovani Περὶ νευροπαθείας.
Ι. Παχτίκος. Περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς.
Ι. Σκαλτσούνης. Περὶ ψυχῆς, ἁρμονίας, χριστιανισμοῦ καὶ ἐπιστήμης.

1895 — 1896

Ι. Σκαλτσούνης. Περὶ τῶν κρισίμων ἱστορικῶν ἐποχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ (διαλ 3).
C. Tondini de Quarenghi Περὶ τῆς ἐν Ρωσίᾳ μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιαν. ἡμερολογίου.
Ἠλ Δασσαρήτης. Περὶ τῆς αἰσθητικῆς ἐν τοῖς Γυμνασίοις ἢ περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ καλοῦ καὶ ὡραίου.
Ι. Ἀριστοκλῆς. Τίς ὁ ὑπέρτατος τοῦ σύμπαντος νόμος (διαλ. 2).
Κ. Κοκκολᾶτος. Παστέρ, βίος καὶ ἔργα.
Ι. Φάχρης. Ὁ ἠλεκτρισμὸς αἴτιον γενικῆς μορφολογίας (μετὰ πειραμάτων)
Χρ. Πανταζίδης. Περὶ τῆς γυναικὸς κατὰ Σοφοκλέα.
Ἀθ. Ἰωάννου. Περὶ θρέψεως ὑπὸ μηχανικὴν καὶ χημικὴν ἔποψιν.
Θ. Βεγλερῆς. Πῶς δέον νὰ παιδεύωνται οἱ νέοι τῆς ἐποχῆς.
Α. Γαβριηλίδης. Περὶ μικροβίων.
Ἀθ. Ἰωάννου. Περὶ σελήνης ὡς γεωλογικοῦ παράγοντος.
Edouard Schneider. Νέα μελέτη περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἰλίου.
Γ. Παχτίκος. Περὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς.
Π. Νικολόπουλος. Περὶ πολυτελείας καὶ τινων κατ' αὐτῆς διατάξεων παρὰ Ρωμαίοις.
Χρ. Πανταζίδης. Περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἀρχαίων ἑλλην. ἀποικιῶν.
Μ. Αὐθεντόπουλος. Ἓν ἁπλούστατον μάθημα περὶ ψυχῆς.
Ἀθ. Ἰωάννου. Περὶ τοῦ γάμου τῶν ἀνθέων (γονιμοποίησις).
Γ. Παχτίκος. Μουσικοὶ ἀγῶνες ἐν τῇ Ἑλλ. ἀρχαιότητι.
Κ. Ζώγας. Περὶ τῶν καὶ παρ' ἡμῖν σωζομένων ἀρχαϊκῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν Διονυσίων (ἐν Μακεδονίᾳ) τελετῶν.

1896 — 1897

Ν. Φωτιάδης. Περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐργασίας καὶ τῶν θαυμασίων ἀποτελεσμάτων τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.
Α. Ἰωάννου. Περὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ στομάχου.
Γ. Ἀκεστορίδης. Περὶ τῆς διὰ χλωροφορμίου ἀναισθησίας μετὰ πειραμάτων.
Ν. Βασιλειάδης. Περὶ τοῦ ποιητοῦ Βιζυηνοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Ν. Φωτιάδης. Περὶ τῶν σχέσεων πλούτου καὶ πενίας.
Κ. Παπακωνσταντίνου. Περὶ βελτιώσεως τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.
Σ. Λεοντιάς. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή.
Α. Τουργούτης. Ἀναμνήσεις ἐξ Αἰγύπτου.
Γ. Ἀκεστορίδης. Περὶ τῆς οἰκονομικωτέρας θερμάνσεως τῶν οἰκιῶν.
Χρ. Πανταζίδης. Καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον.
H. Hantz. Περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἑλλην. σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν 16ην ἑκατονταετηρίδα τῇ ἐπενεργείᾳ Ρωσσάρδου καὶ τῆς λοιπῆς ποιητικῆς Πλειάδος.
Δ. Καλβοκορέσης. Περὶ θερμότητος διαφόρων συστημάτων θερμάνσεως καὶ περὶ τοῦ ἐν τῷ «Ζωγραφείῳ» δυστυχήματος.
Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ διαφόρων ἀποφθεγμάτων.
Σ. Λεοντιάς. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή. Παραλληλισμὸς καὶ προορισμὸς αὐτῶν καὶ χειραφέτησις τῆς γυναικός.
Δ. Μοστράτος. Περὶ δυνατῆς τινος συμφωνίας τῆς λογικῆς πρὸς τὴν πεῖραν.
Ἀλ. Παντερμαλῆς. Περὶ πατρικῆς ἐξουσίας παρὰ Ρωμαίοις (Patria potestas).
Κλ Κοκκολᾶτος. Περὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ X—Roentgen ὑπὸ θεωρητικήν, ἱστορικὴν καὶ πρακτικὴν ἔποψιν (μετὰ πειραμάτων).
Π. Νικολόπουλος. Περὶ δικηγόρων ἐν Ἀγγλίᾳ.
Λουΐζος Ἡλιοῦ. Ποῦ κεῖται ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἑλλ. γλυπτικῆς τοῦ δου π. Χ. αἰῶνος.

1897 — 1898

Χρ. Πανταζίδης. Περὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς.
Γ. Ἀκεστορίδης. Ὑγιεινή.
Σ. Λεοντιάς. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή.
Λ. Λιμαράκης. Διατί ἐχάσαμεν τὴν συνήθειαν τοῦ λούεσθαι.
Μ. Γεδεών. Ὁ Τριακονταετηρικός μου (ἀναθεώρησις ἱστορικῶν παρ' ἡμῖν μελετῶν).
Λ. Ἡλιοῦ. Θέας ἄξια γλυπτὰ ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ.
Ε. Ἰωάννου. Περὶ συγχρόνου ἑλληνικῆς ποιήσεως.
Μ. Γεδεών. Βυζαντιναὶ ἑορταὶ καὶ διαχύσεις.
Β. Μυστακίδης. Ἐκδρομὴ εἰς Συρίαν.
Ε. Ποπέσκος. Ἀνάλυσις τῆς κωμῳδίας τοῦ Ρώσσου συγγραφέως Γκριμπαγιέντωφ.
Γ. Παχτίκος. Σελίδες τινὲς περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλλην. μουσικῆς μετὰ συνῳδίας τριῶν χορικῶν μελῶν.
Α. Εὐσταθιανός. Τὰ πρῶτα βήματα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας.
Α. Σημηριώτης. Ἀνέκδοτα αὐτοῦ ποιήματα μετὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν.

1898 — 1899

Χρ. Χατζηχρήστου. Ὁμηρικὰ θαυμάσια (διαλ. 2).
Γ. Ἀκεστορίδης. Ἐντυπώσεις ταξειδίου ἐκ Κων)πόλεως εἰς Βιέννην καὶ Παρισίους (διαλ. 2).
Κ. Γεωργιάδης Σάσσης. Περὶ ζωγραφικῆς.
Κ. Σπανούδης. Ἀναδρομαὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ μέσῃ ἑλλ. τέχνῃ. (Ἀκρόπολις — μονὴ τοῦ Δαφνίου) μετὰ προβολῆς φωτεινῶν εἰκόνων.
W. Milnityky. L' art scientifique et la Philologie.
Θ. Ἀκεστορίδης. Στοιχειώδης οὐρολογικαὶ καὶ σημειολογικαὶ γνώσεις ἀναγκαῖαι πρὸς διάγνωσιν, πρόγνωσιν καὶ πρόληψιν χρονίων νοσημάτων.
Γ. Παχτίκος. Περὶ τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Σοφοκλέους.

Κ. Σπανούδης. Ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν (Ἐνετία — Φλωρεντία — Ρώμη) μετὰ προβολῆς φωτεινῶν εἰκόνων.
Ν. Βασιλειάδης. Περὶ καλλονῆς.
Χρ. Χρηστίδης. Περὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ Roentgen.
Μ. Γεδεών. Περὶ τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατὰ τὸν μεσαιῶνα (διαλ. 2).
Π. Νικολόπουλος. Περὶ νομισμάτων.

1899 — 1900

Μ. Γεδεών. Περὶ τῆς θεανδρικῆς μορφῆς κατὰ τοὺς χρονογράφους καὶ τοὺς συναξαριστάς.
Ν. Φωτιάδης. Ὁ νέος Σωκράτης.
Α. Τουργούτης. Ὁ ἰατρός μας.
Μ. Αὐθεντόπουλος. Ἡ ψυχὴ τοῦ βρέφους.—Αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις τῆς βουλήσεως.
Χ. Πανταζίδης. Ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς παρ' ἡμῖν παιδεύσεως κατὰ τοὺς κάτω χρόνους καὶ ἰδίως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.
Χρ Χ' Χρήστου. Ὁμηρικὰ θαυμάσια.
Γ. Παχτίκος. Περὶ τοῦ Ἕλληνος μελοποιοῦ Ν. Χ. Μαντζάρου μετὰ ἑρμηνείας δύο μουσουργημάτων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ χοροῦ τοῦ ὁμίλου τῶν ἐρασμόλπων.
Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ προσώπου.
Ἀνδ. Σπαθάρης. Περὶ ἡμερολογίου.
Λ. Λιμαράκης. Περὶ νοσηλείας ἀσθενῶν (διαλ. 3).
Μ. Αὐθεντόπουλος Ὁ Φάουστ τοῦ Γκαῖτε (διαλ. 2).
Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ τῶν ἰατρικῶν ἀνακαλύψεων τοῦ 19ου αἰῶνος.
Ν. Βασιλειάδης. Περὶ καλλιτεχνίας
Α. Τουργούτης. Ἀναμνήσεις Αἰγύπτου. — Κάϊρον, Πυραμίδες.
Μ. Χομουδόπουλος. Ἱστορία τῆς γεωγραφίας.
Γ. Λούβαρης. Περὶ ἀρχαίων ἀγώνων καὶ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ. (διαλ. 2).
Α. Ἀράπης. Περὶ δυνάμεως τῆς φαντασίας ὡς πρὸς τὸν πνευματικὸν βίον καὶ περὶ καλλιεργίας αὐτῆς.
Κ. Καλλίνικος. Ἐκ τῆς Χριστιανικῆς ἀπολογητικῆς.
Δ. Ἠλιοῦ. Ἡ ἠθικὴ ἐν τῇ κρίσει τῶν ἔργων τῆς τέχνης.
Α. Σπαθάρης. Περὶ Πασχαλίου καὶ τῆς ἐποχῆς κατὰ τοὺς Βυζαντινούς.
Π Μελιτόπουλος. Περὶ τουρκ. γλώσσης (ἐτυμολογικά).
Ι. Βαλαβάνης. Λαογραφία τοῦ Ἀραβανίου τῆς Μ. Ἀσίας
Ν. Γερμανός. Τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῶν ζώων καὶ φυτῶν τῆς γῆς.

1900 — 1901

Χρ. Χατζηχρήστου. Ἐκ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως.
Κ. Κοκκολᾶτος. Προφύλαξις ἀπὸ τῆς φθίσεως.
Γ. Ἀνεστορίδης. Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς παγκοσμίου Παρισινῆς ἐκθέσεως τοῦ 1900.
Α. Τουργούτης. Νευρικαὶ τροφαί. Οἶνος οἰνοπνεύματα.
Ε. Κολάσης. Παραλληλισμὸς τῶν γαλλικῶν περὶ διαζυγίου νόμων πρὸς τοὺς ἡμετέρους.
Γ. Παχτίκος. Περὶ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν Νεφελῶν αὐτοῦ. (Μετὰ μουσ. ἑρμηνείας τριῶν χορικῶν ᾀσμάτων ὑπὸ μικτοῦ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν χοροῦ) (διαλ. 2).
Θ. Καμαράδος. Περὶ Σαικσπήρου.
Γ. Παχτίκος Περὶ τοῦ Ἕλληνος μελοποιοῦ Ν. Χ. Μαντζάρου.
Ν. Ἀνδρειωτάκης. Περὶ Νοσοκομείων.

1901 — 1902

Κ. Καλλίνικος Ὁ Θεὸς ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Μ. Γεδεών. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς παιδεύσεως. Ἑλλην. σχολεῖα ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (διαλ. 4).
Ε. Ζαβιτζᾶνος. Περὶ ἐκθέτων καὶ ἀγωγῆς τῶν παίδων.
Ν. Παπαγιαννόπουλος. Περὶ τῶν σπουδαιοτέρων πορισμάτων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας κατὰ τὴν α' περίοδον τῶν μεσων χρόνων (διαλ. 2)
Δ. Οἰκονομίδης. Σύντομος ἱστορία τοῦ βίου τῶν Γερμανῶν φοιτητῶν.
Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ τῆς γυμναστικῆς ἐπὶ τῆς ὑγιείας τοῦ ἀνθρώπου.
Σπ. Μωραΐτης. Περὶ τῆς φιλαυτίας τοῦ ἀνθρώπου.
Γ. Ἀνεστορίδης. Τὰ νεώτατα τῆς γυμναστικῆς εἴδη καὶ ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν νέων.
Α. Τουργούτης. Περὶ νευρικῶν τροφῶν: καπνός, καφές.
Γ. Ἀνεστορίδης. Περὶ ἰατρικῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν.
Χρ. Χατζηχρήστου. Περὶ δημώδους ποιήσεως.
Σπ. Μωραΐτης. Γνῶθι σαυτόν. Περὶ τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ καλοῦ (δ.2)
Ε. Κολάσης. Περὶ τῆς ἐνδείας ἐν γένει καὶ περὶ τῆς ἐν Παρισίοις ἐπαιτίας.
Γ. Παχτίκος. Περὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλλην. δράματος ὑπὸ μουσικὴν ἔποψιν καὶ περὶ τῆς μελοποιίας τῶν ἀρχαίων χορικῶν μετὰ ἑρμηνείας.
Α. Δημητριάδης. Περὶ Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ ἱστορικήν, ἀρχαιολογικὴν καὶ τοπογραφικὴν ἔποψιν.
Δ. Ἠλιοῦ. Περὶ τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης καλλιτεχνῶν καὶ συγγραφέων.
Α. Ἰωάννου. Περὶ τοῦ γάμου τῶν ἀνθέων.
Δ. Ἀράπης. Ἐπιρροὴ τῆς σχολῆς κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ.
Σ. Ἀποστόλογλους. Περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου.
Κλ. Κοκκολᾶτος. Πῶς τὴν σήμερον ἐν Εὐρώπῃ διεξάγεται ὁ κατὰ τῆς φθίσεως ἀγών.
Π. Ἀναστασιάδης. Ἐκ τῆς γλωσσικῆς παλαιοντολογίας περὶ συγγενείας τῶν γλωσσῶν.
Θ. Καμαράδος. Περὶ μιᾶς δραματικῆς σελίδος τοῦ Σαιξπήρου.

1902 — 1903

Μ. Γεδεών. Ἡ περὶ διαρρυθμίσεως τῶν χριστιανικῶν ἠθῶν πατριαρχικὴ πρόνοια κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας (δ. 2).
Π. Ἀπέργης. Περὶ τοῦ ἀλκοολισμοῦ, τῶν ἐκ τούτου προερχομένων κακῶν καὶ τῶν μέσων πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ.
Ε. Ζαβιτζᾶνος. Κοινωνιολογικά.
Χρ. Χατζηχρήστου. Δημοτικὴ ποίησις. Ἀνάλυσις δημοτικοῦ ποιήματος μετὰ προεισαγωγῆς ἐπὶ τοῦ γλωσ. ζητήματος.
Κ. Ἐλευθεριάδης. Τὸ ἰατροκοινωνικὸν ζήτημα τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ ἡ κατὰ τοῦτο δρᾶσις.
Ν. Παπαγιαννόπουλος. Ἱστορικαί τινες σελίδες τῆς α' περιόδου τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων (διαλ. 2).
Δ. Μανουηλίδης. Περὶ τῆς τροφῆς τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρώπου.
Κ. Σπανούδης. Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ὡς ἄνθρωποι (ὁ βίος καὶ αἱ συνήθειαί των).
» » Μία νὺξ ἐπὶ τῆς πυραμίδος τοῦ Χέοπος.
Γ. Παχτίκος. Περὶ τῆς μελοποιίας τῶν ἀρχαίων δραμάτων.
Πρ. Ἀναστασιάδης. Ἡ συγγένεια τῶν λαῶν ἀποδεικνυομένη διὰ τῶν κοινῶν αὐτῶν παραδόσεων.
Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Θρησκεία καὶ δρᾶμα.

SISMANOGLIO

Κλ. Κοκκολᾶτος. Ὑγιεινὴ τῶν προδιατεθειμένων εἰς τὴν φθίσιν.

Λ. Ἡλιοῦ. Ἡ κριτικὴ τῆς καλλιτεχνίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων παραβαλλομένη πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων χρόνων.

1903 — 1904

Δ. Βικέλας. Ἡ παίδευσις ἐν ταῖς Σκανδιναυϊκαῖς χώραις.

Χρ. Πανταζίδης. Ἀνάλυσις τῆς Ὀρεστείας τοῦ Αἰσχύλου.

Κ. Κοκκολᾶτος. Ἐκ μέρους τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδέσμου κατὰ τῆς φυματιώσεως «Περὶ φθισιατρείων (sanatoriumes) καὶ τῆς θεραπείας τῆς φυματιώσεως ἐν αὐταῖς. Εἶνσι ἀναγκαία καὶ πορ' ἡμῖν ἡ ἵδρυσις φθισιατρείων; Πῶς πρέπει νὰ θεραπεύηται ὁ φθισικὸς κατ' οἶκον; » (διαλ. 2).

Γ. Παχτίκος. Περὶ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας μετὰ χορικῆς ἐκτελέσεως ὑπὸ τοῦ μικτοῦ χοροῦ τοῦ Ὁμίλου τῶν ἐρασμιόλπων.

Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ τῆς καθαρευούσης ἑλληνικῆς καὶ τῆς δημοτικῆς.

Χρ. Πανταζίδης. Ἀνάλυσις τῆς Ἀλκήστιδος τοῦ Εὐριπίδου.

Κ. Καλλίνικος. Ἠθικοθρησκευτικὰ (τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀνταγάπης καὶ ἐγωϊσμοῦ).

Ἀθ. Ἰωάννου. Βίος τῶν ὀνομαστοτέρων φυσικῶν καὶ ἀνακαλύψεις αὐτῶν.

Ἀλ. Ζαμαρίας. Περὶ ὀνείρων.

Ι. Ἀσπριώτης. Ἀνὰ τὰ Βιενναῖα σχολεῖα.

Λ. Ἡλιοῦ. Ἀρχαία καὶ νεωτέρα κριτική. Ἀριστοτέλης - Γιαρδῖνος.

Δ. Μοστρᾶτος. Περὶ τῆς ἐν Λιγύπτῳ Σφιγγός.

1904 — 1905

Δ. Γεωργιάδης. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις

Α. Σημηριώτης Ἡ σύγχρονος ποίησις

Χρ. Πανταζίδης Πῶς οἱ Ρωμαῖοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπαιδεύθησαν.

Χρ. Χατζηχρήστου. Ἡ ἐπικότης τῆς δημώδους ποιήσεως.

Γ. Ἀκεστορίδης. Ἐντυπώσεις ταξειδίου εἰς Σῦρον, Νάξον καὶ Τῆνον.

Ι. Παπαδόπουλος. Ἡ κλασσικὴ παίδευσις ἐν Γαλλίᾳ

Π. Ἀπέρης. Περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς σελιδοποιήσεως ἐν τοῖς βιβλίοις.

Α. Μαμμέλης. Ὁ Βίρχωβ.

Α. Σημηριώτης. Ἀπὸ Σμύρνης εἰς Βηθλεὲμ καὶ λυρικὰ ποιήματα.

Ἀχ. Καμπανάκης. Περὶ καλλιτεχνίας.

Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Ὁ ναὸς τῶν Εἰσοδίων ἢ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ Θρησκεία.

Ἀχ. Καμπανάκης. Περὶ ἀρχιτεκτονικῆς.

Κ. Πουλόπουλος. Βιογραφία τοῦ Νορβηγοῦ φιλοσόφου καὶ ποιητοῦ Ἔρρικου Ἴψεν. (δ. 4).

Π. Βιζουκίδης. Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων.

Γ. Θεοχαρείδης. Περὶ οἰκοδομικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Γ. Παχτίκος. Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Βιθυνίαν πρὸς συλλογὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων περιοδείας αὐτοῦ· Ὁμίλου τῶν ἐρασμιόλπων ἐκτέλεσις τινῶν τῶν ᾀσμάτων τούτων.

Π. Τιβέριος. Ἡ ὑγιεινὴ τροφὴ τῶν βρεφῶν ὡς προληπτικὸν τῶν ἀσθενειῶν μέτρον.

Ν. Ἀσλανίδης. Περὶ ἐκφυλισμοῦ.

Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος παρ' ἡμῖν.

Κ. Ἐλευθεριάδης. Περὶ ψυχικῶν συγκινήσεων.

Α. Δημόπουλος. Τὸ δίκαιον διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Γ. Παχτίκος. Περὶ τοῦ Μαστιγοφόρου Αἴαντος τοῦ Σοφοκλέους μετὰ χορικῆς ἐκτελέσεως.

ὑπὸ τοῦ «Ὁμίλου τῶν Ἐρασμιόλπων».

Γ. Λεμαράκης. Περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων κατὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην ἑβδομάδα.

Β. Μυστακίδης. Τὰ συμπόσια παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Π. Ἀπέρης Διατί πρέπει νὰ τρώγωμεν στρείδια.

Ι. Βαλαβάνης. Περὶ Ροΐδου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Ἰπ. Καραβίας. Περὶ τοῦ διασήμου Ἕλληνος ζωγράφου Δομινίκου Θεοτοκοπούλου.

1905 — 1906

Σεβαστὴ Καλλισπέρη. Διατί τὸ ἀγωνιῶδες τοῦ βίου; Τίς ἡ θρησκεία αὐτοῦ;

Henry Houssaye. Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Ἀγαθάγγελος Ἐπίσκοπος Ἐλαίας. Περὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

Ν. Λάσκαρης. Περὶ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἐν Ἀθήναις.

Τιμόθ. Σοφιανός. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ.

Χρ. Πανταζίδης. Ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία καὶ ὁ ἀποσκηνῆς φιλόσοφος Εὐριπίδης.

Τιμόθ. Σοφιανός. Ὁ θετικισμὸς καὶ ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη.

Α. Ἀντωνακόπουλος. Μακροβιότης καὶ γιαούρτιον.

Λ. Ἡλιοῦ. Περὶ ἔργων τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς ἐν Μουσείοις τῆς Εὐρώπης.

Δ. Παπαδόπουλος. Περὶ τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως καὶ ἀπαγγελία πρωτοτύπων ποιημάτων.

Χρ. Δάλλας. Ὁ κατὰ τῆς φυματιώσεως ἀγὼν τῆς κοινωνίας.

Δ. Πουλουλίδης. Ἡ ὑγιεινὴ τῆς καλλονῆς.

Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἑλλ. γραμμάτων ἐπὶ τῶν ξένων φιλολογιῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Σαιξπήρου.

Σ. Σκίπης. Περὶ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ποιήσεως μετ' ἀπαγγελίας ποιημάτων.

Δ. Οἰκονομίδης. Περὶ τῶν Προδρόμων ἢ Πτωχοπροδρόμων.

Δ. Βαρσάμης. Περὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τῆς ἀρχαιότητος.

1906 — 1907

Γ. Χασιώτης. Περὶ τῶν δημωδῶν μνημείων ἐν τῇ ἑλλ. γραμματείᾳ καὶ ἐν τῇ ζώσῃ λαλιᾷ τοῦ λαοῦ (διαλ. 2).

Γ. Μόσχος. Περὶ τῆς φθίσεως ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ περὶ τῶν μέσων πρὸς καταπολέμησιν καὶ θεραπείαν αὐτῆς.

Δ. Λιμαράκης. Πῶς πρέπει νὰ λουώμεθα.

Δ. Παπαδόπουλος. Αἱ Νεράϊδες μετ' ἀπαγγελίας ποιημάτων του.

Γ. Μόσχος. Περὶ τῆς σωματικῆς καὶ διανοητικῆς ὑπερκοπώσεως τῆς ἐν ταῖς σχολαῖς ἰδίᾳ.

Χρ. Παντοζίδης. Ὁ Πλάτων καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπί τε τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μετα γενεστέρους (διαλ. 2).

Λ. Λιμαράκης. Περὶ τῶν κακῶν τῶν προσγινομένων εἰς τὰ βρέφη ἐκ τοῦ φασκιώματος.

Γ. Μόσχος. Πῶς πρέπει νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων.

Α. Δημόπουλος. Ὁ Θουκυδίδης, ὁ ὕπατος διδάσκαλος τοῦ δημοσίου δικαίου.

Γ. Θεοχαρείδης. Ὁ Παρθενὼν ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔποψιν.

Π. Ἀπέρης. Ἡ πάλη διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ ἡ Κυριακὴ ἑβδομαδιαία ἀνάπαυσις.

SISMANOGLIO

Δ. Λιμαράκης. Πῶς νὰ ἐνδύωμεν τὰ βρέφη.

Δ. Οἰκονομίδης. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ οἱ μαλλιαροί.

Ν. Κοκκολᾶτος. Περὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ βρέφους καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ μητρικοῦ θηλασμοῦ.

Ὀδ. Ἀνδρεάδης. Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἑλλην. γραμμάτων ἐπὶ τῶν ξένων φιλολογιῶν (Λεσίγγιος, Γκαίτης, Σίλλερος)

Ἀχ Καλλεύρας. Τὸ δραματικὸν ἔργον τοῦ Ἴψεν.

A. Miglievich. Περὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ τῆς Σουηδικῆς αἰσθητικῆς γυμναστικῆς (γαλλιστί)

Κ. Σπανούδης. Μάχη τοῦ Μαραθῶνος καὶ Μαραθώνιος δρόμος.

Ἄγγ. Σημηριώτης Περὶ τοῦ Γάλλου λυρικοῦ «Sully Prudhom.me» μετ' ἀπαγγελίας ἐν μεταφράσει λυρικῶν ποιημάτων τοῦ μεγάλου τούτου ποιητοῦ.

1907 — 1908

Α. Δημόπουλος. Ἂν ἡ Ἑλλὰς ὑστέρησε τῆς Ρώμης ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ δικαίου.

Ἀλ. Γαζῆς. Περὶ ἄνθρακος τῆς ἀμπέλου.

Κ. Σπανούδης. Ἤθη καὶ ἔθιμα Ἱσπανικὰ (ταυρομαχία ἐν Ἱσπανίᾳ).

Ἀλ. Γαζῆς. Ἡ ἐπὶ τῆς βλαστήσεως ἐπίδρασις τῆς σελήνης.

Κλ Κοκκολᾶτος. Περὶ τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῷ κατὰ τῆς φθίσεως ἀγῶνι, περὶ τῶν μέσων πρὸς προφύλαξιν ἀπ' οὐτῆς καὶ περὶ φθίσεως καὶ γάμου.

A. Miglievich. Ἡ ὡραιότης τῆς γυναικὸς ἐν τῷ παρελθόντι καὶ σήμερον, καὶ τὰ διάφορα μέσα τῆς διατηρήσεως αὐτῆς.

Ν. Κοκκολᾶτος. Περὶ τῆς φυσικῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων.

Δ. Παπαδόπουλος. Τρεῖς διάσημοι γυναῖκες καὶ ἀπαγγελία ποιημάτων.

Ν. Παπαγεωργίου. Ὁ ποιητής.

Ν. Πσπαγιαννόπουλος. Περὶ τινος σελίδος τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

Γ. Παχτῖκος. Περὶ τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου τοῦ Αἰσχύλου.

Ἀλ. Βασιλειάδης. Οἱ Ἀλχημισταὶ καὶ ἡ νεωτέρα χημεία.

Ἰουλία Καράλη. Τίς ὁ ἀληθὴς προορισμὸς ἐν τῷ κόσμῳ;

Κλ. Κοκκολᾶτος. Ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ὑπερκόπωσις ἔν τε τῇ κοινωνίᾳ καὶ τοῖς σχολείοις ὡς προδιαθετικὸν αἴτιον τῆς τε νευρασθενείας καὶ τῆς φθίσεως.

Ι. Φαληρεύς. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα.

Ἀλ. Γαζῆς. Περὶ τῶν νοθεύσεων τοῦ γάλακτος.

Δ. Οἰκονομίδης. Τὰ πρῶτα ἴχνη τοῦ νῦν γραπτοῦ λόγου ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων.

Γ. Φωτιάδης. Περὶ γάμου ἱστορικῶς καὶ κοινωνικῶς καὶ περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς γυναικὸς προορισμοῦ.

Χρ. Πανταζίδης. Ἀνάλυσις τῆς ἐν Ταύροις Ἰφιγενείας τοῦ Εὐριπίδου.

Γ. Νούλης. Περὶ κατοικίας.

Π. Παπακωνσταντίνου. Ἀνάλυσις τῆς Μηδείας τοῦ Εὐριπίδου.

Λ. Ἡλιοῦ. Ἀνάλυσις τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Σοφοκλέους.

Χρ. Πανταζίδης. Ἀνάλυσις τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ τοῦ Σοφοκλέους.

Χρ. Χαραλαμπίδης. Περὶ τοῦ χαρακτῆρος ὡς στοιχείου τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας.

Π. Παπακωνσταντίνου Ἀνάλυσις τῆς Ἑκάβης τοῦ Εὐριπίδου.

Μ. Αὐθεντόπουλος. Ἀνάλυσις τῆς Ἑκάβης τοῦ Εὐριπίδου.

1908 — 1909

Α. Γαβριηλίδης. Περὶ ὀμματοϋέλων.

Α. Ἀημόπουλος. Περὶ συντάγματος ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ ἐν Τουρκίᾳ.

Δ. Παπαδόπουλος. Ἡ ὡραία Κλεοπάτρα.

Γ. Χασιώτης. Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἕλληνος, ὁ Πτωχοπρόδρομος καὶ οἱ ὁ παδοί του. (διαλ. 2).

Γ. Παχτῖκος. Περὶ τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Σοφοκλέους καὶ τῆς μουσικῆς τῶν χορικῶν ᾀσμάτων.

Διον. Ταβουλάρης. «Αἰσχύλος καὶ Σοφοκλῆς» μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ προλόγου «Σαλαμὶς καὶ Παρθενών».

Π. Παπακωνσταντίνου. Ἀνάλυσις τῆς Ἰφιγενείας τῆς ἐν Αὐλίδι τοῦ Εὐριπίδου.

Ἀρχιμ. Ἀθ. Πιπέρας. Περὶ Ὀρθοδοξίας καὶ τῶν ἁγίων τόπων.

Π. Παπακωνσταντίνου. Ἀνάλυσις τῆς Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις τοῦ Εὐριπίδου.

Ι. Παπαδόπουλος. Τινὰ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κων)πόλεως.

Π. Παπακωνσταντίνου. Ἀνάλυσις τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Εὐριπίδου

Α. Μελίδης. Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ παρελθόντος καὶ μέλλοντος νῶν Ὀθωμανῶν.

Π. Παπακωνσταντίνου. Ἔμμετρος παράφρασις τοῦ Γ' Ὀλυμπίου τοῦ Πινδάρου.

1909 — 1910

Prof. Babinski. Ὁ καθηγητὴς Babinski sur le diagnostic differentiel entre l' hemiplegie organique et l' hemiplegie hysterique et sur la nature de l' hystère.

Ι. Παπαδόπουλος. Περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Χρ. Πανταζίδης. Ἀνάλυσις τοῦ συμποσίου τοῦ Πλάτωνος.

Σπ. Παππᾶς. Περὶ τῆς Ἀθηναίας γυναικὸς τῆς σήμερον

Μ. Μωϋσείδης. Τὸ ὀξυγαλα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ νεωτ. χρόνους.

Κλ. Βασσαρδάκης. Ἡ φεμινιστικὴ κίνησις ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα.

Π. Κεσίσογλους. Περὶ ἀπαγγελίας.

Κλ. Βασσαρδάκης. Κοινωνιολογικαὶ ἰδέαι τῶν Τολστόη, Νίτσε καὶ Ἴβσεν.

Δ. Χαμουδόπουλος. Περὶ τῆς ποιήσεως τῶν Παρνασσιδῶν.

Π. Καρολίδης. Περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἔθνους, ἐξ ἀπόψεως ἱστορικῆς.

Π. Καρολίδης. Περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἔθνους ἐξ ἀπόψεως ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς. (διαλ. 4).

Ὁ Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης. Δίκαια τοῦ Ἑλλ. ἔθνους ἐπὶ τοῦ Π. Τάφου.

M' le prof. Forel. Degeneration et relevement de notre race.

D. A Forel. Περὶ τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῶν αἰτίων αὐτοῦ.

» » » Τὸ οἰνόπνευμα, ἡ νεότης καὶ ἡ πρὸς ἐργασίαν ἱκανότης.

Ν. Γ'ζαγκίτσης. Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀράβων.

Γ. Ζηλανάκης. Περὶ τοῦ οἰνοπνεύματος ἢ τοῦ ἀλκοολισμοῦ παρ' ἡμῖν.

Ρ. Λαβαλέ. Τί θὰ λεχθῇ περὶ ἡμῶν;

Κλ. Βασσαρδάκης. Ὁ ἀριστοκρατικὸς ἀτομισμὸς τοῦ Ἴψεν καὶ τοῦ Ἔμερσον καὶ ἡ σύγχρονος κοινων. ἐκπαίδευσις.

D. A. Forel. La Theoné de la mnème.

Λ. Ἡλιοῦ. Ἀνάλυσις τοῦ Αἴαντος.

Β. Ἀριστόβουλος. Περὶ Νίτσε.

Σ. Σταματιάδης. Περὶ κομητῶν ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ κομήτου τοῦ Χάλλεϋ.

1910 — 1911

Γ. Μιστριώτης Περὶ ἐκπαιδεύσεως

Μ. Μωϋσείδης. Περὶ χολέρας καὶ τῶν κατ' αὐτῆς προφυλακτικῶν μέτρων.

Π. Παπακων)τίνου. Ἀνάλυσις τοῦ Οἰδίποδος τυράννου τοῦ Σοφοκλέους μετ' ἐμμέτρου εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν μεταφράσεως τῶν χορικῶν ἀσμάτων.

Α. Ἡλιοῦ. Πολιτικὸν μάθημα ἐκ τῶν Περσῶν τοῦ Αἰσχύλου.

H. de Zigler. La nouvelle litterature Allemande Jugée par un Français.

Ι. Χρηστάκης. Περὶ τῶν νιτρατούχων κοιτασμάτων τῆς δημοκρατίας τῆς Χιλῆς.

Μ. Μιχαηλίδης. Ἡ Σαπφὼ καὶ τινα τῶν νέων αὐτῆς ποιημάτων τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐν Αἰγύπτῳ.

Ν. Γιαγκίτσης. Περὶ τῆς μωαμεθανικῆς νομοθεσίας.

Π. Παπακωνσταντίνου. Ἀνάλυσις τοῦ Προμηθέως δεσμώτου τοῦ Αἰσχύλου μετ' ἐμμέτρου παραφράσεως.

Χρ. Πανταζίδης. Περὶ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν.

Χρ. Πανταζίδης. Ἡ ἀθηναϊκὴ παίδευσις καὶ αἱ Νεφέλαι τοῦ Ἀριστοφάνους.

Κ. Νικολαΐδης. Αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τοῦ Αἴαντος τοῦ Σοφοκλέους.

1911 — 1912

Ι. Χρυσάφης. Περὶ γυμναστικῆς.

Μ. Μωϋσείδης. Περὶ δημιουργίας ὡραίας γενεᾶς.

Β. Κῶνος. Ψυχιατρικά. Α' Περὶ τοῦ ἐγκεφάλου ὡς κυρίου ὀργάνου τῆς ψυχῆς. Περὶ ψευδαισθήσεων. Περὶ μνήμης καὶ τῶν διαταραχῶν αὐτῆς (διαλ. 3).

Αχ. Καλεύρας. Κ. Χρηστομάνος. Περὶ τοῦ νέου ρομαντισμοῦ τοῦ ποιητοῦ.

Π. Παπακωνσταντίνου. Ἀνάλυσις τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Εὐριπίδου

Α. Κρητικός. Περὶ τῆς ψυχολογίας τῆς χειρὸς καὶ περὶ χειρομαντείας πρὸ τῆς ἐπιστήμης.

Κλ. Κοκκολᾶτος. Περὶ τοῦ δ.ὰ τοῦ σχολείου καὶ τῆς γυναικὸς ἀγῶνος κατὰ τῆς φθίσεως.

Α. Ἀντίπας. Περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου.

Β. Κιολεμένογλους. Περὶ τῶν κινδύνων τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως.

1912 — 1913

Κ. Κωνσταντίνου. Ἀνάλυσις «τῶν στύλων τῆς κοινωνίας» τοῦ Ἴψεν.

Μ. Μιχαηλίδης. Περὶ τοῦ ὑπεράνθρώπου τοῦ Νίτσε.

Α. Ἡλιοῦ. Περὶ ὀλισθημάτων Ἑλλήνων Ἰψενιστῶν.

1913 — 1914

Ι. Ρουμῆς. Περὶ τοῦ τεχνητοῦ μητρικοῦ γάλακτος.

Γ. Νούλης. Περὶ «Φιλαλληλίας» πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας καὶ προφύλαξιν ἀπὸ τῶν φευκτέων νόσων.

Μ. Μωϋσείδης. Ἡ ἰατρικὴ ψυχολογία τοῦ συγχρόνου ἔρωτος.

Χρ. Πανταζίδης. Ἡ γυνὴ καὶ ὁ φιλογύνης Εὐριπίδης.

Μ. Νικολάου. Περὶ τῶν ἐν τῇ δύσει διαπρεψάντων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν.

Α. Ἡλιοῦ. Ἄλλο ὀλίσθημα Ἑλλήνων Ἰψενιστῶν, ἡ προγονοφοβία.

Β. Κῶνος. Περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν ἀλλοιώσεων αὐτῆς.

Μ. Γεδεών. Περὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ν. Καλαμαρτζῆς. Περὶ ἀσυρμάτου τηλεγράφου μετὰ πειραμάτων.